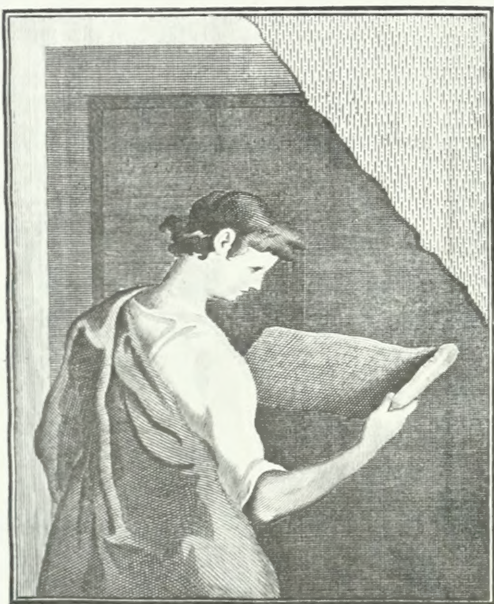

ČASOPIS
VLASTENECKÉHO
MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

JAROSLAV PALLIARDI.

ROČNÍK X.

obsahující čísla XXXVII–XL.

V OLOMOUCI 1893.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články: Strana

Dopisy:

Drobné zprávy:

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

Číslo 37. Vydáno v lednu r. 1893.

Hroby se skrčenými kostrami na Znojemsku.

Píše **Jaroslav Palliardi.**

I.

Hroby oblekovické.*)

Dědina Oblekovice (něm. Oblas) leží 2 km. jihovýchodně od Znojma při císařské silnici, kteráž vede do Vídně.

Na jaře roku 1888. stavěl zde kolář Tomáš Kučera na zahradě za svým domkem čís. 70. na pravé straně císařské silnice postaveným sklep,

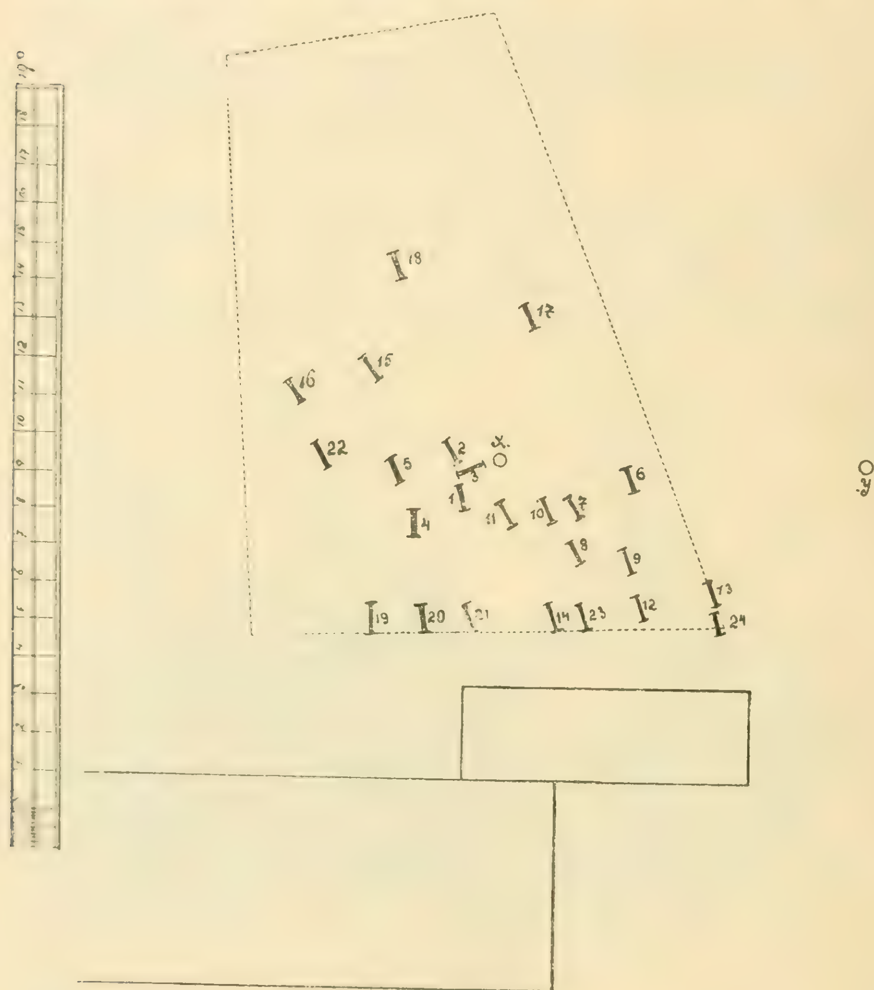
Skřínkový hrob čís. V.

při čemž prokopána byla plocha 47 čtverečních metrů. Na prokopaném prostranství bylo objeveno šest hrobů kostrových a to dva těsně u domku, částečně pod hlavní zeď zasahující, 3 metry od sebe vzdálené ve hloubce 150 cm. a naproti hrobům těmto ve vzdálenosti 4 metrů od nich druhá skupina, totiž dva hroby nad sebou, spodní ve hloubce 1 m. a hořejší ve

*) Tabulky obsahující vyobrazení nádob budou uveřejněny v čísle následujícím.

hloubce 50 cm. a ve stejné řadě s oběma těmito hroby 3 metry od nich další hrob ve hloubce 150 cm. Mezi uvedenými dvěma řadami hrobů nalezen šestý hrob, vzdálený asi na jeden metr od stavení, ve hloubce okolo 130 cm.

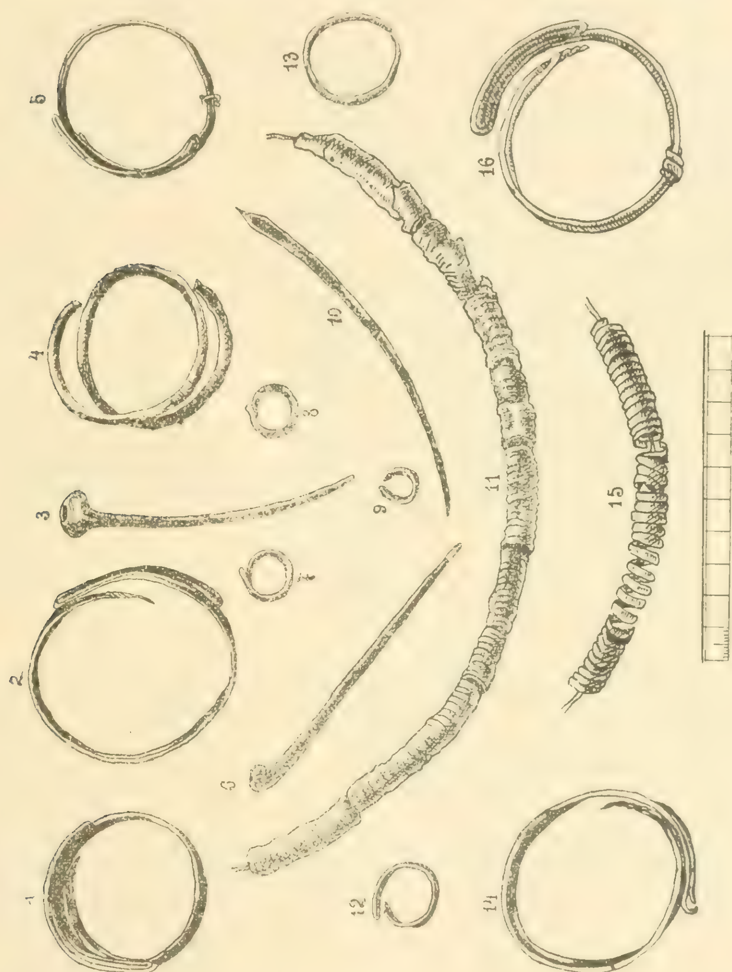
Prvních pět hrobů bylo nalezeno dříve, nežli jsem na staveniště přivolán byl a nežli dělníci na cenu nálezu upozorněni byli. Polohu jejich zjistil jsem pouze na základě zbytků ze země vyčnívajících, více však

Půdorys pohřebiště se skrčenými kostrami v Oblekovicích.
(Prokopaná plocha je vytečkována. Čís. 1—24 hroby, lit. x jáma se střepinami, lit. y ohniště.)

o nich říci nelze, nežli že v nich ležely kostry lidské, při nichž nalezeny byly menší nádobky z volné ruky urobené (hrubá miska Tab. III. obr. 1., kotlíček Tab. III. obr. 6., úhledný hrnek s úškem Tab. II. obr. 3. a malý šálek s úškem Tab. II. obr. 2.), dále bronzové ozdoby sestávající

ze závitků, z proužků bronzových 3 mm. širokých na způsob trubiček svinutých, pak kroužky bronzové, z nichž jeden na Tab. I. pod čís. 4. jest vyobrazen. Kroužek tento jest nejsilnější ze všech, kteréž na pohřebišti tomto byly nalezeny, má v průměru 5 cm. a jest prosté stočen z drátu 3 mm. silného. Zajímavo jest, že na něm viděti pět záseků, z čehož seznati lze, že kroužek ten useknut byl z většího závitku. Hrob šestý

Tab. I. Ozdoby bronzové.
(Čís. 1., 2., 4.—16. z hrobů se skrčenými kostrami v Oblekovicích. Čís. 3. z kulturní vrstvy při pohřebišti.)

byl také za mé nepřítomnosti nalezen. Dělníci, kteří na podobné nálezy mnou již upozorněni byli, sdělili se mnou, že hrob zaházen byl kamením a odevzdali mi z něho zlomky setlelé kostry osoby mladistvé, misku (Tab. III. obr. 3.), koflík (Tab. III. obr. 5.), bronzové závitky (Tab. I. obr. 15.) a kroužek charakteristicky stočený z podvojného drátu bronzového. (Tab. I. obr. 1.) Obě nádobky jsou z volné ruky urobeny, nedokonale vypáleny a stály prý u lebky.

Téhož roku na podzim dal jsem kopati na severní straně nově zřízeného sklepa a přístavku. Hrob nebyl tam nalezen žádný, objevena však ve vzdálenosti 6·35 m. od přístavku ve hloubce 1·05 m. okrouhlá jáma ve žlutém písku vykroužená, 0·55 m. hluboká, kteráž byla dole širší než nahoře. Průměr její obnášel uprostřed 1·40 m. Vespod byla jáma tato menšími kameny nerovně vydlážděná a obsahovala černou zem, střepiny z nádob z volné ruky zhotovených a na povrchu leskle černých, zlomek malého hrnečku barvy šedé s kolmými stěnami a s drobným úškem poblíž dna sedícím, taktéž z volné ruky urobený a úštipek z pazourku nemající určitého tvaru. Na kraji jámy ležel na boku převrácený šálek s ouškem tvaru ušlechtilého. (Tab. II. obr. 11.) Nádoba tato je leskle černá, lépe vypálená nežli nádoby hrobové a je bez kruhu hrnčířského zhotovena z hlíny jemné a plavené; stěny její jsou jen 4 mm. tlusté, dno jest malé, má v průměru jen 45 mm. a je vtlačeno do vnitř tak, že nádoba pouze na obvodu jeho stojí.

Při kopání, kteréž před nově zřízeným sklepem na zkoušku zavedeno bylo, nalezeny pouze v nepatrné hloubce 0·50 m. zbytky kostry lidské, kterážto byla již tak setlelá, že poloha její blíže vyšetřena býti nemohla. — Následkem špatného počasí musil jsem kopání zastaviti a zahájil jsem je opět teprve na podzim r. 1892.

O výsledcích soustavného výzkumu toho stůjž zde následující zpráva:

Za stavením čís. 70. prokopána na pozemcích K. č. $\frac{402}{1}$, $\frac{403}{1}$ a $\frac{405}{1}$ plocha 156·21 čtverečních sáhů čili 561·74 čtverečních metrů a byly zde objeveny 24 hroby (čís. 1—24.), pak jáma se střepinami z nádob atd. (lit. x). Z půdorysu na str. 2. zde připojeného lze seznati rozlohu a vzdálenosť jednotlivých hrobů, při čemž podotknouti sluší, že hroby číslovány jsou pořadem, jak zkoumány byly.

Hrob I.

(Obr. na straně 5.) Ve hloubce 1·50 m. objeven hrob 1·35 m. dlouhý a 0·75 m. široký, v němž mezi dvěma řadami valounů a neotesaných lámaných kamenů na 0·25 m. vysokých ležela na pravém uchu skrčená kostra mladého člověka, temenem k jihozápadu, koncem nohou k severovýchodu a tváří k jihovýchodu čelící.

Za levým uchem (processus mastoideus a sousední partie záhlaví jsou vniknuvší měděnkou dosud zeleně zbarveny) měla rozpadlý kroužek z podvojného drátu bronzového význačným způsobem svinutý, mající v průměru 50 mm. a pod dolní čelistí, kteráž taktéž celá zeleně zbarvená jest, byly nalezeny spirálové ozdoby bronzové, měděnkou v celistvé trubičky spečené. Za hlavou kostry byl postaven úškem na levo hrnek barvy šedé na povrchu mdle lesklý (Tab. III. obr. 11.), k němuž přikloněna byla miska stejného vzezření. (Tab. III. obr. 2.) Když z uvedeného hrnce písek vybírán byl, nalezena v něm na bok nakloněná úhledná malá nádobka s úškem, na celém povrchu leskle černá. (Tab. III obr 8.) Před ústy kostry jen 7 cm. od těchto stál bezuchý kotlíček barvy načernalé, taktéž na povrchu lesklý. (Tab. III. obr. 7.) Všechny dotčené nádoby jsou zhotoveny z volné ruky z hlíny, pískem promíchané a jsou vesměs nedokonale vypáleny.

Hrob II.

Ve hloubce 1·25 m. byly směrem od jihovýchodu k severozápadu dvě řady neotesaných kamenů tvořicí hrob 1·30 m. dlouhý a 0·80 m. široký. Hrob ten byl patrně již před nalezením rozrušen, neboť z kostry nalezen pouze kus kosti holenní z člověka dospělého asi uprostřed hrobu. Při levé řadě kamenů stál úhledný hrneček s úškem (Tab. II. obr. 5.) a poblíž řady protější byla dnem nahoru obrácená bezuchá nádobka (Tab. II. obr. 10.) a vedle ní miska vlhkostí písečnaté půdy zcela již rozmočená, ze kteréž jen několik menších střípků zachováno bylo. Všechny tyto nádobky jsou stejného spracování jako nádoby z hrobu prvního.

Hrob čís. I.
(Dle výkresu.)

Hrob III.

Hned u hrobu druhého při severozápadním jeho konci nalezeno ve hloubce 1·20 m. na příč k hrobu druhému ložisko rozházených kostí lidských a sice: část lebky tváří k východu obrácená, kterážto záhlavím spočívala na nespracovaném kameni, na němž za lebkou úhledný hrneček s úškem barvy cihlové rovněž z volné ruky urobený (Tab. II. obr. 1.) postaven byl. Lebka ležela na levém uchu, při němž nalezen velmi dobře zachovalý kroužek z podvojného drátu bronzového stočený. (Tab. I. obr. 2.) V přirozené spojitosti s lebkou touto nebyly nalezeny nižádné kosti, nýbrž 20 cm. od ní na jihovýchod ležela velká kosť stehenní k tváři jmenované lebky kolenem obrácená, na druhém konci téže kosti v levo byl nevelký kámen a od něho dále opět na jihovýchod jiná kosť stehenní na druhém konci větším kamenem obtížená: v levo od první kosti stehenní blíže k lebce první ležely částky lebky druhé záhlavím nahoru a se saňkami, vniknuvší mědĕnkou z nějakého předmětu bronzového, kterýž se však nezachoval, zeleně zbarvenými.

Dále na pravo od svrchu připomenutých kostí stehenních ležely v naprostém neladu následující kosti lidské a sice: dvě kosti holenní, dvě kosti lýtkové, dvě kosti ramenné, dvě kosti loketní, dvě kosti vřetenní, kus pánve, lopatka, kus kosti klíční, dvě kosti patní, dvě kosti hlezenné, jeden obratel, tři články prstů z nohy a několik kusů žeber. Vše leželo zde bez ladu a skladu.

Na pohřeb původně takto uložený nelze s důvodem pomýšleti, nýbrž pravděpodobnějším zdá se, že hrob ten v pozdějších časech snad zároveň s hrobem druhým a to bezpochyby náhodou rozmeten byl.

Skřínkový hrob čís. V.

(Reprodukce fotografie.)

Hrob IV.

1·75 m. pod povrchem objeven hrob sestávající ze dvou řad neotesaných kamenů, 1·50 m. dlouhý a uvnitř 0·80 m. široký. V hrobě tom ležela na levém uchu temenem k jihozápadu a tváří na jihovýchod skrčená kostra dospělé osoby, z velké části již setlelá a proto neúplná, kterážto množstvím milodarů nad všecky ostatní vynikala.

Na pravé i na levé straně lebky nalezeno za sluchovými otvory po dvou kroužcích bronzových z podvojného drátu význačným způsobem stočených; oba kroužky, kteréž na pravé straně lebky nalezeny byly, ležely na sobě a byly hlinou a měděnkou v jeden celek spečeny. Kroužky ty (Tab. I. obr. 14. a 16.) sestávají z drátu 2 mm. tlustého a mají v průměru 5 až 6 cm. Při jednom jsou oba souběžné závitky drátu opředeny jemnými vlákny, kteréž měděnkou prosákly a takto se zachovaly a při dvou jiných jsou na jednom místě souběžné dráty staženy krátkým závitkem sestávajícím z třikrát svinutého pásku bronzového 4 mm. širokého. (Tab. I. obr. 16.) Na pravé straně lebky ležela u čela prohnutá jehlice z kulatého drátu nahoře na plocho rozklepaného

Hrob čís. VI.

(Reprodukce fotografie.)

(Po pravé straně kostry patrné měřítko 0·50 m. bylo zároveň s kostrou fotografováno.)

a původně asi v jednoduchý závitek svinutého. Nynější délka jehlice obnáší 115 mm. (Tab. I. obr. 10.) Okolo obratlů šíjových nasbíráno mnoho nám již známých spirálovitých trubiček bronzových, kteréž navlečeny tvoří nákrčník dosud 27 cm. dlouhý. (Tab. I. obr. 11.) Pravá kosť temenní a spánková, záhlaví, zejména okolo otvoru týlního, jho, kosť klínová, pravá půle horní čelisti, spodní čelisť, zejména pak její pravá polovice, lopatky a články prstů z rukou, kteréž byly patrně u hlavy, obě kosti klíční a pravá kosť vřetenní jsou vniknuvší měděnkou zeleně zbarveny.

Za hlavou kostry byla miska s okrajem rovným, 6 cm. vysoká, mající při okraji průměr 15 cm., ze které však toliko polovice ze země dobyta byla. Těsně u levé řady kamenů před koleny kostry byl postaven baňatý hrnec s uškem (Tab. III. obr. 9.), kterýž menší nádobku obsahoval (Tab. III. obr. 4.) a těsně u něho stála opět malá bezuchá nádobka. (Tab. III. obr. 10.) Mezi touto a hrncem nalezen drobný úštipek pazourkový nemající určitého tvaru.

Nádoby z hrobu tohoto mají barvu šedou, jsou na povrchu mdle lesklé a rovnají se co do látky a spracování úplně nádobám z hrobů předešlých.

Hrob V.

Ve hloubce 0·75 m. udeřeno na hromadu kamení, kteráž se osvědčila dobře zachovalým hrobem skřínkovým. (Obr. na str. 1. a 6.) Délka jeho obnášela 1·25 m., šířka v hlavách 0·30 m. a na protějším konci 0·47 m. Skřínka sestávala po obou podélných stranách ze tří neotesaných, průměrně 35 cm. dlouhých, kolmo do země zapuštěných kamenů, a byla v hlavách i na protějším konci větším plochým kamenem uzavřena. Celá obruba byla zevně 31—40 cm. a uvnitř ode dna 29 cm. vysoká. V ní byl hrob pískem zasypaný, pak vrstvou menších nespracovaných kamenů pokladený a na to velkými valouny a lámanými kameny obtížený. Vnitřní prostora hrobu vykazovala délku 1·5 m., šířku u hlavy 0·26 m., v místech, kde pánev ležela 0·28 m. a u nohou 0·45 m. Ve hrobě tomto ležela na pravém uchu, temenem k jihozápadu, nohama k severovýchodu a tváří k jihovýchodu kostra dítěte v poloze skrčené. (Obraz na str. 6.) Na rozpadlé již lebce leželo nad a za levým otvorem sluchovým pět prostých kroužků z bronzového drátu. (Tab. I. obr. 7. 8. a 9.) Největší z nich, z drátu 2 mm. silného, je nerovný a má průměr 27—30 mm., druhý menší (rozpadlý) je z drátu 1·5 mm. tlustého s průměrem okolo 19 mm., dva z drátu 2 mm. silného, mají v průměru 17 a 18 mm. a pátý nejmenší jest elliptický, otevřený a na jednom konci na plocho roztepaný, sestává z drátu 2 mm. tlustého a má průměry 9 a 10 mm. (Tab. I. obr. 9.) Celá kostra v hrobě měřena vykazovala délku 1·19 m.

Hrob VI.

(Obr. na str. 7.) 90 cm. hluboko ležela v prosté zemi skrčená kostra dospělé ženy na pravé straně s rukama na hrudi složenýma a měla hlavu opřenou o podlouhlý, v zemi zapuštěný, neotesaný kámen. Kostra ležela opětně od jihozápadu k severovýchodu, měla tvář k severovýchodu nakloněnou a měřila v hrobě 163 cm.

Po levé straně lebky byla nalezena téměř rovná, jen nepatrně prohnutá jehlice bronzová 97 mm. dlouhá a uprostřed 3·5 mm. tlustá. Na hořejším konci jest jehlice na plocho rozklepána a v jednoduchý závitek svinuta. (Tab. I. obr. 6.) Místo, kde jehlice původně k lebce přiléhala, je na lebce znatelno 8 cm. dlouhou a uprostřed 2 cm. širokou skvrnou zelenou, kteráž na pravé straně lebky šikmo přes kosť temenní a přes kosť spánkovou až ku kosti klínové se táhne. (Pokračování.)

Léčení lidové v Ořechovičkách a okolí.

Sděluje L. Bakešová.

(Pokračování.)

Vlčí mhla.

Když se smráká, tu často se stává, že mnozí lidé nic nevidí. Osoba taková musí hledět zaopatřiti si sysla, aniž by o něho prosila nebo zaň poděkovala. Nejlépe když si ho sama chytne. Pak se zvířátko stáhne, vykuchá, dá se upéct a neosolené se sní. Játra však dají se do hrnce vařit a dobře se křidlou hrnek zakreje. Když se hodně páry nahromadí, musí se rychle křidla sejmout a nemocný nahnouti i dívati se musí do páry a tím „vlčí mhlu" pozbude.

Když slunce zapadne, pozbude některý člověk takořka zraku. Musí vzíti síto, skrz ně hleděti a volati proti stádu večer z pastvy se vracejícímu třikráte: „Hu, hu, hu, mám vlčí mhu!" a ona se ztratí.

Psina.

Kdo má psinu, toho drobí velice zima a zase se rozpálí jak oheň. Nejčastěji dostavuje se, když byl člověk pojedl teplé mléčné jídlo nebo pokrm s kvasnicemi. Člověku psinou stiženému musí se dáti vše, na co chuť má. Často lidé radívají, by se chorý napil vlastního moče, čímž prý psiny pozbude.

Když někým „klepe psina", musí se vzíti 9 žhavých dřevěných uhlů. Mezi tím, co hází je do vody, říká se: „Nejeden, nedva, netři, nečtyry," až do „nedevět". Když uhly se uhasily, musí se z hrnce odstraniti, při čemž se říká, aniž se smí zmýliti: „Nedevět, neosm, nesedm" až do „nejeden". Vodu pak nemocný musí vypiti a psina zmizí.

Psina se zahání nejlépe odvarem z „voponke" (Popenec, Glechoma hederacea). Často prý „vehazoje s nemocném a debe měl tři dochne na sobě, třepe hódama" a pouze jeden odvar z popence psinu zažene. Jakou moc má silnou, zvláště sraženou krev opět rozpustit, o tom stůjž zde vypravování babičky Lemonové: Jeden kupec měl mladó ženo, ale vona bela pořád nemocná. Kdo co radil, dělal, všechne dochtore svolal, ale pomoce žádné nebelo. Vona homřela. Dež homřela, nechal jo hotevřit a díval se. Dež jo votevřele ti dochtoři, viděli, že srdíčko belo cely v krvi a jako kameň. „Och, och," hořekoval kupec, „debe se ta krív nebela srazela, bela be má ženka živa, och, och." Vokolo srdíčka, dež to ti dochtoři rozsekle, belo to jak talířke, jak dvě misečke hlaďonky. Von si to vzal a trochlil. Jel do světa po mořo do cizí země, ale he (i) tam neměl pokoja. Te talířke všade měl sebó a kam přešil, dal si polívko na ně a říkával: „Já vobědvám ze svó ženkó, já s ňó hím (jím)." Tak dloho potoval světem, ale nikde neměl pokoja a zatóžil po Moravě. Pěške se vracel a přešil na jedno maló hospodko v horách a ptal se: „Máte polívko?" „Mám," řekla hospodská a přenesla mo jo v hrnko. Von si vedělal svy talířke a nalil polívko na ně. Spíš než dal polívko do hobe, jož se rozpóščela krív a tekla z misečke po stole. „Co ste to, ženo, do

polívke dala?“ ptal se kupec zhorta. Hospodská se celá dolekala a hned nevodpovídala. „Nelekéte se, nelekéte! Co ste tam dala?“ „No vopoňko! To me z jara do polívke dáváme.“ Kupec lil a pořád lil na misko, roka se mo třisla a krív se rozcházela a misečke se rozpostile. „Och, och,“ naříkal kupec, „debe to bela měla má ženka, bela be zdravá.“

Střile.

Střile jsou velká bolesť v uších a babičky hojitelky je „vylívají“, což se děje následujícím způsobem: Mísa, do níž se dají tři hrstky ovsa, postaví se chorému na ucho. Vylívačka pak naleje na mísu horkou vodu, říkajíc: „Ve jmenu Pána Ježíše Krista!“ Pak vezmouc do ruky vidličku „ďubne do vovsa“, potom vezme nůž a naposled lžici, opakujíc „ďubnutí“. Při tom říká:

„Kam ideš nátcho, nátčico?
Já do tomôto člověkovi
do hlave hučení,
do hôší píchání,
do zôbů trhání!
Odejdi pryč vod tohoto (Francka),
na hore, na dole, na velký pustine
a odtáď se nevracé.“

Po té vezme vylívačka nůž, lžici, vidličku a opakuje říkání a ďubání. Naposled vezme se lžice, vidlička a nůž a nesmí se zmýliti, sice vše to neplatí. Na konec jest „Otčenáš“.

Čemer.

Při čemeru „sráží se krív v žilách“. Naskáčou chorému hrče (boule) jak fazole velké nejen na krku nýbrž také v žilách, na rukou a nohou. Jest to prý velice bolestné, a kdyby hned solí, česnekem a octem hrče ty se neroztíraly, tož by člověk i zemříti mohl. Zachvátí-li čemer člověka v poli, dostačí rozetírati hrče „naslněnýma palcama“. Čemer na krku se může také strhat, což stane se rychlým zatočením hlavy v pravo, v levo a v před, což prý jest velmi bolestné, ale hrče se ztratí.

Mor.

Když byl mor, tož svalovali se lidé na potkání a mřeli. Jelikož žádná „tráva“, žádná „bylina“ od něho nepomáhala, modlili se lidé hromadné k Pánu Bohu, lezouce po kolenách ku kříži a hle! objevila prý se „dlóhá vezáblá žena, skákající vo jedné noze zhůru dolů dědinó“ a zpívala:

Jezte lidi deberniček,[2])
nebudete mříti.

I počali lidé vařiti kořínky z „deberníčku“, pili odvar a přestali mříti. Ta žena prý byla smrť.

Tradice přisuzuje zde smrti podivnou úlohu — zachraňovati lidi od — smrti. Chtějíc se doptati vysvětlení této záhady, uslyšela jsem od jedné babičky tuto pověsť:

[2]) Bederníček, bedrník.

Jele dvá sedláci z lesa „Blučine". Ten jeden měl silny, mlady koně, ten drohé chody, slaby. — Vezmi mě na vůz, sedláčko, prosela baba, co jich potkala. — E co be! nemám choti (chuti), hať ti vezme drohé. — Sedláčko, vezmi mě na vůz! — Vzal bech ti, dež mám hale špatné koně. — To nic nedělá, řekla babička a vešvehla se na vůz. Dež se na ten vůz vešvehla, začale chody koně veskakovat, hojížďžat, haž předehnale sedláka s dobréma koňama. Dež přejele k Boži moce, tade ho dědine (— tam béval staré hřbitov, decke ňám vo tem naši říkávale: Děti, pamatojte se to, kde bévá Boži moka, tam bévale pochováváni lidi —), kázala baba zastavit a řekla mo: Jeď teda sedláčko a dé pozor, co se bode dit ve Vořechovým; te hale jez bedrnik. — Sotiva dojel sedlák do dědine, jož slešel: tam šil panáček s pánem Bohem, tam zas, a na všechne strane s homiráčkem pořád zvonile. Baba bela smrť a přenesla černó nemoc, mor; jenom sedlákovi, co jo vezl, kázala pit bedernik. (Kulda, Mor. nár. pohádky a pověsti, II. 299. podává jinou pověsť vysvětlující tuto záhadu.)

Jinak vysvětlila tuto záhadu babička Lemonová: „Vona (ta baba) je smrťó, ale pod mocó Boha všemohóciho. A dež nás chce Bůh trestat, pošle jo s modró šňůró po světě a koho ta modrá šňůra zasáhne, ten homře. Modrá šňůra je mor a táhne se po světě. Vod té dobe se říká! Táhneš se jak morová rana. Dež bévale lojovy svíčke, a shasívale se, říkale sme, že ten smrad se táhne jak morová rana a hotikale jsme vod něho. Dež modrá šňůra se tahla a stále třebas dvá a rozprávěle, a přes toho jednoho šla, padl a belo po něm, ten drohé vostal živé."

Jak zmizela šňůra, kam se poděla? ptám se dále.

„Dež jož Bůh dost potrestal svět, pošle smrť, habe mor přetrhla. Vona šňůro přestříhne a lidi postavile kůl a šňůra se tam táhla, pořád se tam táhla, haž tam bela celá; potom jo zaklókle a mor přestal."

Kdo nařídil vystavět kůl? „To se zjevilo jednomo ve snách, habe postavile morové kůl a modró šňůro do něho zaklókle."

Píchání či pchaní

dostane člověk od „uhřití", od silného běhu a napije-li se náhle studené vody. To „skočí krív mezi žebra". Babička L....ová uvaří mech, „co je na střeše dochové", s octem, dá ho pak do hadérky a přiloží na místo, kde píchá. Někdy dává babička teplý oves nebo spařené pšeničné otruby. „To mosí podle nátury člověka", doložila.

Někdy dají lidé vařit kus plstě ze starého velkého klobouku, jak se druhdy nosívaly, do octa a přiloží se na žebra, kde jest pchaní.

H . . . ova baběnka jiným způsobem léčí píchání. Vezme modrý papír, pomaže ho zaječím sádlem „a mosí se propchat". Kdyby se „nepropchal", tedy se nemoc „zarazí do sebe; tak ale tema dírkama prolezó chlópke a to píchání konečkama tech chlópků vende ven".

Když při dýchání píchá na prsách, radí jeden stařeček, aby se rostlina jmenem čertikus (Kozlík lékařský, Valeriana officinalis*) uvařila a odvar z ní se pil, čímž pchaní odejde. Taktéž tíhotu na prsách zahání postrouhaná mrkev na husím sádle smažená.

* *

*) Čertikus je rostlina čarodějná a k ní se ještě později vrátíme

Má-li někdo suchý kašel, uvaří se pličník (Plicník, Pulmonaria officinalis) a odvar se teplý pije jakož i řepičkový odvar, který mírní bolesť. Kašel od nastuzení se ztratí, když uvaří se šalvia (Šalvěj lékařská, Salvia officinalis), přidá se cukr a rum a na noc lék ten se vypije.

Když kazí se plíce, má se uvařiti květ „z kukrhelu“ (Mák vlčí, Papaver rhoeas) s červeným vínem a hniloba přestane; také divizna (Verbascum plomoides) vaří se a pije proti tíhotě na plících.

Břed.

Naskočí-li někomu břed, musí v popelu upéci cibuli a vlažnou ji naň vložiť. Dává se tak dlouho, až břed uzraje, sežloutne, praskne a pak se hodně vytlačí. H . . . ova babička, jakmile se vyskytne břed a zčerná, vezme svěcenou křídu, opíše kolem bředu třikráte kolo a vloží na špičku bředu v třech přestávkách otvor trysky zakouřené. To se děje však, pokud břed nepukne. Když začne uzrávat a zapálí se, přikládá se, jak výše bylo podotknuto, pečená cibule.

Někdy dostane člověk několik bředů najednou nebo krátce po sobě; tu radí babička L. . . . ová, aby člověk celé tělo dal si omést novým pometlem, které však musí dát ku zametání chrámu Páně.

Když se člověku něco podebírá, má se uvařit séreček (Podražec obecný, Aristolochia clematitis) a bzdinke a přikládat na bolačku, při čemž L. . . nka drží hromový kámen v ruce; pak kolem rány jím potírá třikráte, říkajíc k pěti ranám Krista Pána „Otčenáš“ a pak: „Mého stvořitele, spasitele i vykupitele o předrahý Ježíši! jenž si ráčil smrť podstoupit. K tvým pěti ranám a k Tobě se utíkám, se srdcem skróšeným žádám, aby tato rana vod týto Haničke (jmenuje chorou osobu) vzdálena byla. Poněvadž jsi všechny hříšníky tvó předrahó krvjó vykoupiti ráčil, rana ta habe zmařena byla. Habe tvé hořké umučení, mrtvé skříšení, na nebe stópení, té hříšné duši do slávy věčné pomocti mohla, amen“.

Také dávají lidé na otevřené rány rozetřenou mořskou cibuli, kterou rádi pěstují za oknem v květníkách.

Podjedy

jest nemoc, při které se sbírají „jásna“ (dásně); ty se musí potírat roztlučeným ledkem a obolená ústa vyplachovat odvarem z vtáčků. Dostanou prý je někdy i malé děti od cumlání krejcarů, hřebínku nebo klíče.

Přímoty

naskočí po žilách na nohou a otečou. „Jsó to takové poklice“, vypráví L. . . . ova baběnka „a te se za krátko rozpadnó a hodělá se škaredá rana“. Na bolačku takovou přikládá baběnka „podbýl“ (Podběl, Tussilago farfara), nebo lepší prý jest „psí jazéček“ (Jitrocel kopinatý, Plantago lanceolata) uvařený a hodně vřelý na ránu přiložený.

Bolačky, bředy (vředy)

u dětí hojí L. . . nka ponejvíce koupelí. Uvaří k tomu cíli usušené luční kvítí, které leželo o Božím Těle na oltářkách a bylo posvěceno, zvláště sbírá mateří drózku (Mateří doušku, Thymus serpyllum), která má hojivou vlastnosť. Koupe-li děvčátko, přidá do koupele „konku“ červeným

kvítkem prokvetající, koupe-li však hocha, vaří s bylinkami „konku" bíle prokvetající, neboť jest prý rostlinka ta dvojího pohlaví. Koupele ty upraví se 3kráte, vždy přes den. Když byla baběnka byliny uvařila, modlíc se při tom, vloží do koupele svěcený křížek, který byla dříve dala k ústům dítěte. Matku pošle za dveře a tato se musí ptáti: „Kmotřenko, co děláte?" Baběnka odpoví:

„Kópu, kópu kosti,
aby měly masa dosti!"

Otázka i odpověď opakuje se třikráte, při čemž babička myje obolavené údy, křížek starý, posvěcený, celý omytý majíc ve vodě. Ku konci pomodlí se ještě „Otčenáš" ku pěti hřebům.

Krtice.

Když na krku naskáčou boule a nejsou ještě otevřené, má se jíti na „vežu" a na místě, kde ucho zvonu se pohybuje, seškrabati olej starý i pomazati, modlíc se, krtice ráno před východem a večer po západu slunce; když se krtice „rozplknó", musí se všecek „hnis veklačiť do nové plátěné hadřičke a než vende slunce, de se do zahrade anebo na véhon a honem se to strčí do krtičenca v to chvílo, dež krtica reje". Při tom se musí pomodlit „Otčenáš" a „Zdrávas M." „panenka Maria habe bela při všeckým", doložila baběnka významně.

Křeče v žaludku.

Babička si nakládá kapky sama a sice: Koupí z lékárny za několik krejcarů, ale lichým počtem Alois, přidá z každého koření po devíti zrnkách, dá z 9ti ořechů zelenou slupku do kvitu a nechá vše 9 neděl státi; kapky nakape na cukr a dává užívat. Stará H . . . ová poučovala mne jinak. Ráno před sluncem východem musí se jíti na mez a utrhnout byliny jménem smradlena (Heřmánek, Matricaria chamomilla) plný šátek. Bylinka se pomačká do hadry „pro všecko" z kuchyně a položí se na žaludek. Dobře musí býti smradlena zamotaná, sice by vytáhla na kůži „pluskéře". Také odvar silný se skrovně pije a „křeče vodendó". Bolesti v žaludku pominou, uvaří-li se kopetník (Kopytník obecný, Asarum europæum) aneb svalníček (Rozchodník ostrý, Sedum acre).

Voteklina

na noze, ruce, holeni a j. pomine, když se sádlem, na němž se byl usmažil čistě vypraný a mezi dvěma kameny*) potlučený černý kořen (Kostivál lékařský, Symphytum officinale), hodně palcema tře oteklé místo. Také „vobraženina" mastí se toutéž mastí, „ale mosí hodně překlačit, až pot vestane na čele a pacient křičí; ta krív zaskočená dež se rozetře, přinde do svyho místa a je dobře".

Při výkladu napadlo mi, že vlastně naše hojitelky tím třením, rozmašťováním massírovaly lidi a tudíž novomodní massage že není nic jiného než rozmašťování v lidu dávno známé. A naše baběnka dobře tomu rozumí, neboť na mou otázku, zda-li ustane ve tření, když chorý křičí,

*) Že babička zvláště důraz kladla „mezi dvóma kameňama", značí, že léčení černým kořenem musí býti ještě z té doby, když neměli lidé hmoždířů.

odvětila: „Ah, nechť křičí, zlí na zlí, mosí to vedržet a já take mosím, haž mě pot z čela kape. Vobraženina mosí vejít na kůžo a zčervenat; tema palcama já hodně klačím a drohé den zas a za dva dni zas. Dež přestane nemocné pře mascení „ňokat", tenkrát je dobře".

„Mimo maštění nic nečiníte více?" tázala jsem se. „O hano! to po mascení přestrůhám do masti ješče kořen z „posádo" (Posed, Bryonia alba), smíchám, pomažo hadřečkó a přilepím flastr".

„Dež je sochý lámání v klóbách, to se hodlá (udělá) masť z pokločenýho koňskýho balšinka a co mám sile zas rozmascujo. Pře hórazo, to je nélepší „postek" a s tém rozmastím kde keró hrčko v žilách". Také kořalkou, v níž naloženy byly lístky z mořské cibule, rozetírají se obolená místa a přiloží se hadérka v ní namočená.

* * *

Když někdo má zápal střev, „to je tuze těžká nemoc" tu nařídí L . . . nka teplou koupel. Chorý smí jen několik minut v koupeli pobyt, do lůžka si ulehnout a babička napřed jemně, pak vždy více a více přitlačuje a rozmasťuje staré sádlo po životě, „habe ta zapálená krív se rozešla". Potom dá vlažné obkladky a za několik hodin zase koupel a rozmasťování.

„Krvotok

je nemoc, kerá se mosí hojit podle nátury. Mosí se hít na hóhor (úhor), tam růste sochá běta" (Kokoška či pastuší tobolka, Capsella bursa pastoris). Odvar z ní se po několik dní musí pít. Jiné osobě pomůže prý „troskavec, keré růste mezi kolajama na cestě, kde voze jedó". Také žebříček (Řebříček, Achilea millefolium) a zase pánbičkové vlásky (Suchopýr, Eriophorum) se vaří a pije i ocet s vodou a na život studené obkladky se dávají s octem.

„Hlavnička

dež se nekoho chetá, to bolí tuze hlava a dostane fantas". V starší době prý dávala se pod polštář celá koňská hlava, neb některý hnát a nyní pouze řetaz od koně neb i krávy. Nemocný však o tom nesmí vědět. Na hlavu klade se v octě namočená hadérka aneb listy z révy, řepy, akátu a j. Dobře prý je, když se člověk při hlavničce potí. Tu radí babička uvařit následující rostlinky: „jaterniček, kopetník, séreček, žebříček, hrozenkové květ a lipové vepit, zakret se haž pod brado. Dež de z nemocnýho poch. je dobře, dež né, je cheba". Také zažehnává babička „fantasiu" slovy: „Ajhle znamení kříže! Utíkejte strane odporny, neboť zvítězitel náš, Pán Ježíš Kristus přemohl pokolení lva. Aleluja!" Modlíc se pak „Otčenáš" a „Zdrávas" rozetírá tělo starým sádlem.

Božec

mívají malé dítky, ponejvíce nemluvňátka. Vařívá se jim pak hromotřesk (Netřesk obecný, Sempervivum tectorum) a dává se jim píti. Mimo to mastí stará L . . . nka děťátka křečemi stížená starým sádlem a vařívá si sama lék ve „sklnce" (sklenice) na „sloníčko". Vezme se svěcená tříkrálová voda, přidá se květ z pivoňky (Paeonia officinalis) a to jablíčko „ve vnitřko" se „postrůhá, předá se medo a na místo, kde sloníčko névíc pálí, sklnka pověsí, haž se medicina hovaří". (Dokončení.)

Písně rukopisných kancionálů olomuckého vlast. muzea.

Sděluje K. Konrád, professor v Táboře.

onaje cesty po Čechách, bych vyhledával prameny k dějinám posvátné písně staročeské, seznal jsem také výborné publikace vlasteneckého muzejního spolku olomuckého. Z nich poznal jsem, že za staročeskou písní posvátnou zajíti jest mi též do Olomouce, bych seznal a prozkoumal vzácné rukopisné kancionály tamnějšího muzea, jež vlast. muzejní spolek horlivou snahou po Moravě sesbíral a ve svém muzeu k badání uložil. Přišly mi jako na zavolanou a jsem proto slavn. muzejnímu spolku, zejména vdp. konsist. radovi Wurmovi velkým díkem zavázán, ježto nevšední laskavostí jeho bylo mi lze řečené kancionály na místě hned probádati, pokud čas, již na krátko vyměřený, stačil.

I byli jsme výsledky své práce mile překvapeni. Shledaliť jsme, že ten dobrý lid moravský jako zachoval si od dávných věků až po naši dobu svou zvláštní, domorodou kulturu ve výšivkách, knihových ornamentech, na kraslicích a j., jak nám naši moravští vlastenci a vlastenky dokázali, přidržoval se věrně a vytrvale domorodých pramenů též při volbě posvátných zpěvů svých a jejich nápěvů. Toť jest, co seznali jsme na první pohled do abecedního seznamu těch písní a do notovaných nápěvů. Jevíť se ve všech těch kancionálech, jež nám Svorcové a Pomykalové na milou památku po sobě zůstavili, plno staročeských písní ze všech století, počínajíc od nejstarších. Však právě proto tím více podivili jsme se tomu, že v žádném z nich neshledali jsme naši nejstarší a nejctihodnější hymnologickou památku „Hospodine pomiluj ny", ač to památka cyrillo-methodějská. Z toho jde na jevo, že tato píseň byla v 17. a 18. století na Moravě asi málo známa a po řídku zpívána. Nemůžeme říci, že docela neznáma, ježto v tištěných kancionálech 17. věku, jichž na Moravě také se užívalo, totiž v Rozenplutově, Šteyrově a Holanově byla vždy tištěna. Však právě z toho, že ji skladatelé oněch rukopisných kancionálů nepojali do svých zpěvníků, soudíme, že ji moravský lid v těch dědinách, pro které psali, neznal a nezpíval.

Zvláště zajímavé a důležité jsou z oněch kancionálů boršický a růžecký tou příčinou, že kromě textu a hojné výzdoby zavírají v sobě také plno notovaných nápěvů. Ty právě dosvědčují nám, že zpívali Moravané ty staročeské písně týmiž nápěvy jako v Čechách se zpívaly. I na této osvětové půdě osvědčil se tedy český národ v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jedním tělem, jedním duchem. Na důkaz toho vizme nyní po řadě nejstarší

Svorcův kancionál
(z roku 1681. Muzejní signatura: A 83.)

O vzniku jeho čteme na posledním listě: „Tyto písně gsú počnute psane dne prvního ledna měsíce, na den nového léta ve středu, dokonane gsú pak osmého dne měsíce Rzína ve středu po 19. neděli po sv. Duchu. We Zlyně. 1681. — Pánu Bohu chvála". Pod tímto zápisem jeví se štítek, jejž drží lví tlama. V něm stojí psáno: „WACLAW SWOReC".

Psal jej tedy l. P. 1681. Václav Svorec (nikoli Švorc), jenž byl t. č. bezpochyby školním rektorem ve Zlíně, ježto řečené kancionály po nejvíce psány byly od rektorů. Tak souditi můžeme právem i z písma a kresby, jež prozrazují velmi zručného a dovedného písaře a kreslíře. Jevíť se v tom kancionálku příručného kapesného formátu velmi krásné a pravidelné, ač drobné písmo, jež ozdobeno hojně i kreslenými iniciálkami, obrázky a ornamenty, buď jen perem provedenými, aneb i barvami malovanými. Tyto kresby jsou velice zručně a krásně provedeny. Zejména ornamentální výzdoba, po většině geometrická, jest krásně a čistě nakreslena renesančním slohem po způsobu našich staročeských malovaných kancionálů ze XVI. století. Však znamenáme v této výzdobě i listnatý ornament a korunkovaného hada (na str. 46.).

Písně kancionálu spořádány jsou dle církevního roku; však mnoho jich schází, tak již sám počátek, adventní písně*) a snad i ranní, jež obyčejně předcházely. Počínají v něm hned vánoční písně. Knížka jest také špatně vázána, listy jsou často převázány. Dle abecedního rejstříku zavírá Svorec v sobě tyto staročeské písně: a) z nejstarší doby do konce XIV. století: Andělové, andělové jsú zpívali, Kryste, jenž jsi světlo i den, Vstalť jest této chvíle, Ve městě Betlehem řečeném. (Viz o nich v našich „Dějinách posvátného zpěvu staročesk.“ I. díl). *b*) Miřinského (rodem bezpochyby Moravana) z konce XV. věku: Jestiť psáno dávným rokem, Jezu Kryste Vykupiteli, jenž vstal z mrtvých ráno v neděli, Ježíši tvá jest památka (z latiny Jakoubka ze Stříbra), Krystus příklad pokory, Léto chvíle této, Nastal nám čas velmi veselý, Stvořiteli Duše sv., Třetího dne vstal Stvořitel, Umučení našeho P. Jezu Krysta, Umučení našeho Pána milostného, V moci moudrosti dobrého; *c*) Klimenta Bosáka (z téže doby) jediná: Slušeloť by nám to znáti; *d*) jiné z XV. věku: Když čas přijde dni soudnému, Otče Bože všemohoucí, Radujme se všickni nyní, Stvořitel nebe i země, Spasitel náš Pán Bůh všemohúcí, Zvěstujem vám radosť; *e*) ze XVI. století Simona Lomnického: Noc temnou přečkavše a několik „historických“ (životopisných) o Svatých Božích; *f*) jiné XVI. věku: Bůh Otec, Syn i Duch sv., Bože Otče z veliké milosti, Již slunce z hvězdy vyšlo, Krystus Syn Boží narodil se, (viz je také u Bartoše „Nár. písní mor.“, str. 518—19.). Když myšlením usmrcení, Krystus Ježíš Nazaretský (z latinské), Modlme se Otci svému, Narodil se nám Kristus Pán, Na luže jduce toběť se (Bartoš II. 511.), Poslán jest archanděl k Marii Panně (1501. z latinské; Bartoš II. 512.), Poslán jest od Boha anděl (Bartoš, 515.), Prorokovali proroci a j. v. Hojně jest tu také písní z českých kancionálů XVII. století. Také Rozenplutovy**) písně z jeho kancionálu r. 1601. v Olomouci tištěného: Chval Sione Spasitele (z latinské), Když naplnili se dnové, Po zlém pádu člověka, Poprosmež Ducha sv., Povstaň, povstaň z probřešení, Ranní zář se červená (z latinské), Tři králi znamenali. Více písní vzato také *h)* ze Števrova výborného kancionálu sv. Václavského, zejména: Můj milý člověče, Blížíť se, Pod tvůj plášť se utíkáme, Pod večer tvá čeládka, Raduj se všecko stvoření, U tebeť jest darů dosti; konečně *i*) pojal Svorec něco jiných písní XVII. stol. též českého původu

*) V abecedním rejstříku jsou uvedeny.

**) Pamatujme, že Rozenplut ze Švarcenbachu byl proboštem v Šternberce na Moravě.

jako: Anděl Gabriel, Kolíbejme děťátko (1629.), Poslouchejte křesťané a j. Leží na jevě, že tyto výkazy naše nejsou úplné, nýbrž toliko částečná snůška a ukázka řečeného. I sluší dodati k nim, že Svorec podal i několik původních, nových písní, jichžto v žádném starším zpěvníku jsme nenašli a o nichž proto domýšlíme se, že je Svorec sám složil. Pojednáme o nich na jiném místě. — V příštím článku přihlédneme k písním Pomykalova boršického kancionálu.

Předhistorické hradiště „Náporky" u Oslavan.

Píše **Jan Knies**, učitel v Blansku.

Blízko Oslavan vytvořuje mimotekoucí řeka neširoké úrodné údoličko, jehož celý obzor úzkým kruhem lemují malebné hřbety pahorkatiny českomoravské, na temeni a svazích pokryté žírnými nivami aneb ovinuté černými pruhy stromů jehličnatých. Údolinou, téměř uprostřed valí své proudy horská bystřina Oslava prorývajíc se v tato místa úžlabinou, kterouž vytvořují příkré stráně „Staré hory" (301 m.) a „Kocourů," a opouštějíc je východně jest opětně sevřena „Zaklášterskem", „Kuklí" a „Koblihem" (273 m.).

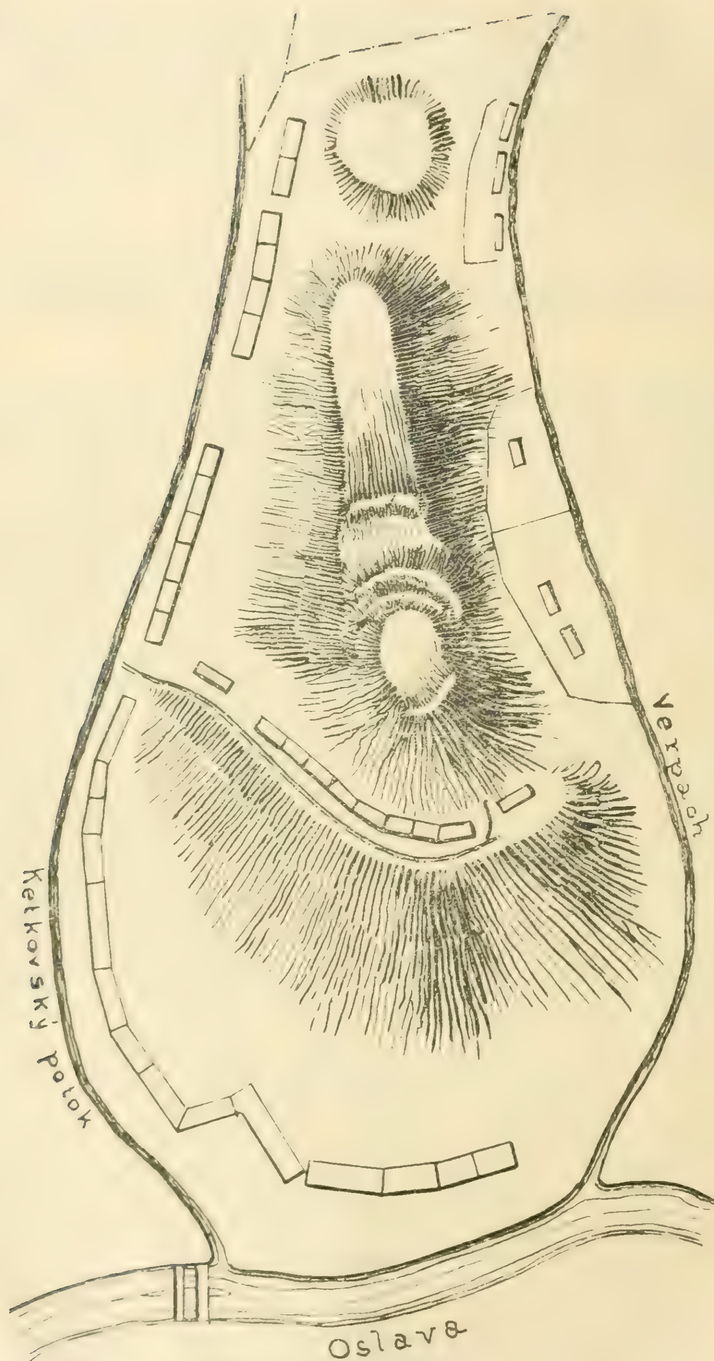
Na levém břehu, kdež rozložena je část městečka „Zámostí", pije Oslava dva nevatrné přítoky: „Verpach" a potok „Ketkovský", kteréž společně s řekou obepínají se tří stran hřeben horský „Náporky" pojmenovaný, na jehož východních svazích amphitheatrálně rozloženy jsou chaty pilných horníků kutajících uhlí v pánvi Rosické.

Takto uzavřený hřbet z ruly a svoru složený má podobu podlouhlou, střechovitou, směřující od jihovýchodu ku severozápadu; jeho týmě jest úzké; ač je o 25 m. nižší než vrchy okolní, přece jim dominuje.

Nejvyšší a poněkud rozšířená jižní část „Náporků" vytvořuje rovinku (viz půdorys na str. 18.) podoby nepravidelné ellipsy obvodu 80 kroků, jejíž úbočí jihovýchodně pozvolně do údolí se sklání a na severovýchodě a jihozápadě střemhlav k oběma potokům se vrhá; severozápadně však rovinka přechází v táhlý, úzký horský hřbet malebně zakončený vyčnívajícími skalisky rulovými.

Na této ploše za doby předhistorické stávalo opevněné sídlo nevelike sice, za to obývané lidem dávno před naším letopočtem nad jiné pokročilým, čehož svědectví podávají nálezy zde učiněné.

Hoření plocha rovinná, jak svrchu pověděno, východně a západně přírodou chráněná, protržena je na jihovýchodě příkopem přes 3 m. hlubokým, jehož vnější strana opevněna valem podnes 1·5 m. vysokým. Umělé opevnění to zde přetrhuje hřeben 30 kroků široký a vede na pravo i na levo, načež přechází v příkrou stráň — přirozené to ohrazení. Strana severozápadní, ve dlouhý, však úzký hřeben vybíhající, přetržena třikráte; první příkop přes tři metry pod plochou hradiska snížený obchází týmě půlkruhovitě a přeměňuje se na obou stranách ve strmý svah. Nejzachovalejší jest uprostřed, kdež obehnán je náspem podnes 0·60 m. vysokým, za nímž ve hloubi 3·50 m. naleză se příkop druhý,

Půdorys „Náporků“ u Oslavan.

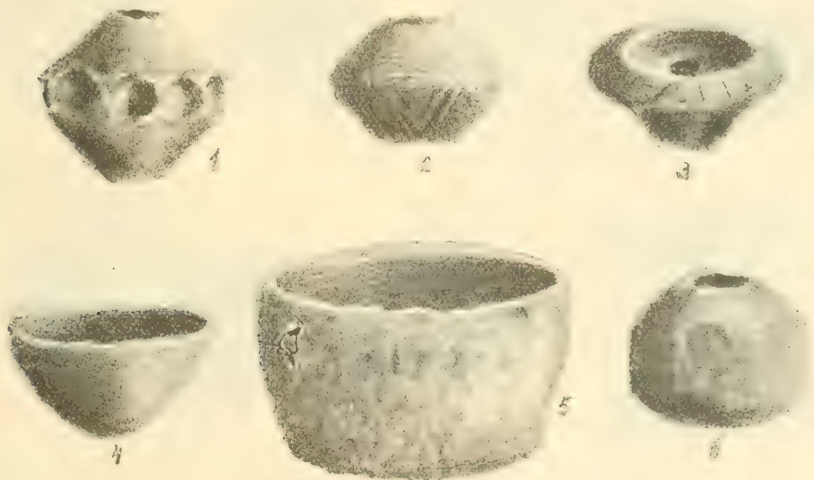
metr vysokým valem obehnaný, vedle něhož je přetržení třetí do hloubi 2·06 m., jehož vnější násyp proměněn v ostrý střechovitý hřeben, místy toliko 5 kroků široký, dvěma velmi strmými stráněmi ohraničený.

Délka příkopů a valů je celkem nepatrná; z té připadá na val

I	30 kroků	Opevnění jihovýchodní.
II	60 kroků	Opevnění severozápadní.
III	20 „	
IV	16 „	

Úhrn délky opevnění . 126 kroků čili 70 m.

Valy sestávají z materialu ze příkopu vyházeného, tedy z kusu kamení svorového a rulového a z hlíny často pozůstatky lidskými promíchané, kteráž se hojně i ve příkopech nalezala. Těžko určiti, zda valy jsou stejného stáří s nálezy předhistorickými, avšak podobá se tak pravdě; nenalezenoť při dosti rozsáhlém kopání žádných zbytků z doby osídlení pozdějšího, snad již středověkého.

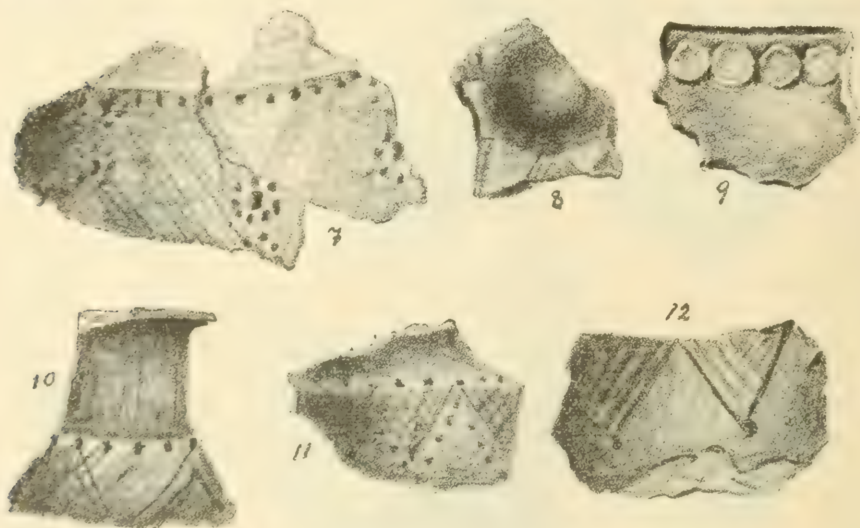
Název tratě „Náporky“ jest patrně složeninou předložky *na* a německého substantiva Burg — tolik jako na Burku — z čehož zkomolené „Náporky“ pochází asi z pozdějších dob od horníků, kteří ve kraj zdejší mnoho cizího živlu zavlekli. Důkazem toho jest i mimotekoucí potok Verpach — Wergbach.

Hoření ploština pokryta je slídovitou mastnou hlinou, promíchanou různými starožitnostmi, kteréž jako odpadky byly odhozeny. Vrstva tato, uložená buď přímo na celinu skalní aneb (na temeni) na zbytcích třetihorního písku, v různé mohutnosti rozložena jest nejen na hořejší ploše, nýbrž i na stráních a úbočích často velmi strmých. Na svahu severovýchodním a severním dosahovala až 1 metru, kdežto nahoře, uvnitř opevnění a na západních svazích toliko 2—3 dm. byla mocna. Nejvíce památek nalezeno na svahu severovýchodním, kdež pravidelné kulturní ložisko bylo 0·7 m. mocné.

Po starožitnostech kopáno na mnoha místech, nejvíce na severovýchodním svahu, již mimo opevnění; učiněny však nálezy i na ploštině hořejší jakož i ve příkopech, často i na strmých stráních. Těmito posledními kopání náramně stěžováno, takže i při sebe větší opatrnosti řítily se kameny a hlína do roklí a dopadaly na střechy zde rozložených chalup. Súčastnil se ho nejvíce milý druh můj, známý ornitholog V. Čapek, učitel v Oslavanech, který hradiště zjistil, a veškeré jím vykopané předměty sbírce mojí daroval, kdež jsou uloženy pod čísly: 202—292.

Z nálezů uvádíme: tři pazourkové předměty, dva malé nožíky 32—34 mm. dlouhé, vyštípané z obyčejného domácího materialu, málo opotřebované; třetí předmět toho druhu je nízký hranolovitý nožík zúmyslně k vůli větší ostrotě po jedné straně přibroušený.

Slabě zastoupeny jsou i zbraně a nástroje z kamene broušené; z těchto důležitější je hadcová sekyra 16 cm. dlouhá, 4·5—6 cm. široká,

v ostří přelomená a břidlicový nůž s ostřím rovným, 12·5 cm. dlouhým, hřbetem silným a zaokrouhleným. Za nástroje sluší také považovati křemenité oblázky na plochách ohlazené, jimiž buď rozetíráno obilí, hlína aneb hlazeny stěny nádob.

Větší rozmanitosť vykazují předměty z kostí a parohů vyrobené; důležitější jsou tyto: dvě opracovaná žebra 13 cm. dlouhá, někdy na koncích zarovnaná. Na plochách při krajích mají množství zdánlivých řezů, které dle našeho náhledu pocházejí od ostrého písku vyčnívajícího ze stěn nádob, kteréž byly jimi hlazeny. Nástroj z prasečího žebra. 10·5 cm. dlouhý, 1·8—2·5 cm. široký, na jednom konci zarovnaný, při druhém dlátovitě přibroušený.

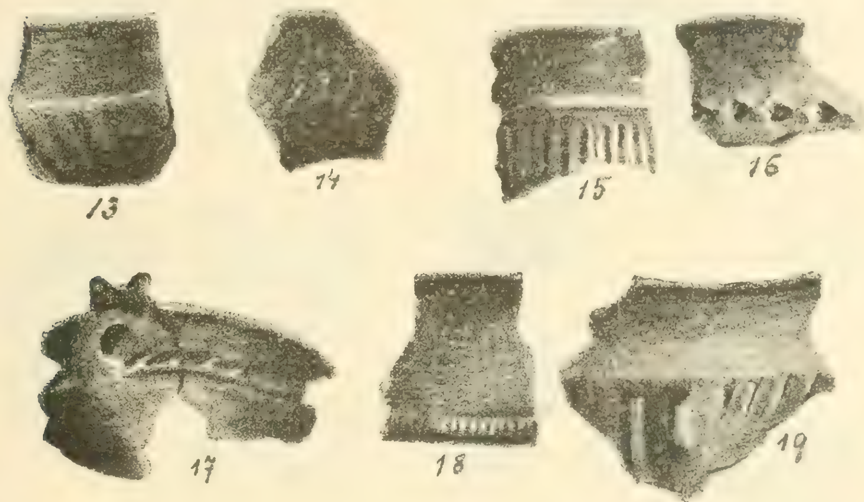
Hrot kostěný 8·3 cm. dlouhý, na obou koncích ve špici ostrou vybíhající. Jiné dva podobné nalezly se ve zlomcích, z nichž jeden byl opálený. Kostěné nástroje tyto zajímavy jsou tím, že jsou vesměs pouze

řezány, nikterak vybroušeny, jak u podobných předmětů bývá. Jako amulet sloužila zajisté čelisť jezevčí opatřená závěsným otvorem. Konec jeleního parohu zahnutý, 17 cm. dlouhý, při širším konci korýtkovitě vyhloubený v délce 6, šířce 1·3 a hloubce 2 cm.

Různými tvary vyznačují se přesleny (obr. 1.—3. a 6., str. 19.) podoby koule, 3·4 cm. v průměru, hranolu na konci kuželem zakončeného, spojek dvou komolých kuželu atp. Mnohé z nich jsou pěkně zdobeny důlky, rýhami neb vystínovanými trojúhelníky. Z hlíny nalezena i kulička 2·5 cm., jakéž i na jiných zaniklých osadách se vyskytují na př. u Křepic, Němčic na Hané, Nové Vsi a j.

Z bronzu vykopán pouze nepatrný zlomek jehlice 2 cm. dlouhý, na obou koncích ulámaný.

Velmi význačno jest oslavanské hradisko „Náporky" svojí vzácnou keramikou. Jsou to ponejvíce zlomky nádob vesměs ve volné ruce

tvořených, pocházející z nádob baňatých, šálků, misek, cezáků a pokliček. Některé jsou hrubší, většinou však vyznačují se úhlednými tvary i bohatou a vkusnou ornamentikou a to jak na stěnách vnějších, tak i vnitřních. Většina nádob je tuhovaná, kovově vyleštěná, menší část žlutočervenou hlinkou natřená. Ozdoby jsou tvořeny paterým způsobem: buď vypouklé, nalepované, prsty neb nástrojem vtlačované, ostrými špicemi ryté, tuhou na žluté půdě malované, neb na tmavém mdlém podkladu vyleštěné. Nejobyčejnější jsou vtlačované důlky buď přímo do nádoby aneb do vypouklých nalepených pasu, kterážto obojí ozdoba přichází pouze na nádobách větších a hrubších.

Základ ostatních ozdob tvoří přímka a tečka, ze kterýchžto prvotních tvarů utvořeny jsou různé výkresy. Nejjednodušší jsou ozdoby podoby rýh (obr. 13—15., 18., str. 21.), neb důlků vtlačených nějakým čtyrhranným nástrojem (obr. 16. str. 21.). Jiné mají hrdlo zdobeno vystínovanými pasy, pod hrdlem pak vyčárkovanými trojúhelníky, kolem nichž začasté i řady teček přicházejí. (Obr. 7, 10, 11, 12. str. 20.)

Kterak obyvatelé Náporští všímali si i přírody, tuto často napodobujíce, ukazuje nám střepina, kde hvězdicí zdá se býti naznačeno slunce, od něhož sálají paprsky v pěknou skupinu na nádobě sestavené (obr. 7. str. 20.).

Nejzajímavějšími jsou pozůstatky z nádob, jejichž povrch rozdělen protínajícími se přímkami na malé vystínované kosočtverce neb trojúhelníky, jak vidno z obr. 20. 26. a 27. na str. 22., kdež pasy cihlovitě červené střídají se s jinými kovově vyleštěnými. Ozdobné rýhy těchto dvou střepin jsou velmi hluboké za tou příčinou, aby mohly býti vyplněny nějakou jinobarevnou hmotou. Zajímavou příbuznosť nalezáme na střepinách nalezených u Teplice, Milavče a Plavech v Čechách, kdež tyto byly tuhované s ozdobami rýhovanými s náplní křídovou.

Velkou pestrostí vynikají také ozdoby vnitřní, hlavně na miskách a šálcích. Část jedné mísy podařilo se mi sestaviti, skládá se z několika

kusů z části černě, z části červeně vypálených, kterážto různobarevnosť pochází od ohně, do něhož se některé již rozbité střepiny dostaly. Vnitřek rozdělen na několik dílů, z nichž každý druhý byl vystínován buď čtverci nebo kosočtverci. Vnitřní plochy zhusta bývají i malovány, což někdy střídá se také s obrazci vyrytými.

Dna jsou někdy dovnitř pupkovitě vtlačena, často hvězdovitým ornamentem ozdobena. (Obr. 8. na str. 20.)

Držadla nádob jsou buď vypouklé roučky, někdy dvě vedle sebe, (obr. 19., str. 21.), jindy ucha klenutá. Na jednom šálku ozdobeno ucho zvláštním měsíčkovitým výkrojem (obr. 17 str. 21.), jaké často se nalézají v předhistorických nákolích italských známých jménem terramary, jichž stáří klade se do druhé polovice druhého a do první polovice prvního tisíciletí před Kristem. Zajímavo jest také ucho rohu podobné (obr. 22., str. 22.), kolmým otvorem opatřené, jaké často nacházíme v zaniklých osadách doby neolithické na Moravě na př. u Vedrovic, Oslavan, Holubic a j.

Nádoby přikrývány byly plochými poklicemi, majícími podobu okrouhlých hliněných ploch 8 mm. tlustých, na okraji někdy ozdobených. Zvláště pozoruhodné jsou přikrývky podoby nízkých kalíšků: strana k nádobě se přikládající, jest vlastně plytká miska, držadlo pak tvoří podstavec, takže možno celou křidélku převrátiti a za nádobku použiti, o čemž zmiňuje se i nedávno zemřelý polský učenec Kirkor, jenž podobné i v Polsce nalezl.[1]) (Obr. 23. a 24. na str. 22.)

Čtyrhranný knoflík jiné křídly úhlopříčnami rozdělený na čtyry trojúhelníky byl ozdoben vyrytými rýhami, mezi nimiž zvláště vynikl známý koncentrický tvar meandru. (Obr. 25. str. 22.)

Celé nádobky nalezeny pouze dvě; jedna jest malá, kulatá mísečka (obr. 4. str. 19.) pouze 4 cm. průměru mající, druhá, hrubý šálek 8·5 cm. široký, 5 cm. vysoký. (Obr. 5. str. 19.)

V kulturních vrstvách často naskytly se kusy vypálené mazanice s otisky prutů, slámy, dřevěných, rovně přitesaných trámců i jakési tkaniny neb jemného pletiva a kosti povětšině roztříštěné, přináležející následujícím druhům:

Vepř divoký (Sus scropha), několik rozbitých spodních čelistí.

Srn (Cervus capreolus), rozrušené částky okončin, hlavně kosti duté, zlomky lebky se spodními čelistmi.

Jelen (Cervus elaphus), roztříštěné hnáty, čelisti, zlomky parohů opracovaných, ořezaných neb osekaných.

Bobr evropský (Castor fiber), krásně zachovalá pravá spodní čelisť se zubem hlodavým barvy tmavočervené z čelisti 5·5 cm. vyčnívajícím a jiný hlodavý zub poněkud menší.

Medvěd obecný (Ursus arctos), spodní čelisť, mléčný zub, rozštípený mléčný kel.

Jezevec (Meles taxus), pravá spodní čelisť provrtaná.

Velevrub malířský (Unio pictorum), skořápky.

Z nečetné, však velmi zajímavé této fauny, namnoze pro Moravu vymřelé, je zajisté nápadným nedostatek zvířat domácích a hojnosť divokých, které byly předmětem lovu.

Na konec dlužno zmíniti se několika slovy o stáří nálezu. Nechceme se pouštěti do bezúčelného určování století; připomínáme pouze, že starožitnosti hradiště oslavanského „Náporky" nejvíce přibližují se oněm, jaké připisujeme době bronzové, nacházející pěkné analogie ve starších vrstvách hradiště Řivnáče u Levého Hradce v Čechách.[2]) Z nálezů však vidíme, že obyvatelé Náporků byli lidé usedlí nalézající se na dosti vysokém stupni vzdělanosti — jak nasvědčují velmi dovedně pracované výrobky hliněné — živící se téměř výhradně lovem zvěře. Srovnáme-li je

[1]) Zbiór wiadomości do Antropologii. Viz též: O znaczeniu i ważności zabytków pierwotnych przez A. H. Kirkora. Kraków 1883.

[2]) Rýzner: Řivnáč, předhistorické hradiště u Levého Hradce. Památky archaeol. a místopisné, díl XIII.

s vykopaninami z hradiště lišeňského[3]), kteréž dle nalezených římských mincí již kolem I. a II. století po Kristu bylo osazeno a do následujících století hluboce zasahovalo, jež jsme ze závažných příčin připsali Slovanům, vidíme, že ony oslavanské jsou mnohem starší (— nač poukazuje hlavně úplná neznalosť kruhu hrnčířskéko —) od těchto úplně se různící, příslušející jinému kmenu národnostnímu, jiných mravů a způsobů, jako byli orby a chovu dobytka milovní Slované.

Valašská sušírna.

Popisuje **Al. Horák**, správce školy v Hrachovci.

Urodí-li se ovoce v zahradách, jimž se — pokud jsou osamoceny — na Valašsku „Včelíny“ praví, požívá se buď sviží (čerstvé), pečené neb sušené, a pak, je-li ho mnoho, prodává se nejvíce z okolí Val. Meziříčského buď v Novém Jičíně nebo v Opavě, kdež se těží za měřici jablek čtyři ba i přes čtyři zlaté. Hrušky bývají mnohem dražší. Měřice ovocná se čítá osm čtvrtí a taková míra při prodeji ovoce platí ještě po včil, obzvláště u obchodníků, kteří přicházejí na paseky ovoce kupovat. V menší míře prodává se na mesle. Mesla jest mírka t. j. $^1/_{32}$ staré měřice. Přebytek ovoce, nebo které se nemůže hned prodati, obzvláště trnky, ty se suší v sušírně.

Taková valašská sušírna zbudována je ze dřeva od základu až po kalenici střechy. Stěny síně jakož i stěny komůrek jsou zhotoveny ze sroubeného dřeva zasazeného do sloupů. Střecha položena je na zděch podkrokevnicemi a jest obyčejně kryta šindelem, majíc z obou stran svisle. Komínů na sušírnách nikde není.

Vnitřek sušírny sestává: (viz půdorys na str. 25.).

I. Ze síně, která zaujímá polovici celého vnitřku sušírny.

II. Ze dvou komůrek, které jsou tak stavěny, že mají mezi sebou pec, aby vydávala teplo pro obě komůrky. Do komůrky každé vedou zvláštní dvéře, jež se uzavírají dvěma dřevěnými klikami v podobě §, jimž se říká kolovrátky.

Komůrka každá je na 260 centimetrů dlouhá a 100 ctm. široká. Výška komůrky od země až do povalu obnáší 170 ctm. Na zděch těchto komůrek nacházejí se voziny. Jsou to dřeva podobná kolejím na železnici. Vozina dlouhá jest na 260 ctm. a vzdálenosť jedné voziny od druhé měří 86 ctm. V každé komůrce je vozin pět. Po těchto vozinách posunují se lésy jako saně a spočívají pak lésy na vozinách majíce na sobě ovoce k sušení určené. Voziny leží na klukách dřevěných. Železné kluky nemohou býti, sice by dřevo zatlelo a pro jistotu před požárem jistější jsou kluky dřevěné nežli železné. Na železné kluce by se mohl též člověk popáliti, dávaje lésy na vozinu. (Srov. průřez na str. 25.)

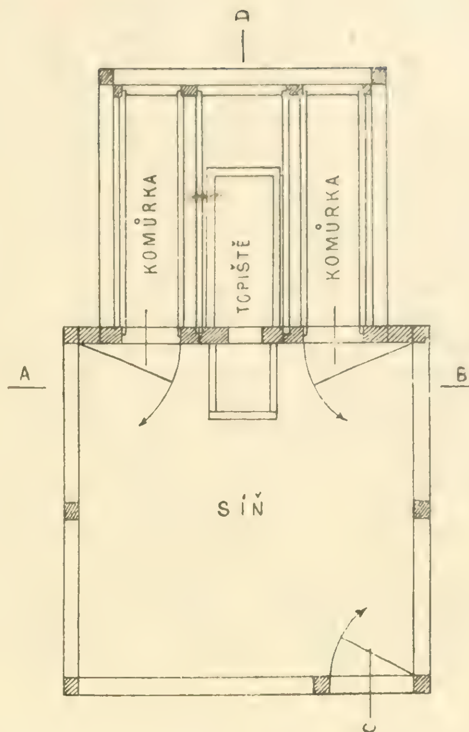
Lésa se skládá ze čtyr řezaných latek, majíc podobu obdélníku. Vnitřek vypleten je vrbovým proutím a stojí taká lésa 2—3 zlaté. Délka

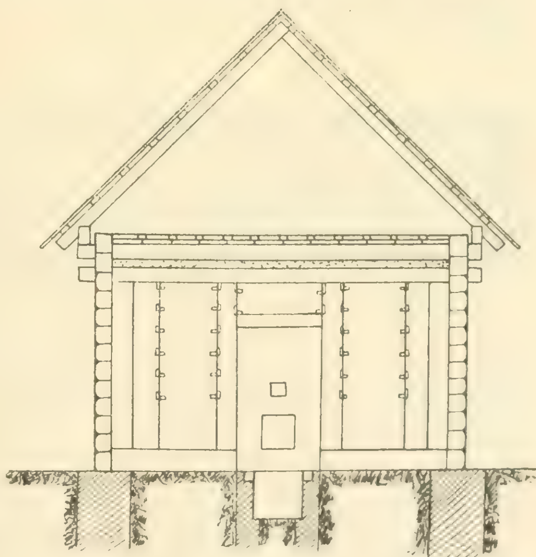
[3]) Předhistorické hradiště lišeňské. Píše J. Knies, Časopis muzej. spolku olomuckého roč. 1891. str. 59—63.

lésy obnáší 241 ctm. a šířka 72 ctm. Lésa vůbec se musí zhotoviti dle vzdálenosti vozin od sebe a dle jejich délky. Na tuto lésu vejde se nakrájených jablek čtyři půlčtvrtle t. j. stará měřice. Pokrájená jablka zovou se krajanky, usušená sucháry. Hrušky, jablka i trnky, začínají-li se sušiti, jsouce položeny na lésách, napřed se upekou a zovou se péčky.

III. Pec je ve středu obou komůrek a při větších sušírnách kladou se též lésy s ovocem nad pecí, tak že bychom mohli říci, že u větších sušíren jsou tři oddělení pro kladení lés k sušení ovoce. Pec je 170 ctm. dlouhá, široká 70 ctm. a 60 ctm. vysoká. Stavěna je z kachel kamnových a omazána blatem, aby kouř nepronikal do komůrek, v nichž jsou lésy, sice by udil ovoce tam uložené. Před pecí nachází se peklo t. j. díra, v níž bývají nohy topičovy, když v peci topí. Pak je čelesno a za ním pec. V peci se topí dřívím. V čelesně na hoře je díra pro průvan potřebný ku vznětí ohně a hoření. Čelesnem uchází též kouř, vstupuje do síně a pak uniká střechou a podkrovím, neboť sušírna žádná nemá komínu. Nad komůrkami a zároveň nad pecí je dřevěný poval (strop) položen na trámech dřevěných. Celá šířka sušírny uvnitř činí tři metry.

Způsob sušení: Má-li se ovoce sušiti, připraví se na lésy, dobře se rozdělí, aby nepovstaly hromady, by se co možná stejně sušilo. Lésu zvednou dva lidé, posadí na

Půdorys a průřez valašské sušírny Mart. Štoláře v Hrachovci.
(Podle nárysů Ferd. Kroupy, stavitele ve Val. Meziříčí.)

vozinu a posunují ji tak dlouho, až dobře usedne, by se mohla dveřmi uzavříti. Tak se děje s každou lésou. Když jsou lésy uzavřeny, zatopí se v peci. Topí se dřívím, jaké jest po ruce. K tomu se upotřebí nejvíce všelijaké krbály a špalky, jež zdrží dlouho hořeti a nehoří prudce. — Při topení musí býti opatrnosť veliká i znalosť, aby se ovoce nepopálilo. — Jsou-li již péčky na lésách, vytáhnou se lésy a dají se zas na voziny, ale v opačné poloze od předešlé.

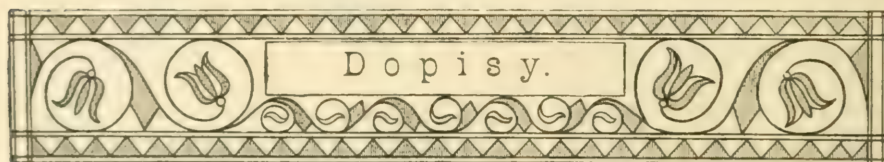
Jak se pozná, že se ovoce usušilo? — Sušení se rozpozná tím, že ovoce, dokud je sviží, vydává líbeznou vůni a paří se, což je znáti na usazených krůpějích na „futrech" u dveří (veřejích). Nebylo-li by rosy na dveřích, tu dosychá ovoce a musí se hned vytáhnouti, prohlédnouti, vybírati suché a ponechati na lésách nedosušené k opětnému sušení. Taková práce i opatrnosť musí býti při sušení ve dne i v noci. Tu se scházejí v noci známí, obzvláště dorůstající mládež, vyprávějí všelijaké pohádky, pověsti, zpívají písně národní, kouří, hrají v karty, pekou zemáky atd. Někdo musí býti vždy po ruce, jenž by přikládal do pece, by oheň nebyl veliký ani slabý. Při dobrém ohni usuší se trnky na horních lésách i za 24 hodiny, a do 36 hodin všechny trnky se usuší.

Jablka nesuší se stejně a nevyžadují také opatrnosti jako trnky. Některý druh jablek usuší se za 24 hodiny a některý až za 48 hodin.

Hrušky se k sušení nekrájí a sejdou též nestejně. Menší druh sejde dříve, větší později. Usušené suchary se sbírají do měchů, ale trnky se musejí vždy dáti napřed někam do průvanu, aby se nezapařily v měchu; avšak po nějakém čase možno je též schovati do komory.

* * *

To jest popis „Valašské sušírny" Martina Stoláře č. 23. v Hrachovci z Podzavichur. Sušírna zbudována byla roku 1821. a opravena roku 1854.

Z Jihlavy. (K otázce o domnělých monogramech Komenského). Z monogramu nacházejícího se v Komenského knize „Voluminis prophetici etc." odvozováno p. Drem. Dvorským, že Komenského původní jméno znělo „Milič", kterémuž výkladu p. archivář Brandl a p. Dr. Kvacsala odporují. P. A. Truhlář vidí v monogramu letopočet 1658., kterou domněnku p. Jan Kučera v Časop. vlast. muzej. spolku v č. 30., str. 75. vyvrací. Budiž mi dovoleno upozorniti na dva další nálezy podobných znaků.

Před několika lety nalezen na poli u Kyjova úlomek prstenu za pečátko používaného. Pečeť představuje ellipsu, v jejíž vrchní části jsou vyryta písmena: M . V . oddělená od sebe šestikoncovou hvězdičkou, mající po stranách hvězdičky pětikoncové. Ostatní část ellipsy je vyplněna

štítkem; na spodu štítku nachází se spojená písmena MV a z nich vystupuje známá značka čtyrce podobná, kterouž spatřujeme též na vyobrazeném zde štítku, přes níž položeno ×.

V Jihlavě našel jsem v dláždění ulice před farou vedle jiných také jeden náhrobní kámen pocházející nepochybně z blízkého bývalého svatojakubského hřbitova; kámen má následující nápis: Anno 1630. den 17. Augusti ist in Gott seliglich und in rechtem wahrem katholischen Glauben entschlaffen die viel Ehren tugendsame Fr. Anna Leypoldin Rathsburgerin alhier so Ihren Wittibstand in die 22 Jahre zuegebracht hat. Ihres gantzen Alters 64 Jahre liegt alhier begraben der frohen aufferstehung am Jüngsten Tage neben allen fromen katholischen Christen zum ewigen Leben erwartend. Pod tímto nápisem nachází se znak, který zde podávám. (Viz obr.)

Nelze nepoznati příbuznosť znaku tohoto i předešlého se znaky otištěnými v muz. časopise z r. 1889. str. 141., z r. 1891. str. 73. a str. 152.; základem je tatáž značka 4, odchylná jsou pouze písmena a u druhého též spodní zakončení. Pátrání po významu znaků těchto, zvláště pak Anny Leypoldové zůstalo posud bez výsledku, rodina Leypoldův, později do stavu šlechtického povýšených, sice posud v Jihlavě žije, Leypoldové však výkladu neznají, ba ani o tomto náhrobku nevěděli a také jejich šlechtický erb s oním znakem ve spojení není. Z těchto nálezů však na jevo vychází, že z monogramu Komenského odvozovati jméno Milič nebo nějaký letopočet odůvodněno není, že však tato domněnka, jakoby ona záhadná značka 4 snad některým Bratřím společným znakem byla, sotva udržeti se dá, neboť byť i vyloučeno nebylo, že kyjovský prsten některému z Bratří náležel, dokazuje náhrobek jihlavský, že i dobří katolíci tohoto znaku užívali.

Upozornil jsem na tyto nálezy, jimiž záhadný znak sice vyjasnění nedochází, které však k němu snad přispěti mohou.

Karel Tvarůžek, c. k. soudní adjunkt.

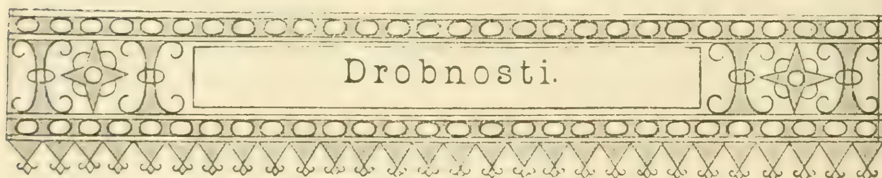
Z Kroměříže. (Kadluhy na lití bronzových předmětů). U mnohých badatelů převládá dosud mínění, že předměty bronzové z doby předhistorické vesměs prostřednictvím cizích kupců výměnou za jiné zboží do našich zemí se dostaly a že předhistoričtí obyvatelé krajin našich kovolitectvím se nezabývali. Četné nálezy kadlubů a kelímků k lití bronzů nasvědčují však tomu, že mínění uvedené na pravdě se nezakládá, ačkoli popříti nelze, že mnohé výrobky bronzové odjinud a to bezpochyby obchodem směnným k nám se dostaly.

U Kotojed poblíž Kroměříže jest na několika místech rozsáhlá kulturní půda popelem, střepy a kostmi z doby předhistorické promíchaná. Střepiny, kteréž se zde vyskytují, pochází z nádob z volné ruky uhnětených, jsou velmi dovedně vytvořeny a okrášleny ornamenty čárkovanými, trojúhelníky a j., kteréž připomínají ozdoby vyskytující se na nádobách a jiných výrobcích hliněných u Židenic u Brna nalezených. Kromě vzácných nálezů keramických nalezeny dosti často též předměty koštěné, kamenné a bronzové na místech těchto. Zvláště bronzové nálezy poutají zde pozornosť; svého času nalezena zde také sekyra z mědi, bronzové jehlice, nože, čtyrhranné dláto asi 16 cm. dlouhé a

slitky z bronzu. Minulého roku podařilo se pisateli těchtů řádků při kopání objeviti hladce přibroušený kámen, na jehož ploše jakési rytiny byly znatelny, kteréž však pro silnou vrstvu připečené hlíny rozeznány býti nemohly. Po bedlivém očistění bylo však shledáno, že jest to kadlub na lití dvou malých srpů rozpjetí v oblouku asi 7 cm. Kadlub sám jest tak zachovalý, že se dosud ku lití srpů hodí, což se i stalo v Muzej. spolku v Brně, kdež se nyní dotýčný kadlub nalezá. Kadlub jest zhotoven z jemného pískovce, jehož jest v blízkých lomech kotojedských velká hojnosť, a forma pro oba srpky jest velmi dovedně vyhloubena. Záhadno jest, k jakému asi účelu zvláštní tyto srpy sloužily; že by to byly hračky, jak mnozí se domnívali, nepodobá se pravdě, neboť vzácnosť bronzu za dob tehdejších, nenasvědčuje tomu, že by ho k účelu tomu bylo používáno.

Letošního roku nalezen panem učitelem Filou na hradisku obřanském u Brna kadlub, v němž slévány byly ozdoby, snad fibule, podoby akátového listu. Také tento kadlub je v muzeu Muz. spolku v Brně uložen. Jest to již druhý úplně zachovalý kadlub, který během roku na Moravě nalezen byl a který s mnohými jinými již dříve nalezenými kadluby a kelímky hliněnými nezvratný podává důkaz, že předhističtí předkové naši spracováním kovu a zvláště sléváním bronzu se zabývali a že bronzové nálezy na Moravě nepochází vesměs z ciziny.

Jindřich F. Slovák.

Drobnosti.

Cizina o Moravě. II. Jako pokračování zpráv pod týmže heslem v č. 25. str. 42. toboto časopisu uveřejněných podávám tentokráte některé zajímavé úsudky vědatorů evropských o moravských nálezech diluvialních čili předpotopních

1) Professor A. de Quatrefages předložil akademii pařížské dne 9 března 1891 drem. Wanklem zaslanou část lebky jeskynního medvěda ze Sloupu se stopami násilného poranění patrně kamennou zbraní, snad oštěpem jaspisovým, jehož úlomek na blízku oné lebky v jeskyni byl nalezen a jehož malounké úštipky se v ráně zachovaly. Quatrefages nepochybuje o správnosti vývodů Wanklových, dokládaje, že sice o současnosti člověka s jeskynním medvědem již dlouho není pochybnosti, nález sloupský však že jest zajímavým dokladem, jak člověk s tímto strašným nepřítelem bojoval tváří v tvář.

2) O témže předmětu pojednával prof. Schaaffhausen v Dolnorýnské společnosti v Bonně dne 11. ledna 1892. Souhlasí celkem s dr. Wanklem i Quatrefagesem uváděje, že zmíněný úlomek jaspisový se dosti dobře hodí do hluboké rány v kosti temenní, na jejímž jednom okraji se již tvořil kallus. Kámen vypadl z rány nezacelené teprv po smrti zvířete následkem rozkladu měkčích součástí těla. Jest pravděpodobno, že původně vniknul hloub do kosti a že postupem hojení na dně rány byl k povrchu vytlačován. Podobné nálezy úlomků zbraní trčících v kostech divokých zvířat učiněny i v jiných zemích a jsou nejjistějším důkazem současnosti člověka s dotýčnými zvířaty. V tomto případě však člověk sotva v bezprostředním boji zarazil tak malou zbraň zúmyslně do nejtvrdší části lebky, pravděpodobnější jest, že užil z větší vzdálenosti kopí nebo šípu.

3) V téže schůzi dne 11. ledna t. r. podával prof. Schaaffhausen také dobrozdání o zbytcích lidské kostry, jež Makowský na-

lezl v zimě r. 1891. 4·5 m. hluboko ve žlutnici prodloužené ulice Františko-josefovské v Brně s kostmi mammuta, nosorožce a soba a s rozličnými výrobky, hlavně ze slonoviny. Schaaffhausen shrnuje svůj úsudek ve výroku, že lebka brněnská nenáleží k nejstarším a nejsurovějším tvarům, a že celý nález spadá asi do doby sobí, táže se však na konci, zdali by nebylo záhodno vůči podivně řezanému idolu lidskému a červenému zbarvení kostry pomýšleti na první použití kovu v době neolithické. Současnosť člověka z brněnského diluvia s mammutem pokládá za pravděpodobnou, nade vši pochybnosť byla by toliko zjištěna, kdyby s lidskými nástroji aneb zbytky nalezly se kosti mladých mammutů za příčinou dobytí tuku rozpoltěné jako v Předmo-stí a v Polsce.

4) Na sjezdu anthropologickém v Ulmu v srpnu t. r. zmínil se přední præhistorik německý prof. Virchow z Berlína zajímavým způsobem o diluvialním nalézišti v Předmostí. Ještě r. 1889., když pisatel těchto řádků na kongressu vídeňském upozorňoval odborníky středoevropské na dalekosáhlé vývody dánského učence Steenstrupa, jenž na základě studií předběžných jakož i vlastního pozorování v Předmostí a v moravských sbírkách popíral současnosť předmosteckého člověka s mammutem, připojil se Virchow výslovně k odpůrcům Steenstrupovým, dokládaje, že nelze na základě dosavádních objevů vědeckých pochybovati o existenci lovců mammuta. V Ulmu však je již ve shodě s theorií Steenstrupovou a přiznává, že ani physikální možnosť současnosti člověka s mammutem není ještě zjištěna a popírá nadobro, že by vůbec klimatické poměry v Evropě kdy byly se tak utvářily, aby stejnou dobou tam kde žil mammut i člověk žíti mohl.

Dále praví doslovně: „Stalo li se dnes již zvykem mluviti bez okolků o lovcích mammutů a poznávati jejich pozůstatky v jistých artefaktech, zapomíná se, že takové výrobky také z fossilních zubů a kostí mammutích hotoviti lze. Mohu se připojiti k úsudku, že nelze nám za nálezy sobí jíti nazpět, neboť tyto zůstávají posud ještě nejstaršími nálezy, u nichž současnosť člověka zaručiti lze. Každým pádem zůstal bych pro Německo při tom, že nikoli s mammutem, nýbrž teprv se sobem jsou první stopy působnosti lidské poznatelny“. Závažný tento výrok Virchovův zajisté bude od valné části badatelův německých jakožto oprávněný citován a uznáván. Pro Moravu nemá platnosti; pro Čechy platí však dosud.

5) Zpravodaj viděl se nucena v rozpravách berlínské anthropologické společnosti r. 1891. sv. 23., str. 173.—178. hájiti pravosť diluvialních nálezů moravských proti pochybnostem Francouzem Reinachem, kustodem národního muzea v St. Germainu a Virchowem v týchže rozpravách uveřejněným.

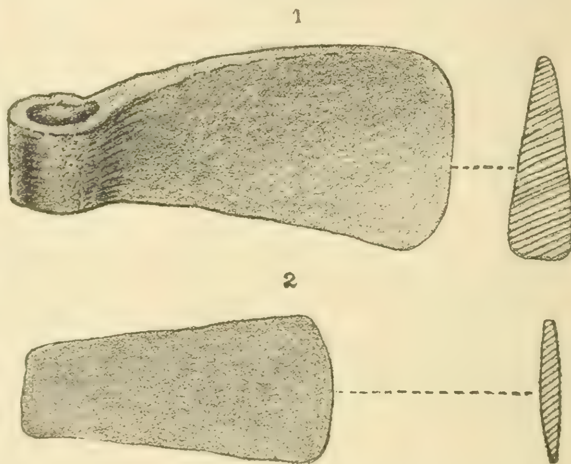
Jedná se tu předně o rytby a výrobky předpotopního člověka z Předmostí a z Kostelíku a pak o čelisť lidskou ze Šipky. Dokladů uvedených pro pravosť veškerých moravských nálezů nelze nikomu vyvrátiti, zůstaly tudíž bez námitky.

6) Podotknouti ještě dlužno, že na letošním mezinárodním sjezdu archæologickém a anthropologickém v Moskvě oznámil francouzský badatel d'Acy přednášku o nálezech předmosteckých na Moravě. Neopomeneme příště o tom podrobnou zprávu podati. *K. J. Maška*

Bobr na Moravě. Nenáhlými změnami kůry zemské mění se tvářnosť kraje a podnebí, jemuž přizpůsobuje se květena i zvířena. Důkazem toho je rostlinstvo i fauna krajin severních nebo vysoko v horách položených, tvořících analogii chladné doby diluviální krajin našich. Studené pásmo obmezilo se na sever a s ním odstěhovalo se rostlinstvo a dílem i živočišstvo. Změna tato dála se zneenáhla a mnozí přírodní jedinci se jí přizpůsobili, aniž krajiny naše opustili, což na jevo vychází z kostí zvířat, kterážto již za doby diluviální u nás přebývala a až na naše časy se udržela. Zajímavým dokladem toho jest bobr obecný (Castor fiber). Největší tento hlodavec domorodý, kterýž dříve po celé Evropě hojně rozšířen byl, nalézá se dnes na vymření, čehož příčinu hledati sluší spíše v pronásledování se strany člověka nežli ve změnách přírodních. Kosti bobří nalezeny u nás již ve vrstvách diluviálních u Štramberku, v jeskyni Kůlně u Sloupu a v jeskyni Pekárně čili Kostelíku u Mokré. Mnohem častěji setkáváme se se zbytky zvířete tohoto ve vrstvách z dob předhistorických v užším slova smyslu. Nejpříhodnější řekou k obývání byla mu bažinatá Morava. Zde nalezeny kosti jeho u Blatce a v kulturních vrstvách tovačovských (spodní levá čelisť). Také na Dyji nalezeny pozůstatky zvířete toho, totiž ve spodní vrstvě hradiště znojemského (čelisť ve sbírce Palliardiho), v odpadkových jamách u Hodonic (čelisť nalezená Palliardim, nyní ve sbírce řed. Mašky.) Že i přítoky Dyje zajímavým zvířetem tím obývány byly, dokazuje hradiště křepické, kdež nalezena čelisť a dva humeri (sb. Pall.) Na Oslavce vykopána dobře zachovalá pravá spodní čelisť i s načervenalým hlodavým zubem, který 6 cm. vyčnívá, na

hradišti Oslavanském „Náporkách“ spolu s hořejším bodákem; na Rokytné u Rakšic nalezeno půl lebky ostrým, patrně kovovým nástrojem přesně rozštěpené. Že bobr i menší potoky rád vyhledával, nasvědčují čelisti, které nedávno na líšeňském hradišti „Staré Zámky“ zvaném a v kulturních vrstvách velatických na potoku horákovském nalezeny byly.*) Kdy zvíře toto z našich krajin vymizelo, nelze udati, že se tak stalo již za dob historických, tomu nasvědčují topická jména: Bobrová, Bobravka, Bobřiny atp. Zajímavo jest, že biskup upsalský Alons Magnus při popisu Norvéžska kol. r. 1520. o zvířeti tomto se zmiňuje a výslovně uvádí, že se hojně nalézá i v bařinách moravských. *J. Knies.*

Nález měděných nástrojů u Vevčic. V poloze „na Babách“ u obce Vevčic v okresu znojemském byly r. 1889. při polní práci nalezeny dva předměty měděné totiž plochá čtyrhranná sekyrka (obr. 2.) podobná obyčejným sekyrkám kamenným 8·5 cm. dlouhá, nad ostřím 3·6 cm. a na hřbetě 2·4 cm. široká, uprostřed 7—8 mm. tlustá a po jedné straně poněkud více vypouklá než na straně druhé. Váha její obnáší 120 gr. Druhý předmět jest obušek (obr. 1.) 12·2 cm. dlouhý, nad ostřím 5·2 cm. široký, asi uprostřed 1·5 cm. tlustý, s násadní děrou 1·9 cm. širokou a 3·9 cm. vysokou. Váha jeho obnáší 442 gr. Oba předměty ležely v zemi v nepatrné hloubce těsně na sobě, což na povrchu jejich dosud patrno jest, a sice tak, že ostří ploché sekyrky obráceno bylo k násadnímu otvoru obušku. Oba uvedené předměty jsou zhotoveny z mědě, což v příčině ploché sekyrky také lučebním prozkoumáním v laboratoři c. k. odborné školy ve Znojmě provedeným na jisto postaveno bylo. Tvar ploché sekyrky jest velmi primitivní, shodný se sekyrkami kamennými, kdežto obušek má formu rázu pokročilejšího. Obušky příbuzných forem taktéž z mědě zhotovené jsou vyobrazeny ve sv. XV. zpráv společnosti anthropologické ve Vídni na Tab. III. č. 57. (obušek z Uher) a v díle „Das Beil“ od W. Osborne na Tab. XVII. č. 3. (obušek z Pakrace v Charvátsku). Nález svrchu popsaný je důkazem, že primitivní, kamenným nástrojům podobný tvar sekyrek měděných sám o sobě neoprávňuje k tomu, abychom podobné předměty, když jiné okolnosti k tomu nenutí, kladli do nejstarší doby kovové. Podotýkáme ještě, že nože a jehlice měděné nalezeny byly také na Hradisku Křepickém a že ve Františkově muzeu v Brně vyložena jest měděná motyka rázu uherského, kteráž dle připojeného nápisu r. 1822. na kopci „Ruda“ u Plavče v okresu znojemském byla nalezena. *J. P.*

Měděné nástroje u Vevčic nalezené.

Hroby se skrčenými kostrami z doby bronzové byly redaktorem tohoto časopisu před nedávnem zjištěny v Horních Dunajovicích v trati „na stínadlech“ zvané. Při odkopávání půdy nalezli zde dělníci ve hloubce 1·5 m. tři hroby, na krok od sebe vzdálené, ve kterýchž ležely v prosté zemi bez jakékoli obruby kamenné skrčené kostry dospělých osob. Za hlavami jejich stály malé úhledné nádobky, z volné ruky urobené, a podle zeleně zbarvených částí lebek lze souditi, že pohřbení byli ozdobeni kroužky bronzovými. Jest to již třetí zjištěný nález hrobů se skrčenými kostrami na Znojemsku. *J. P.*

Římská mince z Vel. Pavlovic. Od Vrbice, Kobylí a Bořetic postupuje k jihozápadu delší hřbet horský, jehož poslední výběžek nad samými Pavlovicemi nese povětrný mlýn na svém vrcholku. Nájemce toho mlýna vykopal před ně-

*) Dle sdělení pí. L. Bakešové nalezeny kosti bobří před nedávnem též na předhist. osadě na „Zahrádkách“ u Ořechoviček. *Red.*

jakým časem při polní práci půl mlatu v otvoru přeraženého a našel později opět na svém poli stříbrný penízek římský. Laskavostí p. uč. J. Kalvody dostaly se oba nálezy do mých sbírek. Stříbrný ten denár jest velmi krásně zachovalý a totožný s oním u Cohena č. 1137. Na líci: Kolem krásně modelovaného poprsí IMP CAESAR TRAIAN HADRIANVS AVG. (Imperator Caesar Traian Hadrianus Augustus); na rubu: ženská postava s hlavou v levo obrácenou, držící na pravé ruce hlavu se zubatou korunou a na levé ruce hlavu s diadémem a se ženským účesem, obě hlavy tvářemi k sobě. Opis zní: PMTRP | COSIII. (Pontifex Maximus Tribunicia potestate Consul tertium). Razil tedy denár tento císař Hadrian (117—138 po Kr.)*) a k nám dostal se asi obchodem.

In. Lad. Červinka.

Římské mince na Znojemsku. Řehoř Volný poznamenal v III. sv. svého místopisu markrabství moravského na str. 53., že prý v okolí Znojma několik římských mincí bylo nalezeno. Jaké to mince byly a kde jsou, není nikde poznamenáno a zůstaly zprávy Volného jakož i sdělení jiných o nálezech římských mincí v okolí Znojma bez náležitých dokladů. Teprve za posledních dvou let podařilo se mi vyšetřiti některé zjištěné nálezy takové, kteréž zde zaznamenávám. Na jaře letošního roku byla na panské nivě u Borotic vyorána vzácná mince z doby republiky římské totiž stříbrný denár rodu Postumiovců (gens Postumia). Mince ta má velikosť krejcaru, není pravidelně okrouhlá a má kraj kolem do kola klínovitými zářezy opatřený. Na líci jest vyražena na pravo obrácená hlava, hrubě provedená a na levé straně nápis H I S P A N. Na rubu spatřujeme předmět vztýčený, bezpochyby „fasces“, pak k levé straně obrácenou postavu, oděnou v roucho po lýtka dosahující, kteráž má pravici pozdviženou k žerdi, na níž orel s roztaženými křídly sedí. Nápis na rubu zní: A — A L B I N — P O S T . A . F — S N (čtu: Aulus ALBINus POSTumius Auli Filius Sergii Nepos.) — Aniž bych minci tu přisuzoval, připomínám, že roku 215. před Kristem za druhé punické války byl prætorem Albinius Postumius, kterýž již před tím za consula zvolen byl.

Druhá taktéž stříbrná mince římská velikosti krejcaru byla nalezena p. učitelem Kohoutem na poli u Šakvic (okres Znoj.) zcela na povrchu. Peníz ten pochází z doby římského císaře Vespasiana (69—79 po Kr.), má na líci zdařilou, v pravo hledící hlavu jmenovaného císaře, vavřínem ověnčenou a nápis od levé strany ku pravé: I M P C A E S A R V E S P A S I A N V S — Na rubu je vyobrazena na křesle sedící, k levé straně obrácená, oděná postava ženská a na pravé straně nápis: T R P C O S VI. (čti: Tribunitia Potestate Consul VI). Třetí mince, taktéž z dob císařských, byla nalezena při práci polní na poli k faře sv. Mikuláše ve Znojmě patřícím, kteréž se rozkládá u tak zv. „Zendelbrunnen“ na pravém břehu Dyje v obvodu katastralní obce Sedlešovic (Edlspitz). — Mince ta jest rovněž stříbrná, velikosti desetníku, byla poblíž kraje děrou 3 mm. širokou proražena, jest však v místech těch ulomená. Líc nese ušlechtilou bezvousou hlavu mužskou, vavřínem ověnčenou a má kolem dokola špatně zachovalý nápis: . . . N E R T R A I A N O C . . . čti „Nerva Trajanos“ a pochází podle toho od císaře Trajana, kterýž panoval od r. 98–117. po Kr. — — Kresbu a nápis na rubu nelze rozenati. Uvedený denár z doby republiky římské, pak peníz Trajanův jsou v mé sbírce předhistorických starožitností, mince Vespasianova jest majetkem p. řídícího učitele Sprinze ve Znojmě, kterýž mi ji za účelem uveřejnění laskavě zapůjčil.

J. P.

*) Římský císař P. Aelius Hadrianus nastoupil svůj třetí konsulát r. 872. po založení Říma čili r. 119. po Kr. Jelikož na mincích jeho označení Cons. III. stále se opakuje, nelze roku, kdy mince dotýčná ražena byla, blíže určiti a jest se spokojiti s tím, že mince Hadrianovy opatřené označením Cons. III. raženy byly od r. 119. do r. 138. po Kr., kdy Hadrian zemřel. Stejné obtíže vyskytují se i při mincích jiných císařů římských. *Red.*

Kritické úvahy o národnosti předhistorických obyvatelů střední Evropy.

Dr. Martina Kříže spis **„Kůlna a Kostelík“.** V tomto oddílu časopisu vlast. muz. spolku olom. posuzuje pan Jaroslav Palliardi v čísle 33. str. 31—33. a v čís. 34. str. 71—75. můj spis na hoře jmenovaný.

Odpovídaje na námitky v článcích oněch uvedené podotýkám, že pan pisatel jich jest starším kandidátem notářským; já pak jsa notářem, chci pro stručnější stylisování jmenovati pana kritika kollegou, jak to ostatně ve společenském životě beztoho činím.

Pan kollega sám uvádí, že svá tvrzení, že Slované u nás nemohli bytovati v době předvěké, to jest před Kr., opírám o důvody: 1. jazykozpytné (str. 194—256.), 2. dějepisné (str. 257—260. a 372—386.), 3. místopisné (str. 261—269.), 4. numismatické (str. 270—323.). 5. archaeologické (str. 324—365.), 6. kraniologické (str. 365—372.), a že zaujímají důvody tyto 192 strany, dokládaje, že by obsáhlá a podrobná odpověď na důvody vyžadovala sepsání objemného spisu. Kdo tedy chce dokázati, že Slované před Kristem Pánem u nás bytovali, musí vyvrátiti veškery ode mne přednešené důvody. **Na souhrnu všech spočívá přesvědčení, že v době předvěké tu bydleli keltičtí Bojové.** Chci ale nicméně objasniti námitky panem kollegou učiněné a to v onom pořádku, jak obsaženy jsou v článích č. 33. a 34. řečeného časopisu.

1. *Námitky proti mým důvodům jazykozpytným* počínají v čísle 33. str. 31. v pravém sloupci.

a) Prvnímu odstavci, jímž námitky své započínáte, nerozumím, pane kollego; tak temný jest smysl jeho, že přes veškeré hloubání nemohl jsem dopátrati se, co tím vlastně říci chcete.

b) V odstavci následujícím pravíte, že sám uvádím na str. 251. některé výrazy, jež v době historické všeslovanskými se staly a že v pospolité vlasti zatatranské známy nebyly ku př. mše, oltář, puška; já k tomu dodávám: kmotr, fara, varhany, škola, sobota, kostel, kříž, klášter, křesťan, mnich. Dovolte mi, abych velký rozdíl těchto názvů a oněch ode mne uvedených na str. 212—251. mého spisu Kůlna a Kostelík blíže objasnil.

Podotkl jsem na str. 251. ohledně oněch názvů cizích (mše, oltář atd.), že dějiny politické a církevní, zprávy národopisné a zeměpisné vysvětlují přechod jich od národa k národu, z krajiny do krajiny. Jak čtenář poznává, jsou tu názvy, jež zavedením křesťanství u jednotlivých kmenů slovanských od zvláště k tomu ustanovených orgánů, totiž kněží, mezi lidem kázáním a vyučováním se rozšiřovaly. Mám zde připomínati, co to stálo času a práce, než křesťanství a s ním ony názvy se ujaly, co krve pohanských předků našich prolito, než přiučili se oněm názvům? Tak vidíte, tu jste měl misionáře a celé zástupy kněží rozšiřujících ony názvy po staletí a tu ujalo se s novým zřízením církevním několik názvů cizích. O názvu „puška“ máte vysvětlení na str. 251. Na str. 212—251. mého spisu máte ale názvy, na nichž spočíval celý život společenský, náboženský a veřejný našich předků v jich pospolité vlasti. Řekněte mi kdo mohl toto množství slov stejných rozšiřovati? Pravíte, že kupci, já pravím, že to bylo nemožno. To tedy jest věcí pouhého uznání, avšak s tím rozdílem, že to, co já tvrdím, v zásadě vyslovili znalci jazykozpytu a národopisu, z nichž tu jmenuji 1. dr. Řehoř Krek. Einleitung in die slavische Literaturgeschichte 1887 str. 109. 2. Konstantin Jireček. Dějiny národa bulharského 1876 str. 78. 3. Jan Erazim Vocel. Pravěk země české 1868 str. 243. 4. Dr. Fr. Miklosich. Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen na rozličných místech kp. pag. 15., 52., 94., 135., 148., 192., 300., 328., 359., 370., 372., 407. 5. Týž: die türkischen Elemente in den südost und osteuropæischen Sprachen 1864 st. 3. 6. P. J. Šafařík. Slovanské starožitnosti I. 63. Uvažte jen to, co jsem uvedl na str. 211. a na str. 251.—253.

c) Společným názvem slovanským pro naši slepici a pro našeho kohouta jest kur nebo kura. O tom pravíte, že rozšiřování mohlo se státi obchodníky, anebo přistěhovalci pozdějšími. Než na str. 214. svého spisu uvedl jsem všechny výrazy pro chov těchto zvířat a na str. 215. názvy pro drůbež, která v novější době se rozšířila, t. j. pro krocana a perlinku. Poslyšte, jak našeho krocana jmenují Poláci jedor, Rusové indejskoj pětuchъ. Srbové budac, Bulhaři korkoj; podobně má se to s perlinkou. Jak romanité jsou tu názvy pro totéž zvíře a proč? Poněvadž jednotliví kmenové slovanští nyní daleko jsou po krajinách evropských rozloženi; kdyby bydleli, jak za doby předvěké v pospolité vlasti, zněl by název stejně.

Proti mému výroku, že Slované v pospolité vlasti znali kury a je pěstovali, kdežto v době předvěké u nás žili lidé neznavší zvířat těchto, namítáte, že již za časů Caesarových kury v Britanii byly známy. Přečtěte si ale na str. 255. Kůlny a Kost. mou větu; zde ji uvádím: „V starších vrstvách předvěkých není kostek z domácí kury, kterou Slované znali“. Vidíte, pane kollego, já mluvím o vrstvách starších, a Vy mi citujete Caesara, jímž vlastně se doba předvěká končí; víte, že tu je rozdíl asi dvou tisíc let? Proto právě jmenoval jsem starší vrstvy, že mi zpráva Caesarova byla dobře známa a že v nových vrstvách předvěkých ony kostky se vyskytují.

d) Námitka Vaše ohledně kováře jest věru nepochopitelna. Našel jste ve Schraderově knize Sprachvergleichung und Urgeschichte název pro kováře a to bret. corn. cym. „gof“ a irsky „goba“ a tu

pravíte: „Patrná tu příbuznosť názvu slovanských a keltických, na základě kteréž by dle postupu Dra. Kříže bylo lze tvrditi, že kovář Keltům a Slovanům v nějaké oběma společné pravlasti znám byl, a že tudíž starší vrstvy předhistorické u nás ani Keltům přisouzeny býti nemohou“.

V mém spisu Kůlna a Kost. pag. 181.—182. máte uvedeno, že Indoevropanům spracování železa v jich společné vlasti nebylo známo, poněvadž mimo jiné není tu společného výrazu pro kováře. Názvy ty jsou: řecky: χαλκεύς, řecky: σιδηρεύς, slovansky: kovalъ, germ.: smith, latinsky: faber, ir.: goba, breton.: gof, corn.: gof, cymbr.: gof, litev.: rudininkas, sankr.: kâr mârá.

Kdežto tedy Indoevropané neměli kováře, známo bylo Slovanům netoliko jméno kováře, nýbrž vše, co s řemeslem tím jest spojeno, jak se můžete dočísti na str. 220. Kůl. a Kost. Řekněte mi, zdali všechny ony výrazy (kovář, železo, kovárna, kovadlo, kouti, motyka, kosa atd.) mohly býti rozšířeny jen obchodníky, či zda-li nutno bylo, aby lidé, u nichž slova tato jsou v užívání, téžeji v pospolité vlasti byli bytovali. Není pravdou, že tu jedná se jen o název kováře, nýbrž o veškeré technické výrazy pro řemeslo a výrobu. To jest velký rozdíl. V starších vrstvách předvěkých není ale ani stopy po kovových zejména železných výrobcích, nemohli tedy tenkráte naši Slované tu bytovati. Ohledně kelt. „gof“ a „goba“ pravíte, že tu je patrná příbuznosť slovanských a keltických názvů. V čem jeví se Vám tato příbuznost? Patrně v assonanci gof = kov. Etymologie takové nemůže vě a použíti. To je etymologie prosto národní, a kam tato vede, to pověděl náš historiograf Fr. Palacký slovy říznými řka: „způsob takový nehodí se nikde k důkazu pravdy, poněvadž postačiti může k líčení i největších nesmyslův historických“. Ta svedla Kollára, že ve své Staroitalii Slavjanské prohlásil Herkula za Slovana (jmenoval prý se vlastně Hořící koule pag. 837.), že uvedl spoustu názvů domněle slovanských (k. p. fenestra = bene—ohně stvora, magister mnoho—stvor—mistr atd. atd.), ta svedla Šemberu, Pluskala, Sichu, Sasinka, z jichž spisů máte vyňatky v mém díle Kůlna a Kostelík, pag. 199—209. Nechcete-li po této dráze putovati, nutno, abyste přihlédl k pramenům, v nichž shledáte vědecké vysvětlení toho neb onoho výrazu.

Náš název kovář nemá společného kořene ani s irským názvem „goba“ ani s breton. corn. cymb. „gof“. O tom můžete přesvědčiti se takto: Aug. Fick praví ve svém díle „Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen“ 1874 I. pag. 534, že staroslov. název „kova“ táhne se ke kořenu „ku“, z něhož pochází také latinské cudere, litev. kova, staroněm. hauvan; že by k tomu příslušel také onen název „goba“ nebo „gof“, o tom Fick se nezmiňuje. Miklosich ve svém etymologickém slovníku jazyků slovanských s míněním tímto se srovnává. J. C. Zeuss ve svém obsáhlém díle „gramatika celtica“ r. 1871. na několika místech mluví o názvech „goba“ a „gof“, že by ale zakládalo se na kořenu, z něhož pochází náš kovář a latin. cudere, staroněm. hauvan (hauen), nikde nepraví. Zeuss by nebyl opomenul učiniti tak, kdyby názvy ony měly společného kořene s názvem latinským, slovanským a německým jak činí to při jiných slovech.

Na stránce 37. shledáte hib. goba, cambr. gof = faber; na str. 90. combr. gof = faber, hibern. gael. gobha = faber et nomen viri gallicum Gobanitio u Caesara, dále corn. gof = faber, gofail officina, na str. 138. cambr. = gof. faber, na str. 293. gof = faber, plural gofaint.

e) Na straně 212.—251. Kůlna a Kostelík vylíčil jsem na základě názvů všem Slovanům společných téměř do podrobna život našich předků. Vysvítá z tabulek tu uvedených, že naši předkové před dvěma tisíci lety žili právě tak, jak naši rolníci dosud v odlehlejších krajinách avšak při zřízení rodovém. Následkem toho bydlelo v jednom domě několik rodin, bylo tu mnoho dobytka, mnoho nářadí hospodářského atd.

O to nyní jedná se, zdali tito lidé mohli bydleti na oněch četných místech na kopcích, na stráních, v jamách, v jeskyních, na nichž nacházíme sídliště lidí předvěkých. To uznávám za nemožné. Tím také vysvětluje se, proč na těchto místech nenacházíme pak zbytky oněch výrobků aneb kostky oněch zvířat, jež Slovanům byla známa.

Námitka, že sám zapomínám zcela, že vrstvy předhistorické zachovaly nám pouze některé věci hmotné, kteréž dle povahy své pozdějším věkům udržeti se mohly — je tu nemístná; kovové zboží, kostky ze slepic a kohoutů udrží se v zemi tisíce let. Co stromů ovocných se týče, tu uvedl jsem zprávu dějepisnou (Tacitus) na str 219. nespoléhaje tedy na jádra z hrušek a jablek atd.

Proti kulturnímu obrazu ode mne o Slovanech sestavenému líčíte svůj obraz

dle nálezů předhistorických a pravíte, že zcela dobře vyváží to, co zbude na tabulkách ode mne snešených, když z nich vyloučíme pojmy a věci, po nichž vůbec žádné památky zachovati se nemohlo. Než zapomínáte, že tu mícháte z doby předvěké čili praehistorické všechna období dohromady. Já pravím na str. 255. výslovně „v starších vrstvách“ předvěkých; tvrdím-li tedy, že v těchto není kovových výrobků, které období tím je vysloveno? Vy jste si ale svůj obraz sestavil ze všech období (kamenného, bronzového a železného); to přece není námitka správná. Kritik musí toho bedliv býti, aby nevykládal čtenáři text kritisovaný jinak, než jak autor to činí.

f) Nepopírám, že ve Vašem okolí shledal jste, že většina nálezišť předhistorických těsně přiléhá k nynějším osadám a že některá jsou uprostřed nich; než mezi sídlištěm a nalezištěm jest velký rozdíl. Hlavní otázkou je to: Když Slované byli se k nám přistěhovali, založili si osady své také tam, kde nalézáme sídliště lidí předvěkých ku př. na stráních, na kopcích, na místech od nynějších osad méně nebo více vzdálených čili ne? Kdyby Slované na těchto předhistorických místech se byli usadili, nebyli by svých sídel měnili; národ rolnický vyhledává si sídla příhodná při vodě, v rovinách a usadiv se, nemění svého bydla. Nynější sídliště předvěká i poblíž osad slovanských se vyskytující hlásají nám přece, že tu jiný lid musil bydleti; neboť obyvatelé slovanské osady nynější nebyli by starého sídliště opustili.

Máme-li bez předsudku otázku tuto nad jiné důležitou objasniti, musíme vyloučiti předkem jednotlivé nálezy a hroby, a jen k takovým místům zřetel míti, jež za pravá sídliště se nám objeví a o nichž určitě může-meříci, že do doby předvěké patří.

Já Vám mohu z blízkého i dalekého okolí svého jmenovati mnohem více sídlišť vzdálených méně nebo více od nynějších osad slovanských než Vy jste uvedl. Jakou to ale bude míti cenu? Nutno jest, aby se sestavil úplný seznam všech takovýchto míst se stručným jich popisem a dle toho pak pořídila se mapa. Památky arch. a místopisné (XV. pag. 378.) přinášejí seznam hradišť, než to týká se jen Čech a za druhé schází stručný popis.[1]) (Dokončení.)

Literatura.

Dr. Wankel: Die praehistorische Jagd in Mähren. (Lov za doby předhistorické na Moravě). V Olomouci 1892. Nákladem vlastním. Zakladatel předhistorického bádání na Moravě p. Dr. Jindřich Wankel překvapil nás mile spisem, jehožto název jsme nahoře uvedli. — Spis jest rozdělen na dvě části, z nichž první o lovcích mammutů z Předmostí a druhá o zápasu s jeskynním medvědem pojednává. V první části popisuje p. autor proslulou stanici člověka diluvialního v Předmostí u Přerova, podává přehled nálezů místo to charakterisujících, předkládá čtenáři mínění své se slavným učencem dánským Jap. Steenstruppem sdílené, že stanice předmostecká nepodává důkazů o soudobosti člověka diluvialního s mammutem, nýbrž že pochází z t. zv. období sobího, ve kterémž člověk tehdejší zamrzlá těla mammutů a jiných zvířat vyhynulých vyhledával, dobyté části ku své potřebě na tábořiště své přinášel a jinak lovem se živil. Ku konci stati líčí p. spisovatel účinným způsobem, kterak Tungusové, Juráci a Jakutové v severních krajinách sibířských, dosud podobný život vedou jako pravěcí lovci předmostečtí a seznamuje též čtenáře s jednotlivými zjištěnými nálezy zamrzlých těl mammutů a nosorožců na Sibíři a s podobou zvířat těchto, kteráž nálezy dotyčnými nade vši pochybnosť jest zjištěna. — Druhá část spisu jedná o jeskyních a to zejména o našich jeskyních sloupských a o zbytcích vyhynulých zvířat v nich nalezených, načež následuje nejdůležitější část spisu totiž pojednání o lebce jeskynního medvěda p. spisovatelem v hořejší vrstvě jeskyně sloupské objevené, kteráž má ve hřebenu

[1]) Jak čtenář z mé monografie uveřejněné v ročníku c. k. geolog. říšsk. ústavu ve Vídni svaz. 41. str. 443.—570. se přesvědčí, započal jsem uveřejňovati geologicko-palaeontologické výsledky svých výzkumů. K části archaelogické dospěji asi za tři léta. Jest-li do té doby nebude takový seznam od jiného sestaven, učiním to pak sám.

částečně zhojenou ránu, jež podle všech okolností, které p. autor zevrubně vykládá, způsobena býti mohla toliko oštěpem, rukou lidskou vedeným. Pozoruhodno jest, že zároveň s poraněnou lebkou a s ostatními spuchřelými kostmi téhož zvířete nalezen byl ulomený hrot kopí z jaspisu zhotoveného, kterýž do rány na lebce dobře zapadá. Nález tento jest zřejmým důkazem, že člověk žil na Moravě zároveň s medvědem jeskynním, jehož pomocí svých z křemene urobených hrotů lovil. Na konec dovozuje p. spisovatel ze zpráv starých dějepisců (Herodota a Tacita) a z pověstí Slovanů spreewaldských, že první usedlí obyvatelé střední Evropy v nové domovině své s člověkem jeskynním se setkali. Celý spis jest psán slohem velmi poutavým a jasným, stojí na výši vědy a jest v každém ohledu hoden jména Wanklova. Ku spisu jest připojeno sedm tabulek se zdařilými vyobrazeními, z nichž poslední, obsahující vyobrazení z jaspisu zhotovených nástrojů kamenných barvotiskem jest provedena. V čele spisu jest kresba představující zápas člověka pravěkého s medvědem jeskynním. Vítáme toto obohacení literatury předhistorické z péra tak povolaného a vyslovujeme toliko přání, aby důkladný spis tento co nejdříve též po česku vydán byl a takto i širšímu obecenstvu českému přístupným se stal. *J. P.*

Dr. L. Niederle: **Lidstvo v době předhistorické se zvláštním zřetelem na země slovanské** seš. 1. Dr. L. Niederle, docent anthropologie a předhistorické archæologie na c. k. české universitě počíná sešitem tímto objemnější dílo, na něž čtenáře své upozorňujeme. První sešit jedná v kapit. I. o počátcích lidstva a zahajuje v kap. II. rozpravu o člověku diluvialním. K posouzení tohoto díla se svého času vrátíme. *J. P.*

Břetislav Jelínek: O vývinu pravěkého člověka v Čechách. Zvláštní otisk z „Pražské Revue". Přední præhistorik český p. Břetislav Jelínek podnikl se zdarem nesnadný pokus shrnouti ve stručnou přednášku výsledky své mnohaleté důkladné práce a vylíčil v uvedené přednášce své, kterouž měl v „Pražském klubu" dne 9. dubna 1892, vývin člověka v Čechách od doby diluvialní až po dobu s kulturou „nejmladší", známou pod jménem „Burgwaltypus", po česku ráz valový též hradištný. Pan spisovatel líčí, kterak jedna kultura domácí do druhé přecházela a pronáší na konci přednášky mínění, že jsou Slované v Evropě a tedy i v Čechách autochthony. — Jelikož na Moravě za doby předhistorické celkem podobné poměry panovaly jako v Čechách, upozorňujeme přátele předhistorie moravské na uvedenou přednášku. *J. P.*

Dr. **Martin Kříž: „O době pravěké, předvěké a novověké na Moravě".** V Brně 1892. Nákladem muzej. spolku. Spisek ten je stručným výtahem z díla „Kůlna a Kostelík" a zamlouvá se právě svojí stručností a přístupností pro širší obecenstvo. S náhledy páně spisovatelovými o národnosti předhistorického obyvatelstva krajin našich nesnášíme se potud, že nepokládáme za dokázánou větu, že Slované v krajinách předtatranských národem předhistorickým býti nemohli. V příčině tabulek ku spisu přidaných, kteréž až na malé výminky obsahují totéž, co podáno bylo na tabulkách připojených ku spisu „Kůlna a Kostelík", domníváme se, že by bylo lépe poslouženo, kdyby tabulky na místě vyobrazení jednotlivých předmětů z různých dob předhistorických znázorňovaly celé skupiny předmětů jednotlivá období předhistorická charakterisujících. — Ku spisku jsou přidány stanovy „Muzejního spolku v Brně" a pohříchu příliš stručný návod, kde a jak máme sbírati hmotné starožitné památky. *J. P.*

Česká kronika, vypravuje prof. Josef Lacina, díl I. seš. 1. od dob nejstarších po r. 1306. Nákladem Edv. Beauforta v Praze 1893. Sešit tento zabývá se dobou předhistorickou, kteráž však zde vylíčena povrchně. Vyobrazení předmětů z doby předhistorické jsou otištěna z Vocelova „Pravěku". *J. P.*

Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. XXII. Band. Díl tento obsahuje zejména následující pojednání: Dr. Lubor Niederle: O nově nalezených hrobech v Podbabě a o první uměle znetvořené lebce předhistorické z Čech. — Dr. Hjalmar Stolpe: O vývinu ornamentiky národů přirozených. — Alexander Makovsky: Diluvialní člověk v žlutce brněnské. — Dr. Aurel z Töröků: Nové příspěvky ku otázce vodorovné rovně lebky vzhledem na kraniometrický rozbor tvaru lebky. — Dr. Rudolf Meringer: Studie z oboru germanské lidovědy. — Dr. Mořic Hœrnes, O podobách zvířecích v ornamentice předhistorického umění. — Zprávy o schůzích společnosti obsahují rovněž mnoho důležité látky. *J. P.*

„Český Lid" ročník II. čís. 1. Důležitý sborník tento zahájil svůj druhý ročník sešitem, v němž obsaženo jest mnoho vážné práce vědecké z oboru předhistorie a národopisu. Na prvním místě sluší vytknouti pojednání Dr. Jana N. Woldřicha o

složení několika hradišť jihočeských totiž hradiště litoradického „Na hradu“, Hradiště poněšického „Na Hradci“ a Hradiště nad Volynkou u Strakonic. Zajímavé jsou výsledky, k nimž Dr. W. zkoumáním svým dospěl, a neváháme je proto ve stručném výtahu opakovati. Hradiště litoradické jest obehnáno tak zv. valy spečenými. Tyto byly zbudovány tím způsobem, že nejprve asi v délce 10 m. nasypáno bylo dřevěné uhlí, kteréž místy pokládáno hlínou, aby písek na celou plochu uhlí nasypaný všude do uhlí nevniknul, na to naloženo po různu kamení tak, aby zůstaly mezery, aby měl vzduch přístup a pak byla vrstva kamení doplněna. Potom bylo uhlí zapáleno a žárem z toho povstalým roztavil se částečně písek a speklo se částečně kamení, čímž vrstvy pevnosti nabyly. Na místech snadno přístupných, kde val vyšší býti měl, opakován usedený postup i třikráte po sobě. Vykopány byly zde pouze střepy dílem z volné ruky urobené pak jeden střep tuhovitý, vlnicí okrášlený, staršího rázu hradištného. Jelikož obojí střepy nalezeny v téže vrstvě, klade Dr. Woldřich zbudování hradiště tohoto okolo 5. století po Kr. a domnívá se, že hradiště toto po delší čas nikdy obydleno nebylo. — Hradiště poněšické nemá valů spečených. Zde byla na půdu nasypána hlína vedle vykopaná a na to nakladeno kamení. Střepy, zde ve značném množství nalezené, náleží starší době nežli na hradišti litoradickém vykopané, jsou z nádob tenkostěnných, z hlíny jemné, na povrchu tuhou nebo hlínou červenou a žlutou potřené a pochází vesměs z nádob z volné ruky zhotovených a slabě vypálených. — Hradiště nad Volynkou u Strakonic: Spečený val, kterýmž hradiště toto obehnáno jest, byl zbudován tak, že na půdě rozloženo menší kamení promíchané hlínou, načež byly velké balvany urovnány. Na těch položena vrstva uhlí, pak písek a opět kamení a uhlí. Spečení docíleno jen částečně. Dle Dr. W. bylo to hradiště župní, nebylo však po delší dobu obydleno. Zbudování hradiště klade p. pisatel dle střepů staršího rázu hradištného asi do VI. stol. po Kr. — Kromě tuhových střepů staršího rázu hradištného nalezeny zde střepy z volné ruky urobené, ploché přesleny, kus omítky, pak nože železné a polovice malé podkůvky železné. Kromě uvedeného článku Dr. Woldřicha, jemuž jsme pro novotu věci a pro zvláštní důležitost větší pozornosť věnovali, jsou obsaženy v témž sešitu ještě následující články: Kout dle obyčejů a pověr lidu moravského. Popsal F. Bartoš. O lidových krojích na moravském Slovensku. Píše prof. Jos. Klvaňa. Slovenský spev vtákov. Podává Jos. L. Holuby. O malovaném nábytku na Polabí. Napsal F. Smutný. Relace lékařská z r. 1749 o blouznivém pismáku z kacířství podezřelém. Z archivu turnovského vypsal J. V. Šimák. Statek i chalupa na Chodsku. Podle skutečnosti popsal a podle zpráv hodnověrných pamětníků napsal Jan Fr. Hruška. Komedie o Františce, dceři krále anglického, též o Honzíčkovi, synu kupce londýnského. Prostonárodní divadlo. Podává J. Karásek. Vo diblikoji. Píše JUC. Alois Jakubec. Obraty melodické v lidové písni. Píše Leoš Janáček. „O masopustě“. Ze sbírek zaslaných „Českému Lidu“. Referáty o spisech. Referáty o časopisech. Literatura. Časové zprávy (Výstavy). Sjezdy. Nové časopisy. Směs. *J. P.*

Časopis Matice Moravské. Redaktoři: **Vincenc Bradl. — Fr. Bartoš.** Ročník XVI. seš. 3. a 4., v nichž uveřejněny jsou články: Fr Bílý: Jan Amos Komenský. — V. Houdek: O písni „Siladi a Hadmaži“. — P. K. Konrád: Tištínský kancionál. — Aug. Sedláček: Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin národův. — K. Kořínek: Františka Stránecká. Josef Pekař: Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn. — Vavř. Jos. Dušek: Řeč lidová a řeč knižná. — J. Cvrček: Příspěvek k dějinám roboty v Bzenci. — Fr. Kameníček: Archivní rozhled. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. K seš. 3. je přiložena J. A. Komenského mapa Moravy. Reprodukce vydání z r. 1633. *J. P.*

Průvodce po umělecké a valašské národopisné výstavě na Vsetíně. Uspořádali K. Bubela a Josef Válek. Vydal výbor České umělecké výstavy venkovské na Vsetíně 1892. Cena 20 kr. Stránek 89. — Stalo se chvalitebným zvykem zachovati trvalou památku na výstavky naše ne pouhými katalogy, nýbrž spisky obsahujícími poučné články ku předmětům vystaveným se vztahující. Vsetínský průvodce rozpadá se na část uměleckou a národopisnou. Část uměleckou zahajuje „Slovo úvodní“ od Renáty Tyršové, načež následuje „Několik slov o umění“ od Jos. Válka; „Katalog umělecké výstavy“ zakončuje tuto část. V části národopisné vykládá řed. Mat. Václavek „Význam Narodopisné výstavy pražské r. 1894. a přípravy k ní na moravském Valašsku“; načež líčí týž přední enthnograf valašský „Moravské Valašsko, kraj i lid“. Vlasta Havelková pojednává zde o vyšívání valašském; Dušan S. Hrkovič konečně popisuje valašskou chalupu v pojednání, svědčícím o nevšední znalosti předmětu toho. Reprodukce připojeného obrázku méně se

zdařila. K titulnímu listu připojen pěkný pohled na Vsetín. *V. H.*

Národopisná výstava v Ořechově r. 1892. nazývá se malá lithografovaná brožurka, obsahující kromě stručného postupu výstavní slavnosti množství písní s notami, jež při slavnosti zpívány byly. Knížečka tato zůstane milou upomínkou všem účastníkům výstavky, jejíž duší — jak zajisté ani zvláště podotýkati nemusíme — byla paní Bakešová. *V. H.*

Z archivu města Třebíče. (Kronika Eliáše Střelky a pokračovatelův). Podává prof. **Fr. J. Rypáček.** Výňatek z programu c. k. stát. gymn. v Třebíči za školní rok 1891—92. Archiv města Třebíče sdílí osud přečetných archivů naší doby: víme o něm, že byl druhdy přebohatý, a dnes chovají se z něho jenom malé zbytky. Jedním z nich je nadřečená kronika, která obsahuje mnohé pro místní i širší dějepis zajímavé zprávy; zvláště vytýkáme zprávu o dobývání Třebíče králem uherským Matyášem r. 1468. Kronika tato zachovala se ve čtyrech opisech, vesměs dosti nedbalých. P. vydavatel podnikl záslužnou práci srovnati všechny opisy a poskytnouti takto veřejnosti kritické vydání tohoto dějepisného pramene, jejž nad to přečetnými poznámkami opatřil. *V. H.*

Věstník Matice opavské, věnovaný kulturním a vědeckým potřebám slezským. — První číslo tohoto časopisu vydáno bylo r. 1878. a obsahuje zprávu o počátcích Matice opavské. Nyní vyšlo číslo 2., které má obsah vědecký ve formě populární. Obsahuje historické články pouze o rakouském Slezsku jednající a vesměs od řed. Praska psané. Obsah je tento: „Útočiště“ v Opavě — totiž místo, kam provinilec dle starého práva městskou mocí pronásledován býti nesměl. Nepodezřelé právo čili veliká hromada. Církevní pokora v Opavě vykonaná. Svatební výprava šlechtičny a svatební smlouvy. Stavovská deputace u kněžny Alžběty Lukrecie na Skočově 1688. Stará města česká a polská na Opavsku a Těšínsku. Záhady místopisné na Těšínsku. Rektoři a žáci starých Opavských škol. Slezský alvarus (t. j. učebnice jazyka latinského). Šlechtic študentem 1685—1691. K dějinám českého písemnictví ve Slezsku. Přehledy kulturní ze Slezska (jednoty na vydávání knih, spolky učitelské, čtenářské spolky, knihovny, muzea [přehledná zpráva o muzeu Matice opavské], písemnictví, archivy). Archiv Matice opavské. Písemnictví dějepisné ku Slezsku se odnášející. Drobnosti. — Jak viděti, je obsah tohoto sešitu, jenž má 48 stran velké osmerky, hojný. Za důkladnosť článků zde podaných ručí již jméno předního českého historika ve Slezsku. Věstník Matice opavské vydává se pro členy Matice opavské (nejmenší členský příspěvek je 2 zl. ročně); nečlenům prodává se po 60 kr. Podnik tento zasluhuje účinné podpory. *V. H.*

Leben und Schicksale des Johann Amos Comenius. (Život a osudy Jana Amosa Komenského). Líčí **Ant. Vrbka.** (Comenius-Studien, ses. 2.). Znojmo (Fournier & Haberler) 1892. Stran 160 a XIV. Osmerka. Cena 1 zl., kartonováno 1 zl. 15 kr., váz. 1·30 zl. — Jen opravdový veleduch může ještě po 300 letech spůsobiti takový ruch literární, jaký náš slavný krajan Komenský v roce právě uplynulém po celé vzdělané Evropě vyvolal. Ještě po třech stech letech všichni vzdělaní národové evropští, zapomenouce aspoň na chvíli svých vzájemných neshod, svorně účastní se tohoto závodu literárního na oslavu velikého učitele národů, vzdávajíce jemu jednomyslnou chválu a neobmezenou, upřímnou úctu. Pro naši poměrně skrovnou literaturu pak je to zajisté dostiučiněním a zjevem potěšitelným, že již není — jako se dosud téměř naprosto dělo — od spisovatelů německých ignorována, nýbrž že tito počínají si také českých prací všímati a z nich čerpati. — Mezi cizojazyčnými spisy o Komenském zvláště sympatická je nám knížka shora uvedená. Založena je na důkladném studiu dotýčné literatury, i nejnovější a zejména též české. Také spisovatelé článků o Komenském v tomto časopisu uveřejněných najdou práce svoje ve knize té citovány. Pokud se týče citování různých spisů, zdá se nám téměř, že v té věci učiněno tu trochu přes míru; ač jinak ovšem taková sbírka nejvýznačnějších výroků o Komenském má rovněž svou zajímavosť a cenu. Pokud je kniha tato vlastním duševním majetkem spisovatelovým, zasluhuje vší chvály. Vroucí úcta ku Komenskému diktovala autorovi tento životopis. I jsou to věru jen maličkosti, které bychom této práci vytkli. Tak se praví na str. 16, že rodina Komenských dle listin uhersko brodských bydlela v Brodě již od začátku 16. stol.; fakticky dokazují to listiny teprve od začátku d r u h é p o l o v i c e 16. stol. (Viz tento časopis, roč. VIII. 65.) Plán města Brodu Uh., jejž podal J. Kučera v tomto časopise a jenž také v knize p. Vrbkově je okreslen, není — jak se p. spisovatel domnívá (str. 24.) — starým; nakreslil jej pro tento časopis J. Kučera sám dle zpráv listinných, čerpaných z uh. brodského archivu. Připomeneme-li ještě, že česká jména ve spise tomto vykazují arci dosti časté chyby tiskové, vyčerpali jsme tím

svoje výtky, jež oproti celkové dokonalosti práce té nepadají na váhu. Knížce připojen je seznam literatury o Komenském za posledních 50 let od nakladatele K. Bornemanna pečlivě sestavený; dotyčná literatura neněmecká ovšem není úplná. Ozdobena pak je tato knížka, jejíž úprava je velmi slušná, 17 obrázky, vzatými částečně z Menčíkova životopisu Komenského ve Světozoru, částečně původními. Vítáme knihu tuto s upřímným potěšením. *V. H.*

Comenius als Kartograph seines Vaterlandes. (Komenský kartografem své vlasti). Podle českého pojednání J. Šmahy s otiskem mapy Komenského po německu vydal K. Bornemann. (Comenius-Studien, seš. 5.) Znojmo (Fournier & Haberler) 1892. Stran 48. Cena 1 zl. — Až do minulého roku zůstávala podivným způsobem zásluha Komenského o moravskou kartografii nedoceněnou, zrovna nevšímanou. První obšírný článek o Komenského mapě Moravy, první to na tehdejší dobu neobyčejně správné mapě naší vlasti podal známý životopisec Komenského, prof. Šmaha v loňském ročníku časopisu „Česká Škola“. K. Bornemann zabýval se rovněž delší dobu studiemi této mapy. Zvěděv však o článku Šmahově, neváhal vlastní práci svou potlačiti a článek Šmahův za pomocí p. Vrbky, spisovatele německého životopisu Komenského, přeložiti do němčiny a vydati s novým otiskem mapy té. Překlad je svědomitý a dovedný a je opatřen poznámkami překladatelovými pod čárou, jakož i dodatkem, jenž obsahuje myšlénky velmi pozoruhodné, stavící výtečnosť i důležitosť mapy Komenského ve světlo ještě zřetelnější. Otisk mapy pořízen je dle vydání z r. 1645., shoduje se však úplně s otiskem jejím z r. 1633., jejž Matice Moravská připojila ročníku 1892. svého Časopisu. Je to zajisté zajímavý zjev, že mapa téměř před 300 lety pořízená, vychází nyní ve věrné kopii, a to současně hned dvakráte. Panu vydavateli jsme jak za vydání mapy, tak za komentář článku p. Šmahova nemálo povděčni. *V. H.*

Hovorna.

Markrabě či král Ječmínek? Němci nazývají našeho hanáckého báječného Ječmínka markrabětem. (Viz na př. článek Oswalda Kollera „Markgraf Ječmínek“ v Notizblatt der histor.-statist. Section atd. 1883. č. 11.). Také naše obratná vypravovatelka pověstí moravských, paní Miloslava Procházková ve svých „Illustrovaných pověstech moravských“ sešit 1. str. 40., vypravuje, že otcem Ječmínkovým byl markrabě moravský, jenž sídlel na zámku chropiňském. Avšak sám Koller v článku shora uvedeném jako mimochodem jmenuje Ječmínka zase králem a paní Procházková rovněž připomíná, že zvyku, Ječmínka hledati, říká se také „hledati krále“. Co je zde správné? Prosíme snažně přátel našich na Hané, zvláště ve Chropini a okolí, aby nám co možná brzy sdělili věrně zaznamenané pověsti o Ječmínkovi, tak jak se v lidu udržely, a zejména aby spolehlivě zjistili, nazývá-li náš lid Ječmínka králem či markrabětem. Nám je tento tytul markraběte příliš podezřelým a myslíme, že náš lid o markraběti Ječmíkovi neví nic. Prosíme však, aby se to z úst lidu zjistilo, a všeliké pověsti o Ječmínkovi, aby se zaznamenaly a redakci časopisu tohoto zaslaly. *V. H.*

Opakujeme svou otázku, kde vsude vyskytují se pověsti o černokněžnících. Jeť důležita zejména otázka, zdali Hanáci, Horáci a moravští Čechové znají v pověstech svých černokněžníky a jak si tyto tajemné bytosti představují; neboť Valachovi a Slovákovi černokněžník není prosté čarodějníkem vůbec. Tato identifikace, pokud ji lze zjistiti, byla asi teprve shora do lidu vnešena.

*

Poznámky k článku pí. L. Bakešové „Léčení lidové v Ořechovičkách a okolí“. Na přání pí. spisovatelky, aby pátráno bylo, zdali průpověď, které při léčení vztekliny užíváno bylo (č. 36. str. 126.) také jinde v lidu se vyskytuje, odpověděl p. Kar. Jar. Červinka, učitel v Hodslavicích, že tuto průpověď poněkud pozměněnou za dětských let slýchal od matky. Slova ta zněla: „Sator — apero — tenet — orepa — rotas“ a mají tu zvláštnosť, že když pod sebe se napišou čtena obvyklým způsobem, směrem svislým shora dolů, směrem vodorovným nazpět z dola nahoru a směrem kolmým z dola na horu vždy stejně znějí. Když matka páně dopisovatelova do školy chodila, psávali v okolí Vsetína žáci slova ta na tabulky jako hru. Také p. Albert Reiching, naducitel v Drnovicích sdělil, že slova: „Sator — arep — tenet — opera — rotas“ chlapci na tabulky píší jako hádanku, kterouž předkládají nováčkům, aby uhodli, že se slova ta různým směrem stejně přečísti dají.

Žádám sl. správy muzejních spolků na Moravě a všechny pány badatele v oboru praehistorie moravské, aby mi do konce ledna r. 1893. zaslali stručné zprávy o výsledcích své činnosti r. 1892, abych již v příštím čísle podati mohl přehled toho, co praehistoriky moravskými minulého roku vykonáno bylo. *Jar. Palliardi.*

Zprávy spolkové.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXXI.

Od 1. listopadu 1891 do konce září 1892 přistoupili tito noví členové:

Vdp. P. Karel Bilčík, farář v Roketnici, jako člen zakládající; p. Beneš Leopold, učitel v Lošticích; slav. Biskupsko-Náměšťská občanská beseda; p. Böse Edmund, mlynář v Lošticích.

Sl. Čecháčova Terezie, ind. učitelka v Bohuslavicích; p. Čepička Frant., učitel Lošticích; slav. Čtenářský spolek v Těšeticích.

Vdp. P. Dospiva Frant., koop. v Přimětících; p. Dotřel Ant. v Opočně.

P. Felcman Jan, ředitel cukrovaru ve Zvoleněvsi.

Vdp. P. Hanák Frant., síd. kanovník a kons. rada v Kroměříži; p. Hříbek Ant., MUC. v Praze; vdp. P. Hudec Frt., kaplan v Tikovicích.

Vdp. P. Janíček Jos., kooperator v Dolanech.

P. Kadlčák J. M., nadučitel ve Frýdlantě; p. Kluge J., archivář a c. k. prof. uměl. prům. školy v Praze; vdp. P. Kmeť Andrej, katol. farář v Prenčově (Uhry); vdp. P. Kráčmer Cyrillus Vinc. v Rajhradě; p. Krejčí Jos., učitel v Lukavici; p. Kubeš Jan, c. k. professor v Plzni; p. Kulhavý Jiří, správce školy v Nemili;

P. Lepař Zdeněk. c. k. fin. koncipista v Olomouci.

P. Merta Frant., učitel v Třeštině; vdp. P. Miklík Pius v Domašově; slav. Muzejní spolek v Č. Třebové.

Sl. Národní škola v Hunčovicích; p. Novák Jos., JUC. ve Vinarech; p. Novák Jos., učitel hospod. školy na Kl. Hradisku.

P. Obdržálek Jos., učitel v Koryčanech.

Sl. Podivinských Růžena v Kostelci u Prostějova; p. Podivinský Frant. v Hradečné; slav. Pohorská jednota „Radhošť" ve Frenštátě; p. Pokorný Jos., továrník ve Vsetíně; vdp. P. Polách Jan, děkan v Drahanovicích; p. Polívka Alois, MUDr. ve Frýdlantě; Pospíšil Frant., c. k. poštovní assistent v Olomouci; vdp. P. Procházka Vinc., kaplan v Dubicku.

P. Roháček Jan, správce školy ve Václavově.

P. Simonides Jaroslav, c. k. prof. v Kroměříži; Stenzl Karel, správce školy ve Svinově; sl. Šťastných Marie ve Svolšíně u Střílek; sl. Stikarovských Květuše v Rosicích.

Vdp. P. Ticháček Ant., koop. v Cholini; p. Trapp M., kustos Frant. musea v Brně.

P. Winkler Ant., lékráník v Postřelmově; p. Vlačiha Karel, sochař v Praze; sl. Votrubova Marie, učitelka na Smíchově.

P. Zlámal Jos., řídící učitel na Vsetíně.

Celkem 48 nových členů.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

XIII. výkaz darů

poskytnutých vlasten. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Členové řádu pob. škol v Praze	zl.	1·—
P. Viktor Gardavský ve Franzensfeste v Tyrolsku . . .	„	1·—
Sl. Anna Loikova, industr. učitelka v Tovačově . . .	„	1·—
P. Dr. Jan Hynek, advokát v Olomouci	„	25·—
P. Lud. Cigna, kapitolní officiál v Olomouci	„	1·—
P. Lud. Cigna, kapitolní officiál v Olomouci krejcar. sbírkou	„	—·10
Vdp. P. Alois Krejčí koop. v Batelově	„	1.—
Vdp. Karel Lomíček, koop. v Hranicích	„	1 —
Vdp. P. Josef Lužný, farář v Prusinovicích	„	1·—
P. F. Wania, c. k. prof. v Šumberku . . . , ...	„	1·—
P. J. Morkovský v Olomouci .	„	1·—
Vdp. P. Fr. Urbášek, farář v Citové	„	1·—
P. Mdr. J. Matiegka v Lovosicích	„	1·—
P. Fr. Stejskal v Olomouci .	„	1·—
Vdp. P. J. Daněk, farář v Hovězí	„	1·—
Vdp. Theod. Káčer v Ostružné	„	1·—

Vdp. P. Al. Michalík koop. v Libavé . . . . „ 1·—
Vdp. P. Vinc. Obrtil, farář v Hor. Moštěnici . . . . . „ 1·—
Pí. Bakešová L. v Ořechovičkách z klubka z Rajhradu . . . „ 1·—
P. Dr. Josef Sova v Postřelmově „ 1·—
P. Boh. Šašecí v Brně klubkem „ 3·80
Vdp. P. Aurel Gardavský v Praze . . . . „ 1·—
P. Bedř. Kanenýř, c. k. okr. sudí v Kroměříži . . . . „ 1·—
Klub dam Zábřežských . . . „ 2·50
Vdp. P. Rud. Kašpar v Bludově „ 40·—
P. E. Mládek, inž. v Ostravě „ 6·—
Vdp. P. Petr Spisar, koop v Hněvotíně . . . . „ —·50

Úhrnem . . . zl. 100·90
Úrok z uložených peněz za r. 1891 . . . . zl. 70·73

171·63

K tomu obnos z výkazu XII. se slíbeným darem 1000 zl., . zl. 2664·38

Činí celkem . . . zl. 2836·01

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

Vys. rodá pí. Terezie landkraběnka z Fürstenbergů . . zl. 6·—
Slav. Obč. záložna ve Strážnici „ 2·—
Slav. Rol. záložna v Křelově . „ 5·—
Sl. Rol. zálož. ve Chvalkovicích „ 5·—
Sl. Obč. záložna v Tršicích . „ 5·—
Sl. Rol. záložna v Blatci . . „ 5·—
Sl. Rol. záložna v Těšnovicích „ 10·—
Sl. Rol. záložna v Dolanech . „ 5·—
Sl. Obč. záložna v Lošticích . „ 10·—
Sl. Obč. záložna v Soběchlebech „ 5·—
Sl. Ústřední záložna roln. v Olomouci . . . . „ 100·—
Sl. Úvěrní spolek záložna v Přerově . . . . „ 20·—
Sl. Ústř. záložna v N. Jičíně „ 5·—
Sl. Rol. záložna v Žeravicích „ 2·—
Sl. Rol. záložna v Dubanech „ 5·—
Sl. Obč. záložna v Olomouci . „ 40·—
Sl. Rol.-obč. záložna v Konici „ 10·—
Sl. I. kontr. záložna ve Vyškově „ 10·—
P. Alb. Čáp, c. k. vrchní správce horní v Příbrami . „ 3·—
Vdp. P. Karel Bilčík farář v Roketnici . . . . „ 75·—
Vdp. N. Apraxin, farář pravosl. v Praze . . . . „ 10·—
Vdp. P. Alf. Pryč v Březové . „ 1·—
P. B. Bernau v Plaňanech . „ 1·—
P. Dr. Jan Lenoch, adv. ve Vídni „ 1·—
P. J. Kubíček na Kr. Vinohradech „ 1·—
P. JUC. Šandera v Jičíně . . „ 1·—
P. Fr. Adamík v Kroměříži . „ 1·—
P. Jindř. Rychlý v Praze . . „ 1·—
Pí. Julie Funtová v Praze . „ 2·—
P. Mar. Pospíšilová v Olomouci „ 1·—
Vdp. P. Jan Cibulka na Hostýně „ 2·—

Úhrnem . . . zl. 350·—

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Oznámení.

Nastupuje redakci tohoto časopisu obracím se na ctěné pány spolupracovníky se snažnou prosbou, aby časopisu našemu i na dále přízeň svoji zachovali.

Pokud na mne záležeti bude, učiním vše, abych časopis mi svěřený zachoval na výši, na kterouž jej pozdvedli zasloužilí předchůdcové moji.

Jaroslav Palliardi.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 38. Vydáno v dubnu r. 1893.

Hroby se skrčenými kostrami na Znojemsku.

Píše **Jaroslav Palliardi.**

I.

Hroby oblekovické.

(Pokračování.)

Hrob VII.

Ve hloubce 1 m. pod povrchem ležela v prosté zemi a bez vroubení kamenného skrčená kostra dospělé osoby temenem k jiho-jihovýchodu a

Tab. II. Nádoby.

(Měřítko [illegible] v ctm.)

(Čís. 1—10., 12. a 13. z hrobů se skrčenými kostrami v Oblekovicích. Čís. 11. z jámy popelovité při pohřebišti.)

tváří na severovýchod. Kostra byla značně skrčená, ležela na pravém boku a měla obě ruce přes tvář skřížené tak, že levá dlaň dotýkala se pravé strany lebky. Ústa měla kostra pootevřená. (Obr. na str. 42.) U kloubu levé

kosti stehenní ležel střep z břicha nádoby, urobené z volné ruky z hlíny písčité, barvy nahnědlé, v lomu hnědý, zevně nerovný a drsný, uvnitř hladký avšak bez lesku. Nad levým otvorem sluchovým přiléhal ku kosti temenní a dílem i ku kosti spánkové větší typický kroužek bronzový s průměrem 49 mm, z podvojného 2 mm silného drátu stočený (Tab. I., obr. 14.) a těsně vedle něho, blíže k čelu, na kosti temenní malý ellyptický kroužek bronzový s průměrem 18—22 mm, rovněž z podvojného 2 mm tlustého drátu svinutý. (Tab. I., obr. 12.) — Za pravým uchem kostry nalezen opět větší kroužek podobný, z bronzového drátu 2 mm silného stočený, jehožto průměr obnášel 52 mm. — Část levé kosti temenní a spánkové, kde oba kroužky ležely, jeví barvu zelenou a také pravý processus mastoideus jest od měděnky nazelenalý. Kostra měřila v hrobě 160 cm.

Hrob čís. VII.

(Dle fotografie.)

Hrob VIII. (Obr. 2. na str. 47.) Ve hloubce 1·08 m. objeven hrob 1·35 m. dlouhý a 0·50 m. široký, obsahující skrčenou kostru dospělé osoby, na pravém boku ležící, temenem k jihozápadu a tváří na jihovýchod obrácenou. Kosti byly ve hrobě tom jen z části zachovalé a zejména všechna žebra byla již zcela setlelá. Levá noha kostry byla nepřirozeně k prsoum přitažena a tak silně skrčena, že konec kosti holenní dotýkal se kosti stehenní; obě ruce byly v loktech k hlavě zahnuty. Za zády kostry ležely podél páteře až k pánvi těsně při sobě dva nespracované podlouhlé kameny dohromady 0·48 m. dlouhé a v tomtéž směru o 0·70 m. dále byl na konci hrobu valoun a po druhé straně před tváří kostry opět 0·26 m. dlouhý podlouhlý kámen. Ve vzdálenosti 4 cm. od brady stála drobná miska, z písčité hlíny hrubě ulepená, jen 25 mm vysoká a při okraji 52 mm široká. (Tab. II., obr. 7.)

Ponévadž hrob tento pod hnojištěm ležel a hlína močůvkou silně prosáklá byla, byly v něm bronzové ozdoby špatně zachovalé, podařilo se však přece vyšetřiti, že kostra ozdobena byla kroužky z drátu bronzového, známého tvaru, z nichž jeden s průměrem 49 mm, z drátu 2 mm tlustého zhotovený u pravého ucha kostry ležel. Pod bradou kostry vyčníval ze země obloućek z drátu bronzového, na konci jednom špičatý a na druhém v háček zahnutý, kterýž jest bezpochyby rovněž zlomkem většího kroužku bronzového.

Hrob IX.

Ve hloubce 1 m. spozorovány ve žlutém písku bělavé skvrny, které se osvědčily jako pozůstatky zcela zetlelé kostry. Kromě toho bylo zde vykopáno několik nespracovaných kamenů, jež však pravidelnou obrubu netvořily.

Hrob X.

(Obr. 4. na str. 47.) Skrčená kostra dospělé osoby, na pravé straně ležící, objevena zde ve hloubce 0·95 m. — Kostra ležela v prosté zemi, nebyla kameny obklíčena, směřovala temenem k jihozápadu a tváří

Tab. III.

Nádoby z hrobů se skrčenými kostrami v Oblekovicích.

(Měřítko v ctm.)

k jihovýchodu. Milodarů nebylo při kostře žádných. Délka kostry v hrobě obnášela 159 cm.

Hrob XI.

(Obr. na str. 44.) 0·85 m. pod povrchem udeřeno na kameny pravidelně sestavené, kteréžto zachovalý hrob prozrazovaly. Když byla hlina

odstraněna, bylo shledáno, že hrob obehnán jest 0·45 m. širokou obrubou z nespracovaných kamenů, která obkličovala podlouhlou prostoru 1·35 m. dlouhou a 0·65 m. širokou. — Nad hlavou kostry ležel mohutný valoun 0·50 m. dlouhý, konce nohou pak byly obtíženy menším valounem 0·33 m. dlouhým. Prostora kameny obklíčená byla vyplněna upěchovaným pískem, v němž ve hloubce 1·10 m. od povrchu pohře-

Hrob. XI.

(Reprodukce fotografie.)

Za hlavou kostry položené měřítko 0·50 m. a bylo zároveň s kostrou fotografováno.)

biště objevena byla skrčená kostra dospělé osoby, ležící na pravé straně, temenem k jiho jihovýchodu a pohlížející na jihovýchod. Kostra měla obě ruce v klínu skřížené. — Nad levým uchem přiléhaly k lebce dva zachovalé kroužky bronzové, z podvojného drátu, 2 mm silného

význačným způsobem stočené, vykazující průměr 46 mm. Jeden z obou kroužků těch jeví tu zvláštnosť, že při něm souběžné závitky drátu na jednom místě je jednoduchou drátěnou kličkou jsou staženy. (Tab. I., obr. 5.) Pod pravým uchem byl nalezen poněkud větší kroužek podobný s průměrem 52 mm., pak zlomky jiného kroužku stejného tvaru. Okolo obratlů šíjových byly shledány části nákrčníku, kterýž sestával z trubiček, z drátu

Hrob čís. XXII.

(Reprodukce fotografie.)

(Po levé straně kostry položené měřítko = 0·50 m. a bylo zároveň s kostrou fotografováno.)

bronzového 2 mm. silného stočených. (Tab. I., obr. 15). Nad pravým kolenem kostry ležel plochý, obroušený bílý oblázek křemenný, 55 mm. dlouhý, po straně značně přibroušený a v nohách kostry stál kotlíček z písčité hlíny, z volné ruky uhnětený. (Tab. II., obr. 4.) Kotlíček tento

jest 44 mm. vysoký. má při okraji průměr 52 mm. a dno s průměrem 42 mm. Tloušťka stěn obnáší 4 mm. Okraj jeho je rovný a ozdobený třemi. souměrně rozestavenými pupíky, které dvěma hrubými, souběžně vedenými rýhami spojeny jsou. Nádobka má barvu šedou a povrch mdle lesklý. Kostra po částech v hrobě změřená vykazovala délku 155 cm. Lebka. jež se při vybírání rozpadla, byla patrně dolichocefalní a měla záhlaví vysedlé.

Hrob XII.

Ve hloubce 1 m. byl hrob 1·42 m. dlouhý a 0·55 m. široký se setlelou skrčenou kostrou, na pravém boku ležící. Kostra byla obrácena temenem k jihozápadu a tváří na jihovýchod, měla ruce v loktech k hlavě zahnuté a nohy tak silně skrčené, že dolní konec kosti holenní od kloubu kosti stehenní vzdálen byl pouze na 17 cm. — U levého ucha měla kostra asi šest drobných kroužků bronzových. jednoduše stočených z drátu bronzového, 1 mm. silného, z nichž pouze dva, vykazující v průměru 16 a 17 mm., zachovány byly. Za hlavou kostry ležel podlouhlý kámen a na pravé straně hrobu, od pánve dolů byly tři kameny, tvořící řadu 0·80 m. dlouhou. — 35 cm. od konce kosti holenní ležel plochý nespracovaný kámen, 70 cm. dlouhý a 33—55 cm. široký, podoby lichoběžníku, pod nímž nalezeny byly dvě nádobky totiž: Dnem nahoru obrácený hrnek (Tab. II., obr. 13.) z písčité hlíny, bez kruhu hrnčířského urobený, s okrajem mírně vyhrnutým, z něhož nevelké úško vychází. Na třech v trojhranu rozestavených místech jest okraj v malé lalůčky vytažen. Nádoba tato má barvu šedou, uvnitř poněkud tmavější než zevně, jest uvnitř hladká a na straně zevnější drsná. Rozměry: Výška 107 mm., průměr při okraji 102 mm., průměr dna 65 mm. a tloušťka stěn 5 mm. Po levé straně uvedeného hrnce stál okrajem nahoru menší hrnek (Tab. II. obr. 8.), taktéž z volné ruky uhnětený, barvy šedé, s úškem pod krajem nasazeným; na hraně, která břicho od hrdla dělí, jsou v trojuhelníku rozestaveny tři malé pupíky. Rozměry: výška 77 mm., průměr při okraji 80 mm., průměr dna 50 mm. a tloušťka stěn 5 mm.

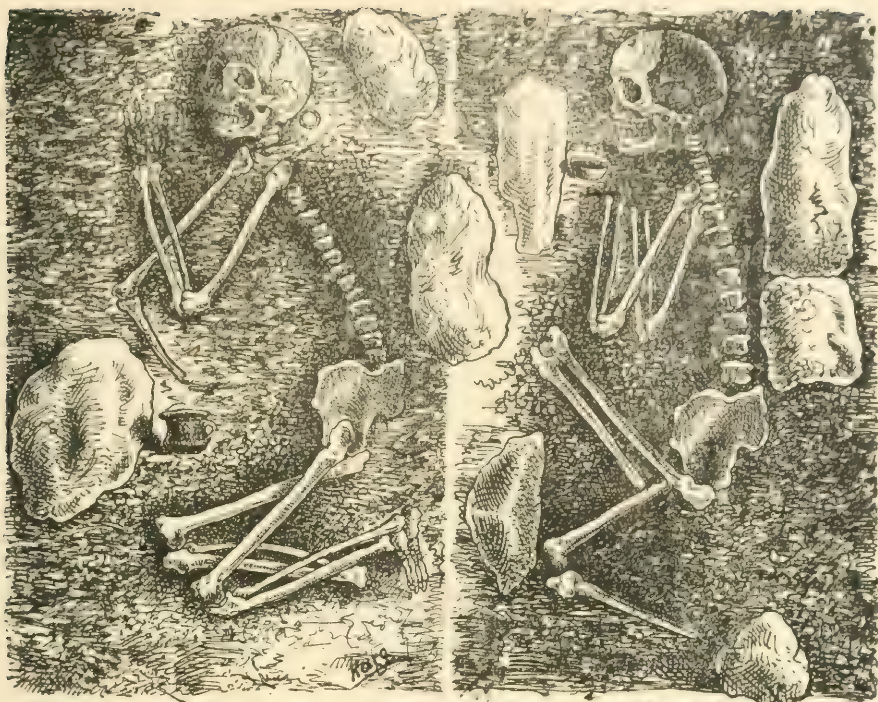
Hrob XIII.

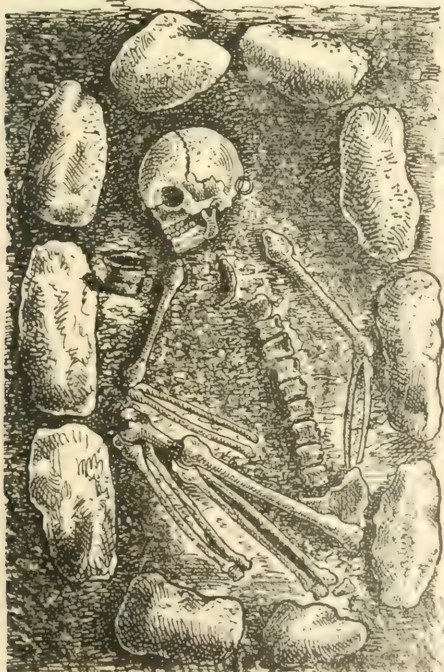
1 m. hluboko objeveny ve žlutém písku bělavé skvrny, stopy to po zcela spráchnivělé kostře, za jejížto hlavou nespracovaný valoun položen byl.

Hrob XIV.

Asi 1 m. hluboko vykopány nejprve střepy z větší baňaté nádoby, z volné ruky urobené a od nich poněkud stranou udeřeno ve hloubce 1·40 m. pod povrchem na hrob kameny založený, 1·90 m. dlouhý a 1·08 m. široký; jeho obruba kamenná byla 0·53 m. vysoká a 0·30—0·40 m. široká a sestávala ze tří vrstev menších valounů. Jen v nohách byly postaveny kameny veliké. Po odstranění dvou vrstev menších kamenů, které hrob pokrývaly, byla v písku objevena skrčená kostra dospělé osoby, ležící na pravé straně, temenem k jiho-jihozápadu a tváří k východu. Kostra byla již velmi setlelá a lebka tak stlačená, že spodní čelist kolmo ze země vyčnívala, kdežto lebka patrně na pravém boku ležela. Podle článků z prstů, které při lebce ležely, měl pohřbený ruku pod pravou tváří. Milodarů nebylo v hrobě žádných.

Hrob XXI. Hrob VIII.

Hrob XVI. Hrob X.

Hroby se skrčenými kostrami v Oblekovicích.

Hrob XV.

Ve hloubce 0·50 m. byl objeven ellyptický, z valounů složený hrob. 2 m. dlouhý a uprostřed 0·90 m. široký, dvěma vrstvami kamení pečlivě založený, avšak zcela prázdný. Ačkoli zde kopáno bylo také ve štěrku pod hrobem, nebyla objevena nižádná stopa po nějakém pohřbu. Hrob ležel směrem od jiho-jihozápadu k severo-severovýchodu.

Hrob XVI.

(Obr. 3. na str. 47.) V nepatrné hloubce 0·30 m. udeřeno na vrstvu kamení; po ní následovala vrstva druhá, pak třetí a teprve ve hloubce 1 m. pod povrchem byl objeven 1·50 m. dlouhý a 1·00 m. široký, téměř čtyrhranný hrob se skrčenou kostrou, která kameny obklíčena byla. Kostra ležela na pravém uchu, temenem k jihozápadu, nohami k severo-východu a tváří k východu, měla obě ruce v bok a nohy souběžně skrčené. U levého otvoru sluchového byly nalezeny zlomky většího kroužku bronzového, zhotoveného z drátu 2 mm. silného. Před ústy kostry stál úhledný hrneček (Tab. II., obr. 6.), na nějž směrem ku tváři kostry byl opřen omšený vejčitý oblázek křemenný, 38 mm. dlouhý. Hrneček v hrobě tomto nalezený je z volné ruky uroben, má barvu načernalou a jest na povrchu hladký. Hrdlo tvoří s břichem ostrou hranu, ze kteréž naproti úšku vystupuje pupík; úško vycházelo z okraje jest ale ulomeno a nebylo v hrobě nalezeno. Rozměry nádobky této jsou: výška 56, průměr při okraji 73, průměr dna 31 a tloušťka stěn 3 mm. Kostra po částech v hrobě změřená vykazovala délku 160 cm.

Hrob XVII.

35 cm. hluboko objeven podlouhlý, 2·20 m. dlouhý a uprostřed 1·00 m. široký hrob, položený směrem od jihozápadu k severovýchodu. Hrob byl pečlivě složen ze šesti vrstev větších a menších valounů a lámaných, nespracovaných kamenů, pod nimiž ve hloubce 1·15 m. od povrchu pohřebiště byly nalezeny pouze drobné úlomky silných kostí temenních.

Hrob XVIII.

0·45 m. pod povrchem nalezena jediná vrstva menších kamenů, 1·30 m. dlouhá a 0·55 m. široká, směřující od jihozápadu k severovýchodu. Po pohřbu nějakém nebylo žádné stopy a nelze tudíž nález tento pokládati za skutečný hrob.

Hrob XIX.

0·60 m. hluboko objevena opětně jediná vrstva kamení, 1·10 m. dlouhá a 0·50 m. široká, pod níž taktéž žádného pohřbu nalezeno nebylo. Uvedená vrstva kamení byla zasypána černou hlinou, ve kteréž bylo mnoho nepatrných střepů z nádob hliněných, z volné ruky urobených.

Hrob XX.

Ve hloubce 1·00 m. vypátrány v písku stopy po skrčené kostře, v prosté zemi uložené.

Hrob XXI.

(Obr. 1. na str. 47.) 1·30 m. pod povrchem byla nalezena skrčená kostra dospělé osoby, položená na pravém boku, temenem k jiho-jihozápadu a nohami k severo-severovýchodu; kostra ta měla hlavu nazdviženou a pohlížela k jihovýchodu. Za lebkou a na pravé straně pánve měla kostra po velkém kameni a mezi levým loktem a pravým kolenem ležel taktéž velký valoun, při němž 15 cm. od pravého kolena kostry stál úškem ku kostře hrneček barvy šedé, tvaru úhledného, díla však neumělého,

bez kruhu hrnčířského z písčité hlíny urobený. (Tab. III., obr. 12.) Rozměry jeho jsou: Výška 70, průměr při okraji 79, průměr dna 28 a tloušťka stěn 4 až 5 mm. Za levým uchem kostry ležel jednoduchý ellyptický bronzový kroužek s průměrem 29—34 mm. zhotovený z drátu 2 mm. silného. Kostra ve hrobě po částech změřená vykazovala délku 155 cm.

Hrob XXII.

(Obr. na str. 45). Ve hloubce 0·80 m. udeřeno na kameny, obkličující hrob 2·00 m. dlouhý a 0·60 m. široký, který však kamením založen nebyl. O 20 cm. hloub byla objevena *natažená* kostra dospělé osoby s hlavou na levou stranu obrácenou, mající levou ruku v lokti k hlavě ohnutou a levou nohu poněkud přikrčenou. Kostra ležela temenem k jihojihozápadu a nohami k severo-severovýchodu, měla pohled k jihovýchodu obrácený a měřila v hrobě 150 cm. Nad pravou polovicí pánve stála malá, šedá miska hrubého díla, z hlíny písčité uhnětená, 34 mm. vysoká, vykazující při okraji průměr 9 mm., dno s průměrem 32 mm. a tloušku stěn 5 mm. (Tab. II., obr. 9.) Nad miskou a částečně pod pravou kostí ramenní byly nalezeny střepy, z nichž sestaviti se podařilo bezuchý hrnec, barvy hnědé, z volné ruky urobený; okraj jeho je mírně vyhrnut a na třech v trojuhelníku rozestavených místech v lalůčky vytažen. Rozměry jeho jsou: Výška 132, průměr při okraji 140, průměr dna 80 a tlouška stěn 8 mm. (Tab. II, obr. 12.) Se střepinami uvedenými byly pomíchány jemnější 3 mm. tlusté střepy z malého hrnečku s úškem, který dle polohy střepin bezpochyby uložen byl ve svrchu popsaném bezuchém hrnci.

Hrob XXIII.

0·40 m. pod povrchem objeveny tři kameny, mezi nimiž se vyskytovalo mnoho různých střepin z nádob, z volné ruky urobených. Půl metru hloub ležely zbytky skrčené kostry, *na levém boku* uložené, kteráž temenem k jihozápadu a nohami k severovýchodu směřovala a pohled k severozápadu obrácený měla. Lebka kostry byla patrně dlouhá, rozpadla se však při rozebírání hrobu nadobro. Milodarů nebylo při kostře žádných. — Délka celého hrobu obnášela 0·80 m.

Hrob XXIV.

Pod novověkým násypem 25 cm. mocným byl ve hloubce dalších 25 cm. objeven hrob, kamením neobložený, zaujímající prostoru 1·45 m. dlouhou a směřující od jihozápadu k severovýchodu. V něm nalezeny v nepořádku rozložené kosti ze dvou koster dospělých osob a sice dva kusy lebky od sebe 15 cm. vzdálené, od nich na pravo spodní čelist a na levo kus jiné spodní čelisti, dále v naprostém neladu tři kosti ramenní, čtyry kosti holenní, kosť lýtková, dvě kosti stehenní, kosť loketní, kosť vřetenní a kosť patní. Po levé straně lebky, 60 cm. od ní, nalezeny střepy, z nichž sestaviti se podařilo část misky hliněné, z písčité hlíny, bez kruhu hrnčířského zhotovené. Miska má barvu šedou, jest zevně i uvnitř lesklá a byla pod okrajem opatřena mělkou rýhou, 15 mm. širokou, ze kteréž tři, v trojhranu rozestavené pupíky vystupovaly, z nichž však na nalezených střepech pouze dva jsou zachovány. Miska byla 70 mm. hluboká, měla při okraji průměr 170 mm. a stěny 6 mm. tlusté. Hrob tento byl patrně v nové době náhodou rozmetán. (Pokračování.)

(Pokračování.)

Z vinných šenků v 15. a 16. století.

Sděluje **Bedřich Dušek.**

Pátraje ve svém rodišti po zapomenutých památkách archaeologických, přišel jsem na mnohé vskutku vzácné věci. Mezi jiným dostal se mi do rukou starý opis vinných pořádek z konce 15. a začátku 16. století, nadepsaný: „Artykule Winnyho ssenku z starych zapisuo Kabatowu ruku na skartach psany To wsseczko slowo od slowa wypsano takto."

Jsou to nejprv nařízení městská z r. 1400, 1493, 1482, dále pak ustanovení bisk. olom. Stanislava Turza (1497—1540) pro nejmenované biskupské město a dále zase z pozdějších let 1577, 1578, 1581, 1583, 1596, 1598, 1599, 1600, 1601, 1606 městské rady usnesení. —

Z částky jenom tohoto rukopisu sestavil jsem tento článek, jenž snad sem tam zrnkem přispěje studiu kulturní historie našich předků a jakýs takýs podklad podá na lepší porozumění artykulů těch, jež chci později v úplném znění uveřejniti.

Jak se kdysi u nás víno a pivo prodávalo?

V 15. a 16. století mělo slovo „hospoda" a „hostinský" zcela jiný význam než za našich časů. — Značiloť první „pána, majetníka;" — druhé rovnalo se našemu „cizí, cizinský" (hostinské pivo = cizí pivo). Hospody našeho způsobu zřizovány asi až později; neboť ani r. 1598. nečiní se ve zmíněných artykulích o hostincích ani zmínky. Ty zastupovaly tak zvané „šenkovní domy." Práva totiž nalévati víno měl každý vlastník domu. Však práva toho užíti směl jen ten, kdož obcí uznán k tomu spůsobilým.

Veškera péče o nalévání piva a vína svěřena bývala purkmistru a dvěma starším zvláště k tomu vyvoleným; ti dbali „o spravedlivou míru, plné dolévání, nikoli o dlouhé sedání, v noci kostky hrání, svády atd." Kdož z občanů živnosť hospodskou provozovati chtěl, ohlásil se do „dvou neděl" na obci. Písař městský sepsal všechny domy k šenku spůsobné „na ryňku i na ulicích."

Nalévači vína nazývají se v artykulích „waynhary" neb „hospodáři." Ti všichni rozděleni bývali na skupiny, „pořádky" zvané, po jedenácti občanech „z ryňku i z ulic," kteréž střídavě víno nalévali. Odtud obecný název „pořadník." — Dokud jedna pořádka trvala, nedovoleno načínati pořadníku z druhé, aby každý svou živnosť bez překážek a spravedlivě mohl provozovati, „neboť když tak jeden na druhého počíná, tudy záhuba jde." Doba jedné pořádce vymezena na 10 dní, „dle spravedlnosti pro všechny stejně, chudému i bohatému," ve kterýchž deseti dnech deset pořadníků dávalo víno a jeden pivo. Víno pilo se obyčejné nebo „pálené," pivo „staré svidnické," nebo pražské.

Z jednoho artykulu z r. 1400. vysvítá, že bývalo pořádek pět. Stojíť tam psáno: „Ktožby sám víno dávati chtěl, aby dával svou pořádku, a když vydá, aby poodpočinul a pustil čtvero početí mimo se; pak-li by dva spolu dávali, ti vydadouce své početí, aby odpočinuli a pustili troje početí; pak-li by byli tře tovaryši, aby vydadouce své početí, puste (pusťte) mimo se dvoje početí; — a potom zase znova dávajte počínajíce vína, aby tím pořadem šlo, a jináče nic!"

Z těchto pořádek poznáváme tedy i počet šenků v městech, ovšem jen přibližně. Počet jich se s časem velice měnil; tak na př. v l. 1577. a 1578. bylo v pořádkách osob: 1. poř. 31—19 os.; 2. poř. 31—21 os.; 3. poř. 28—21 os.; 4. poř. 30—22 os; 5. poř. 29—17 osob. První pořádka počínala svátkem sv. Martina, odkudž se zvala také svatomartinskou. Mnohdy sestoupilo se několik občanů ve spolek, aby dávali víno. Ti platili v pořádce za jediného pořadníka, nesměli načínati víc než jeden druh vína a též jeden dům byl jejich šenkem.

Obcí potvrzení pořadníci směli tedy nalévati víno a pivo, a na ně odkázáno ostatní obyvatelstvo. Toliko o předjarmačí a pojarmačí, čili „frejunku" svatomořickém, když víno mladé nebo „msty" dováženy od vinařů do města, kupovali sobě soukromníci domů soudky, „požívajíce jeho (vína) v svobodnosti až do sv. Martina." Ten čas však staré víno prodáváno obyčejným způsobem od pořadníků.

O sázení vín.

Jako přísně určena doba jedné pořádky a počet pořadníků, tak určována obcí i míra nápoje. Velice zajímavý je způsob, jakým míra se určovala. Dle německé mluvy nazývali jej naši staří „sázením."

Přiblížil se den jedenáctý, první to den nové pořádky. Dva starší ž rady schválně k vinnému úřadu vybraní, vyšli v určitou hodinu z radnice přehlédnout dle seznamu písařova všechny domy na pořádku k šenku určené. Vejdouce do domu, prohlédli sudy, zda spravedlivé míry a jaké jakosti víno. Při tom i „koštovali" právem svým, jak to prý „v knihách městských psáno jest." A bečky pak dle artykulů za správné uznavše, — označovali, „sázeli."

Byla pak ta míra sázena na dvě bečky „svideňky." — Hned jak páni víno nasázeli, vybrali i daň: od tří věder do desíti (?) jeden ort ($^1/_4$ zlatého), od desíti do dreilinku půl zlatého. (Dreiling český a moravský 20 věder.) Daně však nepřijímali nikdy „v kateřinkách," jimž jinde říkali „kačenka" neb „šart" (2 na pfenig). Ten peníz nepožíval asi dobré pověsti, že neuznán ani hodným obecní pušky (pokladny).

Když starší byli již obešli všechny domy, vyšel z radnice „posel" nebo šerha, a provolával na ulicích i na ryňku, „aby, kteří povinnosť k šinku mají, vích vystrkovali; tu již pak zavzněl na radnici zvonek, oznamuje novou pořádku. Dokud zvonek zněl, vystrkovali občané „z pořádky" věnce neb víchy nade dvéře, aby tím znamením kolem jdoucí upozornili. Kdož opomenul věnec vystrčiti, dokud klinkot zazníval, nebo vyvěšený později sňal, přišel o početí a musel čekati své pořádky znova. Prodati tu na rychlo svou míru vína jinému, by škody neutrpěl, považováno za přestupek a trestáno jedním zlatým „na obec" a věrduňkem šafránu do panské kuchyně. Byli-li ještě páni starší na obhlídce, směl opozdilec přijíti se žádostí, „aby poslem provolán byl," — však „dávati" měl již jen za polovici. Což ostatně nebylo ani největším trestem, neboť prodávati měl každý „podle spravedlnosti," jež dala se snadno na delší míru natáhnouti. —

Páni starší vrátili se zatím z obchůzky na radnici, kdež již celá rada městská panem purkmistrem svolaná zasedala. Purkmistr — „sám třetí" — se dvěma „spolurady" všel do sklepa, kdež uschována bývala puška s penězi a registra o šenku. Neb tak nařízeno, „aby registra

tato ne jiný čas ani jinú chvíli než-li puška, vynesena a zase uschována byla." Potom před celou radou „přede všemi peníze, kteréž na sázení byly shromážděny, do pušky „opatrně" vsypány a zase zámky zamknuty. Do těch pak register zapsán den početí a osoby na pořádce jsoucí. Když to vše vykonáno, puška i registra „v témž počtu spoluradných snešeny do sklepa a ne jinam." — Tak vše mělo se díti po právu a spravedlnosti!

Ale lidé ve věku 15. a 16. byli také jen lidmi chybujícími. Což nadivno, že mnohdy od pánů waynharů nevědomky ošizeni byli? A že i někdy oko sami přimhouřili? Znali se úřadové i hospodáři navzájem, a proto pomáhali své slabosti; zvlášť ulevovali waynhaři starším vínem „na podíl."

Krom toho „podílu" odměňovali si úřadové své namáhání na sázení hned sami nějakým „obědem neb kolací" z obecního. To dělo se snad příliš často, neboť vidělo se biskupu Turzovi zakročiti v artykulích proti takovému „zmenšování obecního pokladu:" „Těch kvasů z obecních peněz zanechajte pod uvarování trestání našeho přísného. Jen víno, kteréž vám od sázení se přinese, rozdělte mezi se;" tak nařizuje.

Waynhaři tedy prodávali víno den ode dne, však vždy jen staršími sázené. Tresty na přestupky v této věci byly přísné, neboť nejen ten „kdož by jiné víno dával," ale i ten, kdo by se se staršími „třel a vadil, aby jemu sadili po jeho vuoli, ať hřivnu propadne, a vína do roka aby nedával, a to víno, o kteréžby uposlechnouti pánův starších na sázení nechtěl, aby ven vyvrhl a zde jeho více nedával!"

Výminečně dovolováno hospodáři nalévati vína i nesázeného, jak praví artykul: „Kdožkoli by víno dával a jiné měl lahodnější a čerstvější, a hosté přijdúce chtěli to píti neb jiné, že hospodář může dáti každému, kteréhož by kdo chtěl . . . však proto, aby žáden více vína nevydal ani vydati směl, než-li potud, pokudby to náčení, kteréž by pány staršími sázeno bylo, ukázalo." Tresty na přestupníky toho byly mimo jiné: aby víno, jež nad sázení vydáváno, bylo odňato a hospodář, aby do roka nedával.

Tato nařízení o sázení vín měla své stinné stránky, pro které bylo nutno časem nové artykule tvořiti. Pak se někdy přihodilo, že sud již docházel, když tu šenk navštívili „hosté cizí, pocestný, zeman neb znamenitá osoba", a žádali píti. Hospodář neměl o své vůli načíti nový sud! A přec byla toho nezbytná potřeba! Neb kdo na se pořádku vzal, měl povinnosť o nápoj se starati, neměl-li vína, propadl pokutě." V tom případě jiný artykul stanovil následovně: „Hospodář vznes záležitosť tuto na purkmistra neb dotyčné starší, již přesvědčivše se o pravdivosti jeho slov, „povolí vína dáti do slušného počtu."

Což když víno došlo až desátého dne? Pak-liže neuplynul ještě čas nešporní, povolována pořadníkům nějaká míra vína, a počítána do staré pořádky. Jest-li již nešpory minuly, sázeno víno nové, jakoby to bylo jedenáctý den, známým způsobem.

Způsob, jakým zacházeti s vínem, byl vinnými artykulemi vypsán. Víno mladé od sv. Martina až k sv. Jiří čepilo se ihned jak přivezeno. Od sv. Jiří až do času nového vína muselo ležeti „dvú neděl" na kantnéřích. Jinak-li poznáno, uložena hospodáři tomu pokuta právě taková, jako čítal jeho poplatek na sázení. Kdyby pak kdo chtěl víno počíti dříve než po čtrnácti dnech a dobrovolně zaplatiti s daní i pokutu, pravilo se, že „nemá mu to dovoleno býti."

O zvycích v domech šenkovních.

Aby nedělní a sváteční klid nebyl rušen lomozem a křikem ze šenků, vydán artykul, jímž otevírati šenky v neděli a svátek přede mšemi bylo zakázáno. Když hostinský přistižen, že chová v ten čas v šenku svém hosty, pokutován 8 zlatými, a jedenkaždý host za své posezení 3 zlatými; byl-li chudý, oddělal pokutu svou prací na díle obecním.

Život v šenku ukončoval se denně, jakmile zvonek na radnici „pirglok“ zazněl. „Neb ten kus a svolení stalo se, což se sedání nočního dotýče, aby šerha pilen byl a poslúchal, když by tři hodiny na noc udeřily, tehdy aby hned zvonil vedle dávné zvyklosti na rathouze, a páni waynharové slyšíce zvonění, aby se k tomu měli a hostě své nebo „pitele“ ven vyklidili a to prvé než-li by čtvrtá hodina udeřila, krom hostí přespolních, kteříž by se do domu pohostinně přidali. Pak-liby jináče kdo neb kteří po čtvrté hodině od pána fojta, nebo od jiných pánův komuž by to poručeno bylo, nalezeni byli; tehdy hospodář napřed má propadnouti a hned dáti čtyři zlaté, a hosť každý dva . . . .“ Roku 1523. změněn tento řád, a sice tak, že „na krátkú noc až do udeření dvú hodin a na dlúhú noc až do udeření pěti hodin“ sedati dovoleno.

Velmi výzamné je následující snesení: „Frejmarkův a kupů domovních i jiných gruntů v šenkovních domích míti nechceme. Než v těch věcech jednání nechť lidmi bývají na místech tomu příhodných, kromě krčem. Pakliby kteří se toho dopustili, na obec každý daj 15 zl. a nebuď žádnému to svobozeno“.

Se zbrojí do šenků choditi bylo dovoleno jen rytířům a městským pacholkům. Dobře věděli staří, že víno i mysle kvasí, a pění krev. Hosti, jenž se zbraní přišel, odnímal hospodář neb i hospodyně zbroj „ažby zase jměl odjíti pokojně.“ „Nechtěl-liby ten zbroje k uschování dáti,“ radí artykule, „nedávejž jemu hospodář píti — by pak i jeden žejdlík vypíti chtěl. Chtěl-liby pak on svú vuoli dále provozovati, oznámiž to hospodář fojtovi, a fojt přijda bude moci tu zbroj vzíti, a ještě k tomu jeho do trestání obecního.“

„Pak-liby který z čeledi maštaléřské byl neb z vozatajův neb z kterýchkoli jiných kromě rytířských lidí a holomkův, takové tresci, aby se jím i jiní trestali, aby takové svévolnosti mohly zastaveny býti.“

Že svévolností nescházelo, z toho patrno, že artykule vymezují na ně tresty přísné. — Sběhne li se kde jaká půtka slovy toliko, k pohlavkům a k házení s konvičkami nedojde, srovnej to hospodář s dobrými lidmi. — Pohlavek rukou trestán buď 10 zlatými na obec. „Ktožby pak hrncem neb konvicí hodil neb sklenicí, by pak i chybil, jednom provede-li se jeho při tom svávolnosť — na obec 15 zl.!“ Když peněz nemá, ať vydělá na pokutu buď na obecním neb kde práce bude!

O povalečích, již práce se štítíce jen krčmy hledali, stojí tamtéž psáno: „Žádný hospodář také nesměj žádného lehkého povaleče a hráče u sebe do třetího dne pořád chovati. Než oznam takového fojtovi, že takový a takový u něho leží a nic nedělá než powálí se a hry hledí. Fojt pak již tu věc dle potřeby dále opatř. Ať takoví lotři stanovišť svých a fedruňkův nemají, neb častá zlodějství se zde dějí, ježto nemuož býti než od takových povalečuov. Tu také není-li jiného, ale vždy ať něco podělá obecního za pokutu svou.“

V 15. věku ta známá slovanská věrnosť cizími živly byla již v základech otřesena. Dokazuje to usnesení městské rady z neděle po Všech Svatých l. 1482: „aby kdožkoli přijde do domu šenkovního buď z pánuov starších, lidí obecných neb sedlákuov i jiných přespolních sám aneb s jinými, aby hned napřed bylo složeno, po čemkoli zdálo by se jim, a z těch hned peněz aby bylo dáno za první a tak i potom za jiné, aby hotové peníze dávány byly.“ — Lečby hostmi byli páni zemané neb lidé dobří, ctihodní, — těm bylo dovoleno řád svůj zaplatiti až na odchodu.

Tohoto článku málo dbáno na záhubu řemeslníků a chudých, čehož povšimnuv si biskup Turzo, nařídil r. 1523: „V tomto také známe býti nemalou řemeslníkův zkázu, že když jim již hospodář chce věřiti, tuť bude píti, pokudž mu jednom věří a z bečky teče, a když se potom upomíná aby zaplatil, bude výmluv vymýšleti.“ Proto ustanovuje dále: „Aby žádný hospodář žádnému člověku buďto zde obývajícímu neb jinde nevěřil víc buďto na řád píti aneb domů bráti než jednom až do groše. Když do groše vypije, nedávej jemu víc leč to zaplatí.“ Když by hospodář tohoto příkazu neuposlechl a potom na dlužnících peněz vymoci nemohl, pak ať nespoléhá na pomoc úřední. Dlužník nebude nucen zaplatiti dluh svůj hospodáři, leč jen jeden groš; naopak, pokuta dvou zlatých vznesena bude na nedbalého hospodáře.

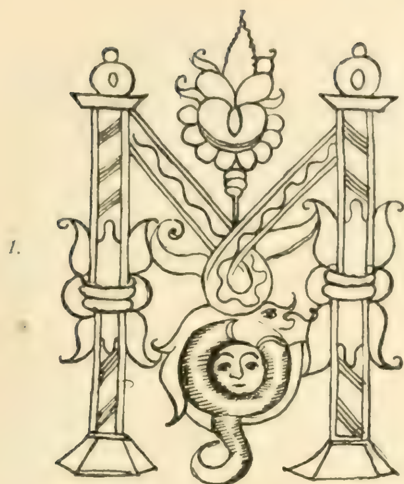
Zlehčování waynharů a šenků z jakýchkoliv příčin, k nimž zlosť a závisť by snad někoho poháněla, nesmělo býti, ježto „jeden jiného nemá v povinnosti, aby k němu chodil a pil; ktožby v tom naznán a usvědčen byl, chce-li jednoho dne celého vazby ujíti, polož a daj na hotových penězích to a tak mnoho, jakž on při sázení vína na rathouzy položil.“

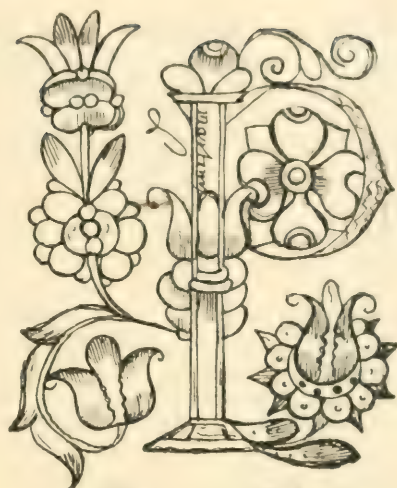
Slovenský kancionál Daniela Kůžky z r. 1674 (1634?).

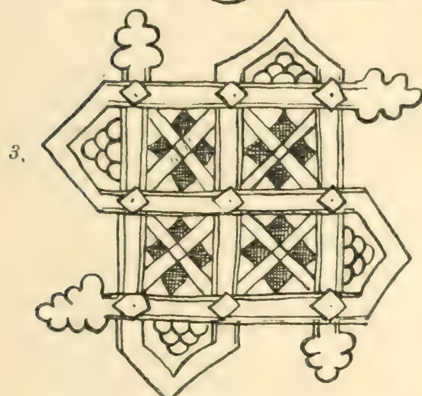
Napsal V. Houdek.

d vydání III. sešitu „Mor. Ornamentů“ stále ještě objevují se neznámé dosud památky lidové knihomalby. Zmiňujeme se dnes prozatím o jednom kancionálku toho druhu, uloženém v muzeu Turčanskosvato-martinském. Je to malá knížečka velikosti 10 : 15 cm., z níž se zachovalo pouze 83 lístků, dnes novou vazbou opatřených, na nichž jsou napsány písně postní, velikonoční, o nanebevstoupení Páně a písně „obecní“. Poslední troje mají tytulní listy, od postních se tytul nezachoval, hlavního tytulu celého zpěvníku rovněž není. Ztraceny jsou tedy patrně písně adventní, vánoční a začátek postních, snad i ranní; svatodušních, zdá se, v tomto zpěvníku nebylo. Jméno pisatelovo a dobu vzniku kancionálu podává tytulní list písní obecních, na němž napsáno: *Daniel Kusska (či Kussko?) ano 1674*, ač je možno, že čísti sluší 1634; je to napsáno písmem příliš drobným. Je tedy kancionálek tento buď o 10 let nebo dokonce o 50 let starší nežli známý kancionál turolucký, (Liborčénův) a zároveň nejstarší ze známých dosud zpěvníků slovenských toho druhu.

1.

 2.

3.

 4.

5.

 6.

Ukázky z kancionálu Kůžkova.

Písmem Kůžkovým, velice drobným a dosti špatně čitelným, popsána je v kancionále tom zachovaná str. 5.—140. První dvě stránky, a pak str. 141.—150. popsány jsou soukromnými zápisky z konce XVII. a začátku XVIII. stol. Na str. 155.—166. je napsáno opět několik písní nábožných jinou, daleko méně úhlednou rukou nežli Kůžkovou.

Pomíjejíce rozepisovati se zde podrobněji o slovesné stránce této památky, o čemž snad jinde pojednáno bude, — podotýkáme pouze, že mezi písněmi obecními jsou též dvě světské, totiž historická píseň o dobytí Jágru, kterou ve znění poněkud jiném také Kollár ve svých Zpěvankách uveřejnil, a neznámá odjinud. mravokárná ballada o viselcích (oběšencích) a nezvedených dětech; pak několik epických písní polonábožných, tot: o sv. Jiří, o Jobu trpělivém, o třech mládencích v peci ohnivé a píseň „Rozkošný Jerusalem". Co do jazyka vytýkáme pouze jednu zvláštnosť, charakteristickou pro poznání toho, že již v XVII. stol. nedovedli na Slovensku psáti správnou spisovnou češtinou. Pisatel kancionálku tohoto totiž nedovedl rozeznati, kde je v češtině **u** krátké, kde dlouhé; tak zejmena akkusativ jednočtu jmen ženských na **a** (dle vzoru ryba) zní jemu zpravidla jako instrumentál, s koncovkou **ou**. Téměř ryzí slovenčinou již psány zmíněné shora soukromé záznamy v tomto zpěvníku.

Po stránce ornamentální liší se památka tato značně od ostatních rukopisů toho druhu. Lidového způsobu malířství věru nenajdeme tu téměř ani stopy; malíř měl cizí vzory před sebou, zejmena vzory slohu barokového. Jediné, co je ornamentu tohoto zpěvníku společno s lidovou knihomalbou moravsko-slovenskou, jsou tváře lidské, buď en face vyplňující vnitřní, uzavřené okrouhlé plochy iniciál anebo v profilu vkreslené do vnitřku otevřených oblouků linií iniciálek. (Obr. 1. a 4. na str. 55.)

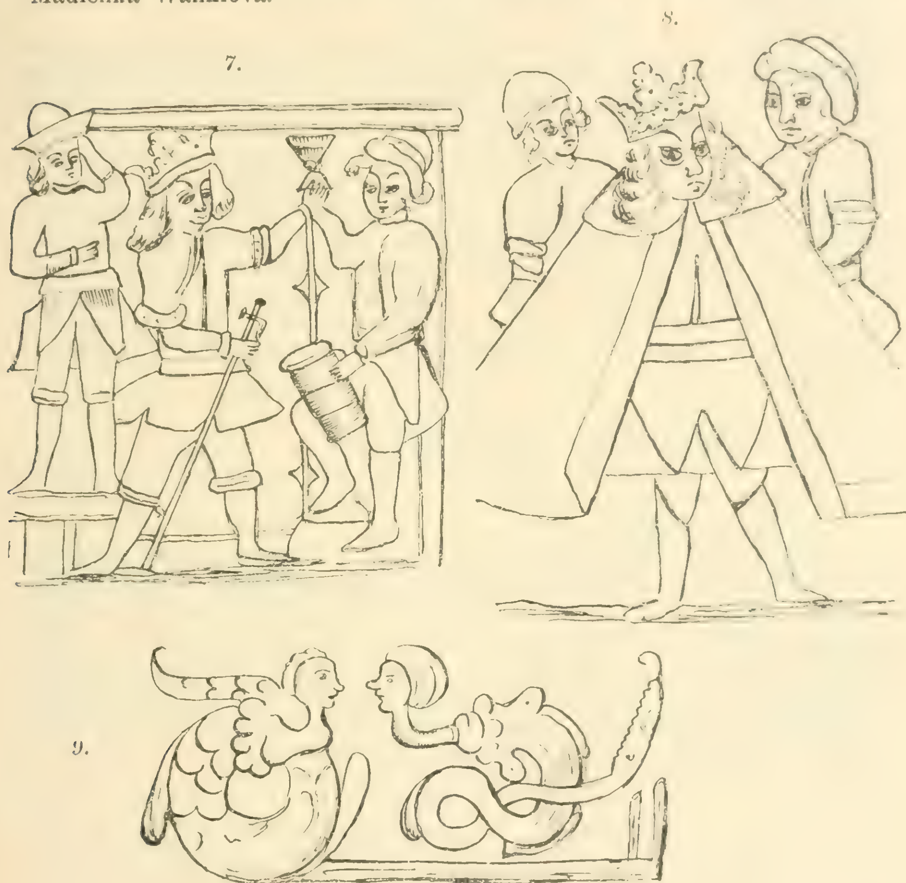
Výzdoba tohoto zpěvníku sestává pouze z iniciál, jichž se zachovalo celkem 40, a pak z výplní, kterých je zde 26. Pruhů ornamentových, jako v kancionálech moravsko-slovenských, tu není žádných. Kontury prozrazují velmi dovedného kresliče; bohužel jsou mnohé přemalováním krycími barvami zkaženy.

Zvláštností tohoto malíře jsou četné lidské postavy, často zcela nahé, tvarů poněkud příliš oblých, jinak ale správně kreslených; postavy zachyceny jsou vždy v pohybu: několikrát znázorňuje malíř rvačky, jindy tanec při hudbě (dudách; viz obr. 6. na str. 55.). Pokud však jsou postavy lidské oblečeny, poskytují cenný materiál ku dějinám kroje v XVII. stol. (na př. obr. 8. na str. 57.) Vybrány jsou ze všech stavů — od lidu poddaného až po hlavy korunované. Několikrát podány celé výjevy, jako sv. Jiří, an zabíjí draka a osvobozuje pannu; Adam a Eva v ráji, ani jedí zapovězené ovoce; král připíjející žoldnéřům (obr. 7. na str. 57.) a pod. Dějiny té doby rovněž nezůstaly bez účinku na výběr postav těch: nalezámeť tu také Turka, sahajícího — jak se zdá — po císařské koruně německé. Zmínky zasluhují ještě okřídlené hlavičky andělské — nesoucí dle tehdejší mody — paruky! Jejich veliké rovné perutě pak v nás vzbuzují domněnku, že podle nich kreslil Pinkava své monstrózní okřídlené hlavičky andělské. Mimo andělské hlavičky nalezáme tu i hlavy lidské zakončující linie iniciál, nebo celá poprsí vyrůstající z ornamentu rostlinného. (Obr. 4. na str. 55.) — Z ostatního živočišstva zastoupen hlavně jen pták, na mnohých iniciálkách namalovaný, zobající často vinný hrozen. Výminkou naskytují se několikrát bytosti fantastické

(obr. 5. viz na str. 55. a 9. na str. 57.) Dvakrát nakresleno město s četnými věžemi.

Velmi pěkné jsou téměř všechny ty iniciálky, které sestávají pouze z ornamentu lineárního (obr. 3. na str. 55., písmeno S) a rostlinného. Tento poslední vykazuje namnoze fantastické tvary květů i plodů, což provedeno vždy plasticky. (Obr. 1. a 2. na str. 55.)

Nejpěknější a zároveň charakteristické iniciálky a výplně vybrali jsme a předvádíme je na přiložených dvou tabulkách, jež kreslila slečna Madlénka Wanklova. —

Ukázky z kancionálu Kůžkova.

Pro naši nezodpověděnou dosud otázku po vzniku a původu lidové malířské školy moravsko-slovenské má kancionálek tento význam tak říkaje jenom negativní; dle Kůžky Pomykal svého kancionálu nemaloval; znal-li jej Liborčanský, toho nelze nijak tvrditi, neboť podobnost obou kancionálů je minimální. Snad jej však viděl Pinkava, neboť takových „andělských“ hlaviček jako v těchto dvou zpěvnících, jinde jsme nenašli. Arci jinaké podobnosti jsme ani mezi těmato dvěma zpěvníky nenašli.

Léčení lidové v Ořechovičkách a okolí.

Sděluje **L. Bakešová.**

(Dokončení).

„Podebranine“.

aběnka L . . . ova nejen že „mastijó, zaříkávajó a veměřojó“, ona také podebraniny řeže. Vyprávěla mi, že se dříve do „řezáňó“ nedá, „haž podebranina květe“.

„Kdy kvete baběnko?“

„No dež je votok modré, žloté, zelené, dež prokvitá všema barvama; potom do, vezmo břitvo, hočistím jo a řiz, řiz — hale hodně hloboko“. Ránu vytlačí, vymyje „séřečkovó, jazéčkovó i ze žitnéch lopinků“ vodou a sádlem kolem rány rozmastí i zaváže. V poledne se vše opakuje a večer zase. „Po vemetó veprašoje se rana práškem z hosošenýho séřečka a jazéčka“. Podebraninu nemastí babička jako čemer, neb suché lámání. to jen zlehka „celó dlaňó“ potírá a prstama vytlačuje hnis. „Na bolavky je taky dobrý hadí sádlo“, tvrdila jedna babička, ale musí býti had chycen před sv. Jiřím, pokud není jedovatý. Pověsí se „ke krovo“ za ocas do komory, dá se pod jeho „ďubák“ hrneček, až všechno sádlo vykape. Tělo hadovo se usuší, potluče a člověk se jím při rozličných oteklinách nakuřuje.

„Zlámaniny

také napravujete baběnko?“ tážu se dále.

„Eno tak! Co be ne! Kolik rok, kolik noh sem spravila a dobře! To mě nesmí bet hód křivé“.

„A jak to děláte?“

„To napřed rozetřo a vemačkám krýv a namažo kvitem (spiritus). Potom všecke kostečke k sobě srovnám, vobóma rokama všema prstama přebírám, haž só všechne kostke ve svým místě“. Pak namydlí babička hadérku mydlem „haž stojí“ a omotajíc úd zlámaný „zatáhne málo“, potom víc a obloží kosť „korétkama z kůrke lipové“ a včil teprv to hodně přetáhne a zaváže. Každý den zlámaninu polívá kvitem a pět neděl nesmí pacient „zlámaným hódem“ pohnout. Když „korétka“ pak oddělá, šlape prý nemocný na nohu zlámanou „jak be nic“.

Průjem

léčí lid rozličným způsobem. L . . . ova babička říká, že se musí vyzkoumat, z čeho průjem povstal. Někomu prý pomůže „pichlavá (křečová) tráva, také „psí vocas“ zvaná. Jest to hadinec (Echium vulgare). Čistě prý se opere, uvaří a odvar teplý vypije.

Někdo dostane běhavku od „strhanýho popka“. Tenkráte má chorý horkosť a vrhnutí a baběnka vaří černou kávu, do níž přistrouhá kaštanu (Aesculus hippocastanum), což se musí vypit. Mimo to „slnama vokolo popka te žilke palcama rozmasťuje. Krýv sražená přinde do svyho místa“ a strhané žilky prý zase srostou. Když zavolají babičku pozdě a žilky jsou „hohnilí“, to již nemůže prý nic dělat. Natahování pupku se sklenicí, hůlkou neb vytahováním kůže, aby prasklo v páteři, zavrhuje babička co škodlivé a stalo se prý „s tém již dosť neščestí“.

Výborně se osvědčila při běhavce i cholerové „zlotá tráva“, třezalka (Hypericum perforatum). Na žejdlík vody dává se plná hrsť „lopinků a ratolístek“, uvaří se, nechá se vše ustát, sleje, osladí a přidá se něco dobrého rumu. Chorý uloží se do lůžka; travina ta jest výtečná, neboť pomůže, když z člověka i krev již jde.

Když jest velké bolení ve střevách a v žaludku, vaří lid „modru“ také „meluzinou“ zvanou (meduňka libovonná, Melissa officinalis) a odvar teplý pije.

„Řezavka

je zlá, tuze zlá nemoc; to só zaraženy močový větre a nutí pořád na moč a člověk nemůže močit“. Tu babička radí svaření vody, mléka a „nechrašče“ (?). Odvar pak se sleje vroucí do nějaké nádoby, na kterou si chorý sedne a napařuje se. Pak namočiti se musí hadérka v teplém odvaru, vykroutiti a přiložiti na spodní část těla. Také odvar z „nechrašče“ se mírně užívá. Když vůbec nemůže někdo močiti, uvaří L . . . nka petržel, nať přiloží se na spodní část těla a odvar se pije. Také rostlinka „písečník“ (?) se vaří a pije, má li člověk písek v moči aneb kámen. Jiná babička radí proti písku odvar z hřmenčice (kopretiny, Chrysanthemum leucanthenum.)

Hlísty

ztratí člověk, uvaří-li „z péřu“ (pejřka, Triticum repens) kořínky a odvar vypije, avšak na lačný žaludek. Česnek v mléku uvařený a na lačný žaludek vypitý, vyhání hlísty z těla. Také kupuje lid z lekárny „hlístový hobičke a cicvárovo seminko“ a požívá cukrovinky ty.

Srnce (červičky)

ve střevách pozbude člověk, nařeže-li dřeva „ryvovýho“, kříž křížem je na sebe složí a podpálí. Popel a úhélky se rozetrou, vroucí vodou polejou a tekutina se vypije. Srnci pak „popokají“.

Dlouhou hlístu (tasemnici).

zahání lid takto: Po celé tři dny nesmí churavý nic jiného jísti nežli malé, nevyrostlé okůrky syrové a smí málo jen píti. L . . . ova babčnka říká, že nesmí se tato hlísta, kterou zove srdeční, „mocó vodehnat, protože be člověk do roka homřel“; člověk smí ji pouze omráčit, když se „keselo řihne“, čehož hlísta jest příčinou, a užíti musí cukru, soli, nebo křídy, aby se umrtvila. Od srdeční hlísty jest málokdy pomoci.

Hada

mívají lidé v žaludku a často i mnoho let. Takový člověk bývá velmi litován a jen v řídkých případech dá si chorý vymluviti, že choroba jeho není had. Obyčejně zalétá paměť hadem stížených až do dětských let a chorý vzpomíná si, kdy že byl by se napil ze studánky neb louže; přemýšlí také, zda-li v parných dnech žízní jsa trápen, ze studánky v lese neb na louce, lehna si na zem, ústy se nenapil? „Debe halespoň jož hodlal (udělal) kříž nad tó vodó a dlaňó se napil, tak ješče, hale bez kříža to hned neco vepije“. Hájkova Filipka byla před lety na Blučině (les u Prštic) na „dřívjó“ a napila se „hubó“ a vepila vajíčko z hada. Had vyvinoval se po leta a byl pánem osoby té. Ona nesměla jísti co

by chtěla, jen co se hadu líbilo, v noci spala, jen když had dovolil a srdce zvláště nemělo pokoje, bušilo jí v ňadrech, div že nevyskočilo. Nejradši měl had mléko a tím se chorá živila; mívala takové halucinace, že slyšela hada mlaskat v žaludku, jakmile něco snědla, co mu chutnalo. Radila jí baběnka, aby daly do škopíčka několik mázů mléka, Filipku „nohama zhůro vezbihle", had ucítí mléko a „vende pak ven". Hadu se však musilo dobře dařiti, on nevyšel.

„Živé vlas"

jest tenounký hádek jako vlas, který vyskytuje se zvláště ve studánkách lesních často i lučních a vypije-li ho člověk, dělá v „žalódku velký příkoří". Tu se musí sníst několik šípek z růže divoké na lačný žaludek. „Ten had se na chlópky vomotá a vende ze života ven".

Bradavice

obvazuje lid koňským vlášením na devět suků a nechají se tak přes noc. Druhý den se sejme a dá se pod okap, kde žádný nechodí, musí se však pomodliti při tom „Otčenáš". H . . . ova babička radívá, rozřezati míšenské jablíčko v půli a potírati jím křížem bradavice třikráte říkajíc: „Ve jmenu otce i syna i ducha svatého"; „amen" se nesmí říci, až naposled. Taktéž půlky z jablíčka vložiti se musí pod okap.

Také když zvoní hrany neznámému, má se postaviti člověk obličejem ku kostelu a stírati bradavice rukou dolů, říkaje třikráte:

„Zvoní hrany, nevím komu,
bradavice dite dolů".

Jisté zmizení bradavicím připraví poťukání šťávou z plyskyřice nebo bradavičníku, (pryšec chvojka, Euphorbia cyparissias). Otekou a za krátký čas upadnou. Poťukati se musí též křížem a ve jménu božím. Bradavice také „zandó, stratijó se na čisto", když se jde polem a „nande se pérko z vrane". Musí se pomodliti „Otčenáš" a popíchati trnem bradavicu a kříž křížem pérkem píchati do ní říkaje: „Ve jmenu otce i syna" atd. Zažehnávati se musí třetím prstem a při těch slovech dělá se kříž ve způsobu trojhranu △, to prý znamená sv. Trojici.

„Vodnatelné votok"

rozmasťuje stará L . . . nka ráno a večer „kvitem a nepotřebovaném medlem" aneb i sádlem, až se ztratí. Denně připravuje koupel ze „samaritánky", tuším, že jmenuje se šanta vonná (Nepeta cataria), druh „modry" čili „meluziny" (meduňka libovonná, Melissa officinalis), která příjemnou vůni vydává. Chorý usednouti musí do vody tak hluboko až po oteklinu; babička škopek dobře ukryje velkou plachtou, aby pára neucházela a nemocný vůně hodně do sebe nadýchal. Pak uloží se do lůžka, kde ho babička dobře ukryje a vše opakuje se tak dlouho, až nemocný uzdraví. Je-li však otok od velkého „hórazo" jsou „žalódek, život pod lopatkama, he nohe voteklí a člověk nemůže na moč", tu musí se mu vařiti kořeny z jalovcového kře a odvar silný musí se po celé dny píti. Dvakráte za den obložiti se musí tělo „rozmarinovó jetelinkó" (vojtěška, Medicago sativa) a není-li to k smrti, otok odejde. Na oteklé nohy při suchém lámaní dávají „hořké lopeň" „či kudlačko" (lopucha, Lappa bardana), který

oteklinu do sebe vtáhne a člověku nohy splasknou, otok se musí však mastiti mastí připravenou z tuku hovězího a rozstrouhaného kořené „hořkého lopeňa“. O „samaritánce“ mi vyprávěla babička, že jest jedna z oněch „bělinek“, ve kterých Maria koupala Ježíška, když dlela u ženy lotrovy. „Vypravujte mi, babičko, jak to bylo?“ prosím stařenku, která započne:

„To belo tak: Dež bela pana Maria na hótěko do Hevbta, moseli jet hostým lesem. Vestóple him zbojnici a chtěle je voblópit; dež je chtěle voblópit, viděle, že de z Ježiška taková řása, taková jasnost, že všeci padle na kolena a ten nejstarší lupič vyzval Mariju, habe šla s ňém do příbytku jeho“, což ona také přijala. Když lotr je vedl lesem, stromy se kláněly, ptactvo líbezně prozpěvovalo, tak že viděli lupiči, že vedou děťátko neobyčejné, božské. Jakmile vstoupili do příbytku, volal lotr na ženu svou, by pohostila Marii a připravila koupel vonnou. I šla žena do lesa,* nasbírala samaritánku, konku červenou či hadamůj vínek (bábí hněv, Onones spinosa), konku červenou proto, že to byl chlapec, konka bílá jest pro děvče, neboť jest konka dvojího pohlaví, mateří dróžku (douška úzkolistá, Thymus serpyllum) a lístky z růže červené, kterou „slyšet z daleka již nesčísně vonět“ a roste v lese i na mezách. Žena lotrova měla děťátko plno vředů, zmrzačené a oteklé; i slitovala se Maria a kázala choré dítě vložiti do koupele k Jezulátkovi.

„Jak to mám hodlat (udělat), dež te máš dítě zdraví?“ řekla žena a zdráhala se je vložiti k Ježíškovi.

„Jenom je tam vlož, neboj se nic“, řekla Maria laskavě.

I vložila je do koupele, která velikou vůni vydávala a jakmile dítě vykoupala, uzdravělo a všichni se podivili tomuto zázraku. Jelikož byla lotrova žena Samaritánka, nazvala Maria onu bylinu „samaritánkou“ a dala jí moc uzdravovat choroby, zvláště otekliny. Babička L . . . ova proto ku koupeli dětské přikládá křížek („Ježíše Krista“), protože se koupal s chorým dítkem lotra, a ozdravělo.

Vonnou koupel kázala Maria uschovati s podotknutím, že v době, když jim bude nejhůře si na ni vzpomenou a koupel ta jim pomůže.

I zavedl lotr Marii lesem a poklonil se Ježíši a řekl: „Dež se bodeš hubírati do království věčnýho, rač na mě pamatovati sluhu šak nehodnýho“. Lotr prosil za syna svého, který v koupeli ozdravěl a když Kristus byl křižován, podle něho na kříži visel a s ním byl ukřižován.

Samaritánka vlila koupel „voňavou“ do třech nádob i zakopala je do země a uplynulo mnoho let.

Když lotr sestárnul, nemohl nic pracovati a bylo jim zle, vzpoměli si na onu koupel a vykopali nádoby, v nichž byla místo voňavé vody z koupele Ježíše známá „halabastrová masť drahá“, kterou šli prodat. Koupili ju od nich za drahé peníze sv. Maři-Majdalena, Nikodem, Josef i Maria Salome a jak masti té použito jest, z dostatek známo z církevní dějepravy.

Božec anebo břed

mívají malé děti. „Je to nemoc zlá a krótí dětům všema hódama, vočičkama, he hobó a celí těličko strhá; dež homře je stvořeničko modrý a sčernalí“. Babička dává vytlačenou šťávu z hromotřesku (netřesk obecný, Sempervivum tectorum) do úst dítěte a zakape ji vodou. Mimo to vařívá L . . . nka lék na „sloničko“. Natrhá květ z pivoňky (Peonia officinalis), utrhne i to „jablíčko“ uprostřed, postrouhá je neb rozemele mezi dvěma

kameny a vše vloží do „sklence“, naleje vody, přidá medu a dobře zaváže. Tuto přípravu pak vyvěsí pod střechu „kde névíc sloníčko sálá“ a lék se uvaří.

Bolavé oči,

jsou-li zakysané, potírá baběnka vodičkou „z rejvy vinné“, kterou nachytá do skořápky, když „plače“, kupuje kamének „nic“ v lékárni, mastí kolem očí rakovou mastí, zasejpá práškem z nicového kamene, umývá vždy ráno zakysaninu vodou studničnou, do níž kápne něco mléka a zažehnává oči bolavé růžencem sedmkrát svěceným říkajíc: „Boží pro vykoupení atd.“

„Kdež se chetá bělmo, tož roztluče se žabí škarópka (škeble rybičná) na móčko a voči se ráno a večír zaprašujó“ a obrví i pod okem se mastí zaječím sádlem. Hromovým kamenem se zažehnává a říká se: „Ve jménu Pána našeho, Ježíše Krista! Nerusť, nerusť znamení atd.“ Baběnka dělá kříž kamenem a pomodlí se „Otčenáš“ a „Zdrávas Maria“, což nemocný též učiniti musí.

Rýma

z té často bolívá člověka hlava a to je dobře, když se hodně „vekéchá“. Musí usušit „kopetnik“ (Asarum europaeum), na prášek ho potlouci a šňupat. Na hlavu však a to ne jen při rýmě, vždy, když bolí přikládati se má listí z „psosoru“.

„Slonečnice, pije“

se ztrátí, natrhá-li se ráno za rosy „rezedka planá“, šťáva se vymačká a skvrny se jí několikráte pomastí.

Vomrzlina

se koupe v odvaru balšinku koňského, velmi vonného.

Když chytne se v člověku kořalka, musí se po ústa zakopati do hnoje a modrý dým vycházející z úst opilce dusiti se musí čerstvým močem. Člověk takový prý vydává nepříjemný řev, hází sebou jsa v obličeji celý zarudlý a zamodralý. Ku podivu, že některé osoby tvrdily, že viděly modré plaménky vyšlehovat z úst opilce!

Také proti neřesti v hlavě zná náš lid bylinu a ta nazývá se „jindavec, hyndavec, hnidavec“ (vřes, Erica vulgaris). Z jedné části šťáva se vytlačí, když se byl „hyndavec“ potloukl, druhá část se uvaří a tou vodou umyje se hlava třikráte — „všechne hynde se stratijó“.

Když řídnou aneb vypadávají vlasy mají se uvařiti kořínky ze „sisi“ (koniklec, Pulsatilla vulgaris) a odvarem se potírá kůže na hlavě a vlasy zase rostou. Také je zvyk v Ořechově a okolí, aby obrví rostlo a oči nebolívaly, že spatří-li dítě na jaře první „sisi“, utrhne je a potírajíc si jím nad očima volá:

„Sisi, sisi, sisičko!
Komu bolí očičko?
Mě nebolí, tobě bolí,
šak se do rána zahojí.“

Mimo listí z psosoru radí babička při velkých bolestech v hlavě, by udělal se pekáč z režné mouky, chleba postrouhaného a octa. Pekáč ten se vloží do hadérky a dá se „do télka na žile a všechna bolesť se vetáhne“.

Když zarůstá nehet u nohy do masa, tu křižuje ho babička hromovým kamenem řkouc: „Ve jmenu otce i syna i ducha svatýho“, pak říká evang. sv. Jana: „Na počátku bylo slovo atd.“ Potom vezme růženec jerusalémský a křižujíc jím říká: „Boží pro vykoupení atd.“ Po té vezme kus kafru, potírá nehet a třikráte říká: „Nerusť, nerusť znamení, jak nerůste kamení vod božího narození“. Pak ještě říkání: „Ejhle znamení sv. kříže“ vyříká, skládajíc své talismany léčebné do malého pytlíčku a ukončuje slovy: „Aleluja, aleluja, aleluja!“

* * *

Uvažujíc o tom, co jsem v naší dědince z léčení lidového nasbírala, vidím, že lid měl soustavně a důmyslně upravené léčení. Znal byliny a jejich účinek v té neb oné nemoci, dal jim přiměřená jména a používal rostlin ve svém žití při každé příležitosti. Buď měly moc léčebnou, buď tajuplnou, čarodějnou, nebo pěstoval lid květiny pro vůni, pro krásu, k radosti své. Důvěra jeho v Boha přiměla ho k tomu, by upravil si říkadla, v nichž ozývá se pocta a důvěra k němu. Vyměřování šňůrou, jak byl Pán Kristus dlouhý, potírání hromovým kamenem*), zažehnávání růžencem 7krát svěceným, pevná vůle a důvěra chorého i léčitelky — není to způsob hypnotismu? Jen s tím rozdílem, že naivní lid náš nevědomky se hypnotizuje, kdežto moderní hypnotizér a jeho medium ví, jakého účinku se dosáhne.

Rozmasťování palcama, tření po žilách starým sádlem, kvitem a mydlem, maštění zvláště při suchém lámaní a čemeru — není to totéž co moderní masáže? Naše babičky to uměly dobře, ony věděly, že nesmí popustiti při maštění, byť i nemocný křičel. „To mosí bet, zlí na zlí“ a tolikrát přišly mastiti, až přestal nemocný křičet. A ty rozličné koupele z libovonných, sílících a hojivých „bělinek“? Co o těch povědět mám? Babičky neposílají své choré do drahých míst lázeňských, ony chorým s neochabující vytrvalostí připravují koupele, mastí, trou oteklé tělo jejich a vaří léky, často i na sluníčku, rozemílají kořeny rostlin mezi dvěma kameny a připravují z nich masti dle nejlepšího svého vědění a svědomí, jak se to byly od svých pramatiček a pradědečků naučily.

Lid věřil v to, co tradičně se po staletí v něm zachovalo, on byl zbožný a nepochopitelnosť, zázračnosť božskou halil rád v roucho tajuplné, které přenášel na rozličné úkazy přírodní, na byliny, na znaménka mystická. Na př. načrtl-li někdo muří nohu u prahu domu nebo na dveře, neměla můra více moci k obyvatelům chatrče, aneb utvořil-li někdo kruh kolem sebe řka: „Ve jmenu otce i syna i ducha svatého“, pak nemohl „ten zlé“ mu ublížiti atd.

Zlo i dobro bývalo zobrazeno v přírodě, zvláště v bylinkách, kterým byla dobrá vlastnosť dána Bohem, kdežto zlou obdržely od samého „zlého“ (ďábla).

Vždy více a více řídnou řady babiček hojitelek. Věda lékařská činí je nepotřebnými a dcery i vnučky jejich drží namnoze již jenom na „hapatiku“. Hoffmanovy kapky, kapucínský balzám, plaivaizová mast a j. nahražují starodávné léky. I ta rozličná, tajuplná slova se zdají býti mladší generaci hloupostí, jak dokazuje následující:

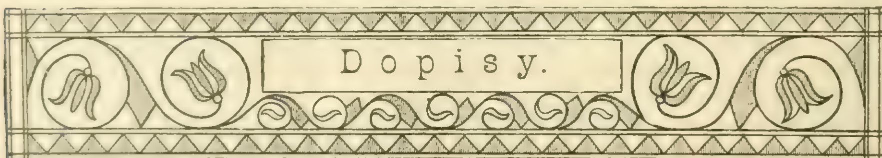
*) Jelikož hromový kámen má podobu brousku, říkají lidé „kmotřenka mě to zabróskovala“.

Když jsem jednoho dne s babičkou L . . . novou hovořila, byla přítomna její dcera, žena 45letá. I vyprávěla mi babička, že se každý večer modlívá za své nemocné a ku konci říkává: „nejeden, druhý den nedva, třetí den netři, tak až do nedevět“. „Já do (jdu) pořád s modlitbó dolů a nemoc de také“. „A to só hloposti, maměnko“, pravila dcera její, „proč bech to povídala? Deť se vám pani vesmije“.

Jiná babička, věříc v autoritu učitele, jenž řekl jí, že domnělý hromový kámen není nic jiného než sekera z pohanské doby a nemá tudíž divotvorné moci, odevzdala se zarmouceným srdcem kousek rozbitého kladiva panu učiteli. „Belo mě líto vo kameň, deť sem přeci s tém zažehnávaním sem tam vod lidí neco dostala“! Naše hojitelky nebyly šejdířky! Stařenka autoritou přesvědčena, raději dala kámen od sebe, než by byla šálila lid. Hojitelka taková nikdy neutlačuje, nepředpisuje, jakou odměnu jí má kdo dáti a často jen za „Panbu zaplať“ vyměří, namastí a vykoupe ubohé. Tenkráte ale musí se modliti „stoja, choďa i leža“ jeden „Otčenáš“ za chorého, neboť by vzala nemoc na sebe a jelikož jest ta kových mnoho, co neplatí, umřela by v krutých bolestech.

L . . . nova baběnka přesvědčena jest o dobré působnosti svého léčení, avšak uznává autoritu lékařovu a vůbec mluvila-li jsem s kteroukoli léčitelkou, vždy své vědomosti děkuje doktorům. L . . . nka na mou otázku, odkud ona léčiti se naučila řekla: „Můj tatíček bévale ho jednoho dochtora složebníkem a vod teho se všecko nahočile a já vod tatíčka.“ Jiná babička zase měla bratrance a „ten bel jedna roka se starým felčarem“; třetí měla „strěčka dochtorem“ a každá chce, by mělo její léčení původ učený.

„Já nemeslím“, pravila jednou L . . . nka ke mně, berouc předmět jeden za druhým z pytlíčku, „že tento hromové kamen, tento růženec a tato šňůra be hozdravovala. Hale kde! To posvěcení, ta božská moc a mí modlitbe, to pomůže, to vedá“!

Z Mezifící nad Bečvou. („Kaštyl“ u Krásna na Valašsku.) „Spatříme-li na čerstvě zoraném poli černá místa, bývá hodno je prohlédnouti.“ Dle této rady p. řed. Mašky popošel jsem na Krhovském kopci u Krásna k takovému místu, jež barvou od ostatních značně se lišilo. Na povrchu spatřil jsem skutečně střepiny dávnověké. Krhovskému kopci říká lid nyní obecně „Helštýn, Belvedere“, ježto si zde počátkem nynějšího století vrchnosť krásenská prostrannou besídku pro lepou vyhlídku vystavěti dala. Po besídce není již památky, ale lípy košaté, jež okolo ní byly vysázeny, posud zdobí místo i kraj.

Když jsem se p. J. Kroutílka, majetníka téhož pole tázal, jak trati té se říká, odpověděl, že v katastru se „na kaštylu“ opisuje. Tehdy bylo již pole zaseto, a kopali jsme proto teprve po letošním zorání

na místě nejtmavějším. Na půl druhé stopy hluboko byla černá prsť promíchaná střepinami neozdobenými, avšak uvnitř slabo tuhovanými. Mezi nimi byl nalezen též úlomek nějakého železného předmětu, jejž jsem s několika vykopanými střepinami uschoval. Jiného dne po zorání záhonu druhého (parc. čís. 734.) spatřili jsme na brázdě pravidelný kruh černý. Když jsme zde hlinu zvolna odkopávali, objevili jsme rozpukanou popelnici, z hrubé hliny zhotovenou a nedokonale vypálenou. Nádoba ta stála zpříma v zemi a byla pluhem přejeta a přeříznuta, následkem čehož hořejší část nalezena nebyla. Popelnice byla naplněna hlinou, leč na dně nalezl jsem popel s hlinou smíchaný a jemnější střepiny ve dvou vrstvách na sebe položené. Z nich podařilo se složiti téměř do tří čtvrtin krásnou misku, která slabě tuhou natřena a krásně ozdobena byla. Kromě toho bylo v popelnici několik střepin z jiné a jinak ozdobené nádobky. Vedle popelnice uvedené ležely větší a silnější střepiny z jemné hliny, taktéž tuhou natřené a ozdobené, z nichž tvar nádoby dobře poznati lze, ačkoli pouze části hořejšího okraje se dvěma oušky se zachovaly. (Podle výroku p. Teličky z Citova podobá se nádoba tato nádobám z pohřebiště obřanského u Brna.) Při popelnici bylo roztroušeno několik drobných kůstek, jež nejevily žádné známky spálení. Na dvou jiných místech, jež jsme ještě prohledali, ležely vedle střepin jemných, tuhovaných a ozdobených pak hrubých a toliko červenou hlinkou natřených kůstky patrně spálené spolu s kousky škvárů sklovitých. Hroby nejsou zde obloženy kamením a také po mohylách není na poli stopy. — Na záhonu třetím vyorává se mnohem více střepin a černé hliny; snad se tam i hojnější nález vyskytne.

Sděluji konečně, že mi dělníkem, zaměstnaným při opravování vodovodu na dvoře zámku v Lešné — $^5/_4$ hodin od Krásna — dodány byly dva měděné peníze z doby Marie Terézie a nedaleko nich nalezený třetí peníz s opisem „Divus Augustus Pater“. Zajímavý peníz tento přišel asi zároveň s oběma novějšími do země.

E. Domluvil, t. č. předseda muz. společnosti.

Z Brna. (Zpráva o činnosti Muzejního spolku brněnského. — Nálezy předhistorické na Brněnsku). Muzejní spolek v Brně konal v neděli dne 12. února t. r. pátou výroční schůzi. Z obšírné jednatelské zprávy vyjímáme: Výbor měl celkem 13 schůzí, v nichž především bývalo rokováno o nové vlastivědě moravské, k níž oba muzejní spolky naše (olomoucký a brněnský) po tři leta přípravné práce konají. Je to práce, vyžadující mnoho času a důkladných úvah, přece však dospěl muzejní spolek brněnský — hlavně zásluhou a obětavostí vrchního redaktora vlastivědy, p. prof. A. Slavíka — již tam, že je k tisku úplně upraven jeden svazek části topografické, obsahující venk. soudní okres brněnský. Jakmile bude ukončeno vyjednávání s nakladatelem, bude svazek ten ihned dán do tisku. Předmětem vyjednávání s nakladatelem jest honorář spisovatelům a redakci, opatření potřebných illustrací a map, cena díla a výhody, jež mají býti poskytnuty pp. členům obou spolků muzejních. Podrobnou zprávu o pracích vlastivědných a organisaci celého podniku podal p. prof. Slavík. Potom podal jednatel přehled prací vykopávacích. Za dozoru p. J. Fily z Maloměřic bylo pokračováno v soustavném vy-

kopávání na hradisku a na pohřebišti obřanském, jež nevyčerpatelností a rozsáhlostí svojí nasvědčuje tomu, že Obřany byly za předhistorické doby místem vynikajícím, jehož počátky sáhají do doby neolithické a které ještě za doby železné hrálo as vynikající úlohu v kraji brněnském. Na pohřebišti odkryto 13 hrobů, v nichž objeveny různé věci, zvláště popelnice a některé bronzové předměty. Zajímavo jest, že tu vedle zbytku bronzové jehlice (?) nalezeny železné šidlo a železný nožík. Na hradisku objeveny nad lesem, prostírajícím se nad řekou Svitavou, předhistorické chaty, okrouhlé to, v zemi vykopané jámy kolem 5 m v průměru mající. Jáma, jež byla roku 1892. objevena, byla vykopána ve svahu, následkem čehož je výška stěn jejích různá; na straně k lesu obrácené obnášela něco přes půl metru, na straně protilehlé pak na 2 metry. Na dně a sice tam, kde stěna byla nejvyšší, objeveno několik dolíků, ve stěně samé pak vykopán byl výklenek, jakoby lavice; v levo odtud na zemi (na dně) bylo kus plochy — asi dva čtver. střevíce — poněkud vyvýšené. K čemu výstupek tento a dolíky byly, nesnadno říci. Z jámy vyházeno na tisíce střepin a kostí ze zvířat domácích. Předhistorickou tuto chatu nakreslil p. prof. Jos. Hladík. Na Obřanech nalezen také kadlubek na lití bronzového šperku podobného větvici kapradí, tak že sbírky muzejního spolku se nyní už honosí dvěma kadlubky čili formičkami na lití bronzových předmětů. Druhý pochází z Kroměříže a byly v něm lity srpům podobné nože.*) Kromě výzkumů na Obřanech vykonány následující práce: P. prof. J. Hladík prozkoumal stanici podivínskou a pohřebiště v Troubsku, p. řed. Fr. Slovák kopal v Židenicích, u Bosonoh, na Veverské u Brna a j., p. Fila prozkoumal též hrob u Židenic, v němž nalezena bronzová naušnice a časť lebky (více tu pro nepříležitosť místa nebylo lze učiniti), p. dr. Fr. Dvorský prohlédl s p. řed. Slovákem stanici nosislavskou. Pracemi těmito byly sbírky spolkové značně obohaceny. Vzácného daru dostalo se spolku od p. Jos. Kroupy v Troubsku: je to několik velikých bronzových kruhů (náramky a nákrčník) se dvěma náprsními puklicemi. Na konec zprávy své polemisoval jednatel důraznými slovy proti tvrzení ryt. Krist. d'Elverta, jenž v brožurce „Zur Alterthumskunde Maehrens" napsal, že muzejní spolky jsou na velikou újmu rozvoji sbírek zemského (?) Františkova musea. Jednatel dovodil, že naopak spolky ty Františkovu muzeu, které je právě tak soukromným ústavem jako muzea spolková, byly a jsou jenom na prospěch. — Známosti o sobě a svém účelu činí muzejní spolek brněnský také poučnými kočovnými schůzemi. R. 1892. byly takové schůze uspořádány čtyři: v Rajhradě, v Náměšti n. O., v Bučovicích a v Mohelně. Mimo Bučovice, kde přednášel p. Dr. M. Kříž, měl na všech ostatních schůzích přednášky o životě a činnosti předhistorického Moravana p. prof. Jos. Hladík. Ruchu národopisného se spolek sám přímo nesúčastnil, ponévadž se za touto příčinou ustavil v Brně za protektorátu p. školního rady F. Bartoše zvláštní odbor národopisný. Členů má spolek 582. Podílem na r. 1893. bude jim rozeslán první sešit zpráv o sbírkách spolkových, a sice katalog objemné knihovny spolkové, obsahující mnohé vzácné spisy, se stručným životopisem zemřelého dra. Sig. Vašátka. Číslo druhé bude obsahovati zprávu o nálezech obřanských a bude

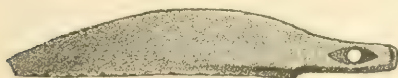
*) Srov. dopis z Kroměříže v čís. 37. tohoto časopisu.

opatřeno illustracemi. Místnosti spolkové jsou v dvorním křídle Králové kláštera na St. Brně, do nichž se spolek koncem března r. 1892. přistěhoval. Sbírky jsou otevřeny do odvolání každý čtvrtek od půl 4. do 5. hod. odpol. Do výboru byli na r. 1893. zvoleni pánové; Fr. Bartoš, školní rada a c. k. gymn. ředitel v Brně, Dr. Fr. Dvorský, c. k. gymn. professor v Brně, Jan Fila, učitel v Maloměřicích, Jos. Hladík, prof. při c. k. českém úst. učit. v Brně, Dr. Fr. Kameníček, prof. při c. k. české realce v Brně, Jos. Liedl, obchodník v Brně, B. Popelka, redaktor v Brně, P. Cyrill Seifert, O. S. A. v Brně, F. A. Slavík, prof. při c. k. české realce v Brně, Fr. E. Slovák, ředitel knihtiskárny v Brně, Karel Svoboda, c. k. gymn. professor v Brně a Vincenc Vávra, c. k. gymn. professor v Brně. Dále byli zvoleni: Za náhradníky pp. L. Hrazděra a Fil. Šebek, učitelé při c. k. ústavu ku vzděl. učit. v Brně a revisory účtů pp. Tomáš Lošťák, účetní banky „Slavie“ a Fab. Popelka, řídící učitel v Brně. — V ustavující schůzi výborové, konané 14. února zvoleni staří fukcionáři všichni opět a sice za předsedu p. dr. Fr. Dvorský, za náměstka jeho p. školní rada F. Bartoš, za jednatele B. Popelka a za pokladníka p. řed. F. Slovák.

B. Popelka.

Drobnosti.

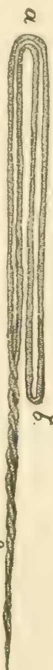
Bronzový nůž u Tavikovic nalezený. Bronzový nůž, který zde vyobrazujeme, byl před několika roky nalezen u Tavikovic v okresu Mor. Krumlovském a je nyní uložen ve sbírce redaktora tohoto časopisu. Bližší okolnosti nálezu nejsou známy a uveřejňujeme jej prostě jako příspěvek ku poznání bronzových předmětů na Moravě se vyskytujících. Nůž tento je na celém povrchu pokryt lesklou zelenou patinou a jeví tvar odchylný od

obyčejných prohnutých nožů bronzových. Řap jeho nebyl zapuštěn do násady, nýbrž jest opatřen dírkou ku zavěšení. Rozměry vykazuje následující: délka ostří 135, délka řapu 28, šířka ostré části asi uprostřed 24, šířka řapu 9, tlouštka hřbetu uprostřed 4, u špice 1 a tlouštka řapu 3 mm. — Podobný nůž bronzový je s nápisem „Vrdy“ v muzeu „Včely Čáslavské“. (Viz fotogr. album Klim. Čermáka I. 4.) *J. P.*

Hroby se skrčenými kostrami u Vedrovic. Při východní straně Vedrovic rozkládá se pastvisko, na němž se občas kope cihlářská hlina. Při této příležitosti byly již častěji objeveny rozmanité starožitnosti a také dvě kostry lidské byly zde vykopány, při nichž prý bronzové jehlice ležely. Též kostra skrčená, ozdobená několika kroužky bronzovými byla zde před delší dobou objevena, nález však zůstal nepovšimnut a kroužky rozdrobily se při kopání. Později, když po velkém požáru ve Vedrovicích více hliny kopáno bylo, byla opět ve hloubce 50 cm. objevena kostra lidská, jejížto zbytky jsem ještě v zemi shledal. Od dělníků, kteří kostru tu vykopali, zvěděl jsem, že kostra byla v té poloze, jako když člověk na pravý bok se položí, nohy skrčí, svrchní část těla nazvedne a hlavu podepře pravou rukou na lokti postavenou. Tváří byla kostra obrácená k východu. Několik rozlámaných kroužků z bronzového drátu, jež při kostře ležely, dostalo se do rukou místních p. učitelů, kteří mi je laskavě darovali. Podle zachovalých zlomků shodují se kroužky tyto s oněmi z hrobů oblekovických (Srovnej obr. 1. 2. 5. 14.

a 16. na str. 3. čís. 37. tohoto časopisu), jsou však menší vykazujíce průměr 21—24 mm. — Napodobil jsem ozdobu tu z drátu železného, načež jsem ji rozvinul a celý postup práce stopoval. Vyrabitel vzal nejprv drát a stočil jej na ploše rovné tak jak to spatřujeme na připojeném zde vyobrazení, načež oba konce opiloval a šroubovitě stočil (c). Na to vzal vyrabitel válec a stočil drát tak, aby oba zahnuté konce a—b naproti sobě stály a zatočil pak šroubovitě stočený konec ještě dále. Prsten takto zhotovený měl dobrou vlastnosť, že byl pružný a že na články různé tloušťky navlečen býti mohl. — V našem případě sloužily nalezené kroužky snad za ozdobu prstů pravé ruky a tím, že tato hlavu na pravé straně podpírala, stalo se že pravá polovice spodní čelisti, pravá kosť, spánková a částečně i okraj otvoru týlního zeleně zbarveny jsou. — V téže jámě, v níž kostra nalezena byla, vyskytla se též hrubě spracovaná dioritová sekyra 75 mm. dlouhá, 25 - 50 mm. široká a 25 mm. tlustá; zdali sekyra tato patřila k uvedenému hrobu, nelze tvrditi. Východně od místa toho v jiné větší jámě jsou silné vrstvy popelové, v nichž se vyskytly střepiny z nádob, z volné ruky urobených, hrot od šípu z pazourku zhotovený a j. Střepiny, které zde nalezeny byly, shodují se se střepinami na blízkém Leskouně se vyskytujícími. — Ze shody této pak z ohledu toho, že na Leskouně nalezena byla podobná ozdoba bronzová jako ve svrchu popsaném hrobě, soudím, že uvedené pohřebiště vedrovické a ohražená osada na Leskouně náležely témuž lidu.

J. Knies.

Mince římské na Moravě nalezené. Zajímavým studiem pro moravské archæology jsou osamocené a hromadné nálezy římských a byzantských mincí, které u nás ještě době předhistorické náleží a kteréž do našich vlastí obchodem a snad i vojskem římským přeneseny byly. Jak známo, nejsou objevy ty vzácny, ale zůstávají obyčejně nepovšimnuty, poněvadž se jejich důležitosť podceňuje. Vybral jsem proto všechny známé zprávy o nalezených mincích římských na Moravě zejména z práce p. uč. J. Kniesa (Moravská Orlice 1890 č. 42.—52.) i odjinud a doplniv seznam ten nejnovějšími nálezy, podávám jej veřejnosti, aby byl co nejdříve doplněn.

Bojkovice. Na jižním svahu hradiska „Valy" zvaného, vyoral jistý rolník mnoho mincí římských a řeckých (?), stříbrných i měděných, byly však vesměs zašantročeny. Viz také Čas. olom. m. 1888 str. 176.) Později zdvihl na onom poli ještě dva kusy pan Weiss, přednosta stanice v Zabrdovicích; měděná se rozpadla a stříbrná jest pěkně zachovalý denár císaře *Traiana* (98—117 po Kr.) Na líci kolem hlavy lze čísti: IMP TRAIANVS AUG GER DAC IMP . . . . M . . (Imperator Traianus Augustus, Germaniæ, Daciæ imperator . . . .) ostatní písmena posunutím matice nebyla vyražena. Na rubu kolem obrněné postavy se štítem, pluhem (?) a kopím: COS PP S P Q R O . . . MO PRINC (Consul, pater patriæ, senatus populusque romanus o(pti)mo principi); pod podstavcem DACAO. — Sbírka pisatelova.

Borotice. Zde nalezen na panské nivě stříbrný denár rodu Postumiovců z dob republiky. (Čas. olom. m. 1893. str. 31.) Sbírka Jar. Palliardiho.

Brno Staré. Při opravě zahrady jedné naraženo na upěchované základy, jakoby silnice a objevena malá slznička a peníz císaře *Traiana*. (Mor. Orlice 1890 č. 50). — Sbírka muzejního spolku v Brně.

V Dorfli u Uh. Hradiště vykopal r. 1870. rolník Frant. Juřička a v domě č. 36. ve hloubce asi dvou metrů starou zeď, na níž tři mince ležely. Jedna z nich, která se do rukou p. Jos. Štancla, lékárníka v Uh. Hradišti dostala, je zlatý peníz císaře *Traiana* (98.—117.). Líc: hlava s opisem IMP CAES NER TRAIANO OP TIMO AVG GER DAC. — Rub: Vzpřímená postava v levé ruce kopí, pravice spočívá na hlavě menší postavy, po které leze čtvernožec. Opis zní: P. P S PQ R PMTRP COS VI (Pater patrice Senatus populusque romanus — Pontifex maximus — Tribunitia potestate — Consul sextum. —*)

Eyvaň. Zdejší radní vyoral pěkný sesterc císařovny *Faustiny* jun. (II.) Líc: DIVA FAVSTINA PIA kolem poprsí; na rubu ženská postava s palmovou ratolestí v levici mezi S(enatu) C(onsulto), opis: AETERNITAS. Mince je překrásně zachována a lesklou zelenou patinou pokryta; nálezce vyškrabal ji poněkud kolem hlavy. — Sbírka pisatelova.

Holštýn. R. 1859. byla poblíž hradu vyorána zlatá mince, 2 dukáty těžká, z doby císaře *Traiana* (Mor. Orl. 1890 č. 50. Brandl, Kniha pro každého Moravana, str. 291.)

Okolí Uh. Hradiště jest na nálezy předhistorické velmi bohato a častěji byly nalezeny též mince římské; české gymnasium má jich větší počet, studujícími sne-

*) Dle dopisu p. prof. Ig. Tkáče v archivu redakčním. Red.

šený, nepátráno však nikdy po místě nálezu ani po jeho okolnostech. Sběratel mincí, p. Schön, přenechal mi dva měděné penízky v okolí Uh. Hradiště nalezené, které koupil od lidí na trh přišedších. Jeden z nich jest pěkně patinovaný *Claudius* (II. Gothicus, 268—270): . . P CLAVDIVS . . (imperator Claudius) s korunou na hlavě; na rubu stojí ženská s palmovou ratolestí v levé ruce a s váhami v pravici. Z opisu zachováno pouze: COS . . . LC(?).

Druhý jest *Constantin Velký* (306—337); na líci kolem hlavy CONSTAN TINVS AVG(ustus); na rubu zděná věž s bránou a PROVIDEN TIA AVGG. Dole SNNS (?).

Hukvaldy. R. 1875. nalezeny pod hradem římské mince z II., III. a IV. stol. po Kr. (Brandl str. 86.)

Také u Chropyně vyskytly se římské mince (Mor. Orl. 1890 č. 52.)

Jedovnice. Při stavbě fary r. 1784. objeveno několik lidských koster, kříž z křišťálu, stříbro s relikviemi, slznička, staré, pevné zdi a několik římských mincí. (Brandl str. 292.)

U zříceniny nad Starým Jičínem vykopána kostra s bronzovými náramky a na jiných místech na kopci římské mince ze IV. stol. po K. (Brandl str. 87.)

Z Jiřic má p. řed. Maška bronzovou minci císaře *Gordiana*. (Mittheilungen d. Central Commission 1890 str. 47.)

Kounice. Poblíž nalezena mince cís. *Nerona*. (Mor. Orl. 1890 č. 47.)

Křenovice u Kojetína. V úvoze na „Hradisku" nedaleko hrobu ténské době náležejícího nalezena stříbrná mince *Galbova* (68 - 69 po Kr.) Na líci kolem hlavy IMP SER GALBA AUG (Imperator Servius Galba augustus); na rubu v dvojnásobném věnci: S P Q R OB C S (Senatus populusque romanus consensu senatus obsignata. (Mor. Orl 1890 č. 52.) Sbírka J. Knies.

Líšeň. Při kácení lesa na „Starých Zámcích" byly nalezeny dvě římské mince (nyní ve Frant. muzeu v Brně): stříbrný denár cís. *Vespasiana* (69 - 79) a bronzová mince *Faustiny I.*, manželky Marca Aurelia (161—180). (Mit. Cen. Com. 1864. — Mor. Orl. 1890 č. 50. — Kříž, Kůlna a Kostelík str. 362.)

Mařatice. Měděná mince cís. *Justiniana* (527—565.) (Časopis olom. muzej. sp. 1885 str 46.)

Měnín. Na poli poslance p. Hrázy vyorána velká měděná mince s opisem JVDEA VICTA (Mor. Orlice 1890 č. 47.)

Mušov. Západně od osady je mírné návrší „Burgstadtl", v českých osadách „Hradisko" nazývané; o něm smíme snad tvrditi, že zde vojsko římské tábořilo. Již Pešina z Čechorodu i topograf Schwoy udávají, že na těchto místech často římské mince z I. a II. stol. nalézány bývají. Bývalý farář mušovský měl jich 36 kusů a to: velký zlatý peníz císaře *Nerona*, 20 stříbrných penízu rozličného rázu z dob císařů: *Galby*, *Vespasiana*, *Domitiana*, *Traiana*, *Hadriana*, *Antonina* a císařovny *Faustiny*, 15 jiných bylo dílem z mědi, dílem z bronzu, ale byly tak odřeny, že se ráz jejich nedal rozeznati. (Mor. Orl. 1890 č. 47). Dr. Liedermann znal r. 1872. z naleziště toho 24 kusy uložené ve sbírkách gymnasia mikulovského a u zlatníka Špegele 8 kusů. (Mittheilungen der anthrop Gesellschaft 1893 str. 135.)

Našetice na Znojemsku. Na poli patřícím již ku katastralní obci Moskovicím nalezena stříbrná mince císaře *Vespasiana*

Olomouc. Na Blažejském náměstí vykopána r. 1864. mezi jiným lidská kosť a s ní měděná mince císaře *Galliena* (261) nyní v Münz- und Antiken Kabinet ve Vídni uložená. (Mith. der anthrop. Ges. 1873 str. 243).

Oslavany. V okolí nalezen zlatý peníz tři dukáty těžký za Marca *Aurelia* ražený. (Mor. Orl. 1890 č. 47.)

Pavlovice Velké. Stříbrný denár cís. *Traiana*. (Čas. ol. m. 1893 str. 30.)

U Podivína bývají římské mince častěji nalezány. (Mor. Orl. 1890 č. 47).

U Polehradic pod hradem ve stráži byl nalezen aureus *Neronův*. Okolo hlavy na líci jest opis CLAVDIVS NERO, na rubu však z celého opisu kolem zavřeného Janova chrámu jenom jednotlivá písmena zbyla: IAN . . . . A . . . . (zbytek opisu: IANVM . CLVSIT . PACE . P . R . TERRA . MARIQ . PARTA .) — Sbírka pisatelova.

U Sedlešovic (Edlspitz) u Znojma nalezen na poli stříbrný denár cís. *Traiana*. (Časop. ol. m. 1893 str. 31). — Sbírka Jar. Palliardiho.

U Šeloutek byla nalezena na poli stříbrná římská mince Philippova, nyní ve sbírkách vlast. spolku muz. v Olomouci uložená. (Čas. ol. m. 1888 str. 142.)

Skalice u Boskovic. Na jihozápadním konci osady jest malá vyvýšeninka „Hradisko" potokem Úmořím obtékaná. Před lety byl zde nalezen stříbrný peníz císaře *Vespasiana*. Kolem hlavy: VESPASIANVS CAESAR, na reversu vyražena nahá sedící žena o meč opřená, kolem je otřený opis SRPQO . . . . . LONMAR. (Mor Orl. 1890 č. 50.) — Sbírka J. Kniese.

Strážnice. Na „Šumarniku" nalezena stříbrná mince císaře Marca Aurelia *An-*

*) Tím se doplňuje příslušná zpráva na str. 31. čís. 37. tohoto časopisu Red.

tonina, nyní ve sbírce zámecké ve Strážnici. (Čas. ol. m. 1888 str. 19.)

Tasovice Malé. Dle topografie J. Volného nalezena zde v létech 40. dobře zachovalá ale hrubě pracovaná urna mramorová plná popele a četné stříbrné mince s nápisem *Caesar, Nero* a j.

U Vacanovic na Uh. Hradišťsku nalezeno v minulém století mnoho římských mincí. (Brandl str. 97.)

Vážany u Kroměříže. Měděná mince cís. Marca Aurelia *Antonina* viz Čas. ol. m. 1888 str. 85. — Sbírka Jar. Palliardiho.

V Dolních Vistonicích přichází se častěji na římské mince. Roku 1890. nalezl pan Staňka z Trachtína na poli u Dol. Vistonic sesterc ražený za Marca Aurelia *Antonina*; kolem hlavy čte se: M AVREL . ANTONI NVS . AVG TRP . XXIV. Na rubu je ženská postava předoucí mezi S C; z opisu čitelno: FELIC . . . AUG IMP VIIII . . . . Mince byla vypálena a zbavena patiny.

Zašovice u Třebíče. R. 1782. nalezeny čtyři řecké mince zlaté: dvě z doby císaře *Flavia Isaurika* († 491), jedna z doby *Anastasia Dikora* (431—518) a čtvrtá *Justinianova* (527—565). (Brandl str. 97).

U Zlechova (u Velehradu) nalezen peníz *Constantinův*. (Mor. Orl. 1890 č. 50.)

Lad. Červinka.

Římské mince na Moravě a v Dol. Rakousích. Zabývaje se před několika lety také sbíráním mincí věnoval jsem zvláštní pozornosť mincím z dob předkřesťanských pocházejícím, i podařilo se mi získati mimo jiné i slušný počet mincí římských na Moravě aneb v Dol. Rakousích nalezených a zjistiti četné zprávy o nálezech takových. Tentokráte sdílím s veřejností seznam mincí římských, jež jsou v mé sbírce uloženy, uváděje zároveň, kde a za jakých poměrů se nalezly, arci jen pokud jsem se zpráv takových dopátrati mohl. Uvádím v abecedním pořádku naleziště a pak panovníka, za jehož doby dotýčná mince byla ražena.

1. Břeclava. Aurelianus (panov. 270—274). Kostantin Velký (324—337). Oba tyto měděné penízky nalezeny r. 1886. v lesíku jižně od Břeclavy.

2. Břeclava Stará. Mamaea, matka Alex. Severa (222—235). Nalezena r. 1887. na polích v okolí.

3. Holštýn. Claudius Domitius Nero (54—68). V letech 70. nalezl prý jistý rolník ve zříceninách hradu holštýnského tento bronzový peníz a přinesl jej dr. Wanklovi do Blanska, od něhož jsem jej r. 1877. obdržel.

4. Jičín Nový. R. 1890. donesl mi syn kostelníkův dvě malé mince měděné rázu IV. století s nečitelným nápisem, které prý v okolí nalezeny byly.

5. Jičín Starý. V letech 50. (snad r. 1851.) kopáno na několika místech ve zříceninách hradu na Starém Jičíně a nalezeno uvnitř hradu množství různých vécí starožitných, mezi nimi také mince římské, jež odevzdány tehdejšímu správci velkostatku Švarcovi. Z těchto mincí obdržel jsem r. 1880. od syna jeho, nynějšího správce p. Antonína Švarce 8 kusů a sice stříbrný denár Hadrianův (117—138) a 7 měděných penízků sešlých a porouchaných; na jednom čísti lze jméno Gallus (251—253), na třech Constantinus (324—337) a na jednom Valens (364—378). Podotknouti dlužno, že na jižním svahu hory pod hradem nalezena kostra s bronzovými náramky a že poněkud níže „pod křížem“ se vyskytly žárové hroby. Jest pravděpodobno, že středověký hrad postaven byl na místě předhistorického hradiska.

6. Jaroslavice. V letech 1876—1878. donesli mi studující z Jaroslavic ze svého domova několik měděných rzí k nečitelnosti pokrytých římských mincí, z nichžto jsem určil následující: Augustus (r. 31. před Kr. až r. 14. po Kr.), Aurelianus (270—274), Probus (276—282), Maximianus (284—300), Severus (303—307). V okolí tamnějším jsou zbytky předhistorických osad.

7. Mušov. Ve vinicích severozápadně od Mušova vyskytují se často římské mince a jest mi odsud několik nálezů známo. Při návštěvě r. 1890. dostal jsem tam krásně patinovaný bronzový as Nervy Trajana (98—117).

8. Vranovice. R. 1882. nalezena na polích „Teplany“ zvaných, kdež druhdy prý stávala osada, velká mince bronzová Nervy Trajana (98—117), bez patiny, značně otřená. Dostal jsem ji prostřednictvím poštmistra vranovického p. Vitáska.

9. Znojmo. V letech 1877. a 1878. odváželi dělníci nános u dolního stromořadí nedaleko nynějšího německého domu, při kteréžto příležitosti mimo hojně jiných mincí nalezeny i dvě římské, a sice stříbrný denár císaře Gordiana (238—244) a malá měděná mince Konstantina Velkého (324—337).

10. Poštorná. Jižně od Břeclavy avšak již v Dolních Rakousích u české vesnice Poštorné nalezeny r. 1888. stříbrný denar Nervy Trajana (98—117) a měděná mince Konstantina Velkého (324—337). Dostal jsem je od tamnějšího nadučitele p. Tomáška. Na blízku jsou předhistorické hroby z doby bronzové. *K. J. Maška.*

Značky rodinné. V čís. 37. bylo v dopisu z Jihlavy pojednáno opětně o značce 4 podobné, která se vyskytuje též v domnělém monogramu J. A. Komenského. Ku poznání rozšíření a významu podobných značek upozorňujeme, že značka 4 podobná je vyryta též na náhrobku jistého Andre Khoprivy († 1640), který v chrámu sv. Jana v Kersku v Krajině postaven jest. Na náhrobku tomto je značka ona spojena s písmeny A. K., jež jsou začáteční písmena jména nebožtíkova. (Mitth. der Centr. Com. XVIII. Not. 70.) Dvě takové značky jsou též vyobrazeny ve zprávách dolnolužické společnosti (Mittheilungen der Niederlausitzer Gesellschaft für Anthropologie u. Alterthumskunde) díl I. seš. 6. tab. V. obr. 40. a 41. a sice značka na náhrobku jistého Jakuba Richtera († 1642), kterýž je v hlavním chrámu v Chotěbuzi. Také v tomto případě je značka spojena se začátečními písmeny jména osoby, které náhrobek svědčí. Druhá v uvedeném sborníku vyobrazená značka je propleť na písmenem „G" a náležela rodině Geierů z Durynska. V rodině této byla značka ona v užívání ještě ku konci minulého století, kdy vryta byla na sklenicích, které při svatební hostině jednoho člena jmenované rodiny kolovaly. Rozmanité značky takové, které příslušnosť k rodině určité označují, vyskytují se často na náhrobcích, meznících, veřejích, nádobách, prstenech a j. a lze je přirovnati ku znamením kameníků na starých stavbách, ku známkám mincmistrů na mincích a také ku znakům šlechtickým. Podobá se též pravdě, že známé znaky na dnech nádob t. zv. rázu bradištného vytištěné byly znaky zádruh staroslovanských. Náhledu tomu nasvědčuje okolnosť, že na některých nalezištích mnoho rozmanitých znaků takových se vyskytuje. Kliment Čermák nalezl jich na Hrádku u Čáslavi velký počet a vyobrazuje 74 různé znaky na dnech nádob vytlačené ve svém pojednání o výzkumech na Hrádku u Čáslavi. (Archaeologické příspěvky z Čáslavska). Tato velká rozmanitosť znaků na tomtéž nalezišti objevených odporuje náhledu, že by to byly známky různých dílen hrnčířských a zpravidla nelze též znakům oněm přikládati význam symbolický. Bylo by záhodno, aby všeliké značky podobné pak znamení kamenická na starých budovách sbírány a redakci časopisu tohoto zasílány byly, aby o nich v celku pojednáno bylo.

J. P.

Krokodil na Moravě. Při článku svém „Předhistorické nálezy bořitovské" zmínil jsem se pod čarou, že jeden balvan litavského vápence u Bořitova obsahoval kosť, kterou jsem původně připisoval nějakému třetihornímu ssavci. K vůli zjištění druhu odeslal jsem kosť geol. říšskému ústavu k určení, kdež ji adj. Dr. Tausch určil jako o b r a t e l k r o k o d i l a.

Knies.

Pamětní kopy, které ještě r. 1800. se vyplácely. Již v nejstarších dobách bývalo u našich předků zvykem, že při výměře pozemků, stanovení hranic a zakopávání mezníků dostávalo se mládeži, k důležitému tomu výkonu schválně přivedené, výprasku, aby si to místo zapamatovala a v čas potřeby, kde byl mezník zakopán, svědčiti mohla. Čtemeť ve Knize Tovačovské: „A pacholata malá i větší při tom míti mají a mrskati, aby hranice a jich vyměření pomněli" (V. Brandl 1868. str. 127.). Takové výplatě říkali k o p y. Časem i lidé dospělí podělováni byli kopami. Tak dostalo se r. 1690. šenkýři, sousedu grygovskému „tří kop úderů na zadek holým kordem mysliveckým", neboť prý tehda „neměl Grygov (u Olomouce) schopné mládeže k památnému aktu tomu a musel to vydržeti soused nejmladší, jímž byl onen šenkýř" (Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje str. 117.). Při obnovení a vsazení mezníkův mezi rolími nad Polepy v Čechách r. 1656. vyplácely se kopy rýčem „dle obyčeje památného", a to nejen mládeži, ale i přítomné čeládce, sousedům a obecním starším (Český Lid I. 83.). Tento památný obyčej zachovával se namnoze až po naši dobu, o čem svědčí následující relace:

„Léta Páně 1800. dne 14 července za času naší milostivé vrchnosti, vysoce urozeného a statečného pána, pana P e t r a H e ř m a n a svaté římské říše rozeného hraběte z B l ü m e g e n, dědičného pána p a n s t v í V y z o v s k é h o etc., jeho náměstků, urozeného pána J a n a V e s e l é h o, directora, a urozeného pána A n t o n í n a C i b u l k y, důchodního nadřečeného panství, městských představených, p: J i ř í k a L u t o n s k é h o staršího a p: J i ř í k a P r a v d í k a mladšího burdmistra (!), p: A n t o n í n a H á b u staršího a p: M i k u l á š e M i c h a l í k a (mladšího?) rychtáře, p: F r a n t i š k a H á b u, hospodáře obecního a ve jménu ouplné obce města V y z o v i c deputyrovaných p. p. sousedů J o s e f a L u t o n s k é h o, M a r t i n a J a n č í k a, J o s e f a H á b u, V á c l a v a Č i ž m á ř a po několik let trvací (!) rozepři mezi obcí vyzovskou a vesnicemi L a u č k y a S l o p n é panství Chorinského (Brumovského) po učiněném sousedsky přátelském rozdělení téhožto nadřečeného bukového lesa H o r y nazvaného byly kamenné hranečníky, od laucké cesty na Bará-

koch počínaje až na Bařinky k pletenému buku s klenecm (podnes říká se tam u Spleteného) docházeje, postaveny a zakopány. K tomuto tedy zakopání nadjmenovaných hranečníků nás nížejmenovaných devět žáků naši páni představení z toho cíle a konce se sebou povolali a nás téma hranicema provedli, abychom my tohoto zakopání kamenů a ustanovení hranic očitě svědkové a pamětníci byli. Nyní toho, co jsme viděli a zkusili, kratičký opis děláme. Při zakopání prvního hranečníka, k jehožto v zemi utvrzení jsme našima rukama kamení nosili, dostal *pamětní* tak řečené *kopy* Josef, Jan a Franc Hába a Franc Halla rukou p. Martina Jančíka. Odtud jsme se brali dále hranicema, a poněvadž nás žízeň trápila, vodu ze studénky Jančíčky nedaleko uhliska Španhelového jsme pili a občerstvíce srdce naše (!) touž čerstvou vodou, dále jsme pokračovali. Ačkoli více hranečníků po těchž hranicích zakopáno jest, přece však, poněvadž při nich nic paměti hodnějšího krom zakopání se nedílo, o těch pomlčíme a jenom při posledním na Bařinkách zakopaném kamenu se pozastavujeme, kdežto rovně to vše co při prvním kamenu se dílo. Na zavírku této paměti dostali rovně níže jmenovaní žáci tak řečené kopy. Tyto kopy jim vyměřil Josef Hába, totiž: Jiříkovi Šinkmajerovi 12, Jiříkovi Sláčíkovi 9, Jiříkovi Rychlíkovi 9, Josefovi Šaurkovi (Žúrkovi) 11 a Jiříkovi Čižmářovi 9 kop. A tak jsme se od posledního hranečníka domů navrátili, a v Želechově v lázni, aby se naše bukové lesy víc a více zelenaly, pár másů piva nám naši páni představení k zalití našich vyschlých krků darovali. Jenž se stalo ve škole vyzovské dne a roku ut Supra to jest jak na vrchu. Hába Johan Schüler II. Klasse.“ — (Originál z bývalého panského archivu ve soukromé sbírce listin zpravodaje). *E. Pecka.*

Úmrtí. Dne 26. ledna t. r. zemřel v 77. roce věku svého Dr. Heřman Schaaffhausen, professor anatomie na universitě bonnské, tajný rada medicinální a místopředseda německé anthropologické společnosti. Proslavený tento spoluzakladatel moderní anthropologie pracoval s obdivuhodným důmyslem téměř ve všech odvětvích obsáhlé vědy té, ovládaje ohromnou látku jako málo který jiný odborník evropský. Hlavním jeho oborem byla kraniologie a vůbec anatomie lidská, Jsa horlivým stoupencem theorie o fysickém vývoji člověčenstva zabýval se hojně studiemi o člověku třetihorním a diluvialním, utkávaje se tu často s Virchowem a jinými zásadními protivníky učení Darwinova tak na př. v příčině lebky neanderthalské a čelisti šipecké. Následkem svých osobních styků s moravskými zkoumately pravěku zasahoval nezřídka také rozhodujícím způsobem do sporů o diluvialních nálezech na Moravě a v Čechách a podal zejmena dobrozdání svá o četných domnělých i skutečných nálezech zbytků diluvialního člověka v těchto zemích jako jsou: čelisť šipecká ze Štramberka, čelisť předmostecká, lebky z Červeného kopce a ze Zábrdovic u Brna a lebka z Podbaby u Prahy a uveřejnil je původně nazvíce ve zprávách dolnorýnské společnosti v Bonně. Záslubou Schaaffhausena jakožto předsedy anthropologické komise německé jest, že vydány jeho redakcí obšírné a důkladné popisy anthropologických sbírek v Německu, na jaké u nás v Rakousku toho času nelze pomýšleti. Neúprosná smrť zastihla věhlasného tohoto učence v plné práci, sestavoval zpravu o lebkách heidelberských. *Maška.*

Kritické úvahy o národnosti předhistorických obyvatelů střední Evropy.

Dr. Martina Kříže spis **„Kůlna a Kostelík“.** (Dokončení.)

g) Ohledně náspů ode mne prozkoumaných na Leskouně, na Hostýně, u Obřan a na Starých Zámcích u Líšně pravil jsem (pag 255. a 357.—365.), že náspy ony byly zřízeny v době historické a to proto, že v nich obsaženy jsou výrobky pocházející z doby předvěké a že je tudíž nahazoval lid jiný a ne onen, který tu dříve sídlel.

Na str. 362. jsem pravil, že není možno určiti blíže, ve kterém století časů historických ony náspy byly zřízeny. Co týká se lišenských náspů, podotkl jsem v časopisu vlast. muz. spolku olom. v čísle 32. pag. 167.) dole v poznámce, že se mi podařilo kopáním provedeným r. 1891. takových důkazů získati, že mohu naznačiti X. a XI. století, v němž ony náspy byly zřízeny, za nimiž obyvatelé tamnějšího okolí před nepřítelem útočiště hledali.

Věc má se takto: Plocha, na níž se hlavní sídliště nalézá, tvoří ostroh, na třech stranách příkře dolů spadající a má parc. číslo 5498. ve výměře 7 jiter 1049□°. Plocha tato jest nyní obdělána;

k ní přilehá na západní straně dosud neobdělaná prostora na 368 □° parc. čís. 5497. nazvaná Čihadlem. Tato plocha zůstala pustou (neobdělanou), poněvadž po ní rozneseno je kamení z náspu, jímž ohraničen byl západní kraj Čihadla; z náspu zůstala část nedotknuta. Tuto hráz dal jsem prokopati, pokud kamenné základy sáhaly, roku 1890. po celé délce od jihu k severu na straně západní. Roku 1891. prokopána půda pod touto bývalou hrází, pak kamenná hráz vroubící stráň severní jakož i velká část plochy Čihadla samého. Výsledky jsou tyto: *α)* Kamenná hráz na straně západní i severní spočívala na kulturní vrstvě přes jeden metr mohutné. *β)* V této kulturní vrstvě byly nalezeny výrobky, poukazující na období neolithické (pazourkové nožíky, kamenné nástroje hlazené, střepy rukou hnětěné a důlky ozdobené, koštěná šidélka a hladidla. *γ)* V kamenné hrázi západní nenalezen žádný výrobek doby historické. *δ)* V kamenné hrázi na straně severní byly výrobky z doby praehistorické, ale mimo to pět kusů střepů s typickou vlnitou okrasou z nádob na kruhu točených. Střepy tyto nalezeny v mé přítomnosti dne 11. srpna 1891 vespod hráze samé, tak že nemohly tam vniknouti snad v pozdější době. *ε)* Obě hráze skládaly se z kamení naneseného; po obou bocích byly ale mezery vyplněny hlinou.

Ze všech okolností jde zjevně na jevo, že tu po dlouhé doby musili bydleti lidé doby předvěké; na to přišli ti, kteří zde útočiště hledali a proto proti nepříteli hráze zřizovali. Ti zde našli kulturní půdu; na ni naházeli kamení; z půdy kulturní ale brali hlinu, při čemž výrobky předvěké do hráze se dostaly; při zřizování hráze na straně severní dostaly se při kladení spodku také střepy typicky slovanské do náspu. Od této kamenné hráze na západ rozprostírá se pole parc. č. 5496. zvané pod Čihadlem. Od oné kamenné hráze ve vzdálenosti 200 kroků táhne se po onom poli vyvýšenina dlouhá 105 kroků na příč pole a souběžně s kamennou hrází na Čihadle; zde byla nasypána hráz druhá. Udělán zde průkop 17 m. dl. (na příč náspu) na základy; výška hráze obnáší nyní jen 0·70 m a 1 m. Ve spod na základě v hloubce 0·70 m. nalezen dne 22. srpna 1891 v mé přítomnosti rozbitý hrníček s vlnitou okrasou na kruhu točený.

Na Starých Zámcích samých nalezli jsme v neporušené vrstvě se střepy s vlnitou okrasou také stříbrnou minci, mající na jedné straně ruku prozřetelnosti, na druhé chrámovou kapličku a pod ní vedle sebe položené meče; na obou je legenda nesrozumitelná. Mince tohoto druhu považují se za obchodní a kladou se do X. a XI. století (Ed. Fiala Beschreibung der böhmischen Münzen. 1891. pag. 22–27). Ač ohledně těchto mincí dost velká panuje různost mínění, jest přece věcí docela jistou, že nejsou starší Boleslava I. (roku 935–967. po Kr.) Tím jest tedy dotvrzeno, že střepy s vlnitou okrasou spadají do X. nebo XI. století a že hráze ony, v nichž výrobky tyto byly nalezeny, v tom čase byly zřízeny.

Dejme tomu ale, že ony střepy jsou starší než ona mince obchodní, nicméně nesáhají do doby předvěké. Také v prokopaném třetím náspu na „Dlouhém kuse“ nalezeny střepy s vlnitou okrasou. Komu na tom záleží, může se o pravdivosti toho, co ohledně nálezů bylo sděleno, přesvědčiti u osob zde pracovavších, jichž jména a bydliště sdělím na požádání.

2) Námitky proti důvodům dějepisným. V tomto směru nepodal jste pane kollego námitek žádných; odkazujete čtenáře pouze na to, že prý jsem nevyvrátil tvrzení obsažená v Šemberově spisu „Západní Slované“ a v pojednání Brandlově v časopisu „Matice moravské“ 1873.

To nejde tak; má-li míti váhu vědeckou posuzování Vaše, musíte sám vyvrátiti to, co nám Strabo, Vellejus Patercullus a Tacitus vypravují a co obsaženo jest v Kůl. a Kost. na str. 257–361, musíte dále vyvrátiti to, co psáno jest o germanských Markomanech a Kvádech v mém spise na str. 373—380. Vždyť způsobem Vámi uvedeným vzdáváte se zbraně a nastavujete bojovníka jiného místo sebe. Mimo to musil byste ještě dodati, že jsem nevyvrátil také tvrzení od mnoha jiných antikeltistů pronešená ku př. od Pluskala, Sasínka, Sichy, Jelínka atd.

Ptáte se mne pouze, zač považuji Ptolemaeem jmenovaný název *μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι* a zda-li přikládám nějaké váhy názvu Beovindi, jejž čteme v chronicon Gothanum.

Claudius Ptolemaeus, řecký geograf (nar. r. 70 a † 160 po Kr.) píše ve svém díle zeměpisném dle vydání Dr. Fr. Guil. Wilberga to, co následuje: *ὑπὸ δὲ τὴν Γαβρήταν ὕλην Μαρκομανοί, ὑφ' οὓς Σουδεινοὶ καὶ μέχρι τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ οἱ Ἀδραβαικάμποι. ὑπὸ δὲ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κούαδοι ὑφ' οὓς τὰ Σιδηρωρυχεῖα καὶ Λούνα ὕλη, ὑφ' ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι μέχρι τοῦ Δανουβίου.*

Tito *Βαῖμοι* bydleli tenkráte od hor zvaných Luna Silva (bílé hory — malé Karpáty čili Beskydy) jižně a východně směrem k Dunaji. *Βαῖμοι* jest zkrácený název pro Bojobaimoi, tedy obyvatelé Bojo-hoema; tento lid tedy pocházel z nynějších Čech, které tenkráte Bojohoemum sluly a byly germanskými Markomany obydleny. Odtud tedy vystěhovala se část lidu a usadila se sem, rozmnoživši se tvořila četný kmen *μέγα ἔθνος*.

Víte ale co udělal Šembera, od něhož tento název máte (viz jeho západní Slované pag. 30)? Aby je umístiti mohl do Čech, upravil si text Ptolemaeův na str. 352. dle své libovůle čili jinak řečeno, překroutil jej.

Název „Beovinidi“, který prý přichází v *chronicon Gothanum* máte z článků uveřejněných Fr. Sasinkem ve vídeňském politickém listu „Parlamentär“ zejmena v čísle 41. a 42. r. 1891. Pouštíte-li se do kritisování díla vědeckého a činíte-li spisovateli námitky ty nebo ony, nesmíte z časopisů politických čerpati důvodů svých; tím neprospějete ani věci, o níž spor se vede, ani vážnosti svého jména. Kdybyste byl pátral po pramenu samém, byl byste se přesvědčil, *že historikové neznají pramenu „chronicon Gothanum“*. Sasínek tím vyrozumívá pramen následující: Jordanis de Getarum sive Gothorum origine et gestis. Vydán 1861 od Aug. Glassa 8° pag. 1—225. *V tomto pramenu není ale o Beovinidech ani zmínky. Jak mohl jste tedy tvrditi, že čteme název onen v chronicon Gothanum?* Zda-li nepoznáváte, jak nebezpečno jest na to, co v politickém listu obsaženo, odvolávati se a jak neradno jest na Sasinka spoléhat? Podívejte se do jeho záhad dějepisných (v Praze 1886) pag. 6; tam přesvědčíte se, jak Sasínek z Jordanesových Markomanů udělal Beo-Vindi.

Povím Vám ale, jak se to s těmi Beovindi dle historických pramenů má. Zavítejte do zemského archivu v Brně a nahlédněte do velké sbírky Pertzovy „Monumenta Germaniae historica. Scriptores“. Ve svazku II. na str. 257—259. je pokračování ku chronicon Moissiacense, tu máte k r. 805. následující zprávu: Karolus imperator misit filium suum Karolum regem cum exercitu magno ad Beu-Winides. Beu-Winides = Bojo Winidové t. j. Slované, kteří bydleli v Bojohoemu, to jest v krajině dřívějších Bojů. Vidíte, jak správně kronikář tehdejší poznamenal slovanské obyvatele Čech; on řekl: to jsou Winidové (Slované), ale Bojo-Winidové t. j. ti, kteří bydlí tam, kde dříve bydleli Bojové, poněvadž Winidové tenkráte i v jiných sousedních krajinách bytovali.

Ve svazku II. na str. 217—235. obsaženy jsou „Annales Xantenses“ a tu shledáte na str. 228. k r. 846. tuto zprávu: Eodem anno ivit Ludovicus de Saxonia contra Winidas ultra Albiam. Ipse vero cum exercitu suo contra Boemanos, quos nos Beuvinitha vocamus, sed periculose valde. Tu máte Beu-vinitha = Beo-Winidi = Boemanos = slovanské obyvatele Bojohoema.

Ale ještě jedna zajímavá zpráva obsažena jest v chronicon Moissiacense ve sv. I. pag. 307. k r. 805.: Karolus imperator misit filium suum Karolum regem cum exercitu magno ad Cichu Windones. Tato zpráva táhne se k oné na hoře uvedené (II. pag. 257—259) s tím však rozdílem, že tu máme název onoho plemene, dle kterého později země celá jméno své obdržela. Cichu Windones = Čecho-Windové t. j. Čecho-Slované.

Jak jste se přesvědčil z toho, co uvedeno, souvisí název Beo-Winidi, na který jste se odvolával, s dobou předvěkou jen potud, že v něm obsažena památka na lid, který tu bytoval před oněmi Vinidy (Slovany) t. j. památka na keltické Boje; název tento nejen, že nepotvrzuje ničeho, což mohlo býti důvodem pro Vaše námitky, nýbrž námitky Vaše zrovna potírá.

3) Námitky proti mým důvodům místopisným. Ohledně názvů zůstavených nám jmenovaným řeckým geografem a uvedených v mém spisu Kůl. a Kost. na str. 264—265. pravím výslovně (pag. 270.): že názvy tyto samy o sobě nestačí k tomu, abychom přesvědčení úplného nabyli, že tu právě Keltové musili bydleti v době předvěké, než že ony nejsou pravdě této od jinud vážené a dotvrzené na odpor a přispívají k tomu, aby pravdu tuto podpíraly. Vy jste si ale zašel ke Kosmovi a tam vyhledal, jak jména osobní a místní jsou zkomolena. O to přece se nejedná. Já jsem na str. 268.—269. Kůl. a Kost. dokázal, že zpravodajové Ptolemaeovi byli s to jemu sdělovati jména měst znějících docela po slovansku a to z krajů, kde Slovanů nebylo, a Ptolemaeus byl s to jich zaznamenati. Ku př. Motyka na Sicilii, Bosá v Sardinii, Lúka a Ostrá v Italii, Baba v Mauretanii, Bída tamtéž, Napata v Africe, Lysá v Arabii, Lochárna v Paropamisu, Ruda v Drangiáně, Dyržela v Pamphylii, Kozala v Armenii, Zamuchaná v Arii, Ruda v Parthii, Sochor v Arabii, Nazáda v Medii, Beseda v Hispanii atd. Kdyby tudíž taková a podobná jména, anebo ona ode mne uvedená na str. 266.—267. Kůl. a Kost. tenkráte u nás byla bývala rozšířena, nemůže o tom býti

pochybnosti, že by nám je byl Ptolemaeus zaznamenal. Jakmile Ptolemaeus dospěl do krajin povislanských, slyšíme hned zcela jiné zvuky než ony z Bojohoemu. Ku př. Bulanes, Saboci, Piengitae, Biessi, Stavani, Veltae atd.

Pokud týká se názvu Brodentia, vysvětlil jsem na str. 269 Kůl a Kost., že do Čech ani nespadá a že tu jedná se o sídliště kmene zv. Brodiontii. Kdybychom pátrajíce v národopisu po pravdě chytali se jen takových názvů a z nich souditi chtěli na národnosť lidu tu kdysi bytovavšího, pak by byli musili Slované bydleti v Arabii, Mauretanii, Sicilii, Hispanii, Drangiáně, Arii atd.

4. *Námitky proti mým důvodům numismatickým.* Sám uznáváte, že se numismatikou nezabýváte, že odborníkem nejste. Numismatika má tak rozsáhlé pole, že nutno jest, aby každý, kdo ji s užitkem a pro vědu s výsledkem chce pěstovati, zvolil si jistou dobu pro své spicielní studium. Já jsem se zabýval dosti intensivně numismatikou keltickou. Nemějte mi tedy za zlé, pravím li, že byste lépe byl udělal, kdybyste námitek oněch nebyl činil. Co medle řici má odborník s onou dobou se zabývající na to, tvrdíte-li, že mince nalezené dne 12. června 1771 u Podmokel v Čechách, jichž cena dle nynějších důkátů páčí se na 96.000 zl., mohly obchodníkem sem býti zaneseny? Jakou cenu musily míti tyto zlaťáky před 2000 lety za času svého oběhu? Řekněte mi jen, jaký by to byl obchodník býval, co by tenkráte u nás byl kupoval za tento královský poklad? Vy srovnáváte věc s hromadnými nálezy bronzovými. Tyto tovary roznášeli obchodníci s tím úmyslem, aby je prodávali; nosili také poklady zlaťáků za tím účelem? Či brali s sebou takové poklady onino trhovníci, kteří k nám docházeli kupovat suroviny? Pak-li ale u nás ony mince byly raženy a lity, mohli to býti Slované, již tak činili? To byste musil napřed všechny důvody ode mne uvedené na str. 314.–320. vyvrátiti a zejména dotvrditi, jak se stalo, že Slované před naroz. Kristovým měli tak rozvinuté mincovnictví, na to ale klesli tak hluboko, že po uplynutí celých tisíc let teprv za Boleslava I. r. 935.–967. dle vzorů mincí bavorských počali raziti stříbrné plíšky.

5. *Námitky proti mým důvodům archaeologickým.* Divíte se tomu, že jsem na str. 326. Kůl. a Kost. pravil, že Keltové nabyvše vědomostí metalurgických počali vyráběti tovary bronzové pro národy méně vzdělané germanské a slovanské, kdežto přece na straně 209. pravím, že národem předvěkým nemohli býti Slované pro vysoký stupeň vzdělanosti, jakého v pospolité vlasti dosáhli.

Já divím se opět tomu, že jste neporozuměl smyslu mých vět. Doba předvěká zahrnuje v sobě prostoru časovou nejméně dva tisíce let čítající; v této celé době byly Čechy a Morava obývány kmeny téhož plemene a téže národnosti. Lidé tito z počátku neznali kovů a jich spracování; může se říci, že víc než polovice doby předvěké uplynulo, než od jihu a jihovýchodu dostalo se jim tovarů bronzových. Nuže! To máte ony starší vrstvy jmenované na str. 255. Kůl. a Kost., v nichž není výrobků kovových. Poněvač ale Slované v pospolité vlasti dle toho, co jsem byl uvedl na str. 220. znali spracování kovu, zejména železa a mimo to opatřeni byli vědomostmi a zručnostmi dotvrzenými tabulkami, byl jich stupeň vzdělanosti dříve než z pospolité vlasti se rozcházeli, příliš vysoký pro doby oněch starších vrstev. Mezi tím ale obyvatelé keltičtí nabyli velké zručnosti ve spracování kovů a překonali sousedy své Germany i Slovany v tomto odvětví a proto zcela správně mohl jsem říci, že vyráběli tovary kovové pro tyto sousedy méně vzdělané.

Nad tím se také pozastavujete, že nebylo v hrobech hallštatských nalezeno žádného předmětu stříbrného, ač Keltové mincí stříbrných měli a za tohoto období jich raziti počali. Myslím, že okolnost tato docela snadno se vysvětliti dá. Hroby hallštatské zaujímají čas mnoha století. Mince keltické ale jako immitace peněz macedonských (především Filipa II. roku 359—336) nemohly býti raženy leč kolem r. 300.–250.; do toho času kladu počátek samostatného mincovnictví u Keltů. Než toto mincovnictví rozšířilo se v míře valné u jednotlivých kmenů, zejmena v krajinách hornatých bydlících, uplynulo zajisté mnoho času. Kdy tedy mince ony k obyvatelům hallštatským se dostaly, nelze říci. Dejme tomu ale, že by se s oněmi mincemi byli seznámili záhy, není tu přece žádného odporu ve zprávách mých; neboť u Keltů nebylo zvykem zemřelým do hrobu klásti peníze. Co týká se kroužků s esovitým čili hákovitým zakončením, není zajisté mezi archaeology vážného sporu o tom, že nalezají se v krajinách slovanských a že spadají do doby historické; ve vrstvách předhistorických takových kroužků není. Jak dá vysvětliti se, aby Slované před Kristem byli v rytectví a metalurgii dospěli k ražení mincí a k vyrábění tovaru kovových s tvary nepopiratelně uměleckými, a že pak po uplynutí několika století spokojili se s jednoduchými kroužky? Že v předvěké době také na-

chází se špatně pracované zboží, nevyvrací přece ničeho; vždy a všude zhotovovaly se tovary rozličné ceny. Konečně uvádíte mnoho výňatků ze Šafaříkových slov. starožitností. Domnívám se, že o tom jste byl přesvědčen, že veškerá ona místa byla mi dobře známa. Nicméně přece věnoval jsem nesmrtelnému duchu jeho své dílo uznav tím, jak vysoko ctím zásluhy jeho. Kdyby byl Šafařík žil v nynější době, seznámil se důkladně s vědou anthropologickou a numismatickou, nebyl by dal místa doměnce, vyslovené na str. 429. Než Šafařík sám dodává hned II. 429, „Že Čechové teprvé po pádu a vyhynutí Markomanů do Bojohému vstoupili, jest věc jistá a ode všech soudných historiků uznaná". Šafařík dále I. 421 výslovně praví, „že keltický kmen Bojů zaujímal dnešní zemi českou a pohoří mezi Moravou a Slezskem, kterýmžto zemím od nich jméno Bojohœmum i po potlačení a na díle vypuzení jejich odtud skrze Markomany zůstalo". To je ale osou celého sporu národopisného u nás. Vymažte z historie keltické Boje a germánské Markomany, a jádro sporné otázky odpadlo.

Dr. Martin Kříž.

Literatura.

Žamberské lebky. Příspěvek k anthropologii obyvatelstva země české. Podává **Dr. Lubor Niederle.** (Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Ročník I. — třída II. — čís. 31.) Dr. Niederle, v němž vedle Dr. Jindř. Matiegky česká kraniologie povolaného pěstitele nalezla, podal v uvedeném spisku první obšírnější práci o moderních lebkách českých. Týž změřil a prostudoval 60 normálních a 3 deformované lebky z kostnice žamberské a dospěl na základě tohoto materialu k důležitým výsledkům, kteréž zde stručně opakovati neváháme: Lebky žamberské jsou brachycefalní se středním indexem 84·59, mužský typ je však oproti ženskému delší, lebky jsou prostředně vysoké, orthocefalní, s náklonem k hypsicefalii se středním indexdm 74·70, ženské však většinou hypsicefalní. Svrchní část obličeje je úzká, leptoprosopní (dle názvosloví Kollmannova) se středním indexem 51·91, mesorhiní se středním indexem 49 (na základě methody seriové 50), jeví průměrnou hypsikonchii se středním indexem 86·37 avšak s 23% hypsikonchů s indexem nad 90. — Výsledky těmito jest v některých kusech poopravena charakteristika české lebky Weissbachem a Zuckerkandlem podaná a jest zejmena prokázáno, že Weissbach neprávem uvádí, že lebky české vůbec jsou nízké (chamaecefalní) a že Dr. Zuckerkandl nesprávně udává za význačné znaky české lebky nízké úzké očnice a nízké úzké otvory nosní. Výsledky tyto, z malého a co do původu blíže neurčeného materialu nelze nikterak zobecňovati, jak to učinil Dr. Zuckerkandl ve svém článku „Craniolog. Untersuchungen in Tirol und Inner-Österreich. — Upozorňujeme ještě na zajímavou poznámku na str. 18., jednající o lebkách valašských, které Dr. Niederle v Tiché u Frenštátu v díře za oltářem starého dřevěného kostelíka nalezl a 18 z nich změřil. Měřením tímto bylo vyšetřeno, že tyto čistě valašské lebky jsou méně brachycefalní než lebky české, vykazujíce střední index u mužských 82·87, u ženských 85·81, u lebek pohlaví neurčitého 84·73 a tudíž u všech 84·07; však i lebky rozhodně brachycefalní jevily zde častěji tvar dolichoidní.

J. P.

Příspěvky ku poznání prvotního osídlení jihovýchodní části hvozdu pomezního v Čechách. Podává **Jindřich Richlý.** V Jindřichově Hradci. Nákladem vlastním 1892. Předmluva jedná o předhistorických poměrech země České s vyloučením doby palæolithické. Pan spisovatel nazývá dobu, o niž v předmluvě jedná, pravěkou a tu dovolili bychom si upozorniti, že přiměřenějším by se nám vidělo, aby p r a v ě k o u nazývána byla pouze doba p a l æ o l i t h i c k á, kterouž skutečně za pravěk lidstva považovati sluší. — Jinak jest uvedený spis prací velmi záslužnou, obsahující výsledky mnohaletého, pilného zkoumání krajiny, druhdy nesnadno přístupným hvozdem pomezním pokryté a z této příčiny i na starobylé nálezy chudé, která dle nálezů a také podle zpráv historických před stoletím XII. zalidněna nebyla. — Pan spisovatel pojednává

v hlavní části spisu nejprve o bydlech lidských a o zaniklých osadách a tu zajímají nás zejmena zprávy o jamách kulturních, obsahujících střepiny z nádob rázu hradištného, předměty železné, kosti zvířecí a p., které nám připomínají podobné, hojně rozšířené jamy kulturní z dob starších. Na popis prozkoumaných bydlišť následují popisy opevněných míst, mohyl (se střepinami rázu hradištného), hrobů, různých nálezů, kamenných pomníků (obětních kamenů s mísami), stezky pomezní a významná jména. Na konci jsou uvedeny ojedinělé, v prozkoumaném území velmi řídké nálezy skutečně předhistorické. Připomenouti jest nám, že ve spisu uvedena jsou též některá náleziště, která již na Moravě leží. Cena spisu byla by valně zvýšena bývala, kdyby byl p. spisovatel připojil několik vyobrazení nejvýznačnějších nálezů. *J. P.*

O předslovanské době v Čechách. Po stránce historické uvažuje P. Papáček. (Nákladem spisovatelovým.) Spis tento, věnovaný zasloužilému bojovníku za starožitnosť slovanskou, panu Dr. Jindřichu Wanklovi, zasluhuje bedlivého povšimnutí všech, kdož zabývají se otázkou národnosti předhistorických obyvatel střední Evropy. Pan spisovatel probíra v něm podrobně příslušné zprávy starých spisovatelů, z nichž odpůrci starobylosti Slovanů ve střední Evropě hlavní důvody své čerpají a přichází ku konci pojednání ku výsledku, že zemi Českou a Moravu od dob nepamětných obývají Slované dnes Čechy a Moravany jmenovaní a že před Slovany nežili tu ani keltičtí Bojové, jejichžto sídla rozkládala se na západě a jihovýchodě země České v Bavořích a Pannonii a že nebylo tu též žádných německých Markomanů, nýbrž že ve jméně těchto skrývá se jméno slovanských Moravanů. Ku vysvětlení toho, kterak jméno Markoman místo Moravan v užívání vešlo, připomíná p. autor, že Morava srbská Latiníkům a Řekům Margus = *Μάργος* slula. — Výsledek uvedený není sice nový — shledáváme se s ním též ve známém spisu Šemberově „Západní Slované v pravěku" — odůvodnění páně Papáčkovo je ale obšírnější a přesvědčivější důvodů Šemberových a vůbec je z celého spisu viděti, že p. Papáček pilně studoval příslušnou literaturu, že se však nespokojil s tím co četl u jiných, nýbrž že dospěl k výsledku svému na základě svědomité práce vlastní, a právě v tom spočívá význam celého spisu. — Na str. 35.—37. obrací se p. spisovatel též proti některým důvodům Dr. Kříže, ve spisu „Kůlna a Kostelík" obsaženým. *J. P.*

Zur Altersthumskunde Maehrens u. österr. Schlesiens. Von Christian Ritter d'Elvert. (Zvláštní otisk z „Notizenblatt" hist. stat. sekce c. k. mor. společnosti ku zvelebení zemědělství, věd přírodních a vlastivědy roč. 1892.) Účelem pojednání tohoto jest podati přehled dosud vykonaných prací v různých odvětvích vědy starožitnické na Moravě a v rak. Slezsku a vyložiti, na jaký stupeň práce ony dospěly. Práce jest dosti obšírná, obsahuje dosti zpráv zejména ze starších, málo přístupných pramenů čerpaných, nedostává se jí však naprosto přehlednosti, kteréž je zejména na překážku, že spisovatel na mnohých místech při věci nezůstává. Autor přiznává sám, že pojednání jeho vykazuje četné mezery. Vůči vlastnímu přiznání nelze nám tudíž nedostatku tohoto vytýkati, nemůžeme však zamlčeti, že pan spisovatel v práci, která rozvoj vědy starožitnické na Moravě a ve Slezsku podati měla, ve skutečnosti ale poubým nahromaděním různých dát bibliografických a výpisků ze spisů býti se jeví, a ve kteréž nad potřebu o věcech zahraničních se rozepisuje, neocenil náležitě činnost českých spolků muzejních v Olomouci a v Brně, v nichž na ten čas téměř veškerá vědecká práce archæologická na Moravě se soustřeďuje. Spisovatel, který na str. 23. věnoval skoro celý sloupec zcela bezvýznamné přednášce prof. Makovského r. 1887. konané, měl více zřetele věnovati úspěšné vědecké činnosti obou muzejních spolků, která ho zajisté tajnou nezůstala. Poznamenává-li p. autor na str. 23., že oba muzejní spolky naše přízně českého obyvatelstva Moravy se těší a že rozvoji muzea Františkova jsou na překážku, jsme nuceni odvětiti, že naše muzejní spolky nebyly by musily vzniknouti, kdyby Františkovo muzeum v Brně přízně českého obyvatelstva bylo zasluhovalo a kdyby snaha rozhodujících kruhů v muzeu tomto se byla nesla k tomu, aby muzeum Františkovo stalo se ústavem vědeckým, požadavkům nové doby vyhovujícím, kterýž by od každého vlastimila považován býti mohl za skutečné vlastenecké muzeum zemské, jakým je národní muzeum v Praze. Při této příležitosti netajíme se tím nikterak, že výtky uvedené nedotýkají se ani nejmenším zasloužilého kustoda Františkova muzea v Brně p. Mořice Trappa, který za poměrů stávajících vykonal více, nežli by kdokoli jiný byl vykonati doveď. — Ku konci brožury cituje p. spisovatel posudek Niederlova spisu: „Příspěvky k anthropologii zemí českých", který jakýmsi J. L. ve zprávách spolku pro dějiny Němců v Čechách v roč. 30. ve II. a III. čís. literární přílohy byl uveřejnen. Citát je

patrně připojen jen za tím účelem, aby p. spisovatel mohl na odiv postaviti znamenitý výrok neznámého kritika, který nazývá „školou šílenou“ (eine Schule des Wahnsinns) vědeckou činnosť těch, kteří sbírají důvody ku provedení důkazu starobylosti Slovanů ve střední Evropě. — Upíráme, že by p. d'Elvert byl kompetentním soudcem v otázce této a chválíme protož skromnosť jeho, že na místě úsudku vlastního postavil znamenitý výrok anonymního kritika! Zbývá nám ještě vytknouti nesprávné psaní jmen badatelů slovanských n. př. S*ch*afarik, Mas*ch*ka atd., které spisu zajisté ku ozdobě není. *J. P.*

Památky archaeologické a místopisné. Redaktor **Josef Ladislav Píč.** Díl XV. sešit 7. a 8. Obsah: Dr. J. L. Píč: Archaeologický výzkum ve středních Čechách (I. Stará hradiště na středním Polabí. II. Jeskyně „Turecké maštale“ pod Tetínem. III. Kulturní popelovité jámy. IV. Hroby se skrčenými kostrami). Jos. Smolík: Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi. Dr. J. L. Píč: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického. Eduard Fiala: Retrospektivní výstava II. Umění ryjecké. Fr. Bareš: Starý hřbitov sv. Havla v Mladé Boleslavi. Dr. Zikm. Winter: Městské solnice z XVI. věku. Josef Šimek: Zpráva o kaňkovském graduále. J. K. Hraše: Předhistorický hrad Náchodský. Zprávy a drobnosti. — O ostatních dosud vydaných sešitech podáme zprávu příště. *J. P.*

Český Lid. Seš. 2. a 3. Kromě pokračování článků již započatých obsahují oba uvedené sešity následující články: Seš. 2. Jízda králů o letnicích v zemích československých. Sbírka materialů k předhistorické anthropologii zemí českých. (Dr. L. Niederle). Starobylé kříže kamenné v okolí Chrudimě. (Ant. Šolta). Hanácký grunt. (V. Houdek). České lidové názvy mezníků polních za starodávna. (Dr. V. J. Nováček). Nové zprávy archaeologické podané Ant. Stifterem v Křinci: (Hrob s kostrou na Moráku s kroužky s esovitým zakončením a zajímavou nádobou. — Žárové hroby u Sovenic. — Kameny obložený hrob v Bošíně, v němž nalezen byl kamenný klín a zbytky bronzového plíšku). Česká literatura folkloristická za r. 1891. (Ferd. Pátek). O masopustě (Řada druhá). Na neděli kýchavnou, družebnou a smrtnou. Referáty o spisech a časopisech. Literatura. Časové zprávy. — Seš. 3. O pravěkém užívání nástrojů a zbraní přištípených z kostí neb parohů s přídavkem o zbraních jedových. (Dr. J. Matiegka). Drábovny v okolí turnovském (J. V. Šimák). Chození s klibnou (Jan Soukup). Formané. (Al. Jirásek). Knihomalby slovenské v kancionalu senickém z r. 1692. (Dr. Č. Zíbrt.) O rozličném nádobí a nářadí na Litomyšlsku. (Teréza Nováková). Prof. Anatol P. Bogdanov o předhistorické anthropologii Ruska. (Dr. L. Niederle). Paběrky z doby robotní na Smiřicku. (Jan V. Novák). Referáty o spisech a časopisech. Časové zprávy. — Oba sešity vynikají bohatým obsahem a jsou hojně illustrovány. *J. P.*

Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. XVIII. B. (*Zprávy c. k. ústřední komise pro umělecké a historické památky. XVIII. sv.*) Redakcí dr. **Karla Linda.** Sborník tento věnovaný hlavně uměleckým památkám ze středověku a doby nové, přináší též četná pojednání a drobné zprávy o nálezech pravěkých, předhistorických a římských. Pokud se dotýče Moravy, nacházíme v uvedeném ročníku mnoho zajímavých zpráv o památkách stavebních z péra pp. V. Houdka, Aug. Prokopa a j. O předhistorických nálezech moravských jednají však pouze následující zprávy: Zpráva čís. 91. od Fl. Koudelky o nálezu bronzů, který asi před čtyřmi roky u Hlubočan na Víškovsku byl učiněn. Nález sestával ze čtyř velkých otevřených kruhů bronzových, jejichžto konce rozklepány a jednoduše svinuty jsou, z drátěného kroužku, na němž tyto kruhy navlečeny byly a z ozdobeného kotouče bronzového, kterýž však zachován nebyl. — Zpráva č. 156. M. Trappa, že v lese u Horních Těšic v okresu hranickém, 10 až 15 kroků od okresní silnice do Kelče vedoucí objeveno bylo pohřebiště z doby kamenné. O nálezech jest uvedeno pouze, že zde nalezeny byly ozdobené střepiny, kterážto okolnost ovšem ještě existenci pohřebiště nedokazuje. — Zpráva 166. řed. Krassinga, že na poli u nádraží mikulovského nalezen byl hrob předhistorický, obsahující kosti ze dvou osob, kosti koňské, sedm černých, hladce vypracovaných nádobek a některé zlomky předmětů bronzových. Hrob ležel 1 m. hluboko a byl kameny obklíčen. — Zpráva 169. M. Trappa o nálezu kostry lidské se dvěma náramky bronzovými, jež objevena byla u Maloměřic u Brna, na poli při dráze ležícím. — *J. P.*

Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Sv. XXIII. seš. 5. a 6. Obsah: Armenský dům rolnický. Píše Parsadan Ter-Mowsesjanz. — Smrť a fetiše mrtvých u Maďarů. Napsal dr. Jindř. z Wislockich. — Typy hospodářských stavení ve vévodství Bukovině. Od Karla A. Romstorfera. — Zlaté předměty z ostrovů

Philippinských. Od Frant. Hegora. — Zprávy o literatuře. — Sešitu 6. je připojeno čís. 4. zprávy o schůzích společnosti, jež kromě jiných zpráv obsahují též četné zprávy z oboru archaeologie předhistorické. *J. P.*

Jahresberichte der Gesellschaft für Anthropologie und Urgeschichte der Oberlausitz. *(Výroční zprávy společnosti pro pěstování anthropologie a předhistorie Horní Lužice)* Vydává **L. Feyerabend.** Sešit 1. (r. 1889.) a sešit 2. (r. 1892.) Sešity tyto obsahují následující důležitější a obšírnější články: Sešit 1.: Stručné dějiny předhistorického bádání v pruské Horní Lužici. (L. Feyerabend.) — Poznámky ku třídění předhistorických nálezů v Horní Lužici (dr. Virchow.) — Vycházka do Dolní Lužice za účelem výzkumu v oboru předhistorie. (Dr. Jentsch.) — O nádobách typu lužického a hradištného (W. Osborne.) — Sešit 2.: O jméně Slezska. (P. Kühnel.) — Výzkumy v mohylách v Noskově u Jaročína v Poznaňsku. (Hopffgarten-Heidler.) — Svatyně z doby pohanské. (L. Feyerabend.) — Pohled do kuchyně předhistorické. (Dr. Jiří Buschan.) — Sešitu 1. jsou připojeny dvě, sešitu 2. pak jedna tabulka s vyobrazeními starožitností předhistorických, z nichž zmínky zasluhuje zejména barbarská napodobenina stříbrného penízu Filippa makedonského, v Königshainu nalezená. *J. P.*

Praehistorische Blaetter. *(Předhistorické Listy).* Časopis tento dr. **Juliem Naue** v Mnichově vydávaný zahájil letošního roku pátý ročník, jehož 1. čís. vykazuje následující obsah: Zprávy o nálezech z Hohenzollern. *A)* Řadové hroby. *B)* Mohyly. Napsal Dr. K. Th. Zingeler. (Se dvěma tabulkami.) — Vykopaniny a nálezy. — Literatura. — Schůze a přednášky. Časopis jest řízen redaktorem, který je v oboru předhistorické archaeologie vynikajícím odborníkem a přináší důležité články o nálezech domácích i cizích. — *J. P.*

Časopis Matice Moravské. Redaktoři **Vinc. Brandl** a **Fr. Bartoš.** Roč. XVII. seš. 1. obsahuje následující články: *Fr. J. Rypáček*: Josef Chmela. — *Aug. Sedláček*: Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův. — *Fr. Bartoš*: Dvě moravské pověsti o císaři Josefu a o Ječmínkovi. — *F. A. Slavík*: Zaniklé osady na panství Brtnickém. — *Fr. Pastrnek*: Nový pramen o svatém apoštolu slovanském Cyrillovi. — *Josef Pekař*: Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn. Část třetí: Kandidatura z r. 1272—1273. — *Fr. Kameníček*: Archivní rozhled. Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. *J. P.*

Slovenské Pohlady. Časopis zábavnopoučný. Redaktor **Joz. Škultety.** V Turc. Sv. Martine. — Po dvanácte již tento slovenský časopis skončil svou roční pouť. Významné to zajisté faktum a zároveň tím radostnější, čím smutnější jsou ostatní okolnosti, pod nimiž národ slovenský strádá. Vždyť národ tento nemá ani jedné střední školy, a přece udržel si časopis před 12 lety založený, časopis to vzorně redigovaný, úkolu svému čestně vyhovující, plný cenných prací literatury jak krásné tak vědecké. Předmětem úvahy naší na tomto místě ovšem mohou býti jenom články vědecké, jichž Slov. Pohlady hojné obsahují. Čtenáři naši setkají se tu opětovně se jménem váženého spolupracovníka našeho časopisu J. L. Holubyho, jenž s pílí neunavnou a zdarem plným studuje lid své správě svěřený, v Bošácké Dolině. V tomto ročníku Slov. Pohladů jsou tři pěkné články lidovědecké od něho: Magické recepty z Bošáckej Doliny a okolia; O Vilach a Vodných mužoch v Bošáckej Doline; a Drobnosti z Bošáckej Doliny. Škoda, že je na Slovensku uherském jen málo těch, kdož se obírají lidovědou, která by přece právě tam byla studiem nad míru vděčným. V tomto ročníku Slov. Pohladů aspoň z tohoto oboru nalezáme jenom ještě sbírečku léků lidových od „Podtatranského“ a jinou sbírečku prostonárodních pověr. Zajímavý národopisný článek podal Em. Koleny o Banátských Slovácích. Četné jsou příspěvky jazykoslovné. I co do dialektologie je Bošácká Dolina šťastnější než jiné krajiny slovenské, majíc v L. V. Říznerovi pilného zkoumatele tamějšího podřečí. Nalezáme zde jeho článek „Příslovia, idiomatické výrazy a slova z Bošáckej Doliny“. Za doby úsilovné maďarizace místních jmen slovenských zvláště záslužný je obsáhlý článek znamenitého dějezpytce slovenského P. Križka „Slovenské miestné názvy“, jakož i kratší články F. Šujanského o místních jmenech Križkův článek „Orava a Turec“, jakkoli jeden z kratších, náleží mezi nejcennější příspěvky vědecké v tomto ročníku; dokazujeť se v něm, že obě tato jména známa byla již Ptolemaeovi v II. stol. po Kr. Poslední článek Križkův „Martin Derr“ je pěkným příspěvkem kulturně historickým. Vítaný příspěvek ku dějinám lidové drobnomalby podává J. Mocko článkem o kancionále senickém, jejž koncem XVII. století dva ševci seničtí (v Uhrách) psali a malovali, a z něhož týž spisovatel uveřejňuje historickou píseň „O vítězství křesťanském nad Turkem“, dosud neznámou. Otázce o písni „Siladi a Hadmaži“, kterou referent z turolúckého kancionálu v Časopise Matice Moravské

uveřejnil s úvahami, jež nezůstaly ani ve vědeckých kruzích maďarských nepovšimnuty, věnoval redaktor Škultéty článek, svědčící o radostném vzrušení, jež objev té písně na Slovensku způsobil. Veterán slovenských dějepisců Fr. V. Sasinek v článku „Millennium" dokazuje poznovu své učení o původu Uhrův. Topografická literatura slovenská obohacena tu článkem Alex. Lombardiniho o památné „Skalce" u Trenčína. I botanikové najdou zde něco ze svého oboru od A. Kmeťa a Holubyho. Že část belletristická vykazuje příspěvky nejlepších básníků a novellistů slovenských: Vajanského, Hviezdoslava, Kukučína a j., netřeba zvláště připomínati. A tak i tento ročník Slov. Pohladů dokazuje, že tento jediný slovenský časopis zábavně poučný zasluhuje u nás hojnějšího rozšíření než se jemu dosud dostalo. — Slov. Pohlady vycházejí v měsíčních sešitech čtyřarchových a předplácí se na ně 5 zl. ročně *V. H.*

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od r. 1526. Sepsal **Kliment Čermák,** c. k. konservator a předseda mus. spolku „Včela Čáslavská." Sešit I. a II. Nákladem F. Hoblíka v Pardubicích. — Jakkoli máme o českých mincích četná pojednání, jež v rozličných časopisech uveřejněna byla a cenné příspěvky ku poznání vývoje českého mincovnictví obsahují, postrádali jsme v literatuře české dosud soustavného díla numismatického, jež by podávalo souborný přehled mincí českých, byť i jen z některého delšího období. Nedostatku tomu jest alespoň částečně odpomoženo spisem p. Čermákovým, jehož vyšly dosud první dva sešity v úpravě velmi se zamlouvající, ba skvostné. Přičinlivý spisovatel, jehož zdarná činnosť v oboru předhistorické archaeologie jest chvalně známá, obmezuje se sice pouze na dobu panování rodu habsburského od r. 1526. tedy na dobu poměrně novou, podává však čtenářstvu českému přece zajímavý a velmi poučný obraz domácího mincovnictví, jež úpadkem státním čím dále tím hloub klesalo, až konečně živoříc po dráhnou dobu toliko dle jména pod jhem všeobecné centralisace nadobro zaniklo. — V sešitě I. seznamuje nás spisovatel nejprv s úřadem nejvyššího mincmistra království Českého, načež podává úplný seznam nejvyšších mincmistrů až do doby Josefa II. V následující stati projednává mincovnictví české za Ferdinanda I. a popisuje obšírně mince tohoto krále, k čemuž připojuje mincovní řád z r. 1561. a seznam mincmistrů v českých a slezských mincovnách (Praha, Hora Kutná, Jáchymov, Vratislav, Krov). Týmže způsobem píše o mincovnictví českém za Maximiliana I. (II.), jeho mincích, jednání sněmu českého r. 1573. a r. 1574., usnesení sněmu všech zemí koruny české r. 1576., mincmistrech českých mincoven a připojuje seznam zkoušečů mince a řezačů železů při mincovnách českých za vlády Ferdinanda I. a Maximiliana I. Na devíti pečlivě provedených tabulkách zobrazeny nejprv mincovní značky mincmistrů českých a na to 44 různé mince Ferdinanda I. a 42 mince Maximiliana I. Kromě toho je v textě ještě několik zdařilých vyobrazení mincí pamětních a pečetních. — Sešit II. zahájen přehledem slezských mincí a úřadnictva slezských mincoven za obou těchto králů, načež následuje zajímavá stať o mincovnictví českém za Rudolfa II. a popis jeho mincí českých i slezských. Věrně podán obsah usnešení sněmu obecného r. 1577. o minci, obnovená práva horní z r. 1579., usnesení sněmu r. 1580. a jiných důležitých listin v příčině ražení mincí. Připojen jest opět seznam mincmistrů českých mincoven a jich znamení, seznam zkoušečů mince a řezačů železů při českých mincovnách, jakož i přehled úřednictva slezských mincoven za Rudolfa II. Na X. tabulce vidíme obrazy 8 mincí Ferdinanda I. a Maximiliana I. pro Slezsko; na XI. tab. 24 mincovní značky mincmistrů v zemích koruny České, na dalších pak 14 tabulkách 155 dvojitých opět obrazců mincí Rudolfa II. Z bohatého obsahu zde uvedeného, o jehož správném sestavení netřeba se šířiti, seznati lze, že spis Čermákův jest cenné dílo, jímž naše literatura skutečně obohacena a proto neváháme doporučiti je co nejvřeleji všem českým numismatům a přátelům české literatury, zejmena však správcům škol a muzejím, jimž při sbírání a pořádání sbírek mincí bude vždy velevítáno. Dílo to nemělo by scházeti žádné střední škole české, žádné obecní knihovně a žádnému vlastenci.

Maška.

Jaroslav Vlček: Dějiny české literatury. Seš. I. V Praze 1893. Stran 64. Vel. 8°. — Nelze sice říci, že by u nás byl nedostatek literárních historiků. Přes to neměli jsme dosud obsáhlejších a úplných pragmatických dějin literatury české. Jungmann psal vlastně bibliografii, která mimo to ovšem nejnovějšího rozkvětu literárního neobsahuje. První pragmatické dějiny literatury české — Sabinovy —, práce to na vědecké dílo příliš povídavá a nedosti kritická, uvízly ve stol. XVI. Ostatní povšechné dějiny české literatury jsou příliš stručny (Šembera, Tieftrunk, Bayer atd.) sledujíce hlavně účely školské. Jirečkova „Rukověť" pak jednak nezahrnuje doby nové ve

stol. XIX., jednak jest pouze biografickým slovníkem, který přes vysokou cenu vědeckou i praktickou sleduje jiný cíl než dějiny pragmatické, k nimž je i pouze prací přípravnou. Poslední větší práce z tohoto oboru — Bačkovského zevrubné dějiny písemnictví česk. doby nové, jak známo, zůstaly nedokončeny. Za takových okolností bude spis Vlčkův upřímně vítán, obzvláště i vzhledem k tomu, že spisovatel jeho pokládá se u nás obecně od vydání svých znamenitých Dějin literatury slovenské za nejspůsobilejšího k této práci. Celý spis rozvržen bude na šest hlav, z nichž sešit 1. obsahuje hlavu první (počátky literatury v X. až XII. věku) a druhou (západní rytířská romantika, reakce didaktická a satirická a počátky poučné prósy až do hnutí husitského). Ostatní 4 hlavy doplniti mají spis na objem asi 500 stran. „Obraz, který zde vyrostl, podle nynějšího stavu věci, leckde liší se od obrazu posud u nás obvyklého", praví spisovatel na obálce 1. sešitu. Slova tato týkají se obou rukopisů — zelenohorského a královédvorského — o kterých spisovatel maje za dokázáno, že to jsou padělky z XIX. stol., v dějinách začátků literatury ani slovem se nezmiňuje. Co v té době zbylo, jsou drobty, látka to vesměs málo vděčná k plnému rozvinutí literárně-historického talentu autorova. Teprve ku konci tohoto sešitu Smil Flaška a Štítný poskytují předmět poněkud hlubšího ocenění hodný. Přes to, a třebas vlastním předmětem studií spisovatelových jsou jak známo dějiny literatury nové, nakreslen obraz těch dvou nejstarších dob perem obratným a s dokonalou znalostí dotyčné literatury. Charakteristika každé doby podána pevnými, určitými konturami, z nichž seznáváme ducha času tehdejšího, jenž působil ovšem i na literární vkus. Při vší stručnosti psána je kniha slohem záživným a lahodným. — Přejeme spisovateli, aby veliké a záslužné dílo své brzy dovršil, a jsme na další části spisu nemálo dychtivi. *V. H.*

Über des Johann Amos Comenius Leben und Wirksamkeit. *(O životě a působení Jana Amosa Komenského).* Napsal Dr. **Ant. Gindely.** Druhé přepracované vydání spisu r. 1855. vydaného. Ve Znojmě (Fournier & Haberler-K. Bornemann) 1892. Stran 109. — První vydání tohoto spisu z r. 1855. je dostatečně známo, a jeho cena tak uznanou, že jsme upřímně povděčni za nové přepracování této monografie, které ovšem bylo pro druhé vydání nevyhnutelno vzhledem k velikému rozvoji literatury o Komenském za poslední čtyři desítiletí. K této novější literatuře ovšem také spisovatel při přepracování svého spisku přihlížel; zejména znamenitý spis Kvacsalův nezůstal na Gindelyho bez dalekosáhlých účinků. Je zajímavo, že Gindely, který svého času první hájil domněnku, že Komenský narodil se v Uh. Brodě, dal se přesvědčiti důvody Kvacsalovými pro Nivnici, přiznávaje při tom výslovně nemalou záslužnosť práci J. Kučerové „Nové zprávy životopisné o Komenském" v tomto časopise uveřejněné, kde dokazováno, že Komenský se narodil v Brodě. Značná část spisu Gindelyho založena též na korrespondenci Komenského vydané Paterou roku minulého. Zajímavé zprávy podány jsou zde též o stinné stránce života Komenského — o jeho stycích s falešným prorokem Drabíkem a jinými proroky, jimž Komenský bohužel neobmezenou víru přikládal. Osm latinských listů Komenského připojeno v celém znění. Jako tento spis teprv po uplynutí jubilejního roku Komenského vyšel, tak je on též pohrobním spisem slovutného dějepisce rakousského A. Gindelyho, jemuž již nebylo přáno úplnou revizi sazby obstarati. Kniha ozdobena je podobiznou Komenského s autografem a zdařilou reprodukcí tytulního listu sebraných spisů didaktických Komenského z vydání Amsterodámského z r. 1657. jakož i obrazem, kolem něhož se vine heslo Komenského. *V. H.*

Krajinská národopisná výstavka ve Víškově r. 1892. Popisuje Florian Koudelka. Cena 35 kr. Výnos spisku věnován národop. odboru ve Víškově. Nákladem výstavního odboru. V úvodu upozorňuje spisovatel na význam a na důležitosť sbírání domácího národopisného materialu a uvádí pak stručný přehled toho, co na výstavce vystaveno bylo. Počet vystavených předmětů páčil se daleko přes 1000 kusů a byly zde zastoupeny předměty hliněné, výrobky kovové, starobylé nářadí, staročeské tisky, listiny a rukopisy, též psané modlitební knížky s prostonárodními ornamenty, staré pečetě, mince, staré obrazy, národní výšivky atd. — Na výstavce byla zařízena též hanácká světnice, kteráž je na konci spisku zevrubně popsána. — Též rozmanité předměty z doby předhistorické nalezly na výstavce místa. *J. P.*

Obrázkové dějiny národa českého pomocí prof. Dra. Ant. Rezka napsal **Jan Dolenský.** Nákladem **Jos. R. Vilímka** v Praze seš. 1—5. Spis psán je slohem jasným a poutavým, je bohatě illustrován a zasluhuje, aby byl čten a odebírán. Pokud se dotýče líčení doby předhistorické, nemůžeme zamlčeti, že spisovatel době této větší pozornosť věnovati měl. Aspoň středověké sošky spě-

žové neměly by se již vydávati za bůžky staroslovanské. Také nelze nám nikterak schvalovati, že vymyšlené a žádným pramenem nedoložené vystěhování se Bojů s pluky Sigovesovými z Gallie za historickou událosť se vydává a že ve spisu úplně zamlčen jest na slovo vzatými odborníky zastavený náhled, že Slované ve vlastech našich již v době předhistorické usazeni byli. *J. P.*

Hovorna.

Přezdívky a názvy částí osad. V mnohých osadách na Moravě jest některá část osady (též předměstí), která pro svoji polohu anebo pro zvláštnosti obyvatelů má zvláštní případný název. Tak nazývají se na př. odlehlé chudobné chaloupky někde „Mizerov", jinde „Bědáchov", „Prádlisko" a p. — Zajisté jest v podobných názvech hodně nápadů, vtipů a podání lidového uloženo a bylo by tudíž záhodno, aby přezdívky a názvy takové sepsány byly a aby o nich v celku pojednáno bylo. — Žádáme protož ct. čtenáře tohoto časopisu, aby názvy dotýčné, o nichž vědomosť mají, sepsali a je zaslali vel. pánu P. Ig. Zavřelovi, administratoru v Loukově u Bystřice p. Hostýnem.

*

Prostřednictvím prof. *Jos. Klvaně* zaslali nám odpovědi na dotazník ku popisu moravské usedlosti následující žáci česk. gymnasia v Uh. Hradišti z následujících osad mor. Slovenska: Z Něčic Jan Němý se třemi půdorysy domu různé velikosti a půdorysem dědiny; z Vacanovic Koutný s půdorysem dědiny a usedlosti a náčrtky jednotlivých částí jejích; z Březolup J. M. Kozmík s půdorysem dědiny a náčrtky jednotlivostí z usedlosti; z Derfle C. Stašek s půdorysem dědiny, třemi půdorysy usedlostí různé velikosti a nárysem domu; z Tupes Brázdil s půdorysem dědiny; z Komně Fr. Spíšek s několika půdorysy usedlostí; z Tvrdonic Jan Tureček s půdorysem dědiny; z Mikulšic Rud. Kropáč s půdorysem dědiny, dvěma půdorysy usedlostí a četnými náčrtky podrobností; z Bojkovic Koželuha s půdorysem usedlosti; z Hluku Scitl s půdorysem osady a několika půdorysy usedlostí; z Dobrkovic Zásměta se čtyřmi půdorysy usedlostí; z Blatnice Bogár s půdorysem dědiny a usedlosti a několika náčrtky; z Písku Janča se dvěma půdorysy usedlosti a nákresem chalupy; z Rohatce Pavel Bureš; z Kaňovic Valerián Čeněk. — Téměř všechny půdorysy rýsovány jsou velmi pečlivě a některé zvláště dovedně. I zasluhují tyto práce nemalé chvály a uznání upřímného, prof. Klvaňa pak zvláštních díků. Kéž by na všech stranách Moravy sebráno bylo tolik materiálu pro poznání moravské usedlosti. Pak bychom co nevidět měli monografii o této stránce moravské lidovědy.

*

Téměř na všech 700 otázek „Tazatele pro sběratele národopisného materiálu" zaslal odpovědi pan Vladimír Žandovský z Klobouk u Brna.

*

O sbírání a sbírkách našich moravských pohádek a pověstí. Za nynějšího národopisného ruchu u nás zůstávají pohádky a do jisté míry i pověsti téměř nepovšimnuty. Je sice pravda, že zlatá doba pro sběratele pohádek a pověstí i na Moravě již minula; jsou snad přece ještě některé kraje moravské, kde čekají sběratele hojné žně, jakož dokazuje na př. vydávané právě P. Fr. Přikrylovo „Záhoří". I nebude zajisté od místa, ku klasobraní na tomto poli v jiných končinách Moravy povzbuditi a o způsobu, který by se při práci této doporučoval, několik myšlének pronésti.

Hlavní sbírky moravských pohádek a pověstí jsou tyto: Kuldova (Mor. nár. pohádky a pověsti z okolí rožnovského, II. vyd., v Praze, Kobrova Nár. bibliotéka, 2 svazky a Mor. nár. pohádky a pověsti z okolí olešnického a jiných, sebral a zaslal J. Pleskáč a jiní; v Praze 1892); Mikšíčkova: (Nár. báchorky moravské a slezské a Pověsti moravské a slezské. V Praze, Kobrova Nár. bibl. V tomto 2. svazku zahrnuta též první sbírka Mikšíčkova: Sbírka pověstí moravských. V Brně 1843-45.); Menšíkova (Mor. pohádky a pověsti. V Brně 1861—62. Šest sešitů). K tomu druží se několik menších sbírek: Václavkova (Několik pohádek a pověstí z mor. Valašska. Vel. Meziříčí 1884), Bayerova (Valašské nár. pohádky a pověsti. Kroměříž 1874), Vránova (Mor. nár. pohádky a pověsti. Brno 1880), Sedláčkova (Národní pohádky a pověsti z okolí velkomeziříčského a jihlavského. Vel. Meziříčí 1879), Stránecké (Pohádky z Moravy. Praha 1868). — Alešem illustrované pověsti moravské vypravované od Mil. Procházkové pověstí nových neobsahují. Nyní k těmto sbírkám přistupují ještě pohádky a pověsti ze Záboří v Přikrylově „Záhorské Kronice". Kromě toho uveřejněny porůzné pohádky a pověsti ve sbírce spolku „Slavia" v Praze a různých časopisech.

Přehlédneme-li tento dosud vydaný materiál, namane se nám především ten zvláštní úkaz, že pohádky a pověsti některých kmenů moravských jsou tu zastoupeny přehojně (valašské a pak ze západní Moravy), kdežto pohádek jiných kmenů moravských tu nenalezáme. Obsáhlá sbírka Mikšíčkova není roztříděna na jednotlivé kmeny, nýbrž označuje pohádky a pověsti ty vůbec jako moravské. Při pověstech nebudeme ovšem na rozpacích, kterému kmeni tu neb onu pověsť přisouditi, neboť děj pověstí odehrává se vždy na určitém místě; jinak ale při pohádkách, jejichž děj není v žádném vztahu k místu ani času; přece však celkový ráz pohádek (Mikšíček užívá pro ně neznámého na Moravě slova „báchorky") Mikšíčkových dopouští ten úsudek, že pocházejí valnou většinou rovněž z Moravy západní. Haná tudíž — vyjma Holešovsko, pokud se toto k Hané počítati může — ani mor. Slovensko žádné sbírky pohádek ani pověstí nemají. Že na Hané i klasobrání po pohádkách by mělo výsledek jen skrovný, neupíráme. Jest toho však litovati, že nenašlo se na Hané ani jediného sběratele pohádek tehdy, dokud jich tam moderní osvěta ještě nevyhubila. A že jich i na Hané ještě před 30 lety bylo dosti a dosti to dosvědčí nám každý náš vrstevník z upomínek na své mládí. Zda-li a pokud pohádky ty byly specificky hanácké, o tom dnes — když již vymizely, resp. pokud není žádné jich sbírky — těžko hovořiti. Jediná pohádka hanáckým dialektem psaná, pokud víme, je rozmarná pohádka „Ševc a čert", napsaná od F. Lepaře do Erbenovy sbírky „Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských" (Praha, 1865) a ta látkou svou není specificky hanácká, ježto ji nacházíme nejenom mezi valašskými pohádkami Kuldovými („Ševc", II. 48), ale i mezi pohádkami německými, jen poněkud změněnou (Der Schmied von Jüterburg, Bachsteins Märchenbuch). Kdyby tedy byl svého času někdo pohádky na Hané sbíral, věděli bychom dnes aspoň, které pohádky se druhdy na Hané vypravovaly a jak si je lid hanácké individualitě své přizpůsobil. Snad by pokus sbírati pohádky na Hané, i za našich dnů měl ještě nějaký výsledek, pročež k němu důtklivě vybízíme.

Úkazem zrovna nevysvětlitelným však je nám ta věc, že nemáme ani jediné sbírečky pohádek a pověstí z mor. Slovenska. Nehledě ani k tomu, že lidová píseň na mor. Slovensku dnes ještě poměrně k ostatním končinám moravským nejbujněji kvete — divíme se naprosté neexistenci sbírky pohádek mor.-slovenských již vzhledem k tomu, že Slovensko uherské, obývané přece týmže lidem jako moravské, je nevyčerpatelnou studnicí této formy lidového básnictví, jakož to četné a veliké i cenné sbírky uhersko-slovenských pověstí (— pohádek) dokazují. Jak si tuto nesrovnalosť vysvětliti? Není na mor. Slovensku vskutku žádných pohádek, či nenašel se jenom dosud nikdo, jenž by k nim byl zřetel obrátil? Prosíme za odpověď.

Sběratel, resp. vydavatel pohádek může míti ovšem různé účely při této práci své na mysli: buď chce jenom baviti, — pak látku nasbíranou volně zpracuje, po případě — určena-li sbírka výhradně pro mládež — dá pohádkám formu mladému věku přístupnou; anebo sleduje při vydávání účel vědecký. O tomto posledním způsobu vydávání pohádek chceme zde několik myšlének pronésti, při čemž ovšem třeba poukazovati na doklady v dosavádních našich sbírkách pohádek, vytknouti jejich přednosti, ale také vady a nedostatky. Jsme toho ovšem daleci umenšovati tím velikých zásluh dosavadním sběratelům moravských pohádek a pověstí.

Třeba především odpověděti na otázku: Smí nebo snad má i takový sběratel pohádek, jehož sbírka sloužiti má účelům vědeckým, pohádky nasbírané upravovati? — Zajisté! Věcně i formálně; věcně však jen, pokud toho vyžaduje psychologický a logický postup děje pohádky; formálně pak jenom, pokud jazyk vypravovatelův z příčin zevnějších vzal snad porušení.

Z našich sběratelů mor. pohádek a pověstí vědomě sledovali účely vědecké jenom sběratelé na Valašsku, na předním místě Kulda. Mikšíček podává pohádky i pověsti zcela libovolně vyšperkované a upravené, přidržuje se látky jenom co do děje. Vyjma tuto věcnou stránku je proto sbírka Mikšíčkova pro vědu zcela bezcenná. Poněkud jinak má se věc se sbírkou Menšíkovou. Máť ona sice veliké vady, prozrazuje nekritičnosť mnohým vzhledem — věcně i formálně (o těch nesčetných chybách pravopisných a tiskových, kterými se kniha tato hemží, ani nemluvíme), — přece opatrný a zkušený badatel mnohé zrnko odtud bude moci potřebovati. Menšík totiž upravoval sebrané pohádky sice nedostatečně, ale právě tím alespoň nesetřel s většiny jich onoho specifického charakteru jejich, jako to Mikšíček — při dobrém úmyslu ovšem — učinil venkoncem. Jak daleko Mikšíček v této příčině zašel, o tom jen několik dokladů. Čtemeť v jeho sbírce tyto věty: které on v odcházení (im Fortgehen) s sebou vzal (I. 158), oni o vyřknutí mém se přesvědčili (I. 173), zkameněly se (I. 220), bohatě chrupal (!) a sedmispáč (Siebenschläfer I. 221), hřícho-

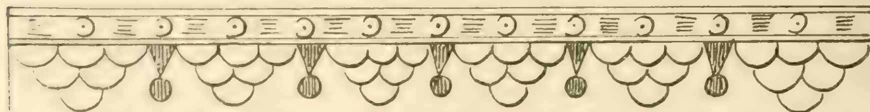
plodnice (II. 93), tato hluboká citelnosť podivuhodné dívky (II. 118) atd. Tak moravský lid nemluví a poklesek takový proti duchu jazyka je na tomto místě tím hrubší, ježto jazyk nikde nemá býti ryzejší než právě v pohádkách. Také jména hrdin v Mikšíčkových pohádkách, jako Slavota a pod. tak jako Menšíkův Ladimil, Vravenec atd. jsou sotva z lidu. Mikšíček ovšem nejenom jazyk, ale i vnitřní formu pohádek porušil; způsob jeho vypravování je zcela obyčejný, v umělých pohádkách obvyklý; ten zvláštní ráz vypravování lidového je s pohádek ve sbírce Mikšíčkově naprosto setřen. A v této aspoň příčině Menšík má tu arci negativní zásluhu, že tuto vnitřní formu jazykovou a původní rázovitý způsob vypravování neopravoval jako Mikšíček, aspoň ne venkoncem. Arci po „epickém klidu" a „epické šířce", s jakými vypravuje Kulda (věrně po způsobu lidového vypravování) není také při mnohých pohádkách Menčíkových památky; on vypravuje někdy jako by ho někdo honil.

Vzorem dosud nepředstiženým je v této příčině sbírka Kuldova. Dvou věcí však přece ani při Kuldovi schvalovati nemůžeme. On totiž předně na rčení syntakticky a vůbec filologicky zajímavá upozorňuje proloženým tiskem. To je sice dobré pro pohodlí filologů, studujících pohádky jenom k vůli řeči, ruší to však při četbě každého nefilologa; my aspoň, probírajíce se pohádkami těmi za účelem lidovědeckým, v proložených místech hledali jsme stále cosi věcné, pro děj pohádky významného, čehož tam ovšem nebylo. Ostatně je to někdy dosti subjektivní, které rčení chceme uznati za hodno, aby bylo proloženým tiskem vyznačeno. Tak na př. slova „chce po mně peníze" (II. 188) jsou tam proložena, ač je to fráze obecně známá; kdežto na př. rčení: „zatím se zas obral jeden sedlák a vzal si ji" (totiž tu hloupou ženu) a „Ani svých očí s ní nebral" (II. 160 a 192) proložena nejsou, ač jsou to zajisté fráze pozoruhodné a ve spisovné řeči neznámé Skutečné nevíme, že by takové vyznačování zvláštních úsloví proloženým tiskem bylo v některé jiné sbírce pohádek provedeno a doufáme, že to zmizí i z budoucího vydání sbírky Kuldovy, jehož se ona zajisté ještě několikrát dočká, jak toho také plně zaslouží. V nedávno vyšlém III. svazku jeho sbírky (z okolí olešnického a j.) je tento způsob proveden měrou ještě rozsáhlejší: bezmála každé substantivum je vytištěno proloženým tiskem. Jaký to má účel, nevíme.

Druhá věc, s kterou po stránce jazykové při Kuldově sbírce nesouhlasíme, jest jeho purismus; nahradilť Kulda cizí, zvláště z němčiny do lidu vniklá a v něm ve přetvořené formě zdomácnělá slova — výrazy spisovné češtiny, i to ne vždy zcela šťastně volenými. Tak ustoupiti musila na př. piksla skřínce. Předně se oba výrazy nekryjí, a mimo to „skříň" je také něm. Schrein, tedy sotva lepší než piksla, jež přetvořena z něm. Büchse. Podobně nahražena val. parubka (paruka) vlásenkou, flinta puškou, patrola hlídkou, ordonanc posílkou, frajtr třídníkem, ano dokonce i jenerál vojevůdcem, sakristie posvátnicí atd., tedy většinou výrazy lidu neznámými a částečně zcela nově utvořenými; naproti tomu zase množství jiných jako vakace, helma, rynk atd. ponechány, ač mohly snad lépe než onyno slovy českými nahraženy býti. My tedy jsme pro ponechání slova lidem všeobecně užívaného. Svědomitý Kulda ovšem pod čárou všude poznamenal, kde které slovo jiným nahradil, čímž odstraněno nebezpečí mylných vývodů vědeckých z takových záměn. Jiní však nahražovali výrazy v lidu zdomácnělé libovolnými, lidu naprosto neznámými, nepoznamenavše toho. Bylo by to ovšem nemístné v takových sbírkách pohádek, které jsou určeny jenom pro zábavu. Ale jak daleko v tom zajíti možno, dokazuje na př. Mikšíčkovo nahražení Lucipera — Světlonošem (v pohádce „Strýček" I. 29, 30). Rozumí se, že Mikšíček této záměny nekonstatuje. Co bude lid tímto „Světlonošem" rozuměti? Vždyť mor. Valaši na př. nazývají tak — bludičky!

(Dokončení.)

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

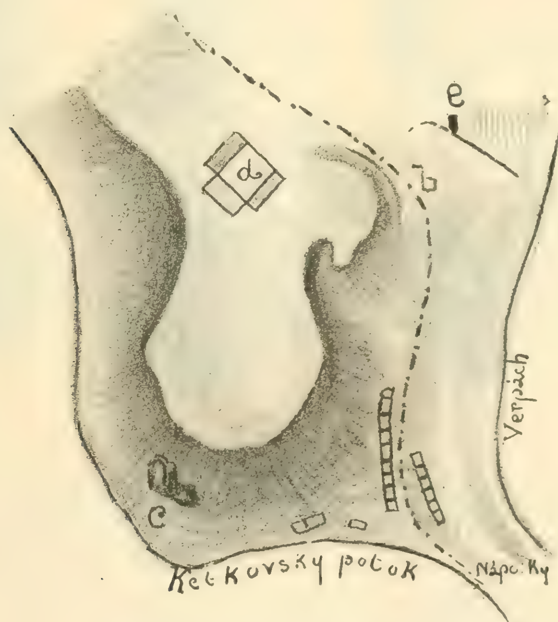
VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 39. Vydáno v červenci r. 1893.

Předhistorické hradiště Oslavanské „u Dvorka".

Píše Jan Knies.

Na „Zámostí", severozápadním to konci městečka Oslavan je o samotě v polích panský dvůr, známý jmenem v „Zaražených", obklopený nevalně úrodnými pozemky, jimž se prostě říká „u Dvorka". Pole jižně samoty této položená tvoří ploštinu 760 kroků v ochozi, podoby okrouhlé, uprostřed poněkud vyvýšenou, na západě a jihu ohraničenou příkrými

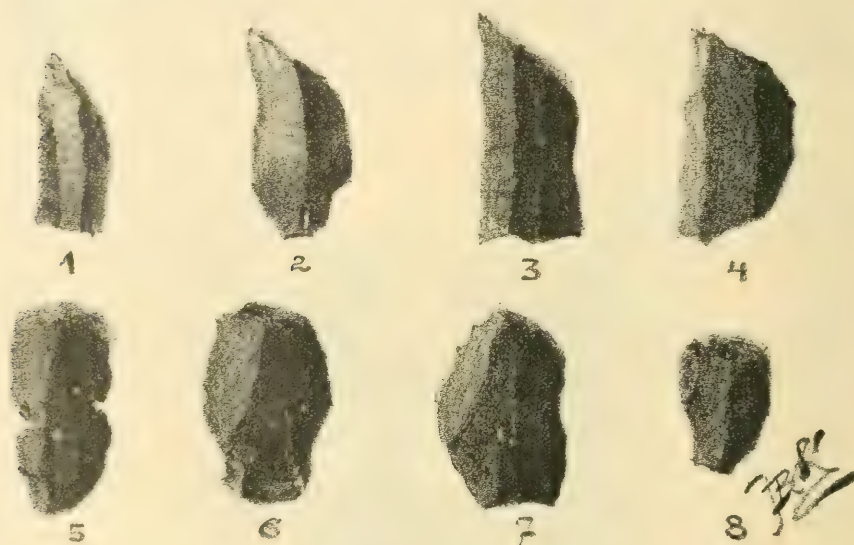

Půdorys oslavanského hradiště u Dvorka.
(Kreslila sl. M. Wanklova.)

stráněmi, jež vrhají se k potoku Ketkovickému, kolem tekoucímu. Na východě je tato trať ohraničena roklí, v níž velmi chutná pitná voda vyvírá (na náčrtku na str. 85. lit. e) a částečně též oklikou potoka Verpachu, ku kterémuž se svah mírně kloní a znenáhla v nižší, však ostrý hřeben hradiště Náporků přechází. Po úbočí tomto vedla druhdy nahoru cesta se strany jihovýchodní; nyní jde vozová cesta ku Dvorku při straně

východní dále do polí, kdež zahýbá na severozápad a ústí do sousední vesnice Ketkovic. Plocha takto ohraničená úží se na severu a souvisí s okolní nahorní rovinou, pruhem 110 kroků širokým. Na tomto místě stojí dvorec v „Zaražených" (lit. d).

Místa toho bylo v dobách dávno minulých používáno za bydliště a stávala zde v době předhistorické osada, přírodou chráněná, po níž dnes nedochovalo se nám téměř žádných pozoruhodnějších známek ani ústního podání. Nepatrné toliko zbytky opevnění pozorujeme na straně východní (lit. b.), kdež dosud je zachován příkop a část náspu přes metr vysokého a 200 kroků dlouhého. V nejužším místě, kde nyní dvorec stojí, býval průkop, dnes většinou hospodářskými budovami zastavěný, z části pak zasypaný a s okolní rovinou srovnaný. Název v „Zaražených" snad původně v „Zahražených" svědčí snad o tomto opevnění.

Pokud se geologického složení týče, sestává kopec ze železité prahorní břidlice, v níž při úpatí, v údolí potoku Ketkovického uloženy jsou mohutné vrstvy vápence, který se zde i hojně láme (lit. c). Kamení to je na povrchu zvětráno a tvoří nepatrnou vrstvu neúrodné půdy, která přívaly ještě bývá odnášena. Toliko poblíž dvoru nacházejí se třetihorní hlíny a štěrky, poskytující poněkud lepší podklad ku orání. Nepříznivá tato povaha půdy zavinila, že zde není téměř žádné mocnější kulturní vrstvy, která stále byla vodou vypírána a po svazích odplavována. Jen tu onde na povrchu zachovala se popeliště, hnízdovitě do země zasahující, která však nikde nedosahují té mohutnosti jako na malém protějším hradišti „Náporkách".[1]) Z té příčiny zůstalo bezvýsledným systematické kopání a bylo nutno obmeziti se pouze na osamocené nálezy, které pluh na povrch nahodile vyvrhl a déšť opral. Takovým způsobem

[1]) Viz čís. 37. tohoto časopisu.

a přičiněním V. Čapka získal jsem celou řadu předmětů zajímavých, jichžto popis tuto podávám.

Velmi hojně nalezeny nástroje z křesacího kamene vyštípané a sice dvojího druhu: nožíky a škrabadla. Nožíky jsou nevelké úštěpky pazourkové, na průměru podoby trojuhelníku neb lichoběžníku, vesměs šikmo na levou stranu dovedně přištípané. Šikmým tímto zakončením bylo docíleno velmi ostré špice a zároveň tupého hřbetu, o který se při práci prst pohodlně opírati mohl. (Obr. 1, 2, 3, 4. na str. 86.) Konec opačný bývá buď zarovnán, aneb opětně na levo přištípán. (Obr. 4.)

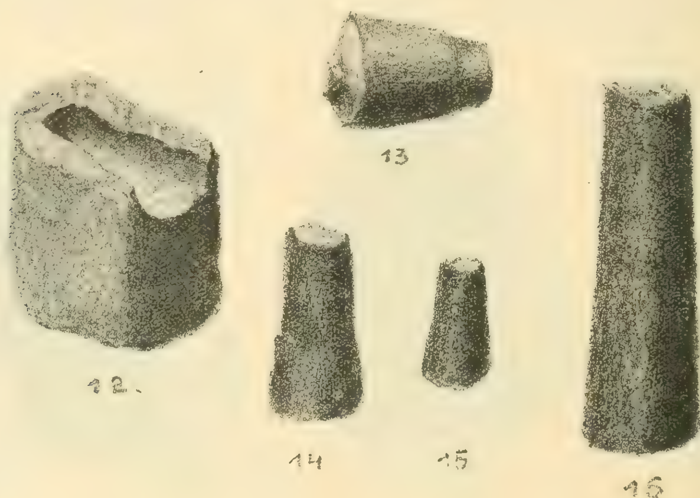
Velikosti jsou nožíky tyto nepatrné, dosahujíce 20 nejvíce 40 mm. délky. O značném jich upotřebení a hlavně ostrého okraje hrotu svrchu popsaného svědčí, že všecky nožíky na tomto místě častým užíváním lesklé vyhlazeny jsou a že se lesknou jakoby arabskou gumou potřeny byly. Škrabadla jsou obyčejně širší úštěpky pazourkové, jichž jeden konec po jedné ploše mnohými seky jest ostře zakulacen, kdežto plocha

9 10 11

opačná je rovná; tím vzniká jakási pevná hrana, velmi příhodná ku oškrabování různých předmětů. Někdy ač řídčeji mají tyto nástroje podobu srdcovitou neb okrouhlou. (Obr. 5, 6, 7, 8, na str. 86.) Předměty výše uvedené štípány jsou pazourkovými otloukači, které delším upotřebením nabyly tvaru koulí, mnohdy dosti pravidelných. Pazourek, z něhož jsou štípány, jest velmi vhodný materiál, různé barvy, hnědé, žluté, hroznové, voskové, čistě bílé a pochází z koulí, které původně ulouloženy byly ve vrstvách jurských, nyní většinou rozrušených, a nalezají se často v usazeninách třetihorních i diluvialních ve střední a jižní Moravě.

Hojně vyskytují se také kamenné nástroje a zbraně broušené a vrtané. Nejpěknější jsou klínky z chloritové břidlice, však zřídka neporušené, obyčejně rozbité neb tlučením otupělé. Zachovalejších nalezeno 19 kusů, odštěpků a bezcenných zlomků množství. Podobou jsou dvojí: jedny mají tvar klínku úzkých a dlouhých, bývají obyčejně tenké, při jedné straně ostře přibroušené a sloužily patrně jako nástroje.

Nejmenší, zaroveň však i nejpěknější, který je vyobrazen pod čís. 9. na str. 87. má délku 47 mm., šiřku na hoře 7 mm.a v ostří 12 mm. Druhé klíny, obyčejně větších rozměrů, mají ostří zakulacené, ku jedné straně sražené, bývaly zasazeny do násad z parohu neb dřeva a sloužily snad za zbraň. Podobu jich znázorňuje obraz 10. na str. 87. Vyobrazený předmět tento má při užším konci šířku 35, v ostří 60 a tlouštku 18 mm. Jeden klín zajímá tím, že člověk delším užíváním ostří jeho otloukl a chtěl z něho pak udělati sekerku menší, nedokončil však práci a nepřibrousil sekerku znova. Neméně hojně nalezeno větších i menších úlomků z mlatů. Tyto jsou zhotoveny obyčejně z amfibolové břidlice a vyznačují se začasté pěkným tvarem. Na čepelích jsou obyčejně hranaty. Rozměry nejmenšího a největšího na zlomcích patrné jsou: Výška: 35 a 80; šířka v čepeli 30 a 70; tlouštka od otvoru k čepeli 20 a (?); tlouštka od otvoru ku straně 8 a 25 mm. Jeden zlomek velkého mlatu,

v otvoru přeraženého, je obroušen a byl patrně používán jako drtidlo ku rozemílání obilí, tření hlíny a p. (Viz obr. 11. na str. 87.)

Veškeré uvedené zbraně a nástroje jsou na místě vyráběny, čemuž nasvědčují neupotřebené dosud oblázky z řečiště Oslavky sem přinešené, předměty z hruba spracované buď nedohotovené neb při práci poškozené jakož i četné odpadky při výrobě vzniklé, na nichž postup práce pozorovati lze.[2]) Nástroj byl nejprve pomocí kamene vytesán v žádoucí podobu, načež po jedné straně, kde s vrtáním započato býti mělo, obyčejně byl vybroušen; teprvé když otvor byl vyvrtán, byl nástroj nadobro vyhlazen. Zajímavý jest zlomek nedohotoveného a přeraženého mlatu; jest to čepel sekery 30 mm. po otvor silné, 35 mm. široké a 45 mm. vysoké. Tato byla nejdříve z hruba opracována, načež započato s vrtáním; práce se velmi pěkně dařila do hloubí 40 mm, kdy na úplné

[2]) Srovnej co uvedeno v tomto časopisu v č. 5. na str. 13. a 14. pak v č. 17. na str. 32—36.

dovrtání scházelo pouze 5 mm.; pracovník chtěl patrně silným nárazem vývrtek vyraziti, čímž mlat v půli přerazil. (Obr. 12. na 88.) Pozoruhodné zbytky výroby provrtaných nástrojů kamenných jsou též četné vývrtky z mlatů. Podobají se vesměs komolým kuželům, jejichž užší základna (tam kde vrtání počalo) je rovně vybroušena. (Obr. 13—16. na str. 88.) Obyvatelé hradiště tohoto vrtali nástroje kamenné vždy jen s jedné strany.

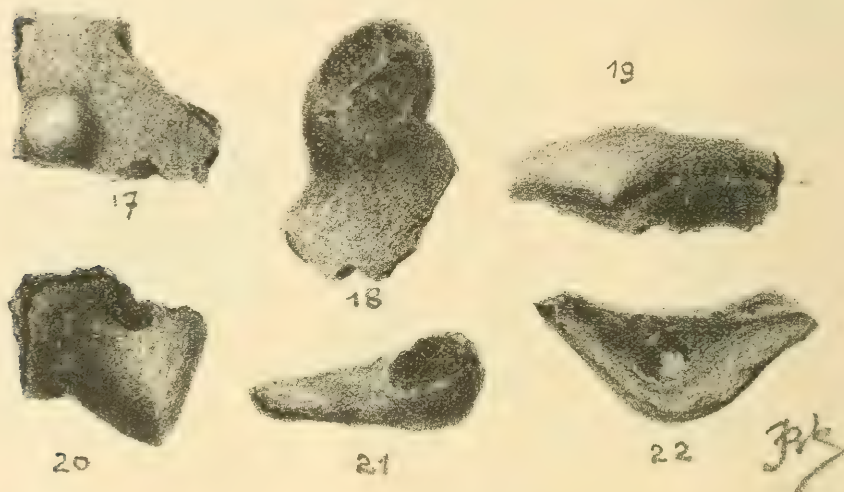
Některé čípky udávají i chyby, které se při vrtání staly, tak dán někdy vrtáku špatný směr, jindy rozšířil se opět otvor vrtáku naražením na tvrdší hmotu na př. křemen. Na všech vývrtcích jsou patrny šroubovité jemné čáry, jež vznikly pozvolným vnikáním nástroje do kamene. O tom, kterak otvor nebozezu při vnikání do kamene pozvolna se rozšiřoval, poučuje nás přehled rozměrů[3]) zachovalejších vývrtků z hradiště tohoto, z nichž největší a nejmenší jsou vyobrazeny pod číslem 16. a 15. na str. 88.

Délka vývrtku	Průměr širší	Průměr užší	Látka	Poznámka	Délka vývrtku	Průměr širší	Průměr užší	Látka	Poznámka
60	22	15	Amfibolová břidlice	Při tenším konci rovně vybroušený.	30	20	14	Amfibolová břidlice	Na užším konci ohlazený.
47	25	20	Jemnozrnná amfib. břidlice	„	30	23	16	„	Na užším konci opatřený půlměsicovitým zářezem, který povstal opětným avšak špatným nasazením vrtáku.
40	16	12	Amfibolová břidlice	„					
32	15	11	„	Uprostřed, kde vrták dostal jiný směr, zářez.	27	21	11	„	Na užším konci ohlazený a náhle rozšířený.
32	22	20	„	Přelomený.	24	13	8	„	Na užším konci obroušený.
31	14	9	„	Na obou koncích obroušený.	19	17	14	„	Na užším konci obroušený a kruhovitým zářezem opatřený.

Střepiny z nádob jsou většinou nepatrné. Nejčastěji zachovala se držadla neb ucha, silnější části stěn, řídčeji okraje. Nádoby byly vesměs ve volné ruce robeny z hlíny, pískem nebo i slídou hojně promíšené, rázu cihlového, bez tuhového nátěru.

[3]) Rozměry jsou udány v millimetrech.

Z těchto nepatrných pozůstatků nelze souditi na tvar nádob; jediný nepatrný střep je ozdoben důlky, kteréž prsty do hlíny vtlačeny byly. Velkou rozmanitostí vynikají ucha a držadla nádob. Nejobyčejnější jsou pupky (obr. 17. na str. 90.) tvaru polokoulí, průměrů 10—30 mm., někdy provrtané; jeden je ozdoben dvěma důlky prsty vytlačenými. (Obr. 18. na str. 90.) Zmáčknutím takových vypuklin povstala ucha, která jsou zde vždy nepatrným otvorem opatřena. Někdy mají ucha podobu rohatou (obr. 19. a 20. na str. 90.) a bývají kolmým otvorem opatřena. (Obr. 22. na str. 90.) Z hlíny urobeny jsou i tenké hrubé přesleny tvarů obyčejných, dále předmět, představující dosti dobře modelovaný obuv zimní „papuč“ — byla to asi dětská hračka. (Obr. 21. na str. 90.) Zajímavo je také, že na hradišti popisovaném nebylo dosud nalezeno

žádných kostí, což se vysvětluje tím, že písčitá a místy i skalnatá půda pro konservování kostí příhodná není.

Z nálezů svrchu popsaných a hlavně z množství pazourkových nástrojů, kamenných zbraní, vývrtků a jiných odpadků, střepin z hrubých netuhovaných nádob, rohatých a pupkovitých držadel poznáváme, že hradiště „u Dvorka“ náleží do neolithu, který na Moravě zastoupen jest dvěma rázy. Nálezy zde učiněné zastupují ráz neolithu staršího, který ve sbírce pisatelově má analogii ve starožitnostech, odkrytých na hradišti Bílovickém u Brna a Mohelenském u Náměště pak v nálezech z předhistorického sídla u Veverské Bytyšky, které ve sbírce musejního spolku brněnského různými předměty je zastoupeno.

Obrázky folkloristické z mor. Valašska.[1])

Podává Mat. Václavek.

IV.

Nešťastní dnové.

le jistého „znamenitého dochtora egyptského“ je v roce 42 nešťastných dní, které věstí neštěstí všelikeho druhu, jako nemoc, sváry, smrť a j.

V měsíci lednu jsou to dni: 1., 2., 6., 11., 17. a 18. — v únoru: 8., 10. a 17. — v březnu: 3., 15., 17. a 18. — v dubnu: 1., 12., 13. a 15. — v květnu: 8., 10., 17. a 30. — v červnu: 1. a 17. — v červenci: 1., 5. a 6. — v srpnu: 1., 3., 17., 18. a 30. — v září: 15., 18. a 30. — v říjnu: 15. a 17. — v listopadu: 1., 7. a 11. — v prosinci: 1., 7. a 30. Sluší o nich věděti, že dítě v ty dni narozené nebývá dlouho živo, a nezemře-li brzy, pak bude mizerné a v chudobě postavené. — Ožení li se kdo v ty dni, manželé rádi se rozcházejí a v nenávisti živi jsou. — Vydá-li se kdo na cestu, obyčejně nezdravý nebo se škodou se vrátí. — V ty dni nemá se ani co stavěti, nebo se to brzy ve zkázu obrátí.

Mezi těmi 42 dny je pět nejnešťastnějších, ve kterých se nikdo na příklad ani na cesty vydati nemá, totiž dne 3. března, 17. srpna, 1., 3. a 30. prosince. Dále jsou ještě tři dni velmi nešťastné, totiž den 1. dubna, 1. srpna a 1. prosince. Dne 1. dubna narodil se Jidáš, zrádce Krista Pána, dne 1. srpna byl ďábel s nebe shozen a dne 1. prosince propadla se Sodoma a Gomorha. Kdoby si na př. v ty dni dal pustiti krev, umře zajisté v 7 neb 8 dnech. Narodí-li se v těch dnech dítě, hanebnou sejde smrtí, aniž sestará.

* * *

Dle jisté „polské dochtorské knihy“ jsou zase následující dni nebezpečny, v nichž se má člověk chrániti, a to na př. ani krve pouštěti, ani léků požívati:

V lednu: 1., 2., 5., 7., 8. a 25. — v únoru: 4., 11., 12., 13., 16. a 20. — v březnu: 1., 12., 15., 16., 18. a 28. — v dubnu: 1., 6., 7., 10., 15. a 20. — v květnu: 3., 12., 15. a 25. — v červnu: 6., 10. a 16. — v červenci: 12., 13., 20. a 22. — v srpnu: 1., 3., 10., 18. a 31. — v září: 3., 10., 28. a 30. — v říjnu: 3., 6. a 22. — v listopadu: 5., 6., 10., a 28. — v prosinci: 1., 6., 7., 15. a 22.

* * *

Začne-li kdo něco ve středu nebo v pátek, nebývá to požehnáno. Čtyři pátky do roka jsou nešťastny, ale nikdo neví které. Aby tedy někdy na ten nešťastný nepřipadl, nechce nikdo v pátek něco začíti (stěhovati se, na cestu se vydati a j.). Někteří lidé však pokládají pátek za svůj šťastný den. V pátek nemá se ani práti ani chleba péci, sic by naň chodily myši. Též v suché dni se nepere ani chleba nepece. Padaly by za trest kroupy a v každé kroupě našel by se luh. (Viz tento časopis, 1892, str. 49.).

[1]) Viz tento časopis 1892, čís. 36.

V sobotu nemá se už vůbec nic dělati, ani přísti, ani peří dráti, sic čarodějnice hodí do okna vřetenem. Někde skutečně toho dne nic se už nedělá.

V.

O můře.

Můra (mora) jest obyčejný smrtelník, zvláště však ženská. Mezi hlavní známky náleží to, že má rovné šlapy. Tělo takového člověka je v noci bezduché, a duch — ten chodí po lidech, dusí je a vyssává z nich všecku „vládu". Obyčejné povídačky také praví, že ženská, která je morou, přijde-li na ni ten čas, proměňuje se v černou kočku, jež pak přichází na člověka ve spaní a jej ssaje. Člověk, jejž mora dusí, sám si nepomůže, než až jej někdo obudí. Člověk taký spí — tu najednou začne mrčeť, promluviť nemůže, probudiť se také ne, a také prý ani pohnouť sebou nemůže, ačkoli jiní zase praví, že se rukama ohání. Můra dochází na člověka v určitou hodinu; zdrží-li se a nespí-li, vidí prý moru jako kohouta, slepici, kuře, kočku, ale jen on to tak vidí. Člověk, na něhož můra chodí, je sesláblý, někdy ani chodit nemůže. Kolem bradavky na prsou má červené kruhy a bradavka je veliká, jako vyssátá.

Že někdo je morou, za to on nemůže, ale je „vinovata" jeho matka. Dává-li totiž odstavenému již chasníkovi[2]) opět piť, tož se z něho stane mora. Který chasník se narodí se zuby, bude morou. Takovému dají do huby hned dřevo, a on chodí potom jen na dřeva, až je usuší. Dá-li mu matka píti, chodí na lidi. Druhdy zaviní to matka hned jak je v životě. Jak, toho nelze se dověděť, poněvadž na otázky toho druhu bývá odpověď: „Co je nám po takých babských věcech!"

Jistý soused vypravuje: V Hrádku u Bojkovic chodiła také tá mora na jedneho ševca a pomocť si nemoh. Přišéł jeden raz voják k němu, a tu si mu s tým postěžovał. Voják povídá: Počkaj, chytíme ju! Kúpili svíčku, netřžený (t. nesmlouvaný) hrnec, provŕtali dno, svíčku rožali a hrncem pokłopili. Švec usnúł, leč voják nespał. Tu naraz švec počał mrčeť. Voják rúče svíčku odkrýł a viďéł, jak na ševci leží černá kočka. Skočił rúče ke dveřám, obepsał ich svěcenú křidú, a dyž ze ševca skočiła a on sa probudił, počała hoňba. Leč tá ím utíkała z místa na místo, až sa ím naraz ztratiła; našli jen velikú jehłu. Švec nemeškał, chýt dratvu a provlék uchem, zavázał a pověsił na klínek. Ráno našli tam ženskú mrtvú, kerá měła dratvu skrz sebe provlečenú, od vrchu až do spodu.

Jiný soused vypravuje: Jeden gazda miéł ženu, kerá v noci od něho z łožnice negdy odešła a on nevěďéł kam. Było mu to divné. Jednúc to pravił svému pachołkovi, kerý si pak umíníł, že ju vyzgúmá. V noci nespał. Tu vidí gazděnu, jak stała, położiła do łožnice k mužovi metłu a odešła ven. Pachołek za ňú. Venku vyzuła střevíce a šła pryč. Pachołek střevíce obúł a za ňú. Dyž hodný kus cesty ušli, tu zasej vyzuła střevíce a šła dáł. Pachołek první střevíce vyzúł a ty druhé si obúł. Šła do hor a tam začała dřevo (t. strom) tłačiť. Potem šła dóm. Pachołek to všecko gazdovi na druhý deň vyłožił, a ten chtějaci ženě cestu zkrátiť, dřevo z hor přivéz domu. Leč sotva to žena uviděła, padła a było po ní. —

---

[2]) Chasník = chlapec i děvče.

Z prostředků proti můře uvádíme: Kdo občas něco připáleného sní, na toho mora nejde. I říkává proto gazděna, když se jí něco připálí: „No, řeci, trochu ně to přicmudlo, leč jezte enem, jezte, nebude vás mora dusiť“. —

Když člověka můra chytne a potom jej pustí, tu třeba říci jenom hned: „Přiď, moro, ráno, dám ti chleba ze solú.“ — Ráno přijde opravdu ta ženská, která je morou, a dá-li se jí ten chléb, tož se stydí a vícekrát nepřijde. — Třeba také obléci kabát nebo kacabajku obráceně, totiž zádama do předu a v zadu zapnouť, tož, prý, na člověka nemože. — Chodí-li na malého chasníka, který jest ještě u prsu matčina, tož se mu uváže na prsa potřísněná plénka, a to pomůže!

Archiv střeběcký.

Sděluje **Rud. Janovský.**

Prohlížíme-li naše venkovské obecní truhlice, jest nám bohužel doznati, jak nepatrný počet starých písemných památek době naší v nich se dochoval. Většina vzácných památek těchto vzala právě v našem století lhostejností a nevšímavostí za své. Čestnou výjimku činí obec Střebětice[1]), neboť chová v obecním archivu svém krásné pergamenové listiny ze všech osad okresu holešovského asi nejstarší. Listiny tyto mají pro kulturní topografii cenu valnou: doplňuje se jimi předně řada dosud neznámých držitelů Kurovského manství, jmenují se v nich dále panské rody, vládnoucí současně zbožím okolním, poznáváme z nich jaká břemena bylo poddaným snášeti a j. Ale i heraldikovi budou listiny tyto zdrojem vítaným, neboť chovají hojně krásných pečetí s erby souvěkých vrchností okolních. Z příčin právě vytknutých podáváme vyobrazení čelnějších pečetí a krátký obsah listin:

1. *Kupní smlouva daná na Hulíně na den nastolování sv. apošt. Petra (dne 22. února) léta Páně 1455.*

J a n z M o r a v a n a n a K u r o v i c í c h prodává obci své Třeběticím dvě louky, totiž velkou louku a louku „Okrouhlici“ řečenou, i s lesem až po mlýnskou příkopu za 30 zlatých uherských. K listu dali pečeti své přivěsiti páni: M i k u l á š z M o r a v a n a K r o m ě ř í ž e, panoše M i k e š z M i l i č a n a T o p o l a n, M i k u l á š ze Ž e r o t í n a, P r o k o p z P r u s i n o v i c a K o l i č í n a, J a n H r č e k ze Š t ě p á n o v i c[2]) a B o h u š e z T u č í n a.

Pečeti Mikuláše z Moravan a Hrčka ze Štěpánovic jsou utrženy a ztraceny, ostatní viz na str. 95. obr. 11.—14. a 16.

---

[1]) S t ř e b ě t i c e, původně T ř e b ě t i c e zvané od staroslov. **třěba** t. j. bohoslužba, oběť, jsou původu starobylého; nasvědčuje tomu nejen název osady, nýbrž i způsob stavby návsi.

[2]) Š t ě p á n o v i c e stávaly někdy mezi Rudlavicí a Kurovicí. Kdy spustly nevíme, jisto jest však, že na místě jich r. 1674. veliká louka se vzpomíná.

2. *Kupní smlouva daná na Kurovicích ve čtvrtek na den sv. Řehoře l. P. 1467.*

Jan z Bystřice a na Kurovicích prodává Třeběckým „dvůr svůj vlastní dědičný ve vsi své Třeběticích, totiž roli i s purkrechtem[3]) dvorským bez sadu“ za 220 zl. uherských. Ze dvora a za všecky roboty k němu příslušící obec má dávati platu ročního 11 kop a 11 grošův. Také mají Třeběčtí seno z luk panských sklízeti a na Kurovice voziti, panský sad oplétati, hlásného k zámku dávati a drva na zámek jako dříve voziti. K listu přivěsili pečeti své: panoše Jan Skrbenský z Doloplaz, Jiřík Kužel ze Žeravic a Kvasic, Prokop z Prusinovic, Hrček ze Štěpánovic, Bernát z Bočic a Václav Mladší z Doloplaz. — Pečeti Hrčka ze Štěpánovic jakož i Václava z Doloplaz jsou ztraceny. Pečeť Bernáta z Bočic je velmi setřena; poznati lze toliko dvakrát vyskytující se znak: v levo paroh a v pravo roh. Ostatní viz obr. 1, 8.—10. na str. 95.

3. *Kupní smlouva daná na Kurovicích „ten pátek před sv. Trojicí“ l. P. 1478.*

Oldřich z Kunic (Kounic) a na Kurovicích prodává Třeběckým „louku svobodnou svou vlastní a kus lužka, kterýž vedle luk Třeběckých leží“ za 26 zl. Z toho všeho nic platiti ani robotovati nemají. K listu přivěsili pečeti své urození páni: Albrecht Starší ze Sternberka a Lukova, Ctibor z Landstejna a na Světlově, slovutný panoše Jiřík Kužel z Žeravic a Kvasic, Petr Dřínovský a na Přílepích, Arkleb z Víckova a na Prusinovicích a Mikuláš Prlovec z Leštné. — Vyobrazení 2, 4, 7, 15, 17. a 18. na str. 95.

4. *Obdarování na odmrť dané na Kurovicích ve středu na den sv. Prokopa r. 1481.*

Týž Oldřich dovolil Třeběckým, aby mohli statky své svobodně za zdravého života i na smrtelné posteli dáti a poručiti tomu, komuž by se jim zdálo, každé osobě kromě duchovních. Za tuto milosť vymínil sobě, aby jemu „každý jakž sedí na svatý Václav hus hladnou a na sv. Jan z každého pololánu dvě slepice a ze čtvrti jednu“ dával. K listu přivěsili pečeti své tíž páni jako na listině z r. 1478., toliko místo Kužele z Žeravic shledáváme Václava Sulovského ze Střebule. — Pečeť V. Sulovského je ztracena.

5. *Kup učiněný na Kurovicích v pátek před sv. pannou Markétou r. 1482.*

Přibík ze Zahrádky a na Kurovicích prodává Třeběckým „svobodný svůj loužek vlastní, kterýž leží mezi trávníkem třeběckým až po kolickou[4]) mezi“ za 33 zl. K listu pečeti své přivěsiti dali urození páni: Albrecht Starší ze Sternberka a Lukova, Albrecht Mladší ze Sternberka a Lukova, Oldřich z Kunic a slovutný panoše Petr z Dřínového a na Přílepích. — Toliko pečeť Albr. St. ze Sternberka se zachovala, ostatní jsou utrženy a ztraceny.

[3]) Purkrecht, statek rolnický pod úrok dědičný daný. (Red.)
[4]) Kolický — adj. od jména osady Kolčín.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

Pečeti na listinách archivu střeběckého.

6. *Kupní smlouva daná na Kurovicích „ten pondělí po provodní[5]) neděli“ l. P. 1491.*

Hašek z Vrchlabí a na Kurovicích prodává Třeběckým „sad svůj vlastní ve vsi Třeběticích i s rybníčkem i což v té sadové ohradě jest“ za 13 zl. Platu ročního z toho povinni budou dávati na časy budoucí „na každý sv. Jiří čtrnácte groší peněz obecně berných, jimiž se trh děje, a na každý sv. Václav tolikéž“. Také žádný mlynář nemá jim „jíti brániti vody tou příkopou, kterouž voda chodí do rybníka“. K listu pečeti přivěsili panoše Jan Mukař z Kokor a na Čekyni pak Vítek a Ctibor, bratři z Dobrčic a Přestavlk. — Pečeti jsou veskrz ztraceny.

7. *Kup učiněný na Kurovicích na den sv. Tří Králů r. 1526.*

Vilím, Kuneš a Hašek, nedílní bratři z Vrchlabí prodávají Třeběckým „dvůr Probický, totiž roli Probicko[6]), kterouž od pana Vilíma Kuny z Kunštátu odkoupili, „za dvě stě zlatých dobrých uherských červených a za sto kop groší českých dobrých“. Vymiňují sobě však, že žádný podílu svého na jiné panství odprodati nesmí a to proto, — „aby někdo nedbanlivý purkrechtu neobnažil“. Pečeti přivěsiti dali k listu kromě jmenovaných bratří též urozený pán Jan Mladší ze Sternberka a na Holešově a vladyka Vilém z Trachnova a na Přílepích. — Pečeť Vilíma z Trachnova je ztracena; pečeť Jana ml. ze Šternberka obr. 3. na str. 95.

8. *Kupní smlouva daná na Kurovicích v pátek na den Hromic r. 1532.*

Vilém, Kuneš a Jan Hašek (Havel) z Vrchlabí povolili Třeběckým, aby u Třebětic 4 purkrechty přistavěli, a prodali jim louky své v místech, kde dříve panský rybník býval a to „za pět kop groší platu bez desíti groší, za kopu 60 groší českých bílých a za groš 7 peněz bílých počítajíc, kterýžto plat na budoucí časy v den sv. Tří Králů dávati mají, — a za sumu peněz 60 zlatých, kteroužto sumu již zaplacenu mají“. K listu pečeti přivěsiti dali urození vladykové Václav Janauer z Trachnova a na Žeranovicích, Václav ze Sezenic na Rackově a Vilím z Trachnova na Přílepích. — Pečeti Kunše z Vrchlabí jakož i Václava ze Sezenic jsou ztraceny; pečeť Václava z Trachnova obr. 5. na str. 95.

9. *Kup učiněný na Holešově v neděli před sv. Gertrudou l. P. 1533.*

Jan Madší ze Sternberka a na Holešově prodává Martinu Paterovi kus role na Dražejovsku[7]), kteráž sluje Ztracená niva,

---

[5]) Provodní neděle = bílá neděle po Velikonocích.

[6]) R. 1588. vzpomíná se v místech těch pustá ves Probicko. Viz Wolny H. K. 192.

[7]) Nyní Zdražilovsko. V místech těch vzpomíná se r. 1413. ves Dražejovice, která však za časů válek husitských zanikla a jako poustka Dražejovsko slula. Roku 1891. objeven tu žárový hrob asi o 11 nádobách s milodary bronzovými a zjištěno tu pohanské pohřebiště.

za 40 zlatých, počítaje za každý zlatý po třiceti groších a za groš po sedmi penízech bílých. Z toho platu ročního má odváděti na sv. Jiří 10 groší a na sv. Václav tolikéž. Na potvrzení toho požádal Jan ze St. purkmistra a rady města Holešova, poddané své, aby pečeti své k listu přitisknouti dali. Legenda pečeti města Holešova jest bohužel úplně nečitelna.

10. Týž Jan prodal nivu svou na Dražejovsku Janovi, synu Prucovu, za 60 zl., z kteréžto nivy o sv. Jiří a o sv. Václavě po deseti groších platu ročního a faráři holešovskému obvyklý desátek odváděti má. Dáno na Holešově v úterý na den sv. evangelisty Matouše r. 1535.

11. *Usnesení ubrmanův učiněné na Přerově r. 1550.*

R. 1550. přeli se Třeběčtí se svou vrchností, totiž s panem Oldřichem z Vrchlabí a mladšími bratry jeho Havlem a Kunratou.

P(ůta) D(e) L(udaicz).

G(irzik) Z H(orky).

I(an) Z K(ounic).

I(an) K(ropáč) Z N(evědomí).

I(an) K(ytlica) R(dolce).

P(etr) Z G(amkowicz).

Pečeti na usnesení ubrmanův učiněném na Přerov r. 1550.

Spor týkal se „šenkování vína, kupování drv, vození fur z lesa, častého chodění na hony a robot vorných i ženných.“ Po tehdejším způsobu vznesly obě strany při svou na ubrmany (z něm. Obermann), obapolně zvolené to soudce, jichž nálezu podrobiti se chtěly. V pátek před sv. Ondřejem zmíněného roku sjeli se na zámku Přerově ubrmani Půta z Ludanic a na Rokytnici, Jan z Kounic a na Slavkově, Jiřík Horecký z Horky, Jan Kropáč z Nevědomí a na Jestřebicích, Petr Jamkovský z Jamkovic, úředník na „Helfeštajně“, Jan Kytlica z Rdolce a na Heruticích. Usneseno, že Třeběčtí šenků vinných na budoucí časy prosti býti mají, a že drva na palivo i stavivo kupovati smějí kdekoliv by se jim líbilo. Za to však jsou povinni dříví z hor bystřických ke tvrzi i ke dvoru voziti a čtyřikráte za rok na hon do háje kurovského jíti. Mimo to

mají „orati společně lání troje dopoledne, z poloulání dva žence a z podsedku jednoho žence dávati, z každého půllánu deset kop obilí aneb ze dvou čtvrtí deset kop každý rok odváděti, z oujezdu kurovského obilí do dvoru Kurovic, když jim pán rozkáže, přivézti". Též jsou povinni na chování hlásného kurovského každý druhý rok tři kopy groší dávati. Na zdržení toho dostaly obě sporné strany po jednom výpisu, stvrzeném sekrety ubrmanův.

Z druhé polovice věku XVI. a z počátku století XVII. nedochovalo se nám v archivu střeběckém záznamův pražádných, ač by se dle různých zpráv dalo souditi, že právě z doby té hojně zápisů nalézti možno. Tak dovídáme se ku př. ze svědectví, které Třeběčtí r. 1596. v úterý po památce sv. Felixe před rychtářem města Kroměříže proti paní Salomeně Zoubkové, držitelce manství kurovského složili, že po nich výpisy z nadání a listin žádala a též i registra sirotčí s truhlicí na Kurovice donésti chtěla.[8]) Po rejstřech těchto není však ani památky. Roku 1676. nutila vrchnosť manská poddané své k novým robotám. I vzali Třeběčtí útočiště k olomuckému biskupu, knížeti Janu Liechtensteinovi, jemuž stížnosť svou přednesli, a ten potvrdil jim listinou na Kroměříži dne 14. prosince r. 1676. v „německém písmě" danou, že „mají jako dříve toliko tři dni v týdni robotovati a při všech dřívějších obyčejích manských zůstaveni býti."[9])

Ku poznání obecních poměrů poslouží sešitek o 8 listech, obsahující velmi zajímavý počet z příjmů a výdajů, jejž starosta Jakub Pálka, „vycházejíc z pudmistrovství a z povinnosti té, kteráž na mne od vrchnosti mé byla vložena", dne 17. května r. 1677. učinil.

Roku 1724. předstoupili před kard. Wolfg. Schrattenbacha purkmistr Jan Bílek, Jura Karas, Václav Chytil a Bartoň Palka na místě celé obce Třebětic s prosbou, by jim smlouvu z r. 1550. jakož i resoluci knížete Liechtensteina milostivě schváliti a potvrditi ráčil. Kardinal „nechtíce, aby skrze zrušení svrchupsané smlouvy, vejsady a knížecí resoluce nebezpečenství neb zkrácení trpěli, nýbrž při živnostech svých zůstali", vyhověl prosbě jejich a potvrdil jim obě listiny jmenované listem daným na Kroměříži dne 13. listopadu r. 1724.[10])

Z druhé polovice století XVIII. nacházíme v archivu sama akta, týkající se stavby nového kostela. V době této psalo se vůbec velmi mnoho, avšak veškery zápisy vynikají zvláštní suchoparností.

Tolik o listinách v archivu chovaných. Na konec pak vzdáváme díky p. starostovi za velkou ochotu, s kterouž nám originaly listin zapůjčil, a projevujeme vroucí přání, aby cenné památky ty na dále od všeliké zkázy pečlivě byly chráněny.

---

[8]) Skopalík, Památky obce Záhlinic 41.

[9]) Originalu listiny této nebylo lze nalézti.

[10]) Velká krásná listina pergamenová s vlastnoručním podpisem kardinalovým a přivěsenou pečetí knížecí v dřevěném pouzdře.

Hroby se skrčenými kostrami na Znojemsku.

Píše Jaroslav Palliardi.

(Pokračování.)

I.

Hroby oblekovické.

Kulturní vrstvy a žárové jámy pohřebiště oblekovického.

a začátku pojednání tohoto bylo uvedeno, že v oné části zahrady k č. $\frac{402}{1}$ a $\frac{403}{1}$ jež na severní straně přiléhá k pohřebišti objevena byla žárová jáma, která již svrchu popsána byla.

Na pohřebišti samém vyskytla se ve vzdálenosti 1 metru od hrobu čís. III. opětně podobná kotlina (viz na půdorysu na str. 2. místo písmenem *x* označené), 60 cm. hluboká, jež naplněna byla černou zemí, obsahující střepiny z různých nádob z volné ruky urobených. Střepiny tyto, vesměs dosti dobře vypálené, jsou celkem dvojí: jedny pocházejí z větších hrnců hrubšího díla a jsou zhotoveny z hrubé hlíny křemenným pískem hojně promíchané, druhé jsou z nádobí drobnějšího i lépe vypracovaného, jsou zhotoveny dílem ze stejné látky jako hrubší hrnce, dílem však z hlíny jemnější a pocházejí z větší části z misek. Pro lepší poznání obsahu jámy této popíšu zde některé význačnější kusy: 1. Krajový střep z velkého hrnce, 10 mm. tlustý, zhotovený z hrubé, křemennými zrnky hojně promíchané hlíny. Střep ten je v lomu černý, na straně vnější světle hnědý, uvnitř pak černý. Okraj je vzpřímený, poněkud ku straně zevnější nakloněn a na obrubě ozdoben tím způsobem, že do měkké hlíny vtlačovány byly pomocí prstů jamky, těsně vedle sebe ležící. (Tab. IV., obr. 16.). 2. Střep z hrnce, 7 mm. tlustý, z hlíny poněkud jemnější a bez přísady zrnek křemenných, zevně i uvnitř světle hnědý, v lomu černý, po krajích však hnědý. Na rozhraní břicha a hrdla je střep ten ozdoben vypouklou páskou, podobně jako kraj střepu svrchu popsaného ďubkovanou (Tab. IV., obr. 11.). 3. Střep z hrnce stejného hrubého díla i látky jako střep pod č. 1. popsaný, zevně drsný, uvnitř ale poněkud hladší. Střep ten má zevně i uvnitř barvu světle hnědou a je také v lomu hnědý, uprostřed však tmavější nežli po stranách; tlustý je 9 mm. 4. Menší střep, 8 mm. tlustý, z hlíny jemnější, kterýž jest proto pozoruhodný, že je z obou stran jako cihla červený, kdežto jádro má barvu tmavohnědou. 5. Střípek. 8 mm. tlustý, z hlíny písčité, zevně i uvnitř hnědý a hladký, v lomu černý, na straně zevnější okrášlený vypouklým žebrem, tvořícím ostrou hranu. 6. Střep z cedníku, dírkovaný, 12 mm, tlustý, z jemnější hlíny bez zrnek křemenných, barvy šedé, v lomu černý. 7. Střípek z písčité hlíny, 8 mm. tlustý, v lomu černý, barvy hnědé a na straně vnější ozdobený hlubokými, nesouměrnými rýhami. 8. Střep z misky, tvaru polokoule, s okrajem do vnitř nakloněným, 5 mm tlustý, z hlíny křemennými zrnky promíchané, po obou stranách hnědý, zevně však tmavější a lesklý; lom má černý, na straně zevnější však zarudlý. 9. Krajový střípek z misky, 4 mm. tlustý, z hlíny jemné, bez přísady písku, v lomu načervenalý. Okraj je na straně zevnější ozdoben širokými mělkými

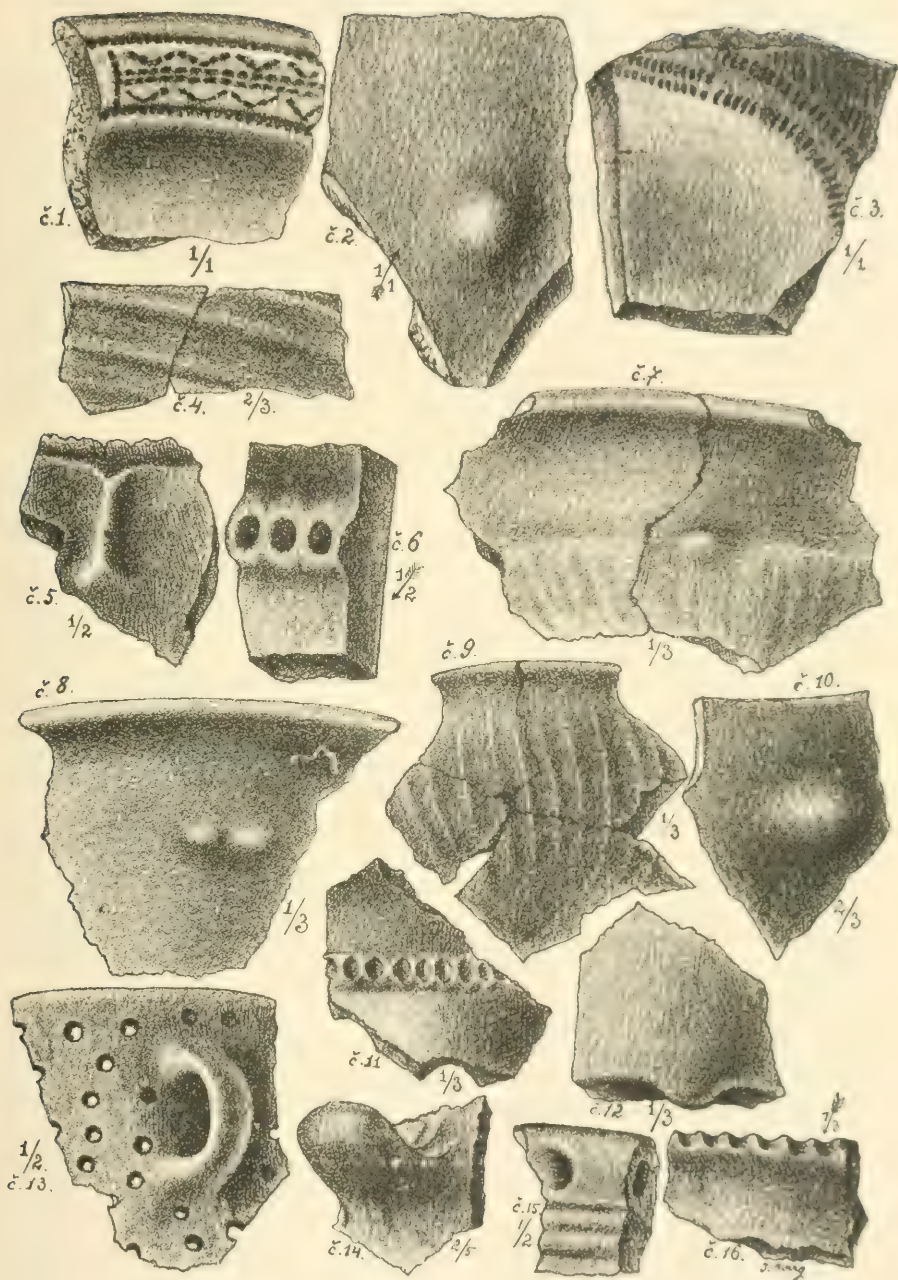
rýhami, šikmo od levé strany ku pravé vedenými. (Tab. IV., obr. 4.). 10. Dno menší nádobky, s průměrem 34 mm., z hlíny jemné, bez zrn křemenných, v lomu rudohnědé, zevně i uvnitř tuhované; tlouštka jeho obnáší 5 mm.

Kromě střepů byl v jámě nalezen též špičák parohu jeleního, 36 cm. dlouhý, od kmene tím způsobem oddělený, že napřed do kola šikmo zaříznut a pak ulomen byl. Řezy jsou velmi nerovné a mohou pocházeti od kamenného nožíku.

Nad pohřebištěm a sice nad řadou hrobů, která je domu nejbližší, až ku stavení vyskytovaly se v ornici na četných místech střepy z nádob, z volné ruky neb aspoň bez pravého kruhu hrnčířského zhotovených. Střepy tyto pocházejí z větší části z hrnců a mis různé velikosti, dílem hrubých, se stěnami až 20 mm. tlustými, z hlíny, křemenným pískem hojně promíchané, dílem jemnějších, se stěnami 3—5 mm. tlustými, z hlíny jemné, plavené a prosté zrn křemenných.

Mísy a misky měly vesměs kraj dovnitř zahnutý, okraje hrnců pak byly vzpřímené anebo vyvalené. Při některých hrncích, z jemné hlíny zhotovených, byly kraje silně ohrnuty, jak to často spatřujeme při nádobách středověkých. — Hrnce i mísy byly někdy opatřeny uchy a pupíky z okraje vytaženými anebo na boku nádob umístěnými. Pupíky vyskytly se na střepinách hrubých i jemnějších, byly umístěny nejčastěji nedaleko pod vzpřímeným okrajem a byly to buď pouhé hrbolky, patrně jen ku okrase (Tab. IV., obr. 2.) anebo hrubší nádory (Tab. IV., obr. 10.), někdy sploštělé a v případě tom nahoru zahnuté (Tab. IV., obr. 14.), které se dobře hodily ku uchopení nádoby. — Ku okrase sloužil též podlouhlý, kolmo postavený nádorek 29 mm. dlouhý, který seděl pod hrdlem na boku nádoby, barvy hnědé, s povrchem lesklým (Tab. IV. obr. 5).

Ozdobeny byly pouze střepy čtyři: jeden z hrubé hlíny, křemennými zrnky promíchané, má vypouklé žebro, do něhož tupým nástrojem vtlačeny nepravidelné, dosti hluboké dolíky, těsně vedle sebe sedící (Tab. IV., obr. 6.); druhý z misky, s úškem z okraje vytaženým, sestává z hlíny, jemným křemenným pískem promíchané, má na povrchu i v lomu barvu cihlovou a je ozdoben třemi okružnými rýhami (Tab. IV., obr. 15.); třetí z hlíny plavené, je okrášlen hrubými kolmými rýhami, nedbale provedenými; čtvrtý pak má tvar i ozdobu význačnou pro t. zv. ráz hallštattský (Tab. IV., obr. 9). Je to střep z hluboké mísy s okrajem vyvaleným, asi 10 cm. vysoké, jejížto dno, které o sobě nalezeno bylo, mělo průměr 7 cm. Nádoba příslušná sestávala z hlíny plavené, neobsahující zrna křemenná; střepy z ní jsou 5 mm. tlusté, v lomu černé, zevně a uvnitř barvy světlohnědé, lze však dobře pozorovati, že nádoba na straně zevnější měla lesklý nátěr tuhový. Celá hořejší část nádoby této byla rýhována šikmými od levé strany ku pravé vedenými plytkými širokými rýhami. Brázdění toto, jež ovšem prováděno býti musilo, pokud nádoba značně nestuhla, proniklo na některých místech též do vnitřní stěny, kteráž tím také místy zbrázděna byla. Charakteristický střep tento byl nalezen v ornici mezi hrobem XIX. a XX. (Viz půdorys na str. 2.). Nedaleko od něho nalezen též zlomek šálku, podobného onomu, jenž na tab. II. pod č. 11. je vyobrazen, liší se však od něho tím, že není na povrchu lesklý a že opatřen je větším uchem, blízko pod okrajem nasazeným. Též bylo zde vykopáno dno

Tab. IV. Střepy z jámy žárové a ze spodní kulturní vrstvy při pohřebišti se skrčenými kostrami v Oblekovicích.

z nádoby téhož rázu, hluboce do vnitř vtlačené, takže je uvnitř kuželovitě zdviženo, pak zlomek baňaté nádobky s vysokým hrdlem a povrchem leskle černým, nikoli však tuhovaným.

Dále byly zde nalezeny úlomky cedníků hustě dírkovaných; jeden z nich je z jemné plavené hlíny, na povrchu hladký, zevně i uvnitř barvy cihlové a má též lom červený. Všechny uvedené zde střepiny z nádob jsou na rozdíl od nádob hrobových dobře vypáleny. — Poblíž domu vyskytly se v ornici některé střepiny shodné s nádobkami hrobovými; tyto pocházejí však patrně z hrobů, které při stavbě domu byly zničeny. Tomu nasvědčuje ostatně i okolnosť, že tam, kde střepiny takové se vyskytly, nalezeny byly též úlomky kostí lidských.

V ornici nalezen vedle svrchu popsaných střepů též kus špičáku z parohu jeleního, se špicí ulomenou, nyní 8 cm. dlouhý, který ze třech stran téměř po celé délce přiříznut je a kromě toho i četné zářezy jeví. — Dále byl tu vykopán zlomek hnátu kravského, v kloubu 15 mm. širokou děrou proražený. Zlomky kostí zvířecích, jež zde mezi střepinami nalezeny byly, náležejí skotu a praseti.

Pátraje po hrobech v severní části zahrady, kteráž se rozkládá, na pravo od hrobů č. 6., 13. a 24. (viz půdorys na str. 2.) shledal jsem, že hroby v tom směru dále nepokračují, nýbrž že tato časť pozemku je pokryta silnou vrstvou kulturní, obsahující střepiny z nádob, pak rozbité kosti zvířecí. Na některých místech vyskytly se zde v ornici, do hloubky 50 cm. střepiny z nádob mladšího rázu, shodné s některými nálezy ze známého Hradiště u Stradonic u Berouna v Čechách. — Střepiny tyto, zhotovené z hlíny, obsahující často značnou přísadu tuhy, kladou se do konce t. zv. doby ténské a jsou zajímavy obzvláště proto, že v nich shledáváme předchůdce staršího rázu hradištného, který do krajin našich vlivem provincialní kultury římské vniknul a postupem času opanoval. Z ohledu toho věnujeme střepinám těmto bližší pozornosť a vyobrazujeme některé na Tab. V. Střepy tyto pocházejí z bezuchých hrnců a misek, mají okraje mírně vyvalené i vzpřímené, šikmo ku zevnější straně sříznuté anebo stluštělé, jsou vesměs zhotoveny na skutečném kole hrnčířském, buďto z hlíny plavené a mají pak lom světle hnědý, někdy černý, po obou stranách světlými hnědými proužky vroubený anebo jsou urobeny z hlíny, obsahující silnou přísadu tuhy neb na místě tuhy přísadu tmavé slídy, v kterémžto případě pak nádoby na zevnější straně silně tuhou natřeny byly.

Charakteristické kusy jsou tyto: 1. Střep z hrnce s okrajem vzpříměným, šikmo sříznutým, zhotovený z hlíny silně tuhou promíchané, 9—10 mm. tlustý, na straně zevnější na okraji a pod ním uhlazený pak kolmo rýhovaný mělkými nedbale vyvedenými rýhami. (Obr. 3. na str. 104.) 2. Střep z hrnce s okrajem mírně vyvaleným, v těle 15 mm. tlustý, čím blíže k okraji, tím tenčí až na 8 mm. Nádoba tato byla zhotovena z hlíny, tmavou slídou hojně promíchané a byla na straně zevnější silným tuhovým nátěrem opatřena. (Obr. 1. na str. 104.) 3. Střepina z nádoby s okrajem vyvaleným, 8—12 mm. tlustá, z hlíny velmi mnoho tuhy obsahující, na hrdle hladká, pak nedbale vedenými mělkými rýhami kolmo rýhovaná. (Obr. 4., str. 104.) 4. Úlomek z nádoby s krajem stluštělým, poněkud do vnitř nakloněným, v těle 7 mm. a v okraji 22 mm. tlustý, z hlíny silně tuhou promíchané, po těle mělkými, kolmými rýhami ozdobený.

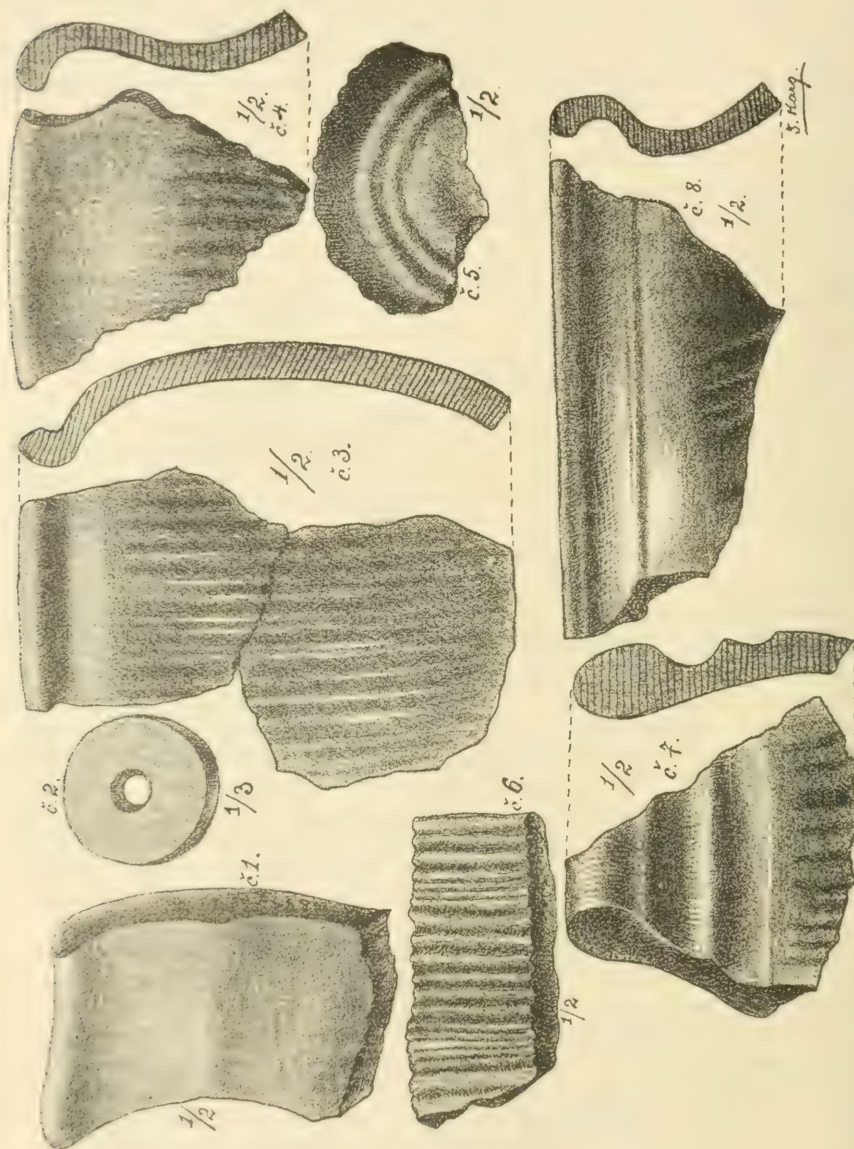
(Obr. 7., str. 104.) 5. Střep 14 mm. tlustý, hrubými, kolmými rýhami ozdobený, sestávající z hlíny, která tmavou slídou hojně je promíchána. (Obr. 6., str. 104.) 6. Kus mísy z černé hlíny slídou promíchané, 7 mm. tlustý, se zakulaceným, vyvaleným okrajem, pod nímž se na zevnější straně kolem nádoby táhne hluboká široká rýha, jež tvoří s břichem nádoby ostrou hranu (obr. 8., str. 104.) 7. Zlomek dna, 9 mm. tlustého, z nádoby barvy hnědé, zhotovené z hlíny plavené. Dno toto jest uprostřed dovnitř vtlačeno a dvěma koncentrickými vtlačenými kruhy ozdobeno (obr. 5., str. 104.) 8. Střep ze spodní části nádoby, 9 mm. tlustý, z hlíny plavené, zevně i uvnitř černý, v lomu uprostřed černý a po obou stranách hnědými proužky vroubený. Střep tento je na povrchu hladký, jeví však na straně zevnější četné mělké okružné rýhy, které povstaly při rychlém otáčení nádoby na kruhu hrnčířském.

Kromě střepin těchto byly ve stejné vrstvě s nimi nalezeny tři přesleny vykroužené ze střepů tuhovitých anebo slídou promíchaných. (Tab. V. obr. 2.) Jsou to obyčejné kotouče, vykazující v průměru 60, 55 a 40 mm., opatřené uprostřed děrou 14—15 mm. širokou. — Takové přesleny ze střepů vykroužené a širokými otvory opatřené vyskytují se obyčejně ve vrstvách, obsahujících střepiny rázu hradištného.

Pod vrstvou, obsahující uvedené střepiny a přesleny mladšího rázu, byla vrstva starší, 60 cm. mocná. Vrstva tato byla na několika místech zkoumána a obsahovala všude jen střepiny z nádob, bez pravidelného kruhu hrnčířského zhotovených, rozbité kosti zvířecí ze skotu (roh ve vrstvě této nalezený patří skotu krátkorohému = Bos brachyceros) a z prasete. Též zde byla vykopána levá polovice spodní čelisti psa prostřední velikosti (Canis familiaris intermedius, Woldřich).

Střepy ze starší vrstvy jsou celkem shodné s oněmi, které nalezeny byly v ornici nad pohřebištěm, o nichž jsme již shora pojednali. — Shledáváme zde střepy hrubé z velkých hrnců s okrajem vyhrnutým, 6—14 mm. tlusté, z hlíny hrubé, pískem křemenným promíchané, v lomu černé anebo hnědé, na povrchu barvy hnědé a často drsné, uvnitř pak nezřídka černé a hladké. Z okrajů jejich vystupují někdy lalůčky. Na boku hrnců, blízko pod okrajem, spatřujeme na některých střepinách pupíky, které ve skupinách po dvou ve větších mezerách kolem nádoby rozestaveny byly. (Tab. IV. obr. 8.) — Dále přicházely zde střepiny z nádob s delšími hrdly, 6—8 mm. tlusté, z hlíny jemnější, taktéž křemenným pískem promíchané, v lomu černé, na povrchu černě neb hnědě zbarvené a obyčejně lesklé (Tab. IV. obr. 7.), střepiny z větších i menších misek s okraji dovnitř zahnutými, 6—9 mm. tlusté, na povrchu zevně i uvnitř obyčejně hnědé. Některé hrubší misky byly uvnitř lesklé a černé. Též byly zde nalezeny střepiny z menších hrnců se stěnami tenkými, 4—5 mm. tlustými, s okraji vzpřímenými anebo málo vyhrnutými. Hrnky tyto sestávaly z hlíny plavené, prosté zrn křemenných, měly barvu tmavohnědou anebo světlohnědou, lom byl při střepinách tmavých černý a při světlých světlohnědý; také hrnky tyto byly někdy na povrchu drsnější, uvnitř pak hladké a černé. V té samé vrstvě byla vykopána též polovice šálku podobného onomu, který na tab. II. pod čís. 11. je vyobrazen, dále střep z nízkého širokého hrnce, zevně i uvnitř lesklé černého, zhotoveného z hlíny plavené; lom jeho je černý, tloušťka stěn obnáší 4 mm. a dno

bylo opatřeno lalůčky na obvodu jeho rozestavenými, jež sloužily za nožky, na něž nádoba stavěna byla tak, že se dno země nedotýkalo. (Tab. IV. obr. 12.).— Střepiny na celém povrchu dírkované, z nádob, jejichžto

Tab. V. Střepiny z hořejší kulturní vrstvy při pohřebišti oblekovickém.

účel dosud vysvětlen není, byly hojně zastoupeny. Střepiny tyto jsou vesměs zhotoveny z hlíny jemné, prosté zrnek křemenných a jsou celkem dvojí: jemnější 6—7 mm. tlusté, dírkami 2—3 mm. širokými

hustě poseté, pak hrubší 7—10 mm. tlusté, s dírkami 6 mm. širokými, dále od sebe rozestavenými; na dvou střepech podobných lze viděti, že také dno bylo dírkováno; jiný krajový střep podobný s okrajem vzpřímeným, dírkami hustě posetý, je opatřen dosti velikým uchem, jež je blízko pod krajem nasazeno (Tab. IV. obr. 13.). Ozdobené střepiny vyskytly se pouze dvě. Jedna pochází z misky, z jemné hlíny zhotovené, má barvu šedou a byla uvnitř natřena červenou barvou, po níž se zřetelné stopy zachovaly. Na vnitřní straně ohrnutého okraje je ozdoba, vytlačená nějakým ozubeným rýhovadlem. (Tab. IV. obr. 1.) Střepina tato je 5 mm. tlustá a má lom černý. — Druhá střepina pochází z malé nějaké nádobky, bezpochyby taktéž z misky, zhotovené z hlíny, obsahující zrna křemenná, je taktéž 5 mm. tlustá a v lomu černá. Střepina tato, sestávající z části dna a části stěny nádoby, je uvnitř světle hnědá, zevně pak šedá a celý zachovalý zbytek stěny je na zevnější straně hustě pokryt mělkými, čtyřhrannými jamkami, bezpochyby taktéž pomocí ozubeného rýhovadla vtlačenými. (Tab. IV. obr. 3.)*)

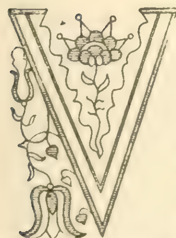
Kromě střepin popsaných byly ve spodní vrstvě nalezeny ještě následující předměty: kotouček s průměrem 35 mm., vykroužený ze střepiny zevně i uvnitř černé a lesklé, uprostřed navrtaný, dva beztvarné úštipky pazourku a jehlice bronzová, jež se vyskytla v hořejší části spodní vrstvy, na blízku místa, kde r. 1888. objevena byla jáma žárová, o níž na str. 4. pojednáno bylo. Jehlice tato (Tab. I. obr. 3.) je 9 mm. dlouhá, prohnutá a má kulatou poněkud sploštělou hlavici, protknutou kolmou, 4—5 mm. širokou děrou; spodní část hlavice pak krček v délce 22 mm. jsou hustými okružnými rýhami okrášleny a na vrcholku hlavičky jsou okolo díry vryty dvě soustředěné okružné rýhy.

V místě na půdorysu písmenem *y* označeném bylo na spodě starší vrstvy ve hloubce 110 cm. od povrchu ohniště, obsahující spálenou hlínu, popel, střepiny z nádob z volné ruky urobených, jakéž se vůbec ve spodní vrstvě vyskytovaly, pak rozbité kosti zvířecí. (Dokončení.)

Písně rukopisných kancionálů olomuckého vlast. muzea.

Sděluje **K. Konrád.**

Pomykalův boršický kancionál.

elice milým a utěšeným zjevem na poli české hymnologie údělu moravského jest Pomykalův kancionál z let 1727.—33., jenž jest ze všech rukopisných kancionálů, na Moravě vzniklých a posud známých na písně nejbohatší a tím také nejpoučnější. Přehledneme-li všecky písně jeho tlusté, objemné knihy, poznáváme, že Pomykal písně svého kancionálu právě tak spořádal, jak je shledáváme i v našich staročeských, velkých graduálech rukopisných, tak že právem mohli bychom i tento Pomykalův zpěvník nazvati graduálem. Ježto pak Pomykal mimo to zařadil do svého graduálu též plno staro-

*) Několik rýhovadel, jimiž okrasy takové vytlačovány byly, nalezl jsem na Hradisku Křepickém a některá z nich jsou vyobrazena v čís. 22. tohoto časopisu na str. 80.

českých písní a vůbec zpěvů, domnívám se, že měl náš Pomykal před sebou některý z těchto staročeských graduálů a z něho pilně opisoval. Že takové graduály na Moravě skutečně byly, dosvědčuje na př. dačický z let 1573.—87, jenž nyní chová se ve Františkově muzeu v Brně, aneb graduál haštalský, jenž náleží kn. arcibiskupské knihovně v Kroměříži. Také Svorcův kancionálek jest nám toho důkazem. Z latinských pak uvádím na př. nejstarší známý graduál velkobytešský, asi v polovici XV. věku na Moravě krásně napsaný.

Toliko v jedné věci nedržel se Pomykal českého vzoru svého, to ve výzdobě své knihy. Neb kdežto naše staročeské rukopisné kancionály zdobeny jsou malbami umělého slohu, ponejvíce renesančního, vyzdobil Pomykal kancionál svůj malbami rázu národního. Však právě tato důležitá okolnost vede nás právem k tomu soudu, že Pomykal skutečně měl před sebou nějaké staré vzory této národní ornamentiky, jež lidu zajisté lépe se zamlouvaly, poněvadž byly jeho duševním majetkem. I z této stránky jest nám tedy přisvědčiti důmyslným vývodům p. Houdkovým, že na Moravě ode dávna byla škola neb tradice zvláštní, národní, moravské ornamentiky. (Viz III. seš. „Moravsk. ornamentů“, vlast. muz. spolkem v Olomouci r. 1891. vydaný.)

Na důkaz všeho řečeného projdeme nyní hustým lesem Pomykalova kancionálu, svěžím a vonným stromovím krásných písní bujně zarostlého; při tom nezdržíme se popisem kancionálu samého, toť již důkladně vykonal p. V. Houdek s prof. Klvaňou (ve III. seš. „Mor. ornam.“[1]) Pro potřebný rozhled opakujeme zde jen tolik, co udává tytul rukopisu, jenž zní:

„Kancyonál založený ke cti a chvále Panu Bohu všemohúcímu, v kteremž písně katolické a v chrámě Božím k zpěvu potřebné jsou, a takový ode mne Martina Pomvkala, t. č. rektora Boršického začatý jest dne 7. Juli Anno Domini 1727.“

Nenapsal tu objemnou knihu jedním rokem, jedním dechem; postní písně psal až roku 1730., velikonoční, svatodušní, obecné a mariánské l. P. 1733. V tom roce napsal tedy nejvíce, bohatý a nejkrásnější oddíl, velkonoční písně napsal dokonce za 5—6 dní, tedy uměl rychle opisovati a malovati. Byl tedy velmi zručným písařem i malířem.

Své písně roztřídil takto:

1.) Klade ranní písně.

2.) Adventní a sice nejprve mešní zpěvy: interpolovaná Kyriamina (Kyrie) s přidanými písněmi (jako v našich starých rorátech), Creda (2), Sanctus, Agnus a písně „post elevationem“ (t. j. po pozdvihování).

3.) Vánoční: zas nejprve mešní zpěvy: a) Kyriamina a Et in terra (Gloria), po nich obecné písně, b) Creda (Patriamina), Sanctusy a Agnusy, vše interpolované; c) mnoho písní „post elevationem“. Toť vše na vlas tak jako na př. v královéhradeckém, nebo chrudimském graduálu. Pomykal má jen více o písně po pozdvihování (post elevationem), ač i z těch mnohé obsaženy jsou v našich graduálech pod jiným záhlavím. — A tak je i v následujících oddílech.

[1]) Viz též čís. 20., 22., 24. a 28. tohoto časopisu.

4.) Postní písně o přehořkém umučení Pána a Spasitele našeho J. Kr.: a) Kyriamina a Et in terra, b) Creda a Sanctusy, c) „post elevationem“, d) Agnusy a po nich postní písně obecné.

5.) Velikonoční zpěvy počínají a) antifonou „Vidi aquam“ a latinským řádem processí při slavnosti vzkříšení. Pak následují b) mešní zpěvy: Kyriamina, Et in terra, Creda, Sanctusy, Agnusy a „post elevationem“; c) následují hojné písně velikonoční (obecné).

6.) Svatodušní zpěvy o seslání Ducha sv.: a) Kyriamina, Et in terra, Creda, Sanctusy a Agnusy; b) obecné písně o Duchu sv. — Pak následují:

7.) „Písně obecní, které se možú (jak dí Pom.) zpívati . . . od seslání Ducha sv. až do adventu Páně“. I tyto spořádany jsou jako předešlé: a) Asperges me . . ., b) Kyriamina, Et in terra, Creda, Sanctusy a Agnusy. c) Následují hojné písně o velebné Svátosti (bez zvláštního tytulu), jež patrně měly opět po pozdvihování se zpívati v udaném období roku církevního. — K těm se druží d) písně před kázaním a po něm, pak písně žalmové. Poslední oddíl zavírá v sobě:

8.) Písně o nejsvětější Rodičce Boží a sice: a) mešní Kyriamina, jedno Et in terra („A na zemi“), Creda, Sanctusy, Agnusy, b) mnoho obecných písní mariánských.

Na konec přiloženy jsou pašije (dle sepsání sv. Matouše) na květnou neděli. Jediné zde shledáváme notované nápěvy na dvou prvých stranách. Z nich seznáváme, že jsou to tytéž nápěvy, jakými se písně i u nás ode dávna pějí a v staročeských kancionálech podávají. Vzaty jsou z liturgických, latinských pašijí.

Však netoliko pořádek svých zpěvů a písní vzal Pomykal ze staročeského graduálu, nýbrž i samy písně. Obsahujeť jeho kanc. plno staročeských písní, mešních i obecných a to u velmi pečlivém výběru, z dobrých nejlepší a nejpamátnější ze všech století. Tu shledáváme a) naše nejstarší: Vstalť jest této chvíle ctný Vykupitel, Bůh všemohúcí vstal z mrtvých žádúcí, Vítej Jezu Kriste, vítej Synu Panny čisté, Narodil se Krystus Pán, Andělové, andělové jsou zpívali, Ve městě Betlém řečeném, Nastal nám den veselý, z rodu královského, Utěšený nám den nastal; ty všecky jsou již ze XIV. století. „Vstalť jest z mrtvých Kr. král zvítězil“ z počátku 15. stol. (v jistebn. kanc.). Pak tu shledáváme b) mnoho písní Miřinského (Moravana), najmě: Díky Bohu vzdávejme, Zdrávas, jenž jsi pozdravena andělem poslem, Z hvězdy vyšlo slunce, Veselým hlasem zpívejme, narození Krysta pamatujme, Krystus příklad pokory, Umučení našeho Pána milostného, Umučení n. Pána Jezu Krysta, Jestiť psáno davným rokem, Třetího dne vstal Stvořitel, Jezu Kryste Vykupiteli, jenž vstal, Prozpěvujmež všickni nyní, Ey ten silný lev udatný, Vzkříšení Spasitele svého chval každý člověk, Nastal nám čas velmi veselý, Léto chvíle této, Stvořiteli Duše sv., s Otcem, Synem též podstaty, Duše (vítej) sladký Těšiteli, Navštěv nás Duše sv. a jj. c) Bosákovy (Klim.) písně: Otče náš milý Pane, Král věčný nás požehnej; d) Lukášova: Vesele zpívejme, Boha Otce chvalme; e) Jana Táborského: Minula noční hodina a Bože Abrahamův, králi, Pane pánův; f) Šim. Lomnického: Noc tmavou přečkavše; g) jiné písně XVI. věku: Aj vstávajíce ráno z svého lože, Mi duše se neopouštěj

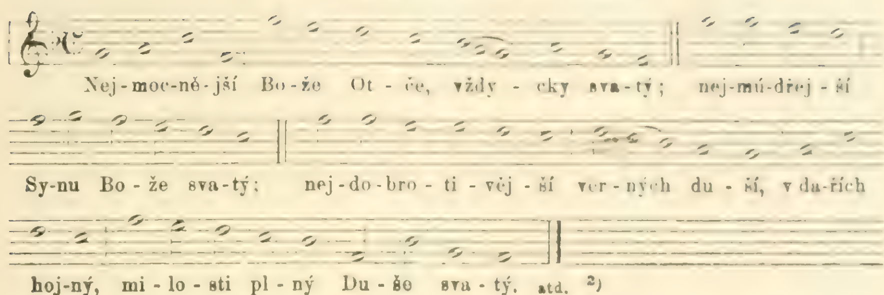
Boha svého, Modlme se Otci svému, Anděl k Panně Marii poslán býše, Slunce z hvězdy vyšlo, radujte se, Prorokovali proroci, vzejde slunce spravedlnosti, O veliká milost Syna Božího, Krystus Ježíš Nazaretský, který zemřel za všecky a jj. h) od Rozenpluta (Moravana) z r. 1601: Po zlém pádu člověka, Tři králi znamenali hvězdu, Zdráv buď Kryste umučený, v pravé ruce probodený, Vstoupil Pán Krystus na nebe, allel. al., Raduj se panenko čistá, Matka P. Jezu Krysta; i) od Šteyra (sv. václavsk. kanc.): Můj milý člověče blížiť se svítání, Posluchéte křesťane, co se jest stalo, Den přeslavný jest k nám přišel, Bože věčný sám pro sebe, Veselte se o duše, vám se radost zjevila; k) jiné ze XVII. století: Přijde Krystus Spasitel náš (= Ille přijde Pán Spas. náš), Moc Boží divná a nevýmluvná (XVI. stol.?), Zavítej k nám dítě milé, smutných kratochvíle, Stála matka litující, Svatodušní holubičko neprodlívej (Adam Michna z Otradovic složil), Hvězda jasná, Panno krásná (plzeňská) a jj.

Ty četné mešní písně s interpolovanými (vsuvkami rozšířenými) texty mešní liturgie jsou skoro vesměs vzaty ze staročeských graduálů. Připomínáme na př. tato interpolovaná Kyrie: 1.) adventní „Kyrie elejson, K. el., K. el. Otče náš milý smiluj se nad námi“; neb druhé: Kyrie teď všickni věrní slavíc Krystovo vtělení . . . . (viz je na př. v čáslavsk. graduálu v dvorní knih. vídeňské); 2. druhé vánoční: Hospodine všemocný Pane, myť tebe pokorně žádáme; 3) první postní: Hospodine Otče žádúcí, Pane všemohúcí, o smiluj se nad námi; 4.) velkonoční: Pane mocný, Bože věčný Stvořiteli Otče přežádúcí; 5.) svatodušní: Kyrie přijď Duše sv., v dařích nebeských bohatý: naplň srdce tvých věrných zpívajíce (!) elejson; 6.) Kyrie obecné: Hospodine všemohúcí, Pane milý přežádúcí, pro tvé milosrdenství smiluj se nad námi (= Kyrie magne Deus); 7.) mariánské: Kyrie el., Kryste el., Kyrie el. Otče náš s nebe, prosíme tebe, smiluj se nad námi.

Mariánských písní podává Pomykal mnoho, a z těch právě nejedna jest nová snad od Pomykala samého složená, na př.: 1.) Marya ochrana | onať jest má sama; | nebudu se báti, | neb jest při mně Máti | Máří, Marya“. (Na st. 456. sl.) — 2.) „Buď pozdravena, blahoslavená, | čistotné semeno, | požehnané jméno | Panenko Marya“. (458.) Složeny jsou prostým, nehledaným slohem bez vyššího, básnického vzletu; však vynikají vroucí něhou obsahu. — Též mezi písněmi „post elevationem“ jeví se nejedna nová, odjinud nám neznámá, na př.: 1.) „Živ buď má milosti, | Ježíši Synu Boží . . .“ jež má po způsobu staročeských též „repetici“ (396.); 2.) Vítej Ježíši, klenote nejdražší! | Vyšel jsi od Otce, | spasení Působce . . . (398.) Jednu z nich má také starší kancionál tištínský (z r. 1647.) Počíná: „Přijmiž Panenko růženec krásný, | zlatý věnec, z života Ježíše vitý, | jako zlata (tišt. má zlato) slitý“. (484.) Tištínský kanc. má k ní též nápěv.

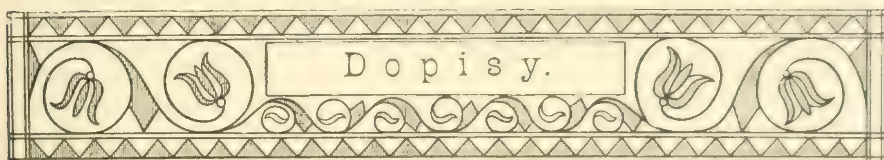
Notovaných nápěvů Pomykal vůbec nenapsal, ač pro noty nalinkoval, čehož je škoda zejména u těch písní, jež odjinud jsou neznámy. Jediné při „Sanctus“ obecném shledali jsme noty a i ty potvrzují nám, co shora jsme pravili o mešních zpěvech; neb i tento zpěv vzat jest ze staročeských a tyto z liturgických církevních zpěvů, jak svědčí jeho latinské záhlaví:

„Sanctus Dominus Deus“.

Toť jest (až na některou vedlejší notu) interpolované „Svatý“, jež ve všech velkých graduálech našich se jeví a podnes se zpívá. (Viz je na př. v Lehnerově mešním kanc. na str. 31.)

Na konec jest nám dodati, že také Raška, asi o 20 let mladší Pomykala, přijal přemnohé z písní Pomykalových do svého kancionálu, o čemž příště pojednáme.

Z Uherského Hradiště. (Drobnosti o lidovém kroji na Moravě.) Meškaje o loňských prázdninách (1892) za příčinou petrografického studia v Příboře, vešel jsem do farního kostela příborskeho, zajímavého nejen krásnou svojí polohou, než i pěkně rozčleněnou svojí stavbou. Větší překvapení čekalo mne ale uvnitř kostela u samého skorem presbyteria! Nalézají se tu nad postraními lavicemi dva obrazy: Svatý Isidor a Sv. Gertruda na straně evangelijní a Sv. Vendelin na straně epištolní plny — kroje lidového, druhdy na Příborsku obvyklého a sice jak městského tak i venkovského!

Oba obrazy pocházejí z minulého století a jsou votivní a velmi pěkně zachovány. Na prvém obrazu viděti sv. Gertrudu, jako venkovskou dívčinu pracující, v rukávcích, vyšitém čepci, bílém fěrtochu a modré zástěře! Kolem pasu ovinut je zcela takový „sak“ zelenočervený, jak se nosí dosud na Moravě pouze ve Star. Hrozénkově a okolních kopanicích. Rukávce mají malý oboječek a nadmuté rukávy s „taclema“ v nadloktí, kordulka je pouze kolem výkrojku rukávového vyzdobena. Celek má asi naznačovati kroj dívčiny chudobné. Na obraze tom jsou dále také sedlák a selka a měšťané i měšťanka, patrně věnovatelé obrazu. Měšťanka má zlatý čepec s dýnkem červeným. Sedlák má modrý „mentýk“ jak se

²) Rukop. má altový C klíč a bílé kulaté noty starého tvaru.

dosud leckde o svátcích na Slovácku nosí, pod ním kožíšek „ocáskový“, t. j. z jednoho kusu šitý, na předu uzavřený a ocáskem malým opatřený. Na prsou je červené srdce. Kožíšky takové nosívaly se na Kyjovsku ještě v tomto století a na Hané, jak níže uvedeno bude,*) ve století minulém. Byly patrně dosti obecným selským šatem. Nohavice má sedlák kožené. Selka má čepec, kolem něho šatku na konci vyšitou, což viděti na konci, kterýž na prsa splývá. Kordulka jest zelená, červeně lemovaná. Rukávce jako u sv. Getrudy. Na obraze sv. Vendelína jest rovněž několik věnovatelů městských a horalé. Měšťanka má čepec zlatý, v zadu stříbrem vyšitý, rukávce, červenou kordulku, v předu se špičkami jak je dosud o slavnostech na „kabátcích“ ve Velké a okolí vídáme. opasek zlatem vyšitý, bílý vyšívaný (červeně) fertůšek a modrou sukni. Za párkem měšťanů stojící dva horalé; jsou prostince oděni — žena má jakýsi červený čepec a plachetku přes sebe, muž má košili na prsou svázanou, na hlavě špičatý klobouk starovalašský, v ruce obušek a pod nosem vousy, jak to horalé často nosívají. Zajímavé obrazy příborské zasluhovaly by věru reprodukce fotografické. Musela by se ovšem k vůli barvitosti již stářím poněkud zčernalé provésti na orthochromatické desky, aby jednotlivosti lépe vyšly. —

Neméně pěkné památky starého kroje moravského uviděl jsem za pobytu krátkého u milého přítele svého v Náměšti u Olomouce. Nejzajímavějším jest hlavně obraz hanácké svatby v Náměšti, patřící ct. rodině Houdkově. Obraz pochází buď z konce minulého století nebo ze začátku 19. a ukazuje nám, bohužel velice v barvách ztemnělou svatbu se vším příslušenstvím a dokumentární věrností. Protože v první řadě běží o krojové zvláštnosti, podáme pouze jejich popis, ponechávajíce ostatní na dobu pozdější.

Muži mají na obraze baňaté červenice, ale ne tak vrapované, jak to vídáme na „baních“ mezi Kojetínem a Kroměřížem. Bílá plátěná „velíčka“ viděti všude na lýtkách, ale ne všude boty. Někteří sedláci mají ještě střevíce s jazykem na předu, jako nosí je dnes ženské z Veřovic. Střevíce ty u mužských poukazují na dobu, ve kteréž obraz snad malován — přechod z 18. do 19. stol. Někteří muži mají dlouhé černé kabáty až ke kolenům. Kožichy viděti dubenné, s červenými přeloženými výložky, z předu s kosmatou bílou vlnou. Vestičky jsou zelené nebo modré, červeně lemované, opasek neširoký. Na hlavě jsou malé kulaté kloboučky nebo tchořovice se zeleným dýnkem jak na Záhoří do nedávna ostatně ale druhdy po celé Moravě i v Čechách se nosily. V pravo na obraze mají dva svatebčané nad vestičkou šátek pod levé páždí zavázaný a vyšívaný. To jakož i zástěra a meč u jednoho z nich patří ovšem ke svatebním obyčejům. Ženské nemají šatek starobylých, což by nasvědčovalo, že obraz jest mladší a pochází z doby i po letech dvacátých t. století, kdy i poslední šatky přišly z užívání. Za to mají šátky na záušnice vázané s konci dolů visícími. Šátky jsou bílé, pouze jeden jest červený. Rukávce mají obojek nepříliš bohatý a vyšívání v nadloktí černé. Lajdíčky jsou červené, modré i bílé pentličkou lemované. Fěrtochy bílé a vrapované i černé šorce se střídají. fertůšky jsou bílé s červenými pentlemi. Punčochy černé mají červený vyšitý „cvikl“ na bocích u kotníků. Botky (střevíce)

*) Srov. ostatně časopisu tohoto č. 33. str. 20.

mají červené opatky, červené mašle a malý rovněž červený jazýček v předu. Nevěsta a družičky mají červený „pantlík“ dosti vysoký, s vrkočem pentlí červených a modrých v zadu. Mezi pentlemi viděti cop dolu visící, omašlený. Zajímavý jest postroj šestispřeže svatební. Všechny koně mají na hlavě chocholy červenomodré a na krku okrasu visutou, opentlenou i růžicemi zdobenou.

I tento obraz stál by za reprodukci podobnou jako obrazy příborské. Orthochromatické desky objevily by zajisté leccos co pozorovateli na zčernalém obrazu snadno při prvním prohlížení ujíti může.

Na zámku náměstském chová se katastrální mapa zdejšího, tehdy harrachovského statku z r. 1716, provedená Josefem Surgeint-em inženýrem, kteráž v rozích má pěkně provedená vyobrazení pracujících venkovanů okolních. Hanáci jsou tu zase v baňatých ale nevrapených koženicích, mají kožíšky ocáskové se srdcem na prsou a zvláštní beranice se špičkou na zpět překleslou, jako na obrázku v č. 33. str. 20. t. časop. uveřejněném. Selky žnoucí mají krátké vrapené fěrtochy a na hlavách přes čepec šatky s krátkými konci. Na nohách mají jakoby boty. Svobodné děvčici patří nejspíš hlava se pletenci (či jsou to konce šatky?) přes záda visícími, neboť čepec jí schází.

I tato vyobrazení, podávajíce sice málo, jsou zajímavá a poskytují nám dosti starý dokument o kroji hanáckém.

Jos. Klvaňa, professor.

Z Hranic. (Zpráva o národopisné výstavce v Hranicích, pořádané od 2.—10. dubna t. r.) Dvojí hlavně stránkou vyznačuje se celé nynější národopisné hnutí. Chcemeť zajisté nejen sesbírati ty poslední zbytky lidového umění, nýbrž chceme ještě úsilněji, aby to naše, jedině naše umění bylo patřičně poznáno a ceněno předně od nás, a pak i od ostatního světa. Pravé vlastenectví má tím se utužiti!

Jsou v Čechách i na Moravě kraje, kde čas a nepřátelské živly setřely všechny památky naší kultury; je to hlavně na pohraničních mezích česko-německých. Tu se nemůže ovšem rozvinouti podle přání národopisná činnosť po první stránce; tím platnější však a důležitější je pro kraj takový rozvinutí této činnosti po stránce druhé. Za tou příčinou sestaveny na Moravě již dvě výstavky: lipnická r. 1892. a letošní hranická.

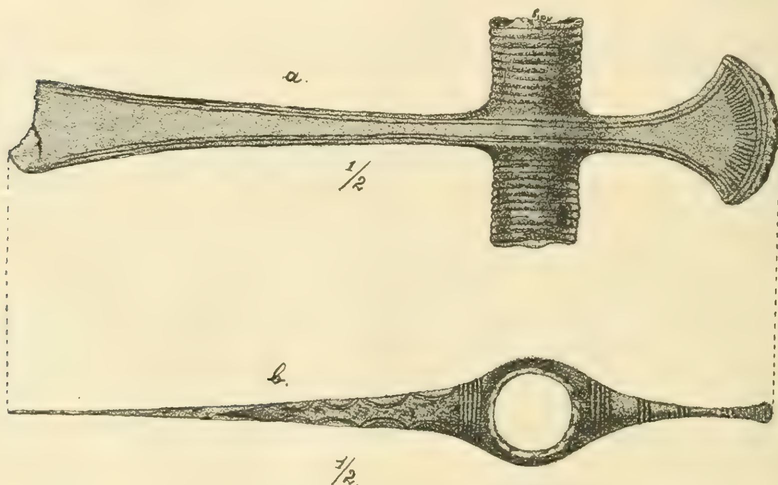
Dle toho můžeme nazvati hranickou výstavku pouze kollektivní a zrázorňující. Neboť byly zde zastoupeny kroje a vyšívání: hanácké, slovácké, valašské ano i slezské. Též starý městský kroj hranický zobrazen několika vzorky. Slezské karkule — letní bílé a prýmkované, kožešinaté zimní, pak zlatem a stříbrem vzácně vyšité čepce dodávaly nejvíc lesku celé výstavce. P. Přikryl vystavil své vykopaniny z davnověkého Záhoří. Největší částť výstavky zabírala bibliografie z Kelče, Hranic a Drahotúš. Hranická farní knihovna vystavila své nejstarší exempláře, z nichž zvláště kancionál český, tištěný, mezi písmem žlutě a červeně čárkami stínovaný s iniciálami vesměs malovanými, psaný antifonář s ornamentovaným písmem výhradně rumělkovým pak „Summa Antonii“ z 15. stol. malbami vyzdobená zmínky zasluhují.

O výstavku získal si největších zásluh důstojný pán P. Loníček, jenž dal k ní první podnět, a výstavku též uskutečnil.

Bedř. Dušek.

Bronzová sekera od Křenovic. Jižně Křenovic u Kojetína vystupuje mírné navrší znenáhla v rovinu Hané se klonící, na němž Křenovičtí zřídili si hřbitov. Při kopání základů pod kříž nalezeny ve žluté hlíně beze všech jiných pozůstatků kulturních tři bronzové předměty, jež byly pohozeny. Přispěním švakra mého p. Ant. Teličky, dříve učitele v Křenovicích, dostala se do sbírky mé z předmětů oněch bronzová sekera. Sekyra tato nehodila se pro útlosť svoji nikterak za zbraň válečnou, a lze ji tudíž pokládati buď za zbraň ku ozdobě aneb za odznak hodnosti nějaké. Náleží mladším typům uherské doby bronzové, jež co do času spadá do stejné doby jako t. zv. ráz hallstattský. Délka její obnáší 20·5 cm.; asi v jedné třetině je otvor násadní, podobný rouře 5·5 cm. dlouhé, 2·2 cm. široké, na obvodě rýhami zdobené, v níž po obou stranách jsou dírky pro hřebíky, k lepšímu upevnění na toporo. Pravá strana sekyrky (viz obraz) je 5 cm. dlouhá, vychází nejprvé tence, na konci se však velmi rozšiřuje a je zakončena obloukovitým ostřím. Strana levá 13 cm. dlouhá přechází znenáhla v štíhlé, dlátovité ostří. Obě plochy boční jsou ozdobeny dvěma přímkami, které při okraji nástroje rovnoběžně běží; ostří půlměsícovité je okrášleno koncentricky postavenými čárkami. Kratší strana hořejší plochy je okrášlena rýhami, delší strana po obou krajích čtyřmi soustřednými půlkruhy. Pokud je známo, nebyl na Moravě dosud předmět podobný nalezen a také v Čechách vyskytují se sekyrky podobné zřídka. Z retrospektivní výstavy a z Českého muzea znám sekyrky od Sepekova, Týna nad Vltavou a z hromadného nálezu od Krtěnova*), které vesměs tvarem úplně shodují se s nálezem Křenovickým. V Uhrách vyskytují se sekyrky s rourovitým násadcem pro toporo dosti často, mívají však obyčejně na místě širokého ostří na kratší straně kotouč bodcem opatřený, kuželovitý čepec a p; vyskytují se tam však též sekyrky stejného tvaru se sekyrou křenovickou.**) *J. Knies.*

Bronzová sekyra od Křenovic.

*) Památky arch. d. XIII. seš. 2. a 3. Tab. V.

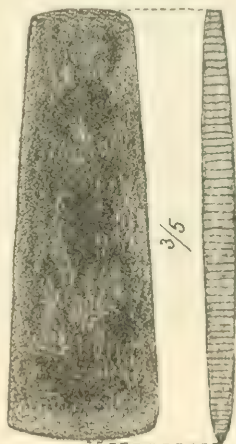
**) J. Hampel: Alterthümer der Bronzezeit in Ung. Tab XXXI., obr. 5.

Římské mince na Moravě. II.*) Svůj seznam římských mincí doplňuji ještě těmito nálezy: Brodek u Prostějova. Na panském poli vyorán byl denar císaře Caracally (211—217). Kolem mladistvé hlavy ANTONINVS PIVS AVG(ustus); na rubu, poněkud otřelém, v křesle odpočívající bohyně, v pravo PON.. TR(ibunitia P(otestate) X Cos II(consul secundum). (Mitth. anth. Ges. 1893 s. 54.) (Sbírka zpravodajova.) — Ivanovice. Tamnější správce hosp., pan Zounek, nalezl na panském poli asi před 15 lety denar císaře Domitiana. Líc: IMP(erator) CAES(ar) DOMIT(ianus) AVG(ustus) GERM P(ontifex) M(aximus) TR P.... Rub: Ženská postava se štítem na levé a napřaženým kopím v pravé ruce, na voze (?), v pravo: IMP XXI Cos XV CENS P P P(censor perpetuus, pater patriae). (Sbírka pisatelova.) — Konice. Poblíž na poli našli denar Marca Aurelia s opisem kol hlavy AVRELIVS CAES ANTON(inus) AVG P M..... Rub: Bohyně s lukem a kopím. TR POT X COS II. (Sbírka zpravodajova.) — Otaslavice. Na poli „na chmelnici" vyorána byla stříbrná mince císaře Hadriana. Kolem hlavy čte se HADRIANVS AVG(ustus) COS(consul) III(tertium) P P (pater patriæ) a na rubu podle postavy FIDES PVBLICA. (Sbírka zpravodajova.) U Otaslavic je na „Obrově noze" velezajímavé hradisko předhistorické, z něhož chovám zejména několik pěkných kamenných mlatů, sekyr, dlát a pod., i byl tam také před lety učiněn hromadný nález bronzových sekyr s tulejemi. — Polehradice. Dle zaslané mi zprávy uvedl jsem zlatou minci Neronovu. Teprve když jsem minci tu obdržel, poznal jsem, že nápisy byly mi nesprávně podány. Znějí správně: AVGVSTVS NERO...., na rubu pak IANV............ ARIG PARTA; dukát je silně opilován. — Moravské Prusy. Na jaře r. 1892. byl vyorán na „horním újezdě" denar Traianův. Líc: IMP TRIANO AVG GER DAC(iae) P M TR P COS V P P. Na rubu SPQR(senatus populusque romanus) OPTIMO PRINCIPI, pod brněním a štíty s kopími nahý vojín sedící v pravo. (Mitth. anthr. Ges. 1893. s. 54). (Sbírka zpravodajova.) — U Německých Prus vyoral p. Karel Knopp v trati „dolní odsvégarty" dva denary ze špatného stříbra. (Mitth. anthr. Ges. 1893 s. 54). První z nich jest denar Gordiana III. a jest na líci mladické poprsí se zubatou korunou, v pravo IMP GORDIANVS PI(us).... AVG. Na rubu: Mars v brnění s kopím a štítem a opisem v levo: MARTI PACIFERO. Druhý je Volusian (254) IMP GAL C VIB VOLVSIANO AVG kolem hlavy korunované. Na rubu: Vojín (?), v pravo: P M TR P IIII COS II. — (Sbírka pisatelova.) — U Ptení našla pastýřka na rozryté louce „pod zídkou" u hřitova před Ptením překrásný stříbrný denar císařovny Faustiny s opisem kol poprsí DIVA FAVSTINA; na rubu pak jest páv a CONSECRATIO (Sbírka zpravodajova.) — U Ptení byly r. 1869. vykopány bronzové kruhy pak skleněné a jantarové perly. — Pustoměř. Letos na jaře vyorán byl u vsi špatně zachovaný denar Gordianův: IMP CAES GORDIAN...... AVG kol hlavy; na rubu: bohyně s rohem hojnosti LIBERA.... S AVG II. (Sbírka pisatelova.)

In. Lad. Červinka.

*) Oprava: V č. 38. na str. 69., řádek 16. shora má státi na místě „Našetice" správně „Moskovice."

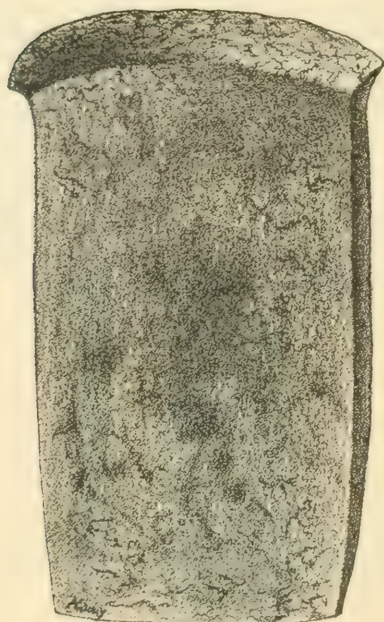
Nové nálezy měděných nástrojů předhistorických na Znojemsku. V čís. 37. na str. 30. zaznamenal jsem některé nálezy měděných nástrojů z doby předhistorické, které na Znojemsku učiněny byly. Letošního roku staly se zde opět

Měděná sekyra u Křepic nalezená.

dva pozoruhodné nálezy sekyrek měděných, které nyní ve sbírce mé jsou uloženy. Jsou to dvě sekyry nestejné tvarem i velikostí, z nichž jedna nalezena byla u Křepic, druhá pak u Tvořihrázi. — Severně od Křepic, na kopci, kde „v Hájku" se říká, nalezl Matěj Kundela, domkář v Křepicích při zdělávání vykáceného lesa na pole měděnou sekyrku, která přispěním horlivého přítele starožitností p. Ant. Kudrny v Křepicích

od pohození zachráněna byla. Sekyrka tato má tvar obyčejných podlouhlých čtyrhranných sekyrek kamenných, je 99 mm. dlouhá, při tupém konci 20 a nad ostřím 32 mm široká a je uprostřed 9 a nad ostřím jakož i na tupém konci 4 mm tlustá. Váha její obnáší 164 gr. — Ostří sekyrky je obloučnaté a z obou stran broušené, bylo nálezcem znova přibroušeno, původní tvar jeho však zůstal. Patina je světlozelená a vápenatá, zachovala se však pouze na některých místech, kdežto ostatní kovový povrch je hnědý. — Druhá sekyra, která zásluhou p. Leop. Ambrože, řídícího učitele v Tvořihrázi zachována

Měděná sekyra u Tvořihrázi nalezená.

a pro sbírku moji získána byla, byla nalezena Magd. Kolnerovou při dělání jamek pro stromky ve hloubce 15—20 cm., východně od Tvořihráze, na pastvisku p. č. 372/2, nyní lesem vysázeném, kteréž se rozkládá na jednom návrší pásma vysočin, jež se na pravém břehu Jevišovky táhnou. Sekyra tato váží 650 gr., vyniká neobyčejnou velikostí a patří k největším exemplářům posud známým. Rozměry její jsou: délka 156, šířka na tupém konci 75, uprostřed 91 a nad ostřím 95, tlouštka na tupém konci 5, uprostřed 8 a na hraně, kterou tvoří ostří s tělem, 9 mm. Sekyra má tvar lichoběžníku, jehožto delší krátká strana se náhle rozšiřuje v obloučnaté ostří 104 mm. dlouhé. Po jedné straně je sekyra plochá avšak v ostří 14 mm. široké šikmo přiostřená; druhá strana její je nepatrně vypouklá a není přiostřena. Na přiostřené straně má povrch velmi drsný, místy světlozelenou vápenatou patinou pokrytý; strana druhá je stejnoměrněji světlozelenou patinou potažena, která však přece na celém povrchu prokvétá hnědou barvou mědi. — Podobné sekery měděné s ostřím náhle rozšířeným, avšak s obou stran přiostřené a mnohem menší, byly nalezeny u Kroměříže[1]) v nákolí v jezeře Luním (Mondsee) v Hor. Rakousích[2]), v Uhrách a j. Nejvíce podobají se sekyře naší některé nálezy uherské[3]), kdež měděné sekyry podobné často se vyskytují. Uhry jsou vůbec bohaty na nástroje měděné. S ohledem na to pak na jednoduché tvary plochých sekyr měděných, jež se často nápadně shodují s podobnými nástroji z kamene zhotovenými, zastává zejména uherský badatel Fr. Pulszky mínění, že Uhry měly dobu mědě; Dr. Much tvrdí existenci doby měděné téměř pro celou Evropu, ovšem ve smyslu tom, že vedle měděných nástrojů v užívání byly nástroje kamenné a později též bronzové, vedle nichž ostatně také nástroje kamenné v užívání zůstaly. Dlužno přiznati, že pro některé krajiny evropské i mimoevropské n. př. Uhry, Sedmihradsko, oblasť nákolí hornorakouských, Španělsko, ostrov Kypros a j. s ohledem na nálezy existence doby měděné je pravděpodobnou; pokud se však dotýče krajin našich, nemáme dosud důvodů, jež by nás oprávňovaly k tvrzení takovému, neboť v Čechách i na Moravě jsou dosud nálezy předhistorických nástrojů měděných vzácné. Z Moravy jsou, pokud mi známo, zaznamenána pouze následující naleziště předhistorických předmětů měděných: na Znojemsku: Plaveč (motyka typu uherského), Vevčice (plochá sekyrka a sekyra s děrou násadní). Tvořihráz (svrchu uvedená sekyra), Křepice (nahoře uvedená sekyrka). Hradisko Křepické (jehlice se spletenou hlavicí, zlomek nože, dýka a j.), Plumlov (16 plochých sekyrek), Kroměříž (dlátko a spiralový kruh), Kroměříž (sekyrka)[4]), jeskyně „Šipka“ u Štramberka (jehlice)[5]) a Hodonín (sekeromlat)[6]) Nálezy tyto ne-

[1]) Kunsthist. Atlas der k. k. Centralcom. Tab. XVIII. č. 10.

[2]) Tamtéž. Tab. XVII, č. 17.

[3]) Osborne: Das Beil. Tab. IX. č. 2.

[4]) Viz dopis v č. 37.

[5]) Čís. 10. t. č.

[6]) Čís. 15. t. č.

stačí ovšem ku tvrzení existence doby měděné na Moravě. Ostatně sluší též na paměti míti, že primitivní tvary některých nástrojů měděných neoprávňují nás ještě k tomu, abychom nástroje ty šmahem zařaďovali mezi nejstarší památky kovové, načež již ve zprávě o sekyrkách u Vevčic nalezených v čís 37. poukázáno bylo. — Dále je zde závažnou též okolnosť, že na četných nalezištích našich, která jeví ráz kultury neolithické vyskytují se starožitné výrobky bronzové, kdežto předměty z mědě zhotovené schází. Kdyby na Moravě bylo bývalo t. zv. doby měděné, musili bychom předměty měděné tvarů primitivních nacházeti ve zbytcích osad, kteréž se udržely od neolithu až do doby bronzové.

J. P.

Starobylé pece k tavení železa u Šišmy. Tak zvaný „Talířní kopec“ u Šišmy (okr. Bystřice p. Host.) rozváží se od minulého roku ku vyrovnání silnice. Je to malý kopeček, příkopem obtočený, přiléhající těsně k dědině, jehožto průměr obnáší vespod sotva 20 m. Na skálu přiléhá pod ním 2 m. silná vrstva celiny, v níž dělníci nalezli silně okysličený hřebík čtyrhranný s rozplesklou hlavou, 30 cm. dlouhý a 2 cm. silný; lom jeho je hrubozrnný a bílý lesku stříbra (nikoli namodralý neb našedivělý). — Nad vrstvou celiny je z černé hlíny nasypán svrchu dotčený kopeček, v němž obsaženo je mnoho škvárů, vypálené rudy železné a uhlí dřevěného. Též zbytky pecí k tavení železa byly v něm objeveny: tak nalezena minulého roku, kdy polovice kopce rozvezena byla, pec na 2 m. hluboká a na 1 m. široká plná rudy a kusů uhlí. Na straně k dědině přiléhající je v odkopaném břehu viděti klenutí z vypálené země, jež je zbytkem po nějakém ohništi anebo po nějaké menší peci k tavení železa. — Na spodě kopce, na celině, na straně k osadě přiléhající, táhne se 30 cm. mocná vrstva škvárů železitých, vypálené rudy železné a uhlí dřevěného; též některé kosti zvířecí se zde vyskytly Na polích od „Talířného kopce“ k lesu „Pálenině“ vypátral p. Peck, řídící učitel v Domaželicích stopy po sídlišti předhistorickém totiž střepiny z nádob, úštipky pazourkové a nožík z obsidianu.

P. Fr. Přikryl.

Kritické úvahy o národnosti předhistorických obyvatelů střední Evropy.

Odpověď na obranu p. dra Martina Kříže, která v čís. 37. a 38. tohoto časopisu byla uveřejněna.

Obrana p. dr. Kříže proti námitkám mým, jež jsem v čís. 33. a 34. t. časop. uveřejnil, je sice nad potřebu obšírná a na mnoze nad míru objektivné kritiky vědecké rázná, nedostačí však věcným obsahem svým ku vyvrácení námitek mých a ku obhájení náhledů pana spisovatele v příčině národnosti předhistorického obyvatelstva krajin našich.

V článku, který v této rubrice později uveřejním, vylíčím a odůvodním své stanovisko v otázce této, odpověď tuto povedu však většinou směrem negativným, jako jsem podal námitky své v čís. 33. a 34.

V jediné věci má p. dr. Kříž pravdu, totiž pokud se dotýče nesprávnosti srovnávání slovanského názvu „kovář“ s bret. corn. cymr. „gof“ a kelt. „goba.“ Nemám příčiny, abych zastíral tento neodůvodněný a ostatně zcela nezávažný výrok svůj, nemám však také příčiny, abych obraně p. dr. Kříže přikládal větší vnitřní hodnotu, než-li jakou skutečně má a mohu tudíž právem tvrditi, že p. dr. Kříž stanovisko své špatně obhájil a že na sebe obrátiti má výtky a rady, jimiž mne s povzneseného stanoviska svého obmyslil.

Upozorňuji p. autora, že odstavec první, jímž jsem námitky své započal a který přes veškeré bloubání p. dr. Křížovi nesrozumitelným zůstal, jiným badatelům je zcela jasným. Dovolávám se zde výroků pp. V. Brandla, zemského archiváře, dr. J. Woldřicha, spoluredaktora zpráv víden. společnosti anthropologické, V. Houdka, bývalého redaktora tohoto časopisu, K. J. Mašky a Kl. Čermáka, vesměs věci znalých odborníků, kteří všichni odstavci tomuto snadno porozuměli, tak že věru podivení vzbuzuje, že odstavec onen právě p. dr. Křížovi nesrozumitelným zůstal. — Abych p. dr. další bloubání ušetřil, dovoluji si připomenouti, že záhadný odstavec onen obsahuje pouze od jazykozpytců vyslovený náhled, že ku rozšiřování společných názvů není třeba úplné jednoty jazykové, nýbrž, že k tomu dostačí kontinuita geografická, kterouž krajinám předvislanským (předtatranským), jež západními Slovany obydleny byly a z části dosud obydleny jsou a krajinám za Vislou a za Tatrami položeným upříti nelze. Setrvávám tudíž na tom, že jazykozpytné důvody p. dr. Kříže nehodí se vůbec k účelům, ku kterým jich Wocel a po něm p. dr. Kříž upotřebiti chtěli; ostatně

připomínám, že jsem v námitkách svých podotknul a též proloženým písmem vytisknouti dal, že odporuji hlavně výroku, že Slované u nás národem předvěkým býti nemohli a že tudíž u nás bydleti nemohli ani v době hallstattské ba ani v pokročilé době železa, kdy tak zvaný ráz ténský panoval.

Této stránce věnoval jsem největší část svých námitek a mohl jsem tudíž vším právem namítnouti p. autoru zprávu Caesarovu, že Celtové britanští kur znali a chovali*). V celé rozpravě své nepoložil jsem ani jediného výroku, z něhož by se usuzovati dalo, že tvrdím, že naše vrstvy neolithické pocházejí od Slovanů a proto mohu směle požádati p. dr. Kříže, aby na sebe obrátil vlastní poučení „že kritik bedliv býti musí toho, aby čtenáři text kritisovaný jinak nepodával, než jakým skutečně jest“.

Ze spisu p. dr. Kříže citoval jsem slova, která se stala teprve v pozdějších dobách všeslovanskými jen proto, abych ukázal, že takové rozšiřování slov i u kmenů rozptýlených vůbec je možno. Jaké vlivy u každého slova působily, dlužno ovšem vyšetřiti v každém případě zvláště, já pokusil se o to pouze při slovech „kur“ a „železo“. V příčině slov těchto jakož i v příčině názvu „kovář“, jimžto pan dr. Kříž zvláštní důležitosť přikladá, dovolil bych si však ještě následující připomenouti:

Dr. Kříž dovolává se svých tabulek a tvrdí, že nejen název „kur“ nýbrž i názvy pro chov kuru jsou všeslovanké, nuže vizmež jaká jsou to slova: kur, kurník, kuře, kohout, kokoš atd., pětuch, kvočna a záprtek. Z těchto názvů je „kur“ původu cizího, z perského slova churu utvořený, o čemž již v námitkách mých (viz čís. 33.) jednáno bylo, kurník a kuře jsou slova odvozená od kmene kur a utvoření a rozšíření slov těch nepředpokládá nikterak nutně jednotu jazykovou, kohout, kokoš atd. pak kvočna jsou útvary onomatopoëtické; slova taková nepředpokládají taktéž jednotu jazykovou a mohou povstati i v jazycích méně spřízněných než-li jsou jazyky slovanské; při jazycích úzce příbuzných budou ovšem slova ta sobě podobnější. Původní význam záprtku nemusí se vztahovati právě na vejce kuří tak jako se dosud na kuří vejce neobmezuje a také v příčině názvu pětuch, není nikterak dokázáno, že slovo to již původně značilo kohouta kuru domácího.**) V jazykozpytu chvalně známý odborník O. Schrader připouští dokonce, že již v pravěku za pospolného bytování Indevropejců společný název pro nějakého divokého ptáka z řádu kuru v užívání býti mohl.

O názvu „železo“ promluvil jsem již v námitkách svých (v čís. 33.); přestávám na tom, co tam uvedeno bylo a obracím se ku názvu „kovář“ jakož i k tomu, co s názvem tímto souvisí. Především jest zde na paměti míti, že předměty, které p. dr. Kříž jako nástroje a výrobky kovářské uvedl, hned původně tím skutečně býti nemusily, že mnohé z předmětů oněch mohly původně býti z kamene, kosti, dřeva, mědě anebo bronzu, aniž by znalosť předmětů těchto podmíněna byla znalostí železa a že též názvy: kovář, kovárna, kovadlo a kouti, uhlí, dýmati, ruda a kaliti znalosť železa a zpracování jeho nepředpokládají. Že též výrobky měděné a bronzové zde na mysli míti sluší, je zřejmo, neboť p. Dr. Kříž snaží se úsilovně dokázati, že Slované u nás po celou dobu předvěkou bytovati nemohli.

Pokud se dotýče názvu „kovář“, odvozeného z časoslova kovati, dovoluji si upozorniti, že původní význam tohoto slovesa nevyznačoval specifickou činnosť kováře v našem slova smyslu, nýbrž bušení (das Hauen) jako lit. kálwis: kálti = lat. cellere, starosl. rus. atd. kovači: kovati, kują (ku = lat. cu-d-ere, staron. houwan atd.) (Viz O. Schrader: Sprachvergleichung und Urgeschichte II. vyd str. 227.) Kdo může zde spoléhati na tvrzení dr. Kříže, že všeslovanský název kovu, železa a kováře atd. je důkazem, že Slované u nás národem předvěkým býti nemohli!

Pan dr. Kříž mi vytýká, že jsem oproti obrazu staroslovanské vzdělanosti, který na základě materiálu jazykozpytného utvořil, postavil obraz vzdělanosti předhistorického člověka dle nálezů ze staveb kolových, při čemž prý jsem všechna období předhistorická pomíchal. Námitka tato je naprosto neodůvodněna, neboť jsem ve svém líčení vzdělanosti člověka předhistorického užil toliko materialu z doby neolithické a z doby bronzové a při tom jsem příslušnými poznámkami naznačil, co patří době bronzové, tak že každý snadno vyrozuměti může, co náleží době neolithické a co z uvedeného mnou mate-

*) Ostatně sdělil se mnou p. dr. Woldřich, že určil zbytky kuru (Gallus domesticus) z neolithických vrstev u Kutné Hory pak z několika jeskyň okolí Krakovského (pro p. Ossovského) a doložil k tomu, že pochybnosti není, že předchůdce kuru domácího již za doby palaeolithické ve střední Evropě žil.

**) Není mi známo, že by slovo to ve smyslu kohouta u našeho lidu v užívání bylo a také Jungmannův slovník neuvádí je jako název český, uvádí však při slově kohout ruský název „pětuch“. Ovšem nacházíme v tomto slovníku název: „Pětuška“ a při něm vysvětlení: „Hoematopus, pták pozemní z řádu kur, čeledi dropovitých.“

rialu přibylo teprve v době bronzové. Obraz mnou podaný je sice stručný, avšak zcela jasný a je proti důvodům páně Křížovým zcela platnou odvetou a to tím více, jelikož p. dr. Kříž buduje své důvody, aby dokázal, že v celé době předhistorické, kterouž „předvěkou" nazval, Slované v krajinách našich bydleti nemohli. Vůči tomu nepomůže žádná, byť i sebe smělejší vytáčka a zavdává to opět příčinu k napomenutí, aby pan dr. Kříž čtenáři nepodával text kritisovaný jinak, než jak to autor učinil!

Oproti poznámce, že p. autor co stromů ovocných se dotýče, spoléhá na zprávu Tacitovu, nikoli však na jádra z hrušek a jablek, nemohu, než podotknouti, že se p. autor v literatuře kolových staveb asi náležitě nevyzná, jelikož by jinak k podobnému výroku dospěti nemohl. Závažnosť výroků Tacitových ve věcech podobných posoudíme správně, představíme-li si člověka, který píše o Sibíři, ačkoli tam sám nebyl a který svůj spis sestavuje jen na tom, co od kupců, vojáků, plavců a jiných lidí zaslechl. V té věci musíme rozhodně setrvati na tom, že zprávy na slovo vzatých odborníků, podávané na základě četných nálezů, jsou nám pramenem spolehlivějším, než-li mlhavá poznámka spisovatele starověkého, jemuž, jak Müllenhof dí, mnohdy více záleželo na slohu, než-li na suché pravdě a na skutečnosti.

Při vypočítávání nálezů předhistorických, jež se těsně pojí k osadám nynějším, užil jsem pouze výzkumů vlastních a přestávám prozatím na tom, jelikož v té věci též od jiných badatelů p. dr. Křížovi dostatečným materialem v rubrice této posloužено bude, poznamenávám však, že vedle hradišť známe četné osady rovinné z doby předhistorické, které polohou svojí pro lid rolnický dobře se hodily, že známe stopy po takovýchto později opuštěných osadách i z doby, kdy panoval t. zv. ráz hradištný, který dr. Kříž Slovanům připouští. Že pak hradiska někdy, nikoli však vždycky, na místech odlehlých a těžce přístupných položena jsou, lze vysvětliti též tím, že hradiska měla svůj zvláštní účel obranný, bývala na mnoze též útočištem ostatního lidu okolního v dobách nebezpečných a že sloužila snad též k účelům náboženským a j. jak někteří badatelé soudí. (Viz na příkl. Dr. Robert Behla: Die vorgeschichtlichen Rundwælle im östlichen Deutschland.) Připomínám, že jsem v námitkách svých též upozornil na okolnosť, že nálezy z doby mladší (t. zv. ráz hradištný) v nynějších osadách poměrně zřídka jsou zastoupeny, a že přece tvrditi nelze, že osady, v nichž nálezy takové učiněny nebyly, pocházejí z dob ještě pozdějších. Co pan dr. Kříž ve své obraně napsal o výsledku prozkoumávání valů na Starých Zámcích u Líšně, platí ovšem prozatím jen pro tento případ, nedokazuje však ničeho pro hradiska jiná a zůstává protož v platnosti, co jsem mu v příčině valů na hradištích namítnul.

Přistupuji k oné části obrany p. dr. Kříže, jež jedná o námitkách proti důvodům historickým. — O výkladu oněch míst ve spisech starých klassiků, na základě kterých se obyčejně líčí nejstarší dějiny Čech i Moravy, pojednal Al. Vojtěch Šembera ve spisu svém „Západní Slované v pravěku." Mnohem důkladnější a více kritická je rozprava: „O Bojích hercynských" z péra V. Brandla, která r. 1873. v „Časopisu Matice Moravské" otištěna byla. Odkázal jsem na tyto práce, domnívaje se, že ten, kdo bojskou říši do Čech klade, mlčením pominouti nemůže důvodů, které zejména v práci Brandlově proti takovému vykládání klassiků sneseny jsou, nechce-li, aby argumentace jeho zůstala podezřelou. V dalším článku naskytne se mi příležitosť, seznámiti čtenáře s výklady Brandlovými a zde zaznamenávám prostě, že tím, dovolávám-li se prací uvedených, zbraně se nevzdávám, nýbrž že používám jen zbraně, kterou jiní připravili! — Úmysl p. dr. Kříže, vyhnouti se nepohodlné diskussi o vědecké práci spisovatele, který kritičností ve věcech dějezpytných obecně uznán jest, je zde příliš patrný a není protož třeba šířiti slov o tom, kdo zde vzdává se zbraně, zdali kritik anebo — p. dr. Kříž.

Pan autor udílí mi též poučení o Ptolemaeovu „μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι" t. j. po česku: „Velký národ Baimové". Poučení toto mně není novinkou, jelikož jsem výklad podobný četl též v díle K. Müllenhofa: „Deutsche Alterthumskunde" sv. II. str. 328. — Navzdor tomu nemohu výkladu onomu za pravdu dáti, jelikož mi nejde na rozum, kterak část lidu markomanského, jež se z Čech vystěhovala, během jednoho století tak rozmnožiti se mohla, že vynikala svým počtem tolik nad ostatní sousední i vzdálenější kmeny v krajinách oněch, že Ptolemæus nazvati ji mohl velkým národem na rozdíl od ostatních, jimž přívlastku toho nepřiložil. Z názvu μέγα ἔθνος jde nepochybně na jevo, že zde nejedná se o vystěhovalou část lidu z Čech a že výklad dr. Kříže jakož i výklady podobné Zeusem a Müllenhofem podané jsou zcela nepodstatné a hledané.

O. Pniower uvádí v 1. dodatku k II. sv. svrchu citovaného díla Müllenhofova na str. 340. v pochybnosť správnosť výkladu

Müllenhofova a sice také s ohledem na přívlastek *μέγα ἔθνος* a sáhá z nouze k výkladu jinému, jemuž by asi ani pan dr. Kříž nepřisvědčil.

V námitkách svých dovolal jsem se též dějepisného pramene *„Chronicon Gothanum“*, v němž obsaženo je místo o *Beorinidech*, do jejichžto země přišli Longobardi, když do Pannonie táhli a kde pod králem Wachonem nějakou dobu pobyli. Jelikož Longobardové již r. 490. po Kr. na dalším pochodu byli a toho času již v Dolních Rakousích se nacházeli, vztahuje se uvedená zpráva na dobu dřívější, z čehož se správně soudí, že Slovaré již před r. 490. po Kr. tudíž v V. stol. po Kr. v Čechách usedlí byli, a že se sem nepřistěhovali teprve ve stol. VI. — Proto citoval jsem p. dr. Křížovi Chronicon Gothanum a nikoli pokračování ku Chronicon Moissiacense a Annales Xantenses ačkoli mi oba tyto prameny dobře známy byly. Ostatně je místo, které dr. Kříž z Chron. Mois. citoval v plném znění otištěno též v I. části I. d. „Dějin národa Českého“ od F. Palackého, 2. vyd. str. 117. v pozn. 52. a mám je tudíž po ruce, aniž bych cestu do zemského archivu k vůli tomu vážiti musil.

Z toho, že jsem pramen „Chronicon Gothanum“ citoval, vzal si p. autor spisu „Kůlna a Kostelík“ příčinu, aby mne obvinil z lehkovážnosti a nespolehlivosti v práci vědecké. Že p. autor učinil pokus ten bezdůvodně a že dotyčné své nájezdy do slova na sebe obrátiti musí, ukážu ihned. Pan dr. Kříž tvrdí, že jsem pramen Chronicon Gothanum, vyčetl z článku Sasinkova v politickém listu „Parlamentär,“ že Chronicon Gothanum historikové vůbec neznají atd.

Odpovídám p. dr. Křížovi, že jsem se o Chronicon Gothanum nedočetl ani v „Parlamentäru“ ani v jiném politickém listu, nýbrž že jsem pramen tento poprve seznal r. 1884. z článku Dr. Prinzingera st. „Die Markmannen-Baiern Wanderungen“, který ve sv. XIV. Mitth. der anthropolog. Gesellschaft in Wien na str. 1.—13. byl uveřejněn. Zde může p. dr. Kříž na str. 2. a 12. dočísti se o „Chronicon Gothanum“ a poučiti se též o tom, že v Chron. Gothanum je řeč o Beovinidech a že německý badatel Dr. Prinzinger cituje pramen ten za doklad, že Slované (die Windischen) již před r. 490. v Čechách usedlí byli a že zde — jak Dr. Prinzinger z názvu Beovinidi soudí — již Bojům podáni byli. Pan dr. Kříž může též vážiti cestu do zemského archivu a nahlédnouti tam do díla „Monumenta Germaniae historica atd.“ „Scriptores rerum Longobardicarum et Italicarum“ sv. VI.—IX. vydání Waitzova z r. 1878. Zde nalezne na str. 1.—6. známý spis Origo gentis Langobardorum a na str. 7.—11. jiné spracování téhož spisu pod názvem *Historia Langobardorum codicis Gohani.* Nuže to jest ono *Chronicon Gothanum*, o němž pod tímto názvem dočísti se lze ve spisu W. Wattenbacha: Deutsche Geschichtsqellen im Mittelalter bis Mitte des XIII. Jh. (Berlin 1885) sv. I. str. 155. pozn. 1. Ostatně mohl p. Dr Kříž o pramenu tomto zvěděti též z pojednání O. Kollera „Uiber den Namen Morava“ v programmu něm. reálky v Kroměříži za r. 1877-8, kdež na str. 5. pod čarou stojí: „Chronicon Gothanum (eine Umarbeitung der Origo .....) ano i v Ottově slovníku naučném (III. 177). je při jméně „Beovinidi“ citováno Chronicon Gothanum. Na důkaz toho, že v Chron. Gothanum o Beovinidech skutečně řeč je, stůjž zde výpisek z cap. 2. kdež o Langobardech stojí psáno: *„Cum ipso de hoc loco in antea patrias ad suam partem expugnare coeperunt, unde in Beovinidis aciem et clauses (classes) perduxerunt; unde usque hodie praesentem diem Wachoni regi eorum domus et habitatio apparet signa. Deinde meliorem ubertatis patriae requirentes, ad Traciam provinciam transierunt .....“*

Tím dokázal jsem, že pramen Chron. Gothanum je historikům dobře znám a že jedná o Beovinidech, pan dr Kříž pak dal na jevo, že o pramenu tom sám vědomosti nabyl v politickém listu „Parlamentär“ a že bez důvodu, aniž by byl po pravdě pátral, spoléhaje na neomylnosť svoji, odhodlal se ve vědecké diskussi k podezřívání, které ničím omluviti nelze.

Pokud se dotýče *místopisných zpráv* Ptolemæových, jest vždy na paměti míti, že Ptolemæus zaznamenal pouze jednotlivá místa za onoho času buď jako obchodní stanice anebo jinak vynikající, o nichž zvěsť pronikla, pak že Ptolemæus geografických názvů sám na místě samém nenasbíral, nýbrž že čerpal z různých pramenů a to zejména ze zpráv ústních, jemu podávaných, a že protož záleží na tom, od koho se mu dostalo zpráv z té neb oné krajiny. Tím se vysvětlí snadno, že z některé krajiny obdržeti mohl názvy slovanské a jiné ve formě zcela zkažené, kdežto opět z jiné krajiny název slovanský anebo náhodou slovanskému podobný ve formě správnější neb docela správné k sluchu mu přijíti mohl. — Pan dr. Kříž uvedl ve své obraně též některé názvy z krajů povislanských tak Bulanes, Saboci, Piengitae, Biessi, Stavani,

které nám Ptolemaeus zachoval. Nenamítám ničeho proti slovanskosti těchto názvů, nesmíme však zapomínati, že Ptolemaeus z krajin zavislanských zaznamenal též názvy jako: Arsyetai, Anartophraktoi, Igyllionos, Geuinoi, Amadokoi a j. a že naproti tomu z krajin předvislanských z Ptolemaea a z jiných starých spisovatelů známe názvy jako Lugy, Diduni, Mugiloni (u Strabona), Korkonti, Zumi, Asanka, Kalisia, Stragona, Setidava, Setovia a j., jež zajisté po německu nezní. Na Čechy nelze se při uvažování toho obmezovati, poněvadž ani určitě udati nemůžeme, který z názvů místních Ptolemeaem zachovaných do Čech náleží.

Se stanoviska numismatického neodpověděl p. dr. Kříž ve své obraně více nežli tolik, že poklad podmokelský s ohledem na svoji velikou cenu, kterouž p. autor na 96.000 zl. vypočítal, od obchodníka kočovného pocházeti nemůže. Že by poklad podmokelský byl právě obchodním fondem nějakého potulného trhovce ne tvrdím, domnívám se však, že poklad ten také různým jiným způsobem z ciziny do země přijíti mohl. Že by však zlaté peníze ony v době předhistorické v krajinách našich byly bývaly platidlem domácím, musím rozhodně popírati z důvodů, jež jsem již v námitkách svých vyložil totiž proto, že peníze ony vyskytují se jen ve výminečných řídkých případech jako vzácnosť na sídlištích předhistorických z oné doby pocházejících.

V pozůstatcích sídel takových nalezáme často dobře zachovalé ztracené předměty, které svého času jistě velmi ceněny byly tak n. př. jehlice, fibule, náramky bronzové a pod., jež nebylo lze tak snadno ztratiti jako okrouhlý penízek. a kdyby mince ony u nás byly bývaly tehdy platidlem domácím, musili bychom je ve větším neb menším počtu nacházeti ve vrstvách bydlišť předhistorických. K úsudku tomu není třeba odborné znalosti dotyčného odvětví numismatiky, stačí k tomu prostý nepředpojatý úsudek a proto bylo na příslušném místě obrany p. dra. Kříže položené ponaučení při nejmenším zcela nemístné. Avšak i co do oceňování pokladu nemůžeme s p. autorem souhlasiti, neboť tvrzení, že u národů předhistorických zlato mělo takovou cenu jako za našich časů, aneb dokonce větší je zcela neodůvodněno. Jelikož otázku o původu t. zv. duhovek pouze odborník řešiti může a ostatně rozřešení otázky této pro náš účel potud důležitosti nemá, pokud domácí původ mincí takových, kteréž se v našich krajinách vyskytly, dokázán nebude, odkázal jsem v námitkách svých věc tuto odborným numismatikům, jelikož se touto vědou neobírám, jsa přesvědčen o tom, že také v prehistorii dělba práce jest nevyhnutelnou, chceme-li dospěti k výsledkům určitým a pevným. Nemohu posouditi, kterak intensivně se p. dr. Kříž zabýval numismatikou celtickou, mám však po ruce dopis odborného numismatika p. In. L. Červinky, který se otázkou t. zv. mincí celtických po tři léta pilně zanášel a který dospěl k úsudku tomu, že zlaté peníze ony nejsou starší VI. až VIII. století po Kr. Článek v němž náhled ten odůvodněn bude, uveřejní p. Červinka v tomto časopisu; prozatím upozornil mne na pozoruhodnou okolnosť, že ucho kotle, v němž poklad podmokelský nalezen byl, zhotoveno je z bronzu obsahujícího jakožto podstatnou přísadu (23·83) olovo. („Wocelův Pravěk“ str. 586.) — Nuže, bronzy, obsahující jako podstatnou přísadu olovo, připisují se době mladší, nežli jest ona, do níž dr. Kříž zlaté peníze podmokelské klade. Otázkou složení bronzů zabýval se u nás zejména J. E. Wocel, který v souhlasu s jinými odborníky dospěl k úsudku, že bronzy takové náležejí rozhodně době mladší; též připisuje je na str. 586. „Pravěku“ nikoli Bojům, nýbrž Markomanům. — Kotlík, v němž poklad obsažen byl, pochází tudíž z doby markomanské, zlaťáky pak v něm nalezené jsou bojské a hromadný nález tento má sloužiti za důkaz, že říše Bojů byla v Čechách. Na takových základech spočívá onen nezvratný důkaz numismatický, na němž si p. dr. Kříž tolik zakládá! Předhistorická archaeologie bývá nejslabší oporou těch, kteří se snaží dokázati, že Slované teprvé někdy ve stol. VI. do krajin předvislavských pokročili a kteří opírají dogma, že krajiny naše od doby neolithické až do druhé polovice prvního století př. Kr. výlučně zabrány byly lidem celtickým. Dostačí zde, poukáži-li na jednu věc: Výzkumy archaeologické v Čechách a na Moravě vedou k tomu, že s ohledem na rozdílný ritus pohřební připustiti musíme, že vlasť naše v t. zv. době celtické zároveň zalidněna byla plemenem dvojím. Upozorňujeme zde na hroby se skrčenými kostrami a na pozdější hroby kostrové s milodary, hlásícími se k t. zv. kultuře ténské, na mohyly s pohřby žárovými, pak na význačnou skupinu t. zv. *polí popelnicových* (na př. pohřebiště Obřanské), kteráž nás nepřetržitou řadou vede dávnými državami západních Slovanů totiž od Sály a Labe, Horní a Dolní Lužicí, Braniborskem, Slezskem, Poznaňskem a Haličí, daleko na východ za Vislu ku staroslavnému slo-

vanskému Kyjevu. Marně pátráme po takových pohřebištích ve starých državách germánských ve Skandinavii a ve starých sídlech Gallů Cæsarových. To nevadí však nikterak odpůrcům starožitností Slovanů ve střední Evropě, aby význačná pohřebiště tato prohlašovali, jak jim potřeba káže, v některých krajinách jako na př. v Čechách a na Moravě za celtická a jinde opět, kde Celtů třeba není, jako ve středním Německu, za germanská t. j. německá!

Na konci obrany své pozastavil se dr. Kříž nad tím, že jsem ze „Starožitností Slovanských" citoval četná místa, z nichž nepokryté jde na jevo, že Pavel Jos. Šafařík byl proniknut přesvědčením, že Visla a Tatry v době předhistorické netvořily původní starou hranici světa slovanského, nýbrž že Slované v době předhistorické mnohem dále na západ zasahovali. Tomuto přesvědčení zvěčnělého učence neodporuje ani výrok jeho taktéž ve „Starožitnostech" obsažený, že Čechové teprve po pádu Markomanů do nynější své vlasti vstoupili, neboť Šafařík mluví v citovaných mnou místech o Venedech, Vindech a Slovanech a netvrdí nikde, že kmen Čechů již v době předhistorické sídlo své měl v nynějších Čechách a to je rozdíl veliký, který se přehlížeti nesmí. Já citoval četná místa ona ze „Starožitností" proto, poněvadž je pan autor „Kůlny a Kostelíka" zamlčel.

Volá-li p. dr. Kříž, abych vymazal z historie celtické Boje a germanské Markomany, odpovídám mu prostě, že toho potřeba není a připomínám mu, že jsem se proti náhledu, že Markomané v naší vlasti bytovali, nevyslovil a že i v případě tom, kdyby existence říše Bojů v Čechách prokázána byla, nevylučuje to současné osídlení krajin našich národem slovanským!

Jaroslav Palliardi.

Literatura.

Archaeologický výzkum ve středních Čechách, který roku 1889—92 společnou prací podnikli Jan Hellich, lékárník v Poděbradech, Dr. J. L. Píč, professor v Praze, † Václav Požárecký, bývalý ředitel cukrovaru v Litoli a Jan Waněk, vrchní správce v Radími, s předmluvou Bojové, Markomani a Češi. Píše **Dr. J. L. Píč.** Vydáno pomocí České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění jako otisk z „Památek archæologických", díl XIV. V Praze 1893. s 38 tabulemi a mnoha obrazy v textu. U nás jest vždy zjevem potěšitelným, když několik mužů dobré vůle spojí se ku plodné práci, zvláště když dospěje práce ku spracování tak obezřetnému, jako v přítomné práci se jeví. Nemíníme široce rozebírati obsahu záslužné práce, zvláště úvodu jejího, kde dospěl Dr. Píč ku výsledkům (sl. XCVIII.), že svědectví historické a archaologické ve příčině Bojů a Markomanů valně se rozcházejí. „Dějepisné prameny učí, že prvním obyvatelstvem tohoto království (sic!) byli Bojové, po nich že zemi opanovali Markomané; archaeologie naproti tomu zřejmé dává svědectví, že ve starší době byli tu najednou a současně dva národové, jeden v severní polovici země, který své mrtvé pochovával hlavně v poloze skrčené, druhý, který své nebožtíky spaloval a ukládal v kamenných mohylách. Kde však zůstala popelnicová pole v Polabí, tak výmluvná jak svou zeměpisnou rozšířeností v dávných zemích slovanských, tak chudším inventářem svým na díle s mohylami jihočeskými stejnodobým a ukazujícím přesvědčivě, jak lid pokojný vyvinoval se v žirných krajích naší vlasti, nepřetržitě od starší doby hallštattské až k mohylám a hrobům, o nichž máme určitá svědectví letopisců. K tomu ještě nehodí se ani svědectví Caesarovo (VI. 22), Tacitovo (Germ. 16.) ani Strabonovo (VII. 1. 3.) k tomu usazenému lidu, který nejen, že zanechal nekropole, ale též památky klidného vývoje svého na hradištích starších, kde se k nim připojují mladší svědkové jako článek k článku. Tomu naučili jsme se z hradišť se dvěma vrstvami, což více vydá, než ojedinělé články bez spojitosti místního vývinu. Že si budou musiti zvykati naši archaeologové na jiné zeměpisné celky, o tom poučuje nás krajina se stejnými památkami s obou stran Šumavy a Krkonoš. Vystihnouti pak hranice dávných národů i s jeho strážemi a hradbami, jest vděčnou úlohou badatelů. K takovým náleží též hlouček badatelů napřed jme-

novaných, kteří se vzornou pílí snesli materiál k dějinám pravěkým lidu ve středních Čechách bydlivšího, prozkoumavše stará hradiště na středním Polabí, jeskyni „Turecké maštale“ pod Tetínem, kulturní popelovité jámy u Radimi, hroby se skrčenými kostrami u Velké Vsi, u Zloněic, u Vel. Brazdimi, u Brandýsa nad Lab., u Zájezdu blíž Kovar a v Podbabě, mohyly u Dobré, hroby s kostrami doby la tènské, hroby žárové polabského rázu a jich mladší výstřelky na Třebické u Dobřichova, pak hroby s kostrami z doby velkomoravské, hroby s kostrami z počátku doby křesťanské, zvláště z Libice n. C. a velmi poučné vrstvy různého stáří nad sebou u Michle, nasbírali tak množství poučných příkladů a starší nálezy dokonaleji podali u věrném vyobrazení. Zvláštní cenu mají obrázky a tabulky, jimiž platně rozmnožen inventář vlasteneckých nálezů. Seznamy podobných nalezisk nejsou však přesné co do jmen nalezisk ani co do věci. Skupeny jsou v jedno naleziště značně rozdílné. Tak u Ksín blíž Žlebů nebylo ustrin, nýbrž zcela typický hrob, v Krchlebech nebylo pozdních mohyl, ale hroby polabského rázu, dle čehož mapy opraviti nutno. Na Hrádku v Čáslavi není hliněných valů; máme v Čechách i na Moravě též hradiště hrazená vodou a bláty. S potěšením zaznamenali jsme, že p. Dr. Píč některé vývody ještě při Sovenických hrobech v Památkách uvedené (XIV. 347—349) zaměnil. „Arch. výzkum“ zůstane cennou pomůckou českého archaeolga i každému vlastmilu vzácnou. Prodejní cena (u Otty v Praze 2 zl.) jest velmi mírna.

Kl. Čermák.

Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce. Dějepisně-statistický pohled od **Fr. A. Slavíka.** Cena 1·80 zl. V Telči 1892. Stran 256. — Až dosud zabývali se dějepisci naši jen velmi nedostatečně onou přesmutnou pro naši vlast dobou století sedmnáctého. Prof. Slavíkovi náleží zásluha, že on první prozkoumal prameny onoho věku, chované v zemské registratuře moravské, zejména úřední popisy země z r. 1656. a pak z let 1667—1679, pořízené od tzv. visitační komise pro upravení berně. Dáta, jež z nich čerpal, sestavil p. spisovatel v přítomném spise v přehledný celek a podal takto obraz naší vlasti z trudné té doby, z něhož dopodrobna seznáváme útrapy a osudné následky předlouhé, kruté války třicetileté. S neunavnou pílí sestavil p. spisovatel přečetné tabulky číslic a spracoval výsledky svých výpočtů v celou řadu článků. — Spis rozdělen je na dva díly. První díl předvádí předně celá panství, a sice uvedeno, kolik každé mělo poddanských rolí a vinic, kolik lánů průměrně měly obce na tom kterém panství, kolik domů osedlých, lhotních a pustých r. 1667. a v letech 1773—75, kolik rolí pustých atd. Pak sestaveny jednotlivé obce, které nejvíce utrpěly majíce nejméně asi [illegible] domů pustých a konečně uvedeny osady úplně pusté. Tak postupuje p. spisovatel o každém ze 6 bývalých krajů moravských zvlášť, a připojuje k tomu týž pohled na moravské obvody ve Slezsku. Úhrnný výsledek této statistiky je, že po válce třicetileté bylo na Moravě jenom půl milionu lidí, kdežto ve stol. XV. počítalo se zde tak jako dnes přes 2 miliony. Domů pustých pak r. 1656. bylo 27.290 (t. j. 28% všech tehdejších domů) oproti 69.879 obydleným. Zvláštní články věnovány židovským domům, majetku vrchnosti a král. městům. Celkový pohled a konečný výsledek a přehled zakončuje díl I. — Díl II. obsahuje množství článků nad míru zajímavých. Dovídáme se tu, která města utrpěla válkou nejvíce a která nejméně, kolik bylo tehdy na Moravě měst a vesnic v poměru k našim časům, které byly tehdy největší obce, promluveno též stručně o tehdejší správě obecní, o pracích vesnických obcí, obšírněji pak o poměrech národnostních a jaké proměny v té příčině od té doby nastaly. Uvedeny též nově založené osady. Zvláště zajímavá pro dějiny stavu selského je kapitola o poměrech poddanských; pozoruhodno je zjištění, že pozemky poddanské byly za té doby od vrchností namnoze úplně znova rozdělovány, což nabádá k opatrnosti při úsudcích o stáří osad na základě rozdělení pozemků. Zvláštní tabulky ukazují, kde a kolik rodin udrželo se v držení rodných domů od polovice 17 do polovice 18. století. Odstavci o církevní správě, o školách, o literatuře na Moravě zakončen je bohatý obsah II dílu tohoto velice cenného spisu. Do jmen místních vloudila se tu tam chyba, čemuž při velikém množství jmen místních diviti se nelze. Práce, jakou prof. Slavík tímto spisem vykonal, je velice záslužná a plného uznání hodná.

V. Houdek.

Na památku národopisné výstavky v Nákle r. 1893. — Máme před sebou opět jednu z těch knížeček, které vyvolal nynější utěšený ruch národopisný. Od jiných toho druhu brožurek liší se tato tím, že o výstavce samé, letos o sv. Duše v Nákle uspořádané, nijakých zpráv nepodává; máme za to, že by neškodilo, doplniti ji dodatkem samostatným, obsahujícím zprávu o výstavce, a sice jak

průběh její tak i seznam důležitějších předmětů vystavených. Jak svým objemem (47 stran osmerkových) tak i vnitřním obsahem řadí se přítomná knížka ku pozoruhodnějším plodům této příležitostné literatury. Vítáme ji pak již proto tím radostněji, poněvadž je to první poněkud obšírnější práce literární, zabývající se pouze lidem severohanáckým na Olomoucku. Obsahuje předně obšírnější článek „**Náš hanácký lid**, jak se jeví ve svých obyčejích, tancích, zpěvích a pověrách a svém kroji“. Pojednání toto rozpadá se na dvě části, z nichž první, objemnější, popisuje Hanáky po stránce duševní a svědčí o tom, jak dobře spisovatel její, nákelský nadučitel na odp. a zároveň předseda odboru výstavkového p. **Vídrman** zná ten lid, mezi nímž život svůj ztrávil. P. spisovatel vede nás přirozeným postupem od kolébky dětské ku hrám dítek a mládeže odrostlejší, odtud ku zábavám, zvykům a obřadům výročním; dále pozastavil se při zvycích svatebních, načež popisuje život v rodině a obci, uvádí několik tanců hanáckých jakož i pověr a pořekadel, aby pak v závěrečné úvaze podal stručné rysy hanácké povahy. Je to věcně velmi cenný příspěvek lidopisný a také svému účelu přiměřeně podaný, tak že jej s chutí každý přečte, koho zajímá poznati život (bohužel namnoze již jen bývalý) našich Hanáků. Pro tuto vnitřní cenu článku čtenář již rád přehlédne některá nedopatření ve formě zevnější. Povděčni jsme také přednášce sleč. **Boženy Vídrmanovy o kroji hanáckém z okolí Nákla** a litujeme jen, že je pěkné pojednání toto obmezeno jenom na kroj **ženský**. Jakož o kroji mužském není v celém spisku zmínky, tak vůbec dílko toto nevyčerpává lidopisné látky severohanácké až do dna, jinak by také bylo zajisté nabylo rozměrů, jež asi nebyly za této příležitosti zamýšleny. K této lidopisné části připojuje se článek **místopisný** (historicko-statistický) o **Nákle**, který je sestaven dle dotazníku vydaného od muzejních spolků moravských v příčině vlastivědy, avšak co do ceny poněkud za částí lidopisnou zůstává, an některých otázek jen povrchně se dotýká a tu i tam v podrobnostech též nějaké věcné opravy vyžaduje. Nemalou ozdobou spisku je zdařilá fototypie nákelského kostela; mimo to připojen půdorys Nákla a jednoho gruntu nákelského, který však není z nejstarších typických gruntů severohanáckých, a k němuž schází popis. — Vyslovujeme opětovně svou radosť nad touto prací, za niž si v první řadě p. naduč. Vídrman zasloužil upřímné uznání. Přáli bychom si, aby každá národopisná výstavka zanechala podobnou trvalou památku po sobě. *V. Houdek.*

Průvodce po dějinách věků starého, středního a nového. Pro školu a dům napsal Dr. **Fr. Brdlík.** Druhé vydání. V Rychnově n. Kn. 1893. Nákladem vlastním. Str. 518. — Cena 3 koruny. Podle počtu vydání, jakého kniha nějaká v určité kratší nebo delší době dosáhla, určuje se nezřídka i vnitřní cena a důležitosť časová spisu. Určování podobné, zejména pokud o vnitřní cenu běží, nebývá vždy správné při dílech nakladateli z povolání vydaných. Jest známo, že často i škváry, jimž činí se ohromná reklama jdou jakoby na dračku, kdežto dobrá díla druhdy ležeti zůstávají. Vydá-li však někdo, jako dr. Brdlík, knihu svoji nákladem vlastním a vyjde-li tatáž po dvou létech v novém vydání opětně nákladem vlastním, jest zjev tento pro knihu znamením doporučujícím. Co platilo o vydání prvním, platí u větší ještě míře o druhém opraveném. „Průvodce“ vyplnil opravdovou mezeru v české literatuře — buďiž odpuštěno mi, že používám staré této fráze — a spisovatel podal kus práce, jež zasluhuje uznání. Kniha určena je pro školu a dům. Myslím, že více sloužiti bude škole. Že vhod jest zvláště žákům vyšších tříd na školách středních a kandidátům učitelství — jak dí spisovatel v předmluvě — nepochybuji v nejmenším. Hodí se však i učitelům škol středních a měšťanských i kandidátům professury. — Z 518 stránek „Průvodce“ připadá na dějiny starověké 139 stran, na středověké 125, na novověké 227. Ostatek zaujímá obsáhlý třísloupcový ukazovatel. Že novému věku většina místa vyměřena, schvalujeme. Umožněno tak přihlednouti k zanedbavaným dějinám nejnovějším. Při stručné mluvě obsahuje kniha mnohem více než učebnice. Platí to zejmena vzhledem k dějinám slovanským. Nové vydání doplněno na prospěch svůj topografií méně známých míst a výslovností cizích jmen. Tisk je průhledný a správný. Tiskových chyb je málo. Rodokmeny bylo by lépe pohromadě umístiti. V dějinách slovanských nejstaršího období stojí spisovatel na starém stanovisku, jež novější bádání historické i archaeologické zamítá jako neoprávněné a tendenční. Spisovateli sahají sídla Slovanů v době nejstarší na západ jen k rozhraní Visly a Odry. Germani jsou úplně totožní s Němci. Nepřesvědčila-li škola slovanská pana spisovatele svými důvody, aspoň zmínky byla by zasloužila, tím spíše, když jinde vzpomíná nových odchylných názorů, ku př. na straně 35., kdež jednáno o ústavě athénské. *P. Papáček.*

Professor Dr. Heinrich von Ranke: Uiber Hochæcker. Zvláštní otisk z časopisu „Beitraege zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns“. Mnichov 1893. O t. zv. vysokých polích, stopách to orby předhistorické bylo již mnoho psáno a pojednáváno. Z novějších prací o předmětu tomto pojednávajících jsou nejdůležitější práce Augusta Hartmanna: „Zur Hochaeckerfrage“, Fr. S. Hartmanna: „Zur Hochaeckerfrage“, který o předmětu tom přednášel též při šesté obecné schůzi něm. spol. anthrop. v Mnichově pak práce F. Ohlenschlagera „Uiber Alter, Herkunft u. Verbreitung der Hochaecker in Bayern“ (v popisu předhistorické mapy Bavorska). Všechny dosavádní práce trpí však nedostatkem, že nespočívají na důkladném soustavném prozkoumání předmětu, o němž pojednávají, a proto zůstaly výsledky jejich nejisté. Dr Jindřich Ranke založil práci svoji na důkladném vlastním prozkoumání vysokých polí, jež se rozkládají na poříčí Jizary poblíž silnice římské, vedoucí z Augšburku (Augusta Vindelicorum) do Solnohradu pak při silnici římské u Epfachu (Abodiacum) na poříčí Lechu, prozkoumal též některé mohyly, které se při těchto vysokých polích nalézaly a dospěl takto k výsledkům velmi pozoruhodným, jež zde stručně podáváme: Vysoká pole (Hochaecker) jsou dlouhé a široké klenuté záhony, vyskytující se v lesích a pustinách a sloužila za dob nepamětných za ornou půdu. Pohraniční čáry jejich jsou rovné, zřídka poněkud zakřivené; směr nemají stejný, rozkládajíce se někdy od jihu k severu, nejčastěji však od východu k západu. Také rozměry jejich jsou nestejné: výška jejich obnáší 0·04 – 0·96 m. šířka 2·00 — 23·30 m. délka pak 17·00 až 1220·00 m, nejčastěji bývají 7·70 – 9·70 m. široké a 170 – 285 m. dlouhé. — Podobá se, že přílišné rozměry poukazují k tomu, že pole tato nebývala vlastnictvím soukromým, nýbrž obecným. Nynější polnosti v krajinách dotyčných jsou mnohem menší, přerušují mnohdy staré záhony ony, z čehož souditi jest, že vysoká pole nepocházejí od praotců nynějších německých Bavorů, u nichž od nepaměti panuje rozdělení polností v úzké t. zv. „Bifangy“, spočívající na soukromém vlastnictví jednotlivců, naprosto rozdílné od oněch vysokých polí. Vysoká pole vyskytují se v Bavorsku nejčastěji v území mezi Alpami a Dunajem, zasahují též dále na západ do Würtemberska a rozprostírají se tedy nejvíce po území, které někdejší Vindelicie (od I.—IV. stol. po Kr. država římská) zaujímala. Dr. Ranke shledal, že vysoká pole bývají těsně při silnicích římských svrchu vzpomenutých; silnice tyto je však neprotínají a také jámy, z nichž vybírán byl ku stavbě silnic oněch štěrk, bývají na takových místech při silnicích, kde záhonů není; pouze v jediném případě shledal Dr. Ranke, že při silnici u Abodiacum štěrk vybrán byl z pobořených vysokých polí; to mohlo se státi též při pozdějším opravování římských silnic za panování Septimia Severa (193 až 211), jenž silnice v říši opravovati dával. Z okolnosti že vysoká pole těsně sousedějí s římskými silnicemi, že obklopují též zbytky římské vily u Machtlfingu a že vůbec od Římanů šetřena byla, bylo by lze dovozovati, že záhony tyto pocházejí od Římanů anebo od obyvatelstva, jež žilo s Římany v míru a dobré shodě. Římanům nelze ale pole tato přičítati, poněvadž římský způsob rozdělování polností kolonialních na pravidelné čtverce na vysoká pole nikterak se nehodí. Pokud se dotýče záhonů, dotýkajících se silnic římských, aniž by při zakládání silnic byly přerušeny bývaly, lze s ohledem na polohu jejich domnívati se, že tyto záhony zřízeny byly teprv po založení příslušných silnic. — Pro objasnění původu vysokých polí je důležito, že při nich bývají mohyly, jichž při zakládání záhonů pečlivě šetřeno bylo, tak že i v mnohých případech záhony se rozstupují kolem mohyly, která by byla musila vzíti za své, kdyby záhony obvyklým rovným směrem byly pokračovaly. Dr. Julius Nane konstatoval, že některé mohyly zbudovány jsou na záhonech samých, z čehož ovšem vysvítá, že záhony dotyčné jsou starší mohyl na nich zbudovaných. Dr. Ranke, vystihnuv tento vzájemný poměr mohyl a polí vysokých, prozkoumal některé mohyly takové a shledal, že obsahují žárové pohřby s inventářem staršího a mladšího období kultury hallstattské. Totéž zjistil Dr Nane v příčině četných mohyl, které byly na blízku vysokých polí a mohyl, jež zbudovány byly na záhonech samých. Dr. Ranke vyšetřil dále, že vysoká pole přicházejí též na některých hradištích tak na př. na hradišti „Birg“ zvaném, na levém břehu Jizary. Kopáním na tomto hradišti provedeným bylo vyšetřeno, že také hradisko toto obsahuje předměty rázu hallstattského a snad i starší. Zde bylo by ovšem důležito bývalo, aby též půda pod záhony náležitě prozkoumána byla, což se nestalo. — Na základě všech uvedených skutečností dospěl autor ku přesvědčení, že vysoká pole v území někdejší Vindelicie pocházejí od téhož lidu, jenž popel svých zemřelých ukládal v mohylách svrchu dotčených, který zde aspoň 4–5 století, a bezpochyby ještě mnohem déle před dobou panství římského usedlým byl, a za časů panství

římského s Římany v míru a pokoji žil. — V příčině složení vysokých polí vyšetřil spisovatel prokopáním četných záhonů, že záhony ty spočívají na přirozeném, mnohdy ovšem již od přírody nerovném podkladu a že pouze ornice prací lidskou tvar vypouklý obdržela; to mohlo povstati tím, že oráno bylo pluhem s dlouhým prkénkem. — Tím opraveny jsou zprávy některých spisovatelů, kteří se domnívali, že také štěrkový podklad záhonů uměle sklenut byl, což bylo by ovšem dílem obrovským, síly lidské přesahujícím a také zbytečným. *J. P.*

Hovorna.

O sbírání a sbírkách našich moravských pohádek a pověstí. (Dokončení.)

Ačkoli je jazyk v pohádkách Kuldových zachován v původní, ryzí, nezfalšované formě, ač také způsob, ráz vypravování lidového zachován zde neporušen, takže sbírka tato jest a zůstane pro filologa i folkloristu studnicí nevyvážitelnou, přece nebudeme se tím tajiti, že naším ideálem sbírky pohádkové by byly pohádky podané dialektem.

Jako pak klademe váhu na to, aby pohádky a pověsti vydávány byly co do zevnější i vnitřní formy jazykové pokud možná věrně, činíme ovšem stejnou měrou požadavek tento i co do věci, co do obsahu, děje. Pravda ovšem, že leckterá pohádka, jak ji slyšíme vypravovati, potřebuje také věcné úpravy doplněním v ohledu psychologickém a logickém. Býváť někdy v paměti vypravovatelově poněkud porušena; ten neb onen moment vypravovateli z paměti vypadl a děj tu vykazuje mezeru, tak že postup, jak se nám podává, je psychologicky nemožný nebo nelogický. I v té příčině je Kuldova sbírka vzornou. Při pohádkách vydavatelem volně zpracovaných by takové nedostatky již naprosto měly býti vyloučeny, jako jich na př. nenalezáme v „Pohádkách z Moravy“ od Fr. Stránecké, které kvalitativně — formálně i věcně — rovnají se klassickým pohádkám Bož. Němcové. Na takovou mezeru v ději pohádky měli jsme nedávno příležitosť v tomto časopise poukázati, posuzujíce P. Přikrylovo „Záhoří“, při pohádce o Josefce, též Zlatovláska a jinak v různých sbírkách jmenované. (Viz tento časopis 1892, str. 110.) Ale i v pohádkách podávaných věrně dle vypravování má vydavatel provésti korrektury takových věcných zkomolenin. V Menšíkových pohádkách nalezáme hojně takových, které mají děj zřejmě porušený; na př. tyto pohádky: „Dobří psové“ (99), „Švec musel nositi draka na zádech“ (213), „Košile cizince“ (329), „Neznámý host“ (343), „Student a anjel strážce“ (339). S touto poslední srovnej tutéž pohádku Kuldovu „O jednom, co se narodil na takové planetě, že bude oběšen“ (I. 272). Nápravu takových zkomolenin dějových hledati třeba tím způsobem, že si sběratel dá tutéž pohádku vykládati, pokud možná, několika vypravovateli, jak to dělali vydavatelé pověstí (pohádek) uhersko-slovenských.

Za této příležitosti doporučujeme vydavatelům pohádek něco, co jsme dosud jenom při uhersko-slovenských pohádkách a částečně v III. právě vydaném svazku pohádek Kuldových pozorovali. Tam totiž uvedeny jsou při každé pohádce jmenem ty osoby z lidu, které sběrateli dotyčnou pohádku vypravovaly. Jsouť to jakoby svědkové, že vydavatel vypravuje věrně dle lidového podání. —

Promluvivše o tom, jak si představujeme dokonalou redakci jednotlivých pohádek po stránce formální i věcné, chceme věnovati několik slov ještě redakci celého souboru pohádek a pověstí.

Při značné různosti kmenů Moravu obývajících doporučuje se zajisté se stanoviska národopisného, obmeziti každou sbírku pohádek a pověstí na jediný kmen. Požadavku tomu vyhovuje z větších sbírek jenom Kuldova. Mikšíček hranic národopisných nedbal, kdežto Menšík zase naopak zašel v té příčině daleko, rozděliv sbírku svou na pohádky 1. z okolí telečského, 2. dačického, 3. benetického. Všechny tyto pohádky neliší se od sebe rázem svým nijak; vždyť vzájemná vzdálenosť jmenovaných míst je celkem nepatrná.

Je vlastně samozřejmo, že do sbírky pohádek a pověstí nepatří, co není ani pohádkou ani pověstí, tedy anekdoty, vtipy, vypravování pouhých událostí atd. Dotýkáme se této věci jenom proto, že se Menšík na tento samozřejmý princip nevázal. Nemíníme tu pouštěti se do úvahy o tom, zda li bylo záhodno, otiskovati v „Mor. pohádkách a pověstech“ t. zv. staré hanácké písně (ostatně jsou to písně umělé, nikoli lidové) ano dokonce i politické dopisy z let nedávných — patrně jenom proto, že byly psány hanáckým nářečím; ani konečně netřeba podotýkati, že ty „úvody“, jež Menšík pohádkám jednotlivých krajin předeslal, a které nejsou nic víc než topografickým popisem střediska té krajiny, nemají s pohádkami toho

kraje pranic činiti a tedy jsou úplně nemístnými. Ale máme na mysli takové „také“ pohádky a pověsti, jako: „Pytlák Šebesta“ (62), „Nezdárný syn“ (83), „Starostlivá žena“ (83), „Soused Huml v Dačicích“ (84), „Sedlák z Řečice“ (95), „Sedlák z Hříšice“ (95), „Česť rychtářova“ (105), „Nejvyšší blaho“ (119), „Nemilosrdná žena“ (207) a j., které jsou vším možným — jenom žádnými pohádkami ani pověstmi.

Ale i stran skutečných pohádek a pověstí může býti sběratel někdy na rozpacích, zda-li tu či onu má vydati, na př. když některá pohádka (pověsť) již je v jiné, starší sbírce uveřejněna. Tu rozhodne zajisté ta okolnosť, zda-li byla sběrateli vypravována s některými pozoruhodnými odchylkami — ať již co do obsahu ať co do formy — od znění již známého. Také by po našem mínění variantům neměly býti dávány nové nadpisy, nýbrž mělo by se — aspoň pokud to obsah variantu dovoluje — zůstati při tom nadpisu, jejž má známé již znění pohádky té, a vydavatel variantu měl by poukázati, kde starší forma té pohádky je uveřejněna. K tomu jest ovšem potřebí znalosti všech dosud vydaných pohádek a pověstí moravských. Ale i při pohádkách dosud neznámých může nastati někdy důvod pro potlačení jich — jsou-li totiž nějak indecentní. Kulda byl již svým povoláním jako kněz vázán přísně vymýtiti vše, co by mravnosť nebo slušnosť jenom poněkud uráželo. Dokazují to poznámky na str. 175. dílu I. a 63. dílu II. jeho sbírky. To si Menšík v této příčině méně starostí připouštěl. Jeho pohádky: „Učený rychtář“ (108), „Dva sousedé z mokré čtvrti“ (336), „Vysoký, břichatý a okatý“ (384) a ještě leckterá jiná obsahují sprostoty, kterých nelze opakovati. Poslední uvedená je svou až rafinovanou sprostotou jakoby karikaturou známé krásné české pohádky Erbenovy „Dlouhý, Široký, Bystrozraký.“ Takovým výstřelkům lidové poesie nesluší popřávati místa ve sbírkách pohádek.

Na konec zbývá nám ještě promluviti slovo o uspořádání sbírek pohádek a pověstí. Především naskytne se otázka: Sluší pohádky odděliti od pověstí? Z našich sběratelův učinil tak Mikšíček, kdežto Kulda i Menšík podávají pohádky i pověsti spolu smíseny. Hranice mezi oběma těmito druhy lidového básnictví jsou ovšem dosti mlhavé, takže v některých případech může býti spor o tom, máme-li před sebou pohádku či pověsť. Velká většina pověstí však snadno rozezná se od pohádky, ježto pověsti vížou se k určitému místu, k osobám často jmenem uvedeným, namnoze k osobnostem historickým, a tím samým také k jisté době. Na všechno to se pohádka neváže. Ostatně není zde místo, tuto často již pojednanou otázku šíře probírati. Naše soukromé mínění je to, že se pohádky mají vydávati od pověstí odděleně.

Otázky konečné, v jakém za sebou pořádku nasbírané pohádky vydati dlužno, naši pohádkáři si dosud téměř naprosto nevšímali. Pohádky ve sbírkách jejich následují za sebou docela libovolně — vyjma pouhý náběh, jaký učinil Kulda, seřadiv za sebou všechny pověsti o Radhošti, a pak několik o čarodějnících. Jinak ale pohádky s dějem částečně podobným, které by po našem mínění měly následovati jakožto varianty bezprostředně za sebou, jsou v Kuldově sbírce daleko od sebe odděleny. Tak na př. pohádka „O chovanci královském“ je v díle I. na str. 204. a její různočtení „Hloupý Jan a jeho kůň“ v dílu II. na str. 132. „Pohádka o sklenné hoře“ je na str. 254. dílu I. a „Sklenný vrch“ na str. 34. dílu II. Variant pohádky „O hloupém čertu“ na str. 59. dílu I. totiž „Nábožný kovář“ je na str. 51. dílu II., pohádka „Kúzlíř“ (II. 30) patří též bezprostředně k pohádce „Černokněžník nad černokněžníka“ (II. 83.) Podobně je pohádka „O kupeckém mládenci“ na str. 229, její variant „O jednom, co se narodil na takové planetě, že bude oběšen“, pak na str. 272. Za to ovšem varianty „Dvě sestry služky“ (II. 15) a „Dvě klubíčka“ (II. 19) následují správně za sebou.

Nemůžeme na tu chvíli podati úplný vyčerpávající návrh, dle něhož by se pohádky měly na skupiny rozděliti; jenom příkladmo uvádíme toto rozdělení: pohádky o čertu; pohádky o čarodějnících a čarodějnicách (o černokněžnících vykládají pověsti); báje sluneční; pohádky o obrech; o loupežnících atd. Aspoň podobné uspořádání nacházíme v Kolbergovu „Ludu“ a Praskově „Vlastivědě slezské I.“

V. Houdek.

*

Důstojný pán František Přikryl, kooperator v Soběchlebích u Lipníka na Moravě uvázal se v nesnadný úkol, sebrati pověsti a pohádky ze Slovenska moravského. Za příčinou tou žádáme uctivě ct. duchovenstvo, učitelstvo a vůbec všechnu intelligenci na Slovensku, aby ve svém okolí pověsti a pohádky sbírala, je doslovně jak je lid vypráví ve svém nářečí, bez všelikého broušení a upravování zaznamenávala a pak jmenovanému pánu s udáním jména a bydliště sběratele jakož i toho, kdo pověsť neb pohádku vypravoval, laskavě zasílala redakci tohoto časopisu anebo důst. pánu Frant. Přikrylovi, kooperatoru v Soběchlebích u Lipníka na Moravě. Jména zasílatelů budou na tomto místě uveřejněna.

Zprávy spolkové.

Sbírky vlast. muzejního spolku

rozmnoženy byly do 31. května 1893 těmito dary:

Předměty předhistorické darovali: Pan J. Brtníček, učitel v Rozvadovicích, zbytky z předh. tavírny na železo: kusy nádob, škváry, slité železo a j., pak zpracovaný tesák kančí; pan F. Pospíšil, rolník v Charvátech, pěknou popelnici a hliněné závaží, v jeho zahradě vykopané; p. H. Tesař, učitel v Charvátech, bronzovou jehlici a malé popelnice, nalezené v tamním hliníku; pan F. Pecha, nadučitel v Kožušanech, dva kusy slitého kovu (antimon), nalezené na polích mezi střepy z popelnic; ct. p. Vojt. Plstěný, bohoslovec v Olomouci, několik ozdobených střepů z Hradiska; pan Čeněk Marek, nadučitel ve Slatěnicích, hliněná vřetena, kamenný nástroj a popelničky ze Slatěnic; zásluhou p. Ant. Mendlíka, obchodníka ze Slatěnic, získalo muzeum naše pro sbírky své dva zlaté náramky, vykopané při praehist. kostře ve Slatěnicích; dp. Jindř. Geisler, vikář dómský v Olomouci, daroval velmi krásnou hlazenou sekerku, nalezenou v Kokorách; p. M. Strnad ze Slatinek, dva ozdobné bronzové náramky, nalezené spolu s osmi jinými na Močílkách, pak několik železných podkov; p. J. Halla, učitel v Pršticích, dva bronzové náramky, nalezené při kostře u Prštic; p. J. Richter, lesní ve Slatěnicích, železný stočený meč, objevený ve vypálených kotlovitých hrobech u Slatěnic; přičiněním pana inženýra J. Vlka a p. M. Báťka, stavitele ve Slatěnicích, získaly sbírky musejní taktéž mnoho předmětů zajímavých; pan Alois Grunt, nadučitel v Blatci, daroval kostěné šídlo (jehlu) z cihelny blatecké; pan Jos. Pelíšek, správce školy v Ústíně, odevzdal krásnou rukojeť vykládanou, kterouž nalezl p. Antonín Dvořák, správce školy v Chomútově, na poli u Chomútova; pan Ant. Pecha, správce školy v Kožušanech, daroval mimo četné a zajímavé střepiny, na návrší u Kožušan vykopané, velkou popelnici, 3 malé popelnice a bronzovou jehlici. (O kterémž nálezu ve zvl. článku brzy pojednáme.) Pan Sigm. Masařík, hostinský v Kožušanech, malou popelnici, vykopanou na Josku č. 10.

Sbírka numismatická obdařena byla zvláště četnými i cennými příspěvky; darovaliť: dp. Jan Baďura, farář v Týně u Lipníka, 4 stř., 9 měď. m. (Groš Karla IV.; Leopold 1701; 1 řím.); p. Babiánek, výtažný v Drahlově, 10 různých mincí; dp. P. Laetus Bernátek, převor milosrd. bratří v Krakově na Kazimierzu, věnoval opětně celou řadu (15 stříb. a 5 měď.) mincí, z nichž zvláště jmenujeme tolar benátský, burgundský, polský, český stavovský 1619, groš český Jana Lucemb., Bedřicha Falckého a Albrechta 1633; vdp. Frant. Buček, děkan v Pustoměři, 5 m. stříbr. vykopaných při přestavbě fary a sice 1 Sigmunda III. kr. polského, 4 bílé kr. Vladislava II. česk.; sl. Ter. Čecháčkova z Prostějova, mince nalezené při stavbě reálky (Leopold 1703, Karel VI. 1726); p. Josef Doležel, c. k. gymnas. prof. v Olomouci, 12 vzácných stříbrných mincí: denár Vratisl. I, husitský halíř, trojník Václ. IV., moravský trojník pak m. Jana Lucemb., Marie Theresie, arcibisk. solnohr. Leonharda z Keutschachu 1495—1519, Matěje Langa z Wallenbergu 1519—1540, Michala z Khuenburgu 1554—1560, Jana Jakuba Khuena z Belly 1560—1586, Wolfganga Theod. Raiten 1592, Maxe Gandolfa Khuenburga 16?0); pan Martin Dosoudil, obchodník v Kožušanech 1 m. z r. 1763; z pozůstalosti vdp. děkana Ant. Dudíka ve Vyškově, odevzdána spolku našemu sbírka mincí, jejíž obsah uveřejníme později; p. Frant. Gále, inspektor spolku úředn. v Brně, 2 papír. peníze; vp. Fab. Gregárek, kaplan v Penčicích 12 stř. husitských mincí z nálezu penčického; p. Frant. Gregárek, hostinský v Blatci, 2 stř. (1663 a 1698) a 2 měď. (1800 a 1811); stud. Rud. Hlubinka z Čech, 3 stř., 16 měď.; p. V. Houdek, c. k. minister. tajemník ve Vídni, 2 stř., 2 měď. mince (Bedř. pruský 1758, Marie Theresie 1750, Viktoria hanover., Frant. 1765); týž odevzdal dar pí. Heroldové z Velehradu: denár Přemysla Otokara II. 1241—1278. (Doneb, 683), denár Otty Slič̌n. (Doneb. 363). 1054—87, pak se sochy sv. Rosalie z Velehradu: cís. Bedřich 1212—50, Konrád arcib. kolín., Přemysl Otak. II, brakteát (Doneb č. 658?); dp. Fr. Knopp, farář v Těšeticích, 3 stř. (tolar Maxim. 1618, Karel VI. 1715) a 1 měď.; vdp. Dr. Jos. Kachník, místopředstavený kníž. arcib. semináře v Olomouci, 2 brakteaty a 12 stříbr. m. (př. bisk. solnohr. Parise 1644, Ferd. 1625, 1631, Leopold 1696); p. A. Komínek, insp. statků ve Vídni, pražský pap. šesták; p. Bart. Kořalka, starosta v Blatci 1 stř. čes. 1759; p. Josef Kramář, majitel knihtiskárny v Olomouci 9 pap. bankovek; ctih. Ant. Knotek, bohosl. v Olomouci, 2 měď. římské (Constant. a Claud.) a 4 stříbrné (Leopold 1662, 1700); p. Rudolf Langer, farmaceut v Litovli, 5 římských (ze Srbska) a sice Konstant. a Filipa, 1 stříbr. bav.

(Max Jos.); p. Sigm. Massařík, hostinský v Kožušanech, 2 stř. m. (cís. Jos. 1629, 1709); p. J. Mrtýnek ze Slatěnic 1 pam. m. sv. Michala a Ferd. I. 1538; p. Josef Novák, učitel hosp. školy na Hradisku, 1 denar z Vel. Bílovic u Podivína; p. Antonín Pecha, naddučitel v Kožušanech, 1 stř. m.; p. Fr. Penížek z Bouňovic, vzácný památný peníz olověný, (bisk. olom Roberta 1201 - 1240); vp. Frant. Prucek, kaplan v Dobromělicích, několik různých mincí; p. Jan Rožnovský v Kloboukách u Brna, 7 stř., 4 měd. m., mezi nimi z nálezu pavlovského: Sigmund III. kr. polský; p. Karel Starý, stavitel v Olomouci, 2 stř. mince Leopoldovy; p. Mořic Stužka, hostinský na Kocandě u Blatce, 1 stř. m. (1734); p. Frant. Schäfer, c. k. pošt. komisař v Brně, turecký papír. peníz; sl. Marie Šimkova v Olomouci, 3 římské, 11 rak. měď., 1 stř. m.; p. Frant. Vaca, čtvrtník v Kožušanech, 1 stř. m. (1631). Mimo to koupí nabyty byly (ze směnárny): 4 groše Jana Lucemb. a Karla IV., pak 3 zlaté (Matyáš, Ludvík a Sigmund). — Na konec poznamenáváme, že zlatá turecká mince, kterouž p. Hubert Plhák, mlynář v Háji, svého času muzeu našemu daroval, určena byla znalci za peníz Sulismana Vel. 1520—1566.

Knihy a listiny darovali: p. Čeněk Šandera při kraj. soudu v Jičíně, kalendář z roku 1783, starou mapu Evropy a pamětní spis „Národ sobě“; pí. Pecoldová, choť ředitele z Olomouce, modlitební knížku s inicialkami z roku 1831. z Tovačova; p Cigna, kapitolní úředník v Olomouci, mapu první koňské dráhy v Čechách; p Bedř. Dušek, bohoslovec, dvě pergamenové listiny a plán města Lipníka; pí. L. Bakešová z Ořechoviček, dva sešity pohledů na Inkerman na Krymu; pí. M. Dutkjevičová, vdova po c. k. hejtmanu v Olomouci, stoletý kalendář; vel. p. Fr. Ocásek, kaplan v Olomouci, starou bibli; sl. K. Šťastná ze Střílek, psanou modlitební knížku z roku 1830; dp. Msgr. Jan Pospíšil, děkan v Bzenci, velmi vzácný psaný kancionál; pí. B. Sojková, choť ředitele v Olomouci, starou knihu „Kázaní sváteční“ J. Sarkandrovi služebně obětované od Got. J. Bilovského a pak starou knihu bez tytul. listu; p. J. Lad. Černý, inspektor „Slavie“, několik starých knih „M. T. Ciceros sämtliche Briefe“; vel. p. dr. Jan Kubíček, c. k. prof. bohoslov. fakulty v Olomouci, své dílo „Promulgatio Concilii Tridentini (skvost. váz.); Vysoce důst. pan hrabě A d'Orsay, kanovník v Olomouci a předseda spolku stále obohacuje muz. knihovnu vzácnými knihami odbornými.

Novější předměty darovali: sl. Kat. Šťastných ze Svolčiny, vyřezávaný křížek přes 200 let starý ze Střílek; slec. M. Hanova z Olomouce, starou skleněnou lahvici s kováním a vyšívaný vějíř; sl. A. Nečasova, učitelka v Hnojicích, starý železný prsten vykop. při stavbě domu; pí. E. Wanklová z Olomouce, starý obrázek Panny Marie; pan Frant. Trenza z Tikovic, velmi pěkný džbánek s národním malováním.

Sbírky národního vyšívání obohaceny jsou těmito předměty: pí. K. Skývová z Křelova darovala kordulku a zástěru hanáckou; sl. J. Machova z Březolup v Bílsku slovácké vyšívané náramky a velmi starý pruh z kůtní plachty; malou sbírku slovensk. vyšívání darovala sl. Bartoňova z Tučap; důst. p. Msgr. Jan Berger, děkan v Hnojicích daroval vzácnou pokrývku upravenou z úvodnice hanácké a kus národ. vyšívání s letopočtem 1761.; sl. učitelka A. Nečesaná a sl. H. Křečkova z Hnojic odevzdaly pro sbírku nár. vyšívání tyto dary: velmi krásný vyšívaný šátek zakoupený hnojickými dívkami; pí. J. Lukešová ze Štěpánova skvostnou pokrývku ze Štarnova; J. Smetanová z Krnova starodávnou hanáckou garguly k obalence; A. Lukešová ze Štarnova hanáckou šatu ozdobenou vyšíváním a krajkou; sl. A. Nečesaná, učitelka v Hnojicích límec z Nákla; vp. J. Barle, kaplan v Jarešnici v Chorvátsku sloven. vyšívání a tkaninu.

Sbírky národopisné takto byly obohaceny: Přispěním pí. M. Pospíšilové z Olomouce darovaly hospodyňky ohnické velmi zajímavý svatební koláč hanácký; pí. A. Šebestová z Pavlovic u Klobouk dar. několik fotografií, rukopisy a krásná vajíčka ozdobená voskem, jež malovala šedesátiletá stařenka Jaborníková; A. Hiclová, vdova, škrabaná vajíčka od K. Volůvkové vesměs z Pavlovic; vel. p. J. Barle, kaplan v Jarešnici v Chorvátsku darovala celou sbírku kraslic z Chorvátska, Slavonie a Krajinska; p Szapára, c. k voj. štábní lékař v Olomouci rusínské kraslice. — Všem těmto dárcům vzdává výbor muz. spolku uctivé a vřelé díky a prosí o další příspěvky.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXXII.

Od 1. října 1892 do konce června 1893 přistoupili tito noví členové:

Dp. P. Max. Bönisch, kooper. ve Skřípově, okr. učitelská knihovna v Uh. Brodě, p Jan Burda, professor česk. gymnasia v Olomouci.

Pan Jiří Faustus, knihkupec v Plzni, p. Bedřich Fialka, c. k. prof. v Kroměříži, p. Vinc. Fischer, maj. domu ve Znojmě.

Dp. P. Fr. Glogar, koop. v Uh. Hradišti.

Sl. Marie Hamrova v Olomouci.

Pan Fr. Chmelík, c. k. prof. v Přerově.

Pan Rud. Janovský, p. asp. v Holešově.

Pan Karel Káčer, c. k. professor v Kroměříži, p, Karel Kadlec, prof. v Olomouci, dp. P. Bedřich Kaláb, kaplan v Domaželicích, p. dr. Karel Krška, c. k. auskultant v Náměšti u Brna.

Slav. Měšťanská beseda ve Val. Meziříčí, sl. Muzejní společ. ve Val. Meziříčí.

Pan Alois Pallat, ingeniuer v Olomouci, Slav. čten.-pěv. sp. „Pokrok“ v Hodolanech, dp. P. Ant. Pospíšil, kooperator ve Vel. Bystřici u Rožnova.

Sl. těloc. jednota „Sokol“ v Příkazích.

Sl. čt.-pěv. sp. „Vlastimil“ v Roketnici.

Pan dr. Stránský, lékař v Přerově.

Pan Jan Vaca, rolník v Příkazích, pan Jan Vaca, rolník v Příkazích, pí. Hermína Velflíková, vdova po advok. v Březnici u Příbrami, pí. Anna Vitásková, choť lesníka ve Vel. Bystřici.

Sl. B. Zedníkova, účetní „Vesny“ v Brně.

Celkem 27 nových členů.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

XIV. výkaz darů

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

P. J. Vaněk, vrchní inž. v Praze	1·—
P. V. Gardavský ve Franzensfeste	1·—
Dp. P. Fr. B. Hoch, farář v Hor. Újezdě	1·—
Dp. P. J. Kobliha, farář v Loučce	2·—
P. Ig. Kerschner v Brně	1·—
Dp. P. Al Hlavinka, farář v Kučerově	1·—
Dp. P. Kar. Loníček, kooperator v Hranicích	1·—
Dp. P. Ant. Valenta, vikař v Olomouci klubkem	1·—
P. Aug. Komers, c. k. professor ve Znojmě	1·—
P. Frant. Zámrský, učitel v Dřevohosticích ze zábavy	3·32
P. F. Wania, c. k. prof. v Šumb.	1·—
Dp. P. Fl. Lužný, farář v Jelení	1·—
P. J. Harna, lékárník v Kroměříži	2·—
P. Bedřich Kancnýř, c. k. okresní sudí v Dačicích	1·—
P. Petr Vašíček v Dřevohosticích od zařizujícího výboru národopisné výstavky	10·—
Nejmenovaný dobrodinec slíbeným darem	1022·50
Úhrnem zl.	1050·82
Úrok z ulož. peněz za r. 1892. zl.	80·42
Zůstatek z dřívějších výkazů zl.	1831·01
Činí celkem zl.	2962·25

Výkaz darů

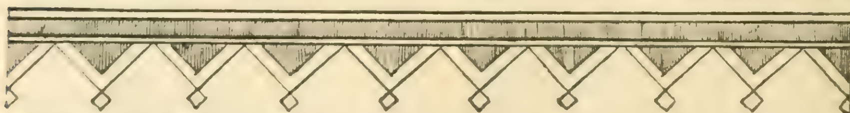
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
Nejd. kníže arcib. Dr. Th. Kohn	50·—
J. J. kníže Jan z Lichtenštejna	25·—
Slav. rolnická záložna v Křelově	5·—
Slav. rolnická záložna v Dolanech	5·—
Sl. občanská záložna v Lošticích	10·—
Slavná rolnická záložna v Blatci	5·—
Slav. občanská záložna v Tršicích	5·—
Sl. ústř. zál. rolnická v Olomouci	10·—
Sl. úvěrní sp. „Záložna“ v Přerově	20·—
Sl. občanská zál. v Želechovicích	2·36
Sl. rolnická záložna v Žeravicích	2·—
Slav. Odbor národopisné výstavky v Hnojicích	10·—
Pan dr. J. Lenoch, adv. ve Vídni	1·—
Pan dr. V. Křeček, adv. v Kojetíně	1·—
Pan Alb. Cáp v Příbrami	4·—
Pan JUC. C. Šandera v Netolicích	2·—
Úhrnem zl.	157·36

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 40. Vydáno v říjnu r. 1893.

Hroby se skrčenými kostrami na Znojemsku.

Píše **Jaroslav Palliardi.**

(Dokončení.)

II.

Hroby ve vrbovské cihelně.

Asi dva a půl kilometru na jihovýchod od Vrbovce a jeden a půl kilometru jihovýchodně od Malých Dyjakovic je rozsáhlá cihelna p. Františka Langa, patřící do obvodu katastrální obce Vrbovce (Urbau). — Na polích, jež k cihelně přilehají vyskytují se často úštipky a nástroje ze šedého rohovce a střepiny z nádob, z volné ruky urobených. — V cihelně rozkládá se nad žlutkou 50—70 cm. silná vrstva černé hlíny, obsahující kosti ze zvířat domácích, ponejvíce ze skotu, střepiny z nádob z volné ruky zhotovených a po různu též štípané i hlazené nástroje kamenné, pak nástroje koštěné. Štípané nástroje kamenné sestávají zde ze šedého rohovce a ze světlého, nahnědlého, pazourku podobného rohovce, z kterýchžto nerostů též otlučené kusy (nuclei) ve vrstvě kulturní se vyskytují na důkaz, že nástroje ony na místě robeny byly. Z předmětů z kulturní vrstvy pocházejících, uvádím zde hrubý nástroj k řezání ze šedého rohovce (Tab. VI. obr. 6.) 34 mm. dlouhý, pilku z tmavošedého rohovce (Tab. VI., obr. 9) 47 mm. dlouhou, pak trojhranný hrot od šípu z nahnědlého rohovce (Tab. VI., obr. 5.) 17·5 mm. dlouhý a vespod 15 mm. široký, ellyptickou na všech stranách oštípanou pecku ze světlého rohovce, pazourku podobného, dlouhou 48, širokou uprostřed 34 a tlustou 19 mm., podlouhlé úštipky rohovcové s ostrými hranami ku řezání a škrabání vhodnými, hlazenou sekyrku z tmavošedého amfibolitu (Tab. VI., obr. 7.) s vyštěrbaným ostřím, s obou stran přibroušeným, 75 mm. dlouhou, nad ostřím 60 mm. širokou a uprostřed 23 mm. tlustou, drobnou sekyrku z nazelenalé amfibolitové břidlice (Tab. VI., obr. 8.) s obou stran přibroušenou, 46 mm. dlouhou, nad ostřím 32 mm. širokou a uprostřed 13 mm. tlustou, úlomky z ručních mlýnů, totiž vymleté podlouhlé kameny, šidlo koštěné 60 mm. dlouhé, pěkně hlazené, na rukojeti třemi zářezy opatřené (Tab. VI., obr 4.), a jiná koštěná šidla (Tab. VI., obr. 1., 2. a 3.). Střepiny z nádob vyskytují se v kulturní vrstvě ponejvíce v drobných úlomcích, jsou vesměs bez kruhu urobeny, nejsou však charakteristické. Pod uvedenou vrstvou kulturní nacházejí se v celé cihelně jámy naplněné někdy hlinou popelnatou a někdy opět černou hlinou, podobnou hlíně vrstvy kulturní, která je pokrývá. — Jámy tyto mají v průřezu

tvar kotlin a trojuhelníků, bývají 1—2 m. hluboké, 1—1·80 m. široké a obsahují kosti zvířecí ze skotu, kozy neb ovce a ze psa. Dle nalezené spodní čelisti byl to t. zv. pes bahenní (canis familiaris palustris.) Střepiny z těchto jam žárových dobyté, náležejí t. zv. době hallstattské. Jsou zhotoveny z hlíny, křemenným pískem promíchané, dílem i jemnější, bývají často leskle černé neb leskle hnědé nezřídka však také drsné a hrubé a pocházejí z velkých i malých hrnců uchy opatřených, z nádob baňatých a z nádob s vysokými hrdly tvarů namnoze úhledných, které však na skutečném kole hrnčířském robeny nebyly. Ornamentované střepiny jsou zde řídké. Okrasy sestávají při nádobách hrubších z proužků ďubkovaných, při jemnějších pak z drobných pupíků po dvou a po třech seskupených, z hlubokých, kolem nádob vedených rýh a z ozdob linearních jako n. př. na hladkém hnědém střepu z velké nádoby (Tab. VI., obr. 10.), pocházejícím z jámy, ve které též koštěné šidlo (Tab. VI., obr. 1.) pak kosti ze dvou kůzlat neb jehňat nalezeny byly. — V některých jamách vyskytly se též úštipky rohovcové, kusy ručních mlýnů a příslušná k nim drtidla totiž otřelé kulovité kameny. Jámy tyto jsou nepochybně pozůstatky rozsáhlé osady, která se v místech těchto rozkládala. — Domnívám se, že za hroby považovati je nelze, poněvadž v žádné z nich dosud zjištěn nebyl skutečný pohřeb ani žárový ani kostrový, nýbrž vždy toliko střepiny z nádob, rozbité kosti zvířecí a jiné odpadky, které do jámy dílem původně naházeny a dílem později deštěm splaveny byly.

Kromě jam oněch vyskytují se zde často hroby kostrové, obsahující mrtvoly jednotlivé v poloze skrčené, často však i pohřby hromadné o třech, čtyřech až šesti kostrách. —

Hroby tyto bývají ve hloubce 0·50—1·00 m. od povrchu a zasahují částečně do žlutky cihlářské, jsou však vždy naplněny černou hlinou, která tvoří kulturní vrstvu nahoře popsanou. Hroby byly zde tudíž vykopány, když kulturní vrstva zde již byla a proto byly ve hrobech již několikrát nalezeny úštipky rohovcové a v jednom hrobě, jak dole uvedeno bude, hlazená sekyrka z břidlice amfibolové (Tab. VI., obr. 8.) a šidlo koštěnné (Tab. VI., obr. 2.), kteréž v případech mnou zjištěných k pohřbu nepatřily. Kostry odpočívají v hrobech těchto v prosté zemi, bez vroubení kamenného a pouze jednou byla dle udání dělníků ve hloubce 50 cm. nalezena kostra, deskou kamennou přiklopená. Pravidelné neporušené hroby vykazují zde vždy kostry na pravém boku uložené v poloze skrčené, mající nohy silně skrčené, ruce pak buďto k hlavě zahnuté anebo na prsou skřížené. Kostry leží od severozápadu k jihovýchodu neb od severoseverozápadu k jihojihovýchodu, vyskytuje se však i poloha ve směru opačném.

Kromě takových pohřbů pravidelných objeveny na pohřebišti tomto též pohřby nepravidelné s kostrami namnoze rozházenými, o čemž níže pojednáno bude.

Při kostrách bývají u ramenou, za hlavou, před tváří a někdy i u nohou hliněné nádoby, z nichž některé na tab. VII. obr. 1.—20. a na tab. VIII. obr. 1—13. jsou vyobrazeny. Dvakrát vyskytly se větší baňaté hrnce s uchy (Tab. VII., obr. 11. a tab. VIII obr. 7.) Zpravidla bývají však ve hrobech nádoby malé a sice: drobné kotlíky a misky hrubě

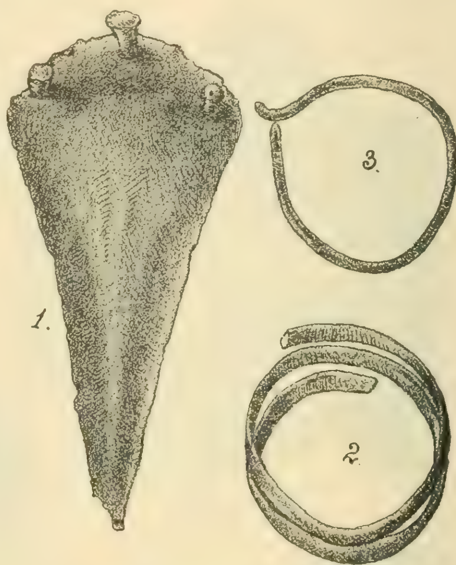
ulepené (Tab. VII., obr. 1., 4., 8., 9. a Tab. VIII. obr. 4., 5., 6., 10.) větší misky ozdobené obyčejně třemi lalůčky z okraje vytaženými anebo pupíky pod krajem umístěnými (Tab. VII., obr. 7., 14., a Tab. VIII.

Tab. VI. Nálezy z kulturní vrstvy a z jam odpadkových v cihelně vrbovské.

obr. 11.), jiné misky s krajem dovnitř zahnutým anebo vyvaleným (Tab. VII., obr. 19.) šálky obyčejně malým dnem opatřené (Tab. VII., obr. 2., 5., 15., 16., 18., 20. a Tab. VIII., obr. 1.) pak rozmanité hrnečky (Tab. VII., obr. 3., 6., 10., 12., 13., 17. a Tab. VIII., obr. 2., 3., 8., 12.,

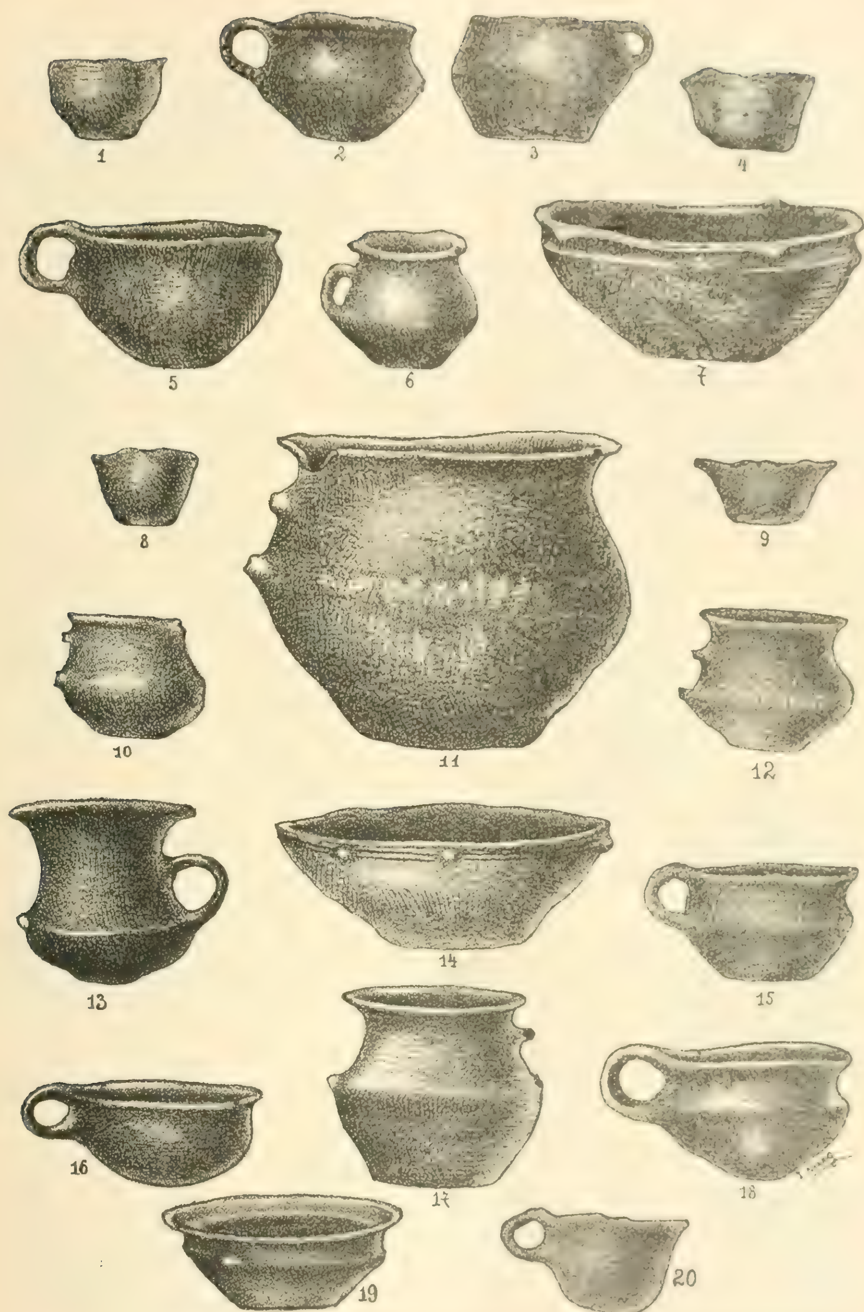
13.) s malými i většími dny, kteréž často ozdobeny bývají pupíky, sedícími na hraně, jež hrdlo od břicha dělí. —

Všechny nádoby tyto jsou zhotoveny bez skutečného kola hrnčířského, sestávají z hlíny, hrubším neb jemnějším pískem křemenným promíchané a jsou většinou nedokonale vypáleny. Barvu mají šedou, hnědou i černou a bývají často na povrchu lesklé; nátěr tuhový nebyl na žádné nádobě shledán. Lom bývá obyčejně šedý, hnědý neb černý, někdy však také jako cihla červený ačkoli nádoba na povrchu jeví barvu černou neb šedou. Kromě uvedených již lalůčků z okrajů vytažených a drobných pupíků pod okrajem anebo na boku nádob umístěných, vyskytují se okrasy zřídka. Pokud mi známo, byly dosud nalezeny pouze dva kusy ornamentované a sice úhledný hrneček s úškem, jemného díla, barvy šedé téměř černé, na povrchu lesklý, který ozdoben je okružnými a kolmými rýhami (Tab. VIII., obr. 12) pak střep z nádobky baňaté barvy černé, která okrášlena byla dvěma souběžnými okružnými rýhami, mezi nimiž běží pásek, složený z malých okrouhlých dolíčků, do povrchu nádoby vtlačených. (Tab. VIII., obr. 9.)

Předměty bronzové z hrobů se skrčenými kostrami v cibelně vrbovské.

Předmětů bronzových bylo v hrobech po řídku. V jednom hrobě, v němž nalezen byl porouchaný vysoký hrnec, pak úhledná nádobka na tab. VII. pod č. 13. vyobrazená, ležela při kostře bronzová dýka a dva spirálové kroužky (obr. 1. a 2., na str. této). Dýka je trojhranná, nyní 90 mm. dlouhá a na širokém konci 52 mm. široká. Rukojeť byla dole vykrojená, což dle barvy patiny na širokém konci znatelno je, a byla připevněna třemi nýtky, které v příslušných dírkách dosud trčejí. Prostřední z nich je 10 mm. dlouhý, oba krajové mají délku 7 mm. — Spirálové kroužky, z téhož hrobu pocházející, mají ve světlosti průměr 26 mm. a jsou svinuty z proužků bronzových, 3 mm. širokých, uvnitř plochých, zevně pak poněkud oblých; jeden je o dvou, druhý o třech závitcích. — V jiném hrobě ležel při lebce bronzový kroužek stočený z dvojitého, 2 mm. tlustého drátu, vykazující ve světlosti průměr 57 mm. Kroužek tento shoduje se zcela s kroužky bronzovými z hrobů oblekovických. (Viz Tab. I., obr. 1., 2., 14. a 16.) Tři takové kroužky, ve světlosti 55—60 mm. široké, byly spolu se spiralovými trubičkami (viz Tab. I., obr. 11. a 15.) nalezeny při lebce v hrobě, který níže zevrubně popsán bude. Z jiných hrobů pocházejí dva jednoduché otevřené kroužky, stočené z bronzového drátu, 2 mm. tlustého, který na jednom konci poněkud zahnut je. Větší z nich má ve světlosti průměr 51, druhý menší pak pouze 23 mm. (Obr. 3. na str. této.)

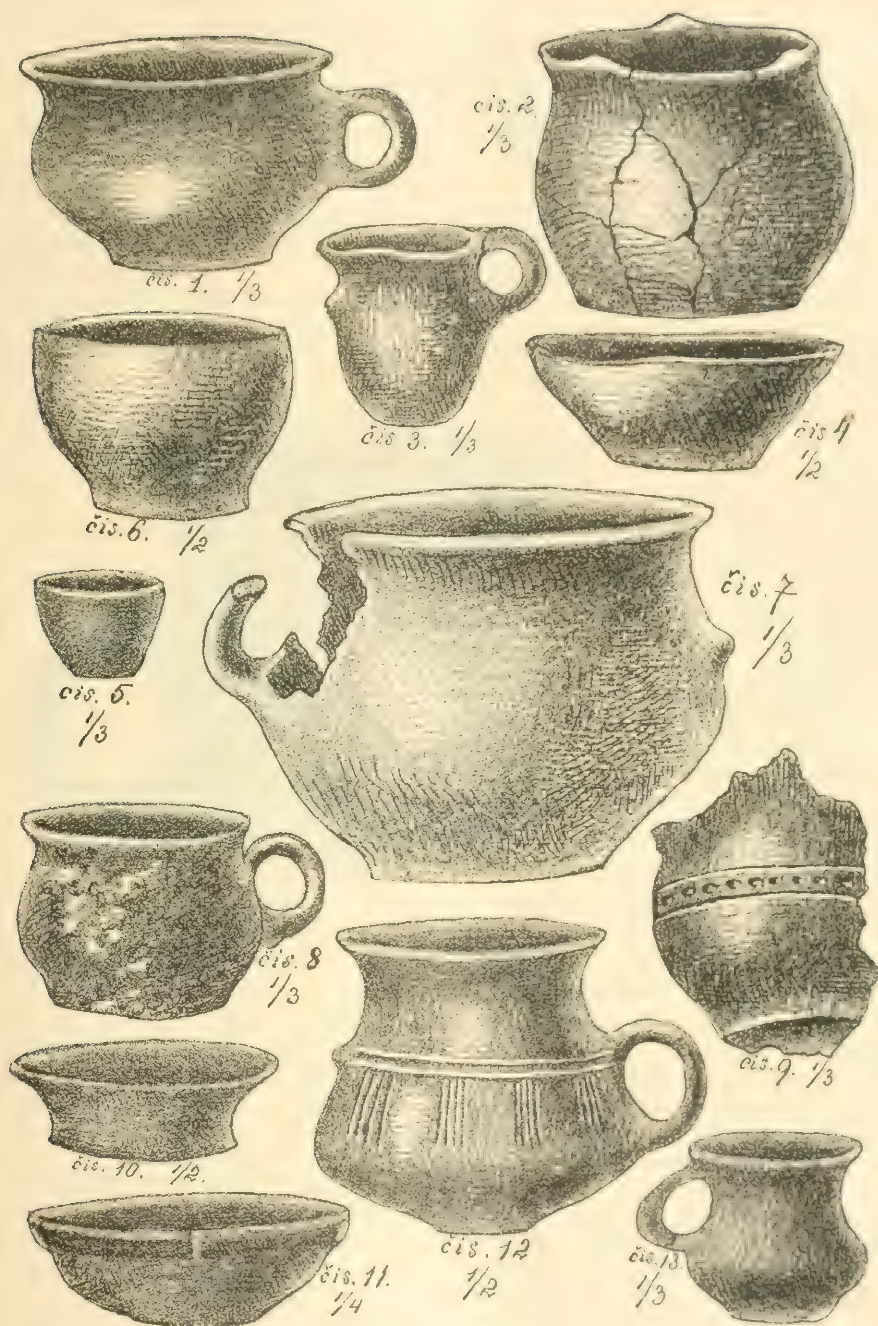
Tab. VII. Nádoby z hrobů se skrčenými kostrami v cihelně vrbovské.

Při popisu hrobů podotknul jsem nahoře, že na pohřebišti v cihelně vrbovské vyskytují se též pohřby nepravidelné. Hrob takový objevil jsem před nedávnem. Na místě, kde kulturní vrstva nad žlutkou cihlářskou uložená 60 cm. mocná byla, udeřeno ve hloubce 81 cm. od povrchu půdy na kostru, která ležela ve hrobě, jenž do hloubky 1 m. a tudíž na 40 cm. do žlutky zasahoval. Celý hrob měl obrys ellyptický a byl vespod 1·80 m. dlouhý a 1 m. široký. — Kostra ležela na pravém boku, temenem k severozápadu v obyčejné poloze skrčené majíc nohy silně stažené a obě ruce v loktech ku tváři zahnuté. Ve vzdálenosti 25 cm od hlavy byl za hlavou postaven hrubý hrnek s úškem (Tab. VIII, obr. 8.) a na 30 cm. před tváří kostry stála zase malá nádobka s úškem (Tab. VIII., obr. 13.) — U ramen nalezeny mezi kostmi ramenními vedle sebe dvě hrubé z hlíny ulepené misečky. (Tab. VIII., obr. 10.) — Kostra náležela dítěti asi 11—12 roků starému. Při odkrývání kostry byly poblíž kostí dětských objeveny též kosti dospělé osoby a nalezena tu též spodní čelisť člověka vyrostlého. Při dalším postupu práce objevila se na protějším konci hrobu nazdvižená lebka ženy asi 25—30 r. staré, temenem k jihovýchodu čelící a tváří k severozápadu obrácená. Při ní byly obratle šijové v přirozené souvislosti, kdežto ostatní kosti byly rozházeny. Na pravé straně lebky nalezeny na kosti spánkové tři kroužky bronzové z dvojitého drátu stočené, od čehož pravá kosť spánková, jařmo, kosť lícní, spodní čásť pravé polovice záhlaví pak pravá větev spodní čelisti zelenou barvu obdržely. Okolo obratlů šijových ležely trubičky z drátu bronzového spiralovitě stočené, které druhdy nákrčník tvořily. Hned u brady této lebky nalezen zlomek druhé lebky ženské totiž zachovalá kosť čelní spojená se zlomky kostí temenních. Lomy jsou zde patrně staré. — Za svrchu uvedenou, bronzovými okrasami vystrojenou lebkou, stála na východní straně hrobu na střepu ze dna velké nádoby čtvrtá lebka muže asi 40letého, tváří k východu obrácená a na pravo těsně vedle ní byla postavena její spodní čelisť. Ostatní kosti byly mezi lebkami rozházeny a zasahovaly částečně do svrchu popsané kostry dítěte v skrčené poloze pohřbeného. V černé hlíně, která celý hrob naplňovala, byla na blízku lebky čtvrté mezi rozházenými kostmi nalezena svrchu popsaná malá sekyrka z amfibolitové břidlice (Tab. VI., obr. 8.) a téměř uprostřed hrobu objeveno mezi kostmi šidlo koštěné. (Tab. VI., obr. 2.) — Mrtvoly ve hrobě tomto pohřbené nebyly patrně zároveň do hrobu uloženy, nýbrž postupně, čímž starší pohřeb vždy porušen byl. Naposled bylo zajisté pohřbeno dítě, jehožto kostra se zachovala v původní poloze skrčené, na tomto pohřebišti obvyklé.

Jiný zajímavý nález učinil zde zemřelý Ignát Spöttl z Vídně, který r. 1889. na své výzkumné cestě po Dol. Rakousích též pohřebiště toto navštívil. Týž objevil pod hrobem se skrčenou kostrou, shodným polohou i nádobami s ostatními hroby zde objevenými, jámu nebo snad žárový hrob vykazující keramiku rázu hallstattského, která se dle zprávy jeho shoduje s nádobami v cihelně u Retzu v Dol. Rakousích[1]) nalezenými.

---

[1]) Mitth. d. anthropolog. Ges. in Wien 1890 str. 100.

Tab. VIII. Nádoby z hrobů se skrčenými kostrami v cihelně vrbovské.

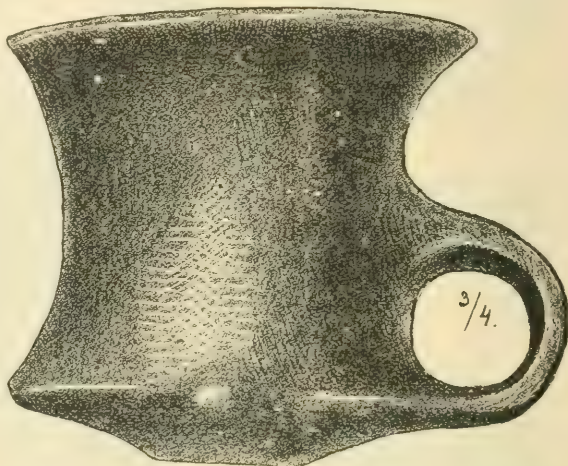
III.

Hroby v Horních Dunajovicích.

Na severní straně městysu Horních Dunajovic je poloha „na Stínadlech“ řečená, která těsně u osady vysokým kolmým srazem spadá Na polích vyskytují se zde často střepiny z nádob z volné ruky urobených a při jedné obchůzce své nalezl jsem zde též pilku ze šedého rohovce zhotovenou.

Před několika roky dal jsem na „Stínadlech“ na zkoušku kopati a objevil jsem dvě kostry brachycefalní, o jejichž novovékém původu pochybnosti není, jelikož při nich nalezeny byly stopy po setlelém oděvu a obyčejné háčky mosazné, jakéž dosud ku zapínání šatů slouží.

Na podzim r. 1892. skopávali zde dělníci u řečeného kolmého srázu hlínu, při čemž ve hloubce 1·50 m. objeveny byly tři kostry, na krok od sebe vzdálené, za jejichžto hlavami malé nádobky stály. Zvěděv o nálezu, odebral jsem se do Horních Dunajovic, abych věc vyšetřil. Z výpovědí dělníků vychází, že kostry ležely v prosté zemi, bez vroubení kamenného v poloze skrčené a že měly u hlav nádobky, z nichž pouze jediná na straně této vyobrazená se zachovala. Nádobka ta je z volné ruky urobena z hlíny dosti jemné, pískem promíchané, je na celém povrchu leskle černá, má šedý, na straně zevnější zarudlý lom a vyniká ušlechtilým tvarem; je 83 mm. vysoká a při okraji 85 mm. široká a stojí na velmi malém málo význačném dně, jehožto průměr jen 29 mm. obnáší. Na hraně, která vysoké hrdlo od břicha dělí, jsou v trojhranu rozestaveny tři malé pupíky, z nichž prostřední, který naproti oušku seděl, je uražen. Podle zachovaných částí lebek byla jedna kostra ozdobena nějakou okrasou bronzovou neb měděnou, bezpochyby kroužky, jelikož pravá kosť spánková nad otvorem sluchovým, processus mastoideus a přilehající část kosti temenní měděnkou zeleně zbarveny jsou.

Nádoba z pohřebiště se skrčenými kostrami v Horních Dunajovicích.

Pohřebiště toto není dosud blíže prozkoumáno, tolik však je jisto, že náleží do téže skupiny jako pohřebiště oblekovické a pohřebiště ve vrbovské cihelně, o nichž svrchu pojednáno bylo.

* * *

Hroby se skrčenými kostrami jsou rozšířeny téměř po celém světě. Vyskytují se v Anglii, Škotsku, Španělsku, Francii, Belgii, Švýcarech, Italii, na středním Rýně, v Braniborech, Duřinsku, Oldenburgu, Prusku, Pomořanech, v Čechách, na Moravě, v Dol. Rakousích, Uhrách, východní

Haliči, na Dněstru a Bugu, v gubernii Kyjevské, na Krymu, v Bulharsku, Řecku, na Kykladách, na blízku Troje v Hanai Tepech, na Kavkazu, ve zříceninách Babylonu, v Číně, v severní Africe, v Americe od Canady do Patagonie ano i v Australii. Co do času přicházejí pohřby se skrčenými kostrami dle sporného mínění některých badatelů již v palaeolithu v některých jeskyních francouzských a belgických a jsou velmi rozšířeny v době neolithické. Tak v Anglii v mohylách a na východním pobřeží ve hrobech skřínkových z kamenných desek složených, ve Francii v jeskyních, hrobech skřínkových a pod hromadami kamení nízké klenby tvořícími, ve Švýcarsku zejména v západních končinách poblíž nákolí pod podobnými hromadami kamení jako ve Francii a také v hrobech skřínkových, v Italii v prosté zemi, stejně na Rýně na Hinkelsteinu u Monsheimu, kdež přes 200 hrobů se skrčenými kostrami objeveno a 60—70 jich prozkoumáno bylo, v Duřinsku a Prusku v mohylách, v Uhrách v prosté zemi obzvláště na dvou pohřebištích na hradisku lengyelském, v Čechách též v prosté zemi a ve východní Haliči na Podole, kdež Kirkor, Przybyslawski a Ossovski objevili hroby skřínkové se skrčenými kostrami a inventářem doby neolithické.

Ve většině z uvedených zde zemí vyskytují se hroby se skrčenými kostrami i v době bronzové a na některých místech byly takové hroby zjištěny s milodary železnými jako n. př. na Michelsbergu na Rýně, v Oldenburgu a j. Také na proslulém pohřebišti hallstattském bylo několik koster v poloze skrčené.

Též z pohřebišť s esovitými kroužky známe kostry v poloze skrčené. Sem náleží kostra skrčená, objevená u Malé Týnice ve Slezsku na pohřebišti z pozdní doby slovanské, pak nálezy skrčených koster na některých pohřebištích českých učiněné, z nichž zejména nade vši pochybnost zjištěn je nález dvou typických skrčených koster na pohřebišti želenickém ze stol. XI.[2])

Z uvedených zde příkladů je patrno, že pohřbívání mrtvol v poloze skrčené je mravem, který u národů zcela rozdílných v různých dobách panoval a dílem ještě panuje jako na př. v Nové Kaledonii a že mrav ten není výhradným příznakem určitého plemene ani určité doby.

Tážeme-li se po příčině, proč mrtvoly ve skrčené poloze pohřbívány byly, nacházíme ve spisech rozmanité výklady. Někteří badatelé francouzští a po nich i Wossinski[3]) přijali básnický výklad, že člověk do lůna matky země ukládán byl v téže poloze, kterouž v lůně mateřském zaujímal, aby připraven byl k svému znovuzrození na onom světě. Výklad ten je ovšem básnický, nezamlouvá se však proto, poněvadž je hledaný a poněvadž u lidí prarůzného plemene předpokládá zcela stejný složitý pochod myšlenkový. Domnívám se, že člověku primitivnímu, bojem o život stále zaměstnanému k hloubání takovému ani času ani disposice se nedostávalo, nýbrž že ukládaje zemřelé do hrobu v poloze skrčené, chtěl uložiti je tak jak spávali, jak za živa nehybnými je vídal.

O hrobech se skrčenými kostrami v Čechách pojednal důkladně Dr. Jindř. Matiegka v I. roč. „Českého Lidu." Dle výzkumů dosavádních obmezují se hroby se skrčenými kostrami pouze na severní a střední

---

[2]) Pam. arch. a místop. D. XVI. seš. 1.

[3]) Das praehistorische Schanzwerk von Lengyel III. 89.

Čechy a scházejí úplně v jižních Čechách. Některá pohřebiště taková sáhají zde do doby neolithické [Hospozín[4]), Jičín[5]), Křinec[6]), Lovosice I.[7])] velká většina náleží však době bronzové, z nich pak je nejvíce rozšířena skupina rázu únětického tak nazvaná podle velkého pohřebiště, prozkoumaného Dr. Ryznerem nedaleko Únětic u Prahy. Skupina tato je charakterisována typickými milodary jakož jsou: nádoby namnoze tvarů ušlechtilých s malým dnem, nad nímž se tělo nádoby náhle rozšiřuje, korály jantarové, kroužky zlaté a bronzové obyčejně z dvojitého drátu stočené, nákrčníky z trubiček spiralovitě stočených z drátu bronzového, spirálové náramky, otevřené náramky massivní a z rýhovaného plechu bronzového zhotovené, prohnuté jehlice bronzové někdy s kuželovitou hlavičkou, na níž na hoře malé ouško sedí. Kromě předmětů těchto vyskytly se v některých hrobech takových též dýky, palstávy a dláta z bronzu a jiné méně charakteristické předměty.

Skrčené kostry z doby bronzové bývají zde pohřbeny v plochých hrobech a sice v prosté zemi, ve hrobech kamením vroubených a kamením pokrytých anebo v tak zv. hrobech skřínkových z desek kamenných složených a bývají obyčejně uloženy na pravém boku na rozdíl od pohřbů z doby neolithické, kdy vyskytují se kostry, na levém boku uložené a v prosté zemi pohřbené. Zajímavo je, že jednotlivé pohřby s kostrami v poloze skrčené v Čechách i v pozdní době se objevují, tak nalezena u Teplice-Šenova skrčená kostra s milodary hlásícími se ku kultuře duchcovských sponek a náramků z polokoulí sestávajících[9]) a jak již svrchu uvedeno bylo, byly v Čechách zjištěny též pohřby s kostrami v poloze skrčené na pohřebištích z pozdní doby slovanské s kroužky esovitými.

Na Moravě nebyly dosud zjištěny hroby v poloze skrčené z doby neolithické. Na pohřebišti hajanském, na němž p. Dr. J. Wankel nalezl hrob s nástroji kamennými a koštěnými, a které tudíž za neolithické pokládáno bývá, byly dle sdělení p. L. Bakešové dodatečně nalezeny též ozdoby bronzové, pročež ani pohřebiště toto do neolithu klásti nelze. — Zajímavý hrob, který snad z doby neolithické pochází, byl prozkoumán prof. Aug. Komersem u Strážnice. Kostra byla zde objevena v nepřirozené poloze, majíc nohy natažené, kdežto kosti ostatní šikmo stranou ležely. Podobá se, že mrtvola byla zde do klenutého hrobu posazena tak, že měla nohy natažené a že hořejší polovice těla jejího na stranu sklesla, když hniloba pokročila. Při kostře této byly nalezeny střepy z hrubých hrnců s okraji v lalůčky vytaženými, hlazená neprovrtaná sekyrka kamenná a hrot pazourkový. V hlíně z hrobu vyházené byl objeven též malý plíšek, dle barvy kovu měděný. — V případě tom nejedná se však o hrob s kostrou v poloze skrčené, nýbrž o hrob, v němž pohřbena byla mrtvola sedící. — Na Moravě byla zjištěna následující pohřebiště s kostrami v poloze skrčené:[10])

---

[4]) Pam. arch. XIV. 437. [5]) Mitth. der anthropolog. Ges. in Wien XIV. 190. [6]) Český Lid I. 190. [7]) Český Lid I. 41. [8]) Pam. arch. XI. 289 a 353.

[9]) Mitth. der k. k. Central-Commission in Wien XIV. 204 a 256. Že zde nalezena byla kostra v poloze skrčené není však nade vši pochybnosť zjištěno, neboť zpráva dotyčná zakládá se na výpovědi dělníků a případ je ojedinělý.

[10]) Nálezy pochybné zde uvedeny nejsou, jelikož zprávy o nich pro vědu ceny nemají. Dále neuvádím hroby s kostrami v sedě pohřbenými (t. zv. bobkáře), poněvadž je stotožňovati nesluší s kostrami v poloze skrčené pohřbenými. Ostatně jsou zprávy o nich většinou nespolehlivé.

Příkazy u Olomouce: Hroby s kostrami nataženými pak s kostrami skrčenými, na boku ležícími, v různých směrech, hlavou k východu, západu, severu neb jihu. Při kostrách byly z volné ruky urobené hrnky s úšky, plytké misky, jehlice koštěné, korálky koštěné i ze skla bledě zeleného, ozdoby z kančích klu na obou koncích provrtaných, trubičky z bronzového drátu svinuté, naušničky z bronzového drátu mnohonásobně stočené, naušnice z bronzového drátu uprostřed do spirály svinutého pak přehnutého a v širokou obrubu roztepaného, otevřené massivní oválové kruhy bronzové s přihrocenými konci, na nichž jednoduché kroužky z bronzového drátu navlečeny byly. Dvě lebky, jež změřeny byly, jsou mesocefalní (index 79). — (Časop. olom. muzea č. 23.)

Hajany u Brna: Kostry skrčené, na pravém boku v pouhé zemi ležící, nohy skrčené a ruce k hlavě zahnuté. Při nich netuhované nádobky, jedna tečkami a čárami okrášlená (v olomuckém muzeu), nástroje kamenné, jehlice koštěná, pak spirálový kruh bronzový s průměrem asi 45 mm. — Při jedné lebce shledán okolo uší zamodralý prášek ze ztrávených naušnic a na jiné nalezeny kousky plátna vápennými krystalky pokrytého (v olom. muzeu). Některé hroby prozkoumal zde p. Dr. J. Wankel. — (Časopis olom. muzea č. 14. str. 72. a dle sdělení paní L. Bakešové.)

Měnín: Poloha koster v hrobech nebyla zde přesně zjištěna, jen tolik je jisto, že některé kostry ležely na boku, hlavou na jih a nohami k severu. Dle inventáře nelze však pochybovati, že hroby patřejí k popisované zde skupině. Při kostrách byly nalezeny misky, hrnky a typické nádoby s malým dnem, náhle rozšířené, s vysokým hrdlem a úškem na boku, pak některé typické bronzy jako otevřené hladké náramky, malé poloviční kroužky z dvojitého drátu několikrát prohnutého a prohnuté jehlice s kuželovitými hlavicemi a malým úškem na plochém vrcholku hlavice jako v hrobech únětických. Lebky jsou extremně dolichocefalní s indexem 64·5 a 70 (?) — (Mitth. der anthropolog. Gesellschaft in Wien IX. 202.)

Skoronice u Kyjova: Hroby v pouhé zemi. Silně skrčené kostry ležely na levém boku. Nádobky shodují se s oblekovickými. Kostry byly na hlavách ozdobeny kroužky z dvojitého bronzového drátu. Dále nalezeny jehlice na jednom konci roztepané a svinuté, massivní široké prsteny a skořápky cyprací ku navlečení upravené. — Lebky jsou dlouhé a vykazují index délkový 67·9 a 74·6. — (Mitth. anthrop. Ges. Wien XIV. [59] a Časop. olom. muzea č. 16. str. 163.)

Kyjov: Roku 1886. bylo při stavbě dráhy severně od města objeveno mnoho koster. V hrobech nalezeny nádobky shodné se skoronickými, kroužky z drátu bronzového, prohnuté jehlice bronzové, rourky bronzové a dentalia. Poloha koster nebyla zjištěna, inventář hrobů těchto shoduje se ale s nálezy z hrobů skoronických a oblekovických. (Dle sdělení p. řed. K. J. Mašky.)

Mikulov: Na polích za nádražní ulicí za knihtiskárnou A. Rosenaua byly objeveny hroby se skrčenými kostrami. Kostry ležely na pravém boku, hlavou k jihu a nohami k severu v podlouhlých čtyřhranných hrobech, velkými lámanými kameny obklíčených a zaházených kamením, které snad původně nízkou klenbu tvořilo. U hlav některých koster byly nalezeny kroužky z dvojitého drátu bronzového stočené, dále

nalezeny ve hrobech massivní otevřené náramky bronzové, prohnutá jehlice s kulovitou hlavicí a s tělem na způsob šroubu stočeným, malá trojhranná dýka s dírkami pro nýtky ku upevnění rukojeti a malé nádobky hladce vypracované totiž plytké misky, kulovité nádobky, hrníčky s oušky a typické koflíčky s malým dnem, nízkým břichem náhle rozšířeným, vysokým hrdlem a úškem na rozhraní břicha a hrdla. (Mitth. der k. k. Centralcommission in Wien XVIII. zpráva 166. a písemné sdělení p. ředitele J. Krassniga v Mikulově.)

Vrbovec, Oblekovice a Horní Dunajovice: Pohřebiště tato byla svrchu popsána.

Vedrovice: V pouhé zemi kostry skrčené, na pravém boku ležící s menšími kroužky, z dvojitého drátu stočenými, kteréž se shodují s oblekovickými, jen že jsou menší. Domnívám se, že sloužily za ozdobu hlavy. — (Časop. olom. muzea č. 38. str. 67.)

Mor. Krumlov: U cukrovaru byly nalezeny zbytky osady neolithické i kostrové hroby, některé s kostrami v poloze skrčené, jiné s kostrami nataženými. Ačkoli zde mnozí sběratelé odedávna kořistili, (přednosta stanice Januš, prof. Makovský z Brna a ředitel cukrovaru Bachler, v jejichžto sbírkách velká část nálezů uložena je) nebyl důležitému místu tomuto náležitý zřetel věnován, následkem čehož zde v nálezech zmatek panuje. — Prof. Dr. Woldřichovi náleží zásluha, že naleziště toto ohledal a aspoň některé důležité věci objasnil. Dle zpráv jeho byly zde ve vrstvě kulturní skrčené kostry, na pravé straně v pouhé zemi uložené, při nichž nalezeny též misky, hrnečky a koflíky z volné ruky urobené. Že by věci skorého razu ténského, které ve sbírce ředitele cukrovaru Bachlera uloženy jsou, z hrobů těchto pocházely, není zjištěno, neboť zde nalezeny též hroby s kostrami nataženými a hroby žárové, jejichž soudobosť se sousedními hroby se skrčenými kostrami zjištěna není. Nádobky, jež Dr. Woldřich ve dvou hrobech se skrčenými kostrami nalezl, jsou shodné s nádobkami z hrobů vrbovských. — (Časop. olom. muzea č. 28. str. 151. — Mitth. d. anthropolog. Ges. in Wien XX. 127.)

Nad Dunajem se rozkládající část Dolních Rakous není od území moravského žádnou přirozenou hranicí oddělena a jest i v ohledu archaeologickém pokračováním území moravského. — Též hroby se skrčenými kostrami totožné s moravskými jsou zde zastoupeny, zprávy o nich jsou však kusé a nedostatečné a obmezíme se protož na několik příkladů.

U Malého Hadersdorfu nalezena kostra skrčená s nádobami, kroužkem bronzovým a ozdobeným parohem z losa. (Mitth. Anthrop. Ges. Wien XVIII. [14.]). — U Velk. Weikersdorfu objeveny kostry v poloze skrčené s nádobami shodujícími se s oněmi z hrobů v cihelné vrbovské. (Mitth. Anttrop. Ges. Wien XX. 68.) Též starší zprávy jednají o hrobech se skrčenými kostrami z kraje tohoto. (Mitth. Anthrop. Ges. Wien V. 34 a 233.) — U Rešic (Röschitz) byly vykopány skrčené kostry pod deskami kamennými a při nich byly nalezeny malé nádoby, zejména též koflíky s úškem u dna. (Mitth. antrop Ges. Wien XVII. 65.). — U Haugsdorfu nalezen hrob se skrčenou kostrou z doby bronzové. (Mitth. anthrop. Ges. Wien XXI [6]). — V Plexenthalu u Hippersdorfu objeveny kostry skrčené, ležící na pravém boku hlavou na západ

a nohami k východu. Při nich byly nádoby podobné oněm z hrobů vrbovských, kroužky bronzové, jednoduché jehlice a dýka bronzová. Též jámy žárové byly zde shledány. (Mitth. anthrop. Ges. Wien XX. 63.) — Na pohřebišti v cihelně Schwachově u Retzu byl vedle četných hrobů žárových objeven ojedinělý hrob, v němž na pravém boku uložena byla kostra s nohami tak skrčenými, jako když jezdec na koni sedí. V pravé ruce měla nůž železný a též železná sekyra ležela v hrobě. Hrob tento pochází z období kultury hallstattské. (Mitth. anthrop. Ges. Wien XX. 92). —

Na různých pohřebištích se skrčenými kostrami a zejména i na pohřebišti oblekovickém o němž nahoře zevrubně pojednáno bylo, shledáváme, že kostry pohřbeny jsou v plochých hrobech v pouhé zemi, ve hrobech kamením obložených, kamením zaházených, které bezpochyby původně nízkou klenbu nějakou tvořilo, ve hrobech skříňkovým hrobům blízkých (Hrob V. pohřebiště oblekovického) a pod deskami kamennými (jeden případ na pohřebišti v cihelně vrbovské) a že uloženy bývají na pravém a někdy též na levém boku. Poloha rukou není u koster stejná. Někdy bývají ruce k hlavě zahnuté a často i dlaň pod hlavu položená, jindy bývají na prsou složeny, někdy spočívají v klínu a opět jindy na bocích. Jen nohy bývají vždy skrčeny někdy více, někdy méně.

Na pohřebišti oblekovickém byla v hrobě XXII. kostra natažená, mající jen levou nohu poněkud přikrčenou, pravici k hlavě zahnutou a hlavu na pravou stranu obrácenou. Odchylný případ tento lze vysvětliti tím, že nebožtík zde pohřbený náhodou nějakou ztuhnul, nežli vpraven byl v polohu obřadem předepsanou, a že pak učiněno bylo aspoň tolik co možno bylo, aby obřad zachován byl.

Z rozmanité úpravy hrobů a nestejných poloh rukou na tomtéž pohřebišti, pak z okolnosti, že kostry dílem na pravém a dílem na levém boku uloženy jsou a že nohy více neb méně skrčené mají, vychází na jevo, že obřadem pohřebním poloha koster v hrobě přísně ustanovena nebyla, nýbrž, že jednalo se pouze o to, aby nebožtík pohřben byl v poloze skrčené, tak jakoby ve spánek pohřížen byl.

Pohřebiště se skrčenými kostrami na Moravě a v severní části Dolních Rakous objevená, o nichž svrchu jednáno bylo, lze srovnati se skupinou únětickou v Čechách. Od této skupiny liší se hroby naše nedostatkem okras jantarových a méně rozmanitým inventářem předmětů bronzových. Výjma hroby měnínské scházejí zde také typické jehlice s kuželovitou hlavicí úškem opatřenou, rýhované náramky z plechu bronzového a z kovu bílého, pak bronzy staršího rázu, jako palstávy, celty, dláta a massivní, otevřené kruhy bronzové. Na pohřebišti příkazském byl nalezen massivní elyptický otevřený kruh bronzový, uprostřed tlustý a na krajích tenčí. Za to jsou četně zastoupeny a obvyklým inventářem našich hrobů se skrčenými kostrami kruhy z dvojitého drátu bronzového význačně stočené, spiralové trubičky z drátu bronzového, jež sloužily za ozdobu hrdla, spiralové kroužky z pásku bronzových, jednotlivé jehlice na jednom konci rozklepané a v jednoduchý závitek stočené a někdy vyskytují se též dýky bronzové s nýtky ku připevnění rukojeti. —

Hroby se skrčenými kostrami typu únětického v Čechách mají své předchůdce v hrobech podobných ze starší doby bronzové a z doby

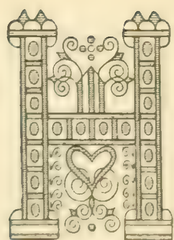
neolithické. Z ohledu toho pak z okolnosti, že ve hrobech těchto, jak svrchu uvedeno bylo, vyskytují se též předměty hlásící se ku staré kultuře bronzové, nelze pochybovati, že hroby typu únětického a tudíž i hroby naše náležejí do mladšího období kultury bronzové, kdy svérázná kultura bronzová, zračící se ve výrobcích bronzových, hrobům českým, moravským a některým dolnorakouským vlastní v krajinách těchto opanovala. Nelze však pochybovati, že pohřebiště s kostrami v poloze skrčené, keramika hrobů těchto a svérázná bronzová kultura jejich udržela se i v době, kdy vedle obyvatelstva, jež nebožtíky své po starobylém obřadu v poloze skrčené do země ukládalo, do krajin těchto jiný lid vniknul, který nebožtíky své spaloval a v popelnicích do země ukládal ano i v době, kdy t. zv. kultura hallstattská v krajinách našich šířiti se počala. Dokladem toho, že pohřebiště se skrčenými kostrami i se svéráznou kulturou svojí i v t. zv. období hallstattském trvala, je nález žárového hrobu neb žárové jámy s keramikou rázu kultury hallstattské pod hrobem se skrčenou kostrou v cihelně vrbovské, pak nález prof. Smolíka na pohřebišti ve Zvoleněvsi v Čechách[11], kdež objevena byla jáma žárová z doby hallstattské, která přerušena byla podélnou deskou hrobu, v němž kostra v poloze skrčené pohřbena byla. Opanováním kultury hallštattské mizejí však u nás pohřebiště se skrčenými kostrami, jen tu onde vyskytuje se ojedinělý hrob s kostrou skrčenou, provázený předměty rázu kultury hallstattské a tak je tomu i v dobách pozdních na pohřebištích s ∾ kroužky, jak svrchu vylíčeno bylo. O tělesné povaze lidu, od něhož hroby se skrčenými kostrami pocházejí, bude pojednáno příště[12].

Obrázky folkloristické z mor. Valašska.

Podává **Mat. Václavek.**

VI.

Húkałky.

úkałky (húkavky) jsou lesní panny, víly, obývající hluboké lesy. Lákají lidi zpěvem, ale zvláště húkaním. Ozve-li se jim člověk, nebo posmívá-li se jim, hned jsou při něm, popadnou ho a tančí s ním až do umdlení, nebo až má nohy celé sedřené, ba někdy až klesne bezduch na zem. Už prý „se to kolnást razů“ stalo. Jednou (na př.) slyšel Valach na salaši, jak se často po sobě ozývá hú, hú. Myslil, že to nějaký kamarád jeho húká a ozval se rovněž hú, hú. Ale v tom, kde se vzaly tu se vzaly — přiběhlo k němu pět pannen v bílých šatech, vzaly ho mezi sebe, vedly na místo, kde bylo mnoho bodláčí a trní, a tak dlouho s ním tančily, až

---

[11]) Památky arch. XV. sl. 416.

[12]) Pokládám za povinnost svoji vysloviti díky pp. K. Herodkovi, lékárníku ve Znojmě, který mi při fotografování hrobů oblekovických nápomocen byl, p. K. Pětníkovi, c. k. ingenieuru nyní v Brně, který situační nákres pohřebiště oblekovického zhotovil a p. Zelenému, c. k. poštmistru v Oblekovicích, který mi při prokopávání hrobů oblekovických s úznání hodnou horlivostí pomáhal.

měl chudák nohy odřeny po kolena a byl polomrtev. Na to se panny ztratily v lese.

Před nedávnými časy živ byl v Kateřinkách chudobný člověk, říkali mu Dorničák. Ten za mladších let neznal větší rozkoše nad tanec. Když nebylo „muzigy“, tož si hvízdal doma až „izba jačala“ a skákal při tom jak posedlý, ochlazuje alespoň takto ohnivou krev. Vyšel si „do hor“ na dříví. Mohlo tak býti okolo jedenácté hodiny před polednem. Náhodou ocitl se u vysoké a nahoře prostranné skály. Vylezl na ni a rozvažoval: „Proč bych si já hříšný na téj skale nezatančil? Ale horší s kým?“ — Než v tom uchopila ho vášnivě jakási bílá roba a tančila s ním tak dlouho, až ubohý sotva ducha popadal. Když tancem až do úmoru byl vysílen, pohopla s ním s té skály dolů a náhle zmizela. Dorničák však hrůzou a lekem na dobro byv omráčen, povalil se na zem. Když na to přišel k sobě, znamenal, že má nohu pošramocenou. „Klécal“ od těch dob a už nikdy netančil.

Húkałkou se stane dívka, umře-li v ten čas, když jí jdou ohlášky.

VII.

Had s korunkou a had hospodář.

Had s korunkou je jako králem hadů v té neb oné krajině. Je málo menší než paur. Málo jej viděti. Nejsnáze lze jej uviděti o sv. Bartoloměji, když totiž jeho čeleď hadí se sleze a on ji přehlídá a počítá. Po přehlídce zalezou všichni do svých podzemních bytů, kdež prý jsou neslýchané poklady. — Lidé věří také, že každý dům má svého ochrance hada hospodáře nebo žábu hospodyni, kteří přinášejí štěstí do domu, nakládá li se nimi dobře; nakládá-li se nimi zle jsou na neštěstí. Kde hada hospodáře zabijí, toho domu hospodář do roka nebo i dříve zemře. Kdo vytrhne hadovi z huby kořisť (na př. žábu) nikdy na soudě neprosoudí.

Jedna gazděna, odcházela-li s domácími na pole, nechávala, jak to už je obyčejem, malého chasníka doma a rozumí se, aby neměl hladu, nechávala mu na celý den jídla, obyčejně „zátěrky“ v mléce nebo „čír“*). Nechávala toho hodně a dítě bylo pořád „chudé“ a mívalo velký hlad. Gazděna si pomyslila, že to není „cosik edem tak bez ničeho“, a umínila si, že vyzgúmá, kdo to vlastně ty zátěrky „zídá“, „aby to dit'a tolkovú stravu zedło a ešče hlad měło, to nemože byť.“ Jednou tedy místo na pole, vyšla na hůru a tam hleděla skulinou ve tle čekajíc, co bude. Dítě sedělo na zemi při misce a jedlo. Tu se vysnuje odkelsi veliký had a dá se s milým děckem z tej misky jesť. Had pak střebal jenom mléko a zátěrky nechával. Tu mu chasník žvatle: „Ale papaj aj pupy, ne edem zupy“. Gazděna se na to dopálila, a hada potom tolik honili, až jej zabili. A to byl had hospodář.

Děcko potom od toho dne očividně chřadlo, až umřelo a v krátce za ním i jeho otec, hospodář. V domě pak šlo všechno nazpátek, tož jako dyž gazdu zabili! — Hada hospodaříka lze „čuť“ v domě, má-li pršeti, nelibě páchne.

---

*) Zátěrky (válence, čír) jsou z mouky a vody sesúlané a vařené buď v mléce nebo polévce; také se smaží.

VIII.
O koleře.

Nemoc tato vzbuzuje jako všude jinde tak i na Valaších mezi lidem nesmírný postrach. Neznajíce podstaty nemoci té, lidé se domnívají, žeť „kolera“ roznáší se po dědinách doktory, kněžími a učiteli, kteří studně, zvláště sypáním jakéhosi prášku otravují, ano kteří koleru jako nějakou osobu do vsí „posýlají“, aby lidi trávila a rdousila. Tak se stává, že pro příslušníky uvedených tří stavů bývá druhdy i nebezpečno mezi lidem se ukazovati, neřku-li vápenným práškem neb karbolkou některá místa desinfikovati. Kteří pak mysií, že kolera je nějaká bytosť zlovolná, přikrádající se k obydlím lidským, hlídají za dne, ale zvláště v noci svých stavení, a běda cizinci, jestli ho náhoda svede u chalupy s hlídači!

Rozvážnější však mají proti strašnému hosti tomu mimo jiné tento karakteristický recept: Z prohršlé rúty, z prohršlé polýnku, levandule, rozmarýnu, šalvije a balšánku. To všeckno se musí rozsekať na drobno, dať do teho kúsek kafru, pak se to dá do dvúch mázů vinného octa a nechá se to osm dní močiť. Potem se to dobře vydlábí a čisté do sklénky vleje. Když je člověk ještě zdravý (!) má to po kapkách užívať a po žilách tříť!

IX.
Padoucnice (vřed).

Od padoucnice jsou dle psaného rukopisu z let 30tých našeho věku následující léky: Nasyp v ústa hrsť soli, čímž jeden mořský plavec, jenž kdesi ve světě platnosť toho seznal, nešťastnému nemocnému pomohl. Druhý prostředek je střídavé púštění žilou na obou rukou a nohou, „což se nedávno též v novinách oznámilo“. Dle uvedeného rukopisu udává se však v novinách magdeburských kořen byliny **černobýlu***) za jistotný, nejplatnější a nejlepší lék, jehož jediné vzetí, náležitě připraveno, často nemoc tu bezpečně a úplně vypudilo. „Jen jediný rod věděl tajemství to, nyní však zjevena jest příprava toho léku“. Na podzim, 14 dní před sv. Michalem nebo po něm, vykopá se kořen černobýlu. Jeho dřevnaté a pokažené díly se odstraní a jen se nechají jeho hnědé, šťavnaté šmejčíčky, v nichžto nejúčinlivější je mocnosť. K nim se může také přivzíti zlúpená kůra kořenů zdřevnatělých. To usuší se ve stínu a k potřebě se schová. Když taková nemoc nastala, v zakrytém moždíři utluče se na nejdrobnější prášek.

Když padúcí nemoc je taková, že se ví, kdy zase připadne, as půl hodiny před ní takový člověk vezme plnú lžičku, jakové sú na thé, onoho prášku, ve slabém, trochu vlažném pivě jej vypije, položí se do postele a zapije to ještě trochem takového piva; tím se z něho vyrosí hojného potu a když ten přejde a nemocný se převlékl, může vstáti. Třetího a šestého dne se zase tak udělá. Dětem se dá míň, dle věku; dítěti ještě u prsou dá se asi jen třetina a v mateřském mlíce smíšené.

Po několik však měsíců musí se takový člověk mírně chovati, varovati se všech rozpalujících nápojů, takových též těžko ztravitelných jídel, nasoleného, naloženého, uzeného „massa“ a všeho kyselého.

---

*) Artemisia vulgaris, velmi jedovatá bylina, kteréž bez předpisu lékařského užívati nelze.

Chalupa na Zábřežsku a Šumbersku roku 1840.

Píše **Jakub Lolek,** nadučitel ve Zvoli.

bývali jsme domek, a říkali mu „naše chalópka". Stál v „sadě" a koukal ze zeleně vesele jedním oknem do „návsi", druhým do „sadu" a „okýnkem" šilhal do sousedovy zahrady. Přístup k ní byl z návsi po „mostě" přes potok. Ohraženého „dvora" neměla. Byla zděna z „pôci", kdy, se neví, ale je tomu dávno.

Vnější zeď byla neomítnuta, však vápnem obílena; byla hrbolatá a sláma z ní leckde vykukovala. Ani nebyla mnoho „přímá" a rohy nikoliv po geometricku ostré.

Aby „pôce" nerozmokly, byly přikryty doškovou asi 8 m. vysokou střechou, a na hřebenu jejím srobena jest „kalenice" z došků v blátě vymáchaných a vedle sebe na „příč" položených, v něž štípen patron hromu „tôčmôž", po botanicku „netřesk".

Střecha semtam zarostla mechem a „teklo"-li jí na púdu, shodil se shnilý „šář" a zaměnil novým. Doškař to znal a lacino „zakryl". Okapy byly široké, a nejvíce ten, jenž kryl v předu „násp". „Svisle" měla naše chalupa dvé: v předu líc a rub v zadu. Lícní svisle měly „desky" šikmo přibité, v kalenici „kuklu čepici" a dvé v deskách vyřezané osmirohé hvězdy s posouvatelnými šoupáčky k uzavření. Zadní lomenice byla bez ozdoby. Desky přibity byly kolmo a švy nebyly zakryty „látky" jako líc; měla kukli, ale žádnou čepici. Tato na lícní lomenici měla „dýnko" a na něm barvami malovaný znak (obr. 1.); barva jeho byla zelenavá na půdě bílé. Obě desky tvořivší kraj střechy byly touže barvou okrášleny vespod věncem, dle nakresleného zde vzoru. (Obr. 2.) U spodu lomenice byl „nástřešek".

Obr. 1.

Obr. 2.

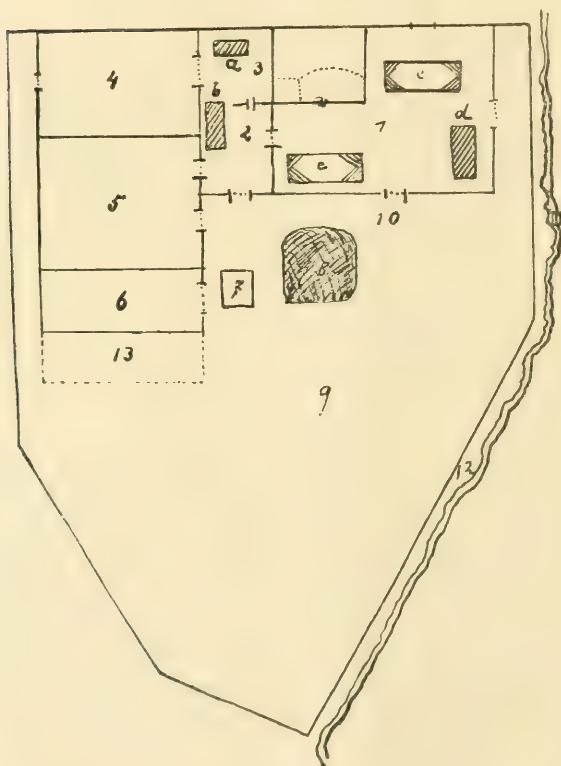
Kostra střechy složena byla z krovů, tyto zapuštěny „čepy" do trámů, jež ležely na pozednici. V poloviční výši krovy svázány „hambalky". Na těchto nad „jízbou" byly položeny „desky" a to byla sýpka. Mohla se uzamknouti. Tam sypáno obilí; vařivo, omastek a různé potraviny schovávány. Dostoupiti jí možno bylo po obyčejném řebříku z „hůry". Ostatní prostor pod střechou používán jako senník nebo pičník a jako skladiště různého domácího „hamparádí". Půda kryta byla blatěnou mazanicí. Nad střechu vystupoval široký čtyrstranný vepřovicový a kamennou deskou na plocho krytý komín, ozdobený na temeně „tôčmôží". Byl neomítnutý vně i vnitř a prosto na ohniště otevřený. S „hůry" slézalo se do síně „sklopcem" po řebříku obyčejném.

V síni stála malovaná truhla se svátečním šatstvem a police, v jejíž hořejší polovici srovnáno nádobí hliněné, v dolejší potraviny a p. Konečně bylo zde ohniště, kuchyň otevřená (obr. 3. na str. 148.), jen přístěnkem krátkým před všetečnými zraky chráněná, s malým „okýnečkem"

Chalupa z Lipinky u Unčova.

(Původem z minulého století.)

Popis:

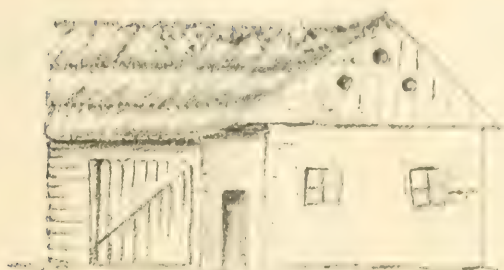
1. Jízba.
2. Síň.
3. Ohnisko.
4. Komora.
5. Chlév.
6. Kůlnička.
7. Krmec.
8. Hnůj.
9. Sad.
10. Násyp.
11. Náves.
12. Potok.
13. Bývalá výměna:

Vnitřní zařízení:

a) Police.
b) Truhla.
c) Postel.
d) Stůl.
e) Postel.

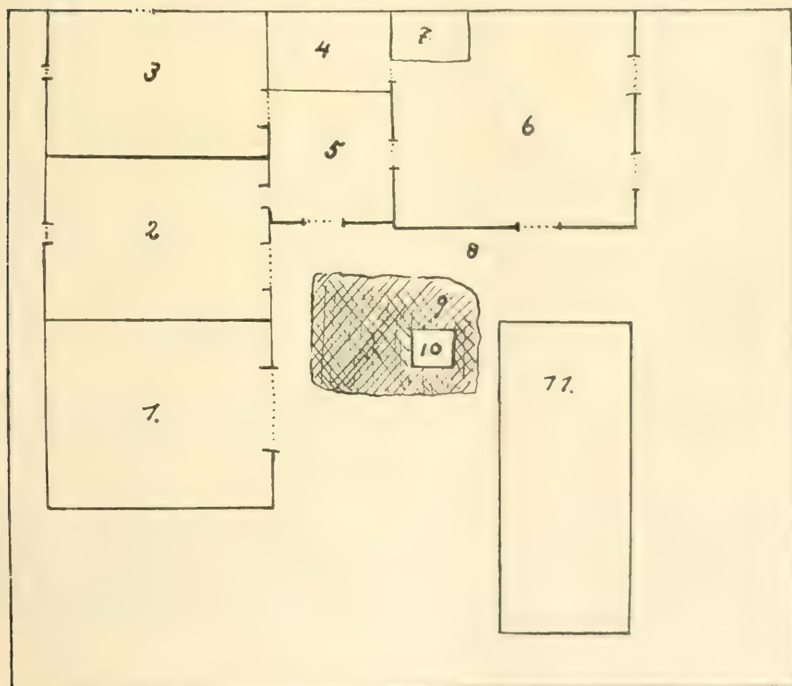
Půdorys chalupy z Lipinky u Unčova.

(Původem z minulého století.)

Chalupa z Lipinky u Unčova. (Původem z tohoto století.)

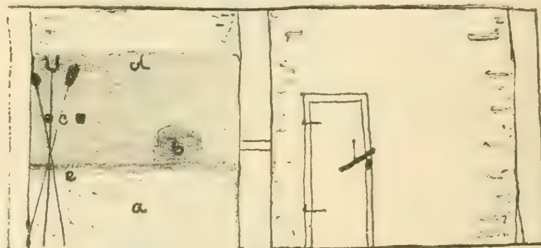
Půdorys chalupy z Lipinky u Unčova. (Původem z tohoto století.)

Popis: 1. Stodola roubená. 2. Chlév. 3. Komora. 4. Kuchyň (komín otevřený) 5. Síň 6. **Jizba.** 7. Pec (kamna). 8. Dvůr. 9. Hnůj. 10. Krmec. 11. Výměna neb podruh. 12. [illegible]

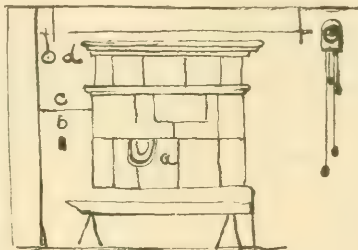
1.*

na síň. Ohništěm byl plochý kámen as 30 cm. široký, vodorovně v zeď zapuštěný (e) pod komínem otevřeným (d). Do „peci“ vedlo „čelesno“ (b) a z chlebové peci „sopouchy“ (c). Pod „ohniskem“ bylo „peklo“ na popel. V pravém koutě se vařilo, v levém stály lopaty, vidle, hřeblo a pometlo slaměné.

Ze síně vkročilo se do komory. Byla temná. Tam byla „jáma“ na zemáky, „bečka“ se zelím, moučnice, stará „harmara“ s veteší a j. pod. zboží. Odtud v příč vkročilo se do jízby.

Obr. 3.

Na pravé ruce v koutě u dveří postel prostá. Nad ní na hřebu ve stěně „sýtko“ a pod ním majoliková, modře malovaná kropenka se svěcenou vodou. Na levo kamna s „měďákem“, píckou a sklípkem (a, b, c). Na bidle kotouč soli svěcené. Proti peci a kamnům druhá postel „koutní“, za ní na stěně hodiny s krátkým kývadlem, skleněným zvonkem i motouzy. Na koncích dvoje závaží, větší z hlíny, jako vejce pštrosí, dvoje menší pak jako slepičí. Vůkol kamen, z velkých zelených kachel zrobených, s dvěma „granci“ bidla na přízi a vlhké prádlo k pověšení a rozestření. (Obr. 4.) V pravém rohu stůl (obr. 5.) a po obou stranách podél stěny „lavy“, ohoblovaná, nenatřená prkna s nohami rozkročnými, zavrtanými. Stůl měl „šráky“ a „podnožky“.

Obr. 4.

Nad stolem měli jsme po pravé straně koutu Boží hrob, Útěk do Egypta, Poslední Soud, na levé sv. Jenofevu, sv. Apolenu, obrázky malované na skle pověšeny na stěně; se stropu visela holubička mezi malovanými z vajec skořápkami. Také dva „kuprštychy“ krášlily jízbu. Ježíšek s koulí zemskou a Jan Křtitel.

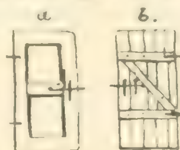
Obr. 5.

„Podlaha“ (strop) měla čtvero „trámů“; na nich „trhanice“. Prostřední trám nesl „deštičku“ na břitvu, kancionál, kroniky a p. maličkosti. Konečně u podlahy při stěně upevněna byla „lešta“ na talíře a hrníčky majolikové. (Obr. 6.) „Zem“ (podlaha) hliněná, udupaná. Strop v jízbě, komoře a síni byl trhanicový, ve chlévě „huntinový“.

Obr. 6.

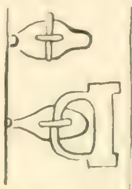
Okna 60 cm. široká a 70 cm. vysoká se dvěma křídly na „pantičkách“ a k zavírání „ryglem“, jednoduchá se 6 tabulkami skelnými.

Dvéře (Obr. 7.) do síně se otvírající, 160 cmt. vysoké a 56 cm široké v dubových veřejích bez žlábku na železných pantech se točící s rámcem. (a). Ostatní dvéře bez rámce, (b) jen tak prosty. Při každých dveřích dlužno bylo překročiti práh 10 cm. vysoký, jemuž se říkalo „schodek“. Vnitřní zavíraly se „klučkou“, za niž táháno „provázkem“. Byla to jednoramenná páka zapadající na „hák“; uvázán na ní byl motouz, jenž byl dírkou ve dveřích prostrčen. Vnější dvéře uvírány ze síně „zastrkovadlem“ anebo „závorou“. (Klučka s provázkem *a*, zastrkovadlo *b*). Závora bylo břevno prismatické, jež ve zdi bylo uschováno. V čas potřeby se za „kroužek“ povytahlo a na proti do otvoru ve stěně vsunulo, aby ho zloději nerozřezali, bylo chráněno plechovým povlakem.

Obr. 7.

Ze síně vkročilo se na „násp“. Byl podél stěny asi 20 cmt. vyvýšený, z hlíny nasypaný a deskami do výše 1 m. obedněný. Jmenoval se také „přěsěnek“, maje čtvero sloupku ku trámům střechy připnutých. Různé věci v něm skládány. Zamykání dveří na venek dělo se zámkem věšacím. Dvéře se k veřeji přitáhly „babkou“ čili „řetězem“ a nastrčil se kolíček, nebo do babky zaháčil se věšací zámek, když dříve „řetěz“ na ni přilepen byl. (Obr. 8.)*) Výška zdiva měla 2·50 m. vně, uvnitř byl strop 1·90 m. vysoko. Mimo tré „lav“ a jedné židle „stolice“ jsme víc neměli. Židle měla lenoch a čtyři rozkročmo zavrtané nohy v sedadle; byla z tvrdého dřeva nebarvená. (Obr. 9.)

Obr. 8.

Chaloupka naše stála na rovině. Kolem vinul se potůček s obou stran. „Sad“ byl ohražen plotem ze smrkových a jedlových tyček spleteným s jedné a se strany druhé živým plotem z habří a hlohu. Domky stály v řadě, nikoli však bezprostředně vedle sebe. Mezi každým prostíral se sad; domků v zeleni ani viděti nebylo. V zahradě byly kadlátky, hrušně, jabloně, třešně, višně a „hamrlata“. Z květin narcisy, prvosenky (petrklíče „kropáčky“) pivoňky, růže stolisté, lilie, kosatce, sedmikrásy, Maří list, balšánek, boží dřevec, šalvěj, rozmarina, náprstník a barvínek. Na podzim se stromy „okopaly“ a hnojem přikryly.

Obr. 9.

Dvora hraženého chalópka neměla. Násp, hnojiště a krmec: to byl „náš dvůr“. Bránka vedla z návsí do „dvora“. Stála hned za můstkem. Studni měli jsme na společno se sousedem, nicméně větší spotřebu vody brali jsme z potoka, jmenovitě po celou zimu.

Výměnického bytu naše chaloupka neměla. Byl kdysi byt takový, neboť vedle kůlny „na hák“ dosud byly znatelny základy. Svým časem se snad sbroutil, nebo byl kýmsi sbořen. My výměnického příbytku jsme nestavěli, proto že ho nebylo právě třeba, ač taková výměna pronajata na „podruha“ důchodek skýtala.

---

*) Proto se říká: Zavři na řetěz! Zavři na zámek! Zastrč kolíček!

Květena okolí misteckého.

Píše František Gogela, kooperator a katecheta v Místku.

(Pokračování).*)

Řád Loranthaceae Don.

263. *Viscum album L.* (Jmelí obecné.) V celém okolí na rozličných stromech hojné.

Řád Aristolochiaceae Juss.

264. *Asarum europaeum L.* (Kopýtník obecný). V lesích a křovištích stinných v celém okolí hojný.

II. Gamopetalae Endl.

Řád Plantagineae Juss.

265. *Plantago major L.* (Jitrocel větší.) Na lukách a místech travnatých obecný. — 266. *Plantago media L.* (Jitrocel prostřední) a 267. *Plantago lanceolata L.* (Jitrocel kopinatý.) Jako předešlý.

Řád Labiatae Juss.

268. *Mentha silvestris L. genuina.* (Máta lesní.) U břehů obecná. — 269. *Mentha piperita L.* (Máta peprná.) V zahradách po řídku se pěstuje. — 270. *Mentha palustris Mönch.* (Máta bařinná.) V mokřadech, u říčních břehů. — 271. *Mentha verticillata.* (Máta přeslenatá). Na podobných místech. — 272. *Mentha arvensis L. genuina.* (Máta rolní.) Na vlhkých rolích, úhorech obecná. — 273. *Lycopus europaeus L.* (Karbinec obecný.) U břehů, ve vlhkých křovištích obecný. — 274. *Origanum vulgare L.* (Dobromysl obecná.) Na pobřeží Ostravice, na suchých lesních lukách hojná. — 275. *Origanum Majorana L.* (Majorán.) V zahradách se pěstuje. — 276. *Thymus chamaedrys Fr.* (Douška obecná.) Na mezích a stráních obecná. — 277. *Calamintha Acinos Cl.* (Pamětník.) Na půdách štěrkovitých a stráních obecný. — 278. *Calamintha Clinopodium Sp.* (Stoříšek.) Na místech travnatých, lesních paloucích hojný. — 279. *Melissa officinalis L.* (Včelník.) V zahradách se pěstuje. — 280. *Hyssopus officinalis L.* (Ysop lékařský.) Sází se na hřbitovech. — 281. *Salvia verticillata L.* (Šalvěj přeslenatá.) Na pobřeží Ostravice a Morávky a na okolních výslunných pahorcích dosti hojná. — 282. *Salvia pratensis L.* (Šalvěj luční.) V okolí Místku, na moravské půdě nikde neroste, za to však na půdě slezské u Frýdku na lučinách u Lipiny, a tu i ve formě dumetorum Andr. — 283. *Salvia glutinosa L.* (Šalvěj lepkavá). V houštinách na poříčí Ostravice u Bašky, St. Města a při mistecké střelnici. — 284. *Glechoma hederacea L.* (Oponec obecný.) Na místech travnatých všude obecný. 285. — *Galeopsis Ladanum L.* (Konopice širolistá.) Na rolích v okolí Stařiče. — 286. *Galeopsis Tetrahit L.* (Konopice polní.) Na rolích, mýtinách lesních, u plotů hojná. — 287. *Galeopsis speciosa Mill.* (Konopice žlutá.) V mýtinách, křovištích, u břehů dosti hojná. — 288. *Galeopsis pubescens Bess.* (Konopice pýřitá.) Na rumištích, u plotů, na rolích obecná. — 289. *Betonica officinalis L.*

*) Viz. čís. 35. tohoto časopisu.

(Bukvice lékařská.) Na suchých lučinách, stráních místem dosti hojná. — 290. *Stachys alpina L.* (Čistec horní.) V křoví na východním svahu Štandle, v lipinském háji u Frýdku dosti hojný. — 291. *Stachys silvatica L.* (Čistec lesní.) Na stinných vlhkých místech, v poříčí Olešné v Palkovicích. — 292. *Stachys palustris L.* (Čistec bahenní.) V příkopech, na vlhké půdě obecný. — 293. *Ballota nigra L.* (Šedivka černá.) U plotů a cest ve Chlebovicích, na Hukvaldech dosti hojná, v Místku a nejbližším okolí neroste. — 294. *Lamium amplexicaule L.* (Hluchavka objímavá.) Na rolích zvláště u Sviadnova, však ne příliš hojná. — 295. *Lamium purpureum L.* (Hluchavka nachová.) Na rolích, úhorech, při cestách velmi obecná. — 296. *Lamium maculatum L.* (Hluchavka blamatá.) Při křovištích, u břehů hojná; na břehu Ostravice při Sviadnově i s květy bleděrůžovými. — 297. *Lamium album L.* (Hluchavka bílá.) U plotů a zdí všude obecná. — 298. *Galeobdolon luteum Huds.* (Pitulník.) Ve stinných lesích a křovištích hojný. — 299. *Leonurus Cardiaca L.* (Srdečník obecný.) U plotů a cest, však nehojně; v Místku ojediněle, v Hodoňovicích, v Paskově, v Brušperku. — 300. *Scutellaria galericulata L.* (Šišák obecný.) Na vlhčinách při Ostravici, při mlýnské strouze na horní ulici v Místku. — 301. *Prunella vulgaris L.* (Černohlávek obecný.) Na místech travnatých všude obecný. — 302. *Ajuga reptans L.* (Zběhovec plazivý.) Na lukách vlhkých, ve křovištích obecný. — 303. *Ajuga genevensis L.* (Zběhovec lesní.) Na Kamenné u Stařiče nejhojněji, na okolních pahorcích řidčeji. — 304. *Elsholzia cristata Willd.* (Máta hřebenitá.) Objevila se jednou (1892) na mostě mezi Kolloredovem a Frýdkem.

Řád Verbenaceae Juss.

305. *Verbena officinalis L.* (Sporýš lékařský.) Na místech pustých, nádvořích dosti hojný.

Řád Rhinanthaceae DC.

306. *Lathraea Squamaria L.* (Podbílek šupinatý.) Ve vlhkých křovištích při Olešné, v sadech u mistecké střelnice. — 307. *Melampyrum nemorosum L.* (Černýš hajní.) V nivách a křovištích obecný. — 308. *Melampyrum arvense L.* (Černýš rolní.) Na rolích, nejhojněji v okolí Stařiče, též u Sviadnova, Palkovic, Brušperku. — 309. *Euphrasia Rostkoviana, H.* (Světlík lékařský.) Na místech travnatých a úklonech hojný. — 310. *Euphrasia stricta Host* (Světlík tuhý.) Na místech suchých, výslunných hojný. — 311. *Euphrasia Odontites L.* (Zdravínek.) Na úhorech, vlhkých rolích dosti hojný. — 312. *Rhinanthus Crista galli L.* (Kokrhel malokvětý.) Na lukách obecný. — 313. *Rhinanthus major Ehrh.* (Kokrhel větší). Jako předešlý. — 314. *Rhinanthus serotinus Schönh.* (Kokrhel úzkolistý.) Na lukách v okolí Chlebovic; u Místku v poříčí Ostravice porůznu. — 315. *Rhinanthus Alectorolophus Poll* (Kokrhel huňatý.) V obilí místy dosti hojný. — 316. *Pedicularis silvatica L.* (Všivec lesní.) Na vlhčinách u lesů, na vlhkých lučinách hojný.

Řád Scrophulariaceae R. Br.

317. *Veronica Beccabunga L.* (Rozrazil potoční.) V příkopech a v bažinách obecný. — 318. *Veronica Anagallis L.* (Rozrazil vodní). V mokřinách u Ostravice hojný. — 319. *Veronica scutellata L.* (Roz-

razil štítnatý.) Místy v bažinách lučních a příkopech. — 320. *Veronica montana L.* (Rozrazil horní.) V lesích na hůrkách palkovských. — 321. *Veronica officinalis L.* (Rozrazil lékařský.) V mýtinách lesních, na lukách lesních obecný. — 322. *Veronica Chamaedrys L.* (Rozrazil rozekvítek.) Na místech travnatých, ve světlých křovištích obecný. — 323 *Veronica Teucrium L.* (Rozrazil ožankolistý.) Pouze na jihovýchodním svahu kopce Strážnice u Stařiče. — 324. *Veronica serpyllifolia L.* (Rozrazil douškolistý.) Na vlhkých travnatých místech hojný. — 325. *Veronica arvensis L.* (Rozrazil rolní.) Na obdělané půdě dosti hojný. — 326. *Veronica triphylla L.* (Rozrazil trojprstý.) Na rolích štěrkovitých nepříliš hojný. — 327. *Veronica Tournefortii Gm.* (Rozrazil Tournefortův.) Na obdělaných půdách obecný. — 328. *Veronica hederaefolia L.* (Rozrazil břečtanolistý). Na úklonech a obdělaných půdách obecný. — 329. *Digitalis ambigua Murr.* (Náprstník hlínožlutý.) V olšině staroměstské porůzný. — 330. *Digitalis purpurea L.* (Náprstník červený.) V zahradách se pěstuje. — 331. *Antirrhinum majus L.* (Hledík větší.) Jako předešlý. — 332. *Linaria minor Desf.* (Lnice menší.) Ve štěrku na poříčí Ostravice a Morávky hojná. — 333 *Linaria vulgaris Mill.* (Lnice obecná.) Na rolích, nábřežích obecná. — 334. *Scrophularia nodosa L.* (Krtičník hlíznatý). V křovištích, u břehů a lesů obecný. — 335. *Scrophularia alata Gil.* (Krtičník čtyřkřídlý). Porůzný v poříčí Olešné, na vlhčinách pahorků v okolí Stařiče. — 336. *Scrophularia Scopolii Hoppe.* (Krtičník žlaznatý). Ojediněle v poříčí Moravky. — 337. *Verbascum Thapsus L.* (Divizna malokvětá.) Ve štěrku na poříčí Moravky a Ostravice. — 338. *Verbascum nigrum L.* (Divizna rudovlná.) U břehů, na půdách zahradních, v křovištích dosti hojná.

Řád Solanaceae Juss.

339. *Solanum nigrum L.* (Lilek obecný.) Na půdách zahradních, u plotů, na rumištích dosti hojný. — 340. *Solanum tuberosum L.* (Brambor.) Na polích. — 341. *Solanum Dulcamare L.* (Potměchuť). V pobřežních křovištích porůzný. — 342. *Solanum lycopersicum L.* (Rajské jablko). Péstuje se v zahradách. — 343. *Lycium barbarum L.* (Kustovnice obecná.) V jednom zahradním plotě v Malých Kunčicích, zdivočelá na zámeckém vrchu ve Frýdku, jinde neroste. — 344. *Datura Stramonium L.* (Panenská okůrka.) Někdy v zahradách na obdělané půdě se objeví, ale nikdy trvale. — 345. *Hyoscyamus niger L.* (Blín černý.) Jakožto zvláštnost na hřbitově ve Stařiči, kdežto jinde v okolí celém neroste. — 346. *Atropa Belladonna L.* (Rulík jedovatý). V mýtinách a křovištích na Štandli a v okolí, i v jiných pohorských lesích dosti hojný.

Řád Cuscutaceae Tourn.

347. *Cuscuta europaea L.* (Kokotice větší.) Na vrbách a kopřivách ve křovištích pobřežních porůzná. — 348. *Cuscuta Trifolii Bgt.* (Kokotice menší.) V jeteli.

Řád Convolvulaceae Vent.

349. *Convolvulus sepium L.* (Svlačec větší.) V plotech, křovištích pobřežních dosti hojný. — 350. *Convolvulus arvensis L.* (Svlačec rolní). Na rolích a místech travnatých obecný.

Řád Polemoniaceae Lindl.

351. *Polemonium coeruleum L.* (Jirnice modrá.) V zahradách se pěstuje.

Řád Gentianaceae Juss.

352. *Menyanthes trifoliata L.* (Vachta třílistá.) Roste toliko na jediné bařinaté louce u Sviadnova. — 353. *Gentiana ciliata L.* (Hořec brvitý.) Ve staroměstské olšině porůznu na Čupku u Metýlovic. — 354. *Gentiana Amarella L.* (Hořec obecný.) Na temeni Čupku u Metýlovic. — 355. *Erythraea Centaurium Pers.* (Zeměžluč obecná.) Na lesních průhonech, při lesních křovištích hojná. — 356. *Erythraea ramosissima Pers.* (Zeměžluč nízká.) U polní cesty ku Štandli, v okolí Leskovce u Frýdku nehojná.

Řád Borraginaceae Juss.

357. *Myosotis palustris Roth.* (Pomněnka bahenní.) Na mokrých lukách, v bařinách a příkopech obecná. — 358. *Myosotis silvatica Hoffm.* (Pomněnka lesní.) Ve Štandli na severovýchodním svahu a na hůrkách palkovských a chlebovských hojná. — 359. *Myosotis intermedia Link.* (Pomněnka prostřední.) Na rolích, úhorech, půdách zahradních obecná. — 360. *Myosotis versicolor Sm.* (Pomněnka měňavá.) Na jednom poli mezi Štandlem a Staříčí roku 1891. dosti hojná, od té doby nebyla pozorována. — 361. *Myosotis arenaria Schr.* (Pomněnka tuhá.) Na rolích, úhorech místem hojná. 362. *Lithospermum arvense L.* (Kamejka rolní.) Na rolích, úhorech, mezích hojná. — 363. *Echium vulgare L.* (Hadinec obecný.) U cest, na místech kamenitých, na stráních obecný. — 364. *Cerinthe minor L.* (Voskovka menší.) Pouze na vápenitých půdách na Kamenné u Staříče. 365. *Pulmonaria obscura Du. M.* (Plícník tmavý.) Ve vlhých křovištích, v poříčí Olešné, pod Štandlem hojný. — 366. *Symphytum officinale L.* (Kostival lékařský.) U břehů na vlhkých lukách, ve křovištích a lesích obecný. — 367. *Symphytum tuberosum L.* (Kostival hlíznatý.) Ve vlhkých křovištích, v sadech u mistecké střelnice velmi obecný. — 368. *Borrago officinale L.* (Brutnák obecný.) V zahradách se pěstuje.

Řád Apocyneae R. Br.

369. *Vinca minor L.* (Brčál menší.) Divoce roste pouze v rokli nad hostincem pod Štandlem, však porůznu; v zahradách a na hřbitovech se pěstuje.

Řád Oleaceae Lind.

370. *Ligustrum vulgare L.* (Ptačí zob.) Na svahu pod frýdeckým zámkem, jinde v okolí pouze sázený. — 371. *Syringa vulgaris L.* (Šeřík obecný.) V zahradách se pěstuje. — 372. *Syringa persica L.* (Šeřík perský.) Jako předešlý ale vzácnější. — 373. *Fraxinus excelsior L.* (Jasan ztepilý.) Mezi stromovím na pobřeží Ostravice, u silnic a jinde hojný

Řád Lentibularieae Rich.

374. *Utricularia vulgaris L.* (Bublinatka obecná.) V tůních při Ostravici a Olešné ne stejných místech s Myriophyllum, ale nikde nekvete.

Řád Primulaceae Vent.

375. *Anagallis arvensis L.* (Drchnička rolní.) Na obdělaných půdách hojná. — 376. *Lysimachia vulgaris L.* (Vrbina obecná.) Na vlhkých, hlinitých půdách obecná. — 377. *Lysimachia Nummularia L.* (Vrbina penízková.) Ve vlhkých křovištích, u břehů hojná. — 378. *Lysimachia nemorum L.* (Vrbina hajní.) Na pramenitých a vlhkých místech ve Štandli hojná. — 379. *Primula elatior Jacq.* (Prvosenka bledožlutá.) V lesích, křovištích a na lukách v celém okolí velmi obecná.

Řád Plumbagineae Juss.

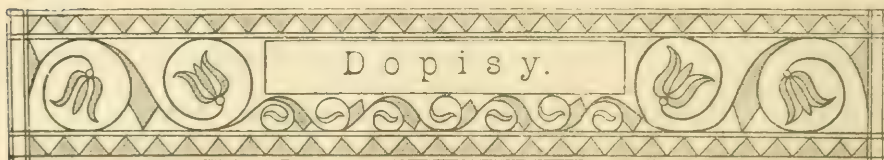
380. *Armeria Vulgaris Willd.* (Trávnička obecná.) V zahradách pro ozdobu se pěstuje.

Řád Ericaceae Kl.

381. *Calluna vulgaris Sal.* (Vřes obecný.) Na suchých lesních místech a stráních obecný.

Řád Hypopityaceae Kl.

382. *Monotropa Hypopitys L.* (Hnilák žlutavý.) Ve Štandli porůznu. — 383. *Pirola secunda L.* (Hruštička jednostranná.) Ve Štandli a v okolních křovištích dosti hojná. — 384. *Pirola minor L.* (Hruštička menší.) Jako předešlá, však poněkud vzácnější. — 385. *Pirola rotundifolia L.* (Hruštička okrouhlolistá.) Ještě vzácnější. — 386. *Pirola uniflora L.* (Jednokvítek velekvětý.) Na Čupku u Metylovic, na hůrkách palkovských a chlebovských, na Kamenné u Stařice na mechovitých lesních půdách dosti hojný. (Pokračování.)

Z Bojkovic u Uh. Brodu. (O kroji lidovém.) Jakkoliv letoší prázdninové cesty věnovány byly hlavně pozorováním petrografickým na Moravě východní a návštěvě nejznamenitějších mineralogických nalezišť západní Moravy od Tišňova po Znojmo, přece mezi jednotlivými vycházkami a často i při nich naskytlo se dosti příležitosti paběrkovati v národopisném směru, především o kroji lidovém.

Hned počátkem prázdnin slavena na Březovej u Uh. Brodu jedna z největších svateb, kteráž poskytla, hlavně přičiněním a pomocí důst. p. P. Šimka, bratra nevěsty, výborný material ku poznání zvyků, zpěvů svatebních, hudby a tance starodávného a ovšem i kroje. Z tohoto podařilo se fotografii zachytiti hlavné starobylé pentlení nevěst, bohužel již novějšímu méně vkusnému věnčení ustupující. Pentlení ono staré má poněkud ráz pentlení veleckého a st. hrozénkovského a formou svou i názvy svými tíhne až do 16. století. Zajímavo jest, že tu v Březové naskytá se v pentlení název party, místo názvu „kánka“ při Moravě obvyklého a tím i starobylost i spojení s Uh. Slovenskem

naznačeno jest. Ostatní podrobnosti krojové příležitostně na jiném místě budou uveřejněny.

Další krojové zajímavosti a sice ceny nevšední poskytla výstavka a národopisná slavnosť dřevohostická. Tu sneseny jednak různé věci z málo známého krojového území od Holešova po Rajnochovice, jednak v plném lesku předvedeny různé národní obyčeje (svatba, stínání berana, obžinky, vožení peřin atd.). Nejzajímavější (krojové) objekty byly věci valašské z Rajnochovic a více již hanácké ze Záhoří. Nejtypičtější postavy zajisté byly sedlák v ocáskovém kožiše a vydrovici vysoké a jiný v záhorské haleně a to nejen krojem, než i celým zevnějškem. I v Dřevohosticích mnoho fotografováno (za pomoci p. naduč. Vašíčka) přes všeliké nehody s dosti dobrým úspěchem. Přední zřetel věnován zase starému pentlení.

Holešovská výstavka poskytla hlavně před otevřením svým, laskavostí sl. výboru a p. naduč. Pecka pisateli těchto řádků velmi mnoho a různého materiálu národopisného. Však i moravské a slovácké keramice mohl tu býti věnován příslušný zřetel, neboť znamenitá sbírka p. naduč. domaželského Pecka stala se ústředním bodem, kolem něhož, po většině vzácné holičské věci obsahujícího, soustředily se nádoby i z jiných moravských továren ku př. z bystřické, rajnochovské, hranické, vranovské, blanenské a j. v. Dosti dobře zastoupena byla selská keramika hl. slovenská. Krojových věcí a výšivek ovšem tu bylo mnoho a vzácných: hanáckých, záhorských i valašských. Méně povšímnut — a nezaslouženě — zůstal úplný starý kroj malenovský, který byl rázu valašského s přídavky slováckými a hanáckými. Byly tu starší bledémodré nohavice s kordulkou rovněž bledémodrou. Obojí ovšem šňůrováno a k tomu „mantlík“ temně modrý s bledémodrými šňůrami. Klobouk se stříškou kolmo nahoru ohrnutou, jako druhdy na Uh. Hradišťsku. Dále tu byly novější tmavémodré, černě šňůrované nohavice a k nim bílá dlouhá halena kabátová rázu více hanáckého, s černými výložky u rukávů. Zajímavý byl na výstavě též obrázek krojů bývalého panství lukovského a obrazy z minulého století, představující Rusavu a Říku (Rudolfovo údolí), na kterýchž několik obyvatel podáno ve starém kroji tamnějším velice pěkně.

Na výstavce tišnovské bylo mnoho pěkného krojového i výšivkového materiálu ze západní Moravy. Nejlépe zachovalý kroj poskytla osada Kynice, který připomíná svými červenými vestami a ženskými součástmi velice kroj vých. u Brna se naskytující. Celkem ale je tu vše již rázu východočeského; s hanáckým není takměř nic společno. Na výstavce tišnovské bylo hlavně nápadno množství pěkně malovaných a dobře zachovalých částí nábytku selského: postelí, armar, truhel, židlí, lišten atd. Také keramika byla tu pěkná: kusy západomoravské, holičské i vranovské. Krásný jeden džbán z r. 1635. vzbuzoval velký obdiv. Na jednom džbánu selském z r. 1846. byli vymalováni Hanák a Slovák dosti pěkně v tehdejším kroji. Laskavostí sl. výboru výstavního bylo mně možno před otevřením výstavky ji důkladně prohlédnouti.

Na Velkomeziříčsku prohlédnuto v Křižanově laskavostí pí. Hochmannové mnoho kusů tamního vyšívání a krojů — obojí rázu českého. Byly tu koutní plachty červeně šité, bílé plíny na hlavu

a půlky na krk, živůtky, sukně, spenzle atd. Znamenitě profilované (v rámci) selské zrcadlo, poskytlo dobrý motýv pro napodobení moderní.

Další obchůzky až po Znojmo poskytly sice mnoho látky nerostopisné i umělecké (známý kostel třebíčský, románský velice zajímavý kostelík v Řeznovicích u Mor. Krumlova, krumlovský zámek, stavby znojemské) ale národopisný materiál naskytl se teprv až v chorvatských vesnicích (Gutfjeldu, Nov. Preravě a Frielšdorfu) u Mikulova. Výsledek pozorování ve vesnicích těchto podivných, kde školy jsou německé (!), bohoslužba česká a řeč lidová chorvatská, jest dosti zajímavý. Z pozorování podrobného vysvítá, že kroj t. zv. Podlužáků u Břeclavy jest pozměněným krojem Chorvatů na Mikulovsku a že tedy právem možno jej nazvati chorvatským. Chorvaté mikulovští zajisté s touže houževnatostí, s níž po tři sta let uprostřed moře německého zachovali si svoji řeč chorvatskou, zajisté i udrželi tradicí starý kroj z původní vlasti. A protože na Břeclavsku také byli současně usazeny kolonie chorvatské, mají poslovenštění jejich potomci kroj alespoň ještě původní — chorvatský, skorem totožný se starým krojem chorvatů mikulovských. I „kollariny“ (obojky) i „škofie“ (čepce) i šuby i fěrtuchy žen, i mentéše, kabáty, nohavice, „bélače“ (haleny) mužů chorvatských jsou podobny podlužáckým, jen že nohavice a kabáty jsou modré a ne červené. Ba i ornament výšivkový a na pěkně pomalovaných „gelbách“ (žúdrech) je souhlasný s podlužáckým starým.

Znojmo poskytlo jak uvedeno množství zajímavých staveb hl. t. zv. „Heidentempel,“ známou to románskou kaplici z dob údílných knížat znojemských stavby góthické a renesanční, církevní i profanní, ale také pěkné ukázky moravské, hl. blízké vranovské keramiky — obojí laskavým zprostředkováním přítele redaktora tohoto časopisu.

Velice rozsáhlá výstavka srovnávací v Přerově vyznamenala se také přirozeně velkým množstvím pěkných národopisných věcí valašských hanáckých i slováckých. Četná kollekce fotografií hl. hanáckých i valašských (tyto vystavila vsetínská „Snaha“) doplňovala ony v soustavný celek. Jizby slovácká, hanácká a valašská zase z jiné stránky národopisné poklady výstavky přerovské doplňovaly. Krojově nejzajímavější zajisté byly četné figuriny z různých krajů a z jednotlových částí krojových mimo bohaté úvodnice hanácké i valašské hlavně vzácné hanácké šatky, jichž ve sbírkách tak málo najdeme. Jedna z nejhezčích patřila tuším zasloužilé sběratelce sl. Běhálkové z Tovačova. Téže patří podivná ale jinak velice pěkná úvodnice hanácká, jejíž střední pruh, ovšem žlutě vyšitý má slovácký koutnicový ráz. Úvodnice ta je vzorem svým unikum a zajisté povstala přesazením umělkyně na Hanou. Z obrazů zasloužily povšimnutí hl. obraz valašského jarmaku před 50 lety, náležející p. Fr. Bayerovi odb. učiteli v Přerově. Keramiky bylo celkem méně.

I zajímavá výstavka slavkovská byla v krojovém a výšivkovém ohledu velice poučná. Okres slavkovský byl tu výborně zastoupen. Na výstavce bylo dosti názorně viděti, kterak tu do celkového krojového rázu západomoravského mají určité vlivy kroj hanácký od Vyškova se tlačící a kroj slovácký — resp. t. zv. slovácko-hanácký — od Klobúk vnikající. „Šaty“ a „půlky“ bílé, bíle a většinou bohatě vyšité a tu

v bohaté kollekci vystavené jsou rázu úplně českého. Vyskytují se ale také na Slavičínsku a Bojkovsku, kamž jak jsem vyzvěděl asi před 20 lety přinášeny byly „miškáři“ z Čech. Kroj z Práce s červenými vestami připomíná zase kroj český; ovšem bílé pantalony (!) jsou u něho velice nepěkným zástupcem starodávných a tu také vystavených žlutých koženic. Vydrovky, mrázovice a aksamitky byly tu ve velice pěkném výběru. Nejzajímavějšími výšivkovými objekty byly ovšem antipendium ze Šaratic, vzácná úvodní plachta z Topolan a zástěra heršpická. Zástěra jiná velice interessantní, z Velešovic dodaná, byla zajisté do Velešovic donesena z jihovýchodu slováckého. Pěkné ukázky dosud nošených ženských krojů poskytovaly Křenovice a Rousinov, jednotlivci z Hodějic (hoch) a Bošovic (ženský kroj). Hochu z Hodějic scházely pouze přaskové střevíce a trojboký klobouček, aby byl dobrým typem rolnického kroje z minulého století. Že i keramika poučně byla vystavena, je na blízku Vyškova, kde dosud od dávných let hrnčířství kvete, přirozeno. Byly tu arciť i holičské, vranovské i rajnochovické a bystřické fayency, ale hlavní parádu tvořilo vyškovské selské zboží, na rozdíl od slováckého ve žlutých a modrých barvách pomalovaného, krásnými červenými růžemi se vyznačující a i jinak velice úhledné. Formičky dřevěné na perník (ráz ze 17. století), na máslo a různé pečivo na „stolovníky“ (svatební koláče) byly také rázovitě národní

Z ostatních vycházek mimo-výstavkových byly zajímavy návštěva Star. Hrozénkova, Hroz. Lhoty a Tasova u Veselí, Újezda u Uh. Brodu, Popova u Val. Klobúk a Luhačovic, vlastně obsažné sbírky pí. Pickové, choti lékaře lázeňského tamže. Starý Hrozénkov poskytl za laskavého spolupůsobení p. nadučitele hrozénkovského, mimo svůj starobylý kroj obyčejný, hlavně obrázky svatebního pentlení, kteréž jak shora uvedeno dosti podobá se březovskému. Podstatné jeho součásti jsou šatka, parta, t. zv. podvazky po bocích, vrkoč, věnec a pentlový fábor vzadu. Fotografii vnitra staré chalupy hrozénkovské, kteráž výkresem již v časopise našem byla podána, nebylo lze pro nedostatek místa a světla v chalupě takové poříditi, což zajisté jest škoda, neboť fotografie přece jenom jest dokument a modernisování „bezkomínových“ chalup, v nichž kouř z krbu jde zpříma pod střechu, tak rychle pokračuje, že v Hrozénkově samém brzy jich nebude. Jak jsem se v osadě Lopeníku přesvědčiti mohl a v kopanicích hrozénkovských udrží se ovsem chalupa starého toho rázu v místech těchto ještě dlouhý čas — dokud staré chalupy se nerozpadnou. Mnoho jich ovšem již velice povážlivě je nakloněno a všelijak skřiveno. — Ornament na mužských kordulích je na Hrozénkovsku rovněž jako i na Březovsku patrně z Uher přinešen asi před 30 lety. — Bohatý kroj hroznolhotský podobá se v ženské části ostrožskému. Mužský ovšem více padá do strážnického, jakkoliv kožichy rázu ostrožského vedle jiných po způsobu strážnickém nejsou vzácností. Zajímavé pentlení zdejší, od něhož bohužel při větších svatbách se upouštívá, bylo fotografováno. Zvláště zajímavým objektem fotografií byla stařena, která uměla ještě uvázati si starodávnou zdejší šatku na čepec, jehož dýnkům čtyřhranným uměle vyšívaným se podivujeme ve sbírkách výšivkových. Stařena ta šatku nosívala ještě v mládí svém. Úplně vyhynulo tu v Hrozno-Lhotsku nošení těchto šatek vlastně před několika lety, kdy zemřely poslední stařeny, kteréž

od jednoduché této ale účinné ozdoby hlavy se odloučiti nemohly. Poslední šatku dávali tu ve Lhotě jedné stařeně před dvěma lety (1891) do rakve. Tasov, přifařený do Lhoty tak jako Kozojídky a Žeraviny se od Lhoty co do kroje neliší. Pouze malování domků je tu poněkud bohatější než ve Lhotě, ačkoliv ani to tak příliš nevyniká. Podporou při návštěvě lhotské byli mně p. poslanec Pavlica, malíř p. Úprka a p. učitel Vilím.

Návštěva Újezda u Uh. Brodu poskytla hl. laskavým spolupůsobením tamního dp. faráře pěkné obrázky i mnoho dát o starším kroji. Pentlení skládá se tu z „kánky“, kteráž zastupuje partu, z věnce, obalenice, dvou guček a podvazků, fáboru a „visáku“, z velice četných pentlí složeného. Slavnostní vázání šátku děvčat představuje tu jakož i na Hradšovsku a Vlčnovsku zajisté první způsob vázání šátku po „šatkách“. Opasky mužské starodávného způsobu na 35 cm. široké již jsou na vyhynutí. Podobný kroj v Šumích užívaný, liší se pouze tím, že v Šumicích jsou haleny opatřeny černým výložkem a i límcem rázu hrozénkovského, kdežto na Újezdsku jsou haleny bez výložku a rázu ostrožského. (V Šumicích je velice rázovitě vyvinuto selské stavení. Každé má nadkomoru i sýpku, čímž při bytelném stavení přízemním, vzniká výstupek na poschodí. Výstupky ty dodávají Šumicím zvláštní charakteristiky. I pěkná „žúdra“ tu pozorována, však bez malování.

Popov také Popů keř, přifařený s blízkým Jestřabím do Štítné, jest již rázovitá osada valašská. Přispěním p. učitele popovského a rolníka p. Košelky nasbírána vzácná dáta krojová a několik fotografií pořízeno. Mužský kroj jest svými bílými huněnými nohavicemi, červeno-fialovým brunclekem a vysokým širákem i širokým opaskem značně svěčný, za to temněmodré strojení žen, jinak po způsobu valašském upravené, jest rázu ať nedím pochmurného. Staré bílé „leknice“, při nichž oplíčko kordulkové přišito bylo ke vlastní sukni a přes rukávce se navlékalo. tak jako v Hrozénkově Starém ustoupily leknicím temněmodrým, rukávce stratily vyšívání, turecké, inglické, kartúnky a bílé šátky ustouply malým šátkům pod bradu, úvodnice odloženy a koutnice roztrhány. Přece ale zachovalo se tu více kroje valašského, než v mnohých místech valašských! Pentlení dávno vyhynuvší nemohlo bohužel býti upraveno. Pouze zprávy o něm zaznamenány.

Návštěva konečně sbírky pí. Pickové v Luhačovicích poskytla mnoho zajímavého materiálu z okolí Luhačovic. Valašský ráz pěkných výšivek, nasbíraných horlivou přítelkyní a výbornou znalkyní tamnějšího lidového umění, jest nepopiratelný. Velice zvláštní, ovšem ale jinak krásné, byly tři úvodnice, z nichž dvě, žlutě šité, jevily vzorek pode jmény „na leluju n. dubový list“ na Slovácku známý, ve valašském vyšívání jinak neobvyklý a třetí běložlutě šitá, která zase při rázu jinak hanáckém (černé květy v koncích) byla ornamentem rázovitě valašská. Zcela zajímavé byly zbytky dávných šatek zdejších, jež má pí. Picková ve své sbírce. Šatkám říkali tu na Luhačovicku „křupa“ a v podstatě byly to vyšívané pásky (parta!), k nimž ku předu připojila se krajka, do zadu asi 10 cm. široký pruh, modře obarveného tylu, v pravo a levo k vůli zavázání pásku vyšitou nejvýš 15 cm. přesahující. Konce přesahující zavázaly se v tyle pod čepcem, kolem něhož se šatka ovíjela, malým uzlíkem. Čepce samy bývaly valašské (háčkované) nebo síťkované.

Zvláštní truhlice, jež tu v Luhačovicích a v několika okolních vesnicích se vyskytují, jsou dosti zajímavé. Tvar mají kufrovitý a vyzdobeny jsou tímže vyřezávaným geom. ornamentem, jako „kolca“ na Valašsku. Jsou rovněž nebarvené a připomínají tvarem na „súseky“, do nichž se na Klobúcku obilí schovává. Jen že tyto súseky jsou větší.

Na konec této zprávy jest mně milou povinností poděkovati všem, kdož mě při návštěvách mých tak ochotně podporovali, vedle uvedených ještě p. prof. Procházkovi v Tišnově, p. učit. Brožovi v Kátově, p. řid. Hochmanovi v Křižanově, p. učit. Čapkovi v Oslavanech, p. redaktorovi tohoto časopisu ve Znojmě a dp. P. Kroupovi, faráři v Nov. Přerově u Mikulova, kteříž všemožně a rovněž ochotně byli mně při všem na ruku.

V Bojkovicích, dne 4. září 1893. *J. Klvaňa*, prof.

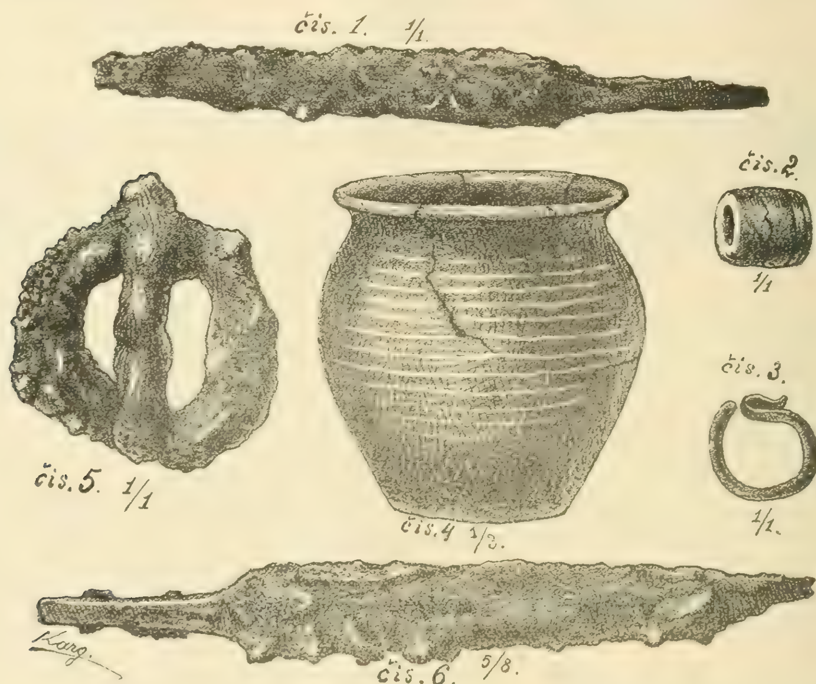
Drobnosti.

Pohřebiště z pozdní doby slovanské v Horních Dunajovicích. Na pohřebišti tomto, o němž již v čís. 26. tohoto časopisu pojednáno bylo, učinil jsem další výzkumy, které svrchu uvedenou zprávu doplňují. Kromě uvedených již 26 hrobů objevil jsem zde dalších 12 hrobů a bylo tudíž na pohřebišti tomto dosud vykopáno celkem 38 hrobů. Pohřebiště není však dosud vyčerpáno a poskytne zajisté ještě mnoho zajímavé látky anthropologické i archaeologické. — O dvanácti hrobech, které jsem po uveřejnění svého svrchu dotčeného článku na pohřebišti tomto prozkoumal, podávám zde následující zprávu:

Hrob X. 60 cm. hluboko nalezena kostra dětská, v hrobě 130 cm. dlouhá, na zádech natažená, temenem k severozápadu položená. Ruce měla podél těla natažené, hlavu pak na pravou stranu nakloněnou. Milodarů nebylo v hrobě žádných. — *Hrob XI.* 30 cm. pod popsaným právě hrobem ležela stejně jako v hrobě X. kostra dospělé osoby, 180 cm. dlouhá, měla však hlavu k levému rameni nakloněnou a ústa otevřená. U levé kosti loketní ležel železný nůž a okolo kostry byly shledány zbytky silných dubových prken. — *Hrob XII.* V hrobě tomto byla ve hloubce 80 cm. nalezena ztrouchnivělá kostra dítěte, 100 cm. dlouhá, stejně uložená jako kostra v hrobě X. Při kostře shledány jen zbytky silných dubových prken. — *Hrob XIII.* Ve stejné poloze byla ve hloubce 35 cm. vykopána kostra nemluvněte, 50 cm. dlouhá. U zbytků lebky ležel drobný stříbrný kroužek ∾vitý; kroužek tento sestává z drátu stříbrného, 2 mm. silného a vykazuje ve světlosti průměr 11 mm. (obr. 3.) — *Hrob XIV.* Ve hloubce 120 cm. nalezena ve stejné poloze kostra dospělého člověka, zbytky dubového dřeva obklopená. Při levé kosti loketní byl nalezen železný nožík 90 mm. dlouhý a 10 mm. široký, řapem ku nastrčení do násady opatřený (obr. 1.) — Dále nalezena u šestého levého žebra kulatá přaska železná (obr. 5.) a při ní kousek rozlitého olova. — *Hrob XV.* 120 cm. pod povrchem byla ve stejné poloze dospělá kostra. Při levé kosti loketní byl nalezen porouchaný nůž železný, hrotem dolů obrácený; též zbytky ztrouchnivělého dřeva byly v hrobě shledány. — *Hrob XVI.* Ve hrobě tomto ležela ve hloubce 100 cm. na zádech natažená kostra dospělé osoby, temen k jihovýchodu a tudíž oproti ostatním hrobům opačným směrem pohřbená. Obě ruce ležely podél těla, hlava byla na levou stranu skleslá. U levé kosti loketní ležel opětně železný nůž 156 mm. dlouhý a 16 mm. široký s řapem ku nastrčení násady (obr. 6.), hrotem dolu obrácený a na pravé straně byl nalezen válcovitý, 12 mm. dlouhý, 6 mm. širokou děrou prostoupený korálek ze žlutého neprůhledného skla, který uprostřed na povrchu obložen byl 4 mm. širokým proužkem

tenké mázdry stříbrné neb cínové, po níž se dosud stopy zachovaly. (Obr. 2.) Kostra byla obklopena kousky dubového dřeva. — *Hrob XVII.* 55 cm. hluboko byla pohřbena dospělá kostra, stejně uložená jako kostry v hrobech X.—XV. jen že neměla hlavu na stranu nakloněnou. U chodidla pravé nohy byly vykopány střepy spodní části hrnce rázu hradištného a za hlavou kostry stál neotesaný kámen, 15 cm. dlouhý a 10 cm. široký. Kostra byla obklopena kusy dubového dřeva. — *Hrob XVIII.* 120 cm. pod povrchem ležela temenem k severozápadu těla nataženou, kdežto pravice spočívala na hrudi, pod srdcem. Hlava byla na levou stranu skleslá. — *Hrob XXI.* Opětně ve značné hloubce 2·45 m. byl nalezen hrob, obsahující kostru stejně uloženou jako kostry v hrobech X.—XV. Pod kostrou a okolo ní byly kousky ztrouchnivělého dřeva dubového. — Lebky z hrobů těchto pocházející jsou dlouholebé.*)

Kromě popsaných hrobů byly při kopání na pohřebišti tomto učiněny ještě následující nálezy: 1 m. hluboko byl v zemi vykopán bezuchý hrnec rázu hradištného (obr. 4). Hrnec tento je zhotoven na kole

Nálezy z kostrových hrobů z pozdní doby slovanské v Horních Dunajovicích.

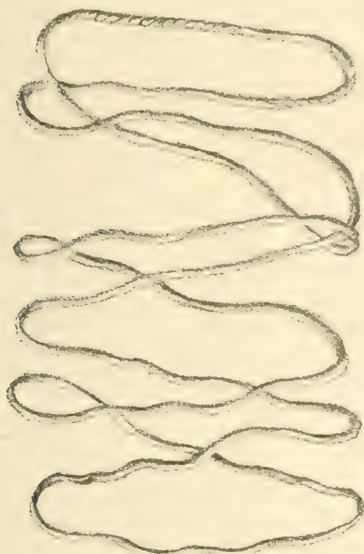
natažená kostra osoby dospělé. Kostra měla hlavu na levé rameno skleslou a ruce na pánvi tak složené, že levá ruka byla vespod. Kolem i nad kostrou byly nalezeny kousky dřeva dubového. — *Hrob XIX.* Ve hrobě na 1 m. hlubokém nalezena kostra dospělé osoby ve stejné poloze jako kostry v hr. X.—XV., měla hlavu na levou stranu nakloněnou a byla obklopena kousky setlelého dřeva. — *Hrob XX.* Hrob tento ve značné hloubce 2·20 m. umístěný obsahoval dospělou kostru kousky dřeva obklopenou. Kostra byla na zádech natažena, směřovala temenem k severozápadu a měla levici podél hrnčířském z hlíny písčité slídou stříknuté, má barvu světlehnědou a je na celém povrchu ozdoben širokými, mělkými rýhami okružnými. Nad hrdlem mírně staženým vystupuje vyvalený okraj, který však ozubem pro pokličku opatřen není. Rozměry jeho jsou: výška 120, průměr při kraji 134, průměr dna 78 a tloušťka stěn 7 mm. — Dále byla na pohřebišti objevena nálevkovitá popelnatá jáma, v níž nalezeny byly střepiny rázu neolithického (tečkované a hladký černý střep rohatým úškem opatřený), malé

*) O lebkách bude na jiném místě pojednáno.

podlouhlé dlátko z černého amfibolitu, kousek křišťálu a rozmanité kosti zvířecí. Nedaleko pod povrchem nalezen na jiném místě též nožík pazourkový. —

Podle těchto nálezů bylo zde pohřebiště na místě, na němž se v mladší době kamenné rovinná osada rozkládala. *J. P.*

Hrob se zlatými náramky ve Slatěnici. Minulého roku přišli dělníci při kopání základů pro hrobku na hřbitově ve Slatěnici u Olomouce na lidskou kostru a jak se proslýchalo, našli u ní jakési kroužky. Pan Mendlík, horlivý člen vlast. spolku muzejního dozvěděl se o tomto nálezu a odebral se na naleziště, by starožitnosti před zkázou zachránil. Bylo však

Náramek ze zlatého drátu z kostrového hrobu ve Slatěnici.

již pozdě, neboť základy hrobky byly již vystavěny a kostra rozmetena. Nebylo tedy než spokojiti se s kusým vypravováním dělníků, kteří pravili, že ve hloubce dvou metrů pod černou, spáleným obilím, kostmi a střepinami promíchanou hlinou, narazili na lidskou kostru, která byla asi v sedě pochována, což ovšem s jistotou tvrditi nelze. Dělníci odkopali jen vrchní část těla (nohy zůstaly v zemi), při čemž nalezli tuhovanou popelničku, kterou však rozbili, pak dva stočené zlaté náramky, které jeden dělník zmáčknul a rychle uschoval, při čemž jeden kruh zlomil a druhý velice pokřivil. Později bylo shledáno, že černá hlína nad kostrou vyházená, byla skutečně spálenou pšenicí, kusy polovypálené mazanice, kostmi zvířecími, zejména z prasete a skotu a střepinami do červena vypálenými s okrasou zářezy způsobenou promíchána. Náramky sestávají z tenkého sklepaného drátu z ryzího měkkého zlata, jsou spirálovitě svinuty, na dvou místech na způsob provázku stočeny a úplně spojeny. Podle (neornamentovaného) střepu z popelničky, jež se u kostry vyskytla a dle náramků lze souditi, že hrob ten pochází z t. zv. období hallstattského. *Vl. Houdková.*

Římské mince na Moravě nalezené. III. Hodlaje soustřediti všechny nálezy římských a jim soudobých mincí na Moravě nalezených ve svých sbírkách předmětů archaeologických, vyzval jsem všechny mi známé sběratele mincí, aby mi zprávy o nálezech těch podávali a po případě mince ony pro mne získali. Za dva měsíce sešlo se takových nálezů množství a mnohé jsou velmi zajímavy. Podávaje tuto stručný jich popis, vzdávám díky za laskavou pomoc p. Fr. Koudelkovi, zvěrolékaři ve Vyškově, p. J. Kalvodovi, učiteli ve Vel. Pavlovicích, p. V. Schierlovi, učiteli v Hustopeči, p. dru. Helceletovi, advokátu, zemskému a říšskému poslanci ve Vyškově, p. Ant. Gottwaldovi, učiteli v Prostějově a zejména pilnému sběrateli p. Oskaru Sekaninovi, obchodníku v Prostějově.

Všechny následující mince jsou uloženy ve sbírkách zpravodajových.

Čelčice u Tovačova. Před dvěma léty vyhrabaly děti na trávníku u vsi pěkný denár císaře Domitiana. Kolem ověnčené hlavy císařovy: IMP CAES DOMIT AVG GERM PMTRP XIII; na rubu pak IMP XXII COS XVI CENSPPP a též bojující bohyně (Minerva) jako na denáru ivanovském. - *Herotice* u Vyškova. Letos byly na panském poli při okopávání řepy nalezeny dvě stříbrné mince: Hadrian IMP CAESARTRAIA . HADRIANVS AVG a na rubu kolem stojící Minervy: . M . RP COSIII Druhý denár byl ražen kolem r. 150. př. Kr. synem býv. konsula Catona (starš. 184 př. Kr.). Na líci jest hlava Romy a v týle X (značka pro denár), na rubu Victoria s dvojspřežím. U nohou koní C . CATO (Cajus Porcius Cato) a dole ROM (Roma) Denár takový nazýván byl „bigatus“ dvojspřežný, na rozdíl od starších, jimž „quadrigatus“ t. j. se čtverospřežím se říkalo a jsou to ony mince, které dle zprávy Tacitovy národové v Germanii ve svých obchodech s Římany nejraději brali. — *Holštýn.* R. 1892 nalezl jistý drvoštěp při kopání pařezu na svahu pod zříceninou na tři peníze. Jeden z nich — velký měděný peníz císařovny Faustiny starší (t. j. tmavozeleně patiovaný — získal později pro mé sbírky p. Oskar Sekanina. Líc: Krásně modelo-

vaná hlava se závojem a perlami v účesu v pravo; DIVA AVGUSTA FAUSTINA kolem perličkový obvodek. Na rubu: bohyně levicí o kopí opřená, jež v pravici pozdvihuje globus: po stranách S C. Opis AETERNITAS. — *Hrdibořice* u Prostějova. Letos na jaře byl zde vyorán denár císaře Antonina Pia, ražený na jeho konsekraci, tedy po smrti. Kolem hlavy: DIVVS ANTONINVS; na rubu hranice a CONSECRATIO kolem. — *Cholina 1.* Za vesnicí ve dvorci zakládali školku a vykopali asi na stopu v zemi 6 stříbrných penízků stlačených do černé hmoty — shnilé kůže. P. O. Sekanina získal z nich jenom dva: denár Marka Aurelia AVRELIVS CAESARAVGPM CII kolem hlavy; na rubu Minerva v pravo; TRP .... III COS II. — Druhý denár jest Commodův (180—193) s opisem kol hlavy: M(arcus) COMM'(odus) ANT. (oninus) P FEL' AVG (pius felix augustus) BRIT(aniæ). Na rubu Minerva a opis: NOBILIT(as) AVG(ustorum) PMTRP XII IMPVIII COSVPP. — *2.* Jinde v poli byl r. 1889. nalezen postříbřený peníz z mědi císaře Aureliana (270—275). Líc: Poprsí v brnění se zubatou korunou na hlavě, IMP AVRELIANVS AVG. Rub: Císař s lukem v levici a šípem v pravici klade levou nohu na vojína zpola již na zem klesléhо. ORIENS AVG, v levém poli I(mperator) a dole XXIP. — *3.* Když se stavěla silnice od Litovle k Vilímovu, byly nalezeny poblíž Choliny as 1 m pod zemí římské mince stříbrné i měděné. Bylo prý jich dvě plné kapsy. Stříbrné prodány židovi a měděné se povalovaly asi 2 léta u rolníků. Mně dostalo se jich 38 vesměs měděných; všechny jsou patinovány, rzí silně poškozeny, tak že jenom několik bylo lze určiti. Mince tyto jsou: 1. Claudius. Líc: kol hlavy IMP CLAVDIVS AVG; na rubu žena ..... S AVG (22 mm. v průměru). 2. Faustina junior (II.) FAVS.... AV. VS. (Faustina Augusta). (25 mm.) 3. Gallienus GAL ... VS AVG (oválný, 21—28 mm.) 4. Constantinus Magnus CONSTANT. NVS . F ...., na rubu dvě postavy a .. O .. A EXE..... (Gloria exercitus,) (15 mm., 3 stejné). 5. Costans .... ANS AVG, na rubu dvě postavy a GLOR IA AVG.... 6. Constantius Gallus (351—354) ..... ANTIVS IVN..... kol hlavy; na rubu prodává vojín k zemi sraženou osobu. V poli S (?), legenda otřená. (20 mm.) 7. Šest podobných mincí menších (16—18 mm) a tenčích s opisy však úplně otřelými; nesou hlavu Constantia Chlora; jen na jediném lze čísti .. CONSTAN . IV... 8. Valens. Půl větší (14 mm.) mince zaokrouhlené s opisem DN VAL..... a na rubu podél osoby .... REIPVBLICAE. 9. Týž. D. ... N SPF AVG, na rubu genius v levo a kolem.... ITAS REIPVBLI .... (18 mm.) 10. Gratianus DNG. ATIANVS P ....; rub rzí zalepený, jen dole SMA..... (Sacra moneta alexandrina (?). 11. Týž. DNGRATIANVS PF ..... na rubu genius (?) v levo a SECVRITAS..... Ostatních 19 mincí nelze určiti. Jen dvě z nich mají ráz století III., všechny ostatní pak jsou rázu doby Constantinovy až Valensovy. — *Jevíčko.* Poblíž města nalezeny na pastvišti dobytkem rozrytém tři peníze císaře Aureliana; 1. má totéž poprsí a opisy na líci i rubu jako Aurelian u Choliny nalezený, jenom obraz jest asi tento: císař v levo obrácený šlape pravou nohou na osobu zády k němu sedící a pravicí spouští jí v klín palmovou ratolesť. Pěkná kresba je poněkud rzí porušena. Dole S („semis" t. j. půlas). 2. Má kolem poprsí AVRELIANVS AVG a na rubu s předešlým opisem jen císaře stojícího z předu s pozdviženou pravicí a v pravo obrácenou hlavou a globem v levici; u pravé nohy sedí osoba v levo. Dole S. 3. Mince má zase opis IMPA .... IAN . S AVG a na rubu obraz úplně otřený a rzí zalepený IOVI CONS . R . (conservatori) a dole S. Tento poslední peníz byl také postříbřen, avšak silná měděnková rez proráží všude na povrch. — *Kralice* u Prostějova. Roku 1893. byla v břehu potoka vyrýpnuta špatně zachovaná bronzová mince římská (27 mm. v prům.); dle obrysu hlavy a několika písmen ...... N HADR..... byla ražena za císaře Hadriana. — *Hroznová Lhota.* R. 1868. kopali v čís. 30. na zahradě sklepy a našli asi 60 kusů zelenou patinou pokrytých otřených a zlámaných mincí a 1 zlatou. Pan poslanec Pavlica rozdal jich několik, zbylých pak 41 kusů dostalo se do mých sbírek prostřednictvím p. dra. Helceleta Určiti se daly: 1. Vespasian (69—79). Pěkně tmavozeleně patinovaný peníz v Alexandrii ražený (18 mm.) Líc: Hlava v pravo ... IA NVS ... Rub: Orel s hlavou v pravo. 2. Gallienus. Líc: ... ALLIE.... korunovaná hlava v pravo. Rub: bohyně s věncem LI .... AAG (18—20 mm.) 3 Tetricus (268 274).... TRICV..... hlava s korunou v pravo. Na rubu bohyně (?) (18 mm.) 4. Aurelianus (270—275). Líc: IMP.... LIA .. SP ... G Poprsí korunované v pravo. Rub: Victoria na voze v levo..... RS OVX (20 mm.) 5. Aurelianus. Líc: IMPAVRE LIANVS AUG. Rub: Victoria věnčí cæsara..... STIT . TORI..... (restitutori), dole R. (20 mm.) 6. Constantinus Magnus. Líc: Hlava v pravo ... ONSTAN TIN ... Rub: Ve věnci VOT, XXX, MVLT, XXV

ve čtyřech řádcích, (14 mm.) 7. Constans (337 - 350). Líc: Hlava v pravo .... STA NS .. AV .. Rub: Dva vojíni (16 mm.) Jiný je uprostřed provrtán dírkou, 3 mm. širokou. 8. Constans. Líc: Hlava v pravo CONSTAN SPFAV. Rub: Dva vojíni GLORIA EXERCITUS .... a dole ⌈ SI. (Siscia). (16 mm.) 9. Velký peníz (23 mm.), na němž lze čísti ... NSTAN S ... 10. Polovice penízu menšího (15 mm.) s opisem kol hlavy: . NCONSTAN ...... Na rubu vojín a PVBLICA. 11—14. Čtyři penízky špatně zachované a rozlámané, dobře se však doplňující: Constantius II. (351—354). Na líci hlava v pravo ..... CONSTAN TIVSPFAVG. Na rubu probodá vojín kopím povalenou osobu: FEL (icitas) TEM(porum) REPARATIO a dole BSIS (Siscia) (17 mm.) 15. Valens (364—378). Líc: .... ALEN S PF AVG hlava v pravo. Rub: Vojín opřený o kopí a pravici opírající o postavu klečící mu o nohou. GLORIA RO .... RUM. Dole TESC(Thessalonica) (15—17 mm.) 16. Týž DNVAL . N SPFA ...., postava v levo, opis nečitelný jen dole SMNAS (Sacra moneta antiochensis) (18 mm.) 17. Gratianus (375—383). Malinký penízek s jasnou hlavou (11 mm.) GR .. I ANVS PF AVG. 18. Theodosius (379—395). Penízek (10 mm) ... O ... IVS PF AV . Ostatní peníze jsou špatně zachovány, potlučeny a polámány, že jich nebylo naprosto možno určiti. Pět jich vykazuje ráz doby Aurelianovy, ostatní vesměs Constantinovy. Zajímavá je pěkně zeleně patinovaná mince s hlavou v pravo. Na rubu korunovaná hlavička v pravo, před ní dvě tečky a pod ní nejasný předmět. Opisy nečitelné. (16 mm.) Jest to patrně barbarské napodobení římské mince č. 11—14. — *Mostkovice* u Prostějova. Na polích bylo po různu nalezeno několik mincí římských, p. Sekanina zaslal mi jich pět. Tři jsou velikosti 12—15 mm., dvě pak 18 mm.; z nich bylo lze určiti jen jednu. Dle opisu .. N .. ONSTANTIVS ..... a hlavy jest to Constantius Chlorus (285—306). Všechny jsou pěkně patinovány. — *Otaslavice.* V cihelně bylo již nalezeno velmi mnoho starožitností; mně podařilo se zachrániti velkou (27 mm.) minci měděnou, černozeleně patinovanou. Kolem ženské hlavy .. V .. IA MA ..... AVGVSTA. Podobá se, že to je mince císařovny Julie Maesy. — *Vel. Pavlovice.* Pěkně zachovaná mince cís. Marka Aurelia s opisem MANTONIVS AVG IMP II; na rubu trůní bohyně v pravo, nápis: TRPXVIII COSIII — *Od Přerova* získal jsem z většího nálezu šest měděných mincí římských; jsou špatně zachovány a daly se určiti jen následující: 1. Gallienus s opisem GALLIE....VG. 2. Constantinus Magnus ..... ANTI NVS MAXIM. 3. Constans D. CONST . NSPFAVG, na rubu pták v pravo na ozdobném podstavci. 4. Valens DNVALEN SPFAVG, na rubu genius s ratolestí a věncem v levo: SECVRITAS REIPVBLICAE, v levém poli E a dole SMA ... 5. Gratinus na líci: NGRATIA NVS PFAVG. Na rubu dvě postavy. — *Prostějov.* P. Oskar Sekanina objevil na blízkém návrší „Háj“ předhistorické bydliště, jež však dosud vědecky prozkoumáno nebylo. Na povrchu byly nalezeny různé výrobky kamenné, koštěnné i kovové pak dva stříbrné denáry římské a 4 římské penízky bronzové. Jsou to: Traian, na líci: ověnčené poprsí v pravo, IM . TRA . ANO AVG GER DAC PMTRP; na rubu: Victoria v levo, COSVPPSPQROPTIMO PRINC. Hadrian: Na líci: IMPCAESAR TRAIANHADRIANVSAVG; na rubu: PMTRP . COS II, pod sedící bohyní v levo drobným písmem IVSTITIA. Z penízků bronzových, silně rzí porušených, bylo možno jenom jediný blíže určiti: DNGRAT ..... (Dominus noster Gratianus). Penízek ten má v průměru 14 mm. Ostatní jsou raženy ve stol. IV., nejmenší jest 11 mm. Zlatá mince, která zde také vykopána byla, byla prodána do Vídně. U Prostějova byly (r. 1869.) nalezeny jantarové perly, bronzy a modré skleněné perly. (D'Elvert: Zur Alterthumskunde Mährens, str. 19.) — *Těšetice* u Prostějova. Při vyhazování příkopu u silnice uhodili dělníci na bronzové předměty, nožům podobné, jež zničili; na blízku tohoto naleziště bylo nalezeno 7 měděných penízků, čistě ražených a patinou pokrytých. P. O. Sekanina, jemuž se do rukou dostaly, očistil některé. Císař Constantin Velký zastoupen dvěma penízky, které svými ruby jen málo se liší. Na líci jednoho je kolem poprsí v levo obráceného nápis: IMPCONSTANTINUS PFAVG (pius felix augustus). Na rubu kolem personifikovaného slunce: SOLI INV I CTO COMITI, po bocích T F (temporum felicitas) a dole PARL (prima officina arelatensis, t. j. prvá mincovna arelatská); na rubu druhé jest .... I IN VI CTOCOMITI a po stra- C S (claritas saeculi) a dole A S (?). Jiné dva penízky razil Licinius Pater (307—323). Líc: IMP LICINIVS PFAVG kolem ověnčeného v pravo obráceného poprsí; oba jsou skoro stejny. Rovněž na rubu jsou obrazy s Constantinovými stejny, na obou čteme však po stranách S F a dole na jednom A S, na druhem A Q. — Tři ostatní vykazují obraz cís. Licinia syna a všechny jsou varianty téhož kolku. Líc: IMP CVAL LICIN LICINIVS

PFAVG kolem korunovaného poprsí. Na rubu: IOVICONSERVATORI; muž opřený levou rukou o kopí pozdvihuje na pravici Victorii, věnec mu podávající. U pravé nohy sokol (?). u levé sedí mužík v pravo, s hlavou vzhůru obrácenou, nad ním $\overset{\times}{\mathrm{III}}$. Dole SMNA (sacra moneta narbonensis); druhý peníz je zcela stejný s předešlým, jen písmena jsou mnohem větší. Třetí odchyluje se od prvého značkou SMAL. — *Tovačov*. V písku z řeky Moravy vyhrabaném nalezen velký měděný peníz císaře Galeria Maximiana. Na líci kolem poprsí, věncem zdobeného IMPGMAXIMIANUS PFAVG. Na rubu: mužská postava G . . IO POPVLI . . . . . a dole SI . . (?) — *Vyškov*. Při kladení městské stoky byl vykopán silně porouchaný bronzový peníz římský, pěkně patinovaný. Dle ověnčeného poprsí a několika písmen (. . . NT . . . VS . . .) jest to Marcus Aurelius. Menší peníz téhož císaře byl objeven někde u města, místo nálezu a bližší okolnosti nejsou známy. *In. Lad. Červinka.*

Dopisy Stanislava Pavlovského, biskupa olomuckého v archivu jindřichohradeckém. V archivu v Jindřichově Hradci je v oddělení „Historica“ uložena korrespodence Stanislava Pavlovského, biskupa olomuckého s panem Adamem II. z Hradce, sestávající ze čtyř listů, které ct. spolupracovník náš p. **Fr. Tischer** opsal a redakci zaslal.

První list daný na Mírově 17. Decemb. 1585 obsahuje sdělení, že Stanislav Pavlovský vysílá k panu Adamovi II. z Hradce urozeného vladyku Cypriana Karla Běleckého, písaře práva manského biskupství olomuckého s poselstvím. — V druhém listě, daném na předhradí olomuckém dne 15. dne Januarii l. 1587. obsažena je zpráva, že kanovníkem olomuckým zvolen a na to místo uveden a potvrzen jest pan Ludvík Švihovský, probošt Litoměřický, za něhož se pan Adam přimlouval. — Třetí list vyniká obsahem nad ostatní, pročež jej zde v plném znění uveřejňujeme:

Urozenému p. p. Adamovi z Hradce, na Hradci a Hluboké, nejv. kancléři král. Česko, cís. raddě a komorníku, pánu a příteli mému zvláště milému k vlastním rukám.

Pozdravení naše přátelské VMti vzkazujem urozený pane, pane a příteli náš zvláště milý.

Jakož ten dobrý starobylý obyčej mezi věrnými křesťany a dobrými a sebe milujícími přátely jest a zůstává, že při začátku nového lita jeden druhému všeho dobrého vinšuje, my tolikéž téhož chvalitebného zvyku a obyčeje následujíc, nemohli sme pominouti, než VMti našemu zvláště milému panu a příteli na tento již nastalý rok i na jiná budoucí mnohá lita od Všemohoucího Pána Boha dobrého, dokonalého zdraví a ve všem šťastného prospěšenství vinšujeme a věrně na jeho božské milosti žádáme. Při tom nepochybujem, že prve o tom vědomosť jmíti ráčíte, kterak nám od JMCé dvoje milostivé psaní učiněno jest, abychom se opět do Polsky k JMti králi Maximiliánovi vypravili a kdyžby poselství od panů stavů Litevských k JMKé tam přijeli, toho přítomni byli. I ačkolivěk sme se hned na první JMCé psaní, slušné toho příčiny předkládajíc, omlúvali a abychom od JMti z též jízdy propuštěni byli, poníženě prosili. Však nám postačiti tehdáž ta omluva nemohla, než druhým psaním abychom přece jeli nám od JMti milostivě poručeno bylo; vedle kteréhož sme se tak poslušně zachovati a jako včera odsud na túž cestu (ač ne bez velkej nepříležitosti a obtížení našeho) se vydati a vypraviti chtěli. Ale že nám od pa. Frydrycha z Žerotína, který předvčerejším večír sem přijel, psaní od JMKé z Řepic učiněné a hned též noci po příjezdu jeho sem pánu dodané, ukázáno jest. V němž JMKá mezi jinými věcmi jemu píšíc, toho dokládati ráčí, nejsouce ještě nic jistého o příjezdu legací litevské, anobrž pochybujíc o tom, jestli přijede nebo ne, aby na ten čas z strany vypravení našeho, též i pa biskupa Vratislavského, jak dotčeno do Polsky při JMCé nesollicitiroval. Štolba to způsobiti hleděl, nastalali by toho potřeba, abychom na hotově byli a se vypraviti mohli; čemuž vyrozumějíc nevidělo se nám za potřebné býti, nyní se vypravovati, a i potom Pán Bůh ví, jestli toho potřebí bude, neb obávati se, aby kancléř svou praktikou a mnohým zaslibováním a připovídáním i pánů litevských na svou stranu nepřevedl. A tak poněvadž ty věci dosti dalece zašly, nyní ne tak mnoho (jak se u jiných snáší) prostředkuov k vyhledávání a předkládání jakého srovnání, (ku kterémuž druhá strana vyvedouce věci své tak daleko, jak se obávati jest, těžce přistoupí) jako raději mělo by o to dokonce statečně zavzato býti. Možnosti a podstatnej pomoci lidu potřebí jest, ale co by k tomu nejpotřebnějšího a nejhodnějšího bylo, VMti jako pán rozumný lípeji znáti a věděti račte. Všemohoucí Pán rač nám všechněm za času dnuov našich pokoj dáti a těm věcem šťastného a vinšovného konce vzetí popříti. Zde na ten čas novin jiných není, než že JMKá zámek a město Vielnu vzíti a tam, jak spraveni sme, v outerý jminulý se i s lidem svým odebrati a odtáhnouti ráčil, čehož sme tolikéž VMti

tajiti nechtěli. Vinšujíc se VMti na všem dobře a šťastně jmíti

VMti volný a upřímný přítel

Stanislav Pavlovský,
z boží milosti biskup Olomucký,
kníže, královské kaply České
hrabě a JMCé radda m. p.

Dán na předhradí Olomuckém 17. Januarii leta 1588.

Čtvrtý list, daný v Olomouci 30. června 1593 obsahuje blahopřání k povolání p. Adama „k nejvyššimu ouřadu purgkrabství Pražského“.

Výsledky botanického zkoumání na Moravě a v rak. Slezsku roku 1892. Pro území naše nové rostliny jsou: *kapraď bahenní, Aspidium thelypteris* Sw. (Žďár), známá dosud jen z Těšínska, plstnatá forma *osyky Populus tremula* L. f. *villosa*, Koehne Dendrologie pg. 80. (Držovice u Prostějova), *zvonku okrouhlolistého* nová odrůda moravská *Campanula rotundifolia* L. var. *moravica* Sp., odrůda blízká odrůdě *tenuifolia* Tausch. Listy nahloučeny jsou uprostřed lodyhy, jsou tuhé, úzce čárkovité, na kraji slabě ohrnuté, na dolní části lodyhy v době květu odumřelé. Listy pod květy kratinké, sotva 1 cm. dl., prostřední 4 cm. dl. Forma výslunných strání. Roste na výslunných kopcích mezi Dědicemi a Raclavicemi na Vyškovsku. Pravá *tenuifolia* Tausch roste tu také, ale na místech stinných, ve žlebech lesních. Odrůda *moravica* jest rostlina statná, 4 dcm. vysoká, tuhá, květenství má bohatší a květy tmavší, než odrůda *tenuifolia*, kteráž jest mnohem nižší a chabá. Téhož druhu jiná odrůda: *Campanula rotundifolia* L. var. *lancifolia* Koch pozorována u Plumlova při Okluce. Pro Moravu dříve pochybný *dvouzubec placatý Bidens radiatus* Thuill. zjištěn jest nyní z okolí Žďáru. Při lesních krajích u Drahanovic pozorována rostlina blízká *stinné odrůdě pupavy obecné Carlina vulgaris* L. f. *umbrosa* Čelak.; jen tím se liší od formy Čelakovského, že zákrovní listeny nepřesahují úbor poměrně dosti velký. *Stulíku menšího Nuphar pumilum* (DC.) Spreng pozorovány u Jihlavy dvě nové odrůdy: var. Timmii Harz a var. Hookeri Hz. *Lípy malolisté* odrůda *prostřední Tilia ulmifolia* Scop. var. *intermedia* DC. sázena jest v Prostějově; tato odrůda jistě i jinde roste, snadno ale mezi typickou se přehledne. Poznává se po listech větších, na rubu zelených, ne modravě zelených, a v úžlabíčkách žeber vezpod bělavě nikoliv rezavě vousatých. Stanoviska některých vzácnějších na území již známých rostlin jsou: *třtina kopinatá* odr. *bělavá Calamagrostis lanceolata* Roth var. *canescens* Web. roste v lesích u Drahanovic, *kosatec sibiřský Iris sibirica* L. u Plumlova, *lnínka větevnatá Thesium ramosum* Hayne u Raclavic, *svízel osinatý Galium Schultesii* Vest. v lesích za Plumlovem, *protázka Galium mollugo* L. v odrůdách *dumetorum* Jord., *nemorosum* Wierzb., *tyrolense* Willd. v okolí Milkova, *míšenec Galium eminens* Godr. = *G. erecto* × *verum* mezi Ludmírovem a Jesencem, *svízele bahenního* odr. *největší G. palustre* L. var. *maximum* Moris. v údolí věžnickém u Milkova, vzácný *zvonek řepka Campanula rapunculus* L. v prostějovském parku semenem travným zavlečený, *zvonek bononský C. bononiensis* L. na trávnících při Dyji u Lednice, *zvonek řepkovitý* odr. *malokvětý C. rapunculoides* L. var. *parviflora* Čelak. u Prostějova, *kokotice větší Cuscuta europaea* var. *nefrens* Fries na kustovnici u Hamiltonu blíže Vyškova, *hořec křižatý Gentiana cruciata* L. na Romži u Prostějova, *jestřábník luční Hieracium pratense* Tausch u Milkova, *šalvěj ladní* odr. *malokvětá Salvia sivestris* L. var. *parviflora* Čelak. u Prostějova, pravá *douška kalamandrovitá Thymus chamaedrys* Fries u Milkova, *hnilák Monotropa hypopytis* L. u Drahanovic ve společnosti vzácné vstavačovité *smrkovníku plazivého Goodyera repens* R. Br., *rukev rakouská Roripa austriaca* Bess. zavlečena dráhou u Kostelce, *štavel tuhý Oxalis stricta* L. u Napajedel, *šícha černá Empetrum nigrum* L. na Hochšáru, *šrucha obecná Portulaca oleracea* zavlečena na nádražích mezi Olomoucem a Přerovem, *mochna nízká Potentilla alpina* L. na Hloučele u Prostějova, *mochna šedivá P. canescens* Bess. u Milkova, tamtéž *růže okoličnatá Rosa umbellifera* Swartz, *růže skořicová Rosa cinamonnea* L. v parku v Lednici, *r. vinná R. vinodora* Kern u Milkova, *kozinec vičencový Astragalus onobrychis* L. u Lednice a j. Novější publikace botanické našeho území se týkající jsou: Dr. *K. Hanáček: Beitrag zur Flora Mährens*, uveřejněno ve zprávách přírodozkumného spolku v Brně, prof. *J. Zahradník, Analytické tabulky k určování cévnatých rostlin města Kroměříže i dalšího okolí* a *V. Spitzner, Ostružiny vysočiny Drahanské*, analytický klíč, kterýmž možno určovati ostružiny moravské vůbec. Botanický výzkum Moravy celkem ochábl; ačkoliv možno konstatovati, že namnoze někteří p. učitelé v různých krajinách pilně botanisují, své výzkumy ale s nikým nesdílejí. Taková práce jest bezmála ztracena a není vinou referenta, vynechá li v seznamu botaniků jméno některého pilného sběratele. Mimo uvedené súčastnili se ve zkoumání botanickém pp. F. Kovář a J. Slavíček.

Prof. *V. Spitzner.*

Kritické rozpravy o národnosti předhistorických obyvatelů střední Evropy.

Keltové či Slované? Stále tlačí se do popředí otázka: Jaké národnosti byli předhistoričtí obyvatelé Čech. Dosavadní učení, založené pouze na historických zprávách a to zprávách velmi neurčitých a také jiné výklady připouštějících, má přirozené mnoho slabých stránek. Vzhledem k tomu nutno nové doklady k němu hledati z věd dosud nevyužitkovaných, aneb podati nový výklad, jenž ovšem jen tehdy bude správný, když nebude odporovati ani zprávám historickým ani výsledkům bádání jazykozpytného, archaeologického a anthropologického. V každé vědě nutno však postupovati samostatně od známého k neznámějšímu a ne, jak dosud namnoze se děje, vykládati n. př. archaeologii na základě nejistého historického názoru, z čehož stálé nedůslednosti a protivy vzcházejí. Otázku svrchu položenou chtěl rozřešiti též p. dr. Martin Kříž ve svém spisu „Kůlna a Kostelík“ a ve spisku „O době pravěké, předvěké a novověké na Moravě.“ Budiž mi dovoleno připojiti k tomu, co již tu pověděno bylo, několik poznámek. Předem již dokládám, že nechci hájiti stanovisko, že již v době, kterou p. spisovatel pravěkou nazývá, žili ve vlastech našich Slované. Myslím, že otázku o národnosti pravěkého či diluvialního člověka řešiti nelze, když nálezy sotva ku zjištění existence jeho postačují. V době předvěké — již počítá spisovatel, ač-li dobře mu rozumím, asi od r. 2000. př. Kr. až do počátku křesťanského letopočtu — obývali prý v zemích našich Indoevropané a to Bojové keltičtí. Spisovatel uvádí několik důvodů, ale žádný o sobě ani souhrn všech nejsou dostatečným důkazem, poněvadž všechny vývody opírají se o dosavádní historický výklad, jenž však právě má teprve dokázán býti.

Dle p. dra. Kříže Slované předvěkým národem u nás býti nemohli, poněvadž již ve společné vlasti znali mnohé předměty, jichž obyvatelé předvěcí podle nálezů neznali. Dosvědčujíť to stejné ve všech slovanských nářečích názvy pro předměty ony, kteréž prý názvy jedině v té době, kdy Slované v společné vlasti žili, vzniknouti mohly. Poněvadž p. dr. Kříž připouští, že v době předvěké změnila či lépe rozvila se u nás kultura — rozeznává dobu neolithickou, dobu bronzu a železa — ačkoliv obyvatelstvo bylo tu jedno, připustí snad, že totéž i u Slovanů se stalo. Sáhala-li původní zatatranská vlasť Slovanů do Čech, měli tu i Slované dobu, v níž neznali těch předmětů, jež v době pozdější poznali. Spisovatel ovšem namítne: Slované do Čech tehdy nesáhali, bydleliť v Zatatransku. Ale to právě má býti dokázáno. Vždyť prasídla Slovanů proto až do Zatatranska se kladou, že západnější kraje a zejména dnešní Německo východní a zeme české Keltům se pouštějí. Kdy rozdělili se Slované na tři větve, kdy tyto na jednotlivé své haluze? Podle pana spisovatele počalo stěhování ze společné vlasti asi v V. a VI. století. Avšak již v X. století lišila se slovanská nářečí úplně. Dříve ještě v VI. a IX. století, nazývají souvěcí spisovatelé Slovany národem nespočetným, nerodí prý se, ale jakoby jich nasel. Jest možno, aby v nových vlastech svých tak rychle se rozmnožili? Jistě že nikoliv. Rovněž nemožno si představiti, že by z pravlasti v tak ohromném množství byli se vystěhovali, vždyť byla by zůstala liduprázdna. To však ani historie ani archaeologie dokázati nedovede. Domnívá-li se však někdo, že předhistorickým Slovanům vykazuje se příliš veliká prostora, když připustíme, že pradávná sídla jejich až do Čech zasahovala, ukazuji na to, že dávajíce Čechy Keltům, činí zastanci hypothesy keltické to, co jiným vyčítají, vykazují totiž zase Keltům příliš velikou prostoru za pravlasť. Učením svým odporuje spisovatel též zprávám historiků Livia a Justina, dle nichž invase keltická od západu na východ počína teprve asi kol r. 600. př. Kr., dle výkladů jiných teprve ve IV. věku př. Kr. Věří-li spisovatel historikům římským, když o Keltech vypravují, měl i k těmto zprávám zřetel vzíti. Tím obracím se k historickému důkazu p. dr. Kříže. Nového nepodal nic, nýbrž opakuje, co bezpočtukráte před ním jiní pověděli. Nejdůležitějším svědkem, je mu Tacitus, ač Velleius Paterculus a Strabo u věci této vážnějšími jsou svědky. První žil sto let později, druzí dva v téže asi době, kdy Bojové opustili Čechy. Velleius neví *ničeho* o Bojích v Čechách (v Boiohoemum) a dle Strabona bydleli *„prý“* v Herkynském lese. Ze spisů Strabonových a Velleiových kompiloval Tacitus svoji Germanii. Kdežto Velleius byl nedaleko svého Bojohoema na březích dunajských u Carnunta, znal Tacitus pouze západní břeh Rýna. O krajích východnějších měl zprávy snad od kupců nebo jiných soukromých cestovatelů. Vzhledem k slovutným dvěma kapitolám Germanie (28. a 42.) sotva asi pochybím, řeknu-li, že celý výklad vznikl podobností známých jisté Tacitovi jmen Boiohoemum (u Velleia Paterc.), *Βουίαιμον*

(u Strabona) se jménem Bojů, že totiž Tacitus podobností či příbuzností zdánlivou obou jmen (t. j. Boiohoemum — *Βουίαιμον* a Boii) sveden a ethnofrafických poměrů dnešního Virtemberska, Bavorska a Čech sám jsa neznalý, věda však z Vell. Paterc. a ze Strabona, že Markomani v Boiohoemum (v lese Herkynském) panují a znaje z téhož Strabona, že Bojové v lese Herkynském kdysi obývali, usuzoval takto: Bojové obývali v Herkynském lese, v témž Herkynském lese jest Boiohoemum, *Βουίαιμον* [mimochodem podotýkám, že způsob psaní: Boiemi ukazuje spíše na řecký pramen, Strabona], tedy patrně jméno toto zbylo po Bojích. Ale Boiohoemum obývají nyní Markomani, tudíž musili Boje odtamtud vypuditi. A jak usoudil, tak i v Germanii napsal, stav se tak příčinou největšího zmatku v historii Čech a vůbec střední Evropy páchaného vykládači věřícími jemu (Tacitovi), ale chtějícími zachovati též v platnosti zprávy druhých spisovatelů (Caesara, Vell. Patercula, Strabona*).

Výklad tento nepozbývá platnosti, ať již Markomani byli Němci, ať ve jméně jejich obsažen název slovanských Moravanů. Ve IV. století přišli do Evropy Hunové a v VI. Avaři. O obou těchto kmenech dosti jest zpráv u souvěkých spisovatelů. V těchže asi dobách měli dle keltistů a germanistů šířiti se Slované na západ a jihozápad. Jak vysvětliti lze, že žádný spisovatel o příchodu jejich praničeho nezaznamenal? Oč přirozenější jest uznati Slovany za předhistorické obyvatele území sporného a dle toho pokusiti se o výklad nejasných historických zpráv, nežli z těchže zpráv sestaviti závěr, tomuto přispůsobovati dějiny a hlásati pak zázračné objevení se Slovanů.

V důvodech místopisných spoléhá spisovatel na kritičnosť Ptolemaiovu. Avšak Ptolemaios není vždy spolehlivým zpravodajem. Vždyť ani prací Tacitových nedovedl vždy správně využitkovati, utvořiv n. př. ze slov Tacitových (Ann. IV. 73.) „ad sua tutanda" název místní „*Σιατούτανδα*" (Siatutanda) a patrně z osobního jména Marobud i jméno místní. Pan dr. Kříž dokazuje, že by byl Ptolemaios dovedl zaznamenati slovanská jména, kdyby tehdy již v našich krajích byli žili Slované, ale zapomíná, že běží o to, zdali jména ta vzdálený Ptolemaios vůbec uslyšel, měl-li vůbec zpravodajů našich krajin dostatečně znalých. Slovanská jména správně vysloviti nebylo cizincům snadno. Kdož ví, co na jmenech Ptolemaiových je původního a co přivěsili zpravodajové!

Spisovatel nazývá místní jména Ptolemaiova keltičko-latinská. Ale za dob Ptolemaiových nežili tu již i dle dr. Kříže Keltové, nýbrž Němci. Spisovatel musí připustiti, že Němci přijali ustálené již názvy od zbytku obyvatelstva. Táži se však, proč nepřijali je i Slované. Odpoví se mi, ti již nezastihli ani Keltů ani Němců. Kde však jest důkaz jak pro první tak druhé tvrzení? Ptolemaios popsal vedle Germanie i Sarmatii, v níž jistě žili Slované, ale ani tamnější jména nezní slovansky. Pan dr. Kříž měl by tudíž hlásati, že ani tam Slovanů nebylo a že se tito do Evropy přistěhovali s Huny. Tím dospěl by šťastně tam, kde jsme byli před Šafaříkem! Náhodou však znějí přece některé názvy Ptolemaiovy slovansky; tak „Brodentia". Spisovatel zapomenuv, že místopisnými důvody chce teprve historický výklad podporovati, prohlašuje na základě historie, že jméno to jest keltické a značí sídlo keltického kmene Brodiontiů. Tvrzení to zakládá se však právě na staré hypothese, že Raetie a Vindelicie měly obyvatelstvo keltické. Připouštíli historie výklad jiný, pak je jméno Brodentia důkazem proti učení, jež dr. Kříž zastává. Jméno Boemia svádí k podobné chybě. Jedni praví: Boemia (Müllenhoff vynalezl tvar Boiahaim) značí vlasť Bojů, poněvadž v ní bydleli Bojové a druzí dí: Boje musíme klásti do Čech, poněvadž tu po nich zbylo jméno Boemia. Není to circulus vitiosus?! Na jalovosť důkazů numismatických ukázal jsem ve svém spisu „O předslovanské době v Čechách" na str. 35. a násl.

Pokud o důkazy archaeologické běží, jest opětně pověděti, že nedočetli jsme se ničeho nového. Spisovatel opakuje staré náhledy. Příchod Slovanů spojuje s objevením ∾ vitých kroužků v druhé polovici prvního tisíciletí po Kr. Vzhledem k tomu musily by kroužky řečené v zatranské pravlasti slovanské objevovati se nejčastěji (toho však spisovatel nedokázal), musily by však objevovati se tam i v památkách z dob dřívějších. Nebot vyskytují-li se tam teprve od V.—VI. století po Kr. (bylo by ovšem třeba důkazu pro tato století), pak musí spisovatel tvrditi, že tehdy teprve do Zatatranska přistěhovali se Slované aneb že Slované kroužků oněch teprve od V. století užívali. Prvé, myslím, sotva bude spisovatel zastávati. Přijetím druhé věty, rozpadá se celý jeho důkaz archaeologický.

Pavel Papáček.

---

*) Viz mé rozpravy „O předhistorické době v Čechách" str. 27.

Literatura.

Slanský Obzor. Ročenka muzejního spolku v Slaném. Uspořádal **Václav Štech.** První ročník, 1893. Nákladem muzejního spolku ve Slaném. Pomocí Občanské záložny, Okresní hospodářské záložny, okresního výboru a musea král. města Slaného. Cena 1 koruna (čili 50 kr.). 8°. 92 stran. — Do řady periodických publikací spolků muzejních vstupuje nový časopis, jenž arci sleduje výhradně účely místní; „Slanský Obzor" má býti skladištěm materiálu pro popis a dějiny města Slaného. Účelu tomuto vyhověl první ročník nového časopisu velmi pěkně. Obsahujeť tyto články: Město Slaný do r. 1350. Popisuje Fr. Vacek. — Karel Josef Biener z Bienenberka, otec české archaeologie, rodák Slanský. Napsal dr. Ant. Krecar — Slanští ve válkách husitských. (Fr. Vacek.) — Královské město Slaný roku 1892. (Společná práce mnohých přispěvatelů.) Různé kratší články a zprávy místní. Pěknou úpravu knížky této dovršují četné obrázky, z nichž zejmena uvádíme velmi pěknou reprodukci obra u bývalé Pražské brány v Slaném. *V. Houdek.*

Čtení o přírodě napsal **Josef Úlehla.** Díl I. a II. Šaškova Moravská Bibliotéka. Dílo XLVI. Nákladem J. F. Šaška 1893. Str. 159 a 207 Cena 75 kr. — Spisovatel podal čtenářstvu užitečnou knihu, kterouž každému doporučiti můžeme, kdo o výsledcích novověkého bádání přírodozpytného poučiti se chce. Kniha obsahuje následující články: Kterak skály se porušují. Kterak vznikají roviny a nerovnosti na povrchu zemském. O vodě pramenité. Co nám vypravuje voda pramenitá? Od čeho má voda příjemnou chuť? Z čeho vyrábí se kysličník uhličitý? Mimo vzduch i jiné vzdušiny podporují hoření Nové zkušenosti potřebují nových jmen Voda jest sloučeninou. O látkách čili hmotách jednoduchých O atomech a molekulách. Sloučeniny kysličníku s vodou. Sloučeniny kysličníků s kysličníky. Kterak se prozrazují lučebníkovi rozličné kysličníky. O sloučeninách uhlíku s vodou. Z čeho vzniká kysličník uhličitý pod zemí a co znamenají hojné jeho výdechy? O teplotě podzemské; o kamení sopečném. O původu skal. Co nám vypravují skály vodorodé. O původu tepla podzemského. Dějiny povrchu zemského i tvorstva pozemského. Věk prahorní. Věk prvohorní. Věk druhohorní. Věk třetihorní. Věk čtvrtohorní. Stáří pokolení lidského. O slunci a hvězdách. Teplo a práce. Pramenem veškeré práce pozemské jest slunce. O původu tepla slunečního. O původu soustavy sluneční. O sluncích ostatních Síla a hmota. O pravé podstatě hmoty a síly. — Ku kapitole o stáří pokolení lidského pokládáme za potřebno připomenouti, že právě v zajímavé kapitole této nacházíme mnohá tvrzení, která za správná uznati nemůžeme. Tak není dosud dokázáno, že člověk diluvialní pojídal masa lidského, hromady odpadků kuchynských (kjökenmedingy) nepocházejí z doby diluvialní. odhadování stáří nálezů na základě výšky rašeliny, mocnosti náplavů říčních nemá valné ceny a j. *J. P.*

Schliemanns Ausgrabungen in Troja, Tiryns, Mykenæ, Orchomenos, Ithaka im Lichte der heutigen Wissenschaft dargestellt von **Dr. Carl Schuchardt.** (1891.) Důležitosť výzkumů Schliemannových pro vědu předhistorickou jest dostatek známa, a není tudíž třeba, abychom se o věci té šířili. Pokládáme však za prospěšné upozorniti čtenáře své na svrchu uvedené dílo, jež má účel, aby výsledky prací Schliemannových ve formě přístupné objektivně vylíčeny byly a takto širšímu obecenstvu přístupny se staly. Avšak i odborník použije rád knihy této, jakožto pomůcky příruční. — Kniha je opatřena podobiznami Schliemanna a jeho manželky, sedmi mapami a plány, pak 321 vyobrazeními v textu, znázorňujícími typické nálezy z míst svrchu uvedených. *J. P.*

Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze. Redaktor **Jan Soukup.** Ročník I. Sešit 1 Obsah: Zákonitá ochrana starožitností a památek českých. (Zpráva zemského výboru o petici „Společnosti přátel starožitností českých v Praze".) — Důležitosť místních výzkumů archaeologických. Uvažuje *Klim. Čermák,* — O stínání kohouta. Napsal r. 1847. *Frant. Stanisl. Hulicius.* — Hrad Ryzemburk nad Úpou a jeho panství r. 1600. Dle archiv. pramenů napsal J. K. *Hraše.* — Další příspěvky ke zvonařství na Boleslavsku. Sdělil J. V. *Šimák.* — Drobné zprávy. — Zprávy o spisech. — Zprávy o časopisech. — Otázky. — Ze společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Věštník národopisné výstavy českoslovanské v Praze za redakce Dr. Emanuela Kováře vychází od 15. června t. r. 1. a 15. každého měsíce a přináší: I. Programy a články poučné o jednotlivých oborech výstavy a výstavního programu, pojednání o tom jak sbírati látku národopisnou jakož i zprávy o schůzích výboru hlavního, výkonného i z odborů ústředních. II. Činnosť venkova. III. Různé zprávy. — Předplácí se na rok 2 zl. v kanceláři národopisné výstavy českoslovanské v Praze v ulici Vodičkově č. 38

Památky archæologické a místopisné. Díl XV. seš. 9 — 12. Sešity tyto obsahují následující obšírnější články: Archæologický výzkum ve středních Čechách (V. Mohyly u Velké Dobré. VI. Hroby s kostrami doby ténské. VII. Hroby žárové s popelnicemi podoby Lužické. VIII. Žárové hroby na Třebické u Dobřichova z doby císařství římského IX. Hroby s kostrami v Podbabě. X. Hroby s kostrami z počátku doby křesťanské. Dodatek: Dvojitý hrob v cihelně p. Součka v Kolině. Píše dr. J. L. Píč. — Bojové Markomani a Češi dle svědectví historického a archæologického. (Pokračování a dokončení.) Od téhož spisovatele. — Retrospektivní výstava: II Umění rytecké. Píše referent Eduard Fiala. III. Malířství drobné a tabulové. Referuje dr. K. Chytil. IV. Zbroj a zbraně. Sděluje Břet. Jelínek. — Starý hřbitov sv. Havla v mladé Boleslavi (Pokrač. a dokonč.) Podává Fr. Bareš. — Nové Lehmannovo dílo. Píše J. Koula — Primatorové Žamberští. Píše dr. Albert. — Kdy byla provedena poprsí v trifor u chrámu sv. Víta v Praze? Napsal Karel B. Madl. — České ostruhy z konce XV věku. Podává J. Koula. — Kosterné hroby præhistorické doby nejmladší. Popisuje J. Honza. — Další české ostruhy z konce XV. století Podává J. Koula. — Nález zlatých šperků v Lžovicích. Píše Ferdinand Perner. — Rokytník. Arch. histor. studie. Napsal K. J. Hraše. — Artykule cechu pekařského v Lounech. Sděluje Václav Diviš-Čistecký. — Nálezy a popisy římských peněz na Poděbradsku Od J. Hellicha. — Několik českých prsténků. Podává J. Koula. — Chrám Páně v Borovanech. Podává František Mareš. — Kde stávala stará tvrz Leptáč u Netolic a kdy byla zbořena? Sděluje Theodor Antl. — Artykule obecního řádu obce Pavlíšova nad Náchodem. Sděluje J. K. Hraše. — Z archivu města Luže. Příspěvek ku studiu v archivech venkovských. Sděluje Václav Vl. Ženíšek. — V každém sešitě jsou na konci četné zprávy a drobnosti. Upozorňujeme zde zejména na zprávu Jana Beringera o kamenech s misami (v seš. 9.), jednající též o několika kamenech takových, které jsou na půdě moravské. — Sešitům svrchu uvedeným je přidáno 31 tabulek, obsahujících vyobrazení starožitností předhistorických, m pa českých pohřebišť předhist. a tabulka s medailiemi české práce. *J. P.*

Niederlausitzer Mittheilungen sv. III., seš. 1. a 2. Sborník dolnolužické společnosti pro pěstování anthropologie a vědy starožitnické. — Kdo zabývá se studováním starožitností slovanských a lidu slovanského nalezne v každém sešitě tohoto velmi pečlivě vedeného sborníku mnoho vzácné a důležité látky, které při vědecké práci srovnávací postrádati nelze. Oba první sešity třetího dílu, jež letos vydány byly, vyrovnají se obsahem svým sešitům starším a obsahují následující obšírnější články: Nálezy z kruhových náspů v Dolní Lužici a zejména ze staré ohrady u Stargradu, píše Hugo Jentsch. — Nové nálozy na pohřebišti z římské doby u Reichersdorfu, podává Max Weigel. — Dolnolužické nálezy bronzů a hliněných nádob z (t. zv. red) hrobů předslovanských, sděluje Hugo Jentsch. — Předhistorické nálezy z panství Forst-Pförten, napsal Heřman Böttcher. — Pohřebiště na západ a na východ Tureje v kraji choťbuzském pak kruhový násyp u téže dědiny, píše Karel Krüger. — Prostonárodní příspěvky ze staré Lužice. podává dr. Vilém Schwarz. — Chotěbuz střediskem obchodních silnic ve 14. věku sepsal dr. Wold. Lippert. — Společná mince měst Somerfeldu a Gubna od Rudolfa Schennera. — Panství Zárov, Bezkov a Storkov v držení saských knížat 1490 — 1512 od Heřmana Knothe. — Lužičané na paedagogiku ve Štětíně (1576 — 1666) od dr. Martina Wehrmanna. Tři vzpomínky z Lužice na sedm těžkých let 1806—1813, napsal Otto Schlobach. — Drobnosti. — Zprávy společnosti — V dvojnásobném sešitě uvedeném je text opatřen četnými obrázky a připojeny jsou dvě velké tabulky s vyobrazeními vykopanin předhistorických. *J. P.*

Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn. Sv. III. seš. 1.—4. redakcí prof dr. **Ant. Herrmanna**. Obsah: Zprávy o kočovných cikanech usazených v Atsuthu. Napsal *arcikníže Josef*. — Palaeolithický nález z Miskolcze a otázka diluvialního člověka v Uhrách. Sepsal prof *dr. Aurel z Törökü*. — Nové příspěvky k národopisu sedmihradských Sasů. Podává *Jindř.*

z *Wlislockich.* — Král Matyáš a Petr Geréb. (Bulharská píseň guslarská z Bosny.) Sděluje dr. *Bedřich Krauss.* — O pohanství Vogulů. Napsal dr. *B. Munkácsi.* — Paběrky ku kosmogonickým stopám v maďarském podání lidovém. Podává *Ludvík Kálmány.* — Hrdinská pověsť jižních Ostjáků. Sděluje dr. *Karel Pápai.* — Pohádky sedmihradských Armenů. Sděluje *Krištof Szongott.* — Estnické pohádky národní. Sděluje *Harry Jannsen.* — O sbírání uherských písní lidových. Napsal *Bela Sztankó.* — Německé dětské rýmy z okolí Körmöczbanye. Sepsal *Jiří Versényi.* — Pověry lidové z Dobsiny. Podává *A. H.* — Drobnosti. — Cikánské pověsti o arcikníželi Josefovi. Sděluje *A. H.* — Listiny k dějinám cikánů. — Zprávy literární. — O Slovácích uherských, kteří od pradávna v Uhrách usazeni jsou, kteří samorostlou a svéráznou kulturou svojí nad ostatní národy uherské vynikají a od nichž Maďaři velkou část vzdělanosti své obdrželi, nedočítáme se v uvedených zde sešitech ničeho. — *J. P.*

Praehistorische Wohnstaetten in Sobunar bei Sarajevo von Franz Fiala, Custos-Adjunct am Bosn.-Herceg. Landesmuseum. Mit 31 Abbildungen im Texte. Separatabdruck aus den wissenschaftlichen Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina. I. B. 1893. — Ve zprávě této jsou obsaženy dosavadní výsledky bádaní na předhistorickém sídlišti nad sarajevským předměstím „Sobunar“ nazvaným. Nalezeny byly zde nožíky z pazourku i z rohovce, úštipky a pecky z nerostů těchto, z jaspisu, chalcaedonu, kousky obsidianu, který bezpochyby z Uher přivezen byl, úlomek hlazeného mlatu kamenného s čočkovitou hlavicí, brusy, ruční mlýny a příslušná k nim drtidla, totiž kameny jako pěsť veliké, závěsky kamenné, koštěná šidla, spracované parohy jelení a srnčí, provrtaný zub kančí, hřeben koštěný ozdobený soustředěnými kruhy, závaží a přesleny hliněné, figurka zvířecí z hlíny, drobné předměty bronzové, tak hroty od šípů, jehly, jehlice, spirálové kroužky, kleštičky, oblouková spona a j. Železný předmět nepochybně předhistorický byl nalezen pouze jediný totiž obloučnatá spona, podobná bronzovým, na tomtéž nálezišti vykopaným. Ostatní věci železné, které zde vykopány byly, jsou stáří pochybného. — Nádoby byly zhotoveny z volné ruky a byly v neuzavřeném ohni vypáleny. Střepy jsou obyčejně hladké, zřídka tuhované a pocházejí z plochých mis s rovným, vyváleným neb dovnitř zahnutým krajem, z baňatých nádob s malým dnem a staženým hrdlem, z hrnců s kolmými stěnami, dnem dosti velkým, při okraji poněkud rozšířených pak z pohárů s jedním neb dvěma uchy. Některé nádoby vykazují zajímavá ucha, příčkami přepažená pak ucha s laloky nad okraj vyčnívajícími. Hliněné cedníky byly též nalezeny. Okrasy sestávají obyčejně z ďubek prsty vytlačených a souběžných čárek v rovných i klikatých páskách po nádobě vedených, vzácnější jsou trojuhelníky souběžně čárkované, z nichž sestaveny jsou pasy a na dvou střepech sestávala ozdoba ze soustředěných kroužků. Někdy bývají okrasy umístěny na vystupujících žebrech a vynikají pak lépe. — Dle kostí zvířecích, živili se lidé, kteří sídliště toto v dobách dávno minulých obývali, lovem i chovem dobytka, avšak i orbou a uměli přísti i tkáti. Podle nálezů, náleží sídliště toto dobám starším nežli mohyly na Glasinci. *J. P.*

Hovorna.

Památné názvy a pověsti místní. Lid náš označuje mnohá místa starobylými památnými názvy, obsahujícími paměť o účelu a významu, jež místa taková v dobách pradávných měla. Za příklady uvádíme názvy: Hradiště, Hradisko, Hrádek, Starý Zámek, Pustý Zámek, Stará Ves, Vesce, Sklepy, v Sedlištích, v Starých Městech, Ráj, Rájec, na Hrobech, ve Hrobcích, Hroby, Roviště, na Moráni, Mořina, Hořenůše a j. — Je důležito, aby tyto památné názvy místní pilně sbírány byly, aby vyšetřováno bylo, co lid o místech takových vypravuje a zda-li na místech, k nimž starobylé názvy takové se pojí, učiněny byly nějaké nálezy starožitné, které potvrzují to, co název místní hlásá. — Nepochybujeme, že významných místních názvů takových i pověstí důležitých mnoho vyšetřeno bude, když náležitá pozornosť jim věnována bude. — Žádáme protož každého, komu na zkoumání minulosti národa našeho záleží, aby názvů takových a pověstí k památným místům oněm se pojících v okolí svém sbíral a redakci časopisu tohoto zasílal. Sebraná látka bude se jmény sběratelů v časopise uveřejňována. *J. P.*

Zprávy spolkové.

Zpráva jednatelská za r. 1893.

Jako druhdy uznávala se potřeba, zakládati archivy, v nichž ukládají a zachovávají se listiny a různé doklady písemné, pro dějepis nezbytné, tak nyní klade se váha na zřizování a vydržování muzejí, kde ukládají se starožitnosti, vykopaniny a předměty národopisné, jež jsou obrazem bývalého i přítomného života lidu.

Tuhé spory byly o tom vedeny, zda archivy, či muzea jsou důležitější; až konečně zkušenosť sama rozhodla, že oba ústavy pro vědu jsou nezbytny, majíť stejnou cenu s tím toliko rozdílem, že u nás v době přítomné větší pozornost věnovati dlužno zdaru muzejí, aby se dohonilo, v čem jsme se opozdili v oboru lidovědy a v poznávání minulosti nejstarší, o níž psaných svědectví nestává.

Z toho jde, že nutné, přímo životní potřebě národní vyhověti se snažili zvěčnělý professor Jan Havelka a jeho tchán dr. Wankel, když zasadili se o vznik vlasteneckého Muzea v Olomouci.

Dne 23. září 1883 konala se ustavující valná hromada tohoto ústavu. Jest tomu tudíž právě *deset let*, co Spolek vlasteneckého Muzea v Olomouci činnost započal.

Stalo-li se zvykem, desítileté trvání i spolků méně důležitých oslavovati, nebude, trvám, od místa, stručně oceniti působení našeho Spolku za onu dobu.

Co spolek náš v řečené době vykonal, jak pro českou veřejnost tak pro vědu vůbec nepovím sám, než slovy hlasu cizího, pozorovatele vzdáleného, ale věci znalého.

„Internationales Archiv für Ethnographie“ přinesl v V. sv. roč. 1892 z péra dr. J. H. Kerna obšírný posudek o činnosti Vlasteneckého muzejního spolku.

Ze článku onoho vyjímáme stať následující:

„Činnost spolková je i obsáhlá i úspěšná. Mnoho, co dosud nepovšimnuto zůstávalo v lidu moravském, vynesl spolek na světlo denní, mnohý květ lidového umění zjevil širé veřejnosti.

Takové působení lze si vysvětliti toliko obecnou všem členům spolkovým snahou, aby vypátrali, co krásného a utěšeného krajané jejich vykonali a pak horoucím nadšením vlasteneckým.“

Prvním zakladatelem Vlast. muzejního spolku byl záhy zesnulý professor Jan Havelka, jejž ku činu tomu vedlo přesvědčení, že veškeré vědecké a umělecké úsilí národa českého zůstane neúspěšným dotud, pokud nesezná: „svou vlasť a sebe sama.“

Když pak předčasně odebral se na věčnosť, tu ujal se osiřelého díla hlouček mužů, stoupenců to a ctitelů snah jeho a ti obětavým přičiněním zachovali je, tak že netoliko vytrvalo, než i utěšeně zkvetlo.

Současně se Spolkem založil prof. Havelka i orgán jeho: *„Časopis vlasten. spolku muzejního“* *jemuž výhradně věnoval* pak všechnu péči a literární působnost svou.

Časopis zůstav věren směru, který mu vykázali první jeho redaktoři: professor Havelka a dr. Wankel, nabyl věhlasu a jest i *za hranicemi* hledán, což jest zásluhou třetího redaktora pana c. k. min. tajemníka V. Houdka. Když pak tento pro úřední povolání nebyl s to, správu časopisu déle vésti, odevzdal řízení jeho p. Jarosl. Palliardimu. —

Číslo 37. časopisu vydané již za redakce nové jasně dosvědčuje, že pan Jar. Palliardi, bude důstojným nástupcem svých osvědčených předchůdců. —

Ku zvláštním zásluhám spolku čítá se, že před sedmi již roky zařídil v Němčicích u Kojetína a později v Ořechově u Brna výstavky tak vzorně, že podle nich se nyní v Čechách a ve Slezku všechna národopisná látka sbírá a pořádá. I toho připomenouti budiž dovoleno, že v lůně muzejního spolku olomouckého záhy se ujala myšlénka, vydati Vlastivědu moravskou, o níž se spojenými silami s brněnským spolkem pracuje. Spolek olomoucký přispěl taktéž valně k objasnění kulturních dějin českých, zjistiv původnost i stáří ornamenty i lidové i jiných stránek vzdělanosti a osvěty našich předků.

Co vnitřní činnosti spolkové v uplynulém roce spolkovém se týká, tož konána předešlá valná hromada dne 6. března 1892 o 7. hod. večer v místnostech České Besedy. Výborových schůzí konáno toho roku 8.

Z osobních změn ve správě spolkové dlužno uvésti, že vysoce zasloužilý redaktor časopisu pan min. tajemník V. Houdek odstoupil a na místo jeho povolán pan Jaroslav Palliardi, kandidát notářství ve Znojmě.

Odchodem prof. Sigmunda uprázdněný úřad kustoda sbírek přírodnin přijal na se ochotně prof. Polívka, který již za prvého pobytu svého v Olomouci jej spravoval.

Když pak i prof. Jadrníček z téže příčiny jednatelství se vzdal, usnesl se výbor ve schůzi dne 18. listopadu konané, aby až do valné hromady jednatelství vedl prof. Jan Burda.

Přední zřetel v minulém roce správním věnoval Spolek muzejní činnosti národopisné, probuzené a oživované myšlénkou chystané výstavy pražské.

„Tazatel“ vydaný Spolkem potkal se všude s pochvalou a úspěchem. Uspořádáno hojně zařizujících schůzí, jako předzvěstí a příprav ku velké výstavě národopisné v Praze. Slovutná znalkyně lidové práce paní Vlasta Havelková jmenována zástupcem Spolku muzejního při výstavkách na Moravě pořádaných, by osvědčenou radou přispí ala při zřizování jich, dílem by vedla seznam předmětů hodících se pro pražskou výstavu národopisnou. .

Badatelská činnost spolková jevila se jednak kopáním u Charvát a Bystrovan, jednak podporou udělenou dp. P. Přikrylovi ku výzkumům archaeologickým v okolí Lipnickém. — Nálezy z Ořechova byly darovány, zlaté pak náramky, značné ceny, vykopané ve Slatěnicích koupeny pro sbírky muzejní.

Podrobné zprávy o rozhojňování sbírek muzejních uveřejňovány jsou v Časopise muzejním.

By známosť bohatých sbírek spolkových se rozhojnila, učiněny byly obecenstvu přístupny v létě každ u neděli.

Všech členů je úhrnem 1100.

S povinným, hlubokým díkem vzpomenouti dlužno bohatého daru 1000 zl., jehož se dostalo Spolku od nejmenovaného člena a dobrodince, na zjednání vlastní budovy.

Krom výstavek na Moravě pořádaných účastnil se Spolek muzejní, dožádán byv pražským výborem pro šíření národního vyšívání i mezinárodní výstavy ženských umění v Paříži. Tam, jak vyjádřuje se děkovací dopis, ukázky ze sbírek našich zaujímaly čestné, ba vynikající místo.

Účastnění se výstavy Pařížské přivodilo četné objednávky krajek a výšivek lidových, které slibují v době příští státi se pramenem výdělku lidovým pracovnicím, jmenovitě na ubohém Slovensku.

Jiné pochvalné uznání působnosti spolkové obsaženo ve Věstníku české Akademie (sešit lednový r. 1893.)

I na události blízké, jež radostně vzrušila nejen město Olomouc, než šíré kraje moravské, bral Spolek náš vřelou účasť; na zvolení totiž Jeho kníže-arcib. Milosti dra Theodora Kohna.

Spolek Muzejní účastnil se blahopřejně hromadné deputace ku Jeho kníž.-arcib. Milosti českými spolky olomouckými vyslané.

Ze všeho co výše bylo řečeno, lze seznati, že snahy Spolku muzejního docházejí obecně uznání i ocenění a jest si přáti, by účasť členstva neochabovala, než rostla a množila se.

Burda, t. č. jednatel.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXXIII.

Od 1. července 1893 do 15. října 1893 přistoupil jako nový člen:

p. Adamec Lev, strojník v Praze.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

XIV. výkaz darů

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Sl. Krist. Letovská z Nov. Města	1·80
Pí. Sýtková, choť c. k. professora v Olomouci dvě koruny . . .	1·—
Zůstatek z dřívějšího výkazu . .	2962·25
Činí celkem zl.	2965·05

Výkaz darů

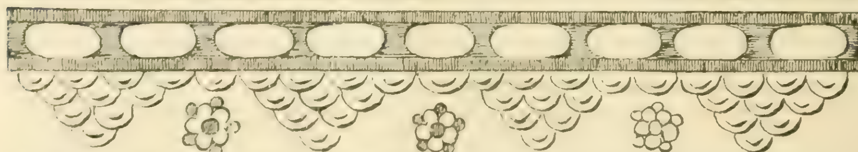
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č
Slav. Obč. záložna v Olomouci .	40·—
Slavná I. kontrib. spořitelna ve Vyškově	10·—
Vysokorodá pí. Emma hrab. ze Žerotínů	2·—
Úhrnem zl.	52·—

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

JAROSLAV PALLIARDI.

ROČNÍK XI.

obsahující čísla XLI–XLIV.

V OLOMOUCI 1891.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nar. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

Dopisy:

Drobné zprávy:

Literatura:

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

Číslo 41. **Vydáno v lednu** **r. 1894.**

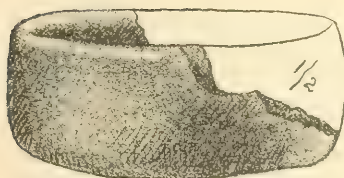
Předhistorické nálezy v Křenovicích a okolí.

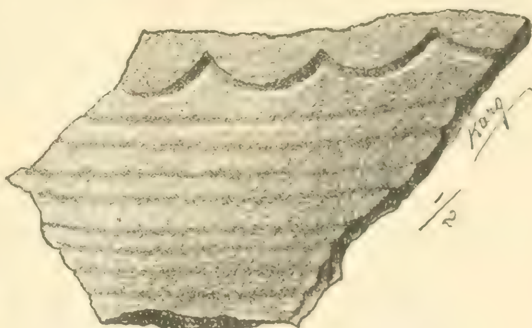
Napsal **Jan Knies.**

U Kojetína rozšiřuje se údolí řeky Hané v úrodnou rovinu na severu a jihu ohraničenou nevysokými souběžnými hřbety, které stále ji doprovázejí a někdy mírně, jindy však příkře a často na způsob mezí do ní se kloní. V rovině té je mnoho osad zámožností svou proslulých,

Tab. I. Středověké výrobky hrnčířské nalezené při stavbě chrámu a fary v Křenovicích.

jichž původ po většině již do pradávné doby zasahuje. K obcím těm náležejí i Křenovice, položené půl hodiny na jih od Kojetína na pravém břehu řeky Hané.

Nasvědčují tomu četné nálezy předhistorické, z nichž však málo se zachovalo. Teprve na moje upozornění sbíral předměty ony pan Ant. **Telička, dříve učitel v Křenovicích.**

Nejvíce předmětů nalezeno při kopání základů k novému chrámu a fáře. Naraženo na mocnou vrstvu s množstvím kostí a střepů středověkých. Nádoby byly vesměs na kruhu točené a někdy jednoduchými rýhami (Tab. I obr. 1.), vlnicí neb věncem polokruhů zdobené (Tab. I. obr. 4.). Jsou to zlomky hrnců se stěnami tenkými i tlustými, kusy misek (Tab. I. obr. 3.) a křidel (Tab. I. obr. 2.). Mezi tím se vyskytly dva celé a jeden zlomený podklad pod saňky. Podklady ty jsou zhotoveny z koňských a kravských hnátů, klouby jsou usekány a jedna jejich strana je uhlazena, opačná plocha je na koncích opatřena otvory, kolmo do hnátu vyhloubenými, které sloužily ku připevnění dřevěnými kolíky na prkénko.[1])

Mnohem starší nález učiněn při kopání sklepu v domě čís. 48., kdež vykopána obrovská však nízká popelnice se čtyřmi uchy, jež obsahovala popel, hlínu a menší nádobku, která se však rozpadla. Též v trati „Klínky“ jsou kulturní vrstvy, v nichž nalezeny byly tuhované střepy staršího rázu a kamenná sekyrka. O bronzové sekyře, při zakládání hřbitova nalezené, bylo v č. 39. tohoto časopisu pojednáno.[2])

* * *

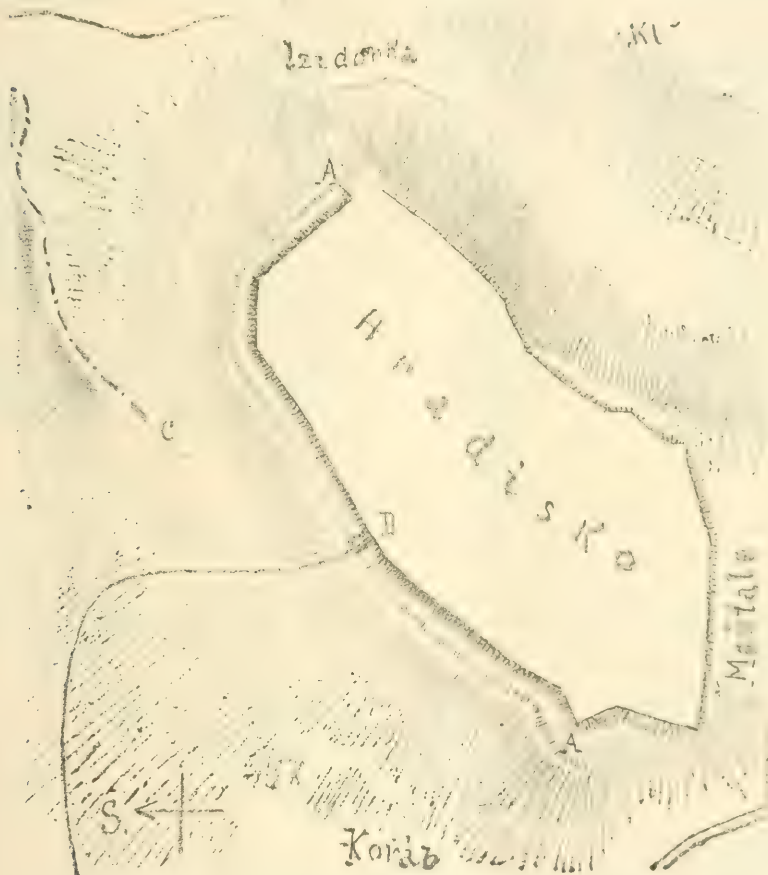
Mezi Křenovicemi, Popůvkami a Koválovicemi vystupuje pravý břeh Hané přes 30 metrů nad okolí a poskytuje daleko široko volný rozhled. Před námi teče zvolna kalná Haná úrodným krajem, po levé straně viděti poslední výběžky vysočiny drahanské s hradiskem lulečským a Kosíř nad Prostějovem, na pravo vystupují Sudety se „Svatým Kopečkem“ a poněkud jižněji hrad Helfštýn. Východní obzor uzavírá mohutný hřbet Javorníka kelečského, před nímž vystupuje posvátný Hostýn. Část břehu toho je mezi uvedenými osadami osamocena příčnými žleby Isidorovou a Korábem jakož i sníženými pozemky Dolňákem a tratí zvanou na Maštalách. Takto ohraničené návrší má na temeni plochu rovinnou, poněkud k východu skloněnou, ve hlavních rysech podoby elyptické, mající v ochozi 1043 kroků čili 376 metrů. Lid nazývá polohu tuto Hradiskem neb na Hradisku.

Obyvatelům křenovickým je kopec ten velmi dobře znám a tito sami, ač důležitosť jeho neznali, nazývali jej „zajímavým do kola mezemi lemovaným kopcem“ a vypravují o něm i rozmanité pověsti. Jednu z nich podávám: Za stara, kdy větší část Hradiska byla pastviskem, na

[1]) Podobné předměty nalezají se na Moravě dvojího druhu. Jedněch užíváno ještě před nemnoha lety v poříčí Hané a Bečvy jako podkladu pod saňky, k nimž hřebíkem železným přibyty byly. — U Hranic saňky podobné slují „pánakrla“. Ve své sbírce mám takové podklady k saňkám z nalezišť předhistorických v Křenovicích a Bořitově (viz č. 33. str. 10. tohoto časopisu). Jiné jsou brusle taktéž z hnátů zhotovené, po jedné straně ohlazené a někdy k snadnějšímu upevnění při obou koncích na příč provrtané. Bruslí takových užíváno dříve hojně v našich dědinách, hlavně kolem vod a močálů položených a často i od dospělých. Lid na Moravě, Bečvě a Hané říkal jim „košle“ a bylo jich používáno pouze na jedné noze, kdežto druhá noha o led se odrážela; pohyb těla zvyšován ještě hůlkou s bodákem železným. — V tomto časopise vyobrazena je brusle koštěná v č. 18. Ve své sbírce chovám „košle“ z Tvarožné, Oslavan, Řeznovic a hradiště olbramovického.

[2]) Čís. 39. str. 112.

němž nynější starci za mladých let pásli krávy a často heliš soběˡ) dělali býval na vale, o němž níže zmíněno bude, kámen s vytlačenými pěti tlapami ďábla, který jej sem donesl. Za kamenem tím hořely občas peníze. Křenovický mlynář odvezl kámen onen pětkrát do mlýna, aby z něho dal zhotoviti žernák, vždy však přes noc byl někým zpět odnesen. Po páté zůstal již na hradisku a byl ve dne i v noci střežen dvěma kavoni. **Pověsti takové, jakož i všeobecná známosť kopce**

Hradisko u Křenovic.

nasvědčují, že lid v dobré paměti zachoval místa, kde předkové jeho bydleli.

---

¹) „*Heliš*“ tak nazývá lid v Křenovicích a několika osadách oheň, jejž pasáci na podzim rozdělávají. Na Moravě západní, hlavně u Tasova na Velko-Meziříčsku přidávali jsme za dětských dob na oheň zelené chvojí, čímž vznikal hustý dým, kterýž jsme přeskakovali a jemuž jsme říkali „baba“. Slovo „heliš“ pochází snad z řeckého helios - slunce, oheň. — V Zabrdovicích u Krumlova slyšel jsem i rodné jméno Heliš, patrně zkomolené Eliáš.

Hoření plocha je kolkol obehnána 3—5 m. vysokou mezí, která pouze na dvou místech jest přetržena. Pod mezí tou, velmi příkrou a patrně uměle srovnanou, býval kolem hradiště příkop, který, jak podnes pamětníci vypravují, byl tak hluboký, že v něm ani koně s jezdcem nebylo viděti. Ačkoli plocha tato dlouholetým oráním valně jest srovnána, zachoval se hlavně při severní straně (na půdorysu A—A) tak, že jeho hloubka pod mezí dosud 1—1½ m. obnáší.

Val, který kolem příkopu byl nasypán, přechází znenáhla ve svahy čášečně trávníkem zarostlé a z části v pole proměněné, které spadají k okresní silnici kroměřížské.

Po tomto svahu se strany severovýchodní znenáhla vystupovala na hradisko stará cesta podnes patrná (C) ústící asi uprostřed severní strany průlomem (B) na plochu zaniklé osady. Dnes tudy vede cesta vozová od Křenovic se strany severozápadní, kdežto stará cesta, které se již nepoužívá, trávníkem je zarostlá a z části rozorána. Svah severozápadní přechází v rovinné pastvisko zvané „Korábem", uprostřed něhož je kaplička, pod níž vyráží mohutný pramen velmi chutné pitné vody, která dostatečně zásobovala obyvatele na hradišti sídlící. Na západě je plocha ohraničena hlubokým vývozem a souvisí jen na jihu s polní tratí „na Maštalách" zvanou, až 3 m. pod mez sníženou, která s ostatním pásmem souvislá je.

Ačkoli již předem přiznáváme, že veškeré nálezy z hradiště křenovického náležejí témuž národu, který po dlouhá léta sídlo své zde měl, přece rozdělíme je na čtyři skupiny a ukážeme jich vzájemnou souvislosť.

1. Nálezy z hradiště.

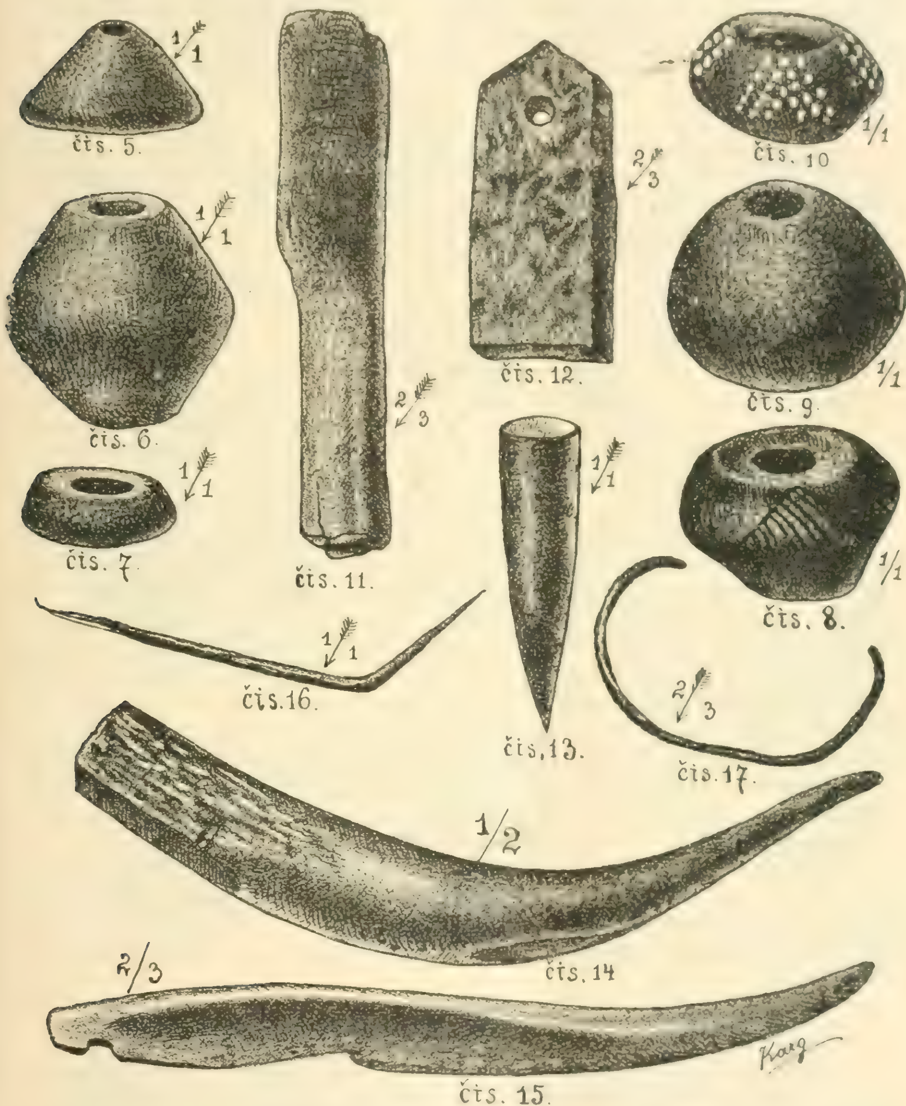
Původní opevnění bylo na temeni kopce, dnes vesměs v pole proměněného, a všude jsou zde patrny stopy osídlení ve způsobě mocné kulturní vrstvy, jež pravidelně 1 m. i více do hloubky sahá a nahoře ornou půdu tvoří, kterouž místy prostupuje tmavá kulturní vrstva, pod níž se sypká, popelem promíchaná prsť, na spodině velmi tmavá a téměř úplně popelem a uhlím promísená, nachází. Ve vrstvách těch byly vyorány a vykopány níže uvedené předměty.[4])

Pazourkové nožíky jsou zastoupeny pouze několika kusy obyčejného tvaru z domácího materiálu. Častěji vyskytly se kamenné sekyrky, z nichž zachovalé jsou tři: Sekyrka z chloritové břidlice, dlouhá 115, široká 25—40 a tlustá 10; sekyrka z téhož nerostu, dlouhá 60, široká 10—35 a tlustá 13 a sekyrka z jemnozrnného granitosyenitu dlouhá 60, široká 25—37 a tlustá 23. — Mlat nevyskytl se dosud žádný, nalezeno však několik břidlicových brousků, z nichž jeden se závěsným otvorem jeví stopy otisků korálů. (Tab. II. obr. 12.)

Stejně řídké jsou starožitnosti z kosti a parohu. V příkopě pod severozápadní stranou Hradiska nalezen pěkný hrot (Tab. II. obr. 13.) bílý jako ze slonoviny, kuželovitě vybroušený 40 dl., v základně 8 široký, dále spracované žebro. 110 dlouhé a 16—22 široké, na jednom konci ohlazené a po kraji na ploše snad hlazením stěn nádob, v nichž mnoho ostrého písku bylo přimíseno, oškrabané (Tab. II. obr. 11.) Z jeleního parohu vyskytla se větev obloukovitá, 225 dlouhá, na obvodě v plochu

[4]) Rozměry všech předmětů udány jsou v millimetrech.

částečně srovnaná, při silnějším konci pak hranolovitě přisekaná a delším užíváním leskle uhlazená. (Tab. II. obr. 14.) Nejvíce vykopáno předmětů hliněných; z těch uvádíme přesleny tvarů kuželů, nízkých čoček, koulí a bečiček, z nichž mnohé jako zavěsné ozdoby byly noseny. Na tab. II

Tab. II. Předhistorické nálezy z hradiska křenovického.

vyobrazeny jsou tyto: Přeslen kuželovitý, šířka 27, výška 13, průměr otvoru 4, (obr. 5.) jiný š. = 13—32, v. = 30, pr. otv. = 6 (obr. 6.), přeslen čárkovanými trojuhelníky ozdobený (obr. 8.) jiný tečkovanými krokvemi okrášlený š. 30, v. 18, pr. otv. 6 (obr. 10), přeslen

tvaru sploštělé koule, š. 35, v. 25, pr. otv. 6 (obr. 9.) a přeslen ze šedé břidlice š. 20, v. 6, pr. otv. 8 (obr. 7.). Nejčastěji vyskytovaly se přesleny podobné onomu pod č. 6. vyobrazenému.

Z bronzů nalezeny: ohnutá jehla, na obou koncích zašpičatělá, 67 dlouhá a 2 silná (Tab. II. obr. 16.) a dva náramky z tenkého drátu podoby neuzavřených kruhů, pěknou bledězelenou patinou potažené. (Tab. II obr. 17.) Ihned v sousedství hradiště v trati Podešvova ohava zvané, nalezen bronzový nůž tvaru mírné vlny, 164 dlouhý a 18 široký; hřbet jeho jakož i plochy postranní jsou ozdobeny jemnými čárkami. (Tab. II. obr. 15.)

Zbývá pojednati o nádobách, které jsou ponejvíce ve volné ruce robeny, tuhou natřeny a leskle vyhlazeny. Menší část jich je rázu mladšího. Střepiny jsou zbytky hrnců, nádob baňatých a šálků; misky s okrajem do vnitř zahnutým, jaké velmi zhusta na hradišti obřanském se nalezají, v Křenovicích scházejí.

Nejobyčejnějším ornamentem na hrubších nádobách jest řada důlků, buď přímo do stěny nádoby, aneb do přilepeného pásku vtlačených. Jedna střepina takto ozdobená měla i měsíčkové ucho. (Tab. III. obr. 18.) Jemnější ozdoby jsou složeny z přímek, zřídka z oblouků a teček. Z prvých nejvíce přicházejí čárkami neb pasy z čárek vystínovaný trojuhelník (Tab. III. obr. 19) týž bývá někdy rozdělen křížujícími se čarami na drobné kosočtverce (Tab. III. obr. 20. a 21.), jindy jsou stěny zdobeny i složitějšími výkresy. (Tab. III. obr. 22. a 23.).

Hojně vyskytují se také ozdoby tečkované a čárkované, tvoří řady kolem nádob vedené (Tab. III. obr. 24.) anebo kolmé (Tab. III. obr. 27.) ozdoby kruhové neb elyptické, kteréž obkličují plytké důlky. (Tab. III. obr. 25. a 28.) Tečky tvoří někdy hvězdice přímkami spojené, podobné slunci, z něhož paprsky sálají. (Tab. III. obr. 26). Často nalezeny byly střepiny ozdobené důlky jedním neb dvěma vypouklými kruhy obklopenými (Tab. III. obr. 24.). Za držadla sloužily vypouklé pasy a pupky, řídčeji ucha klenutá. Na tvar nádob souditi lze ze zachovalejších střepin; tyto pocházejí z hrnků obyčejných tvarů s okraji někdy rovnými, z nádob baňatých často na obvodu břicha náhle lomených, z misek (Tab. III. obr. 30.) a j. Střepiny mladšího rázu jsou ozdobeny vlnicemi a jedno dno bylo okrášleno čtyřmi čtverci řetězovitě do sebe zasahujícími. (Tab. III. obr. 29.)

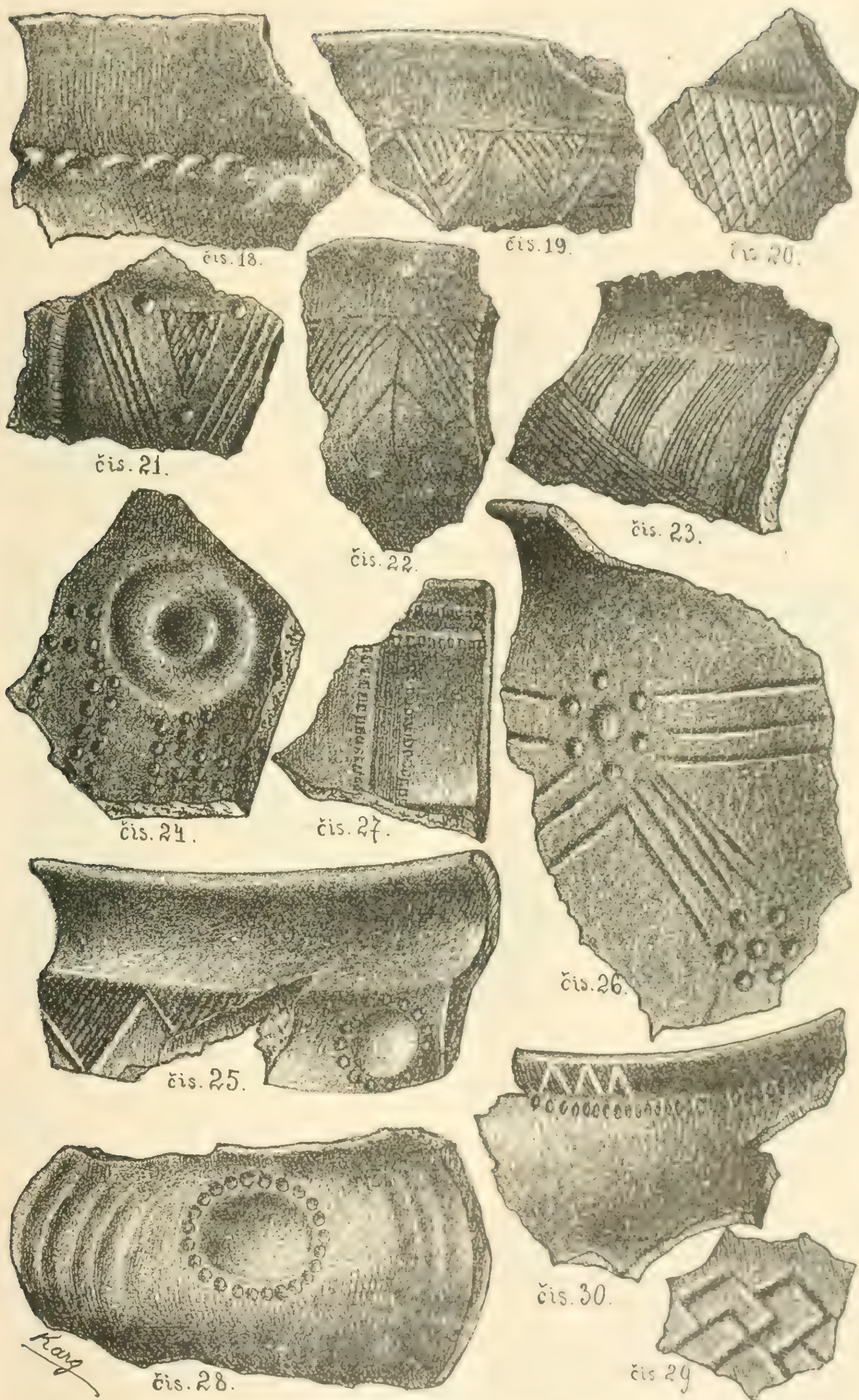
Zbytky nádob shodují se úplně tvarem, ozdobami, látkou a způsobem výroby se střepinami z nálezu učiněného v podhradišti v trati „u Korábu".

Nalezené kosti pocházejí ze skotu, prasete, jelena, srnce a medvěda (stolička).

2. Nálezy z kulturních vrstev „u Korábu."

Kulturní vrstva „u Korábu" je odkryta již po mnohá leta kopáním hlíny, které se používá na robení vepřovic a válků[5]) obyčejného to staviva hanáckého. Rozprostírá se jednak na mírném svahu severozápadním jednak již v rovině, v niž stráně ty přecházejí. Vrstva zasahuje často

[5]) Vepřovicemi a na horách truplemi slují nepálené cihly uhnětené z hlíny, hojně plevami promíchané, „války" nazývají Hanáci pevně stočený věchet slámy, do hustého blata namočený, jehož taktéž ku stavbě používají.

Tab. III. Předhistorické nálezy z hradiska křenovického.

2 metry do hloubky a obsahuje černou hlínu, často promísenou spoustami vypálené omítky s otisky trámů, klád, šťaklů a prutů. Některé kusy tohoto staviva mají i tvar na způsob cihel. Dřívějšími přívaly je kulturní vrstva na novo zakryta vrstvou štěrku a písku, který sem byl z vyšších poloh splaven.

Z nástrojů kamenných nalezen klín, 200 dlouhý, po jedné straně plochý, na ostatních oble vybroušený a na konci šikmo přibroušený, křemencový otloukač či drtidlo na obilí průměru 50 a výšky 25, břidlicové brousky delším užíváním opotřebované a obroušené ploché kameny, které ku mletí obilí sloužily.

Z hliněných předmětů vykopány dva přesleny tvaru kuželovitého se spodkem do vnitř prohloubeným; větší z nich je 25 vysoký, má průměr 35 a je na spodním okraji ozdoben vyrytými čárkami. (Tab. IV. obr. 31.) Dále byla zde nalezena hliněná závaží, vesměs rozbitá. Jedno z nich, které z kusů sestaveno bylo, má tvar nepravidelné zkomolené pyramidy 199 vysoké (Tab. IV. obr. 37.). Spodní základna jeho má podobu obdélníku 130 délky, 70 šířky, hořejší základna jest 70 dlouhá a 50 široká. Ve druhé třetině výšky je závaží toto opatřeno děrou, závěsnou šňůrou valně vymletou.

Kostěné nástroje nebyly dosud nalezeny, za to vyskytlo se hojně hnátů, větších i menších, žeber zvířecích s různými zářezy a seky a mnohá žebra nesou patrné stopy toho, že jich bylo použito při hlazení nádob. Jediný úštipek kosti 150 dlouhý je hranolovitě ořezán a připraven ku zhotovení nějakého nástroje. Kosti, hlavně roztříštěné hnáty, klouby, částice lebek a čelistí částečně zuhelnatělé, pocházejí ze skotu, prasete, kozy, srnce, jelena, koně a psa. Z rozbitých hnátů psích lze souditi, že také maso psí za potravu sloužilo. Ze psa nalezena zde též jedna celá a jedna přelomená pravá půlka spodní čelisti, které svými rozměry převyšují psa bahenního, jenž v kulturních vrstvách olomuckých zjištěn byl.[6]) Dělníci vypravují, že zde častěji též kosti lidské vykopány byly. Sám nalezl jsem v kulturní vrstvě dva úlomky lebky lidské, z nichž jeden nějakým hlodavcem snad myší ohryzen je.[7])

Zbývá nám promluviti ještě o střepinách z nádob, na jejichž formu i ozdoby kladu zvláštní váhu. Střepiny ty pocházejí dílem z nádob staršího rázu, dílem z nádob, jež na kruhu hrnčířském zhotoveny byly. Svrchu bylo zmíněno, že většina střepin souhlasí zcela se střepinami na temeni hradiska nalezenými, což důkazem jest, že obyvatelé hradiska byli totožni s oněmi, kteří v podhradí bydleli. Vyskytujíť se u „Korábu" důlkovité ozdoby, vtlačené důlky, vystínované trojuhelníky (Tab. IV. obr. 34.), měsíčková ucha, růžkovité pupíky, lesklý nátěr tuhový jako na temeni hradiska. Jedna střepina nádoby se silnými stěnami byla natřena bílou lesklou hlinkou. Též tvarem shodují se ná

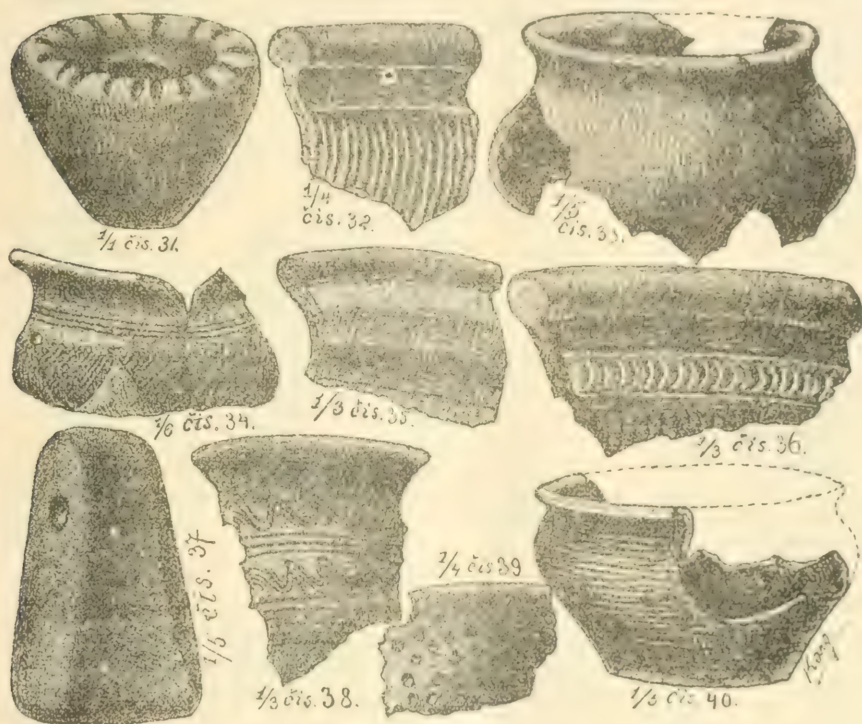
[6]) Viz: Die vorg. Alterthümer der Stadt Olmütz und ihrer Umgebung. Mittheilungen d. Anthr. Gesellsch. Wien I. u. II. Jg. a Über die Abstammung des Haushundes von L. H. Jeitteles. Wien 1877. — Ve sbírce pisatelově jsou uloženy čelisti psů z následujících nalezisť předhistorických: z Blatce, Židenic, Věrovan, Velatic, Obřan (kus horní čelisti a dvě levé spodní čelisti, z nichž jedna je spálená) pak z Tovačova (dvě lebky).

[7]) Že pohřby předhistorické, někdy vedle chýší na bydlištích předhistorických se vyskytují, uvedl jsem již v článku „Předhistorické nálezy telnické na Moravě". (Český lid. I. str. 563—566.) Další doklady toho mám od Holubic, Tvarožné a Oslavan.

doby od „Korábu“ (Tab. IV. obr. 33.) s oněmi z hradiska. Nalezena též střepina na způsob cedníku dírkovaná. (Tab. IV. obr. 39.)

Střepiny z nádob na kruhu hrnčířském točených pocházejí z nízkých hrnců (Tab. IV. obr. 40.) a z misek s okraji vně vypouklými (Tab. IV. obr. 35.). Tyto jsou ozdobeny jednoduchými čárami, kolem břicha vedenými vlnicemi (Tab. IV. obr. 38.), čárami svislými (Tab. IV. obr. 32.), řadou vtlačených ozdob podoby obráceného C (Tab. IV. obr. 36.) a j. Některé okraje jsou opatřeny otvorem ku zavěšení.

Zbytky nádob mladší keramiky z kulturní vrstvy z podhradiští v trati „u Korábu“ nalezené souhlasí úplně se

Tab. IV. Předhistorické nálezy z kulturní vrstvy „u Korábu“.

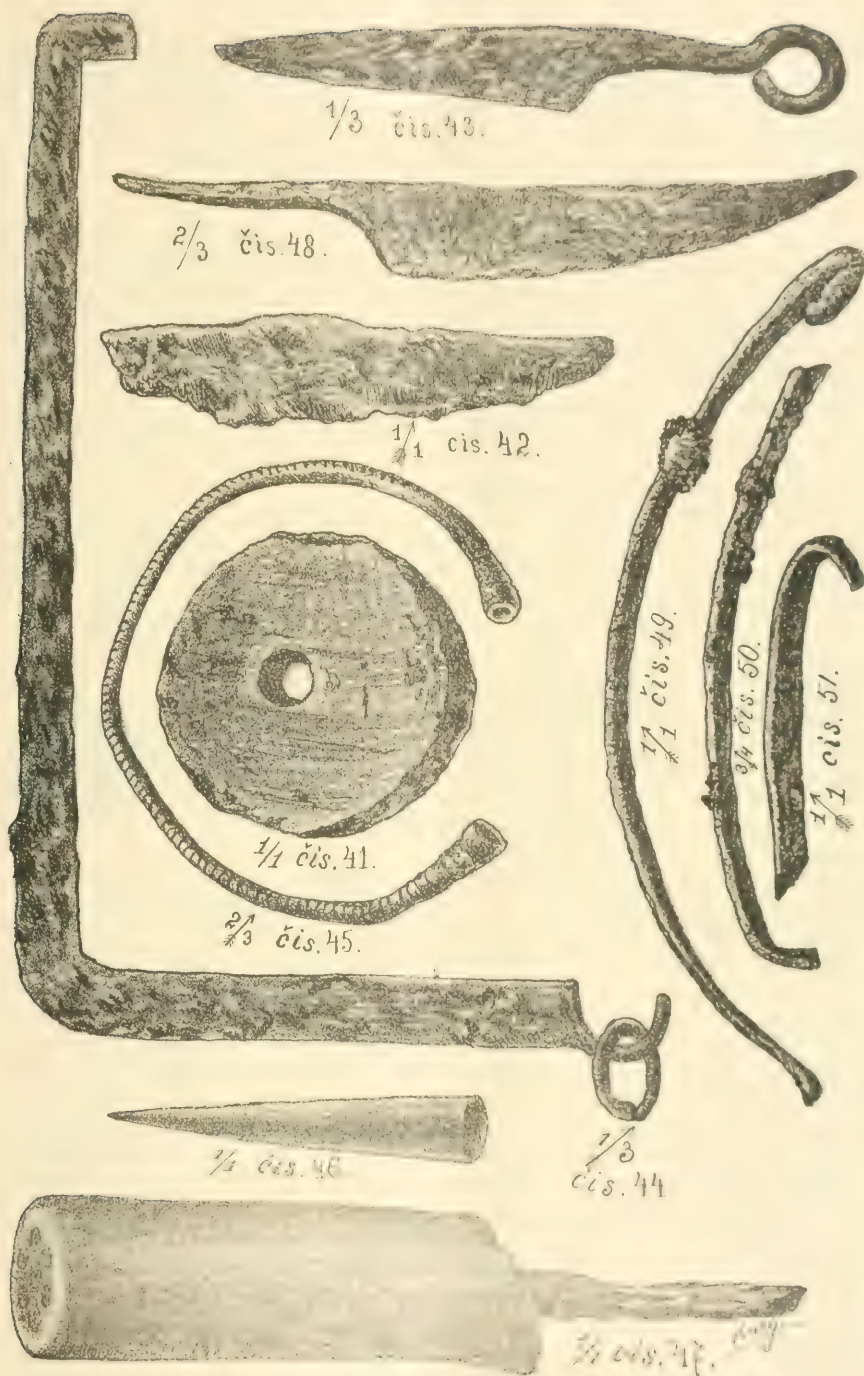
zbytky nádob, nalezenými v hrobě s milodary rázu ténského, o němž v následujícím odstavci pojednáno bude.

3. Žárový hrob.

Na západním svahu hradiska křenovického odedávna kope se štěrk, čímž povstávají rozličné podzemní průchody, které se občas propadávají a sesypávají. Na jaře r. 1889. byl takovým způsobem stržen velký kus podebraného pole a na průřezu zbylého zříceného klenutí objevila se tmavá jáma, obsahující hojně popele a mnoho spálené omítky. Pod povrchem byl žárový hrob vykopán do hloubky 60 cm. Spodek byl rovný $3-4\ m^2$ prostorný; nahoru se hrob sužoval. — Hrob obsahoval:

a) Bronzový náramek (Tab. V. obr. 45.) podoby nepravidelného neuzavřeného kruhu s průměrem 80—88, jehož oba konce 35 od sebe jsou vzdáleny. Zhotoven je z oblého drátu, 3·5 silného, který na konci znenáhla v hlavice 5 tlusté se sesiluje. Náramek je na obou stranách ozdoben vrytými čárkami, které ku středu jeho směřují a je potažen péknou tmavozelenou měděnkou. — b) Koštěný kůželovitý hrot, 49 dlouhý a v základně 6·5 tlustý, velmi krásně vyhlazený, podobný onomu, který na hradišti vykopán byl. (Tab. V. obr. 46.) — c) Kolečko ze střepiny mladšího rázu vyrobené, vykazující průměr 55. Uprostřed má otvor, jehožto kraj na jednom místě vyhlodán jest, z čehož souditi lze, že kolečko toto bývalo zavěšeno a takto dlouho nošeno. (Tab. V. obr. 41.) — d) Železný nůž, 238 dlouhý se hřbetem vypouklým, téměř lomeným. Ostří počíná tupou špicí, která znenáhla se rozšiřuje na plochu 27 širokou a dosahuje délky 140, načež přechází v držadlo 12—15 široké, které zakončeno je kruhem závěsným. Nůž jest rezem valně stráven, stopy po pochvě jsou však na něm dosud patrny. (Tab. V. obr. 43) — e) Železný nůž, 146 dlouhý, se hřbetem do vnitř prohnutým, ostřím 95 dlouhým, vybíhajícím v tenkou násadu, na níž znáti, že nůž původně do rukojeti zasazen byl. (Tab. V. obr. 48.) — f) Železný nožík, 67 dlouhý, zlámaný a rzí valně poškozený. (Tab. V. obr. 42.) — g) Čtyrhranný železný drát, 215 dlouhý a 4 tlustý. — h) Tři jiné dráty vesměs na konci zahnuté (Tab. V. obr. 49. 50. a 51) — i) Železný předmět, jehož účel mě znám není. Má podobu uhlu zhotoveného ze železného plechu, 37 širokého. Kratší jeho rameno má délku 210, na konci jest užší a v kruh zatočeno; na kruhu tom visel jiný kroužek v průměru 35. Rameno delší z tenšího plechu má délku 385 a je na konci na způsob háku zahnuto. (Tab. V. obr. 44.) — j) Železné šídlo, 42 dlouhé, na konci ulomené, zapuštěné do válcovitého parohového držadla, 70 dlouhého a 20 tlustého, kteréž vyřezáno je z větve parohu jeleního pěkně obroušené. (Tab. V. obr. 47.) Hrob obsahoval též mnoho střepin z nádob, které vesměs rozbité do něho naházeny byly. Ačkoliv veškeré střepy byly sebrány, nepodařilo se sestaviti ani polovici nádobky některé. Střepiny pocházejí asi z 20 nádob, z nichž pouze jediná byla ve volné ruce zhotovena; jest to lesklým nátěrem tuhovým potažený zlomek z břicha s kusem dna do vnitř vtlačeného (umbo), leskle vyhlazený. Ostatní střepy pocházejí vesměs z nízkých hrnců a z misek s okrajem přitloustlým, na venek vyhrnutým. Nádoby tyto postrádaly tuhového nátěru, hlína, z níž zhotoveny byly obsahovala však často přísadu tuhy. Většina jich byla bez ozdob, jen některé byly okrášleny vypouklými pasy; dva střípky měly rýhy kolmé (srovnej střepy od „Korábu“ tab. IV. obr. 32.); jiná střepina byla ozdobena pasem okrášleným vtlačenými okrasami na způsob obráceného C. (Srovnej střep od „Korábu“. Tab. IV. obr. 36.)

Kromě toho nalezeny v hlíně, kterouž hrob zaházen byl, parůžek ze srnce, zuby z kance a koně, čelisti z kozy, mnoho zvířecích kostí nerozštípaných, několik kostí přelámaných a pravá polovice lidské čelisti se dvěma zuby z dospělé osoby. Ostatní zuby chyběly a dutiny tím povstalé byly vyplněny tmavou hlínou hrobu. — Veškeré uvedené předměty byly u velkém neladu do jámy naházeny a opálenými kameny promíchány. Při popisu kulturní vrstvy v podhradišti „u Korábu“ bylo podotknuto,

Tab. V. Předměty nalezené v žárovém hrobě u hradiska kronovického.

že střepiny nádob mladšího rázu ve vrstvách těchto nalezené shodují se úplně se střepinami z popsaného zde hrobu žárového a z toho následuje, že lidé, po nichž uvedená kulturní vrstva pozůstala, jsou totožni s těmi, kteří popsaný zde žárový hrob zasypali jakož i s obyvateli hradiště křenovického.

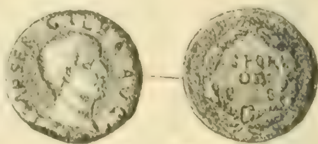
4. Nález římské mince.

Na západní straně Hradiska, téměř v bezprostředním sousedství kulturní vrstvy ve výmolu, jímž polní cesta vede, byla deštěm vyprána stříbrná římská mince císaře Galby. (Obr. 52.) Průměr její obnáší 19. Líc nese vypouklou hlavu císařovu, kolem níž čteme: IMP. SER. GALBA AVG. Na rubu je věnec, obklopující legendu: S P Q R (Senatus Populusque Romanus), O B (obsignata), C S (consensu senatus).

Na jiném místě ukázal jsem na důležitosť nálezu římských mincí na místech, jež od pradávna obydlena byla a na základě nálezů takových dospěl jsem k následujícím vývodům:

1. že Morava, hlavně jižní, byla Římany po jistou dobu zabrána, 2. že okupace ta, pokud se stáří týče, shodna jest s dobou všeobecně tènskou zvanou, 3. že římští kupci v těchto dobách cestovali našimi kraji asi od Carnuntum na sever k moři ponejvíce k vůli jantaru.*)

Podobné styky domácího obyvatelstva s Římany jsou patrny i z nálezu křenovického. Postup zalidnění okolí křenovického byl asi tento: Obyvatelé příchozí obsadili v některém z prvních století před Kristem nejprvé návrší, výhodné svojí polohou v údolí přeúrodné krajiny, kteréž pro případ nebezpečí i opevnili. Stáří nálezů těchto shoduje se s jinými starožitnostmi u nás hojně se vyskytujícími, jejichž předním zástupcem jest hradisko obřanské z pozdní doby hallštattské. Když se obyvatelstvo příliš rozmnožilo, rozšířili obyvatelé sídla svá i na močálovitou rovinu Hané a nálezy z pozdějších těchto sídel náležejí do t. zv. období tènského. V době té vešli také ve styk s Římany, od nichž poznali výrobu nádob na kruhu hrnčířském.

Obr. 52.

Pamětlivi jsouce řádků svrchu položených, v nichž na základě stejnosti střepin snažil jsem se dokazovati stejnost kmene národního, a považujíce střepy mladšího rázu nejčastěji vlnicemi ozdobené a nezřídka znaky na dnech opatřené, kteréž se na moravských hradištích stejného stáří často vyskytují za výrobky slovanské, musíme důsledně uznati, že hradiště křenovické již před Kristem obydleno bylo lidem slovanským, který zde a v nejbližším sousedství již před prvním stoletím po Kr. sídla svá měl a na svrchu uvedených bydlištích též po některá z nejblíže následujících století seděti zůstal. Tím je dokázáno, že Slované nikterak teprve v V. století po Kr. přišli do krajin těchto, nýbrž že ve vlasti naší již před Kristem a snad daleko před Kristem sídleli.

*) J. Knies: O římských nálezech starožitných na Moravě a o důležitosti jich pro určování stáří. Mor. Orlice 1890 č. 12—52. a od téhož: O římských starožitnostech na Moravě nalezených. Český lid 1892. sv. 5. a 6. pak Forschungen und Funde in Mähren im Jahre 1892 Mitth. der Anthr. Gesellschaft. in Wien 1893.

Kůň v bájesloví slovanském.[1]

Podává Zdeněk V. Tobolka.

(Práce ze slovanského semináře prof. dr. *J. Gebauera*.)

Úvod.

Probíráme-li se bájemi národů slovanských, nalezneme sotva jedno zvíře, které by tak četně se vyskytalo v nich, a které by bylo opředeno mythem tak jako kůň. Stále a stále setkáváme se s tímto živočichem, stále a stále vidíme jej jako průvodce bytostí, ať již báječných, ať již přirozených. Uvažujeme-li pak, tu sama sebou namane se otázka, proč právě kůň všude tu přichází, pátráme krátce po příčině tohoto zjevu. Leč těžko na otázku tuto odpověděti. Jsou případy, a těch jest velmi mnoho, kde příčinu vůbec jasně poznati nemůžeme, jsou však i případy, kde příčinu vypátráme, a ta leží pak v jednotlivých bájích samých.

Uvedeme v úvodu tomto ty nejdůležitější.

Proč Slovan viděl v slunci koně, který má je na čele, nebo proč si je představoval jako spřežení zlatohřívých koní? Oboje zajisté dělo se proto, že rychlý pohyb slunce vzbudil v člověku zosobňujícím představu o koni a voze slunečním, právě tak, jako týž pohyb upomínal Slovana jinde a jindy na zvíře jiné ku př. krávu, ptáka atd.[2] Pochod ten opakuje se pak v případech i jiných, jako při měsíci, hvězdách a větru. Chtějíce toto zosobnění vyložiti ještě lépe, musíme připomenouti, že člověk primitivní měl vždy náklonnost přírodní zjevy zosobňovati na základě něčeho třetího; zde se to děje podobou zvířecí.

Jinak vysvětliti jest však, proč Slované víly představovali si v podobě koní. Zdá se nám, že příčina toho leží v tom, že víly jsou zosobněné obláčky, a obrazem oblaků větrem hnaných je kůň.[3]

---

[1]) Z četné literatury jednající o koni uvádíme tyto spisy:

a) Se stanoviska bájeslovného:

Angelo de Gubernatis: Zoological mythology or the legends of animals, London 1872. Dva díly. Německy vydal M. Hartmann 1874 v Lipsku.

J. Grimm: Deutsche Mythologie. II. 551 ad.

M. Jähes: Ross und Reiter in Leben und Sprache, Glauben und Gedichte der Deutschen. Leipzig 1872.

A. Аѳанасьевъ: Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу. Москва 1865. Tři díly.

A. Н. Веселовскій: Конь Владиміра. (Мелкія замѣтки по былинамъ. Ж. М. Н. Пр. 1885. Дек.)

Dr. K. Szulc: Mythologia Słowiańska. Poznań 1880. 196 ad. Koń i tur biały a czarny w mythologii.

Dr. V. Tille: Skupina lidových povídek o neznámém rekovi, jenž v závodech získal princeznu za choť. Praha 1892. 8. 91. aj.

b) S hledisek jiných:

C. A. Piétrement: Les chevaux dans les temps préhistoriques et historiques. Paris 1883.

K. Löffler: Geschichte des Pferdes. Berlin 1863. Dva díly.

W. C. Moirtin: Die Geschichte des Pferdes. Stuttgart 1847.

M. hr. Czapski: Hystorya powszechna konia. Poznan 1874—76. Tri díly. Krátký obsah látky viz v O. Kolberga Lud XV. 56.217 ad. Můj článek: Kůň, věrný druh jonáka slovanského. U domácího krbu. (Příloha k Novým Modlám). V. 22. ad.

[2]) Dr. H. Máchal: Nákres slovanského bájesloví. 1891. 41. a W. H. Roscher Ausführliches Lexicon der griech. u. röm. Mythologie I. 1997 ad.

[3]) Dr. H. Máchal: Nákres sl. b. 122.

Poslední konečně případ nalezáme při přeměně Mory v bílého koně. Mora jest zajisté duše zemřelého člověka. Pojímá pak se jako bytost pro sebe. Ale zrovna tak jako duše, stěhuje se v podoby různých zvířat. Výklad tento platí i o strašidlech, vlkodlacích a j.[4])

* * *

Pokud písemné památky o Slovanech sahají, všude tu uvádí se jako věrný druh Slovanův kůň.

Zmiňuje se o tom Ibn Fotland (921/2) při popisu pohřebních obřadů na Rusi slovy: „Pak přinesli veškeré jeho zbraně a položili mu je po boku; pak vzali dva koně, honili je, až se zpotili, pak je zabili mečem a maso jejich hodili do lodi“;[5]) mluví o tom v XI. st. Arab Abu Obejd Abdallah al-Bekri vypravuje o zemi slovanské: „Krajina jeho je krajina s laciným obilím, bohata koňstvem; odtud je také vyvážejí do jiných krajin“.[6]) a o Praze podotýkaje, že sedla i uzdy i štíty v ní dělají, nepřímo říká, že i tu koní s dostatek se užívalo.[7]) Tato svědectví zajisté stačí, abychom věřili, že v dobách pradávných kůň byl průvodce Slovanův.

Ptejme se nyní, jak vysvětlovali si praotcové naši původ koně?

V Čechách bájí o tom takto: „Když Pán Bůh Adama a Evu z ráje vyhnal, musili si namahavou prací chleba dobývat. Neměli tehdy ještě takových pomocníků, jako máme nyní. Sami tahali si těžký pluh a brány až se jim řinul pot po těle. Jednou byly jim brány stále těžší a těžší, až konečně nemohli jimi ani hnouti. Dali se oba do nářku a pláče. Tu k nim přišel Pán Bůh a tázal se jich, proč naříkají. I stěžovali si, že jim je pluh stále těžší a branami že nemohou již ani z místa hnouti. Bůh jim řekl, aby se ohlédli, a když tak učinili, uviděli čerta sedícího na branách. Proto byly jim tak těžké. I řekl Bůh Adamovi, aby vytáhnul vedlejší hřeb a čerta jim k branám přibodnul. Adam uposlechl. Čert jal se prositi, aby ho Adam pustil, ale marně! Adam měl radost, že se může pomstíti svému škůdci. Když čert neustával v prosbě, poradil Bůh Adamovi, aby slíbil čertu, že ho propustí, promění-li se ve zvíře a bude tahat pluh. Když čert přivolil, propustil ho Adam, a on se proměnil v koně.[8]) Tak povstal praotec plemene koňského. Byl úplně bezvadný, ale časem přibral na se vlastnosti, jež na koních dnes vidíme, a o nichž lid vybájil si jakési vysvětlení, případné pro přirozenou zvědavost lidskou.

Proč mají koně zatvrdlé lysiny boulovité na nohách? Na to lid odpovídá: „Když Panbůh vyhnal Adama z ráje a když potom Adam ponejprv na zemi oral, koně se mu pořád divočili, že nemohl vyorati ani

[4]) Ibid. 187 ad. — F. S. Krauss: Powrót umarlych na świat. Wisła IV. 657.

[5]) Dr. K. L. Pič: Dějiny národa ruského. I. V Praze 1889 str. 61. Též: Dr. G. Krek: Einleitung in die slav. Literaturgeschichte. Graz 1887, s. 428.

[6]) Č. Č. M. 1878. 515. Srov. Kosmas: Ad numerum locustarum æstate per arva saltantium vix poterant aequiparare armenta iumentorum etc. (Fontes rer. boh. II. 4.)

[7]) Č. Č. M. 1878. 516. „A v městě Brága dělají se sedla i uzdy i štíty obyčejné (?) a v oněch krajích užívané.“

[8]) Slavia: Národní pohádky, písně, hry a obyčeje. Sv. 3. 1874. s. 3. Sr. zkazku slovenskou. Proč? J. Čižmář. Český lid III. 30. — L. Böhm. — Rozmanovský: Pověsť o původu koní na Mělnicku. Český lid III. 151.

jediné brázdy. Nevěda si rady, švihl Adam koně bičem mezi nohy, až jim hned naskočila pod každým kolenem bolačka. A koně pak chodili brázdou pěkně rovno, jak by bičem švihal. A bolačky jim zůstaly a stvrdly a od nich je má až podnes každý kůň.“[9])

Proč kůň nikdy není syt, o tom vypravuje Polák: „Když chodil Pán Ježíš po světě, přišel jednou k řece a chtěl se přes ni přeplaviti. Na blízku pásl se na louce kůň. Povídá mu Kristus: ‚Převez mě přes řeku!‘ Ale kůň odpověděl: ‚Ještě jsem se nenajedl.‘ Kristus se rozhněval a potrestal koně věčnou nesytostí.“[10])

Na konec pak uvedeme odpověď na to, proč kůň, ačkoliv mnohem silnější jest, pokládá člověka za silnějšího. Proto prý, poněvadž vidí člověka desetkráte většího, nežli vskutku jest.[11])

I.

V jasné kouli sluneční viděl Slovan koně.

Bylo to na Slovensku; byla tam krajina smutná a temná jako hrob. „lebo v ňej slnce božje ňikdi ňezasvjeťilo. Ale bou tam jeden král, a ten král mau koňa zo slncom na čele, a toho svojho slncovjeho koňa dau voďiť po tej tmavej krajiňe, od jednoho konca k druhjemu, abi tam luďja bívať mohli; i svjetilo sa od ňeho na všetki strani všade, kďe ho vodili, akokolvek za najkrajšjeho dňa.“[12])

U Poláků dává otec z hrobu vstavší hloupému synovi na hlídání koně s brylantovými podkovami, hedvábným ohonem, zlatou hřívou a sluncem na čele.[13])

Více rozšířena jest u národů slovanských víra, že vůz nebeský tažen jest zlatohřívými koni.

Srbové mají podání své o zlatém vozíku a bílých, bujných koních slunečních; dle polské lidové povídky Slunce jezdí v dvoukolovém vozíku, s dvanácti sivými koni zlatohřívými. Korutané představují si Slunce jako

---

[9]) Fr. Bartoš: Moravský lid. V Telči 1892. str. 295. Podobnou povídku slyšel jsem v Chlumci nad C. Místo Adama jmenovali mi sv. Petra.

[10]) St. Ciszewski: Lud rolniczo-górniczy. Kraków 1887. 188. Srov. Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край. I. 1872. 49. — Dr. F. S. Krauss: Sagen und Märchen der Südslaven. Leipzig II. 121. ad.

[11]) Dr. J. V. Grohmann: Aberglauben u. Gebräuche aus Böhmen u. Mähren. Prag. 1864. str. 53.

[12]) K. J. Erben: Sto prost. pohádek a pov. slov. V Praze 1865. 58. a B. Němcová: Slovenské poh. a pov. I. V Praze 1857. 215.

[13]) Zbiór wiad. do anthrop. krajowej. Kraków 1888 XII. 18. též str. 17.

[14]) Ne jen Slované, ale i jiní národové představují si slunce v podobě koně, jako Peršané, Skandinávci, Indové a j. Viz A. C. Фаминцынъ: Божества древ. Славянъ. Petrohrad 1884. 201.: Представленіе солнца въ видѣ коня обще многимъ народамъ: такъ у Персовъ оно представлялось въ образѣ бѣлаго быстро бѣгущаго коня, у Скандинавовъ въ видѣ свѣтлогриваго коня. — А. Аѳанасьевъ: Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу. Москва 1865. I. 605.: У индусовъ и другихъ народовъ дѣйствительно находимъ сказаніе, что солнечная колесница лѣтомъ запрягалась бѣлыми лошадьми, а зимою вороными. Viz: Helios. Mythologie Řekův a Římanův. L. F. Saska. V Klatovech 1868. Str. 59.

věčně mladého junáka, který jezdí po nebi po obloze s dvěma velkými, bílými koni s bílou pokrývkou, jejíž kolebání působí větry a déšť,[15]) a česká babička, dostavší se do nebe chce nepozorovaně v koutku vzíti do kapsy hrstku toho zlatého ovsa, co tam „je vysýpán pro ty koně, co to slunce vozí.[16]) Srbové a Chrvati vypravují, že když slunce na cestu se chystalo, sv. Mikuláš mu koně chystal a sv. Petr za uzdu ho držel.[17]) U Bulharů pyšnil se junák, že má rychlejšího koně než slunce. To uslyšela sluncova sestra a pověděla bratru. Ten vzkázal, že budou zápasiti; vyhraje-li junák, že dostane sestru jeho za ženu, jinak že dá koně svého slunci. Když se smluvili, junák lehl a spal; kůň ho zbudil, když už bylo slunce na západě. Junák skočil na kůň, zavázal mu černé oči, aby do nich nepadalo, a byl dříve na místě, než slunce zašlo.[18]) U Rusů dívka poslaná k čarodějnici, na cestě vidí jezdce. Byl krásný, v oděvu pěkném a na hezkém koni jel. A tehdy vzešlo slunce.[19]) Přišla k čarodějnici a ptala se, kdo je to, a baba odvětila: „Toť mé krásné sluníčko."[20]) Sluneční koně dle Srbů napájí Denice.[21])

Jako Slunce představuje si Slovan v podobě koně tak i bledý měsíc jeví se mu v podobě sivého nebo lysého koně. „Lysý kůň skrz plot hledí", říká Rus a myslí tím Měsíc nezatemněný oblaky, svítící na dvůr.[22]) Srbská hádanka dí o Měsící: „Sivac (sivko) moře přeskočí, ni kopyta nesmočí". Něco podobného mají i Malorusové.[23]) Polský otec věrnému synovi dává koně s měsícem na čele, se zlatým ohonem a úborem,[13]) aby mu pomáhal v neštěstí a vedl jej do štěstí nevídaného. Představovali-li si Slované slunce i měsíc v podobě koně, představovali si tak i hvězdy. Rusové dávají nám o hvězdách hádati: „Přijel host (noc), rozpustil koně po celé obloze". „Přijeli hosté, rozpustili koně po celém světě". „V bílém poli spoutaní koně — uzlíky zlaté nelze rozvázati."[24]) Polský otec, z hrobu vstavší, dává synovi hloupému za odměnu koně s hvězdou na čele a se zlatým ohonem,[13]) a na jižní Rusi pokládají velikého medvěda za spřežení koní.[25]) O tom, jak déšť povstává, báji na

---

[15]) А. Аѳанасьевъ: Поэт. воззрѣнія Слав. на прир. I. 605. a А. С. Фаминцынъ: Бож. древ. Слав. 1884. 169. 172.

[16]) Slavia: Poh. a pov. naš. lidu 1882. 7.

[17]) Dr. H. Máchal. Nákres slov. báj. 1891. 41.

[18]) Dr. H. Máchal. Nákres slov. báj. 1894. 49.

[19]) А. Н. Аѳанасьева народнъя русскія сказки. IV. Москва 1860. 135.

[20]) Ibid. 138.

[21]) А. Аѳанасьев: Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу. Москва 1865. I. 604.

[22]) А. Аѳан. Поэт. воз. Слав. I. 116. — Dr. H. Máchal: Nákres slovanského bájesloví. Praha 1891. 50.

[23]) А. Аѳ. Поэт. воз. I. 598.: Сербская загадка говоритъ о мѣсяцѣ: „сивац (сивко) море прескочи, ни копита не скваси" (несмочилъ, т. е. мѣсяцъ легко возносится надъ безднами моря, или какъ мѣтко и пластично выражаются малороссы: „місомъ иде (мѣсяцъ) — не триснe, водою иде — не плюсне (не хлюпне), очеретомъ (камышомъ) идене шелесне." — Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 50.

[24]) А. Аѳанасьевъ: Поэт. воззрѣнія Слав. I. 608.

[25]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 60.

jihozápadní Rusi, že muž jakýsi jezdí na hoře na koni. Jede-li vodou, a polkne-li kůň trochu vody a zase ji vychrlí na zemi, povstane dešť. Čím více vody polkl a vychrstl, tím větší liják povstává.[26]) Též větry v národním podání slovanském vyskytají se v podobě bystronohých koní. Bulhaři věří, že vítr jezdí na bílém koni.[27]) V národních hádankách větry srovnávají se s bystronohými koni jak zřejmo z hádanky: „Batuška má koně, jejž nezadrží celý svět“.[28]) Afanasjev koně sloužící draku za obraz větrů považuje.[29]) Jejich křídla jsou vítr, jich svišt příval a bouře jak tomu nasvědčuje: „Stojí vraný kůň — nelze ho za hřívu chopiti nelze ho pohladiti“.

Jihoslované povídají si o vílách, že se rády v koně proměňují a jen uzdou lze je v moci udržeti. Pomocí uzdy může se víla v jakéhokoliv tvora proměniti; kdo vezme jí uzdu, připoutá ji k sobě.[30]) Miláčkům svým dává ráda koně, plamen dýšící a létající ve vzduchu jako střela. Koně své chovají na louce víl, jež jest stále směrem k východu nedaleko kopce třítemenného a třpytí se perlami.[31]) Takovým koněm byl i Šarac králeviče Marka,[32]) o němž šíře nyní budiž pojednáno.[33]) Šarac byl nejvěrnějším druhem Markovým. Jmenoval se Šarac dle své barvy, neboť byl strakatý jako vůl. Marko nejen jezdil na svém koni, nýbrž i na něm dřímal, jak o tom zmiňuje se národní píseň.[34]) Šarac byl právě tak divů plný jako jezdec. Mluvil hlasem lidským, skákal na tři kopí do výše, na čtyři do délky,[35]) přebrodil Dunaj atd. Mezi oběma

---

[26]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 62.

[27]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 70.

[28]) А. Аѳанасьевъ: Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу. Москва 1865. I. 611-612. „отцова сундука (земли) не подннть, матушкина столечника (= снѣжнаго покрова) не сорвать“ братнина коня не поймашь“. — Sr. „Сив кон арзна, се море смарзна“. Сборникъ за нар. умотвор., наука и книж. I. 1889 147. — Viz též Dr. G. Krek. Einleitung 812. „Der Ubergang von dieser Stufe zur Anthropomorphose wird vermittelt durch Rätsel wie: bratceva konja ne pojmatь (= der Wind) oder: u batjuški žerebecъ vsemu miru ne sderžatь (= der Wind), in denen die Theriomorphose dadurch ein matteres Ansehn gewinnt und endlich sich ganz verliert, dass dieselben dieser oder jener menschlichen Persönlichkeit angehörend, als deren Attribute vorkommen, die später hin, nachdem die Anthropomorphose durchgeführt ward, die nämliche Naturerscheinung vorstellten die man vordem in Thiergestalt sich dachte.

[29]) А. Аѳнасьевъ: Поэт. воззрѣнія Слав. I. 525.

[30]) Srov. báje o jinochovi vyučivším se kouzlům u čarodějníka, o čemž bude níže promluveno. — Dr. F. S. Krauss: Sagen und Märchen der Südslaven. Leipzig I. 341. ad.

[31]) Srbské nár. pob. Ze sbírek V. Š. Karadžiće a A. Nikolića př. J. Z. Veselý. 1877. 318.

[32]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 109—110.

[33]) V. Jagić Kraljević Marko kurz skizzirt nach der serb. Volksdichtung. Archiv für slav. Philologie. Berlin 1881. 445. a překlad téhož v Slovan. Sborníku III. 547.

[34]) Паке Марко на Шарцу задрема. В. С. Караџић: Српске народне пјесме. Биоград 1887. I. 222.

[35]) В. С. Караџић: Српске народне пјесме. Биоград 1887. I. 223:

„Кад је Шарац салледао билу,
По е три копља у висину скаче,
По е четири добре у напредак . . . .“

byl velmi důvěrný poměr. Kůň rozeznával přítele a nepřítele právě jako jeho pán, účastnil se každého boje hrdinova, kousal koně nepřítelova atd. Byl-li Marko v hospodě a neseděl na něm, kráčel hrdě před ním; objevil-li se nepřítel, nepustil ho do vnitř; spal-li,[36]) vzbudil jej atd. Marko uznával tyto zásluhy svého věrného koně, líbal jej a objímal, dával mu víno píti atd.[37]) Jak přišel Marko k Šarci, o tom vypravují Srbové takto: Víla zabila druha Markova Andra. Marko pronásleduje vílu. Pohlíží, odkud střela doletěla a tu zočí vílu. Chytne se buzdovana a již míří, aby zhubil neblahé božstvo. Víla jala se prositi: „Smiluj se Marko, oživím ti Andra a dám ti koně zázračného, na němž dle vůle budeš moci létati.“ Marko svolil a víla oživila květinou Andra a dala Markovi zázračného oře Šarce.[38]) Šarac žil 160 let, pak se na vždy s Markem rozloučil. Zabil jej královič Marko před svou smrtí, jak o tom pěje píseň:

Vytasí kralevic si Marko
z poza pasu přeostrou svou šavli,
přiskočí s ní k svému koni Šarci,
useče jí překrásnou mu hlavu,
aby plenem nedostal se Turkům,
by nemusil Turkům konat služby,
nosiť vodu a náklady těžké.
A když Marko hlavu setne Šarci,
mečem kopá hlubokou mu jámu,
milého v ní zakopává Šarce,
líp zajisté než Andrije bratra.[39])

O vodníkovi věří lid slovanský, že může se přeměniti v rozličná zvířata, obzvláště v koně.[40]) Poslyšme jen co o tom v zemích koruny české lid si vypravuje: Stařeček Vít v Ch. pozoroval jako chlapec tajně vodníka. Když se dotkl suché země, proměnil se v černého, bujného koně, od huby mu lítaly pěny a z očí sršely jiskry. Když se na louce napásl, skočil do vody a v ní zmizel v podobě původní.[41]) Nějaký muž v N. pásl za noci koně s hříbětem. Tu zočil pěkného, vraného oře u svých koní. Přivázal ho k nim a jel domů. Doma hospodyně poznala hned vodníka a nařídila, aby ho uvázali lýkovým provazem. Kůň tahal za dva. Kdysi napájel čeledín koně. Vodník se natahoval k vodě. Pacholek v domnění, že se kůň škrtí, povolil mu ohlávku, vodník se napil a ihned zmizel.[41]) Ve Slezsku o vodníkovi vypravují si toto: Přes luka mezi Hlubotským a Vyškovským šel muž nesa boty na kyji. I spatřil tam pasoucího se koně. Odložil boty, aby koně chytil, a jak za ním utíkal, tak se koni nořily nohy do bahna. Za chvíli byl kůň již bezhlavý a letěl za chlapem. Ulekl se muž — bylo mu Fabián — nechal boty botama a utekl domů.[42])

(Pokračování.)

[36]) Srov. Kůň rekův: А. Н. Аѳанасьева нар. русс. сказки. I. 1858. 29.

[37]) K. J. Erben. Sto prost. poh. 1865. 271. „Onda zove išče jednu kupu vina sebi, jednu šarcu. Srov. Slov. nár. písně sebrané Fr. L. Čelakovského II. 1825. 191.

[38]) K. J. Erben. Sto prost. poh. a pov. slov. v nář. pův. v Praze 1865. 268.

[39]) J. Kosina-F. Bartoš. Malá Slovesnosť. V Brně 1878. 65. — Sr. Вук С. Караџић: Српске нар. пјесме. Биоград 1887. 453.

[40]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 146. J. Košťál: Vodník v podání lidu českého. Český lid I. Dr. J. V. Grohmann: Sagen aus Böhmen. 1863. 165. Slavia: Nár. poh. a pov. 1878. 129. Sr. K. Simrock: Handbuch der deut. Mythologie. Bonn 1864. 469. Viz Listy fil. 1888. 36: Poseidon kdysi pronásledoval Demetru, hledající svou dceru. Demeter proměnila se v kobylu, aby ušla nástrahám Poseidonovým. Poseidonu však podařilo se obcovati s ní v podobě koně. Z objetí toho Demeter zrodila koně Areiona a dceru; ježto horšila se nade lstí Poseidonovou, dáno jí příjmení ἐριννύς, t. j. hněvivá.

[41]) Český lid I. 56. — [42]) Vlastivěda Slezská I. 48.

Hroby se skrčenými kostrami na Znojemsku.

(Část anthropologická).

Píše Jaroslav Palliardi.

IV.

Lebky z hrobů oblekovických a vrbovských.

Jest zajisté důležito, aby tělesné povaze předhistorických obyvatelů vlasti naší náležitá pozornost věnována byla, aby při otevírání hrobů nebylo pátráno pouze po nádobách, bronzech a jiných milodarech, nýbrž aby též pilně shledávány a zachovávány byly tělesné pozůstatky těch, kteří v hrobech odpočívali, abychom svého času, až hojně předhistorické látky anthropologické nastřádáno a prostudováno bude a až kraniologie — věda o lebce lidské — z nynějšího přípravného stanoviska výše se povznese, na základě sebrané látky k platným úsudkům o tělesné povaze a plemenné příslušnosti lidí předhistorických dospěli. Z ohledu toho všímal jsem si bedlivě skrčených koster na Znojemsku a zachránil jsem vše, co zachrániti se dalo.

Jelikož kromě několika ve zprávách o nálezech archaeologických mimochodem zaznamenaných indexů délky a výšky o lebkách z moravských hrobů se skrčenými kostrami nikde pojednáno nebylo, pokládám článek tento za nutný doplněk pojednání svého o hrobech se skrčenými kostrami, které v čís. 37—40. tohoto časopisu uveřejněno bylo.

Na pohřebišti oblekovickém podařilo se mi sice některé kostry ve hrobech sprostiti země tak, že fotografovány býti mohly, trvale nebylo však možno mnoho uchovati, neboť kostry ležely vesměs ve vlhkém písku a byly stálou vlhkostí půdy tak rozměklé, že se rozpadávaly, když z hrobů opatrně vybírány byly. V některých hrobech nebylo zde vůbec již kostí a kostra byla znatelna jen bělavými pruhy a skvrnami, které od žlutého písku se lišily a polohu kostry prozrazovaly. — Stěží podařilo se mi zachovati několik porouchaných lebek náhodou vesměs ženských.

Čís. 1. (Z hrobu čís. I.) Lebka tato je velmi porouchaná a tlakem v hrobě značně zploštělá, následkem čehož změřena býti nemohla. Náležela mladé, dospělé ženě. Lebka je patrně dolichocefalní, čelo jest mírně nazpět nakloněno, oblouky nadoboční málo vyvinuté, nos není hluboko zapuštěn, záhlaví je vysedlé, torus mírný. Švy jsou otevřené a složité. Spodní čelisť je úhledná, brada vystupuje v hrbolek, větve jsou šikmé a nízké. Chrup spodní čelisti tvoří hyperboli; zuby stojí v ní kolmo, zuby dospělosti ještě neprorážejí. — Celá spodní čelisť, výčnělek soscový a přilehající k němu části kosti spánkové, záhlaví a spodek lebky jsou měděnkou zeleně zbarveny.

Čís. 2. (Z hrobu čís. IV.) Z úlomků pečlivě sebraných podařilo se lebku z větší části slepiti. Lebka tato je objemná a pochází od dospělé ženy. Zuby jsou všechny vyvinuty. Švy jsou složité, jen korunní je uprostřed jednoduchý; šípový je z větší části srostlý, ostatní jsou otevřené a v lamdovém jsou vsuté kůstky. — Pohled shora (norma

parietalis): Lebka je úzká a význačně dlouhá (dolichocefalní), jeví táhlý obrys vejčitý, s čelem zakulaceným, záhlavím vysedlým a význačnými hrboly temenními. — Od zadu (norma occipitalis) tvoří obrys lebky vysoký zašpičatělý oblouk na způsob střechy, zakulacuje se v hrbolech temenních a spadá odtud po obou stranách v plochých obloucích, jež se dole poněkud sbližují. — Se strany (norma lateralis) jeví se lebka takto: obličej je orthognatní, nos není hluboko zapuštěn, oblouky nadoboční vystupují poněkud, čelo kloní se mírně nazpět a přechází zvolna v temeno, tvořící plochý oblouk, který se v zadu poněkud splošťuje, načež se šikmým svahem sklání k vysedlému záhlaví, jehož torus je nepatrný. — Z předu (norma facialis) pozorujeme, že obličej je úzký (leptoprosopní), nosní otvor široký, očnice prostředně vysoké a šikmé. — Zuby jsou v obou čelistích vyvinuté a mírně obroušené. Spodní čelisť je úhledná, brada vystupuje a je zašpičatělá, větve má ne příliš šikmé a dosti vysoké. Zuby stojí ve spodní čelisti kolmo. — Pravá kosť temenní, spánková, jho, zvláště výčnělek soscový, pravá strana záhlaví, spodek lebky okolo otvoru týlního, levý výčnělek soscový a sousední partie, pravá strana horní čelisti, zuby v ní na pravé i na levé straně a skoro celá spodní čelisť i se zuby, obzvláště ale na pravé straně jsou od měděnky zeleně zbarveny. — Rozměry[1]: d = 206; š = 130·5; č. š. = 100; n. d. = 48; n. š. = 27·5. — Index délkový = 63·34; nosního otvoru = 57·29. — Lebka je tudíž nad míru dlouhá a má široký otvor nosní.

Čís. 3. (*Z hrobu čís. VI.*) Zachovala se jen porouchaná moskovna, pak spodní čelisť. — Na pravé straně je na kosti temenní a dílem i na kosti spánkové široký zelený pruh od bronzové jehlice, která zde ku lebce přiléhala. Švy jsou otevřené, korunní je jednoduchý, ostatní složité a v lambdovém jsou vsuté kůstky. Norma pariet: Vejčitý obrys, čelo kulaté, hrboly temenní vypouklé, záhlaví vysedlé. — Norma occipit: Obrys tvoří nahoře pěkný oblouk, zakulacuje se v hrbolech temenních a spadá po obou stranách téměř kolmo. — Norma lat: Čelo je mírně na zad nakloněno, zakulacuje se v temeno, za bregmou poněkud propadlé, které příkrým svahem spadá k vysedlému záhlaví. — Nos vychází mírně z čela a oblouky nadoboční nejsou vyvinuty. Spodní čelisť je úhledná, brada vyčnívá a je široká, větve jsou šikmé a nízké. Zuby ve spodní čelisti jsou všechny vyvinuté a mírně obroušené, tvoří paraboli a jsou kolmo postaveny. — Rozměry: d. = 180·5; č.š. = 91.

---

[1]) *d* — největší délka od glabelly k nejvzdálenějšímu bodu záhlaví; *š* = největší šířka vůbec, vyloučeny jsou však body na kořenech oblouků jařmových nad otvorem sluchovým; *v* — výška od předního kraje otvoru týlního k bregně; *spl.* — délka spodiny lebky od předního kraje otvoru týlního do středu švu nasofrontálního; *č. š.* — nejmenší šířka čela; *z. š.* — šířka záhlaví; *spl.* délka spodiny lebky od předního kraje otvoru týlního do prostřed kořene nosního; *vod. obj.* = vodorovný objem od bodu supraorbitalního, nejmenší šířkou čela k nejvysedlejšímu bodu záhlaví s vyloučením toru; *příč. obj.* — příčný objem od kořene jha, za bregmu k druhému kořeni jha; *pod. obj.* podélný objem od kořene nosního k zadnímu kraji otvoru týlního; *p. d.* délka patra; *p. š.* prostřední šířka patra totiž mezi vnitřními krajemi alveol druhých stoliček; *cel. obl. v.* výška celého obličeje od kořene nosního pod bradu; *svrch. obl. v.* — výška svrchního obličeje od kořene nosního k bodu alveolarnímu (mezi prostředními řezáky); *j. š.* — šířka jařmová; *oč. š.* - šířka očnice dle shody frankfurtské (nikoli od dakrya); *oč. v.* největší výška očnice kolmo na průměr uvedený; *n. v.* — výška nosního otvoru od kořene nosu až po nejhlubší bod spodního kraje; ***n. š.*** = **největší šířka otvoru nosního.**

Čís. 4. (*Z hrobu čís. VII.*) Zachovala se porouchaná moskovna, neúplné kosti obličejové a spodní čelist. — Norma pariet: Vejčitý obrys, čelo poměrně úzké a kulaté, hrboly temenní význačné, záhlaví vysedlé. — Norma occipit: Obrys pětihranný, nahoře vysoký špičatý oblouk, zakulacuje se v hrbolech temenních a obě strany spadají poněkud šikmo, tak že se dole sbližují. — Norma lat: Obličej orthognatní, nos vystupuje zvolna z čela, oblouky nadoboční nevyčnívají. Čelo kloní se mírně nazpět a zakulacuje se v temeno, jež až aši do prostřed švu šípového pěkný oblouk tvoří, zde je šev srostlý a tvoří hrbol, od něhož temeno šikmým svahem se sklání k vysedlému záhlaví. Torus jeví se se strany jako schodek. — Norma fac: Obličej úzký, oblouky nadoboční slabě naznačené, nad nosem stopy zaceleného švu čelního. Švy jsou složité, a vyjma lambdového uvnitř srostlé, zevně však neúplně zacelené, šípový více v přední polovici. — Zuby jsou všechny vyvinuté a značně obroušené. Patro je hyperbolické. Spodní čelisť úhledná, brada vyčnívá a je zašpičatělá, větve jsou šikmé a nízké. Zuby jsou ve spodní čelisti kolmo zapuštěné a tvoří hyperboli. Pravý výčnělek soscový je slabě nazelenalý od bronzového kroužku, který k němu přilehal. Na levé kosti temenní a spánkové je velká zelená skvrna, v níž patrny jsou obrysy velkého a vedle něho blíže k čelu malého bronzového kroužku, z nichž větší zasahoval přes šev šupinový na kosť spánkovou. — Rozměry: d = 186·5; š = 131; č.š. = 91·5; z.š = 103 (?); p.d. = 55·5; p.š. = 38; vod. obj. = 507; př. obj. 304. — Index délkový = 70·24; patra = 68·46. Lebka je nad míru dlouhá a má patro velmi úzké.

Čís. 5. (*Z hrobu čís. X.*) Porouchaná moskovna a úlomek horní čelisti, jejížto zuby jsou značně obroušené a zároveň s čelistí místy měděnkou zelenavě zbarvené. — Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo je zakulaceno, záhlaví vysedlé a po levé straně poněkud sploštělé. — Norma occipit: Vysoký oblouk na temeni poněkud propadlý, hrboly temenní jsou zakulaceny a obě postranní stěny spadají v plochých obloucích skoro kolmo. — Norma lat: Nos vychází mírně z čela, oblouky nadoboční nejsou vyvinuté a nevystupují, přímé čelo zakulacuje se v temeno; toto tvoří úhledný oblouk a sklání se šikmo k vysedlému záhlaví. Torus není se strany nápadný a je vůbec sotva znatelný. Patro je hyperbolické. — Švy jsou složité, korunní a šípový počínají srůstati, méně srostlé jsou prostředek švu korunního a první třetina švu šípového. — Rozměry: d = 185; š = 129; z. š. = 103; vod. obj. = 504; př. obj. = 305. Index délky 69·72 svědčí o lebce nad míru dlouhé.

Čís. 6. (*Z hrobu čís. XII.*). Porouchaná moskovna a spodní čelisť. — Norma pariet: Dlouhý ovál, čelo široké tvoří plochý oblouk, hrboly temenní mírně vypouklé, záhlaví vysedlé. — Norma occipit: Vysoký oblouk, hrboly málo význačny a zakulaceny, strany spadají v plochých obloucích, které se vespod poněkud sbližují. Torus je mírný. — Norma lat: Nos není hluboko zapuštěn, oblouky nadoboční nevystupují, čelo sklání se mírně nazpět a zakulacuje se v temeno. Toto tvoří plochý oblouk a sklání se šikmým svahem k vysedlému záhlaví, s nímž schodek tvoří. — Z předu lze pozorovati, že oblouky nadoboční jen uprostřed po obou stranách nad nosem nádorky tvoří, jinak ale vyvinuty nejsou. Švy jsou otevřené, korunní má drobné zuby, ostatní jsou složité

a lambdový uzavírá vsuté kůstky. — Spodní čelisť je úhledná, brada je zašpičatělá a vyčnívá; větve jsou šikmé. Zuby stojí zpříma a tvoří hyperboli. Na levé straně jsou v čelisti dvě stoličky, na pravo je pouze jedna, neboť druhá stolička vypadla zde již za živa, alveola se zacelila a čelisť je v místech těch nápadně nízká. — Rozměry: d = 201; š = 126·5; č. š. = 107 (?). — Index délkový obnáší 62·93 a lebka je tudíž nadmíru dlouhá.

(*Čís. 7. Z hrobu čís. XXI.*) Lebka tato, v níž hlina ponechána býti musila, aby se nerozpadla, náležela mladé ženě a je tlakem v hrobě tak stlačená, že na měření pomýšleti nelze. Tolik je nepochybno, že lebka ta s ostatními lebkami z pohřebiště oblekovického se shoduje a že je význačný dolichocefalus se záhlavím vysedlým. Obličej má úzký, a očnice šikmé. Oblouky nadoboční nejsou vyvinuty, jen uprostřed po obou stranách nad nosem jsou patrny hrbolky. Nos vychází mírně z čela, čelo sklání se mírně nazad a zakulacuje se v temeno. Toto tvoří při pohledu se strany dlouhý plochý oblouk. Při pohledu shora lze seznati, že lebka měla obrys vejčitý. Švy jsou vesměs otevřeny. Spodní čelisť je úhledná, brada vyčnívá, větve jsou šikmé a nízké. Zuby stojí v ní zpříma, jsou všechny vyvinuté a mírně obroušené.

Čís. 8. (Z hrobu nalezeného při stavbě r. 1888.) Silná lebka starší ženy, z níž se jen porouchaná moskovna zachovala. Nad levým otvorem sluchovým je velká zelená skvrna, též kraj pravé kosti temenní, přiléhající k ní kousek kosti spánkové, který se zachoval a pravá strana záhlaví jeví zelenou barvu od kroužků bronzových, jimiž lebka ozdobena byla. Kosti lebečné jsou velmi silné a celá lebka je proto těžká. Švy byly složité, korunní a přední polovice švu šípového jsou téměř zcela zaceleny, lambdový je otevřený. Norma pariet: Táhlý ovál, čelo rovné a zakulacené, hrboly temenní vystupují značně, záhlaví je vysedlé. — Norma occipit: Vysoký oblouk, od zakulacených hrbolů temenních spadají strany tak, že se vespod přibližují. Torus je mírný. — Norma lat: Čelo je nízké a kolmé, zakulacuje se v temeno; toto tvoří dlouhý plochý oblouk a spadá šikmým svahem k vysedlému záhlaví. — Hrboly čelní jsou klenuté, oblouky nadoboční nejsou vyvinuté a nos vychází zvolna z čela. — Rozměry: d = 192; š = 132; č. š. = 92·5; vod. obj. = 510 (?); pod obj. = 380 (?). — Index délkový = 68 75 a lebka je tudíž nad míru dlouhá.

Lépe zachovaly se lebky ve hrobech vrbovských, kdež kostry zasypány jsou tmavou hlínou kulturní. Lebky tyto jsou:

Čís. 1. Zachovalá lebka dospělého muže bez spodní čelisti. Zuby jsou vyvinuté a mírně obroušené. Norma pariet: obrys vejčitý, čelo úzké, zakulacené, hrboly temenní mírně vypouklé, záhlaví vysedlé avšak poněkud splošťělé, oblouky jařmové jsou shora viditelny. — Norma occipit: Poněkud zašpičatělý vysoký oblouk, obrys zakulacuje se v hrbolech temenních a spadá pak po obou stranách téměř kolmo. — Norma lat: Obličej prognatní, alveoprognatní, nos sedí hluboko, čelo je nazpět nakloněno a zakulacuje se v temeno; toto tvoří dlouhý plochý oblouk, za bregmou poněkud zapadlý a spadá šikmo k záhlaví. Záhlaví je značně vysedlé, torus má však mírný. — Norma fac: Obličej dlouhý, očnice

nízké a šikmé, nos prostředně široký, hluboko zapuštěný s ostrým, klenutým hřbetem, orlí, nad nosem jsou na čele patrny stopy zaceleného švu čelního. Oblouky nadoboční jsou vyvinuté, dutiny lícní jsou plytké. Švy složité, korunní uprostřed jednoduchý a na pravé straně srostlý, ostatní švy jsou otevřené, v lambdovém a místy i v šípovém jsou drobné vsuté kůstky. Patro je hyperbolické. — Rozměry: d = 185; š = 125; v = 126; spl. = 95·5; č. š. = 91; z. š = 99·5; svrch. obl. v. = 71·5; (se zuby 79·5); j. š. = 129·5; oč. š. = 41·5; oč. v. = 31·5; n v. = 51·5; n. š. = 25·5; p. d = 53; p. š. = 43; vod. obj. = 495; pod obj = 362; př. obj. = 284. — Indexy: délkový = 67·56; výšky = 68·85; svrchního obličeje = 55·21; očnic = 75·90; nosu = 49·51; patra = 81·13 — Dle toho je lebka tato přílišně dlouhá (extremně dolichocefalní), nízká (chamæcefalní), s dlouhým obličejem (leptoprosopní), nízkými očnicemi (chamækonchní), prostředně širokým otvorem nosním (mesorhinní) a prostředně širokým patrem (mesostaphylinní.)

Čís. 2. Porouchaná, nápadně malá lebka dospělé osoby, bezpochyby ženská. Zuby jsou vyvinuté a nepříliš obroušené. Švy jsou složité, korunní na pravé straně zejména na konci srostlý, ostatní otevřené a obsahují drobné vsuté kůstky. Levý výčnělek soscový a sousední část záhlaví jsou od nějakého předmětu bronzového slabě zeleně zbarveny. Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo zakulaceno, hrboly temenní ploché, záhlaví není vysedlé, oblouky jařmové jsou viditelny. — Norma occipit: Vysoký zašpičatělý oblouk, strany spadají kolmo. Torus je mírný. — Norma lat: Tvář prognátní, alveoprognátní; nos nesedí příliš hluboko, čelo sklání se na zad a zakulacuje se v temeno, jež příkrým obloukem přechází v záhlaví. — Norma fac: Obličej dlouhý, oblouky nadoboční i hrboly čelní význačné, mezi hrboly čelními je patrný kolmý hřeben, který se však nahoře splošťuje. Očnice jsou šikmé a vysoké, otvor nosní prostředně široký s jamkami prænasalními; dutiny lícní jsou plytké. Spodní čelisť je malá, brada je široká a vystupuje. — Rozměry: d = 170; š = 118·5; č.š. = 90 (?); oč. š. = 34; oč. v. = 30; n. v. = 49 (?); n. š. = 25 (?); pod. obj. = 342; př. obj. = 273. — Indexy: délkový = 69·70; očnic = 88·23; nosu = 51·20 (?). — Lebka je tudíž nad míru dlouhá, má vysoké očnice a spíše prostředně široký než široký nosní otvor.

Čís. 3. Lebka mladého muže, porouchaná. V horní čelisti neprorazily ještě zuby dospělosti, jinak je chrup vyvinutý a mírně obroušený. Patro je parabolické. — Švy jsou otevřené, jen šípový počíná uprostřed srůstati, šev korunní a první třetina šípového jsou jednoduché, ostatní jsou složité; šev lambdový obsahuje vsuté kůstky a na pravém konci jeho byla velká kůstka taková, kteráž však vypadla. — Norma pariet: obrys elyptický, čelo široké a kulaté, hrboly temenní nevystupují nápadně, záhlaví je mírně vypouklé a na pravé straně poněkud stlačené. — Norma occipit: Zašpičatělý oblouk, strany spadají kolmo. Oblounatá hrana na záhlaví je velmi silná, torus nevyčnívá však příliš. — Norma lat: Obličej orthognátní, nos hluboko zasazený, oblouky nadoboční vysedlé, čelo sklání se na zad a zakulacuje se v temeno. Toto tvoří dlouhý oblouk, jenž dosti příkře sklání se k záhlaví, na němž oblounatá hrana s torem schodek tvoří. — Norma fac: Tvář úzká, pod nosem jamky prænasalní, dutiny lícní hluboké, nad nosem stopy zacele-

ného švu čelního, oblouky nadoboční vyvinuté. Po kosti čelní táhne se uprostřed plochý kolmý hřeben. Spodní čelisť je drsná, brada zašpičatělá a vyčnívající, zuby tvoří paraboli a stojí zpříma; větve nejsou příliš šikmé. — Rozměry: d. = 194; š. = 137(?); v. = 141; spl. = 104; č. š. = 96; z. š. = 113·5; oč. š. = 34; oč. v. = 28; n. v = 47; n. š. = 22; svrch. obl. v. = 67·5; p. d. = 54·5; p. š. = 40·5; vod. obj. = 536; pod. obj. = 394; př. obj. = 305 (?). — Indexy délky = 70·61; výšky 72·68; očnic = 82·60; nosu = 46·80; patra 74·31. — Lebka je tudíž význačně dlouhá, prostředně vysoká (orthocefalní), má prostřední očnice (mesokonchní), úzký otvor nosní a úzké patro.

Čís. 4. Lebka dospělé ženy. Zuby jsou vyvinuté a dosti otřelé. Švy jsou složité, korunní je srostlý po krajích, ostatní počínají na některých místech srůstati. — Norma pariet: Obrys téměř šestihranný, avšak dlouhý; hrboly temenní vystupují tak, že lebka podobá se shora dvěma komolým kuželům, ze společné široké půdice opačným směrem vystupujícím, z nichž přední, zakončený širokým čelem, jež plochý oblouk tvoří, je značně delší. Záhlaví je značně vysedlé a v levé polovici vypouklejší Oblouky jařmové jsou shora viditelny. — Norma occipit: Vysoký zašpičatělý oblouk, na vrcholku, kde šev šípový probíhá, poněkud propadlý, obě strany spadají od vyčnívajících hrbolů temenních téměř kolmo a sbližují se vespod jen nepatrně. — Norma lat: Obličej orthognátní, nos není hluboko zasazen, nýbrž vystupuje zvolna z čela, čelo je kolmé a zakulacuje se v temeno, tvořící plochý oblouk, za bregmou poněkud zapadlý a šikmým svahem k vysedlému záhlaví spadající. — Norma fac: obličej dlouhý a úzký, otvor nosní prostředně široký, dutiny lícní plytké, očnice nízké a šikmé, oblouky nadoboční málo vyvinuté, hrboly čelní vypouklé. Patro má obrys parabolický. Spodní čelisť je hladká, zašpičatělá brada vyčnívá a větve jsou šikmé. Zuby stojí ve spodní čelisti kolmo. Řezáky a obě první stoličky scházejí, alveoly jsou ale zcela zaceleny. Rozměry: d = 185·5; š. = 127·5; v. = 141; spl. = 102·5; č. š. = 95; z. š. = 101·5; oč. š. = 39; oč. v. = 31·5; n. v. = 48; n. š. = 24; p. š. = 44; svrch. obl. v. = 64·5; j. š. = 123; vod. obj. = 505; pod. obj. = 375; př. obj. = 294. — Indexy: délky = 68·73; výšky = 76·01; očnic = 80·76; nosu = 50 00; svrch. obličeje = 52·43. — Lebka jest tudíž význačně dlouhá, vysoká (hypsicefalní), má očnice nízké, otvor nosní prostředně široký a tvář dlouhou.

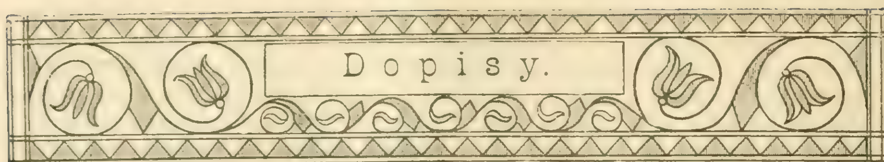
Čís. 5. Silná lebka mladého muže. Spodek lebky a kosti obličejové jsou porouchány. Zuby jsou silné, málo otřelé, v horní čelisti neproráží ještě třetí stoličky, ve spodní je třetí stolička na levé straně vyvinutá a na pravé straně vyčnívá do polovice. — Švy jsou otevřené, jen lambdový počíná na levé straně srůstati. Šev korunní a začátek švu šípového jsou jednoduché, ostatní jsou složité. — Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo úzké, zakulacené, hrboly temenní souměrně zakulacené, ne příliš vypouklé, záhlaví vysedlé ale ve svrchní části sploštělé Oblouky jařmové nejsou shora viditelny. — Norma occipit: Vysoký zašpičatělý oblouk, strany spadají tak, že se dole poněkud sbližují. Torus je vysedlý a tvoří trojhranný výstupek. — Norma lat: Obličej poněkud prognátní, oblouky nadoboční vysedlé, čelo přímé zakulacuje se v temeno; toto tvoří plochý oblouk a přechází šikmým svahem v

záhlaví. Torus jeví se se strany jako vykrojený schodek. — Norma fac.: Obličej úzký, lícní dutiny hluboké, nos neseděl příliš hluboko, nosní otvor je prostředně široký, pod ním jsou jamky praenasalní očnice jsou nízké a šikmé, oblouky nadoboční význačné, po čele táhne se kolmý, plochý hřeben, jenž se nahoře ztrácí. — Patro je hyperbolické. — Spodní čelisť hrubá, brada široká a vysedlá, větve více kolmé, zuby stojí v ní kolmo a chrup tvoří hyperboli. — Rozměry: d. = 192·5; š. = 133·5; v. = 142·5; spl. = 110; č. š. = 98·5; svrch. obl. v. = 67; p. d. = 56; p. š. = 41; vod. obj. = 526; pod. obj. = 390 a př. obj. = 313. — Indexy: délkový = 69·35; výšky = 79·22; patra = 73·21. — Dle toho je lebka **význačně dlouhá, vysoká a má úzké patro.**

Čís. 6. Objemná a hmotná lebka silného staršího muže. Zuby jsou vyvinuté a značně obroušené. Švy jsou složité, jen korunní je uprostřed jednoduchý; všechny švy počínají srůstati a docela srostlé jsou: korunní uprostřed a po krajích, šípový na začátku, uprostřed a na konci, pak lambdový uprostřed. — Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo úzké a zakulacené, hrboly temenní zaokrouhlené a nevystupují příliš, záhlaví vysedlé avšak velmi sploštělé. Oblouky jařmové nejsou shora viditelny. — Norma occipit: Vysoký oblouk, na vrcholku, kde šev šípový probíhá, sploštělý, strany spadají v plochých obloucích, jež se dole sbližují. Torus je silný a tvoří hrubý trojhranný výstupek. — Norma lat.: Obličej orthognátní, nos dosti hluboko zapuštěn, oblouky nadoboční značně vysedlé, čelo sklání se poněkud nazpět, je prohloubeno, vystupuje pak opět a zakulacuje se v temeno. Toto tvoří plochý oblouk, splošťuje se poněkud uprostřed a spadá šikmým svahem k záhlaví, s nímž tvoří schodek. Torus je se strany nápadný. — Norma fac: Obličej dlouhý a úzký, očnice nízké a šikmé, oblouky nadoboční vyvinuté, po čele táhne se kolmý vysedlý pruh. Patro je parabolické Spodní čelisť hrubá, brada dosti široká vyčnívá, větve ne příliš šikmé, zuby jsou ve spodní čelisti kolmo zapuštěny. — Rozměry: d. = 196·5; š. = 142; č. š = 98·5; oč. š. = 47 (?); oč. v. = 34·5 (?); n. v. = 53·5; n. š. = 23; svrch. obl. v = 80 (?); vod. obj. = 542; pod. obj. = 400; př. obj. = 322. — Indexy: délkový = 72·26; očnic = 73·40 (?); nosu = 42·99. — Lebka je tudíž **význačně dlouhá, má nos úzký a očnice nízké.**

Čís. 7. Moskovna lebky, bezpochyby staré ženě náležející, celkem malá. Švy jsou srostlé až na nepatrné stopy švu korunního na levé straně a malé části na obou koncích švu lambdového. — Norma pariet: Obrys elyptický, čelo úzké a kulaté, hrboly temenní nevystupují, záhlaví je vysedlé, avšak uprostřed stlačené. — Norma occipit: Plochý oblouk, hrboly temenní zakulacené, málo význačné, strany spadají ve zcela plochých obloucích téměř kolmo. — Torus nehrubě význačný. — Norma lat: Nos vycházel mírně z čela, oblouky nadoboční jsou vysedlé, čelo je vyhloubené, nahoře však vypouklé a je kolmé, zakulacuje se v temeno klenuté, jež šikmým svahem přechází v záhlaví. Zpředu jeví se oblouky nadoboční taktéž vysedlé, nejsou však silně vyvinuty a čelo je nad nimi po celé šírce propadlé a nahoře nápadně klenuté. — Rozměry: d. = 174·5; š. = 125; č. š. = 90·5; vod. obj. = 483; př. obj. = 307. — Index délkový obnáší 71·66 a lebka je tudíž význačný dolichocefalus.

(Dokončení.)

Z Kroměříže. (Hroby s kostrami u Jarohňovic.*) Nedaleko onoho místa u Jarohňovic, kde svého času p. dr. Wankel prokopal několik mohyl, bylo v lese poblíž Drahlova několik pahrbků, které jsem za mohyly pokládal, ač dva z nich skutečným mohylám ani podobny nebyly. Na žádost u J. k. a. M. nejd. p. arcibiskupa, na jehož pozemku zmíněné pahrbky leží, obdržel jsem povolení tyto prokopati.

Započal jsem největší mohylku otvírati a počínajíce od vrchu kopali jsme do hloubky v okruhu celé mohyly. Asi 40 cm. pod povrchem objevily se zřetelné stopy spáleniska, popele a uhlí. Čím dále do hloubky jsme vnikali, stávalo se spálenisko rozsáhlejším až nabylo obrys kruhový; zde pak objevilo se mnoho uhlí dubového, spálená hlína a kus smolné látky spálené, která, když zapálena byla, zaváněla pryskyřicí. V hloubce jednoho metru přestalo spálenisko a kopali jsme pak do hloubky téměř dvou metrů v samé hlíně, která se na mnohých místech podobala celině. Ve hloubce 2·5 metrů zakopnul dělník do lidské čelisti a objevila se velká kostra muže se zcela zachovalým chrupem, mající značnou délku 189 cm. Lebka, která úplně zachovalá byla, je dlouhá (dolichocefalní) a ležela bokem na spánku; kostra byla pohřbena hlavou k západu a nohama k východu. Při odkopávání kostry shledáno, že měla v pravé ruce pěkný železný obušek, u levé ruky ležel železný nůž a na nohou u pat byly dlouhé ostruhy, vidlicím podobné a na místě kolečka hrubým hrotem opatřené.

Při otvírání druhé mohyly objevila se v hloubce 175 cm. pod povrchem kostra muže 184 cm. dlouhá se stejnou výzbrojí; lebka byla úplně rozdrcena. U pravé ruky ležel obušek železný téhož tvaru jako v předešlé mohyle, avšak mnohem menší, u levé ruky byl železný nůž a v zaloktí levé ruky ležel nějaký železný předmět, který však rezem silně stráven jest, tak že původní tvar jeho poznati nelze. Na nohou měla kostra opětně ostruhy s bodcem. Kostra ležela stejně jako kostra v mohyle prvé vykopaná hlavou na západ a nohama k východu. lebka byla však obličejem vzhůru obrácena. Ruce obou koster ležely svisle vedle kostry.

Při otvírání druhé mohyly narazili jsme asi 30 cm. pod povrchem na střepy baňaté nádoby na kruhu točené, z nichž podařilo se sestaviti polovici nádobky, která ozdobena byla vlnicí ve čtyřech řadách pod sebou. Ostatní střepy nebyly v mohyle nalezeny. Podle výzbroje, který v popsaných zde hrobech při kostrách nalezen byl, byly v obou těchto mohylách pohřbeni stejně vyzbrojení jezdci z IX. neb X. století po Kr.

Jindřich Slovák.

Z Mor. Budějovic. (Národopisná výstavka). Dne 6. září r. 1893. byla v Mor. Budějovicích zahájena národopisná výstavka. Præhi-

*) Srovnej č. 3. str. 126. a č. 25. str. 14. tohoto časopisu.

storie byla zastoupena hlavně ukázkami z předhistorické sbírky Jaroslava Palliardiho ve Znojmě pak jednotlivými hlazenými nástroji kamennými ze západní a jihozápadní Moravy tak z Nov. Syrovic, Zerkovic, Krhova, Jaroměřic, Lažinek a Častohostic. — Keramika vykazovala četné zajímavé kusy, z nichž zejména vynikaly malá kulovitá nádobka na kruhu urobená, která vykopana byla v jakési peci, při stavbě národního domu v Mor. Budějovicích objevené, cechovní džbány zvláště ale starobylé majolikové talíře ze Želetavy, Nov. Syrovic a Blížkovic modře polivané s ornamenty národními vrytými a bílou glasurou vyplněnými. — Výšivek národních ze západní a jihozápadní Moravy bylo hojně a to ponejvíce koutní plachty obyčejně červené a pořídku pestře květy a stylisovanými zvířaty vyšité. Zmínky zasluhuje též starý kroj ženský z Cidliny totiž černý soukený „špencr“, červeně, žlutě a zeleně rozmarinkovým stehem vyšitý, pod špencrem bílá plína, jejíž červeně vyšité cípy vzadu vyčnívaly, zelená šerka a fialový měňavý fěrtoch hedbávný. Zlaté a stříbrné vysoké čepce, podobný smuteční černý čepec pak zlaté a stříbrné čepečky dětské byly hojně zastoupeny. — Dále byly pozoruhodny staré hoblíky s vyřezávanými ornamenty, váleček dřevěný z Výrovic u Znojma, na celém povrchu jablíčkovým ornamentem v renesančním slohu provedeným ozdobený, kovem vykládané biče z Rudlic (práce pastýře venkovského) právo rychtářské z Jaroměřic a Mikulovic, kachle z Domamile ornamenty národními ozdobené, umělý starobylý zámek dřevěný, pocházející ze mlýna v Hor. Újezdě a j. — Starých českých tisků a pergamenových listin bylo vyloženo velmi mnoho. Nejzajímavější byla listina z r. 1498, kterouž král Vladislav Jagelov stvrdil privileje města Mor. Budějovic, jimžto zároveň udělil znak, který v barvách na listině proveden jest. *P.*

Drobnosti.

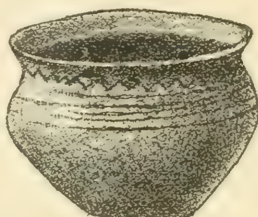
Ráz hradištný. Na hradištích, která teprve v pozdní době slovanské vznikla a v hořejších mladších vrstvách hradišť, jejichžto spodní starší vrstvy obsahem na dobu starší poukazují pak v soudobých s těmito mladšími vrstvami hrobech žárových i kostrových vyskytují se nádoby hliněné a střepiny z nádob zvláštního rázu, jemuž obecně „ráz hradištný“ se říká. Název tento byl utvořen, poněvadž zboží hliněné, jemuž se ho dostalo, zjištěno bylo hlavně na hradištích, na nichž dle svědectví dějepisu stávaly hrady a města slovanská, z nichž mnohá teprve počátkem tohoto tisíciletí zanikla. — Z ohledu toho připisuje se správně hliněné zboží rázu hradištného obyvatelstvu slovanskému, neprávem obmezují však někteří památky starých Slovanů na zboží rázu hradištného, neboť z toho, že zboží toto v historicky doložených sídlech slovanských se vyskytuje, nelze ještě usuzovati, že vrstvy starší, v nichž zboží takového není, slovanskými nejsou, nýbrž jen tolik, že Slované v době, kdy sídla ona zkázu vzala a v dobách nejblíže předcházejících užívali zboží hliněného rázu hradištného. — Nádoby rázu hradištného jsou zhotoveny z hrubší i jemnější hliny, často slídou aneb tuhou promíchané a někdy převládá v nich přísada tuby tak, že se podobá, jakoby nádoba z pouhé tuhy urobena byla. Zpravidla bývají nádoby tyto zhotoveny na kole hrnčířském, které se rychle otáčelo, leč nalézáme také nádoby rázu hradištného z volné ruky urobené. Tvary

i okrasy jejich jsou význačné. Nejčastěji vyskytují se bezuché hrnce štíhlé i baňaté (obr. 2., 4. a 6.), vysoké nádoby bezuché se súženými hrdly (obr. 1. a 3.), pak menší baňky a misky; mívají kraje vzpřímené, nejčastněji ale více neb méně vyvalené anebo šikmo zarovnané (obr. 6.). — Okrasy sestávají z vlnic jednoduchých anebo mnohonásobných (obr. 1., 3., 4. a 6.) ozubeným nástrojem nějakým provedených s vlnami velkými i drobnými, zakulacenými i ostrými, jež se klikatým čarám podobají; někdy proplétají se dvě vlnice anebo dva pasy z vlnice složené. Kromě vlnic bývají nejčastěji zastoupeny dobujících řídké pletivo ozdobných košíků proutěných[2]).

Pro archæologii domácí jsou důležité otázky jakého původu je keramika rázu hradištného a které jsou nejstarší nálezy hliněného zboží rázu hradištného v krajinách našich? — Ku objasnění otázek těchto slouží následující úvaha:

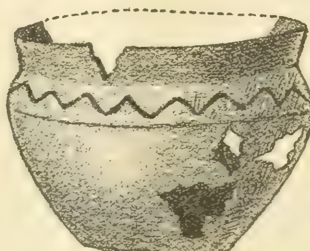
Kultura tènska nezapustila u nás hluboko kořenů. Máme nepochybné doklady, že stará keramika plochých pohřebišť popelnicových udržela se u nás ještě v době, kdy výrobky rázu ténského k nám vnikati počaly. Dokladem takovým je na př. nález železné spony

čís 1.

čís 2.

čís 3.

čís. 4.

čís. 5.

čís 6.

pásmové kruhy (obr 2. a 3.), ozdoby sestávající z okrouhlých neb čtyřhranných teček (obr. 1), jež pomocí ozubeného nástroje vtlačovány byly a často na způsob jehličnatých větviček sestaveny bývají, šikmé rýhy, vypouklé pasy a j. Všechny tyto ozdoby vyskytují se v nejrozmanitějším složení. — Zřídka a pokud dosud pozorováno bylo, pouze na nádobách rázu hradištného z doby starší nacházíme vytlačená kolečka ze soustředěných čárek[1]), pak ozdoby, sestávající z oblouků, napodobujících řídké pletivo ozdobných košíků proutěných[2]).

ténské na popelnicovém pohřebišti obřanském. — V Guriné, na t. zv. Dammwiese u Hallstattu, na Dürnbergu u Halleinu, v mohylách v okolí Wiesu ve středním Štýrsku, na Hradišti stradonickém v Čechách, v hořejší kulturní vrstvě při pohřebišti se skrčenými kostrami v Oblekovicích, v cihelně v Leskách u Znojma, na Hradisku křenovickém a j. byly nalezeny

1) Mohyly u Chedrbi. Pam. arch XII., Tab. XVI., obr. 4.

2) Střepy takto ozdobené nalezeny v druhé vrstvě na Hrádku v Čáslavi pak na Hradišti nad Znojmem a vyskytují se též na keramice starší, čehož dokladem jsou střepiny z nádob na Hradisku křepickém a v žárových jamách v cihelně u Hodonic objevené.

střepiny z nádob na kruhu točených a často mnoho tuhy anebo slídy obsahujících. Střepiny tyto pocházejí z bezuchých hrnců a misek s okrajem stluštělým, kteréž hustými, kolmými rýhami okrášleny byly. Na místě zevrubného popisu odkazuji zde na tab. V. na str. 104. čís. 39. tohoto časopisu, kdež některé význačné střepiny této skupiny jsou vyobrazeny. Nádoby takové podobají se v mnohém pozdějším nádobám rázu hradištného a je velmi pravděpodobno, že na základě keramiky této vyvinul se v provincích římských působením kultury římské ráz hradištný, jak jej shledáváme zejména v území někdejší podunajské provincie Noricum. — Z nálezů dotyčných připomínám zajímavé nálezy nádob rázu hradištného na pohřebišti na Birglsteinu v Solnohradsku[3]) pak nálezy z římských hrobů u linecké brány v Solnohradě[4]). Na nalezišti posléze uvedeném byl nalezen hrnec rázu hradištného (obr. 4.) spolu s provincialními římskými sponami bronzovými, jakéž se vyvinuly z pozdní spony ténské a které se kladou do II. a III. stol. po Kristu. Z nálezů těchto vychází na jevo, že v římské proprovincii Noricum ráz hradištný již ve stol. II. a III. po Kristu byl zastoupen. Na Třebické u Dobřichova v Čechách bylo objeveno rozsáhlé pohřebiště popelnicové[5]), jehožto milodary vykazují kulturu provincialně římskou a kteréž podle nálezů položiti lze asi do IV. stol. po Kristu. Nádoby na pohřebišti tomto objevené liší se v mnohém od nadob starších a jeví oproti těmto úpadek, ačkoli již na kruhu jsou robeny. Některé z nich připomínají snad tvarem svým pozdější nádoby rázu hradištného a také vlnice vyskytla se zde porůznu, shoda ta je však celkem nepatrná a nelze z ní nikterak usuzovati na nějakou souvislosť keramiky dobřichovické s rázem hradištným. Jest tudíž patrno, že v době oné ráz hradištný u nas ještě nepanoval, ačkoli vliv provincialní kultury římské na pohřebišti dobřichovickém je význačný, což o spojení obchodním s provinciemi oněmi svědčí. Věc tu lze však snadno vysvětliti, neboť hliněné zboží dováželo se k nám z provincií římských zajisté jen pořídku, a to, které dováženo bylo, vynikalo pestrostí a úhledností nad výrobky domácí jako na př. známé pomalované nádoby z Hradiště stradonického, kteréž pro technické obtíže výroby tak snadno napodobiti lze nebylo. Cizí kultura působila pak zajisté účiněji pouze na ona odvětví výroby domácí, z jejichžto oboru výrobky dováženy byly, kdežto ostatní odvětví výroby a tak i hrnčířství zajisté dlouhou dobu ještě působením cizí kultury netknuta zůstávala, neboť cizí vlivy pronikají tam, kde přímého dovozu není, jen velmi zvolna. — K nejstarším nálezům rázu hradištného v krajinách našich náležejí dva drobné střípky dokonalé práce mnohonásobnými, jemně provedenými vlnicemi okrášlené (bezpochyby tovary z provincie římské dovezené), které jsem spolu se dvěma dýnky z nádob práce římské vedle keramiky starší nalezl v jamách žárových u Domčic na Znojemsku na poli, na němž též provincialní spona římská vyorána byla. — Domácí ráz hradištný shledáváme poprvé v některých pozdních mohylách českých s pohřby žárovými jako n. př. v mohylách chedrbských na Čáslavsku[6]) z V.—VI. stol po Kr., v jiných podobných mohylách jako u Plavnic, Libějic, Červeného Oujezda a j. v Čechách[7]), jež dr. Woldřich do VII.—VIII. stol. po Kr. klade, ačkoli také staršími býti mohou. K mohylám těmto druží se popelnaté hroby u sv. Jana u Netolic objevené[8]), pocházející asi ze stol IX. nejsou-li starší, načež následují hojné nálezy hrobů kostrových s esovitými krouzky, které sáhají až do stol. XII.

Nelze pochybovati o tom, že naše nádoby rázu hradištného skutečně těsně souvisejí s podobnými nádobami provincialně římskými, neboť obojí vykazují nejen stejnou ornamentiku, nýbrž i totožné tvary. Na doklad toho vyobrazujeme zde pod čís. 1. nádobu se súženým hrdlem z kostrového pohřebiště u cukrovaru libického[9]) a pod čís. 3. podobnou nádobu z Birglsteinu v Solnohradsku[10]), dále pod čís 6. hrnec nalezený v peci ve valu na Hradišti nad Znojmem (Hora sv. Hippolyta) a pod čís. 4. jiný podobný, který vykopán byl na pohřebišti u linecké brány v Solnohradě[11]). — Pod čís. 2. vyobrazená nádoba pochází též ze svrchu uvedených hrobů kostrových u cukrovaru libického a jí tvarem poněkud podobná, pod čís. 5. vyobrazená, byla nalezena na pohřebišti na Třebické u Dobřichova. — Od té doby, kdy ráz hradištný do krajin našich vniknul až do stol. XII. nestala se s ním žádná význačná změna, neboť nádoby naše ze stol XI. neodchylují se valně od provincialně římských nádob podobných, pocházejících ze

3) Kunsthist. Atlas der k. k. Central-Commission Tab. XCIII. obr. 10.
4) Mittheilungen der Central-Commission 1892. str. 74., obr. 4.
5) Památky arch. XV. seš. 10.
6) Pam. arch. XII., seš. 8., sl. 358.
7) Mitth. anthrop. Gesellschaft in Wien XVI. 82., 89. XXIII. 28.
8) Pam. arch. XII., seš. 4., sl. [illegible]
9) Viz Pam. arch. XV. sešit 2. tab. L. č. 19.
10) Kunsthist. Atlas der C. C. Tab. XCIII. obr. 7.
11) Mitth. der C. C. 1892. str. 74. obr. 4.

stol. III.—IV. po Kr. — Třídění rázu hradištného na starší a mladší v období uvedeném nelze tudíž postaviti na pevné základy a lze v příčině té pouze tolik vytknouti, že k mladším typům náležejí nádoby s okrajem značně vyhrnutým a ozubem pro pokličku opatřeným a že v pozdější době vyskytují se hojněji vypouklé znaky na dnech. — Teprve ve století XII. a XIII. nabývá zboží rázu hradištného jinou poněkud podobu co do látky, způsobu spracování, tvarů i ozdob. — Nádoby z mladší doby této jsou tvrdší, lépe vypálené, mají obyčejně barvu černou anebo šedou namodralou a přibližují se středověkému zboží „kamennému“. Ornament charakteristických mnohonásobných vlnic ustupuje a na místě něho spatřujeme někdy jednoduché vlnité čáry mělce vryté, kdežto nejčastěji zastoupeny bývají mnohdy hluboce vryté kruhy pásmové, jimiž často největší část břicha nádoby přepásána bývá. Okraje bývají vyvalené, často tlusté a zakulacené, později pak náhle a silně přehrnuté. Pokličky rovné i kuželovité se silnými pupky vyskytují se často. Bezuchý hrnek pro tato období vývoje rázu hradištného význačný, tvarem svým však pravému rázu hradištnému ještě velmi podobný, nalezl jsem pod základy bývalého chrámu minoritského ve Znojmě, který r. 1221. králem Otakarem I. založen byl. — Již za panování pravého rázu hradištného vyskytují se v nálezech často střepiny z velkých nádob se silnými stěnami obyčejně z hlíny, mnoho tuhy obsahující urobené. Od těchto dlužno však lišiti obrovské nádoby s okraji nad míru tlustými, které z doby mladší pocházejí. Také tyto bývají často ozdobeny vlnicemi, okružnými rýhami, vypíchanými body a vypouklými pasy jako nádoby rázu hradištného, bývají však také často bez ozdob. Střepiny z nádob takových nalezl jsem v Mor. Budějovicích[12]) a skoro ve všech částech města Znojma; pravý ráz hradištný neprovázel je však nikde. Jelikož jsem střepiny tyto zjistil také v oněch částech Znojma, které před XIII. stoletím osídleny nebyly, neváhám položiti je do stol. XIII. a XIV. Též v pozdější keramice středověké lze stopovati vliv rázu hradištného; k zevrubnějšímu uvažování o tom nedostává se však dosud dostatečné spolehlivě datované látky. Že vzpomínky na ráz hradištný v některých krajinách dosud v lidu se udržely, toho doklad shledal jsem na trhu v Mor. Budějovicích na červeném polívaném zboží (hrncích, baňkách a mísách) hrnčířů z Kynic, které žlutou barvou provedenými vlnicemi jednoduchými i proplétanými hojně okrášleny byly. *J. P.*

12) Viz časopis tento čís. 18, str. 74.

Názvy moráň, na moráni a pod. Ve Velkém Meziříčí jest všeobecně známo, že lid říká hřbitovům Moráň, na Moráně. Zajímavé jméno to zachovalo se zejména ve vesnicích severně města položených, kdež částěji lid hovoří o malém moráňku. V osadách od Meziříčí na jih položených jsem jména toho neslyšel; tak říká se na př. v Tasově pouze 2 hodiny na jih od Meziříčí vzdáleném, již chybně „krchov“. Kořen názvu toho zachoval se však zde i jinde ve slovech máry a márnice (místnost, kde máry se ukládají). Je také zajímavo, že v ryze české krajině této, němectvím dosud nedotknuté, říká se jehličí se stromů v lese spadlému „mór“, jdeme na mór, hrabat mór, někdy slyšeti i s přídechem „hmór“. Domníváme se, že slovo to nikterak není německým moor = rašeliniště, rašelina, nýbrž že název odumřelého listí je spřízněn s názvem moráň. Snad obsažen jest i ve jméně Morava týž kořen.

J. Knies.

Římské mince na Moravě nalezené IV. *Staré Brno.* Při kopání základů k učitelskému ústavu byl nalezen peníz (15—16 mm.) cís. Konstantina. Líc: kolem hlavy: CONSTANTINVS*IVNNOBC. Rub: dva vojíni s trofejí válečnou; opis: GLORIA EXERCITVS, SISD... (Český lid II. s. 686. — Sbírka J. Kniese.) — *Březnice* u Zlína. Rolník p. Mikel vyoral patinovaný penízek měděný (17 mm.) Líc: Hlava s přilbou, za ní křížek: ONSTANTINOPOL..(Constantinopolis). Na rubu genius s roztaženými křídly. — (Sbírka zpravodajova.) Od hradu *Cimburka* (nad Stupavou) je znám velký peníz (32 mm.) otřelý s opisem ANTONINVS AVG PIVS PP ..., na rubu zbylo jenom SALVS.... (Český lid II. s. 698. — Sbírka J. Kniese.) — *Čelechovice.* Na „panském kopci“, nad pohřebištěm typu lužického, z něhož ředitel cukrovaru pěknou sbírku nádob a milodarů bronzových chová, našel kostelecký p. učitel velkou (30 mm.) minci římskou, zeleně patinovanou. Z legendy zachovalo se jen .....AVG GERM....... kolem hlavy. Na rubu je sotva znatelná sedící osoba. Ráz I. stol. po Kr. (Sbírka zpravodajova.) — *Klenovice* u Kojetína. V polích „Žleby“ vyorán pěkně zachovaný denar (17 mm.) cís. Aurelia. Kolem hlavy opis: AVRELIVS CAESAR AVG PIIF, na rubu pak okolo bojovníka TRPOT XIIII COSII. Na trati „Čtvrtě“ nalezen stříbrňák (20 mm.) cís. Maximina (235—238); kolem hlavy opis: IMP MAXIMINVS PIVS AVG; na rubu žena s válečnými odznaky a opis: FIDES MILITVM. (Český lid II. s. 692. — Sbírka J. Kniese.)

— *Maloměřice* u Brna. Na polích nalezen měděný peníz cís. Konstantina. (Čes. lid II. s. 687). — ***Mušov.*** P. naduč. M. Zerzawy má dva stříbrné peníze z Hradiska: denar konsularní a jiný cís. Hadriana. Jistý tamnější rolník nosí na řetízku u hodinek pěkný denar Maximianův, rovněž na Hradisku nalezený. — *Němčice* u Kojetína. V hliníku pod „hájkem“ vykopán denar (20—24 mm.) cís. Galliena s opisem kol hlavy: GALLIENVS PP AVG; na rubu vojín se žerdí a kopím, VIRTVS AVGG (Čes. lid II. s. 691. — Sbírka J. Kniese.) — *Prostějov.* Z naleziště nad Kralicemi jsou známy tyto měděné penízky: Gallienus (17 mm.), kol hlavy .....LIENVS..., na rubu postava ......AVG.... — Constantius (15 mm.) s opisem: .ONSTANTIVSAVG, na rubu dvě obrněné postavičky proti sobě s kopími a žerdí; opis: GLOR... ...... Dolů SMALP. — Peníz třetí (18 mm.) není dobře zachován (ráz doby Konstantinovy) jen rub je výraznější: ve věnci VOT V MVLT X a pod ním .... O. — (Sbírka zpravodajova.) — *Veletiny.* Pan naduč. J. Kučera získal u vesnice nalezený peníz římský, valně otřelý, rázu II. stol. po Kr. —

In. Lad. Červinka.

O důležitosti místních jmen pro vlastivědu. Kdybychom svědomitě zaznamenali všecka místní jména v našich zemích korunních s tím, co lid o těch místech vykládá, snesli bychom bohatou látku, která by jazyk náš obohatila, a kterou by mnohé záhady historické a zvláště předhistorické objasněny byly. Každý archaeolog, jenž prozkoumati chce třeba jenom své okolí, začíti musí doptáváním se po jménech místních a brzo zaslechne takové, které mu vtiskne motyku nebo rýč do ruky. To se mi přihodilo r. 1890. v Turovicích. Stařícek Nesvadbů vykládal, že v Zárubech bývalo pastvisko a na tom pastvisku takové „kopice“, že se na ně sotva kůň „vyškrábal“. V letech šedesátých pastvisko rozorali, kopice rozkopali a rozvezli, ale „bochence“ přece prý z nich zbyly, a podnes říká se tam u Kopic. Ihned soudil jsem, že kopice jsou mohyly, a nezmýlil jsem se. Ještě téhož dne dobyli jsme z jednoho bochence dvě překrásné zvoncovité nádoby s klasickým ornamentem a dva kamenné nástroje. V Pavlovicích mi jmenovali Sypané kopce, kteréž se taktéž jako mohyly osvědčily. — V následujících řádcích podávám seznam pro archaeologa důležitých jmen v hejtmanství holešovském. Znám velikou většinu oněch míst z vlastního názoru, ale nelze všem pro vzdálenost věnovati stálou pozornost, jaké zaslubují a jakou jim zajisté, kdož blíže jsou, nyní věnovati budou.

Baba, kopec u Kostelce a druhý v sousedství u Zlína. Na prvém stojí od starodávna kaplička. *Basta* ve Fryštáku a nade Lhotou Podhradní je z doby historické. *Čertoruje* u Bystřice, Tucap, Vyzovic, u Slopného. *Čertová* u Trnavy. *Čertova hráza* u Přílep, *Čertova pec* a *Čertovy vidličky* u Provodova, *Čertova skala* nad Rusavou. *Čertovo sedlo* u Chvalčova. *Čertovy kamene* nad Přílepy, Bratřejovem a Provodovem. „Čertovy skaly, kamené“ a pod. byly snad místa, na nichž obětovali naši pohanští předkové svým bohům. Tato druhdy posvátná místa stala se působením křesťanství místy strachu a hrůzy; byla přikázána čertům, aby lid tím spíše od nich se odvrátil. — Dřevohostice sluly původně *Třebohostice* a Štřebětice psávaly se do nedávna *Třebetice*. Kmen obou slov jest *treb* t. j. oběť; byla by to tedy místa, kde bohům oběti přinášeny. Při obou osadách zjistil jsem památky z doby předhistorické: z dřevohostického hliníku mám vedle jiných nálezů z neolithu pazourkový nůž 13 cm. dlouhý a u Střebětic chystám se prokopávati rozsáhlé pohřebiště z doby bronzu. — Době předhistorické náleží: *Hrad* nad Přílepy s „Čertovým kamenem“, *Hrad* v Kosteleckém lese, kde prozkoumal jsem r. 1893. celou řadu mohyl, *Hradisko* u Ruclavic, kdež byly nalezeny bronzové předměty ve hrobech kostrových, *Hradisko* v Újezdě u Vyzovic, *Hradíštěk* nad Chvalčovem, *Hradištka* u Pozdichova, nad Příluky, u Všeminy a Zadveřic. Sousední pole a žleb zadverských Hradíštěk sluje *Mutišor* a je zde studánka s dobrou vodou. Po slunce západu ukazuje se v ní zlatá kačena. Také tu strašívala jakási „omama“, a pastevci slušovští dosud na ni povolávají: „Mutišovská Hole poď na nás! — *Hradu*: Schaumburg nad Lhotou Podhradní Obřany za Hostýnem, Křídlo nad Chomížem, Lukov nad Lukovcem, Sehrad jinak Engelsberg nad Horní Lhotou, potom *Hradisko* u Dobrotic, *Hrádek* fryštacký, rackovský, přílepský, prusinovský, všeminský a také *Hradíštěk* nad Zlínem náležejí vesměs době historické, středověku. Byla to sídla panská, sídla vrchností, na rozdíl od hradů staroslovanských, hrazených to osad. Hradisko staroslovanské od hradiska středověkého na první pohled rozeznáme. Obě bývají z pravidla na návrších, ale prvé tvoří prostrannou náhorní rovinu, obehnanou valem a příkopem, druhé je na nějakém ostrém vrchu, strmé skále a pod. Na hradě předhistorickém měla celá osada dosti místa a pohodlí, na hradě středověkém bylo jedné rodině nevolno a těsno.

Připomínám to proto, poněvadž mnozí tyto dva pojmy matou a tvrz, kde ještě na začátku třicítileté války nějaký zeman seděl, za předhistorické sídliště prohlašují. — *Na Hamrech* říká se třem tratím na Holešovsku, a to ve Slušovicích, v Komárném a v Rajnochovicích. Struska se tu nacházejí. *Talířový kopec* u Šišmy není starobylou slévárnou, také strusky tam není a nebylo. Co bylo pod tímto jménem na výstavách v Dřevohosticích a v Přerově vystaveno, byl obyčejný maz, jaký najdeme na každém sbořenisku.*) — *Hroby* nebo *Hrobiska* jsou v Dolní Lhotě, na Chvalčově, v Lipové, v Lišné, v Roštění a v Želichovicích. Ač jsem všecka tato místa na povrchu ohledal, nenašel jsem jediného střípku z popelnice, ale přes to přese všecko hroby tu býti musí ať starší pohanské, ať mladší třeba již z doby historické. Na *Že kové* u Holešova je pole v *Hlavách* a hned vedle *Nádhrobí*. — Na poli v *Chalópkách* u Žop jsou bohaté jámy neolithické. Netvrdím, že by toto jméno z dávné doby kamenné pocházelo, ale nápadným je mi přece, a to tím více, poněvadž pokud paměť a písemné záznamy sahají, berou užitky z toho pole sedláci a ne chalupníci, a také chaloupky hoferské tu nikdy nestávaly. — *Kasařov* je jméno rozsáhlého pozemku na Prusinovsku. Nevyznívá *Kasarov* jako jméno osadní? Pozoruhodno je, že na tomto poli jsou ještě bohatší nálezy kamenných nástrojů a střepin z předhistorických nádob než v Žopech. — *Kódelný most* je v Žákovicích a *kožený most* vedl prý z hradu Křídla na blízký hrad Chlum. — *Městiště* je pole v Rajnochovicích. Stávalo prý tu město a různé věci prý se tu vyorávají. Sousední trať sluje *Košov*. — Nepatrný potůček od Přílep k Záblinicím má jméno *Muřina*, *Mořena* a také *Mojena*, při něm jsou na Martěnsku a Zahnašsku polnosti *Móřiny*, *Muřiny*, *Muřinky* a hned vedle *Smuky* a *Odsmuží*. Jak významná to jména! V Čechách je mnoho *Mořin*, *Moran*, a to často *na žárových pohřebištích*. Věnujme tedy i my našim Muřinám všelikou pozornost. — *Na Obitech* a *pod Obitmi* je rolí v Jasenné. — Názvy *Pálence* a *Páleniny* jsou rovněž pozoruhodny. V pavlovské *Pálenině* a u *Spálenýho* v kosteleckém lese jsou mohyly, na žopském *Pálenci* r. 1890. vyorána bronzová sekyra. *Páleniny* jsou též v Bystřici p. H., v Chomíži, v Horním Újezdě, v Turovicích, *Opálený* nad Chvalčovem, *Opálenina* v Nahošovicích (pouze ve starém katastru). Všude nám řeknou, že prý tam kdysi shořel les, ale nedáme se tím mýliti. Snad pozdichovská *Pohořeliska* značí něco podobného. – *Pece* jsou v Mrlínku, *Podpecky* v Žopích. *Popelky* a *Popelkový žlébek* na Bratřejovsku — *Pekla* jsou v Bratřejově a Miškovicích, *Pekelec* v Lukovci; *Ráje* v Bratřejově, Provodově a Sehradicích. — *Sedliska* a *Sedlíšťka* ať žádný archaeolog neobejde. O záhlinských *Sedliskách* již † Skopalík tušil, že byla sídlem prvých obyvatel záhlinských, já pak r. 1891. odtud hojnou kořisť předhistorických nálezů odnesl a hned vedle *na Hósenově* pohanské pohřebiště zjistil. *Sedliska* jsou také v Újezdě u Vyzovic, kde r. 1261. připomíná se město *Vilperk*, *Sedlíšťka* jsou na Hradčansku, jichž dosud z vlastního názoru neznám. Téhož významu zdají se býti *Stádliska* a *Stanovniska* ve Slavkově. — *Stráž* je v Jasenné, Lutonině, na Přílukách, v Želichovicích, v Horním Újezdě, *Strážná* v Hostišové a Všemině, *Strážisko* v Kašavě, *Vartovňa* v Jasenné, *u Vartu* v Prusinovicích, a to všude na vysokých kopcích, odkud je viděti široko daleko. Na Vartovni stávala prý „varta", která vystřelila z „kanóna", když se Kuruci hrnuli. Na újezdské *Stráži* stával prý za vpádů tatarských vždy jeden osadník na stráži, a blížil-li se nepřítel, dával znamení tím způsobem, že vysoký sloup vztýčený povalil k zemi, načež lid okolní, zanechav práce a opustiv svou rodnou vísku, hleděl se spasiti útěkem *na Hostýn*. — *Smolný potok* je v Chrastešovách. A kde je ono pověstné *Smolné jezero* na *Smolném vrše*, kamž vyváželi všechny, kdož „chodili po smrti"? *Valy* ve Fryštáku, Horní a Podhradní Lhotě, v Nahošovicích a Prusinovicích jsou středověké. Na *Valušné* v Uhle našli pod kořenem staré hrušky bronzový celt. — *Zámčiska* v Hradčanech Prusinovicích a Turovicích jsou rozhodně středověká, *Zámčiska* v sousedstvu Chlášťova nad Bratřejovem, potom v Radkovách a Žákovicích jsou mi neznáma. — *Záruby* (české Záseky) jsou v Lukovečku, Pozdichově, ve Slavkově a v Turovicích. V turovských Zárubech u Dřevohostic byla prý srážka s Tatary (pověsť lidová). — Konečně zmiňuji se ještě o všeminské *Zlatné*, kde se ode dávna jednotlivé zlaté mince, duhovky, nacházejí a jmenuji pouze trnavské *Záry* a sehradské *Zárovy*.

E. Peck.

*) Tím budiž na pravou míru uvedena zpráva uveřejněná v č. 39. na str. 115. tohoto časopisu.

Literatura.

Rezultati prehistoričkog ispitivanja na Glasincu v ljetu 1892. Priopčio **Franjo Fiala**, pristav zemalskog muzeja. — Separatni otisk iz Glasnika zemalskog muzeja u Bosni i Hercegoviny. Godina 1892., kniga IV. (Výsledky předhistorických výzkumů na Glasinci r. 1892. Se třemi tabulkami a četnými obrázky v tekstu.) Na nekropolích na Glasinci byly r. 1892. prozkoumány 223 mohyly. Mohyly tyto mají obyčejně tvar plochého kužele s půdorysem okrouhlým neb elyptickým a jsou z pravidla nasypány z kamení lámaného a nasbíraného; zřídka sestávají zcela neb z části z hlíny. Zajímavy jsou mohyly pohlavárů, podobné malým hradištím, jichžto nepatrné rozměry vylučují možnost, že by k účelům obranným byla sloužila. — Mohyly obsahují dílem pohřby žárové, dílem kostrové a někdy objeveny obojí pohřby totiž žárové i kostrové v téže mohyle. Po různu vyskytly se též kostry, jejichž lebka spálena byla, kdežto ostatní kosti ohněm dotknuty nebyly. Zdali pohřby takové byly úmyslné není dosud jisto. — Pohřby bývají v jižní neb jihozápadní části mohyly uloženy. Kostry leží z pravidla od východu k západu, zřídka směrem opačným anebo od severozápadu k jihovýchodu neb od severu k jihu. — Spalovány byly mrtvoly obyčejně na jiném místě, neboť zbytky hranic vyskytují se v mohylách jen zřídka. — Obyčejně bylo pohřbíváno takto: pohřeb uložen na zem a na něj nasypána mohyla; byly však objeveny pohřby v násyp mohyl uložené, jež za dodatečné pohřby proto považovati nelze, poněvadž v mohylách takových žádný jiný pohřeb nalezen nebyl. — Že by žárové pohřby patřily osobám vznešenějším, nelze tvrditi, neboť bohaté milodary vyskytly se někdy při pohřbech žárových a jindy opět při kostrách. — V některých případech byly žárové i kostrové pohřby objeveny ve stejné hloubce, zdali zároveň uloženy byly, nelze s jistotou tvrditi. — Spisovatel se domnívá, že pohřebišť oněch od praobyvatelů illyrských za různých dob používáno bylo, což oporu nalezá v tom, že téměř v žádné mohyle nalezen nebyl pohřeb jediný a že některé pohřby uloženy jsou při kraji mohyly. — Některé pohřby jsou datovány milodary rázu římského. Tak nalezena v plášti mohyly jedné kostra s římskou sponou lukovou, jindy opět vyskytly se římské fibule, římský klíč a římské peníze z 3. věku p. K. ve spálenině. — Nezřídka nalezeny v mohylách též pozdější pohřby středověké ano i pohřby z doby nedávných bojů povstaleckých.

Nálezy z mohyl na Glasinci náležejí většinou skoré době železa, staršího rázu však jsou kamenný mlat a dvě bronzové dýky ze skupiny mohyl v údolí Kovačev do pak spiralový prsten s kuželovitými hlavicemi ze skupiny mohyl u osady Pariževići. Rázu období kultury tènské jsou některé spony ze skupin mohyl u osad Čavarine a Citluci, stříbrná jehlice a dva malé stříbrné kruhy. — Důležité jsou předměty řeckého původu nalezené na pohřebišti čitluckém, totiž dvě bronzové holenice, bronzový šálek, dva bronzové poháry, bronzové sítko pak hliněné poháry se dvěma příčnými velkými uchy při krajích, podobné řeckým nádobám „skyphos“ nazvaným. Jiné předměty jsou původu římského a ještě mladší době náležejí kroužky esovité pak nádoby t. zv. rázu hradištného, vlnicemi okrášlené, z nichž zvláště zajímava je nádobka vlnicemi ozdobená s uchem na boku nasazeným (Tab. I., obr. 2), kteráž nalezena byla při kostře v mohyle na pohřebišti čitluckém. Většina ozdob je z bronzu, železné a stříbrné ozdoby vyskytly se jen po řídku a stříbrné věci byly nalezeny pouze v hrobech, v nichž objeveny milodary, hlásící se ke kultuře tènské. Výjma svrchu uvedených dvou starších dýk bronzových, nalezeny jen železné zbraně (kopí, sudlice, šípy, dýky a nože). —

Podle nálezů sáhají mohyly na Glasinci od mladší doby bronzové až do doby rázu hradištného.

Z okolnosti, že uvedené skupiny mohyl na Glasinci k starým hradištím, jimž lid „gradiny“ říká, se pojí a že hradiště tato jsou při osadách dosud obydlených, soudí spisovatel správně, že nynější osady při hradištích jsou obydleny od dob pradávných a připojuje doměnku, že hradiště ona měla jen účel obranný a že se lid do nich utíkal v dobách nebezpečných.

J. P.

Literatura národopisných výstavek moravských r. 1893. Pěkný zvyk, vydávati o každé výstavce národopisné zprávu, obsahující nejenom katalog, ale i literární příspěvky z oborů na té které výstavce zastoupených, k radosti naší rychle se ujal; letos přibyla takových knížeček celá

řada. Je to sice literatura příležitostná, obsahuje však mnohou práci ceny trvalé. Dotyčné publikace o výstavkách loňských v Ořechově, Vyškově a na Vsetíně i o letošní výstavce nákelské byly v tomto časopise již oznámeny. Jsou nám dále po ruce „Upomínky“ na výstavy v Holešově, Frenštátě, Prostějově, Slavkově, Tišnově, Litovli a dílem též v Přerově. — Objemem neveliká (o 45 stranách), ale obsahem pozoruhodná je „Upomínka na národopisnou a průmyslovou výstavu v Holešově“ 1893. Popsány jsou tu předně „lidové kroje v hejtmanství holešovském;“ v této příčině je okres holešovský zajímavý proto, že se rozkládá na rozhraní tří moravských kmenů. Kroj záhorský a hanácký popsal přední znalec moravských krojů lidových J. Klvaňa, kroj valašský pak Ed. Peck, jenž kromě toho podává zde ukázku ze své větší, ještě nedokončené práce „Lid na Vyzovsku“, totiž „Hospodářské pranostiky a Čarování dobytku.“ Dle této ukázky možno vším právem těšiti se na slíbené souborné národopisné dílo. Přidány jsou ještě „Paměti Holešova“, vypsané z Peckova nedávno vyšlého díla místopisného „Okr. hejtmanství Holešovské.“ — Vzhledem k tomu, že výstava prostějovská byla jednou z největších, které dosud na Moravě byly pořádány, byli bychom očekávali objemnější a obsažnější publikaci o ní, než-li jest skromná „Upomínka na národopisnou, průmyslovou a uměleckou výstavu v Prostějově“ (52 stránek). Místopisný článek „Město Prostějov a okolí“ je na Prostějov poněkud příliš stručným. Článek „O hanáckém lidovém vyšívání“ od Fr. Svozilové je založen na pracích naší nejlepší znalkyně hanáckých výšivek, Vlasty Havelkové. Prof. J. Koželuha popisuje zde díla slavného rodáka prostějovského, stavitele Matouše Rejska z Prostějova. Zajímavou četbu přírodopisnou poskytuje „Několik poznámek o okolí Prostějova“ od V. S (prof. Spitznera.) Následují výpisky „Z denníku starého hospodáře“ Jana Rozsypala z Domamyslic (1793—1830) a historická črta Ignáta Strecka „Průmysl tkalcovský v Prostějově.“ Na konec přidáno několik „Drobností z Prostějova a okolí,“ obsahujících staré zvyky, obyčeje, pověry, opisy starých listin atd. a seznam vystavovatelů. Pěkně ozdobena je knížka tato čtyrmi fototypiemi, představujícími: Hlavní oltář chrámu Páně svat. Kříže v Prostějově, starobylý hostinec Št. Kožušníčka v Prostějově se žudrem a dva pěkné portály renesanční, totiž zámecký a při domě Rainerově. — Za té příležitosti nemůžeme pominouti mlčením, že dr. Vilém Hein, assistent při dvorním muzeu ve Vídni, jenž v létě právě minulém četné moravské výstavky národopisné navštívil, aby o nich podal zprávu anthropologické společnosti vídeňské, uveřejnil o prostějovské výstavě feuilleton v časop. „Deutsche Zeitung,“ v němž pravými superlativy dán výraz obdivu nad bohatostí národopisného oddělení výstavy této vůbec a nad krásou vystavených tam pokladů národopisných, zejmena hanáckého vyšívání. Řečenou zprávu o své návštěvě výstavky prostějovské, přerovské, holešovské, dřevohostické a frenštátské podal dr. Hein ve schůzi anthropol. společnosti vídeňské dne 12. listopadu t. r. před četným posluchačstvem a vzbudil svým tak říkaje entusiastickým výkladem o zajímavosti těchto našich výstavek v posluchačstvu pravé vzrušení; zasloužil si tím upřímných díků našeho lidu. „Upomínka na národopisnou výstavku ve Slavkově“ 1893 (56 stránek) obsahuje obšírný a důkladný článek místopisný o Slavkově, jejž dle pramenů archivu městského sestavil J. Lužný, pak kratší, pěkně psané články národopisné „Domácnosť“, „Několik slov o kroji národním v okolí Slavkova“, od C. Hladkého a „Výšivky“ od Josefiny Sládkové. — Zajímavá, třebas v rozměrech dosti skrovných, čistě národopisná výstavka litovelská doprovozena byla spiskem nadepsaným „Náš lid, jak jeví se ve svých zvycích, obyčejích, písních atd. z kraje litovelského a sev. Moravy“ (63 stránek velké osmerky). Pěkná knížečka tato obsahuje následující články: Svatba. Jak strojívali Hanáci na Litovelsku kout nedělce a jaké pověry s ním spojovali. O dětech. Pěstování a zpracování lnu a konopí na Litovelsku. Štědrý den v pověrách našeho lidu na Litovelsku. O můře a divých žínkách. Pověry. Pranostika povětrnosti a počítání času našeho lidu. Z lidového lékařství. Různé. Stínání berana v Moravičanech. — Ani autoři ani sběratel těchto článků nejsou udáni, čehož litujeme. Nemineme se zajisté s pravdou, prozradíme li, že hlavní zásluha o sebrání těchto pěkných příspěvků k poznání života lidu na sev. Hané přísluší MUDr. J. Smyčkovi. Připojeno je 26 „národních písní severní Moravy“ s nápěvy, jež podává Ign. Melhuba — pěkný a slibný to zajisté začátek sběratelské práce vydavatelovy v tomto oboru. Pravou ozdobou této cenné publikace je velká fototypie starého hanáckého gruntu se žudrem v Cholině, jehož pěkný sádrový model, podrobné půdorysy a výkresy (vesměs od p. stav. Chrudimského) viděli jsme na litovelské výstavce. — Upomínka na národopisnou atd. výstavku ve Frenštátě p. Radh. (stránek textu 38, cena 20 kr.) věnována je z většího dílu místo-

pisu města Frenštátu (historický článek „Z paměti města Frenštátu“ od Jana Ambrože, a popis „Frenštátu s okolím“ od J. Felixe); překvapilo nás tudíž, že národopisná stránka této Upomínky na národopisnou výstavku valašskou ustupuje do pozadí, když přece právě moravští Valaši jsou lidem etnograficky podnes tak zajímavým. Články J. R. Vitáska o „Kroji lidovém na Valašsku“ a „Několik slov o valašském vyšívání“ od Fr. R. Buzka pěkné se čtou, podávají však celkem známé již zprávy národopisné, podobně jako Vitáskův článek „Radhošť“ jest jenom pěkným zpracováním staré literatury. — Z Moravy západní jest nám na ten čas po ruce pouze obsažný „Průvodce výstavy okresní v Tišnově“ 1893 (161 stránek), jejž uspořádal dr. V. Šilený. Tato pozoruhodná knížka zahajena jest obšírným „Geologickým nástinem Tišnovska“ od Vlad. J. Procházky. Slovutný dialektolog moravský F. Bartoš podal „Náčrtek podřečí tišnovského“; následuje popis desíti „hradů a tvrzí na Tišnovsku“, s obrázkem památného hradu Veveří; lidopisný článek „Léčivé byliny na Tišnovsku“ od J. Svobody; historické pojednání P. L. Čermáka „Klášter Tišnovský“ s obrázkem portálu v Předklášteří u Tišnova, známé to památky stavitelské; K. Bártek popisuje „Archæologické nálezy u Malostovic.“ Pozoruhodné myšlénky obsahuje článek T. Šileného „Národopis a umění.“ Kromě obrázků již uvedených je tu ještě pohled na Tišnov a starobylá Tišnovská radnice. — Publikace vydané za příležitosti velké výstavy přerovské vyžadují samostatného posouzení, jež sobě zůstavujeme, až dokončeno bude obšírné dílo Bayerovo „Přerovsko“. — Jak viděti, mohli bychom s touto výstavkovou literaturou moravskou letošního roku býti spokojeni, kdybychom jí nemusili vytknouti jeden nedostatek: Nikde nenacházíme podrobného katalogu výstavy; seznam vystavovatelů některých výstav tohoto nedostatku nenahražuje; vedle seznamu osob schází seznam, po případě — při důležitějších — i popis věcí vystavených. Ten vyžadoval by ovšem práce nevšední; nedostatek jeho je však citelný. Co jsme na kratičkou dobu viděli pohromadě sestaveno, rozešlo se opět do všech koutů Moravy a — není to v evidenci. Kéž by pořadatelé národopisných výstavek roku příštího svou záslužnou činnosť rozšířili i v tomto směru, aby nám dotyčné publikace zachovaly trvalý reflex pomíjejícího obrazu, jejž výstavy samy poskytují. Jenom tak budeme věděti, kde dotyčné, namnoze velmi zajímavé památky národopisné hledati máme. *J. H.*

Příruční mapa markhrabství Moravského a vévodství Slezského. Návodem Vincence z Haardtu provedená v zeměpisném ústavě Ed. Hölzla ve Vídni (českými jmény opatřil V. Houdek. Měřítko 1 : 300.000. Cena: 1 zl. 1893. — Mapa tato vyniká nad jiné nejen svou úpravou, ale hlavně tím, že všecka jména na ní zaznamenána jsou tak, jak jich lid užívá, jak je lid vyslovuje, jestli hlas lidu nejvyšší instancí, která rozhoduje, jak se místní jména psáti mají. Haardtova mapa má nomenklaturu německou, vlastně zněmčenou, a že práce, nahraditi ji názvoslovím českým, původním, svěřena byla p. Houdkovi, jsme opravdu rádi, nebo sotva by se komu jinému byla tak zdařila. Jak pěkně čtou se jména Blatnica, Blatnička místo Velká a Malá Blatnica (dle zněmčeného Gross- und Klein-Blatnitz), Penčice a Penčičky, Lukovec (zcela nesprávně v úředních listech „Velký Lukov“) a Lukoveček! Místo Rymnice mělo státi Rymice, poněvadž starší generace dosud jinak nevyslovuje a na všech starších listinách i na pečeti obecní nejinak čteme. Prštné se už neříká, nýbrž jen Pršné, ačkoli adj. prštěnský dosud žije. Ovšem uvažovati by se mělo o tom, nebylo-li by radno, aby škaredě zkomolená jména se nahradila názvy správnými, třeba zastaralými. Jak nepěkné zní na příklad Dršťkova místo Držkova (ves Držkova = Držislavova)! Příruční mapu Haardt-Houdkovu vřele doporučujeme. *E. P.*

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. Sepsal **Kliment Čermák.** Seš. III. Nákladem F. Hoblíka v Pardubicích. Cena 2 zl. 50 kr. — V čísle 38. podali jsme zprávu o prvních dvou sešitech důležitého spisu tohoto a dovolili jsme si dílo to doporučiti svému čtenářstvu. Sešit III., který právě vydán byl, druží se důstojně k oběma sešitům prvním a vyniká bohatým obsahem svým, úpravou vnější i dokonalým provedením připojených šestnácti tabulek s vyobrazeními mincí, pak podpisy a pečetěmi z mincoven a dolů českých. Spisovatel pojednává napřed o mincovnictví českém za Matyáše I., podává pak popis mincí Matyáše I. a seznam mincí, které vybíjeny byly za krále Matyáše I. v českých mincovnách a připojuje příspěvky k dějinám cen. Na to následují artikule sněmovní, zpráva nejvyššího mincmistra Viléma z Vřesovic radám komory České o proměně na drobné minci, seznam mincmistrů českých mincoven a jich znamení, zkoušečů mince a řezačů želez při českých mincovnách za vlády Matyáše prvního a [illegible] slezských mincoven císařských za císaře Matyáše I. (II.) (1612—1619). Seznamem vyobrazených mincí Matyáše I. (II.) je oddíl

tento ukončen. Na to přistupuje spisovatel k době direktoria stavovského r. 1619, podává seznam direktorů, líčí mincovnictví za direktoria stavů českých, otiskuje mincovní řád stavů českých daný v Praze na Hradčanech dne 28 června r. 1619, připojuje některé zajímavé zprávy a úvahy a podává pak popis mincí stavů českých z r. 1619. a 1620. — Na to uvádí spisovatel jména direktorů moravských, podává popis mincí stavů moravských z r. 1619. až 1621. a mincí stavů slezských z roku 1620—1621, dále seznam mincmistrů českých mincoven a jich znamení, zkoušečů mince a řezačů želez, úřednictva mincoven moravských a slezských za direktoria stavů moravských a slezských. Pak následuje seznam vyobrazených mincí stavů českých, moravských a slezských. Na konci sešitu jsou připojeny poznámky k ukázkám podpisů a pečetí z mincoven a hor českých. — Nehledě k vysoké ceně vědecké, jest dílo uvedené v době nynější, kdy mocné hnutí státoprávní všechny vrstvy národa českého v Čechách a na Moravě proniká, též svrchovaně časové a jest povinností každého vzdělance českého, aby dílo to dle sil svých mravně i hmotně podporoval. *J. P.*

Osídlení krajiny jindřicho-hradecké a novo-bystřické. Napsal Lud. Domečka. V Jindř. Hradci 1893 — Na pohled nepatrná kniha obsahuje důkladnou studii o osídlení pomezního hvozdu v krajině jindřicho-hradecké a novo-bystřické. Spisovatel přihlíží vedle zpráv historických též ku výsledkům bádání archaeologického a podává nám jasný a většinou na pevných základech dějezpytného a archaeologického zkoumání založený obraz o postupu zalidňování hvozdu pomezního. Nejstarší stopy člověka shledáváme v krajině té na t. zv. stezce rakouské, která spojovala Čechy s Moravou a s Dol. Rakousy a jejížto původ zajisté do doby předhistorické položiti sluší. Stezka ta byla tak jako jiné stezky zemské na branicích opevněna branou zemskou, po níž se dosud zbytky valů zachovaly. Při bráně zemské a podél stezky bydleli stráže a to byli nejstarší obyvatelé v místech těchto. Na stráže upomínají místní názvy jako „Stráž“, „Číhadlo“, zbytky valů a skrovné předměty starožitné ze země dobyté. Spisovatel stopuje stráže takové podél zemské stezky. Od stráží při bráně a při stezce zemské vnikali lidé hloub do hvozdu pomezního a usazovali se též na některých místech. Kromě nich vnikali již za doby předhistorické od severu a východu lidé do hvozdu, o čemž některé nálezy předhistorické svědectví podávají. Těsně při hranicích českých nalezeny u moravské dědiny Olšan u Kunžaku mlaty kamenné. Spisovatel stopuje dále velmi podrobně kolonisaci území zkoumaného a shledává, že v X. stol. již některé osady tam založeny byly a že na sklonku XIII. stol. již málo osad chybělo z těch, které tam podnes jsou. Mnohé osady zanikly během času a sice hlavně ve válkách husitských. — Poslední osady přibyly v minulém a v tomto století. — Tak zv. kameny s misami, důlky a rýhami, které za obětní kameny považovány bývají, pokládá spisovatel za znamení mezní, jelikož se kameny tyto vyskytují vždy v určitých směrech a sice v největším počtu při pomezí zemském. — Na každý způsob je tato domněnka spisovatelova pravděpodobnější, nežli výklad, že jsou to kameny obětní, při čemž zřetel se nebéře na to, že kameny takové právě nalezáme v hustém hvozdu pomezním, který teprvé v pozdní době, kdy pohanství za své bralo, hojněji osídlen byl, že bývají často na místech, ku obětem nevhodných a že provázeny nebývají stopami po obětech pohanských, po nichž by se nám byly zajisté v zemi při kamenech žároviště, kosti zvířecí a jiné památky v hojné míře zachovaly, kdyby kameny ony byly vskutku bývaly kameny obětními — Doporučujeme uvedený důkladný spisek svému čtenářstvu *J. P.*

Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. století až do zrušení literátských bratrstev. K. Konrád, spolupracovník našeho časopisu, chystá k vydání dílo, jež bude míti též pro Moravu zvláštní význam. Jsou to „Dějiny posvátného zpěvu staročeského od XV. století až do zrušení literátských bratrstev“, jež přihlížejí také, jak náleží, k Moravě. Neb jako Palacký, vypisuje dějiny národa českého, stále přihlížel k celému národu tomuto, jak rozkládal se po žírných vlastech koruny české, tak třeba jest aby počínal si také dějepisec řečeného zpěvu ježto byl také společný celému národu československému, ba daleko se šířil i na uherské Slovensko o dokonce i do Polska. Tak počíná si proto i K. Konrád v těchto dějinách. Vypisuje posvátný zpěv našich zbožných předků, přihlíží při tom stále též k Moravě a dokazuje, že jeden byl posvátný zpěv národa českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a z nemalé části též na Slovensku, ježto Praha dlouho byla důležitým středištěm vzdělanosti. Zejména tak činí spisovatel při vypsání dějin literátských bratrstev, jež také na Moravě a ve Slezsku docela po způsobu a vzoru českém šířila se a pořizovala sobě tudíž také rukopisné neb tištěné kancionály, graduály, žaltáře a rorátské knihy, a sice takového obsahu, jako bratrstva v Če-

chách. V těchto dějinách vypisuje veškeru bohatou, rozmanitou a velezáslužnou činnosť těchto bratrstev po celý čas jejich trvání a vyličuje, jak důležitý význam tato bratrstva měla netoliko pro zbožnosť a dobrý mrav, nýbrž i pro kulturní povznesení českého národa vůbec. Při tom poukazuje také k zvláštnostem toho kterého bratrstva v jeho zřízení, v jeho písních a kancionálech. A tu zejména stopuje naši národní ornamentiku moravskou rukopisnými doklady až do počátku XVII. století a z části až do XV. století. Hojné a nákladné přílohy dovrší celé dílo a budou mu nemalou ozdobou a dodají mu trvalé ceny. Dílo se již tiskne nákladem dědictví sv. Prokopa.

Slovenské Pohlady 1893. — V dokončeném právě ročníku tohoto znamenitého zábavně-poučného časopisu slovenského zastoupena je archæologie a lidověda velmi čestně oběma osvědčenými veterány — učenci slovenskými — Holubym a Križkem. Málokdo dovede s takovým zdarem spojiti „utile cum dulci“, — zábavně poučovati jako J. Holuby. Čtenáři tohoto časopisu znají ze starších ročníků tento jeho roztomilý způsob vypravování; zvláště však zdařilo se mu to v článcích letoších „Slov Pohladů“: „Čarodejstvo pred duchovným súdom žilinského sv kontubernia v XVI. a XVII. storočí,“ pak „Z prechádzky po Minčove a jeho okolí v Trenčiansku,“ zejmena pak „Poviestky a povedačky podlopenícke.“ Jako kaleidoskop přeskakuje vypravování Holubyho z oblíbené jemu botaniky do kulturní historie, z archæologie do lidovědy, — jedinou větou a to zcela případným pochodem myšlénkovým přenáší se vypravovatel z šerého pravěku do živoucí přítomnosti; co odstavec, nová zpráva, nový příspěvek vědecký, a celé vypravování kořeněno je takovým přirozeným, roztomilým, dobrosrdečným humorem, že čtenář třebas byl ve všech oborech shora vyjmenovaných laikem, přečte všechny články s takovou chutí jako odborník a na nejednom místě poddá se neodolatelné veselosti. Jest to, jakoby p. autor bádaje o čarodějstvu minulých věků, byl sám objevil jakési kouzlo, kterým dovede čtenáře tak říkaje očarovati. Při tom jsou práce jeho po stránce vědecké tak obsažné, že na stručné podání jejich obsahu nelze ani pomysliti, tu možno jen říci: čti sám. — Jiného způsobu jsou historicko-archæologické práce Pavla Križka, v tomto ročníku „Slov. Pohladů“ zvláště četné a obsáhlé. V článku „Pamiatka drievnych národov v slovenskej reči“ vysvětlují se tato od slovenského lidu podnes užívaná slova: Chumaj, dle Križka původně Kuman, Cigán, Čud, Flandra, Nemec, Obor, (od Ombrů, nikoli Avarů), Pačinaga (Pečeneg), Psohlavec (Tatar), Turek, Uhor, Valach, Vlach, Viťaz a Bur. (Buri předvěký národ.) — Obzvláštního pozoru i našich archæologů hodno je však Križkovo velké pojednání „Banictvo“ i s dodatkem „Ešte raz o baníctve,“ kdež přesvědčivě dovozuje, že Slováci již za předhistorických dob v Karpatech hornictvím se zabývali. Ptoleméovi Kotnoi, Tacitovi Cotini a pozdější Satagové jsou dle Križka totožni se slovenskými Sotáky (což je přezdívka, daná jim proto, že zájmeno co? vyslovují so?) Z podobné příčiny sousedi jejich slují Cotáci a Ceperiaci (ceper = teprv); tak i Charváti mají své Čakavce, Štokavce atd; i na Moravě máme na př. Potomáky (říkají „potomá“ místo „potom“), Bajáky (bai = i) atd. Dále podává Križko nový výklad jmena Kvádi, jež odvozuje od kmene ku, kov, tak že by Kvádi byli kováři (slovensky kováč), a opírá své učení o starobylosti slovenského hornictví v Tatrách o tento slovanský výklad jmena Kvádi jakož i o původní slovenskou terminologii hornickou (baňa, ruda, nectná skala, jama) a pak o původně slovanské názvy kovů v Karpatech dobývaných (zlato, stříbro, měď, železo, olovo, rtuť.) V dalším článku „Dobronické a pliešovské starožitnosti“ rozhovořil se p. Križko o některých z užívání vyšlých slovech a frázích zapsaných v gruntovní knize pliešovské (1689—1777). — Z ostatních v náš obor spadajících článků uvádíme ještě tyto: „Predhistorický hrádok Skala v Sučanoch“ od P. B. Socháně (zabývá se však pouze osídlením tohoto místa za historických dob — řádem templářským, jejž lid tamnější nazývá červenými mnichy); „Niečo o mytologickom dualisme“ od K. Chorváta; sbírečka prostonárodních pověr z Novohradu; „Velestúr“ (kopec, na jehož temeně do kamenných balvanů vyryty jsou záhadné nápisy, črty — runy? svého času v Letopisu matice slovenské okreslené a vysvětlované.) — Z článků slovenskému jazykozpytu věnovaných uvádíme permanentní rubriku „Studovaní slovenčiny“ od krajana našeho dra. Fr. Pastrnka, jenž pracuje o veliké dialektologii slovenčiny, za horlivého účastenství takořka veškeré intelligence uhersko-slovenské. — Rozumí se, že hlavní obsah „Slov. Pohladů“ věnován je belletrii a poezii. Časopis tento, na nějž se celoročně předplácí 5 zl., vychází v Turč. Sv. Martině, a měl by u nás býti mnohem více odebírán, nežli se skutečně děje.

V. H.

Hovorna.

Národopisná výstava a národopisná společnost v Praze. Co starořímský mudrc pravil o jednotlivci, „že neví-li co před ním se dělo, jako by nebyl". — platí též o celých národech. Proto jsou neocenitelné zásluhy Palackého, Procházky, Dudíka, Tomka a Rezka a všech ostatních dějezpytců, snažících se objasniti a věrně vylíčiti, co se s našim národem od pradávna dělo, jaké války vedl, kteří a v jaké posloupnosti jeho knížata a králové panovali a jaký osud mu svým vladařením připravili, kdy a kterak se u nás rozličné sociální řády vystřídaly, jaký vliv měla na jejich poměry církev aneb cizina, kterak blahobyt v různých dobách vzkvétal aneb upadal a které byly toho příčiny? — O tom všem poučuje nás dějepis; ale jeho úlohou nebylo dosud bádati, jaký život náš lid za nejdávnějších časů vedl, jaké měl zvyky a obyčeje, jak přebýval, čím se živil, jak se šatil a bavil, jak svůj kroj zdobil a krášlil, jaké názory vzbuzovaly v něm zjevy přírody a jak si své víry vážil? — Tyto a všeliké jiné stránky života a působení našich předků vyzkoumati, jest úlohou národopisu.

I v oboru tomto bylo u nás pracováno: Sušil sbíral národní písně, Kulda rožnovské povídky, Bartoš sledoval zvláštnosti mluvy lidové, Čelakovský snesl tisíce přísloví a pořekadel a vydal pod názvem „Slovanského Mudrosloví", Hanuš a Máchal pokusili se o sestavení slovanského bájesloví, Vlasta Havelková zjistila samostatnosť a svéraznosť naší ornamentiky, Lucie Bakešová přišla na stopu původním tancům milostným i obřadním, jejichž význam vyložila Miloslava Procházková, P. Ig. Wurm hnul otázkou, není-li mezi sympatickým lidovým léčenim a moderním hypnotismem nějaká příbuznosť a Lev Janáček poukázal k podstatě lidové harmonisace.

Než všechen důmysl a důvtip a sebe obětavější píle jednotlivců těchto seznati — ducha národa a zobraziti jeho kulturní vývoj nestačily, k tomu bylo třeba povolati všechny vrstvy národa, všechen lid pospolité a každého jednotlivce zvlášť vyzvati, aby hledal v sobě a mimo sebe, ve zřízení rodinném a obecním, v ústroji společenském, v chrámě, ve škole, na statku, v chaloupce, v dílně řemeslníkově, na poli a v lese, slovem všude aby pátral jak naši předkové byli zaměstnáni v letě a jak v zimě, jak se léčili v nemocech, jak se veselili při svatbách a jaké žalozpěvy pronášely za nebožtíky. Hledání, zkoumání a konečné zjištění všech zvláštností života našich předků a známek jejich kultury je činností národopisnou, která ode tří let pracuje pro výstavu národopisnou, jež r 1895. otevřena bude. Hlavní výbor v Praze jsa podporován místními výbory v Čechách, na Moravě a ve Slezsku řídí velkolepé a mnohoslibné hnutí národopisné a právě zvolen odbor instalační, jemuž připadne úloha, pražskou výstavu uspořádati a vše zaříditi, aby důstojnou se stala národa našeho. — I po stránce věcné jest výstava pražská zabezpečena a hlavní výbor zařídiv a pomocí instalačního odboru uspořádav ji a zakončiv ji r. 1895. rozejde se. Tím však nebude činnosť národopisná v československém národě dokonána; pak nastane potřeba, nasbíraný material vědecky spracovati a pokud možno v muzeu národopisném zachovati. K tomu účelu založena Národopisná společnost, které hrabě Tarouca blahomyslně postoupil rozsáhlé místnosti v nádherném paláci hr. Nosticovském na Příkopech v Praze. Společnost ta uveřejnila následující

Provolání!

Z tisíciletého vývoje národa Českého poznáváme, že vždy klesal, kdykoli sám od sebe se odvracel a cizotou pronikán byl, a naproti tomu že vždy rostl a kvetl, jakmile sám na sebe spoléhaje svou samobytnost a svéráznost pošinul v popředí. *Poznání tudíž této svéráznosti*, poznání sebe sama, bývalo v minulosti, jest v přítomnosti a bude v časech příštích nejdůležitější úlohou národa Českého, v něm spočívá zdar jeho snah a dosažení jeho cílů, v něm jediném jest spása všech jeho ideалů.

Cestou nejbezpečnější v tomto směru jest pak *pěstování vlastivědy* v nejširším smyslu toho slova. Nám nemůže postačovati jenom znalost hranic, v nichž národ Český jest sevřen, ani úhrnné součty obyvatelstva, ani povšechné probrání jeho práce, nýbrž my musíme dokonale probádati všecky zjevy a příčiny, které v těchto směrech naň k dobru či škodě působí. V tom tkví veliký úkol přítomnosti pro budoucnost, to bylo pohnutkou k založení Národopisné společnosti česko-slovanské v Praze.

Od polovice minulého století obrácena snaha učeného světa k národopisnému bádání a dnes není národa vzdělaného, aby touto naukou se neobíral. Z toho studia vyplynuly krásné idey rovnosti a volnosti všech členů národa, toto studium valně přispělo k probuzení národního sebevědomí, ono mělo za následek, že vzácné předměty z minulosti dochované byly zachráněny před zkázou, jemu děkujeme obrození evropské společnosti.

Ten jindy uhnětený lid, který ani u vnitřních poměrech rodinných nebyl svoboden, dnes jest postaven za prvého činitele státního. Dnes všichni obracíme zrak svůj k těm prostým chýžkám vesnickým, v nichž nejslavnější mužové našeho probuzení národního spatřili světlo světa, v těchto chýžkách vidíme odkaz svých předků, v nich spatřujeme neocenitelný poklad pro poznání své samobytnosti, své individuality slovanské. Mnoho se nám sice odcizilo, ale to vesnické zákoutí zůstalo naše, celé naše. Bylo v povržení a zapomenutí — dnes jest naší chloubou! Tisíce učedomělých Čechoslovanů znají význam tento a chápou se práce, aby ty poklady a perly národního bytu ukázali na odiv světu. A užasne svět, až spatří, že ten nepatrný národ český posud jest bohat, posud jest veliký ve své národní individualitě.

A toto velkolepé divadlo má býti ukázáno světu již v r. 1895. na příští národopisné výstavě československé v Praze, kde bude snesen ze všech krajů, ze všech vesnic československých vzácný materiál lidovědný a seskupen tu v obraz, v nějž dnes ani nejbujnější fantasie nedovede se vmysliti. Tu dlouhá řada věků minulých v souhrn vzata představí nám předky naše v živém světle přítomnosti, zde spatříme tu hrudu krví předků posvěcenou v tisícech obrazů a předmětů, zde přibytek lidu v tisícech proměn a přec stále téhož původu výmluvně ukáže na sobě ráz český, tu lid český se všech stránek těla i ducha bude úchvatným potvrzovatelem posud nezašlé naší individuality národní.

Jako elektrická jiskra působila na všechny vrstvy národa myšlénka národopisné výstavy československé v Praze, každý ihned pochopoval nesmírný její význam pro náš národ. Avšak zároveň s touto myšlénkou vytryskla i druhá — totiž nutnost zařiditi společnost, která by se starala hned nyní o theoretickou či vědeckou stránku výstavy a která byla by dědicem všeho, co výstava v jedno snese. Národ náš nechce míti jenom zábavu a podívanou, nýbrž i trvalý zisk z tohoto díla. A tento zisk zabezpečiti nám může jediné národopisná společnost, v níž proto soustřediti musí celý vzdělaný svět český své síly. Nesmíme dopustiti, aby s nesmírnou námahou a velikými obětmi hmotnými i mravními snesený materiál, zase vytratil se po širé zemi, aby cizina — bez toho dychtivě po něm již dnes slídící — svým lupem směla jej nazvati, nesmíme dopustiti, aby drahocenný obraz a odkaz předků našich dostal se do rukou nepovolaných, aby z něho tyli ziskuchtiví agenti a cizinská muzea!

Komu drahá jest nezcizitelná památka předků, kdo pochopil cenu těch němých svědků naší posud nezašlé národní svéráznosti, ten podej nám své ruky, spoj se s námi v mohutné těleso, které od Šumavy na Tatry rámě své rozepne a vše, co tu českého, pojme v náruč svoji.

Za heslem „v sebepoznání naše spása!“ všichni přátelé národopisu, všickni upřímní vlastenci, všickni zdární synové a dcery československého národa přistuptež k nám a jako členové národopisné společnosti podejte nám ruky pomocné v díle, jež dnes jest nedozírné důležitosti, jímž má tisíciletý zápas náš za byt a svobodu nabýti vydatné posily. Národopisem československým položen bude pevný základ pro další vývoj našeho národa; vlastivěda jest hradba, jež nás ochrání proti každé bouři, ona jest mostem, po němž dojdeme cíle svých národních idealů!

Členem Národopisné společnosti se stává, kdo zaplatí: a) jako zakládající člen 200 zl. najednou nebo v pěti lhůtách ročních, b) jako přispívající ročních 20 zl., c) jako činný ročních 5 zl.

V PRAZE, v říjnu 1893.

MUDr. *Josef Reinsberg*, universitní professor, předseda. P. *Ig. Wurm*, konsistorní rada, místopředseda. *Vavř. Jos. Dušek*, gymn. professor, jednatel.

*

Podepsaný sbírá již delší dobu materiál ku místopisu polit. okresu olomuckého, litovelského a prostějovského, jejž pro připravovanou vlastivědu moravskou sepsati hodlá. Mimo jiné prameny (listiny výsadní a pod.) důležity jsou pro místní dějiny též obecní rejstra, gruntovní a sirotčí knihy, knihy smluv svatebních a poručenstev (testamentů), jež v tak mnohé obecní truhlici našich dědin dosud nepovšimnuty, neb alespoň nepoužity leží. Na svých obchůzkách po venkovských obcích okresů řečených shledal podepsaný již mnohé takové knihy a listiny a učinil z nich potřebné výpisy. Ježto však povolání nedovoluje jemu obejíti všechny osady dotčených okresů, obrací se podepsaný tímto na ctěné členy vlasten. muz. spolku olomuckého a na čtenáře tohoto časopisu, s prosbou, aby jemu z obcí, kam dosud nepřišel a které takové obecní spisy z předešlých století chovají, u obecního úřadu zapůjčení spisů nahoře uvedených vymohli a na krátkou dobu ku prozkoumání nevyplacenou poštou do Vídně III. Hauptstrasse 33. zaslali. Věci budou neporušené (po případě i konservované proti dalšímu rozkladu) opět vráceny. — Rodákům každé obce bude zajisté milo čísti ve vlastivědě ob-

širnější zprávu o rodné obci své, což je možno jenom, budou-li všechny místní prameny dějepisné prozkoumány. I všeobecné zajímavé zprávy o životě předků našich chovají spisy nahoře zmíněné: o jejich domácnosti, hospodářství, zámožnosti, kroji, nábytku, zvycích, právních obyčejích, obecním zřízení atd. Kde by snad archiv obecní byl příliš bohatý, aneb naprosto neuspořádaný, budiž laskavě podána o tom alespoň písemná zpráva. Také za zaslání starých spisů cechovních a vůbec jakýchkoli starých písemností a listin bude podepsaný povděčen.

* *V. Houdek.*

Pan gymn. ředitel V. Prasek v Opavě zaslal do našeho muzea sbírku listin v originálech a opisech, která již prvotně panem sběratelem pro toto muzeum byla určena. Jsou to zejmena:

1. Četné výpisky z fundační knihy kostela sv. Mořice v Olomouci, z 15. a 16. stol.
2. Opisy listin z městské radnice ve Slavkově z téže doby.
3. Opisy listin o vinohradech Kosteleckých (na Plumlovsku).
4. Dva listy půhončích dědin moravských v originále.
5. Opisy cech vních listin Loštických a Keleckých.
6. Česká korrespondence z panství Napajedelského a krajského hejtmanství Hradišťského ze 17. a 18. stol., — množství opisů pořízených z velké části nebožtíkem Fr. Skopalíkem
7. Opisy listin různých.
8. Opisy dvou listů Dluhonických z r. 1020 a 1462 pořízené v 18. stol.

Zprávy spolkové.

Valná hromada vlast. muz. spolku, které předsedal vdp. Anatole hrabě d'Orsay, konána byla dne 1. února t. r. za dosti skrovného účastenství v místnostech Čes. Besedy v Olomouci.

Program její byl obvyklý. Místopředseda Dr. Hynek oznámil, že sbírky spolkové v nových místnostech již tak upraveny jsou, že v brzku mohou obecenstvu státi se přístupnými. K návrhu ředitele Sojky, jenž doplněn byl drem Hrubanem vzdán byl valnou hromadou dík všem dámám, ve zprávě jednatelské uvedeným, za ochotu a obětavosť jejich, prokázanou při stěhování a pořádání sbírek spolkových.

Ku konci schůze tlumočil dr. Žáček návrh díků vysoce zasloužilému předsedovi vdp. A. hraběti d'Orsay-ovi, za jeho velkodušnosť, že po tolik let spolku muzejnímu a jeho sbírkám ve své residenci místa poskytoval. Návrh přijat s potleskem a hlučným voláním „Slávy" vys. důstojnému a urozenému panu hraběti, načež schůze skončena.

(Zpráva jednatelská a výsledek voleb uveřejněny budou v příštím čísle tohoto listu.)

XV. výkaz darů

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Dp. P. A. Gardavský	1·—
P dr. Jos. Sova, obv. l. Napajedla	2·—
Dp. P. Th. Káčer, far. Goldlštýn	—·50
Vysokorodá pí. Theresie landhrab. z Fürstenbergů, dvorní dáma	5·—
Zůstatek z dřívějšího výkazu	2965·05
Činí celkem zl.	2973·55
Úroky z ulož ných peněz do 31. prosince 1893	133·95
Úhrnem zl.	3107·50

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
Dp. P. Cyril Kráčmer v Rajhradě	1·—
Dp. P. Ant. Truskal v Plesné	1·—
P. Tom. Zdráha v Seničce	1·—
P. Papáček Beroun	1·—
P. T. pp. bohoslovci	5·—
P J s. Schürer, Mödling	1·—
Dp. P. A. Rambrunn Brno	3·—
P. dr. Stránský v Přerově	2·—
Úhrnem zl.	15·—

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci".

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnosť obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí

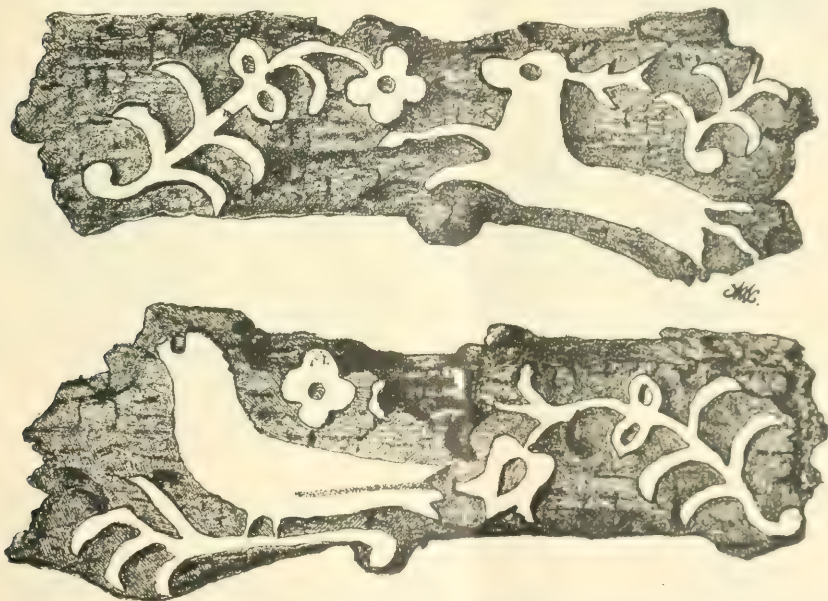
VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 42. Vydáno v květnu r. 1894.

Obušek*).

Podává Vlasta Havelková.

Na poli u Chomútova blíže Olomouce vyorán byl nedávno nápadný, olovem vykládaný kousek dřeva, po jehož očistění shledáno, že pochází z tak zvaného obuchu (čagan), jakéhož až doposud uher. Slováci i jiní Slované používají. Nalezený kus obušku (obr. 1.), jehož okraje nyní jsou spráchnivělé a odrobené, vykládán jest na obou stranách ornamentem

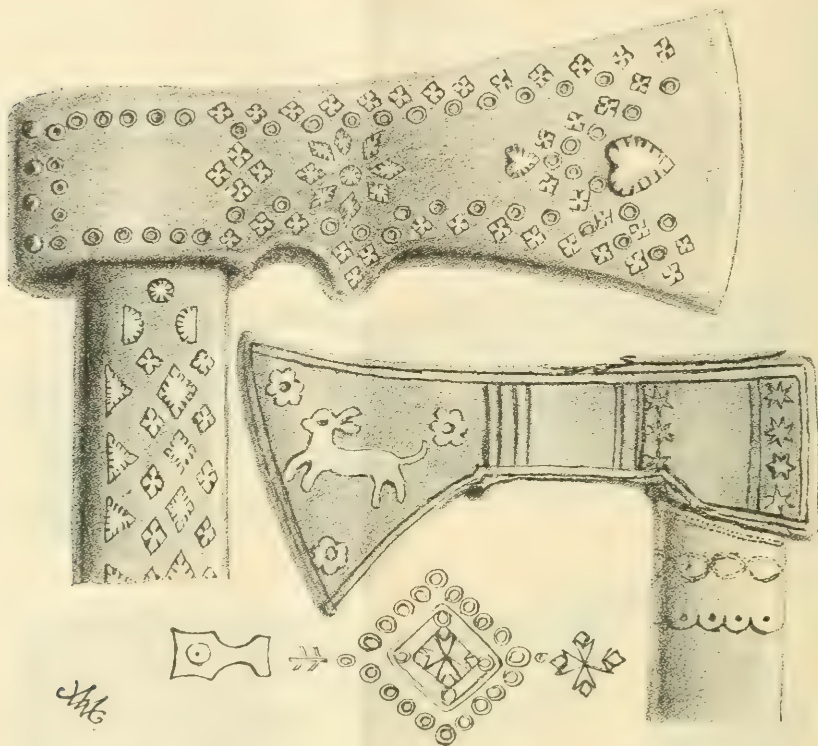
Obr. 1. Obušek od Chomútova.

z olova, představujícím jelena a na druhé straně na větvici sedícího ptáčka. Způsob celého ornamentu je charakteristicky národní.

Tak zvaný čagan (obušek, u Valachů **valaška** zvaný) jest hůl, na jejímž konci připevněna je ozdobná malá sekerka tvaru zvláštního,

*) Obrázky kreslila sleč. Madlénka Wanklova.

která bývá z kovu, ponejvíce z mosazu, často však jen ze dřeva bohatě vykládaná neb také jinak vyzdobená. Obušek sloužil asi Slovanům dříve netoliko jako zbraň, nýbrž také jako odznak důstojnosti a moci v tom smyslu asi jako žezlo čili berla vladařská. Dle M. Václavka [1]) scházeli se v dřívějších dobách sousedé u rychtáře nebo fojta a vykonávali svými obuchy i hlasovací právo. Při hlasování totiž nebo při projevu souhlasu přicházeli sousedé jeden po druhém ke stolu fojtovu, kdež byla postavena obecní pečeť, kteréž se svými obušky dotýkali a tak své právo a povinnost vykonávali.

Obr. 2. Valašské obušky od Vsetína.

Valaši dříve bez valašky (obušku) nikdy nevycházeli. Nesloužila jim toliko za podpěru při chůzi, nýbrž též za zbraň a bývala tím skvostnější, čím zámožnější byl její majitel.

Že naši předkové obuškům i zvláštní čarodějnou moc přikládali, dovozuje poznámka v Jungmanově slovníku sv. II. str. 807: „Ay; ta musy moga býti; kdybych se měl také biti o nj s černým zlým duchem, porazjm geg obuchem“ (M. M.). — Také mocný kralevič Marko užíval

---

[1]) „Výstava na Vsetíně“. Český lid 1893 č. 3.

obuchu jako smrtící zbraně. „Tu zatočí Marko buzdovanem, obuch letí, kam ho Marko směří“. — Moravská pověsť „Juráš a Ondráš“ vypravuje o čarodějném obuchu, jejž dostal odvážlivý lupič Ondráš od mocné jakés věstky, a dokud ho nedal z ruky, zůstal nepřemožitelným. — Valašské obušky bývaly buď skutečné ostré sekerky mosazné nebo jen dřevěné (obr. 2.); však bohatě perletí, také olovem nebo mosaznými nýtky a drátky vykládané, rovněž jako dýmky (obr. 3.) a rukovítka pastýřských bičů.

Vyobrazená větší dýmka a obuch pocházejí z okolí Vsetína a jsou majetkem pana stavitele Urbánka. Menší dýmka je z Dalmacie, jest

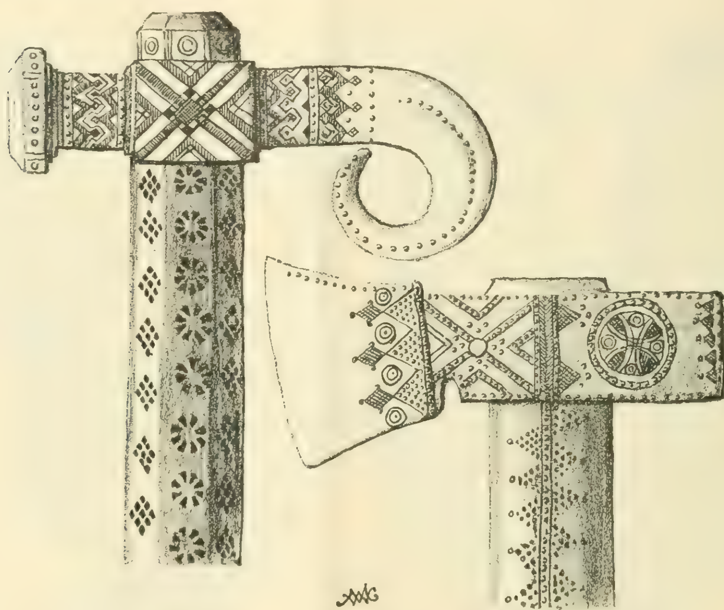
Obr. 3. Vykládané dýmky. Větší od Vsetína, menší z Dalmacie.

rovněž z hruškového dřeva, perletí a nýtky vykládaná jako vsetínská dýmka a obušek. Menší obušek na obr. čís. 2. je též dřevěný, je však vykládán olověnými ozdůbkami a ovečkou jako obušek pod č. 1. vyobrazený. Uvedla jsem zde dýmky, bych poukázala na dovednou domácí práci valašskou a zároveň abych na duševní a kulturní příbuznost jiných kmenů slovanských s naším lidem v jeho tvoření opětně upozornila. [2])

---

[2]) Český lid 1889 č. 5.

Podobně zdobí si též Huculové[3]) své nástroje, zbraně, dýmky, krátké bartky a kjelevy (kyje) (obr. 4.) čili obušky, kteréž poslednější stále je provázejí a svým tvarem některým předhistorickým sekerkám nebo lépe řečeno obuchům se podobají. Držátko kjelevu je celé z mosazu a je hojně okrášleno. Podobá se, že kjelev sloužil druhdy též za odznak úřední hodnosti, neboť sousedé a starší vážení Huculové podnes bez kjelevu nikdy nevycházejí. Bez toporka (bartky) nevychází z domu žádný Hucul, sloužilať mu bartka k obraně a při tanci nebo zábavě máchá jí junák malebně kolem hlavy. Huculský toporek těší se velké oblibě i ve vyšších kruzích rusínských a tu setkáváme se s ním často ve větších městech haličských.[4])

Obr. 4. Huculské kjelevy.

Také dýmečka obyčejně skvostně ozdobená bývá stálým průvodcem. Hucula a dýmky huculské vynikají zvláště rozmanitými ozdobnými víčky, které se drobným fantasickým vížkám podobají.

Předhistorický obušek, huculskému kjelevu podobný, byl nalezen v Nákle u Olomouce, kdež v tak zvaném „Okolicku" rozsáhlá osada nákolní za pradávna stávala, čemuž množství silných kolů v bahně vězících a rozličné nalezené tam vzácné věci bronzové nasvědčují.[5])

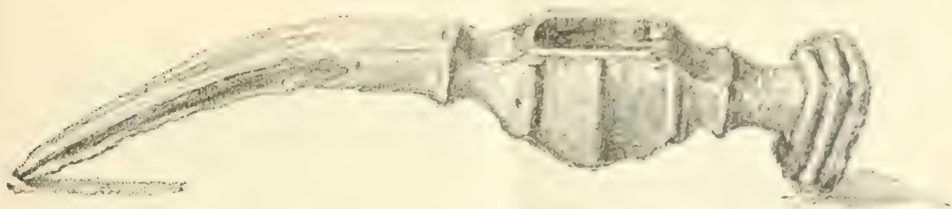
---

[3]) Zlatá Praha 1888 str. 680.

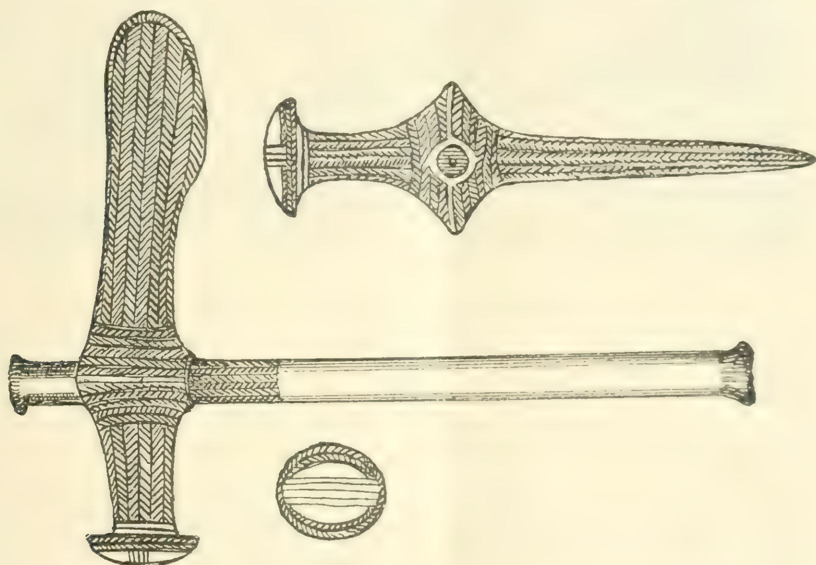
[4]) Básník Felkovič, rodem Hucul, chodíval v původním kroji huculském a dle přání svého byl v něm i pohřben.

[5]) Časopis olom. muz. č. 22.

Obušek tento (obr. 5.) je ze železa anebo snad z nějaké směsi kovové zhotoven a z jeho tvaru lze souditi, že spíše za odznak důstojnosti nežli za zbraň bojovnou sloužil. Jiný obušek z doby předhistorické (obr. 6.), kterýž rovněž huculskému kělevu se podobá, byl nalezen v močálovité louce u Hodonína na Moravě[6]). J. Spöttel pokládá obušek tento

Obr. 5. Železný obušek z Nákla.

Obr. 6. Bronzový obušek předhistorický, nalezený u Lužic.

za odznak důstojnosti a vyslovuje se v ten smysl, že je asi výrobkem

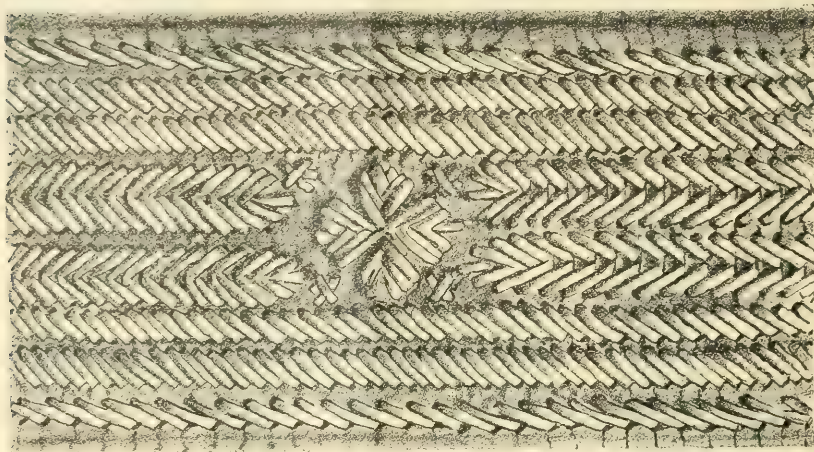
[6]) Viz č. 15. tohoto časopisu.

Na základě zprávy, kterou p. Mořic Trapp, c. k. konservator a kustos Františkova muzea v Brně o obušku hodonínském redaktorovi laskavě zaslal, uvádíme následující zajímavé podrobnosti:

Po smrti Ig. Spöttla byl obušek onen ve veřejné dražbě koupen budapešťským antikvářem Jakubem Krausem, který jej dále prodal obchodníku Deutschovi v Holiči. Deutsch nabízel jej ku koupi muzeu Františkovu v Brně a to zavdalo p. Mořici Trappovi, kustodu tohoto muzea podnět, aby po původu zajímavého předmětu onoho pátrati dal. Úředním vyšetřováním bylo zjištěno, že obušek nalezen byl r. 1856 nádenníkem Janem Prokopem z Lužic při oraní na dně rybníku od 40 let vysušeného,

slovanským, jelikož čárkový ornament, jímž sekyra ozdobena je, zhusta se vyskytuje na nádobách předhistorických, nalezených na hradiskách v uherském Slovensku a na Moravě.

Podobné čárkové ozdoby vyskytují se na hanáckých kožených pasech pro muže, jež ploskými měděnými a mosaznými dráty, různobarevnými proužky koženými a někdy také brky z pávích pér ve způsobě

Obr. 7. Kožený pas hanácký z Příkaz.

čárkového (rozmarinového) vzorku pošity bývají, jak to spatřujeme na vyobrazeném zde hanáckém pasu z Příkaz (obr. 7.).

---

kterýž se rozkládal na půdě cís. statků poblíž „dvora na písečném rybníku" mezi Hodonínem a Lužicemi. Obušek ležel ve hloubce 20—25 cm. v zemi.

Žena nálezcova prodala jej za 50 kr. (!) obchodníku Šalomounu Kleinovi v Lužicích, kterýž jej opět prodal jmenovanému již Deutschovi v Holiči a od tohoto koupil jej zemřelý sběratel starožitností Ig. Spöttl ve Vídni za 130 zl. Nyní byl obušek zakoupen c. a k. dvorským muzeem ve Vídni za obnos 50 zl

Pokud úřední pátrání po původu obušku trvalo, byl složen ve Františkově muzeu v Brně a u příležitosti této byl kov, z něhož obušek sestává, na podnět p. kustoda Trappa p. A. Gawalovskim, přísežným lučebníkem v Brně, lučebně zkoušen. —

Lučebním rozborem bylo vyšetřeno, že kov obušku obsahuje:

cín	7.990%
olovo	0·056%
železo	1·970%
měď	89·212%

Obušek onen není tudíž z mědě, nýbrž z bronzu.

Františkovo muzeum v Brně chová barevný sádrový odlitek obušku lužického, který mu c. a k. dvorským muzeem ve Vídni věnován byl. Red.

Hroby se skrčenými kostrami na Znojemsku.

(Část anthropologická).

Píše Jaroslav Palliardi.

(Dokončení.)

Čís. 8. Velmi porouchaná lebka mladé ženy. Zuby jsou vyvinuté a mírně obroušené. Švy jsou složité; všechny a zejména i šev čelní jsou otevřené, jenom šev korunní počíná na levém konci srůstati. Levý výčnělek soscový, levé jho, k soscovému výčnělku přilehající část kosti spánkové, pravá polovice horní i spodní čelisti i se zuby jsou zeleně zbarveny. Processus stylloideus je neobyčejně dlouhý a silný. Očnice jsou prostředně vysoké a oblouky nadoboční nepatrně vyvinuté; nos má ostrý hřbet a nesedí hluboko. Kolmé čelo zahýbá náhle v temeno, jež se v zadu splošťuje, načež k vysedlému záhlaví příkře spadá. Spodní čelisť je úhledná, brada je zašpičatělá a vyčnívá. Zuby jsou ve spodní čelisti kolmo vrostlé. — Rozměry: d. = 184·5; oč. š. = 40; oč. v. = 34 (?). — Index očnic obnáší 85·00 (?). Ačkoli nebylo lze index délkový vyšetřiti, jest přece patrno, že lebka byla dolichocefalní.

Čís. 9. Velmi dobře zachovalá lebka dospělého muže. Všechny zuby jsou vyvinuté a prostředně obroušené. Švy jsou složité. Srůstati počínají: korunní uprostřed a na pravém konci, pak šípový na začátku; tento je v délce 20 mm na rozhraní druhé a třetí třetiny zcela uzavřený. Lambdový je srostlý na pravém konci. Na levém konci švu lambdového je velká vsutá kůstka. Zajímavou nepravidelnost spatřujeme v obou švech šupinových: tam, kde kosť spánková v sousedství kosti klínové dotýká se kosti temenní, tudíž na předním hořejším kraji jejím, nacházíme velké vsuté kůstky, podobající se pokračování šupinové části kosti spánkové. Na pravé straně jsou dvě takové vsuté kosti nad sebou, spodní z nich souvisí švem šupinovým s předním krajem kosti spánkové a s kostí klínovou a dotýká se švu korunního, druhá hořejší a poněkud menší přiléhá vespod šupinovým švem k uvedené spodní vsuté kůstce a je podobným švem spojena s předním krajem kosti temenní a s kostí čelní. Po levé straně nachází se v místech těch pouze jedna podlouhlá vsutá kosť podobná, jež šupinovými švy spojena je s hořejším předním krajem kosti spankové a jež stejným způsobem zasahuje mezi kosť klínovou a temenní, dotýkajíc se švu korunního, kterýž ní jest přerušen. Jest to zvláštní druh t. zv. stenocrotaphie, která zde spůsobena je vsutými kůstkami. Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo kulaté, hrboly temenní klenuté ale ne příliš vysedlé, záhlaví mírně vypouklé a na pravé straně poněkud stlačeno. Oblouky jařmové nejsou shora viditelny. — Norma occipit: Ne příliš vysoký zašpičatělý oblouk, strany spadají v plochých obloucích tak, že se vespod přibližují. Torus je vysedlý a tvoří trojhranný výstupek. — Norma lat: Obličej mírně prognátní, nos hluboko zapuštěný, oblouky nadoboční vysedlé, čelo kolmé a klenuté avšak nízké, zakulacuje se v temeno, jež tvoří dlouhý plochý oblouk, jenž příkrým svahem přechází v záhlaví. — Norma fac: Obličej úzký a dlouhý, dutiny lícní hluboké, nosní otvor široký. Kosti nosní jsou dlouhé, srostlé a klenuté,

tvoří blízko kořene ostrý hřbet, který se dále ku předu splošťuje. Očnice jsou nízké a šikmé, oblouky nadoboční vyvinuté. — Patro je hyperbolické. — Spodní čelisť je drsná, brada široká vyčnívá, větve nejsou příliš šikmé, zuby jsou kolmo zasazeny, chrup tvoří ve spodní čelisti hyperboli. — Rozměry: d. = 182; š. = 135; v. = 133; spl. = 100; č. š. = 98; svrch. obl. v. = 72; celého obl. v. = 120; j. š. = 129 5; oč. š. = 40; oč. v. = 30; n. v. = 51; n. š. = 28; p. d. = 55·5; p. š. = 40·5; vod. obj. - 512; pod. obj. 378; př. obj. — 304. — Indexy: délkový — 74·17; výšky 73 07; svrch. obl. — 55·59; celého obličeje - 92 66; očnic — 75·00; nosu — 54·90; patra = 72·97. — Lebka je tudíž dlouhá, prostředně vysoká, má obličej úzký, očnice nízké, otvor nosu široký a nízké patro.

Čís. 10. Porouchaná lebka dospělé ženy. Pravá kosť spánková, jho a čásť kosti lícní, spodní kraj pravé kosti temenní, pravá půle spodní části záhlaví až přes torus, pak pravá větev spodní čelisti jsou měděnkou zeleně zbarveny. V hořejší čelisti scházejí zuby a alveoly jsou olámané, lze však přece pozorovati, že mnohé zuby již za živa vypadaly. — Švy jsou otevřené a složité. Na konci švu šípového, kde tento lambdového se dotýká, je na levé straně velká a na pravé menší vsutá kůstka; též na pravém konci švu lambdového shledáváme dvě větší vsuté kůstky. Levá polovice švu lambdového jeví ještě jinou nepravidelnost tím, že některé zuby záhlavní nesáhají do protilehlých zubů na kosti temenní, nýbrž že se na způsob lišejníků rozšiřují a přes kosť temenní překládají. — Nepravidelné zuby tyto jsou 2—8 mm. dlouhé a největší z nich dosahuje délku i šířku 10 mm. — Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo zakulaceno, hrboly tememenní význačné, záhlaví úzké a vysedlé. Norma occipit: Vysoký oblouk, hrboly temenní vynikají a od nich spadají strany v plochých obloucích tak, že se vespod sbližují. Torus je mírný. — Norma later: Horní čelisť je alveoprognátní, nos není hluboko zapuštěn, oblouky nadoboční vynikají málo, čelo přímé zakulacuje se v klenuté temeno, jež šikmým svahem se sklání k vysedlému záhlaví. — Norma fac: Tvář není příliš úzká, dutiny lícní jsou dosti hluboké, nos široký a klenutý, kosti nosní tvoří napřed ostrý hřbet, splošťují se však dále ku předu. Očnice jsou šikmé a nízké, oblouky nadoboční nejsou vyvinuty, jen nad pravým okem blíže nosu je hrubší hrbolek. — Spodní čelisť úhledná, brada zašpičatělá vyčnívá, zuby stojí v čelisti kolmo a tvoří hyperboli. Pod zacelenými alveolami třetích stoliček je čelisť nižší a nabubřelá, větve nejsou příliš šikmé. — Rozměry: d. = 178; š. = 132 (?); č. š. = 94; z. š. = 105; oč. š. = 42·5; oč. v. - 32·5; n. v. 50; n. š. 27. — Indexy: délkový 74·15 (?); očnic 76 47; nosu 54·00. — Lebka je tudíž dlouhá, má široký otvor nosní a nízké očnice.

Lebky čís. 9. a 10. pocházejí z hromadného hrobu, který popsán byl v čís. 40. na str. 134. Bronzové ozdoby byly při lebce čís. 10.

Čís. 11. Porouchaná lebka starší ženy. Lebka je objemná a hmotná, zuby jsou všechny vyvinuté a silně ohlodané. Švy jsou většinou srostlé, korunní skoro docela, šípový poněkud méně; na něm je místy viděti, že byl složitý; lamdový je více srostlý uprostřed, po stranách méně a

je taktéž složitý. — Norma pariet: Obrys vejčitý, čelo dosti široké a zakulacené, hrboly temenní zakulacené, záhlaví vysedlé a úzké — oblouků jařmových není viděti. — Norma occipit: Zašpičatělý, ne příliš vysoký oblouk, hrboly temenní nevyčnívají a strany spadají od nich v plochých obloucích sbližujíce se vespod. Torus není znatelný. — Norma later: Tvář alveoprognátní, nos vystupuje pozvolna z čela, oblouky nadoboční jsou mírně vysedlé, čelo málo nazpět nakloněno, zakulacuje se v ploché temeno, jež šikmým svahem spadá k vysedlému a svislému záhlaví, s nímž schodek tvoří. — Norma fac: Obličej úzký, dutiny lícní nehrubě hluboké, nos prostředně široký a není hluboko zapuštěn. Oblouky nadoboční jsou mírné, očnice šikmé a prostředně vysoké, kraj jejich je ve vnitřním spodním koutku vykrojený a tvoří k nosu chobot. Patro je hyperbolické. — Spodní čelisť je úhledná, brada zašpičatělá vystupuje, větve jsou nízké a šikmé, zuby stojí v čelisti kolmo a tvoří paraboli. — Rozměry: d. = 194; š. = 134; č. š. = 96·5; z. š. = 110; oč. š. = 38; oč v. = 30·5; n. v. = 51; p. š. = 43·5; cel. obl. v. = 116·5 (?); vod. obj. = 530; př. obj. = 310 (?). Index délky = 69·07; očnic = 80·26. — Lebka je tudíž význačně dlouhá a má očnice prostředně vysoké.

Čís. 12. Porouchaná lebka dospělé ženy. Zuby jsou všechny vyvinuté a mírně otřelé. Švy jsou velmi složité a v šípovém i lambdovém je mnoho drobných kůstek vsutých. Srůstati počínají: korunní na levé straně a lamdový na obou koncích; šípový je na začátku třetí třetiny v délce 12 mm. skoro docela zacelený. — Levý výčnělek soscový jeví světlou zelenou barvu od měděnky. — Norma pariet: Obrys vejčitý, při němž přední partie od význačných hrbolů temenních je vytáhlá a komolému kuželu podobná. Čelo je zakulaceno, záhlaví vypouklé — Norma occipit: Nízký poněkud střeše podobný oblouk, hrboly temenní klenuté, strany spadají od nich v plochých obloucích, tak že se vespod přibližují. Torus je mírný. — Norma lat.: Oblouky nadoboční nevystupují, nos vychází zvolna z čela; toto je nízké a kolmé, zakulacuje se náhle v temeno ploché, uprostřed poněkud propadlé, jež šikmým, dosti příkrým svahem sklání se k silně vysedlému záhlaví. Torus se jeví se strany jako schodek. — Norma fac: Tvář úzká, dutiny lícní plytké, nos prostředně široký, očnice nízké a šikmé, oblouky nadoboční nejsou vyvinuty. — Patro bylo hyperbolické. — Spodní čelisť je dosti hrubá, brada je zakulacená a vystupuje; větve jsou šikmé. Zuby stojí ve spodní čelisti kolmo a tvoří hyperboli. — Rozměry: d. = 185; š. = 130·5; v. = 130; č. š. = 91; vod. obj. = 508; pod. obj. = 372; př. obj. = 298·5. Index délky = 70·54 a výšky = 70·27. — Lebka je tudíž význačně dlouhá a prostředně vysoká.

* * *

Lebky z hrobů se skrčenými kostrami na Znojemsku.*)

Naleziště	Číslo lebky	Pohlaví	Stáří	Největší délka (Diamètre longitudinale L)	Největší šířka (Diamètre transversale B)	Výška (Diamètre basilobregmatique H)	Délka spodiny lebky (Ligne nasobasilaire L B)	Nejmenší šířka čela (Largeur front. minimum B')	Šířka záhlaví (Largeur biastérique)	Objem vodorovný (Courbe horizontale)	Objem podélný (Courbe médiane, du nasion au opisthion)	Objem příčný (Courbe transversale)	Patro (Le palais): Délka (G_1)	Patro (Le palais): Střední šířka (G_2)	Otvor týlní (Foramen magnum): Délka	Otvor týlní (Foramen magnum): Šířka	Výška celého obličeje (Long. totale de la face G H)	Výška svrchního obličeje (Long. de la face superieure G' H)	Šířka jařmová (Larg. bizygomatique J)	Očnice (Orbitaire): šířka (largeur O_1)	Očnice (Orbitaire): výška (hauteur O_2)	Nos (Nasale): Výška (haut. N H)	Nos (Nasale): Šířka (larg. N B)
biště ve vrbovské cihelně	1	♂	střední	135	125	126	95·5	91	99·5	495	362	284	53	43	41·5	30	—	71·5	129·5	41·5	31·5	51·5	25·5
	2	♀	střední	170	118·5	—	—	90(?)	—	—	342	273	—	—	—	—	—	—	—	34	30	49 (?)	25 (?)
	3	♂	mladý	194	137 (?)	141	104	96	113·5	536	394	305 (?)	54·5	40·5	36	33·5	—	67·5	—	34	28	47	22
	4	♀ (?)	střední	185·5	127·5	141	102·5	95	101·5	505	375	294	—	44	38·5	29	—	64·5	123	39	31·5	48	24
	5	♂	mladý	192·5	133·5	142·5	110	98·5	—	526	390	313	56	41	35·5	29·5	—	67	—	—	—	—	—
	6	♂	starši	196·5	142	—	—	98·5	—	542	400	322	—	—	—	25	—	80 (?)	—	47 (?)	34·5 (?)	53·5	23
	7	♀	stará	174·5	125	—	—	90·5	—	483	—	307	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	8	♀	mladší	184·5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	34 (?)	—	—

Pohře-	9	♂	střední	182	135	133	100	98	—	512	378	304	55 5	40 5	34·5	29·5	120	72	129·5	40	30	51	28
	10	♀	starši	178	132 (?)	—	—	94	105	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	42·5	32·5	50	27
	11	♀	starší	194	134	—	—	96·5	110	530	—	310 (?)	—	43·5	—	—	116·5 (?)	—	—	38	30·5	51	—
	12	♀	střední	185	130·5	130	—	91	—	508	372	298 5	—	—	37	27	—	—	—	—	—	—	—
Pohřebiště v Oblekovicích	1	♀	mladá	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	♀	střední	206	130·5	—	134 (?)	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	48	27·5
	3	♀	mladá	180·5	—	—	—	91	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	4	♀	starší	186·5	131	—	—	91·5	103 (?)	507	—	304	55·5	38	—	—	—	—	—	—	—	55·5	38
	5	♀	starši	185	129	—	—	—	103	504	—	305	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	6	♀ (?)	střední	201	126·5	—	—	107	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	7	♀ (?)	mladá	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	8	♀	starši	192	132	—	—	92·5	—	510 (?)	380 (?)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

*) Kromě výšky dle shody frankfurtské. (Cranes mensurés d'après les instructions de Francfort.)

Indexy lebek z hrobů se skrčenými kostrami na Znojemsku.

Naležiště	Číslo lebky	Pohlaví	D : Š. (Cephalicus)	D : V. (Verticalis)	Š : V.	Celý obličej (Facialis gener.)	Svrchní obličej (Facialis super.)	Očnice (Orbitalis)	Nos (Nasalis)	Patro (Palatinus)	Otvor týlní (Foram. magni)
Pohřebiště ve vrbovské cihelně	1	♂	67·56	68·85	100·80	—	55·21	75·90	49·51	81·13	72·28
	2	♀	69·70	—	—	—	—	88·23	51·20 (?)	—	—
	3	♂	70·61	72·68	102·91	—	—	82·60	46·80	74·31	93·05
	4	♀	68·73	76·01	110·58	—	52·43	80·76	50·00	—	75·33
	5	♂	69·35	79·22	106·74	—	—	—	—	73·21	83·09
	6	♂	72·26	—	—	—	—	73·40 (?)	42·99	—	—
	7	♀	71·66	—	—	—	—	—	—	—	—
	8	♀	—	—	—	—	—	85·00 (?)	—	—	—
	9	♂	74·17	73·07	98·51	92·66	55·59	75·00	54·90	72·97	85·50
	10	♀	74·15 (?)	—	—	—	—	76·47	54·00	—	—
	11	♀	69·67	—	—	—	—	80·26	—	—	—
	12	♀	70·54	70·27	100	—	—	—	—	—	72·97
Pohřebiště v Oblekovicích	1	♀	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	2	♀	63·34	—	—	—	—	—	57·29	—	—
	3	♀	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	4	♀	70·24	—	—	—	—	—	—	68·46	—
	5	♀	69·72	—	—	—	—	—	—	—	—
	6	♀	62·93	—	—	—	—	—	—	—	—
	7	♀	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	8	♀	68·75	—	—	—	—	—	—	—	—

Celkem zachovalo se z hrobů oblekovických 8 velmi porouchaných lebek ženských, z nichž jenom 6 částečně změřiti se dalo. Z hrobů vrbovských je material četnejší a zachovalejší. Lebek z tohoto pohřebiště mám celkem 12 (5 mužských a 7 ženských) a pouze jediná ženská lebka je tak porouchaná, že kromě délky a rozměru očnic jiných měr neposkytla.

Již z jednotvárnosti svrchu položených popisů jednotlivých lebek lze seznati, že z hrobů oblekovických i vrbovských zachované lebky jsou si podobny a že význačnými znaky svými celkem se shodují.

K témuž výsledku vede nás zkoumání měr a indexů.

Index délkový (d: š.) při lebkách oblekovických nejnižší 62·93, nejvyšší 70·24 a střední 66·99, a při lebkách vrbovských nejnižší 67·56, nejvyšší 74·17 a střední 70·70. — Při mužských nejnižší 67·56, nejvyšší 74·17 a střední 70·78; při ženských nejnižší 68·73, nejvyšší 73·87 a střední 70·64.

Rozložíme-li indexy délkové na serie obdržíme následující řady:

Při lebkách vrbovských a sice při všech bez rozdílu pohlaví:

67 —	68 —	69 —	70 —	71 —	72 —	74
1	1	3	2	1	1	2

Oscilační bod připadá na číslo 69, kdežto střední index vypočten byl na 70·70. — Rozdíl ten se zmenšuje, uvážíme-li, že mezi indexy zařaděnými pod č. 69 je též jeden, obnášející 69·70, tedy index blízký čís. 70 a můžeme přijati, že střední index všech lebek vrbovských spadá mezi 69 a 70. — Totéž platí o lebkách mužských i ženských o sobě.

Pohřebiště oblekovické i vrbovské jsou co do místa i času velmi blízká a vykazují celkem i stejnou kulturu. — Nebude tudíž nesprávno, uvážíme-li material anthropologický z obou těchto pohřebišť jako jediný celek. Učiníme-li tak, obdržíme pro všechny lebky bez rozdílu pohlaví střední index 69·54 a toto nám potvrzují též indexy rozložené na serie:

62 —	63 —	67 —	68 —	69 —	70 —	71 —	72 —	74
1	1	1	2	4	3	1	1	2

neboť oscilační bod připadá tu na čís 69.

Na výsledku tom nemění ničeho přibereme-li k materialu našemu též změřené lebky z pohřebiště skoronického[2]) (d. — 187, š. — 127, ind. — 67·9 a d. — 185, š. — 138, ind. — 74·6) pak z pohřebiště měninského[3]) (ind. 64·50), neboť obdržíme tu vypočtený střední index 69·46, který potvrzení nalezá i methodou seriovou, při níž oscilační bod zůstává tak jak svrchu uvedeno bylo při čís. 69. — Dvě p. dr. Wanklem změřené lebky z hrobů příkazských[4]), kteréž obsahem svým poněkud jiný ráz jeví nežli ostatní zde v úvahu vzatá pohřebiště, jsou mesocefalní a vykazují index 79.

---

[2]) Mitth. anthrop. Ges. Wien XIV. (59).

[3]) Ibid. IX. 202.

[4]) Časop. olom. muz. č. 23.

Index výšky (v: d) podává nám následující obraz: Při lebkách z pohřebiště ve vrbovské cihelně vyšetřen nejnižší index 68·85, nejvyšší 79·22 a střední 73·35. U mužských lebek nejnižší 68·85 a u ženských 70·27 a 76·01 a střední 73·14. Střední indexy lebek vrbovských mužských i ženských i všech dohromady svědčí na lebky prostředně vysoké (orthocefalní) a ze šesti lebek, při nichž výška změřiti se dala, jest jedna nízká (chamaecefalní) (ind. = 68·85,) tři jsou orthocefalní (ind. 70·27, 72·68, 73·07), dvě pak vysoké — hypsicefalní (ind. 76·01 a 79·22). — Výškový index (v: d.) při lebce z pohřebiště skoronického byl vyšetřen při výšce = 142 na 76·70 a svědčí tudíž také o lebce hypsicefalní.

Index délky celého obličeje bylo lze vyšetřiti pouze u lebky jediné, při níž vypočten byl na 92·66. Při dvou jiných lebkách vyšetřen index svrchního obličeje na 52·21 a 52·43. Všechny tyto indexy svědčí tudíž na dlouhé, úzké tváře (leptoprosopní) a s tím shoduje se též tvar tváří ostatních lebek, jejichž index obličejový proto, že jim oblouky jařmové scházejí anebo že alveolární kraj horních čelistí porušen jest, vyšetřen býti nemohl.

Očnice.[5]) Vrbovské lebky vykazují bez ohledu na pohlaví index nejnižší 73·40 (očnice nízké), nejvyšší 88·23 (očnice vysoké) a střední 79·73 (očnice nízké), při mužských lebkách nejnižší 73·40 (nízké), nejvyšší 82·60 (prostředně vysoké) a střední 76·72 (nízké), při ženských pak nejniží 76·47 (nízké), nejvyšší 88·23 (vysoké) a střední 82·14 (prostředně vysoké).

Rozložíme-li indexy tyto na serie, obdržíme následující řady:

Při mužských lebkách:			Při ženských lebkách:			
73 —	75 —	82.	76 —	80 —	85 —	88.
1	2	1	1	2	1	1

Oscilační bod připadá tudíž při mužských lebkách na 75 a při ženských na 80. — Mezi středními indexy vypočítanými a methodou seriovou vyšetřenými jeví se tudíž diference, jejíž důvod asi spočívá ve skrovném počtu vyšetřených indexů. Avšak i při tom shodují se vypočítané a ze serií patrné indexy v tom, že obojím způsobem zjištěné indexy ukazují, že mužské lebky mají očnice nízké (chamaekonchní), ženské pak prostředně vysoké (mesokonchní).

Index nosního otvoru vypočetl jsem z obvyklé největší šířky a z délky měřené od středu švu nasofrortalního až k nejnižšímu bodu spodního kraje otvoru nosního, jelikož trn nosní (spina nasalis) při lebkách často porouchán bývá. Indexy nosu vyšetřeny při lebkách vrbovských následovně: nejnižší vůbec 42·99, u mužů 42·99 (úzký nos — leptorhinní) u žen 50·00 (prostředně široký nos — mesorhinní), nejvyšší vůbec 54·90, u mužů 54·90, u žen 54·00 (platyrhinní), střední vůbec 49·91 (prostředně široký nos — mesorhinní), u mužů 48·55 (mesorhinní), u žen 51·73 platyrhinní).

[5]) Měřeny dle shody frankfurtské a nikoli od dakrya.

Seřadíme-li indexy dle pohlaví, obdržíme tyto řady:

pro mužské lebky — a pro ženské lebky:

42·99 — 46·80 — 49·51 — 51·90 — 50·00 — 51·20 — 54·00

pro mužské lebky			pro ženské lebky	
42·99 — 46·80	49·51	51·90	50·00	51·20 — 54·00
leptorhinní	mesorhinní	platyrhinní	mesorhinní	platyrhinní

Z tohoto seřadění je patrno, že u mužských lebek vyskytují se celkem užší, při ženských pak širší nosní otvory. — Index nosní jediné ženské lebky oblekovické, který vyšetřiti bylo lze, obnáší 57·29 a lebka tato jest tudíž taktéž rozhodně širokonosá (platyrhinní). —

Patro bylo změřeno na jedné lebce z hrobů oblekovických a vykazuje tu index 68·46, pak na čtyřech lebkách z pohřebiště vrbovského. Při těchto obnáší nejnižší index 72·97 a nejvyšší 81·13. Poslední index svědčí o tvaru prostředně širokém (mesostaphilinním) ostatní svědčí na tvary úzké (leptostaphylinní).

Nejmenší šířka čela vyšetřena při pěti lebkách oblekovických na 91—107 a při jedenácti lebkách vrbovských na 90—98·5. Prostřední číslo připadá tu při lebkách oblekovických na 96·40, při vrbovských na 94·45 a při všech dohromady na 95·06. — Lebky vynikají tudíž velmi širokým čelem.

Pokud z nedostatečného dosud materialu, který po ruce máme, úsudek pronésti lze, jeví se nám lebky z našich hrobů se skrčenými kostrami takto: jsou kromě obou mesocefalních lebek z hrobů příkazských vesměs dlouhé a většinou nad míru dlouhé (hyperdolichocefali), což souvisí patrně s tím, že lebky mají dlouhé kosti temenní a vysedlá záhlaví; vykazují v normě parietalní zpravidla tvar vejčitý, mají velmi široké čelo, jsou celkem prostředně vysoké (orthocefali) ačkoli se mezi nimi též tvary nízké (chamaecefali) a vysoké (hypsicefali) po různu vyskytují. Obličej mají dlouhý a úzký (leptoprosopní). Očnice jsou šikmé, při lebkách mužských zpravidla nízké (chamaekonchní), při ženských ale prostředně vysoké (mesokonchní). Nosní otvor mají lebky ženské široký, mužské pak celkem užší, podle prostředního indexu prostředně široký, při čemž ale na paměti míti sluší, že mezi čtyřmi mužskými lebkami vrbovskými vykazují dvě nosní otvor úzký (leptorhinní), jedna prostředně široký (mesorhinní) a jedna široký (platyrhinní).

* * *

Na konec budiž mi dovoleno připojiti několik řádků o ostatních kostech z hrobů oblekovických a z hrobů v cihelně vrbovské.

Všechny kosti svědčí o plemeni, tělesným namáháním otužilém, silném a svalnatém, neboť násadce svalů jsou při kostech mužských i ženských velmi vyvinuté a význačné, kosti jsou pak silné a na povrchu drsné. Kosti *holenní* (tibiæ) jsou zpravidla značně splošťělé — platyknemické, kosti *lýtkové* (fibulæ) jsou ploché a podélnými hlubokými žlábky opatřené (kanelirované), kosti *ramenní* (humeri) jsou mohutné, nevykazují však otvorů interkondyloidních, t. j. nejsou na dolním konci v pánvi, do níž kosť loketní zapadá, děravé, kosti *loketní* (ulnæ) jsou silné, po stranách hluboce žlábkované, následkem čehož vnitřní podélné hrany neobyčejně vystupují.

Dr. Lubor Niederle seznámil čtenářstvo české s tabulkami prof. Manouvriera v Paříži, pomocí kterých z rozměrů jednotlivých dlouhých kostí vypočítati lze výšku celého těla.[6])

Nehledě k tomu, že při stejném stáří a pohlaví i v tomtéž plemeni individuálná velikost těla v mezích dosti širokých se pohybuje a že jen velkým počtem měření průměrná výška vzrůstu těla přibližně správně vyšetřiti by se dala, jest rekonstrukci výšky těla na základě tabulek Manouvrierových, pokud se dotýče plemen předhistorických, na překážku okolnost, že v různých plemenech různý je poměr velikosti těla mužského a těla ženského a že při různých plemenech délka jednotlivých částí těla je v nestejném poměru k délce jiných částí těla, jakož i k výšce celého těla[7]).

Uvádím zde rozměry několika dobře zachovovalých kostí[8]) a připojuji ku každé výšku těla, vypočtenou z tabulek Manouvrierových:

Naleziště	Pohlaví	Kosť	Délka	Výška celého těla	
Oblekovice (Hrob III.)	muž	tibia	392	1·730	(vysoký)
Vrbovská cihelna	muž	tibia	389·5	1·730	(vysoký)
„	žena	tibia	371	1·650	(vysoká)
„	žena	tibia	364	1·630	(vysoká)
„	muž	femur	454	1·677	(prostřední)
„	muž	femur	441	1·654	(prostřední)
„	žena	femur	431	1·595	(vysoká)
Oblekovice (Hrob X.)	žena	femur	415	1·556	(prostřední)
Vrbovská cihelna	muž	humerus	339·5	1·677	(prostřední)
„	muž	humerus	317	1·644	(menší)
„	muž	humerus	316·5	1·644	(menší)
„	žena	humerus	301	1·568	(prostřední)
„	žena	humerus	294·5	1·556	(prostřední)
„	muž	radius	261	1·767	(vysoký)
„	žena	radius	245	1·692	(vysoká)

[6]) Dr. L. Niederle: O rekonstrukci tělesné výšky præhistorických plemen. Český lid II. str. 620.

[7]) Dr. L. Niederle poukázal na tuto obtíž v uvedeném článku v poznámce na str. 623.

[8]) Kosti byly měřeny dle postupu prof. Manouvriera.

Opravy. Opraveno budiž v čís. 37. str. 6. na třetím řádku zdola slovo „levém“ ve slovo „pravém“ a v čís. 40. na str. 142. na čtvrtém řádku shora slovo „mladšího“ ve slovo „staršího“.

Obrázky folkloristické z mor. Valašska.

Podává **Mat. Václavek.**

X.

Stavění májů.

noci na prvního května staví 'chasníci svým oblíbeným dívkám „máje". V některých dědinách postaví se u hospody neb uprostřed dědiny toliko jediný máj společný.

Původ stavění májů vykládají si někde (v Karlovicích) takto: Když Pán Ježíš putoval ještě se sv. Petrem po světě, přišel jednou také do Karlovic. I chtěli se ho Karlovjané v jistém domku zmocniti. Dali si znamení, že před kterým domem bude státi ráno ověnčený máj březový, tam že bude. V noci máj postavili, ale tak, co by Pán Ježíš nevěděl. Když ho ráno šli chytať, ejhle! u každého domu stál podobný máj, tak že nevěděli, „de ho majú hledať!"

Výstroj máje. Je to velmi vysoká jedle, neb smrk z kůry odřený s vrcholem zvlášť přidělaným („nadpatěným"). Vršek tento ozdoben je mašlemi různých barev, druhdy i šátky kapesními nebo většími (lipskými). Na vrcholu je vlajka (praporec) barvy červené, pod ním 2—4 „flaše" s kořalkou. Někde bývá uprostřed pně přibita deštička s nápisem, jako na př. v Jablunce: „Na zdar všem mládencům a pannám Jabluneckým!"

Stínání máje. To se stává obyčejně ve svatodušní pondělí a to v různých dědinách rozličným ač poněkud podobným způsobem. Po polednách ubírají se k máji všelijaké šašky tropíce čtyři drvaři s dřevěnou sekyrou a pilou. Jsou oděni v kožichu, nohavicích, v bruncleku a širáku (kepeně), na nohou jančary nebo papuče, — vše to chatrné. Za nimi jde roba (valaška) otrhaná s bečicú pod pažú a v ní kořalku a častuje dřevaře. Pak jde hajný s dřevěnou flintou a žilou v ruce a „morisuje" (káře) rozpustilou chasu. Když konečně vidí, že s ní nic nespraví, přikročí k stínání. Zadrhne se řetěz a máj krovcem se vytrhne. Při tom se rozličně zpívá, na příklad:

Aj hájek, hájek,
zelený hájek,
[urost' nám v něm
omalovaný májek].

Aj májku, májku,
malovaný ty májku,
[proč si urost'
v tomto zeleném hájku?]

Dycky sa sedláci (hofeři) divíja,
čím sa ti drvaře živija;
majú ryjáky, ryjú zemňáky,
okrádajú sedláky.

A dyž było velkonocí,
tłuče sedlák (hofer) na drvaře v noci:
„Staú (staň) bratře, otevři,
załóž ně penězi,
pomož ně v mé nůzi".

A když było svaté Anny,
sedlák si žitečka nažne;
chodí po hůře, sbírá hnilice,
praví, že je dobře.

Na konec nechají máj ležeti, zajdou do hospody a tančí do noci. (Jablunka).

Někde (jako v Ratiboři) je k slavnosti té přibrán i „kazatel“. Z některé blízké chalupy vezme se taliga (dvoukolý vozík), četinou (chvojím) a pentlemi ověnčená a jednou kravou tažená. Nebo se vezmou plužná kolca (kolečka) a vłáky (dvě bidelka, jimiž se pluh vleče), vše ověnčené. Na talize sedí kazatel a roba plačící. Z druhé chalupy vyjdou tři nebo čtyři drvaře, majíce na sobě kožuchy, nohavice, širák (kepeň) a jančary, pak myslivec a roba s gořalú. Cestou zpívají:

Uvíz' forman mezi dolinama,
svítí mu milá s dvěma laterňama.
Nesviť, má milá, s dvěma laterňama,
svítí ně měsíček
aj s kosenkama.

Když přijdou k máji, činí kazatel kázaní tohoto asi obsahu: „Dobré odpołedně vinšuju všeckým vám vespołek, bratři! Víte-i, já vám to řeknu zkonca — kraja. U nás to je tak na tom našem Vsacku. Tudy, dyž má nekerý ten galán, tu galánku, tož, aby ludé viděli, že to je on poctivý młádenec, tož í ten máj postaví. — Vite-i, já vám to ešče lepší řeknu. Já sem proto sem přišéł, abych vám to lepší rozpověděł, co za żał má hen tá žena płačící. Tá žena má céru, jedinú céru, kerú ona těžko vychovała; nebo víte: u nás na tem Vsacku se člověk nadře až hrůza a nide nic. To je vdova po jednem drvařovi, a tož včíl tak robotuje s tyma drvaři. A tú céru si zalúbił istý młádenec, kerý na důkaz łásky í ho postavił. To znamená tolik: Jak ten vrchołek je nade všecky ostatní stromy vznešený, tak aby jejich stav také tak vznešený był a aby se dysi řekło po smrti jejich: „Ten Jura, to je ten, co si tú tam brał, był chudobný, nałomozovał sa, ale přeca był pořádný, poctivý a pobožný chłap!“ A také ten strom je omašlený, aby také ona omašłená była. Ale nemyslete si, že nejakýma pentlama, to u nás tak moc nepłatí, leč poctivostí, pobožností a pracovitostí, a aby ona tak jednúc své děti k tomu cílu védła s čistým a neporušeným srdcem“.

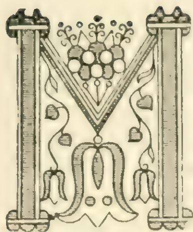
Po tomto kázaní, jež se těší z veliké pozornosti se strany posluchačů, dají se drvaře s dřevěnými pilami a pantoky do práce: stínají máje; zadrhnou totiž řetěz kolem máje a váhou jej vyvrátí. Úkon ten provázejí zpěvem. Někdy mívají drvaři s sebou měch a v něm živobytí; podál máje udělají si kolibu (boudu) z četiny a oheň, na němž v krbani (hrnci) něco vaří. Někde, kde je v dědině několik májů (jako na př. v Ústí), vyvolí se k slavnosti máj děvčete nejhezčího, ale napřed postínají ostatní (nebo také opačně). Gazdové, u nichž stojí máj k oslavě vyvolený, jsou povinni platiti zpropitné (čtvrtně piva).

Na konec dodávám, že v dědině Léskovci (na Vsacku) chasníci trestají dívku, v roce tom proti mravnosti se provinivší tím, že jí k prvnímu květnu postaví „mája“ u chalupy její na hrušku nebo jiný strom, na který přivážou bečku a velikou obruč!

Kůň v bájesloví slovanském.

Podává Zdeněk V. Tobolka.

(Pokračování.)

imo to, že sám se proměňuje v koně, má vodník k službám svým stáda ořů, jež zapřahá v černý svůj vůz. Koně ty mají slaměné ocasy. Tak viděli vodníka, an se projížděl po hrázi rožmberského rybníka v černém voze taženém čtyřmi černými koni, jimž jiskry z očí jen sršely a od podkov jiskry lítaly[43]) a když se vodník stěhoval z rybníka „Nádvorníku" do „Pazderáku" v malém vozíčku byli zapřaženi koně, kteří měli slaměné ocasy.[44]) Na Rusi jest domnění, že Světýlka, zakleté poklady, ukazují se lidem v podobě bílých koní.[45]) Úskoční, zlí a škodolibí ďáblové také na se berou tvářnost koně. Chtěl totiž kdysi jeti pán s koňmi k nevinné manželce, aby ji dal zazdíti. Koně se nechtěli hnouti. Pán je kopím bodal, zuřil, ale nic naplat, koně ani o krok dále. Tedy vykřikl rozvzteklen strašná slova: „Když nechcete hýbat koňové, hejbejte všichni ďáblové!" A nyní se vůz hnal a uháněl jako vítr.[46]) Věďmy jinak čarodějnice a čarodějníci velmi rádi ukazují se lidem v podobě koňské[47]) a ještě raději jezdívají na lidech v koně proměněných.

Čarodějnice Klinkáčková v sázce s čertem hodila přes sebe „podslamku" (plachtu), kterou měla s sebou, shlýbla se až k zemi a pravila k Čuperovi, s ní spřátelenému: „Tak honem, Čupero, sedněte na mne, pojedeme čertu naproti!" A Čupera se podivil, jak se Klinkáčková umí udělati koněm.[48])

Ve Slezsku u jedné hospodyně — čarodějnice sloužil pacholek. Hospodyně měla jakýsi podivný chomout, a když jej na kohokoliv vhodila, stal se ihned koněm. Pak si na něj sedla a jela, kam se jí líbilo.[49])

Moravská čarodějnice měla mast, pomocí níž lidi v koně proměňovala. Šla prý kdysi do kuchyně, vzala s deštice (prkénka) z komína hrnek s mastí, a pomazala jí svému ubohému pacholkovi šlapky na nohou a dlaně na rukách, a hned se z něho udělal pěkný kůň. Ona si sedla na něho a pravila: „Fuk oknem, ničeho se netknem, ponad všecko ven!" a vyletěla oknem. Po půlnoci zase přiletěla, pomazala koně druhou mastí a zas se udělal z něho člověk.[50]) Slovenská striga k službě své má také koně. Vysílá ho se sluhou naproti princi, aby jej zahubil. Ale přítel králeviců praví: „Nesadaj na toho koňa, ale nach sadne sluha, čo ho vedie." — Princ poslechl. — Když mu sluha koně dával, že mu ho královna posílá, aby po královsku do města přijel, poručil

[43]) Slavia: Nár. poh. a pov. 1878. 131.
[44]) Český lid I. 245.
[45]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 161.
[46]) Slavia: Pohádky a pověsti našeho lidu 1882. 114.
[47]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 173. J. Wahylewič: O upirech a wid'mach. Č. Č. M. 1840. 239. P. Dobšinský: Prostor. obyčaje, povery a hry sloven. Turč. sv. Martin 1880. 116.
[48]) Fr. A. Sedláček: Nár. poh. a pov. Vel. Meziříčí 1879. 73.
[49]) Vlastivěda Slezská I. 52.
[50]) B. M. Kulda: Mor. nár. poh. a pov. 1854. 564.

sluhovi, aby on na něho sedl. Jak to však sluha učinil, kůň se vzepjal a přímo s ním do Dunaje letěl.[51])

Čarodějnice své dcery rády proměňují v koně v domnění, že utekou mládenci u nich sloužícímu. Proto radí Kráska, dcera zlé čarodějky, svému miláčkovi: „Zejtra musíš jezdit, ale nestrachuj se, první kůň bude Dřena, druhý Treperenda. Aby se s tebou vysoko vznésti nemohly, otoč okolo sebe tenhle červený šátek, a budeš jak olovo těžký. Až s nich slezeš, odskoč najednou, a když na tebe budou oheň házeti, máchni tímto bílým šátkem třikráte po sobě a nic ti neuškodí. Ten třetí kůň budu já; tu odhoď šátky za sebe, protože já tobě neuškodím."[52]) Podobně jako čarodějnice mají i čarodějníci k pomoci své koně. V Čechách dosud si vypravuje lid o jejich koních: „Než to nesršely blesky, ale sršelo to tak z očí divých koní, zapřažených do vozu z mlhy a kouře, na kterém seděl čarodějník a chechtal se, že to hřmělo, jako když hřmí.[53]) Tážeme li se, odkud se to naučili, proměňovati se v koně, na to odvětí nám lid slovanský: „Z čarodějních knížek."[54]) Stěžuje si na to starší bratr mladšímu: „Milý bratře, naše hospodyň má takovou knížku, a tu knížku kdy otevře, dá na mne koňský ohlav, a jezdí na mně každou noc, tak že se nikdy vyspati nemohu."[55]) Chytřeji počínal si slovanský chlapík na učení u černokněžníka. Knihu pročetl a navrátiv se domů, pravil: „Poslyš, matko, proměním se ti v koně, ty mne na trhu prodej, ale uzdy spolu nedávej!" Přijeli na trh. Byl tam již černokněžník. Přišel k té ženě a povídá: „Co chceš za toho koně?" — „Sto dukátů" — „O," povídá, „to dám sto dukátů, neboť se mi kůň líbí." Vyplatil jí peníze a chce koně bráti. Ale žena řekla: „Dejte mi uzdu." — „Kdo to kdy slyšel, aby někdo koupil koně bez uzdy? Nechceš-li věřiti, půjdeme k soudu." Soud rozhodl ve prospěch černokněžníkův. Odvedl oře ke kováři a chtěl dáti okovati. Nebýt malého klučiny, který na žádost koňovu uzdu mu stáhl, nebyl by mohl mladík vzíti na se jinou tvářnost.[56])

Černokněžník i po smrti mění se v podobu koňskou.

Podle vůle černokněžníkovy sťal mu jeho sluha hlavu, rozsekal ho, kusy naložil do kádě a zakopal do hnoje. Minulo, uplynulo půl, čtvrt a rok, to si myslil sluha, co z toho černokněžníka bude? A nedalo mu to pokoje, šel, vykopal káď — a hrůza! Z kádě vyskočil půl kůň a půl člověka, rozběhl se po světě a hubil lidi.[57])

---

[51]) B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 1857. 110.

[52]) B. Němcová: Nár. poh. a pověsti. V Praze 1886. I. 56. Sr. Skultéty-Dobšinský: Slovenskè povesti 1858. 152: „Dobrý den, stará matka, či byste ma nevzali do služby?" — „Ba veru vezmem, prečo by som ťa nevzala? Ľudeš len ti koboly pásť, ale tak, aby ti neušly, síce ťa zotnem a na ten kôl, ktorý si videl, hlavu ti zopchnem. — Dala a všetko mu poukazovala; kobolám ale prihrozila, aby se mu dobre skryly. Boly to jej vlastnie dcéry." — B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 1857. 412. 424. — Srbské nár. poh. ze sbír. V. Š. Karadžiće a A. Nikoliće př. J. Z. Veselý. 1877. 40.

[53]) Slavia: Nár. poh. a pov. 1878. 8.

[54]) Slavia: Nár. poh. a pov. 1878. 23. — O. Kolberg: Lud. XIV. Kraków 1881. 49.

[55]) B. M. Kulda: Mor. nár. poh. a pov. V Brně 1854. 561.

[56]) St Ciszewski: Lud rolniczo-górniczy. Kraków 1887. 258. Srov. K. W. Wóycicki: Klechdy II. 1837. 25 ad. — B. M. Kulda: Mor. nár. poh. a pov. z okolí Rožnova. V Brně 1854. 556. A. H. Аѳанасьева народныя рускія сказки. IV. Москва 1860. 94. — B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 1857. 32. Krolmus: Staroč. pověsti zpěvy, hry, obyčeje atd. I. 1845. 108. — Skultéty-Dobšinský, Slovenskè povesti. V. Rožňave 1858. 177 ad. — [57]) Vlastivěda Slezská I. 51.

Malincí Krasnoludi dle víry polské mají k službě své malé, slíčné koníky, jež za pěkné pohody zapřahají a ven si vyjíždějí.[58])

V srbské pověře Mora stotožňuje se s bílým koněm. Člověk, jejž mučila, chtěl se jí zbaviti a opustil domov. Vsednuv na bělouše, jel do světa, ale marně. Mora jej stále mořila. Jednou byl na nocleh u jakéhosi hospodáře, kterémuž si stěžoval na Moru; když si lehli, počal pocestný sténati. Hospodář vstal a spatřiv, že na něm leží jakási bílá srst, přeřezal ji na kusy. Člověk si oddechl a spal klidně. Když se ráno probudil, našel koně svého mrtvého; poznal, že jeho kůň byla Mora, která jej dusila.[59]) V přeměnu Mory v koně věří Poláci a Čechové.[60])

O Vlkodlakovi a upírech bájí Slované též, že v koně se proměňují.[61])

„Wisielec" přibírá po smrti na sebe také podobu „konia, wałęsającego się ze sznurkiem na szyi. Kto go złapie i zaprowadzi na to miejsce, gdzie się obwiesił, ten karze jego koniec uczyni, lecz sam, nieszczęsny, dostaje się w moc siły nieczystej."[62])

„Straszydła i dzicy strzelcy" objevují se prý v Polsku na černých koních a někdy i jako koně černí bez střelcův.[63])

Delší zmínky zasluhují koně, jež má k své potřebě Drak.

Slovenský Drak má koně jménem „Harfa" s dvanácti křídly,[64]) čistí jej uloupená panna a větrem a ohněm napájí, za což se jí kůň odsloužil, neboť prý raději slouží podobní ořové lidem dobrým nežli zlým.[65])

Rusové a Srbové domnívají se o Dracích, že létají na koních majících šest, ba i více křídel. Čím silnější Drak tím více křídel. Koňové ti věští dříve neštěstí svého velitele nežli on sám, a mluví jazykem jemu srozumitelným.[66])

Kůň Drakův dohoní každého koně jen ne svého bratra, o němž Drak vypráví takto: „Jest jedna baba a ta má 12 kobyl, a kdo od nich dostane hříbě, předstihne mého koně, ale jest těžko je dostati, neboť každý, kdo se u ní o to pokusí, musí uhlídati tři dny kobyly, jež schovávají se na nejtajnější místa v nejpodivnějších přeměnách, kdo to vykoná, dostane hříbě."[67])

Na Slovensku i jinde znají také koně rychlejšího nad Drakova. U čarodějnice žije na smetisku, jest hubený a prašivý. Teprv, když dán jest za vykonané práce svému pánovi a byl od něho umyt, spadla s něho „kůra", jež jej sedm roků hyzdila, a kůň umouněný mění se v pěkného

---

[58]) O. Kolberg: Lud. XV. Kraków. 1882. 22.

[59]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 177.

[60]) Ibid. 177 a O. Kolberg: Lud. XV. Kraków 1882. 39.

[61]) Dr. H. Máchal: Nákres slov. báj. 1891. 182. — D. J. Wahylewič: O upírech a vid'mach. Č. Č. M. 1840. 239.

[62]) Zbiór wiadomości do antropologii krajowej. XI. Kraków 1887. 196.

[63]) O. Kolberg: Lud. XV. Kraków 1882. 47.

[64]) Škultéty-Dobšinský: Slov. povesti. I. 1858. 106.

[65]) B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 1857. 395. — Škultéty-Dobšinský: Slovenskè povesti. V. Rožňave 1858. 325—326.

[66]) A. Н. Аѳанасьева нар. русскія сказки. Москва 1858. I. 72. II. 81—82. 100. III. 8. 17. — Srbské nár. pohádky. Ze sbírek V. Š. Karadžiće a A. Nikolića přel. J. Z. Veselý 1877. 39. — Škultéty.-Dobšinský: Slovenskè povesti 1858. 327.

[67]) A. Н. Аѳанасьева нар. русскія сказки. Москва 1858. I. 72—73.

oře. Srsť jeho se leskne jako zlato, a když hřívou pohodí, jakoby jasné blesky okolo hlavy mu lítaly.[68])

O Draku samém bájí na Moravě: „Drak v jezeře karlovském napřed je hadem; když ho po sedm roků nikdo nespatří, ostane zmokem se zlatou hlavou. Po druhých sedmi letech, nebude-li nikým spatřen, zmok promění se v Draka s dlouhým ocasem a podobou koňskou.[69])

Dle ruské povídky Den i Noc jezdí na koních. Onen na bílém, tato na černém. Poslyšme jen rozhovor ubohé dívky s babou čarodějnicí: „Prosím tě, babičko, vysvětli mi, co jsem spatřila: když jsem šla k tobě, jel mimo mne na bílém koni jezdec cele bíle oděný; kdo to byl?“ „Den můj jasný!“ Na otázku o jezdci černém na černém koni praví čarodějka: „To je má noc temná!“[70])

Tyto názory o bytostech bájesloví slovanského přenášeny jsou i na svaté v náboženství křesťanském.[71])

Tak o sv. Martinu posud říkají: „Svatý Martin přijíždí na bílém koni.“[72])

Na Moravě o sv. Florianu bájí, že má bílou klisnu. Kdysi přiběhl k němu člověk, žádaje o pomoc v rozepři s králem i s ďáblem, který mu peníze odpustiv znovu je chtěl: „Nermuť se,“ těšil svatý; „sedni na tuto klisnu a pojedeš do pekla pro kvitanci. Aby se ti ale nic nestalo, tu máš svěcenou vodu s kropáčkem, a svěcenou křídu. Když tam přijedeš, udělej okolo sebe křídou kolo, a peklo vykrop, pak všici ďábli utekou.“ — „Oh, jak tam přijedu, když nevím, kady se tam jede“, zvolal smutně tesař. Svatý ho ale těšil: „Nech jen klisnu jíť, ona tě tam dovede.“ Po těch slovech tesař vyskočil na klisnu a ona utíkala pryč. Po šťastném pořízení pak kůň beze stopy zmizel.[73]) Podobně svatý Jiří má koně. Jest zlý. Objevuje se náhle a trhá lidi.[74])

---

[68]) B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 18·7. 419. Srov. B. Němcová: Nár. poh. a pov. I. 1886. 25—27. – Srbské nár. poh. Ze sbírek V. Š. Karadžiće a A. Nikoliće př. J. Z. Veselý 1877. 40. — Škultéty-Dobšinský: Slovenskè povesti 1858. 152. 260. — V. B. Třebízský: Nár. pohádky a pověsti 64.

[69]) Fr. Bartoš: Lid a národ. Ve Vel. Meziříčí. 1883. 216.

[70]) A. H. Аөанасьева нар. русскія сказки. IV. 1860. 135-138. — Srov. „Die Hindus nennen die Sonne Saptâsva, d. h. „mit sieben Pferden,“ während das altdeutsche Räthsel mit demselben Gedankem fragt: „Was ist das für ein Wagen, der von sieben weissen und sieben schwarzen Pferden gezogen wird?“ (Das Jahr, gezogen von den sieben Tagen und sieben Nächten der Woche.“) Die Anfänge der Cultur. E. B. Tylor I. Leipzig 1873. 93.

[71]) O boji pohanských názorů a křesťanských a o připodobnění jedněch k druhým viz v úvodu knihy: Dr. Č. Zíbrt: Staroč. výr. obyčeje, pověry, slav. a zábavy proston. V Praze 1889 a H. Pfannenschmid: German. Erntefeste im heid. u. christ. Cultus. Hannover. 1878. V.

[72]) K. J. Erben. Prost. čes. pís. a řík. 1864. 94. O. Kolberg Mazowsze. Kraków 18·5. 195. Vlastivěda Slezská I. 214. Sr. K Simrock: Handbuch der deut. Myt. Bonn 1·64. 521: „So ist auch Martinslieder XII. 52. 53. nachgewiesen, dass ausser der Gans Hühner, Schweine, Kühe und Pferde zur Martinsfeier gehörten. Das Pferdeopfer, das für die Deutschen characteristisch blieb, obwohl wir es mit Indern, Persern und Slaven gemein hatten, erkannte an, dass das Pferd ein reines Thier ist; sein Fleisch musste gerne genossen werden, sonst wäre es unschicklich gewesen es dem Gotte darzubieten.

[73]) B. M. Kulda: Mor. nár. poh. a pov. III. 1892. 49.

[74]) Slavia: Pohádky a pověsti našeho lidu: 1882. 115. — O přeměně sv. Petra v koně. Viz: Wisła IV. 1890. 344. — Srov. Сборникъ за народ. умотворения, наука и книж I. София 1889. 24.

Hojně setkáváme se u národů slovanských s bájí o zakletých lidech. Matka polská rozlobená povídá své dceři: „ty kobylo!“ a dcera mění se v kobylu. Neztrácí však řeč svoji lidskou, nýbrž mluví s bratrem svým, jenž ji přišel těšit a vybídnout k útěku.[75]) — Hloupý Bártek chce polapiti tři koně, kteří vyšli ze starého, hrubého dubu. Koně však mění se v panny a jsou to zakleté dcery královské.[76])

Český černokněžník zaklel královskou princeznu také v koně za to, že nechtěla si ho vzíti. Po delší době vysvobodil ji teprve princ pomocí stařečka, jak o tom vypravuje část naší pohádky: O půlnoci přiběhl na louku, již měl chrániti, krásný černý kůň a začal po ní běhati. Ale princ přiskočil k němu a uhodil ho kamenem, darovaným mu báječným stařečkem. A jak ho uhodil, kůň zmizel, jakoby ho země byla pohltila Nyní princ si lehl a spal, až do bílého rána. A ráno když přišel král, měl náramnou radosť, že může jednou hedbáví sklízeť. — Druhý večer hlídal princ tu druhou louku. Zase přišel k němu stařeček, dal mu kámen a zmizel. O půl noci přiběhl zase černý kůň a jak přiběhl, princ uhodil ho kamenem a kůň byl zase ten tam. Princ spal opět až do rána a ráno král sklízel hedbáví i z druhé louky. Třetí večer hlídal tu poslední louku. Vše dařilo se jako předešlé dvě noci. Ale když koník přiběhl a princ ho udeřil kamenem, tu už nezmizel, ale víte, co se stalo? Proměnil se v krásnou pannu, ale tak krásnou, že jste krásnější jak živi neviděli. A to byla princezna, co se králi ztratila. Byla vám zakleta v toho koně od jednoho čarodějníka, protože si ho nechtěla vzíti za manžela.[77])

Princezny a princové bývají nejčastěji zakleti v podoby koňů. Prospívají lidem vedouce je nebezpečenstvími k štěstí a žádají na konec jen svého vysvobození.[78])

Takový koníček, zakletý princ, dovedl Honzu k stěstí. Honza děkoval koníčkovi se slzami v očích a slíbil, že všecko udělá, co jen si bude přáti. Koníček přál si, aby mu starým, rezavým mečem uťal hlavu. Honza se takového přání náramně zhrozil a pravil: „Rozmilý Hanzlíčku učiním pro tebe všecko, jen toho ode mne nežádej!“ Ale koníček velice se zarmoutil a pravil: „Tedy se budu muset ještě dlouho trápit, když mě nechceš vysvobodit.“ Když tedy koníček tak prosil, Honza vzal meč, napřáhl a jednou ranou mu uťal hlavu. A tu se koníček sesypal, že nezbyla z něho než hromádka popele, a z té vyletěla bílá holubička, obletěla Honzu třikrát a vznesla se k nebesům.[79]) (Pokračování.)

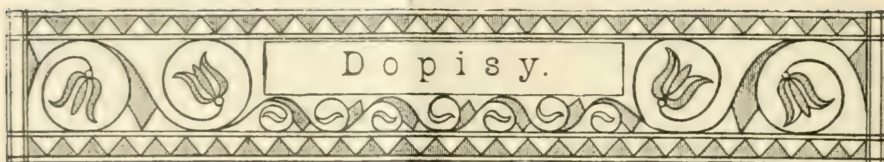
[75]) St. Ciszewski: Lud rolniczo-górniczy. Kraków 1887. 266.

[76]) O. Kolberg: Lud. XIV. Kraków 1881. 4.

[77]) Slavia: Pohádky a pověsti našeho lidu. 1882. 50—51.

[78]) Srovnej: А. Н. Аѳанасьева народ. русс. сказки. V. 135. Slovenskè povesti. I. 1858. 112.

[79]) Slavia: Pohádky a pověsti naš. lidu. 1882. 53. Podobně: Slavia: Nár. poh. a pov. 1878. 51.—53. — F. L. Popelka: Pohádky a pověsti. 100—101. — B. Němcová: Nár. poh. a pov. 1886. I. 274. — O. Kolberg: Lud XIV. 1881. 46.

Z Holešova. (Žárové hroby u Všetul.) Podél silnice z Holešova ku Kroměříži vedoucí, rozprostírá se za bývalou branou všetulskou velká polní trať Zdražilovsko, kdež za stara osada Dražejovice stávala. Nyní mají tu Všetulští, Holešovští i Střeběčtí svá pole. Na podzim r. 1891. uhodili dělníci při obhazování stohů řepních na první roli mezi hostincem cukrovarským a nádražní stanicí na žárový hrob s milodary bronzovými. Hrob (čís. I.) nacházel se ve vzdálenosti 71 metrů od silnice a půl sedma metru od meze polní, po straně od Střebětic položené. Obsahoval, jak podle zbylých střepů souditi lze, asi 11 jemných nádobek, z nichž toliko dvě jsou z části zachovány. (Obr. 1.) Z milodarů dlužno jmenovati dvě bronzové jehlice a úhlednou naušnici bronzovou, na této straně ve skutečné velikosti vyobrazenou.

Na základě tohoto nálezu jali jsme se o prázdninách roku 1892. s naducitelem p. Ed. Peckem místa tato prozkoumávati. Prokopáno asi 50 m^2 půdy, na kteréžto ploše objeveny čtyři nové hroby a známky jednoho hrobu již porouchaného.

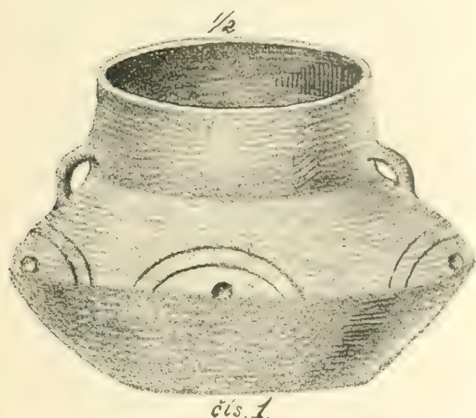

Hrob čís. II., na nějž jsme po nedlouhém kopání narazili, vzdálen byl 71 a půl metru od silnice a $2^1/_2$ metru od meze. Choval větší nádobu zvýší 20 cm. barvy šedé s břichem mírně vypouklým, okraj širokého hrdla byl pak poněkud přehnut. Kolem rozestaveny byly nádobky menší: dvě podobné tvarem zachovalým nádobkám z hrobu I. s širokými hrdly, krajů vzpřímených, jemných stěn, barvy červené, třetí bezuchá s širokým okrajem nálevkovitě vyvaleným. (Obr. 2.) Tři kroky směrem jižním od hrobu tohoto uhozeno na velkou střepinu s uchem z nějaké, jak se dle poloměru souditi dá, nepoměrně velké nádoby. Střep jest po vrchu barvy červené, uvnitř černé, tloušťka stěny obnáší 15 mm. Nádoba byla nepochybně již před dávnou dobou porouchána, neboť lom je starý a po ostatních částech nebylo památky.

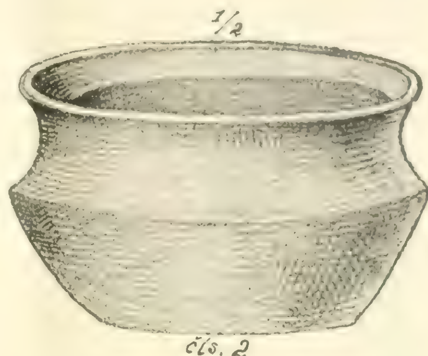
Zajímavější byl hrob čís. III. Ve vzdalenosti 75 a půl metru od silnice a čtyř metrů od meze objevena půl metru pod povrchem velká nádoba se čtyřmi uchy, přiklopená velkou mísou o jednom uchu. Ucha nádoby byla křížem proti sobě na břichu připevněna. Okraj nádoby byl poněkud více vyvalený, hrdlo úzké a vysoké, břich silně vypouklý, ke dnu nápadně se súžující, dno poměrně úzké. Výška nádoby měřila 45 cm., průměr v okraji 37 cm., šířka břichu 66 cm., průměr dna 20 cm. Mísa, jíž byla nádoba přiklopena, jest o jednom uchu a je okrášlena stejnoměrným důlkovým ornamentem. (Obr. 3.) V průměru obnáší 55 cm.,

výška měří 15 cm. Kromě několika spálených kostí a popele neobsahovala ničeho.

O metr dále od hrobu tohoto uhodili jsme v mezi samé na hrob o jedné větší nádobě, v níž se dva úlomky bronzového náramku nacházely. V téže čáře asi 9 metrů od meze byl hrob o několika menších nádobách; ty však byly nepochybně tíží vozů řepních úplně porouchány.

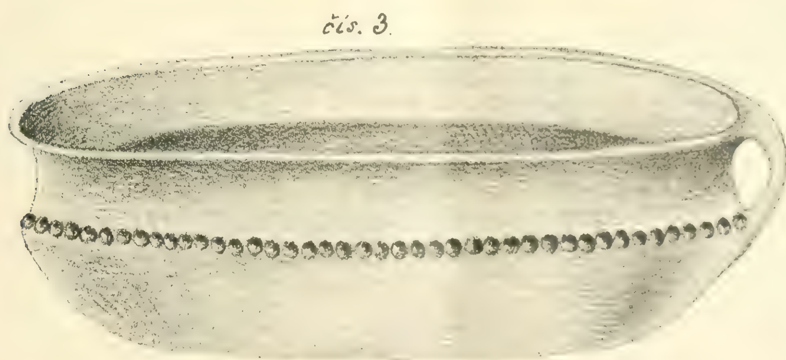

čís. 1.

čís. 2

čís. 3.

Tolik prozatím o hrobech všetulských. Z uvedeného lze souditi, že jsme na stopě žárového pohřebiště. Dlužno konečně také zmíniti, že již před několika lety při stavbě dráhy u cihelny blíže Dobrotic asi na pět hrobů žárových uhozeno bylo. Nádoby v nich obsažené byly od dělníků roztřískány a pohozeny. Celá věc upadla časem v zapomenutí, však nápadně černá kola v místech, kde se hroby nacházely, nezůstanou oku pozorovatele nepovšímnuta.

Rudolf Janovský.

Drobnosti.

Hlaholské zlomky vlast. muzea Olomuckého. Před delší dobou dostaly se mi do rukou dva pergamenové listy, popsané hlaholicí hrvatskou, jež náležejí vlasteneckému muzeu Olomuckému. Nestejné ty listy byly kdysi na hřbetě různých knih přilepeny. Větší list je nyní asi 25 cm. vysoký a asi 19 cm široký, byl však původně asi o 10 cm. vyšší a asi o 6 cm. širší. Na levé straně část písma, dolu asi $2^1/_2$ řádku odstřižena. Popsán je list tento na obou stranách, ve čtyřech sloupcích. Menší list byl kdysi též na obou stranách popsán, avšak písmo na jedné straně až na některé stopy úplně vyškrabáno; pouze jeden sloupec zachován celý, z druhého levá polovice. Výška toho listu je nyní nestejná, podle zachovalého pravého kraje byla 27 cm. Šířka je nyní pouze 13 cm.; asi 6 cm. bylo odstřiženo. Zlomky pocházejí ze dvou rozličných breviářů a psány byly ve XIV.—XV. století. Větší zlomek bude poněkud starší. Písmo obou listů je nestejné, na větším listě asi 4 mm. vysoké, na menším mnohem drobnější, asi 3 mm. zvýší. Na větším listě lze všechny čtyři sloupce dosti spolehlivě čísti. Souvislý obsah podává čtení z knihy moudrosti Šalomounovy, Kap. III., 12 — V., 15. List patřil do první, velké části breviáře římského, jež se nazývá „proprium de tempore.“ Z knihy moudrosti četlo se kdysi na třetí neděli v srpnu úplných prvních šest hlav, jak to z hrvatského breviáře zdejší c. k. dvor. knihovny z r. 1396 (cod. slav. 3) patrno jest. Z tohoto rukopisu lze též náš zlomek doplniti. Menší zlomek je listem z někdejší druhé části breviáře římského, jež se zove „proprium sanctorum,“ a sice ze služby sv. Valentina, která připadá na 14. února. Doplňky lze čerpati z rukopisu zdejší c. kr. dvor. knihovny (cod. slav. 121), jenž pochází též ze XIV. století. Při dosti značném počtu hrvatských breviářů ze XIV. století, úplně a neúplně zachovaných, zlomky Olomucké mají ovšem hlavně tu cenu, že podávají svědectví o dvou takových knihách, které snad úplně zanikly. Obšírnější článek, s úplným otiskem textu a s poznámkami, vyjde v nejbližším čísle Časopisu Matice Moravské.

Fr. Pastrnek.

Památné místní názvy. Sbírám po delší dobu starobylé, hlavně na naleziště předhistorická vztah mající názvy místní, jichž na Hané, Slovensku i jinde mnoho se vyskytuje a které jasně upomínají na pradávné určení míst oněch. Nejzajímavější z nich jsou názvy míst a tratí poukazující na pohřbívání. Shledal jsem, že mnohé tratě a pole, mající názvy, jež na pohřbívání upomínají, jsou důležitá pohřebiště pohanská, rázu pohřebišť obřanského a židenického. — V nejbližším okolí Kroměříže jest vesnice *Hradisko* (původně stará předhist. osada) a tamtéž jsou stará pohřebiště, jež lid nazývá *„Hořenůše“* a *„Hroby“*. — U Vrbky poblíž Nové Vsi je staré popelnicové pohřebiště *„Sú lná“*, dále mladší pohřebiště mohylové *„Tabarky“* a poblíž v okolí jsou tratě a pole: *„Pece“*, *„Uhliska“*, *„Katamanka“*, *„Kazbalka“*, *„Hromanica“*, nedaleko odtud jest *„Hradisko“*, kopec s valy předhistorickými. — Na Slovensku je *„Kněždub“*, *„Knězpole“*, *„Královo pole“*, *„Králův stůl“* a všude jsou zjištěna předhistorická naleziště. — U Pavlovic nad řekou Bečvou jsou mohyly v lese *„Páleníně“*. U Napajedel je staré mohylové pohřebiště předhistorické, jež se nazývá *„Svatý háj“*. — V kosteleckém lese na Holešovsku, kdež přítomen jsem byl při prokopávání mohyl předhistorických s předměty rázu židenického*) a kde býval obřad spalování mrtvol a ukládání spálených a rozdrobených kůstek do popelnic, nazývá se dosud toto pohřebiště *„Spálené“*. Pan nadučitel E. Peck z Domaželic upozornil mne, že v Čechách lid říká popelnicím *„želky“* a poukázal mne na jistou trať u Holešova *„Želkov“* nazvanou, jejížto horní části *„v Hlavách“* se říká. — Naproti pohřebišti tomuto byla za řekou Rusavou neolithická osada (odtud má p. naduč. Peck množství kamenných nástrojů) a v nejbližším sousedství jejím stojí nynější vesnice *Žopy***). Uvážíme-li název „Žopy“ shledáme, že „Žopy“ je to-

*) Vykopávky z mohyl těchto popíše v tomto časopise pan naduč. E. Peck z Domaželic, který s velkou pílí a nákladem v prokopávání těchto mohyl se uvázal.

**) Bližší popis viz E. Peck „Holešovsko 1892“, str. 82.

tožný název s názvem župy; v hanáckém nářečí přetvořuje se *u* v *o*, tak ve slovech musí a může v mosí a može a stejne utvořeno z názvu župy „žopy“. — Svrchu jsem upozornil na slovo „želky“ (popelnice) a místní název „*Želkov*“. Na Moravě je mnoho místních názvů od slova „*žal*“ neb „*žel*“ odvozených. Jsou to: *Želkov*, *Želanov*, *Žalkovice*, *Želatovice*, *Želčice*, *Želetava*, *Želč*, *Želovice*, *Želov*, *Želiv* (zaniklá obec u Brna u Podolí, poblíž archæologům známé Velatice a Horákov), *Želichovice* u Vyzovic, *Želechov* u Vyzovic, *Želechovice* u Prostějova, *Žalhostice*, *Želiv*, *Želetice*. Pokud mi známo je, honosí se většina míst těchto předhistorickými pohřebištěmi velmi starobylého rázu. Jak nápadně vyznívá ve všech uvedených názvech místních kmen „*žal*“ neb „*žel*“ a „*hoře*“ v názvu „*Hořenuše*“. U názvů těchto musí se rozhodně každý archæolog pozastaviti a přemýšleti, kterak to možno, že náš lid slovanský v názvech místních zachoval památku na původní určení „míst žalu a hoře“, když památky z těchto pohřebišť dle mínění některých badatelů mají býti keltickými anebo kvádskými. Proč nazývá lid náš posvátná tato místa dosud Želkovem, Želovem, Želanovem, Hořenůší, Svatým hájem, Spáleným, Hroby, Páleninou, v Mrtvých atd.? Proč není u nás starobylých a nepochybných místních názvů keltických a německých? V Meklenbursku jsou pohřebiště stará, lidem „*Wendenkirchhöfe*“ nazvaná, a po celém středním Německu hojné názvů místních, kteréž zbyly po vymizelých Slovanech tak na př. Štětín, Zvěřín, Berlín, Bezkov, Žárov (Sorau) a množství jiných. Proč by se nebyly také na Moravě a v Čechách zachovaly názvy starobylé, které by zřetelně upomínaly na předhistorické obyvatele keltické a německé? Bylo by věru záslužnou prací, kdyby všichni archæologové naši památných názvů místních, jichž několik svrchu uvedeno bylo, pilně si všímali a je zaznamenávali a při tom zvláštní pozor věnovali názvům takovým, které upomínají na pohřbívání. *Jindř. Slovák.*

Hroby se skrčenými kostrami u Horních Moštěnic. Mezi Újezd a Horní Moštěnice zabíhá poslední výběžek Karpat zvaný Záhony. Jeho nejvyšší bod ve výši 298 m. poskytuje velmi krásný rozhled po žírných rovinách hanáckých. Strategicky důležitého místa toho použito bylo také za opevnění, snad v dobách třicetileté války, neboť se zde nachází ohrada zvaná „Švedská šance“ tvaru čtverce, jehož strana 40 kroků měří, obehnaná hlubokým příkopem, za nimž vyhozen jest val. Na severozápad svažují se „Záhony“ znenáhla k vesničce Újezdu a právě kde svah tento ku dědině přiléhá, vyskytují se kotlovité jámy kulturní se střepinami rázu mladšího, často vlnovkou ozdobené. Svah západní sluje „Krnovy“ a dle podání stávala v těchto místech osada. Taktéž mírně spadají „Záhony“ ku straně jižní, kdež obmývány jsou potokem Moštěnkou. V těchto místech, na pravém břehu říčky v mírném svahu nalézá se již jménem významná trať „Mrtvý“. Loňského roku byla zde náhodou odkryta kostra v poloze skrčené, načež nákladem p. dr. Stránského kopáno, při čemž objevena kostra druhá. Ležela na levém boku, hlavu majíc podloženu rukou. Kostra byla velmi porouchaná, byla však přece hlavně přičiněním p. A. Teličky pro přerovskou výstavku upravena. — U hlavy byly nalezeny jen nepatrné zlomky bronzů, před sebou však měla kostra hojně malých korálků z perletě vyřezaných.

Jan Knies.

Předhistorická osada u Židenic. Severně Židenic při levém břehu řeky Svitavy je na průřezu hlinitých stěn viděti silnou kulturní vrstvu, pod níž jsou jámy odpadkové. Vyhloubeny jsou ve žlutce diluvialní a mají podobu kotlů neb komolých kuželů $^1/_2$–2 m. hlubokých se stěnami někdy cihlovitě vypálenými. Obsahují popel, spálenou hlínu, zřídka celé, obyčejné rozbité nádoby, kosti zvířat někdy i nástroje a ozdoby.

Nádoby jsou vesměs ve volné ruce vyráběny; jsou to mísy s okrajem dovnitř ohrnutým pak tvary baňaté, popelnicím podobné. Na povrchu natřeny jsou tuhou, leskle vyhlazenou, některé nesou i stopy malovaných pasů tuhou provedených. Nejzajímavější jest baňka kouli podobná s nepatrným dnem, úzkým hrdlem, na břiše čtyřmi malými rourkami opatřená a uchem opatřený džbánek s hrdlem na způsob pokálu rozšířeným. Dno jiné, již v předhistorické době rozbité nádoby bylo uprostřed opatřeno otvorem, do něhož ústily čtyři křížem postavené rýhy. Nádoba sloužila asi k cezení nějaké tekutiny nebo rozpouštění smůly neb vosku, nalezenyť alespoň na dně zbytky podobné látky.

Z nástrojů vykopán veliký hliněný kruh, část jiného, rýhami zdobeného kruhu, přesleny, kostěné hroty, vidlici podobný nástrojek z kosti, který upotřebován byl při rýsování ozdob do nádob, přiostřené, ořezané a osekané parohy jelení, pazourkové nožíky, broušená sekyrka a čtyrbranné drtidlo. Dále byly v té samé jámě, v níž svrchu dotčený pokál vykopán byl, nalezeny: dvě bronzové jehlice a drát, na němž navlečeno bylo mnoho drobných

skleněných korálků. Kosti nalezené pocházejí ze skotu, jelena, koně velmi malého plemene, prasete a psa. Objevena též kostra lidská, která bohužel vyzdvižena dělníky a nelze udati, v jaké souvislosti byla s nálezy uvedenými. Rázem svým připomíná nález židenický t. zv kulturu hallštattskou. Předměty zde byly vykopány nejvíce pp. J. Filou, Jindř. a Fr. Slovákem a pisatelem těchto řádků a jsou umístěny ve Františkově muzeu, Českém muz. spolku v Brně a ve sbírce zpravodajové. *J. Knies.*

Některé drobnosti meteorologické o Moravě a Slezsku z r. 1891. (Vyňato z XI. zprávy meteorologické komise přírodozpytného spolku v Brně.) Pozorovacích stanic bylo roku toho na Moravě i ve Slezsku celkem 200, nejvyšší Sněžka Spiklická (1245 m), nejnižší Břeclava (152 m). Nejnižší tlak zaznamenán dne 19. března v Sovinci (702·8 mm)*) nejvyšší dne 21. prosince v Hrušovanech u Znojma (767 mm). Nejnižší průměrné teploty roční měly: Dřemovice u Libavy (5·2°), Janovice u Rýmařova (4·9°), Gabel u Vrbna (4·0°), Goldštýn (4·0°); nejvyšší teploty pak Šlapanice (9·1°), a Bošovice u Brněnských Klobúk (9·2°). Ovšem že jsou u nás i nižší průměrné teploty, než uvedené, ale na místech těch nebylo stanic meteorologických. Za nejvyšší průměrnou teplotu na Moravě existující možno vytknouti asi 9·4° a jsou místa její ve strážnickém a mikulovském okrese. Největší parno zaznamenáno na Měrově 1. července (37·4°), Vidově (myslivna u Zlína) téhož dne (36·2°) a téhož dne v Čajkovicích (36°). Kolem prvního července byly vůbec největší parna roku toho, největší zimy kolem 1. a 19. ledna. Největší zimy zaznamenány jsou v Drozdně u Unčova (— 24°) dne 19. ledna, v Krasně téhož dne (— 24·2°) a rovněž téhož dne v Nov. Hrozenkově (— 25·2°), na Hošťálkové 18. ledna (— 25°), v Uh. Brodě dne 19. ledna (— 26·2°). Nejvyšší průměrnou teplotu zimní měly Prušánky (— 4·4°), nejmenší Nov. Hrozenkov (— 8·5°). I v roku 1891. byla zima studenější než v předcházejících letech a sice hodně studenější. Průměr její byl totiž — 5·54! Roku 1882. byl + 0·93°, r. 1883. + 0·59°, r. 1884. + 1·46°, r. 1885. 0·28°, r. 1886. — 1·55°, r. 1887. — 1·78°, r. 1888. — 2·53°, r. 1889. — 0·75°, r. 1890. — 0·85°, r. 1891. — 5·54°! Zima r. 1891. byla velmi studená. Posoudíme to snadno z toho, uvážíme-li, že Hammerfest má ve Skandinavii v lednu průměrnou teplotu — 5·2°! Leto bylo r. 1891. celkem chladné (+ 18·95°), podzim však velice teplý (10·85°). Spršek padlo za rok 1891. nejvíce ve Visle (1485 mm), Čeladně (1233 mm), Vršavě u Nov. Města (1317 mm), na Sněžce (1458 mm) a v Koutech u Vísnberku (1230 mm). To byla centra největších dešťů. Nejméně srážek bylo v Popicích u Jihlavy (378 mm) a Vranči u Bítova (314 mm). Střediska malých srážek (pod 500 mm ročně) byla celé údolí Jihlavky, údolí Dyje, svrchní tok Švarcavy a malý okrslek země u Čtyřiceti lánů při Svitavách. Největší dešť průběhem roku a sice ve 24 hodinách padl v Hor. Morávce (122 mm) dne 15. června, v Ostravici téhož dne (100 mm), nejmenší ve Čtyřiceti lánech (11 mm) dne 6. června. Nejintensivnější dešť padl ve Velké u Strážnice a sice 8 června a 5. srpna. Prvý trval 15, druhý 20 minut, při prvém za 100 sekund padlo průměrně 2·222 mm při druhém 3·467 mm. Nejdelší trvalý dešť znamenán v Krasně dne 20. a 21. července. Přešel od 8 h. rána dne prvého v jednom po 42 hodin. V Krasně vůbec zaznamenáno několik velmi dlouhých dešťů r. 1891. Nejvíce deštivých dnů v roce bylo v Bilsku (177), z těch 24 bouřlivých a 3 s krupobitím, Těšíně (181), Gablu (195), Bernaticích u Javorníka (196), Brumově (196) a j. v. Krupobití zaznamenáno nejvíce ve fořtovně Salajce u Fridlantu a sice 24 — při každé bouřce, 5 bylo v Cukmantlu; bouřek nejvíce (27) u Nemětic a (27) u Velké. Poslední sníh padl celkem 20. dubna, výjimku tvoří Prušánky (3. března), Uh. Brod (21. března) a Šlapanice (22. března) jako nejdřívější hranice. Na 13. června nastalo všude velmi chladné počasí a tu zaznamenán sníh na mnoha místech v horách (k. p. H. Morávka, Gabel, Ramzová, Cukmantl, Klepel, Hutisko, Nov. Hrozénkov, Zelený Kříž u Libavé (myslivna), Vršava a j v.). Že by v Hradišti dne 16. června byl padal sníh, nepamatuji se. Ale zima bylo a několikrát za den přišel náhlý lijavec. Sníh prvý napadal většinou 29. října. V „Blauer-Stollen" u Cukmantlu ale již 26. října. Ve Slavkově u Brna za to až 10. listopadu. Nejméně úplně jasných dnů za celý rok zaznamenáno v Raušbachu u Frývaldova (6) a v Rychtářově u Vyškova (3), nejvíce jasných zaznamenáno na Rusavě (138) a ve Vel. Ořechové (142). Nejvíce pochmurných dnů měl Měrov (152) a Luhačovice (219), nejméně jich bylo pochmurných v Drozdově u Unčova (16), v Brtnici (10) a na Rusavě (24). Nejprudší vítr vál v Ramzové (síla 5·9*)). Tu jsou vůbec prudké větry,

*) Sněžka není uvedena.

*) Síla větru počítá se od 1—10.

tak že i roční průměrná síla větru má tu číslici nejvyšší (4·3). Také Vršava má prudké větry (prům. za rok 3·8) a Velký Ořechov (3·3), což se polohou těch míst vysvětliti dá. — Na konec ještě několik fenologických údajů ze života zvířat. Skřivan pozorován prvně ve Ždánicích (22. února), v Goldštýně až 9. března. Kukačka 3. března v Budišově u Vel. Meziříčí, v Gablu a Hradci u Opavy 2. května. Vlašťovka v Deblíně 6. dubna, v Uh. Hradišti 7. dubna v Gablu až 28. dubna. Odlet vlašťovek v Divnici 29. září, v Podhradní Lhotě 6. října. *Jos. Klvaňa.*

Zaniklé osady v okr. hejtmanství holešovském. Bouřlivé doby válečné století XV. a doby následující byly pro kraj náš neblahých následků: panské hrady a tvrze jsou bořeny, osady pleněny a pustošeny, obyvatelé mečem i ohněm hubeni. Následkem takých útrap opustlo a zašlo přemnoho osad na dobro, tak že po nich ani památky nezbylo, a jen v ústním podání se paměť jich době naší dochovala. Z těchže příčin nebude nezajímavo, podáme-li pokud možno, úplný seznam všech míst, jimž osudu tak krutého zakusiti bylo.

1. *Bonětín* (od staroč. osob. jména Boňata, Boněta), někdy ves na pozemcích příluckých, nyní veliké pole, louky i les *Boněcko*. R. 1397. jmenuje se ještě *ves Bonětín*, však r. 1437. již *opustlá ves Boněcko*. — 2. *Bizdratice* (snad *Bizradice* od staroč. osobního jména Bizrad) ves se dvorem někde v sousedství Tučap. Osada stála ještě r. 1161., ale r. 1588. koupil Karel ze Žerotína Bizradice jako poustku. 3. *Dražejovice* od staroč. osobního jména Dražej) ves v sousedství Všetul, nyní veliká polní trať zvaná *Zdražilovsko*. Osada vzpomíná se ještě r. 1413., však roku 1535. byla již pusta.*) Na Zdražilovsku měli dle ústního podání obyvatelé Plačkovští původní prý své sídlo, odkud pro mnohé útrapy do Holešova přesídlili, následkem čehož ves opustla. — 4. *Držkova* (od staroč. osobního jména Držek, Držislav) nyní *Drštkova*. R. 1389 vzpomíná se *Horní Držkova* a *Dolní Držkova*, ale r. 1437. již jen jedna ves *Držkova*. Podobá se, že zanikla Horní Držkova, kteráž se dle ústního podání „nad Huťama" rozkládala. — 5. *Grygov*, spustlá prý ves, nyní polní trať martěnská. U Studýnek nad Grygovem je mnoho střepin ze starých nádob. — 6. *Hroznov*, osada poblíž Prusinovic, nyní les *Hroznova* (pl.), vzpomíná se ve století XIV., však v době válek husitských opustla. — 7. *Hrusicko*, ves na pozemcích českých se rozkládající, byla již r. 1558 pusta. — 8. *Hynčina*, osada na panství přílepském, po zakladateli Hynkovi pojmenovaná, byla již r. 1490 pusta. — 9. *Chlumecná*, ves k panství Chlumskému náležející, jmenuje se naposledy r. 1157. — 10. *Janov*, osada v okolí Chvalčova, nyní louka *na Jančách*. Byla již r. 1373. pusta. — 11. *Janova*, druhdy osada v sousedství Kašavy, vzpomíná se naposled r. 1480. Nyní dva mlýny v *Janůvkách*. — 12. *Jaroslavice*, ves na panství prusinovském, nyní pole *Jaroslavsko*. — Osada vzpomíná se ve XIV. století, však v době válek husitských opustla. — 13. *Jastřabí*, osada poblíž Rusavy, nyní paseky v *Jastřabí*, byla již r. 1373. pusta. 14. *Ježor*, osada na Kostelecku u Štípy vzpomíná se ještě r. 1430., ale r. 1516. byla již poustkou. Nyní polní trať *Ježorsko*. — 15. *Košov*, druhdy prý město v údolí potoku Juhyně při Rajnochovicích, nyní trať *Košovy*. Zdivo ze základů vyorává se leckde. Také ve starých půhonech vyskytuje se osada Košov častokráte. — 16. *Kozrál*, osada na panství prusinovském, nyní pozemek *Kozrálsko*. Vzpomíná se ve XIV. stol. a opustla za válek husitských. — 17. *Královsko*, osada v okolí Křtomile, nyní polní trať *Karlovsko*. R. 1498. vzpomíná se již jako *pustá ves Královsko*. — 18. *Krnůvky* na Kostelecku vzpomínají se r. 1540. jako opustlá osada. *Na Krnovsku, na Krnovech*, kdež mají Kostelečtí a Líšenští mnoho polností, stávalo prý město *Krnov*. — 19. *Mladotova Lhota*, osada na panství obřanském. Vzpomíná se r. 1468. jako pustá ves. — 20. *Vysoká Lhota* a *Stará Lhota*, rovněž na panství obřanském, jmenují se roku 1373. jako pusté vsi — 21. Na pozemcích chvalčovských stávala též osada jménem *Lhota*. Pole, kteráž se v místech těch rozkládají, slují podnes *na Lhotsku*. — 22. *Lhota* blíže Pacetluk. Na listině z r. 1499. ve farním archivu prusinovském vzpomíná se již jako *pustina Lhotsko*. Pozemek sluje podnes *Lhotsko*. — 23. *Lhota* u Pavlovic. Na obdarování z r. 1462. v obecní truhlici čteme: „. . . pastvisko, jež slove *Lhota, ves pustá* . . ." Pozemek sluje podnes *Lhota*. — 24. *Lhota Zdislavova*, osada poblíž Držkovy, stála ještě r. 1516. Nynější paseky na Lhotách jsou zbytkem zaniklé osady této. — 25. Mimo to nachází se též na Provodovsku pole *Lhota* a při Horním Újezdě *Lhotsko*, veliké pole v úrodné rovině, kde dle ústního podání nějaká *ves Lhota* se rozkládala. — 26. *Malíkova*, druhdy osada nyní velká trať *Malíkova* v horách nad Lukovečkem, vzpomíná se již r. 1588. jako poustka. Lid vykládá, že Malíkovští do Jankovic

*) Viz čís. 39. str. 96. časopisu tohoto.

přesídlili, následkem čehož osada navždy opustla. — 27. *Markova,* druhdy osada, nyní pole *Markovy,* stála ještě r. 1480., ale r. 1516. byla již poustkou. — 28. Rovněž i osada *Meziříčí* mezi Horním Lapačem a Žeranovici, nyní veliká polní trať *Mezříčko,* byla již r. 1516. pusta. — 29. *Nová Ves,* osada u Bystřice p./H., nyní polní trať *Novesko,* stála ještě roku 1447., však r. 1555. čteme již *pustina Nová Ves.* — 30. *Obramčí,* ves na pozemcích pavlovských, nyní planina *Obramsko,* vzpomíná se ještě r. 1504., však r. 1528. byla již pusta. Lid vykládá, že na Obramsku v dobách pohanských veliké město stávalo. — 31. *Probicko* ves na Střeběcku, nyní polní trať *Probicka.* R. 1526. byla osada již pusta.*) — 32. *Rácov,* druhdy ves, nyní pole i louka *Rácovská* při Žákovské vodě u Blazic. Vzpomíná se již r. 1511. jako pustá ves. — 33. *Rovná,* ves na panství Lukovském, stála ještě r. 1480. a zanikla nepochybně ve válkách husitských. — 34. *Sirotčí,* druhdy ves, nyní trať *Sirotska* na pravém břehu potoka mezi Franckovicemi a Lechotici. R. 1305. jmenuje se tu ves *Sirotčí Lhotka,* r. 1397. ves *Sirotčí,* a náležela k panství kolickému, r. 1529. vzpomíná se však už jen pustá ves *Sirotsko.* — 35. Někde mezi Raclavici a Kurovici stávala osada *Štěpánovice.* Ještě r. 1455. a 1467. jmenuje se Jan Hrček ze Štěpánovic.**) R. 1674. jmenuje se v místech těch veliká louka, kde prý za stara lenní ves Štěpánovice stávala, z čehož zjevno, že již snad někdy po r. 1500. opustly. — 36. *Svěradov,* osada, která se ještě r. 1518. jako *pustá ves Svěradov* připomíná, nyní vrch *Svěradov* v sousedstvu hory Chlášťova. — 37. V Turovicích nachází se trať *ve Studeným* zvaná, kdež dle ústního podání za stara osada stávala. Písemných dokladů doposud jsem se nedopátral.

Mimo tyto osady *zaniklé* sluší též jmenovati osady po jistou dobu opustlé, které však prodlením času *opět osazeny* byly:

1. *Chrastěšov,* ves ku zboží novosmilheimskému náleževší, vzpomíná se r. 1261., však r. 1455. jmenuje se již jako *pustá ves Chrastěšov.* Koncem minulého století byla poustka opět osazena. — 2. *Lhota,* ves v sousedství Vyzovic, byla počátkem stol XVI. pusta a jmenuje se r. 1548. jako *pustá ves Lhotsko.* Na pustině této založena před r. 1595. nová ves *Lhotka (Lhotska),* jakž až podnes sluje. — 3. *Horní* a *Dolní Lhota,* osady v sousedství hradu Sehradu, vzpomínají se ještě roku 1449., avšak r. 1516. byly obě pusty. Zanikly ve válkách husitských a teprve v době pozdější byly znova osazeny. — 4. *Horní Mrlín,* ves na panství bystřickém jmenuje se posledně r. 1447. V době válek husitských osada zanikla a r. 1650. jmenuje se již *pustina Mrlínek.* Na této pustině založena byla nová osada, a ta podržela zdrobnělé jméno *Mrlínek* až na naše dny. — 5. *Rakova,* ves v sousedství městečka Slušovic, byla r. 1548. pusta, ale už r. 1585. bylo tu zase devět usedlostí. — 6. *Vítova,* ves na panství lukovském, byla v polovici XVI. věku pusta a teprve v době pozdější jest osazena.

Tolik o osadách. Z uvedeného je zřejmo, že na hejtmanství holešovském nejméně 43 osad opuštěno, z nichž jen 6 bylo znova osazeno.

Rudolf Janovský.

*) Viz č. 39. str. 96. časopisu tohoto.

**) Viz č. 39. str. 93. a 94. časopisu tohoto.

Z obecní truhlice Loučanské. Ze všech obecních archivů na Olomoucku, které jsem dosud na svých potulkách prohlédl, nejzajímavější paměti písemné obsahuje obecní truhlice Loučanská. Mimo čtyry listiny ze století 16., z nichž dvě (z r. 1524 a 1550) jsou psány na pergameně, jsou tam dvoje obecní knihy či rejstra, jedny úzké, založené r. 1525 (nejstarší to gruntovní kniha obecní, kterou jsem na Olomoucku vypátral), druhé foliové ze stol. 17., bohužel velmi kusé: mají dnes pouze 76 listů, kdežto poslední zachovaný list má číslo 202, za ním pak — podle zbytků listů — vytrháno ještě asi 50 listů; není tedy zachována ani čtvrtina knihy. Naproti tomu rejstra úzká mající 186 listů, jsou podnes, jak se zdá, zachována úplně. Hned na prvních listech těchto úzkých rejster zapsáno jest ono selské zřízení z r. 1525, které jsem již r. 1878. uveřejnil v „Časopise Matice Moravské". Hlavním obsahem obou rejster jsou zápisy prodejů a postupů statků selských, jako ve starých gruntovních knihách vůbec. V těchto úzkých rejstrech zapsáno je 74 kupů gruntů, v zachované části rejster širokých pak 49, celkem tedy 123, z nichž nejstarší je z r. 1553, nejpozdnější pak z r. 1694; mimo to různé smlouvy a jiná jednání soukromoprávní, pak porovnání rozvaděných stran před právem a pod. Poněvadž při každém takovém zápisu vyjmenován je celý ouřad dědiny Loučan (fojt, purkmistr a konšelé), zachovaly nám tyto obecní knihy jména celého výboru obecního téměř od počátku 16. stol. řadou bezmála nepřetržitou až do konce stol. 17., zjev to velice vzácný, ježto takových záznamů ani o mnohém městě dnes nemáme. Sestaviv si dotyčné výpisy, shledal jsem, že nejstarší záznam o fojtu a konšelech Loučanských je z r. 1524; bylť tehdy fojtem

jakýsi Krsek. R. 1526, 1532, 1533 a pak v letech 1536 až 1539 byl fojtem Loučanským jakýsi Jaroš. Odtud až do r. 1697 známe z těchto rejster celý obecní výbor Loučanský, vyjímaje 32 let porůzných, ze kterých nezachoval se žádný zápis. Za to od r. 1698 až do r. 1745 (vyjímaje jediný rok 1703), obecní výbor není známý, ježto z té doby žádných písemných památek v obecní truhlici není. Teprva od r. 1746 až asi do r. 1830 možno seznati obecní výbor některých let ze smluv svatebních, poručenstev a kupů, které již do rejster vpisovány nebyly. — Stará obecní rejstra našich dědin obsahují leckteré drobty kulturně historické, podávajíce mnohou zajímavou zprávu o právním životě našich předků, o jejich dávné obecní samosprávě. Vybereme jen některé obecně zajímavé. Na př. *porovnání dvou rozvaděných stran před právem obecním*: „Léta páně 1629 den svatyho Tomáše apoštola Božího za fojta Jana Hofírka a konšelů jeho přísežných Václava Spurnýho, Jana Klobásky, Matouše Větra, Tomáše Šmatly, Jury Netopila, Jury Pospíšila, za toho práva, z jistyho poručení Jeho Milosti velebného pana preláta kněze Františka Brenkastella, převora kláštera kartouzského na předhradí olomuckém, pána našeho dědičného, stalo se porovnání mezi Prokopem Dostálem a dítkami jeho strany jedné a Kateřinú Doleželkou strany druhé, a to takové, že jest Kače Doleželka dcery a dítky Dostálovy v něčem naříkala, což jest proti Pánu Bohu a jejich podstivosti a dobré pověsti na újmě bylo, a toho ničeho k nim přivésti nemohla ani jest nepřivedla. A tak před týmž právem a z poručení J. M. pána porovnání a *vejřek* jim od těch *dobrých lidí* učiněn jest, totižto od těchto zejména: Staňka Stejskala, Pavla Opluštila, Tomáše Coufala, Havla Plachyho, to strany Prokopa Dostála a dítek jeho, a Lukeše Přehnila, Jury Slámy z Veliké Senice a Martina Mlčocha, Štěpána Okleštka, zdéších soused, to strany Kače Doleželky, a to takové: Aby Kače Doleželka ze čtyr dědin *dobrých lidí* se dožádala a před těmi lidmi v *úplné hromadě* jemu *hodné odpros* Prokopovi Dostálovi a dětom jeho Janovi Matýskovi a manželce jeho učinila. I dožádala se těch osob svrchu psanéch, a Mikuláše Mikulky a Matěje Plachyho z městečka Náměště, Bláhy Kubova a Šimka Pluskalova z dědiny Biskupstva, a učinila Prokopovi Dostálovi na místě jeho dítek a Janovi Matýskovi na místě manželky jeho *před těmi dobrémi lidmi v hromadě úplné odpros takové po třikrát* pro Pána Boha, pro matku Boží a všecky svaty, cozkoli proti jeho dětom promluvila, aby ji to odpustil, že do nich nic zlyho neví než všecko dobry a má je za dobry a poctivy ledi, tak jako jinší dobry ledi je mají. A tak jedna i druhá strana nemají sobě toho ničím zlým spomínati, pod propadením základu na Jeho Milost pána a všecek konvent 50 kop grosí.“ — Zajímavý je též tento podobný zápis: „Léta Páně 1596 za fojta Jiříka Ouředníčka, Jana Střešky, Prokopa Dostála, Šimka Macháčkova, Říhy (Řehoře) Nesvadby, Václava Nelísala, Linharta Štáblova, za toho práva, na sv. Marka evangelisty toto do techto rejster poznamenáno: *Odpros Petrka tesaře před právem loučanským*: Milý fojte Jiříku Ouředníčku! Jakož se nevůle mezi námi koli stala a že bych já tobě v nekterém místě šelmů, zrádci nadávati měl, jakž tobě zprávu že by nekdo dáti měl, v čemž se já nepamatuji, žádám tebe těmito dobrými lidmi, bylo-li jest to ode mne mluveno, že mi to pro Pána Buoha odpustíš; já do tebe nic zlého nevím a tebe za dobrého člověka mám, jako i jiní dobří lidé mají, a toho nigdy víceji tou měrou protiv tobě dopustiti se nechci, a ty též že mi to z pravého srdce odpustíš. Na zdržení toho za Petrku slíbili pod základem 10 kop gr. Jan mlynář, Jan Hofírků“. — Zvláštní případ udál se v Loučanech r. 1573, jenž měl za následek výpověď *smírčího soudu*, tzv. *ubrmanů* (z něm. Obermann), jakož o tom vypravuje tento zápis: „*Smlouva a vejpověď Pavla Hlavičky a Pavla Bracháčka.* Léta Páně 1573 v pondělí den sv. Urbana námi Jiříkem furmanem z Trachtína, Vítkem sládkem z Náměště, Matějem Lysém, fojtem z Drahanovic, Krystýnem Hazukovém, Jiříkem Bryklem, Benediktem Jemickém písařem z Velké Senice, Jakubem Hodisem z Biskupstva, staly sou se tyto smlúvy a mocná vejpověď na dobrovolné na nás přestání, mezi Pavlem Hlavičkou synem nebožtíka Blahy Blabáčka z Loučan z jedné a Pavlem Bracháčkem z Loučan z strany druhé. Jakož jest Pavel Hlavička let předešléch od Anny manželky své a dvou dítek s ní splozeném svéch, kruntu a lánu rolí k tomu gruntu příslušejícímu tu v Loučanech byl vodešel, a v tom odjití jest Anna manželka jeho přidouce v nemaly dluhy a těžkost, nemohouce sobě rady dati, ku pánu svému jest šla a jeho se radila, kterak má s tou živností a dětmi učiniti, má-li ji prodati či kterak jináče se zachovati, a v tom sou lidé zřetedlné jí i pánu i ouřadu Loučanskýmu jistou zprávu, velice se zaručujíce, že by dotčené Pavel Hlavicka v Du-

naji zhynouti měl, dávali. I slyšíc pán její takovou zprávu, poručil jest jí, aby se vdala, což jest s vůlí přátel svéch i tolikýž bratra Pavla Hlavičky, manžela svého, a strejce dětí svéch, to učinila a za Pavla Brachačka se vdala, a ten krunt s lánem rolí i se všemi věcmi k tomu příslušejícími prodán byl, jakž v rejstřích obecních zapsáno jest. (Dokončení.)

Úmrtí. Dr. Franjo Rački, opat záhřebské kapitoly, předseda jihoslovanské akademie a vynikající dějepisec jihoslovanský zemřel dne 13. února t. r. v Záhřebě ve stáří 64. let. Do r. 1872 byl činným též jako poslanec na sněmě chorvatském a hlásil se ku straně Strossmayerově. Zemřelý byl členem našeho spolku.

Michal Hórnik, katolický kanovník budišínský, buditel, vůdce a přední spisovatel lužických Srbů zemřel dne 22. února t. r. v Budišíně. Studia gymnasialní a bohoslovecká konal v Praze a byl vždy věrným přítelem našeho národa.

Ingwald Undset zemřel dne 3. prosince 1893 v Christianii ve stáří 40 let. Byl znamenitým præhistorikem, podnikl četné studijní cesty po severní a střední Evropě, Italii a Řecku. R. 1881 vynikl spisem o nejstarších stopách železa v severní Evropě „Jernalderens begyndelse in Nordeupropa“, prací to veledůkladnou a znamenitou. Navrátiv se r. 1884 z cest do vlasti, stal se universitním bibliotékářem v Christianii a vydal ještě řadu důležitých článků předhistorických, které z větší části uveřejněny byly v berlínském časopise „Zeitschrift für Ethnologie“. Předhistorická archæologie ztratila v něm odborníka nad jiné vynikajícího a vědomostmi bohatého.

Literatura.

Lidstvo v době předhistorické se zvláštním zřetelem na země slovanské. Napsal dr. L. **Niederle**, docent anthropologie a předhistorické archæologie na c. k. české universitě. V Praze 1893 Str. 760+XXXIX. Je to první jazykem českým sepsaný obšírný spis, pojednávající souborně o præhistorii evropské od dob nejstarších až po dobu historickou, spis důkladný, obsahující všechny dosavádní důležitější výsledky bádání v oboru vědy předhistorické, spis, kterým se začátečník odborně vzdělati může a který i odborníkům za vítanou příruční knihu sloužiti bude. — Spisovatel měl v podobných spisech cizími jazyky vydaných četné vzory, spis jeho je ale dílem samostatným, z něhož téměř na každé stránce poznáváme, že spisovatel studoval bedlivě prameny a že z nich čerpal svědomitě a s náležitou kritičností. Střízlivost a zdravý úsudek spisovatelův jeví se nejlépe tam, kde pojednává o různých theoriích a sporných otázkách, neboť poznáváme, kterak vždy bez předsudku ku věci přistupuje, to co jiní pronesli s chladnou rozvahou uvažuje, načež obezřelý vždy úsudek vlastní pronáší. Velmi cennou předností spisu Niederlova před všemi ostatními v cizích řečech vydanými spisy podobnými je, že náležitý zřetel věnuje starožitnostem slovanským a předhistorickým poměrům východní Evropy. Pro velikou obsažnost knihy zmíníme se zde o obsahu jejím jen v hrubých rysech. Po obšírném úvodu, jednajícím o významu předhistorické archæologie, její methodě, jejích dějinách, o nynějším stavu vědy, ústavech, společnostech, sjezdech, časopisech a hlavní literatuře obecné přistupuje autor k věci a zahajuje knihu kapitolou o počátcích lidstva. Poznáváme, že jest v zásadě přívržencem theorie evoluční. Starší a mladší dobu kamennou líčí spisovatel souhrně, jelikož kultura dob těchto byla v celé Evropě dosti stejnoměrná, pročež i jednotného zpracování připouští. V otázce t. zv. hiatu mezi dobou palæolithickou a mezi dobou neolithickou přidává se dr. Niederle k mínění, že dlouholebý diluvialní člověk z Evropy nevymizel a že kultura palæolithická povlovně se vyvíjela v kulturu neolithickou, při čemž přistěhování se nových kmenů krátkolebých je pravděpodobné. Kapitola o době neolithické je zakončena pěkným přehledným obrazem kultury doby této, načež následuje zajímavá stať anthropologická o předhistorických plemenech evropských v době kamenné. —

Pojednání o době kovové počíná všeobecnou kapitolou o kovech a jejich důležitosti ve vývoji kultury, o systemu tří period, k němuž se Niederle ovšem přiznává, o dánských rašeliništích a o době

měděné. Správně vytýká spisovatel, že neurčuje zde kultury pouhá známost jistého kovu, ale převládající jeho upotřebování. — Kultura doby bronzové, která dle mínění vynikajících odborníků na východě a bezpochyby ve střední Asii vznikla, postupovala pravděpodobně třemi rozdílnými proudy na západ, neměla ve všech zemích stejného trvání, a rozvila se přirozeně tam, kde příznivé podmínky byly a kde kulturou železnou záhy zatlačena nebyla, kdežto opětně v případech opačných jinde zůstala nevyvinutou. — K těmto náhledům přidává se i Niederle a po předchozím přehledu typických nálezů z doby bronzové a podav rozhled po počátcích kovové kultury v orientě, líčí kulturu bronzovou různých zemí evropských podle tří hlavních cest, jimiž se kultura ta na západ brala a sice přes moře středozemní do Řecka, Italie, Gallie atd., přes moře černé k ústí Dunaje a po Dunaji dále do střední Evropy a konečně podél břehu Kaspického moře přes Rusko do krajů severnějších, při čemž autor vždy počíná zeměmi, které na dotyčné dráze převodu kultury, asijskému centru byly nejbližší a postupuje pak teprv k územím vzdálenějším. V tomto pořádku seznamuje spisovatel čtenáře s nálezy v Hisarliku, v Řecku, kdež kultura mykénská zvláště vyniká, v Italii, jejížto severní část však náleží již spíše ku skupině středoevropské, ve Francii a přilehající části Švýcar, v Britanii a v Hispanii, kterouž se ukončuje řada zemí, jež kulturu bronzovou obdržely hlavně po dráze středomořské. Na dráze černomořsko-dunajské zastavuje se spisovatel nejprve v Uhrách, v jejichžto severovýchodní části bohatá svérázná kultura se vyvinula, obrací pak zřetel k vyvinuté kultuře bronzové zemí severních a pojednává o kultuře bronzové v severním Německu, Bavorech, Dolních Rakousích, Čechách a na Moravě. České a Moravské nálezy z doby bronzové roztřiďuje na poklady a na nálezy hrobové, tyto pak na hroby se skrčenými kostrami typu únětického a na mohyly s pohřby žárovými a dílem i kostrovými v jihozápadních Čechách. Některá česká a moravská pole popelnicová klade spisovatel s náležitou reservou do doby bronzové a také část sídlišť a hradišť náleží v krajinách našich době této. — Z Čech a Moravy obrací se autor do Polska a Pruska a věnuje pak zřetel i Rusku, kdež posud jen z důvodů theoretických na existenci doby bronzové souditi lze. Posledním územím, o němž v kapitole o době bronzové pojednáno jest, je Kavkaz, jehožto proslulé pohřebiště Kobanské ještě do konce doby bronzové náleží.

Původ železné kultury klade spisovatel do orientu a v líčení jejím přidržuje se celkem rozdělení Hornesova, který Evropu pro první dobu železa roztřídil na pás středomořský, jihodunajský a severo-dunajský nebo severoevropský, připojuje však k tomu východ evropský, o němž Hörnes nepojednal. Theorii Hörnesovu o illyrském původu kultury hallstattské uznává spisovatel celkem za oprávněnou, klade však větší váhu na vlivy východní a odporuje ze závažných důvodů mínění Hörnesovu, že Illyrové na Balkáně železo poznali od Skythů. Niederle klade zde správně důraz na přímý import středomořský. — Již ve stati o době bronzové dotknul se spisovatel polí popelnicových a v kapitole o době železné, kteréž převážná většina pohřebišť těchto náleží, pojednává o této důležité skupině zevrubněji. Otázka polí popelnicových zavdala spisovateli podnět, aby obšírněji vyložil své mínění v otázce o národnosti předhistorických obyvatelů vlasti naší a zemí sousedních. Dr. Niederle vytýká předem nesprávnost mínění, že Slované nespalovali mrtvých, a konstatuje, že dokázáno je, že u Slovanů i u Němců oba obřady totiž spalování i pohřbívání současně známy a užívány byly. Týž vytýká dále, že nesprávno jest rozdílu keramiky rázu lužického a rázu hradištního podkládati i rozdíl ethnický. Rozdíl zde je, ale jen časový. Co do polí popelnicových klade spisovatel váhu na zeměpisné rozšíření jejich a domnívá se, že východiskem jejich jsou asi kraje podkarpatské a nejspíše polská rovina na sever od nich, a proto kloní se i k slovanskému původu polí popelnicových a má je tam, kde se hromadně objevují, za p r a v d ě p o d o b n ě s l o v a n s k á tak v Po'sku, ve východním Německu, na Moravě a v Čechách. — Sporu s historií uniká autor tím, že připouští současnou existenci Bojů a později německých Markomanů se Slovany a připisuje pak Gallům kostrové hroby s inventářem tènským, Markomanům pak část pozdějších hrobů kostrových. Pro jihočeské mohyly předpokládá prozatím obyvatelstvo bezejmenné, kterému patří i podobné hroby v Bavořích. Referent souhlasí zde celkem s autorem, nemůže však za správný uznati výrok, že existence Bojů u nás je historicky velmi dobře zaručena, neboť z výkladů Šemberových, Brandlových, Papáčkových a j. vychází, že právě z historického stanoviska existence říše bojské v Čechách je pochybná, což tím více na váhu padá, že nenalezá také opory v nálezech archaeologických. Hroby kostrové, které autor Bojům připisuje, a z nichž ještě část Markomanům

připustiti ochoten jest (str. 570.), jsou v Čechách a na Moravě velmi řídké a z pravidla bývá jich pouze jen několik pohromadě. Kdyby byli Gallové, kterým hroby tyto bezpochyby náležejí, po několik století v Čechách a na Moravě ovládali, musily by hrobové památky po nich býti četnější. Referent je spíše nakloněn považovati hroby ony za skrovné pozůstatky výbojníků gallských, kteří ze sousedních zemí a zejména z Bavor do Čech a na Moravu vpády činili, a z nichž snad tu a onde nějaká část i déle v zemi se pozdržela. Pokud se Markomanů a Kvádů dotýče, není pochybnosti, že existence jejich v krajinách našich historicky lépe zaručena je. Otázku po hrobech jejich nelze na ten čas zodpovídati, leč bychom přisvědčili těm, kteří Markomany a Kvády považují za kmeny slovanské. Hypothesa tato spočívá však dosud na slabých základech. Stať o starší době železné uzavírá pojednání o hrobech ruských.

V následujících kapitolách jedná spisovatel o kultuře gallské (tènské) o provincialní kultuře římské, o kuluře řadových hrobů a slohu gothském, jehožto původ hledati sluší u některých kočovných národů v přední části střední Asie, kdež ode dávna velké bohatství a nádhera panovaly. Pod vlivem řeckým a později i římským a pod vlivy, které sem též z Persie, Indie a Číny zasahovaly, vytvořil se t. zv. sloh skythský, jenž v prvních stoletích po Kr. na prostranství, rozkládajícím se od západní Sibíře k zálivu perskému a Indii zavládl; odtud šířil se sloh tento na jih, na západ a na sever, rozvinul se dále v jižním Rusku, přijav prvky antické, domácí a germanské. Gothové, kteří zde od 2. stol. po Kr. seděli, přetvořili jej ve zvláštní sloh gothský a roznesli jej na svém ústupu před Huny po ostatní Evropě. —

Na to obrací se spisovatel k Slovanům, líčí stručně jejich rozložení a šíření, podává nástin kultury staroslovanské a upozorňuje po příkladu J. M. Soběstianského, že jest na čase, abychom se sprostili fráse o „holubičím národě" Slovanů, jelikož nám starší i pozdější dějiny ukazují, že Slované byli bojovní a že nebyli mírumilovným národem. Zachované památky slovanské z pozdní doby třídí autor na bydliště (hradiště a kolové stavby slovanské) pak na hroby a vytýká, že není společného znaku, který by všechny hroby slovanské provázel. Ritus pohřební, ustrojení hrobů i milodary jsou u různých kmenů slovanských rozdílné, jen keramika t. zv. rázu hradištného a esovité kroužky provázejí valnou část hrobů slovanských. — Z dalšího přehledného pojednání o hrobech v Rusku je patrno, kterak zde dosud obtížno je rozlišovati n. př. hroby slovanské a finské a proto obmezuje se autor v líčení hrobů slovanských té doby hlavně na ony kraje, kde dle svědectví Nestorova odedávna seděli slovanští kmenové. — Ve zvláštním odstavci je pojednáno o důležitém obchodu arabském, který koncem prvního tisíciletí ve všech zemích slovanských na vývoj kultury působil. Konec doby předhistorické ve střední, východní a severní Evropě klade Niederle správně do doby, kdy zde křesťanství přijato bylo.

Poslední kapitola spisu je věnována anthropologii, totiž pojednání o plemenech evropských na konci doby předhistorické. Nejzajímavější je zde pro nás theorie spisovatelova o původním dlouholebém a světlovlasém typu slovanském, spočívající na důvodech závažných, proti nimž dosud platná námitka učiněna nebyla. —

Na konci díla jsou uvedeny četné prameny, načež na příslušných místech v textu odkázáno je. — Četné tabulky a obrázky text provázející jsou zdařilé a jsou spisu ku ozdobě. *J. P.*

Prilozi arheologiji Bosne i Hercegovine. Priopćio **Franjo Fiala**, pristav bos herc. zemalskog muzeja. Separatni otisk iz „Glasnika zemalskog muzeja u Bosni i Hercegovini", 1893. I. (Se šesti tabulkami a obrázky v tekstu.) Obsah: I. Rimske razvaline u Gracu. (Zde nalezeny kromě předmětů původu římského též předměty z dob starších tak na př. bronzový náramek rázu kultury tènské pak bronzový celt.) — II. Rimski prijedmeti nagjeni u grobovina kod Sovića. — III. Rimski nahogjaj u Trnovu. — IV. Prehistorička bakrena sprava. — V. Rimski nahogjaj kod Ljubuškog.

Český lid, roč. II. č. 4—6. *Dr. Čeněk Zíbrt:* Vynášení „smrti" a jeho výklady, starší i novější. — *Dr. J. Matiegka:* O pravěkém užívání nástrojů a zbraní přištípených z kostí nebo parohů s přídavkem o zbraních jedových. (Dokončení). — *J. Koula:* Starodávné terrakotové sošky Slováků z lanžhotského okolí. — *Prof. Jos. Klvaňa:* Kraslice moravské. Příspěvek k ornamentice lidové. — *L. Šnajdr:* K otázce o původu spečených valů. Oproti dr. Woldřichovi a prof. Strnadovi, kteří se domnívají, že t. zv. spečené valy zbudovány byly koncem první polovice tisíciletí po Kr. snaží se spisovatel dokázati, že hradiště se spečenými valy v západních Čechách jsou o celé tisíciletí starší. — *Leoš Janáček:* Osnovy hudební lidových tanců na Moravě. — Zprávy archæologické: *Ant. Šolta:* Dodatek ku článku o starobylých křížích v okolí Chrudimi. — *In.*

Lad. Červinka: Některé nálezy bronzů z Moravy. — *K. Stifter*: Chotuc a praehistorické její nálezy. — *Jaroslav Mančal*: O lnářství na Humpolecku. — *Jan Zítek*: Kolední hry jihočeské. — *Jan Fr. Hruška*: Statek i Chalupa na Chodsku. (Pokračování.) — *Ant. Šolta*: Ukázka vyryté ornamentiky české na nábytku. — *V. Smutný*: Modlitby lidové. — *Jindřich Baar*: „Do kolečka". Nové prostonárodní písně a varianty z Chodska — K chození s klibnou. — *Mat. Václavek*: Žrna valašská. — Velikonoce. — *Em. Kutílek*: Dialektologické paběrky z okolí Žleb. — *Jan Knies*: O římských starožitnostech na Moravě nalezených. — *L. Niederle*: O rekonstrukci tělesné výšky præhistorických plemen. — *Kliment Čermák*: Společenstvo zváčů, muzikantů, družbův a mládenců v Čáslavi r. 1725. — *Jos. Vycpálek*: České tance. — *Dr. Fr. Kameníček*: Zaklínací kniha rožnovská. — *Jaroslav Mančal*: Příspěvek ku poznání národního ornamentu řemeslnického v Čechách. — *Dr. Jan V. Novák*: O Trnkově sbírce přísloví moravských a slovenských. — Zprávy archæologické: *Dr. Matiegka*: Pozdní hroby v Zakolanech. Neolithická osada na „Homolce" u Radhostovic. — *Václav Diviš Čistecký*: Starobylá dílna ručních mlýnků na Hoře Kunětické. — *J. K. Hraše*: Pohanské nekropole v čábelském lese u Milevska. — Ve všech sešitech jsou obsaženy referáty o spisech a časopisech, hojné zprávy literarní, zprávy časové, o výstavách a sjezdech pak směs.

Præhistorische Blätter. Ročník V. (1893). Vydává dr. **Julius Naue** v Mnichově. Ročně vychází 6 čísel a předplácí se za 3 marky. — Ročník pátý obsahuje následující obšírnější články: Zprávy o nálezech v Hohenzollern. A) Řadové hroby. B) Mohyly. Napsal dr. K. Th. Zingeler. — Nálezy v mohyle u Buchheimu. Sděluje stavební rada Eulenstein. — Řadové hroby u Hellmitzheimu ve středních Frankách. Podává farář Jiří Wilke. — Mohyly z doby bronzové a hallstattské ve středních Frankách. Pojednává lékárník Bedřich Ziegler. — Řadové hroby z údolí horního Dunaje. Sděluje stavební rada Eulenstein. — Hrobové nálezy z bronzové doby u Altdorfu ve středních Frankách. Napsal dr. J. Naue. — Pohřebiště s řadovými hroby u Dettenheimu. Sděluje učitel Koth. — Nový ornament na nádobě. Sdělil W. Osborne. Osborne koupil nádobu onu od jistého antikváře v Praze a byla prý nalezena na „Julisce" u Prahy. Je to hluboká míska rázu neolithického, která na zevnější straně okrášlena je otisky hrubého tkaného pasu. — Mohyly doby bronzové u Dambachu ve středních Frankách. Napsal W. Kohl. — Kromě toho obsahuje ročník, o němž zprávu zde podáváme, četné drobné zprávy o vykopaninách a nálezech a hojné zprávy literarní. — Připojeno je devět tabulek obrázkových. — Časopis je určen pro odborníky a je pečlivě redigován. *J. P.*

Argo. Zeitschrift für Krainische Landeskunde. (Časopis pro vlastivědu Krajiny.) Ročník druhý (1893), redakcí a nákladem **Alfonse Müllnera**, kustoda muzea v Lublani. Cena ročníku 4 zl. — Čavalně známý odborník Alfons Müllner vydavá tento měsíčník od r. 1892 a uveřejňuje v něm články ze všech odborů vlastivědy Krajiny. — Převážná většina článků vyšla z péra redaktora samého a svědčí o velké píli a všestrannosti jeho. — Z bohatého obsahu druhého ročníku upozorňujeme zejména na následující články redaktorovy: „Gradišča" v Krajině, v němž pojednáno je o hradišti Sv. Michala u Hrenovic a římském opevnění „Ad Pirum" řečeném. Druhý objemný článek redaktorův, jenž v druhém ročníku ještě ukončen není, jsou „Cestovní črty z Italie." Z vydané části článku tohoto seznáváme, že neobsahuje jen prosté záznamy učiněné na studijní cestě, kterou autor podporou zemského výboru do Italie podniknul, nýbrž že v něm složena je důležitá studie archæologická, z níž i obecná præhistorie těžiti bude. Kratší, pro præhistoriky rovněž zajímavé články jsou: Situla z Gradišče na Magdalenském kopci. Sudlice „staré doby bronzové" v lublaňském muzeu. Druhému ročníku časopisu, o němž zde zpráva podána, je přiloženo pět velkých tabulek, vztahujících se k uvedeným článkům předhistorickým. — Časopis vychází ve formátě čtvercovém. *J. P.*

Hovorna.

V neděli před sv. Vítem r. 1553. dal král Ferdinand *Jiřímu Bakalářovi* list erbovní, aby se psáti mohl *„od bílých orlů z Plavče."* Jiříku Bakalářovi patřila Krásná Hora na Táborsku a před bitvou bělohorskou žil rod Bakalářů schudlý v Praze a přišel pak po oné bitvě na Moravu, kdež později Bakalářové ve službách zeměpanských byli, zanechavše v chudobě praedikátu svého. Kdyby někomu o rodu Bakalářů více známo bylo, račiž zprávu o tom zaslati redakci tohoto časopisu. *J. S.*

Zprávy spolkové.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXXIV.

Od 15. října 1893 do 26. dubna přistoupili jako noví členové:

Vdp. P. Jan Bakalář - Srbecký, farář v Kajdlinku.
P. T. sl. Regina Bíbova, učitelka v Holešovicích.
P. T. p. Jan Březina, učitel v Liticích.
Vdp. P. Jos. Březovský, kooper. v Brúmově.
P. T. sl. Božena Černochova v Olomouci.
Vdp. P. Leopold Černý, kooper. v Podhradní Lhotě.
Vdp. P. Jan Dočkal, kooper. v Rázově.
P. T. p. dr. Vilém Hein ve Vídni.
P. T. p. Jan Hellich, lékárník a star. města v Poděbradech.
P. T. ct. muzejní spolek v Ivančicích.
Vdp. P. Josef Klemš, farář v Cokytlech.
Vdp. P. Jan Královec, katecheta na Kladně.
P. T. p. Jos. Krejčí, učitel v Lukavici.
P. T. p. Fr. Lazinek, učitel na Vsetíně.
P. T. ct. Čtenářský spolek v Morkovicích.
P. T. p. Karel Mrázek, učitel v Nákle.
P. T. ct. Řem.- živnost. jednota v Olomouci.
P. T. p. Ladislav Pospíšil, učitel v Nákle.
P. T. p. J. Procházka, fin. rada v Sarajevě.
P. T. p. Alex. Pukl, učitel v Rajnochovicích.
Vdp. P. Anselm Rambousek, prelát na St. Brně.
P. T. p. dr. Remeš, sekund. lékař nemocnice v Olomouci.
P. T. sl. Marie Schwarzova v Litenčicích.
P. T. sl. M. Smolkova, učit. v Holešovicích.
Vdp. P. Em. Snášel, kapit. vikář v Olomouci.
P. T. ct. učitelský spolek ve Strážnici.
P. T. ct. čten. spolek „Slavoj“ v Šelešovicích.
P. T. p. J. Šidlo, učitel v Olomouci.
P. T. p. Frant. Šilhavý, učitel v Brtničce.
Vdp. P. Fr. Špaček, kooper. v Litenčicích.
P. T. p. dr. Václ. Tille, amanuensis c. k. veřejné a universitní knihovny v Praze.
P. T. p. Ant. Vrána, c. k. prof. v Prostějově.
Vdp. P. Rud. Vrba, dr. theol. v Bělé u Bezdězu.
Vdp. P. Max Vymazal, farář ve Stupavě.
P. T. p. Fr. Vymlátil, stavitel v Sarajevě.

XVI. výkaz darů

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Vdp. P. A. Gardavský, řeholní kněz v Praze	zl. 1·—
P. T. p. Bedřich Kancnýř, c. k. okresní soudce v Dačicích	„ 1·—
Vdp. Alois Michalík, kooperator v Libavé	„ —·50
Zůstatek z dřívějšího výkazu	zl. 3107·50
Činí celkem	zl. 3110·—

Výkaz darů

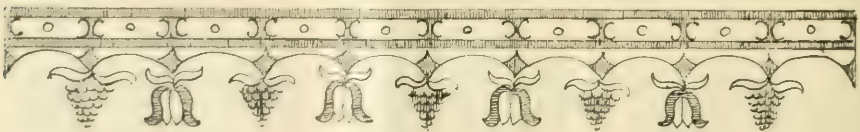
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
P. T. p. Frant. Ondruška, akad. v Augšburku	—.80
P. T. p. dr. Jos. Lenoch, Vídeň	1.—
P. T. p. V. Schmidt, Zvoleňoves	1.—
Vys. uroz. pí. hrab. Ema ze Žerotína	1.—
Vdp. P. L. Hoffmann, Petřvald	1.—
P. T. p. A. Schwab, lék. v Tovačově	1.—
Vdp. P. Bayer v Olomouci	1.—
P. T. p. dr. J. Stránský v Přerově	10.—
P. T. p. K. Mohelský, c. k. notář v Olomouci	2.—
Slav. muzejní spolek v Brně	1.—
„ Obč. záložna v Kyjově	5.—
„ „ „ ve Strážnici	3.—
„ vzájem. „ ve Znojmě	5.—
„ rol. „ v Čehovicích	5.—
„ „ „ v Těšeticích	10.—
„ „ „ v Příkazích	10.—
„ „ „ v Dolanech	3.—
„ „ „ v Těšnovicích	5.—
„ obč. „ v Lošticích	10.—
„ rol. „ v Blatci	5.—
„ Ústř. záložna rol. v Olomouci	100.—
„ záložna v Uh. Ostrohu	5.—
Úhrnem zl.	185·80

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 43. Vydáno v červenci r. 1894.

ANATOL HRABĚ D'ORSAY.

Malou chvíli po poledni 30 června 1894 žalostně oznamoval s věže dómu olomuckého hlahol zvonů smutnou zvěst, že na vždy s námi se rozloučil věrný syn církve, vlastenec obětavý, muž srdce zlatého, praelát hrabě Anatol d'Orsay.

Zpráva tato bleskem se roznesla po dalekém, širokém okolí a vyvolala zármutek, jaký pociťujeme jen, pozbyli-li jsme přítele neb příznivce nejdražšího.

Vědělo se sice již před týdnem, že pan hrabě se roznemohl; však zprávy lékařské o zdařilém výsledku povážlivé operace poskytovali stále ještě naděje, že čilý jinak nemocný se pozdraví: zatím však věk hlásil se ku svému právu, a váženému praelátu rázem tolik sil ubylo, že dne 29 června sám si vědom byl nebezpečného stavu svého, ukazuje Jeho císařské výsosti arciknížeti Eugenovi, jej navštívivšímu a těšícímu — klidně k nebesům, jako cíli konečnému útěchy veškeré.

A předtucha ona uskutečnila se dne 30 června o $^3/_4$1 odpoledne, kdy anděl smrti odnesl čistou duši jeho do výšin nebeských.

Má-li národ vůbec proč želeti ztráty muže tohoto šlechetného, členové vlast. spolku muzejního v Olomouci dojista nejvíce pociťují bol a smutek nad hrobem jeho; vždyť v zesnulém pozbyli jsme svého největšího příznivce, dobrodince, spoluzakladatele muzea a mnoholetého předsedu vlast. spolku muzejního.

Kratičkým nárysem blahodárného života chceme uctíti na místě tomto památku prvního, velezasloužilého předsedy svého.

Anatol hrabě d'Orsay pocházel ze starobylé rodiny francouzské, jež vyslala světu mnoho šlechticů nejen rodem, nýbrž i duchem se vyznamenavších.

Narodil se dne 14 ledna 1826 ve Vídni, studoval gymnasium v Kroměříži, filosofii v Mikulově a theologii v Olomouci.

Byv dne 11 července 1849 na kněze vysvěcen, ustanoven byl napřed za kooperatora u sv. Michala v Olomouci, pak v Kirchberku — patronátní to faře svých rodičů — konečně v Bystřici pod Host. — Po čtyřletém kaplanování jmenován byl samostatným duchovním správcem při faře cellernské v Hor. Rakousích; však po dvou letech již zatoužil opět po Moravě a přijal od kněžny Metternichové městskou faru v Kojetíně, kdež působil blahodárně od roku 1856 až do roku 1881,

jmenován byv Jeho Veličenstvem roku toho sídelním kanovníkem při kapitule olomucké. —

A sotva se mýlíme, míníce, že právě dlouholetý pobyt p. hraběte mezi dobrým a zbožným lidem naším tak blahodárný měl vliv na citlivé srdce jeho, že nejen tužbám lidu vždy porozuměl, nýbrž i všeobecné náklonnosti a úcty ušlechtilou povahou svou rázem si získal.

V Kojetíně vynikl veled. hrabě d'Orsay nejen velkou horlivostí v úřadě pastýřském, nýbrž zvláště svou dobrou činností a štědrostí. Což divu, že odcházeje do Olomouce, zvolen byl všemi spolky kojetínskými za člena čestného, ba i městská rada a obce sousední: Křenovice, Uhřičice a Popůvky jmenovaly jej občanem čestným.

Za zásluhy nesčetné odměnil jej sv. Otec titulem papežského komoří, kníže arcibiskup olomucký jmenoval jej svým radou a přísedícím konsistoře, později i inful. rektorem u sv. Anny. Císař udělil mu zase rytířský řád císaře Frant. Josefa; mimo to jmenován byl čestným kanovníkem kolleg. kapitoly mikulovské (v diec. brněnské).

V Olomouci otevřelo se mu teprv rozsáhlé pole činnosti. Řídě se heslem Sušilovým: „Církev a vlast v mojích milují se sestersky ňadrech“, všemožně o to pečoval, aby mravně i hmotně kde jen možno povznesl zájmy církevní: podporoval jmenovitě katolické spolky, ústavy vychovávací, zvláště školy klášterní a katolický tisk. ozdoboval chrámy, příkl. vkusně okrášlil kapli sv. Anny v Olomouci, jejíž rektorem infulovaným byl, a přispíval značnými obnosy na dostavení dómu sv. Vítského; velmi rád konečně vykonával všeliké církevní funkce po celé takořka arcidiecesi. — K této pak opravdivé lásce k církvi přidružila se neméně účinná láska k milené vlasti naší.

Věru divíme se, že zesnulý tolik odvahy měl, že hned po příchodu do Olomouce zjevně ku straně národní se přihlásil, když v celé krajině kromě něho jediný praelát hrabě Pötting české národnosti nejen jazykem, nýbrž i jednáním věren zůstal! —

V Olomouci není snad čelnějšího ústavu, podniku, spolku, o nějž zesnulý pan hrabě d'Orsay vřele by se nebyl zajímal. Veřejná knihovna národní jednoty, pěvecko hud. spolek Žerotín, Matice národního domu, Matice školská, zvláště však vlast. muzejní spolek jakoby k srdci mu byly přirostly. Mimo to ovšem i jiným ústavům lidumilným a uměleckým, jmenovitě Umělecké besedě, Krasoumné jednotě, Radhošti byl předním dobrodincem a příznivcem. —

Vlasteneckému spolku muzejnímu předsedal od založení jeho, dne 23 září 1883 až do úmrtí svého. Muzeu propůjčoval s povolením nejdůst. kapitoly po celých deset let spanilomyslně zadarmo tři salony residence své a byl by dojista i déle tak učinil, kdyby mu nebylo bývalo jiné residence zvoliti. Na životě spolkovém stále měl čilou účasť, účastně se všech schůzí výborových, hromad valných, z větší části též vycházek kočujících. Sbírky muzejní honosí se četnými dary štědré ruky jeho, jmenovitě knihovnu muzejní obohacoval každoročně novými vzácnými knihami.

Upřimně přiznáváme, že spolek náš nebyl by v době tak krátké tak se povznesl a že by snad ani nebyl se ujal a udržel, kdyby nebylo bývalo pomocné a štědré ruky šlechetného p. hraběte d'Orsaye.

On byl středem, kolem něhož všecka činnost spolková se otáčela, on ji udržel na výši idealní, on laskavostí svou a obětavostí povzbuzoval jiné ku následování a svorné činnosti.

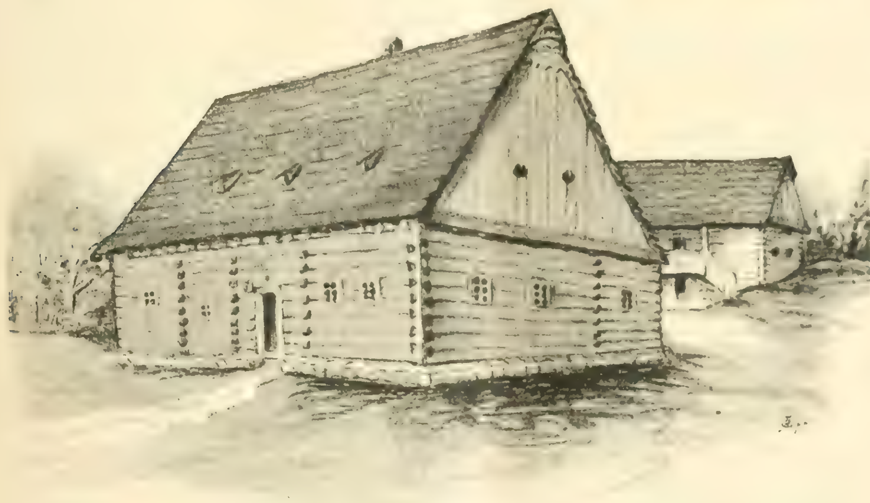
Ve svatvečer 68 jmenin jeho dne 2 července doprovodili jsme chladné tělo jeho s okázalostí, v Olomouci zřídka vídanou, ku hrobu na hřbitově městském a loučili jsme se s ním s myslí tesklivou, tázajíce se na cestě ze hřbitova druh druha: „Kdo nám pana hraběte d'Orsaye nahradí?“ — — —

Kéž jméno jeho zůstane zlatým písmem zapsáno v dějinách národního rozvoje na Moravě, a památka nikdy nevymizí z vděčných srdcí našich!

Valašská chalupa i grunt v Hodslavicích a okolí.

Popisuje **K. J. Červinka**, učitel v Hodslavicích.*)

Domky a chalupy chalupníků i staré grunty v Hodslavicích a okolí jsou zpravidla podélnou stranou obráceny k cestě (na dědinu), kdežto grunty selské, zvláště nové, obráceny jsou na dědinu štítem, podélnou pak stranou do dvora. Každé stavení má kolem zahradu, ohraženou plotem zpravidla dřevěným a to obyčejně „parkanem“, zvláště u gruntů, a dřínkovým (dřínčaným, dřančaným) plotem u chalupníků. Čáru cesty tvoří potok a ploty zahrad nebo parkany u

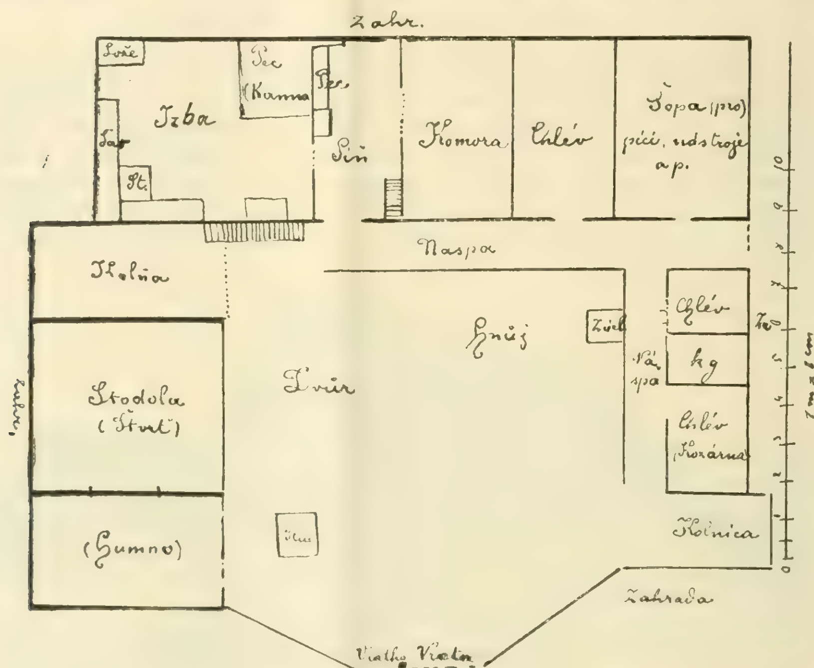
Obr. 1. Fojtství v Hostašovicích.

dvorku chalup, které stojí velmi často u samé cesty. Parkany mívají dřevěné, u zámožnějších sedláků zděné, pilíře (piléře). Statky jsou kolkolem ohrazeny plotem dřevěným. Kolem stavení jsou zahrady ovocné a pro trávu; někde je i před okny kousek zahrádky pro voničky (šalvěj, růže, marjánek, levanduli, arniku). V oknech bývá nejvíce rozmarina a muškát. Tu a tam viděti často vedle statků mohutné lípy.

*) Obrázky kreslil medik p. J. H. Turek z Hodslavic.

Stodoly, jako vůbec všecky hospodářské budovy stojí při budovách k obývání, uzavírajíce se všech stran dvůr statku. Schodky do sklepu vedou u chalup obyčejně venku u hlavních dveří, kterými se do domu vchází, na pravo neb na levo.

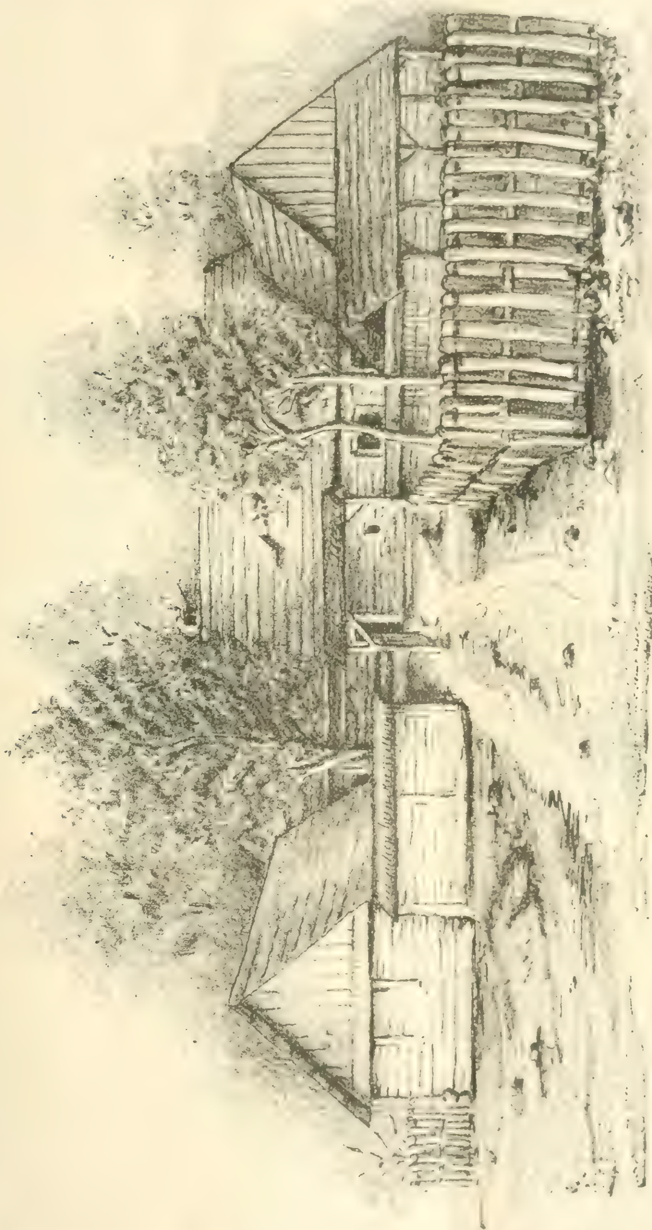
Popíšeme předem chalupu Vahalovu č. 43 v Hostašovicích, (obr. 2 a 3) poněvadž celkem chalupy hostašovské s hodslavskými se srovnávají. Chalupa jest od země až po vrch ze dřeva a jen přízemní, jako vůbec všechny chalupy. Trámy jsou otesány a kladeny vodorovně na sebe. Stěna při peci je však vyzděna asi do té výše jako pec sama. Obrácena jest chalupa podélnou stranou k cestě a v předu jest dvorek ohražený parkanem. V parkanu jsou vrátka, kterými se chodí, a vrata, která

Obr. 2. Půdorys Vahalovy chalupy čís. 43. v Hostašovicích.

otvírají se jen, když potřebí. Otevřeme vrátka „klučkou“ (provázek neb „švihel“ uvázaný na dřevěné závoře) a vejdeme do dvora. Vrátka zavřeme opět aneb i zastrčíme dřevěnou zástrčkou. Na levo zůstane studně, čtverec to o straně 1·40 m. dl. Zde je již nové vroubení kol studně z klátků, asi 1 m. vys. na sebe položených, krytých „střeškou“. Voda vytahuje se okovem — v Hodslavicích d b e u (džber) zvaným. Většinou vytahuje se voda klukou. V levo dále je stodola s h u m n e m (mlatem) a jednou „š t v r t í“ (v Hodslavicích „b r s t v o u“ vrstvou). Humno od štvrti je odděleno přehradou z tenčích klád. Průchodem asi 1·95 m. širokým můžeme vejíti do „štvrti“, překročíme-li kládovou přehradu. Do „štvrti“ dává se na „pjatro“ obilí, hrách a j. luštěniny i oves. Nad „pjatrem“ jsou h a m b a l k y. Vedle stodoly pod jednou střechou je „k o l ň a.“ Stodoly

u gruntů selských vypadají jinak. — Obrátíme-li se trochu na pravo, vstoupíme na „náspu" přede dveřmi domovými. Náspa jde obyčejně

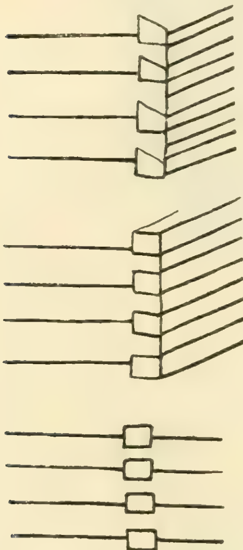

Obr. 3. Vahalova chalupa čís 43. v Hostašovicích.

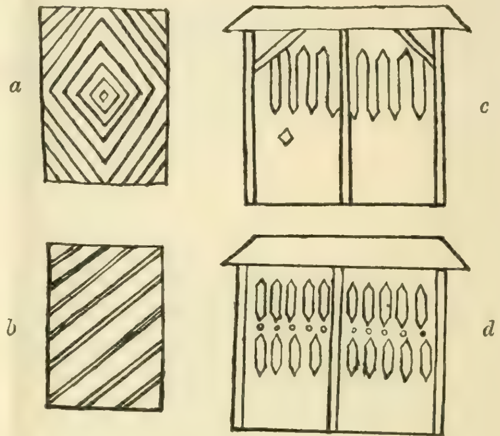
kol celé chalupy (v předu) a je tu 1·20 m. široká. Výška je rozličná: 50 cm. i více i méně. S náspy můžeme prohlédnouti celou chalupu. Je,

jak již napsáno, sroubena z klad otesaných, velmi silných. Vazba v úhlech je při staveních stejná. (Obr. 4.) Klády jsou vodorovně aneb poněkud šikmo sřezány a na sebe položeny.

Nejčastěji je viděti v rozích vazbu prvou. Štěrbiny (v Hostašovicích „škalubiny") jsou „vymšeny" (vymešeny mechem vycpány). Někdy mech ještě vymazán slínem, smíšeným s vápnem. Při stavbách nyní prováděných nejsou nám známy žádné obřady. Dříve se prý kladly do základů peníze a lidé si povídají, že ten neb onen majitel najde v základech plný „hrnec", začne-li stavět novou chalupu. Účelu kladení peněz neznáme. — V Hodslavicích i v Hostašovicích stavívali chalupy tesaři. Nejznamenitějším stavitelem v našem okolí byl koncem minulého století Pavel Kudělka, tesař z Hodslavic. Z Hodslavic pomáhávali mu ještě

Obr. 4. Vazba v rozích a uprostřed.

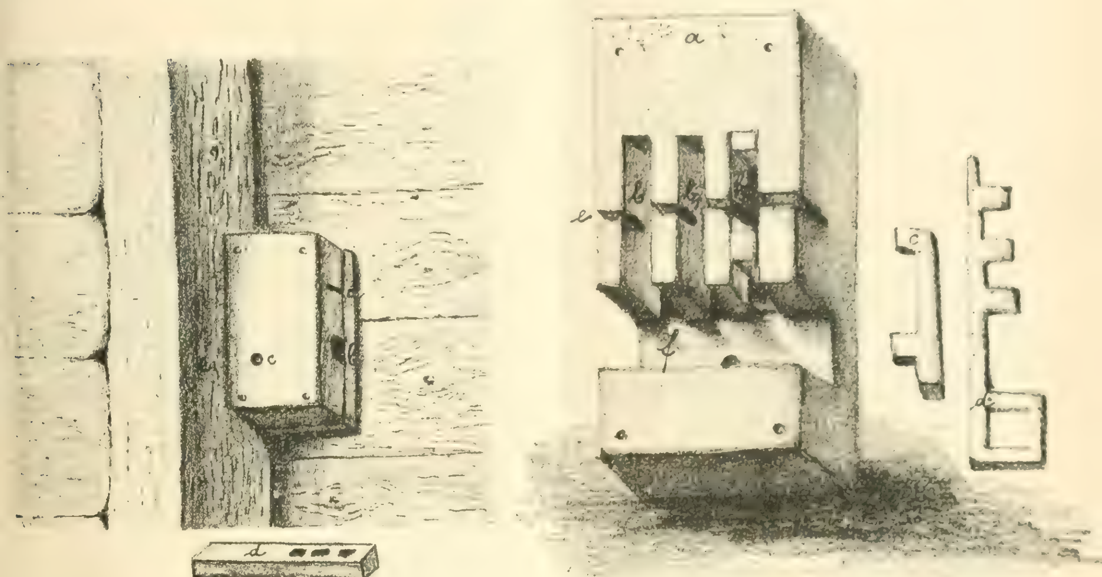
Obr. 5. Dvéře a vrata.

Josef Býma, tesař a Franc Rýdel, tesař. V Hostašovicích známým tesařem byl Jan Kubeška a v Mořkově Jan Matuš. Také Josef Hromádka se sem tam na lomenici zvěčnil.

Staré chalupy dřevěné nejsou zomítány ani zalíčeny. V novější době však někde je omítají a líčí. Kolem oken bývají zalíčeny i chalupy starší. Chalupy Vahalovy je přední kus do dvora zalíčen. Šindelem z boku pobit bývá jen zřídka který zadní kus chalupy neb kolnice. Domy nejsou pomalovány, jen na lomenici bývá někdy hrubá malba. Nejčastěji je to kruh, oblouky v 6 dílů rozdělený, jak viděti na vyobrazené lomenici z fojtství v Hostašovicích. (Obr. 11 a 12.) Kolem je čára vlnitá, z níž vynikají větévky. Podobně zdobena bývá postranice na pravo i na levo. Někdy proplétají se i vlnovky dvě: jedna červená, druhá černá. (Čís. 61. v Hodslavicích.) Onen kruh na hostašovském fojtství jest vkreslen do trojúhelníku a po obou stranách trojúhelníku jsou nádobky, z nichž vyrůstají

květiny. Podobné nádoby často bývají namalované i na starých truhlách a almarách. Kruh a nádobky provedeny jsou barvou rudou, květiny i vnitřek nádob špinavě žlutou. Jiných ozdob není. — U chalupy Vahalovy je pouze „náspa“. Na některé náspy jde se i po 3 schodcích, výstupků přede dveřmi není. Kol chalupy Vahalovy chodby není. Ovšem vždy střecha chalupy kryje i celou náspu. U jiných chalup najde se ještě leckdes krytá chodba (ve Mčenovicích kol celé chalupy i v Hostašovicích při některé chalupě). Chodby jsou ze dřeva, stříšky mají podepřené sloupy dřevěnými a opatřené zábradlím z desek.

S náspy můžeme vejíti do síně dveřmi. (Obr. 5. *a. b.*) Jsou 1 70 m. vysoké a asi 95 cm. široké a jednotné. O dvou polovicích, ve staré budově, dveří není nikde; dvéře takové dělají se jen za doby nejnovější a to zřídka. U Vahalovy chalupy jsou dvéře jen z hrubých prken.

Obr. 6. a 7. Dřevěné zámky.

U Turků v Hodslavicích mají dvéře rudě natřené a z deštic sbité (*a*) jinde jsou deštice přibíjeny jen směrem jedním (*b*). V chalupě popisované mají dvéře hašpu a zamykají se zámkem visutým, jinde zase mají železnou klučku, která dá se vytáhnouti. V Hodslavicích u Adamů mají dosud zámky dřevěné, které se otevírají dřevěným klúčem.

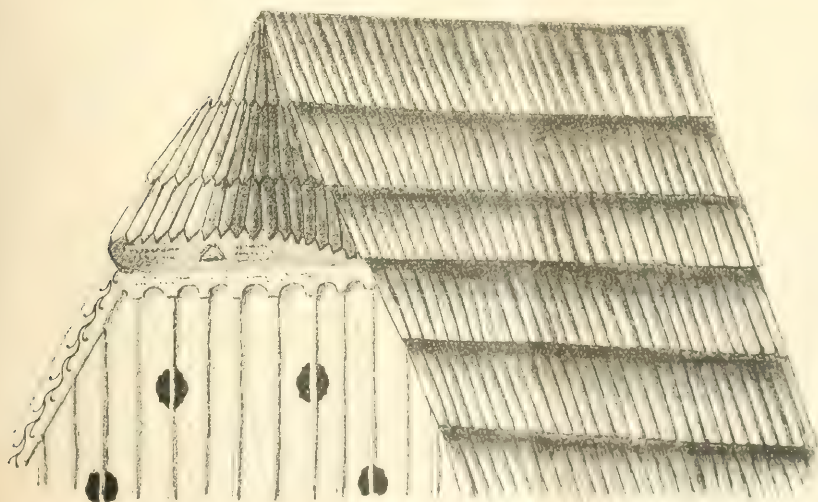
Dřevěné zámky (obr. 6 a 7) dělal tesař a šla o nich pověst, že jich zloděj brzo neodemkne. Zámek takový je 25 cm dlouhý (resp. vysoký), 11 cm široký a 10 cm tlustý a má podobu hranolu. Skládá se ze dvou částí: část přiléhající ke dveřím je deštice přes 3 cm tlustá, část položená na ní je přes 6 cm tlustá a z tvrdého dřeva. V této tlusté části bývají obyčejně tři po 4 cm hluboko vydlabané otvory (b, b_1, b_2) a v nich jsou dřevěné zástrčky (c), které rovněž trojzubým klíčem (d) mohou pošinouti se nahoru a pak tíží svou zase padnouti dolů. Na příč, asi uprostřed, přes ony

vydlabané otvory, jde příčný otvor celým zámkem (*e*), do něhož vstrčí se klíč, mají-li se dvéře otevříti. Pod otvory je na příč objemná díra

Obr. 8. Půdorys fojtství v Hostašovicích.

čtyrhranná (*f*), do které vloží se hranolový klátek, má-li se zamknouti. V klátku jsou zase tři vydlabané díry, aby do nich ony tři zástrčky,

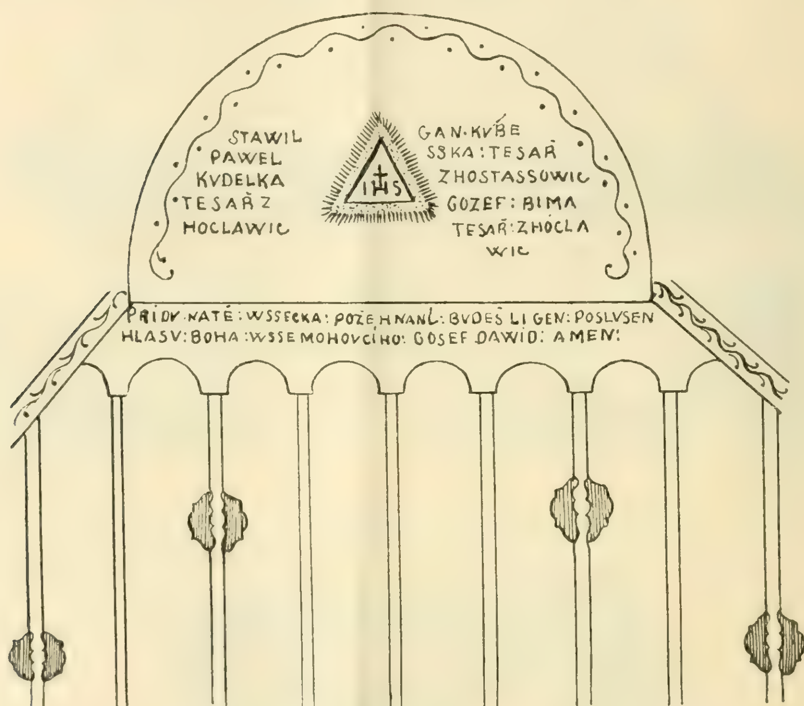
Obr. 9. Zadní štít fojtství v Hostašovicích.

Obr. 10. Přední štít s kalenicí fojtství v Hostašovicích.

v otvorech svrchu uvedených vložené, spodními konci svými zapadnouti mohly. (Na obraze představujícím vnitřek zámku, jsou ony zástrčky vyndány až na jednu, aby bylo otvory lépe viděti. Druhá (*c*) jest vedle vykreslena a dále i trojzubý klíč (*d*).)

Zámek je přibit na dveřích u samého kraje, aby přiléhal ku trámu, tvořícímu rám dveří. Přibit jest silnými, téměř 20 cm dlouhými hřeby železnými, jimiž proraženy jsou dvéře až na druhou stranu. V bočním trámu je otvor, aby do něho onen hranolový klátek, procházející celým zámkem, zastrčiti se mohl. Dvéře zamknou se takto: Přirazí se až k trámu bočnímu a klíčem do otvoru (*a*) (obr. 6 a 7)

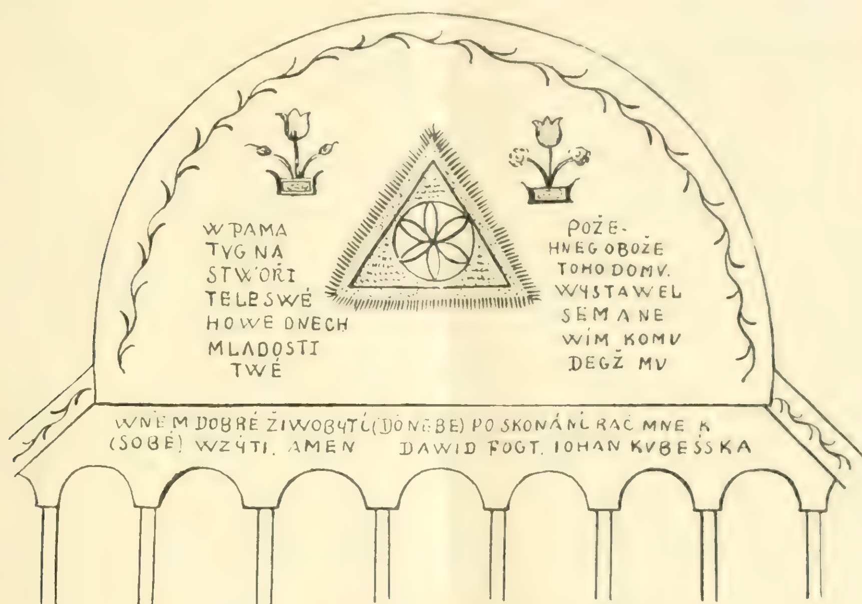

Obr. 11. Přední štít fojtství v Hostašovicích.

zastrčeným ony tři zástrčky se vyzvednou, klátek hranolový (*d*) prostrčí se celým zámkem až do otvoru vydlabaného v trámě (*e*). Vytáhne-li se dále klíč, spadnou ony 3 zástrčky dolů, zapadnou spodními konci do otvorů vydlabaných v klátku (*d*), a dvéře jsou zamčeny. Aby se odemklo, jest si počínati týmže způsobem, jen že se pak prstem neb i spodkem klíče aneb i lecjakým klínkem, do otvoru (*c*) vloženým, onen hranolový klátek vystrčí. Otvory vydlabané pro zástrčky jsou nerovně široké, aby snad zloděj nemohl si opatřiti vhodného pro zámek klíče. Neznal-li vnitřku zámku, nemohl si klíče udělati. Dřevěných zámků dosud ještě tu a tam v dědině užívají.

Ze síně se dvéře zavírají dřevěnou záporou. Je to čtverhranný, dřevěný trámec, který vězí ve čtverhranném otvoru zdi na boku dveří a v protější zdi je podobný otvor. Aby se dvéře zamkly, vytáhne se zápora z jednoho otvoru a vstrčí se do protějšího. Pak jsou dvéře zavřeny lépe než nejlepším zámkem. Ve dřevěných chalupách mají také zápory, ale jen na dveřích přidělané.

Okna u chalupy Vahalovy jsou 75 cm vysoká a 65 cm široká a podobná okna jsou nyní u všech chalup. Dříve bývala okna i o polovici menší. Tabulek skleněných jest šest. V jizbě u Vahalů mají po jednom okně ve stěně do dvora a do zahrady. Okna bývají dvojitá a dají se otevříti. Na léto se vnější (někde vnitřní) okna vysadí. Okno uzavře se „obrtlem", a je zavěšeno na „háku" pantem. V létě bývají okna otevřena, mříží ne-

Obr. 12. Zadní štít fojtství v Hostašovicích.

mají a jen ve světnici na statku selském aneb v komoře bývá mříž železná. Okenice jsou zvenčí dřevěné a zavírají se dle potřeby a libosti. Na zimu dá se za okna mech, a není-li ho, tedy i otavy neb sena. Květiny jsou zřídka za okny, poněvadž jsou okna malá a úzká. V selských statcích mívají však květiny za okny a to nejvíce rozmarín a muškát. Slepých oken není.

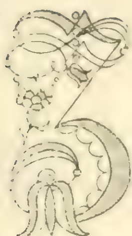
Střecha mívá podobu lichoběžníku a je asi tak vysoká jako stěny stavení od spodku k střeše. Je více příkrá než plochá (asi 50°—60°). Kryta je šindelem a zřídka jen slamou (to zvláště místy stodoly). Na střeše jsou „schlopce" (u naší chalupy na přední střeše dva). U Turků mají schlopce ve dvou řadách a je jich mnoho. Na zadní střeše (od cesty odvrácené) bývá komín, vystavený z cihel a kamení. Má podobu

čtyrbokého hranolu, a kouř z něho uchází otvory podoby obdélníku čtverce, srdce a p. V okolí našem dřevěných komínů není. Štít bývá dřevěný a bývá na stavení v předu (z boku) i v zadu. Části štítu nemají pevného pojmenování. Kukli praví se lomenice, pro ostatní části není v Hostašovicích ustálených názvů. Jak štít vypadá, viděti jest na připojených obrazech 9 a 10, které představují štít přední a zadní na fojtství v Hostašovicích. O pomalování již jsme se zmínili. Na štítě předním stojí: „Stavil Pavel Kudělka, tesař z Hodslavic. Jan Kubeška, tesař z Hostašovic, Josef Býma, tesař z Hodslavic. Přijdou na tě všecka požehnání, budeš-li jen poslušen hlasu Boha všemohoucího. Josef David. Amen. 1794.“ Na zadním štítě stojí: „Pamatuj na stvořitele svého ve dnech mladosti tvé. Požehnej, o Bože, toho domu; vystavil jsem a nevím komu; dejž mi v něm dobré živobytí, ... po skonání rač mne k sobě vzíti. Amen. David, fojt. Johann Kubesska. 1724.“ — Na štítu čís. 61 v Hodslavicích jsou postranice ozdobeny proplétanou vlnovkou, z nichž jedna barvou černou, druhá červenou (rudou) je provedena. Spodní část lomenice (kukle) zdobena je kruhem, rozloženým oblouky v šest polí. Nápis: „Stavil Pavel Kudělka. Josef Býma, Jan Matouš z Mořkova, Josef Hromádka. Amen.“ Na liště pod tím: „Hospodář Jura Horák, ... Melč, minář: Stavil léta Páně 1795. Hospodin požehnej toho domu.“ — Na záklopě chalupy Jana Hasalíka čís. 60 v Hostašovicích viděti uprostřed touž kruhovou ozdobu, která přečasto nejen namalovaná, ale i vykládaná na nábytku se nachází. Kolem kraje je ozdoba ze dvou vlnovek. Vlnovkou zdobeny i postranice. Barvy jsou rudá a černá. Černá drží znamenitě, rudá místy načisto vybledla i na jiných lomenicích. Nápis je podobný jako na fojtství: „Pane Bože požehnej toho domu, vystavil jsem, ale nevím komu; dejž mně v něm dobře živu býti, a po smrti k sobě do nebe vzíti. Dal vystavěti Wencl Hub: Stavil Pavel Kudělka 1792.“ Všecky uvedené nápisy jsou psány písmeny latinskými, jak na přiloženém obrazci vidno. Nápisy latinkou psané jsou neúhledné, mnohem správnější a velmi pěkné i úhledné jsou nápisy psané švabachem. Jsou jako tištěné. Švabachem napsaný je nápis na liště čís. 25 v Hodslavicích. Zní: „O Hospodine můj Pane, požehnej mne v tomto domě; vystavil jsem jej k obydlení sobě. Pavel Bartoň, hospodář. Stavitelé: Pavel Kudělka, J. Býma, F. Rýdel 1804.“ Kukly není. Podobně pěkným švabachem psán je nápis na liště čís. 27 v Hodslavicích: „Pane Bože, požehnej mne v tomto domě, vystavil jsem jej k obydlení sobě, dej mi v něm dobré živobytí a po smrti k sobě do nebe vzíti. Hospodář Josef Kramoliš. Pavel Kudělka, tesař a Josef Býma a Jiřík Kramoliš . . . . (bratr?) . . hospodářův.“ Poloviční valby střídají se velmi četně s lomenicemi. — Na záklopě čís. 29 v Hostašovicích čteme: „Dal stavit Jan Kubesska. — Pavel Kudělka. Josef Bima. Franc Ridel. Léta Páně 1805.“ A na liště opáčné strany: „Léta Páně MDCCCV. Měřica žita za šestnáct rýnských.“ Je to chalupa bývalého tesaře Kubešky, který pomáhal Pavlu Kudělkovi stavěti Hostašovské fojtství.

Ve svislách jsou vyřezávaná okénka podoby čtverců, hvězdic, srdcí a j. Tvar srdčitý oživuje nejčastěji štíty zděné. Zřídka bývá okénko jedno, z pravidla bývají dvě, tři, často i čtyři. (Dokončení.)

Nové výzkumy v Předmostí.

Sděluje **K. J. Maška.**

námé vývody dánského učence prof. Steenstrupa o tábořišti lovců mamutích v Předmostí zamlouvají se proti všemu nadání mnohým badatelům pravěku a počet obranců této theorie, že totiž člověk diluvialní ve střední Evropě nikdy nebyl vrstevníkem mamuta, nýbrž že nejstarší stopy lidské působnosti vyskýtají se teprv se zbytky soba, v dobách mnohem mladších, dávno po vymření mamutů, roste vůčihledě. Bylo tedy na čase, aby se novým, obsáhlejším a v každé příčině přesným zkoumáním zjistilo, zda-li způsob uložení pestrého obsahu kulturních vrstev v Předmostí vůbec připouští takového výkladu, aneb zda-li snad theorie ta nebyla pronesena bez ohledu na skutečné poměry, odpovídajíc pouze vědecké libůstce, bez věcného podkladu. —

Závažné důvody nutí mne souditi, že tomu tak. Vím zcela určitě, že prof. Steenstrup neměl vůbec příležitosti, aby seznal poněkud blíže složení kulturních vrstev předmosteckých a že tedy na základě vlastní zkušenosti nemohl pronésti tak vážného úsudku. Zavítal r. 1888 do Předmostí, a prohlédnuv si pouze zběžně naleziště, byl spokojen, že uviděl ještě zachovalé zbytky kulturní vrstvy, jak si ji byl na základě popisu, mnou uveřejněného, v duchu představoval. Přišel totiž k nám na Moravu s theorií již hotovou, ve všech částech dopodrobna vypracovanou a hledal pouze pro ni doklady. Uviděv neporušenou kulturní vrstvu uprostřed žlutnice v Předmostí a četné zbytky mamutí odsud pocházející, domníval se, že se konečně dopátrál jistoty, zapomněl však na podstatnou různost geologických poměrů v Dánsku a na Moravě. V době meziledové totiž, ve které asi žlutnice předmostecká a zároveň i kulturní vrstva povstala, bylo Dánsko a celé severní Německo ledovci ještě pokryto, Morava však byla ledu prosta. Steenstrup nedbal také námitek mnou činěných, zejména co se týče člověkem soustavně roztříštěných hnátů mamutích, a zahloubal se úplně do svých zamilovaných výkladů, jež po uveřejnění v odborných kruzích skutečně jakýsi rozruch způsobily.

Naskýtající se příležitost, prozkoumati další část naleziště předmosteckého byla mi tudíž velevítána. Podjal jsem se úkolu toho milerád a laskavostí majitele pozemku, p. Jos. Chromečka, jemuž zde veřejné díky za veškerou mi prokázanou ochotu vzdávám, byl jsem s to v prázdninách r. 1893 severovýchodní cíp dosavádního naleziště v rozsahu asi 300 m² se zvláštním zřetelem k vývodům Steenstrupovým prozkoumati.

Vynasnažil jsem se zejména, veškeré i sebe nepatrnější poměry uložení zbytků mamutích vůči ostatním předmětům jakož i možný rozdíl mezi obsahem hořejších vrstviček a hlavní vrstvou kulturní zjistiti. Výsledek šestitýdenního namahavého kopání byl uspokojivý, ačkoli nikterak na výrobky lidské tak příznivý, jako v letech předešlých. Kulturní vrstva směrem k jihu slábne čím dál více, a veškeré okolnosti zdají se tomu nasvědčovati, že v neveliké vzdálenosti zmizí naprosto. Pouze na některých místech nakupeny různé předměty, obzvláště obrovské zbytky mamutí, ve velikém množství.

Nabyl jsem pevného přesvědčení, že cokoli se v kulturních vrstvách objevilo, vše těsně souvisí s člověkem, jenž obývaje v dobách dávno minulých travnatou pláň předmosteckou, žil tu svým způsobem zvláštním. Zpravidla pouze jeho přičiněním, jeho vlastní působností octly se tam veškeré nahromaděné zbytky zvířecí, veškeré výrobky umělé, veškeré předměty k různým potřebám se hodící, slovem: přímým původcem kulturních vrstev byl člověk diluvialní a toliko on.

Nevypátral jsem však ani nejnepatrnějšího dokladu, žeby zbytky mamutí za jiných okolností a snad i v jiné době byly na tábořišti uloženy bývaly než ostatní předměty, zejména zbytky sobí a výrobky lidské, a proto soudím, že nemáme příčiny pochybovati o soudobosti člověka předmosteckého s mamutem.

Toliko výminkou snad dostaly se některé předměty na tábořiště bez přičinění lidského, byvše tam na př. zavlečeny velkými dravci aneb splaveny s výše položených míst vodou. Nepochybných dokladů toho arci nemáme.

Jsem přesvědčen, že by Steenstrup a ostatní pochybovatelé, sledujíce lonské soustavné kopání v Předmostí a pozorujíce bedlivě veškeré poměry na větším prostranství, zajisté byli zanechali svých pochybností, jejichž odůvodnění jest v odporu se skutečností.

Toto opětné a úplné potvrzení správnosti mých námitek proti theorii Steenstrupově pokládám za nejdůležitější výsledek lonského zkoumání a kladu je výše než nálezy samy, jež sice v některých kusech dřívější material žádoucně doplňují, avšak nového poměrně málo poskytují.

Nový material sám o sobě jest arci vzácný. Vytknouti dlužno především přečetné zbytky mamutí, mezi nimiž přední místo zaujímají hojné, někdy úplně zachovalé kly, jež často ležely na hromadách vedle sebe, v jednom případě dokonce počtem 13, vzbuzujíce svými obrovskými rozměry obdiv každého pozorovatele. Podobně zajímavý byl nález čtyř lebek mamutích, nedaleko sebe stojících s neporušeným čelem a dlouhými rourami kelnými, avšak s roztříštěným temenem. Kly byly vesměs pozvytahovány a spodní čelisti zdráženy.

Veliké ceny vědecké jsou zvláštním způsobem zpřerážené neb roztříštěné kosti končetin mamutích, dokazujíce nezvratně, že diluvialní člověk mamutí těla rovněž tak rozsekával jako těla koňská, sobí, losí a j.

Z ostatních zvířat velmi četně nalezeny zbytky polární lišky a vlka; méně četné jsou kosti zajíce běláka, lva, lišky obecné, rosomáka, medvěda, nosorožce, losa, zubra, tura, pižmoně, lumíka obojkovitého, sněhule, krkavce a jiných ptáků.

Nástrojů z různých odrůd křemene přitloukaných vykopáno velmi mnoho, poměrně málo jest však neporušených.

Hojně také se naskytovala různá kladiva a přitloukadla kamenná. Dva nástroje vápencové, neolithickým sekyrkám podobné, jsou částečně přihlazeny.

Z výrobků kostěných uvésti dlužno úplně zachovalý nástroj, lžici neb lopatce podobný, zdélí 36 cm. Dosti četné jsou výrobky ze slonoviny, válečky to 10—25 cm. dlouhé a 1—2 cm. tlusté, s přihrocenými neb zakulacenými konci. Povrch některých je pokryt jemně čárkovaným ornamentem. Totéž platí o dvou hladidlech ze sobího parohu.

Skořápky třetihorních měkkýšů, provrtané zoubky liščí, nařezaný špičák vlčí a rumělka k barvení doplňují lonský inventář předmostecký. Důležité jest zjištění různého složení kulturní vrstvy od místa k místu: rozeznával jsem ohniska, páleniska, odpadkové hromady a prostory, kde uhlovité a popelovité součástky na dobro se ztrácely, a jen ojedinělé předměty se naskytovaly.

Ve výzkumech svých pokračoval jsem letošního roku prozatím od 30 dubna do 20 května, prokopav kulturní vrstvu směrem k jihu v rozsahu dalších 100 m². Výsledek neliší se podstatně od lonských nálezů, ač opět se objevily na některých místech rázovité předměty.

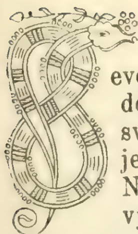
Uvádím tentokrát rozsáhlé pálenisko, kolem něhož se vyskytly téměř výhradně zbytky mamutí, kromě různých hnátů, obratlů a žeber, zejména kly buď celé neb zpřerážené. Člověk diluvialní s jakousi zálibou urážel přední konce, za nástroj se výborně hodící, kdežto zadní část, nazvíce dutou a tudíž nepotřebnou, odhazoval. V sousedství leželo sedm koster vlčích, jejichž jednotlivé části namnoze v přirozené poloze se nacházely. Zjištěno tu v některých případech, že lebky byly v přední části úmyslně roztříštěny, ačkoli veškeré ostatní zbytky zůstaly neporušeny. Kostí z jiných zvířat aneb výrobků lidských v těchto končinách nebylo; toliko výminečně nalezen nějaký odštipek pazourkový.

Veledůležitý jest tentokrát nález lidských kostí. V nedotknuté vrstvě kulturní, ve společnosti zbytků mamutích, sobích, koňských, vlčích a lvích objeveny totiž malý úlomek spodní čelisti a kost ramenní, jež najisto přináleží člověku diluvialnímu. Čelist obsahuje alveolu poslední stoličky, úplně ještě nevyvinuté a náležela člověku mladému. Podotýkám, že na tomto rozsáhlém tábořišti před tím toliko jedenkrát učiněn nález zbytků lidských, totiž části spodní čelisti, jiož r. 1884 nalezl dr. Wankel.

Předhistorická sídla na Znojemsku.

Podává **Jaroslav Palliardi.**

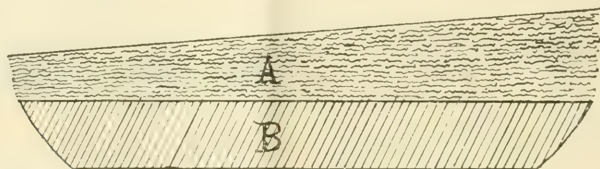
Neolithická osada u Velkých Mašovic.

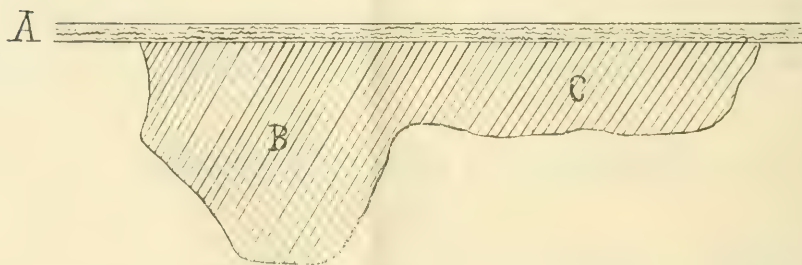
everozápadně od Velkých Mašovic, asi tři čtvrtě kilometru od dědiny, tvoří řada polí v trati „malé poloudělí“ zvané mírný svah, který se od severu k jihu sklání. Úpatí svahu tohoto je lemováno loučkami, po nichž se nepatrný potůček vine. Na dolejší polovici parcel kat. čís. 2451, 2448, 2447 a 2444 vyskýtají se často při orání jednotlivé střepiny z nádob z volné ruky zhotovených, úštipky a nástroje z rohovce, přibroušené ploché sekyrky, zlomky provrtaných nástrojů kamenných a jiné předměty, nasvědčující tomu, že v době předhistorické místo toto obydleno bylo. — Kopáním, jež jsem zde za účelem výzkumu r. 1890 podniknul, zjistil jsem, že pod ornicí, 20—25 cm. mohutnou vrstvu tvořící, jsou jámy, popelnatou prstí, střepinami z nádob, kostmi zvířecími a jinými odpadky naplněné. Jámy takové objevil jsem dvě a sice jednu menší na rozhraní parcel k. č. 2448 a 2447 a severovýchodně od ní, taktéž na poli k. č. 2447, jámu mnohem objemnější, která do sousedního

pole k. č. 2444 zasahovala. Menší jáma (obr. 1) byla na způsob mísy v mrtvině pravidelně vykroužená, měla dno rovné a vykazovala průměr na hoře 149 cm, na dně 120 cm a nepatrnou hloubku 18 cm. Jáma tato byla naplněna černou hlinou, v níž nalezeno bylo 22*) dlouhé a nad ostřím 18 široké škrabadlo z hnědého, pazourku podobného rohovce, s ostřím obloučnatým a bedlivě přitlučeným, zlomek nožíku s průřezem trojhranným ze stejného nerostu, křemenné drtidlo a rozmanité střepiny z nádob, z volné ruky urobených.

Druhá jáma (obr. 2) měla tvar obráceného komolého kůžele, byla 290 cm hluboká, vykazovala nahoře průměr 380 cm a na dně 120 cm. Nahoře prodlužovala se v prostoru 420 cm dlouhou, 110—120 cm vysokou a 260 cm širokou. Jáma byla naplněna černou, popelem silně promíchanou hlinou, v níž ve hloubce 20 cm od kraje jámy až ku dnu kusy do červena vypálené omítky se vyskytovaly. Hlína, která chodbu vyplňovala, byla poněkud světlejší.

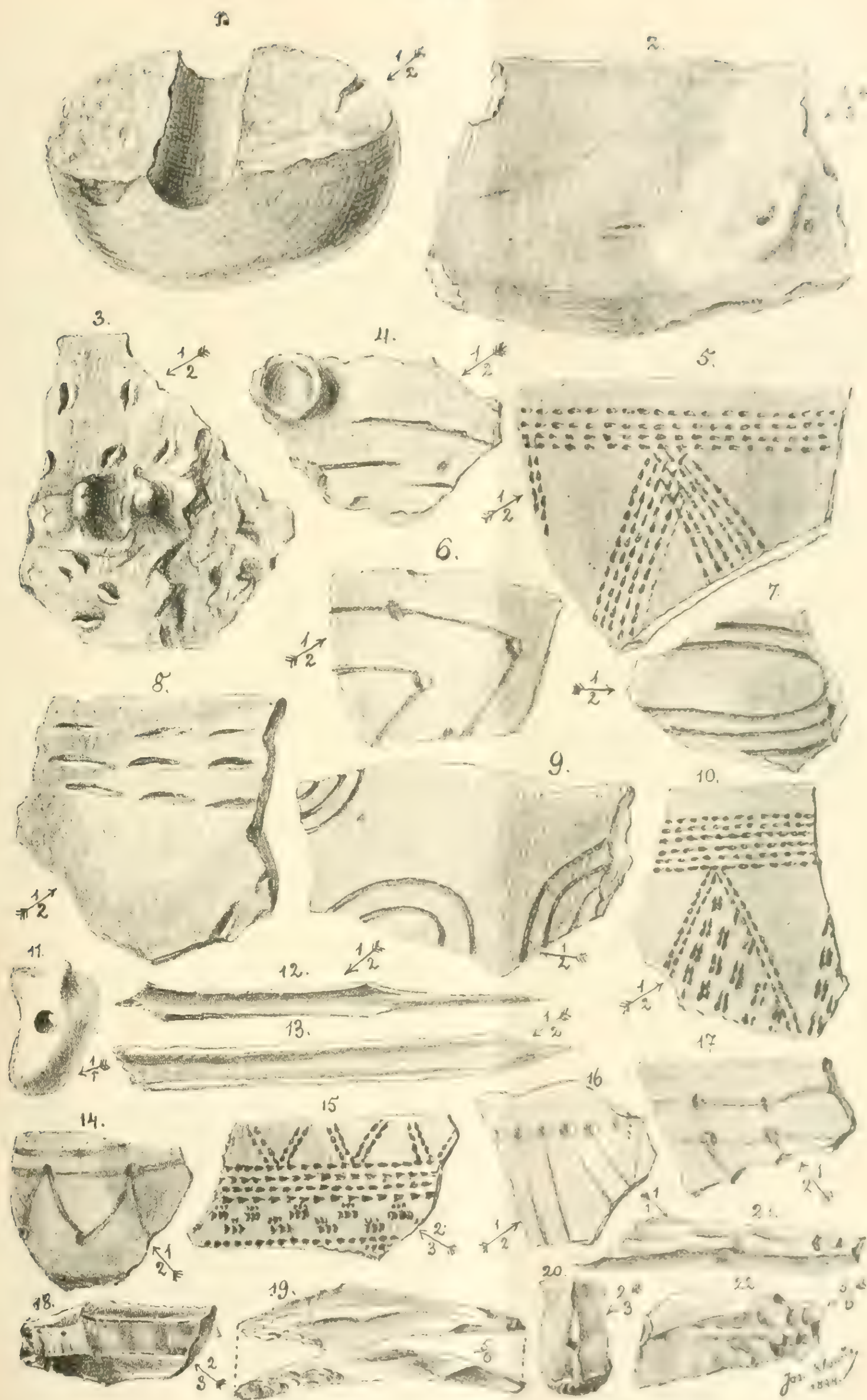
Čís. 1.

Čís. 2.

V jámě i chodbě byly nalezeny jednotlivé roztříštěné kosti ze skotu pak četné střepiny z rozmanitých nádob. — Kromě těchto vyskytly se v jámě dva nástroje kostěné a sice pěkně spracovaný nástroj z úštipku kosti, 95 dlouhý s jemným, 39 dlouhým hrotem, pečlivě přibroušený a hlazený (tab. I, obr. 12) a jiný nástroj 89 dlouhý s krátkým, šikmo sříznutým hrotem. (tab. I, obr. 13). Oba nástroje tyto hodily se dobře k vypichování tečkovaných okras, jakéž na mnohých střepinách z nálezu tohoto spatřujeme. Za šidla nelze je považovati, neboť šikmo přihrocený nástroj nehodí se za šidlo a při druhém, dlouhým hrotem opatřeném nástroji je hrot příliš jemný a tudíž nevhodný k propichování tuhých látek, jimiž se tehdejší lidé odívali. Dále byly v jámě nalezeny ještě následující předměty: špičák parohu jelenního, na různých místech zářezy, pazourkovými nožíky provedenými, opatřený, zlomek nožíku, 43

*) Rozměry předmětů jsou udány v millimetrech.

Tab. I. Nálezy z neolithické osady u Velkých Mašovic.

dlouhý a 20 široký z hnědého, pazourku podobného rohovce (tab I, obr. 18), drobné škrabadlo ze stejného nerostu s obloučnatým, pečlivě přitlučeným ostřím, 32 dlouhé a nad ostřím 15 široké (tab. I, obr. 20) a otlučený kus hnědého rohovce.

Střepiny z nádob, v obou uvedených jamách vykopané, shodují se zcela, pročež vespolek popsány budou. Všechny pocházejí z nádob z volné ruky urobených. Jedny z nich jsou hrubé, 7—12 tlusté, sestávají z nečisté hlíny, hrubým pískem anebo i plevami promíchané, jsou nedokonale vypálené, mají barvu šedou, hnědou anebo světlou narůžovělou a pocházejí z větších hrnců a mis s okraji rovnými. Na některých jsou umístěny hrubé, často na vrcholku zatlačené pupíky jednoduché (tab. I, obr. 4) i sedlovité (tab. I, obr. 3) a na jiných vyskytají se opět drobná úška neb vlastně smáčknuté pupíky, protknuté otvorem, který ku provlečení provázku stačil (tab. I, obr. 2). Avšak též neforemná, dosti objemná ucha, kolmo i napříč nasazená, byla nalezena.

Ozdoby na hrubých střepinách těchto jsou velmi primitivní a sestávají z jamek, pomocí nehtů vyštípaných (tab. I, obr. 3) pak z vodorovných rýh (tab. I, obr. 4 a 8).

Mnohem úhlednější a lépe zpracovány jsou střepiny, pocházející z nádob kulovitých pak z pohárů válcovitých, zhotovených vesměs z hlíny písčité, avšak jemnější, obsahující množství drobounkých lístků slídy, kteráž na šedivém neb černém povrchu střepů patrna jest. Kulovité nádoby dotčené byly na dnech nejsilnější a stěny jejich jsou nejtenčí na krajích. Střepiny z nich jsou hnědé, šedé, zřídka bělavé a vykazují zvláštní ornamentiku, sestávající z plytkých dolíčků, přímkami spojených (tab. I, obr. 6, 14, 16 a 17) pak z hluboce vrytých rýh elyptických jednotlivých i soustředěných (tab. I, obr. 7 a 9).

Nejjemnější látkou a nejdokonalejší provedením i ornamentikou jsou střepy z pohárů válcovitých s okraji vzpřímenými. Střepy tyto vykazují tloušťku 3—6, jsou obyčejně černé, řídčeji šedivé anebo hnědé. Uvnitř bývají někdy hladké a lesklé. Okrasy na nich sestávají z vypíchaných teček, kteréž však **nikdy bílou křídou anebo vápenatou látkou vyplněny nebyly**, a tvoří pasy vodorovné i krokovím podobné, trojúhelníky, skupinami teček vyplněné a jiné podobné okrasy, velmi úhledné a veskrze velmi pracně vyvedené (tab. I, obr. 5, 10 a 15).

Svrchu bylo připomenuto, že na rolích, na nichž se tato osada předhistorická rozkládala, při práci polní rozmanité nástroje kamenné na povrch přicházejí. Nálezy tyto doplňují podstatně popsaný zde inventář obou prozkoumaných jam, pročež o nich dodatkem ku zprávě svrchu položené pojednáno budiž:

A) **Štípané a přitloukané nástroje kamenné.** Těchto bylo nasbíráno celkem 45 a jsou to většinou ostré nožíky, úlomky z nožíků a ostré třísky ze šedého a hnědého rohovce, z hnědého, pazourku podobného rohovce a ze šedivého, bílými pruhy prostoupeného achátu. Mají průřez trojhranný anebo podoby lichoběžníku a jsou vesměs velmi ostré; některé mají špičku šikmo přištípanou, kdežto druhý konec je tupý. Zvláště pěkné a dobře zachovalé dva nožíky takové jsou na připojené tabulce I. vyobrazeny pod č. 21 a 22. První sestává z hnědého, průsvitného rohovce, je 39 dlouhý, 5—9 široký a má špičku jedním rázem

šikmo přistípnutou; druhý, 31 dlouhý, je zhotoven z neprůsvitného šedého rohovce a špička jeho je opatrným přitloukáním provedena. Zajímavý je nástroj ze šedivého neprůsvitného rohovce pod č. 19 vyobrazený. Týž je 46 dlouhý a má dlouhou, s obou stran pečlivě přitlučenou tupou špičku. - Také několik kusů rohovce z nichž patrně nožíky odštípnuty byly, pak mnoho neforemných úštípků bylo nalezeno, z čehož seznati lze, že štípané nástroje kamenné na místě hotoveny byly.

B) Broušené nástroje kamenné. Tyto jsou zastoupeny čtyrhrannou sekyrkou z amfibolové břidlice, 90 dlouhou, uprostřed širokou a několika zlomky plochých sekyrek z prahorní břidlice, s ostřím buď s obou stran souměrně, anebo s jedné strany šikmo přibroušeným. Byly trojhranné se zakulaceným, tupým koncem anebo čtyrhranné, po obou stranách ploché anebo po jedné straně ploché a po straně druhé oblé. Provrtané nástroje kamenné jsou vzácnější a byly zde nalezeny pouze tři kusy. Jeden z nich je čepec mlatu v díře rozpůleného, zhotoveného z červeného permského křemence. Navzdor velké tvrdosti nerostu je díra velmi přesně vyvrtaná. Druhé dva kusy jsou rovněž čepce z mlatu z amfibolové břidlice. Díry jsou hladké a byly taktéž pečlivě provedeny. Oba kusy jsou zajímavé tím, že lomy podél díry obroušeny byly a že pak úlomků těchto upotřebováno bylo za drtidla.

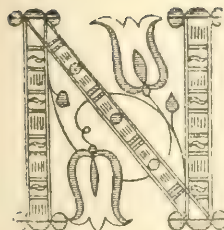
C) Jiné předměty. Kromě uvedených nástrojů kamenných byly vyorány ještě následující věci: malý čtyrhranný brousek ze šedivého pískovce, úlomek brousku z hnědého pískovce s vybroušenými hlubokými rýhami, kus brousku ze svoru, silně obroušený, několik drtidel v podobě křemenných koulí, dírkou opatřený závěsek z křídy (tab. I, obr. 11) a okrouhlý, na základně poddуté polokouli podobný korálek, s dírkou 9 -11 širokou, z tvrdé, slídou promíchané hlíny zhotovený.

(Pokračování.)

Kůň v bájesloví slovanském.

Podává Zdeněk V. Tobolka.

(Dokončení.)

Na Slovensku sivý koník, zakletý člověk Strignoněm, chtěje býti vysvobozen prosí: „Ty ma ale z tohoto zakliaťa vyslobodiť môžeš, keď za sedem rokov nič inšie neprehovoríš ako to slovo: Dalajláma".[80]) — V Srbsku otec proklel své nezdárné děti v koně a zemřel. Všichni koňové, červený, černý, žlutý skákávali přes hroby a kolem chrámu. Kdysi uviděl je mnich tam zbloudivší. Koně zmizeli. Mnich však skryl se za strom a čekal, až koně znovu se objevili a u hrobu otcova počali kopyty hrabati a řičeti při tom tak hlasitě a strašlivě, až otec vstal z hrobu. Mnich vyšel a kázal jim státi. Na to dotekl se mnich holí svou nejdříve

[80]) Škultéty-Dobšinský: Slovenské povesti 1858. 242. 243.

muže, pak koní a tím oživl mrtvý otec a koně proměnili se v lidi.[81]) Sem patří i pověsti o bezhlavém rytíři, který po 300 let jezdil na bílém nebo ohnivém koni liliovou ulicí nežli byl vysvobozen tím, že koně chytili za uzdu a rytíře usmrtili.[82]) U Račkovic srazil rytíř na bílém koni hlavu. Jeho kůň pak vždy při měsíčku se na hrázi pásl; ale byl „velmi smutný, často pyšně zavrtěl hlavou svou, až se mu hřívy na krku zatřásly a smutně frkal, až to srdcem zatřáslo"; pohlédl-li někdo na něho, byl stále menší a menší až zmizel. Když místo, kde se objevoval, bylo vysvěceno, zmizel na dobro.[83])

V národním podání setkáváme se s hovornými koni. Nejnádhernější a nejcennější z nich jest kůň zlatý. Mluví lidským hlasem, lítá jako pták a zatřese-li se, tu osoba u něho stojící zlatem se třpytí.[84]) Tak věří na Slovensku. V Rusku pak přeje si cár od svých synů koně zlatohřívého se zlatým ohonem, o němž se dověděl, že žije v tom a tom království.[85])

V Čechách na rozvalených Hradištích v Žárkách zlatý kůň a vůz Libušin jsou ukryty mezi skalami s velkým pokladem.[86]) Na staroknínském panství na Berounsku se tají zlatý kůň, který v noci ohnivý a osvětlený z hory vycházeje, lidem se ukazuje a zase do ni vstoupí.[87]) Srbové znají také koně zlatého. Celý je zlatý, má zlatá křídla a krásný jest jak bůh, tak že se nelze pohledy na něj nasytiti. Ve čtyři a dvaceti hodinách projde světem. Jest daleko na tajemném zámku. Hlídají ho stráže, které, jestliže hledí, nevidí, pakliže oči zamhouřeny mají, vidí. Kůň stojí v konírně přivázán zlatým provazem. U něho jest jedna zlatá a jedna z koudele upletená uzda. Kdo chce se koně zmocniti, musí jej za uzdu z koudele upletenou vyvésti, jinak by kůň zařičel a stráž by odvážlivce zajala.[88]) Kůň zlatý jest majetkem zlatého Draka, bydlícího v zlatém zámku nebo zlé čarodějky.[89]) Dobýti ho lze po dlouhých útrapách[90]), jinak možno jej přivolati kouzelnou, zlatou píšťalkou, jakou dostal hloupý syn od otce, z hrobu vstavšího.[91]) Podobné vlastnosti jako zlatý kůň má i stříbrný. Zatřese-li se a stojí-li u něho nějaká osoba, jest ihned v stříbro cele oblečená.[92]) Kůň jest majetkem stříbrného

[81]) Srbské nár. pohádky. Ze sbírek V. Š. Karžadiće a A. Nikoliće př. J. Z. Veselý. 1877 187—188.

[82]) Dr. J. V. Grohmann: Sagen aus Böhmen 1863. 96. 95. 239. — Sr. Liebrecht: Otia Imperialia. 1856. 132.

[83]) Krolmus: Staročes. pov., zpěvy, hry, obyč. I. 1845. 558.

[84]) A. H. Škultéty-P. Dobšinský: Slovenskè povesti I. 1858. 147. 113.

[85]) А. Н. Аѳанасьева нар. русскія сказки. II. 1859. 92. V. 181. — Srov. Z. Pauli: Pieśni ludu ruskiego w Galicyi. Lwow 1839. I. 8—9.

[86]) Krolmus: Staročes. pov. zpěvy atd. III. 1851. 227.

[87]) Ibid. 228.

[88]) Srbské národ. poh. Ze sbírek V. Š. Karadžiće a H. Nikoliće přel. J. Z. Veselý. 1877. 308.

[89]) Škultéty-Dobšinský: Slovenskè pov. 1858. 509. 118—119.

[90]) Srbské nár. poh. Ze sbírek V. Š. Karadžiće a A. Nikoliće přeložil J. Z. Veselý. 1877. 308.

[91]) Škultéty-Dobšinský: Slovenskè povesti. 1858. 312.

[92]) Ibid. 148. 377.

Draka a žije v jeho stříbrném hradu.[93]) Zapíská-li někdo na báječnou, stříbrnou píšťalku, ihned se objeví.[94])

Kůň měděný jest druhem předcházejících. Bydlí v měděném zámku u měděného Draka a dostavuje se k člověku jen tehdy, zapíská-li na zázračnou měděnou píšťalku.[95]) Na Slovensku znají také olověného koně. Mluví lidským hlasem a jest v nadvzdušném bytě Hničky.[96])

Již v předcházejícím jsme viděli, že mnozí koňové měli křídla. Zvláště o takových koních Srbové si vypravují. Ptá se svého muže zlomyslná žena:

„slýchám však, ač nezřela jsem nikdy,
oře prý že chováš Jabučila,
Jabučila koně křídlatého.
— — — — — — — — — — — —
„Vidoslave“, dí on, „milá ženo,
starosti té zprostím já tě snadno,
neboť snadno uzříš koně křídla,
za prvního rána kuropění
do nových-li chceš se dívat stájů,
an tu mocná rozepíná křídla;
a jak snadno, ženo má, je uzříš!“[97])

Čí synem kůň okřídlený jest, dovídáme se z této pohádky: Král přišel k jezeru. Když se k němu blížil, spozoroval najednou vynořovati se z jezera okřídleného koně, na kterém seděl okřídlený muž, jemuž sahal zlatý vlas po paty. Car, když podivný muž toho nepozoroval, chytil koně, posadil se na něj a spěchal s ním domů. Ale sotva že se byl na něj posadil, počala křídla koni růsti; uleknut sesedl s koně a vedl jej za uzdu dále; když jej byl nějakou chvíli vedl, zmizela křídla opět, která mu byla narostla. Kůň doma u krále dán byl do konírny. Carův syn, který se to vše dozvěděl, utekl kdysi k vylíčenému jezeru; avšak neplížil se k němu po špičkách, nýbrž prostě a zhurta s napjatým lukem. Ale nežli tam došel, zočil na břehu plačící paní s rozpuštěnými vlasy prostředního věku, a jakmile jej tato zhlédla, klesl na zem a omdlel.

V témž okamžiku, když se toto událo, počal okřídlený kůň v carské konírně silně řehtati a křídly tak mocně tlouci, že se až všecek carský zámek otřásal. Car spěchal ku koni, by zvěděl, co by se bylo přihodilo, ale kůň pravil k caři: „Chceš-li syna svého ještě živého spatřiti, co nejrychleji mě zaveď na ono místo, odkud jsi mě byl odvedl!“ Uleknut posadil se car na neosedlaného, okřídleného koně a sotva že se s ním na poli octnul, letěl jako blesk okřídlený kůň s carem k jezeru. Tam dojeda spatřil syna svého na břehu mrtvého ležeti, nad nímž se nachýlela paní, která plakala a svými vlasy obě oči jeho z hlavy vypichovala.

---

[93]) Ibid. 508.

[94]) Ibid. 312. Srovnej koně tohoto s koněm, jenž dle ruské zkazky v stříbro se mění: „Вотъ дуракъ взялъ коня, сталъ садиться на него и сказалъ: стой! Конь и разсыпался въ серебро. Дуракъ захохоталъ; потомъ сказалъ: но! и серебро обратилось въ коня. (А. Н. Афанасьева нар. рус. сказки. II. 42.)

[95]) Škultéty-Dobšinský: Sloven. pov. 1858. 508. 312.

[96]) Ibid. 150.

[97]) Dr. S. Kapper: Zpěvy lidu srbského II. 1874. 54.

Tu počal car naříkati a kvíleti nad synem svým a kůň pronikavě řičel, volaje: „Nech syna za syna vyměniti a v čem se proti otci provinil, budiž mu odpuštěno!“ Na to dala paní princovi oči a ofouknuvší jej, dala mu i život a odevzdala jej carskému otci, který jí za to dal koně.“ [98])

Divu plní jsou koně, jež dává otec, povstavší z hrobu, nejhloupějšímu ale i nejvěrnějšímu synu. [99]) Jsou obyčejně tři a každého z nich dostává syn v jedné noci. Dle české verse má jeden z nich barvu hnědou a skáče na dva sáhy, druhý jest vraný a na čtyři sáhy umí skákat, a třetí jest bílý a na šest sáhů vysoko vyskočí. [100]) Dle polského podání dávaje otec koně praví první noc: „otóž ja tobie dam konia, na którego gdy wsiądziesz, oblecisz cały świat i wrócisz do mnie“; druhého dne pak dí: „otóż ja tobie dam konia, na którego jak wsiądziesz, będziesz rycerzem ve zbroi całej ze srebra i w pół godziny oblecisz cały świat“, a třetího dne mluví: „oto masz konia, na którego gdy wsiądziesz, będziesz rycerzem całym ve zbroi i w kwadrans cały świat oblecisz.“ [101]) Na Rusi otec nebožtík zapiskne a křikne: „сивко-бурко вѣщмой воронко!“ Přiběhne sivý kůň, země se jen třese, z očí jiskry srší, z nozder oheň sloupem se hrne. Otec dává koně synovi a kůň od té doby se stává sluhou hlupákovým. [102]) Potřebuje-li syn koně, jde do pole a křikne tak, jako jeho otec. Kůň se zjeví před ním bujný jako v noci u hrobu otcova. Chce-li hloupý syn omládnouti a státi se krásným, vleze mu v jedno ucho a druhým vyleze; [103]) učiní-li to pak opáčně, změní se v svou dřívější tvářnost. [104]) Někdy místo koně dává otec synovi uzdu, aby jí potřásl, kdykoliv by mu bylo zle. Tehdy zjeví se mu kůň ochotný vyplniti vše co si přeje. [105]) Kůň lítá jako pták, přes hory, řeky i lesy a vede svého pána k štěstí. Radí mu, kdy uzná za dobré. Pán mu rozumí, neboť mluví hlasem jemu srozumitelným. [106]) Barva koní takových je rozdílná. Srst zlatá, úbor stříbrný a démantový, nebo jest kůň černý, sivý atd. [107]) Podobní koně chodí i ničiti louku hospodářovu. Posílá ji proto otec svými syny hlídat. Naposled nejmladšího, hloupého. Ten vyčká a zočí koně, jehož chytne. Kůň počne lidským hlasem: „Pusť mě, dám ti

---

[98]) Srbské nár. pohádky. Ze sbírek V. Š. Karadžiće a A. Nikoliće přel. J. Z. Veselý. 1877. 15.

[99]) Dr. V. Tille: Skupina lidov. povídek o neznámém rekovi, jenž v závodech získal princeznu za choť. 1892. 8.

[100]) Slavia: Nár. poh. a pověsti. 1878. 96.

[101]) Zbiór wiad. do ant. lud. XI. 284.

[102]) A. H. Аѳанасьева народныя русскія сказки. II. 72. — K. J. Erben: Sto prost. pohádek a pověstí v nář. puv. 1865. 172.

[103]) A. H. Аѳанасьева нар. русс. сказки. II. 87.

[104]) Ibid. V. 248.—249. — K. J. Erben: Sto prost. poh. a pov. 1865. 183.

[105]) A. H. Аѳанасьева нар. русс. сказки. IV. 149. Srov. koně, jejž získává hrdina, když tři chlupy určité barvy do ohně vhodí. A. H. Аѳанасьева нар. русс. сказки. V. 284.

[106] Ibid. IV. 150—151.

[107]) Ibid. III. 25. V. 248—249. — Zbiór wiad. do antrop. lud. XII. 17. 18.

něco vzácného". — „Co mi dáš?" ptal se hlupák. — „Tři vlákna", odvětil podivný kůň „jedno bílé, jedno červené, jedno černé; a přijde-li na tě kdy bída nějaká, třímej vlákna v ruce a pomoci se ti dostane. Hlupák pustil koně a dostal slíbenou věc. Užil všeho, co mu bylo dáno, zvítězil v závodech na přivolaných koních pomocí vláken a získal s chotí království.[108])

Bohatýrům dávají Slované koně obdařené vším, čeho si jen lze na koni přáti. Mluví člověčím jazykem, budí hrdinu do boje[109]), skáče s hory na horu, s pahorku na pahorek, přeskakuje řeky, jezera a široké údolí[110]). — Jak možno nabýti koně bohatýrského, dovídáme se z rady, již mrzáci dávají Iljovi Muromcovi:

„Vezmi sobě, Iljo, koně bohatyrského,
Vyjeď na prostranné širé pole,
Kup si prvního hřebčíka,
Postav ho do srubu na tři měsíce,
Krm ho pšenem bělojarovým,
A když minou času tři měsíce,
Po tři noci hřebce po zahradě voď,
Ve tři rosy hřebce vyválej[111])
Zaveď potom k vysoké ohradě:
Jak počne hřebec přes ohradu přeskakovat,
I na tu stranu i na druhou stranu,
Vyjeď na něm, kam se zachce,
Bude tebe nositi."[112])

A jak bylo řečeno, Ilja udělal. Z hřebce nepatrného, hnědého hřebčíka kosmatého Iljova stal se bohatýrský kůň.[113])

Dlouho hledá pro sebe koně bohatýrského carevič Ivan. Nemohl si vybrati koně dle své vůle, smutně šel cestou. Tu se mu zjeví stařenka a ptá se ho po příčině zármutku. Carevič ji odbývá, ale konečně přece se přizná: „Ej babičko, nemohu nalézti bohatýrského koně." Babička přivedla ho k hoře a ukázavši mu místo nařídila, aby tam kopal. Ivan tak činí. Tu spatří železnou desku s dvanácti zámky; utrhl je a dvéře otevřel a vešel pod zemi: tam přikován na dvanácti řetězích byl bohatýrský kůň; jakmile ucítil jezdce, zaržal, vzepnul se, všech dvanáct řetězů přerval. Carevič vzal na se bohatýrské odění, oblékl koni uzdu, čerkesské sedélko, dal stařeně peníze a odejel, aby došel usouzeného blaha.[114])

---

108) К. А. Шапкаревъ: Сборникъ отъ нар. старини. III. 1885. Пловдивъ 28. Podobného koně dává Kristus svému kmotřenci. Viz: O. Kolberg. Lud XIV. 1881. 57. a B. M. Kulda: Moravské národní pohádky a pověsti. III. 8.—10.

109) Fr. Vymazal: Ruská poezije. 1874. 9.

110) Ibid. 15. 16. — F. L. Čelakovského sebrané spisy II. 1876. 193.

111) Srovnej A. Аѳанасьевъ: Поэтическія воззрѣнія Славянъ на природу. I. 604.

112) Fr. Vymazal: Ruská poezije. 1874. 8. А. Ѳ. Гильфердингъ: Онежскія былины. 1873. 128.

113) А. Ѳ. Гильфердингъ: Онежскія былины. 1873. 158.

114) А. Н. Аѳанасьевъ: Нар. рус. сказки. II. 65—66. — K. J. Erben: Sto proston. pohádek a pověstí. 1865. 173—188. Srov. А. Ѳ. Гильфердингъ: Онежскія былины. 1873. 10, 18, 19, 79. — Братья Миладиновци бaлгарски народни пѣсни. В Загребѣ 1861. 146. — Сборникъ за нар. умот., наука и книжнина. I. София 1889. 24—25.

Báječný hrdina Horymír má také podivného koně, Šemíka Před odsouzením svým žádá kníže české, aby mohl se na milovaném zvířeti projeti. „Kníže zasmál se tomu a kázav dvéře hradové zavříti a strážnými osaditi, jemu. aby šel a svuoj kuoň osedlaje a meč k sobě připáše svú kratochvil sobě učinil, kterýž všed do marštale (tak jakž zpráva potom od marštalěruov byla) nětco s svoym koniem mluvil, a osedlav jej ven vyvedl. a všed naň zavajskal, toť kuoň počal se velmi čerstvě obraceti a skoky velike činiti: Kníže s vladykami z oken vyhledaje počal se velmi diviti. Když po druhé Horymiř zavajskal kuoň pod nim od jedne brány hradové až k druhé skok učinil: Po třetí zavajskav řekl, nuže, Šemíku. vzhuoru, a kuoň jemu odpoviedial: Pane drž se, a v tom učinil skok přes všecky zdi hradové až na druhú stranu řeky Vltavy. Kníže s vladykami na druhú stranu pohledial. ano Horymiř na svém Šemíkovi k Radotínu pospíchá. Kůň zachránil svého pána od smrti, ale sobě zhoubu přivodil. Umíraje žádal jen Horymíra, aby „nedal ho ptákům ani zvířatům jísti, nýbrž aby jej dal před vraty dvoru svého pohřbíti." A Horymír tak učinil.[115])

Blaničtí rytíři v čele se sv. Václavem mají dle českého podání. věčně žijící koně. Nejpěknější z nich je kůň jich velitele, bujný bělouš.[116]) Moudré kněžně Libuši přikládají Čechové báječného koně. Jest barvy bílé, dovede posly k budoucímu manželu své paní a přicházeje k němu uklání se mu.[117])

Kůň bohatýrský jest věrný pánovi až do smrti. Do poslední chvíle bojuje s ním a když velitel jeho krvácí a ducha vypouští smutně u něho stojí, nohou hrabe a pak donáší zprávu příbuzným jeho. Na doklad uvádíme zde tuto píseň:

„A vže try dni, try nedili
Jak Nyczaja w wojni wbyły
Nad nym konyk zażuryw sia
Kopytami w zemlu wbyw sia:
Ne stij koniu na domnoju,
Bo ja wydzu wirnosť twoju!

Bržy koniu doroboju,
Zełenaju dubrowoju,
Jak prybeżysz do domonku,
Tam udar ty kopytamy
Pred naszymy worotamy,
Wyjde otec — utiszyt sia,

Wyjde maty — zasmutyt sia
„Dež ty koniu podiw Iwana
Moho syna, twoho pana?" —
„Nas Laszeńki dohonyły,
Twoho syna z sobow wziały.
No ty maty ne żury sia:
Wziaw vin sobi drużynoczku
Wysokuju mohyłoczku." [118])

Slováci vypravují si v zkazkách svých hojně o Tátošovi. Je prý barvy černé, nemá dolejší čelist, pase se na bařinách a je vůbec povahy zlé. Člověk jen tehdy může na něm jezditi bez nebezpečenství, jestliže

[115]) W. Hájek z Libočan: Kronika česká. list. 46.

[116]) Slavia: Nár. poh. a pov. 1878. 105.

[117]) W. Hájek z Libočan: Kronika česká. l. 10. — Fontes rerum bohemicarum. II. 12. 13. III. 12.

[118]) L. Pauli: Pieśni ludu ruskiego. I. 1839. 145. L. Štúr: O nár. pís. a pov. plemen slov. 1853. 29. Srov. Národní písně srbské. Č. Č. M. 1863. 130. Erben: P. a Ř. 476. O. Kolberg: Pokucie. 1883. 221—224. Fr. Sušil: Morav. nár. písně 86. 174. 175. J. Kollár: Národ. zpiewanky 1834. 387. Fr. Vymazal: Ruská poezije. 1874. 121. 229. 212. 233. Škultéty-Dobšinský: Slovenskè povesti 1858. 522. B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 1857. 581. Fr. Vymazal: Poezije polská a lužickosrbská 1874. 5. F. L. Čelakovského: Sebrané spisy II. 1876. 186. atd. atd.

místo uzdy povříslo nebo motouz mu vecpe do tlamy.[119]) Dobře líčí nám všechny tyto jeho známky tato slovenská píseň:

Chodím sem tam po barinách,
Trasoviskách, patočinách:
Až ma k lúce swiedou chodník,
Tam stáu pekný čierný koník.

Chvála Bohu, to je dobre!
Cí se kolwek poď sem ku mně,
Ty ma musíš domow niesti,
Potom sa prijď zasa pásti.

Na, na činko! Koňa lapím,
Ale čím ho zazubadlím?

Hore hriwu! Wycer zuby!
Ha, kuoň nemá spodnéj gémby.

Ey, ey myslím, už wiem kdo si
Nezklameš ma, zpomuožem ti:
Zprawím powrieslo zo slamy,
Mesto úzdy ďám do tlamy.

Hopsa potom naňho skočím,
Hi, hi, Tátoševálaj, kričím,
A za jedno okamženia
Priniesou ma na záhumnia.[120])

Tátošík jest prý majetkem svaté Nedělky[121]). Mění se v nádherného, kdy toho jest potřebí, a lidem, s nimiž se spřátelil, zjevuje se na jejich žádost, přijdou-li pod jistý most a tam ho „třesením a štěrkáním uzdy“ volají.[122])

* *
*

Z probraného materialu seznali jsme, že kůň hraje v bájesloví slovanském úlohu velikou. Báječné bytosti proměňují se v podobu koní. K službám svým mají koně zázračné. Bytosti dobré berou zpravidla na se podobu koní bílých, zlé černých.[123]) Koně ti liší se vzezřením od koní obyčejných. Mluví tak, že tomu člověk rozumí[124]) a postava jejich je nádhernější než koní obyčejných. Někteří mají srst zlatou, stříbrnou, měděnou, olověnou, jiní jsou pěkně černí nebo bílí. Jiný druh jich jest opatřen křídly, na nichž vznášeti se mohou v ty končiny, kde věčný panuje mír. Většinou člověku prospívají. Vyvádějí ho z neštěstí a po dlouhých strastech, v nichž stále jsou mu ku pomoci, přivádějí jej k blahu.

II.

Z předcházejícího poznali jsme, že kůň byl stálým přívlastkem vyšších bytostí božských, že bytosti vyšší braly na se koňskou tvářnost a že lidé bývali degradováni v koně. Toť byly příčiny dle J. Grimma, pro něž kůň byl zbožňován, pro něž se mu dostávaly zvláštní pocty. Byl uváděn do obřadů a z pohybů jeho se věštilo o budoucnosti. — Dělo se tak u Slovanů v době pradávné, jak vysvítá již z uvedené výše zprávy Ibn-Fotlandovy o pohřbu u starých Rusů a děje se věštění z pohybů koní podnes.[125])

---

[119]) P. Dobšinský: Prostonár. obyčaje, povery a hry sloven. 1880. 116. — J. Kollár: Národnie zpiewanky 1834. 424.

[120]) J. Kollár: Nár. zpiewanky. 1834. 15.

[121]) B. Němcová: Sloven. poh. a pov. I. 483.

[122]) J. Kollár: Nár. zpiewanky 14. — B. Němcová: Sloven. pohádky a pov. I. 341.

[123]) Liebrecht: Otia Imperialia 122.- Dr. K. Szulc: Mythologia Słowiańska. 1880. 197.

[124]) Koně ostatní mohou mluviti dle pověry české jen o štědrý den v půlnoci. Český lid I. 501.

[125]) Srov. u Němců: K. Simrock: Handbuch der deut. Mythologie. Bonn. 1864. 513. — J. Grimm: Deutsche Mythologie. Göttingen 1835. 376—385.

Takovým koněm věštícím byl bělouš zasvěcený Svantovítovi. Chlupy jeho ani hříva stříhati se nesměly. Jediný žrec měl právo koně pásti a na něho si sednouti. aby častým užíváním kůň nesevšedněl. Kůň prý jezdíval proti nepřátelům země. Ráno býval celý upocený a prachem pošpiněný. což bylo důkazem jeho přítomnosti v kruté seči. Chtěli-li proti někomu válku vésti. na místě posvátném zaráželi troje kopí pořadem nahoře spojená. Kněz vyvedl koně po slavnostní modlitbě mezi kopí a pozoroval. kterou nohou vykračuje. Pravou-li, za šťastné se pokládalo znamení. naopak za zlé. Tak dělo se před válkou, tak ptali se bohů na osud námořní výpravy. tak činili Slované vždy, když počínali nějaké důležitější zaměstnání.[126])

Triglavův posvátný kůň měl barvu černou. Byl veliký a tučný. Pečlivý žrec dbal o to, aby nebyla poskvrněna jeho svatost. O výsledku výprav svých pomocí koně dovídali se takto: Devět kopí po zemi rozložili ve vzdálenosti kroku a navzájem je spojili. Bujného koně za uzdu vedl kněz ke kopím, aby kůň třikráte sem i tam přešel. Přešel-li kůň a kopí se vůbec nedotkl, bylo to znamením šťastného výsledku; v případě opáčném ustávali od svého úmyslu.[127])

U Slovanů i po celé Evropě bylo v době staré rozšířeno přestrojování v koně. Z mnohých a mnohých o tom svědectví uvádíme jen stesk Mikołaje Błońskiho (r. 1490): „Caveat sacerdos ne det corpus Christi histrionibus, qui utuntur verbis impudicis vel factis illicitis vel adhibent ludum negociis. Sicut illi qui induunt larvas et fingunt se cervos vel equos induentes saccos et qui hoc faciunt temporibus indebitis sicut diebus festivis." Podobně napomíná bratry své bratr Michael: „Item monemus vos firmissime, ut non ambuletis per equam po kobylicy, sz kobylicza et si de aliis parochus ad vos veniunt. nolite eis quartenses dare et hoc sub anathemate iubemus." [128])

Přestrojování ono děje se dosud. V Čechách provádějí je takto:[129]) S klibnou neboli s kobylou chodívají obyčejně dva nebo tři chudí lidé. „Jeden nosí klibnu po vsi, druhý jej vodí a spolu nosí obilí nebo mu pomáhá třetí Klibna jest takto ustrojena: dosti dobře napodobená koňská hlava s krkem, obé z domácího plátna a pěkně slamou vycpaná; tuto larvu nasadí si člověk na hlavu jako přilbici. Aby viděl, jest v krku koňském opatrně udělán otvor pro oči.(?) Kromě toho musí ten, který má klibnu nositi, opatřen býti výtřasky (vidlemi), které si dá upraviti tak, že totiž rohy na ramena připadnou a tam se řádně připevní. Potom přišije se k té části krku velký kus plátna, jednak aby splýval, jednak sahal přes výtřasky. Takto přistrojenou kobylu, která jest zvláštní podoby příšerné, vodí někdo na provaze, nebo ji honí jenom. Ve vsi chodí se s klibnou, s kobylou tam, kde lze něco obdržeti. Obyčejně dostávají trochu obilí. S klibnou buď vejdou do stavení nebo zůstanou s ní venku. Kdo klibnu vodí, bývá již znám svou veselostí a šprýmy, stále žertuje,

[126]) A. Holder: Saxonis Grammatici gesta Danarorum. Strassburg 1886. 567.

[127]) Monumenta Germaniae historica. Scriptorum tomus XII. Hannoverae 1856. Herbordi vita Ottonis ep. babenb. II. 794.

[128]) A. Brückner: Über die älteren Texte des Polnischen. Archiv für slavische Philologie. X. 1887. 385.

[129]) J. Soukup-Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou (s koněm). Český lid. II. 345-370.

kobylu prodává, komanduje atd Za vsí se svléká a obléká se zase až na blízku jiné vesnice.“ Tak chodí s koněm v Čechách, s některými změnami činí to i jinde.

Tyto obřady, v nichž kůň má přední místo, děly se určitě za dob dávných. Dnes konají se také rozličná věštění pomocí koně. Nejsou snad tak stará jako předcházející obřady, ale netvrdíme tím také, že by byla z doby nejnovější. Z četných pověr oněch uvádíme jen tyto:[130])

V Lužici naslouchají o štědrý den děvčata před konírnou, zdaž koně řehtají; je-li tomu tak, vdají se.[131]) V Srbsku a na Rusi o vánocích chtějíce se dívky dověděti, jaký bude jejich manžel, vodí koně přes dvojitou voj. Klopýtne-li kůň, bude muž jich zlý, naopak dobrý.[132]) Dle víry polské ržání koně v noci v stáji věští všeobecnou válku.[133]) Jinde považují ržání koně za znamení šťastné.[134])

V Čechách nemohou-li koně s vozem, na němžto svatebníci jedou, s místa a silně-li se potí, říkají, že sedí na voze nepoctivá panna anebo těhotná žena[135]) atd. atd.

Při koních rádo dbá se barvy srsti; nejen že poznává se po barvě povaha koně,[136]) nýbrž i barva jeho věští, jaká bude budoucnost člověka. Tak bílý kůň poslem smrti bývá.[137]) Přináší však také štěstí, neboť tam, kde stojí v stáji, požehnání sídlí.[138])

Význam barvy koní pěkně vykládá Vavřinec z Březové:[139]) „Kuoň ryzý: dobrau, vraný: smutnau, bílý: veselau případnost znamená . . . . Klisnu někdo maje mladau, zdálo-li mu se, že na ní seděl, a ta byla brůna aneb bílá: krásnau ženu, ale přirození mdlého, že míti bude ukazuje. Pakli ryza: kratochvílnau oznamuje manželku. Bude li vraná: bohatau zvěstuje. Bude-li to hřebice plavá: žena bude nemocná. Pakliby byla plesnivá: manželku, kterauž pojmeš s radostí, nedlauho bude živá. Byla-li by pak z rajza plesnivá: jednak nemoc, jednak zdraví tvé manželky, to vidění vysvědčuje.“

* * *

Končíce tím tuto práci, víme, že nevyčerpali jsme bohaté poklady národního podání slovanského. Věci, které bychom mohli ještě uvésti, byly by jen novými doklady, že báječné bytosti slovanské berou na se podobu koní a že mají k službám svým koně divotvorné, z jejichž pohybu a barvy soudí Slovan o své budoucnosti.

---

[130]) Sbírku jich pěknou viz zvláště v: И. Сахаровъ: Сказанія русскаго народа. 1841. II. 39 ad. II. 67.

[131]) J. J. Hanuš: Bájeslov. kalendář slov. 1860. 13. — [132]) Ibid. 45.

[133]) O. Kolberg: Lud XV. 218. — [134]) Ibid. 220. — [135]) Č. Č. M. 1856. 61.

[136]) J. Dobřenský z Dobřenic. Zpráva o dobytku koňském: „Vraní koni jsou rádi čerství, svobodní, spěšní a pracovití. Tak také ryzky a brůny; pihovaty jsou rychly a trvanlivy; však vždy něco lotrovského do sebe mají. Votrubkobily (sic) straky nestálé bývají, a často se v svých činech proměňují atd.“ Č. Č. M. 1843. 503.

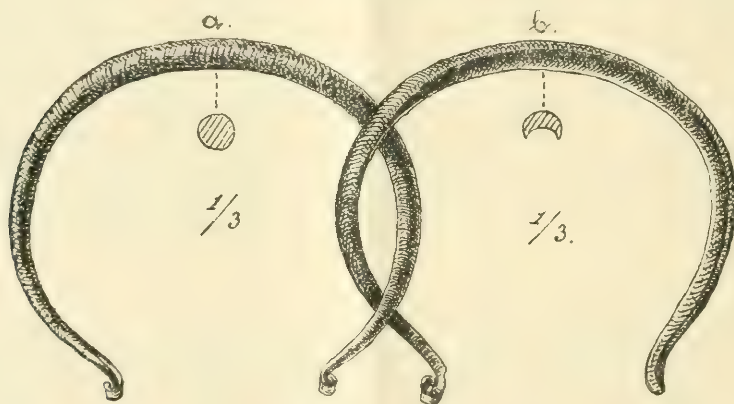
[137]) Pr. Sobotka: Rostlinstvo. 1879. 16. — Dr. J. V. Grohmann: Aberglauben u. Gebräuche aus Böhmen u. Mähren. Prag 1864. 53.

[138]) Dr. J. V. Grohmann: Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen u. Mähren. Prag 1864. 53.

[139]) Snář. Vyd. V. Hájek z Libocan.

Drobnosti.

Hromadný nález bronzů na hradě znojemském. Na hradě znojemském byly letošního roku majitelem pivovaru opětně rozsáhlé stavby podniknuty a učiněny tu zase rozličné nálezy předhistorické, celshodné s vykopaninami dřívějšími, z nichž část v č 19–20 časopisu našeho popsána byla. Ve spodní vrstvě byl však letos učiněn též nález hromadný, sestávající ze 70 velkých kruhů bronzových, na obou koncích roztepaných a jednoduše zatočených. Kruhy z nálezu toho jsou dvojí: jedny (obr. 1.) mají tělo válcovité, druhé (obr. 2.) v průřezu trojhranné a jsou na vnitřním obvodě do brázdy vytepané. Všechny sestávají z rudého, málo cínu kruhy pečlivě složené, jeden na druhém tak jak původně uschovány byly. Dva kusy, které zde vyobrazeny jsou, znázorňují oba svrchu dotčené typy. Kruh čís. 1. s tělem válcovitým váží 218 gr., má zevnější objem 410, největší vnitřní průměr 138, tělo uprostřed 10 tlusté a mezera mezi oběma jeho konci obnáší 71. Kruh č. 2. váží 205 gr. a vykazuje následující rozměry: zevnější objem 420, největší průměr uvnitř 150, vzdálenost obou konců 87 a tloušťku těla uprostřed na vnitřním obvodě 15. — Z popsaného hromadného nálezu získalo městské museum ve Znojmě 65 kusů, pisatel této zprávy 2 kusy a ostatek má majitel pivo-

Bronzové kruhy z hromadného nálezu na hradě znojemském.

obsahujícího bronzu a jsou potaženy patinou drsnou, tmavozelenou a načernalou. Práce jsou hrubé a některé mají jen jeden konec v závitek stočený, kdežto druhý, rovněž na plocho roztepaný konec pouze poněkud k zevnější straně je zahnut. Vůbec je patrno, že jsou to výrobky nehotové, jen na polo zpracované. Velikosti a váhy nejsou zcela stejné, avšak nepříliš rozdílné. Pět kruhů jsem změřil a dal zvážiti a vyšetřil jsem při nich následující největší vnitřní průměry:*) 120, 130, 138 a 150. Na váze vykazovaly 196, 205, 211, 218 a 228 grammů. V zemi ležely varu pan R. Moural ve Znojmě. — Na Moravě bylo učiněno již několik podobných nálezů hromadných. U Hodonína bylo r. 1886 nalezeno 42 a r. 1890 opětně přes 600 hrubě zpracovaných kruhů takových, u Slavkova 80, u Lesonic nedaleko Mor. Krumlova 13 a menších nálezů o několika kusech známe též několik tak od Dambořic, kdež spolu nalezen byl též zlomek dýky pak laločnatá sekyrka bronzová, od Hlubočan, Knínic a. j. — Také v hromadných nálezech českých bývají kruhy podobné zastoupeny a vyskytují se zde často pohromadě s typickými výrobky doby bronzové jako n. př. v nálezech u Soběchleb a Stachova, kdež nalezeny byly

*) Rozměry v millimetrech.

s plochými sekyrami bronzovými, opatřenými po stranách vyvýšenými žebry. V pokladech uherských jsou kruhy ony hojné, vyskytly se však i v zemích severnějších jako na př. v Poznani, kdež u Szczodorova nalezeny dva kruhy podobné se čtyřemi jinými menšími kruhy bronzovými. Podle svrchu uvedených četných a na mnoze i velkých nálezů hromadných nebyly kruhy ony v době bronzové na Moravě vzácné a proto je nápadno, že jich ani na Moravě ani v zemích sousedních nenacházíme v hrobech z doby bronzové. Kdyby kruhů těch všeobecně bylo používáno za nákrčníky anebo za výstroj koňskou, musili bychom je často nacházeti i ve hrobech. Szombathy nalezl ovšem na pohřebišti u Gemeinlebarn v Dolních Rakousích kruh podobný na hrdle jedné kostry, z ojedinělého případu toho nelze však usuzovati, že kruhy ony vůbec za nákrčníky sloužily. Pravděpodobnějším je výklad dra Woldřicha, který je pokládá za material na polo zpracovaný. Kočující kováři a kovolitci mohli zajisté z materiálu takto připraveného snadno a rychle objednané drobnější věci bronzové jako na př. náramky, jiné menší kruhy, dlátka a j. zhotovovati a prodali snad i některý kus v původním tvaru, lépe jej vypracovavše, jako ozdobu nákrční. V příčině té je pozoruhodná též okolnost, že se dvojí typ kruhů oněch vyskytuje, totiž kruhy s tělem válcovitým, odpovídající náramkům s tělem v průřezu okrouklým a kruhy s tělem v průřezu trojhranným, kteréž se snadno zpracovati daly v náramky, jejichžto tělo je v průřezu taktéž trojhranné.

J. P.

Z obecní truhlice Loučanské. (Dokonč.) A potom po vdání jejím i prodaji toho kruntu po několika letech jest nahoře psaný Pavel Hlavička přišel a k statku svému odešlému se navrátíc i k manželce a dítkám svém se toho všeho držeti chtěl. I však dověddouce se toho, že Anna manželka jeho za jiného se vdala a živnosť jinému prodána byla, i nechtěl se již manželky své držeti ani kruntu a rolí a jim v tej živnosti Pavlovi Bracháčkovi ani manželce jeho překážky činiti, jest od tej živnosti i všeho statku svého pustil, toliko aby děti jeho dostatečně opatřeny byly a od Pavla Bracháčka otčíma jejich i mateře své tak dobře opatřováni a ochraňováni jako kdy prvé sou byli. — A protož my nahoře psaní ubrmanové mezi nimi . . . takto vypovídáme: že Pavel Bracháček Pavlovi Hlavičkovi statku jeho vydati má . . . na den sv. Jana Křtitele nejprve příštího před fojtem a konšely tu v Loučanech . . . 40 kop gr. a statek po starém otci nebožtíku Zichu z Veliké Senice, to cožkoli vyšlého i na vrubích dobírati jest, pustiti má . . . . a což by kolvěk nyní na outratě písařem od zápisu i od jinech skrz tu věc na stravu utraceno bylo, společně oba zaplatiti mají. (Následuje pak ještě uspořádání majetkových poměrů dětí Pavla Hlavičky.) A již Pavel Hlavička nyní i na časy věčné a budoucí k manželce Pavla Bracháčka, od kteréž pustil, ani (k) kruntu ani k statku jejímu i Pavla Bracháčka se natahovati ani navracovati ani jim žádné překážky v ničemž činiti moci nebude a nemá a s Annou manželkou svou pořádně rozvedeni dle práva duchovního bejti mají, a k tomu všemu, co se svrchu i dole píše, aby se od obou stran dosti stalo, pod základem 1 sta kop gr." — V tomto zápisu činí se zmínka o vrubech. Z register loučanských shledáváme, že se tehdy užívalo vrubů všeobecně na místě dlužních úpisů. (Viz o vrubu tento časopis 1892 str. 139, kdež jsou vyobrazeny.) Tak když r. 1652 „prodána jest čtvrť rolí od J. M. pána Ludvíka Leandra, převora kláštera karthúského na předhradí Olomúckém obci Lúčanský . . . za sumu 70 hřiven, a to na terminy, hned jak se smlúva stala, 10 hř. hotových položili . . a 60 hřiven má se pokládati rok po roce 10 hř. při sv. Václavě počna léta Páně 1652 až do sumy vyplnění. Na to se vrub udělal; obec mají jednu polovici a J. M. pán v klášteře druhú." Že se vrubů užívalo jen tehdy, splácen-li dluh po lhůtách, o tom zřetelně svědčí kromě obou uvedených zvláště tento zápis z r. 1636: „Ten závdanek, co se pokládati má, dán jest na vrub Pavlovi Vučkovi, poněvadž na léta placen býti má." — Na vrubech bývaly zaznamenávány i značné obnosy. Tak čteme v zápisu kolem r. 1661: „Tito níže poznamenaní lidé mají vruby na gruntě, na tom, na kterým zůstává Vávra Navrátil. (Následují jména.) Více se nachází dva vruby, na nich jest 98 hř. 12 gr. 5 denárů." Kolem r. 1634 zaznamenáno: „Třetí vrub nápadníků nebožt. Řehháka (Řehoře) Strmisky, jest na něm 182 hř. 2 gr., půjde jim počnúc leta 1634 při sv. Jiří po 2 hř. 28 gr., a když Kouřilovi nápadníci a do Velimova doberou, půjde po 7 hř. až ven." — O tom, jak vrubů užíváno, seznává se z těchto zápisů: „Co jest přepsáno (t. j. přetrženo v rejstrech), to jest na vruby nařezáno od léta 1642 až do l. 1650." — „L. P. 1550 ve čtvrtek před sv. Trojicí . . . stala se smlúva i rozdíl i narovnání mezi sirotky nebožčíka Duchka . . . takto: Jednomu každému z nich jest vrub dán, což na díl jeho přišlo, totiž 194 hř. Což se kte-

rému vydá, to se z jeho vrubu zřezati má . . . Jan jako bratr starší vybral napřed na svůj díl 70 hř. 8 gr., to se můz vrubu zřezalo." — Když pak dluh úplně byl splacen, tu byly vruby před právem, to jest před obecním úřadem, polámány. Tak když roku 1671. Jiřík Matýsek zaplatil za statek koupený od Bartoně Zatloukala poletního (to jest co se platilo po letech, v ročních splátkách) na gruntě svym purkrechtních peněz 730 hř., „vruby se před právem polámaly. Na ten a takový statek Bartoň Zatloukal . . se více natahovati a Jiříkovi Matýskovi. . . žádnej překážky činiti nemá na časy budoucí a věčné" — Podobně r 1693. „Pavel Osťádal zaplatil statku poletního na svym gruntě Janovi Svozilovi do Moravičan 26 hř., a tak již dotčenému Janovi nic dlužen není, jakož taky vroubek se před právem polámal." — Menší obnosy dlužní nařezány přirozeně na vruby menší; odtud „vroubek" Tak r. 1679 „Anna Ryšánkova zaplatila do kláštera J. M. pánu purkrechtu na vroubek 2 hř." Naproti tomu čte se pod r 1602: „Ten a takový statek, co na Ondru (Klobáskova) přišlo, na hlavním vrubě nařezán" Něco podrobnějšího jsme o takových „hlavních" vrubech v rejstrech Loučanských nenašli — Na dluhy, které se měly splatiti najednou, nevydávány vruby, nýbrž vejtahy z rejster: R. 1666 „vydala se spravedlnosť (t. j. co komu po právu náleželo, pohledávka) nápadníkům (= dědicům) nebožt. Pavla Tlustýho jak na vejtahy tak na vruby." Zřejměji mluví tento zápis z r. 1653: „Jan Odstrčil dal jest sobě vyhledati z těchto rejster statek po manželce své, vydán mu jest vyšlý (totiž splatný, splacený) na vojtah, a po letní na vrub." *V. Houdek.*

Svár mezi Janem Michalíkem a Jiříkem Peřinou. Léta 1670 dne 7. Septemb. za purkmistra Jana Palajíčka (otec jeho píše se v gruntovní knize Palajík, děd Palaja), Daniele Macaly (potomci jeho slují Macalíci) a jiných spoluradních města Vyzovic zapsána jest paměť tato: Jakož se byl stal škodlivý svár nejprve mezi ženami, potom i mezi muži jejich, totiž mezi Jiříkem Peřinou, hoferem a Janem Michalíkem, měštěnínem a spolu radním toho času města Vyzovic, tak že Anna, manželka Peřinova, kteráž v čas panenství svého poctivosť svou lehkomyslně zmařila, při této svádě ze zlosti dotkla se jazykem svým poctivosti Jana Michalíka a jeho manželky, a nemohouc toho, což jednou z úst svých pustila, žádným způsobem prokázati, odsouzena jest ode práva k potrestání trdlicí, a čehož tu více potřebí bylo, ku porovnání a spokojení osob uražených. A Jan Michalík s Kateřinou, manželkou svou, jakožto lidé na své cti bez úhony, i s dítkami svými jsou od práva na poctivosti své tak zaopatřeni, aby jim ta věc škoditi nemohla na věčné časy. Pak-li by se kdo takový nalezl, buď Jiřík Peřina neb manželka jeho aneb kdokoli jiný, že by tu věc zase zdvihati a křísiti chtěl, takový má vedle práva náležité ztrestán býti ku příkladu jiným takovým, kteříž se z úmyslu na zkázu cti a poctivosti dobrých lidí nutkají. Nejprve aby pokuty peněžité na chudý špitál vyzovský čtyry tolary beze všech výmluv a obran složil. Po druhé aby nad to nad všecko čtyry téhodně v poutech železných za obě nohy držán byl. Pakli by se žena jeho anebo kterákoli jiná žena toho dopustila a tu věc zdvihala, Jana Michalíka neb manželku jeho tím dotýkala, taková každá aby po šest nedělí pořád, když lidé nejvíce do kostela a z kostela půjdou, a tak přes celé kázaní až do pravého poledne v trdlici, ne za ruku, než za krk držána byla. Mimo to muž její, nechť bude kdokoli, aby pokuty na špitál jeden tolar položil. Pak-li by ta žena, kteráž by touto věcí hýbala, samotna byla a neměla muže svého, taková po vystání v trdlici výš položeného trestání aby od města pryč vypovězena byla na věčné časy. Nad tímto rozsudkem a výpovědí právní úřad budoucí vyzovský povinen bude ruku držeti, aby lidé takoví . . . . přísně byli trestáni, dobří pak a poctiví lidé aby byli přichraňováni. Stalo se v městě Vyzovicích léta a dne ut supra". Vypsáno ze staré gruntovní knihy vyzovské. Jestli jsme četli hořejší výpis gruntovní povrchně, čtěme jej znova pozorně a obdivujme tu formální uhlazenost slohovou, která svědčí o veliké vzdělanosti našeho lidu ještě 50 let po katastrofě bělohorské. Hle, tak psávali tehdejší měšťané! Můžeme my, potomci jejich, s nimi se měřiti? *E. Peck.*

Zaniklá živnost olejnická. V některých osadách soudního okresu bystřického zaměstnávala se až do let šedesátých značná část obyvatelstva, hlavně domkáři a podruzi, výrobou lněného oleje, který pak rozváželi a roznášeli po celé Moravě až do Slezska, prodávajíce jej kupcům, natěračům a chudobnému lidu na světlo i na omastek. Po r. 1860, kdy začalo se svítiti petrolejem, přestala živnost olejnická nadobro, a v dílnách, kde ve dne v noci bývalo veselo a hlučno, je nyní

pusto a mrtvo. Pokud mi známo, byly takové olejny ve Křtomili, v Libosvárech, Vitonicích a Zákovicích. R. 1674 dával vrchnosti z olejny křtomilský mlynář 20 mášů oleje a 40 koláčů záboje, libosvárský mlynář 5 mášů oleje a 25 koláčů záboje, žákovský mlynář 5 mášů oleje a 20 koláčů záboje. Ve Vitonicích při čísle 96 a 97 zachovaly se dílny s různými přístroji a náčiním doposud. Možná, že také někde jinde. I je záhodno, by někdo, dokud ještě staří olejníci jsou na živě starodávný onen způsob výroby lněného oleje popsal, v popisu staré původní terminologie užil a model takové dílny pro národopisnou výstavu pořídil. *E. P.*

Jaké květiny pěstují se na Vyzovsku a) v zahrádce, b) v pernicách za oknem: a) astra, balšánek, baránek, čečétka, fialka, hvězdička, izobek, jiřinka, kamilka, karafiát, kohútí ocas, koníček, kropáček, křížíček, kúkolka, lilie, macoška, mariánek, maří list, pahnůztek, Panna Maria v trní, papučka, pazúrek, pivoňka, ploščica, polýnek, rezedka, rúta, růže, satoryka, slézová růže, slunečnica, šalfia, traňk, tulipán, žarůžek; b) balzamína, bazalka, dúbek, fuksia, kaktus, kočičí zelé, mořská cibula, muškát, myrta, rozmarýn. *E. P.*

Výslech čarodějníka Tomáše Chvátala, pastýře z Vevčic při právě Jevišovském r. 1681. Laskavostí p. Raimunda Reinla, majitele domu v Jevišovicích byly redaktoru zapůjčeny německým jazykem sepsané protokoly o výslechu domnělého čarodějníka Tomáše Chvátala, pastýře z Vevčic, 50 neb 60 r. starého (stáří udáno v protokolech nestejně), které podávají mnoho zajímavých zpráv o víře v čarodějníky a moc jejich. Protokoly jsou dva: jeden o druhém a třetím výslechu ze dne 9 a 13 května 1681 s dodatkem ze dne 28 června 1681 a druhý o čtvrtém výslechu sepsaný dne 7 července 1681. Z protokolů těchto podávám zde následující výňatek, sestavený pořadem dle druhého a třetího výslechu. Nové věci, v dodatku k protokolu a v protokole o čtvrtém výslechu obsažené, přiřaďuji v závorkách. Tomáš Chvátal byl uvězněn pro podezření z čarodějnictví a ze spolku se zlým duchem a kladeno mu hlavně za vinu, že na Moravu velké sucho a neúrodu přivolal a že vlky do cizích stád posílal. Kterak se ku všemu přiznal (bezpochyby ze strachu před mučidly) uvidíme nejlépe z otázek a odpovědí, jež zde v překladě podáváme: Umíš-li déšť zaháněti? Umím, bičem, který bylinou*) „dikwant" a kořením (název není dosti čitelný) natřu; když (třikrát křížem) zapraskám, musí bouře a déšť uhnouti. — Kterak si opatruješ a vykopáváš takové koření a byliny? Užívám k tomu ďábelských slov. Když jsem je po zpátku vykopával, zjevil se mi černý muž; zadržel mi bylinu a koření a tázal se mne, k čemu to vykopávám. Řekl jsem: aby nepršelo ku zkáze všech plodin na celé Moravě. Černý muž se mne tázal, žádám-li toho na rok neb na několik roků, načež jsem odvětil, že jen pro tento rok. Na to mi pravil: „nuže kopej po zpátku dále", a pustil mi bylinu a koření. To stalo se před třemi nedělemi v pátek, hodinu přede dnem. — Spůsobils sucho též v Čechách, Rakousích anebo jiných zemích? Jen na Moravě a jiní udělali to asi v jiných zemích. — Kdo s tebou držel a čaroval? Pánek, pastýř z Rudlic, jenž před několika dny zemřel, Matěj Plunderka, pastýř v Mohelně, Jan Srneček, pastýř z Čech, jenž u mne byl a do Práče, kde domovem je, k švakrovi odešel, Matěj žebrák, který se dlouho v Litohoři zdržoval a Pavel Kyseley, který se ženou a s dětmi ze Střelic uprchnul. — (Že by on neb soudruzi jeho bouři a krupobití spůsobiti mohli zapírá.) — Kde a kterak zapsali jste se ďáblu? Před dvěma roky, na nový pátek šli jsme od Pánka z Černína a přišli jsme okolo Filipa a Jakuba na hranici serovickou a s námi byl zlý duch „Koštiště" zvaný. Tomu podali jsme se všichni a dali jsme se mu zapsati vlastní krví z ruky, kterou jsme mu vydali. Krev k tomu potřebnou pustil nám z rukou Plunderka na mosaznou lžíci. (Srneček pustil mi krev z palce na pravé ruce pomocí špendlíku.) Stejně zapsali jsme se všichni vlastní krví i podruhé na výrovické hranici na nový čtvrtek. Zlý duch byl dobře ustrojen, na koni, s mečem, botama a ostruhama. (To stalo se $1\frac{1}{2}$ hodiny přede dnem. Zapsali jsme se na tři roky, ďábel podržel úpis a nelze jej nazpět obdržeti.) (Poznamenal tě ďábel na těle, jseš jistě znamenaný! Nikoli.) Co slíbil ti za to, jakou dal ti za to moc neb odměnu? Předně nám slíbil, že se po naší smrti dobře o nás postará, pak dává nám ročně peníz a můžeme čarovati jak chceme, myši a jinou

*) V uvedených vesměs německým jazykem sepsaných protokolech čteme: Dikwant a Diptam pak špatně čitelný název druhého koření Fisschieps a Fischschuppen. V příjmě čarovných bylin těchto uvádíme na základě sdělení pí. L. Bakešové následující: Dyptán třemdava (Dictamnus albus), pastýři používali ho za lék pro vepřový dobytek a také ho vařili ve vodě, kterou pak kropili dobytek, aby mu nebylo škoděno. — Řebí šopka, podbílek šupinatý (Lathrea squamaria) svařoval prý se s několika jinými škodnými rostlinami a odvar ten působil, že dobytku uškoditi se mohlo. —

neřest dělati a každý déšť zastaviti. — Zdali pak jsi ty aneb tvojí soudruzi něco zakopali, aby žádný déšt nepřešel přes hranici? Potřeboval jsem k tomu jen dikvant a koření ..... (nečitelno) a to musili jsme ďáblu zase vrátiti, až na to, co jsme na třikrát z toho ukousli a na rozkaz ďáblův pozřeli. (V dodatku k výslechu přiznal se Chvátal, že to čarodějné koření před třemi roky zakopal v lese u Mašovic, místo však zapomněl a domnívá se, že již zhnilo, ostatně nemá prý již moci, neboť čaroval se svými druhy jen na tři léta, aby se neurodilo, a čas ten již vypršel.) — Můžeš zase pomoci, aby pršelo? Mohu o novém měsíci učiniti, aby to co udělám, ostatní kouzla překonalo. Uvařím o novém měsíci ve vodě jisté byliny a pokropím tím pole. — Kams dal ony tři penízy, které ti dal tvůj pán „Koštiště"? Měl jsem je v truhle. — Prospěly ti ty peníze? Neprospěly, obdržel jsem je jenom na znamení, že patřím ďáblu a že mu věrně sloužiti budu. Má-li pršeti, šlápnu na ně pravou nohou neprší. — Umí žena tvoje a děti čarovati? Neumějí ničeho. — Kdys byl u zpovědi? Dva týdny před vánocemi v Mikulovicích. — Zpovídal ses, žes čarodějníkem a že patříš ďáblu? Nikoli. — Schovals někdy nejsvětější svátost (a nevzals ji nikdy na rejdiště čarodějnické.)? Nikdy; ďábel mi vytýkal, proč svátost přijímám, že mu snad dále sloužiti nechci. — Byls s jinými čarodějníky na rejdišti? Ano od 36. roku každý rok dvakrát: na sv. Tomáše a na sv. Filipa a Jakuba. Ode tří roků nechodím již tam, jsem již příliš starý. Musil jsem tam nositi putny, do nichž čarodějnice odřezky z prahů a dveří naházely. (Tančili tam, jedli a pili, já jsem tam ničeho nepožil. Kde to bylo, nevím, neboť mi bylo vždy jako ve snu.) Byl někdo z panství jevišovického mezi čarodějníky? Neznal jsem nikoho, všichni byli z daleka, — z panství jevišovského poznal jsem jen Kyselku ze Střelic, tu viděl jsem tam před třemi lety, jako hrabénku oděnou, pak starou Vaculkovou z Černína. (V pozdějším výslechu udal, že nepoznal nikoho, jelikož se člověk člověku podobá. Kyselce a Vaculce křivdil, koho poznal již pomřeli.) Je mašovský pastýř také čarodějníkem a tvým společníkem? Nevím na něho ničeho. — Řekl ti co je zaděláno v biči, který jsi před šesti roky od něho koupil? Neřekl. — Zadělals sám něčeho do biče, bylyť v něm nalezeny čtyři váčky? Nezadělal jsem do něho ničeho, užíval jsem ho stále tak, jak mi ho mašovský pastýř prodal. — Kdo vás navedl, abyste zabránili dešti, by nic nerostlo? Vyslýchaný vykládá obšírně, že Jiří Siroček, bohatý měšťan ve Velkém Meziříčí, který dal za to Chvátalovi a jeho soudruhům každému po 31 R. — Umíš vlky dělati a posílati? Umím, poslal jsem jednoho do panského stáda v Plavči, kdež pokousal krávu. — (Kolikrát jsi poslal vlky? Šestkrát, a kdykoli mi jiný stejně uškodil, pomstil jsem se zase. — Věděls kdo ti škodí posíláním vlků? Vlastně jsem toho nevěděl, ale poslal jsem vlka zase tomu, kdo mi škodil, ten ale přišel ke mně a prosil, abych mu dále neškodil a tak jsem zvěděl, kdo mi vlka poslal. — Nařídils vlkovi, aby pokousal více kusů než jeden? Nařídil jsem mu, aby na postrašení pastýře (to j. plavečského) jen jediný kus pokousal. — Kdo naučil tě vlky posílati? Starý Kabelka, pastýř z Černína, který před mnoha lety zemřel.) — Co říkáš, když vlka posíláš? Nuže jdi, co ti přikážu učiň to a to. — Jaký je to vlk? Je to zlý duch „Koštiště" zvaný, jemuž jsem se oddal. — Můžeš se sám proměniti ve vlka? Mohu, (jdu pod širé nebe) učiním přemet, čert přičiní své dílo a stanu se vlkem. (Kabelka mne tomu naučil. — Jak se staneš zase člověkem? Jdu zase pod širé nebe, učiním přemet a jsem zase člověkem. Jako vlk zašel jsem na toho kdo mi uškodil, a zakousl jsem mu kus dobytka.) — Může se každý pastýř udělati vlkem? Nikoli, jen ten, který je čertův. — Následuje krátký výslech Šimona Povolného, pastuchy z Mašovic. Tento upírá, že by byl do biče něčeho zadělal. — Zajímavá je zde jen otázka: Proč pravils, aby tvého biče pastýřského nespalovali, že by ještě větší sucho bylo, a aby ho také příliš nemočili, že by příliš pršelo. I tento domnělý výrok svůj popřel vyslýchaný. — Víra v čarodějníky a v čarodějnice jakož i v kouzelnou moc jejich je na Znojemsku v lidu dosud zakořeněna. Zvláště mnoho čarodějnic je prý v Žerutkách, a konají prý svůj rej na t. zv. „Králůvce". polní to trati nad dědinou.

J. P.

Literatura.

Příspěvky k anthropologii zemí českých. II. O mladší době kamenné v Čechách. Podává **dr. Lubor Niederle.** (Zvláštní otisk z „Českého Lidu“ III.) Str. 26. S tabulkou a četnými obrázky v textu. — Prof. J. Smolík a prof. J. Píč zastupují mínění, že v Čechách neolithické doby nebylo, kdežto ostatní archaeologové naši dobu neolithickou uznávají. Spor ten přiměl dr. Niederle, aby otázku neolithické doby v Čechách vyložil a spolu ukázal, že také v Čechách po jistou dobu panovala kultura neolithická. Jelikož pojem mladší doby kamenné různě vykládán bývá, vymezil jej dr. Niederle určitěji, ukázav, že nález, jehožto celkový ráz je rázu kultury neolithické, neolithickým býti nepřestává, když k němu náležejí jednotlivé kousky bronzu, zlata anebo stříbra, neboť prvé kousky kovové a zejména drobné šperky mohly se dostati k lidu, který žil v kultuře nelithické, aniž by byla vystřídána stará kultura neolithická kulturou doby bronzové. Nálezy z doby přechodní dlužno přiřaďovati k neolithu anebo ke kultuře bronzové podle toho, jaký celkový ráz převládá. Nálezů, které podle celkového rázu kultury do neolithu náležejí, je v Čechách hojnost, avšak ani nálezy čistě neolithické nescházejí. Spisovatel uvádí jich celou řadu a béře také zřetel na nálezy moravské, pokud mu to na základě kusých zpráv dosavádních možno bylo. Jeskyň, v době neolithické obydlených, v Čechách není, hojné jsou ale jámy a vrstvy kulturní. Hroby jsou zpravidla kostrové. Kostry jsou natažené, skrčené i v sedě pohřbené v hrobech, nejčastěji velkými kameny obložených i pokrytých. Někdy vyskytují se i kostry v jamách odpadkových. Žárové hroby jsou řídké a dosavádní nálezy hrobů takových nejsou dosti spolehlivé. Keramika neolithická v Čechách je velmi význačná. Spisovatel podává stručný ale přehledný popis její, z něhož seznáváme, že se v mnohých kusech shoduje s neolithickou keramikou moravskou. — Mnohé typy v Čechách zastoupené (na př. amfory typu duřinského) scházejí na Moravě, kdežto opětně některé typy, na Moravě se vyskytující, v Čechách docela jsou neznámy. Zde dovolili bychom si zejména upozorniti na nádoby pokročilé techniky, červenými, bílými a žlutými hlinkami pomalované, o nichž se autor mezi nálezy moravskými nezmiňuje. Keramika tato nám ukazuje, že na Moravě v době neolithické také vlivy orientalní působily. Na základě nálezů soudí dr. Niederle, že Čechy a Morava byly po jistou dobu obydleny i v období mladší kultury kamenné. Kov nepřišel sem s novým lidem, nýbrž dostal se k nám pomalu obchodem od jihu a snad i od východu. Doba neolithická netrvala ale v Čechách a na Moravě dlouho. Lid neolithický vniknul do Čech bezpochyby od severu a náležel asi k čeledi indoevropské. Lebky, z doby neolithické zachované, jsou v Čechách veskrz tvarů dolichoidních, skutečná dlouhohlebost však převládá a jeví často tvary nadmíru dlouhé. Mesocefalní lebky vyskytují se také, častěji však v pozdějších hrobech se skrčenými kostrami rázu hrobů únětických. *J. P.*

Výzkumy na tábořišti lovců mamutích u Předmostí roku 1893. Podává **Karel J. Maška.** Zvláštní otisk z čís. 9 věstníku české akademie tř. II. — Spolupracovník časopisu našeho složil v uvedeném pojednání stručný přehled důležitých výzkumů svých, kteréž r. 1893 na stanici předmostecké podniknul hlavně za tím účelem, aby vrstvy předmostecké znova prozkoumal se zřetelem na známou theorii Steenstrupovu, že člověk ve střední Evropě nebyl vrstevníkem mamuta. Jako výsledek svého nového bádání na nálezišti v Předmostí klade spisovatel výrok, že předmostecké naleziště bylo bydlištěm opravdových lovců mamutích, a že člověk žil v Předmostí současně s mamutem. *J. P.*

Lebky české z XVI. století. Popisuje **MUDr. Jindřich Matiegka.** (Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Ročník II. Třída II. Číslo 22.) — Dr. Jindřich Matiegka obohatil anthropologickou literaturu opětně zajímavou studií o lebkách ze XVI. století, nalezených v podzemní kryptě bývalého kostela Panny Marie před Týnem v Praze, pocházejících nejspíše od mrtvol, jež zde za moru r. 1520 pohřbeny byly. — Autor změřil dvacet lebek, z nichž jedna vykazovala typ řadových hrobů gemanských, 15 typ libšanský a 4 typ hradský*). Z porovnávání výsledků studia dotčených lebek ze XVI. stol. s výsledky, jež dr. Matiegka zjistil pro pozdní dobu předhistorickou a s výsledky, ku kterýmž dospěl dr. Niederle studiem moderních

* Posleze uvedené dva typy stanovil dr. J. Matiegka ve svém znamenitém díle Crania [illegible] I.

lebek z kostnice žamberské shledává autor, že stálé ubývání typů dolichocefalních v dobách historických až na naši dobu je věcí nepopíratelnou. Podle indexů byla jediná lebka dolichocefalní ind. 74·61), pět lebek bylo mesocefalních a ostatních 14 bylo brachycefalních. — Pražané šestnáctého století byli tedy převahou brachycefalní (střední index pro všechny 82·80, pro dorostlé 81·72) Ženské lebky jsou však brachycefalnější mužských (♂ 80·77; ♀ 83·60). Jinak jsou lebky ony na rozhraní vysokých a středních (v : d — 74·94; š : v — 91·08), leptoprosopní, hypsykonchní a mají nos prostředně široký. — Ku konci je přídavek o pěti židovských lebkách středověkých z t. zv. židovské zahrady v Praze, které uloženy jsou v museu anatomického ústavu německé fakulty lékařské v Praze. Zajímavý je zde výsledek, že co do útvaru a rozměrů mozkové části lebky, Židé tehdejší nelišili se od ostatního obyvatelstva pražského. — Doporučujeme tuto novou práci dr. Jindř. Matiegky, jakožto velmi cenný a poučný příspěvek k české kraniologii *J. P.*

Die Bronzezeit in Böhmen. (Doba bronzu v Čechách). Napsal **Jindř. Richlý**. Sl. 210 s LV. tabulemi a mapou. Cena 20 zl — První a hlavní část díla je věnována nálezům hromadným z doby bronzové, o nichž v textové části spisu zevrubně pojednáno je, a jimžto též 52 tabul je věnováno. Autor definuje především hromadné nálezy z doby bronzové jakožto poklady dokonalých výrobků bronzových, někdy i měděných, mezi nimiž pořídku naskýtají se též jednotlivé předměty zlaté a z bílého kovu zhotovené. Předměty tyto svědčí o vyvinutém průmyslu kovovém a byly buď od kočovných obchodníků do země přineseny, anebo od kovolitců v zemi vyrobeny. Dále oceňuje spisovatel význam nálezů hromadných, podává důsledky z nich plynoucí, jedná o způsobu uložení (v pouhé zemi, v nádobách bronzových, v obalu nějakém, v nádobách hliněných anebo pod velikými kameny) a třídí pak hromadné nálezy na poklady kočujících kovolitců a sléváren, vytýká kterak předměty uschované často patrně úmyslně narovnány bývají a kterak mnohé kusy nesou patrné známky toho, že schválně polámány byly. Další stati jsou věnovány rozpravám o slévání v kadlubech pískových, jež ovšem zachovati se nemohly, významu hromadných nálezů, tvaru spony z doby bronzové, některým zvláštnostem, obchodníkům, zboží směnnému, stezkám, slévání bronzových předmětů v zemi, význačným znakům výrobků kovových z doby bronzu a zejména i složení bronzů podle lučebních rozborů. Na to následuje popis sedmačtyřiceti nálezů hromadných z Čech. Spisovatel čerpal zde hojně z literatury příslušné a zejména z Památek archaeologických pak z důkladných prací dra. Woldřicha, uveřejněných ve zprávách anthropologické společnosti vídeňské. Též mnoho obrazů je reprodukováno z Památek a z prací Woldřichových. — K popisu jednotlivých nálezů hromadných jsou připojeny články o analogii depotních nálezů, o určování jiných nálezů na základě pokladů a o nálezech kadlubů, jichž v Čechách učiněna již slušná řada. — Z uvedeného zde přehledu seznáváme, že spisovatel o hromadných nálezech všestranně pojednal. — Druhá část díla, pojednávající o hrobových nálezech z doby bronzové, není tak důkladně zpracována jako část prvá a tvoří pouze dodatek k části předcházející. Také obrázková část je zde oproti části první nepoměrně chudá. Vydáním díla uvedeného vykonal Richlý bez odporu kus záslužné práce v oboru domácí archaeologie předhistorické, a každý odborník uvítá ji zajisté s radostí. Zamlčeti však nelze, že spis je příliš nákladný a že pro značnou cenu svoji mnohým nepřístupným zůstane. Po našem soudu byl by lépe posloužil spis méně nádherně vypravený a zejména pokládáme za nepotřebný přepych, vyobrazovati objemné předměty ve velikosti skutečné. Tím vzrůstá počet tabul nepoměrně a podnik stává se nad potřebu drahým. Také jsme si povšimnuli toho, že prvních dvacet tabul je opatřeno nápisem českým: „Richlý. Doba bronzu.“ Z toho lze souditi, že spisovatel původně dílo své jazykem českým vydati chtěl, a litujeme, že se tak nestalo. V poznámce 7 pod sl. 32 cituje spisovatel na doklad toho, že v Čechách za starých časů hojně zlata se naskýtalo, známé místo z RZ, při čemž okázale dokládá, že pravost rukopisu toho je dokázaná. Poznámku tuto pokládáme aspoň za zbytečnou a připomínáme, že po vědeckých výkladech Gebauerových žádný præhistorik dokladů v RKZ hledati by neměl. *J. P.*

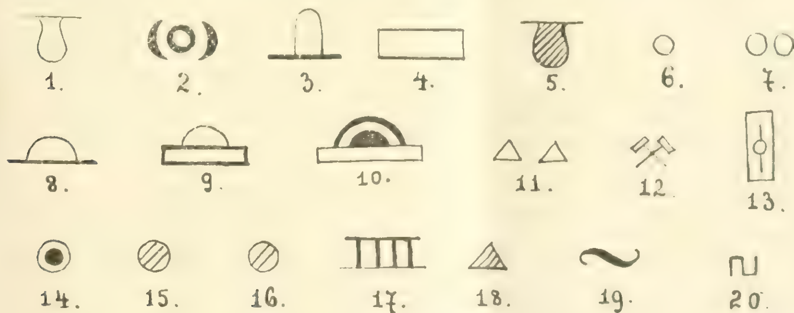
Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. B. XXIII. (1893.) Obsah: Dr. J. Woldřich: Příspěvky ku pravěkým dějinám Čech. (Pátý díl.) — Dr. M. Haberlandt: Popelnice z ostrovů Liukiu. — Karel Penka: Vlast Germanů. — Otto Hermann: Paleolithický nález v Miskolči. — Loeffelholz: Zoreiští Indiáni na Trinidad Bai (Kalifornie). — Dr. M. Melzer: K homologii lidských okončin. — Dr. Rud. Meringer: Studie v oboru germanského národopisu II. — Dr. Alex. Peez: Dobytčí mory a chrámy sv. Linharta ve východních Alpách. — Dr. Alfred Nehring: O soudobosti jeskynní hyeny s člověkem. — Zprávy lite-

rární. — Ve zprávách o schůzích společnosti je obsaženo mnoho kratších pojednání anthropologických, národopisných a předhistorických. — O moravských nálezech podali zprávy: Jan Knies, Florian Koudelka, Mořic Trapp, Muzejní spolek v Brně, Jaroslav Palliardi a ze Slezska zaslal zprávu dr. Kulka.

Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. XIX. ročník. Z článků, v tomto ročníku uveřejněných, zasluhují pozornost naši obzvláště následující: Dvě nová pohřebiště v Smolnicích. Od Břetislava Jelínka. — Starý dóm v Olomouci. Napsal architekt Richard Völkel. — Bývalý klášter Cisterciaků na Velehradě. Pojednává architekt, prof. Aug. Prokop. — Staré kamenné kříže a kameny s kříži na Moravě. Napsal A. Franz. — Nálezy z taviren na bronz v Šárce u Prahy. Sděluje Břetislav Jelínek. — Klášter Rosa coeli v Kounicích a zřícenina hradu boskovického. Podává c. k. stavební rada K. Rosner. — Z drobných zpráv jednají o památkách moravských zprávy čís. 29, 37, 42, 47, 49, 51, 78, 108, 114, 121, 124, 149 a 150. Na moravské nálezy předhistorické vztahují pak se zprávy: č. 29 korservatora dr. Rosmaela o nálezu střepin na Helštýně u Valašského Meziříčí, z nichž podařilo se sestaviti péknou zevně i uvnitř ozdobenou misku rázu t. zv. doby hallstattské. — Čís. 150 od dopisovatele Biefela, že v srpnu r. 1893 u sněhového náspu 1 km na sever od stanice Ivanovic ve hloubce 40—55 cm nalezeny byly čtyři bezuché popelnice, naplněné popelem a zbytky kůstek ze spálených těl. Při jedné popelnici stály tři malé okrouhlé nádobky a v jedné z nich byly červené, fialové, žlutavé a modré perly. Dále byly nalezeny dvě kostry lidské, zádama k sobě obrácené. — Zpráva 108, korservatorem Sterzem ve Znojmě podaná, zaznamenává zprávy J. Palliardim jmenovanému konservatoru o nálezech v Tvořihrázi, na znojemských Novosadech a na hradisku křepickém sdělené, zprávu čerpanou z týdenníku „Znaimer Volksbote“ o neurčeném dosud nálezu kostrového hrobu v Božicích, jehožto obsah nyní uložen jest na zámku v Jaroslavicích a poznámku o nálezu, který r. 1893 v Milifrově učiněn byl. Zprávu o nálezu milifrovském sluší doplniti a opraviti v ten smysl, že při odkopávání břehu na návrší za hostincem Brucknerovým objevena byla kulturní jáma, v níž nalezena byla plochá sekyrka z amfibolitu, která nyní v městském muzeu znojemském je uložena. *J. T.*

Hovorna.

Návrh značek pro archæologickou mapu Moravy. Při shledávání a zjišťování míst a materialu k předhistorické

Značky pro archaeologickou mapu:

1. Kulturní vrstvy a jámy, zbytky chýší. — 2. Hradiště. — 3. Jeskyně. — 4. Hroby kostrové. — 5. Hroby žárové. — 6. Plochý hrob s popelnicí. — 7. Pohřebiště s plochými hroby popelnicovými. — 8. Mohyly neurčeného stáří. — 9. Mohyla s kostrou. — 10. Mohyla s pohřbem žárovým. — 11. (Vyplněno zelenou barvou.) Hromadný nález bronzu. — 12. Doly. — 13. Slévárny a nálezy kadlubů. — 14. (Vyplněno barvou zlatou.) Duhové misky. — 15. (Vyplněno barvou hnědou.) Římské mince. — 16. (Vyplněno barvou stříbrnou.) Napodobeniny mincí makedonských. — 17. Nákolí. — 18. Starší keramika. — 19. Hliněné nádobí rázu hradištního. — 20. Lochy.

topografii Moravy hleděl jsem vždy nálezy tyto zanésti i na mapu, čímž znenáhla vznikla archæologická mapa Moravy, již jsem za pomoci ředitele J. Mašky sestavil pro sjezd rakouské a německé anthropologické společnosti, r. 1889 konaný. Národopisná výstava českoslovanská pobádá nás ku podobné práci, a proto vstoupil jsem ve vyjednávání s některými archæology hlavně

redaktorem tohoto časopisu J. Palliardim a dr. L. Niederlem, abychom se shodli na stejných značkách pro praehistorickou mapu. Na základě vlastních i cizích zkušeností, jakož i map německých a francouzských uznáno, že jediná, byť i veliká mapa naší země (na př. v rozměrech 1 : 75.000), nevyhovovala by svému účelu a sice hlavně z té příčiny, že by postrádala přehlednosti. Proto doporučuje se řada menších map, z nichž každá bude specielní pro příslušný druh nálezů. Tak na př. mapa nálezů diluviálních, neolithických, rázu doby bronzové a j., při čemž připojiti lze zvláštní znaménka, která příslušný nález specialisují (n. př. nález sekyrek jadeitových při mapě kamenných nástrojů). Nález označí se kolečkem různobarevným: palaeolith barvou žlutou, — neolith bleděčervenou, — ráz bronzové doby barvou zelenou, — hallstattský barvou modrou, — těnský hnědou, — pozdní slovanský intensivně červenou. Jednotlivé nálezy označí se obdélníčky, z nichž snadno sestaví se často několikabarevný praporeček. Nález neurčitý nechá se bílý, štípané pazourkové nástroje barvou žlutou se označí, hlazené kamenné nástroje bleděčervenou, kostěné nástroje šedou, bronzové zelenou, železné modrou. Pro jednotlivý druh nálezů sestavil jsem značky na připojené tabulce vyobrazené. Spojením těchto značek vzniknou četné kombinace, snadno vysvětlitelné, které se tu a tam malým vyobrazením předmětu neb slovem n. př. VESPASIANUS, obsidian a p. mohou doplniti. Jméno osady v předhistorické době obývané, naznačí se tištěným písmem černým a osad, o nichž dokázáno není, že obydleny byly již v době předhistorické, jinak n. př. bledě sepiově tak, aby po případě se mohly nápisy doplňovati.

Jan Knies.

Páni odborníci račtež svá dobrá zdání a návrhy v příčině mapy předhistorických nálezů moravských redakci zaslati.

Redakce.

Zprávy spolkové.

(Prvé pololetí roku 1894.)

Řídíce se usnesením valné hromady dne 1 února t. r. konané, zahajujeme opět zprávy spolkové v čísle tomto, a kojíme se nadějí, že členstvo spolku, jež takto příležitost míti bude, stále sledovati veškerý ruch spolkový, nejen z něho těžiti bude ku poučení svému, nýbrž i povzbuzeno bude, aby též vzdáleno jsouc středisk, spolupracovalo s výborem na provedení velkých myšlének základních, jež si spolek vytknul.

Nové desítiletí nastoupil vlast. spolek muzejní za poměrů hodně stísněných. — Jelikož vys. důst. p. předseda Anatol hrabě d'Orsay, síd. kanovník, zvolil novou residenci, ana dosavádní residence jeho vykázána byla za byt Jeho císařské Výsosti, arciknížeti Eugenovi, přinucen byl spolek náš postarati se o nové místnosti pro vlastenecké muzeum, což pro nedostatek bytů příhodných v Olomouci nebylo snadným úkolem. Přičiněním jmenovitě p. místopředsedy podařilo se sice najati pěkné a prostranné místnosti pro sbírky spolkové, avšak spolku přirostla veliká starost, jaké spolek posud nepoznal. — Po celých deset let skýtal totiž vys. důst. p. prælát hrabě d'Orsay s přivolením nejd. kapitoly muzeu místnosti ve své residenci zdarma, kdežto nyní čeká spolek náš nájemné přes 700 zlatých. — Z té příčiny očekával výbor zpočátku nedůvěřivě nejistou budoucnost a obával se, že nebude s to, aby za poměrů tak nepříznivých finance spolkové v rovnováze zachoval, natož že by nějaký peníz na zjednání vlastního budoucího přístřeší ušetřil. Proto též ozývaly si již mezi členy výboru hlasy, aby členský příspěvek roční zvýšen byl z 1 zl. na 2 zl.; jiní zase radili, aby na nějakou dobu zastaveno bylo vydávání časopisu, a místo něho členstvu jen výroční zpráva o činnosti spolku, počtu členů a vzrůstání sbírek i jmění dávána byla. — Jižjiž svolána býti měla za tím účelem mimořádná valná hromada, když na radu některých optimistů odhodlal se výbor zatím ničeho na stanovách neměniti, aniž na výhodách členstvo zkracovati, spoléhaje pevně na pevnou věrnost členstva, jež právě v dobách nebezpečných přízeň a obětavost svou spolku jistě skutky projeví! — — Čítalť spolek náš prvý rok 1016 členů; od té doby založen nový spolek muzejní v Brně, zakládají se muzejní spolky i v jiných menších městech Moravy, a přece vykázati se můžeme již na počátku roku tohoto 1041 členy. Přičiní-li se tudíž každý člen, aby aspoň jednoho přítele spolku získal, netřeba nám žádného úpadku se obávati, a Časopis náš bude pak s to, aby byl nejen orgánem vnitřním,

jenž by blízké i daleké členy duševně spojoval, nýbrž bude moci též se všemi zajímavými výzkumy na poli archaeologickém, národopisném, historickém a též literaturou jejich čtenáře své seznamovati. —

Sbírky muzejní umístěny jsou nyní v domě p. Wödlově na horním náměstí a vystaveny jsou ve dvou sálech a třech menších pokojích. Síň prvá, v níž spolu úřadovna jest, chová velkou knihovnu spolkovou a archiv jakož i sbírku numismatickou. Síň druhá obsahuje sbírku zbraní (počtem asi 100 předmětů) a jakoby zárodek obrazárny. Ve třetí síni uspořádány jsou vzácné sbírky přírodní, darované čestným členem, děkanem Rud. Kašparem. Čtvrtá síň určena jest pro sbírky ethnografické, vynikajíc zvláště překrásnými kroji, výšivkami, kraslicemi, keramikou a památnými kancionály, lidem moravským psanými. — V páté síni konečně spatřujeme sbírky praehistorické, jež korunou celého muzea budou*). Bude ovšem trvati ještě delší dobu, než-li všechny sbírky novými, přehlednými a poučnými katalogy budou opatřeny, nicméně výbor otevřel již o svátku sv. apoštolův slovanských Cyrilla a Methoděje muzeum všeobecné návštěvě, aby vyhověl četným přáním v tom smyslu proneseným.

Řádnou valnou hromadu konal spolek dne 1. února 1894 večer v místnostech České Besedy. Předsedal jí nejdůst. p. prælát Anat. hrabě d'Orsay za přítomnosti 30 členů. Po zahájení hromady panem místopředsedou dr. Hynkem, četl p. prof. Burda protokol minulé valné hromady ze dne 23 dubna 1893, jakož i ze dne 13 března 1892, jež oba schváleny a podepsány.

Po té předčítal pečlivě sestavenou zprávu jednatelskou za rok 1892, kterouž tuto v plném znění uvádíme, ana náhradou jest za opomenuté lonské zprávy spolkové:

Velectěné shromáždění!

Tak jako v předešlém roce správním tak i v tomto věnoval Spolek Muzejní přední zřetel činnosti národopisné, probuzené a oživované myšlénkou výstavy pražské. Nepopíratelné zásluhy spolku našeho o vznik a vývoj myšlénky národopisné neumenšeného ocenění došly i roku letošního; nebyloť takřka výstavky, jíž by se náš Spolek nebyl účastnil buď osobní přítomností některých členů výboru buď přispíval radou, buď rozesíláním „Tazatele". Paprsky činnosti národopisné, která vznikla v našem spolku, pronikly celou duši národa. Chvalnou pověstí muzea přiváben, navštívil o prázdninách sbírky spolkové ethnograf vídeňský dr. Hein a zmínil se jak o nich, tak o „Časopise" velmi lichotivě ve feuilletonu „Deutsche Zeitung" a v časopise vídeňské anthropolické společnosti. Redakce velkolepého díla Jeho cís. Výsosti i korunního prince Rudolfa „Oesterreich in Wort und Bild" vyslala na Moravu za účely studijními znamenitého malíře Charlemonta, který uchýlil se do Olomouce ku spolku našemu jako k jádru a ohnisku národopisné činnosti, by se zde informoval a dle informací zdejších studie své předsevzal. Toto ocenění zevnějšího působení spolkového budiž úvodem ku vylíčení činnosti vnitřní, která roku uplynulého valně byla umenšena z důvodů níže uvedených. Změny osobní ve správě spolkové staly se ty, že povoláni byvše na jiná působiště z výboru vystoupili pp.: P. Švec a prof. Šembera. Kustody ustanoveni byli pp.: Dr. Wankel pro sbírky praæhistorické, prof. Bartocha pro archiv a knihovnu, P. Kašpar pro sbírku přírodnin (zástupcem jeho byl prof. Polívka), pro ornamentiku a výšivky pí. Vlasta Havelková a pro sbírku mincí P. Vyvlečka.

Již ve zprávě loňské zmíněno bylo o zamýšleném vydávání „Vlastivědy moravské" společně s Muzejním spolkem brněnským.

Záležitost ta roku letošního, jmenovitě po důležité a významné schůzi obapolné zástupců spolkových, konané zde v Olomouci dne 11 května 1893 pokročila v před — a v čase nejblíže příštím dojde uskutečnění vydaním 1 svazku.

Následkem přesídlení předsedy, vysoce důstojného a urozeného pána p. Anatola hraběte d'Orsaye, který optoval jinou residenci, čímž byla vysoce důstojná kapitola donucena Spolek Muzejní vypověděti, nastala výboru péče vyhledati nové místnosti, úkol to — při obecně známém nedostatku bytů v Olomouci — velmi nesnadný. O věci té konány pilné porady ve výboru, jenž uložil to zvláštní komisi, skládající se z pp.: dra. Hynka, účet. Otáhala a inž. Paláta.

Osobní intervencí místopředsedy p. dra. Hynka u vys. důstojné kapitoly, prodloužena Spolku Muzejnímu lhůta stěhovací až do Všech Svatých.

Po výpovědi přednesl místopředseda dr. Hynek Jeho knížecí-arcibiskupské Milosti, na čem Spolek Muzejní jest, načež týž odvětiti ráčil, že zná směr spolku v ohledě vědeckém a pokud jej spolek zachová, že mu chce pomocen býti

*) O vkusné urovnání sbírek těchto přední zásluha patří p. dru Tillemu.

Konečně nalezeny vhodné místnosti v domě p. Wodla, a s manžely Wodlovými uzavřena smlouva na tři roky, počínajíc 15 říjnem 1893 za roční nájemné 700 zl. Sbírky muzejní přestěhovány s poměrně velmi malým nákladem, což je zvláště zásluhou dám: ppí.: Havelkové, Pospíšilové, Procházkové, Sojkové, Žáčkové, slč. B. Černochové a účinné obětavosti kustoda přírodnin p. professora Fr. Polívky a studentů gymnasijních.

O záležitostech spolkových rokoval výbor v 8 schůzích výborových, nečítaje hojné porady komise stěhovací a vlastivědné. Počet členů je: 1030. O rozhojnění sbírek spolkových bude lze dáti náležitou zprávu, až po úpravě nových místností, nebyloť možno za doby zimní obsáhlou práci tu dokončiti. Nicméně uvésti dlužno bohatý dar vzácných předmětů národopisných z Australie, které zaslal, daleké vlasti své pamětliv zůstávaje, Moravan tam usedlý p. Josef Peška. Spolek nastupuje nové desítiletí v nových místnostech za změněných valně poměrů. Vzniknuv z národní potřeby za souhlasu a přispění české obce v Olomouci a na celé Moravě, vykonav tolik prospěšného a užitečného v oboru lidovědy a pro poznání nejstarší minulosti české, že obecného došel uznání i pochvaly jak doma tak za hranicemi, pevně věří, že česká veřejnost, pamětliva jeho čestného a úspěšného působení, v nynější kritické době jej neopustí — že nedá zahynouti dílu dobrému. Spolek pak posilněn neustane zpytovati život lidu a chrániti ho, neboť on jest zdrojem pravidelného života národního.

Ku konci povinný budiž vzdán dík slav. redakcím místních listů, které ochotně uveřejňovaly zprávy spolkové a desítiletého výročí spolkové činnosti sympatickými články vzpomněly.

Správa tato byla bez poznámky schválena, a jednatel hlučným souhlasem odměněn.

Ze správy p. pokladníkovy vyjímáme tato zajímavá místa:

Zůstatek z roku 1892 . . .	zl.	6945·80
Příjem r. 1893	„	1829·82
Celkový příjem	zl.	8775·62
Vydání r. 1893	zl.	2092·50
Zůstalo na r. 1895	zl.	6683·12

Výkaz jmění.

Aktiva:

Sbírky starožitností, anthropologické, palaeontologické .	zl.	25000·—
Sbírky ornamentní z oboru vyšívání a keramiky . . .	zl.	10066·60
Sbírky přírodopisné . . .	„	15000·—
Sbírka mincí	„	1320·—
Různé vzácnosti	„	2000·—
Bibliotéka	„	2000·—
Inventář	„	1168·14
Různé tiskopisy v zásobě .	„	550·—
Fond ku zbudování vlast. domu	„	3107·50
Státní obligace	„	98·—
Hotovost	„	6683.12
Dohromady . . .	zl.	66973·36

Passiva:

Dluh ve státní knihtiskárně za ornamenty	zl.	1000.—
Čisté jmění	zl.	65973·36

Zpráva tato, vykazující řádné a obezřetné vedení pokladny spolkové, byla vděčně přijata a výboru bylo uděleno po návrhu revisora účtů absolutorium.

Rozpočet na příští rok stanoven takto:

Rozpočet na r. 1894.

Příjmy:

Členské příspěvky . .	zl.	750·—	
Dary	„	450·—	
Subvence	„	500·—	
Za tiskopisy a jiné .	„	50·—	
Úroky z uložených peněz	„	250·—	2000·—

Vydání:

Časopis a chemigrafie	zl.	800·—	
Redakční paušál . .	„	120·—	
Nájemné z místností spolkových	„	720·—	
Výlohy administrační .	„	160·—	
Starožitné předměty a kopání	„	200·—	2000·—

Na to přikročeno k volbám, při nichž skrutinium provedli pp. E. Glässer a Klement a zvoleni do výboru:

Vys. důst. pan hr. Anatole d' Orsay, sídelní kanovník a inful. rektor.
Pan dr. J. Hynek, advokát.
„ dr. J. Ambros, advokát.
„ P. Tom. Bayer, registr. úředník k. a. konsist.
Pan c. k. prof. Eug. Fierlinger.
„ Em. Gläser, úředník státní dráhy.
„ dr. Moř. Hruban, advok. koncipient.
„ M. Otáhal, účetní směnárny.
„ inž. Al. Pallat, stavitel.
Veldp. Ign. Wurm, vikář a konsist. rada.
Dp. pan Vyvlečka, vikář na dómě.
Pan dr. Tille, skriptor c. k. stud. biblioth
„ dr. Moř. Remeš, sek. lékař v zemské nemocnici.
Vel. pan Jan Herbrich, kaplan u sv. Mořice.
Pan Frant. Šídlo, učitel české školy.

Za náhradníky:

Pan prof. Vít. Hřivna, vel. p. Jan Hrubý, kaplan a pan prof. Kar. Kadlec.

Za revisory účtů zvoleni pp. účetní Klement a ředitel Sojka.

Poznamenati dlužno, že volby súčastnilo se též 58 přespolních členů, a všichni členové výboru zvoleni téměř všehlasně.

Přítomný říšský a zemský poslanec p. dr. J Žáček, vzdal jménem přítomných vroucí díky vys. důst. panu hraběti d'Orsay, že po celé desítiletí poskytoval muzeu velkodušně byt zdarma, a valná hromada provolala jemu hlučné Sláva!" — Tolikéž paní Havelkové a dámám, ve zprávě jednatelské uvedeným, vzdány byly díky za obezřetné přestěhování a uspořádání sbírek spolkových.

Po schůzi výborové, dne 7 února konané, konstituoval se výbor takto: předsedou zvolen všehlasně vys. důst. p. hrabě d'Orsay, náměstkem jeho p dr. Hynek. pokladníkem p. Mil. Otáhal, redaktorem časopisu p. Jarosl. Palliardi, kand. notářství ve Znojmě, jednatelem dp. Josef Vyvlečka. Kustody byli ustanoveni: pro sbírky praehistorické p. dr. J. Wankel, pro přírodniny vdp. Rud. Kašpar, děkan, jeho zástupcem pan prof. Polívka, pro vyšívání paní Vlasta Havelková, pro knihovnu p. prof. Jan Burda, pro sbírku numismatickou dp. Josef Vyvlečka.

Dodati sluší, že valná hromada r. 1893 konaná, jmenovala p. V. Houdka, c. k tajemníka v minist. vnitra, který po pět roků časopis spolkový redigoval, čestným členem spolku

Výbor měl letos sedm schůzí, na nichž kromě běžných záležitostí s opravdivým nadšením radíval se jmenovitě o nastávající výstavě národopisné v Praze, jež na rok má býti zahájena, pak o vydávání dávno připravované vlastivědy Moravy. — Mimo to scházívají se funkcionáři a přátelé spolku každý čtvrtek, aby se obeznamovali s novými plody literárními a pomáhali si u vzájemné práci.

Vlasteneckému spolku našemu dostalo se jako přednímu pěstiteli studia národopisného na Moravě již před dvěma lety ústředním výborem národopisné výstavy v Praze čestného vyzvání, aby se chopil přípravné činnosti výstavní na vých. Moravě, předně na Hané. Za tou příčinou nelenil výbor spolku našeho. a jmenovitě vdp rada Wurm povzbuzoval po dvě léta města i vesnice ku pořádání místních výstavek a získával nové a nové pracovníky pro zdar vystavy národopisné.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

V prvém a druhém čtvrtletí roku 1894 rozmnoženy byly sbírky muzejní takto:

1. do sbírky praehistorické darovali: Dp. Frant. Přikryl, kaplan ze Soběchleb z nálezů svých: 11 mlatů celých 1 navrtaný z obou stran, 3 úlomky, 2 kamenné sekerky, 1 bronzovou sekeru, 6 nádob zachovalých, 2 porouchané popelnice, 1 list s připevněnými vzácnějšími nálezy, a 5 výkresů, dále z nalezů na Talířném kopci v Šišmě: silný železný hřebík, kus vypálené mazanice a zuhelnatělé dřevo; sl. Marie Žůrková z dráhy ve Štarnově, starož. přeslen; p. Jos. Vlk, inženýr ze Slatěnic, kus kam. dlátka a závaží ku tkaní, nalez. ve Slatěnicích; p. dr. Jan Hynek, popelnicku, nalezenou na pevnustce kožušanské.

2. Památky středověké: p. J Benýšek, ředitel hospodářské školy na Hradisku, meč železný, nalezený při kopání v zahradě rolnické školy na Klášteře Hradišti.

3. do sbírky novějších předmětů: p. Josef Peška, sládek v Melbournu v Australii, zbrané domorodců australských. Zbraně ty pocházejí z Queeslandu a z Nové Guineje a šípy napuštěny jsou jedem.

4. Sbírka numismatická rozmnožena těmito přírůstky: Dp. Frant. Coufal, konsist. offic. v Olomouci, daroval 7 stř., 3 měď., 1 jeton; vldp. dr. Jan Kubíček, c. k. v. ř. professor bohoslov. fakulty v Olomouci, nález stříbrných mincí z kláštera, obsahující husitské haléře, p. Eug Fierlinger, c. k. professor na reálce v Olomouci. trojník slezský (Jiří, Ludvík, Kristián 1656) stříb.; vp Jindřich Stoček, kaplan v Bretnově, 1 zlatou belgickou 1788 foeder.; p. Frant Zavadil, zednický mistr v Kožušanech, 1 měď. polturu 1768; stud. Arnošt Marek v Olomouci, 6 různých mincí; p. dr Moř Hruban, advok. koncipient v Olomouci, 1 stříbr. minci římskou Antoninovu, nalez. v Kobeřicích a 3 památné mince (nár. slavnosti v Litovli 1888, cís Bedřicha pr. a cís. Frant. Josefa rak.); pí. Eliška Wanklová z Olomouce, marky ku hraní karet z r. 1825; p. dr. Jan Hynek, advokát v Olomouci, 1 zlatý ¼ dukát bisk. olom. Jana Arnošta Liechtensteina, nalez. v Seloutkách u Prostějova, 1 římskou bronz Konstantinovu, nalez. v Seloutkách, 1 stříbr. Ludvíka XIV peníz Ludvíka XV., 1 stříbr. 1697, 1 str. Heidsteru 1683, a j. v.; pí. Helena Schmiedová, vdova po řediteli přípravny na Sv. Kopečku, 50 různých stříbrných a 45 různých měděných mincí. Z těch zvláště uvádíme: 1 groš Jan. Lucemburského, 2 trojn. Ferd. pro Štýrsko a Tyroly 1631 a 1642, 1 šest. bisk. olom Karla 1684, 1 čes. trojn. cís. Josefa 1707, 1 uher. Maxim. II. † 1570. — Konečně získáno několik mincí památných z pozůstalosti redaktora Fr. Provazníka.

5. Přírodniny obohatil p. Ant. Sobek, úředník v cihelně kysolovské, darovav 5 rour pískovcových z cihelen tamnějších. —

6. Do sbírky vyšívání národ. darovali: pí. Marie Pospíšilová, choť ředitele v Olomouci, několik výšivek ze Bzenecka, p. dr. Moř. Remeš, lékař v Olomouci, vyšívanou šatku ze Štěpánova u Boskovic z r. 1673.

7. Knihovně přibyly tyto dary: Dp. P. Ignát Zavřel, kaplan v Přerově, věnoval časopis bohosl. olomuckých „Museum," čas. Slav. Warte, čas. Praktický učitel národní, několik rukopisů a j. knihy. — Veledůst. p. Anatol hrabě d'Orsay, inf. rektor a kanovník, starobylý popis umučení Páně s illustracemi (v jaz. něm.) a pokračování Ottova Slovníku Naučného; p. učitel Postulka své dílo Hejtmanství Zábřežské; p. řed. Mat. Václavek na Vsetíně, spis svůj Moravské Valašsko; p. nadučitel E. Peck v Domaželicích, svůj spis hejtmanství Holešovské; p. odb. učitel Fr. Bayer v Přerově svůj spis Přerov; p. kustos Trapp v Brně, 2 zprávy o Františkově muzeu v Brně; p. nakladatel Šašek ve Vel. Meziříčí vydané letos knihy v první mor. obrázkové knihovně; p. dr. Mart. Kříž, c. k. notář ve Ždánicích, Die Fauna der Výpustek Höhle, pak Über Lehm- und Lösslager; p. dr. Lubor Niederle, c. k. univ. docent v Praze, svůj spis Lidstvo v době předhistorické; pí. Adéla Šidlíková v Olomouci, otisky starých mincí z oběhu vzatých; p. Frant. Fischer v Jindř. Hradci, nástin životopisný Jindřicha IV. z Hradce; p. Jan Drápal z Holice, Paměti farnosti holické; p. ředitel J. Adamec z Přero a studii svou o vzorném gruntě; sl. Jednota ku povznesení průmyslu v Čechách výroční zprávu; sl. umělecko-průmyslové muzeum v Praze zprávu kuratoria. Konečně darováno několik knih slavistických i historických z pozůstalosti † redaktora Provazníka.

Sbírka předmětů průmyslových obohacena darem p. J. Pospíšila, lékárníka ze Štěpánova, jenž daroval svůj vlastní vynález, t. zv. etiketograf.

Všem ctěným dárcům vzdává výbor srdečné díky a prosí o další přízeň.

Členstvo vlasten. muzejn. spolku.

Výkaz XXXV.

Od 26 dubna 1891 do 7 července přistoupili jako noví členové:

P. T. p. dr. Frt. Čižmař, kand. advok. v Uh. Hradišti.
P. T. p. Ant. Fádrus, hosp. správce v Předměstí a Uh. Ostrohu.
Dp. P. Ludvík Ledvina, koop. ve Střílkách.
P. T. Česká knihovna bohoslovců kn.-arcib. semináře v Praze.
Sl. Ředitelství c. k. vyš. gymn. v Praze, Truhlářská ulice.
Dp. P. Frt. Vaculík, farář v Drysicích.
P. T. p. Karel Vítek, účetní ve Vítkovicích na Lounavě.

XVI. výkaz darů

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

P. T. p. dr. K. Mudrych za nejmenovaného	30·—
P. T. p. dr. M. Kříž ve Ždánicích	10·—
„ „ „ Victor Gardavský, c. k. offic. ve Franzensfeste . . .	1·—
Zůstatek z dřívějšího výkazu .	3110·—
Činí úhrnem . . zl.	3151·—

Výkaz darů

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
Sl. Rol. záložna v Žeravicích . .	2·—
„ Musejní spol. v Pardubicích .	1·—
P. T. p. Alb. Čáp, c. k. vrchní báň. správce v Příbrami	3·—
Dp. P. Ant. Weinlich ve Vracově	1·—
„ P. Jan Královec v Kladně .	1·—
„ P. Jan Cibulka na Hostýně .	1·—
P. T. p. Schmied ve Zvoleňevsi .	1·—
Vdp. P. Ant. Rambousek, prælát v Brně	1·10
Dp. P. K. Lysý, farář v Buchlovicích	1·—
P. T. p. Jos. Melichar, berní inženýr v Přívoze	1·—
Dp. P. Vinc. Tesař ve Zvoli . .	1·—
P. T. p. Fr. Šohaj, strojník ve Vídni	1·—
P. T. p. Jos. Klimeš v Jakubovicích	1·—
Sl. Rol. záložna v Hol. u Olomouce	10·—
P. T. p. Jan Sedláček v Němčicích	1·—
„ „ „ Ign. Beníšek, c. k. prof. v Prostějově	2·—
P. T. p. V. Jičínský, horní rada v Mor. Ostravě	2.—
Sl. Obč. záložna v Olomouci . .	40·—
J. Exel vysokorodá pí. Teresie lanthraběnka z Fürstenbergů, dvorní dáma ve Vídni	50·—
P. T. p. JUC. Čeněk Šandera v Hořicích	2·—
Úhrnem zl	123·10

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci".

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 44. Vydáno v říjnu r. 1894.

Valašská chalupa i grunt v Hodslavicích a okolí.

Popisuje **K. J. Červinka**, učitel v Hodslavicích.

(Dokončení.)

Téměř v každé chalupě v Hostašovicích je mlýnek, místnost ku zpracování pohanky v pohančenou kaši. Nikde v okolí se kaše nemele jen v Hostašovicích. Mlýnky ku mletí velmi se podobají mlýnci chalupy kopaničárské na str. 64 čas. muz. ol. 1892 vyobrazenému. Mlýnky ku mletí obilí vypadají jinak. (Viz obr. 14.)

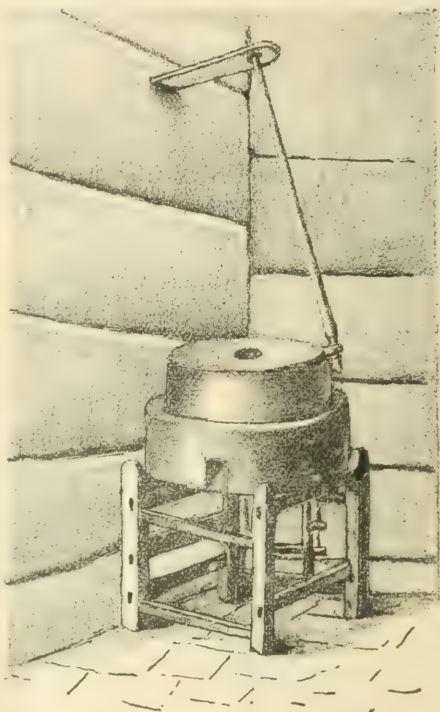

Obr. 13. Výminek fojtství v Hostašovicích.

Ve svislách jsou vyřezávaná okénka různé podoby. Bývá zřídka jedno, zpravidla dvě, tři, často i čtyři. Na fojtství hostašovském jsou okénka čtyři. Okénka tato bývají nejčastěji taková, jaká spatřujeme na obraze fojtství hostašovského na str. 85, jindy jsou čtyrhranná, podoby osmirohé hvězdy, srdčitá a j. Tvar poslední, srdcový, oživuje nejčastěji

štíty zděné. Štít (lomenice) často je okrášlen latěmi svislými (jako u fojtství hostašovského), nebo jindy i šikmo sbíhajícími. Místo kukly bývá poloviční valba, kterou lid nijak nejmenuje. Na štítě není ani baňky ani kohouta.

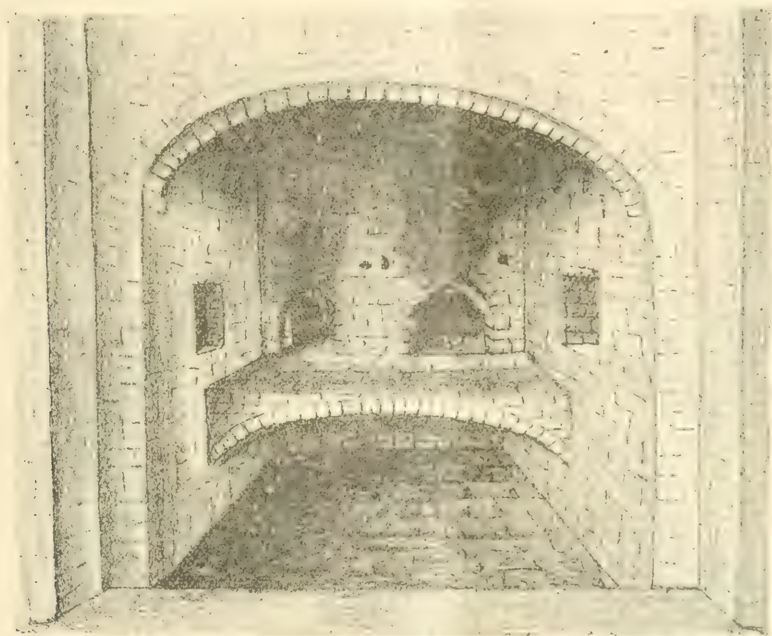
Dveřmi domovními vejdeme zase do síně chalupy Vahalovy. Vnitřní stěny jsou obíleny vápnem. Síň jest asi 4·5 m dl. a 2 40 m šir. Oken v síni není. U Turků v Hodslavicích stojí v síni dvě almary, kdysi malované a truhla na stravu, v Hodslavicích „židle," v Hostašovicích „špajstrún" (něm. Speisetruhe) zvaná. U Vahalů je v síni, jako vůbec ve všech dřevěných chalupách i ohniště čili pec. (Obr. 15.) Kde stojí, vysvítá z půdorysu. Je zděné, 1·25 m šir. a 1·60 m vys. Kouř ucházel komínem, na Valašsku i „sopúchem". Části pece v síni jsou: peklo (prostora pod ohništěm na zemi), čelusťa (otvor do pece) a ohniště. U Vahalů mají v pravo od čelustí ještě menší „pécku". V peci se topí a vaří, když je třeba ve světnici tepla, aneb vaří-li se něčeho více. „Na honem" vaří se na „ohništi", velmi tlusté kamenné desce zdélí i zšíří, jak na plánu naznačeno. Při vaření užívá se videl čili vidlic, hřebla čili ohřebla. Aby dřevo dobře hořelo, podložilo se „tihlou" neb kamenem. V síni se nebydlilo, ani čeleď v ní se nezdržovala, ani se v ní nejídá. Spíše v létě jídá se na stole pod lipou na zahradě.

Obr. 14. Mlýnek na obilí.

Ze síně vejdeme dveřmi na levo do jizby. Jinde leží jizba i na pravé straně, vždy vůbec tak, aby okna ze světnice byla obrácena k cestě a do zahrady. Na dvůr, rozumí se, že vede totéž okno jako k cestě. U Vahalů je rovněž jedno okno obráceno k cestě (do dvora), jedno pak na zahradu. Vejdeme-li do jizby, uzříme po pravé straně (je li světnice ze síně na levo) nebo po levé straně (je-li světnice ze síně na pravo) kamna a pec. Je-li při světnici kuchyň (ve gruntech neb na fojtství), jsou kamna v rohu u kuchyně, ale vždy na té straně, jak svrchu uvedeno. Kamna postavena jsou na podezdívce asi 50 cm vysoké. Kamna jsou vysoká 1·15 m, pec za kamny 1·10 m, délka kamen i se „zídkou" kol kamen obnáší 1·70 m, šířka 1·50 m. Na pec vystupuje se po 2 nebo 3 schodcích (stupních) s pécky kol kamen (zeď 50 cm vys. kol kamen). Kachlová kamna jsou hodně velká, jak viděti na půdorysu. Kachle u Vahalů jsou novější. Staré bývaly obyčejně barvy zelené a s nějakou ozdobou uprostřed. Mezi kamny a zdí vedlejší je také malý

prostor, někdy též „pécka“ zvaný. Ve zdi pod ním je vyhloubena jiná „pécka“ pro sirky, dříve pro troud (a křemen?). Poněkud níže pod kamny je zasazen kotel (malý kotlík, u Vsetína i kamnovec zvaný). Kamnovec býval a je nádržkou teplé vody. Nad kamny jsou „bidua“ (v Hodslavicích) nebo i „bideuka“ čili bidla, bidélka (v Hostašovicích). Na nich přehozeno sušívá se prádlo, onuce a jiné podobné věci. Bidelka jsou upevněna na stropě. Kol kamen a pece je lávka dřevěná Kamna vytápějí se ovšem ze síně, a kde je kuchyň, z kuchyně. — Ve druhém rohu světnice je „lože.“ Desky na loži jmenují se „ložnice“, tyto druhdy byly i pomalovány. Vystláno je lože peřinami, z nichž nejvyšší je peřina velmi veliká. Tou se nepřikrývají, jest jen na parádu a slouží za sklad

Obr. 15. Pec v Hostašovicích.

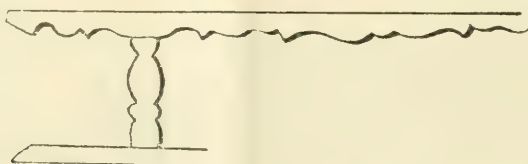
peří. V loži spává hospodář i s hospodyní. Děti spávají na peci, dívky u sedláků ve chlévě a pacholci v maštali (v zimě). V létě spávají pacholci i na „kolni“ a dívky na hůře. Sem tam spí dívky i v komoře. — Ve třetím rohu stává stůl, obyčejně v rohu proti dveřím. Stůl má podobu čtverce, někdy i obdélníku a je ze dřeva dubového. U Turku mají stůl dubový, čtvercového tvaru z r. 1820. Stoly čtyrhranné stávají na čtyřech nohách, obdélníkový stůl mívá někdy nohy zkřížené. Obojí druhy stolů mívají „šuplatu“ a trnož čili strnož. Obyčejně nebývá stůl pokryt ubrusem, a ani chléb na něm neleží.

Kolem stolu jsou u zdi łavy. Na obr. 16 je nakresleno opěradlo łavy z Hostašovic. Při volné straně stolu stává stolica (obr. 17.) U stolice dá se opěradlo přehoditi na obě strany. Má-li se jísti, přehodí

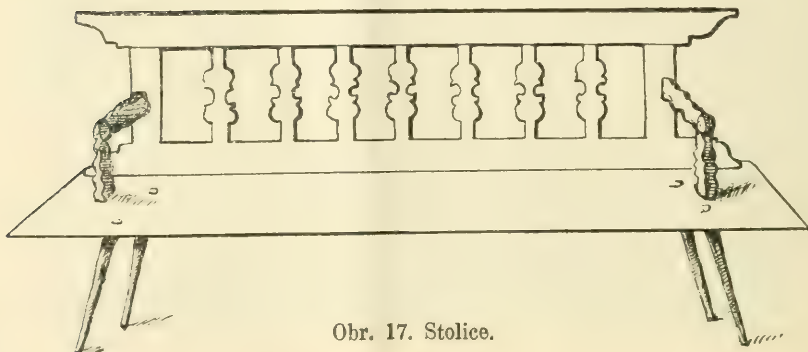
se tak, aby na stolici při stole seděti se mohlo. Po jídle přehodí se opěradlo ke stolu, aby, chce-li kdo sednouti, nemusil lézti kolem stolu, a aby obrácen byl tváří do jizby.

Kromě toho bývají v jizbě obyčejně dvě lenošky (stolky), židle to s lenochy vyřezávanými dle obr. 18. Lenochy obou lenošek vyřezány jsou tak, že postaví-li se zadky k sobě, jsou stejny. Charakteristické tvary lenochů jsou pouze dva. Jsou totiž vyřezány buď po obou stranách úplně stejně (obr. 18, čís. 4, 6, 9) aneb nestejně (obr. 18, čís. 1, 2, 3, 5, 7, 8.) Odchylky u řezání lenochů ve výběžcích jsou dosti četné a rozmanité, tvar celkový zůstává však nezměněn.

Kout jizby nad stolem je nejpěknějším místem světnice. Nyní v koutě nestojí žádná almárka. Dříve tam stávala „kútnice", v níž uloženy byly bible a pod. Výše v samém koutě zavěšen je kříž a po obou stranách

Obr. 16. Opěradlo lavy.

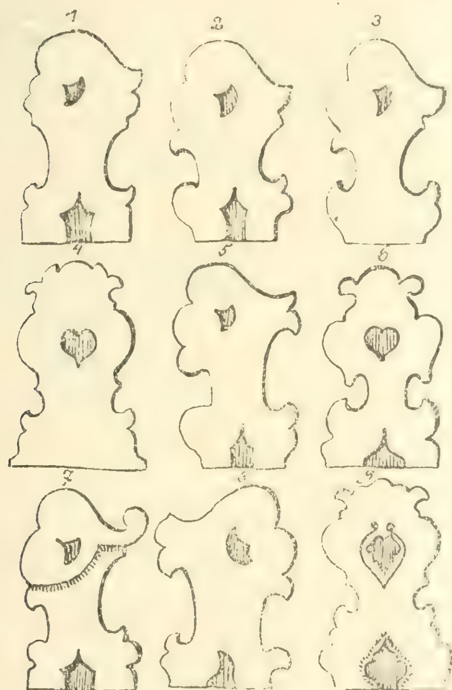
Obr. 17. Stolice.

obrazy svatých. Obrazy jsou srovnány těsně vedle sebe, spočívají spodkem rámu na zvláštní římse dřevěné, na zdi přibité, a vrchem jsou ještě upevněny na zdi. Prostě zavěšených obrazů je méně. Obrazy bývají barev pestrých a špatné kresby, starší jsou méně divoké a pěknější. Představují nyní často P. Marii, některého mučeníka i s celým jeho umučením a pod. Jsou malovány na papíře a za sklem, někdy jsou to i černé rytiny. Tisknuty jsou ve Vídni, některé v Praze. U dveří bývá velmi často žehnáček. Na stěně bývala druhdy i police pro nádobí, nyní jí není viděti, rovněž jako majolikových nádob starých, které vesměs nahrazeny nádobami novějšími. U Melčů v Loučce viděl jsem džbánek s malovanou kyticí, tuším asi z roku 1792. V hospodě tamtéž mají hliněný džbánek zvláštního tvaru a účelu. Do polovice výšky je jako obyčejná nádoba hliněná, od polovice však až ke kraji jsou samé otvory a na samém kraji jsou dírky. Dírka naproti uchu je otevřená, ostatní

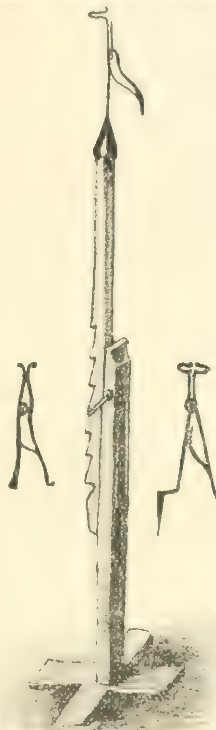
pouze dělané na oko, ale neotevřené. Ráz za rok častoval hospodský své hosty. Do džbánku nalil piva a dával sousedům kolem dokola píti. Poněvadž byly ve džbánku otvory, nemohl se nakloniti, naklonil-li se, pivo vyteklo. Chtěli-li se napíti, musili vyzkoumati, jak do toho. Celé tajemství spočívalo v tom, že má džbánek dvojité stěny a na spodní straně ucha je dírka. Kdo džbánek uchopí a zacpe dírku, napije se otevřenou dírkou v předu pohodlně.

Záclon na oknech nebývalo a není.

S trámu visívá holubička nejčastěji po nějaký čas po „šmigrustě“ (po velkonočních svátcích). Visívá tak dlouho, pokud jí děti neodzpívají.

Obr. 18. Lenochy.

Obr. 19. Svícen.

Hruď má ze skořápky vejce, polepené papírem, křídla papírová atd. známého tvaru — V chalupách svítívají nyní lampečkou, dříve svítívalo se „světidly“ (loučemi, dračkami). Se svícením mívaly děti kříž, poněvadž při předení nebo dření peří musily svítiti. Světidla dávala se také do vysokých svícnů, které stály na zemi a byly velmi primitivní. (Obr. 19.) Do rozštipce dávalo se světidlo celé, a opalek položil se na hořejší zahnutou část rozštipce. Pod svícen dával se často i škopek (žberek) s vodou, aby uhly padaly do vody. Říkali prý takovému svícnu žertovně i prorok, dávajíce tuto hádanku:

Máme proroka
od roka do roka,
nic temu nedáváme
jenom ruky podáváme.

Uvedeme ještě kolébku, často pěkně vyřezávanou (obr. 20), kterou leckdes v chalupách pokládali za zbytečnou a dostačil jim kolebač uvázaný z trávnice. U Melčů v Loučce mají kolébku velmi pěkně řezanou. Zmíníme se konečně ještě o truhle v koutě u dveří a jsme s nábytkem hotovi. Výška světnice obnáší 2·25 m. Ostatní rozměry vysvítají z půdorysu.

Z jizby Vahalovy vrátíme se do síně a vejdeme dveřmi do komory. V komoře bývá dřevěné nádobí a pod. Vždy téměř shledáme se tam s bečkami se zelím. Někde v selských statcích spávají v komoře i dívky. Okno má komora zamřížované. U Vahalů a vůbec v chalupách jsou okénka v komoře velmi malá (u Vahalů 35 cm dl. a 25 cm. šir.). Někdy jsou i v komoře truhly, nyní odstěhovaly se však většinou na hůru. Truhly staré vesměs jsou malované, a malby na nich představují rostliny s květníky aneb i celé kytice, často pěkně provedené. Sem tam najde se i truhla vykládaná. Vrátíme-li se z komory, uzříme v síni za dveřmi schody „na hůru." Je pravidelně při komíně sbitou přehradou rozdělena ve dva díly. Do velkého dílu dává se často sláma a seno, malý oddíl vypadá jako světnička a hostí nyní vyděděné truhly. Na hůře leží nyní pohozený starý, druhdy tak užívaný kolovrat, jehož nyní nikdo si nevšimne. Kromě toho uzříme na hůře i kadluby na zrno, smažené trnky (povidla), suchary, hrách a pod. a v koutě najdeme i lipový květ a sušenou mateřídoušku. Nyní hostí hůra též šaty všech domácích. Světlo padalo na hůru schlopci a okénci. Slezeme dolů a vyjdeme zase dveřmi na náspu. S náspy obrátíme se na pravo (po případě na levo — jak je příhodnější) a sejdeme po úzkých, asi 65 cm. širokých schodech do sklepa. U Vahalů sklep rozkládá se „pod kolňou". Ve sklepě bývá mléko, smetana, řepa pro dobytek, kvačka, někdy i „kobzole" (zemáky) a pod. Schodky ku sklepu jsou kamenné. Vysoký je asi 170 cm., ostatní rozměry patrny jsou dle „kolně" z půdorysu. Skrýší pod podlahou čili lochů není. Dělají se ovšem někdy jámy pod podlahou, padacími dveřmi přikryté, ale ty slouží pouze ku schování „kobzolů." Sklepy ve statcích jsou někdy vystaveny i na dvoře pod sýpkou neb na zahradě. Z náspu vejdeme do chléva, u Vahalů pro 2—3 krávy. U Vahalů jsou chlévy dřevěné a podobné chlévy dřevěné bývaly i při starých dřevěných gruntech. Dřevěné chlévy zomítány nebývají. Střecha je kryta šindelem. Dvéře ku chlévům i k maštali dají se zamknouti visutým zámkem, z vnitřku záporou. Maštale zřízeny jsou podobně a mají i oddělenou místnost pro pacholky a pohunky (pro spaní).

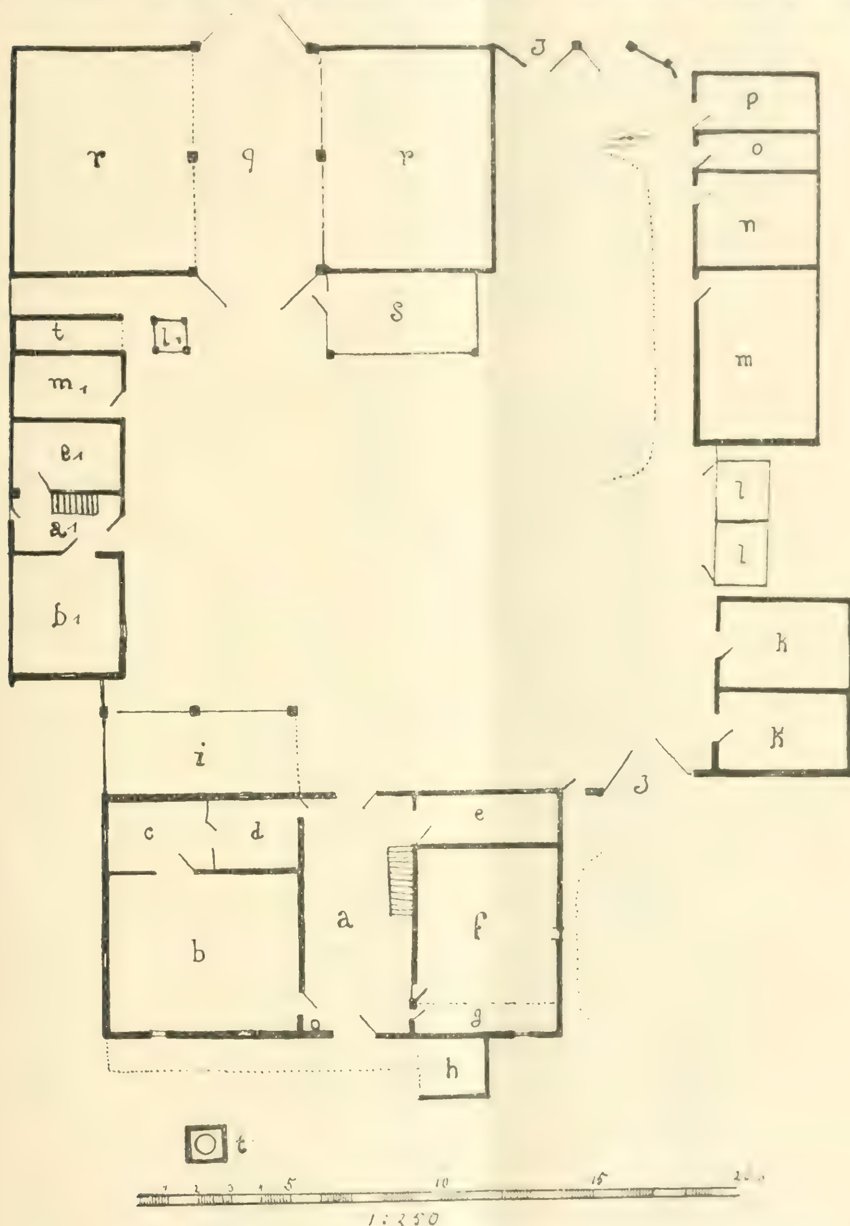

Obr. 20. Kolébka.

Výminek u selských gruntů je obyčejně vystaven zvlášť (v Hodslavicích při všech gruntech tuším), v chalupách ale zvláštních výminků není. Výminkáři bydlí buď pospolu s mladými, aneb jsou ve světnici, je-li při chalupě, což často bývá, jinde zase upravuje se jim za obydlí komora. Prázdné byty mívají pronajaty nájemníci, u nás „hofeři" zvaní. Výměny prázdné pronajaty nebývají.

Do dvora vedou vrata a vrátka. (Obr. 5 c, d na str. 82). Vrátky se chodí, vraty se jezdí. Vrata bývají zpravidla o dvou polovicích, méně

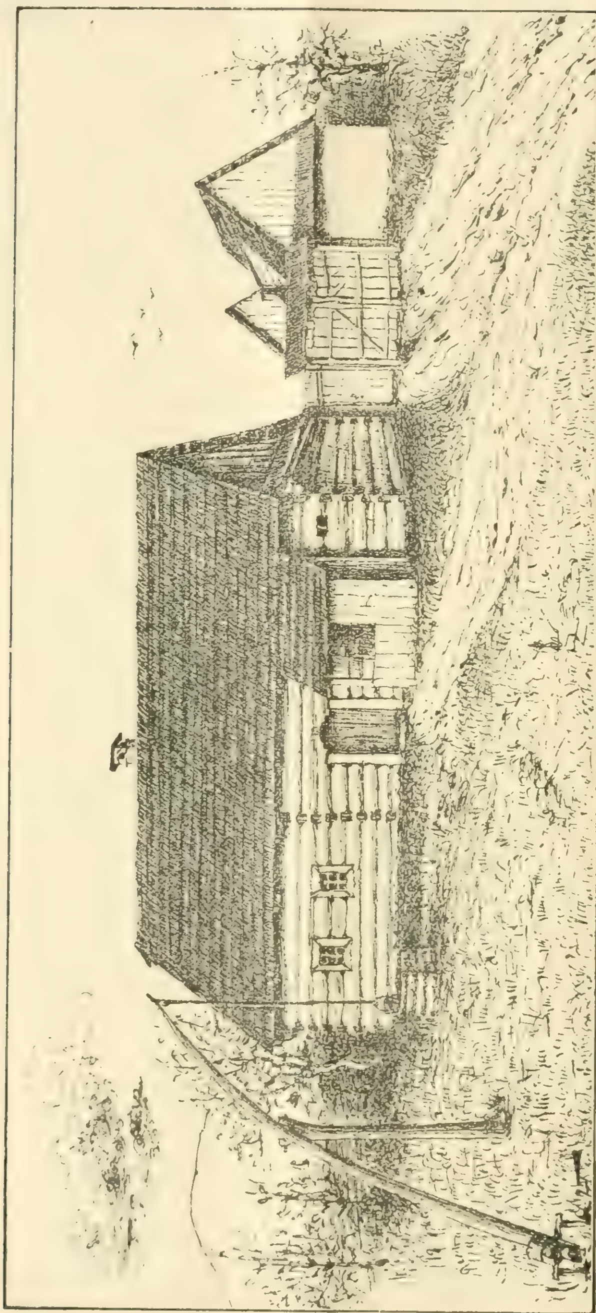
(u Vahalů) o jednom kuse. Spodek (asi dvě třetiny neb něco přes polovici) je z desek, nahoře jsou „špruchle." Jindy jsou vrata celá z desek a něco

Obr. 21. Půdorys Adamova gruntu čís. 66 v Hodslavicích.

nad polovicí bývají vyřezávané otvory dole i nahoře naproti sobě a podobně. Vrata u Vahalů jsou 2·20 m vysoká a 2 m široká a stříška nad vraty je 50 cm.

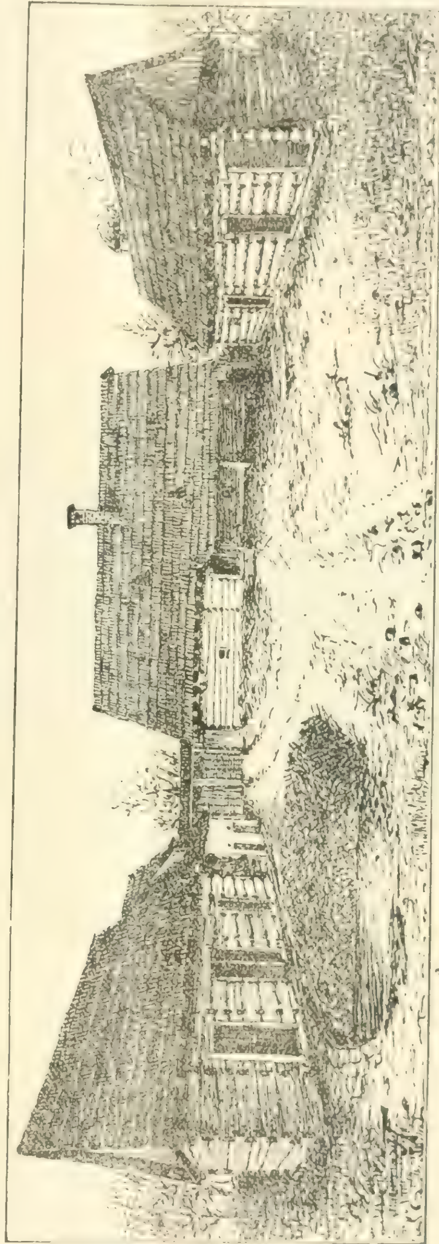
vysoká. Jinak vrata zdobena nejsou. Vrata zamykala se ze dvora tím, že

Obr. 22. Adamův grunt (č. p. 66) v Hodslavicích: Průčelí.
(Kreslil medik J. H. Turek.)

ve dvoře uprostřed vrat přibitá příčka jedné polovice vrat přeložila

se přes druhou. Na druhé polovici vrat byla přibita ohnutá hašpa. Vrata se zavřela, příčka přilehla na druhou polovici vrat, železná hašpa přes ně a do železného oka, kde pak zastrčil se klínek. Stará vrata upevňovala se způsobem ještě jiným, jak kde. Stříška nad vraty je podobná jako nad parkanem; tvar její je znám z české chalupy výstavní. Vrátka jsou podobně sestrojena, jen ovšem menší a z jednoho kusu. Dvůr od zahrady bývá oddělen hospodářskými staveními, a kde nestačí, plotem neb i zídkou. U Vahalů jako i jinde je zahrada ze tří stran. Pouze před vraty na té straně je cesta, ač i tam je kousek zahrady v předu.

Obr. 23. Adamův grunt (č. p. 66.) v Hodslavicích: Pohled se dvoru.
(Kreslil J. H. Turek)

V zahradě roste tráva a ovocné stromy a bokem někde ve stinném místě je včelín. Jindy bývaly včelíny za humny, někde až na poli. Ploty, jak už řečeno, jsou u gruntů obyčejně z podlouhlých latí nebo parkany; u chalup jsou ploty dřínčané (ze dřínek t. j. tenkých ohebných latěk), jindy jsou z vrbových prutů proplétané, někde tyčkové, místy i živé — hlohové. Tyčkové ploty mívají vrátka, ploty z vrbového proutí mají „přílazky“ známého tvaru. Před plotem a za plotem je buď prkénko neb kámen, aby se přílazek mohl překročiti.

Stodola u Vahalů je zřejma z půdorysu. U chalup bývá obyčejně v těch místech. Grunty selské mají stodoly jinaké a na jiném místě. Někdy totiž uzavírají zadní stranu dvoru, jindy jsou na zahradě za stavením. Staré stodoly jsou také dřevěné, z trámů mnohdy jen oloupaných. Skalubiny

nejsou vyplněny ničím. Střecha je kryta šindelem, druhdy i slaměnými dochy a má podobu lichoběžníku; po stranách (místo štítu) je velice příkrá, téměř svislá jako štít. Vrata jsou vysoká, dřevěná, stříškou krytá. —

Popsavše chalupu, podáme ještě stručný popis Adamova g r u n t u čís. 66 v Hodslavicích (viz půdorys obr. 21 a vyobrazení obr. 22 a 23) z roku 1776. Jest vystaven v zahradě asi 50 kroků od cesty a obrácen podélnou stranou k cestě, jak původně asi většina gruntů stála. Nově vystavené grunty obráceny jsou k cestě štítem. Celý grunt kromě sklepů vystaven je ze dřeva. Po náspě vcházíme do prostranné síně (*a*). Dvéře zavírají se záporou. V koutě u dveří stojí žrna (obr. 14) ku tření obilí

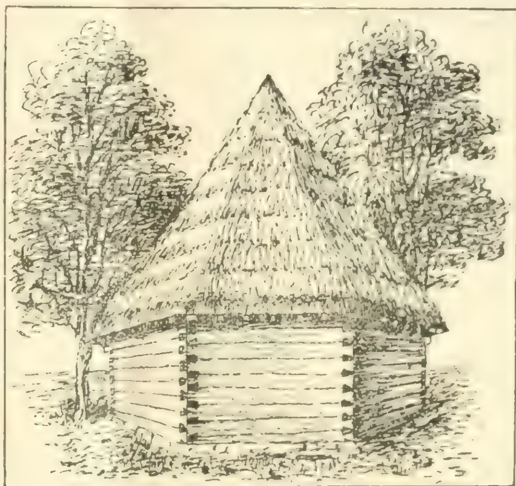

Obr. 24. Stodola z Hodslavic. (Kreslil J. H. Turek)

na mouku. Dveřmi na levo vejdeme do jizby (též izby) (*b*), která má dvě okna v průčelí a jedno okno v boční stěně. Z jizby vchází se do světnice (*c*) a odtamtud do kuchyně (*d*). Někdy jsou do světnice pouze jedny dvéře a to z jizby, kdežto do kuchyně vchází se dveřmi zvláštními vedle světnicových. V kuchyni stává pec. Prostor pod pecí dole jmenuje se peklo, dále je ohnisko, otvory do peci slují čelustě a otvory, kterými působen v peci průvan, sopúchy (v Hostašovicích rampouchy). V Hostašovicích mívají pece dvě: v jedné se vaří a ve druhé peče chléb a suší pohanská kaša. Někde zase zařízena jest pec tak, že v peci při ohnisku se vaří a v peci pod ohniskem dole se peče chléb.

Aby se mohlo při tom vůbec a pak pohodlněji pracovati, k tomu slouží peklo. Na gruntech bývá při peci v kuchyni kotel (u Adamů je v síni) ku vaření píce pro dobytek a vyvařování prádla. Ve starých chalupách vůbec kuchyně není. Pec je v síni, a tedy síň zároveň kuchyní.

Z kuchyně Adamovy vejdeme zase do síně a dveřmi naproti do komory (*e*). Vedle dveří komorových jsou v síni schody na hůru a za nimi dvéře do maštale (*f*) pro koně. Maštal je rozdělena prkennou přehradou na dvě nestejné části. V menší (*g*) je místo pro hříbata, jinde zase v oddělené místnosti spávají v létě pacholci. V Hodslavicích povídá se, že spí „na baráku", v Hostašovicích u fojtů nazývá se ona místnost „cárek." Z Adamovy maštale vede u země otvor ven kterým vyhazuje se hnůj. Při přední stěně stavení, poblíž dveří, je kolnice, ve které nyní u Adamů mívají nasekané dřevo a dřevěné nádobí. Druhými (zadními) dveřmi vyjdeme ze síně na dvůr. Po levé straně jest kolňa pro vozy, pluhy a pod., a po pravé straně přijdeme k vratům, kterými se vjíždí do dvora. U vrat bývají vždycky vrátka, kterými se vchází, když vrata jsou zavřena. Dojdouce konce vrat, obrátíme se na levo a jsme u dvou zděných sklepů (*k*, *k*). Za sklepy jsou dřevěné chlévky pro prasata (*l*, *l*), a za těmi po náspě přijdeme do chléva pro krávy (*m*), dále do tří místností (*n*, *o*, *p*), kterým u Adamů říkají „řízně" (poslední i kolnice). Zdá se nám však, že místnost (*n*) byla kdysi ovčírnou a (*o*) možná kozárnou, jak v Hostašovicích často toto rozdělení se nachází. Před chlévy je „hnůj" (chlévský), za maštalí hnůj koňský. Vrátky za poslední řížňou bychom přišli na zahradu za chlévy, vrátky pak dalšími a vraty za humna.

Obr. 25.

Bok fojtovy stodoly z Hodslavic. (Kreslil J. H. Turek.)

Půjdeme nyní od kolně (*i*) směrem týmže jako dříve, ale na levé straně. Jsme u výminku. Dveřmi vejdeme do síně (a_1). V síni je pec a schody na hůru. Ze síně vejdeme do světnice (b_1) se dvěma okny a jinými dveřmi do komory (c_1). Zadními dveřmi dostaneme se na zahradu. Vedle komory je chlév (m_1) pro výminkáře a kolnica (*t*). Naproti kolnici je chlívek pro prase výminkářovo. Odtud dostaneme se k stodole.

Stodola je dřevěná, tvaru obdélníkového. Adamova stodola shořela, nyní mají pěknou zděnou na zahradě. Podáváme po čís. 24 obraz staré stodoly, kreslený přesně dle udání hospodářova a dle staré dřevěné stodoly sousedovy, která je právě taková. Je 7·5 m široká

a 16 m dlouhá. Výška až po střechu obnáší asi 3 m, až ku hřebeni asi 7—8 m. Vraty zasazenými ve velmi tlustých rámech vejdeme na humno (*q*). Po obou stranách jsou brstvy (vrstvy), (v Hostašovicích a na Starojicku („štvrti") (*r*, *r*). V Hostašovicích ukládají ve štvrtích obilí do vrstev - brstev a také v Hodslavicích říká se: ukládati obilí do brstev. Rovněž, jak řečeno, praví se přístodolkům v Hodslavicích brstvy, hloub ve Valaších říká se i přístodolky. V Hostašovicích říkají přístodolky i kolnicím u stodol. Humno od brstvy (štvrti) odděleno je prkenným přepažením — humenicemi. (Praví se na př. „praščil cepem do humenice," je-li mlatec méně dovedný neb nepozorný.) Nad humnem je pjatro a nad pjatrem a brstvami jsou hambálky. Části nad okapem říká se v Hostašovicích „pod námětkem"; v Hodslavicích slyšel jsem jednou i divné pojmenování „veksle". Při stodole stojí někdy kolnica (v Hostašovicích snad i přístodolek zvaná). Při gruntech zvláště velkých je stodola dvojitá a někdy i jiného tvaru. Za příklad poslouží fojtova stodola z Hodslavic, jejíž bok spatřujeme na obr. 25.

Zajímavo je, že týž půdorys jako fojtova stodola v Hodslavicích má i starý dřevěný kostelíček katolický v Hodslavicích, který dle nalezeného letopočtu pochází nejméně z r. 1551. — Kolem stodol ze všech stran nasázeny jsou vysoké košaté stromy, nejčastěji lípy, nejspíše proto, aby stodoly chráněny byly před ohněm. — Snad stodolám dříve říkalo se i humna; svědčí o tom aspoň rčení: „jde kole humen", „ořeme za humny," „půjdeme za humna."

Předhistorická sídla na Znojemsku.

Podává Jaroslav Palliardi.

(Pokračování.)

Neolithická osada na Novosadech ve Znojmě.

Při stavbě zemské robotárny a městského chudobince na Novosadech ve Znojmě byly r. 1888 objeveny zajímavé jámy kulturní, o nichž jsem v roč. 1889 časopisu vlasteneckého muzejního spolku olomuckého zprávu podal. Roku 1893 a 1894 byly na protější straně ulice Rapènové na stavebních prostorách k. č. 103, 102 a 105 stavěny tři domy, a zjištěno tu zase několik jam podobných, kteréž jsem prozkoumal.

Předhistorické sídliště toto rozkládá se na severovýchodní straně návrší znojemského, jež mírným svahem se sklání v údolí Lesky. Prostranství zaujímalo celkem neveliké, neboť ani při stavbě kasáren a jiných vojenských budov, které se na severozápadní straně k robotárně připojují, ani při kopání základů k domům naproti zemské robotárny nebylo shledáno stop po osadě předhistorické, a jenom na straně jižní připojily se k jamám r. 1888 objeveným některé jámy nové, celkem však rozměry i obsahem nepatrnější.

Všechny jámy, které zde od r. 1888 nalezeny byly, byly pokryty vrstvou ornice, místy na 70 až 100 cm. mocnou, a podobaly se zpravidla okrouhlým anebo podlouhlým kotlinám 1—2 m. hlubokým. Jediná jáma, r. 1888 na staveništi městského chudobince objevená, měla průřez trojhranný, vespod široký. Jámy byly naplněny hlínou popelnatou, v níž se naskýtaly

většinou roztříštěné a často i opálené kosti zvířecí ze skotu (bos primigenius), kozy neb ovce, prasete, malého koně, jelena, srnce a psa odrudy canis familiaris palustris, z něhož se zachovala porouchaná lebka. Kromě kostí obsahovaly všechny jámy též rozmanité výrobky lidské z kamene, kostí zvířecích, parohů a hlíny, většinou však polámané a rozbité.

Nástroje kamenné jsou tvarů obyčejných: podlouhlá škrabadla s ostřím, pečlivě přitlučeným a nožíky s průřezem trojhranným ze světlehnědého rohovce, nožík z červeného jaspisu, pěkné jádro z rohovce, z něhož úzké nožíky dovedně odštípeny byly, hlazené nástroje z amfibolitu, amfibolové a prahovní břidlice jako: neprovrtané sekyrky úzké i širší, trojhranné i čtyrhranné, úlomky z úzkých nástrojů na jedné straně plochých a na druhé oblých (obr. 1 na tab. IV.) pak kusy kladívek s kuželovitými, hladce vyvrtanými otvory, brousky z pískovce, značně vymleté ploché kameny žůlové, které za ruční mlýny považujeme i příslušná k nim drtidla v podobě křemenných, jako pěst velikých koulí.

Kostěné nástroje jsou dílem přihrocené (velmi pěkně pracovaná šídla i hrubší hroty, jež také za kopí sloužiti mohly) a nástroje na způsob dlátek přibroušené, k nimž též kusy parohů upotřebovány byly.

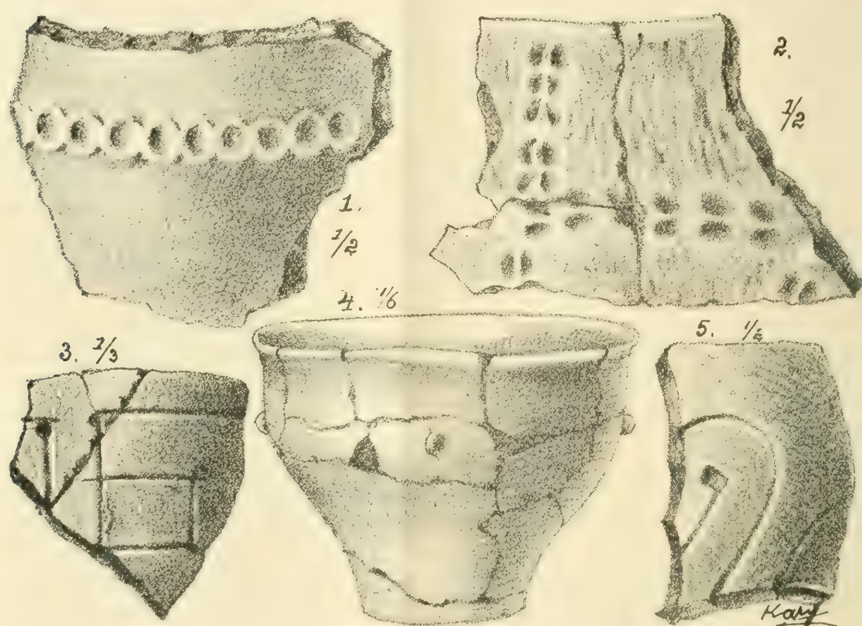
Z předmětů hliněných jmenujeme nejprvé neforemné sošky lidské i zvířecí, ze střepů vykroužené, uprostřed provrtané kotouče, závaží, podobající se koulím, jako pěst velikým, 15 mm. širokou děrou protknutým, kteréž tak špatně jsou vypáleny, že ve vodě měknou; proto nemohlo jich také upotřebováno býti za závaží k sítím rybářským, jak někteří se domnívají. — Vedle množství střepin z nádob, o nichž níže řeč bude, byly zde nalezeny četné lžice hliněné s držadly válcovitým anebo kuželovitým rourám podobnými, do jejichžto dutin se zapouštěly násadky dřevěné.

Jámy, které na předhistorické osadě této r. 1893 a 1894 objeveny byly, neobohatily inventář svrchu uvedený mnohými předměty novými, poskytly však hojně látky ku správnému posouzení důležitého nálezu tohoto.

Na staveništi domu pop. čís. 108 na znojemských Novosadech, na rozhranní stavebních částic k. č. 102 a 105 byla pod jalovou, dílem navezenou vrstvou ve hloubce 128 cm. pod povrchem objevena jáma kotlinová, 120 cm. hluboká a při kraji 100 cm. široká, která naplněna byla černou, popelem a uhlíčky promíchanou hlinou. — Ve hloubce 90 cm. od kraje jámy byla nalezena rozmáčknutá nádoba, která sestaviti se dala (tab. II. obr. 4). Nádoba tato je 205 mm. vysoká, vykazuje průměr při kraji 310 a na dně 145 mm., je zhotovena bez skutečného kruhu hrnčířského z hlíny, křemennými zrnky promíchané, má barvu žlutavou a je dosti dobře vypálena. Na boku jejím jsou v kříži rozestaveny čtyři vejčité pupíky obvyklého zde tvaru. — Nad střepinami této nádoby byly nalezeny rozházené střepy šedé z nádob tvaru polokoule s okrajem rovným. Střepiny tyto jsou z hlíny jemné, nedokonale vypálené a jsou na zevnější straně ozdobeny mělkými dolíčky, které spojeny jsou silnými rýhami (na tab. II. obr. 3, 5, a na tab. III. obr. 6), a náležejí ku keramice, pro moravský neolith význačné. Vedle střepin těchto vyskytl se i střep s úškem kuželovitým, do rohu vytaženým a kolmou děrou prostoupeným pak četné střepiny pomalované, na nichž po barevných ozdobách jen různé červené skvrny pozůstaly. Barevné okrasy zachovaly se pouze na

jediném, velmi tenkém střípku krajovém (na tab. III. obr. 8) a sestávají z rudé obruby krajové, na níž následuje jemné mřížoví, na šedivém povrchu střepiny hnědou hlinkou provedené, pod ním je širší pásek červený a konečně rezavé pole. Vnitřní okraj je natřen hlinkou tmavohnědou, a do povlaku toho jsou vryty nepravidelné krokve. Kromě toho byly v téže jámě nalezeny uštipky rohovcové, zlomek větší, neprovrtané sekyrky z amfibolitové břidlice pak pravá noha se zadkem hliněné sošky lidské, žlutou hlinkou natřené (na tab. IV. obr. 4), která jen po jedné straně je modelovaná, kdežto druhá strana je plochá.

Na blízku téže jámy byla vykopána malá nádobka, 48 mm. vysokému a 45 mm. širokému špalíčku podobná (obr. 3 na tab. IV.), do něhož

Tab. II. Nálezy z neolithické osady na Novosadech ve Znojmě.

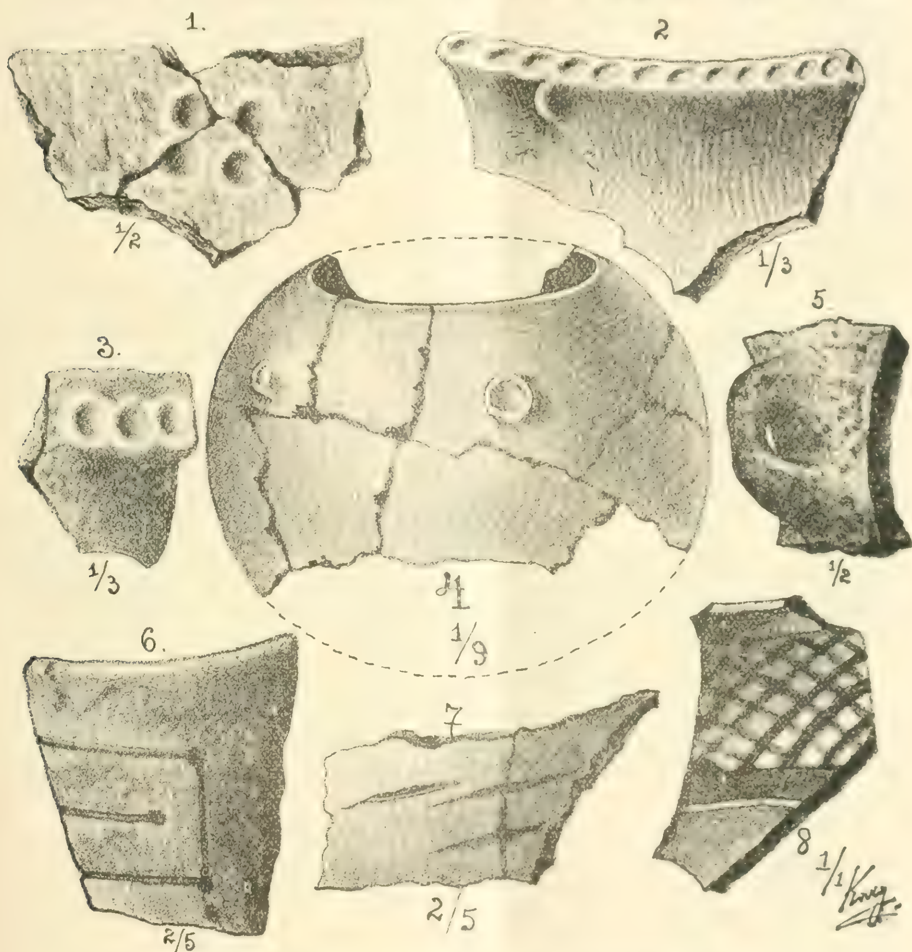
uprostřed zasahuje dutina 21—25 mm. široká. Ve všech čtyřech rozích je špalíček prostoupen kolmými děrami a podobá se nádobce jedné, která na hradisku lengyelském v Uhrách vykopána byla. [1])

V jiné jámě vyskytly se hrubé, tlusté střepy z hlíny, křemennými zrnky promíchané, špatně vypálené, z nichž podařilo se sestaviti kus velké, kulovité nádoby bez ozdob, opatřené jen válcovitými, nahoře stlačenými výčnělky, které sloužily k uchopení nádoby (na tab. III. obr. 4). Střepiny z jiných podobných nádob jsou okrášleny hrubými důlky, pomocí prstů vyštípanými (na tab. II. obr. 2) anebo konci prstů vytlačenými. (Tab. II. obr. 1 a na tab. III. obr. 1, 2, 3.) — Ostatní čtyři jámy, které zde ještě objeveny byly, neposkytly pozoruhodných nálezů a jsou

[1]) M. Wossinski: Das prähist. Schanzwerk zu Lengyel. Tab. XXII. obr. 189.

důležity jen tím, že v každé z nich vyskytly se vedle střepin hrubých i střepiny jemné, kteréžto nesou patrné stopy, že červenou a žlutavou hlinkou pomalovány byly. — V některé z jam těchto byla nalezena též úhledná, 50 mm. dlouhá sekyrka z amfibolitu (na tab. IV. obr. 1).

V nálezu tomto vynikají zejména střepiny z nádob jemně vypracovaných s okrasami barevnými. Okrasy tyto sestávají z pruhů vodo-

Tab. III. Nálezy z neolithické osady na Novosadech ve Znojmě.

rovných i kolmých, z krokví, širších barevných polí, mřížoví, spirál, bodů jednotlivých i seskupených a byly na původní šedý anebo leskle černý povrch naneseny teprve po vypálení, následkem čehož se snadno setříti a umýti dají. — Některé nádoby byly prostě červenou barvou natřeny a na několika střepinách byly konečně ornamenty dílem namalované, dílem vyryté tak n. př. na střepu z nádoby válcovité, jejížto hladký povrch nejprve červenou barvou natřen byl, načež nanesena

tenká vrstva nátěru žlutavého, do něhož vryty byly šikmé meandry tak, že vyrytou ozdobou spodní červený nátěr prosvítá. Kromě toho byla táž nádoba okrášlena ještě kolmými červenými pruhy. Na jiné, podobně ozdobené střepině spatřujeme mezi dvěma kolmými červenými pruhy žlutou hlinkou narýsované vlnovky.

Pomalovaná keramika tato neodpovídá běžnému názoru o naší keramice doby neolithické, v sídlišti na znojemských Novosadech shledáváme ji však vespolek s inventářem neolithickým, čemuž nasvědčují též četné střepiny rázu neolithického, jež zde nalezeny byly pohromadě s pomalovanými střepinami. Jsou to zejména hrubé, špatně vypálené střepy z hlíny, plevami promíchané a hrubými, pomocí nehtů vyštípanými anebo konci prstů vlysovanými důlky ozdobené, jimž podobné známe n. př. z neolithických osad u Velkých Mašovic, z hradiska u Vrchoslavic (O. M.)[2], od Maloměřic (B. M), od Nové Vsi (F. M.), z Výpustku[3]) a z Náměště u Olomouce[4]), střepy z hrubých, objemných nádob kulovitých, jakéž nalezeny byly v jeskyni Výpustku[5]), pak střepiny z kulovitých nádob jemnějších, ozdobené dolíčky, rovnými anebo křivými, obyčejně silně vyrytými rýhami spojenými, jež nalezeny byly též na neolithických sídlištích u V. Mašovic, Želetavy[6]), u Popovic, u Rajhradu (B. M.), v Komíně[7]), u Bohuslavic (u „Tvrze") (F. M.) na „Dolním Rákoši" u Velehradu[8]), v Náměšti u Olomouce (O. M.) aj. — Tečkovanou keramiku, jež se často vyskytuje spolu s nádobami posléze uvedenými[9]), nenacházíme v jamách kulturních na Novosadech. Střep, tečkovanými krokvemi okrášlený, který na tab. I. obr. 9 v čísle 21 našeho časopisu je vyobrazen, není totožný s tečkovanými střepinami oněmi a liší se od nich hrubší látkou barvy světlohnědé i provedením ornamentu, neboť tečky, z nichž ornament jeho se skládá, jsou velmi mělké a místy tak husté, že na některých místech vytvořují mělké nerovné čáry.

Kultura, která pomalovanou keramiku na předhistorickém sídlišti na znojemských Novosadech provází, je neolithická, máme-li však podivuhodné ony výrobky umění hrnčířského bezpečně době neolithické přiřaditi, jest nám poohlédnouti se po jiných domácích i zahraničných nálezech.

Na Moravě byly střepiny stejným způsobem pomalované nalezeny na předhistorichých sídlištích u Rajhradu, na „Zahrádkách" u Ořechoviček, na „Soběšské" u Obřan, u Horákova a v cihelně u Holubic.

[2]) O. M. = Muzeum vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. B. M. = Muzeum brněnského spolku muzejního. F. M. = Františkovo muzeum v Brně.

[3]) Viz časopisu toho č. 5, str. 9, obr. 2 a 3.

[4]) Tamtéž obr. 4.

[5]) Mitth. d. antrop. Ges. Wien.

[6]) Na národopisné výstavce v Mor. Budějovicích cestmistrem Benešem ze Želatavy vystavené.

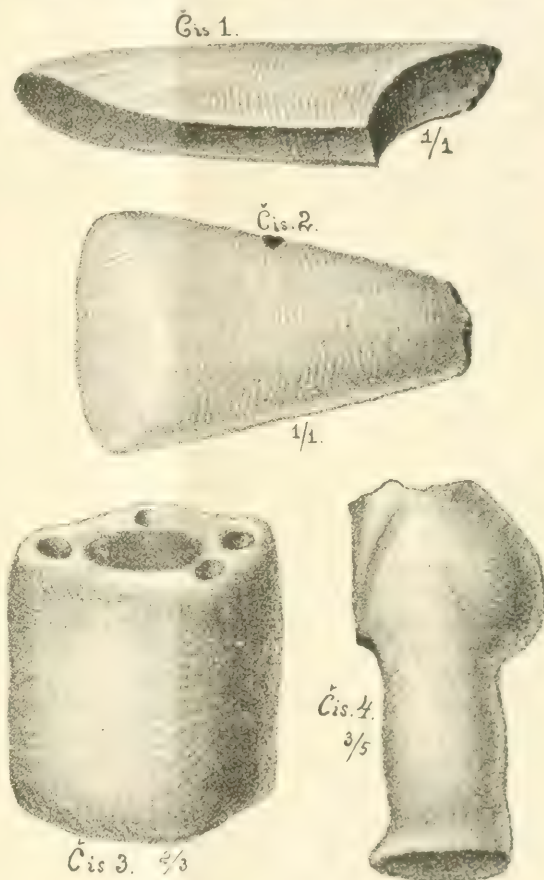
[7]) Časopis ol. m. č. 7 str. 139.

[8]) Tamtéž č. 26, str. 86, obr. 25—27.

[9]) Viz tab. I, obr. 5, 10 a 15 v čís. 43 tohoto časopisu.

U nádraží rajhradského[10]) nalezl p. dr. J. Wankel v jamách kulturních střepiny hlinkou červenou, žlutou a bělavou pomalované spolu se střepinami hrubými, ozdobenými rýhami a dolíčky, pomocí prstů vtlačenými, do rohu vytažené a kolmou děrou protknuté ucho, přeraženou hlazenou sekyrku kamennou, brousek, kusy parohů jeleních se stupňovitými řezy a j.

Na „Zahrádkách“ u Ořechoviček prozkoumala paní L. Bakešová řadu kulturních jam, na mírném svahu rozložených, v nichž nalezeno bylo hojně nožíků a škrabadel z rohovce, trojhranná šipka z rohovce, velmi mnoho nožíků a uštipků z obsidianu, úhledné hlazené nástroje kamenné, střepy vejčitými pupíky i známými do rohu vytaženými uchy opatřené, hrubší střepy, ozdobené pásky, sestávajícími ze souběžných rýh, mezi nimiž vtlačeny jsou hrubé krátké čárky —⁻—⁻—, střepy z mísky s krajem zoubkovaným pak rozmanité jemné střepiny, červenou a světležlutou hlinkou pomalované volutami, meandry, krokvemi a různými proužky. Na některých střepinách byly meandry a krokve vyryty, a pruhy, mezi vyrytými čarami těmito povstalé, červenou barvou vyplněny.

Tab. IV. Nálezy z neolithické osady na Novosadech ve Znojmě.

Na „Soběšské“ u Obřan prokopali pp. K. J. Maška a J. Fila několik jam s podobným inventářem. Také zde vyskytly se četné, červenými a žlutavými, kolmými a okružnými pásky okrášlené střepiny, střep červeně natřený se žlutavými obloučky, střep na straně zevnější hlinkou světležlutou natřený, při kraji na hrdle červeným páskem, na břichu červenými kolmými pásky a na vnitřním okraji krátkými, svislými, žlutavými proužky ozdobený a j. Mnohé pomalované střepy tyto jsou tence

[10]) Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien III. 75. Zevrubný popis pomalovaných střepin těchto byl uveřejněn v čís. 22 na str. 72 Časopisu olomuckého muzea.

vypracované a shodují se se znojemskými a ořechovským tvarem nádob jakož i tím, že často opatřeny bývají drobnými, podlouhlými pupíky. Vedle střepin těchto našly se i střepy hrubé, četné nožíky a škrabadla z rohovce, nukleus obsidianový, hlazené sekyrky kamenné a přihrocené nástroje z kostí i parohů zhotovené.

U Horákova u Brna objevil p. Jindř. Slovák jámy kulturní s podobnou keramikou pomalovanou. Střepy příslušné jsou tvarem i způsobem spracování shodné se střepinami svrchu uvedenými. Na jednom spatřujeme řadu červených teček, kombinovanou se žlutými pásky, jiný je ozdoben červeným páskem, z něhož vybíhají, dva dole se sbíhající, poněkud prohnuté červené proužky, kdežto ostatek plochy je natřen hlinkou bílou, jiné jsou zase okrášleny pásky a krokvemi, jejichž kontury jsou vyryté. Na jednom takovém střepu byl vrytými čarami ohraničený pásek vyplněn barvou bílou, a ostatní část povrchu měla nátěr červený. Z nálezu tohoto pocházejí též rourovité roučky ze lžic hliněných, podobných oněm, jež na Novosadech ve Znojmě nalezeny byly, nožíky křemenné, hlazené nástroje kamenné, vývrtek a jednotlivé nástroje kostěné. K této skupině sídlišť náležejí i kulturní jámy v cihelně u Holubic, z nichž J. Knies získal tmavorudou hlinkou natřené a hnědožlutou hlinkou pomalované tenké střepiny z nádob pak torso z hrubé sošky lidské.

Obrátíme-li se dále do zemí sousedních, tož nenacházíme keramiku onu ani na severu ani na západě, nýbrž na jihu a jihovýchodě.

Zdali sem náležejí též pomalované střepiny u Eggenburku v Dolních Rakousích nalezené, neumím pověděti. Naproti tomu jest jisto, že pomalovaná keramika moravská i kultura ji provázející je shodná s neolithickou kulturou na hradišti lengyelském v Uhrách.[11]) Zde nalezl M. Wossinsky na neolithickém pohřebišti se skrčenými kostrami téměř v každém hrobě nádoby pomalované, a byly to zejména ony zvláštní, vysokým svícnům podobné nádoby hrobové, na nichž často stopy barevných okras se naskýtaly. Též ve vrstvách kulturních a v jamách krbových byly nalezeny některé kusy. Shledáváme zde opětně pasy, meandry, spirály a někdy i vlnité čáry na půdě mdlé červené anebo černé, nejčastěji hlinkou červenou a rudohnědou, zřídka žlutou provedené pak nádoby, na celém povrchu červeným nátěrem opatřené. S moravskými shodují se netoliko tím, že pomalovány byly teprve po vypálení nádob, nýbrž i co do barev, vzorků jakož i tím, že často opatřeny jsou drobnými anebo většími pupíky. Také ostatní nálezy lengyelské, náležející obyvatelstvu neolithickému, jehožto pozůstatky zachovaly se nám ve svrchu dotčených hrobech se skrčenými kostrami, shodují se v mnohých kusech s nálezy, které na Moravě provázejí keramiku pomalovanou. Upozorňuji zde zejména na kamenné nožíky a škrabadla z křemene, nožíky z obsidianu, jichž zde velké množství nalezeno bylo, neprovrtané i provrtané hlazené nástroje kamenné, nástroje kostěné, kulovitá závaží hliněná, lžice hliněné s krátkými, rourovitými roučkami, zlomky hliněných sošek lidských, úška do rohu vytažená a kolmou děrou protknutá. Též špalíčku podobná, čtyřemi veskrz jdoucími děrami opatřená nádobka, jakouž jsme poznali

[11]) Mauritius Wossinsky: Das prähistorische Schanzwerk von Lengyel, seine Erbauer und Bewohner. Viz n. př. sv. I. str. 13, 16, 38, 48, 50, 67, sv. II. 111 atd., pak stať o pomalované keramice sv. III. str. 154 a násl., 182. Dále obrazy: tab. VI. 8—10. XI. 51 - 61. XII. 62—77. XVIII. 143. XX. 189. XXI. 239 a j.

z nálezu na znojemských Novosadech byla na hradisku lengyelském vykopána a drobná, svícnu podobná nádobka, jež v jedné kulturní jámě na Novosadech nalezena byla, připomíná tvarem svým vysoké, svícnům podobné nádoby, které byly pravidelným příslušenstvím hrobu se skrčenými kostrami na hradisku lengyelském.

Dále na východ shledáváme pomalovanou keramiku v Sedmihradsku, zejména ve vrstvách a jamách kulturních u města Tordos na Maroši. Nálezy tamnější svědčí o vlivu východním a shodují se v mnohém s nálezy ze spodních vrstev na Hisarliku. Vedle střepin s vrytými okrasami byly zde nalezeny i četné pomalované, ozdobené pasy, volutami a pruhovanými trojuhelníky, provedenými barvou bílou, červenou, žlutavou, černou, hnědě fialovou na půdě červené. Též nádoby, napodobující tvary zvířecí, pak hliněné sošky lidské i zvířecí jsou zde četné. Celkový ráz nálezu tohoto je neolithický, ale i počátky výroby předmětů kovových spatřujeme zde v kelímcích a struskách z rudy měděné.[12])

Též v Bukovině a v Rumunsku jsou podobné nálezy neolitické tak poblíž Cucuteni u Jas, dále u Baičeni, Radašeni, kdež nalezeny byly též sošky hliněné pak pomalované zboží hliněné, ozdobené ornamenty geometrickými ale i podobami jezdců a zvířat.[13])

Výzkumy polských badatelů Kirkora, Ossowského a Przybyslawského ukázaly, že pomalovaná keramika ona je hojná na Podolí a Pokutí v pořičí Dněstru, Zbruče, Zgnily, Tajny, Niecławy a Seredu. Důležity jsou zde zejména následující nálezy: Žárové hroby ve Wasilkovcích[14]) v kraji husiatyňském na Zbruči s nástroji pouze kamennými a střepinami, na nichž na světlé žluté půdě tmavou, nahnědlou hlinkou namalovány jsou pásky silně nanesené, nálezy na poli zvaném „Diwicz" u dědiny Liczkověce nad Zbručem[15]), žárové pohřebiště (?) v Boryszkowcích na dolním Zbruči[16]), hroby kostrové v Horodnici nad Dněstrem[17]) s nádobami pomalovanými, ozdobenými tmavohnědými, vodorovnými pruhy, obloučky a trojuhelníky na bělavé půdě. Z hrobů těchto pochází též zlomek hliněné sošky ženské, pomalovaný červenými proužky na bílé půdě pak záhadný, dvěma spojeným číším podobný, rovněž pomalovaný předmět hliněný, který za nádobu proto se nehodil, poněvadž dna svrchních i spodních (za podstavec sloužících) číšek jsou

---

[12]) Corresp. Blatt der deutschen anthropolog. Ges. 1882. — Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde XIV. (1878). — Fortschritte der Urgeschichte VIII. p. 10. — Schriften der Physikalisch-ökonom. Gesellschaft zu Königsberg XXIII. (1882) p. 38 a 39 v článku dra. O. Tischlera o kamenné době ve východním Prusku a v zemích sousedních.

[13]) Niederle „Lidstvo" str. 91. 120. — Mitth. der anthropolog. Gesell. in Wien XXI. str. 153 pozn. 8.

[14]) Albin Kohn u. Dr. C. Mehlis: Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östlichen Europa I. 234.

[15]) Sborník Slovanský. 1891. str. 26.

[16]) Kohn u. Mehlis: Materialien I. 237.

[17]) Fortschritte der Urgeschichte VI. 78. — Zbior Wiadomosci do antropologii krajowéj Tom III. 70—73. V hrobě čís. III., v němž pomalovaných nádob nebylo, byl nalezen na ruce kostry náramek skleněný. V témž hrobě byly shledány ulomky z jiné, velmi setlelé kostry, a je tudíž domněnka na snadě, že kostra, skleněným náramkem ozdobená, zde pohřbena byla později.

děravá a spojená s dutinami sloupků, které je spojují.[18]) Dále sem sluší zařaditi nálezy v Suchém Stavě, v Zánovcích, žárová pohřebiště ve Wierzchniakovcích a Kozaczyzně nad Niecławou[19]) s nástroji kamennými a střepinami pomalovanými hustými pásky a šikmými proužky, kostrové hroby v jeskyni v Bilči[20]) objevené, v nichž nalezeny byly střepiny stejným způsobem pomalované, žárové pohřebiště ve Wygnance (okres Czortków) s nádobami, rudohnědými proužky a spirálami okrášlenými, při nichž nalezeny byly nástroje kamenné[21]), žárové hroby v Złotych Bilczích (okres Borzczov)[22]), z nichž známe dvojité číši podobající se předmět hliněný, podobný onomu, který, jak svrchu uvedeno bylo, nalezen byl v Horodnici, jiné tmavohnědými vlnicemi, růžicemi a proužky ozdobené nádoby, pak nástroje z křemene zhotovené.

Též na Visle v Mokryszově[23]) v okolí Tarnobrzegu a Dzikova byla v žárových hrobech nalezena drobná, úškem opatřená nádobka s podnožkou, která na zevnější straně okrášlena je šesti spirálami, z nichž tři namalovány jsou barvou hnědou a tři barvou šedožlutou. Ačkoli Kirkor na shodu spirálových okras těchto s oněmi na bronzových předmětech ukazoval a na ertrurský vliv pomýšlel, domnívám se přece, že nález tento dlužno přiřaditi k význačné skupině haličských nálezů neolithických, o nichž jsme právě pojednali.

Seznali jsme, že na Moravě vyskytá se pestře pomalovaná keramika na předhistorických sídlištích z doby neolithické, a také nálezy v Uhrách, Sedmihradech, Haliči, Bukovině a Rumunsku potvrzují, že keramiku onu položiti sluší do doby neolithické. Srovnáme-li ji však s ostatními, pro domácí neolith význačnými výrobky hrnčířskými, shledáme, že pomalovaná keramika ona od ostatní keramiky neolithické netoliko co do způsobu ozdobování a z části co do prvků ornamentálních, nýbrž i celým provedením podstatně se liší, a že je velmi pokročilá. Z toho plyne, že nemůžeme jí připisovati původ domácí. Zeměpisná rozloha nalezišť příslušných pak některé ornamenty (n. př. spirály a meandry) ukazují na východ, čímž ovšem netvrdíme, že pomalované nádoby hliněné k nám dováženy byly, čemuž by ostatně na odpor byla i okolnost, že na některých nalezištích jako n. př. na Novosadech ve Znojmě a u Ořechoviček spolu s barevnými střepinami nalezeny byly i hlinky, jimiž pestré okrasy na nádobách provedeny byly. Jen původ keramiky této je cizí, nikoli však místo, kde pomalované nádoby naše vyráběny byly buď od cizinců anebo od lidí domácích, kteří se umění tomu jinde přiučili. Pro otázku, odkud pestře pomalovaná keramika neolithická na Moravu vnikla, jsou významné nálezy jáder a nožíků obsidianových, jež známe ze sídlišť v Ořechovičkách a na „Soběšské" u Obřan. Obsidian není na Moravě nerostem domácím, vyskytá se ale v Uhrách u Tokaye a v Hegyalii, a lengyelské nálezy poskytly mnoho dokladů, že zde obsidianu

[18]) Záhadný předmět tento je vyobrazen též v Niederlově spise „Lidstvo" na straně 182.

[19]) Zbiór Zdiadomości III. 16. 33. 34.

[20]) Tamtéž str. 36.

[21]) G. Ossowski: Sprawozdanie drugie z wycieczki paleoetnologicnej po Galiciyi 1890

[22]) Tamtéž.

[23]) Kohn u. Mehlis: Materialien I. 238.

hojně upotřebováno bylo k vyrábění nožíků kamenných, které břitkostí svojí nad všechny ostatní vynikají. Z okolnosti, že na některých našich nalezištích s pomalovanou keramikou neolithickou též předměty obsidianové shledány byly, jakož i z toho, že příslušné nálezy moravské i jinak s uherskými patrnou shodu jeví, načež jsem při popisu nálezů, učiněných na sídlišti na Novosadech ve Znojmě poukázal, lze usuzovati, že pestře pomalovaná keramika neolithická k nám vnikla z Uher. Avšak ani zde není původu domácího.

Světoznámé výzkumy Schliemannovy na Hisarliku, Tiryntu, Mykénách, Orchomenu vynesly na světlo starobylou kulturu, která zde dávno před příbytím lidu řeckého kvetla, a kterou podle nejbohatšího naleziště mykénskou nazýváme. Podle nejnovějších výsledků badání vyvinula se podivuhodná kultura tato působením vlivů orientalních a zejména syrských, assyrských a egyptských ve východní části Řecka, na četných ostrovech moře egejského a na protějším pobřeží Malé Asie, a doba rozkvětu jejího připadá na druhou polovici druhého tisíciletí před Kristem. V období rozkvětu svého vykazuje kultura mykénská i svéráznou keramiku pomalovanou, kteráž se co do malby od starší pomalované keramiky orientalní liší hlavně tím, že při ní užito je barev lesklých (tmavých fermeží) ku vytvoření ornamentů, jejichžto motivy vzaty jsou po výtce ze života ústrojného, zobrazujíce různé polypy a lastury mořské, podoby jiných zvířat i postavy lidské, vedle nichž ovšem i ornamenty geometrické nescházejí.

Ve starším období vývoje kultury mykénské nacházíme však nádoby, ozdobené ornamenty linearními, nejčastěji okružnými pasy, klikatými čarami, pruhovanými trojuhelníky, spirálami a pod., které provedeny jsou barvami, jež se nelesknou, čímž připomínají starší keramiku orientalní, která neznala ještě barev lesklých. Nádoby takové vyskytly se v bohatých hrobech na hradě mykénském vespolek s nádobami pomalovanými barvami lesklými, a nejstarší, ještě ve volné ruce urobené vzory jejich byly v Mykénách objeveny poblíž hrobu třetího při kostrách, při nichž nalezen byl též nožík obsidianový.[24])

Podobnou pomalovanou keramiku známe z nejstarších nálezů tyrintských (nádoby ve volné ruce vypracované, červenými spirálami a meandry ozdobené[25]), z hrobů na ostrově Rhodos (Jalysos), kteréž podle Helbiga pocházejí ze XVI. stol. př. Kr., nádoby, červenou a hnědou barvou pomalované souběžnými proužky a spirálami[26]), pak z mnohých nálezů na ostrovech Kykladských. Z těchto uvádíme neolithické hroby a neolithické město na Santorinu, kdež vedle inventáře neolithického zastoupena byla keramika, ozdobená motivy geometrickými (též spirálami) i rostlinnými a zvířecími, k nimž užito bylo barvy žluté a červené, dále předhistorické město na ostrově Melos, kdež kromě hrubých střepů, přilepenými proužky hliněnými, vlysy prstů a šikmými rýhami ozdobených, vykopány byly i pomalované nádoby, lépe vypracované, vše vedle nástrojů kamenných a za naprostého nedostatku předmětů

---

[24]) Dr. Schuchhardt: Schliemanns Ausgrabungen in Troja, Tiryns, Mykenae, Orchomenos, Ithaka im Lichte der heutigen Wissenschaft. Str. 245.

[25]) Wossinsky: Das praehist. Schanzwerk von Lengyel III. 156.

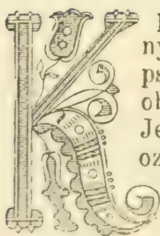
[26]) Tamtéž III. 157.

kovových.[27]) — Ve spodní neolithické vrstvě na Hisarliku byly nalezeny též střepiny z nádob svícnům podobných, shodujících se s oněmi, jež na hradišti lengyelském v Uhrách téměř v žádném hrobě nesch※zely. Wossinski, jenž střepy tyto ve sbírce Schliemannově v Athénách prohlížel, shledal na nich patrné stopy červené malby, která při čistění setřena byla a nepovšimnuta zůstala.[28]) Tím bylo zjištěno, že ve spodní neolithické vrstvě na Hisarliku vyskýtá se keramika pomalovaná, příbuzná s pomalovanou keramikou z neolithických nálezů evropských, o nichž nahoře pojednáno bylo.

Na základě skutečností zde uvedených lze pronésti hypothesu, že pomalovaná keramika, jejížto výstřelky též z některých neolithických sídlišť na Moravě známe, vznikla působením vlivů orientalních na neolithickou kulturu na západním pobřeží Malé Asie, ostrovech moře egejského a na východní části poloostrova řeckého, odkud ještě za panování kultury neolithické aspoň v první polovici druhého tisíciletí př. Kr. postoupila dále na sever a pak po Dunaji na západ. Na této pouti odbočil proud jeden na sever a vnikl nynější Bukovinou do Pokutí a Podolí, kdežto druhý proud, do Uher se ubírající, i Moravu zasáhnul, o čemž svědectví podávají nástroje z obsidianu, jež jsme na některých příslušných nalezištích moravských poznali. Tyto výstřelky cizí kultury nezapustily však u nás kořenů, neboť nerozšířily působnost svoji od nás dále na západ ani na sever a nezůstavily ani patrných účinků pro dobu příští, o čemž zřejmé svědectví nám podává svérázná a tímto vlivem nedotknutá keramika doby bronzové. (Pokračování.)

Písně Raškova kancionálu.

Sděluje **K. Konrád.**

popisu Svorcova a Pomykalova kancionálu[1]) přidružíme nyní rozbor neméně zajímavého kancionálu, jejž krásně napsal a ozdobil Pavel Raška. Byl školním rektorem a obecním písařem na nových Lhotkách, pak v Kněždubě.[2]) Jeho kancionál druží se co nejblíže k Pomykalově netoliko ozdobou té knihy, jíž osvědčil se býti věrným žákem Pomykalovým, alebrž též písněmi a jejich pořádáním. Avšak přece i poznáme, že Raška nebyl pouhým opisovačem svého mistra.

Počal na něm psáti l. P. 1752, tedy 25 let po Pomykalovi. Tento rok zaznamenal sám na prvém listě po této pokorné prosbě k Bohu: „Ty počátku všech počátků, rač mně dobrý být v každém začátku, Sčasné dokonání, v nebi s tebú věčné přebývání."

[27]) Tamtéž III. 157. — Dr. M. Hörnes: Die Urgeschichte des Menschen. Str. 491. — Dr. L. Niederle: Lidstvo v době předhistorické. Str. 138. — Fortschritte der Urgeschichte V. 68.

[28]) M. Wossinsky: Lengyel III. 138. 157. násl.

[1]) Viz č. 37 a 39 tohoto časopisu.

[2]) Viz více o něm v důkladném popise a písařsko-malířském rozboru t. kanc. jejž podal p. t. p. V. Houdek v „Moravsk. ornam." III. na str. 50 a sl.

Jen tak zbožná mysl, jakou těmi slovy projevuje Raška, byla s to, aby tak pracný rukopis provedla bez naděje lidské odplaty. Psalť na něm až do roku 1755. Jako Pomykal klade i Raška nejprve ranné písně a pak písně dle církevního roku spořádané: adventní, vánoční mešní a obecné, postní a velikonoční, opět prve mešní pak obecné, svatodušní mešní a nemešní, písně o velebné svátosti a na konec obecné písně. Že Raška nebyl pouhým opisovačem Pomykalovým, viděti jest již na jeho ranných písních. Máť jiné než Pomykal. Jsou to:

Dejž Pán Bůh dobré jitro
všechněm nám pospolu,
dej nám šťastně začíti
ten den i dokonati. — Ad.

Teď ranní naše prosba,
vstup před tě i modlitba;
dnešního prohřešení,
odpusť nám provinění. — Ad.

Nejmilejší Otče náš,
jenž v Synu svém zplodil nás,
v jehožto jménu slyš nás
všecky teď na ten čas. — Ad.

Rozpomeň se na to,
že jsme hnis, popel, bláto;
račiž duše hájiti,
všem nám přitomen býti. — Ad.

O rač se smilovati,
Ducha svého nám dáti,
ať srdce v nás osvítí,
těžké hříchy zapudí. — Ad.

Toběť se poručíme,
v ruce tvé se dáváme;
ostříhejž nás od zlého,
od hříchu smrtelného. — Ad.

Napočítali jsme vůbec 12 ranných písní, kterých Pomykal nemá. Kromě těch má však Raška i několik společně s Pomykalem. Jsou to zvláště oblíbené staročeské písně:

1) „Otče Bože všemohoucí (již u Holana v tištínském a telčském kanc.), 2) Ráno vstávajíce z svého ustlání (v tištínsk. k.), 3) Táborského „Minula noční hodina“, 4) Aj vstávajíce ráno z svého lože, sv. Trojice jeden věčný Bože“ (ze XVI. stol. Viz Jirečk. hymnol. st. 40.) Šim. Lomnického „Noc temnú přečkavše“, 6) „Modlme se Otci svému“ (staročes. ze XVI. stol.), 7) Muoj milý člověče,“ (již v Štejrově a Holan. a j.)

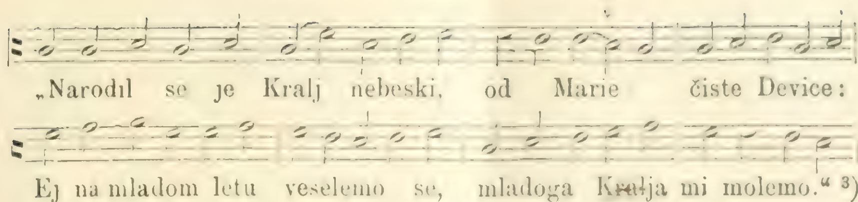
V následujících písních, dle roku církevního spořádaných, zavírá se jako u Pomykala též mnoho mešních zpěvů a písní. Napočítali jsme 24 Kyriamina (Kyrie neb Hospodine s přidanými, vsunutými texty) 8 Gloria, 22 Patriamina (Credo), 26 Sanctus a 30 Agnus Dei (Beránku Boží). Jsou to ponejvíce staročeské zpěvy liturgického původu, vzaté ze starých mešních textů interpolovaných. Na př.: „Kyrie Bože náš s nebe, prosíme“ (st. 228), „Kyrie Bože náš s nebe, myť nyní“ (na str. 366 sl.), „Kyrie Otče nebeský“ (156), „Kyrie teď všickni věrní slavíc Krystovo narození“ (66). Pak: „Hospodine Bože náš, studnice dobroty“ (66) „Hospod. Bože všemohoucí, Otče věčný“ (360), „Hospodine, mocný Pane Stvořiteli“ (222), „Hospod. Otče žádoucí, Pane všemohoucí“ (150), „Hospod. všemohoucí, Pane milý přežádoucí“ (358, 224, 152). — Rovněž tak: „Sláva buď Bohu na nebi a pokoj lidem na zemi, dobrú vůli majícím“ (68, 226, 368) a jj. — Staročeského původu jsou též: „Věřím v Boha nebeského a Otce všemohoucího“ (34), „Věřím v Boha Otce, všech věcí působce“ (34), Věřím v Boha jednoho, Otce nebe i země“ (236), Věřmež my v Boha Otce, nebe i země Tvorce (72) a jj. — Ze Sanctus vytýkáme zejména: „Svatý Bože Otče mocný“ (38, 164 a 240),

„Svatý, svatý, vždycky svatý, Bože věčný“ (82), „Svatý, svatý, vždycky svatý, Bože Otče, s Synem svatý (242) a mn. j.

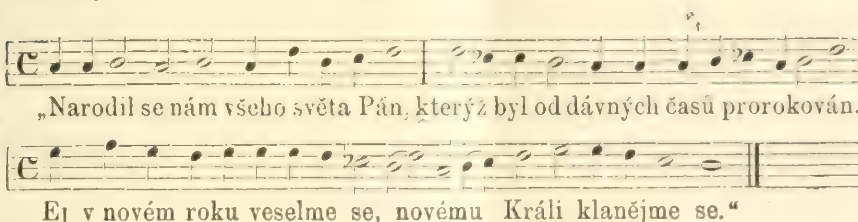
K těmto mešním zpěvům připojuje pak i Raška, jako mistr jeho Pomykal, české písně, té které době církevního roku svědčící. Ale i v tomto oddíle znamenáme mnoho písní, kterých Pomykal nemá, z čehož opět viděti, že Raška čerpal hojně i z jiných pramenů. Tak na př. nemá Pomykal tyto advetní písně Raškovy: „Bůh Otec, Syn i Duch sv. na věky jsa chvály hodný“ (stč. XVI. stol. V Jireč. l. c. 43), „Moc Boží divná a nevýmluvná“ (čtyřhlasně v sedlčansk. kanc., l. P. 1683 tam vepsaná „a me Lucia Enzenbergera Launovicense“), „Láska věčná, Bůh jediný“ (z latinské „Veni redemptor gentium“ mají již Braři 1561 a mladobolesl. rorátní kniha ze XVI. stol.) a mnoho jiných na každou adventní neděli. Těch všech Pomykal nemá. — Společně s Pomykalem má Raška tyto advetní písně: Ecce concipies, „Kyrie elejson, —, —, Otče náš milý“ (interpolované Kyrie mešní), „Hospodine svú mocností zaslal's“, „Zdrávas, jenž jsi pozdravena andělem“ (Miřinského), „Hle přijde Pán Spasitel náš.“ Tato staročeská píseň počíná u Pomykala: Přijde Krystus Spasitel náš.“ I z toho poznáváme, že Raška nečerpal pouze z Pomykala. Tak jest i v následující písni na „Gloria“, již počíná Raška: „Slávy Kryste králi vděčný“ (věčný?), jakéž Pomykal vůbec nemá. Oba společně mají píseň na Credo: „Věřmež v Boha Otce, všech věcí působce,“ však Raška sám má i tuto: „Věřím v Boha nebeského a Otce všemohoucího,“ a po ní píseň: „Pochválen buď Krystus Ježíš.“ — A takový poměr obou písařů shledáme i při následujících oddílech písní: K „Sanctus“ mají oba píseň: „Svatý Ježíši z nebeskej říše.“ K Agnus Dei „Beránku Boží, Kryste Ježíši prosíme tebe,“ též známou píseň Augustovu „Vesele zpívejme, Boha Otce chvalme.“ Po pozdvihování kladou oba písně: „Vítej milý Jezu Kryste, vítej synu panny čisté“ (již ze XIV. stol. známá, u Pomykala bez „milý“), „Poslán jest archanděl k Marii panně“ (Jenštejnova latinská), „Z hvězdy vyšlo slunce“ (Miřinského), „Zavítej k nám Ježíši, pravý Boží Synu.“ Pak ale má Raška sám ještě jinou „po pozdvihování“ (na str. 36—7): „Zavítej náš Stvořiteli, náš milý Vykupiteli.“

A jako s těmito písněmi času adventního, má se i s písněmi ostatních dob roku církevního.

Však jest i jiná ještě zvláštnost Raškova kancionálu, která svědčí, že Raška nebyl pouhým opisovačem Pomykalovým. Máť Raška při dvaceti devíti písních a jj. zpěvích též notované nápěvy, kdežto Pomykal jen při jediné písni: Tyto nápěvy opsal tedy z jiných pramenů. Že pak byly to prameny různých dob znamenáme na různých tvarech notových od starých „mušich nožek“ (při „Ecce concipies et paries filium“ na 28 str.) až do nynějších (na př. při vánoční písni „Krystus Syn Boží narodil se nyní“ na str. 106—7.) Měl tedy Raška několik pramenů, z nichžto čerpal a opisoval. Přivádím na důkaz obzvláště patrný jeho vánoční píseň „Narodil se nám všeho světa Pán.“ Tať vzata jest ze staré hymnologie charvátské nápěvem i textem. Pramenem jejím jest prastará znárodnělá vánoční píseň, Jihoslovanům podnes dobře známá, jejíž prvá sloha i s původním nápěvem jest:

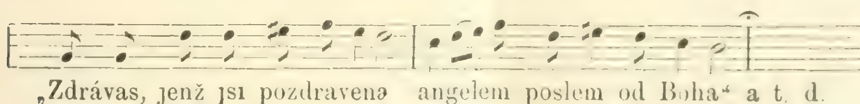

Jest to nejstarší ze čtyř nápěvů té písně, jak jeví se v starocharvátské „Cithara octochorda,“ r. 1737 v Záhřebě tištěné. Česky objevila se tato píseň poprvé v trnavském kancionálku „Cantus catholici,“ jenž byl již r. 1700 vytištěn. A z toho právě vzal ji Raška; neb má ji slovo za slovem, notu za notou i se všemi změnami a přidanými *b* jako trnavský kancionál. Zní tu takto:

— Klíče k notám není; však dle charvátského originálu patrně patří basový *F* klíč. Změny a přidaná *b* porušují původní nápěv, odnímajíce mu svěžesti a síly. Mimo trnavský kancionál a Raškův jsme této české písně nenašli.[4]) Raška má 13 sloh, charvátská toliko 11 a z těchto nemá Raška poslední.

Ostatní písně, jež Raška opatřil notovaným nápěvem jsou: První jest stará advetní: „Zdrávas, jenž jsi pozdravena“ se známým nápěvem, však kudrlinkami porušeným, takto (na str. 52—3):

Písmeno *S* končí tu často na hoře národním moravským ornamentem hadím (stočeným hadem). — Druhá jest koleda: „Povězte pastuškové, co se zběhlo nové.“ (na str. 92—3, viz ji v mých „Dějinách posvátn. zpěvu stčesk.“ II, l. c. na str. 23). Patří-li k jejímu nápěvu bez klíče vskutku sopránový *C* klíč, pak vzniká otázka, sluší-li tam čísti a zpívati na druhý verš („Co se sběhlo n.“) *h*, *a*, *g*, *f*, *e*, *f*, *hes*, *a*, *g* atd. V řečených dějinách (l. c.) rozhodl jsem se pro lydickou toninu, poněvadž tato tonina slováckým pastýřům od pradávna byla oblíbená a tato píseň jest také stará. Právě hudebná fráze druhého verše s tím hudebným šotkem (h, a, g, f, e, f) vyskytuje se často v

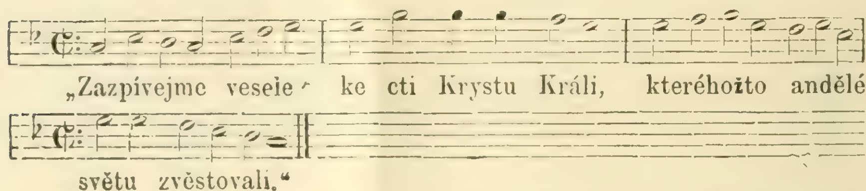
---

[3]) Cithara má černé semibreves na čtyrrádkovém systému.

[4]) K charvátskému originálu viz l. c. také moje pojednání ve Sborníku král. české. spol. nauk z r. 1890: „Hymnologie starocharvatská“, zejména st. 127 sl.

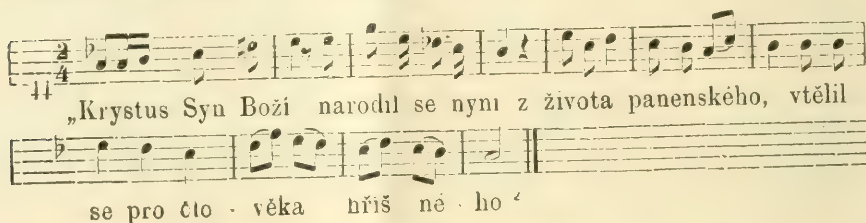
starých uhersko-slovenských písních. (Viz Kadaného „Sloven. spevy.“) Tato píseň zavírá se i v Pomykalově a bzeneckém kancionále. V tomto jeví se dokonce čtyřhlasně, ale v jonické tonině. (Viz řeč. „Dějiny“).

Další notovaná píseň Raškova jest tato vánoční (na st. 100—1):

— Klíče v rukopisu není; však z předznamenaného *b* jest patrno, že sluší rozuměti tenorový *C* klíč. Dvoudobý takt pak svědčí, že třeba dle něho opraviti některé noty.

Na str. 106—7 jeví se známá vánoční píseň, však s ocopovaným nápěvem a moderní notací takto:

Jak velice porušily copové kudrlinky, které v tomto nápěvu vidíme, vážnost a líbeznost původní jednoduché melodie, jak se jeví na př. v Steyrově kancionále (IV. vyd. str. 53.)! — Znamenejme v tom, žeť i Raška byl synem své copové a parukové doby.

Raška neudává bohužel při svých nápěvích, vyjma jediný, právě sdělený, nikdy klíčů. Proto nelze nám určiti toninu písně: „Ach Otče můj, vzhlédniž na mne“ (na str. 180—1), odjinud neznámé. Dle jediného *b* při slově „býti“ zdá se, že tam patří barytonový *F* klíč. Pak by nápěv byl dorický. — Nápěvu určiti nelze též při notovaných písních: „Poděkujme Pánu Bohu a vzdávejme čest a chválu“ (l. c.), „Rozmýšlejmež dnes my věrní křesťané, kterak Pán Kristus trpěl“ a „Všemohoucí Stvořiteli, nebe, země slavný králi.“ Při nápěvu známe velkonoční písně „Bůh náš všemohoucí, vstal z mrtvých žádoucí.“ Sluší rozuměti sopránový *C* klíč.

Osmá notovaná píseň jest známé staročeské velkonoční Kyrie: „Hospodine mocný Pane, Stvořiteli, smiluj se nad námi“ (na str. 222—3). — Rovněž tak desátá notovaná píseň jest interpolované staročeské Kyrie o umučení Páně: „Hospodine Otče žádoucí, Pane všemohoucí, o smiluj se nad námi“ (150—1). — Též na str. 3 8—9 shledáváme staročeské, notované Kyrie: „Hospodine všemohúcí, Pane milý přežádoucí, Pane smiluj se nad námi.“

Při písních „V čas vojny za pokoj: „Dej nám pokoj Hospodine, tebeť prosíme," pak: „Kyrie elejson, o Pane k nám se skloň" a následujících scházejí opět klíče k nápěvům. Určitě udati ho lze při známém staročeském interpolovaném Sanctus: „Nejmocnější Bože Otče, vždycky svatý" (str. 245) a při písni na Credo: „Máme v Pána Boha věřiti, kterýž ráčil nebesa stvořiti" (374). Obsahujíť se obě tyto písně (IV. vyd. 511) ve mnohých staročeských kancionálech, na př. i v Šteyrově kanc. IV. vyd. 511 a 515. (Viz Jireček. hymn. na str. 56 a 59). — Na téže straně Raškova kancionálu (371—5) zavírá se i prastará píseň Miřinského Credo „Věřmež v Boha Otce, všeho Stvořitele," jež tištěna byla již r. 1522. — Notovaná píseň o utrpení Páně (176) „O veliká milost Syna božího" je obsažena již v katolickém kancionálku Buriana Waldy z r. 1588 a ve zpěvnících ještě starších. (V Jireček. hymn. 63). Však Raška tu píseň jinak končí než Walda.

Zajímavý jest nápěv písně, tuším že původní: „Ty jsi moja radost o Ježíši" (457—8) tím, že jeví na sobě ráz písně národní. Zníť:

Ty jsi moja radosť o Ježíši, Ty's mé potěšení o Ježíši."

— K tomuto národnímu popěvku přidati sluší patrně sopránový C klíč, dle předznačeného *b* na 4 líně. Označení taktu znamenáme tu ještě po středověkém způsobu „a tempus perfectum cum prolatione perfecta", což rovná se nynějšímu třídobému taktu $\frac{3}{2}$.

V sedmé sloze této písně čteme ještě starý a dialektický tvar „milujem tě":

„Jest-li mne miluješ, milujem tě,
jest-li zavrhuješ, milujem tě."

Obsah té písně jest projev největší a nejvroucnější lásky k Bohu.

Konečně shledáváme v Raškově kancionále ještě tyto dvě písně s notovaným nápěvem: „O blahoslavený člověk, který v dobrém strávil svůj věk" a „Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa." Prvá (na str. 470) jest staročeská píseň na prvý žalm, jež obsažena je již ve zpěvnících XVI. věku (Polonus a j.); v sedlčanském a bzeneckém kancionále jeví se čtyřhlasně spracovaná. Též Pomykal ji má. Při druhé (na str. 396) má Raška nadepsáno, že zpívá se jako „vesel se a plesej duše má milá." Počíná:

Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa,
smiluj se nad námi, při konci světa."

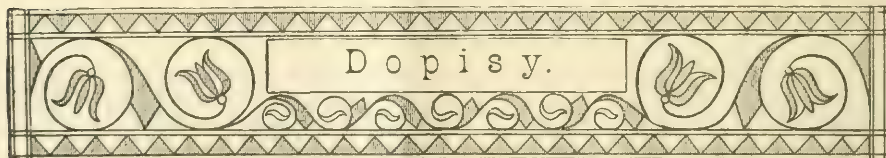
Jest to mešní píseň na „Agnus Dei," jakých jeví se hojnost v staročeských graduálech, v psaných a tištěných kancionálech. Nápěv opět bez klíče.

Ze všeho řečeného vychází na jevo, že i Raška rovněž tak jako jiní moravští skladatelé, pojal do svého kancionálu hojně staročeských písní. Však těch, jež posud jsme poznali, jest jen velmi malá část celku

a zavedlo by nás daleko, kdybychom měli všecky výslovně přivoditi. Jest jich mnoho na každou dobu církevního roku od nejstarších do nejnovějších. Uvádíme na př. z nejstarších XIV. věku: „Andělové, andělové jsou zpívali, Bůh náš všemohúcí,“ „Narodil se Krystus Pán,“ „Otče Bože všemohoucí,“ „Ve městě Betlémě řečeném,“ „Vítej milý Jezu Kriste,“ „Vstalť jest této chvíle“; z XV. stol.: „Krystus příklad pokory,“ „Otče náš milý Pane,“ „Poslán jest archanděl k Marii Panně,“ „Prorokovali proroci a jj. Nejvíce jich jest ze XVI. a XVII. století.

K hudebnému rozboru zbývá dodati, že Raškův kancionál obsahuje též několik liturgických zpěvů latinských. Jsou to zejména: 1) „Asperges me hyssopo“ a d., k tomu verše a odpovědi příslušné (na st. 56—7), 2) adventní antifony „Ecce concipies at paries Filium“ a d. a „Rorate coeli desuper“ a d. (na st. 29.), 3) velkonoční „Vidi aquam egredientem“ a d. a pak na st. 294—5 zapsána i tato rubrika na hoře: „Processio in die sancto Resurectionis, in qua officians intonat sequentem versum: „Salve festa dies, (R°.) Toto venerabilis evo“ a d. Z toho poznáváme, že konala se velkonoční procesí za Rašky na Moravě ještě týmž řádem, jako ode dávna dělo se v Čechách. Začínalať se tehdáž ta procesí až na Boží hod velkonoční záhy ráno před rannou mší sv. a konávali ji naši předkové s mnohým veselím, jakž výslovně poznamenal starý básník Šimon Lomnický, jak čteme v jeho hře o vzkříšení Páně v kusém rukopise c. k. univers. knihovny pražské (z r. 1707) 17 sl. 25. Z těchto liturgických zpěvů jde na jevo, že Raška psal tento kancionál patrně pro kůrovou potřebu při bohoslužbě, tedy pro sebe a latinské literáty.

Ze všeho pak závěrem poznáváme, že Raška nebyl pouhým opisovačem Pomykalovým, nýbrž samostatně sbíral své písně a sesbíral nejkrásnější a lidu ode dávna nejmilejší z různých pramenů, několik nových pak i sám složil a přidal.

Z Vanovic u Boskovic. (Předhistorické sídliště.) Ve vanovické trati „na Brodcích“ (správně asi „na Bročcích“, poněvadž půda je zde bročkovitá čili kamenitá) přišli dělníci při rýhování polí pro ovocnou školku, kterou jsem letos na jaře na poli p. č. 1196 a na sousední částici zakládal, na několik jam kotlovitých, z nichž vyházeli různé střepiny z nádob. Tím upozorněn, nařídil jsem dělníkům, aby k nálezům těm přihlíželi.

Při dalším postupu práce bylo pak objeveno ještě asi deset jam podobných, po roli roztroušených, a na jednom místě byly dvě jámy při sobě, které od ostatních tím se lišily, že byly hlínou vymazány. — Jámy zde objevené měly tvar kotlovitý, byly při kraji asi 75 cm. široké a zasahovaly do hloubky asi 60 cm. — Na dně každé jámy bylo trochu

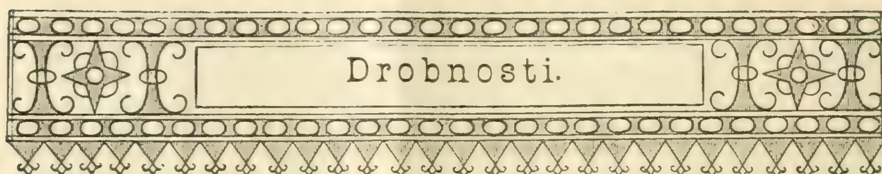
popele a obyčejně tři kameny různé velikosti, na něž se bezpochyby stavěly nádoby při vaření. Ve dvou případech byly kameny tyto kusy rozbitých ručních mlýnů, neotesaných to plochých kusů tvrdého pískovce, jen po jedné straně hladkých. Kámen, z něhož ruční mlýny zhotoveny byly, nevyskýtá se v okolí zdejším. Kromě toho bylo v každé jámě několik střepin a sice z nádob velikých, často kotlům podobných, s okraji mírně anebo i vodorovně přehnutými, pak střepiny z menších misek a hrnků. Všechny nádoby byly z volné ruky urobeny z hlíny, hrubým pískem hojně promíchané a měly nejčastěji barvu cihlovou anebo hnědou. Na některých střepech lze pozorovati, že nádoba, z hrubé písčité hlíny zhotovená, na povrchu natřena byla hlínou jemnou, a v tom případě bývají střepy uvnitř černé a jen na povrchu jako cihla červené, anebo světle hnědé. — Některé střepy z větších nádob jsou na straně vnější velmi hrubé, uvnitř ale lépe vypracované. Ozdoby sestávají z přilepovaných, pomocí prstů ďubkovaných proužků, a též některé kraje velkých nádob jsou podobným způsobem ďubkované. Objemná ucha naskýtají se také, a na jedné střepině z menšího hrnku sedí na boku sedlovitý pupík. V jedné jámě byla nalezena celistvá nádobka, z velmi hrubé hlíny zhotovená. Tato má tvar komolého kužele, je bezuchá, 85 mm. vysoká a vykazuje průměr na dně 75 mm. a při kraji 59 mm. Z jiné jámy pochází vrchol jehlancovitého, příčnou děrou protknutého závaží hliněného, barvy cihlové. — Všechny jámy byly zasypány ornicí, od svrchní ničím se nelišící, a střepiny dostaly se do nich asi při zasypání s hlínou okolní, anebo tím způsobem, že některá náhodou před zasypáním do jámy spadla. Proto nenacházíme v jamách těch střepů, z nichž celá nádoba sestaviti by se dala, nýbrž jen střepy jednotlivé, z různých nádob pocházející.

Na třech místech byly objeveny větší prostory v rozloze 4 až 6 čtverečních sáhů, na nichž v nepatrné hloubce, hned pod brázdou, shledána byla černá hlína, popelem promíchaná, která do hloubky asi 60 cm. zasahovala. V ní byly porůznu uhlíčky a drobné střepiny, a také dva uštipky pazourku se zde vyskytly. Domnívám se, že na místech těch nebylo jam, nýbrž že zde byly stany.

Pozoruhodno je, že na celém nalezišti nebylo kostí zvířecích, které na jiných sídlištích předhistorických bývají hojné.

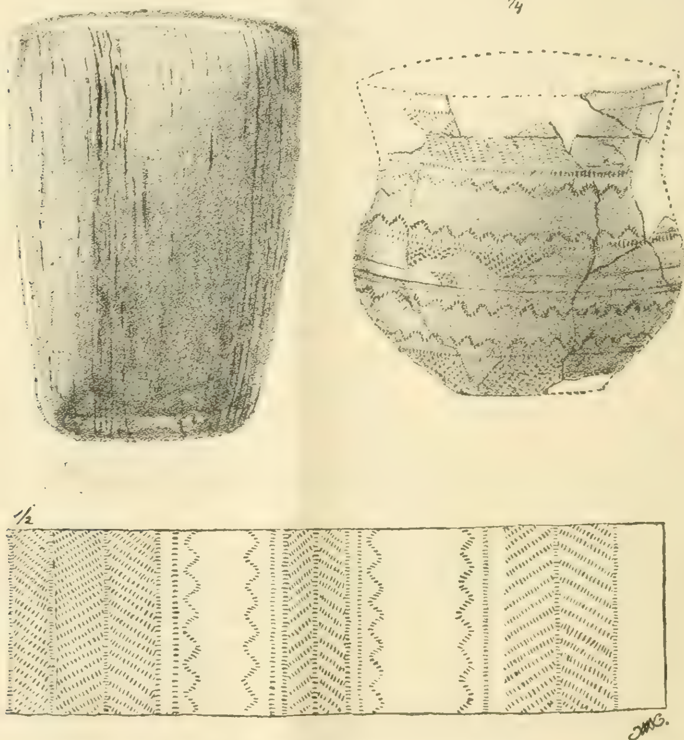
Naleziště toto rozkládá se jihozápadně od Vanovic, asi 500 kroků od starší části osady, kde jen grunty bývaly, je položeno na mírném návrší a od potoka jen asi 50 kroků vzdáleno. Trať příslušná má svah mírný, takový, kde voda nenanáší ani neodnáší. — U blízké obce Drbálovic, asi 1000 kroků od popsaného zde naleziště vzdálené, je u samé vesnice poloha „na hrobích“ zvaná, a také zde byly prý učiněny nálezy podobné. Až místo toto zevrubně ohledám, dovolím si podati o něm zprávu.

František Vlk, zahradník.

Drobnosti.

Zvoncovité nádoby na Holešovsku. V č. 41 str. 31, kde poukazoval jsem na důležitost místních jmen pro vlastivědu, zmínil jsem se několika slovy o „kopici“ (mohyle) v turovských Zárubech, v níž uhodil jsem na zvoncovité nádoby a kamenné milodary. O nálezu tomto podávám zde obšírnější zprávu a připojuji obrázek, jejž nakreslil pan *In. Lad. Červinka.* Turovice, nepatrná ves u Dřevohostic, náleží mezi nejstarší osady v naší krajině. Památná je turovská trať Záruby, náhorní rovina, kde sraziti se mělo před 600 lety vojsko křesťanské s Tatary. O srážce zachována paměť nejen v lidovém podání, ale ve slově samém, neboť moravské *Záruby* rovnají se svým významem českým *Zásekám*, t. j. místům, kde předkové naši, zatarasivše nepříteli pokácenými stromy cestu, jako za nějakou hradbu se ukryli a odtud šípy metali. Ale turovské Záruby se svým nejbližším okolím jsou ještě památnější tím, že tu lidé již v době předhistorické žili, čemuž hojné nálezy nasvědčují. — V Zárubech bylo několik mohyl, jimž domácí lid říkal „kopice“, které v letech šedesátých byly rozmeteny, aby půda, ladem ležící, snadněji orati se dala. Z některých kopic zbyly sice nízké „bochence“, ale i ty časem zmizely, poněvadž se pluh v těch místech hlouběji popouštěl. Kolem

Nálezy z mohyly v „Zárubech“ u Turovic.

každé kopice byla příkopa, v níž po dešti stávala voda. Z toho dá se souditi, že mohyly nasypány byly hlinou z místa nejbližšího, čímž se ono v příkopech prohloubilo. R. 1890, kdy poprve navštívil jsem tato místa, byl oku mému patrný již jen jeden bochenec a to ne z blízka, nýbrž z jisté vzdálenosti. Uprostřed bochence, 3 dm. pod povrchem ležela na boku smáčknutá nádobka, při ní v hlíně kamenný předmět a jiný kus hlazeného kamene, nějakého snad brousku. Metr od první nádobky, při patě mohyly, byla druhá nádobka zcela porušená a bez milodarů. Mezi smáčknutými stěnami byl patrný bílý popel; po žárovišti nebylo stopy. Obě nádobky byly bezuché, tvaru zvoncovitého, jemné, vně i vnitř červenou hlinkou natřené, dobře vyhlazené a pouhým dřívkem, které do nátěru místo vedle místa vtlačeno bylo, velmi pěkně ornamentované. Nádobka první je 15 cm. vysoká, na dně 7 cm., při vrchu 18 cm. široká. Nátěr místy oprýskal. Na obrázku vidíme ornament nádobky v rovině, a to zdola nahoru. Týž svědčí o veliké dovednosti a smyslu pro umění. Druhá nádobka byla podobná první, jen že vedle čtverečků, dřívkem vtlačených, objevují se pasy s čarami klikatými. Že by rýhy a důlky vyplněny bývaly vápnem, nebylo lze pozorovati. Vyobrazený zde kamenný předmět je pečlivě hlazený, na obou koncích tupý, zcela zachovaný, nijak neupotřebený. — Zvoncovité nádoby byly již na různých místech ve vlastech našich i v cizině nalezeny*), ale dosud nikde v mohyle s kamennými přídavky.

E. Peck.

Hroby se skrčenými kostrami u Hor. Moštěnice**). Roku 1893 byla zakládána silnice z H. Moštěnice do blízkého Beňova. Táž jde nyní ku mlýnu, zvanému „Štulbach", kdež přejde na levý břeh Moštěnky, vinouc se dále na mírném svahu úrodných polí, pozvolna sklánějících se k Moštěnce. Trať tato zvaná jest „na mrtvých" též krátce „mrtvy". Při nivelování silnice této narazili dělníci na kostru. O nálezu tom dověděl se p. dr. Jos. Stránský, c. k. štábní lékař m. sl., kterýž se mnou na naleziště se odebral. Kulturní vrstva v místech těchto sahá až na 2 m. hluboko, jest silně popelem promíchána — avšak velmi chudá. Tu i tam pohozeno něco omítky, buď do černa neb červena vypálené a také něco nepatrných střípků neornamentovaných, rázu neurčitého bylo zde nalezeno. Kostra, o které do Přerova zpráva došla, byla dle výpovědi dělníka skrčená a ležela hlavou, což ještě druhého dne konstatováno býti mohlo, k východu. Při lebce nalezen malý, nepatrný kroužek bronzový, patinou úplně ztrávený. Ve hloubce 1 m. ve vzdálenosti asi 2 m. od kostry prvé objevili jsme na poli p. J. Hrubého starosty v Hor. Moštěnici, hned u silnice hrob druhý, o němž zde zprávu podávám. Kostra ležela hlavou k severovýchodu a směr její byl tedy od SV k JZ. Byla prostě v zemi pohřbena a nebyla obložena kamením. Ležela na levém boku, páteř majíc mírně do vnitř prohnutý. Pravá kost ramenní šla rovnoběžně s páteřem a tvořila s radiem a ulnou ostrý úhel, takže ruka vložena byla pod kost ramenní páže levé, kde tato dotýká se kosti klíční. Levá páže tvořila úhel pravý, takže ruka vězela pod loktem páže pravé. Byly tedy obě páže založeny. Noha pravá byla více skrčena než levá, tvoříc takřka úhel pravý a byla přeložena přes dolejší levou kost stehenní. Úhel nohy levé byl hodné tupý. Při odkrývání a odebírání kostry přišli jsme na kruhovité korálky, z perletě vyřezané, mající průměr 0·5 cm. až 1·5 cm. a tloušťky 1—2 mm. Něco málo nalezeno jich při lebce, více však při pánvi. Kostra byla velmi setlelá, takže velké opatrnosti bylo třeba, aby na výstavce přerovské vystavena býti mohla. Byla to kostra ženy.

Ant. Telička.

*) Viz o tom článek konservatora Kl. Čermáka v „Památkách archaeologických" dílu XV. seš. VI. str. 343.

**) Viz zprávu v čís. 42 t. č. Zprávu tuto dlužno opraviti v ten způsob, že trať „Mrtvy" není na pravém, nýbrž na levém břehu Moštěnky, a připomínám, že též poloha kostry tam dosti přesně podána není.

Římské mince na Moravě nalezené. IV. *Brno.* Když na podzim r. 1893 překopáváno bylo koliště, uhodili dělníci na poklad římských mincí. P. Frant. Bradáček, obchodník v Husovicích, jenž se právě k tomu namanul, vybral z nich nejlépe zachovalé a koupil je. Z peněz těch obdržel jsem 22 kusů. Jsou bronzové a měděné, pěkně patinované, jenom jeden denár je z tak zv. billonu.*) 1. *Gallienus* (260—268) je zastoupen dvěma špatně zachovanými penízky. Na líci prvního, většího (21 mm.) kolem korunované hlavy v pravo, GALLiENVS aVG, na rubu jelen v levo obrácený, . . ANA . CONS . . . . . (Dianae consensus augustae), dole X . . Druhý penízek jest úplně olámaný (14 mm.) — 2. Denár (billon) císaře *Claudia II.* (Goth. 268—270). Korunované poprsí v pravo, IMPCLAVDIusAVG v hladkém obvodku. Na rubu kolem Štěstěny PROVID . . . . (22 mm.) — 3. *Probus* (276—282). Líc. Korunované poprsí v levo, PROBVSPFAVG. Rub:

*) Je to slitina stříbra a mědi.

Čtverospřeží v levo. Victoria na voze; z opisu zbylo jen . . . . . . AVIC . . . . (21 mm.) — 4. *Maximianus* (285—310). Korunované poprsí MAXIMIANVS . . . ES. Rub: Ve věnci VOT a pod tím XX (vota vicenalia. 21 mm.) — 5. *Constantius* (285—306). Líc: Kolem ověnčeného poprsí v pravo, DN CONSTANTIVS PF AVG. Rub: Bojovník se štítem na levém rameni probodá kopím jezdce na klesajícím koni. FEL (icitas) TEMP (orum) . . . . (Jeden exemplář 17, druhý 21 mm.) — 6. *Týž*. Kolem poprsí v pravo: . . . . . . STANTIVS PFAVG. Na rubu: Dva vojíni ve zbroji s kopími u válečných odznaků. GLORia eXERCITVS. Tři penízky (14—16 mm.) se doplňující. Dole ASIS . (Siscia) AQP (Aquileia). — 7. *Constantinus Magnus*. (306—337). Ověnčené poprsí v pravo, CONSTANTINVSAVG. Rub: DN COSTANTINI MAX AVG kolem věnce, v něm ve dvou řádcích VOT, XXX. Dole . SMNB . (19 mm.) — 8. *Týž*. Líc: Poprsí v pravo, CONSTANTINVS AVG. Rub jako předešlý, jenom ve věnci VOT, XX a dole TSAVI. — 9. *Týž*. Líc: IMP CONSTANTINVS PFAVG kolem ověnčeného poprsí. Rub: Imperator v tóze SOLI INVICTo . comiti, po stranách A F (augustorum felicitas, dole A* S (18 mm). — 10. *Constantius* II. (337—340). Líc: Kolem ověnčeného poprsí v pravo F LIVL CONSTANTIVS AVG. Rub: PROVIDENTIA AVG kolem zděné brány. Nad ní dvě lampy a uprostřed osmicípá hvězda. Dole SMTSB (Thessalonica) (21 mm.) — 11. *Constans* (337 - 350). Ověnčené poprsí v pravo, CONSTANS PFAVG. Na rubu dvě proti sobě stojící bohyně s věnci v rukou. VICTORIAE . . . AVG CONN . . . Dole SMTSA. Dva penízky stejné (16 mm.) — 12. *Valentinian* I. (364—375). Poprsí v pravo, . . . ALENTINIANVS . . . . . Rub: Victoria s věncem v pravici: seCVRITAS . . . ., po stranách A S (15 mm.) — 13. *Valens* (364—378). Poprsí v pravo, DN VALENS PF AVg. Na rubu obrněný vojín tlačí pravicí klečící osůbku. gLORIA ROMaNoRVM. Dole SMAQF (18 mm.) Sacra moneta aquileiensis. — Dvě mince nedaly se blíže určiti. (Sbírky zpravodajovy.)

Blažovice u Slavkova. Při stavbě příčné dráhy byla vykopána římská mince měděná, ražená cís. Konstantiem. Líc: DN CONSTANTIVS kolem poprsí s věncem na hlavě. Rub: fe L TEMP REPARATIO Ozbrojený vojín kopím probodává jezdce na skleslém koni. Dole SMA. (23 mm.) — *V Hodoníně* při stavbě škrobárny vykopáno mnoho římských mincí, a také na jaře r. 1893 byly u té samé škrobárny při stavbě nalezeny takové peníze. Do mých sbírek dostalo se jen šest denárů t. zv. konsularních. Nejstarší z nich byl ražen r. 179 př. K. Líc: V perličkovém obvodku hlava v pravo s okřídlenou přilbou, v týle značka X (?). Rub: Dva jezdci v trysku v plné zbroji, s kopími vodorovně drženými v pravo; nad přilbami po osmihroté hvězdě. (Oba Dioskurové.) Dole pod předními nohami koní C·AV. (*Cnaeus Calpurnius Piso)*, pod rytinkou ROMA. Obvodek hladký. (19—21 mm.) — 2. Denár konsula *Marca Junia Silana*, ražený r. 174 př. K. Líc: Hlava s okřídlenou přilbou v pravo. Pod bradou X (denár). Rub: Dioskurové (zběžná napodobenina překrásné rytiny denáru předešlého). Pod koňmi M·IVNI a pod čarou . OMA (Roma) Obvodek hladký (19mm.) — 3. Denár rodiny *Domitia*. Líc: Hlava Romy s přilbou v pravo. Před tváří ROMA, v týle X. Rub: Čtverospřeží v pravo, velmi hrubě ryté. Z vozu vykresleno jenom kolo a Victoria je jen naznačena. Pod čarou CN.DOM . . . (*Cnaeus Domitius Ahenobarbus*, konsul r. 144 př. Kr.) (19 - 21 mm.) — 4. Denár (19 mm.) kolem zoubkovaný (serratus). Líc: V obvodku hlava s přilbou v pravo; od brady počíná opis řídkými zkratkami C M A L L E C·F X (*Cajus Malleolus, Caji filius)*. Na rubu: Dvojspřeží v pravo. Na voze místo bohyně bojovník se štítem na levém rameni, vrhající pravicí kopí (Jupiter). Pod čarou L·LIC·CN·DOM. Denár tento ražen byl monetariem Cajem Malleolem r. 92 př. Kr. — 5. *Quintus Antonius Balbus* r. 82 př. Kr. Líc: V perlovém obvodku vousatá hlava s věncem vavřínovým v pravo; v týlu S·C (senatus consulto). Rub: Čtverospřeží v pravo, kola vozu nejsou vyražena; bohyně vznáší se nad ním s palmovou ratolestí v levici a věncem v pravé ruce. Pod nohama koní X, pod čarou Q AV (ANT v monogramu) BAB . . (18 mm.) — 6. Denár rodiny *Sentia* (kol r. 15 př. Kr. ražený). Líc: Hlava bohyně s přilbou v levo v perlovém obvodku. Rub: Primitivní čtverospřeží v pravo, pod čarou značky nerozluštitelné (18 mm). Barbarská napodobenina.

Zároveň s těmito denáry bylo mi doručeno 7 stříbrných mincí barbarských mískovitě ražených. Jsou 23 mm. v průměru, ze stříbra velmi špatného. Na straně vypouklé jest primitivně vyražená hlava v pravo v perličkovém kruhu. Na rubu (vtlačeném) jest koníček v poskoku v levo; hříva, oko a nozdry, jakož i klouby u nohou naznačeny jsou tečkami. Mince ty nalezeny byly u Hodonína při polní práci.

Mušov. Letos s jara nalezen byl pod Hradiskem denár císaře Ellagabala (218

— 222). Je nestejně okrouhlý, 18 mm v průměru, dosti dobře uchovaný, avšak silně zelenou rzí na líci zalepený. Kolem hlavy vavřínem ověnčené, v pravo obrácené, IMPANTONINVS PIVS AVG; na rubu obětující císař; velmi krásně provedená rytinka. Nápis: INVICTVS SACERDOS AVG.

Uh. Ostroh. Na polích u „Bažantnice“ byly kromě popelnicových hrobů (viz Čas. ol. m. 1887 str. 82) i mocné vrstvy kulturní objeveny, a byly tam i dvě římské mince měděné vykopány. Obě jsou stejné. Líc: Hlava s přilbou v levo s opisem VRBS ROMA. Rub: Vlčice, kojící dvě děti (Romula a Rema), nad ní dvě hvězdy a pod ní AQ. (Aquileia.) Na druhé straně SMAN. (Sancta moneta antiochensis.) (Majetek p. F. Fadrusa v Uh. Ostroze.)

In. Lad. Červinka.

Proč pes na kočku a kočka na myš vrčí? Ctibor Tovačovský z Cimburka klade v tendenčním spise svém oddaném králi Jiřímu z Poděbrad „Hádání pravdy a lži o kněžské zboží a panování jich“ do úst Lakotě bajku, kteráž jako mnohé jiné bajky, pověsti a povídky lidové, jest odpovědí na otázky kladené zvědavostí lidskou. Uvádíme ji tuto a ukazujeme na některé varianty bajky té u národů jiných.

„Sedláci, chtějíce míti dobrou vůli s vlky, umluvili se s nimi o vzájemném svém prospěchu. Na konec dodali, že vše co po hodech vlků zůstane, že to psi, kteří budou jim pomáhati, snísti mohou. A tak ty všecky kusy osahše mezi sebú listy a úmluvy sepsané učinili a sobě slíbili. A myslili komu by těch úmluv svěřiti mohli a měli; hledavše mnoho věrných věřitelův, nemohli žádného tak hodného k tomu najíti jako kočku, neb ta v noci i ve dne vidí . . . I svěřili jí toho pokladu, aby toho věrně chovala, a každé straně vydala, kteréž by toho potřeba byla. Kočka učinivší to a přijavší na se i slíbí bez porušení to schovati a o tom péči míti, a tak to vloží v jeden kout tajný, kdež by lidé nikoli toho dojíti nemohli, nadějící se toho, že jest tím bezpečna; nalet myš všetečna všecko ohledati chtíc i ve všech koutích shledávajíc přihodí se k tomu, a uhledá v škulině listy a smlúvy ty, i chtíc je přečísti, nalet byly papírové a pečeti se selnuli, nemohúc písma viděti i poče hrýzti, zda by do prostředka vjíti mohla, a tu smluvu uhledati a zvěděti. Potom po mnohém času, sedláci počnú škody bráti. Psi jako nemocní chodíc nechtíc na vlku pomáhati. Sedláci tomu srozumévše honili psy preč od sebe, nechtíc jim jísti dávati, ale psi súc hladovití udeřili na vlky a tak je rozehnali. Vlci opravivše se vece: Viditeli, že je jich mnoho, ale jsú rozličné barvy, jedni červení, druzí bílí, třetí černí a čtvrtí peřestí a tak rozličných barev a my sme všecko šeří: Protož majíc pravdu, poručíc se Pánu Bohu udeřme na ně. I zdávili psů mnoho. Psi jsúc rozraženi a ztrativše jich drahně, želeli jen náhlého skutku. I obeslali vlky z smlúvy napomínajíc. Vlci žádali, aby smlouva položena byla a čtena: Psi žádali kočky, aby ji přinesla, ale kočka nevědúc co myš učinila i přinese listy zkažené a přímo vytrhané. Vlci vidúc to shlukše se i roztrhali ostatek psů, jichž málo zůstalo uteklých domuov. A pro tu příčinu pes kočce nepřeje, a kočka myši, ale ubohá myš bojécí se kočky vždy zajdúc do kúta škrábe, škrábe, zda by listy zase napsati mohla.“ (Vyd. z r. 1539 l. 34 a.)

Látka tato zaznamenána jest z nejnovějšího lidového podání z Moravy B. M. Kuldou (Morav. nár. poh. a pov. z okolí Rožnovského. V Brně 1854. 597 ad.) U Jihoslovanů zapsal ji dr. F. S. Kraus (Sagen und Märchen der Südslaven. Leipzig 1883. T. 53) u Poláků St. Ciszewski (Lud rolniczo-górniczy, Krakow 1887. 187.) Variant bajky uvedené koluje i mezi Maďary. (Revue de traditions populaires. Red. P. Sébillot r. 1892. Článek „Les pourquoi“). Podobná látka zpracována prý jest, jak vysvítá z poznámky k článku „Les pourquoi“, i v jedné staroněmecké památce, kterouž bohužel vypátrati mi nebylo možno.

Zdeněk V. Tobolka.

Literatura.

Moravské Valašsko. Lidopisné obrazy příspěvkem ke kulturním dějinám českým sepsal **Matouš Václavek.** Díl I. Na Vsetíně 1894. Cena 1·80 kor. (90 kr.) Stran 177 velké osmerky. — Pan spisovatel znám jest jakožto důkladný znatel Mor. Valašska z přečetných kratších článků lidopisných, uveřejňovaných v různých

listech, zejména také v tomto časopise. Články tyto počal nyní vydávati souborně v díle shora uvedeném, které — soudíc dle vyšlého dílu I. — nabude slušných rozměrů, jakož toho onen zajímavý koutek Moravy vším právem zasluhuje. Popsav živnostenské poměry, p. spisovatel věnuje zvláštní kapitolu valašské specialitě, totiž pľťařství; promluviv pak o pokrmech a nápojích i o povaze lidu, popisuje obšírněji kroj a zejména též vyšívání valašské; poslední kapitoly tyto doprovozeny jsou četnými a pěknými obrázky. Výroční zvyky a obyčeje podány jsou pořádkem roku církevního. Na to pojednáno o bájeslovných bytostech, mor. Valachům známých. Přísloví, pořekadla a úsloví, popěvky a kapitola nadepsaná „Kořalka a písně pijácké“ jsou — zdá se nám — méně vhodně umístěny tuto po bájeslovných bytostech a před zvyky a pověrami, k nimž zase dobře řadí se kapitola o léčivých a čarodějných zelinách. Pranostiky a pověry o pokladech zakončují tento I. díl. Látky podáno zde hojně a to zajímavé jakož ani jinak očekávati nebylo z krajiny, kde lid poměrně ještě tak málo je dotknut vymoženostmi moderní kultury. Příležitostné vypravování zvučným dialektem valašským oživuje popis nemálo. Žaloby na zanikání národní individuality a zvláště na šíření se moru kořalečního jsou o sobě zcela oprávněny, jsouce ale podány formou moralistickou, nejsou tuším na místě ve spise, jenž přece není určen pro valašský lid sám, nýbrž právě pro jiné vrstvy národa, které lid ten ze spisu blíže poznati chtějí. Kniha je pěkně vypravena vignetami a iniciálkami v duchu moravské ornamentiky kreslenými. Pan spisovatel byl nucen vydati spis ten vlastním nákladem, nemoha — jak v úvodě praví — ani v markrabství ani v království ochotného nakladatele nalézti; toť ovšem našich literárních a kulturních poměrů neukazuje ve světle utěšeném; na všech přátelích národopisu československého však bude, dokázati hojným odběrem knihy, že obavy nakladatelů byly bezdůvodny. *V. H.*

Valašské pohádky a pověsti. Ze sbírek svých mládeži vybral **Matouš Václavek.** Část I. Velké Meziříčí 1894. Stran 142. Cena 42 kr. — Sbírka tato podává přes kopu pohádek a pověstí a tvoří 18. až 20. číslo V. ročníku „První mor. obrázkové knihovny pro českou mládež.“ Po veliké, vzorné sbírce Kuldově vydati novou sbírku valašských pohádek, jest úlohou dosti nesnadnou, jak co do obsahu tak co do stránky formální. Tato poslední nečinila p. řiditeli Václavkovi ovšem nijakých obtíží. Znáť on ducha řeči lidu valašského jako málo kdo, pocházeje sám z lidu toho a jsa s ním v nepřetržitém styku. V té příčině řaditi sluší přítomnou sbírku mezi nejlepší naše sbírky pohádek. Patrně jenom specielní určení této sbírky, pro mládež, zdrželo p. vydavatele, aby více pohádek podal dialektem než kolik fakticky podal; jinak arci byli bychom si přáli, aby pokud možno celá sbírka podána byla dialektem. Ač nemůže býti naším účelem sbírku tuto, určenou pro mládež, posuzovati zde se stanoviska paedagogického, podotýkáme přece, že výběr učiněn je s jemným taktem osvědčeného učitele. Ježto sbírka nemá účelu přesně vědeckého, nemůže vědecká cena její ovšem vyrovnati se vědecké ceně na př. sbírky Kuldovy. Zejména co do novosti látek pohádkových není výsledek přítomné sbírky příliš značný. Většina je známa odjinud a proměny, které pohádky ty prodělaly, třebas jen od dob, kdy Kulda je sbíral, nejsou vždy na prospěch pohádky. Nemůžeme se o věci této ze široka rozepisovati, uvádíme za příklad jen pohádku o „Marušce“, která je zde velmi chudobným, porušeným a psychologicky sotva pravděpodobným odleskem známé pohádky o Zlatovlásce. Knížka je ozdobena několika dosti pěknými obrázky K. L. Thumy. Illustrátor pohádek arci neměl by vedle stránky umělecké pouštěti se zřetele též vědeckou, jinak řečeno, měl by býti též folkloristou. Abychom to osvětlili jediným jen dokladem, podotýkáme, že na obrázku při pohádce „O zlatém prsténku“ je namalován drak dle obecné dnes představy; avšak představa lidu slovanského o draku je poněkud jiná, jak vidno z četných uhersko-slovenských pohádek, dle nichž drak v podstatě má postavu l i d s k o u — arci třeba s devíti hlavami a jinými nelidskými přímětky. S tím shoduje se také zmíněná valašská pohádka, dle níž drak nosí prsten na levé r u c e! Na obrázku drak má prsten ovšem na tlapě, nikoli na ruce, a k tomu ještě na pravé. Nemají-li tedy obrázky přidané k národním pohádkám býti kosmopolitické, třeba jest i našim malířům, důkladněji studovati duševní život našeho lidu. —Doporučujeme knížku tuto všem přátelům české mládeže a čekáme dychtivě další svazečky. *V. H.*

Paměti farnosti Holické. Podává **Jan Drápal.** V Olomouci 1893. Stran 95. Cena 35 kr. poštou. — Je to příležitostný spisek, vydaný vzpomínkou na konsekraci holického chrámu Páně dne 28. května 1893 vykonanou; tím se vysvětluje, že větší polovice knížky, totiž celá I. část o 52

str. je věnována dějinám chrámu kdežto část II. obsahuje jen stručné črty z dějin přifařených obcí. Místopisné prameny Holice jsou ovšem velmi skrovny, dle toho i dějiny místní chudy. Při dědině Novém Světě praví se, že zachovaly se výsadní listiny z r. 1458 a 1618 jakož i smlouva rybářská z r. 1502 v originále. Byli bychom si přáli listiny ty alespoň u výtahu poznati. Co do jazyka shledáváme některé poklesky (dvouma, celt místo stan a pod.) Nápis odstavce „Ultima holicensis Thule“ není tuším ve spisku populárním na místě. Ostatně jsme povděčni p. spisovateli za tento příspěvek k místopisu hanáckých dědin. Knížku zdobí několik pěkných obrázků, z nichž zvláště uvádíme starý (zbořený) kostel a starou pečeť obce z r. 1675 *V. H.*

Dr. Č. Zíbrt: Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku. V Praze 1894. Nákladem české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Studium folkloristické zmáhá se v poslední době u nás měrou netušenou. Mnoho časopisů našich přináší stati z oboru mladé této vědy, leč většina jich js u jen práce povrchní. Folklor jako věc nová rázem si u nás dobyl půdy a hned pokoušeli se na poli tom lidé průpravy k tomu rozličné. Jedni povrchní z tištěného materiálu jen českého sestavovali zábavné článečky, nepřicházejíce obyčejně v stati své k výsledkům žádným nebo chybným, poněvadž nebyly založeny na znalosti předmětu podobného v jiných dobách a u jiných národů, jiní horlivě prostudovavše, pokud možno nejvíce památek staročeských a jiných národů evropských, někdy i neevropských s pílí nevšední věnovali namáhání své studiu lidovědy. Mezi tyto druhé na prvním místě řadíme docenta kulturní historie na české universitě dr. Č. Zíbrta. — Zíbrt od prvních počátků své dráhy literární ukázal, že pochopil vážnou práci vědeckou. Oddal se předmětu, tehdy u nás o p r a v d o v ě téměř nepěstovanému, ozbrojen znalostí odborné literatury všeevropské a obdařen pílí neúmornou. Jeho „Staročeské výroční obyčeje“ vzbudily pravděpodobné naděje ve vážnou práci. V krátké době obohacena pak odborná literatura naše řadou cenných jeho prací. (Myslivecké pověry. — Z her a zábav staročeských. — Poctivé mravy. — Dějiny kroje. — Dějiny kulturní historie a j.) Dnes leží před námi nová práce Zíbrtova „Seznam pověr a zvyklostí pohanských z VIII. věku, z folkloristických prací dílo Zíbrtovo, dle našeho úsudku, dosud nejlepší. — Autor vykládá tu tucet úryvkovitých nadpisů rukopisu chovaného ve Vatikánské knihovně v Římě, jednajících o pohřebních obyčejích, o slavení památky mrtvých, o obřadech v měsíci únoru, o svatyních pohanských, o obyčejích konaných na místech zasvěcených bohoslužbě, o pohanských schůzkách a obětech, o obřadech na skalách a návrších atd. atd. — Sám zmiňuje se o tom, že látka tato byla již propracována, ale zcela jinak chce postupovati sám: na základě širším sbírá je materiál všech věků a národů nejen evropských, nýbrž i u primitivních národů jiných. Střízlivou a důkladnou cestou tou přichází pak k úsudkům, které všechny vyznívají principem Tylorovým, že ten který obyčej mohl vzniknouti u národů různých stejným pochodem myšlenkovým, jakmile byly dány podmínky jeho vzniku.

Práce Zíbrtova ukazuje obdivuhodný jeho rozvoj. Od prací založených na materiálu staročeském a všeslovanském vyspěl autor v znalost literatury folkloristické, jakou u nás neosvědčil nikdo jiný.

Zd. V. Tobolka.

Pravěká osada u nejjižnější cihelny v Čáslavi. Sepsal **Kliment Čermák**, c. k. konservator. (Příspěvky archæologické z Čáslavska. Seš. VIII.) Spisovatel zkoumal osadu tuto od r. 1885 a uveřejnil již o výzkumech těchto několik zajímavých zpráv. Ve spisku svrchu uvedeném jsou však shrnuty všechny výsledky mnohaletého zkoumání jeho na předhistorickém sídlišti tomto, na němž roztroušeny byly ohniště, jámy odpadkové, bydliště zimní a hroby kostrové, a které vykazuje i rozsáhlou kulturní vrstvu v okolí dotčených jam se rozprostírající. Již r. 1886 a 1891 byly tu objeveny kostry dětské, jedna z nich v poloze skrčené se sekyrkou kamennou, druhá však docela setlelá, a r. 1893 byl v jámě jedné zase objeven hrob se skrčenou kostrou, na pravém boku spočívající, při níž nalezen byl úlomek pazourkového nožíku, amfibolitová sekera, jehlice kostěná, zlomek sídla kostěného a pohár zvoncovitý, otisky pletené šňůry okrášlený. V jamách byly nalezeny četné nožíky pazourkové, hlazené nástroje kamenné a po různu též předměty kostěné, přesleny a jehlancovitá závaží hliněná. Hojně je zastoupena keramika, a tu vynikají nejvíce tečkovanými okrasami opatřené střepy, jež se zcela shodují s oněmi, které v neolithických jamách u V. Mašovic nalezeny byly, a o nichž v č. 43 našeho časopisu zpráva podána byla. V cihelně čáslavské vyskytly se ale i mladší střepy tuhované, bronzová jehlice a novější knoflíky, z nichž autor některé do doby ténské klade. — Kosti zvířecí z jam dobyté pocházejí z hovězího do-

býtka a ze psa. Spisovatel soudí z toho, že zde sídlil lid pastýřský, s kulturou neolithickou, a že z kultur pokročilejších k lidem těmto vnikla bronzová jehlice, pak ony ještě mladší knoflíky, jejichžto příslušnost k celému nálezu je ovšem svrchovaně pochybná, čímž se ostatně autor netají. — K pěknému spisku tomuto jsou připojeny tři tabulky, zobrazující nálezy příslušné. *J. P.*

Die megalithischen Græber [Steinkammergræber] Deutschlands. I. Altmark. *(Megalithické hroby [hroby skřínkové] v Německu. I. Stará Marka.)* Napsali **Eduard Krause a dr. Otto Schoetensack.** S devíti tabulkami. Zvláštní otisk z „Zeitschrift für Ethnologie" 1893. Jest to první svazek větší práce o megalithických hrobech Německa a důležitý příspěvek ku poznání neolithické kultury ve střední Evropě. Megalithické hroby ve Staré Marce sestávají z komor obdélníkových, 2—12 m dlouhých, zřídka okrouhlých, které zbudovány jsou z obrovských bludných balvanů, až na sta centů těžkých. Komory tyto byly na straně zevnější obsypány náspem, aby se následkem velké tíže krytby nerozestoupily, a bývají často obklopeny kameny do kruhu sestavenými. Zajímavo je, že se hroby megalithické vyskýtají pouze na místech, kde po ruce bylo bludných balvanů. Kde tyto scházejí, scházejí ve Staré Marce i hroby megalithické. Byly to asi hroby vynikajících osob. Jelikož mrtvoly sotva ve hloubce jednoho metru v písčité půdě pohřbeny byly, nezůstalo v hrobech ani skrovných zbytků po kostrách, které během času zcela za své vzaly, a zachovaly se pouze milodary, sestávající z nástrojů kamenných a z hrubých, ve volné ruce urobených nádob, zřídka kdy celých, obyčejně jen ve střepech pozůstalých. Kamenné nástroje jsou prismatické nožíky pazourkové, sekyry a úzká dláta z pazourku s ostřím přibroušeným a také z rozmanitých hornin urobené, pak provrtané mlaty s děrami poměrně úzkými. — Hliněně zboží je hrubé s okrasami primitivními, sestávajícími z klikatých a souběžných rýh, pak z pásků rovně a klikatě vedených, které do nádoby vytlačeny byly pomocí čtyrhranného dřívka neb kosti anebo nějakým rýhovadlem, tupými zuby opatřeným. — Spisovatelé podávají dílem na základě vlastního zkoumání, dílem na základě zpráv starších stručné popisy 190 megalithických hrobů ve Staré Marce, z nichž na naše časy sotva polovice se zachovala. *J. P.*

Český Lid roč. III. č. 1—6. Redaktoři: **Dr. Čeněk Zíbrt a dr. Lubor Niederle.** Ročník tento obsahuje zejména následující články: A) Kulturní historie a ethografie: *J. Matějka:* Malované modlitební knížky z XVIII. a ze začátku XIX. století. — *Zikmund Winter:* Šat smutku a smrti u starých Čechův. Zprávy ze XVI. stol. — *Alois Jirásek:* Skotácké halekání na Náchodsku. — *J. Fr. Hruška:* Statek i chalupa na Chodsku. — *Lucie Bakešová:* Dětské hry tělocvičné na Moravě. — *A. Šolta:* Lidové zkazky o rýhách na zdech kostelních. — *Josef Čižmář:* Proč? Zkazky lidu slovenského. *Albert Hrádek:* Pověsti ze Železnobrodska. — *Čeněk Zíbrt:* Staročeské sbírky „pohádek" (hádanek). — *Frant Racek:* Trouba proti mračnům. — *V. J Nováček:* Růže z Jericha v staročeském zvykosloví štědrovečerním. — *J. Cvrček:* Prosba „rolníků" bzeneckých r. 1777, aby lány jim udělené zase jim odňaty byly. — *M. Kozák:* Paběrky o kroji plzenském. — *Václav Vaněk:* Modlitby našeho lidu. — *J. V. Želízko:* Pálení ohňů v Pošumaví v září a na letnice. — *Čeněk Zíbrt:* Zpráva o Krakonošovi (Rýbrcolovi) r. 1618. — *Fr. Lego:* Kostelní praporce z okolí Počátek. — *Kliment Čermák:* Dopis selky od Ronova n D. z r. 1620. — *K. Chytil:* Staročeské lidové názvy koní v XVI. století. — *Vinc. Paulus:* Svatba v okolí Chrasti (na Chrudimsku). — *Jan Koula:* Malby domků na nejjižnější Moravě. — *O. Hostinský:* O naší světské písni lidové — *O. G. Paroubek:* O lidu poddaném na panství poděbradském za XVIII. věku. — *Jos. Vávra:* Vánoční chození s bukálem (bukačem) v Berouně r. 1777. — *Fr. Košák:* Dušičky nosívají šedivá mračna. — *A. Šolta:* Staré pověsti o zlatě v Krkonoších. — *L. Böhm Romanovský:* Pověsť o původu koní na Mělnicku. — *V. Hauer:* Selský statek ve Slezsku. — *V. Tille:* O studiu lidu a pohádek. — *B. V. Konečný:* Vypsání klokočového dřeva moci. — *Fr. Pastrnek:* O krojových názvech slovenských. — *K. J. Červinka:* Košařství na Novojičínsku. — *Václ. Řezníček:* Hřívka s místními jmény v království Českém. — *Fr. Racek:* Chození s „Luckami" v Kostelci u Vorlíka a v okolí. — *K. H. Dvořák:* O Hoppovi. — *V. J. Nováček:* Jak chytali na vojnu — *Čeněk Zíbrt:* Svatební a obžinkový průvod z pracheňského kraje r. 1836. — *L. Říznerova-Podjavorinská:* Magické recepty slovenské. — *Jos. Vávra:* Z berounské knihy kšaftů. — *M. Dvořák:* Některé pověry hospodářské předešlého věku. — *Jos. Čižmář:* Zvířecí mluva na Slovensku — Pověsti o pokladech z Jibočeska. — *J. Zítek:* „Puška" při zakončení mlatu. — *Mat. Staněk:* Čary a kouzla z okolí Týna nad Vltavou. — *Čeněk Zíbrt:*

Dešťoměr prý rozhání mračna. — *Jos. Soukal*: O hejkalovi. — *Čeněk Zíbrt*: Tištěné formuláře lidových pozvání na svatbu a křtiny. — *Václ. Schwarz*: Obyčej „placení od máje“ na Strakonicku. — *Ant. Tomíček*: Lidové názory v Herálecku (v Čechách) o vodě, ohni a zemi. — *Jan A. Novák*: A. P. Zátureckého Slovenská pořekadla. — *Arnošt Kraus*: Horia a Gloska. — *Jos. Klvaňa:* O lidových krojích na moravském Slovensku. — Staré zprávy o hospodáříčkovi. — *Aug. Hajný:* České tance. — *Václ. Tille:* Staročeské zaříkadlo bolesti zubní. — *B. Č.*: Vítací řeč při návštěvě stavby. — *L. Bakešová*: Ozdoby ovčáckého bičiska na Moravě a na Slovensku. — *M. Wanklová*: Ozdoba židlic na Moravě. — *Zd. V. Tobolka*: O Velesovi. — *Fr. Vaňous*: Lidové žerty o letnicích. — *K. V. Adámek*: Záklopy-křestními listy našich staveb lidových. — Jména pozemků u lidu českého. — B) *Anthropologie a archaeologie*: *J. Matiegka*: Sbírka materialů k předhistorické anthropologii zemí českých. III. Další lebky doby pozdní. — *Br. Jelínek*: Památky slovanského pravěku v místních názvech se zvláštním ohledem na Čechy. — *Jarosl. Haasz:* Ochrana památek a starožitností u nás. — *A. Šolta:* Starobylé kříže v okolí Domažlic, Německého Brodu, na Taborsku a v Lužici. — *L. Niederle:* O mladší době kamenné v Čechách. — *J. Matiegka*: O rozšíření kamenných nástrojů v Čechach a na Moravě vzhledem ku geologickému složení země. — *Bedř. Moravec:* Homberk. — *J. Matiegka:* O tvarech srpů a jich užívání v době předhistorické. — *Jan Nálerka:* Vala a Hrádek u Miletína. – *J. Knies:* Předhistorické nálezy z pozdní doby slovanské na Moravě. — *L. Niederle:* Devátý ruský archaeologický sjezd ve Vilně. – *Jan Kučera*: Pravěká sídliště s poříčí Olšavy, Vláry a Senice na moravském Slovensku. — *Fr. Kučera*: Předhistorické nálezy na Lounsku I. Pohřebiště úherecké. — Kromě toho obsahuje ročník uvedený referáty o spisech a časopisech, časové zprávy, drobné zprávy archaeologické a různé jiné zprávy. — „Český Lid“ vychází jednou za dva měsíce v sešitech o 6—7 arších velkého 8° formátu a předplácí se na celý rok za 4 zl.

Mittheilungen der praehistorischen Commission der kais. Akademie der Wissenschaften. Od r. 1887 vydává předhistorická komise cís. akademie věd ve Vídni své zprávy ve zvláštních sešitech, jichž dosud tři vydány byly. Ve všech nacházíme podrobná pojednání o důležitých výzkumech předhistorických. Sešity vydané obsahují následující články: **Sešit 1 z r. 1887**: Osmá zpráva předhistorické komise mathematické a přírodovědecké třídy cís. akademie věd: A) Nalezy na Salzbergu u Hallstattu r. 1886. Sděluje J. Szombathy. B) Výzkumy na předhistorických a římských nalezištích v Přímoří a v Krajině. Napsal prof. dr. C. Moser v Terstu. — Zpráva o výkopkách, c. k. dvorským muzeem r. 1877 a 1878 na Salzbergu a Hallbergu u Hallstattu podniknutých. Podává Fr. Heger. — **Sešit 2 z r. 1890**: Mohyly v župě šoproňské. Napsal Fr. Heger. — Mohyly u Gemeinlebarn. Prozkoumal dr. Vojtěch Dungel, popsal Jos. Szombathy. (K tomuto článku jsou přidány dvě barvotiskem provedené tabulky.) — **Sešit 3 z r. 1893**: Mohyla u Langlebarn v Dol. Rakousích. Zprávu podává Jos. Szombathy. — Příspěvky k nauce o tvarech předmětů z doby předhistorické. (Zpráva o některých muzejích ve vých. Italii). Podává dr. Mořic Hörnes. — O nejstarších výkopkách v jeskyních u Brna. Napsal professor R. Trampler. — Nálezy a výzkumy z předhistorické a římské doby u Amstetten v Dol. Rakousích. Podává Fr. Heger. V posléze uvedeném článku pojednává spisovatel obšírně o mohylách z doby bronzové, rozkládajících se na pravém břehu řeky Ybbs severně od obce Winklarn. Nálezy z mohyl těchto shodují se v mnohém s mohylami v jihozápadních Čechách, jeví shodu s některými mohylami bavorskými a obsahovaly též předměty rázu uherského. Na str. 150 poznamenává spisovatel, že mohyly takové na Moravě scházejí. Mohyly stavbou i obsahem s uvedenými mohylami shodné, nebyly na Moravě dosud zjištěny, redaktor tohoto časopisu zjistil však u Oblekovic, nedaleko známého pohřebiště se skrčenými kostrami žarové hroby s popelnicemi, v nichž nalezeny byly též náramky bronzové, podobné náramkům z mohyl u Winklarn, které v uvedeném pojednání pod č. 4–6, 29 až 31 jsou vyobrazeny. Žárové hroby ony jsou na polích odedávna obdělávaných a nemají asi proto již náspů mohylových. — Dále podává týž autor krátké zprávy o nálezu kostrového hrobu u Greinsfurthu, z něhož vyobrazuje jehlici s kulovitou, kolmou děrou protknutou hlavicí a s tělem šroubovitým, pak o popelnicovém hrobě u Allersdorfu objeveném. — Důležitý je popis skupiny mohyl žárových z 1.–2. věku po Kr. mezi osadami Winklarn a Wassering, vykazujících provincialní kulturu římskou. V mohylach těchto vyskytly se též nádoby rázu hradištného spolu s fibulemi rázu provincialně-římského, čímž znova doloženo je, že t. zv. ráz hradištný již v prvních sto-

letích po Kr. v římské državě Noricum rozšířen byl. Tím padá přední positivní archaeologický důvod, o nějž se odpůrci t. zv. školy slovanské opírali. *J. P.*

Niederlausitzer Mittheilungen. III. seš. 3–7 obsahují následující obšírnější pojednání z oboru národopisu a praehistorie: *Dr. H. Jentsch:* Seznam předhistorických nálezů z kraje Spremberského. — *Týž:* Římské mince v Dolní Lužici. — *Týž:* Poklad zlatých a bronzových předmětů od Sylova v kraji Chotěbuzském. — *Týž:* Hromadný nález bronzů od Křížova a popelnice od Wiesendorfu. — *Dr. M. Wehrmann:* Stará zpráva o nálezu popelnic u Lubna. — *H. Jentsch:* Předslovanské tkaniny. — *Ad. Voigtmann:* Pohřebiště u Belkova. — *H. Jentsch:* Z pohřebišť u Reichersdorfu. Nálezy provincialně-římské u Gubenu. — *Týž:* Nové nálezy na hradišti u Stargradu. — *Dr. Schneider:* Stará zpráva o „Schlossbergu u Burgu. — Nové zprávy o hradištích v kraji lukovském od *H. Küstera* a *H. Jentsche.* — *H. Jentsch:* Nálezy železných předmětů z vendického středověku. — *Dr. Pavel Kupka:* Nářečí v kraji gubenském. — Ukázky dialektické. Názvy tratí. — Kamenné kříže. Pověsti. Starobylé kameny a j. —

Hovorna.

Národu československému!

Hlavní výbor Národopisné výstavy československé považuje za svou povinnost, rozptýliti všeliké v poslední době šířené pochybnosti a obavy, podniku výstavního se týkající, a proto určitě prohlašuje: Národopisná výstava československá r. 1895 v Praze konati se bude, neboť není žádného platného důvodu k odročení, tím méně pak k úplnému zanechání díla šťastně započatého a daleko již dospělého.

Proti programu Národopisné výstavy československé, jejž celý národ zná a jenž předložen byl svého času povolaným k tomu činitelům, se žádné strany nebylo ničeho namítáno, ba na základě programu toho sl. sněmem království Českého povolena výstavě, po splnění všech podmínek uskutečnění její zajišťujících, značná subvence zemská a odevzdáno již i výstaviště a sice výslovně pro rok 1895. Štědrou pomocí pak přispěli dílu tomu královská Praha, četné jiné obce, tělesa samosprávná, jakož i přemnozí obětaví jednotlivci; v přípravných pracích, již po dva roky pilně konaných, zejména pak v půldruhém stu výstavek dosud pořádaných uložen jest vedle velikého kapitálu hmotného i nemenší duševní, jenž obojí nemůže se vzíti nazpět; ruch národopisný vůbec po všech krajích československých nabyl již takového rozsahu a takové síly, že naprosto nelze jej zastaviti před blízkým již posledním cílem bez velké mravní škody pro veškerý národ.

Neohlížejme se tedy po okamžité větší neb menší míře přízně, jíž Národopisné výstavě věnují kruhy v ní nesúčastněné, nýbrž vytrvejme svorně při velkém kulturním podniku národním v pevné důvěře, že nade všemi pochybnostmi, nade vší nepřízní dokonale zvítězí v příštím létě plný zdar a důstojný průběh Národopisné výstavy československé samotné, k němuž každý nechť přispěje dle sil svých a dle povolání svého.

V PRAZE, dne 12 září 1894.

Dr. *Vladimír* hrabě *Lažanský,*
předseda.

Prof. dr. *O. Hostinský,* místopředseda.
F. A. Šubert, místopředseda.
Art. Häusler, místopředseda.
Josef Ort, pokladník.
Dr. *Em. Kovář,* jednatel.

Zprávy spolkové.

Svorným přičiněním celého národa blíží se rychlým krokem významný rok, v němž všemu světu ukázati se má národ československý na *národopisné výstavě v Praze,* jakým od nepaměti byl a posud jest, v samostatném životě svém, v odvěké kultuře své. — Vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci dostalo se již před dvěma lety ústředním výborem národopisné výstavy v Praze čestného vyzvání, aby se chopil přípravné činnosti výstavní na východní Moravě, po předně na Hané. — A ze zpráv v časopisu našem posud uveřejněných vysvítá, že spolek náš nelenil, nýbrž pilně připravoval půdu pro výstavu, seč byl. V práci této vděčné zvláště horliv byl léta tohoto, snaže se, aby v první řadě naše Haná důstojně byla zastoupena na výstavě národopisné.

Na den úmrtí sv. Methoděje rozeslal výbor vlast. spolku muzejního na vše strany „Poslání Hanákům,“ v němž upozornil, že

život hanácký nejlépe by znázorniti se mohl na výstavě v hanáckém gruntě, který by byl věrným zrcadlem obydlí hanáckého se vším životem; vyzval města hanácká aby súčastnila se souborné výstavy měst českých, upozornil místní odbory a jednotlivce, aby přispěli dle možnosti pro výstavu kollektivní a oddělení statistické, literární a j.; neopomenul též zavčas upoutati pozornost na obnovení starobylých her, slavností, zvyků a obyčejů hanáckých na výstavišti; konečně snažil se zabezpečiti též finančně zdar výstavy poučuje o důležitosti sbírek peněžných a garancie pro výstavu se blížící.

Za tím účelem svolal po důkladných přípravách na den 2 června do Olomouce důvěrnou schůzi, k níž pozval novinami i zvláštními pozvánkami všechny hanácké národní ústavy a místní odbory, lid i intelligenci, město i venkov, vůbec všechny vrstvy, jež zájem jeví pro výstavu národopisnou. Mimo poslání jednal delegát Dr. Tille a jednatel Vyvlečka osobně se zástupci některých měst i národ. odborů ve příčině té, jako v Přerově, Kroměříži, Prostějově, Tovačově a j.

Schůze ohlášená konala se skutečně dne 2. června 1894 v místnostech České besedy v Olomouci za účastenství velmi hojného. Zahájil ji po 10 hod před pol. vys. důst. pan Anatol hrabě d'Orsay, jako předseda vlast. muzej. spolku, uvítav vřelým proslovem, v němž ocenil sdružování ku společné práci, zejmena ku práci národopisné, účastníky schůze ze všech krajů hanáckých, ba i ze zlaté Prahy (pp. Pazderu a Fialu) a z Brněnska (pí. L. Bakešovou) sem došlé. Præsenční listina vykazovala na 90 účastníků, mezi nimi 20 dám. — Z hanáckých měst byla zastoupena: Kroměříž, Přerov, Prostějov, Kojetín, Němčice, Bystřice p. Host. Z národopisných odborů: Lipensko, Litovelsko, Vyškovsko, Přerovsko, Prostějov, Náklo, Smržice, V. Týnec, Olšany, Příkazy, Hnojice, dále olom. učit. jedn. a četní zástupci rolnického venkova se starostou p. J. Vychodilem z Topolan v čele.

Jelikož však nejdůst. panu prelátovi d'Orsayovi bylo o polednách na Slovácko odejeti, převzal další řízení schůze p. dr. Jan Hynek, vyzvav přítomné, aby zvolili sobě pro schůzi předsednictvo a zapisovatele. — Po návrhu p. K. Wolfa zvolen aklamací p. dr. Hynek za předsedu, aby — jak děl — výbor muzej. spolku takto uctěn byl za horlivou činnost svoji, jmenovitě národopisnou, a zamístopředsedy zvoleni pp.: ředitel E. Skála z Prostějova a starosta J. Vychodil z Topolan. — Za zapisovatele požádán byl p. K. Wolf, redaktor v Olomouci. —

Po té přednášel p. dr. Hruban, jako bývalý horlivý jednatel vl. spol. muzejn. zprávu o dosavádní činnosti spolku muz. na Hané pro příští národopisnou výstavu v Praze r. 1895.

Vzpomenuv jubilejní výstavy pražské r. 1891 a české chalupy na ní, pravil, že myšlénka národopisné výstavy má vznik sice na výstavě jubilejní, nicméně národop. činnost že začala na Moravě už mnohem dříve, a národopis že je myšlenkou moravskou, specielně, hanáckou, a olom. muz. spolek že to byl jenž se jí v čas uchopil a ukázal, že národopis není prací marnou ani směšnou. — Již roku 1887 mohlo prý se přispěním jeho vystoupiti v Němčicích na Hané s první národopisnou výstavkou a r. 1888 po druhé v Ořechově. — Když bylo přijato, pořádati národop. výstavu v Praze, muz. spolek zahájil ihned činnost. Svolal v lednu 1892 zástupce českých spolků v Olomouci a navrhl pracovní program, na jaře 1892 vydal provolání k Hané, na to spracoval důkladný dotazník se 700 otázek, a ustavený tenkráte dámský odbor uspořádal celou řadu přednášek j. v Tršicích, Penčicích a j. — Vl. muz. spolek vyzval společenstva živnostenská ke spolupůsobnosti a z něho vyšel podnět, že „Selská jednota pro Moravu“ chopila se myšlénky zbudovati na národopis. výstavě hanácký grunt. — Odložení výstavy z r. 1893 na r. 1895 vykořistěno bylo četnými výstavkami na Moravě, které téměř vesměs za spolupůsobení neb s poradou s muz. spolkem byly uspořádány, jako výstavky se slavnostmi národními ve Vyškově, Přerově, Tovačově, Kojetíně, Lipníku, Nákle, Hnojicích, Dřevohosticích, Senici a j. — Letos činnosť národopisná znovu oživla, a vydáno v dubnu již poslání k Hanákům, povzbuzující k důstojné repræsentaci Hané na výstavě. —

Paní Procházková doplnila ústy výmluvnými tento dosavádní obraz práce národopisné na Olomoucku zprávou o činnosti olomuckého dámského odboru, který vědom sobě jsa významu ženy v národě a účasti na poli kulturním neskládal ruky v klín, nýbrž vedle přednášek a publikací v časopisech různých organisoval zejména činnost sběratelskou a vykázati se může úspěchem krasným.

Pan Neduluha z Litovle konstatuje, že v městě L. utvořil se národopisný odbor, který po okolí, též na Uničovsku, Mohelsku a Konicku konal schůze a přednášky. — O prázdninách 1893 uspořádali výstava, jež se zdařila, avšak pro výstavu

pražskou nebylo jí s dostatek použito, jelikož nebylo známo, aniž pražským výborem udáno, které předměty pro výstavu zachovati by se měly. — Jelikož seznamy předmětův vystavených scházejí, bude třeba nové práce, jež bude tím obtížnější, že lidé pozbyli zájmu pro výstavu, a nesnadno bude předních nejpěknějších věcí sebrati.

Pan řed. E. Skála z Prostějova oznamuje, že v P. uspořádali r. 1893 výstavu, jež velmi dobře se vydařila. Poněvadž předmětů různých a velmi cenných hojně se sebralo, pojali myšlénku založiti krajinské muzeum, jež velkou část věcí z výstavky získalo, tak že muzeum pěkně urovnané 27 května otevříti mohli. — Seznamy jsou v evidenci i nebude těžko, výstavu pražskou čestně obeslati.

Dp. P. Vaculík, farář z Drysic, podal velmi důkladnou a zajímavou zprávu o činnosti národopisné na Vyškovsku. Tam uspořádali o slavnosti „Radhoště" roku 1892 výstavu, jež se v každé příčině znamenitě vydařila. Úspěch byl veliký, věci jsou sepsány, nové předměty darem i koupí získány. — Založen též spolek muzejní a národopisný, jenž rozvinul činnost intensivní zvláště poučnými přednáškami též na Bučovsku a Slavkovsku. Ve všech městech i vsích získáni důvěrníci, a takto nabyto organisace velmi čilé. Spolek připravil už celou řadu diagramů, fotografií, modelů; sebral cenné nádobí, nábytek vyhlazený a malovaný. Výbor doplněn 23 členy, již pilně pracují a doufají, že šťastně práci ukončí, jelikož i finančně jsou zabezpečeni.

Za Kroměřížsko podal zprávu pan dr. Dorazil z Kroměříže. Tam činnosť posud byla sporá, výstava žádná a je potřeba začíti od počátku. Nicméně dle vzoru napajedelského zorganisována činnost v celém kraji; jestiť tam již 10 odborů, z nichž každý samostatně dle udaného programu si vede. — V každé obci poučuje a sbírá duchovní s učitelem a starostou. Tyto dny uspořádáno bude asi 20 přednášek.

Za Přerov referoval p. star. Štěpka z Přerova. Konstatovav, že město Přerov uspořádalo 1893 výstavku, kteráž v ničem si nezadala za ostatními, oznámil též, že v Přerově utvořil se stálý odbor národopisný, jenž pilně pracuje pro zdar výstavy.

Ku zprávě této poznamenal vhodně p. učitel Kojecký, jako jednatel národopisného odboru, že žádoucno by bylo, aby výkonný výbor z Prahy zavčas upozornil na duševní stránku výstavy a dal co nejdříve podrobnou direktivu, jak v práci přípravné pokračovati dlužno, asi tím způsobem jako učinil p. dr. Niederle ve příčině výstavy archaeologické. Seznamy výstavy jsou k disposici.

Pan Kalovský, komin. mistr z Kojetína, upozornil, že národopisná výstavka Kojecká r. 1891 z prvních byla a ujišťuje, že místní odbor se přičiní, aby Kojecko co nejvíce přispělo ku oddělení hanáckému.

Za odbor lipenský podal zprávu vp. Bedřich Dušek, kaplan z Konice, rodák lipenský. V Lipníku uspořádána byla r. 1891 výstavka, jež probuditi měla i v okolí zájem pro činnost národopisnou. Zásluhu o ni zvláštní měli pp. Neff z Prahy a P. Wurm. Úspěch její byl znamenitý, neboť vyzískáno pro národní podniky na 100 zl. Z předmětů vystavených mají cenu pro národop. výstavu městské kroje, čepce, bohaté vyšívané pasy, nábytek vykládaný. Dle vzoru lipenského též Záhoří pořádalo výstavku v Dřevohosticích.

Za ferialní klub „Hanou" tlumočníkem byl p. učitel Ženčák z Hejčína, řka, že studentstvo, jako vždy a všude i ve příčině národopisné snažilo se buditi vědomí národní a staralo se o zachování starobylých zvyků a obyčejů lidových, tak že ústřední výbor na práci jeho s důvěrou spoléhati může. Dokladem dosavadní činnosti jest provedení starých zvyků při slavnostech v Tovačově a Přerově, pak sbírání krojů, sestavování diagramů atd.

Za místní odbor v Nákle mluvil pan učitel Mrázek, doznávaje, že zájem pro národop. výstavu v jejich kraji zásluhou muz. spolku olom. valně jest probuzen. Roku 1893 uspořádána tam výstavka se zdarem nemalým, zvláště přičiněním p. Wiedrmanna a pp. duchovních. — Místní odbor studuje dále obyčeje lidu, sbírá předměty, fotografuje souborné skupiny, vydal též popis gruntu a spis „Památky Nákla", v němž vylíčen život hanácký se zvyky i mravy od kolébky až ke hrobu. Pokud se týká obeslání Prahy, čeká se na dohodnutí s Litovlí.

Dp. P. O. Pavlík, farář z Býstročic, vzpomněl i sousedního *Slezska*, očekávaje, že důstojně bude v Praze na výstavě zastoupeno. V Opavě zahájilť činnost národ. s nadšením opravdivým řed. Prasek výstavou, jež vzbudila všestranný obdiv.

Konečně přihlásil se ke slovu p. starosta J. Vychodil z Topolan, oznamuje jménem rolnictva, že chtějí vystavěti na výstavě grunt, což ve schůzi starostů z okresu jednomyslně schváleno. Že však ku provedení této myšlenky mnoho peněz bude třeba, dovolává se dpp. duchovních, učitelů i rolníků, aby pilně sbírali a upisovali k účelu tomu.

Když nikdo více slova se neujímal, vyslovil předsedající p. dr. Hynek potěšení

z činnosti v podaných zprávách se zračící, z nichž vidno, že Hanáci naši nejsou poslední v nadšení a práci přípravné pro národop. výstavu. — K doplnění organisace třeba jen návodu a ústředního orgánu, v němž by se všechny nitky práce národ. spojovaly, orgánu, k němuž každý, kdož pracovati chce, s důvěrou by se mohl obrátiti. A takový orgán kéž vzejde z nastávajících voleb v ústředním odboru hanáckém.

Dříve než k volbám se přikročiti mělo, učiněna čtvrťhodinová přestávka, načež o $^1/_4$1 odp. jal se mluviti vdp. P. Wurm o našem úkolu národopisném, přijav do řeči své na vyzvání p. předsedy též návrh, jak by organisaci ústř. národop. odboru pro Hanou nejraději provedenu viděl. —

„Ze všech podniků, — pravil — které provedeny byly od r. 1848 v našem národě, jest činnost národopisná nejdůležitější. Čelíť k očistění národa našeho před světem. Popírali nám dosud kulturní minulost, proto my všecky své památky musíme vyhledati, sestaviti a pozvati svět do zlaté Prahy, aby viděl, že jsme ostatním národům rovni. Výstava národopisná nebude jen naší chloubou a svědectvím o práci a dovednosti našich předků, ona bude také pomníkem a splátkou dluhů našim předkům. Je to naše svatá povinnost, abychom obhájili čest předkův svých. A my to provedeme, protože nám bude pomáhati Bůh a sv. Václav a slovanští apoštolové sv. Cyrill a Methoděj. Je třeba úzkého spojení měst s venkovem a navrhuji proto, aby sestavení ústředního hanáckého odboru svěřeno bylo výboru olomuckého muzejního spolku, který vyzve města a národní korporace i spolky pro vyslání delegátů, a svolá je do 2 neděl ke společné schůzi. — Mimo to výboru muzejního spolku ponechává se, aby povolal do oboru tohoto znalce. Konečně navrhuji, aby zřízen byl dámský odbor pro Hanou.“

Schůze schválila spotleskem oba návrhy.

Z volných návrhů podán jeden p. starostou Vychodilem, aby sbírky zahájily se pro postavení hanáckého gruntu na výstavě. — Předseda dr. Hynek slibuje, že podání toto nový výbor jistě vezme v úvahu pilnou a prohlašuje o 1. hodině schůzi za skončenou, vzdav napřed díky za hojnou účast a trpělivost.

Výbor Vlast. muzejn. spolku povzbuzen nadšením, s jakýmž pozvání jeho ku společné práci národopisné na celé Hané bylo přijato, jal se ihned organisovati ústřední výbor pro Hanou, jenž by další práce přípravné pro výstavu samostatně se ujal. Za tím účelem vyzval obecní rady všech měst hanáckých, národopisné odbory, selské jednoty a hospodářské spolky, živnostenská společenstva, učitelské jednoty, střední školy, dámský odbor, spolky olomucké, záložny i spořitelny, cukrovary, sladovny i pivovary, ferialní klub Hanou, jakož i redakce všech místních listův, aby vyslaly delegáty do výboru zamýšleného a výbor ustavený dle potřeby se sesílil znalci a odborníky různými, k nimž také výbor muz. spolku v plném počtu se přidal.

Z rad městských vysláni byli tito pp. delegáti: za město Prostějov p. řed. Ed. Skála, za město Přerov p. starosta Jos. Štěpka, za město Kroměříž člen městské rady, za město Holešov p. E. Peck, naducitel z Domaželic, za město Loštice p. Rud. Schönhöffer, za město Kojetín p. dr. Křeček, za Bystřici p. V. Zbořil, měšťan, za rolnickou školu a národop. odbor ve Vyškově p. Jar. Tebich, ředitel.

Nový tento odbor sejíti se měl na slav. apoštolův slovanských ku první schůzi poradné: nicméně nenadálým úmrtím předsedy spolku muzejního, vys. důst. pana hraběte d'Orsaye přerušena byla poněkud činnost výboru muzejního, tak že nutno bylo schůzi onu odložiti na den 15 července 1894.

Schůze konala se dne určeného po 10 hod. v místnostech české besedy a dostavil se k ní hojný počet dám a pánů z města i venkova. Zahájil ji místopředseda muz spolku p dr. J. Hynek. Přivítal přítomné a uvedl příčiny, proč schůze nekonala se již dříve. Potom zvolen za předsedu schůze, a zapisovatelem p. Wolf. Účelem schůze bylo zříditi ústřední orgán, který by stál v čele národopisné práce na Hané. O složení a působnosti tohoto ústředního sboru rozpředla se široká debata. První mluvil zástupce národopisného výboru pražského dr. V. Tille, který vytkl za úkol ústředního výboru, který se má voliti v Olomouci, organisování sběratelské činnosti a příprav zvykových, vésti a udržovati četné národopisné výbory na Hané a povzbuzovati je k činnosti, nabádati k podpoře podniků čistě hanáckých jako vystavení hanáckého gruntu atd. Debaty súčastnili se dále pp: Vyvlečka, uč. Zenčák, uč. Mrázek, Vychodil z Topolan, řed. Tebich z Vyškova, inž. Pallat, Otáhal, Vaca z Holice, Hejret a dr. Ambros a přijat konečně doplněný a rozšířený návrh pp. dra Tilleho, aby pro vedení národopisné práce ustavil se z výboru vlasten. muz. spolku ústřední administrativní sbor rozšířený delegáty hlavních odborů národop. na Hané a jinými vyni-

kajícími pracovníky. Schůze sboru svolávati bude výbor mus. spolku. Protože hlavní práce musí se provésti na venkově, všecky venkovské odbory pro poučení a pokyny obracejtež se k muz. spolku v Olomouci, který stojí v čele nového ústředního hanáckého sboru národopisného.

Tak zaveden v národopisnou činnost na Hané nový, oživující proud, který zajisté všechny páky a všechny síly národní byl by uvedl v pravidelný a mocný pohyb, kdyby nebyl na mnohých místech s odporem se potkal; míníme tím rozštěpování činnosti s různých míst a ochablost nejčinnějších faktorů národopisných v samém odboru ústředním: nicméně ze všech prací přípravných pevně důvěřujeme, že naše Haná ukáže se na vystavě r. 1895 v rouše, jaké jí přísluší. — — Netřeba než rozpomenouti se krásných výstav, jež tyto prázdniny pořádány v Napajedlích, Kroměříži, Kvasicích a j., na jichž uspořádání vl. muzejní spolek, požádán byv o to, milerád se súčastnil; mimo to navštívili jednotliví členové výboru muzejního všechny téměř ostatní výstavky na Moravě pořádané, tak v Troubsku, ve Velké, i v Litomyšli v Čechách, aby zorientovali se o způsobu uspořádání jejich a tu i tam radou svou i zkušeností přispěli ku praktickému použití jejich.

Co se týká obeslání výstavy pražské vl. muzeem olomuckým, vyhlédnuty již p. dr. Niederlem četné předměty archaeologické, národopisné i průmyslové, jimiž dojista čestně obohacena bude výstava národopisná. a výbor schválil již zapůjčení jejich na dobu výstavy. Kromě množství výstavních tabulí (tableaux) dojista zvláštní pozornosti se budou těšiti hroby kostrové i popelnicové, bohaté nálezy kompletní, figurina bolešovského obra Drasala, nádherné výšivky a m. j. —

Z místních odborů podává zprávy výboru muzejnímu o činnosti své jedině odbor vyškovský. —

S úspěchem uznání hodným pracuje nyní v Olomouci pro výstavu odbor zemědělský, jenž za řízení selské jednoty péči má o vystavení hanáckého gruntu na výstavě, a dle rostoucích stále příspěvků lze se nadíti, že záměr jeho brzy šťastně bude proveden, tím spíše, že se mu podařilo získati z Choliny krásný, typický starý grunt hanácký. —

Kdyby tudíž ústřední výbor žádné další práce se nepodjal, zbývá mu vděčný ještě úkol, vyzdobiti tento grunt hanácký a oživiti jej — životem hanáckým jakož i podporovati dle sil fond garanční příspěvky peněžitými i upisováním záruky finanční. —

Jak už v předešlém čísle členům svým jsme oznámili, stihla spolek náš těžká a truchlivá rána dne 30 června t. r., kdy nám vyrvala neuprosná Morana ze středu našeho prvního a dosud jediného předsedu, spoluzakladatele a největšího dobrodince spolku, vp. důst. pana Anatole hraběte d'Orsaye, sídelního kanovníka a inful. rektora u sv. Anny v Olomouci. — Výbor shromáždil se ihned ku poradě, jakým způsobem nejlépe by uctil naposledy člena svého nenahraditelného. Za tou příčinou rozeslal téhož dne 300 úmrtních ohlášení členům čestným i zakládajícím, spolkům a ústavům vědeckým i jiným vynikajícím osobám a přátelům zesnulého. Dva členové výboru odebrali se ihned do residence soustrast vysloviti příbuzným.

Pohřbu, který se konal dne 2. července odpoledne způsobem velkolepým, účastnil se výbor plným počtem a položil na rakev nebožtíkovu drahocenný věnec s černou stuhou. Jaké lásky a úcty zesnulý v širém kraji, zvláště mezi učenci našimi požíval, toho výmluvným jsou důkazem mezi jiným četné soustrastné projevy, jimiž spolek náš poctěn byl, a z nichž aspoň hlavní tuto vypočítáme: Výkonného výboru národopisné jednoty v Praze, Společnosti přátel starožitností v Praze, Umělecko-průmyslového muzea v Praze archaeolog. spolku „Včela Čáslavská", průmyslového moravského muzea v Brně a dělnického spolku v Olomouci, spisovatele Jana Vychodila, básníka Frant. Skalíka, kustoda Maurice Trappa v Brně, konservatora Rosmaële ve Val. Meziříčí, professora J. B. Ševčíka t. č. v Jedovnici, národopisné jednoty v Prostějově a m. j.

Správy spolku ujal se zatím s péčí uznání hodnou p. místopředseda dr. Jan Hynek. —

Příhodného počasí letního používali pilně jednotliví známí členové spolku jako obyčejně k různým výzkumům vědeckým. Tak kopal neunavný dopisující člen náš i korrespondent c. k. ústřední komisse vídeňské, vp. Frant. Přikryl dále na Záhoří, bádal na Velehradě, ve Zdounkách, v Litenčicích se zvláštní však obětavostí jal se prokopávati památnou mohylu u Železné brány na cestě z Bělotína do Oder vedoucí, „Schossbügel" zvanou. Jestiť to pahrbek uměle nasypaný ve výši 10 m. a 80 m. široký, který bohatou kořist pilnému badateli slibuje. Výbor muzejního spolku povolil mu na kopání při stísněných poměrech svých 30 zl., ač práce sama dojista třikrát tolikých obětí vyžadovati bude. — Taktéž p. učiteli J. Kniesovi v Blánsku udělil výbor spolku na žádost jeho zatímní podporu 20 zl.,

aby prozkoumal jeskyně útvaru devonského v okolí blaneckém. Jednatel spolku ohlédl sobě zase staré hradisko přestavlcké, účastnil se kopání na pravěkém pohřebišti kožušanském, studoval praehistorické naleziště ve Slatěnicích a a odkryl pravěké hroby popelnicové i kostrové v Mezicích, z nichž hojná zvláště zajímavá kořist pro muzeum olomucké získána. — Kustodka pí. Vl. Havelková cestujíc ve příčině poučení národopisného v prázdninách po některých krajích Mor. Slovácka i Valašska, navštívila různé výstavky ve Velké, Napajedlích, Kvasicích, Uh. Brodě i Kroměříži konané, napomáhajíc ku zdaru jejich radou i skutkem, a upozornila spolek na některé zajímavé předměty z oboru archaeologie vystavené. Tak byl vystaven ve Velké pozoruhodný železný t. zv. palstáv, jakož i meč a kopí; v Napajedlách pěkné kamenné sekyrky, několik úlomků z popelnic rázu lužického, dále jednoduché, málo vypálené nádobky z hrobů a konečně velmi krásné spěžové náramky rázu hallštatského. Předměty tyto vykopány byly vesměs v okolí Napajedel. — V Uh. Brodě zajímala sbírka kamenných nástrojů a některé nástroje bronzové (či měděné?) — Na výstavě kroměřížské bylo předmětův archaelogických nejvíce. Zejména p. J. Slovák z Kroměříže vystavil čelnější předměty ze sbírek svých; byly to bohatě vyzdobené misky a popelničky pocházející z hrobů se skrčenými kostrami, šperk a jakési mořské koraly, šíp z perletě, bronzové klíšťky, pak rozličné jiné nádobky a popelnice rázu lužického, hallštattského i mladší nádobí z hradišť a mnoho kostěnných i kamenných nástrojů a zbraní. — Neméně byla zajímava též porovnávací sbírka nádob lidových, jež svým tvarem i ozdobením popelnicím praehistorickým se podobají. — Pan vrchní inženýr Biefel z Kroměříže vystavil tam několik starých kachlů, v Kroměříži nalezených, jež mnoho zajímavého pro odborného badatele měly, jakož i krásné památky stavitelského umění našeho z doby románské, z kníž. hradu olomuckého pocházející. —

Ze členů venkovských pilně dopisovali spolku našemu pp: P. Frant. Přikryl, kaplan v Soběchlebech, p. naducitel Fr. Řezníček z Hunčovic, p. Fr. Návrat z Ivanovic, p. Dr. Stránský z Přerova, p. J. Mendlík ze Slatěnic, Dp. Fr. Loveček, kaplan z Mysločovic, p. Jan Sticha, c. k. notář z Bystřice pod Pernšt., p. dr. Mart. Kříž, c. k. notář ze Ždánic, p. řed. K. Maška z Telče, p. naducitel Rob. Klumpler z Horní Moštěnice, p. Jan Brtníček, naduč. z Rozvadovic a č. j.

Aby vl. muzejní spolek projevil zvláštní svůj dík za četné a vzácné služby, jmenoval výbor dopisujícími členy p. dra. Josefa Stránského, c. k. štábn. lékaře m. sl. v Přerově, a vp. Frant. Přikryla, kaplana v Soběchlebech.

Však také vyššího uznání a pocty dostalo se vědeckým snahám a literární činnosti jednotlivých členů o spolek zasloužilých. Tak jmenovala společnost pro anthropologii a ethnologii v Berlíně jakož i ústřední komisse pro zachování historických a uměleckých památek ve Vídni věhlasného našeho p. dra J. Wankla dopisujícím členem, p. ředitel K. Maška z Telče jmenován c. k. konservatorem ústřední komise ve Vídni a dp. Frant. Přikryl, kaplan v Soběchlebech, jmenován členem dopisujícím téže komisse.

Výbor doplněn náhradníkem vp. Janem Hrubým, kaplanem u sv. Michala v Olomouci. —

Z darů peněžitých, jichž se spolku našemu v tomto období dstalo, uvésti dlužno: subvenci 300 zl. vys. c. k. ministerstvem kultu a vyučování udělenou, jakož i podporu vys. zemského sněmu moravského 200 zl., pak milodar známé dobrodítelky spolku našeho, urozené pí. Terézie lantkraběnky z Fürstenberků 50 zl. r. m. a j. menší.

Muzeum vlastenecké bylo po přestěhování a dokonalém urovnání znovu otevřeno v domě p. Wodla na Hor. náměstí dne 15 července u příležitosti schůze delegátů národ. odboru hanáckého, a těší se ode dne toho četné návštěvě. Ze vzácných hostí uvádíme návštěvu vys. uroz. hraběnky Uvarovny z Petrohradu (21 srpna), d. p. K. Konráda z Prahy (8 a 9 srpna), vysokorozených lantkraběnek Terezie a Gabriely Fürstenberkových z Moštěnice (27 června), velké společnosti hospodářského spolku Vysokomýtského (27 května) a prof. J. Thomayera z Prahy.

Spolek náš stálý udržoval styk s vlasteneckými spolky a ústavy jakož i čelnějšími družstvy archæologickými zahraničnými, jichž seznam příště uveřejníme.

Tolikéž obšírnější zprávu o „Vlastivědě Moravy," na níž s pílí a chutí všeobecnou se pracuje, odložiti jest nám pro nedostatek místa do čísla příštího.

Na konec upozorňujeme, že správa pokladní zavedla pro větší pohodlí členstva zařízení chekové, přejíc sobě, aby výhody této ku splácení příspěvků i sbírání darů nejhojněji bylo použito.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

V posledním čtvrtletí rozmnoženy sbírky muzejní těmito dary:

1. do sbírky praehistorické přispěli: p. Jan Brtníček, správce školy v Rozvadovicích, darovav nádobu starou, na kruhu pracovanou, popelem naplněnou, nalezenou na poli u Rozvadovic; dále náramek bronzový a jehlice rázu hallštattského. Pan Jos. Mendlík, obchodník ve Slatěnicích, bronzovou jehlici a šíp železný, nalezené u Slatěnic; sl. obec Mezická, 2 popelnice a sbírku nástrojů koštěných.

2. sbírce národopisné darovali: p. Cyrill Meloun, kovář ve Chvalkovicích u Olom., starou hanáckou truhlu; pí. Marie Kratochvílová, choť nadučitele z Hoštýna, starou nádobu (110 let) zvláštní práce; p. Fr. Horáček, nožíř a brusič z Olomouce, starý malovaný talíř; pí. Lud. Šinclová z Hoštýna, úvodnici ze Staré Bělé; p. Václ. Černík, řídící učitel v Týně n. Lab. 17 kraslic škrabaných z tamnější národop. výstavky.

3. do sbírky numismatické darovali: p. Ludv. Cigna, kapit. úředník v Olomouci, 1 pruský penízek měď; dp. Ant. Valenta, vikář v Olomouci, 1 měď. peníz; dp. Ignát Pouč, farář ve Všemíně, 1 stř. peníz Rudolfa; dp. Josef Loveček, kaplan v Mysločovicích, 1 groš Václava II., 1 trojník z roku 1671 rak. a 1 trojník tyrol. Ferd. Karla 1746 — 62; p. dr. Mauric Hruban, koncipient v Olomouci, 1 čtvrtzlatník; dp. J. Kolčava, farář v Postřelmově, 1 tolar saský Bedřicha Vil. s Janem Bedř. z r. 15?2 a 1 polturu uherskou Marie Terezie; A. Wadas z Lázů, 3 měď. peníze.

4. Do knihovny věnovali: sl. Valtrová z Brna 12 sešit Národního vyšívání. Sl. Národopisný odbor v Troubsku: spisek Národopisná výstava v Troubsku, a Písně lidu v Troubsku, jež sebral Meth. Kocman. — Pan redaktor Hejret v Kroměříži: Pod praporem cyrillomethodějským. — Pan redaktor Palliardi: 8 fotografií hrobů kostrových, v Oblekovicích u Znojma objevených. —

Všem dárcům vzdává výbor uctivé díky.

Výkaz darů,

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

		zl. r. č.
Dp. P. C. Bařinka, Přestavlky	zl.	5 —
Sl. čt. sp. „Svatopluk" ve Zvoli	„	1·—
P. T. p. dr. V. Křeček, advokát v Kojetíně	„	1·—
P. T. sl. R. Podivinská v Kostelu	„	3·—
Sl. Úvěr. spol. záložna v Přerově	„	20·—
Sl. První kontr. spoř. ve Vyškově	„	10·—
Úhrnem	zl.	40·—

XVII. výkaz darů,

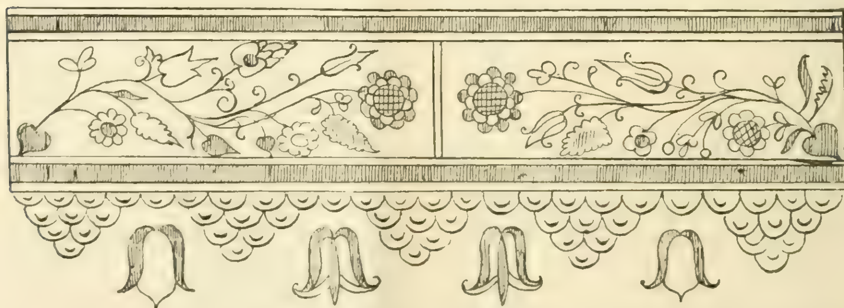
poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

P. T. p. F. Wania, c. k. prof. v Šumberku	zl.	1·—
Vd. p. P. M. Růžička, V. Blatnice	„	6 —
Zůstatek z dřívějšího výkazu	.	3151·—
Činí úhrnem . .	zl.	3158·—

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci".

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

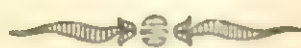
MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

JAROSLAV PALLIARDI.

ROČNÍK XII.

obsahující čísla XLV—XLVIII.

V OLOMOUCI 1895.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nar. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH:

Články:

Dopisy:

Drobné zprávy:

Literatura:

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v ran- ské ulici čís. 4, I. poschodí

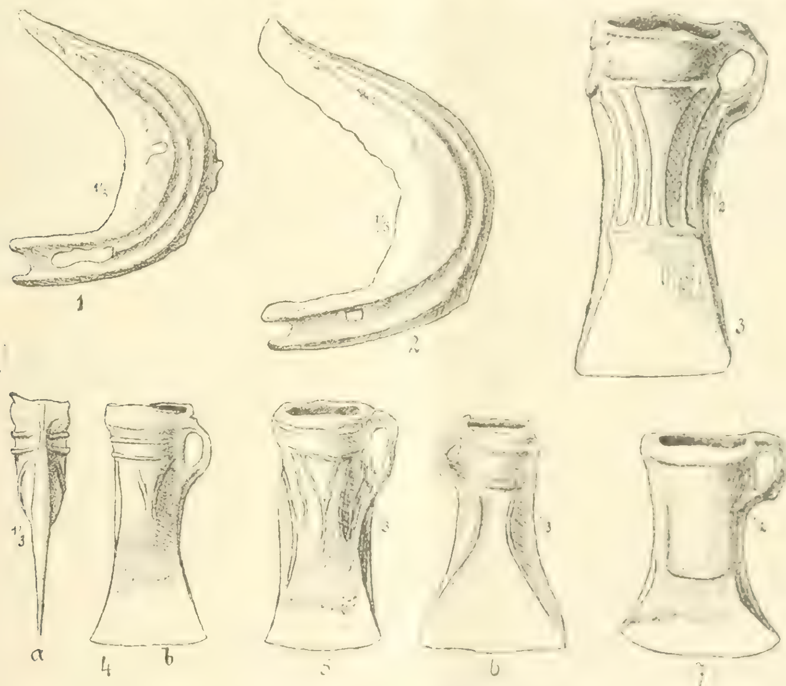
VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 45. Vydáno v únoru r. 1895.

Hromadný nález bronzů u Syrovína.

Sděluje In. Lad. Červinka.

Roku 1891 narazili dělníci při přerývání vinohradu pana Matúše Matěje v Syrovíně (asi 1 hod. cesty severně od Bzence) na nějaký tvrdší předmět a když ho odstranili, zjevil se pod ním kámen. Pod obyčejnou pískovcovou deskou byla skryta nádobka plná zelených předmětů. Majitel

Bronzy z hromadného nálezu u Syrovína.

pozemku sebral všechny ty věci, t. j. nad kamenem nalezený tvrdší kus slabě vypálené hlíny na tři kusy rýčem rozdrobený a nádobku s nepohnutým obsahem, jejíž okraje při dobývání ze země se ulámaly, a uschoval vše. Po roce získal p. učitel Jan Gartner ze Bzence celý nález a přenechal mi jej.

Bylo tu celkem 8 bronzových sekyrek s tulejkou a úškem a 4 srpy; nádobka je sotva z polovice zachována, a ony kusy slabě vypálené hlíny tvoří jehlancové závaží s příčnou děrou. Nádobka jest ještě 110[1]) vysoká, dno má 93 v průměru a 150 měří nejširší průměr břicha. Jest ve volné ruce hrubě vypracována z hlíny, hrubými zrny křemenitého písku promíchané, jeví lom černý, jen k zevnější straně červený. Nádoba je uvnitř červená, netuhovaná, na povrchu zevnějším pak špinavě rudá. Okras nemá, pouze na nejširším vydutí zbyly dva, asi půlcentimetru vystupující podlouhlé pupíky, jichž původně bylo asi pět. — Jehlanec jest 178 vysoký, a 70 od vrcholku jeho jde napříč díra 15 široká; stop upotřebení nelze na něm pozorovati. Celý tento výrobek má ráz zběžné práce, avšak použito ho nebylo.

Nástroje bronzové byly v nádobce pěkně urovnány; sekyrky ostřím stály na dně a srpy pokladeny shora.

Srpy jsou půlkruhovité a trojí velikosti. Prvé dva, nejmenší, jsou ulity v jednom kadlubu. Vzájemná vzdálenost obou jejich konců obnáší 115, výška 77 a největší šířka těla 33. Jedna strana, jako vždy, jest úplně hladká a plochá, druhá pak při vnějším okraji dvěma souběžnýma žebrama opatřená; v držadle jest nepravidelně oválný otvor, 19 dlouhý a 5 široký, od něhož třetí žebro, slaběji rýsované, ku špici se táhne. Oba tyto srpky mají asi uprostřed své největší šířky kaz, při lití povstalý, totiž slzičce podobné dírky, jednu mezi žebry, druhou mimo ně v hladké části (obr. č. 1). Srp třetí jest předešlým dvěma podobný, jenom vzdálenost konců obnáší 129, výška 79 a šířka 34. Všechna žebra jsou ostřeji vyznačena a otvor podoby lichoběžníku (12 dlouhý a 8 široký) prolamuje v držadle prostřední žebro. Srp čtvrtý (obr. č. 2) jest stejné velikosti s předešlým, jenom výška jeho obnáší 89, žebra má jen dvě a to velmi blízko sebe, ve špici do sebe splývající. Obdélníkový otvor do držadla, 4 dlouhý a 2 široký, byl teprve po ulití nějakým čtverhranným hřebíkem proražen.

Sekyrky. Nejmenší z nich je 66 dlouhá a v ostří 42 široká. Úško je poměrně veliké a ostatní oblé tělo nemá okras, jen okraj otvoru je tlustěji ovalen a pod ním je souběžný slabší proužek (obr. č. 7). Ostří je hned od tuleje roztepáno, a tulejka vystupuje plasticky. — Sekyrka druhá jest 80 dlouhá a v ostří 43 široká. Úško má drobné a je patrno, že rozžhavený kov v kadlubu spíše schladnul, než-li se s obou stran spojil. Okraj je tlustší, a pod ním vidíme dvě obroučky, z nichž horní je velmi význačná na jedné straně, kdežto na druhé jsou obě stejny. Rýha, kterou sesazené polovice kadlubu po obou stranách tvořily, je velmi značná, a také okraje otvoru nejsou uhlazeny; jenom ostří nese četné stopy úderů kladiva, tulejka pak vyráží velmi ostře v bocích tenké sekyry. — Sekyra třetí, nejhrubšího tvaru a práce ze všech ostatních, je 69 dlouhá, v ostří 36 a u otvoru 26 široká. Ucho je velmi velké, obroučka jediná, rýha mezi kadluby velmi ostrá. Tulejka není na povrchu znatelna, jenom od obroučky táhnou se čtyři ostré rýhy dolů k ostří, naznačujíce laloky, jakéž spatřujeme na některých sekyrkách bronzových bez tulejek. Ostří sekyrky této nebylo vykováno. — Sekyrka čtvrtá je 76 dlouhá a v ostří 37 široká, je sličně modelována a má

[1]) Rozměry jsou udány v millimetrech.

malé úško. Obroučka je jen po jedné straně znatelna, laloky jsou ale pěkně rýsovány a spojují se v polovici boku. Ostří je jen vykováno a vyhlazeno, rýha po bocích při ostří je rozklepána. — Sekyrka pátá (obr. č. 6) je 83 dlouhá, při otvoru 25 a při rovném ostří 47 široká. Ucho hrubého tvaru je v dírce zpola zalito, pod okrajem spatřujeme tři slabě znatelné kroužky, laloky jsou naproti tomu ostřeji vyznačeny, nesplývají v polovici sekyrky, nýbrž táhnou se na hranách až po ostří. Rýha po bocích je velmi ostrá. Tulejka vyráží mezi laloky a u otvoru je viděti tři odražené kapky sedlého bronzu. — Nejštíhlejší sekyrka šestá (obr. č. 4) je 94 dlouhá, v otvoru 28, pod tulejkou jen 20 a v rovném ostří 44 široká. Hrubý obojek přechází od otvoru v tenké úško s velkým otvorem. Obroučky jsou dvě ostré, lalůčky rovněž na tuleji ostře rýsované. Ostří jakož i boky jsou tence roztepány, čímž povstaly na tuleji nové, zakrnělejší lalůčky. — Sekyrka sedmá je nejhřmotnější a také velmi hrubě pracována. Délka její obnáší 95, šířka otvoru 34 a ostří 44. Pod obojkem jest obroučka jedna, laloky na tulejce jsou naznačeny zběžně trojnásobnými čarami, z nichž nejvnitřnější do sebe splývají. Úško má velké a hrubé, ostří poněkud vykované a také rýha po bocích je údery kladiva srovnána (obr. č. 5). — Sekyrka poslední (obr. č. 3) je 86 dlouhá a v ostří 41 široká. Obroučka je jediná, lalůčky vyryty jsou symetricky třikrát, a tam, kde tulej v ostří přechází, končí příčnou čarou. Úško je hrubé, ostří bylo jen zběžně vyklepáno a ohlazeno, rýha po bocích je ostrá.

Celý tento poklad byl uložen v černé prašné zemi, pročež i patina je nedokonale vyvinuta; místy proniká tmavohnědá barva kovu slabým nádechem, jinde zase usadil se kysličník v krupičkových hromádkách.

Žádný z těchto nástrojů nenese stopy upotřebení a lze domnívati se, že to byl sklad potulného obchodníka kovolitce, který své výrobky v nádobě uschoval a z neznámé příčiny už nevyzdvihnul. Že jsou to výrobky nedokonané, toho důkazem jsou neuhlazené otvory sekyrek, rýhy po bocích jejich vystupující, jež povstaly tím, že obě polovice kadlubů náležitě nepřilehly, a jen na polo uražené zbytky bronzu schladlého v otvoru, jímž kov do forem na srpy lit byl.

Podivný je nález ojedinělé sekyrky ve vedlejším vinohradu. Byla vykopána už před 30 lety a majitel onoho vinohradu měl ji uschovanou. Sekyrka tato (obraz na str. 3.) podobá se svrchu popsaným, je 77 dlouhá, při otvoru 32 a při ostří 34 široká. Dvojnásobný obojek kol otvoru přechází v tlusté úško s malou dírkou. Laloky jsou naznačeny žebry, až k ostří se táhnoucími, mezi nimiž vyniká žebro třetí, kolmo k ostří postavené. Rýha po bocích je poněkud sklepána, ostří však není rozšířeno. Patina pokrývala sekyrku stejnoměrnou tmavozelenou vrstvou, je však místy otřena.

Zajímavý tento sklad bronzových nástrojů není u nás jediný. Tak byly r. 1850 vykopány dva bronzové srpy v Drahanovicích u Jevíčka[2])

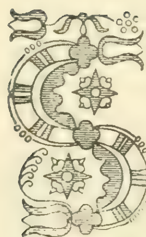
[2]) Ve Františkově muzeu v Brně.

a v Líšni na návrší „u kostelíčka“ objeven také velký sklad srpů[3]. Vocel zaznamenává[4]) větší nález srpů, t. zv. palstavů a celtů od Vísnberku. Syrovínskému pokladu nejpříbuznějším zůstává poklad, na panském poli u Nedachlebic (Uh. Brod) r. 1883 vyoraný, taktéž v nádobě uložený, z něhož Ig. Spöttl z Vídně koupil dvě malé sekyrky s tulejkou typu uherského s hrubými úšky, žebry a málo rozšířeným ostřím a jeden hrubě ulitý srpek se dvěma žebry[5]). Mně podařilo se ještě r. 1892 získati z toho nálezu jednu sekyrku s tulejkou t. zv. celt.

Ze souhlasných podob těchto výrobků s četnými nálezy z Čech, Uher a Rakous kladu poklad od Syrovína do doby bronzů.

Diluviální člověk v Předmostí.

Podává **K. J. Maška.**

Sděluje z jara letošního roku se čtenářstvem tohoto časopisu výsledky svého zkoumání na diluvialním tábořišti předmosteckém, nenadál jsem se, že by tehdejší objev několika nepatrných úlomků člověčí kostry byl předzvěstí tak vzácného a bohatého nálezu, jaký jsem učinil začátkem srpna. Prokopával jsem od 30. dubna do 8. září soustavně tábořiště na západní straně bývalé „skály“ Chromečkovy, hledě se dopíditi nových dokladů pro současnost člověka diluvialního s mamutem, stanoviti rozsah tábořiště a zjistiti také možnou různost obou nad sebou ležících vrstev kulturních co do zbytků zvířecích i co do jakosti výrobků lidských.

Začátkem srpna dospěli jsme k místu, kde na břehu prohlubiny vypínal se mohutný břest, jehož košatá koruna nám svým vydatným stínem začasté ochrany proti slunečnímu úpalu poskytovala. Proto jsme nikterak nekvapili s odklízením tohoto břestu, nýbrž obcházejíce jej, prokopávali jsme žlutnici kolkolem: napřed na severní a západní straně a potom teprv obrátili jsme se k jihu.

Dokud jsme na severu a na západě kolem břestu pracovali, nenaskytlo se nic nápadného. Popelovité čili kulturní vrstvy táhly se jako jindy silnými, z daleka již patrnými pruhy uprostřed čisté žlutnice; nad hořejší vrstvou se opět vyskytovaly jednotlivé zbytky zvířecí, zejména mamutí, ve spodní vrstvě kulturní kromě toho i různé výrobky, všude v počtu arci skrovném, čemuž jsme však i z jiných míst blízko kraje byli zvyklí. Prokopávajíce jižně od břestu směrem k západu spodní vrstvu kulturní, narazili jsme již 1 metr od kraje na hromadu roztříštěných hnátů mamutích, z nichž některé, sahajíce pod popelovitou vrstvu, téměř úplně v čisté žlutnici uloženy byly. Zvětralé kly a hromada žeber mamutích nevěštily nám nic neobyčejného, za to však upoutaly naši pozornost dvě spodní čelisti mamutí, na sobě ležící, a dále na západ velké množství zbytků lední lišky, hlavně lebek, které taktéž pod kulturní vrstvu sáhaly a svým uložením tomu nasvědčovaly, že na tomto místě úmyslně nahromaděny byly.

---

[3]) V. Brandl: Kniha pro každého Moravana II. vyd., str. 89.

[4]) Grundzüge der böhm. Alterthumskunde str. 10.

[5]) Mitth. der k. k. Central Commision 1884. str. 36.

Dne 7. srpna vyskytl se ve vzdálenosti 4 m. od kraje ihned v sousedství těchto lebek liščích první zbytek člověčí: kost lýtková přináležející člověku mladému, a hned vedle kost holenní a malé kůstky z nohy. Netrvalo dlouho, a byl jsem s to stanoviti, že objevena souvislá kostra člověčí, hned vedle druhá a vůbec velké množství zbytků lidských, dobře zachovalých, nezpráchnivělých.

Uznávaje veliký dosah nálezu, jal jsem se za pomoci nejdovednějšího dělníka s největší opatrností vlastnoručně tyto zbytky člověčí odhalovati, zapisuje veškeré okolnosti, jež by mohly míti jakousi důležitost při posuzování stáří neb uložení; pečlivě jsem také zaznamenával a kreslil polohu jednotlivých částí kosterních a vůbec vše vynaložil, aby nemohla ni nejmenší pochybnost v jakékoli příčině povstati. Práce tato trvala až do 14. srpna, tedy plných 8 dní, ve kteréžto době na sta osob z Předmostí, Přerova a jiných blízkých osad naleziště navštěvovalo a výzkumy naše s nemalým účastenstvím sledovalo.

Bylo nám kopati nazpět k severu, kde jsem několik dní před tím žlutnici i kulturní vrstvy soustavně byl prozkoumal, nemaje tušení, že by v nepatrné hloubce tak vzácné předměty se nalézaly.

Především jsem stanovil rozsah hrobu, neboť za takový jsem naleziště od prvního objevení pokládal. Zaujímal, jsa podoby elyptické, s velikou osou k severovýchodu obrácenou, plochu 4 m. dlouhou a 2·5 m. širokou. Pokryt byl hranatými valouny vápencovými různé velikosti, jež na severní a východní straně kraj hrobu přesahovaly, jižního konce nedosahujíce. Mohutnost této vrstvy kamenné obnášela 40 cm. Dno hrobu bylo ve hloubce 2·6 m., zbytky člověčí sahaly až 30 cm. výše.

Nutno zmíniti se o důležité okolnosti, že jednotlivé zbytky člověčí se dosti četně i mimo hromadný hrob vyskýtaly a sice jižně a jihovýchodně od tohoto v kulturní vrstvě s kostmi mamutími, sobími, liščími a j. v. Z pravidla byly na koncích dravci ohryzeny, bezpochyby ledními liškami a vlky. Platí to také zejména o kostech na jižním konci samého hrobu.

Z toho seznáváme, že pouze kamenný pokrov chránil lidské mrtvoly před dalším zneuctěním, a můžeme se domysliti, že snad hlavně z tohoto duvodu upraven byl. Pokrov byl však nedostatečný, čímž poskytnuto dravcům vítané příležitosti, že mohli část obsahu hrobního rozvléci. Následkem toho nelze počet pohřbených osob přesně stanoviti. Přes to přese vše jest množství nalezených zbytků člověčích neobyčejně veliké, obsahujíc několik tisíc kusů.

Na základě dosavádního roztřídění hojného tohoto materiálu mohu stanoviti, že objevené zbytky přináležejí aspoň 20 osobám, z nichžto 15 osob se více méně úplnými kostrami representuje, kdežto ze zbývajících 5 koster toliko jednotlivé části jsou zachovány. Z těchto 20 osob je 8 dospělých a 12 mladých, ponejvíce dětí, z nichžto nejmladší sotva půl roku staré bylo. Kostry nalezeny z pravidla ve skrčené poloze vedle sebe někdy i přes sebe ležíce. Obyčejně byly veškeré kosti každé jednotlivé kostry v přirozené poloze blízko sebe, nezřídka však vyskytly se jednotlivé části stranou pošinuty. Některé hnáty byly na příč přelomeny. Žádná lebka neobjevena celá: všecky byly rozpadané v jednotlivé části, jež po různu ležely. Většina zubů vypadala z čelistí a zůstala na

blízku ležeti nebo byla vodou dále odnesena. Z těchto trosek podařilo se mi 10 lebek dospělých lidí i větších dětí sestaviti. Barva kostí z hrobu byla při objevení černá neb tmavohnědá, po vyschnutí jeví se býti obyčejně hnědošedá a shoduje se v zevnějšku svém úplně se zbytky zvířecími, jež buď v bezprostředním sousedství nebo na blízku jich ležely. Za to však se různí od barvy zbytků zvířecích i člověčích mimo hrob vykopaných. Ihned u člověčích kostí nalezeny zbytky následujících diluvialních zvířat: mamuta, lední lišky, vlka, rosomáka, zajíce běláka, bobra a soba.

Lebka lední lišky ležela na jedné kostře člověčí. Dvě levé lopatky mamutí různé velikosti, z nichž jedna jest na spodní ploše pazourkem poškrabána, omezovaly hrob na severozápadním a jihozápadním konci Také několik úlomků pazourkových a kostěných uhlíčků leželo ve hrobě.

Dříve než o člověčích zbytcích blíže promluvím, dlužno zmíniti se o jejich stáří. Stanovil jsem již dříve, že hořejší žlutnice jakož i obě vrstvy kulturní v celém okolí hrobu naprosto byly neporušeny. Z toho nutno souditi, že lidské mrtvoly ve žlutnici se již nalézaly, když nad nimi a vedle nich spodní vrstva kulturní se počala teprv usazovati. Jest tudíž celý hrob stáří nezvratně diluvialního. Ze závažných důvodů soudím, že se mrtvoly do žlutnice nedlouho po příchodu člověka na tábořiště předmostecké dostaly. Na všechen způsob náležejí objevené kostry lidské vrstevníkům mamuta, nosorožce a ostatních divokých zvířat, jichžto zbytky se v kulturních vrstvách vyskýtají.

Jakým způsobem se mrtvoly uprostřed žlutnice octnuly, nesnadno s určitostí říci. Pravděpodobno jest, že zahynul tu četný lid nějakou živelní pohromou; v době meziledové, kam celé tábořiště stářím svým přináleží, bouře, povodně a pod. zuřily ještě větší měrou než za našich dnů.

Nápadná jest toliko okolnost, že v celém hrobě nenalezeny pražádné ozdoby neb význačné výrobky, jakých se v neveliké vzdálenosti na tábořišti hojně vyskytovalo.

Zbytky diluvialního člověka předmosteckého jsou v mnohé příčině nanejvýš zajímavy a důležity. Uvádím zde pouze, že veškeré součástky koster poukazují k lidu vzrůstu vysokého, postavy přímo athletické. Největší muž měl výšku asi 180 cm., největší žena asi 160 cm. Výšku tu stanovil jsem dle délky jednotlivých, vesměs výborně zachovalých kostí končetin, podotýkám však již na tomto místě, že poměr dlouhých kostí jest u diluvialních těchto lidí jiný, než u nynějšího kulturního člověka. Obnáší na př. u největšího muže délka kosti stehenní 489, kosti holenní 423, kosti lýtkové 403, kosti ramenní 353, kosti vřetenní 280 a kosti loketní 298 mm. Lebky předmostecké jsou vesměs podlouhlé, z pravidla typu dolichokephalního (lebeční index 71—74·9), výminečně však také mesokephalního (lebeční index 75—76), kterážto různost tvaru lebečního jest vědecky velmi důležita. Čelo jest u mužů nízké, prohnuté; spodní jeho kraj lemují silně vyvinuté oblouky nadočni; nos je vyčnělý, brada patrně vystouplá, kteroužto poslední vlastností se veškeré spodní čelisti předmostecké liší od proslulé sáně šipecké, u níž bradní hrbolek schází. Kosti stehenní jeví následkem silně vyvinuté zadní hrany (linea aspera) tvar sloupovitý, kosti holenní jsou neobyčejně zploštělé, šavlovité, kosti lýtkové žlábkovité, kosti loketní v hořejší části zakřivené.

Veškeré tyto vlastnosti souvisí těsně se způsobem žití diluvialních lovců předmosteckých, již vynikali silou i obratností tělesnou, nejsou však v žádné příčině dokladem učení Darwinova, že by člověk se byl vyvinul z nějakého tvora nižšího řádu.

Dlužno arci míti na zřeteli, že nález předmostecký nepřináleží k nejstarším svého druhu, jsa stáří mnohem menšího než na př. spodní kulturní vrstva v jeskyních štramberských, ve kteréž jsem taktéž zbytky člověčí, totiž zmíněný již úlomek spodní čelisti, nalezl.

Kdežto čelist šipecká z doby ledové přináleží dle všeho člověku stojícímu na velmi nízkém stupni tělesného i duševního vývoje, vynikali diluvialní lovci předmostečtí v té i oné příčině již jakousi intelligencí. Rozdíl ve stáří obou těchto diluviálních nálezů může obnášeti mnoho tisíc let.

Přes to neztrácí nález předmostecký své důležitosti a zůstává epochalním, jsa úplně způsobilým platně rozšířiti naše známosti o fysickém vývoji člověčenstva. Vědecká hodnota zvýšena jest hlavně okolností, že veškeré poměry uložení zbytků člověčích jsou přesně zjištěny, a že tudíž jakákoli pochybnost o diluvialní příslušnosti již předem jest vyloučena a nepřípustna. Rozsahem svým zaujímá mezi všemi evropskými nálezy místo první.

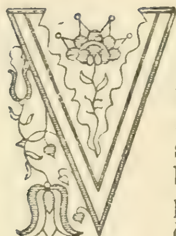
Zbývá mi ještě nemilá povinnost odvolati se k veřejnosti v příčině nepředvídaného a, mírně řečeno, podivného si počínání dra. Kříže v této záležitosti. Zdá se, že tento „neomylný" badatel pozbyl následkem mého letošího objevu netoliko své vynášené soudnosti, nýbrž i všeliké rozvahy. Z pouhé nepřízně jal se hned v srpnu i později v soukromí i veřejně pronašeti rozličné pochybnosti o diluvialním stáří těchto lidských koster, ač věděl předobře, že jsem bedlivě uvážil veškeré okolnosti, nežli jsem učinil dalekosáhlý výrok, že jest to nález diluvialní.

Nedosti na tom. Přes veškerou námahu nebyl jsem s to své výzkumy v Předmostí do konce prázdnin ukončiti a byl jsem proto nucen zakončení těchto prací na příští rok odložiti. Připravil jsem terrain a zabezpečil si také svolení majitele k prokopání celého pozemku. Sotva jsem se však v září za úředním svým povoláním do Telče odebral, dostavil se dr. Kříž do Předmostí a získav jakýmsi způsobem majitele, začal na místě k dalšímu kopání určeném a zamluveném kopati či vlastně svěřil kopání svému sluhovi, sám toliko občas do Předmostí dojížděje, čímž byla nejen jednotnost zkoumání porušena, nýbrž i dle soudu mého spolehlivost dalších údajů obmezena. Záleželo li dr. Křížovi na tom, aby seznal blíže poměry uložení jednotlivých předmětů aneb vůbec kulturních vrstev aneb cokoli jiného, zajisté měl k tomu za mého letního pobytu v Předmostí příležitosti dosti. Při nejmenším vyžadovala slušnost, aby se s hlavním badatelem, jenž naleziště samostatně objevil a tam svým dlouholetým i nákladným zkoumáním mravního práva k dokončení práce podjaté nabyl, dohodl. Bezohlednost taková odsuzuje se sama. Dr. Křížovi ke cti neslouží.

V Telči dne 10. prosince 1894. (Pokračování.)

Hroby se skrčenými kostrami u Žalkovic.

Podává Jindřich Slovák.

V červnu r. 1894 konána v Žalkovicích přednáška za příčinou národopisné výstavy, a při této příležitosti byl jsem upozorněn, že poblíž Žalkovic jest trať od pradávna „Hroby“ nazvaná[1]), kdež dělníci při kopání hlíny narazily na lidskou lebku. Navštíviv místo to, počal jsem tu kopati a brzo jsem objevil kostrový hrob předhistorický. Asi 2 m. pod povrchem půdy ležela úplně setlelá kostra dospělého člověka v poloze skrčené, směřující hlavou k severozápadu a obličejem k východu. Holenní i jiné kosti byly tíhou země zlámány. Za zády kostry nalezeny čtyři nádobky, ve volné ruce hnětené a velmi dovedně ozdobené. (Obr. na str. 9.) Na míse s okrajem do vnitř zahnutým ležela rozdrcená menší bezuchá nádobka, na celém povrchu ozdobená a při míse byla jiná, tíhou země rozdrcená nádobka, okolo kraje a hrdla podobně okrášlena. Vedle popelničky nalezena pak nádobka stejná s onou, jež na míse ležela. Mísa, na níž, jak uvedeno bylo, nádobka ležela, měla rovný okraj, kolem do kola vtlačenými ozdobami okrášlený. Ozdoby byly do nádob vtlačeny bezpochyby pomocí ozubené kůstky, anebo kolečkem jemně zoubkovaným, jsou pečlivě provedeny a tak jemné, že ani zvětšujícím sklem nelze poznati, jakým způsobem byly vytvořeny.

Všechny uvedené zde nádoby mají barvu šedou, v lomu načervenalou, jsou nedokonale vypáleny a nelze na nich pozorovati, že by hlazeny byly bývaly. — U rukou kostry, které u prsou skrčeny byly, ležely dva pazourkové nástroje totiž nožík a velmi ostré škrabadlo. Nad misou byla nalezena neurčená dosud, bílá, prožloutlá hmota dírkovatá. —

Kostra byla uložena v slínovité půdě a měla kolem sebe nepatrné známky popela. Nad hrobem ležela rozsáhlá vrstva plochých kusů lithografického kamene, jehož zde v celém okolí není, a na ní rozkládala se opět vrstva s množstvím popela, uhlí a kusů zuhelnatělého dříví dubového a lipového.

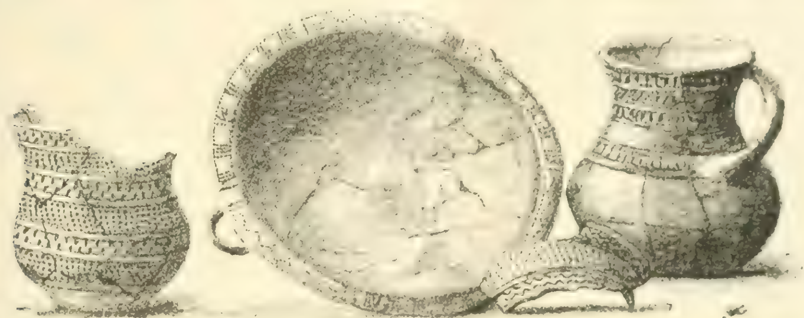
Dodatečně jsem vyšetřil, že vrstva lithografického kamene zaujímala alespoň šest čtverečních metrů, a že celou tuto vrstvu kamene pokrývalo spáleniště, o němž svrchu řeč byla. Spáleniště toto bylo ohraničeno kolmou hliněnou zdí, úplně na červeno vypálenou, a nelze pochybovati, že vrstva lithografického kamene a spálenisko, nad ní se rozkládající, s hrobem ničeho společného nemají a že v době pozdější náhodou na hrob prastarý položeny byly.

Několik dní později narazili dělníci při kopání opět na lidské kosti. Pan starosta Vaníček, který s p. učitelem Stojanem z Kojetína přítomen byl, když kosti vykopávány byly, dosvědčil mi následující: V hloubce asi 2·50 m byly objeveny lidské kosti, které s největší bedlivostí pomocí

[1]) Po letech čtyřicátých byly v trati této pohřbeny tři osoby, na choleru zemřelé, hroby jejich jsou však poněkud stranou a od těchto hrobů říká se zde též „u hrobů“. — Dle svědectví starých lidí říkali však trati této od pradávna „Hroby“, kterýžto starý název s uvedenými hroby novověkými nic společného nemá. Jiný název trati této je „Vápenky“, ačkoli paměti není, že by se tu bylo kdy vápno pálívalo.

nožů byli odkrývány. Kosti nebyly však zde shledány v přirozené souvislosti, nýbrž byly rozházeny tak jako by jen do hrobu nasypány byly, a lebka nalezena bez spodní čelisti. Ležela na spánku, obličejem od hromady kostí odvrácená a po obou stranách jejích nalezeny kosti ramenní. Mezi kostmi byly roztroušeny podlouhlé rourovité korály, přibroušené z třetihorních lastur t. zv. dentalií.

Týden na to udeřili dělníci na třetí hrob, kterýž jsem ohledal. V hloubce 2 m. ležela na dně kotlového hrobu hlavou k východu skrčená kostra s rukama u prsou, na pravém boku uložená, v poloze takové, jako by pohřben byl člověk ve spánek pohřížený. Na pravé i levé straně lebky nalezeny b r o n z o v é k r o u ž k y a sice na straně pravé kroužek ze stočeného dvojitého drátu a na straně levé prostý kroužek ze silného sploštělého drátu. Pod spodní čelistí ležely tři, na způsob rourek stočené závitky z bronzového drátu, a na prsou kostry byla nalezena polovice rzí ztráveného bronzového kroužku z tenkého drátu. Bronzy tyto shodují se zcela s oněmi, jež vykopány byly na pohřebišti se skrčenými kostrami

Nádoby z hrobu se skrčenou kostrou u Zalkovic.

v Oblekovicích [2]) a na jiných podobných pohřebištích moravských. Lebka je patrně dlouhá (dolichocefalní), je však tlakem hlíny valně sploštělá. Tam kde ku lebce bronzové kroužky a závitky přiléhaly, jsou kosti jasně zelené. U nohou této kostry byly nalezeny setlelé zbytky kostry dětské.

Později byl objeven ještě hrob čtvrtý, na nějž dělníci ve hloubce 2·70 m. udeřili. Kostra v hrobě tomto uložená měla ruce na prsou skřížené tak, že se prsty dotýkaly kostí ramenních. Nohy měla roztažené. Lebky nebylo v hrobě nalezeno, leč v místech, kde měla býti hlava, nalezen 50 mm. dlouhý, bronzový závitek, tvaru známého z hrobu třetího a dva obratle šíjové, patinou zeleně zbarvené. Kostra ležela krkem k severovýchodu. Asi 50 cm nad kostrou byl nalezen malý úlomek nějakého železného předmětu, který však rzí valně ztráven je a k obsahu hrobu nepatří. —

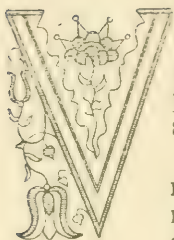
Na konec budiž mi dovoleno podotknouti, že jest zásluhou p. starosty Vaníčka v Žalkovicích, že hroby tyto nepovšimnuty nezůstaly, jelikož mne na ně upozornil a práci moji podporoval.

---

[2]) Časop. ol. muz. č. 37. Tab. I. obr. 7, 8, 11, 14, 15 na str. 3.

Lid na Vyzovsku.

Popisuje Eduard Peck.

V letech 1876—1888, kdy byl jsem učitelem ve Vyzovicích na Valašsku, tedy v době, kdy o národopisném ruchu, jaký nyní zavládl, nebylo ani potuchy, a podobná snaha jen pohrdavým úsměvem i lidí vzdělaných provázena byla, sbíral jsem pilně národopisný materiál věcný i slovný.

V prvém směru pořídil jsem si slušnou sbírku národního vyšívání, malovaných džbánů a mis, vykládaného nábytku, rukopisných i tištěných knih a jiných věcí starožitných původu valašského. Ve směru druhém jsem rovněž nelenil, ale bedlivě zaznamenával kde jakou zprávu ze života lidu. Povím stručně, jak jsem si počínal. Národopisných „Tazatelů", jaké se nyní po arších ba knihách vydávají, nebylo. Měl jsem při ruce pouze „Navedení pro sběratele", jež r. 1879 vydala „Slavia" v Praze. Ale vzorem byly mi práce Kuldovy, Sušilovy a také již některé Bartošovy. Brzo dověděl jsem se, že starodávný zvyk, zimní dobou choditi na besedu, ve mnohých domech se dosud zachovává; i neměl jsem nic pilnějšího než zjednati si přístup do této společnosti starých hospodářů a výměnkářů. Scházelo se nás až dvacet v jedné světnici, všichni kouřili nepříliš voňavý tabáček, ale přes to přese všecko přiznávám se: byly to večery tak krásné, že na ně nikdy nezapomenu. — Nestačil jsem zaznamenávati a dovídal jsem se věcí, o nichž jsem neměl ani tušení. Byl jsem jak na novém světě. Pohádkám, pověstem nebylo konce. A stalo-li se, že nitka hovoru se přetrhla, přečetl jsem řádek dva ze sbírky Kuldovy, a šlo to zase na novo. V létě vyhledal jsem některého stařečka, který už v poli pracovati nemohl, a sedával jsem s ním po celých půldnech venku na náspě. S mnohým jsem měl kus práce, než-li jsem si jeho důvěru získal. Nikdy jsem mu nesměl odporovati, jeho názory o světě vyvraceti, ho poučovati, ač mne k tomu, abych svůj úsudek pronesl, často měl. Poměr mezi námi byl takový, jaký je mezi učitelem a žákem; ovšem, já jsem byl žákem. Zápisník jsem měl vždy pohotově. Kdekoli se shromáždilo více lidí, jako na příklad o vyzovském trhu, přidružil jsem se k nim a naslouchal jejich řeči; tu mi bývali zase Záhořané nejmilejší. Konečně mnoho cenného materiálu snesli mi moji žáci, jež jsem měl tak zvedené, že jim neušlo jediné starosvětské slůvko, které v domácnosti bylo promluveno. Také nabyl jsem té zkušenosti, že mnohému žáku, který při vyučování školním zcela nečinně seděl, na danou otázku nikdy odpovědi nedal, najednou se rozvázal jazyk, jakmile jsme začali mluviti o něčem ze života lidu. Věru, divil jsem se na příklad jeho znalosti přírodopisu: každého ptáčka uměl jmenovati, popisovati, zpěv jeho napodobovati, znal každou zelinku, věděl od čeho je — a to všecko, přiznávám se, lépe než pan učitel. Žilť on celé léto, pasa krávy, v boží přírodě, a ta byla jeho učitelkou, vychovatelkou. Takoví žáci, když přišli v zimě do školy, mnoho mi toho napovídali.

Sebranou látku roztřídil jsem dle obsahu v několik kapitol. Přihlížel jsem k tomu, aby z jiných sbírek známé věci pokud možno se neopakovaly. Sem tam vyskytnou se v textu drobotiny odjinud než

z Vyzovska, což ale v každém případě zvláště jménem osady se poznamenává. Podávám všecko prostě, tak jak jsem z úst lidu slyšel. Výkladů o původu pověr a zvyků všelikých jsem vůbec pominul, ponechávaje tu praci jiným, k tomu schopnějším. —

I.

Výroční obyčeje, zvyky, pověry, slavnosti a zábavy.

Přástva. První „naháček".*) který se v podzim na louce objeví, káže už pracovati při nočním světle. Obvyklá večerní práce našich žen byla ode dávna přástva. Přádalo se přes celou zimu, každý večer do pulnoci mimo čtvrtek a neděli. Jedna přalka přadla přes půlnoc a tož tam přiběhlo cosi s kopytama a potlouklo ji to tak, že měla na každém líci podkovu vyznačenou. Přadlo se společně. Kde bylo děvče a jizba prostranná, přišlo jiných děvčat deset, patnáct, a chlapců neméně. Přišli také hospodáři, hospodyně se svými dětmi i staří výměnkáři, a všichni vespolek se bavili. Písním, pohádkám a pověstem nebylo konce. Zde vyložím jen, co prý se skutečně přihodilo u jednoho sedláka na přástvě.

V jedné dědině umřeli muž a žena za sebou. Protože žili v nesvornosti a sobě před smrtí neodpustili, země jich nepřijala. Oba dva vystoupili na hrob a stáli tam černí jak uhel. Nemluvili a nehýbali se. Lidé se jich z počátku báli, ale časem obeznali se s nimi tak, že chodili až k nim, ba je i rukama ohmatávali. Na přástvě u sedláka v téže dědině mluvilo se o ledačem a také o nešťastných manželech na hřbitově. Jeden chasník povídá: „Děvčata, která jste tak smělá a donesete jednoho neb druhého ze hřbitova, té koupím v jarmak šátek, jaký jenom si obere." „A já jí dám na novou sukni, já na korduliku, já na střívě" doložili druzí chasníci. Když byl už pomalu celý oblek zjednán, vytratila se jedna dívka nepozorovaně ze světnice a přinesla za chvíli mužského ze hřbitova na zádech. Postavila ho na prostřed jizby a pravila: „Tu ho máte!" Všeci ostali zděšeni a prosili, ať ho zanese tam, kde ho vzala, a co slíbili, že jí dají. Dívka odnesla černého muže na místo, ale ten, přidržev ji za ruku, pravil: „Jdi k mé ženě a řekni, že ji prosím, aby mi odpustila." Dívka přistoupila k ženě a pravila: „Tvuj muž tě prosí, abys mu odpustila." Žena: „Neodpustím!" Dívka přistoupí k mužovi a praví: „Tvá žena vzkazuje, že ti neodpustí." Muž: „Jdi k ní po druhé a řekni, že ji pro Boha prosím, aby mi odpustila." Dívka přistoupí k ženě a praví: „Tvuj muž tě pro Boha prosí, abys mu odpustila." Žena: „Neodpustím, a po třetí ke mně nechoď, nebo tě roztrhám!" Dívka přistoupí k mužovi a praví: „Tvá žena vzkazuje, že ti neodpustí, a mi řekla, jak přijdu k ní po třetí, že mne roztrhá." Muž: „Jdi k mé ženě po třetí a řekni, že ji pro Boha a pro všecky svaté prosím, aby mi odpustila, a jak nepůjdeš, já tě roztrhám!" Bylo zle na obě strany. Dívka přistoupila k ženě a pravila: „Tvuj muž tě pro Boha a pro všecky svaté prosí, abys mu odpustila." Žena: „Nechť mu Pán Bůh odpustí, já mu odpouštím!" V té chvíli oba zběleli, a dvě bílé holubice se z nich udělaly a do povětří vznesly. Dívka vrátila se na přástvu a vykládala, co se jí stalo, ale jarmaku se nedočkala — byla na třetí den mrtva.

*) Naháček = květ ocunu.

Když bylo dopřadeno, slavily se „rozhonky.“ Děvčata postarala se o pečivo, chlapci o nápoje a „muzigu“. Když byla chasa v nejlepším, přišel obecní výbor, rozehnal ji a sám se dal pohostiti (Ublo).

Na Ondřeja (30. listopadu) po večeři bavívala se svobodná chasa rozmanitým způsobem. Děvčata slévala olovo, aby se dověděla, jakého řemeslníka dostanou za muže. Anebo do řady postavilo se tolik hrnců, kolik děvčat bylo pohromadě. Pod každý hrnec dalo se něco jiného, třeba hlína, nůžky, železo, kůže. Děvče pak na slepo sáhlo po tom neb onom hrnci, nadzdvihlo jej a zvědělo hned, dostane li za muže sedláka, krejčího, kováře nebo ševce. Téhož večera děvčata „opálajú“ (potřásají) zasukované šátky na sítku nebo na neckách. Čí šátek vyletí nejprv, ta se nejspíše vdá. Anebo položí „lopář oprostřed izby“ a naň po kousku chleba. Čí kousek pes anebo kočka spíše chmatne, ta se také spíše vdá. Na noc dávají si ženské mužské šaty a mužští ženské šaty pod hlavu. O kom se jim zdá, za toho se dostanou.

Sv. Mikuláš (6. prosince). Po několik večerů před Mikulášem chlapci „róchají“ bičem. „Kdesi prý uvízl s nákladem, a tož mu pomáhajó vyjet.“ (Racková.) Ve Fryštáku je založení sv. Mikuláše. Jeho svátek je tu zasvěceným svátkem. Ve svatvečer bývá v kostele slavné požehnání, a v témž čase spouští se sv. Mikuláš na zlatém řetázku s nebe dolů. Ani jedno dítko nescházívá na tomto požehnání a mnohé na své oči vidělo, jak se spouštěl s nebe. Po klekání začne choditi po domech, a s ním chodí anděl, čert, smrť, husár a turek. Kdysi měl fryštácký farář v týž den kázaní a vykládal, že sv. Mikuláš je podnes tak štědrým jak býval, aby se lidé k němu jenom modlili. Na kázaní byl také farářův chudobný bratr a ten si slova božího všimnul. Už všeci lidé odešli z kostela, jenom on tam ještě ostal. I padl na kolena před sochou sv. Mikuláše, dal si hůl před sebe, ruce na ni, a prosil úpěnlivě, aby ho něčím obdaroval. „Dycky pod chvílú“ pohlédl naň, skoro-li mu něco dá, ale ten se ani nehýbal. I „čásl“ ho přes hlavu hůlkou, až mu jeho biskupská čepice spadla, a dukáty hrc! Sebral je do čepice a šel se poděkovat na faru za dobrou radu. Pan farář povídal: „Bratře, ty dukáty jsem si tam já schoval; ale když ti je dal, jsou tvoje!“

Sv. Lucie (13. prosince). Večer před sv. Lucií chodila po domech Łuca. Byla to ženská spravená v bíle a bosky, kdyby jaká zima a kolik sněhu bylo. Na ruce měla košík, v něm koudel, a v ruce vřeteno, jímž točila a svobodnou chasu všelijak pokoušela. Jinak ale mlčky přišla, mlčky odešla. Někdy ji provázel její muž „glvan“. Neposlušné děti strašívají v těch dnech slovy: „Zebere ťa Łuca!“ Na Łucu hospodyně kropí svěcenou vodou po domě, na dvoře a ve chlévě, aby čarodějnice neškodily. Do Łuce mají už jeden potáček napřadený. „Než sa Łuca přiłucá, potáček sa napucá.“ Ale na Łucu se nepřade, protože by ona hned přinesla s koš vřeten, a ta by musela býti za noc napřadena. Od sv. Lucie do Božího narození je 12 dní. Někteří hospodáři dosud pilně zaznamenávají, jaké je počasí každého dne a soudí, že takové budou měsíce ve příštím roce. Všude známo: „Svatá Lucie noci upije.“

Štědrý den (24. prosince). Na tento den zachovávají dospělí lidé přísný půst. I dítky navádějí se k postu a slibuje se jim, že uvidí večer „zlaté prasátko“. Ve Sloupném a sousedních dědinách straší dítky,

kterým se půst nelíbí, „Šperechtou.“ „Přijde na ťa Šperechta!“ Šperechta chodí večer po dědině s měchem; má v něm pazdeří a „špaťák“: které dítě se nepostí, tomu všecko ze žaludku „vyšpáře“ a pazdeřím vycpe. Ve Vyzovicích neznají Šperechty. Dítko nesmí svých rodičů na štědrý den pohněvati, nebo kdyby dostalo toho dne bití, bude bito po celý rok. Ale i hospodář a hospodyně musí po celý den vzorně se chovati. Kde se na štědrý den „čudujú (vadí) a bijú“, tam se budou vaditi a bíti celý rok. Chudobní lidé chodí po domech vyptat si něco na ty svátečky, a jsou všude štědře nadělení — vždyť je štědrý den! Mnoho záleží na tom, kdo první vkročí do domu. Mladý člověk přináší radosť, starý starosť na celý rok. Vkročí-li první do domu mladý mužský, budou míti v tom domě chlapečky a býčky; mladá-li ženská — „cérečky a teličky.“ Která hospodyň chce poznat nepřítele svého domu, odkládá každý den od Luce do štědrého dne po polénku dřeva stranou. Na štědrý den tím dřevem zatopí a polénka, do peci je ukládajíc, nazpátek „číce“. Kdo v ten čas, co dříví hoří, do domu vkročí jest čarodějníkem a bude škoditi domu celý rok. Poklízejíc z rána drůbež, maže hospodyň husám hlavu medem, aby je měli houseři rádi, dává jim jádra z kostek (pecek), aby měly zárody, a kohoutovi česneku, aby byl nedobrý. I psovi a kočce dává se do žrádla strouček česneku: psovi, aby dobře hlídal, kočce, aby chytala myši. Téhož dne jako na Lucu hospodyně vykropuje svěcenou vodou a vykuřujeje kadidlem všecky kouty ve stavení, každé pak dobytče zvláště podkuřuje (Rymice). Když hospodyň vytahuje koláče z peci, uchytne svobodné děvče koláč a vyběhne s ním před dům. Jakou živnosť provozuje ten mužský, kterého prvního s koláčem v ruce uhlídá, za takového se dostane. A když se dívce podaří uchytiti koláč, aby hospodyně nevěděla, tak ji ani hotař ani hajný nechytne na trávě.

Š t ě d r ý v e č e r. Hned po klekání bývala společná večeře a mívali dům od domu oplatky s medem, „hřibovicu“, krupici, koláče a všeliké ovoce. Ve Sloupném jsou k večeři také oplatky s medem — tu i dobytku dávají oplatky, do nichž se zapéká po lístku zelené petržele — hlávkové zelí po kyselu, polévka hřibovica, kvaka, hrách, ťazole nebo čočka, polévka s lokšama a pohančená kaše nebo krupice. V obou Lhotkách nesmějí scházeti „krajačky“, pečivo na kousky nakrájené, makem posypané a mlékem spařené. V Rymicích jedl se hrách nemastný a neslaný. Každý si vzal aspoň třikráte na lžíci, ostatek dal se koním, kravám, slepicím, psovi a kočce, aby tento statek neonemocněl. Kdo při štědré večeři mlčí, bude věděti o všech ptácích. Kdo rozkrojí jádro v jablku, druhého štědrého dne se nedočká. Kolik jáder v hrušce kdo rozkrojí, za tolik roků umře. Kdo se chce přesvědčiti, zdali z domu do roku někdo umře, ať vyjde za večeře ven pod okno a modlí se tam „pět otčenášů a zdrávas“. Uvidí-li „uprostřed“ světnice máry a truhlu, umře někdo. Anebo ať vykrojí z vdolku prostředek a tím okolkem se dívá do světnice. Kdo do roku umře, sedí tam bez hlavy. Sedí-li rodina při večeři lichem, do roku někdo umře. Aby se tomu předešlo, pozvou si někoho, jenž počet zarovná (Dřevohostice). Z každého jídla od večeře dá hospodyň kravám, aby dobře dojily.

P o v e č e ř i se uklízí. Smetí z celého domu se buď vyhodí na křížné cesty, aby nebylo v domě blech, anebo si je dívka sváže do uzlíku a dá na noc pod hlavu, aby se jí zdálo, za koho se dostane.

Staří hospodáři obsypávají úly odrobinkami a potom už „říčú v knížkách“, svobodní „chlapci“ střílejí venku na oslavu narození Krista Pána — v Trnavě střílí se pouze před večeří, nebo z pušky, kterou by kdo po večeři střílel, víckrát nic nezastřelí, — pastýř troubí pod okny a dostává ode všech, komu pase, po vdolku (Rymice), chudobné děti kolední, a svobodná děvčata krátí si dlouhou chvíli „lecijakými zábabonky“, a to: 1. Posbírají kostky ze suchých trnek a házou jimi po slépkách na hřadě; které odpoví slépka „go-go-go!“ ta se do roku vdá, které „séď!“ ta se nevdá. — 2. Chodí „klepat vařachú na ohlobňu“ u studně a naslouchají, co se jim ze studně ozve; která uslyší „kladivem tlct“, dostane za muže kováře, „bićem róchat“ — sedláka, — „sklénkama břáňat“ — hospodského. — 3. Chodí „třepat plotem“, říkajíce: „Plote, plote, třepu ťa“, ale někdy se jim ozve hlas: „Já su čert, vezmu ťa!“ — Chodí poslouchat, na které straně pes štěká, aby věděla, ze které strany mají „očkávat“ ženicha. „Třesu, třesu bez, kde můj milý dnes, ozvi se mi pes“ (Dřevohostice). — 5. Chodí okolo chalupy a rozsévají prosnou kaši, aby měla mnoho ženichů. — 6. Jdou do zahrady a vytrhnou zelový „hlb“ i s kořenem; která má na kořenu mnoho hlíny, dostane se za bohatého, která málo neb nic, za chudobného muže. — 7. Naberou po tmě z hromady náručí dříví a v kuchyni polénka „čícú“; která jich nabrala sudo, dostane svobodného mužského, která licho, vdovce. — 8. Dívají se při hořících svíčkách upřeně do zrcadla, až se jim ukáže ten, za kterého se dostanou. — 9. Přilepí do dvou ořechových skořábek po hořící svíčičce a pustí je na vodu — jedna skořábka je dívčina, druhá „galánova“; jdou-li loďky k sobě, dostanou se milenci za sebe, rozcházejí li se, nebudou nikdy svoji. — 10 Napíšou jména svých milých na cedulku, ty pak dají si na noc pod hlavu a jak se zbudí, vytáhnou jednu „zamža oči“; kdo je na ní napsán, za toho se dostanou. — Zadělají na „užicu“ (lžici) kvásek, o kom se jim zdá, že nosí dřevo na koláče, za toho se dostanou. — 12. Naberou do sklénky vody, vhodí do ní „bílko“ z vejce a postaví pod „ložnicu“; jaké nástroje udělají se z bílka do rána, takového řemeslníka dostanou za muže. — Mlátí pístem vytrhnutý došek ze střechy; namlátí-li která rži, žita, ječmene, bude selkou, namlátí-li „šmatinohy“ a chrobáků, dostane se za chudobného.

„Słobodná chasa“ posedá na prostřed jizby do řádku, a jeden po druhém hodí botem přes hlavu ke dveřím; komu se „převrhne“, brzo umře, komu se obrátí špicí ke dveřím, odejde z domu, komu opatkem, zůstane v domě. — Krade-li zloděj na štědrý večer a nikdo ho nechytí, může beze strachu krásti celý rok, nikdo ho ani neuvidí.

O půlnoci mluví zvířata mezi sebou jako lidé. Jeden hospodář, chtěje se o tom přesvědčiti, vylezl „nad chléva“ a poslouchal. Praví volek volkovi: „Bratře, víš co? Veť my letos povezeme hospodáře na krchov!“ Hospodář se tak ulekl, že víc spadl s hůry jak slezl, a na celém těle se třesa, ženě vykládal, co slyšel. Jak mu bylo předpověděno, tak se i stalo. V krátkém čase umřel, a volky ho vezly na krchov do sousední dědiny, kam „patřil pod fáru“.

B o ž í n a r o z e n í (25. prosince). Ve Vyzovicích zachovává se až dosud starodávný zvyk, že bývá jitřní o půl noci. Na jitřní zvoní se třikráte. Kdo vezme hrneček s vodou, když zvoní ponejprv, vajíčko,

když zvoní po druhé a to vajíčko roztřepe do vody, když zvoní po třetí, pozná, přijda z jitřní, umře-li do roka, nebo li bude živ, udělal-li se z vajíčka hrobeček nebo stromeček. „Řévek“ z višně, který na sv. Ondřeje přede dnem v rajském obleku ulomíme a do nádobky s vodou dáme, do Božího narození jistě rozkvete. Kdo si tento rozkvetlý řévek vezme s sebou na jitřní, uvidí tam všecky čarodějnice, any sedí zady k oltáři. A kdo si sedne při jitřní na stoličku, kterou si z vozového dřeva od sv. Lucie do štědrého dne, každý den kousek, udělal, pozná také všecky ty baby, které to čarují. Ale ať se klidí z kostela brzo, ještě před požehnáním, nebo kdyby ho ty čarodějnice chytly, tak ho roztrhají, a nikdo mu nepomůže, protože ho nevidí a „křičat nečuje“. Kdo, jda na jitřní upadne, do roku umře, a kdo přijde první z kostela, bude první „ve žňa“ na záhoně napřed. Nabírá li někdo v pozdvihování z potoka vodu, nabere samého vína. Na Boží narození a také v neděli velkonoční i svatodušní nejídali Vyzovjané masa, aby dobytek nepadal.

Na Štěpána (26. prosince) pacholci dosloužili a mají „slobodu“ do nového roku; na nový rok dívky dosloužily a mají slobodu do tří králů. Ráno podá hospodář pacholkovi a hospodyň dívce obuv na znamení, že už nejsou nad nimi pány. Všichni dostanou „výslužek“ zvaný koláč. Novou službu nastoupí čeládka před jmenovanými dny, ale až večer, aby prý měla krátký rok, i sypie se jí pod nohy popel, aby netesknila. Na Štěpána z rána podají ženské mužským šaty a umývají je sněhem (Dřevohostice), na nový rok si to opláceji. „Valaši“ a houfy chudobných dětí chodí po koledě. V Rymicích chodí ministranti po domech s pokladnicí, říkajíce: „Vinšujem vám šťastné a veselé svátky, Krista Pána narození, menší hříchy, větší radosť a po smrti království nebeské. Pochválen buď Ježíš Kristus.“ Který hospodář chce míti strakatá jehňata, pojídá na Štěpána hruškový vdolek v ovčírně.

Na Jána (27. prosince) světí se v kostele víno. Po kostele rozsévají děvčata na zahradě drobky od jídla, říkajíce: „Seju, seju středulu, koho uhlédnu, toho budu.“ Plachta, která byla od štědré večeře na stole prostřena, složí se a uschová; na jaře rozsévá z ní hospodář, „aby bylo obilé pěkné, aby ho krúpy nestlkly.“ Přes celé svátky sype hospodyň drůbeži zrní všeho druhu do kola z „řetaza“, do obruče z bečky nebo do věnce od dožaté, aby se držela pohromadě, „aby slépky nezanášaly, aby nenésly po súsedoch.“

Na nový rok spěchá kde kdo z kostela domů, aby obilí skořeji dozrálo.

Na tři krále chodíval „pan rechtor“ s ostatními kostelními služebníky po domech a psával na dveře tříkrálovou svěcenou křídou ozdobné litery C + M + B a letopočet. V týž den chodí dosud po domech tři za krále přistrojení chlapci a zpívají:

„My tři svatí králové ideme k vám, Hospodin Pán požehnej vám, požehnej vám štěstí, zdraví a uděl vám pokoj pravý.
Pokoj pravý jest Kristus Pán, který ráčil přijíti k nám.

Přišli jsme k vám s počestností, z dalekých cest s rychlostí.
Ejhle, Herodes na pavlánu zároveň satanu
úlisně se k vám naklonil, s těmito slovy k vám promluvil:

Kašpar zpívá za Herodesa:

„Cním-li (?) mudrci jak se zdáte, vstříc kam se ubíráte?“ —

Melichar a Baltazar:

„Do gavljudskú (!) zem, bychom tam známi byli všem!“ —

Kašpar za Herodesa:

„Cním-li mudrci u mne prodlívejte, vína, všeho hojnosť mějte,
a cokoli libo vám, všeho hojnosť vám dám!“ —

Melichar a Baltazar:

„Ó nech nás jíti dále, bychom našli světa, nebes krále.
Jdeme přes hory z daleka, vidúc hvězdu, ta naše útěcha.
Ejhle, při nebeské záři, jak se z nás jeden tváří —
je to černé lidské plémě, král z muřínské země.“

Melichar mluví:

„Já přicházím od západu, ze zámoří, z daleka,
mám černú, těšnú (?) bradu, ať se mne žádný neleká;
mé srdce je čisté jako pevná páska,
jak obúch mých bratrů vřelá láska.“

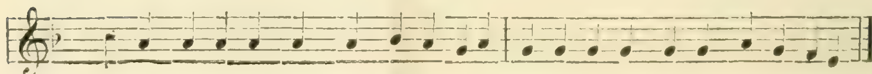
Kašpar mluví za Herodesa:

„Jsi-li ty král z muřínskéj říše,
podej mi pravici svú blíže!“ —

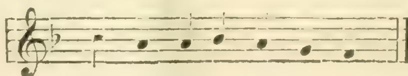
Melichar mluví:

„Já ti svéj pravice nepodám,
nebo zrádu tvých zraků dobře znám!“ —

Na to zpívají všichni:

„Ejhle, Herodes chtěl nás oklamati, abychom se k němu navrátili,
ale nám dal Bůh skrze anděla zvěstovati, čemu jsme hned uvěřili.
Pane Bože, zkvítej všemu domu, zazni vše alleluja v sboru

dnes i každý deň v roce.“

Nyní „zaščerchá“ jeden král pokladnicí a zvolá: „Ježíšku, Ježíšku, dukáty do míšku!“

(Pokračování.)

Předhistorická sídla na Znojemsku.

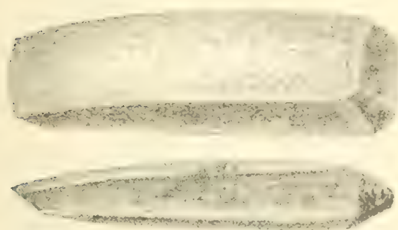
Podává Jaroslav Palliardi.

(Pokračování.)

Kulturní jámy v Horních Dunajovicích.

Při vykopávání hrobů z pozdní doby slovanské u nové školní budovy v Horních Dunajovicích, kteréž jsem r. 1889 a 1890 podniknul, byly mezi hroby objeveny dvě jámy s různými odpadky kulturními.

První jáma byla pod vrstvou ornice, 20 cm. silnou, měla tvar nálevkovitý, byla 160 cm. hluboká a nahoře tolikéž široká. V hořejší části byla naplněna prstí, popelem promíchanou, jež ve hloubce 100 cm. přecházela v čistý popel, který až na dno zasahoval. Ve hloubce 100 cm., tudíž tam, kde čistý popel počínal, vyskytlo se hlazené dlátko z černého amfibolitu, 68 dlouhé a 18 široké, na jedné straně ploché a na druhé vypouklé, s ostřím na ploché straně přibroušeným (obr. 1 na str. 17) pak kuželovité, do rohu vytažené a kolmou děrou proděknuté ucho z nádoby leskle černé (obr. 2 na str. 17). Tamtéž byl nalezen i kousek křišťálu. Kromě toho byly v jámě roztroušeny rozmanité drobné střípky, z nichž jeden je opatřen ornamentem tečkovaným a podobá se oněm

Obr. 1. Obr. 2.

Nálezy ze sídliště v Horních Dunajovicích.

z neolithické osady u Velkých Mašovic pocházejícím, od nichž se pouze větší tlouštkou liší.

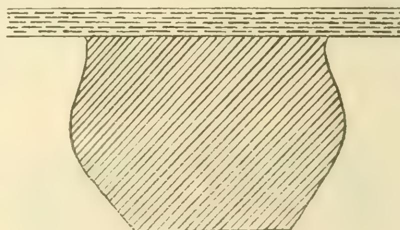
Na druhou jámu bylo udeřeno ve hloubce 40 cm. pod povrchem. Jáma tato, jejížto průřez (obr. 3 na str. 18) vyobrazujeme, podobala se velké baňaté nádobě s nízkým hrdlem a měla dno rovné. Rozměry vykazovala tyto: hloubku 200 cm. a průměr v největší baňatosti 370 cm. Naplněna byla popelnatou hlínou, v níž se vyskytly ořezané žebro pak kusy kostí i zuby ze skotu a nehrubé význačné střepiny z nádob, bez kola hrnčířského urobených, z nichž zmínky zasluhují pouze červené střepy z tenkostěnné, baňaté nádoby s hrdlem prostředně vysokým a okrajem vyvaleným, na rozhraní hrdla a břicha podlouhlými pupíky ozdobené. Střepiny tyto hlásí se tvarem i způsobem zpracování k rázu doby bronzové. — Zde stýká se typická keramika neolithická se střepinami mladšího rázu, a sídliště toto sluší tudíž zařaditi do doby přechodní.

* * *

Sídliště nad „Mírovcem" u Grešlového Mýta.

Jedeme-li po severozápadní dráze ze Znojma do Morav. Budějovic, objeví se nám na okamžik za stanicí Grešlové Mýto, nevysoký ale nápadný skalnatý vrch, jehožto jihovýchodní, skalisky posetá část zříceninám hradu se podobá. Návrší toto leží tři čtvrtě kilometru na severovýchod od Grešlového Mýta a půl druha kilometru na sever od Pavlic a nemá zvláštního názvu. Jen proto, poněvadž severozápadní stráň jeho strmí nad mlýnem „Mírovec" řečeným, říká lid rolím, na návrší tomto se rozprostírajícím „nad Mírovcem." — Ř. Wolný[29]) zaznamenal, že zde druhdy stával hrad „Mírov," ale určitých svědectví toho není a na místě samém není ani nad zemí ani v zemi stop po nějakém hradě středověkém.

Jihovýchodní část návrší „nad Mírovcem" tvoří vyčnívající skalnatou homoli. Tato má k východu prudký sráz a na severozápadní straně sklání se příkrým, avšak poněkud volnějším svahem, přecházejícím v podlouhlý plochý hřbet, uprostřed poněkud sedlovitě prohnutý, který odsud dále směrem severozápadním mírně stoupá. Poloha tato souvisí jen částečně na straně jižní s rovinou a je na všech ostatních stranách příkrými skalnatými svahy, jež zejména na konci severozápadním a z části i na straně jihozápadní velmi prudké a nedostupné srázy tvoří, od přírody velmi dobře opevněna a téměř nedostupna. K úpatí jihozápadního srázu přiléhá rybník, dříve zajisté mnohem objemnější než nyní, čemuž stará, o metr výše položená hráz nasvědčuje[30]). Severní a severovýchodní úpatí návrší obtéká potůček, který od mírovského mlýna na východ se ubírá, a severně od stráně, na blízku mlýna je pod cestou studánka s pramenem dobré pitné vody.

Obr. 3.

Dle podání starých lidí byl kopec „nad Mírovcem" řečený obklíčen lesy a plochý jeho hřbet byl teprve v tomto století dědem nynějšího majitele, p. Matěje Zedníka z Pavlic, na pole zdělán a je v katastru jako pole p. č. 244 v úhrnné výměře 1 jitra 861 čtverečních sáhů zapsán. Pěšinka, která přes kopec do Prokopova vede, dělí pole na dvě části. Větší, šíře rozložené části, která se pod skalnatou homolí rozkládá, říká lid „na tabuli," menší pak severozápadní část má od nepaměti název „na valech," ačkoliv tu po náspech stopy není.

S pověstí, že zde druhdy hrad stával, souvisí nepochybně i vypravování o zakopaných penězích, jež zde modrým plamenem hořely, a na podání tom spočívá asi pověst druhá, kterouž podle vypravování starého mlynáře Hermana, jež pan M. Zedník za dětských let od něho slýchal, zaznamenávám: V dolíku u t. zv. „tabule", za obrázkem sv. Trojice, který tam dosud stojí, býval starý hruškový keř (strbol). Na křížové dny, na zelený čtvrtek anebo na velký pátek býval v tom keři oheň, od něhož ale z keře nic neuhořelo[31].)

[29]) Gr. Wolny: Die Markgrafschaft Mæhren. III. 235.

[30]) Jiný velký rybník, „Jandovec" řečený, rozkládal prý se druhdy až za nynější stanici železniční.

[31]) Po mém soudu nelze pověsti této hlubší význam přikládati. V pašijové dny otvírají se v pověstech lidových poklady, poklady hořívají plamenem, bývají podle

Pan M. Zedník přinášel mi častěji různé střepiny z nádob, přesleny a nástroje kamenné, které na polích oněch vyorával, a upozornil mne tím na význam místa. Na podzim r. 1889 zahájil jsem zde výzkumné práce, kteréž r. 1890 u větším rozsahu konány byly, jelikož pole tehdy úhorem leželo. Později kopal jsem zde ještě v letech 1891, 1893 a 1894 na četných místech, jejichžto prozkoumání jsem uznal potřebným.

Po každém orání lze na celém povrchu sídliště nasbírati hojně střepin z nádob, různé úštipky i větší kusy hnědého i zeleného rohovce, po různu též ploché sekerky kamenné a přesleny z hrubé hlíny urobené. Barva půdy je ale pouze na onom, k severozápadu vybíhajícím, úzkém hřbetě tmavější a prozrazuje zde souvislou vrstvu kulturní. Kulturní vrstva tato sestává z nynější ornice 10—20 cm. silné a pod ní z 20—50 cm. mocné vrstvy hlíny štěrkovité, popelem promíchané, kterážto spočívá

Sídliště nad „Mírovcem" od severu.

na zvětralém skalnatém podkladu. — Měřena byla na čtyřiceti různých místech, a bylo shledáno, že s připočtením ornice je obyčejně jen 50 cm. silná a že jenom na některých místech zasahuje do hloubky 70 cm. Při kopání bylo stále pozorováno, zdali předměty na spodě kulturní vrstvy nalezené nerůzní se od oněch, kteréž v hořejší části její se vyskytovaly, a za účelem tím byl každý poněkud význačnější střep a každý jiný vykopaný předmět poznačen udáním hloubky, ve kteréž se vyskytl; výsledek pozorování toho byl však ten, že tu žádného rozdílu není a že ráz celé kulturní vrstvy je stejný. Týtéž kamenné nástroje štípané i hlazené vyskýtají se zcela na povrchu při orání jakož i na spodě vrstvy kulturní, typycké pro neolith střepy s ornamentem vypíchaným byly vykopány v nepatrné hloubce 28 cm., a téměř ve stejné hloubce nalezen

víry lidu zakopány nejčastěji na místech, kde staré hrady a zámky bývaly, a o kopci nad Mírovcem se vypravuje, že zde hrad stával.

i střep mladšího rázu, přilepenými vypouklými krokvemi ozdobený jakož i náramek bronzový, kterýžto vykopán byl ve hloubce 30 cm. pod povrchem.

Jihovýchodní, širší část hřebenu, která na jižní straně s rovinou souvisí, je pokryta žlutavou štěrkovitou ornicí, pod níž se místy tmavěji zbarvená půda naskýtá. Tato netvoří ale souvislou vrstvu kulturní jako na výběžku severozápadním, nýbrž vyskytuje se zde jenom na některých místech a vyplňovala zde též jámy, ve žlutavé štěrkovité půdě vykopané.

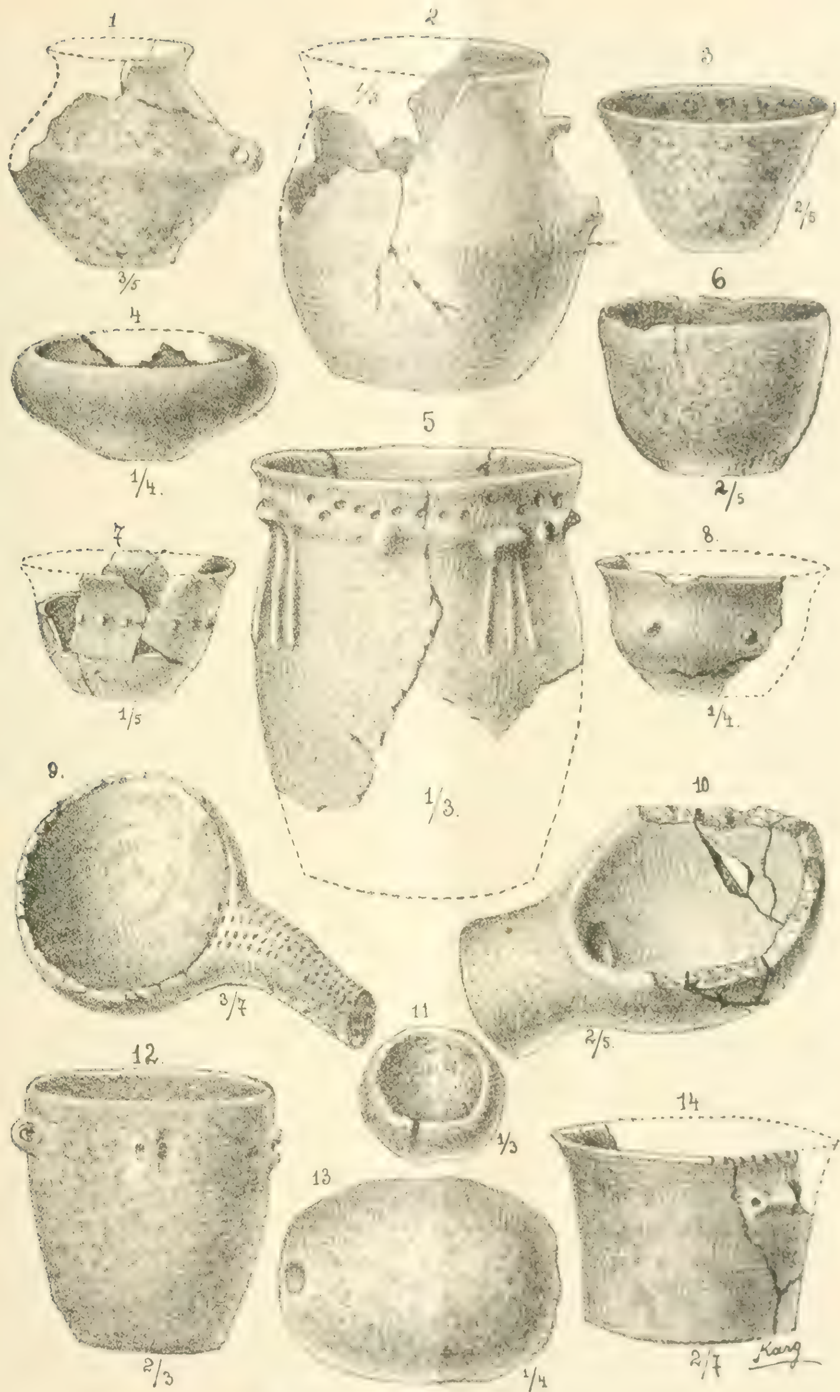
Roku 1889 objevil jsem zde, asi 16 m. od paty svrchu dotčené skalnaté homole, šest jam takových, v nepravidelné řadě ležících, z nichž jedna od druhé 8—10 m. vzdálena byla.

Jáma první podobala se neckám, byla 3. m dlouhá, 1·50 m. široká a 0·75 m. hluboká a byla naplněna popelnatou hlínou, kteráž se ve hloubce 20 cm. pod povrchem objevila. Nejprve uhozeno ve hloubce 40—50 cm. od povrchu na střepy z velké hluboké mísy barvy cihlové a na četné střepiny z hrubých hrnců s okrajem málo vyvaleným, kteréžto někdy ozdobeny byly podlouhlými hrbolky, několik ctm. pod okrajem umístěnými, přilepovanými proužky ďubkovanými anebo hrubými, kolmými zářezy a klínovitými výkrojky opatřenými, střepiny z menších hrnků, z nichž některé pod krajem ozdobeny byly pásmy, z krátkých kolmých vtlačených rýh pak rozmanité střepy z velkých i menších hrubých mis, z nichž některé velmi nedbale uhněteny byly. Mezi střepinami těmito, které po celé jámě roztroušeny byly, nalezen na bok převrácený porouchaný hrnek s úškem uraženým (tab. V. obr. 2), který naplněn byl popelem s hlínou smíchaným; těsně při něm stála miska hrubého díla (tab. V. obr. 4), v níž poněkud stranou stál bezuchý koflíček (tab. V. obr. 6). Miska i koflíček byly naplněny hlínou popelnatou. Celý nález tento podobal se velmi hrobu žárovému, za nějž jej ale z té příčiny považovati nemůžeme, poněvadž ani v nádobách, aniž kde jinde v jámě nebylo kůstek spálených, jakéž skutečné pohřby žárové charakterisují. Poněkud stranou ležela lžice hliněná z červené písčité hlíny s plným držadlem, čárkami ozdobeným (tab. V. obr. 9), hrubé závaží hliněné (tab. V. obr. 13) a dva uštipky z rohovce. Z kostí zvířecích vyskytly se zde pouze dva zlomky žeber hovězích.

Druhá jáma podobala se kotlině, 1·50 m. dlouhé, 1 m. široké a 1·15 m. hluboké. Naplněna byla černou hlínou, která se na první zakopnutí pod světlou ornicí objevila. Ve hloubce 50 cm. od povrchu přecházela černá hlína v jámě ve vrstvu popelnatou, v níž ležely velké kameny, rozházené střepy z nádob, jeden stlačené kouli podobný a dva kuželovité přesleny hliněné, tři úštipky rohovcové, sekyrka z amfibolitové břidlice, pak hranolek z červeného kamene vybroušený, účele neznámého.

Třetí jáma měla tvar podobný a vykazovala rozměry tyto: délku 1·00 m., šířku a hloubku 0·50 m. Na druhé zakopnutí ukázala se černá hlína, která vespod přecházela v popel. Na spodě nalezeno několik střípků, dva z nich kulovitými pupíky ozdobené, úlomek závaží válcovitého, kus plochého přeslenu, dva přesleny kuželovité a jeden dvojnásobnému kuželu podobný.

Čtvrtá jáma, co do rozměrů i jinak podobná jámě třetí, obsahovala dvě škrabadla z rohovce, kus nožíku a sedm jiných úštipků z rohovce, do trojhranu obroušený drobný klínek z krevele (tab. IV. obr.

Tab. V. Nálezy ze sídliště nad „Mírovcem" u Greslového Mýta.

15) pak břit z hlazeného dlátka z prahorní břidlice, po jedné straně plochého a po druhé oblého.

Pátá jáma, okrouhlá, 0·50 hluboká a nahoře 1·00 m. široká, byla vymazána hlínou vypálenou. 25 cm. pod povrchem ležel neotesaný, trojhranný plochý kámen a pod ním bylo uschováno devět přeslenů, z nichž osm bylo rozloženo v kruhu kolem devátého, jenž byl uprostřed. Hlína pod přesleny byla urovnaná a neobsahovala ani kostí, ani střepů, ani jiných předmětů. — Všechny přesleny tyto měly tvar dvojitých, ze společné půdice opačným směrem vystupujících kuželů, prostřední z nich je nejvyšší a je po jedné straně okrášlen nepodařenou, místy hluboce vrytou klikatou čarou (tab. VII. obr. 3). Z osmi ostatních, poněkud nižších přeslenů, z nichž jeden je rozpůlen, jsou tři bez ozdob. Všechny ostatní jsou okrášleny čarami, které kolem otvorů po dvou neb po třech na způsob paprsků seskupeny jsou (tab. VI. obr. 2). Nad plochým kamenem, jímž přesleny přikryty byly, byla jáma zasypána hlínou, obsahující rozmanité střepy, plochý přeslen a úlomek z jiného, jenž na spodní, vyhloubené straně okrášlen byl vtlačenými hrubými ďubkami.

Šestá jáma byla 1·50 m. dlouhá, 0·50 m. široká a od povrchu 1·00 m. hluboká. Naplněna byla do hloubky 0·50 m. popelnatou hlínou a dále až na dno vrstvou popele. Asi 40 cm. hluboko byl v ní nalezen dnem nahoru obrácený pohárek z hrubé píščité hlíny, který původně okrášlen byl čtyřemi droboukými úšky, z nichž dvě jsou již ulomena (tab. V. obr. 12). Na jednom místě, kde úško sedělo, je viděti, kterak hlína tam napřed smáčknuta byla, aby taktó zjednána byla lepší opora pro úško, jež bylo na to přilepeno. V té samé vrstvě nalezeny též dva přesleny, jeden plochý, druhý dvojitému kuželu podobný, a o něco hloub, ještě v hlíně popelnaté, ležely dva úštipky rohovcové. V popelišti na dně jámy byl nalezen spálený astragalus ze skotu a 20 cm. nad ním nožík, z rohovce zhotovený.

Vrstva kulturní, na sídlišti tomto se rozprostírající jakož i popsané zde jámy vykazují celkem obsah stejného rázu, a lze je tudíž právem považovati za soudobé. Stav věci byl tento: Na severozápadním, úzkém, ze tří stran nedostupnými srázy chráněném výběžku rozkládalo se několik dřevěných, hlínou omazaných chatrčí pravěkých osadníků, čemuž nasvědčují kusy do červena vypálené hliněné omítky s otisky dřev, které právě v této části sídliště hojně se naskýtaly, na protější pak straně, pod skalnatou homolí byla řada ohnišť. Ohniště tato byla zde s ohledem na nebezpečí ohně velmi dobře umístěna, neboť proti větru jihovýchodnímu byla ohniště kryta skalnatým výstupkem, a šel-li vítr s jiné strany, tedy z toho nemohlo vzniknouti nebezpečí pro dřevěné chatrče, které se na protějším konci rozkládaly.

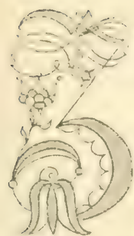
V jamách popsaných, v mezerách mezi nimi a v kulturní vrstvě vůbec bylo nalezeno mnoho výrobků lidských z kamene a hlíny; výrobky kostěné a z parohů zhotovené, které na jiných předhistorických osadách bývají obvyklým příslušenstvím, scházejí zde však naprosto. —

Ostatně také nespracovaných kostí zvířecích vyskytlo se zde velmi po skrovnu, a obmezují se pouze na nečetné, velmi steřelé úlomky kostí hovězích, jež byly někdy i spálené, pak na trhák z lišky. — Podobá se, že štěrkovitá půda pro zachování kostí nepřízniva byla, a že tyto z větší části se rozpadly, tak že po nich pozůstaly jen zcela nepatrné zbytky.

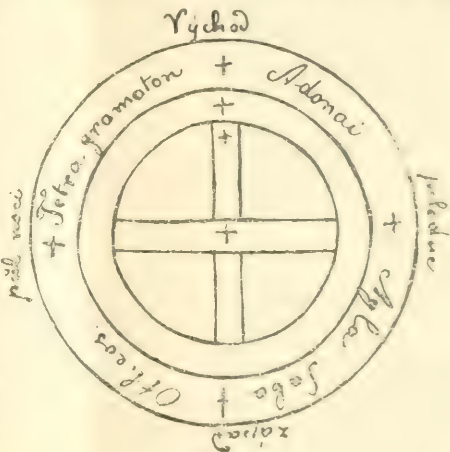
(Pokračování.)

Valašská zaklínaci kniha z r. 1840.

Vypravil **V. Houdek.**

aklínacích knížek českých otištěno bylo za posledních let několik. Ukázky z toho druhu rukopisné literatury lidové mor. Valachů podal zejména pan ředitel M. Václavek v tomto časopise.[1]) Jestliže jsme se přes to odhodlali, otisknouti zde ještě jednu takovou knížku, činíme tak proto, že se ona značně liší od těch, které dosud byly uveřejněny, pak protože vykazuje zvláště pěknou mluvu a konečně pro četné zajímavé, z uveřejněných dosud českých knih zaklínacích neznámé geometrické figury, jimž se přisuzovala jakási tajemná moc.

Rukopis ten zapůjčil nám p. red. Fr. Bayer, jenž jej získal ve své domovině na Valašsku. Bližšího nevíme o původu jeho — kromě humoristické poznámky na druhé stránce tytulního listu: „Vytištěna u Jana Tkáča na Kavalcankoch 1840." Kavalcanky jsou patrně nějaká valašská paseka, kde ovšem tiskárny v r. 1840 nebylo. Nadepsána je knížka takto: „Kniha, skrz kterou může člověk od Pána Boha každý poklad zemský dosáhnút, jestliže dobře tyto následující rekule (regule — pravidla) zachovávati bude."

Fig. 1.

Na druhé straně tytulního listu je kromě vedlejšího čarovného kruhu (fig. 1) toto mnohoslibné, vábivé poznamenání: „Já sem sám tomu nevěřil, až jsem zkusil, když jsem nabral velké tíže zlata, až mi z úst jazyk vycházel (!), oči z hlavy vycházely (!), právě tomu včil věřím, že je pokladů dosť v zemi. Milý čtenáři, můžeš snadno poklad dosáhnút, estli že následující rekule zachovávati budeš."

Způsob psaní upravili jsme dle nynějších pravidel, ponechavše jedině ony dialektické zvláštnosti, jež charakterisují ethnografický původ knihy. Dle nich nemůže býti o tom pochybnosti, že knížka byla psána na mor. Valašsku.

* * *

Krátké vidění v zrcadle

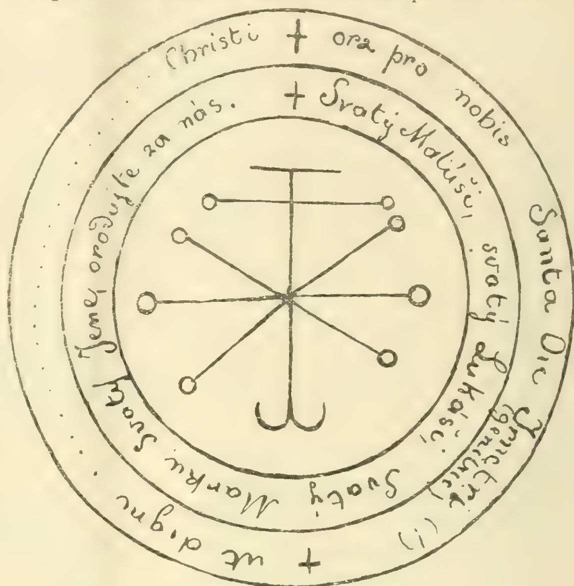
skrze čtyry slova psaná, jak hned poníže najdeš.

Napiš na panenským pargameně, maje nahotově zrcadlo, a slova do toho zrcadla dej pode sklo — slova C. G. M. J., a vezmi zrcadlo, vlož na oltář a dej nad ním tři mše sv. sloužiti po tři soboty pořad.

[1]) M. Václavek: Z pověr lidu valašského (Časop. muz. sp. ol. 1891., str. [illegible]; týž: Obrázky folkloristické z mor. Valašska (tamtéž 1892, str. 132.); V. Houdek: Moravská kniha o zaklínání duchův (Český Lid I. roč., str. 267.); Fr. Kameníček: Zaklínací kniha rožnovská (tamtéž, II. ročník, str. 674.)

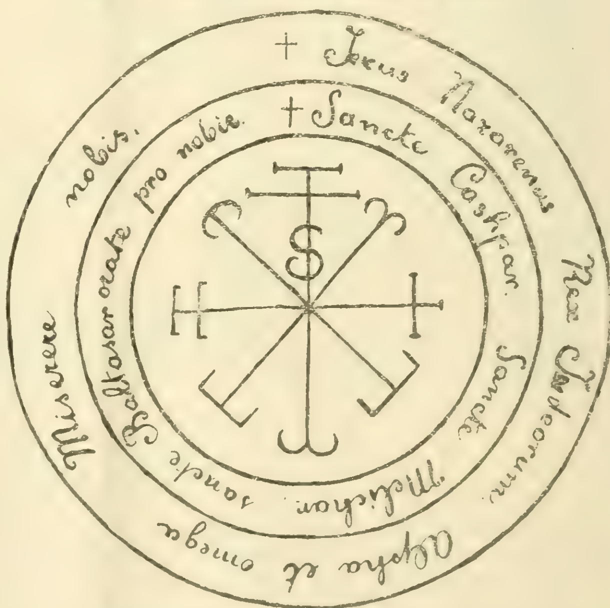
však aby byla na nové měsíce první mša, druhá na první čtvrti a třetí na plný měsíce; však aby ty mše nebyly sloužené o dušičkách; a po každé mši vezmi to zrcadlo z oltáře a říkej nad ním to(to) zaklínání při každém snímání s oltáře:

Fig. 2. Tuto fikuru nositi budeš na pravém boku.

„Já N. zaklínám tebe zrcadlo, skrze svatost a čistého[2]) panictví svatých patriarchův, prorokův, všech strážcův svatých, kteříž před trůnem božím stojíce velebí Boha a na tvář jeho ustavičně patří bez přestání. 1. De sancta trinitate; 2. de tribus regibus; 3. de inventione. Já N. zaklínám tebe zrcadlo, skrze sv. evangelistův, poslův božích, abys ty mi ukázalo a zjevilo jistou pravd o u[3]) místa toho. Tu znamenej[4]), co chceš.

Fig. 4 Tuto fikuru nositi budeš na prsech.

Naučení.

Vezmi zrcadlo a schovej je pilně a statečně (!) pokuř a pokrop vonnýma[5]) věcmi a svěcenými. A když ho chceš potřebovati vezmi je z toho místa a dej do něho pohlédnouti mládenci poctivému, potom sám do něho pohledni, tu v něm spatříš to, co si při zaklínání viděti žádal; a sám taky se hleď čistotně chovati.

---

[2]) Skrze s genitivem.

[3]) Pisatel prozrazuje zde, že pochází z kraje, kde není dlouhých samohlásek, ježto klade délku (ou místo u) na nepravém místě. Přihodilo se mu to častěji, zejména také v této větě: „Obmej mne, pane, a nad sníh zbílen b o u du."

[4]) Totiž: poznamenej, poznač. — [5]) V rukopise stojí: vonima.

O ocelovém zrcadle.

Opět jiné vidění v zrcadle skrze duchy zkušené od mistra Ptolomea toho umění.

Dej sobě nové zrcadlo udělati z oceli nové, na nové měsíce, když jest měsíc 3 dni neb 4 dni starý, a dej ho pulírovati pěkně, potom hleď se postiti, k tomu 3 dni chovej se dobře a pobožně. Pak potom vezmi to zrcadlo, když budeš chtíti uzříti, a udělej v místě circel (cirkl, kruh) v způsobu, jakž jako figura nahoře psaná jest, postavíš je do toho cercle právě do prostředka a říkej nad ním tato slova: „Daniel, Liel, Tiel, Aron, Huran, Caputer, Martes, Carimi, Xeimbes, Fergames“ (atd. více takových zkomolenin). O pane J. K., Bůh si pravý alpha et omega, račiž to způsobiti, aby to zrcadlo rostlo v čistotě a v jasnosti, tak abych já i jeden každý v něm mohel spatřiti a viděti to, čehož by viděti a spatřiti žádal.“ — (Pak zase následuje jedno zaklínání.) Tu hned spatříš, že se to zrcadlo bude čistiti, v němž se tobě zjeví muž, kterýž v poli stojící, tak k němu promluv: „Což chceš?“ A on tobě z toho zrcadla odpověď dá a oznámí, čehož žádáš. (Takového zrcadla prý užíval Albertus Magnus, král veliký.)

Fig. 3. Tuto fikuru nositi budeš na levém boku.

Fig. 5. Tuto fikuru nositi budeš na hřbetě mezi lopatky.

O zercadle novém.

Vezmi nové zercadlo s přikryvadlem, do kterého ještě žádný nepatřil (!), potom jdi k pravému (?) potoku, který teče od východu slunce,

tu umyješ to zrcadlo, říkaje při tom určitou formuli (neuvádíme ji zde), po třikrát je požehnáš, do nového futrále dáš a nech je tam až do štědrého dne, do jitřního času; pak říkej nad ním opět jiné zaklínání a polož je na oltář, ať se nad ním tři mše sv. slúží, potom ho vezmi a dej do místa čistého a měj v tom místě až do květné neděle a v květnú neděli před sluncem východem opět to zaklínání nad ním říkej, pak všecky pašije až do konce, nech ho ležet až do sv. Jana Křtitele a ten den před sluncem východem říkej nad ním opět jiné zaklínání, potom vezmi do ruky a kývni s ním přes doly a rovniny; tu hned do něho

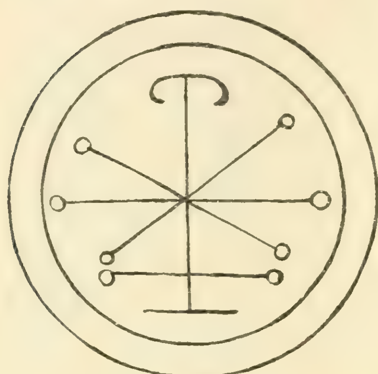

Fig 6

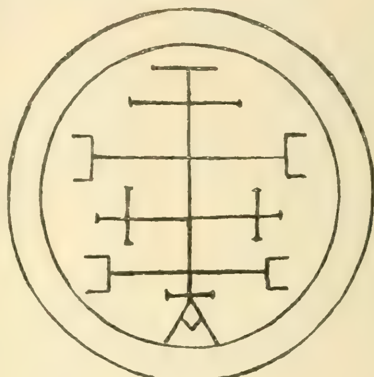

Fig. 7.

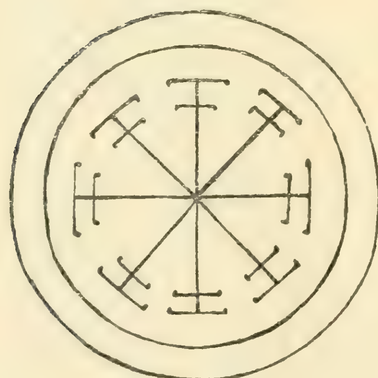

Fig. 8.

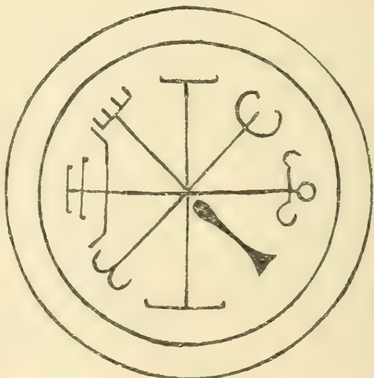

Fig. 9.

patře uhlídáš všecko, cokoliv žádáš; potom ho zase schovej do čistého místa, aby se neporušilo.

Následují 3 regule o nacházení pokladův skrze svíčky; uvádíme jen první a třetí:

Dej sobě napřást niti v štědrý den toho roku, když bude božího narození v neděli, však aby to bylo přadené bez vody a bez slin a tu přazu mač ve vodě svěcené v den sobotní a potom súkej . . (?) Polož to na oltář, aby se nad tím na den božího narození tři mše sv. slúžily, vezmi 15 nitek, míru terpetynu a kadidlo a vosk z paškálu, každé ať

se to o své (t. j. o sobě) tluče, a kup v apatece Antenin, tím potřeš ty niti dobře, potom na to dej vosku od mladých včel a udělej svíček, jak mnoho můžeš a chceš rozsvítiti, ale ať nejsú ty svíčky od prstu mužského nic delší: zakřeš na novém kresivě tudy na tom místě, kde by se pokladu nadál. Jestliže zhasne a nebude chtíti hořeti, tedy jest nesnadný k dobytí; pak-li podruhé nezhasne a bude hořeti, až všecko shoří, snadný jest k dobytí. (Následuje krátké zaklínání.)

Třetí regule o svíčkách je takováto:

Vosk posvěcený a síru posvěcenou smíchej spolu a udělej knot z těch nití, jak napřed oznámeno, na ty svíčky napiš tato slova: Jeon † Ainon † Kairon †. Potom rozsvit tuto svíčku a říkej toto nad ní: „Já tobě přikazuji, svíčko, skrze skutek svatý, který se stal na veliký pátek, když slunce i měsíc se zatmělo pro křivdu Pána J. Kr., pána svého, tak aby si ty, svíčko, když na pravé místo přijdeš, tu kde poklad leží, světlost svou ztratila, a skrze Boha † otce, Boha † syna, Boha † Ducha sv. Amen.

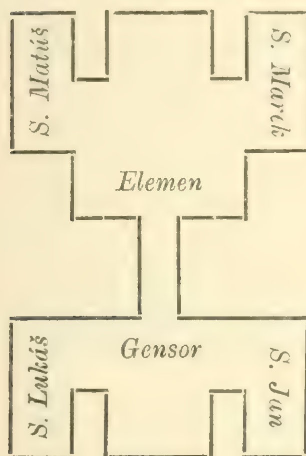

Fig. 10.

Nota Horas

Den hodin	Neděle	pondělí	úterý	Den hodin	Neděle	pondělí	úterý
1.	☉	☾	♂	7	♂	☿	♃
2.	♀	♄	☉	8	☉	☾	♂
3.	☿	♃	♀	9	♀	♄	☉
4.	☾	♂	☿	10	☿	♃	♀
5	♄	☉	☾	11	☾	♂	☿
6.	♃	♀	♄	12.	♄	☉	☾

Fig. 11.

Chce-li kdo, aby se jemu ve snách zjevilo, kde poklad leží, udělej figuru na olově neopotřebovaném (podobnou jako podal M. Václavek na str. 135, roč. 1892 toh. časop.) podlož to sobě v noci pod hlavu a vyříkej celou řadu modliteb: ve snu zjeví se ti pak v jistém místě poklad, ale duchové jej hned obsednou, abys ty ho nemohl bráti i musíš k tomu těchto vrkulí (bezpochyby cirkule — kruhy?) (fig. 2, 3, 4, 5) užívati, abys ty duchy zahnal od pokladův, a potom dej mši sv. slúžiti, když ten poklad najdeš.

Po všeobecném zaklínání duchův, aby od pokladu odstoupili, podává se tu pak celá daemonologie a zaklínací formule pro každý druh zlých duchů zvláště. Nad každou ze čtyř říší starých elementů (vzduch, oheň, země, voda) je totiž král, který má pod sebou několik knížat a jenž označen je zvláštním geometrickým znamením v kruhu a sice:

Nad povětřím král Lameth (fig. 6) a má pod mocí svú těchto 6 duchů: Zeably, Salla, Jaira, Timas, Semethmo.

Na oheň král Amon (fig. 7) a má tyto 4 knížata pod svú mocí: Eucentor, Niger, Amater, Formicator.

Na zemi a obilí král Barmalochm (fig. 8) a má tyto 4 knížata pod mocí svú: Belzebub, Semuiator, Asilion, Neruteon.

Nad vodami král Osirimi (fig. 9) a má tyto 3 knížata pod svú mocí: Apolonerius, Jizabel, Catiar.

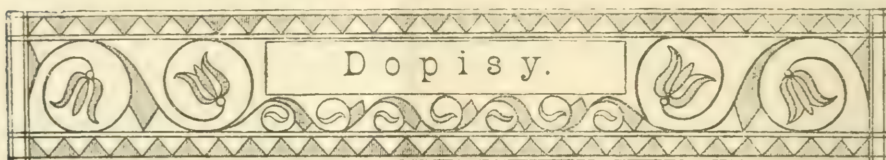
Zaklínání neobsahuje nic zvláště zajímavého.

Rukopis zakončen je pravidly o kopání pokladů, z nichž vynímáme pouze: Naučení, aby zlí duchové, kteříž moc mají nad poklady, od pokladu pryč odešli, aby ho na jiné místo nepřenesli a nezměnili.

Vezmi plech olověný a napiš na něm tento karakter (fig. 10) a v něm tato jména na dvě strany: Elemen — Gensor a vlož ten plech na to místo, kde má poklad býti a nebudeť se moci z místa hnúti, ani změniti; a když chceš poklad dobývati, napiš 4 evangelisty v každém kútě mezi takové karaktery.

Konečně je zde ještě tabulka znamének pro každou hodinu denní i noční každého dne v témdni; jest to 7 různých znamének v témže pořádku stále se opakujících. (Podáváme z nich též ukázku. Fig. 11.)

Všecky tyto četné, složité geometrické figury jsou původu cizího, neslovanského, západního. K vůli porovnání poukazujeme na př. na četné podobné kouzelné charaktery různých duchů ve spise „Das Kloster“ od Scheible, jehož V. díl obsahuje pověsť o Faustovi s několika zaklínači, zvanými „Höllenzwang.“

Z Uhersk. Hradiště. (Drobotiny národopisné z potulek prázdninových a z národop. výstav a muzejí.) Vydechnuv si z dusna, jímž naplněny byly učírny školské před rozdáváním vysvědčení, vyrazil jsem za slunného dne červencového do Hroznové Lhoty, abych odtud navštívil národopisnou výstavku ve Velké. O veledůležité této, byť i malé, ale ve všem všudy národopisné výstavce, psáno již tolik, že možno ji co nejstručněji odbýti. Byla to výborná myšlénka, spojiti s výstavkou ve dvou dnech řadu lidových slavností, rovněž výborné bylo vystavování „živé“ práce po jednotlivých domech (tu se tkalo, tu kraslice se malovaly, jinde se vyšívalo, jinde zase krpce se robily atd.). A mezi tím všude plno rázovité hudby, ať domácí, ať uhersko-slovenské (cigánské), domácích zpěvů, ať světských nebo posvátných, všude plno lidu v úboru rázovitém z okolního Slovácka moravského i uherského: to nebyla výstavka v obyčejném smyslu divadelní, ale výstavka skutečná. V domku, v němž uloženy po způsobu všech výstavek různé poklady domácího umění, průmyslu i řemesla a malby krajanů zdejších Úprky a Mandela, i tu konečně bylo se nač podívati, neboť pilné ruce zařizujícího výboru v ladný a přehledný celek všechno v čas sestavily. I tu byly věci moravsko-slovenské vedle uhersko-slovenských. Velmi zajímava byla kollekce psaných kancionálů, kteréž ve zdejším kraji, jak známo, prvně objeveny byly a do dnes největší rázovitostí vynikají. Byly tu

kancionál radějovský z r. 1836, tvarožnolhotský 1850 (!), lipovský 1736, kněždubský 1769 a j. Z tiskopisů nejpamátnější byla vystavená kralická bible z Vrboveů, co nejlépe zachovaná v krásné a bohaté původní vazbě. Z krojových a výšivkových věcí pozoruhodné byly kollekce p. Kretzovy, p. Boháčovy (z Radějova) a sbírka vrbovčanská.

Z vycházek geologických, které po výstavce Velecké následovaly a hlavně žulových útvarů u Krčmané, Bolelouce, Antlerky a devonu grygovského i slatěnicko-čelechovského v okolí olomucko prostějovském se týkaly, zaznamenán pro národopis pouze velký žudr hanácký v Grygové, nyní pro kovárnu upravený. Ostatně národopis hanácký náleží bohužel „historickému“ badání. — Koncem měsíce července učinil jsem výpravu do Soběchleb u Lipníka a Něčic, abych po přání p. P. Přikryla zfotografoval (bývalou) jízdu králů, která přičiněním horlivého p. kaplana tu zase obnovena byla. Jízda králů dnes ovšem chudičce tu dopadá: děvčata již nemají pentlí a fáboru, aby jimi propletla hřívy koní i ocasy, a aby i jezdce jimi vyzdobila. A tak nynější jízda jest jen vybledlým obrázkem minulosti. Při tom fotografování doplněna sbírka fotografií záhorských rázovitým dvořákem biskovským p. J. K., takže schází v ní dnes pouze nějaká mužská osoba v dlouhém kožiše starodávném. Jelikož ve Vítonicích prý ješte nějaký zachován je, bude možno i ten zachytiti fotografií.

Koncem července odebral jsem se do Hodslavic, abych tu dokončil prohlídky v oboru vyvřelých hornin na severovýchodní Moravě. Za krásného odpoledne první neděle srpnové zajeto do Veřovic na fotografování tamního starobylého kroje, o němž již v tomto časopise (r. 1882 str. 29) obšírný byl podán popis. Vše, co tam uvedeno, podařilo se řadou rázovitých fotografií zachytiti, a to v době, kdy kroj i tu již mizeti počíná. Na porovnanou, kterak odchýlil se kroj hodslavský od veřovského, s nímž druhdy byl totožný skorem, fotografovány i dvě Hodslavjanky nynější, jedna svobodná a druhá vdaná. Četné nové podrobnosti zejména o veřovském starodávném pentlení nevěsty a družic budou sděleny příležitostně na místě jiném. „Zahlazování“ zdejší t. j. pentlení ono zaniklo asi r. 1850. Také úvodnic dávno se zde již nenosí; byly co do tvaru jiným podobny, ale vyšitý pruh byl uprostřed na příč úvodnice a byl takto na zádech svisle umístěn. Některé pruhy vyznačují se vzácnou prací, bílou přízí pracovanou a to nejen co do techniky, než i co do ornamentu rázovitého. Prostřednictvím hodslavského p. učit. Červinky měl jsem příležitost nejkrásnější ukázky zdejších výšivek i úvodnic a i šátků (na hlavu) prohlížeti. I peřiny zdejší, modré, bíle potištěné, měly své zvláštní domácí vzory. Nejnápadnějším vzorem byl vzor s jeleny a myslivci. Ale i ornament rostlinný nescházel. —

Po ukončení prací na severovýchodní Moravě navštívil jsem výstavku napajedelskou. I o té bylo již do ti sděleno, takže nezbývá, leč několik poznámek učiniti. Podle ukázek zde vyložených kroj mlacovský k valašskému nutno připojiti; žutavský jeví vlivy hanácké. Zajímavý byl obraz Oldřicha a Boženy, na němž děvče (Božena) i žena byly v moravském kroji selském, patrně z minulého století. Obě měly šatky, žena však měla ji uvázánu přes čepec, jehož dýnko mělo čtverec černě vyšitý. Kordulka a šorec ženy v jedno byly spojeny, takže celek činí dojem poněkud valašský.

Po krátkém oddychu z potulek předchozích odejel jsem do severovýchodních Čech, při kteréž příležitosti navštívil jsem ovšem i výstavu králové-hradeckou. Protože o této u nás podrobností málo bylo sděleno, nebude nemístno, když se o ní tuto šíře zmíníme, zvláště proto, že na ní mnoho pro nás zajímavého bylo vystaveno. Velkolepé části hospodářsko-průmyslové pomineme ovšem, leč i národopisná část, vystavená ve školní budově, byla neobyčejně bohata a na celou řadu síní i chodeb rozdělena. Bylo tu především mnoho psaných kancionálů ze severovýchodních Čech (Hronov, Žamberk, Král. Hradec, Nechánice atd.). Moravským nejvíce se podobal kancionál dobřenický z r. 1746. Vedle těch byly umístěny kancionály pergamenové, antifonáře, dále bible prvotiskové, postily a lidová četba. Zvláštní oddělení tvořily hradecké tisky, přírodověda, vzácná sbírka listin a rukopisných listů.

Na chodbách prvního poschodí byla řada pěkných lidových almar a truhel vykládaných. V oddíle výšivek byly zvláště pěkné koutní plachty ze Žamberka, koutnice z Vrchovnice (z r. 1733), svatební šátky červeně a bíle šité z okolí Nechánic, na kraji vyšité šerpy mládenců, což připomíná na šatku ženicha v okolí Velké. Vedle bohatých sbírek výšivkových (zvláště bohata kollekce nechánická!) byly tu i vzácné a přečetné studie staveb severovýchodních, malované velmi zdařile cukrářem josefovským Matějkou. Svatební vínek ze Serče připomínal na věnce nevěsty a družic na mor. Záhoří. Jako tresť všeho lidopisu venkovského byla „selská síň“ s koutem a komorou. Postel v koutě měla ráz starých kolter století XVI. Lidopisu městskému byla věnována pěkně zařízená světnice městská asi ze začátku toho století s nábytkem ovšem starším. Mezi keramikami, v ní umístěnými, bylo i několik věcí holičských, s nimiž se celkem ve všech sbírkách setkáváme.

Ve schodišti do druhého poschodí postaveny byly pěkné modelly větrného mlýna, chalupy atd. a na chodbách druhého patra pěkné a četné malované truhly a almary lidové.

V druhém patře vedle jiných věcí umístěny také výšivky mimočeské a nové práce ruční, při nichž použito vzorů lidových. V prvním oddíle nejvíce vynikaly sbírky slečny Waltrové z Brna a pak prof. J. Šímy z Jaroměře. Byly to většinou moravské a uhersko-slovenské věci, k nimž družily se i ukázky ruské a jihoslovanské. V síni ženských ručních prací mohli se příznivci lidového ornamentu a lidových technik z prací našich dam opravdu potěšiti. Bylo tu zřejmo, kterak směr ten, dík rozumné propagandě a vybroušeného vkusu předních svých zastanců, v širší a širší kruhy vniká a více a více se na pravou cestu přivádí. Každá větší škola severo- a východočeská poslala sem ukázky svých nejlepších prací v tom oboru. A nebylo to jen vyšívání, nýbrž i krajky, které nás překvapovaly, ačkoliv se to konečně v kraji, kde se (v okolí Vamberka) krajkařství už ode dávna pěstuje, rozumí vlastně samo sebou. Nejkrásnější ukázky poslaly městská pokračovací škola v Praze, vyšší dívčí škola pražská, Vesna brněnská, ženský výrobní spolek v Chrudimi, soukromá škola dívčích prací ručních sl. Stefanové z Jičína, pokračovací, měšťanská a obecná škola dívčí v Král. Hradci, měšťanská škola dívčí v Králové Dvoře (skvostné velum ve zlatě) a j. v. Krajky vystavovala škola pro umělé vyšívání ve Vamberku.

Řadu věcí národopisných doplňovaly výborné a četné fotografie advokáta královéhradeckého dra. Procházky, jemuž jakož i pp. dru. Ulrichovi, advokátu a Domečkovi, městskému koncipientu za ochotné zodpovídávání četných otázek co nejvřelejší tuto díky vzdávám. Pánové ti také o uspořádání zdejší výstavy národopisné měli velkou zásluhu.

Na cestě ze severovýchodních Čech do Prahy zastavil jsem se v Kolíně, abych prohlédl tamní sokolovnu, kteráž dle návrhů professora Jos. Šímy, známého svými komposicemi pro rozmanitá odvětví průmyslová na základě ornamentálních vzorů lidových, byla právě zdobena. Strop, který musí býti malován, vyzdoben s použitím motivů lanžhotských velice šťastně a vzdušně. Vlys a stěny zase, po způsobu u stěn přípustném, sgrafittovány a sice ve formách českých, výborně komponovaných, byť i poněkud bohatých. Celek, kterému vytýkáno, že spojením českého ornamentu s moravským vznikla jakási nesrovnalost, kterouž by ale také bylo lze nazvati rozmanitostí, při výzdobě malebné sálů dosti obvyklou, uvidíme nejspíše v některém z našich illustrovaných listů repredukovanou. Že šíře jsme se o věci té zde zmínili, stalo se proto, abychom naše kruhy i na takové použití ornamentu našeho upozornili. V Praze věnována pozornost hlavně sbírkám Náprstkovým, které znovu prohlédnuty, průmyslovému museu Rudolfina, kdež často mnohé zajímavé lidové práce původu slovanského vystavovány bývají a národopisnému oddělení muzea král. Českého. Na všech místech těch bylo značné množství i lidové majoliky i majolik holičských rázných typů. Bohatá sbírka Náprstkova, umístěná ve dvou velkých sálech, má celou serii pravých skvostů vyšívaných i krojových z Moravy, jež bychom jí věru záviděli, kdybychom nebyli přesvědčeni, kterak dobře působí sbírka ta na šíření vzorů našich a kterak vlastně ona zavdala celému onomu národnímu a průmyslně-uměleckému ruchu v Čechách i první vznět (výstavkou na Žofíně r. 1879) i další podklad znamenitý. Upozorňujeme všechny navštěvovatele Prahy na sbírky Náprstkových, ujišťujíce každého, že na pouhé požádání i ve dnech, kdy nejsou otevřeny veřejnosti, ochotně pí. Náprstkovou dovolen bývá přístup každému.

České muzeum má v nové budově své znamenitou národopisnou attrakci: „Selské síně české“. Selské síně české jsou vnitřky světnic z různých krajů, zasklené ze dvou neb tří stran a oživené dvěma nebo třemi figurinami, bezvadné umělecké modelace, v starodávném úboru domácím. Rozumí se samo sebou, že interiéry jsou zařízeny velice věrně dovednou rukou skutečného znalce prof. Jana Kouly, který jest kustodem této části muzea. Nejkrásnější síně jsou asi síň domažlická a litomyšlská. Však i ostatní mají mnoho půvabu a zajímavost všech doplněna ještě vitrinami, naplněnými nejkrásnějšími ukázkami výšivek a bohatých částí krojových z příslušných krajů. Kdy dočkáme se u nás na Moravě podobných světnic v některém muzeu? Snad dříve zanikne u nás vše lidově rázovité v zevnějšku našich venkovanů, než budeme tak daleko s prostředky. Avšak aspoň něco na potěchu všem ctitelům věcí moravských: soukromé družstvo, v Praze hlavní sídlo mající, usneslo se, ze svých prostředků poříditi světnice moravské v muzeu král. českého po způsobu českých. V čele družstva toho stojí prof. Koula a zemský výbor český právě povolil náklad na pořízení potřebných k tomu vitrin a zasklených světnic v jednom z velkých sálů I. patra.

A tak, když ne doma, alespoň v Praze budeme se moci pokochati pohledem, kterak Moravané druhdy se nosili a vypadali. Zařízeny budou postupně síně slovácké, hanácké i valašské a sice, jak přirozeno, starosvětsky.

V prvních dnech září přilákala nás hanácká výstavka v Kroměříži na Moravu. Na zajímavou výstavku uhersko-brodskou již pozdě jsem přišel a nemohu tudíž referovati, jak dalece znázornila nejstarobylejší kraj moravský. Podle úsudku jiných zcela dobře. Hanácká výstavka v Kroměříži byla jen jaksi revisí toho, co v okolí ještě možno pro velkou národopisnou výstavu sehnati. A bylo toho dosti, jakkoli roztříděním na mnoho oddílů celek pozbýval jednotnosti a soustředěnosti. Soustředěním na méně míst bylo by leccos odpadlo, co do výstavy národopisné ani nepatřilo. Také by nebylo škodilo důkladnější prohlížení věcí, aby nebyly vystaveny za dvou až třístaleté věci, které rázem ano i datem dosvědčovaly, že jsou mnohem mladší. Ale národopisná část byla výborná, hlavně síň „s véměnó" a síň ručních prací novějších i starých hanáckých výšivek a krojů. K tomu řadily se síně listin, skel, keramik a starožitností, mezi nimiž byly věci pozoruhodné, pak síň cechů kroměřížských. I ve školské výstavce bylo mnoho věcí, jež laika sice méně, za to tím více odborníka zajímati mohly. Pro laiky byly tu fotografie amatérů.

Po výstavce Kroměřížské zajel jsem si s aparátem fotografickým mezi Charváty mikulovské. Spolupůsobením a nevšední ochotou dp. P. Kroupy, faráře preravského, mohl jsem zachytiti ve dvou dnech celou řadu rázovitých Charvátů zdejších i Charvátek v jich pěkném úboru. I poslední zdejší „gêlba" (t. j. předsíňka u dveří (viz ročník 1893 Čas. olom. str. 156), malovaná po způsobu výstupků (gánků) lanžhotských nebo tvrdoňských, byla zachována obrazem. Kroj a při tom ovšem i ornament důkladně prohlédnut a zjištěno, že úzce souvisí s krojem i ornamentem Břeclavska a že tam, kde zachovala se řeč charvátská po 300 let, je pravdě podobno, že i kroj je zachovalý. Z toho pak souditi lze, že nynější kroj břeclavského Podluží a ornament proslavených starších výšivek lanžhotských pochází ještě z dob, kdy i na Břeclavsku jazyk charvátský panoval. Nyní ustoupil i v bývalých charvátských dědinách slováckému (v Rakousích pak tento ustupuje pozvolna i německému); za to kroj charvátský rozšířil se pozvolna daleko na sever do osad, které nikdy charvátským obyvatelstvem obydleny nebyly. Charvátská jména ovšem po celém moravském jihu jsou roztroušena stěhováním se.

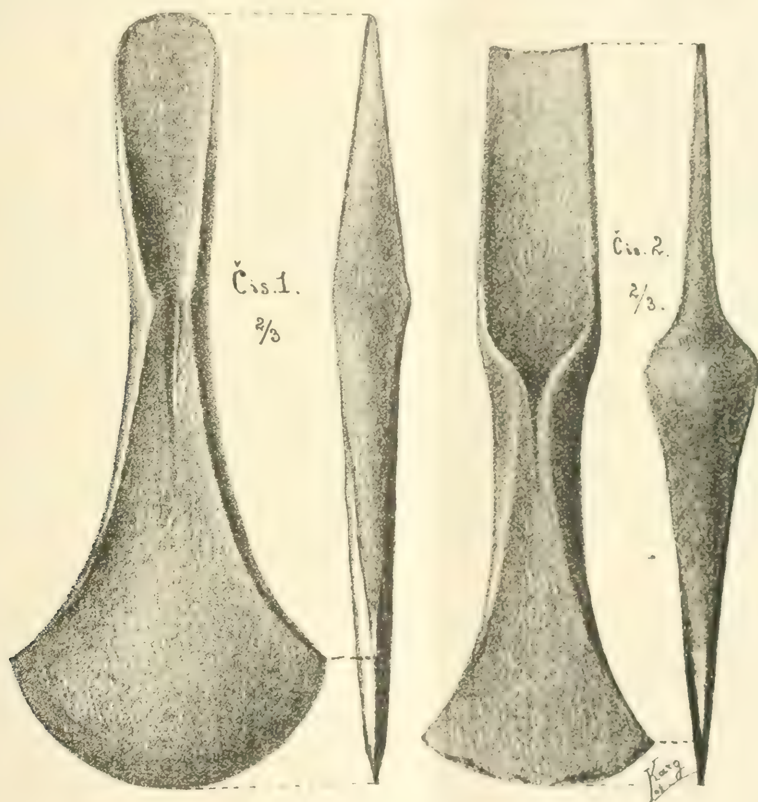
O kroji a ornamentu mikulovských osad charvátských učiněny hojné záznamy. Lid charvátský sám sice v mužské části své vesměs skorem německy již mluví a místy se tím i rád chlubí, ale ženská část vytrvale drží se domácího jazyka a děti — mateřského. A tak doufáme, že tato ethnografická zvláštnost Moravy, přes příboj německý dlouho ještě bude zachována. Ale i kdyby měla býti pohlcena Němectvem co do řeči a kroje — typem a letorou vždy bude se lišiti od německých sousedů: tak hezkých a vzrostlých a při tom tak veselých lidí nenajdeš daleko — až snad na Slovácích v okolí Břeclavy zase.

Vycházkou do dědin charvátských vlastní obchůzky prázdninové zkončeny. Ostatní patřily některým drobným objednávkám pro národopisnou výstavu v Praze, zejména opatření tvrdoňské (břeclavské) chalupy na výstavišti. — ***Jos. Klvaňa.***

Drobnosti.

Bronzové sekyrky. Vyobrazujeme zde dvě bronzové sekyrky různých tvarů, z nichž jedna (obr. č. 1) nalezena byla při okopávání zemáků na pozemku p. č 3152 „na Spálenisku“ v mikulovickém lese, poblíž t. zv. „Káčírku“, na němž jsou rozlezlé mohyly, k hradisku křepickému příslušné. Je to plochá sekyrka se žlábkem a s mírným schůdkem, který zabraňovati měl, by nástroj při upotřebování do topůrka nevnikal. Sekyrka tato je ulita z bronzu zlatožlutého, je na celém povrchu potažena stejnou vrstvou lesklé patiny, barvy tmavozelené, do modra přecházející, 174 mm. dlouhá, nad ostřím 61·5 mm. široká a váží 288 gr. —

Druhá sekyrka s krátkými, uzavřenými laloky (obr. č. 2) byla nalezena u Ratišovic v okrese hrotovickém, podrobnosti nálezu nejsou ale známy. Jen podle světlé popelnaté hlíny, která se v kuželovitých dutinách pod laloky zachovala, lze souditi, že pochází asi z nějakého hrobu, anebo vrstvy kulturní. Nástroj tento je zhotoven z bronzu o poznání zarudlejšího, nežli je bronz svrchu popsané sekyrky mikulovické, je potažen silnou, hladkou vrstvou světlozelené patiny matného lesku,

Bronzové sekyrky. Čís. 1. od Ratišovic. Čís. 2. od Mikulovic.

je 142 mm. dlouhý, nad ostřím 45 mm. široký a má váhu 175 gr.

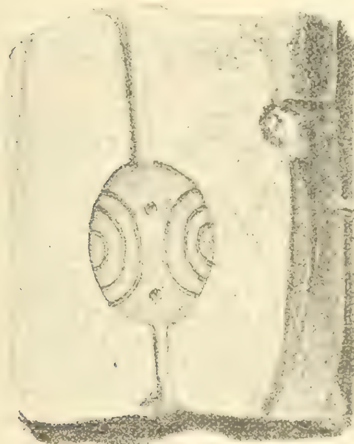
Obě sekyrky tyto náležejí ku skupině bronzových sekyrek bez tulejek, pro něž široký poněkud název „palstavů“ se ujal na rozdíl od t. zv. celtů, jejichžto spodní část tulejku tvoří. — Kromě obou vyobrazených zde tvarů známe ještě mnohé jiné, z nichž na tomto místě uvádíme pouze následující nejvýznačnější, které i v našich nálezech zastoupeny bývají: Nejjednoduší jsou ploché sekyrky, kamenným podobné, jež často z pouhé mědi zhotoveny bývají. (Viz na př. obr. 2 na str. 80 v čís. 37, obr. na str. 113 a 114 v č. 39.) Jiný, rovněž jednoduchý tvar nemá žlábku ani laloků, nýbrž jenom vysedlé okraje na obou širokých plochách. Třetí vyvinutější tvar, který se v různých variantech dosti často vyskytá, je sekyrka s rozevřenými laloky. (Viz obr. 2 na str. 2 čís. 9.) Spojením laloků po obou stranách utvořila se tulejka, a tak povstala sekyrka s tulejkou (t. zv. celt), kterouž z typologického stanoviska za mladší tvar považovati sluší. — Sekyrky bez tulejek bývají někdy a sekyrky s tulejkami zpravidla opatřeny úšky, která sloužila ku lepšímu upevnění na násadu. Násada tato bývala v koleno zahnutá a obyčejně ze dřeva. Topůrka taková zachovala se v některých nákolích švýcarských, ve vrstvě solné hlíny u Halleinu, a v Čechách nalezl dr. Woldřich v mohyle u Kostelce blíž Hluboké bronzovou sekyrku, která vězela ve ztrouchnivělém ohnutém topůrku dřevěném, které za účelem lepšího upevnění na příslušném místě též drátem bronzovým omotáno bylo. (Mitth. der Anthropolog. Ges. Wien XIV. p. 216.) Bronzové sekyrky bez tulejek náležejí k nejstarším výrobkům kovovým, v krajinách našich se vyskytajícím. - *J. P.*

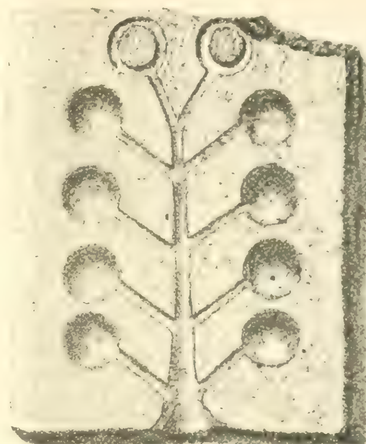
Skrčená kostra v Modřicích u Brna. Při kopání stoky v cukrovaru modřickém přišli dělníci na lidské kosti, a náhodou přítomný adjunkt cukrovaru dal ihned další kopání zastaviti a požádal mne telegraficky, abych kostru sám vykopal. Na místě shledal jsem kost z ruky a dvé žebra již vykopaná, pak rozbitou lebku, od které scházely spodní i horní čelist, a také žádného zubu jsem nenalezal. Vyhrabal jsem pozorně celou kostru, která ležela na pravém boku, hlavou k jihovýchodu s nohama skrčenýma. Kostra ležela v čisté žluté hlíně diluvialní a nenalezl jsem ani nejmenší stopy vrstvy popelovité nebo tmavější hlíny. Z toho ovšem nikterak nelze souditi na nález diluvialní. Při kostře při největší pozornosti nenašel jsem ani střípku ani jakéhokoli nástroje Nápadné bylo, že při kostře scházely skoro celá prsa až na tři velmi vetchá žebra, z rukou pak zůstala jediná delší kost a prsty jedné ruky. Kostra ležela v hloubce 1·90 m. Černá vrstva, částečně později nasypaná, sáhala do hloubky 1·28 m. *Frant. Slovák.*

Hroby se skrčenými kostrami u Kyjovic na Znojemsku. Nové pohřebiště se skrčenými kostrami rázu oblekovického bylo na podzim m. r. objeveno při práci polní za dvorem kyjovickým, o čemž mi p. L. Burger, správec v Bohunicích zprávu podal. Kostry jsou zde uloženy ve hrobech kamenných a při nich nalezeny nádoby a měděné kroužky stejného rázu, jako na pohřebišti oblekovickém. Také lebky podobají se oněm z pohřebišť oblekovického a vrbovského, a holenní kosti jsou značně zploštělé (platyknemické). S jara bude pohřebiště toto prozkoumáno. *J. P.*

Kadlub z Předmostí. Západně od známého tábořiště lovců mamutích na polích předmosteckých, pod hřbitovem přes silnici roketnickou a dluhonskou cestu je na čerstvě rozoraných polích viděti tmavě zbarvená místa, plná popele, uhlí a střepin z nádob pravěkých. Jsou to zbytky osady z mladší doby kamenné, jejíž stopy sledovati lze až pod stodoly předmostecké a na celé trati „Dvorské“, ačkoliv největší část naleziště zničena byla jmenovanými hlubokými cestami a zvláště cihelnou Mandlovou. Pozoroval jsem tato místa po tři léta a sesbíral jsem tam množství střepin z nádob, pazourkových nožíků, kamenných nástrojů hlazených a vrtaných a j. předmětů. Veliká většina střepin byla však již tuhována a porýsována ornamenty, které charakterisují dobu bronzovou a zejména její přechod do periody hallstattské. Z bronzových předmětů tu nalezených je zajímavý pěkný, tmavozeleně patinovaný srp s bradávkou. Nálezy tyto přiměly mne zakopnouti tu na zkoušku. I jal jsem se na podzim r. 1894 prokopávati pole v bývalé cihelně Mandlově. Kulturní vrstva jest až půl metru mocná a prohlubuje se na mnoha místech ve známé nálevkovité a polokulovité jámy se zajímavým obsahem, o němž svým časem podám podrobné zprávy. Popisuji prozatím kadlub na lití bronzových okras, jenž vykopán byl v kulturní vrstvě asi 40 cm hluboko. Je to obdélníková deska z bledémodrého, jemnězrnného pískovce zhotovená, 102 dlouhá, 82 široká a 28 mm tlustá. Na jedné straně je vyryta mělká okrasa v podobě velkého listu, jehož osm kulatých lístků na dlouhých stopkách po obou stranách společné stopky je souměrně umístěno; na místě dvou nejsvrch-

nějších lístků jsou kroužky. — Na straně protější jsou formy dvě. Kus jedné vyryt do hrany a je to čtvrt formy na sekyrku s ouškem a tulejí. Právě uprostřed této dutiny byl kadlub preražen, lom byl uhlazen a na hladké ploše vyryta deštička na sponu, totiž oválný důlek, 42 dlouhý a 32 mm široký, rovným járkem s okraji spojený. Na bocích je důlek pro destičku ozdoben třemi soustředěnými polokruhy, mezi nimiž jsou dva doličky. Celá tato dutina je do černa vypálena vléváním rozžhaveného kovu. — S kadlubem tímto srovnati lze sponu z hromadného nálezu u Slatěnic, vyobrazenou v tomto časopise v čís. 31 na str. 89. Jest sice mnohem větší a bohatěji ozdobena, avšak celá technika svědčí, že byla jen deštička ulita, zbylé konce byly pak napřed vytepány táhleji a potom teprve do

Kadlub z Předmostí.

kotoučů stočeny. — Kadlub předmostecký je uložen v mé sbírce. *In. Lud. Červinka.*

Paměť z strany náčení kovářského. Léta 1676 v den památný vstoupení Krista Pána na nebe, za purgmistra Jana Plška, Daniele Malaly a jiných konselův stalo se poznamenání železného kovářského náčení, zůstalého po nebožtíku Janovi Dudíkovi starém. Našlo se: Nakovadlí 1, perlík hrubý 1, perlík malý 1, rohatina velká 1, rohatina malá 1, kladivo mlatové 1, verchan 1, kleště kolné 1, hřebovně 2, helvazně 2, kleště dlouhé 7, znamenáky 2, průboje 4, zeclík 1, plocek 1, nytovací kladivo 1, struhy 2, kovací kladivo 1, pořiz 1, pilka 1, ráz k probíjení želez mlýnských 1, spavničky 2, kropáč 1, válec železný s klikami k brusu tažitému 1, pila hrubá dvouzubka 1, kleště štípací 1, dláto 1. Takové náčení s povolením ouřadu městského půjčeno Martinovi Kováři do Kamenné Lhotky (nyní Horní Lhota) podle váhy, kteréž vážilo 69 funtů a 3 věrduňky krom nákovadlí a rohatiny. Rohatina sama vážila 30 funtů; nákovadlí se nevážilo. Povinnen bude sirotkům Dudíkovským 2 rýnské do roku plného dáti a načení to beze škody nejmenší sirotkům navrátiti tak, jaké přijal. (Vypsáno ze staré gruntovní knihy vyzovské.) *E. P.*

Pozůstalost po nebožtíku Samkovi, lazebníku dřevohostickém. „*1609* v sobotu den sv. Marka našlo se po neb. Samkovi, lazebníkovi: baněk mosazných 42, klíšťky dvoje, jak zuby trhají, dvě břitvy, dvoje nůžky, dva kameny, pánev velká pro ryby vaření, dvě pilky, jedna velká, druhá menší, konev cínová velká, talířů cínových pět, soudek jedlovej, bečka prázdná, půsťadel sedm.“ (Vypsáno ze starých rejster dřevohostických.) *E. P.*

Rodinná jména z Valašska Rožnovského. Sebral **Aug. Koudelka.** Jména v tomto seznamu obsažená sebrána jsou na rožnovském Valašsku, a sice jména gruntovníků, chalupníků a vůbec majetníků vzata jsou z knih pozemkových, jména podruhů čili „hoferů“ vypsána jsou z pracovních seznamů velkostatku rožnovského. Jsou to téměř veškerá jména okresu rožnovského. Zvláště významná valašská jména vyskýtají se v horských obcích výše Rožnova ležících, kdežto v Rožnově samém, pak v Zubřím a ve Vidči, kterézto obce

nejvíce s ostatním světem ve spojení jsou, již mnoho jmen cizích, nevalašských, se objevuje, rovněž jako v Karlovicích následkem přistěhování se cizího lidu. — Celkový počet rodinných jmen jest 446. Ke jménům těmto, dle abecedního pořádku seřaděným, připsána jsou též jména obcí, ve kterých se tato nejvíce nacházejí; jména obcí pak, ve kterých se některé jméno velmi často opakuje, jsou vytisknuta písmem ležatým.

Obce okresu rožnovského jsou tyto: Velká Bystřice (Hrubá Bystřice,) [V. By.] Dolní Bečva, [D. B.] Prostřední Bečva, [Pr. B.] Horní Bečva, [Ho. B.] Hážovice, (Háž.) Hutisko, [Hut.] Velké Karlovice [Hrubé Karlovice], [V. Karl.] Malé Karlovice, [M. Karl.] Rožnov, [Rož.] Solánec, [So.] Tylovice, [Tyl.] Vidče, [Vid.] Vigantice, [Vig.] Zubří [Zu.].

A.

Adamec [D B], Adamek [Zu], Adamíček [Rož], Andrýs [Háž, Hut, V Karl].

B.

Babják [V Karl], Bajer, Bayer [Zu, Rož], Bakala [Zu], Balhárek [Zu], Bambúch [Pr B, V Karl, M Karl], Bambušek [Hut, Ho B, V Karl], Barabáš [Vig, *Hut*, Ho B, *V By*], Baroš [Rož, D B, Ho B, V Karl], Bargel [Zu], Bártek [*Ho B*, Zu], Bartošek [Zu, Vid, M Karl], Bazel [V By], Bednařík [Vid, Zu], Bělúnek [Vig, Hu, *So*, *Pr B*, Ho B, Vid, V Karl], Belháč [So, Pr B, V Karl], Béna [Zu], Bernacký [Ho B], Bernátek [*Ho B*], Bil [Rož, D B], Bitala [V By] Blinka [D B, *Pr B*, *Ho B*, Zu, *V Karl*], Bolcek [Rož, *D B*, Pr B], Bolek [Háž], Bolf [*Ho B*, M Karl], Borák [Háž, D B, *V Karl*] Bordovský [*Pr B*, Ho B], Bortel [*Hut*, V Karl, Rož], Boruta [Pr B, Zu], Bosák [V Karl], Brada [Tyl], Bradáč [Rož, Tyl, Háž, Ho B], Brňáček [Zu], Brňovják [V By], Bumbala [*Zu*], Bukovjan [Pr B, V Karl, M Karl], Bundil [D B], Búš [Vid], Bůžek [Rož, Tyl].

C.

Cáp [Háž, Hut, V By], Cabák [D B, *Pr B*, *Ho B*, *Zu*, Vid, V Karl], Cibulec [*Zu*], Cverna [*Ho B*].

Č.

Čapatý [Rož], Čajan [V Karl] Čáň [*Vid*], Červený [*Ho B*], Číp [Zu], Čtvrtek [Vid].

D. Ď.

Ďatka [*Pr B*, *Ho B*], Daněk [D B], Děcký [Ho B, V By], Divín [Háž, Do B, *Pr B*, Ho B, *Zu*, Vid, Rož], Divínek [Rož], Dorotík [*Vig*, *Hu*, *So*, Pr B., Ho B, M Karl] Dorňák [Pr B, Ho B, *V Karl*, M Karl], Dobeš [Zu, Vid], Ďoričák [*Zu*], Ďobrodinec [V By], Dorušák [M Karl, V Karl], Drápala [*Rož*], Drda [Rož, *Ty*, *Zu*, Vid], Drozd [*Hu*, So, Zu, *V Karl*, *M Karl*], Drščka [Pr B], Dvorský [Zu].

E.

Eliaš [Ho B].

F.

Fabian [*Zu*], Faldýn, Fac [Rož], Fárek [So, *Pr B*, *Ho B*], Fiura [Pr B], Fiury [Ho B], Fiurášek [So, *Pr B*, *Ho B*, V Karl, M Karl], Fojt [Vid], Fojtášek [Rož, *Tyl*, *Pr B*, *Ho B*], Fojtík [Rož, Vid, V By] Forajta [Tyl], Frňka [*Rož*, Tyl, Zu, D B], Frydrych, Fidrych [Rož, Zu, Ho B], Fryšar [D B], Fryšara [*Zu*, D B], Franta [Zu], Fúsek [Rož, So, Vid].

G.

Galčan [*Pr B*, Ho B], Gavlík [V Karl], Gášek [V Karl, M Karl], Gazda [Háž, Zu], Goláň [V By], Gogela [V Karl], Graclík [Hut, D B], Gybala [V Karl].

H.

Hadvižďák [Rož, Háž, M Karl], Halamíček [*Rož*, Tyl, Zu], Halamík [*Pr B*, Ho B], Hatlapatka [Hut, *Ho B*], Hajda [D B, Ho B], Hajdák [Rož], Hajdáček [D B], Hajný [Zu, *Vid*], Hanzlík [Vid], Heryan [Do B, Zu, Vid], Hlaváč [Vid], Hlucháň [*Rož*, D B], Holub [D B Zu, Rož], Holiš [*Zu*], Hochavský, Horeček [Zu], Hořenica [V Karl] Hodula [So], Hofer [Ho B] Hoferek [So, *Pr B*, Ho B], Holčák [Háž, Hut, D B, Ho B, *V Karl*, M Karl], Hořelica [Rož, *Pr B*, Vid], Hrstka [D B], Hrachovec, Hříva [Zu], Hutyra [Rož], Hulena [Háž], Hurtík [Vid], Hynek [Zu].

Ch.

Charbulák [Ho B], Chlevišťan [Vid, V By], Chovanec [Rož, Tyl, Pr B, *Ho B*, V Karl], Chovaneček [V Karl], Chovančík [*Ho B*], Chrbját [So, Pr B, Ho B], Chromec [Rož], Chuděj [Rož, *Tyl*, Háž, *Pr B*, Ho B, *V Karl*, M Karl], Chumchál [Rož, *Tyl*].

J.

Jádrníček [Zu], Jakeš [Hu, So, Zu, *V Karl*], Jakšík [*Rož*, Háž, Zu], Jalůvka [Hut], Janoš [Zu], Janošek [Rož, Zu, Vid], Janíček [So, D B, *Pr B*, *Ho B*], Jež [*Ho B*, V Karl], Jochec [V Karl], Júrek [Rož, Pr B, Zu], Jurajda [*Rož*, D B, *Pr B*, Zu], Jurka [Zu], Juřák [*Ho B*, V Karl], Jurča [*Zu*, *Vid*, Háž, Pr B], Juříček [*Pr B*, *Zu*, Vid], Jurečka [*Pr B*, V Karl], Jurčík [Ho B], Juroška [*Pr B*, *Ho B*], Juřena [V By], Jung [Zu].

(Dokončení.)

Literatura.

Uměle deformovaná lebka z Budyně v Čechách. Píše dr. J. Matiegka (Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění Tř. II., roč. III.) 8°, str. 16. Deformované to jest uměle znetvořené lebky jsou ve střední Evropě vzácností a jest protož velmi vítaným každý nový doklad, který nás poučuje o tomto podivném obyčeji. Z Čech známe pouze ještě jedinou uměle deformovanou lebku, totiž lebku z hrobů podbabských, z doby stěhování národů, dr. L. Niederlem popsanou. (Mitth. d. anthropolog. Ges in Wien 1892, str. 141.) — Lebka budyňská pochází z kostnice v Budyni a nalezá se nyní v anatomickém muzeu české fakulty lékařské v Praze. Okolnosti nálezu nejsou tudíž známy, avšak dr. Matiegka soudí ze závažných důvodů, že také tato lebka patří do doby stěhování národů jako vůbec většina všech v Evropě nalezených, úmyslně znetvořených lebek. — Dr. Matiegka podal v práci uvedené v každém směru důkladnou studii o zajímavé lebce této. *J. P.*

Bemerkungen zu einigen Charakteristiken der altslavischen Græber. Von **Dr. Lubor Niederle** in Prag. S 20 obrázky v tekstu. (Zvláštní otisk z „Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien.“ Sv. XXIV. — Spisovatel podal velmi zajímavou práci, v níž pojednává o t. zv. spánkových kroužcích, vlnovce a okřídlených hrotech k oštěpům. — Největší část pojednání jest věnována kroužkům spánkovým. Kroužky takové, z hrobů českých známé, třídí autor na tři hlavní typy, totiž: a) kroužky neuzavřené s rovnými konci anebo s konci prostě přeloženými, b) kroužky s jedním koncem v jednoduchou kličku zahnutým a c) kroužky, jejichžto jeden konec je dvakrát ve formě ∾ skroucen a které bývají obvyklým příslušenstvím našich hrobů z pozdní doby slovanské. Řadu spisovatelem uvedených vzácnějších tvarů (kroužky s jedním koncem několikrát v ∾ zohýbaným, s oběma konci do ∾ zahnutými, s tělem z dvojitého drátu šroubovitě stočeným, kroužky, jejichžto jeden konec končí v ∾, kdežto druhý na způsob hadí hlavičky roztepán je a duté kroužky, které se na severní krajiny omezují) dlužno doplniti ještě kroužky z jednoduchého šroubovitě krouceného drátu a kroužky s tělem hranatým, jakéž v časopise našem v roč. 1890 na str. 72 obr. 8 a str. 174 obr. 3 vyobrazeny jsou. — Spisovatel zaznamenává a uvádí doklady, kterak kroužky ony ku ozdobě hlavy sloužily, poučné v této příčině doklady z pohřebiště Horno-Dunajovického unikly ale pozornosti jeho. — Nalezišť kroužků podobných zaznamenává autor z Čech 124 a z Moravy 18. Nejčastěji vyskytají se kroužky ony při kostrách, avšak v Čechách byly již šestkrát objeveny ve hrobech žárových a také na Moravě známe je z pohřebišť popelnicových polabského rázu u Tršic a u Polešovic objevených. K posléze uvedenému nálezišti připojil autor otazník, poněvadž nález ten nezdá se býti dosti určitým. Kroužek příslušný, který spolu s jinými bronzy z pohřebiště polešovského v muzeu vlasten. muz. spolku olomuckého uložen je, je ale na pohled starobylého rázu a je právě tak jako ostatní z téhož pohřebiště pocházející bronzy potažen leskou tmavozelenou patinou, čehož při kroužcích takových nebývá. Podobá se tudíž, že sestává ze stejné směsi kovové, jako ostatní ony předměty bronzové, což by ovšem potvrzovalo zprávu, že z hrobů oněch pochází. Lučebním rozborem bylo by snad možno dosíci určitějšího objasnění důležitého tohoto nálezu. — Aby otázku o původu ∾ tých kroužků lépe objasnil, probírá spisovatel území, na němž se kroužky ∾ vité vyskýtají. Důležité jsou zde zkušenosti, jichž dr. Niederle nabyl na své studijní cestě po Rusku, a které shrnul ve výrok, že kroužky ony tím více mizí, čím dále postupujeme ze západních krajů ruských na sever, východ a jihovýchod. Kroužky takové jsou nejhojnější u Slovanů západních, zvláště v Čechách, z čehož ovšem ještě usuzovati nelze, že právě z Čech vyšly. Autor prohlašuje se pro západoslovanský původ kroužků těchto a kloní se k mínění, že povstaly v Uhrách, kdež podle příslušných zpráv přicházejí již v nálezech ze stol. IV. a V. — Nejstarší české kroužky ∾ vité klade spisovatel pravděpodobně již do stol. VII. a VIII. — Hliněné nádoby rázu hradištního, typickými vlnicemi okrášlené, shledal spisovatel rozšířené na hradištích v celém západním Rusku i Polsku v poříčí Varty, Dněstru, Dněpru, Pripetu, Desny. Na severu vyskýtá se ještě v mohylách

v krajích Rževském, Zubcovském a Tverském a také v kraji Jaroslavském. Nejdále na východ je čistý typ této keramiky zastoupen v hrobech u dědiny Borki blíž Rjazanu. ještě dále na východ vyskýtá se jen porůznu. Autor konstatuje, že typické vlnice se nacházejí také v provinciích římských, od sídel Slovanů daleko vzdálených, a setrvává protož na tom, že přešla ku Slovanům z provinciální keramiky římské a nikoli naopak. – Okřídlené hroty k oštěpům, v západní Evropě dosti hojné, scházejí v zemích slovanských téměř naprosto. — Studií touto, z níž jsme zde pouze nejdůležitější věci naznačili, učiněn znamenitý pokrok ku objasnění význačných starožitností staroslovanských, a spisovatel zasluhuje za bedlivou práci tuto plného uznání. *J. P.*

Fotografické album Rob. z Weinzierlů. (Collection von Weinzierl I.) Robert rytíř z Weinzierlů, který jest znám jakožto horlivý badatel a sběratel v oboru předhistorické archæologie v Čechách, odhodlal se k fotografickému reprodukování nejdůležitějších nálezů, kteréž ve sbírce jeho jsou uloženy. První svazek alba sestává z deseti velmi zdařile a jasně provedených fotografií kabinetního formátu, znázorňujících následující nálezy: Tab. I. nálezy rázu ténského z kostrového hrobu v Lovosicích. Tab. II. *a)* porůzné nálezy z Lovosic, *b)* římské fibule a bronzové zlomky z Lukavce u Lovosic. Tab. III. nálezy z hrobů se skrčenými kostrami u Lovosic ze starší doby bronzové (srov. Pam. arch. XIII. seš. 1 str. 23). Tab. IV. různé bronzy od Lovosic (dílem rázu doby bronzové, dílem mladší, též spony typu provinciálně římského). Tab. V. rozmanité výrobky bronzové nestejného stáří na př. nůž, jehlice, závitky a j. předměty z doby bronzové, avšak i pozdní kroužky se zakončením ∞itým. Nejzajímavější na této tabulce je drobný idol bronzový, dle zprávy p. vydavatele rázu egyptského, který nalezen byl na žárovém pohřebišti u Lovosic. Tab. VI. Puklicové a oříškové náramky a jiné ozdůbky z kostrových hrobů, objevených u Bečova a Libčevsi u Lovosic. Tab. VII. *a)* bronzové ozdoby z téže doby z jiného hrobu u Bečova *b)* bronzy staršího rázu, v téže krajině na různých místech nalezené. Tab. VIII. *a)* různé předměty bronzové nestejného stáří v Lovosicích a okolí nalezené, *b)* ozdoby z kostrového hrobu z období ténského z Liebshausenu. Tab. IX. neolithické nálezy z Velk. Černoseku. Tab. X. obsah hrobu se skrčenou kostrou, sedě pohřbenou, nalezeného ve Velkém Černoseku. Velmi zajímavé jsou zde konce z pasu, z parohu vyřezané a vkusně ozdobené. Lebka z hrobu tohoto, kterou na fotografii v normě lateralní spatřujeme, je dlouhá, má vysedlý torus a shoduje se celým rázem svým s lebkami z našich hrobů se skrčenými kostrami. — Předností fotografického alba tohoto jest, že spolu s předměty bylo fotografováno i měřítko, pomocí jehož každý rozměry vyobrazených předmětů vyšetřiti může. Na prospěch díla tohoto bylo by ovšem, kdyby pan vydavatel kollekce své byl seřadil v pořádku systematickém. — Bylo by věru žádoucno, aby zajímavá tato sbírka fotografií v odborných kruzích náležité pozornosti došla. U nás pokusili se p. Kliment Čermák v Čáslavi a redaktor tohoto časopisu (hroby se skrčenými kostrami v Oblekovicích XI tabulek) o uspořádání podobných sbírek fotografií, oba však pracovali se značnou škodou. *J. P.*

Sídliště z doby neolithické u Lovosic (Zvláštní otisk z časopisu „Mittheilunven des Nordböhm. Excursion-Club“ roč. XVII.) **Neolithické sídliště z doby přechodní u Lovosic na Labi.** (Zvláštní otisk z „Zeitschrift für Ethnologie“ 1894). — **Neolithické hroby na pohřebišti z různých dob u Lovosic.** (Zvláštní otisk z „Mitheil. d. anthropolog. Ges. in Wien“ 1894.) Napsal **Robert rytíř z Weinzierlů.** Všechny uvedené tři články obsahují zprávy důležité pro poznání neolithické kultury a zejména obřadů pohřebních v severozápadních Čechách. Hroby jsou zde kostrové s kostrami sedě pohřbenými a s kostrami skrčenými pak hroby žárové. Tyto jsou hroby ploché, někdy ve skřínkách kamenných i v pouhé zemi a náležejí patrně již do sklonku doby neolithické. — *J. P.*

Die Kupferzeit in Europa und ihr Verhæltniss zur Kultur der Indogermanen. Von **Dr Matthæus Much.** Druhé, zcela přepracované a značně rozšířené vydání. 8°. stran 375 se 112 obrazy v tekstu. — Roku 1886 vyšlo první vydání spisu tohoto o 1[illegible]7 stranách jakožto zvláštní otisk z věstníku c. k. ústřední kommisse pro umělecké a historické památky ve Vídni. Již první vydání toto vzbudilo zájem odborníků, trpělo však nedostatkem tím, že nebylo ještě po ruce dosti spolehlivého materiálu, kterýž by tvořil dostatečný podklad pro theorii o době měděné, kterouž spisovatel hlásá. Postupem času přibylo však mnoho látky nové. Dr. Much sbíral ji pilně a rozhodl se k novému vydání díla, kteréž r. 1893

uskutečnil. Obnovené vydání toto vyniká však nad vydání první netoliko větší bohatostí látky, nýbrž i přehlednějším uspořádáním a důkladnějším spracováním celku. Spisovatel pojednává v první části o rozšíření a způsobu nálezů měděných v Rakousku, Uhrách, Srbsku, Rumunsku, Švýcarsku, Německu, Dánsku, Švédsku, Italii, Velké Britanii a Irsku, Francii, Portugalsku a Španělsku, na Cypru, ostrovech řeckých, v Troji, Asii a Egyptě, líčí při tom rozmanité tvary předmětů měděných, keramiku a význačné starožitnosti, kteréžto příslušné nálezy provázejí. Druhá část obsahuje obecný přehled nalezů měděných, následující pak části spisu jednají o stáří pravěkých nálezů měděných, o přechodu k době bronzu, o rozšíření mědě, o dolování na měď za doby předhistorické, o objevení kovů vůbec a mědě zvláště, o kultuře a plemeni středoevropského lidstva doby kamenné, o shodě archaeologických nalezů s výsledky srovnávacího jazykozpytu a o určování stáří nálezů měděných. Dr. Much zastává následující theorii: Prvním kovem, jejž lidé poznali, byla měď a počátky spracování jejího objevují se již v mladší době kamenné. Měděné předměty, jejichžto tvary z velké části se shodují s tvary nástrojů kamenných, byly užívány již za panování kultury neolithické a udržely se ještě po nějakou dobu vedle předmětů bronzových. Podobá se pravdě, že předhističtí obyvatelé Evropy sami, bez cizího vlivu měď jakožto kov poznali, ji dobývati a spracovati se naučili. Lidé tito nebyli kočovníci, nýbrž provozovali orbu a chov dobytka v pevných sídlech a byli to Arejci čili, jak dr. Much se zálibou jim říká „Indogermáni.“ Tento poslední název je zajisté věcně nesprávný, tak jakoby n. př. i nesprávný byl název „Indoslované“ a měl by z vědeckých prací konečně vymizeti!

Theorii o existenci doby měděné, jak dr. Much ji ve svém uvedeném spise vymezil, nelze v celku upírati pravděpodobnosti; jiná jest ovšem otázka, chceme-li theorie této upotřebiti na jednotlivá území. Zde musíme ovšem v každém případě bedlivě studovati nálezy a zkoumati, pokud nás tyto oprávňují, abychom též pro příslušné území přijali platnost theorie Muchovy o počátcích kultury kovové. — Na konec neváháme uznati, že kniha Muchova je dílem velice cenným, jež svědčí o bohatých vědomostech a nevšední duchaplnosti autorově. *J. P.*

O fosilním kozorožci z Čech a Moravy vůbec a lebce z Radotína zvlášť. Sepsal **J. N. Woldřich.** Věstník král. české společnosti nauk. Třída mathematicko-přírodovědecká 1894. XXIII. 8°. Str. 15 s lith. tabulkou. — Autor vzpomíná napřed jiných nálezů zbytků kozorožce diluvialního v Čechách, skoro úplné kostry z Výpustky na Moravě, která je ve dvorním muzeu vídeňském a některých nálezů z Dol. Rakous, popisuje pak dvě lebky ústecké a lebku, nalezenou ve štěrku u Radotína. Všechny tři lebky tyto shodují se středoevropským diluvialním tvarem dr. Woldřichem Ibex priscus nazvaným. — *J. P.*

Praehistorische Recognoscierungstour nach der Bukovina im Jahre 1893. Napsal **Josef Szombathy** c. a k. kustos při dvorském muzeu ve Vídni. (Otisk z ročenice zemského muzea v Bukovině.) 8°. str. 13. — Předhistorické poměry v Bukovině jsou dosud málo známy, a proto vyslala anthropologická společnost vídeňská p. kustoda Szombathyho na výzkumnou cestu do Bukoviny, aby tamní jsi naleziště předhistorická prohlédnul a domácí badatele k soustavným výzkumům povzbudil. Zkušenosti na této cestě získané složil autor ve svrchu uvedeném článku, kterýž obsahuje stručné zprávy o některých nálezech předhistorických, tak o neolithickém sídlišti u Šipenic s keramikou pomalovanou, o mohylách u Hliboké s pohřby žárovými a nádobami na kruhu točenými z doby císařů římských, o mohylách u Dolního Horodniku se žárovými pohřby z doby neolithické, z nichž jedna kromě původního žárového pohřbu obsahovala též pozdější hrob se skrčenou kostrou, jehožto stáří však nebylo lze zjistiti, o popelnicovém pohřebišti v Calinesti Coparencu a několik poznámek o některých náspech předhistorických. *J. P.*

Návod ku sbírání a zachraňování předhistorických památek. Sestavil **J. Novotný.** 16°. Str. 20. Cena 20 kr. Návod tento podává napřed stručná poučení pro sběratele starožitností předhistorických, kterak si při vyhledávání a zkoumání počínati a nač při nálezech zvláště pozor dávati mají, a připojuje na konec pravidla ku konservování nalezených předmětů. Spisek je přehledný a dostačí zajisté vespolek s illustrovaným návodem, naším spolkem vydaným, praktické potřebě sběratelů. *J. P.*

Hejtmanství zábřežské. Sestavil **Fr. Poštulka.** 1893. Stran 116. Cena 60 kr. Ku dosavadním „okresovědám“ moravským přibyla opět jedna tímto spiskem, sestávajícím ze tří částí: z popisu poměrů přírodních a společenských na Zábřežsku, pak z vlastního místopisu osad, dle tří soudních okresů tamějších (zábřežského, mohelnického, šilperského) abecedně se-

stavených, k němuž druží se na konec několik pověstí o místech v okresu položených. Knížka tato, sestavená učitelem na základě materiálu, jemu od učitelů zaslaného a vydaná nákladem učitelského spolku, býti má patrně jenom pomůckou školskou, nečiníc nároků na přesnou vědeckosť. Články o některých osadách jsou sice sepsány pečlivě, celkem však kniha ta nese zřejmě ráz součinnosti mnohých, následkem čehož postrádá oné jednolitosti, onoho důsledného, souměrného provedení ve všech kusech, jakého se požaduje na díle dokonalém. V jakém poměru jsou na př. podrobné, obšírné a cenné články o Hoštýně a Postřelmově ku článkům o okresních městech Zábřehu a Mohelnici, mnohem kratším a povrchnějším, neřku-li ku překratičkým zmínkám o Mírově a Úsově, dvou to hradech a místech druhdy nemálo důležitých! Ačkoli se otiskování listin v celém jejich rozsahu zajisté vymyká z rámce takovéto školské pomůcky, nečiníme proti tomu přece námitky, naopak jsme za tento nový materiál místopisný povděčni, předpokládajíce, že listiny jsou správně otištěny. (Arci ono „dupplikaci" na str. 50 máme tuze v podezření, že je to vlastně „supplikace".) Ale když byly uveřejněny listiny hoštýnské a postřelmovské, proč se tak nestalo též s listinou rájeckou z r. 1552? Alespoň obsah její měl býti udán jako se stalo při Třeštině. Stejná nedůslednosť je tu co do nápisů na zvonech. Otištěn-li nápis na zvoně loštickém, proč se tak nestalo při Polici, kde je zvon z r. 1497., tedy značně starší než-li Loštický z r. 1550? Jest arci mnohdy věcí osobního náhledu, co do rámce knížky patří a co se má jako zbytečné vynechati. Přece však myslíme, že nám nikdo nebude odporovati, řekneme-li, že by knížka nebyla vykazovala mezeru, kdyby se byla vypustila na př. tato věta při Václavovu: „Naproti mlýnu stojí sloupec s tabulí na rozcestí, kde dočísti se možno, kam tyto cesty vedou." (Str. 61). Je zde takových zbytečností více. Za to však tuším neměla scházeti při Lošticích zmínka, že je to rodiště Havelkovo. O zvolském kostele praví se prostě, že je „románský"; to budí domněnku, že snad je to starobylá památka stavitelská. Zatím je to nová stavba z posledních desítiletí, což mělo býti uvedeno. Výrazu „románský" třeba ostatně užívati opatrně, — není vše románským, co má okna nahoře zaokrouhlená. O farním kostele mohelnickém praví se zde také, že je „ve slohu románském vystavěný"; neznáme této stavby tak do podrobna z vlastního názoru; ale jak to srovnati s údajem Volného (Kirchl. Topographie), že klenba kostela toho je gotickou? — Zřejmě důležitější věcné nesprávnosti pozorovali jsme tyto: Při Zvoli praví se, že i slavný Karel z Žerotína měl ve zvolském starém chrámě, svoji hrobku; „po něm dosud památka náhrobního kamene v reliefu vzácné práce se chová". Z těchto slov čtenář bude souditi, že Karel st. ze Žerotína byl ve Zvoli pohřben. Zatím byl on pochován v Brandýse nad Orlicí, odkud pozůstatky jeho převezeny do rodinné hrobky v Bludově. Ve Zvoli byl dle Volného církevní topografie pochován Petr z Žerotína. — Doubravici prý měl v držení r. 1295. Holač z Dubé. Pisatel dle všeho vypisoval z Volného „Markgrafschaft Mähren; tam však na příslušném místě stojí: Holač v. Dubr. (t. j. zkrácené „Dúbravice"). — Nepřesný jest též výpis z Volného při Libinách, o nichž se praví, že povstaly ze dvora. Volný však vyslovil pouhou domněnku, připojiv slovo „vielleicht", které p. vypisovateli se pod rukou ztratilo. — Dějepisec uvedený při Klášterci nejmenoval se Bienenberg r, ale „z Bienenberku". — O „Obersku" u Lechovic tu čteme: „O tom mezi lidem se vypravuje, že na tomto místě jednou prý stál hrad téhož jména. Avšak výzkumy za touto příčinou od archaeologů podniknuté — jmenovitě od zemř. prof. Jana Havelky — nic nedokázáno. Kdo tuto větu napsal, nečetl asi co Havelka o svých výzkumech na Obersku napsal na str. 109. roč. II. t. časop. — Se zvláštní zálibou uvedeny jsou lidové výklady jmen místních. Neměli bychom konečně nic proti tomu, jen kdyby se také podal hned správný výklad jména. Ony lidové etymologie jsou pouhé hříčky slovní, podepřené nějakou „pověstí", jejíž děj je ku jménu místnímu často za vlasy přitažen. Tak mělo se na př. při Moravičanech, které prý dostaly své jméno odtud, že tamnější rybáři se ve vodě (Moravě) brodili čili čanili(!), ihned říci, že jméno toto, jež znělo původně Moravičané, znamená lidi bydlící na Moravici (tak slují četná ramena řeky Moravy), podobně jako Loučany, pův. Loučané jsou obyvatelé luk atd. — Jméno Crhov prý „odvozuje se dle místního podání od panského dvora, který byl na selské usedlosti roztrhán a tak vznikla osada Zerhof (Roztrhaný dvůr)!" Že však Crhov jest vlastně české přisvojovací přídavné, utvořené od osobního jména Crha, toho se tu nedočítáme. — Uvedený ve spisu výklad německé formy Heroltic — „Herautz", patří také spíše do „Kratochvilné historie měst". Říkávali prý vozkové tamnější špatnou cestou jezdící: „Wenn wir nur schon hier heraus wären!" a odtud prý dědina se jmenuje Herautz! Zatím je to německá forma ge-

nitivní zkomoleného osobního jména Heralt, pův. Erhart a doplniti sluší ku Heralts slovo Dorf dědina Heraltova. — Svinov nepochází od svince t. j. stáje na vepřový dobytek, ale od staročeského osob. jména Svin. — Václavov prý vzniklo z — Watzelshof — Václahov(!) t. j. „Václavov.“ Zatím osada ta jmenuje se německy Watzelsdorf. — Než, s touto kapitolou nebyli bychom tak brzy hotovi. Jen menší částˇ výkladů místních jmen je tu správná, a velká většina jmen nevyložena vůbec, i taková, o jichž významu není pochybnosti. Při Dvacetíně a Radnici měly uvedeny býti též původní formy těchto jmen: Vacetín (adj. poss. od Vacata = Václav) a Hradnice (původně voda, pod hradem — tot. Oberskem — tekoucí). I co do formální, jazykové stránky, bylo by leccos poznamenati. Vizme na příkl. tyto věty: „O bradelné skále koluje pověsť, jíž se dočísti lze v pověsti „Bradlo“ nadepsané.“ „V obci (Březná ves) stojí dvoutřídní škola a přifařena jest (kdo?) do Šilperka.“ V Crhově zase „domky nemají žádného pozemkového pole“! Ve větě „ves Veleboř svazuje se od severu k jihu“, snad má státi „svahuje“? jinak je to nesrozumitelné. Že Haná je náhorní rovinou (str. 86), je nám nové. V Moravičanech v kostele prý jsou „sochy“ pánů ze Zástřizl a „socha“ dcerky pana Jiříka Zlatníka z Mor. Třebové z r. 1585. Jsou to patrně náhrobní kameny s reliefy, což je něco jiného než sochy. Různé mluvnické poklesky pomíjíme. Slovosled je namnoze německý. — Kniha nemá, jak řečeno, účelu vědeckého, proto jednotlivé údaje nejsou doloženy na příslušných místech prameny. Ku pěti pramenům poukázáno je v proslovu, a připojeno k nim „a j. v.“ Máme však za to, že se slušelo aspoň v proslovu uvésti důležitější použité prameny všechny. Když však na př. při Lošticích vypsány jsou celé dlouhé odstavce ze spisu „Loštice, rodiště Jana Havelky,“ a v celé knize tento spis nikde jako pramen není uveden, není to zajisté v pořádku. — Knížka tato byla by značně nabyla na ceně, kdyby před vydáním byla předložena bývala k revisi odborníku v topografii moravské. Za nové zprávy v ní obsažené jsme povděčni.

V. Houdek.

Geologická mapa okolí olomuckého (Col. XVI., Zóna 7. mapy spec.) s vysvětlívkami od dra Emila Tietze. Vídeň 1894. Nákl. c. k. říšs. geolog. ústavu. Cena 1 zl. 50 kr. — Geologickému studiu lokálnímu, jež v jistém směru mohou pěstovati i méně odborně vzdělaní příznivci vědy zeměpytné a jemuž, jsouce na místě, druhdy i cenných služeb prokazati mohou, vadil dosud nedostatek levných map podrobných, na jejichž základě by lokální pozorovatel dále pozorovati mohl. Nedostatku tomu bude nyní bohda odpomoženo. Začato v c. k. říšském geol. ústavě vídeňském s tisknutím geologických speciálních map, kdežto dříve jen rukodílně kolorované dávány do oběhu a proto ovšem velmi drahé (2—8 zl. jedna). Vydávání tisknutých map byla myšlenka zemřelého ředitele ústavu geologického Div. Štúra a jedna z prvních map vydaných je mapa okolí olomuckého. Mapa zahrnuje terén, na jehož krajích jsou Loštice, Šternberk, Grygov, Brodek u Prostějova a jenž ovšem v poříčí Moravy hlavně vrstvami alluvialními a diluvialními je pokryt, mimo tyto útvary ale značně jest zajímavý. Na mapě rozlišeny totiž mimo uvedené útvary nejmladší ještě následující vrstvy od mladších ke starším:

A) mladší třetihory: 1. Neogenní písek a štěrk. 2. Neogenní vápenec a tuf vápenný. 3. Neogenní jíl (tegel). B) Útvar kamenouhelný: 4. Vápenec kulmu. 5. Břidlice kulmu. 6. Pískovec a slepence kulmu. C) Útvar devonský: 7. Diabas a tufy diabasové. 8. Svrchní devon. 9. Devonský vápenec. 10. Křemenec spodního devonu. 11. Spodní devon. D) Prahory: 12. Křemenné shluky ve fyllitu. 13. Vápenec fyllitu. 14. Fyllit. 15. Rula. 16. Žula. Tato poslední v zajímavých ostrůvcích u Krčmaně, v Bolelouckých lomech záp. od Čertoryje a při železné dráze zv. od Antlerky.

Mapu i s vysvětlívkami doporučujeme přátelům zeměpytu domácího, podotýkajíce, že obšírné líčení geol. poměrů v oboru mapy té uloženo je v „Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt“ 1893. 3. seš. str. 398—566.

J. K.

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od r. 1526. Sešit 4. Sepsal **Kliment Čermák**, c. k. konservator a předseda muzejního spolku „Včela čáslavská“. — Nákladem F. Hoblíka v Pardubicích. Str. 171—234. Tab. XLII—LXI. Cena 2 zl. 50 kr. Obsah: Mincovnictví české za Fridricha Falckého (16 9—1620). Popis mincí Fridricha Falckého. Mince Fridricha z mincoven moravských a slezských. Ražba Heidelberská. Pregíři na Horách Kutných žádají místodržící nejv. mincmistrovství, aby při starých právech jejich zůstalo a svolují platiti konšelům mincířským a pregířským 1 peníz z hřivny vybitých 24niků. (Otisk listiny dané na Horách Kutných dne 21. února 1820). Mincmistři českých mincoven a jich znamení, zkoušeči mince

(Gvardajni) a řezači želez při českých mincovnách, úřednictvo mincoven moravských a slezských za Fridricha Falckého. Seznam vyobrazených mincí Fridricha Falckého. Mincovnictví české za Ferdinanda II. (1619—1637). Převod cen starých. Nařízení živnostníkům daná o mzdě. (K dějinám cen). Ceny z časů dlouhé mince. Ceny obuvi, oděvu a látek v XVI. a XVII. věku. Které mince vybíjeny za Ferdinanda II. v mincovnách českých, moravských a slezských. — Upozornili jsme již po dvakrát na význam a cenu tohoto díla, jehožto čtvrtý sešit před nedávnem vydán. Kterak rozmanitým a zajímavým je obsah nového sešitu tohoto, vychází ze svrchu položeného přehledu, a zbývá nám toliko dodati, že také obrázková část sešitu čtvrtého vyrovná se bohatostí a dokonalým provedením sešitům předešlým. — Uznání jest nám vysloviti též p. nakladateli, který navzdor nepříznivým u nás poměrům u vydávání díla tak nákladného statně pokračuje. *J. P.*

Præhistorische Blætter. Vydává **dr. Julius Naue** v Mnichově. Roč. VI (1894) obsahuje kromě mnoho drobnějších zpráv a dopisů o nálezech předhistorických následující obšírnější pojednání: Nález zlatých předmětů u Baisingen. (S tabulkou.) Napsal prof. dr. K. Miller v Stuttgartě. — Nález bronzů u Nöfingu v Hor. Rakousích. (S tabulkou.) Sděluje H. Preen. — Řadové hroby u Dettenheimu. Sděluje učitel Roth. — Výkopky ve Lví jeskyni u Abbachu. Podává Eugen Schneider. — Mohyly u Schamhaupten v Horním Falcku. (S tabulkou.) Napsal Jan Pollinger. — Hromadný nález bronzů ze Szczodrowa v Poznani. (Se třemi tabulkami.) Podává R. Lehmann-Nitsche. — Nález předmětů měděných u Velk. Heubachu n./M. 1892. (S tabulkou.) Píše D. Haxthausen. — Zpráva o nálezech předhistorických od Tonny. (S tabulkou.) Sděluje dr. G. Florschütz. — Továrnická výroba předhistorických nádob hliněných. Podává D. Haxthausen. — Hroby se skrčenými kostrami na Moravě. (Se dvěma tabulkami.) Napsal Jaroslav Palliardi. — Zvířecí ornamenty z doby stěhování národů. (S deseti tabulkami a obrázky v tekstu.) Podává dr. Sven Söderberg. — *J. P.*

Časopis Matice Moravské. Redaktoři **Vincenc Brandl a František Bartoš. Ročník XVII. č. 2—4.** A) Články: Fr. Bartoš: O některých případech záporu nadbytečného. — Jos. Cvrček: Knihy a právo horenské při městě Bzenci. — V. Čapek: Příspěvek k lidovému názvosloví ornithologickému z Moravy. — Jos. Čižmář: O lidovém lékařství na Moravě. V. Houdek: Pověsti o černokněžnících a jejich výklad. — Fr. Kameníček: Archivní rozhled. — P. K. Konrád: Bzenecký kancionál. — Fr. Pastrnek: Nový pramen o svatém apoštolu slovanském Cyrillovi. — Jos. Pekař: Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn. — Benj. Popelka: Cizí slova v řeči lidové. — V. Prasek: Prudnicko, kdy odpadlo od diecese olomucké? — Fr. J. Rypáček: Josef Chmela. — Aug. Sedláček: Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův. — F. A. Slavík: O literární činnosti Řehoře Volného. — V. Spitzner: Praděd. — Jos. Válek: Kronika Sázavská a zpráva její k roku 1126. — B) Umělecké a vědecké zprávy. C) Literatura. — **Ročník XVIII.** Redaktor: **Fr. Bartoš.** A) Články: A. Blokša: Dante Alighieri a Čechy. — V. Čapek: Ptačí názvy v Podluží. — J. Čižmář: O domácím lékařství lidu slovenského. — MUDr. Jarosl. Demel: Konrád Ota, první markrabě Moravský. — Fr. Vl. Jurek: Valentin Mezeřický a jeho poměr k Hassišstejnskému z Lobkovic. — Dr. Frant. Kameníček: Archivní rozhled. — Josef Klvaňa: Na severovýchodní Moravě. Volné kapitoly z potulek geologických a petrografických. — Dr. Frant. Pastrnek: Památky hlaholského písemnictví. — Vincenc Prasek: K dějinám církve bratrské. — Týž: Dějiny jména Tišnova. — Dr. Josef Pekař: Příběhy krále Přemysla Otakara II. (Anales Otakariani.) — Aug. Sedláček: Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodů. — Fr. A. Slavík: Zřízení poddanské na panství Králové kláštera na Starém Brně od r. 1597 do pol. 17. století. — Frant. Šilhavý: František Bohumír Štěpnicka. Příspěvek k dějinám vzkříšení literatury české. — B) Umělecké a vědecké zprávy. — C) Literatura. —

Věstníku Matice Opavské, věnovaného kulturním a veškerým potřebám slezským vyšlo číslo 4. s tímto obsahem: Frýdek a Místek. — O kroji slezském na Opavsku. — Masaři v Těšíně a ve Skočově. — Soupis místních jmen na Frýdecku. — Janovice. — Kostel sv. Jiří v Opavě. — Vynikající osoby opavské ze 16. století. — K dějinám české řeči ve Slezsku. — Přehledy kulturní ze Slezska. — Archiv Matice Opavské. — Písemnictví ke Slezsku se odnášející. — Drobnosti. — Příloha: a) Prameny dějin Opavských a Těšínských č. 2: Kopiář listů posílacích kněze biskupa

Viléma Prusíkovského, psaných l. P. 1566. — b) Památce Volného (s obrazem.) — c) Zpráva o činnosti Matice Opavské za rok 1893.

Úkolem Matice Opavské jest šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem českým a tím v obyvatelstvu slezském vůbec. Za 15ti letého svého působení činnost svou obmezovala na školy a muzeum. Nyní vydává co rok pravidelně „Věstník“, věnovaný kulturním potřebám slezským, kterého se dostane každému členu Matice Opavské i nově přistupujícím zdarma. „Věstník“ jedná jen o Slezsku a tím se zavděčí nejvíce čtenářům, žijícím mimo Slezsko. „Věstník“ má sloužiti vědě i poučení, ale má zůstati každému přístupným. —

Doufajíce, že „Věstník“ Matice Opavské jakožto nejmenší a nejmladší druh časopisů Vlasten. muz. spolku olomuckého a Matice Moravské dojde rozšíření, poněvadž jest on prvním a jediným časopisem vědeckým v rakouském Slezsku, vznášíme prosbu ke všem přátelům slezského kulturního snažení, aby hojně přistupovali za členy Matice Opavské.

Členské příspěvky obnášejí: 100 zl. najednou nebo po 12 zlatových ročních lhůtách; 50 zl nebo po 6 zlatových ročních lhůtách; 2 zl. ročně.

Úkoly Matice Opavské jsou tím větší, že lidu našemu ve Slezsku nedostává se oněch mnohých prostředků vzdělávacích, jakým se těší lid český v Čechách a na Moravě.

Přihlášky a dotazy přijímá Ant. Karásek a dr. Rom. Dubový, advokát, jako pokladník Matice Opavské v Opavě.

Hovorna.

† P. Karel Konrád.

Vážený spolupracovník náš P. Karel Konrád, katecheta na c. k. vyšším gymnasiu v Truhlářské ulici v Praze odebral se dne 3 listodadu 1894 v 52 roce věku svého na věčnost. — Ztratili jsme v něm vynikajícího badatele v oboru posvátných zpěvů staročeských, jehožto práce, jednající o písních rukopisných kancionálů olomuckého vlasteneckého muzea, časopisu našemu bývaly ku ozdobě.

P. Konrád vydal r. 1881 vynikající spis: „Dějiny posvátného zpěvu staročeského od nejstarší doby do husitských válek.“ Druhý svazek velkolepého díla tohoto, jejž jsme v čísle 41 časopisu našeho ohlásili, vyšel během minulého roku, byl od znalců s nadšeným povděkem uvítán jako vzácný příspěvek k národopisné činnosti a ku poznání života našich předků po stránce jejich zbožnosti a kulturního vývoje vůbec. „Děje posvátného umění“ svědčí o bystrém důvtipu spisovatelovu, jenž zjistiv vědecky souvislost a příbuznou spojitost národní naší hudby s lidovou ornamentikou i se slovesností, dal příklad, kterak dějepiscové všecky příznaky národnosti totiž mudrosloví, původní stavitelství, sociální naše staré řády, zvyky, obyčejové právo atd. jako kulturní celek pojímati a v souhlas uváděti mají, aby z kaménků těchto náležitě sřaděných, vznikl mozaikový obraz samostatné a svérázné vzdělanosti a osvěty staročeské. Jako Chrisander v Sušilově sbírce moravských písní a pí. Vlasta Havelková v lidové ornamentice nalezli zvláštní ráz a zákon, tak zjistil zvěčnělý Konrád v posvátných zpěvech staročeských doklady samostatného osobitého chorálu a byl pilen prakticky dokázati, že upotřebením skvostů a perel hudebních, v našich kancionálech se skrývajících, možno chorál český obnoviti tak, jak Smetana, proniknut jsa duchem národních písní českých, vzdělal hudbu českou. Na výstavě národopisné v Praze hodlal Konrád uspořádati koncerty původního staročeského chorálu. Pro třetí svazek dějin posvátné naší hudby snesl neunavný Konrád hojnost látky netoliko z archivů českých, nýbrž také z rukopisů, tiskopisů i zbožného života Poláků, Slovinců, Charvátů a Slováků, u nichž v Krakově, Lublani, Záhřebě, Tarnově a všude mezi lidem samým důkladné studie chorální konal.

Konrád byl duší národopisného odboru církevního, jenž vytknul si za úkol probadati a na výstavě znázorniti, co v národě českém od tisíce let pořídilo křesťanství ve všech oborech vědy, umění a humanity a čím k blahobytu a ku zvelebení vzdělanosti a osvěty vůbec přispělo.

Národ český pozbyl v Karlu Konrádovi jednoho z prvních kritických oslavovatelů své kulturní minulosti a stal se velkým dlužníkem nebožtíkovým. Zesnulý byl opětovným přítelem našeho spolku i časopisu, do něhož vždy s ochotou přispíval a zasloužil si tím plnou měrou vděčné vzpomínky naší, kterouž mu věnujeme.

Rakouský národopisný spolek ve Vídni. Dne 20 prosince 1894 ustavil se ve Vídni spolek pod názvem „Verein für österreichische Volkskunde,“ jehož stanovami vymezeným účelem jest, zkoumati všeliké projevy života národů v královstvích a zemích na říšké radě zastoupených a zároveň s tím buditi v lidu smysl pro starodávné zvyky a obyčeje. Účelu toho hodlá spolek dospěti zakládáním sbírek, z nichž by svého času utvořilo se muzeum pro rakouský národopis, vydáváním časopisu a po případě i monografií, občasnými schůzemi měsíčními, výročními a kočovnými pak veřejnými podniky a přednáškami. Provolání, zařizujícím výborem v prosinci vydané, jest také četnými lsovanskými odborníky a přátely národopisu podepsáno. Z Čechů podepsali: Dr. Edvard Albert, c. k. dvorský rada, professor na universitě ve Vídni, Lucie Bakešová majitelka statku v Ořechovičkách, Kliment Čermák, c. k. konservator v Čáslavi, Vlasta Havelková, vdova po c. k. professoru v Olomouci, Antonín Hlávka, c. k. stavební rada, předseda české Akademie věd v Praze, Vítězslav Houdek, c. k. minist. tajemník ve Vídni, Kar. Jaroslav Maška, ředitel vyšší reálky a c. k. konservátor v Telči, dr. Lubor Niederle, c. k. konservátor a soukromý docent na c. k. české universitě v Praze, Jaroslav Palliardi, redaktor „Časopisu vlast. muz. spolku olomuckého,“ Mořic Trapp, kustos Františkova muzea v Brně, dr. Jindřich Wankel, c. k. konservator v Olomouci a P. Ignát Wurm, konsistorialní rada v Olomouci. Z Moravy byli do správního výboru zvoleni: Jaroslav Palliardi ve Znojmě, jakožto zástupce Čechů a Alexander Makowsky v Brně, jakožto zástupce Němců moravských.

Podle § 12. stanov obnáší příspěvek členský 1 zl. ročně, členové pak, kteří si přejí časopisu, zaplatí o 2 zl. více, tudíž celkem 3 zl. na rok. Přihlášky přijímá kancelář spolku ve Vídni IX. Lichtensteinstrasse 61. —

Doufáme, že spolek bude stejně spravedliv ku všem národnostem a přejeme mu zdaru ku plodné práci vědecké. —

Zprávy spolkové.

Nejpamátnější událostí ve spolku našem jest, že Jeho kníž. arcib. Milost, nejdůst. pan arcibiskup olomucký dr Theodor Kohn ráčil přijati dne 6. ledna 1895 protektorát nad vlast. muzejním spolkem naším, uvoliv se zároveň na důkaz zvláštní přízně, kterouž vědeckému ústavu tomuto věnuje, platiti bytné za místnosti muzejní.

Tento projev neobyčejné blahosklonnosti dojista naplní všechny členy nejen radostí, nýbrž i důvěrou v blahou budoucnost spolku, a dojista jedenkaždý se přičiní dle sil svých podporovati vědecké snahy spolkové.

Správní rok 1894 ukončen byl valnou hromadou, jež se konala za hojného účastenství členů dne 6. ledna 1895 v sále České Besedy v Olomouci. — Předseda p. JUDr. Jan Hynek, konstatovav, že dostatečný počet členů jest přítomen, (praesenční listinu podepsalo 38 členů), zahájil schůzi o 8 hod. več. srdečným pozdravem všech přítomných.

Dříve než ku programu, jenž měl býti projednán, se přešlo, vzpomenul předseda dojemnými slovy svého předchůdce v úřadu, vysokorodého pana Anatole hr. d'Orsaye, jenž dne 30 června nenadále smrtí neúprosnou spolku byl vyrván, poukázal na nesčetné zásluhy jeho o spolek, načež vyzval přítomné, aby povstáním z míst svých vzdali jemu poslední čest a dík. — Stalo se tak za hlubokého ticha. — Než smutná chmura, jež právě obestřela čela přítomných, zaplašena byla v okamžiku další radostnou zvěstí p. předsedovou, že Jeho knížecí Milost, nejdůstojnější náš pan kníže-arcibiskup ráčil ujati se osiřelého spolku, že neodmítl prosby valné hromady a převzal protektorát nad spolkem, a že velkomyslně zabezpečil další trvání a rozkvět spolku tím, že se uvolil platiti roční nájemné (750 zl.) z místností muzejních. Což divu, že valná hromada hlučně provolávajíc „slávu“ svému štědrému protektoru, novému výboru ihned uložila, aby přiměřeným způsobem díky členstva vznešenému protektoru tlumočil.

Na to přikročeno k programu vlastnímu. Jednatel předčítal na vyzvání předsedovo protokol minulé valné hromady, kterýž byl schválen a podepsán.

Po té přednášel dp. Josef Vyvlečka zprávu o činnosti spolkové v roce 1894. Vylíčil v ní přípravné práce výboru pro příští národopisnou výstavu československou v Praze, zmínil se o vzájemném jednání s muzejním spolkem brněnským o vykonané práci pro vlastivědu Moravy, upozornil na badání archaeologická jménem

a nákladem spolku vloni vykonaná, uvedl ústavy a spolky, s nimiž spolek náš ve styku byl, a podal celkový obraz členstva

Dodatkem ku zprávě vzdána pohrobní vzpomínka četným členům, kteří v roku posledním zemřeli jmenovitě zakládajícím členům: vys. uroz. p. hraběti d'Orsayovi, prælatu a zakladateteli muzea, p. Klim. Hladišovi, staviteli v Mor. Ostravě, dp. Jos. Vychodilovi, faráři z Loukova vys. uroz. p. Zdeňk vi, hraběti Kolovratu-Krakovskému-Libštejnskému, dědičnému členu panské sněmovny, c. k. komořímu v Praze a p. Ign. Vondráčkovi, majiteli dolů v Mor. Ostravě, dále věrným členům činným: p. Frant. Provazníkovi, redaktoru a spisovateli z Olomouce, dp. prof. K. Konrádovi z Prahy a p. starostovi Frant. Hanákovi z Moštěnice

Tolikéž vzdány veřejné díky četným dárcům různých věcí pro muzeum, jakož i darů peněžitých, jmenovitě vys. sněmu markrabství moravsk., a vys. c. k. ministerstva kultu, dále sl. záložnám: Ústřední rolnické i Občanské v Olomouci, pak záložně těšetské, příkazké, loštické, bolické a j., konečné sl. redakcím listů místních i krajinských za pozornost a ochotu spolku prokázanou

Po zevrubné zprávě jednatelově, jež provázena byla živým souhlasem, předčítána byla zpráva pokladní. A sice činily:

Příjmy:

a) na členských příspěvcích	827·—	zl.
b) za různé tiskopisy . .	38·40	„
c) na darech	359·90	„
d) subvence státní a zemská	500·—	„
e) různé příjmy	3·95	„
Celkem . .	1729·25	zl.

Výdaje obsahovaly:

a) za Časopis	995·23	zl.
b) za ornamenty c. k. dvorní tiskárně	1000·—	„
c) za starožitnosti	123·68	„
d) nájemné	693·21	„
e) za kopání výzkumné . .	50·—	„
f) na pojistné	62·98	„
g) za čistění muzea . . .	8·19	„
Celkem . .	2933·29	zl.

Fond pro zjednání vlastní budovy muzejní čítal koncem roku 1894 3308·76 zl.

Poněvadž nikdo si nepřál poznámky neb vysvětlení, a dle vyjádření pp. revisorů: ředitele Sojky, účetn. Klementa a J. Úlehly vše v pořádku shledáno, schválena byla zpráva účetní a výboru odstupujícímu uděleno bylo valnou hromadou absolutorium

Rozpočet — dle nabytých zkušeností předložen a schválen byl tento:

a) Příjmy:

Členské příspěvky . .	860	zl
tiskopisy	20	„
dary	1150	„
subvence	500	„
různé	10	„
Celkem . .	2540	zl.

b) Výdaje:

Časopis atd.	1650	zl.
nájemné	750	„
kopání vědecké . . .	200	„
koupě různé	200	„
nepředvídané	80	„
Celkem . .	2280	zl.

Ku poznámce jednatelově, že by záhodno bylo pojati do rozpočtu přiměřené vydání, jež asi vzejde z nakladné dopravy výstavních předmětů do Prahy, dodává p. Mucha, že zdejší české obchodní družstvo ochotno jest, bezplatně k tomu účelu zaopatřiti bedny, balivo a j., začež valná hromada svůj dík mileráda vyslovila

Dále byly na pořadu volby 15ti členů výboru a 3 náhradníků.

Jelikož se volby účastnilo také 38 členů venkovských, kteří platné lístky výboru v čas zaslali, odevzdány byly všechny hlasovací lístky pp. prof. Kadlci, prof. Bardovi a dru. Přecechtělovi, aby skrutinium provedli.

Zatím oznámil předseda, že výbor po zralých úvahách odhodlal se pozměniti některé odstavce stanov a vyzval jednatele, aby příslušná podání valné hromadě přečetl. I byly čteny navržené změny, týkající se obšírnější činnosti spolkové, práv a povinností členských, nové dozorčí rady a účastenství při volbách. — Podotknouti dlužno, že návrh o členských příspěvcích nebyl po velkomyslném prohlášení Jeho k. a. Milosti ani v úvahu vzat. — Pan předseda tázal se valné hromady, mají-li se změny přednesené odhlasovati v celku, či postupně, změna za změnou. — Pan dr. Kachník učinil návrh, aby všechny navržené změny, any jsou spolku na prospěch, byly přijaty šmahem: pouze v § 18. obsahujícím volební právo členů venkovských, aby se rozpředla debata, poněvadž změna, jak ji navrhoval výbor, totiž: „členové čestní, zakládající a jednatelé venkovští mohou voliti též legitimací; činní členové jen osobně.“ zdála se jemu zkracováním práv členských

Návrh ten přijat byl, jak p. předseda prohlásil, všehlasně, čímž změny všechny byly přijaty kromě § 18., o němž zahájena podrobná debata.

Pan dr. Kachník doporučoval volbu plnomocenstvím, ku kterémuž návrhu přidával se též p. red. Jiříček a p. dr.

Mrázek, avšak radili, aby počet plných mocí byl omezen. Oproti těmto návrhům povstali p. řed. Sojka a p. inž. Glässer, žádajíce o zrušení plných mocí a doporučujíce osobní přítomnost při volbách. Po dlouhých debatách navrhl dp. Vyvlečka, aby § 18. zůstal za tím ve starém znění; což valná hromada jednomyslně přijala.

Zároveň ukončeno skrutinium volební, a zvoleni byli do výboru tito pp.

Dr. Hynek Jan, advokát . . .	75	hlasy.
Wurm Ignát, kons rada . . .	75	„
Otáhal Milosl., účetní	75	„
Dr. Ambros Julius, advokát . .	76	„
P. Bajer Tom., kons. registrator	72	„
Fierlinger Eugen, c. k. professor	69	„
Glässer Emanuel, inženýr . .	70	„
Dr. Hruban Mauric, advokát .	71	„
P. Hrubý Jan, kaplan	69	„
Pallat Alois, stavitel	67	„
Dr. Remeš Mauric, lékař . .	69	„
Šídlo Frant., učitel	62	„
Vyvlečka Josef, vikář	71	„
Promberger Rom., knihkupec .	58	„
Hermánek Osvald, katecheta .	61	„

Za náhradníky:

Pan prof. Hřivna Vít	49	hlasy.
p. assistent Půda Al.	40	„
(vesměs z Olomouce)		
p. naduč. Pecha A. z Kožušan	38	„

Revisory zvoleni jsou akklamací pp:

Ředitel Karel Sojka,
účetní Edvard Klement,
sollic. J. Úlehla.

Všichni zvolení volbu přijali.

Z volných podání přijato, aby panu Jaroslavu Palliardimu, redaktoru Časopisu muzejního, vzdán byl písemně dík a uznání valné hromady za pečlivou redakci. Dále poslán vřelý pozdrav čestným členům spolku, kteří pro churavost schůze se nemohli súčastniti a sice: vdp. děkanu Kašparovi do Bludova, p. dru Wanklovi a p. Kramářovi v Olomouci. — Dále vzdány byly díky zvláštní slavnému dámskému odboru Nár. Jednoty, jmenovitě pí J. Černochové, V. Havelkové, M. Pospíšilové a A. Začkové, taktéž sl. B Rozsívalové a M. Wanklové za neunavnou jejich činnost v muzeu. Dp. Fr. Ocáskovi, kaplanu od sv. Michala, srdečné díky vysloveny za vzácný dar starožitného rukopisného missálu provincie českomoravské ze století XIV. — Dle návrhu p. MUC. Antonína Hříbka zavede spolek složní lístky za příčinou intensivnějšího sbírání příspěvků pro vlastní přístřeší muzejní.

Na to poděkoval p. předseda přítomným členům za trpělivost a zájem, jakýž jevili při projednávání jednotlivých oddílů programu a prohlásil schůzi po ½ 3 hodinnému sezení za skončenu.

Výbor ustavil se ve schůzi, dne 10 ledna 1895 konané, takto:

Předsedou zvolen jednomyslně p. dr. Jan Hynek; místopředsedou dp. P. Ign. Wurm; pokladníkem p. Milosl. Otáhal. Redakce svěřena opět p. Jaroslavu Palliardimu, kand. notářství ve Znojmé. Jednatelství převzali pp.: P. Vyvlečka a dr. Hruban.

Kustody byli jmenováni:

Pro sbírky starožitné: p. dr. Jindř. Wankel, pro přírodní oddělení: vdp. děkan Rudolf Kašpar a náměstky jeho p. professor Polívka a p. dr. Moř. Remeš. Národopisné sbírky, jmenovitě vyšívání národní svěřeno pí. Vlastě Havelkové. Knihovníky byly ustanoveni pp.: prof. Jan Burda a vp. P. Osvald Hermánek. Sbírka numismatická odevzdána dp. Jos. Vyvlečkovi.

Novězvolený výbor považoval za první povinnost svou, aby poděkoval nejuctivěji Jeho kníž. arcib. Milosti, nejdůstoj. panu arcibiskupu za vyznamenání, jehož spolku dopřál, převzav velkomyslně protektorát nad spolkem muzejním a za knížecí dar 750 zl. na roční bytné pro muzeum. Jeho k. a. Milost přijala deputaci, sestávající z p. předsedy, místopředsedy a pokladníka co nejvlídněji a ráčila ji ubezpečiti, že spolek, kdykoliv toho by potřeboval, vždy s důvěrou může očekávati pomoci svého protektora.

Jest nyní jen na členstvu, aby čile se účastnilo vědecké práce spolkové. Vždyť jen tehda bude nám lze poznati minulost národa našeho všechny skryté skvosty vlasti naší v plném světle, budou-li všickni členové sobě vědomi vlastenecké povinnosti, pátrati po všelikých památkách a je zachovávati v muzejích nejen k vůli sobě, nýbrž i z lásky k potomkům.

Sbírky vlasten. muzejn. spolku.

V posledním čtvrtletí obohaceny byly sbírky muzejní těmito předměty:

1. Do sbírky praehistorické a starožitné darovali:

Pan professor J. Demel z Prahy, dva bronzové náramky, typu hallštattského, nalezené pod Hostýnem, pak železnou ostruhu středověkou a podkovu na Tatarském kopci pod Hostýnem vykopanou. — Pan Jan Brtníček, nadučitel v Rozvadovicích, středověké železné ostruhy. — Paní Dosoudilová z Vel. Bystřice, středověkou nádobku, tamtéž nalezenou. — P.

H. Psota, lékárník v Přerově, železnou kosu starého tvaru, nalezenou v Samotiškách. — P. J. Fořt, kovář v Polejce, kamenné dlátko, tamtéž nalezené. — P. Vitásek, lesní v Bystřici, mamutí obratel, nalezený v hlinníku. — P. Jan Čech, strážník, diluvialní čelist koňskou. Pan Homola z Holice, bronzovou jehlici, nalezenou v Holici. — Pan Petr Studený, právník z Kelčic, spracovaný paroh pak sbírku zkamenělých hřebenatek a jiných škeblí, a obratle z diluvia

2. Do sbírky ethnografické darovali:

P. C. Krejcar, studující, dřevěnou nádobku velmi vkusně vyřezávanou, nalezenou v základech domu č. 61. v Křelově. Pí. Smékalová z Vel. Bystřice, plechový, kulatý kahánek, jehož se užívalo při zábavách v hostincích, pak domácí starý kahánek P. Drahokoupil z Vel. Bystřice, žehnáček a starou dřevěnou lžíci. Pí. Macenaurová, kos klebetník. P. Steigrová, starou tištěnou cíchu. P. Svrchokryl, barvíř, staré tištěné vzorky. P. Opravil, c. k. poštmistr, stříbrné hodinky; sl. Jestřábková, cínovou mísu z roku 1781, motovidlo a starý obraz. (Všichni tito dárci jsou z Vel. Bystřice). Dále darovala sl. Podivínská z Kostelce nádobku „olejník“ z r. 1676, plechový kahánek ke tkalcovskému stavu, plátno národní, kreslenec ku vyšívání a začatý hanácký límec. Pí. Svozilová ze Seničky pět hanáckých límců a píst ku praní prádla. Pí. Kavková z Bystřice, starý květináč, podobný obličejovým popelnicím.

3. Do sbírky numismatické darovali:

P. Jos. Švásta, c. k. pošt. úředník, stříb. minci; p. Ant. Pecha, nadučitel z Kožušan, stříbr. minci; p. Josef Urbášek z Kožušan, 16 měď., a 13 stříb. mincí; p. Fr. Vaca z Kožušan, stříb. uher. peníz z r. 1696; p. Jan Čelechovský z Blatce, Leopoldovu m.; sl. Marie Žurková z Kožušan 1 medajli sv. Tomáše Akv.; p. Petr Studený, právník z Kelčic, stříbrnou minci krále Štěpána uherského.

4. Do knihovny darovali:

p. Jozef L. Holuby, svůj spisek: Stopy tureckého hospodárenia v Trenčiansku, v XVI. a XVII. storočí. — Sl. Jednota českých filologův v Praze: J. Vlčkových dějin české literatury seš. 4. — Sl. knihkupectví Höfrovo a Klouèkovo v Praze: O. Brdlíkova Průvodce po zeměkouli. Urozený p. Robert rytíř z Weinzierlu své spisky: Neolithische Gräber einer Nekropole aus verschiedenen Epochen bei Lobositz. — Die Ansiedlungen der neolithischen Kulturepoche in und um Lobositz. Eine neolithische Ansiedlung der Übergangszeit bei Lobositz. — Matice Opavská svůj Věstník č. 4. r. 1894. — Dp. Fr. Očásek, vrchní kaplan v Olomouci, obohatil knihovnu starobylým missálem latinským, provincie českomoravské, na pergameně psaným. Týž opatřen jest notami a pěknými inicialkami a pochází asi z počátku 14 století. — Vys. c. k. ministerstvo kultu a osvěty darovalo muzeu prostřednictvím vsl. c. k. mor. místodržitelství illustr. dílo Hoernesovo a Ilgovo: Kunstgeschichtliche Characterbilder aus Oesterreich Ungarn. P. V. Houdek, c. k. ministor. tajemník ve Vídni daroval muzeu 13 podobizen ze své výzkumné cesty po Moravě, jako příspěvek pro Vlastivědu. — Urozená pí hraběnka Uvarová z Petrohradu věnovala tři díly velkého a nádherného díla ruského „Kavkaz,“ v němž pojednáno o uměleckých památkách Kavkazu, jmenovitě byzantských stavbách církevních. — P. Ant. Pecha, naduèitel v Kožušanech daroval starou latinskou arithmetiku. — Dp. Andrej Kmeť, farar v Prenčové v Uhrách, své dílo: Veleba Sitna, vyd. v Rožomberku 1893.

5. Do sbírky sphragistické (pečetí) přispěli:

Ctp. J. Vévoda, bohoslovec v Olomouci, pěti pečetěmi z Bystřice p. Host., a dp. J. Vyvlečka, vikář dómský v Olomouci, 24 pečetěmi hierarchickými.

6. Archiv rozmnožen darem p. dra. Jana Hynka, advokáta, jenž daroval pergamenovou latinskou listinu nadační oltáře sv. tří králů atd. z r. 14.1.

Všem dárcům vzdává tímto výbor srdečné díky.

Noví členové přistoupili:

Za člena zakládajícího:

Vdp. P. Josef, svob p. z Grimmensteinů, nesídelní kanovník v Olomouci.

Za členy řádné:

P. T. p. J. Hřivna, c. k. prof. v Olomouci.
„ „ Jan Hejret, žurnalista „
„ „ pí M. Pospíšilová, choť ředitele v Olomouci.
Důst. p. P. Osvald Hermánek v Olomouci.
P. T. p. R. Jakubka, spr. školy v Osičku.
Důst. p. P. F. Kasák, katech. v Mirošově.
P. T. p. J. Litera, spr. školy ve Vitonicích.
Důst. p. P. Alois Malec, farář v Guttenfeldě.
P. T. Dělnická jednota v Mor. Ostravě.
Veledůst. p. dr. Fr. Popp, tajemn. kn. arcib. konsist. v Olomouci.

P. T p. F. Pošepný, c. k hor. rada ve Vídni.
„ A. Půda, c. k. pošt. asist. v Olomouci
„ F. Skoupil, úř. sev. dráhy v Olomouci.
„ dr. Frant. Strava, sekund. lékař v Olomouci.
P. T. Měst. muzeum v Sušicích (Čechy).
P. T. p. Ant. Špolc, c. k. pošt. výpravčí v Šlapanicích.
P. T. p. dr. Eman. Filsch v Praze.
„ F. Úlehla, kooper. ve V. Bystřici.
„ E Wadas, revírník v Lazích.
„ Václ. Wittner, stavit. v Olomouci.
Důst. p. P. Rud. Vrba, dr. theol. v Bělé.
Důst. p. dr. Frt. Botek, kn. arcib. cerem. a konsist. auditor v Olomouci
Důst. p. P. Fr. Koupil, kn. arcib. cerem. v Olomouci.
Vdp. Julian Roska, major domus. J. kn. arcib. Mil. v Olomouci.

P. T. dp. bohoslovci:

Ročník IV. p. Rud. Čouka, Al. Treund, Karel Hulík, Karel Kostka, Josef Pleva, Theodor Strommer, Alois Kusala.

Ročník III. p. Antonín Braitenbach. Boh. Deutsch. Frant. Dvořáček, Frant Gajdušek, Ludvík Grygera, Frant. Klega, Karel Komárek, Čeněk Kubáč, Bartoloměj Kulajta, Frant. Mléčka, Josef Lang, Augustin Ozynula, Frant. Pajtl, Josef Svozil, Jan Vévoda

Ročník II. p. Jan Ambrozek, Jan Barnet, Frant. Blaha, Emil Bundil, Josef Dosoudil, Fr. Dovrtěl, Martin Hub, Martin Chudoba, Jan Keslar, Jos. Konšel, Vít Kryl, Dominik Němčický, Ant. Pospíšil, Alois Spisar, Jan Süss, Josef Šesták, Josef Švrčina, Frant. Tomek, Jan Zukal.

Ročník I. p. Frant. Beneš, Alois Coufal, Alois Hekela, Vítězslav Janovský, Jan Korčian, Tom. Král, Jan Kubínek, Josef Látal, Matouš Markytán, Valentin Nepustil, Jan Podmolík, Vladimír Prasek, Antonín Přecechtěl, Jindř. Skácel Josef Spáčil, Frant. Světlík, Rud. Svozil, Frant. Štěpánek, Josef Zapletal, Karel Zbořil.

Výkaz darů,

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

		zl r. č.
P. T. pp. bohoslovci IV. roč. na sv. Mikuláše	zl.	5·—
P. t. pí. K. Vyhnánková v Olomouci	„	1·—
Vdp. P. F. Spisar, farář v Čermné	„	1·—
P. T. p. Fr. Stejskal, maj. domu v Olomouci	„	1·—
P. T. pí. Richterová, choť obchodníka v Olomouci	„	4·—
Úhrnem	zl.	12·—

XVIII. výkaz darů,

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání

vlastní muzejní budovy:

Dp. K. Loníček, koop. v Hranicích	zl.	—.50
„ P. V. Navrátil, farář v Hor. Moštěnici	„	1·—
P. T. p. dr. Jos. Sova, obvodní lékař v Napajedlích	„	2·—
P. t. p. P. Vašíček v Dřevohosticích sbírkou při sňatku p. Šillingra	„	7·—
Dp. P. Maxenc Böhmich, koop. v Něm. Brodku	„	2·—
P. T. p. A. Mur, účetní spořitelny v Lounech	„	1·—
Dp. P. M. Vaněk, admistr. ve St. Lublicích	„	1.50
P. T. p. B. Kancnýř, c. k. okres. soudce v Dačicích	„	1·—
Dp. P. Petr Spisar, kaplan v Hněvotíně	„	1·—
Zůstatek z dřívějšího účtu	zl.	3158·—
	zl.	3175·—
Úroky z ulož. peněz do 31/12 94	„	140·26
Činí úhrnem . . .	zl.	3315.26

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal. účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, **t. č. pokladník.**

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice v panské ulici číslo 4. I. poschodí.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 46. Vydáno v dubnu r. 1895.

Předhistorická sídla na Znojemsku.

Podává Jaroslav Palliardi.

Sídliště nad „Mírovcem" u Grešlového Mýta.

(Pokračování.)

Svrchu bylo připomenuto, že kulturní vrstva na sídlišti nad „Mírovcem" nejeví žádného vrstvení, z něhož by na větší stáří předmětů hloub uložených bylo lze souditi. Poněvadž však všechny zde vykopané věci za soudobé považovati nelze, jest třeba pokusiti se o archaeologické roztřídění nálezů podle rázu jednotlivých předmětů.

Bronzový náramek ze sídliště nad „Mírovcem" u Grešlového Mýta.

Především dlužno vytknouti, že scházejí zde naprosto střepiny z nádob tuhovaných, jež známe zejména z našich pohřebišť popelnicových, a které v hojném počtu zastoupeny jsou na sídlištích, s polemi popelnicovými soudobých, jako n. př. na hradě znojemském, hradisku křepickém, obřanském, křenovickém a j. Poněvadž pak zde žádné jiné výrobky keramické ani jiné předměty nalezeny nebyly, jež ve hrobech na polích popelnicových bývají obvyklým příslušenstvím, lze pokládati za

věc jistou, že sídliště nad „Mírovcem“ za doby, kdy pole popelnicová se zakládala, již obydleno nebylo, a že konec jeho nepochybně položiti sluší před t. zv. dobu hallstattskou. Že ale sídliště toto příliš dlouho před dobou onou opuštěno nebylo, dokazují nám některé předměty, které přináležejí té samé kultuře, s níž setkáváme se v moravských a jihočeských mohylách z mladšího období doby bronzů. Nejvýznačnější je v příčině té jediný předmět kovový, který zde nalezen byl, totiž otevřený náramek bronzový, na straně 49 vyobrazený, který vykopán byl nad jihozápadním svahem, 30 cm hluboko, v obyčejné, poněkud popelnaté vrstvě kulturní. Náramek tento má tělo kulaté a hodí se pro slabší ženskou ruku. Ozdoben je vrytými souběžnými čarami a krokvemi, seskupenými ve vkusnou ozdobu, kterouž na připojeném obrázku rozvinutou spatřujeme. Patina jeho je lesklá, tmavozelená a tvoří dosti silnou, stejnoměrnou vrstvu, z čehož souditi lze, že byl pečlivě ciselován. Vůbec je to výrobek dokonalý, svědčící o vyspělé řemeslné zručnosti zhotovitele. — Tvarem svým náleží k rozšířené skupině otevřených kruhů bronzových, jejichžto význačným znakem je tělo kulaté, uprostřed silnější než na koncích. Dle S. Müllera vyskýtají se od Uher až k Baltu, v Dánsku jen po řídku a scházejí v západních končinách Německa[32]. Kruhy podobné, někdy nad míru silné, ozdobené i hladké jsou zvláště hojné v hromadných nálezech uherských,[33]) v nichž se vyskýtají spolu s celty s přihroceným okrajem tulejky, srpy, spirálami, jehlicemi s velkými hlavicemi, kuželovitým knoflíkům podobnými a s velkými kruhy, jejichžto oba konce svinuty jsou do kliček, a náležejí zde k typům pokročilé doby bronzů. — Na Moravě jsou dosti vzácné. Ve hrobech se skrčenými kostrami u Příkaz vyskytl se při jedné kostře menší kroužek podobný (nikoli náramek), na němž navlačeny byly tři drobné, z drátu stočené kroužky.[34]) Na žárovém (původně asi mohylovém) pohřebišti u Oblekovic u Znojma z pokročilé doby bronzové byly v puklicové popelnici nalezeny dva hladké náramky téhož rázu.[35]) Dva jiné, bohatě ozdobené, jsou v městském muzeu znojemském, nebylo mi však možno vyzvěděti, kde nalezeny byly. Dále sem náležejí hladké kruhy bronzové z Leskouna, ve sbírce brněnského spolku muzejního uložené, pak čárkovanou ozdobou okrášlený náramek z hromadného nálezu slatěnického,[36]) jejž do doby bronzové zařaditi sluší. — V Čechách setkáváme se s hladkými, často dosti hrubými náramky podobných tvarů již ve starší době bronzové v hrobech se skrčenými kostrami rázu únětického jako n. př. u Lovosic,[37]) Brázdimi,[38]) Třeboule,[39]) Malých Čičovic,[40]) Libušína,[41]) Holubic[42]) a pod Slánskou Horou[43]). — Zajímavý je v této příčině hromadný nález od

[32]) Sophus Müller: Die nordische Bronzezeit. Str. 66 poz. 2 e).

[33]) Viz n. př. Jos. Hampel: Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn. Tab. L. 3, 6, CVII 14, 17, CVIII 4, CXIV 22-36, CXVI 6-10, CXXII 55-70, CXXVI 21, 23.

[34]) Časop. olom. muz. č. 23 str. 27 [35]) Ve sbírce autorově.

[36]) Časop. olom. muz. č. 31 str. 90, první obraz v levo. Tamtéž je na str. 91 pod čís. 3 vyobrazen úlomek spony typu provincialně římského, který však patrně je mnohem mladší, než-li ostatní předměty, z nichž poklad sestává, a nepochybně jen náhodou zároveň s pokladem do muzea se dostal.

[37]) Památky arch. XIII. Tab. II. 20 a sbírka fotografií R. z Weinzierlu (Collection Weinzierl I.) Tab. III. a) 149.

[38]) Dr. J. L. Píč archaeologický výzkum ve středních Čechách Sv. 1 Tab. VI. 12. [39]) Tamtéž. Sv. 2, str. 30, obr. 7. [40]) Tamtéž. Sv. 2, tab. V. 5. [41]) Památky arch. Díl XVI. str. 66, obr. 2. [42]) Tamtéž tab. IX. 19, 20, 24, X. 1. [43]) Tamtéž tab XXVIII. 5, 7.

Starého Bydžova,[44]) v němž hladké kruhy ony vyskytly se spolu s kruhy z drátu bronzového svinutými, podobnými oněm, jež nacházíme ve hrobech se skrčenými kostrami, palstáv, puklice bronzová, vrytými, čárkovanými trojuhelníky ozdobená a j. V jiných hromadných nálezech českých objevily se podobné, zejména ozdobené kruhy s předměty bronzovými mladšího rázu tak n. př. ve známém nálezu Beřinském čili Jineckém[45]), u Jizerního Vtelna[46]) u Minic[47]) a j. — U Žatce nalezen i kadlub na silný náramek téhož tvaru[48]). — V žárových hrobech českých bývají kruhy podobné nejčastěji ornamentovány. Tak n. př. v kotlovitých hrobech z bronzové doby, u Předního Ovence objevených[49]) a v mohylách kosteleckých[50]), Kbelských [51]), na Husíně[52]), Horomyslických[53]), Křtěnovských[54]) a Dejšínských[55]), z nichž některé obsahovaly již předměty rázu hallstattského. Ze zemí sousedních uvádím jako naleziště kruhů podobných Lužici a Bavory. V Lužici vyskytly se na několika místech, z nichž za příklad stůjž zde poklad Sadersdorfský, v němž tři hladké kruhy takové nalezeny byly[56]). — V horním Bavorsku jsou řídké, častěji objevují se však ornamentované kruhy takové v mohylách ve středních Frankách jako n. př. u Hellmitzheimu[57]) a u Altdorfu[58]), a dle dra J. Naue jsou dosti hojné v mohylách ze sklonku starší doby bronzové v horním Falcku. — Jakožto nález, hodně již na západ pošinutý, zaznamenávám hladký kruh, nalezený v nákolí Cortaillodském v jezeře Neuburském.[59])

Z uvedeného přehledu je patrno, že kruhy, k nimž náleží i bronzový náramek na sídlišti nad „Mírovcem" vykopaný, co do místa i času značně jsou rozšířeny. Celkem přináležejí době bronzové a sice hrubší, neozdobené ještě kusy staršímu oddílu doby této, kdy v krajinách našich panovala kultura hrobu se skrčenými kostrami rázu únětického, dokonalejší pak a často linearními ornamenty vkusně vyzdobené kruhy mladšímu oddílu, kdy na rozvoj kultury domácí účinně působily kulturní proudy cizí, obzvláště pak vyvinutá bronzová kultura uherská. — Náramek bronzový, na sídlišti zde popisovaném vykopaný, přináleží nepochybně již tomuto mladšímu období doby bronzové a poskytuje důležitou pomůcku chronologickou.

K náramku druží se kus červeného pískovce, kterýžto jeví stopy žáru a kadlubu velmi se podobá. Předmět tento, nyní ze pěti úlomků sestávající, je 120 mm dlouhý a 55 mm široký a podobá se na dýl rozpůlenému válci, který na ploché straně má po celé délce rýhu, na jednom konci 13 a na druhém 10 mm širokou. Jelikož předmět tento není úplný, nelze bezpečně souditi k čemu sloužil, podobá se ale nejvíce kadlubu, buďto polovičnímu, na slévání poněkud kuželovité tyče, anebo celému, jenž přiložen k desce kamenné, dobře by se hodil ku vyrábění dlouhých, po jedné straně oblých a po druhé plochých proužků, z nichž snadno jednoduché náramky hotoviti se daly.

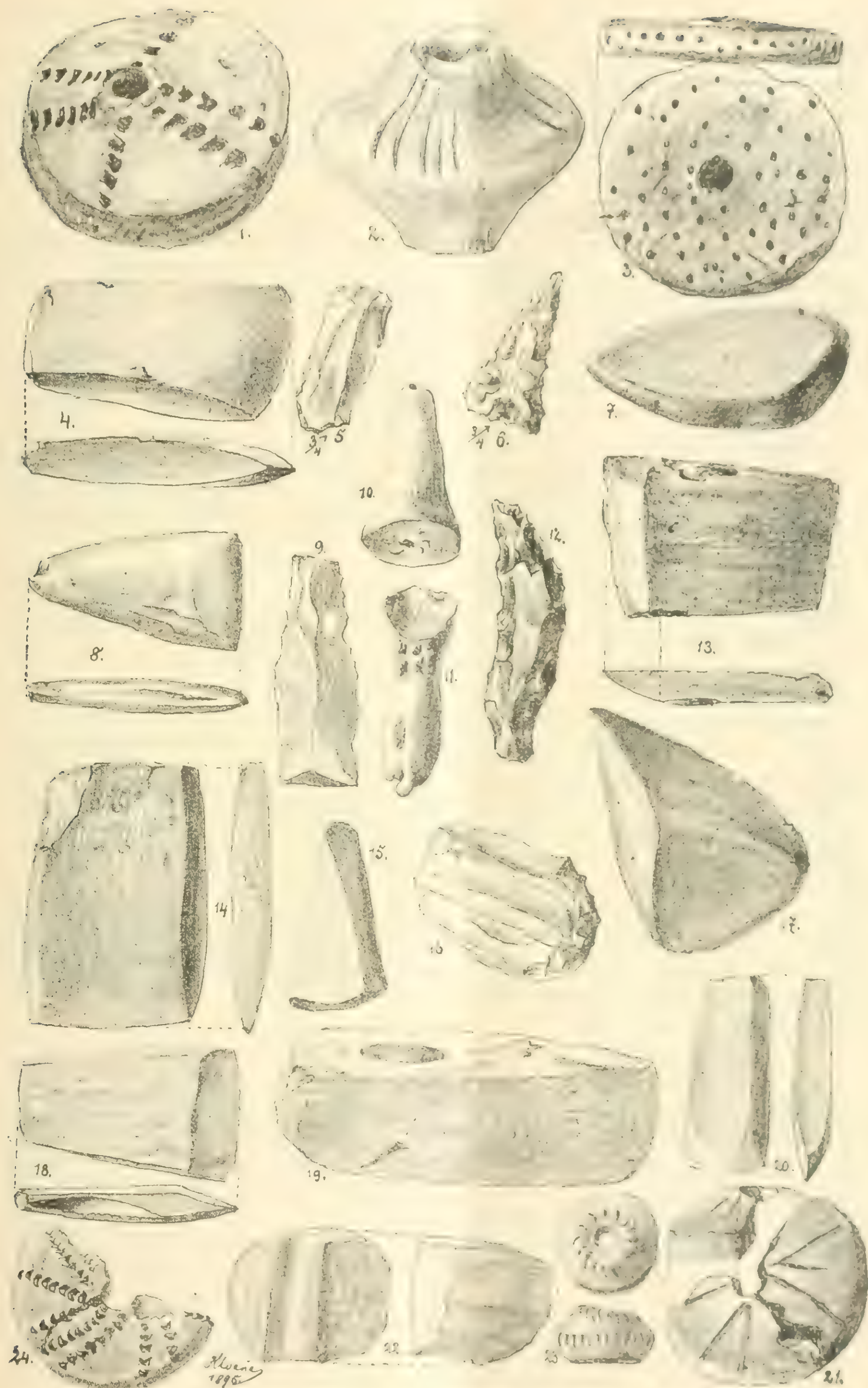
[44]) Tamtéž tab. VII. [45]) Wocelův Pravěk, str. 36 obr. 19 a 20. [46]) Památky arch. Díl XII. tab. XIX. 2—6. [47]) Tamtéž. Díl XVI Tab. XI. [48]) Dr. M. Hoernes. Urgeschichte des Menschen. str 409, obr. 180. [49]) Mitth. d. antropolog. Ges. in Wien XXII. p. 62 Fig 31. [50]) Tamtéž XIII. Tab. I. 14. [51]) Pam. arch. D XVI. tab. XXIX. 11, 14, XXX. 13, 19. [52]) Tamtéž D. XIV. tab. I 14. 20. [53]) Tamtéž D. XII. tab. XV. 11. [54]) Tamtéž D. XII. tab. XII. 21. [55]) Tamtéž D. XII. tab. XV. 18. [56]) Nachrichten uiber deutsche Alterthumsfunde 1893 Hft. 4. Fig. 5—7. — Viz též Niederlausitzer Mittheilungen III. 1. [57]) Prähistorische Blätter V. str. 39. T. V. 7. [58]) Tamtéž V. 65. F. VIII. 4, 7. [59]) F. Keller: Pfahlbautenbericht V. Tab. XVI. 1.

Střepiny z nádob a jiné výrobky keramické jsou na sídlišti tomto nejčetnější, správné roztřídění jich je však z větší části obtížné. Některé střepiny z nádob jsou nepochybně soudobé s popsaným náramkem bronzovým. Tak střepy z větších nádob z hrubé písčité hlíny, barvy šedivé i cihlové, ozdobené okrouhlými anebo vejčitými přilepenými puklicemi (tab. VII. obr. 6), střípek z malé, baňaté nádobky z jemnější hlíny, barvy světlohnědé, mělkými rýhami ozdobený (tab. VII. obr. 20), šedý střep z větší, baňaté, tenkostěnné nádoby s krátkým, vodorovným, úzkou děrou protknutým úškem, od něhož se rozbíhají dvě nehrubě význačná žebra, kus širokého šálku se šedým, hladkým povrchem, z hlíny jemné, dosti dobře vypálené, který na břiše šikmými rýhami ozdoben byl, pak zajímavý střep světlošedý, kolmo rýhovaný (tab. VII. obr. 5), jehožto stěnou proniká úzká, kolmá díra, procházející vysedlým hřebenem, na rubu nádoby z povrchu vymodelovaným, následkem čehož vnitřek nádoby zůstal docela uzavřen a děrou nedotknut.

Záhadnější jsou střepiny, plastickými ornamenty okrášlené, z nichž některé vyobrazeny jsou na tab. V. č. 5. a na tab. VII. č. 7, 8, 10, 11, 13, 14 a 18. — Jsou to střepy z větších nádob, ponejvíce hrnců, barvy cihlové, hnědé, zřídka černé, zhotovených z hlíny hrubé, křemennými zrnky promíchané. Okrasy jsou na nich přilepené a sestávají z čoček, vodorovných, kolmých, klikatých i hadovitých proužků, buď hladkých anebo zářezy a klínovitými výkrojky opatřených. Střepiny podobné jsou na nalezištích domácích řídké, a některé, jako n. př. střepiny na tab. VII. pod č. 7, 10 a 13 vyobrazené, jsou na Moravě dosud ojedinělé. — Přesně datovati jich nelze, z nálezů na sídlišti našem však vychází, že jsou starší, než-li keramika na polích popelnicových obecná, avšak mladší, než-li keramika neolithická, a že je tudíž položiti sluší do doby bronzové a sice nepochybně do mladšího období jejího, neboť starší doba bronzová vykazuje ve hrobech se skrčenými kostrami jakož i na příslušných sídlištích keramiku velmi charakteristickou, od těchto, plasticky ozdobených výrobků hrnčířských naprosto rozdílnou, a pododobné nálezy v zemích jiných jako n. př. nálezy na některých „Gradiše“ zvaných sídlištích v Přímoří, na nichž se taktéž podobná plastická ornamentika objevuje[60]), odkazují nás také na doby pozdější. Analogie tato má ovšem toliko ten význam, že podobné ornamenty plastické jsou vůbec příznakem keramiky pokročilejší a tudíž poměrně mladší. —

Kultura neolithická převládá na sídlišti, o němž zde pojednáváme. Především jsou to četné štípané i broušené nástroje kamenné, jejichžto velký počet za naprostého nedostatku jakýchkolvěk nástrojů kovových nám dosvědčuje, že osadníci zdejší užívali všeobecně nástrojů těchto a že měli tudíž kulturu neolithickou. — Tomu nebylo by ovšem na odpor, kdyby se vedle těchto nástrojů kamenných i jednotlivé nástroje kovové byly naskytly, naprostý nedostatek byť i sebe nepatrnějších úlomků nástrojů kovových ve vrstvě kulturní jest však výmluvným svědectvím, že sídliště toto kvetlo v době neolithické a že kultura jeho obyvatelů zůstala v pravém slova smyslu neolithickou i tenkrát, kdy v jiných, kulturním proudům přístupnějších krajinách vlasti naší kulturní význam kovu patrným se stával.

[60]) Mitth. der anthropolog. Ges. XXIV. seš. VI. str. 155 a násl.

Tab. VI. Nálezy ze sídliště nad „Mírovcem" u Greslového Mýta.

Štípané a přitloukané nástroje kamenné jsou zde z větší části dosti hrubé a neumělé, což asi připočísti sluší na účet nehrubě vhodných rohovců, chalcædonů a jiných křemenů, z nichž nástroje ony na místě samém robeny byly, což seznáváme z velkého počtu nespracovaných ještě kusů nerostů těchto, z množství úštipků a četných pecek, na nichž spatřujeme širší i užší plochy, pozůstalé po odštěpených třískách, které sloužily na místě nožů (tab. VI. obr. 5, 6.) a jako škrabadla (tab. VI. obr. 16.) — Nejlépe zpracované kusy jsou: hrot k šípu ze šedého rohovce, na celém povrchu pečlivě retušovaný (tab. VI. obr. 6) pak silný, noži podobný nástroj z rudohnědého jaspisu, jehožto ostré kraje jsou vesměs otupělé, avšak na některých místech od častého upotřebování uhlazené a lesklé (tab. VI. obr. 12).

Broušených nástrojů kamenných, z části rozbitých, vyskytlo se celkem 52, z nichž 9 kusů jsou úlomky mlatů a jedno celé kladívko. Nástroje tyto jsou zhotoveny ponejvíce z prahovní a amfibolové břidlice a z amfibolitu, jedna drobná sekyrka sestává z bílého, hnědými skvrnami prostoupeného břidličnatého křemene a jeden úlomek větší sekyrky je ze šedivého křemence. Z hadce je zhotoveno pouze kladívko, na tab VI. pod č. 19 vyobrazené pak úlomek provrtaného nástroje, jejž tamtéž pod čís. 22 spatřujeme.

Některé broušené nástroje kamenné jsou velmi pěkně leštěny, mnohé však jsou na povrchu drsné a nehrubě pečlivě zhotovené.

Neprovrtané sekyrky jsou většinou prostřední velikosti, 45 – 90 mm. délky, vyskytly se ale i sekyry velké, až na 140 mm. dlouhé (tab. VII. obr. 1) jakož i sekyrky zcela drobné, které se ku praktické potřebě nehodily. Dvě nejmenší z nich vykazují délku 30 a 32 mm., a jsou to pouhé zběžně přibroušené kaménky, zhotovené asi neumělou rukou dětskou. Obyčejný tvar sekyrek je zde čtyrhranný, často podoby lichoběžníku (tab. VI. obr. 4, 13, 14, 18, 20 a tab VII. obr. 1) a bývají někdy po obou stranách ploché, jindy mírně vypouklé a zřídka na jedné straně ploché a na druhé oblé. Ostří bývá někdy s obou stran souměrně broušeno, často vyskytají se však sekyrky s ostřím jen na jedné straně šikmo přibroušeným. — Nečetné jsou sekyrky trojhranné s týlem přihroceným (tab. VI. obr. 8), a neobyčejný je podlouhlý nástroj z prahorní břidlice, na jednom konci šikmo obroušený, na druhém pak konci otupělým, s obou stran přibroušeným ostřím opatřený, jehožto jeden bok je zcela plochý, druhý pak oblý.

Děrami opatřené broušené nástroje kamenné obmezují se na malé kladivo ze světlehnědého hadce (tab. VI. obr. 19), několik půlek mlatů z amfibolové břidlice a z amfibolitu zhotovených, z nichž některé náležely kusům velmi pádným a jiné zase nízkým kladívkům prostřední velikosti. — Zajímavý je úlomek pěkně leštěného nástroje z tmavozeleného, skvrnitého hadce (tab. VI. obr. 22), s tělem desetihranným. Předmět ten náleží zajisté již do sklonku doby neolithické. — Díry provrtaných nástrojů kamenných jsou hladké a byly vrtány s obou stran, což poznati lze z otvorů, uprostřed vždy užších než na krajích. Podle nalezeného zde kuželovitého vývrtku, byly vrtány válcovitým, dutým nástrojem nějakým, nejspíše kostěným nebo parohovým. — Kromě uvedených zde hlazených nástrojů kamenných vyskytlo se též hladidlo z amfibolitu (tab. VI. obr. 7), četné opotřebované koule křemenné, pak brousky ze

Tab. VII. Nálezy ze sídliště nad „Mírovcem“ u Greslového Mýta.

svoru a z jemného žlutého pískovce, na nichž nástroje kamenné broušeny byly. Mnohé pískovcové brousky jsou po obou stranách i po krajích silně obroušeny, a na některých vyhloubených plochách je patrno, že povstaly broušením sekyrek kamenných se stranami oblými; na jiném brousku jsou opět na kraji dva vyhlodané pásky, v nichž nepochybně hrany sekyrek obrušovány byly.

Záhadnými byly mi kusy krevele, rozmanitým způsobem obroušené (tab. VI. obr. 15, 17, VII. 2), jichž se vyskytlo deset kusů. Jelikož ani na sucho ani na vlhko barvu nepouštějí, nehodily se k natírání a k jiné práci byly většinou příliš měkké. Později vykopal jsem dva kusy pískovce s jemnou, měkkou, jasně červenou vrstvou železitou na povrchu, stejným způsobem obroušenou jako oblé plochy dotčených záhadných hranolů krevele. Domnívám se, že nálezem tím vysvětleny i záhadné předměty ony, jež ovšem přímo k líčení a natírání se nehodily, z nichž ale snadno možno bylo natříti červenou barvu, jež se dobře hodila za barvivo. Náhled ten potvrzuje kus tuhy, podobným způsobem obroušený. Na některých tvrdších kusech byla obroušena, bezpochyby jen zvětralá vrstva hořejší, tvrdé jádro hodilo se pak dobře za hladidlo k hlazení švů a pod. Toto jest pravděpodobno, aspoň při kuse na tab. VII. pod čís. 2 vyobrazeném, na rozdíl od ostatních, na celém povrchu vyleštěném. K čemu barviva uvedeným způsobem získaného upotřebováno bylo, nevíme jistě. Na nádobách nebylo shledáno nižádné stopy po nátěru neb malování nějakém a po mém mínění nelze pravděpodobnosti upříti domněnce; že předhistoričtí lidé upotřebovali barev oněch k líčení těla.[61])

(Pokračování.)

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Eduard Peck.**

(Pokračování.)
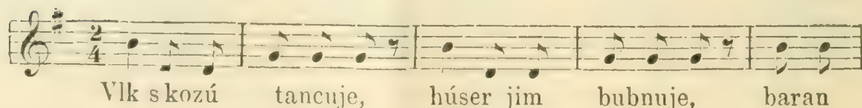

a Blažeja (3. února) chodili školáci s rožněm, košem a měchem po domech, říkajíce ve sboru:

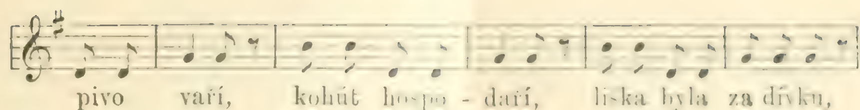
„Dneskaj je svatého Blažeja deň,
zachovává se obyčej ten,
že školní žáci chodějí
okolo dobrých lidí,
hledajíc sobě živnosti
dle starodávných zvyklostí.

I my jsme kvám přišli
vašu paňmámu navšíviti,
abychom od ní dostali
slaniny, jitrnice, klobáse,
to ráda taková chase“.

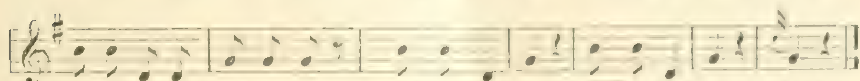
Na to zpívají, nohama dupajíce:

[61]) Srovnej v té příčině článek dr. J. Matiegky: Příspěvky ku poznání českého neolithu II. Český Lid. IV str. 178–182.

pivo vaří, kohút hospo - daří, liška byla za dívku,

vařila jim polívku, pod rathúzem ťut ju kúrem, pchy!

Hospodyně nadělovaly školáky slaninami, uzeným masem, vejci, obilím a penězi, ti pak všecko odevzdali paní rechtorce, která je za to „počastovala“.

„Svatý Blažej vládne vlky a jinou lítou zvěří, je ochráncem stád a patronem pastýřů“. (Zíbrt, staročeské výroční obyčeje str. 245.) Na doklad toho zaznamenávám následující pověsť z Vyzovska:

Byl jeden ovčák a ten byl velice nábožný. Nejvíce ho mrzelo, že se mu ovce rozbíhají, že nemá ani kdy, aby se pomodlil. Už se i zlobil. „Nezlob se!“ oslovil ho cizí člověk, který se před ním z čista jasna zjevil. „Tu máš hůl, postav ji kde chceš, ovce budou se kolem ní pásti, a ty můžeš i odejíti, žádná se ti neztratí. Ale to ti povídám, do hůlky se mi nedívej!“ — Ovčák byl tomu velice rád, odcházel od stáda a modlíval se stranou. Lidé sice žalovali naň hospodářovi, ale nevyžalovali ničeho, protože měl ovce v pořádku. Ovčák byl zvědav, co ta hůl v sobě obsahuje. Nedbaje zákazu, oddělal jednou knoflík a našel uvnitř svinutou cedulku, na níž bylo napsáno jméno sv. Blažeje. Ale svou všetečností odpudil dobrého zástupce a míval ovce zase v nepořádku jako jindy. Po nějakém čase zjevil se mu týž neznámý člověk, domlouval mu a nařídil, aby se po pět pátků modlil ke sv. Blažeji, že si zase toho hlídače vymodlí. Když byla pobožnosť vykonána, dařilo se ovčákovi zase dobře: ovce se mu již nerozbíhaly.

Na Řehoře (12. března) mívali školáci zábavu jako na Blažeje, ale zpívali jinou píseň:

„Kdo své dít-ky mi-lu je, ve - de je k dobré - mu

a své syny dá do školy, ať se učí to - mu:

Nejprve Boha znáti,
Stvořitele svého.
víře je vyučovati,
v Krista, syna jeho.

Z toho užitek bude,
když víry nabude,
víra, láska i naděje
spasení prospěje.

Vy milí rodičové,
znajíc ten užitek,
dejte syny své do školy,
dokáď je mladý věk.

Pakli žáka nemáte,
na papír nám dejte,
pro jeden groš nebo pro dva
jistě nescbudnete.

Pak bude Vám odplata
v tom nebeském ráji,
kdežto svatý, svatý Řehoř
Pána Boha chválí“.

V k o n č i n y jídají se „boží milosti", na Záhoří vyzovském „chrásty". Kdo na konec masopustu přade nebo šije, tomu „ve žňa prsty oblezú z pahnostů aj z kože", a kdo štípe dříví, tomu se hned sekera sveze do nohy; vůbec, kdo na konec masopustu dělá, potom to odleží. V pondělí a úterý „koncové" vodí chasa po dědině medvěda, ovázaného slamou nebo hrachovinou. I v některých hanáckých osadách „chodívali s medvědem", v jiných „držívali právo". V Rackové zpívali pod okny:

„Vedeme vám medvěďa z daleké krajiny,
velice by jedl ty vaše slaniny;
jestli mu nedáte,
šak se podíváte:
všecky hrnce vám potluče,
co v polici máte,
aj ten,
co v něm vařívate křen!"

V Mrlínku vozila chasa někoho na saních, který z plna hrdla křičel: „Všecky dívky chocholaty na hřebeň!" Ženské vybíhaly z domů a polévaly ho ze zlosti vodou. Večer u muzigy tancuje hospodář s hospodyní, aby jim urostly hrubé konopě. Hodně vyskakujíce zpívají: „Toto na konopě, toto na len, toto na cibulu, toto na křen!" Také dívky svoje pobízejí k tanci slovy: „Roby, skákejte hodně do pozvýšky, aby nám urůstly hrubé konopě!" V úterý po jedenácté hodině tančí za každou párou čert a volá: „Už ťa mám! Už ťa mám!"

N a s m r t n ú n e d ě l u nastrojí děvčata „smrť" (došek ze slámy) a projdou celou dědinu zpívajíce:

„Už tu smrť nesem,
lidi, pojďte sem;
lesi nepůjdete,
všeci umřete".

Za dědinou ji pochovají a vracejíce se s „májem" zpívají:

„Smrť jsme zanesli,
praporec nesem,
osečtí pacholci
ořú pod lesem.
Osečtí pacholci
pole zaseli,
příkazští pacholci
s pece neslezli. *(Osíček.)*

V Rackové chudobná děvčata „chodí s borkem", a odpoledne vynáší mládež obojího pohlaví „smrťáka" za dědinu, kdež jej spálí a popel rozmetají. Ve Vyzovicích zpívají:

„Smrtná neděla
už nám nastala,
a my sobě rozjímáme
smrť Krista Pána,
kterýžto pro nás
s nebe na zem stúpil,
aby nás vykúpil.
Poďte, drúžky, vesele
s červenými vejci.
Jaký je to mazanec
bez koření, bez vajec?
Fiala, růže
kvésti nemůže,
až Pán Bůh pomůže.
Ty svatá Margéto,
daj nám šťastné léto
na pšeničku, na žito!
Jak my budem chtíti,
rač nám otevříti!
Troje vrata otevřené,
zlatým májem podepřené,
kdo sa mája dotkne,
hneď mu hlavu zetkne.
Ven, ven, blechy ven,
a vajíčka do košíčka sem.
Prútek sa ohýbá,
kukuřica vdáče,
dejte jí semenca,
snese vám tři vajca,
dajte jí konopí,
snese vám tři kopy".

„Mařena
na oleji smažená,
za koho's ty umřela?
Za starého, šedivého,
za pacholka knězového,
za toho sem umřela!"

„Nesem, nesem Mařenu,
na oleji smaženú,
puky puky vajka
okole Dunajka“.
Svatý Jiří vstal,
pole odmykal,
aby tráva rústla,
tráva zelená.
Tráva zelena
až po kolena,
a já synečkovi
až po ramena

Na květnú nedělu spálí se svěcené kočičky a popel z nich dá se v papírku na kůru za krov. Take nespálené kočičky dávají se do chléva za trám, aby chránily od neštěstí, do sušířen a na stromy, aby se ovoce urodilo. Týž účinek mají májky od Božího těla.

Na zelený čtvrtek v tu chvíli, co Pán Kristus ustanovil svátosť oltářní, jsou všecky vody vínem. Jak se zavazují zvony, perou čarodějnice šaty na potoce. — Z rána chodívají se v Rymicích modlit na zahradu, načež umyje se jeden po druhém ve škopku s potoční vodou. Na snídaní jsou jidášky s medem Za děkana Schaffra chodívalo odpoledne z Vyzovic „proceství“ na Kalvarii a vracelo se až k jedenácté hodině v noci. Cestou vykonávala se pobožnosť křížové cesty.

Na veliký pátek, „bolestný pátek“, chodí lidé „do východ slnce“ umývat se na říku; aby je nohy nebolely, brodí se vodou. V Dřevohosticích říkají tuto modlitbičku: „Na velký pátek se píše: Pilát vedl Ježíše. Ježíši, Ježíši, proč se tak třeseš? Máš-li zimnici nebo odenici? Já nemám zimnice, ani odenice! Kdo na mé umučení pamatovat bude, tomu do smrti zimnice škodit nebude!“ I dobytek „postříče se vodú, aby neklécal a nestřečkoval“. Dívky zarovnají si taktéž do východu slunce vlasy, „aby jim urůstly hrubé“. Skoro ráno „sbířú“ čarodějnice rosu na louce říkajíce: „Toto mi, toto mi!“ Na veliký pátek nemá sedlák orati, nebo ten den ani krtice nehýbe zemí; a kdo přece oře, bude míti na poli více ovsihy jak zrna.

Na bílú sobotu světí se přede mší oheň a voda. Když se tyto obřady ukončí, spěchá kde kdo s vodou, aby byl doma, než „zvony sa rozvážú“. Kostel ostane skoro prázdný, za to doma je pilno. Při gloria pokropí hospodyň svěcenou vodou nejprv sebe a domácí, potom všecko, co je ve světnici, v kuchyni, na síni, v komoře, na hůře, ve sklepě, na dvoře a ve stodole; zamete a vyhodí smetí na hnůj, aby se havěď domu nedržela; „řehce klúčama“, aby myši nežraly zboží, ostatní pak domácí běhají po zahradě a „třepú třnem“, aby se ovoce urodilo. To vše se vykoná, pokud se zvoní; později by už neprospělo. Z ohořelého dřeva dělají jako jinde křížíčky na pole.

V nedělu velikonoční po „hrubé“ světí se buchty a vajíčka. „Uzlíky v ruce drža, cpú sa všeci k oltářu a závidíja panáčkovi, že ty jeho baby sú najvěc skropené; doma sa íja s úšlem z podmáslá a slaniny“ (Slopné).

„Velký pátek do slunce východu — — holoubata připrav k jídlu a potom vyber ty kůstky, až pujdeš na velikou neděli do kostela, zavaž je sobě do šátku a dej do kapsy, a když je po službách Božích a světí se pokrmy, dej ty kůstky s tím šátkem posvětit a jdi z kostela přímo na louku a ty kůstky všudy rozstrkej po louce, ten rok neuhlídá žádný na těch lukách krtí kopec — — — — a něco těch kostí dej do studně, všechny žáby, hady a štíry z ní vyženeš“. (Vytržený list ze staré rukopisné knihy.)

V pondělí a úterý je „šlahačka“.

„Dnes je naša,
zítra vaša
a po zítřku
masná kaša.
Esli nám nedáte kopu vajec,
strčíme vám dívku na pec
a pacholka do komína,
bude černý jako sviňa“.

Bloudíme-li a vzpomeneme si, s kým jsme jedli velikonoční svěcené vejce, přijdeme na pravý chodník. Vejce od šlahačky dávají kravařovi, když ponejprv žene, aby se mu dobytek pásl a skořápky z vajec roz hoďme tam, kde nechceme, aby krtice byly.

Na Boží stúpení chodívá hospodář s hospodyní na pole, tam pojídají buchty a chodí okolo žita, aby se povedlo; má-li už kořínky, je naděje, že se povede.

Na sv. Duch dávají se lipové ratolesti nad obrázky, nad okna, nade dvéře a do chlévů. Tu noc ze soboty na neděli „róchají“ chlapci novými biči „prakovňáky“, chodí na raky a pekou je v popelu, „pálí základy“ (jalovcové kře a pod.), vaří „škvařenicu“, o půl noci pak vyhánějí dobytek na pastvu. Kdo první vyžene, sebere všecky čáry, kdo poslední vyžene, je záprtek. V Horním Újezdě pasou pacholci koně po celou noc, práskají bičem a střílejí.

Na Boží tělo uchýtají lidé voničky s oltáříků a schovávají je, nebo jsou dobré ode všech nemocí. V Kašavě světí se v kostele zeliny pro dobytek, aby neonemocněl.

Hody slaví se někde císařské, jinde Kateřinské, Martinské a jinačí. Nyní trvají do úterka, ale v dobách dřívějších trvaly do čtvrtku. Muzika brála v hospodě po všecek ten čas, a bitky rozjařené mládeže bývaly na denním pořádku. „To nejsú nijaké hody, dyž chlapa nezabijú“. Ve čtvrtek bylo nejveseleji: stínali barana. „Pacholci“ v národním kroji vodili ověnčeného barana po dědině, zastavili se v každém domě a zavdávali hospodářům vína; dostalo se jim za to peněz nebo obilí. Provázela je hudba (housle, basa, cimbál) a maškara, jíž říkali cikánka. Když už všecky domy obešli, stanuli uprostřed dědiny, vyčtli baranovi všecko, co zlého podělal a odsoudili ho na smrť. Hudba zahrála smuteční pochod, a zvolený kat jednou ranou uťal baranovi hlavu. Byl ustrojen k večeři, jíž se i hospodáři účastnili. Ve Vyzovicích nosili ověnčeného barana na márách a stínali jej před zámkem. Tu také zavazovali sobě oči a mlátili cepem kohouta, jemuž jen hlava ze země čouhala. Kdo se ho chybil, zaplatil pokutu. Potom shazovali též s kostelní věže „košuta“ (kozla), jehož sraženou krev potřebovali prý v lékárni. Všem těmto zábavám bývala i vrchnosť přítomna, až pak kolem r. 1825, za vrchního Kozelky, bylo „stínání barana“, mlácení „kohúta“ a „shazování košuta“ zakázáno.

Ještě do nedávna chodili ve Vyzovicích řezničtí tovaryši v bílých, vyšívaných zástěrách se psem v telecí kůži po domech a říkali:

„Toto jsme draho zaplatili,
a páni majstři nám to převrhli.
Všecky vážky jsme polámali,
co jsme vám výv́ážky dávali.
Hleďte nám neco nahradit.
my sa vám budem hledět odměnit
a za funt pět věrduňků navážit“.

Dostávali po dvacítce na cínový talíř.

* * *

Mnohé pranostiky hospodářské, jak je školní rada Bartoš ve své knize „Moravský lid“ zaznamenal, jsou na Vyzovsku známy a vedle nich ještě tyto:

Leden. Dyž neudrží leden, tož neudrží ani jeden. Lednová voda, věčná škoda. Mokrého ledna bojíja sa súsky aj bedna. Pakli leden mokrý bývá, jistě vína nedolívá. Jak leden popustí, tak březen přidrží. Lednový déšť hnojí hřbitovy. Je-li teplo v lednu, sáná bída ke dnu — hlad a bída ke dnu. Na nový rok o vrabčí krok, na tři krále o husí krok dále. — Nejsladší jméno Ježíš, ke kamnom nejblíž — 25. Na obrácení sv. Pavla je na poly pečen, t. j. kolej sa zedlo chleba od žní do sv. Pavla, tolej sa ho zí od sv. Pavla do žní.

Únor. Co si únor zazeleňá, březen si to hájí; co si duben zazeleňá, květen mu to spálí. Dyž v únoru létajú muchy, tož v březně vzdychajú ovce. — 2. Na hromíce dyž teče voda kolajama, aby ovčák sbíral pod jaslama. Dyž uhlédneš na hromíce kaplinku, tož sa skovaj každú objedinku. Dyž sa pták napije na hromíce z kolaje, tož sa volek v létě napase na cestě nebo na skalce. Hromíce o jatelině, veliká noc o sněhu. Je-i na hromíce obloha jasná, je ovoce jisté. Hromíce, půl sanice. Hromíc, zimy polovic; od hromíc, ešče víc. Dyž na hromíce mrzne, jeleň búrá búdu; dyž je na hromíce teplo, jeleň staví búdu. — 5. Svatá Agáta na sníh bohatá. — 21. Dyž Matěj hodí, zemák se na skále urodí. Dyž je na Matěja mráz, tož jich bude ešče čtyrycet, dyž není, tož jich bude ešče bez počtu. Matěj pichá žížlavé hlavénky do sněhu. Dyž přijde Matěj na rozbedněné potoky, tož jich zabední. Matěj ide na ledy, ale někdy má slabú sekyru. Najde-i Matěj led, seká ho hneď; nenajde-i ledu, dělá ho hneď. Nezastane-li Matěj křenců, tož jich naďělá. Dyž Matěj s Josefem ostanou v hospodě, tož přijde Matka a vyžene jich; lesti sa nedajú, tož přijde Jura a ten jistě vyžene jich všecky. Matěj štípe dříví, Josef topí, Matka vaří, Jura jich vyháňá.

Březnový prach odváží zlato. V jedenáctém týdni oráček, ve dvanáctém týdni oráč, ve třináctém túz aj netúz. V třináctém týdni može ovcu vyhodit za plot. Dyby nebylo celú zimu ledu, tož v desátém týdni přece kameň ve vodě omrzne. Jaký březen, taký srpen. Kolik dní v březně prší, tolik dní je v dubně čas. V kerej čtvrti měsíce března strakatá pěnkava zpívá, v tej čtvrti měsíce máje hora zelená bývá. Březen, za kamna vlezem; duben, ešče tam budem; nastane máj, polezem za kamna dál. Ospalému, lenochovi ani březen nevyhoví. Březnový ječmen je dobrý. — 9. Devátého orhačka, desátého oračka. — Z kerej strany fučí větr na sv. Josefa, z tej strany fučí až do Jána. Josef s Marijú sněhy zaryjú. 25. Zvěstování čisté, ovoce jisté. Dyž na matku Boží je mráz, pohanku do hrnca vraz. Matička Boží ovečky nezamoří.

Duben. Duben, z kobyly buben a z ovce gajdy. — 12. Dyž prší na Julia, bude moc hřibů. — 21. Na sv. Jiří děti se v chalupě nehnízdí. Svatý Juří hady búří. Svatý Juří trávu búří, zem otvírá. Co do Juří na pažitě vypučí, to do země palice nech zabuší. Jak dlúho žabka před Juřím vříská, tak dlúho po Juřím zimu píská. Co před Juřím žaby křičíja, to po Juřím mlčíja. Dyž sa před Juřím uléhne hříbja, nedaříja sa husy. Dyž uhlédne prvej na vesno hříbja jak húsata, tož

néni nic z hříbjat; dyž prvej husu, není nic z husí. — *25.* Na sv. Marka okotí se kde jaká jarka (ovce). Jiří a Marek mrázem nás zalek'.

Květen. Máj, máš-i co, daj, lesti nemáš, na pole haj! Jak přijde máj, máš-i co, daj; nemáš-i, žeň kobylku na šašinku a ňú netáhaj. Dyž máj vlahy nedá, tož sa červen předá. *15.* Zoňa víno vypíjá, ovoce zídá. — Havlovo žito, Urbanů oves, co z toho bude, potom mi pověz. Havlova réž, Urbanů oves — kdo to sívá, málo mívá. Havlova réž, Urbanův oves, Jánské hříbja, z toho málo kdy co bývá.

Červen. *8.* Dyž na Medarda prší, voda 40 dní vříší. Jaké počasí je na Medarda, takové bude ve žňa. — *15.* Na sv. Víta lehňa už svítá. Seje li kdo na sv. Víta, škoda je žita. *24.* Kuká li kukačka dlúho po sv. Jáně, vykuká neúrodu a drahotu. Za kolik dní po sv. Jáně kukačka kuká, za tolik rýnských bude žito. Rostou-li hříby před Jánem, bude málo chleba. — *29.* Sv. Petr a Pavel podtrhá ržám kořénky (už zrají).

Červenec. *4.* Na Prokopa namokne mandel aj kopa. — *13.* Sv. Margéta strčí srp do žita. — *25.* Jakube, jak uděláš, tak bude. Dyž je na Jakuba zamračené dopoledňa, bude moc sněhu do vánoc; odpoledňa — po vánocích. Na Jakuba neuhlédne vrany; sú všecky na púti. (?) — *26.* Není jak o sv. Anně, dyž si sedlák žita nažne.

Srpen. *6.* Obilé, keré na proměnění Krista Pána nažneme dopoledňa, odpoledňa větr rozháže. — *24.* Kdo nesežne obilé do Bartoloměja, tomu se povála. Na sv. Bartoloměje sedlák žito seje. Na Bartoša dyž je čas, na podzim je z listu kvas. Dyž had po Bartolomí vyleze, tož ho už zem nepřijme.

Září. Okolo Zachariáše *(6.)* a Reginy *(7.)* odlétajú vlaštovky do daleké krajiny. — *8.* O Marie narození vlaštovek tu více není. — *22.* Na sv. Maurice nesej pšenice, bude metlice. — *28.* Kolik je mrazů před Václavem, tolik jich bude po Juřím. Na sv. Václava všeci dlužníci hřešíja.

Říjen. Října sníh a mrázy ledňu rohy sráží. Dyž Šimon a Juda odletí, zima brzo přiletí.

Listopad. *2.* Dyž prší na dušičky, mřú malé děti. — *11.* Na kobylce z martinské husy poznáme, bude-li tuhá zima před vánoci, o vánocích nebo po vánocích dle toho, je li kobylka siná (zamodralá) z předu, uprostřed nebo na obou koncích. Sú li na Martina mraky, bude nestálá zima. — *25.* Kateřina na ledě, vánoce na blatě. Na sv. Kateřinu všeci ležú pod peřinu. Sv. Kateřina zakazuje muzigy. Sníh na Ondřeje žitu nepřeje.

Prosinec. *4.* Na svatú Barborku sú saně na dvorku.

Různé. Sú li poslední dni masopustu pěkné a jasné, bude jaré osení skoré a šťastné. Koblihy na slunéčku, malovaná vajíčka u kamen. — Dyž prší na květnú nedělu, tož prší potom každú nedělu kolej tolej. Na zelený čtvrtek a bílú sobotu sedláci rádi sejú žito, že sa rádo pováďá. — Dyž je v zimě po kolena sněhu, bude v létě po kolena trávy. Je-i moc ledu, bude moc medu. Dyž naprší neskoro sněhu, tož jak visí stromy pod sněhem, tak budú viset pod ovocem. — Dyž zahřmí ponajprv na holú horu, budú krávy málo dójit; dyž zahřmí ponajprv na zelenú

horu anebo nad lúkama, budú krávy dobře dojit. — Dyž žito velice kvete, plesniví chléb. — Deštivé leto, horší podzim. — Divoké husy na podzim zanášajú, na vesno přinášajú svačinu. Ženci na pole, včely s pole. Dyž včely hynú, ovce sa množíja, dyž ovce hynú, včely sa množíja.

Bude pršat: dyž přejede žid s kožama přes osadu, dyž krávy kopú, dyž sa kočka spíná po metle, dyž husy sa perú a zobáky zdvihajú, dyž sa slépky pasú a kohúti bijú, dyž sa vrabci v prachu kucú, dyž žłna křičí, dyž hadi vylézajú z díry, dyž žaby řehocú, dyž sa brablenci stěhujú, dyž sa słnečko ohlédá (když zapadá za mračnem a ještě v poslední chvíli se ukáže), dyž má słnečko vlasy (paprsky) spuštěné, dyž słnečko pije vodu, dyž je měsíček dolu kabelú (na Dřevohosticku: dolu rožkem ◠), dyž sú červené západy na východě, dyž sa dělajú na kalužce bubénky, dyž hořija saze na randlíku, dyž kúř smrdí a cpe sa do země. Dyž je ráno na východě mračno, mosí ten den pršat, dyby mělo na kameň kapnút. Dyž má zvon táhlý hlas, přijdú plúty (deště).

Bude čas: je-i jasno, dyž słnečko zachodí, dyž sú červené západy na západě, dyž má zvon krátký hlas, ide-i kúř rovno z komína. Po dešti vyjde hospodář z chalupy a pozoruje oblohu. Uvidí-li bílé pokládky na nebi, nebude už pršeti: „Co dělá Pámbů? Má už obilé na pokosách!“ Na suchú zem nerado pršívá. — Bude suchý rok, sú-li žabí peřiny oprostřed luže; bude mokrý rok, sú-li žabí peřiny při kraji. — Bude vesno: dyž sa pěny dělajú na vodě, jak púšćá (taje), dyž vrana nad dědinú třikrát zakváká, dyž kos na vysokém stromě zpívá — dokáď zpívá v křibí, može sedlák ležat na peci. — Nebude vesno: dokáď pliska nepřijde proďubat ledu, dokáď voda nevypláchne říky, dokáď zámětě nejsú ze všeckých stran nahnaté, dyž letí kŕdel vran — ony ešče nečujú tepla. Dokáď vlaštovka nezašveholí, nepúšćaj sa do polí. Ani sto skřivanů neodemkne jara bránu. — Přijde búřka, dyž včely z rána prudko létajú. — Bude tuhá zima: dyž leze kočka za kamna, dyž sova výská, dyž má mrkva dlúhý ocas, dyž list pomalu opadává. — Bude úrodný rok: dyž nad Hanú ponajprv zahřmí, dyž je sedm neděl do masopustu, sedm neděl do postu a sedm neděl do sv. Ducha. — Bude draho: dyž sa chléb žvalkuje a chytá noža, dyž chodíja slépky skoro na hřadu, dyž sa kukačka tlačí do osady. — Bude štěstí: potkáme li robu s plnú nošú, dyž řezník ide do vsi a pes sa mu válá. — Bude neštěstí: potkáme-li ráno starú babu nebo robu s práznú putnú, přeběhne-li zajíc přes cestu, stáváme li z lůžka o levé noze nebo hore řiťú, oblékáme-li šaty na ruby, oblečeme-li v pátek nové šaty, zapomeneme li něco doma a vrátíme se proto, spadne-li obrázek se stěny anebo rozbije se zrcadlo, řehce-li straka nad domem. Kdo, jda do světa, najde hřebík, zakuje se ním. Zní li v levém uše, zlá novina; zní-li v pravém uše, dobrá novina. Nešťastný den je pátek. Pátek — mrcha začátek. V pátek žádný hospodář nenačne hnoje, a chasník nejde za galánkú, že by musel dáti čertovi groš. Kdo v pátek došívá šaty, na toho lozí hadi. Když v pátek prší, bude v neděli také pršeti; když je v pátek pěkně, bude v neděli také pěkně. — Kdo v neděli řeže dřevo, tomu v soudný den shoří na dlani. (Pokračování.)

O starobylosti národního vyšívání moravského.

Sděluje Vlasta Havelková.

Psala jsem již několikráte o starobylosti našich ornamentů ve vyšívání, však vždy znova opakuji, že naše ornamenty národní nejsou jen staré, nýbrž prastaré. Zajisté jest docela přirozeno domnění, že ornamenty národní ve vyšívání tvořily se postupem času, znenáhla, sta let, než dospěly k dokonalosti klassické. Lid slovanský, konservativnou povahou chráněn, nepodléhal tak snadno vlivu cizímu. Doposud ještě v některých odlehlejších krajinách slovanských udržel si lid tamní způsob svého života (v kroji, obydlí, náčení) jaký měl před tisícem roků. Tu si lid ještě všecko robí sám. Svoji chaloupku zbuduje si z trámů a došků a upěchuje z hlíny, nářadí domácí i polní náčiní všecko jest prací jeho rukou. Ku kroji svému, jenž zachoval se rovněž od pradávna, utkává si plátno jakož i vlněné látky pro malebné haleny, mužský šat a obuv.

Oděv pak ušijí ženy samy a bohatě překrásnými vzorky jej vyšperkují. V takových krajinách zachoval nám lid ještě mnohé krásné pohádky, pověsti a obyčeje, a mnohá perla v mluvě a zpěvu je tu zachována v ryzí kráse původní. Také vyšívání zde žije v původnosti své tak jako před věky bývalo.

Poukazuji jen k blízkému zákoutí na hranicích valašsko-slovenských, kam šťastnou náhodou jsem zabloudila, a za příklad uvádím osadu Marikovou na úpatí Javorníka na Uh. Slovensku. V osadě jsem nebyla, poznala jsem však několik mužů i žen z osady této, kteří řídká stebílka obilní na kamenitých polích sežínali.

Při práci zpívali národní písně v trojhlase, zakončujíce vždy sloku všemi hlasy a tonem, jejž dlouho táhli, stále slaběji a slaběji, až konečně zanikl. Také helakání jejich, jímž někteří zanikající písně své doprovázeli, sestávalo ze zvláštního seskupení tonů a připomínalo doby pradávné, doby, v nichž lid svou vlastní, nikým nerušenou vzdělanost rozvíjel. Jako způsob trojhlasného zpěvu a zvláštního helakaní jevil se i kroj jejich zvláštním. Mužové měli široké, u nohou v třásně končící plátenice, hrubé plátěné rukávce (košile), na prsou vyšívané, kožený pás a na hlavě malý klobouček. Ženy oděny byly v starodávný plátěný rubáš (letnice, u Hanáků opasek), plátěnou zástěru a zástěrku. Rukávce (opléčko), jež kolem hrdla, na ramenou a prsech byly bohatě vyšívané a zvláštní mosaznou sponou (spinkou), staré præhistorické spony připomínající, u hrdla sepjaté*). Na hlavách měly vdané ženy obalenky s vyšívanou gargulou.

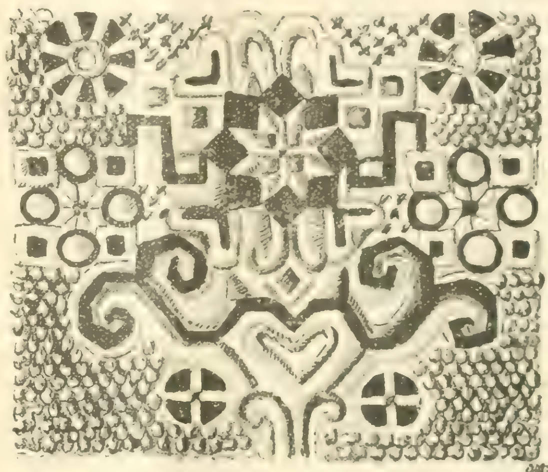
Velmi poučně píše J. Koula ve svém článku „O kroji lidu slovenského**)": „Přihédněme, na jakém základě vyvinul se kroj nejstarší, zachovaný dosud v některých krajinách moravských a slovenských, kterého použil již Manes při svých kresbách, znázorňujících předhistorické děje slovanské. Umělec ten vycítil asi po delších studiích, dojista pracných i prohloubených, avšak nikomu nesdělených, vhodnost forem těch pro dobu předhistorickou slovanskou a i my poznáme

*) Na výstavce vsetínské viděla jsem podobné staré spinky z perleti, všelikými rejsovanými vzorky ozdobené, kteréž prý také muži nosili.

**) Český lid I. str. 23.

a uznáme, jak velkou toho kroje starožitnost, tak rozdílnost od starých vzorů západoevropských, již i tehda, když prohlédneme třeba jen hlavní části jeho složení".

Dále popisuje týž spisovatel jako velice starý a svérázný kroj slovenský, sestávající z rubáše, oplecka (rukávcu), zástěry a zástěrky, jaký jsem viděla v Marikové a později nádherněji vyšitý ve St. Hrozenkově a na Trenčínsku. Dle výroku pana Kouly, zajisté velmi pilného badatele a znalce v oboru kroje i vyšívání národního, pochází kroj, o němž se tuto zmiňuji, z dob pradávných a odchyluje se docela od šatu západoevropského. — Když zachován tedy kroj, o němž řečený spisovatel píše, až na naše doby — zachovaly se od pradávna zajisté i vzory vyšívání, jimiž opasek, rubáš, oplecko a zástěrka bohatě jsou zdobeny. Nebylo třeba cizího vlivu, aby ženy slovanské přišly na myšlénku, svůj jednoduchý, plátěný šat si vyzdobiti vyšíváním, neboť v povaze Slovanek, jimž nikdo nemůže upříti cit pro krásu, obsažena jest ušlechtilá snaha, zdobiti sebe prací rukou vlastních. Čím více chtěla žena neb dívka se vyznamenati, tím tenčí napředla vlákno, tím jemnější utkala látku a tím pracněji vyšila kroj svůj vzorky umělými. Lze však také domnívati se, že naši předkové nezdobili svůj kroj, domácnost svoji a své okolí pouze pro okrasu, nýbrž že tak jako i někteří jiní starobylí národové některým vzorkům podkládali i význam symbolický, připisujíce jim tajemnou moc čarodějnou.

Vyšívání z Velké.

Taková znaménka rázu symbolického, z pravěku pocházející, zachovala se ve zvycích našeho lidu ve velkém počtu, byla během času v různé ozdobné vzorky složena a tvoří takřka základ geometrických ornamentů slovanských. Některé vzorky ve slovenském vyšívání na př. v okolí Uh. Brodu (viz na př. vzorek na str. 65) sestávají výhradně z takových mystických znamének, která ovšem během času následkem změněných kulturních poměrů svého původního významu pozbyla. Podobné obrazce symbolické a zejména tak zvaný kruh sluneční, kolotající slunce prý značící, objevují se také v hanáckém vyšívání, a shledáváme je na př. jako hlavní motiv vzorků na některých úvodnicích nákelských.

Prvky ornamentiky geometrické jakož i jednoduché ony značky symbolické vyskytají se ovšem netoliko u Slovanů, nýbrž i u různých národů jiných, z čehož vysvítá, že takové, různým národům společné prvky ornamentální o sobě za výhradný majetek národů slovanských považovati nelze, avšak seřadění ornamentálních prvků oněch v celek

umělecký, jejž shledáváme ve vyšívaných i jiných ozdobách lidu našeho, vedeno je zvláštním samostatným duchem, který se v rozdělování, technice, upotřebení a rozměrech jeví, a který veškeré naše vzory ornamentální proniká a je zcela svéráznými a ryze národními činí. Jsou tedy vzorky ty, byť obsahovaly i prvky, také jiným národům společné, přece výplodem bystrého ducha slovanského, a marně se někteří odpůrcové naši pokoušejí zmenšiti anebo docela popříti význam, svéráznost a samostatný vývoj naší ornamentiky vůbec a ve vyšívání zvláště. — Není li nazírání naše zakaleno anebo předpojato stranickou učeností cizí, a přihlédneme li k věci zevrubněji, shledáme, že týž duch umělecký, který se nám objevuje v ornamentice prostonárodní, zračí se též v ornamentech na předhistorických předmětech t. zv. rázu hallstattského, na nichž často i technika vyšívací bývá nápodobena, takže bedlivý pozorovatel samoděk dospívá k úsudku, že příslušné krásné předměty, z doby hallstattské pocházející, jakož i naše vzory národní vypěstoval týž duch umělecký. Četnými příklady lze též doložiti, že některé zcela stejné vzorky se vyskýtají na kovových výrobcích rázu hallstattského i v naší ornamentice lidové, a zajisté padá zde také na váhu, že na některých výšivkách moravských spatřujeme vyšité vzorky, podobné kovovým šperkům slohu hallstattského. Obrazce takové jsou pak nepopíratelně v duchu a dle vkusu lidu slovanského ornamentovány stejným způsobem, jako ostatní základní ornamentální tvary a zejména i rostlinné.

Že rostlinné ornamenty na předhistorických předmětech pořídku se objevují, je přirozeno, neboť příčina toho spočívá v látce ozdobené. Tvrdý bronz, na němž dle starobylé techniky vybíjeny a rejsovány byly všeliké vzory, vyžaduje ovšem ornamentů více méně lineárních a nesvědčil zajisté proplétaným, ponejvíce z různých křivek složeným a při tom velké přesnosti v provedení vyžadujícím ozdobám rostlinným.

Jakých vzorků malovaných a vyšívaných staří Slované užívali na kožích a látkách tkaných a jaké ozdoby vyřezávali do dřeva, není známo, poněvadž látky tyto nám se nezachovaly, a proto nemůžeme ani bezpečně tvrditi, že předhistoričtí předkové naši vůbec rostlinného ornamentu neznali; nad to shledáváme někdy na popelnicích a jiných nádobách pravěkých jednoduché ozdoby rostlinné, kteréž nám podávají dostatečných dokladů pro počátky tohoto způsobu ozdobování. — Ostatně nelze též přehlížeti, že ornamentika geometrická předcházela téměř všude ornamentiku, upotřebující vzorů rostlinných a živočišných, a již se zřetelem na tuto skutečnost nelze z nedostatku složitých ornamentů rostlinných, jakož jsou na př. jablíčko, hřebíček a jiné základní tvary naší ornamentiky, čerpati důvod proti slovanskému původu starobylých bronzů, když původ tento jinými důvody opříti možno. Badatel v oboru ornamentiky musí také počítati s hlavním činitelem u vývoji všeliké starší kultury, totiž s náboženstvím, za jehožto působnosti jednotlivé rostliny teprve během času symbolického významu nabývaly, do vzorů našich přijímány a pozvolna stylisovány byly. Ostatně i na starých předmětech předhistorických lze jednoduché i oblé ornamenty rostlinné stopovati a zjistiti. Nejedná se tu ovšem o pouhý ornament, nýbrž o celé tvary rostlinné, jakož jsou na př. některé spony podoby listů a jehlice*), jejichžto hlavičky makovičkám anebo paličkám lněným se podobají.

*) Viz časopis olom. muz. č. 17 str. 39.

Neolithická sídliště na Holešovsku.

Popisuje Eduard Peck.

Když stavěla se dráha z Kroměříže do Bystřice pod Host., vykopávali dělníci na Dobrocku pod Mizerovou cihelnou střepy a jiné předměty, o čemž dozvěděl se bývalý professor kroměřížský S t r u s c h k a. Týž jal se ihned kopati v těch místech, ale dal se brzo svými dělníky přemluviti, aby šel na dobrocké H r a d i s k o. V Mizerově cihelně stavil se kdysi i professor H a v e l k a, dobyl ze svislých stěn několik střípků, určil je správně, že pocházejí z doby neolithické[1]), ale spěchal také na dobrocké Hradisko, které pozornost jeho více upoutalo.

Pověsti o těchto místech se nezachovaly, jenom nějaký Konšelák ze Žop našel prý v břehu u potoka zlatý prut, který si cestou domů ořezal na šparák. Zlata nepoznal, až mu židi oči otevřeli a šparák od něho koupili. A potom černokněžníci potkali prý kdesi „rožďanky“[2]) a pravili jim: „E vaše krávy se nanosí zlata na raťách!“

Pazourkové nástroje ze „Žop“ u Holešova.

Roku 1890 začal jsem kopati při železné dráze v místech, kde prof. Struschka přestal, za celý den našel jsem však pouze několik střepin a dva nožíky pazourkové. — Při té příležitosti upozornil mne hospodský žopský na svoje rolí v H r a b í, kde jsem se obohatil několika pazourky, a můj společník p. In. L. Č e r v i n k a, našel zde kamennou sekyrku. Od té doby po tři roky chodil jsem den jako den procházkou po žopských rolích a sbíral sekyry, přeražené mlaty a střepiny z nádob. Pazourkových i jiných nožíků, nukleů a odštipků shromáždil jsem za tu dobu několik kilogramů.

Po dešti bylo na hluboké oračce znáti i černá kola bez pořádku seskupená, dva až tři kroky od sebe vzdálená. Takových kol prozkoumal jsem několik. V jamách, až dva metry hlubokých, nacházely se tytéž předměty jako na povrchu: střepiny, přesleny, přeražené sekery, nožíky, jádra, odštipky. Kostěného nástroje jsem nespatřil. Po bronzu anebo jiném kovu nebylo taktéž ani stopy. Ke dnu nálezů ubývalo, tak že na spodě nahodila se v černé hlíně sem tam nějaká zvířecí kůstka a nepatrný střípek. Popela a kamenů z ohnišť v jamách nebylo, za to však vyskytalo se v nich velmi mnoho omítky hliněné, plevami promíchané, s otisky prutu a celých oblých trámů.

Neolithická osada žopská byla ohromná, rozkládalať se na všech polích žopských a dobrockých na levém břehu potoka žopského od pan-

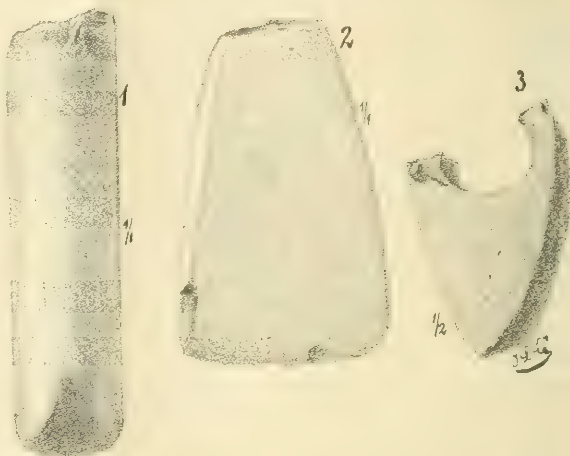
[1]) Viz tento časopis z r. 1885. str. 139.

[2]) Roby, co chodí do lesa na roždí.

ské bažantnice přes Žopy až pod Lysinu. Nejvíce nálezů učiněno na ovršině v „Hrabí“ a v „Chalópkách“. „Hrabí“ má jméno své po lesu hrabovém (habrovém), který tu jistě několik set let na zaniklé osadě pravěké bujel. Záhadné je jméno „Chalópky.“ Tvrditi, že tato veliká trať má jméno své po chaloupkách z doby neolithické, bylo by odvážlivé — uplynuloť od té doby aspoň přes tři tisíce let — ale v době historické tu přece žádných chaloupek nebylo, a pozemky tyto náleží od nepaměti k selským gruntům.

Střepiny žopské jsou dvojího druhu: 1. z nádob jemných, šedých, slabě vypálených, krásně rýhami a důlky ornamentovaných a pupíky zdobených; 2. z nádob hrubých, barvy červené i šedé, z hlíny promícbané křemennými zrnky, z nichž některá velikosti bobu dosahovala. Okrasy na nich vytlačeny jsou prstem, nehtem nebo dřívkem, na mnohých pak shledáváme pupíky a ucha. Na celou nádobu nikde se nehodilo, aniž bylo lze takovou sestaviti. Přeslenů nalezl jsem celkem šest, jeden z nich měl podobu dvou kuželů, půdicemi spojených, ostatní byly jen zakulacené, menší i větší, barvy červené, avšak měkké, tak jako bývají rozmoklé cihly.

Štípaných nástrojů kamenných sebráno přes tisíc kusů, a jsou tvarů rozmanitých. Šipka nevyskytla se žádná. Řídké celkem jsou pazourky přihrocené, a nejvíce bylo nožíků.

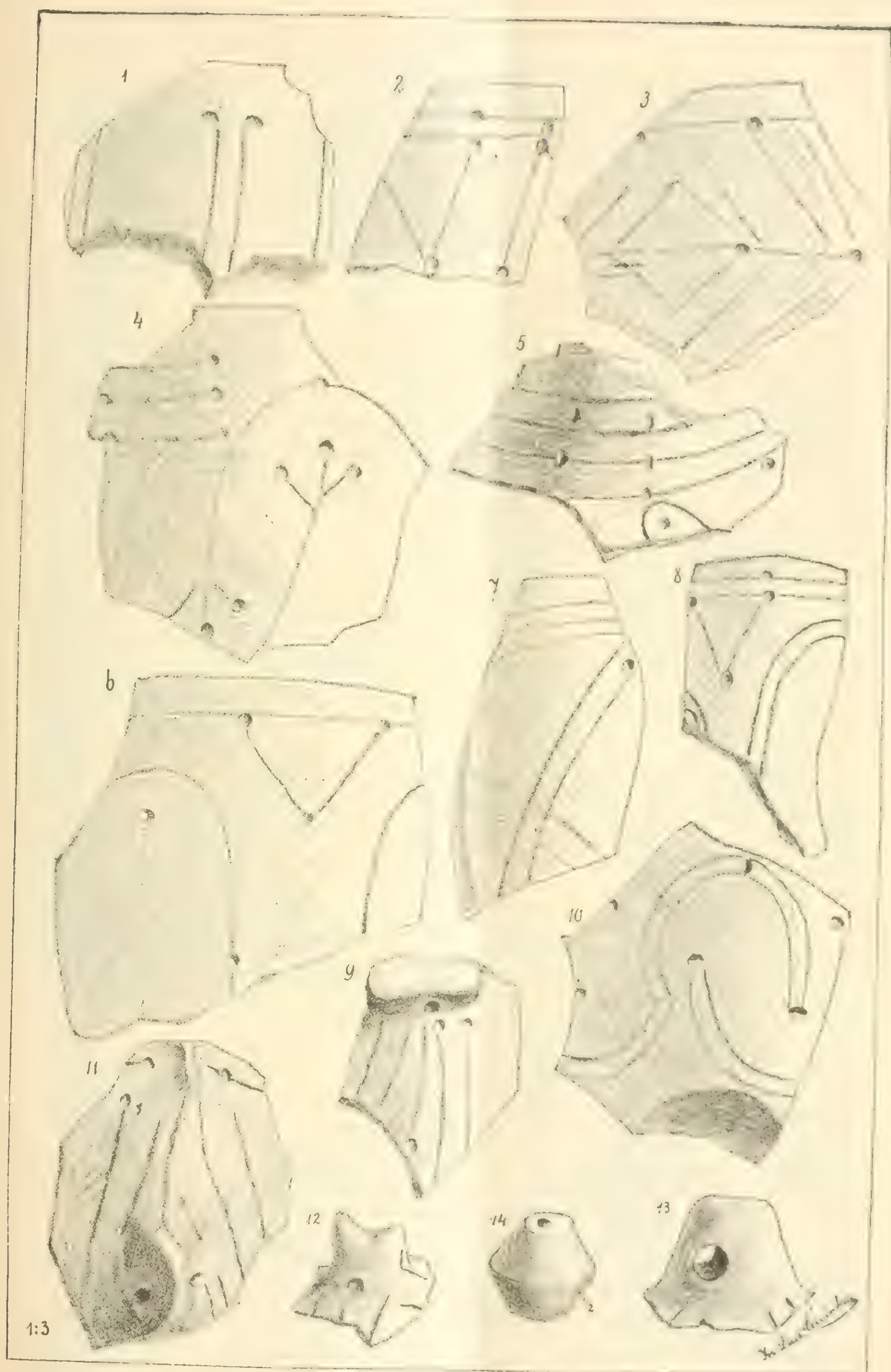

Hlazené nástroje kamenné ze „Žop“ u Holešova.

Nalezena byla také překrásná jádra, na nichž viděti jest plochy, štípáním vzniklé. Tyto kusy a veliký počet beztvarných odštipků dokazují, že nástroje robeny byly na místě z valounů odjinud sem přinesených. — Vedle pazourku byl ku zhotovování štípaných nástrojů pazourkových upotřebován též rohovec jakož i rozmanité jiné křemeny, avšak i vzácný obsidian se zde vyskytl.

Hlazených nástrojů kamenných nalezeno přes sto kusů. Na všech je znáti, že jich bylo k práci upotřebováno a mnoho jest jich přeraženo. Vrtaných nástrojů bylo 10%, vývrtek však nenalezen žádný. Četné byly žernovy s drtidly, a zajímavý jest též kámen pískovcový, na němž sekyry dotud broušeny byly, až se přebrousil.

Dle všeho pozorování mého byla neolithická osada žopská dlouho a četně obydlena, hroby obyvatelů tamnějších nejsou však dosud známy. Další zkoumání tohoto bohatého naleziště neminulo by se zajisté s výsledkem, a dovoluji si poznamenati, že zvláštní pozornosti zasluhují dobrocké pole Nádhrobí a v Hlavách.

Tab. I. Střepiny ze „Zop“ u Helešova.

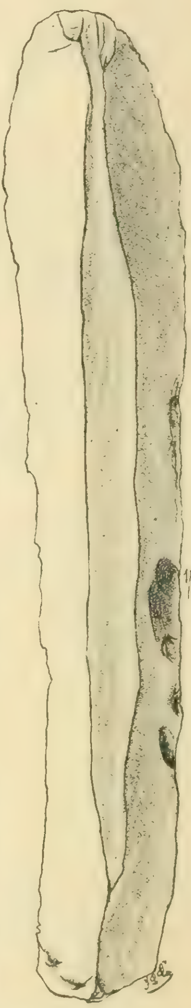
Vysvětlení tabulek.

Tab. I. Střepiny z jemných nádob. Čís. 1.—8. kusy s okrajem; č. 10. kus ode dna; č. 9., 12.—13. pupíky s dírkou; č. 11. dva pupíky nad sebou, dolní s dírkou, horní bez dírky (jako na tab. II. č. 24); č. 14. hliněný přeslen.

Tab. II. Střepiny z hrubých nádob. Čís. 1. kraj nádoby s pupíkem o čtyřech důlcích; č. 2. kraj čárkovaný, pupík kulatý se dvěma důlky; č. 3. kraj s nehtovým ornamentem; č. 4. kraj, nehtový ornament, pupík okrouhlý, dovnitř prohloubený; č. 5. kraj s čárkami šikmými; č. 6. kraj s pupíčkem a čárkami vodorovnými; č. 7. na hrdle obojek s důlky; č. 8. jako č. 1.; č. 9. prostředek s hustým nehtovým ornamentem; č. 10. prostředek s nehtovým ornamentem; č. 11. nerovný pás s vypíchanými důlky; č. 12. prostředek, čáry klikaté; č. 13. nehtový ornament, pupík se čtyřmi hlubokými řezy; č. 14. pupík hladký, veliký; č. 15. kulovitý pupík se dvěma důlky od ukazováku a palce; č. 16. kraj se dvěma pupíčky; č. 17. pupík s dírkou; č. 18. pupík kulatý; č. 19. dvojité ucho; č. 20. ucho vytáhlé, potom přehnuté a dolů přilepené; č. 21. a 22. karakteristická ucha neolithická, jedno s dírkou, druhé bez dírky; č. 23. drobná nádobka s ouškem; č. 24. půl nádoby se dvěma pupíky (jako na tab. I. č. 11.).

* * *

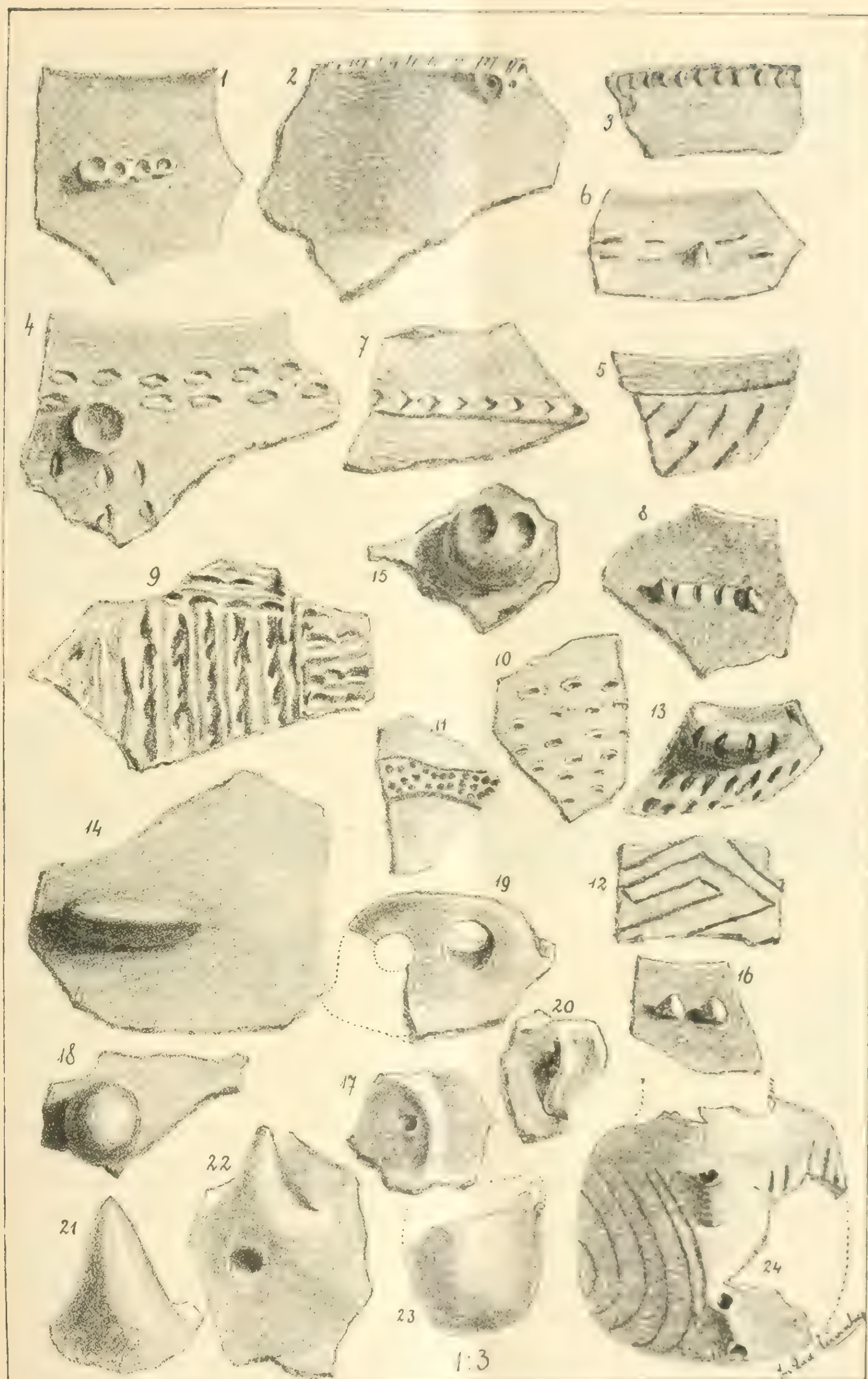
Vylíčiv typické sídliště neolithické, zmiňuji se několika slovy o čtyřech jiných neolithických sedliskách v hejtmanství holešovském, která jsem taktéž ohledal. Jsou to sídliště: v Količíně, Prusinovicích, Domaželicích a Dřevohosticích.

Nůž z jaspisu, nalezený u Dřevohostic.

Količín. Nad osadou, při cestě k Rymicím, je návrší s hliníkem a panskými „Újezdy“. Cihláři, v hliníku zaměstnaní, po několik již roků nacházejí rozmanité pravěké předměty. Kulturní vrstva je až 1 metr silná, a časem objevují se ve spodní žlutnici nálevkovité, až 3 metry hluboké jámy s černou hlinou, ve které nacházejí se kosti zvířecí, jednotlivé střepiny z různých nádob a opotřebované nástroje kamenné i kostěné. Poněvadž se na „Újezdech“ oře hluboko, objevují se tytéž předměty i na povrchu. Černá kola jsou ve dvou dlouhých, rovnoběžných řadách a v nepatrné vzdálenosti od sebe. Nebylo tu ještě kopáno, ale nálezy, na povrchu učiněné, souhlasí úplně s nálezy žopskými. Zmínky zasluhuje krásný nucleus obsidianový a parohové kladivo s čtyřstěnnou děrou pro topůrko. —

Prusinovice. Na panských polích „nad Rybníky“ a „pod Kasařovem“, rozkládala se nemenší osada neolithická než-li v Žopách a Količíně. Černých kol roztroušených je velmi mnoho, a na každém

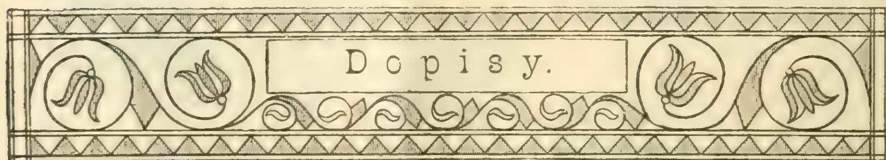

Tab. II. Střepiny ze „Žop“ u Holešova.

vyskytují se po hluboké oračce zajímavé předměty. Štípaných nástrojů kamenných je zde hojnost jako v Žopách a Količíně, keramika je také shodná, hlazených nástrojů celých, vrtaných i nevrtaných, více ještě než na obou jmenovaných místech. O jednom těžkém mlatu lze s určitostí říci, že byl vrtán z obou stran, z každé do polovice. Vzácná je sekyra pazourková, 10 cm dlouhá, napřed štípaná, potom do polovice od ostří broušená.

Domaželice. Osada nynější rozkládá se na místech zaniklé osady z mladší doby kamenné, kteráž byla mnohem větší než-li osada nynější, stopy po ní je viděti na kopci nad osadou, potom nad panským dvorem a „nad šraňkem.“ Dvě jámy, kteréžto byly otevřeny, byly kotlovité, nálezy v nich byly ale nepatrné a na povrchu nenalezeno skoro ničeho. Drobné střípky z nádob, odštipky pazourkové a několik nožíků, toť prozatím vše, co zde nalezeno bylo.

Dřevohostice. U silnice do Bystřice p. Host., před Lipovou, je hliník, v jehož břehu z daleka viděti je asi metr pod povrchem silnou vrstvu černé hlíny. Je to kulturní vrstva z doby neolithické, ve kteréž vyskýtají se právě takové předměty jako v sedliskách svrchu jmenovaných. Vzácný a snad největší z moravských je nůž z jaspisu, jehož vyobrazení podáváme na str. 70. v přirozené velikosti. Není rovný, ale silně Polím nad hliníkem třeba věnovati náležitou pozornost.

Ze Soběchleb. (Pravěké nálezy na Záhoří, učiněné r. 1891—1894.) — Okolí Soběchleb je bohato na památky z doby pravěké. Na rozsáhlých polích směrem ke Lhotě a Helfenštýnu nalezl jsem přeslenu podobný korál ze skla žlutozeleného, u „Káple“ dva přesleny kamenné a úlomek obuchu z hadce, mezi Radotínem a Lhotou byl pak nalezen zachovalý palstáv bronzový, 2 mm. silnou vrstvou patiny potažený a 1 kg. těžký. — Osadníci radotínští vypravují, že množství velkých „kopenců“ t. j. mohyl rozkopáno bylo, když pastvisko mezi Lhotou a Radotínem na pole zdéláváno bylo. Při této příležitosti nalezeno prý mnoho střepů z nádob, a v některých mohylách i předměty železné. Po mohylách oněch nezbylo ovšem stop, výjma několika, nyní také již vyprázdněných mohyl u Lhoty. — U „Káple“, na kraji týnského lesa stojí kříž a nedaleko něho objevil jsem několik mohyl, z nichž jsem tři otevřel. Jedna mohyla, vykazující průměr 16 m., nachází se u kraje cesty a při ní jsou dvě menší, z nichž každá má průměru 9 m., dále pak na křižovatce druhého stromořadí byly jiné dvě, každá s průměrem 10 m. První z obou posléze uvedených mohyl byla 50 cm. vysoká a byla nakupena z utvrdlé bělošedé hlíny. Ve hloubce 80 cm., ve vrstvě popela byla nalezena na štěrkovité celině sekyrka s ostřím zakulaceným,

z pazourku vybroušená, 7 cm. dlouhá a vedle ní ležel obuch z hadce. Nález učiněn za mé nepřítomnosti. Přítomni však byli důst. p. Jan Řehák a p. Václav Charvát z Lipníka. — V druhé sousední mohyle, stejných rozměrů byl ve hloubce 7 cm. v popelnaté hlíně nalezen střípek z nádoby, vlnitou čárou ozdobený*), práce byla zde ale těžká, poněvadž násyp byl velmi tvrdý, a proto zastavil jsem zde práci a přikročil jsem k prokopávání třetí mohyle.

Největší mohyla tato, kterouž jsem a přítomnosti důst. pp. Frant. Hynka, děkana ze Soběchleb, Floriana Mrázka, faráře týnského a za hojného účastenství okolního obecenstva otevíral, měla v průměru 16 m. a výšku 2·3 m. Zkoumání bylo provedeno tím způsobem, že vybrána byla prohlubeň 6 m. široká až na dno mohyly. Mohyla sestávala ze žluté hlíny, místy popelem do bělošeda zbarvené a uhlím promíchané. Ve hloubce 2 m. objevena na celině skupina nádob. Napřed objevila se popelnice 53 cm. vysoká, velmi baňatá, avšak s úzkým hrdlem, pod nímž tři ouška umístěna jsou. Naplněna byla popelem a třískami zvápenatělých kostí. Vedle popelnice byla překlopená nádobka se dvěma uchy, kuchyňskému hrnci podobná, 30 m. vysoká, kteráž do polovice naplněna byla houbovitou hmotou nějakou, jež se mezi prsty rozmazovala. Kromě toho byla zde ještě míska s uchem. Žádná z nádob těchto není ozdobena. — Ostatní mohyly na tomto pohřebišti ponechány neporušeny.

Nádoby z mohyly u „Káple“ u Soběchleb.

Nad Kelčí stával na kopci hrad „Strážné“. Pod kopcem tímto rozprostírá se po obou stranách silnice k Hranicím les „Lišky“ zvaný, ve kterémž jsem při cestě otevřel mohylu, mohylám soběchlebským podobnou. V mohyle této, 12 m. široké a 1·2 m. vysoké byla ve hloubce 1·6 m. objevena silná vrstva popela a uhlí na štěrkovité celině spočívající, ve kteréž nalezeny byly dvě nádoby, barvy červené a tak měkké, že v hroudách ponechány býti musily, aby se nerozpadly. — Jedna z nich je baňatá popelnička, 18 cm. vysoká, od úzkého hrdla až po dno čárkovým ornamentem okrášlená. Okrasa tato sestává z pásků, 1 cm. širokých, z nichž vždy dva jsou vyčárkovány v úhlu ostrém proti sobě, nástrojem s tupou podlouhlou špicí. Nádobka tato podobá se popelničce, kterouž jsem r. 1890 v mohyle v dřevohostickém lese u Bezuchova vykopal, jen že zde prázdný třetí pásek ozdoben je vlnitou

*) Poněvadž mohyla tato zevrubně prozkoumána nebyla, nelze pronésti úsudek, zdali střepina vykopaná k hrobu přísluší. Vlnitá čára na střepině sama o sobě by příslušnost tuto ješté nevylučovala, neboť i starobylé nádoby z mohyl na str. 73. vyobrazené jsou ozdobeny vlnovkami. je-li však střep onen rázu hradištného, nenáleží k těmto žárovým hrobům mohylovým. — *Redakce.*

rovnoběžnicí. Druhá nádobka je bez ozdob. Všechny uvedené zde starožitnosti jsou uloženy ve sbírce vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. —

V Horních Něčicích je na horním konci dědiny obdélníková rovina, která se tří stran má svahy do vývozů a okolí ovládá. Nyní patří ze tří čtvrtin k hospodě p. Janíčka, čtvrtá čtvrtina pak je zahr dou při statku p. Lesáka. Na jaře r. 1894 nalezli cihláři v rohu této roviny kotlovitou jámu, hluboko do červena vypálenou, plnou popela, uhlí a střepů, většinou tuhovitých a vlnitými čárami ozdobených. Nedaleko místa tohoto byly vykopány dva srpy železné a úlomek srpu bronzového. Na jiných místech vyskytl se zde okraj tuhovité nádoby, vlnicí ozdobený, železný nůž a kamenný obuch. V sousední zahradě p. Skály před sto dolou nalezen opět serpentinový obuch a také na rolích okolních vyskytly se různé provrtané i neprovrtané hlazené nástroje kamenné.

Nádoby z mohyl u Bezúchova a u Kelče.

Z nálezů těchto bylo několik nástrojů kamenných odevzdáno vlasteneckému spolku muzejnímu v Olomouci, ostatní pak věci nalezené jsou uloženy ve škole.

Na konec zaznamenávám ještě následující nálezy po různu učiněné: V Provodovicích nalezen při bourání výměnkářského stavení v upěchované zdi obuch z hadce. — Mezi Bezuchovem a Obránskem vyskytl se ve vývoze, přes bývalé pastvisko vedoucím, pěkně broušený obuch z hadce. — Nad lesíkem „Hrachovcem“ u Symře, jenž má jméno od staré tvrze, byly nalezeny na poli „Rovňa“ řečeném, dva obuchy. Jeden z nich byl nedovrtaný, a v navrtaném otvoru vyčníval zachovalý vývrtek. — U Loukova pod Javorníkem byly pod kořeny vysoké jedle objeveny dva jemně vybroušené předměty kamenné, totiž obuch a sekyrka. V „Talířném kopci“ u Šišmy vykopán bronzový hrot z oštěpu, 23 cm. dlouhý.

František Přikryl, kooperator.

Drobnosti.

Zvoncovité nádoby z Vrchoslavic. Vrchoslavice u Kojetína jsou velmi zajímavým nalezištěm právěkých starožitnin. Na panských lánech „Za chmelnicí," „Mostkem" a „Nad rybníkem" objevil p. uč. J. Zikmund, nyní řídící školy v Říkovicích u Přerova, pravěké sídliště z mladší doby kamenné, které přetrvalo dobu bronzovou i hallštattskou. Neméně bohaté sídliště jest na „Padesátkách." Skrovněji objevují se stopy osídlení za „Dlouhou vsí." Nejzajímavějším pak je pohřebiště popelnicové tam, kde nyní nový hřbitov se nachází a dále za ním na poli, které od nepaměti, tedy dříve, než-li hřbitov tam byl založen, „za hrobárňó" se nazývá. Celou sbírku popelnic a nádob chová z těch míst p. naduč. E. Peck v Domaželicích. — Když na podzim r. 1892 poblíž těchto míst prokopávána byla chmelnice p. Jos. Jaška, uhodili dělníci asi půl druha metru hluboko na kostru lidskou. Při ní byly dva hrníčky a několik beztvarných kusů pozourku, kteréžto věci dělníci p. učiteli Zikmundovi odevzdali. Poněvadž kosti při práci ze země vyházeny byly, nebylo lze zjistiti úpravu hrobu ani polohu kostry. Nádobky jsou však až na nepatrné úlomky zachovány. Větší z nich (obr. 1) je džbánek, 115 vysoký, u hrdla 85, v nejširším rozdutí 112 a na dně 50 mm v průměru měřící, je zhotoven ve volné ruce z hlíny, hrubým pískem promíchané, a má hladký černý povrch. Tam, kde hrdlo přechází v břicho, táhne se dokola slabě vtlačený proužek. Druhá nádobka (obr. 2), podoby zvoncovité, je 100 vysoká, u hrdla 120, v břiše 123 a na dně 65 široká. — Urobena je ve volné ruce, z jemné hlíny, do červena vypálené, a vyniká vkusným tvarem i okrasami, není však uhlazená a také okrasy nejsou žádnou hmotou vyplněny. Celá její zevnější plocha je rozdělena na 12 nestejně širokých pasů, z nichž od vrchu 2, 6, 10 a 12. jsou ozdobeny dolíčky, těsně k sobě stlačenými, 4. pak a 8. řetězem kosočtverečků. Ostatní jsou hladké.

In. Lad. Červinka.

Nádoby z Vrchoslavic.

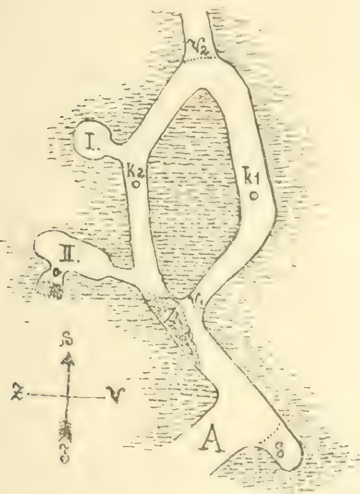
Hanácké počítací známky. O počítacích známkách moravských Valachů psali v tomto časopise p. Nevrla a řed. Václavek (roč. 1886 str. 36 a 125); o počítacích známkách hanáckých (ze Seničky) pak podepsaný (v roč. 1892, str. 70). Laskavostí p. Fr. Běhala, naduč. v Dubě, dostal se mně do rukou „Rejstřík pro obec Bolelouckou a pro staršího pudmistra Matúše Janošíka na všelijaký příjem a vydání na rok tento 1823, udělaný od obecního písaře Matěje Čapka," kdež obnosy psány jsou částečně číslicemi arabskými, částečně počítacími známkami, podobnými oněm, o kterých v citovaných článcích podána byla zpráva. Jsou to následující známky uspořádané co do své hodnoty v pořádku sestupujícím od nejvyšší k nejnižší: \, \, ⊕, \, o, Π, +. Jejich hodnota vysvítá z těchto zápisů: „Za štere tisice tihel po třech renských od tisica, dal za ně \ ⊕ ⊕ ; t. j. 4 \ 3 = 12, tedy \ = 10 r.; ⊕ = 1 r. „Panu

důchodnímu od kontribučních počtů dal jsem pět Λ̊"; tedy patrně Λ̊ = 5 r. Hodnota ostatních znamének není sice doložena, nebude však pochybnosti, že X = 10 gr., Λ = 5 gr., o = 1 gr. Co značí ∏ a + není ze žádného zápisu vidno. Domýšlím se, že ∏ = 1 denár, + = ½ den. Stůjtež zde tyto zajímavější příklady: „Jak sme dělale mostek v koňské oboře, tak sem dal obce pul bečke piva, za ňu sem dal X̊̊ Λ̊ ⊕Xooo." (t. j. 16 r. 13 gr.) Na jiném místě zaznamenáno, že zaplaceno za půl bečky piva: 16 fl. 40 kr. Takováto obecní pitka pořádána za všech možných záminek, na př.: „Jak sme bele s Hrdiborskéma ponéprv na véchodě na sv. Juři (patrně hranice obhlížet), tak sem dal obce jedno vědro piva, za ně Λ̊ ⊕ X o o o +." A zase: „Jak sme měle véchod s Tučepskú obcú, tak se propilo v našem šenku 7 R. 20 kr. V Tučepích se utratilo krom té pokute, co sem dal na řád, jak vepadala na osobu Λ̊ ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ o o o." „Tu neděla, jak bele v Dubě odpustke, dal sem obce jedno vědro piva, Λ̊ ⊕X o o o ∏". „V Matúškovu svadbu zavdané dal sem tem sousedom vědro piva, Λ̊ ⊕ ⊕ ⊕ Λ o ∏." — „Jak sme sepale jedčmen na kanca, na svatyho Matěje, tak sem dal obce jedno vědro piva, za ně je Λ̊ ⊕ ⊕ ⊕ Λ o ∏." Más piva stál tehdy o o o + = 3 gr. ½ den.; za 2 másy piva placeno (několikrát) Λ o ∏ = 6 gr. 1 den. Ze zápisu: „Na te penize, co sme skládale temu hyncirovi (?) tech 17 fl. stříbra doložel sem 42 kr. stř., to je na šajnech ⊕ X Λ." dalo by se souditi, že tehdy upotřebovali v Bolelouci počítacích známek pro vyjadřování hodnot na šajnech; tomu však zdá se odporovati zase tento zápis: „Hoferské dáňke přijal sem 38 R Λ &." kde — jak vidno — k vyjádření jediné hodnoty užito jak číslic arabských tak domácích známek počítacích. — Kromě tohoto obecního účtu z r. 1823, mám před rukama ještě obecní spisy Bolelouckě z r. 1760 a z r. 1771. V těchto vyskytují se tyto známky počítací: ⊕, X (+), V (Λ), O, T, =, —. T je snad 1 denár, = ½ denár. — Jak již z ukázek podaných vidno, obsahují tyto účty nejedno zrnko pro kulturní historii hanáckou. V tomto vzhledě zajímavy jsou ještě následující zápisy: „Za dvanást kalendářů panu listovnímu, dal sem za ně Λ̊ ⊕" (6 r.) — „Za funt sviček na ochcimru do pastérně dal sem X \ O." — „Jak belo u nás konskripci, tak se při něm utratilo za oběd tem oficirom (t. j. vrchnostenským úředníkům) a pře tem obědě za dva máze vina, tak dělá spolitě X̊̊ ⊕X, kaprálovi při tem 4 R; pisařovi Dominikovi od psani protokola dal sem Λ̊." — „Pořadníkom, co nosele kontribuci v měsícu máju, dal sem każdymu más piva, to je Λ O ∏." — „Našem rybářom za šestnást funtů ryb, co sme dale panu vrchnimu a důchodnimu na jaře pře našé domluvě na trávnike, dal sem za ně Λ̊ ⊕ X." — „Za hole na šprleni (plot tyčkový) a na koléke k němu do štěpnic, dal sem za ně ⊕ ⊕." -- „Za papir na obecni potřebe ⊕ ⊕ ⊕ ⊕. Za kolomaz na obecni kočár ⊕ ⊕ ⊕. Pisařovi za jeho službu 18 R. Pudmistrovi za jeho štrafáci ⊕ ⊕ ⊕ ⊕." — „Za dvě páre kuřat ⊕". — Aspoň každý druhý měsíc přišel „jeden žebrák z Trenčanské stolice žebrat na vyhoření" a dostal pokaždé X. — Na konec ještě tento záznam, vrhající zvláštní světlo na tehdejší zdravotní policii: „Jak náš šenkýř přivezl to skaženy pivo, tak ho obec vypila (!) půl bečke, za ně je Λ̊ ⊕ X o o o +." V účtech za 1771 připomíná se „husí sépka:" „Od husí sépke přijal sem ⊕ ⊕ ⊕ ⊕ o o;" a zase: „Pře husí sépce dal sem vědro piva ⊕ ⊕ X." Patrně se sypalo v určité doby husákovi, pastýři hus, obilí. Vrchnostenským úředníkům dávaly se na penězích dary při obnově úřadu, při spisování lidu atd. „Vydání od obnovu: panu hétmanovi dal sem ⊕, panu podkrabimu od obnovu dal sem +" (snad X, ne-li ⊕). „Za jídlo našem oficirom ze zámku, jak se spisovale ledi a numera dělale, ⊕ Λ ⁰₀ X T." Při každém úředním jednání „utratilo se" nějaký obnos: „Jak se pudmistr dostaoval (tak!) do Tovačova okolo vojáků, o o o." „Pře staveňů serotků utratilo se V o o o." — Jak vidno, poskytují tyto spisy též příspěvky pro historickou dialektologii moravskou. Upozornivše tím na mnohostrannou cenu takových starých zápisků obecních, opakujeme na tomto místě prosbu, již kolikrát vyslovenou, aby podobné spisy zaslány byly na prohlédnutí podepsanému nebo do vlasten. muzea olomuckého.

V. Houdek.

Lochy v Padochově. V Padochově, malé vesnici na Ivančicku, uhodil p. Růžička, kopaje písek na dvoře domu č. 1., na podzemní chodby, jejichž stručný popis podávám. Chodby ty, jež, pokud se pamatuje, dřívějším obyvatelům domu toho známy nebyly, vykopány jsou v drobném a dosti sypkém písku miocénovém, v němž tu a tam leží kameny malé i větší. Dvůr má na místě tom svah; nad lochem býval druhdy sklep, jehož dno bylo asi 150 cm. nad stropem podzemních chodeb. Rozvětvení i rozměry chodeb patrny jsou na půdorysu, zde připojeném. Kopaje na místě (A), udeřil p Růžička na chodbu 4 m dlouhou; výklenek (S) vykopán později. Za těsným, nyní však rozšířeným otvorem (V_1) odbočuje chodba 3 m na pravo, odtud v tupém úhlu širší chodba 4·5 m na levo ke vchodu (V_2), jenž teprv od p. Růžičky proražen byl. Dále možno jíti 3·5 m na levo ke komůrce (I), odtud 3 m ke komůrce (II). Chodba odtud ke vchodu (V_1) je asi 2 m dlouhá, avšak většinou zasypaná (Z). Celá délka chodeb měří tedy, ke komůrkám nehledě, asi 20 m. Výška chodeb obnáší obyčejně 120, šířka asi 90 cm. Dno jest místem nepatrně zasypáno. Po stěnách, jež jsou velmi zachovalé, viděti tu a tam stopy po úzkém ostrém nástroji. Strop úží se do oblouku dosti tupě lomeného. Výklenků úmyslně dělaných nikde není; jsou ovšem tam, kde kámen ze stěny vylomen jest. V místech (k_1) a (k_2) jsou ve stropě kulaté díry, kolmo nahoru vedoucí, hodně vysoko otevřené, k vrchu však užší a zasypané. Jsou to bývalé otvory provětrávací, resp komínky. Na místě, kde (k_1) vycházel na povrch, ležel plochý kámen, jímž druhdy nepochybně otvor se zakrýval. Komůrka (I) je 120 cm dlouhá, 100 cm vysoká a 110 cm široká; šíje k ní jest 60 cm dlouhá a 70 cm vysoká. Těsně vedle vchodu do komůrky stojí o levou stěnu opřený beztvarný kámen, jímž asi vchod uzavřen býti mohl. Komůrka (II) má šíji těsnou a skoro 1 m dlouhou; sama pak jest 210 cm dlouhá, 95 cm široká a 120 cm vysoká; dno její bylo částečně zaneseno hlinou a kamením. V levém jejím boku při (o) otvírá se těsná a nízká chodbička, kterou nalezl p. Růžička plochým pískovcem, asi půl metru dlouhým a tolikéž širokým, zatarasenou. Prostor za chodbičkou se ihned zvětšuje a zvedá, jest však zasypán. Možno, že tu bývalo jakési spojení s povrchem. Nálezy v lochu učiněné jsou nepatrné. Na dně hlavní chodby a ve II. komůrce nalezeny kosti ze dvou slepic, z holuba a skoro všechny kosti z menšího psa. Též asi 4 střípky se namanuly při odklízení nánosu; jsou velmi podobny nynějšímu černému zboží ivančickému; robeny jsou ovšem na kruhu hrnčířském a obsahují mnoho slídy. Zcela podobných střepů se naskýtá na nedalekých zříceninách středověkých hradů dostatek. — O původu a účelu těchto podzemních chodeb opakuji stručně to, co jsem napsal, popisuje v tomto časopise r. 1885 (str. 88 a 134 a násl.) lochy lhánické: jsou to středověké a novověké skrýše, v nichž dávní obyvatelé nynějších osad hledali za dob nepokojných úkrytu a bezpečí pro životy a cennější majetek svůj. Důvody na místě citovaném uvedené mají i zde plnou svoji platnost. S praehistoií nemají lochy, jež jsem posud viděl, nic společného

V. Čapek.

Půdorys lochů v Podochově. (1 : 200.)

Obsidian na Moravě. V čís. 32 tohoto časopisu (str. 161) bylo vypočítáno několik nalezišť obsidianových výrobků. Doplňuji seznam ten ještě těmito: Prusy u Přerova: „Na Bršlůvkach“ — neolithická stanice, silné vrstvy kulturní s četnými střepinami nejstarší keramiky, (hlazených nástrojů kamenných dosud nebylo nalezeno) pazourkové šipky, jádra, nožíky, jeden velký z obsidianu. (Ve sbírkách pp. E. Pecka a P. F. Kalába. — Prusinovice u Holešova: „Nad rybníky“ a „Pod Kasařovem“ velmi bohatá sídliště z mladší doby kamenné. Inventář: Střepiny z nádob hrubých, nehtem ornamentovaných s pupíky, uchy, jemných z hlíny plavené s ornamentem čárovým a dolíkovým. Rozmanité nástroje kamenné, velmi hojná pazourková jádra, nožíky, úlomky obsidianové. Také se zde vyskytla pěkná

broušená sekyrka pazourková (Sbírky: J. L. Červinka, Ed. Peck.) — Žopy u Holešova. Nožík obsidianový. — Kolíčín: u Holešova: „Na Újezdě" podobná osada s velmi krásnou keramikou, též s nádobami tuhou leštěnými. Zde nalezen úlomek obsidianový (E. Peck) — Šišma u Přerova: Mezi „Talířným kopcem" (středověkým panským to hrádkem a nikoli pravěkou tavírnou železa) a lesem „Páleninou" objeveny stopy neolithického bydliště, mezi jiným nalezen též obsidianový nožík (E Peck).

I. L. Červinka.

Paběrky z obecních truhlic hanáckých. Obecní truhlice našich moravských dědin chovají leckterou cennou památku historickou. Inventář takových listinných pramenů po našem venkově roztroušených je z té příčiny důležitý, poněvadž památky tyto vydány jsou poměrně většímu nebezpečí zkázy, nežli v. jiné archivy (panské, zemský, větších měst atd.) a protože roztroušenost takových památek badateli působí větší obtíže, nežli studování ve větších archivech s hojným materiálem listinným, na jednom místě nahromaděným. K sestavení takového inventáře pokusil jsem se učiniti aspoň náběh, prohlížeje na svých potulkách po moravském venkově obecní truhlice a zaznamenávaje si dotyčné památky, vyložené na místních a krajinských výstavkách národopisných. Některé zajímavější zprávy o výsledku svého pátrání v okolí olomouckém podávám zde na ukázku, opakuje při tom svoji prosbu z čísla 41. toh. časop. (str. 39), aby mně laskavě podány byly další zprávy o obecních archivech, mně dosud neznámých. Okres Olomoucký: Z Bolelouce dostalo se mně něco listin z XVIII. a ze začátku XIX. stol. Z nich pozoruhodny jsou jen obecní počty, zachované arci pouze z r. 1771, 1821 a 1823, zajímavé jednak jednotlivými položkami, jednak zvláštními počítacími známkami; o nich píšu ve zvláštním článku v tomto časopise. — V Nenakonicích mají pěkně zachovaná registra (gruntovní knihu), založená r. 1622, obsahující převody gruntů až do r. 1710 a velmi svědomitě a správně vedená. Kniha zaslána mně byla tamějším řídícím učitelem p. J Spáčilem. — Pamětní kniha Trusovská, založená r. 1768, obsahuje pouze místní kroniku, celkem dosti kusou — V obecní truhlici Příkazské jsou dvě gruntovní knihy, starší (bez tytulního listu) se zápisy o převodech gruntů od r. 1622 do r. 1640; druhá pak od roku 1640 do roku 1686. Tato novější kniha má zlatou ořízku. Ze starších rejster, před r. 1622, zachovaly se jenom 4 různé listy z let 1596 do 1600. V knihách těchto zaznamenána je téměř kompletní řada celého obecního úřadu příkazského z řečených let. V zápisech o převodech gruntů vtroušena jsou porůzná zrnka kulturně-historická o obecním hospodaření pak zprávy o kroji, paběrky k dějinám domu hanáckého atd. — Tamější kniha svatebních smluv vedena byla od r. 1664 do 1695. — Hojné zprávy o nábytku, polním nářadí atd. podávají příkazská poručenství (testamenty) z druhé polovice stol XVIII. (O těchto věcech pojednám podrobněji příště.) — O obecním archivu loučanském podal jsem zprávu v článku „Z obecní truhlice loučanské" v tomto časop 1891 (str. 70 a 105). — Okres Prostějovský: V Čechovicích jsou sirotčí rejstra, založená r. 1598 a obsahující zprávy do polovice XVII. stol. Jsou v nich četné drobty kulturně-historické. — V olomouckém vlasten. muzeu jest gruntovní kniha vsi Studence z r. 1687, v níž zaznamenány jsou ouroční peníze tehdejších usedlých. — V obecní truhlici Třebčínské jsou tři listiny z XVI. stol. (1540 a 1579) a čtyry ze XVII., kromě četných novějších. – Okres Plumlovský: Hojně starších listin pergamenových chová archiv Kostelecký. — Okres Litovelský: V Mezicích je obecní kniha, založená r. 1732, obsahující místní kroniku až téměř do přítomnosti. — Nákelskou obecní knihu mně slavný obecní výbor tamější zapůjčiti odepřel — — —. Vel. p. J. Malota, tamější kooperator. zaslal mně z ní některé výpisy, pak opisy některých listin ze XVII. stol. atd. Nákelský kostelník chová knihu smluv svatebních ze XVII. století, z níž některé výpisy učinil p. Fr. Chytil. — Rozvadovice mají rejstra od r. 1623 do r. 1690, mimo to četné listiny, z nichž nejstarší, latinskou na pergameně, z r. 1448. — V obecní truhlici malosenické chovají se sirotčí rejstra, založená r. 1654, obsahující dosti zpráv i šíře zajímavých. (Učinil jsem o nich zmínku v tomto časop. 1892 na str. 70). — Z okresu Unčovského měl jsem v rukách (kromě české gruntovní knihy unčovské od r. 1609 do 1630) pouze obecní počty dědiny Šumvaldu z let 1695—1726; z okresu šternberského pak gruntovní knihu Hnojickou z roku 1757. se skrovnými zprávami. — O dědinách bývalého panství Tovačovského jakož i o městě Tovačově samém učinil jsem obsáhlé výpisy z různých rejster a listin tovačovských pro dějiny města i panství tovačovského, připravené k tisku.

V. Houdek.

Rodinná jména z Valašska Rožnovského. Sebral **Aug. Koudelka.** (Ostatek.)

K.

Kachlík, Kachtík [Pr B], Kahánek [D B], Kalinec [V Karl], Kantor [Rož, *Pr B*, *Ho B*], Kantorek [Rož, D B], Kapusta [Zu, V By], Kedroň [Rož, Zu], Klímek [*D B*, Rož], Klíma [D B], Klepáč [Ho B], Klam [Zu], Knapek [Rož], Kocian [Rož, Tyl, Pr B, Ho B], Koláček [Hut, *So*, *Pr B*, *Zu*], Kopřiva [D B] Koraba [V Karl, M Karl], Koníček [Ho B], Koleček [*Zu*, *Vid*], Konvičný [Vid, V By], Koňařík [*M Karl*, V Karl], Kopecký [Tyl, Háž, V By], Koryčanský [Rož], Korytář [*So*, V Karl], Kořistka [*V Karl*, M Karl], Košárek [Tyl, *Ho B*, Vid, V By], Košela [V Karl], Kotulek [Rož, Tyl, Háž, D B], Krabice [Rož, *M Karl*], Kramoliš [*Rož*, Tyl, *D B*, Pr B], Krhút [Rož, D B], Krhútek [D B], Krčmař [Zu, Rož], Krpela [Zu, Vid], Krpelík [*Zu*], Křesala [Zu], Krňa [V Karl], Krkoška [Rož], Krcha [Rož, D B], Krba [*D B*], Křenek [D B, *Pr B*, *Ho B*, Zu], Kryštof [Pr B], Křištof [Do B, Pr B], Křiva [Tyl, *Hut*, Pr B], Kret [M Karl], Kretek [*Ho B*], Kretík [V Karl], Krumpoch [Pr B, *Ho B* V Karl], Krůpa [*Zu*], Křupala [D B], Krupík [Zu], Kubica [M Karl] Kuliščák [Háž, *D B*], Kubják [*D B*], Kučík [D B], Kuhajda [V Karl, M Karl], Kubáň [*Pr B*, *Ho B*, *V Karl*, *M Karl*], Kubíš [Pr B, Ho B], Kudrna [Zu], Kuběna [D B, *Pr B*, V Karl], Kurečka [Ho B], Kvinta [Rož, V Karl], Kysučan [Hu, So, Ho B, V Karl, M Karl], Kysák [Pr B], Kyšák [Pr B, Ho B], Kyselý [Zu].

L.

Labaj [V By], Latko [V Karl, M Karl], Lež [Zu], Liška [Vid], Liďák [Hu, So, V By], Logner [*Zu*], Lukáš [Zu, V Karl, M Karl], Lušovjan, Lušovský [V By].

M.

Mach [Rož, Zu], Machýček [Tyl, *Háž*, Hut, D B, V By], Macháček [Zu, Vid], Machálek [Hut, Ho B, Zu, V Karl], Machús [Hut], Maceček [D B, *Ho B*, *V Karl*], Majer [Rož, Pr B], Macura [Pr B, Ho B], Malina [*Pr B*, *Ho B*], Malý [Hut, *Pr B*], Malík [Pr B, Rož], Maleňák [D B, Vid, V By], Maléř [Rož, *D B*, Ho B], Maňák [D B, Rož], Mandula [Vid], Marek [Rož], Martinek [Tyl, D B, Zu], Martinák [*Hut*, *Ho B*, V By, V Karl, *M Karl*], Martinát [V By], Martyčák [D B], Matyščák [So, *V Karl*, M Karl], Matuščík [Ho B], Mateřánka [V Karl, M Karl], Mékyna [So, Ho B, *V Karl*], Míček [Zu Vid], Míčka [Zu], Mičkal [Rož, Háž, Zu, *Vid*], Mičola [Rož, Tyl, Háž, *Vid*], Mikuda [Pr B, Ho B], Mikunda [Tyl, *Hut*, *So*], Mitáš [Hut, *Pr B*, Ho B, V By], Mihút [So, Rož], Mikáš [So], Mikulenka [*So*, *Pr B*, Ho B, *Zu*, Vid], Miklas [D B], Mikulec [*Pr B*, Ho B, V Karl, M Karl], Michlík [Ho B], Mizera [Tyl, Háž, *Zu*], Mládenka [Hut, Pr B, Ho B], Mroček [Hut], Mrva, Mrvík [D B], Mucala [So], Mužík [*V Karl*], Mydla [D B], Mynárčík [Hut, Ho B, *V Karl*, M Karl].

N.

Navrátil [Rož], Němec [*Zu*], Neřád [*Zu*, *Vid*].

O.

Obluk [*D B*, Ho B], Obsívač [Hut, *D B*, Zu, *V Karl*], Ocelka [*Hut*], Ohryzek [V Karl, M Karl], Ondrúch [*Ho B*, V By], Ondrúšek [D B], Ondřej, Ondřejík [Zu], Ondryáš [*Pr B*, *Ho B*, V Karl], Opálka [*Zu*], Oprštěný [Pr B, Ho B], Oravec [V Karl, *M Karl*], Ostřánský [D B, V By],

P.

Palacký [Zu], Paprskář [Rož, *D B*, Ho B, *V Karl*, M Karl], Pavelka [Rož, So, D B, *Zu*, Vid, *V Karl*, M Karl], Pavlica [*Hut*, So, Pr B, *Ho B*], Pavlísko [D B], Pavela [V Karl, M Karl], Pavlíček [Zu, Vid], Pavlát [Zu, Tyl], Pařenica [Hut, *Do B*, *Pr B*], Pastorek [*Pr B*, V By], Pasák [V Karl], Paseka [So], Petřek [Rož, Tyl, *Pr B*, *Ho B*, Zu, V Karl, M Karl], Petřvalský [Rož, Tyl], Pekárek [Ho B], Pernica [*Zu*], Peterka, Petrůsek, Peška [Zu], Petružela [*Vid*, V By], Plucnar [*D B*, Ho B, V Karl], Plucnara [Pr B], Plánka [So, Pr B, *V Karl*, M Karl], Plandor [Rož, Háž, *D B*, V By], Podešva [Rož, *Háž*, So, *V Karl*, M Karl], Poruba [Rož, *Tyl*, D B, *Zu*], Polach [Pr B] Polášek [D B, Pr B, Zu, Vid], Porubský [V By], Pobořil, Podzemný [Zu], Pomkla [Ho B, Vid, V By], Prda [*Pr B*, *V Karl*], Prdoch [V Karl], Prorok [*Pr B*, *Ho B*], Pšenica [*Zu*], Pustějovský [D B], Pudmerský [Zu].

R, Ř.

Randús [*Zu*, Vid], Rára [Rož, Tyl], Randýsek [Zu, Vid, V By], Raždík [Zu], Řešetka [Tyl, Zu], Řehánek [Rož, V By], Roman [D B], Románek [V By], Rosák, Rúsek [Rož], Rúčka [Tyl, *Hut*, *So*, *D B*, *Pr B*, Ho B, V Karl], Rybař [Vig, Hut, Pr By], Ryšica [So, D B, Zu].

S, Š.

Šabršula [*V Karl*, M Karl], Sarau [*Zu*, Vid], Šéna [Pr B], Sedlák [V Karl, M Karl], Sekyra, Šíra [D B], Šimčík [Vid, Rož], Šimurda [D B, *Zu*], Škarka [*Zu*], Škorňa [*V Karl*], Skalka [Rož], Skalík [Vig, Hut, *D B*, *Pr B*, Ho B], Skokáň [*Pr B*], Škrobák [Vid] Sladovník [Rož], Slovák [*Tyl*, *Vid*], Slížek [*D B*, Pr B], Smoček [Rož, *Pr B*, Ho B], Smutek [*Vid*], Šmíra [*Pr B*], Šme-

tana [Ho B], Snoza [Vid], Šnajdar [D B]. Sobek [Ho B], Solánský [Rož, Tyl, Vig, Hut, So, *D B*, *Pr B*, *Ho B*, Zu, V Karl], Špaňhel [D B, Zu], Špetka, Špůrek [Zu], Střelecký [*Rož*, *V Karl*], Stančík [Tyl], Stanečka [*Pr B*], Starůstek, Starůstka, Stromčík [Zu], Stavinoha [D B, *Pr B*, Ho B, *Vid*, V By, V Karl], Štrbačka, Štúsek, Stodůlka [V By], Šturala [*D B*, V Karl], Štěpán [Zu], Sulovský [Tyl, V By,] Šupák, Surala [V Karl], Šulák [M Karl], Švec [*Zu*, M Karl], Švajda [Zu, Vid, V By], Svak [*Zu*], Švihel [*D B*].

T.

Táborský [So, Rož], Tisovják [*Vid*]. Tkadlec [Rož, *Tyl*, D B], Tomek [*So*, *D B*, Pr B, Ho B], Tomeš, Tomčák, *(Ho B)* Tomančák [Ho B], Tovaryš [So, *Zu*], Trbula [V Karl, M Karl], Trabura [Hut], Trčka [*Rož*, Tyl, *Sol*, D B, V Karl], Třetina [Rož, Tyl, So, Ho B, *V Karl*, *M Karl*]. Třeštík [Pr B, *Ho B*], Tvarůžek [*Zu*, Rož].

U.

Ulrych [*Zu*.]

V.

Vacula [Tyl, Zu], Vaculín [*Vid*], Vaculka [So], Vaculčák, Vachúň [D B], Vala [*Hut*, So, D B, *Pr B*, Ho B], Válek [Hut], Valigura [V Karl], Valchář [*D B*, Ho B, V Karl, *M Karl*], Vaněk [*Pr B*, *Ho B*, V Karl], Vaníček [Hut, *Pr B*, *Ho B*, V Karl], Vančura [Hut, So], Vašek [Rož, So, *D B*, Ho B, Zu], Vašút [D B, *Pr B*, *Ho B*, *V Karl*, M Karl], Vašenka [Pr B, Ho B], Vavřín [D B, Ho B], Vavřík [Zu], Vávra [Rož, Ho B], Veselý [Ho B], Velký [Zu], Vítek [Ho B], Vidčan [Háž, *Vig*, So, Zu], Vlk, Vlček [*Zu*], Vokáč [*Rož*], Vojkůvka [Vig, *D B*, Pr B, Ho B], Volek [*Hut*, D B, Ho B, Zu, V By]. Vojvodík [So, *V Karl*, M Karl], Vrábel [*Vid*, V By], Vranečka [V Karl], Vrátný [Zu].

Z, Ž.

Zápalka [Rož, V Karl], Žák [Rož, *Háž*], Zajíc [Rož], Závorka [Tyl, *Do B*, Pr B, Ho B, M Karl], Zeman [Rož, Zu, Vid], Zetocha [*Pr B*, *Ho B*, Vid, M Karl] Zeť [*Pr B*, *Ho B*, *M Karl*], Zezulčák, Žežulka, Žežulčík [V By], Žingor [Rož, Tyl], Žitník [Rož, Tyl, *Do B*, Pr B, Ho B, Vid], Žlebek [Vid], Zobek [Ho B], Zůbek [Vig, *Hut*, So, D, B V Karl], Zuzaňák [D B, V By], Zuzančák [V By], Zrůnek [Pr B].

Literatura.

Almanach České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Ročník V. Obsah: Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění koncem roku 1894. — Seznam akademií, společností a ústavů, s nimiž Česká Akademie vyměňuje publikace. — Důležité přípisy, jež došly České Akademie od posledního shromáždění výročního. — Slavnostní valné shromáždění České Akademie dne 3. prosince 1894: Proslovení Jeho Jasnosti, pana náměstka protektorova. Proslovení předsedy Akademie. Výroční zpráva gener. sekretáře. Pamětní řeči o členech zemřelých m.dru Josefu Šichovi, th.dru Františku Račkém, ph. dru. Emilu Weyrovi, Antonínu Matzenauerovi. — Přednáška dra Albina Bráfa: „Socialní politika států evropských.“

Z almanachu tohoto vyjímáme: Na Moravě jsou narozeni anebo bydlí: A) Členové řádní: II. třídy: K. rytíř Kořístka, c. k. dvorní rada, řádný prof. geodesie při něm. vysoké škole technické v. v., nar. v Březnici, bytem v Praze, med. dr. Arnold Spina, řádný professor všeobecné a experimentalní pathologie při české universitě, nar. v Jevíčku, bytem v Praze, ph. dr. Frant. Koláček, řádný professor mathematické fysiky při české universitě, nar. v Slavkově, bytem na Kr. Vinohradech. III. tř: Vincenc Brandl, zemský archivář moravský v Brně, nar. v Starém Brně, Frant. Bartoš, c. k. školní rada, gymn. ředitel v Brně, nar. v Mlatcové. B) Členové mimořádní: I. tř: dr. Albin Bráf, řád. professor politického hospodářství při české universitě, nar. v Třebíči, bytem v Praze, II. tř: med. dr. Jan Jnošík, řádný professor normální anatomie při české universitě, nar. ve Vrbátkách, bytem v Praze. III. tř: Jan Ev. Kosina, školní dozorce zemský v. v. nar. v Josefově v Čechách, bytem v Olomouci. C) Členové dopisující: I. tř. Václav Royt, zemský školní inspektor v Brně, nar. v Nové Vsi v Čechách, th. dr. Josef Pospíšil, kanovník kathedralní kapitoly v Brně, nar. ve Velkém Meziříčí,

Fr. Aug. Slavík, ředitel české realky v Hodoníně, nar. v Domašíně v Čechách. II. tř: Kar. Jaroslav Maška, ředitel vyšší realky v Telči, nar. v Blansku, Josef Klvaňa, gymn. professor v Uh. Hradišti, nar. ve Vídni. III. tř: František Bílý, professor české vyšší realky v Praze, nar. v Brně, ph dr. František Pastrnek, docent filologie při universitě vídeňské, nar. v Kelči. IV. tř: Frant. Bohumír Zvěřina, prof. v. v. ve Vídni, nar. v Hrotovicích, Emanuel Liška, professor při c. k. umělecko-průmyslové škole v Praze, nar. v Mikulovicích, Hanuš Schwaiger, akadem. malíř, bydlí v Pasekách u Bystřice p. Host., narozen v Jindřichově Hradci v Čechách. — R. 1893 zemřel mimořádný člen III. tř. Antonín Matzenauer, professor vyšší reálky v. v. nar. v Horní Moštěnici. — Ku stálé kommissi ku prozkoumání a zachování dávnověkých památek země, jejích dějin, literatury a umění (kommisse-archaeologická) náležejí přísedící: Šk. rada Frant. Bartoš, pak jednatelé: paní Vlasta Havelková v Olomouci, vicerektor Josef Kachník v Kroměříži, učitel Jan Knies v Blansku, dr. Martin Kříž, ve Ždánicích, not. kandidát Jaroslav Palliardi ve Znojmě, P. Ignát Wurm v Olomouci. — Česká Akademie vyměňuje publikace s těmito společnostmi a redakcemi moravskými: Maticí Moravskou v Brně (S. I. II. III.), Naturvorschender Verein v Brně (S. II.), Hlídkou literární v Rajhradě (S. III.) Z publikací, Českou Akademií r. 1894 vydaných, vztahují se na Moravu: Josefa Kalouska O staročeském právě dědičském a královském právě odúmrtím na statcích svobodných v Čechách i na Moravě (Rozprav roč. III. č. 1), dra Františka Kameníčka Prameny ke vpádům Bočkajovců na Moravu a k ratifikaci míru vídeňského od zemí koruny České r. 1605, 1606 (Histor. arch. č. 4), K. J. Mašky Výzkumy na tábořišti lovců mamutích v Předmostí r. 1893. — Na základě § 2 lit. a) stanov přisoudila IV. třída mor. beletristovi Vilému Mrštíkovi za román „Santa Lucia" cenu 250 zl. Na obsáhlé pak vědecké práce dle § 2 lit. b) stanov obdrželi po návrzích II. tř. dop. čl. řed. Karel Maška k zakončení výzkumných prací polaeontologických a archæologických v Předmostí 200 zl. a učit. Jan Knies ku zkoumání jeskyň v útvaru devonského vápence moravského Švýcarska 100 zl., dále po návrzích III. tř. učit. Fr. Bayer na dokončení „Sebraných spisů Komenského" 150 zl. a farář K. Frňka k dalším pracím o dialektu valašském 150 zl. — Stipendium studijní, badatelské a cestovní dle § 2 lit. c) stanov uděleno po návrhu II. tř. dop. čl. prof. Josefu Klvaňovi na petrografické studium a chemické rozbory hornin pikritických a tesenitských 100 zl. R. 1894 věnovala tedíž Akademie Česká na vědecké a umělecké práce na Moravě celkem 800 zl. Při slavnostním valném shromáždění České Akademie, dne 2. prosince 1894 konaném, věnoval prof. dr. Josef Zubatý zemřelému mimoř. členu III. třídy Antonínu Matzenauerovi posmrtnou vzpomínku, obsahující dáta životopisná a stručné ocenění vědecké práce tohoto vynikajícího učence moravského. *J. P.*

Spuren des diluvialen Menschen in Schlesien und seinen Nachbargebieten von Dr. O. Mertins. (Sonderabdruck aus Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Band VI N. 1) Breslau 1894. — Nálezy kostí zvířat diluviálních jsou ve Slezsku dosti skrovné. Spisovatel zaznamenává tyto: Mamut (Elephas primigenius) zjištěn na 38, nosorožec (Rhinoceros tichorhinus) na 10, tur (Bos primigenius) na pěti místech, lev jeskynní (Felis spelaea), medvěd jeskynní (Ursus spaeleus) a jelen (Cervus euryceros) jednou, los (Cervus alces) čtyřikrát, zubr (Bos priscus) dvakrát, skot pižmový (Ovibos moschatus) a sob (Cervus tarandus) pouze jednou. Ze zvířat, dosud ve Slezsku žijících shledáni ve vrstvách diluviálních: jelen jednou, kůň častěji. Náleziště příslušná jsou roztroušena po celé zemi, avšak kosti zvířat diluvialních vyskytají se zde pouze ve vrstvách štěrkovitých a písečnatých, v rozsedlinách skalních a pořídku v jeskyních, nebyly však dosud zjištěny ve žlutce cihlářské. Vůbec nebyla ještě ve Slezsku objevena větší ložiska kostí z různých zvířat diluvialních. — Stopy po člověku diluvialním obmezují se na jediný nález spracovaných parohů jeleních, které baron Kökritz v neporušené písečné vrstvě diluvialní objevil u osady Mondschütz; autor se však domnívá, že také ve Slezsku dalších dokladů člověka diluvialního očekávati lze, jelikož Slezsko také za doby posledního zaledněni ledu prosto bylo a člověku již tehdy dostatečných podmínek životních poskytovalo. — Ostatek pojednání je věnován přehledu dokladů soudobosti člověka se zvířaty diluvialními v okolí Krakova, v Čechách a na Moravě, načež připojena je případná kritika zprávy Römerovy o jeskyních Ojcovských (Palaeoethnografica XIX 4). Obezřelými výzkumy hraběte Zawiezy byly stopy po člověku diluvialním zjištěny v jeskyni Wierzchovské, jiné pak jeskyně v okolí Ojcova dal prokopati vynikající geolog a palaeontolog Römer za dozoru O. Gru-

beho. Na základě výzkumů těchto, které nikterak přísným požadavkům badání anthropologicko-archaeologichého nevyhovovaly, tvrdil Römer, že také jeskyně, v nichž na podnět jeho kopáno bylo, vydaly svědectví pro člověka diluvialního, a opíral tvrzení své na nález provrtaného zubu medvěda jeskynního v jeskyni Kosarně, na některé nálezy v jeskyni Jerzmanovické, ze kteréž získal kus travertinu, v němž spečen je obratel medvěda jeskynního spolu s nožem pazourkovým. Spisovatel ukazuje zcela správně, kterak nedostatečny jsou doklady Römerovy a vytýká, kterak je nesprávno dovolávati se zde autority vynikajícího tohoto geologa, jenž studiemi archaeologickými a anthropologickými ani důkladněji se nezabýval. — *J. P.*

Národopisná výstavka v Troubsku. Dne 1. července 1894. — V Brně 1894. Stránek 71. — Knížečka tato pěkně se druží k příslušné literatuře výstavkové. Pořadatel její není sice jmenován, neprozrazujeme však nijakého tajemství, řekneme-li, že je to práce velezasloužilé paní Lucie Bakešové, z jejíhož péra pocházejí patrně též bezejmenné články v této knížce o povaze lidu, kroji, vyšívání, královničkách atd. Dějiny Troubska podal zde P. Ed. Hájek, kaplan v Troubsku, o nálezech předhistorických z okolí Troubska podává zprávu Měnický (pseudonym?), lidová jména rostlin sestavil Macka, krejčí v Troubsku, rozčítadla a dětské hry se zpěvy učitelé tamnější M. Kocmann a Konst. Sojka, svatbu popisuje J. Konečný, rolník v Troubsku, hody pak uč. K. Sojka. K písním podány všude nápěvy. Že výstavka sama byla nad míru zajímavou, známo ze zpráv, svého času o ní veřejnosti podaných. *V. H.*

O založení královského města Plzně. Podává **Josef Strnad**, professor při c. k. českém gymnasiu. Publikací městského historického musea v Plzni číslo II. (Otištěno z programu vyšší dívčí školy v Plzni 1891.) Starší kronikáři a novější spisovatelé podali různá mínění o vzniku nynějšího královského města Plzně, žádný však z výkladů těchto nespočívá na pevných základech. Prof. Strnad pokusil se tudíž znova o objasnění záhady této a dospěl na základě svědomitého studia starých listin, jež jsou zajisté nejspolehlivějším pramenem, k výsledku, že Plzeň jakožto královské město vznikla teprve za krále Václava II. mezi lety 1288–1292 na místě, kde rozkládala se osada Malice, která po založení Plzně k této připojena byla a předměstím jejím se stala. Jméno dostalo nové město královské po osadě Staré Plzni (Plzenci) a po hradě župním Plzni a nazýváno bylo na rozdíl od původní Plzně Novou Plzní. Pojednání toto jest důkazem, že svědomitým bádáním často dospěti lze uspokojivého rozřešení otázek velmi obtížných, jakouž bez odporu byla otázka o založení královského města Plzně, o němž se žádné přímé zprávy nezachovaly. — *J. P.*

Slovenské Pohlady. Časopis zábavnopoučný. Redaktor a vydavatel **Jozef Škultéty.** Ročník 1894. — Z vědeckých článků tohoto ročníku vztahují se ke Slovensku tyto: Slovenský rukopis z konce XVI. a počátku XVII. stol. Příspěvek k dějinám jazyka slovenského od Jana Mocku. — Kôl. Příspěvek k poznání pravěké kultury slovenského lidu, napsal Pavel Križko. — „Striga“ (čarodějnice) Dora Struhárová. Obrázek ze XVII. věku, podáva Pavel Križko. — Znali Slované peklo? Črta z mytologie od K. Chorváta. (Odpověď na tuto otázku zní záporně.) — O nábožných písních kancionálu turoluckého, podává V. Houdek. (Doplněk článku o tomto kancionále v „Mor. Ornamentech“ III.) — Svadební obyčeje. Z Mikušovské doliny v Trenčansku sebral Vršatský. — Král Gabriel Bethlen v Kremnici. Obrázky ze XVII. stol., podává Pavel Križko. — Stopy tureckého hospodaření v Trenčansku v XVI. a XVII. století. Dle původních protokollův trenčanských ev. seniorátův podává J. L. Holuby. (Obšírný článek tento obsahuje množství zajímavých zpráv, jež podány jsou známým poutavým způsobem vypravování p. spisovatelovým.) — Konečně začátek cenného článku ethnologického: Smrť, pohřeb a mrtví v tradici a zvycích lidových, napsal Krištof Chorvát. — Mimo to jsou v každém sešitě příspěvky ku „študování slovenčiny“ od různých autorů, zejména od našeho rodáka dra Fr. Pastrnka; pak sbírečky pověr, obyčejů, přísloví a pořekadel, zvláště od Fr. Šujanského. Kromě těchto původních článků přeložena zde stať „Maďaři a Slované v minulosti“ z ruské rozpravy K. J. Grota. — Z uvedeného vidno, že na uherském Slovensku utěšeně rozvíjí se studium národopisné ve všech svých odvětvích. Slovenské Pohlady stojí ročně 5 zl. *V. H.*

Český Lid. Ročník IV. seš. 1–3. Obsah: A) Kulturní historie a ethnografie. (Rediguje dr. **Čeněk Zíbrt.**) Máje z okolí uhlířsko-janovického. Napsal Václav Březina. — Ozdoba židle na Moravě. Popisuje M. Wanklova. — Selský statek ve Slezsku. Podává Václav Hauer. — Korhel, čert a smrť z Beckova na trenčianskom Považí. Napísal J. L. Holuby.

— Valašské písně „o dožatéj“ ze Vsacka na Moravě. Sebral Jos. Válek. — Pověsť o Přemyslově kvetoucí lísce a pověsti o kvetoucí holi. Podává dr. Ivan Franko ve Lvově. — O kutnohorských čarodějnicích v XVI. století. Dle současných zápisků soudních podává prof. J. Šimek. — Chození s králem o Letnicích v okolí Vlastiboře (v Jihočesku.) Podává Frant. Vaňous. — České tkalcovství rukodílné. Příspěvek k českému názvosloví. Podávají Jan a Alois Jakubec. — O pěstování národního vyšívání. Podává R. Tyršová. — K dějinám lidové pověry české. Podává dr. Jos. Kalousek. — Martin Kroupa, písničkář v druhé polovici věku XVII. — Žudro domku v Mařaticích u Uh. Hradiště. Fotografie prof. J. Klvaně. — Přástva vřeteny s přeslenem. (Poznámka k dvěma obrázkům) — Chození s „perchtou.“ Příspěvek k chození s „klibnou“. Podává V. Janás. — Kterak ovčák proti vlku čaroval. Podává J. V. Šimák. — Věnčení kříže a hospody na Letnice v Cholticku. Popisuje Josef Hanuš. — O lidu poddaném na panství poděbradském za XVIII. věku. Podává Otakar G. Paroubek. — Domlaty. Vesnická slavnost v okolí boleslavském. Napsal Jan Konopar. — Vysejpací umrlčí truhly. Sděluje Ant. Šolta. — O studiu lidu a pohádek. Poznámky od V. Tille. — Zpráva Jana Jeníka, rytíře z Bratřic o trestech lidu poddaného ve stol. XVIII. a trestech řemeslníků nepoctivých. Z jeho rukopisných pamětí podává dr. Č. Zíbrt. — Kmotr. Podle lidového podání píše P. Alois Dostál. — Staročeské lidové hry vánoční. I. Narození Krista Pána. II. Příjezd svatých tří králů do Betlema. Podává ze starého rukopisu Fr. Flor. III. Hra o třech králích. Ze starého rukopisu podává Václav Bolech. — Z národopisných výstav. Píše poslanec Karel Adámek. — Dřevěné kostelíky v českých zemích. Píše dr. Čeněk Zíbrt. — O holubinkách. Napsal Jan Václav Svoboda. — Česká literatura folkloristická za r. 1892. Podává Ferd. Pátek. — O právních obyčejích lidu v krajině strakonické. Podává Václav Schwarz. — Z netištěných zápisníků Boženy Němcové. Podává dr. Čeněk Zíbrt. — Statek i chalupa na Chodsku. Podle skutečnosti a podle zpráv hodnověrných pamětníků napsal Jan Fr. Hruška. — Josef Procházka, příklad českého písmáka. (1775—1859.) Napsal prof. dr. Josef Kalousek. — Vzorky slováckého vyšívání. (Sbírka obrázků.) Dle studií J. Klvaně a J. Šímy. — „Světem jdoucí.“ Řada figurek z našeho života venkovského. Napsal Bedřich Moravec. — Svatební průvod z kraje litomyšlského. (Drobná zpráva.) — Referáty. — Literatura. — Časové zprávy. — B) Anthropologie a archæologie. (Rediguje dr. **Lubor Niederle.**) O hlavních úlohách české archæologie. Napsal L. Niederle. — Příspěvky ku poznání českého neolithu. Píše dr J. Matiegka. — Palaeethnologické aforismy, hledící především k obyvatelstvu české země. Podává c. k. konservator I. Snajdr. — Předhistorické nálezy na Lounsku. Píše Fr. Kučera — Nález diluvialního člověka v Předmostí. Podává řed. K. J. Maška. — Drobné zprávy archæologické. — Kritiky, referáty a literatura. — Různé zprávy. *J. P.*

Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze. Redaktor **Jan Soukup.** Ročník I. Zákonitá ochrana starožitností a památek českých. — Důležitosť místních výzkumů archæologických. Uvažuje Klim. Čermák. — O stínání kohouta. Napsal r. 1847 Fr Stan. Hulicius. — Hrad Ryzemburk nad Úpou a jeho panství r. 1600. Dle archiv. pramenů napsal J. K. Hraše. — Další příspěvky ke zvonařství na Boleslavsku. Sdělil J. V. Šimák. — Vlašský dvůr na Horách Kutnách. Napsal Ant Materka. — Význam slova „doušky.“ Podává V. Schmidt. — Dva Čechové žatečtí. I. dr. Edvard Herbst alias Podzimek. II. Krocín z Drahobýle alias Šafránek. Napsal Jan Herain. — Návrh čtení legendy zvonu letařovického od Josefa Truhláře. — Topografie předhistorických osad lovosických. Píše dr. J. Matiegka. — Nejstarší paměti města Dubu. Sděluje J. V. Šimák. — Pokuty a tresty v XVI. a XVII. věku. Podává B. V. Konečný. — Můra v představě lidu v Pošumaví. Píše J. V. Zelízko. — Drobné zprávy. — Zprávy o spisech. — Zprávy o časopisech. — Zprávy časové. — Otázky. Ročník II. Archæologické miscelly: I. O trojhranných hrotech šípových. II. Původ a vývin kosy. II. Mod rní fibule z Čech. Píše dr. J. Matiegka. — Pradlenky. Zvěsť o malých lidech z Pošumaví. Vypravuje Adolf Heyduk. — Pohřebiště veleslavínské. Popisuje Jos. A Jíra. — Čarodějník v podání prostonárodním. Sebral Jos. Košťál. — Zajímavé nálezy při bourání starých budov. Napsal Jan Zeyr. — Kterak páni báli se zatmění r. 1654. Z archivu turnovského vypsal J. V. Šimák. — Důležitá obdarování města Vsetína na Moravě. Podává M. Václavek — Chození s klibnou. Píše Jan Soukup. — Josef Žižka, rytíř z Trocnova. Příspěvek k rodopisu Jana Žižky z Trocnova. Podává J. K. Hrase. — O kroji na

Skutečsku. Sděluje B. V. Konečný. — Lidové léčení na Zálesí. Sebral Jaroslav Mančal. — Vyznamenání škod na panství kostském r. 1648. Z rukopisu univ. vypsal J. V. Šimák. — Pověsti z Klatovska. Sebral Frant. Benetka. — Kocandy a Radobýl. Poznamenal J. Herain. — Jan Míčů, malíř. Napsal B. V. Konečný. — Nudvojovice, Šamšina, Turnov. Píše J. V. Šimák. Pasovští na pochodu z Čech. Z rukopisu „Dějiny města Náchoda od J. K. Hraše. — Opatství u sv. Markéty v Břevnově. Napsal P. B. J. Holub. — O staročeském souboji soudním (sědání). Napsal Zdeněk V. Tobolka. — Dvě památná pečetidla. Popisuje Ant. Materka. — Zákonitá ochrana starožitností a památek českých. — Gradual kláštera v Ročově. Napsal ph. dr. Bohumil Matějka. — Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn. — Podává Karel Diviš. — Ke hnutí náboženskému počátkem 16. stol. Podává J. V. Šimák. — Drobné zprávy. — Zprávy o spisech a časopisech. — Zprávy časové. — Otázky. — Přílohy: Znaky rodů českých. Znaky měst a míst.

J. P.

Hovorna.

† JOSEF KRAMÁŘ.

Dne 22. února tohoto roku zemřel v Olomouci tichý, pilný a nezištný vlastenec, magister pharmacie Josef Kramář ve věku 81 let.

Vlast. muzejní spolek v Olomouci koná povinnost svoji, popřávaje vzpomínce zasloužilého muže tohoto místa v listě svém — byltˇ Josef Kramář nejen spoluzakladatelem vlast. spolku muzejního, nýbrž podporoval též po celou dobu jeho trvání s nadšením a vřelou horlivostí veškeré jeho snahy, obmysliv spolek i značnějšími dary.

Josef Kramář narodil se v Čechách ve Vysokém nad Jizerou dne 13. června 1814 a konal studia svá v Praze a ve Vídni. R. 1839 stal se lékárníkem v rodišti svém, kdež si záhy obecnou důvěru získal, tak že roku 1848 beze všech obvyklých agitací za poslance do sněmu zemského zvolen byl a r. 1850 prvním konstitučním starostou rodiště svého se stal. R. 1856 přesídlil do Liberce a po tříletém pobytu odebral se odtud do Libáně, rodiště své manželky, kdež opětně za starostu obce zvolen byv, o zvelebení obce velkých zásluh si získal. Roku 1862 přesídlil opětně do Prahy. Zde nastoupil místo knihovníka české průmyslové jednoty, jejíž vzácnou knihovnu řádně spořádal a dvěma katalogy opatřil. V témž čase sestoupil se v Praze též spolek ku zvelebení hedbávnictví v Čechách, jehožto činnosti jakož i vydávání hedbávnických novin Josef Kramář horlivě se súčastnil. Po smrti bratra svého Frant. Kramáře ujal se Josef Kramář nezletilých dítek jeho a přestěhoval se za tím účelem r. 1866 do Přerova na Moravě, kdež lékárnu po bratrovi po osm roků nezištně spravoval, načež r. 1871 do Olomouce přesídlil. Zde nastala opět jiná činnost. Jsa spolumajitelem knihtiskárny, účastnil se platně ruchu politického a podporoval se svým zetěm Karlem Procházkou každý vlastenecký podnik a přísluší mu mezi prvními zásluha, že pro školu matiční postavena byla přiměřená budova, která za jeho řízení a dozoru zbudována byla. Když r. 1883 přičiněním prof. J. Havelky muzejní spolek olomucký založen byl, přistoupil Josef Kramář k spolku tomuto jakožto člen zakládající a přilnul k němu celou duší. Po mnohá léta byl nadšeným členem jeho výboru a snažil se všemožným způsobem rozvoj jeho podporovati. Teprve když mrtvicí raněn k veřejnému působení neschopným se stal, vzdal se činnosti jako člen výboru spolku muzejního, načež pro své zásluhy o spolek čestným členem jmenován byl.

V Olomouci působil Josef Kramář mimo to jako člen obchodní komory, která přičiněním jeho protokoly v českém jazyku vydávati počala, což zase přestalo, když Josef Kramář následkem choroby z obchodní komory vystoupil. — Po dlouhou dobu svého pobytu v Olomouci působil též horlivě při moravském hedbávnickém spolku. Nabyv pilnými studiemi všestranných vědomostí, byl činným též literárně: napsal výbornou českou „Technologii“, důkladný „Poučný slovník domácí“ (jediný v naší literatuře), řadu jiných spisů i pojednání z různých odborů praktických a překládal též pilně z jazyka francouzského. — Toť krátký životopis, muže vlasteneckého, jehožto památce čest vzdáváme!

Zprávy o národopisné výstavě českoslovanské v Praze.

V Praze, v únoru 1895.

Po zemích českoslovanských zachovalo se přes nepřízeň dob množství cenných památek, které dávají skvělé svědectví o znamenité dovednosti, jakož i obětavosti zbožných našich předků, kdykoliv šlo o výzdobu stánku Božího. Některé z nich jsou již všeobecně známy, a právem se jimi honosíme ode dávna. Mnoho však jich ještě nepovšimnuto a neoceněno, jest v nebezpečí, že rozpadnou se v prach, nebo dostanou se do rukou nepovolaných, kteréž bohužel často i do ciziny draho je prodávají ku veliké naší škodě.

Výstava národopisná skýtá zajisté velevítanou příležitost, jednak i abychom se pokochali znova pohledem na takovéto památky již známé, více však, abychom ty, jež nejsou dosud oceněny, zachránili před zapomenutím a snad i zkázou. Národopisný odbor církevní i výtvarný vidí v takovéto činnosti přední svůj úkol. Proto utvořila se z dohodnutí obou těchto odborů zvláštní komise pro soupis a snesení památek církevních. Komise tato obrací se nyní ke všem, kdož lásku mají ku slavné minulosti naší a úctu pro práci předkův, aby nás v činnosti této laskavě a vydatně podporovali. Zvláště obracíme se ku majetníkům a strážcům církevních památek, zejména ku veled. duchovenstvu českoslovanskému, aby nás jednak upozorňovali na zachované staré obrazy, oltáře, sochy, paramenty, řezby, antipendia, věčné lampy, malby na skle, nábytek kostelní, stukové ozdoby, kalichy, monstrance, misály, kancionály a podobné památky původu domácího, které nalézají se v kostelích, farách, klášteřích, v majetku církevním i soukromém, i aby nám laskavě udali, které z předmětů těch bylo by lze pro výstavu národopisnou získati.

Velice by nám bylo vítáno, kdybychom zpraveni byli také, které z památek takových již zobrazeny jsou a kde, anebo, které zasluhují, aby reprodukovány byly.

Zapůjčené předměty tohoto druhu vystaveny budou v místnosti ohnivzdorné v pevných skříních a stolech, pod sklem a ochráněny budou všemožně. Podnik výstavní jest ochoten dáti zvláštním reversem kteroukoliv potřebnou záruku. Spoléháme tedy, že žádné není příčiny, aby kterákoliv z cenných památek našich výstavě národopisné odepřena byla. Rovněž i s důvěrou očekáváme, že majetníci a strážcové památek těchto neoslyší prosby naší a všechny je k výstavě přihlásí. Kde by šlo o náležitý výběr, jsme ochotni vyslati znalce. Veškeré pokyny a zprávy vděčně přijmeme a na dotaz každý ochotně a co nejrychleji odpovíme. — Národopisná komise pro soupis a snesení památek církevních.

Provolání právnického odboru. Poněvadž Národopisná Výstava Českoslovanská má podati obraz o veškerém kulturním životě našeho národa, jest třeba, aby na ní bylo zastoupeno též

české právnictvo.

V právu českém chová národ náš jednu z největších a nejsvětějších památek. Vynikaloť právo české nad všechna ostatní současná práva, tak že slov. jeho znalec mistr Viktorin ze Všehrd ve svém díle „O praviech země české“ Praví: Aniž mně o tom často a dlúho přemýšlejícímu jiného co na mysl přicházie, než to, že jsú bohem a duchem svatým práva země české od starých kniežat a Čechóv vyhledána.“ Proto utvořil se již zvláštní odbor právnický, jenž převzal úkol sebrati a vystaviti vše to, co se vztahuje na české právo. Aby však práce naše byla zdárnou a na letošní velké výstavě staré právo české tak důstojně bylo representováno, jak toho pro nezměrnou cenu svou zasluhuje, obracíme se k české veřejnosti, prosíce, aby nám každý, kdo má nějaký předmět, nebo kdo ví o památkách, které by se mohly vystaviti v oddělení právnickém, podal o tom zprávu.

Vystaveno má býti zejména: znázornění místností, v nichž se tvořilo právo nebo konaly soudy (obrázky nebo fotografie sněmoven, budov i síní soudních), nářadí a náčiní, jež se vztahují na označení hodností právních (odznaky důstojnosti,

na př. „rychtářské hole“, sedadla, oděvy), předměty, jež se vztahují na vykonávání spravedlnosti (důtky, meče katovské, mučidla), věznice (illustrace neb fotografie jich), památky právnické: staré knihy právnické, podobizny i autogramy spisovatelů právnických, zákonníky, knihy městské, desky zemské, listiny právní (na př. o smlouvách, o sporech civilních, trestních a pod.).

Všechny zprávy v této záležitosti přijímá JUDr. Čeněk Klier, koncipista měst. spořitelny Pražské v Praze, u něhož nechť se laskavě ohlásí všichni páni, již mají zájem na zdárném výsledku výstavy našeho odboru a již chtějí nám býti nápomocni radou i skutkem.

V Praze, v březnu 1895.

Pánům zasílatelům výstavních předmětů! Přijímací kancelář N. V. Č. dle zkušeností dosavade nabytých dovoluje si vzhledem k obtížím jí povstávajícím vysloviti, aby, kde jest to možno a předměty nejsou ještě v bednách složeny, dbáno bylo následujících přání:

1. Pro zásilku výstavní budiž zavedeno úplně nové číslování bez ohledu na čísla výstavková či musejní. Cedulky s těmito čísly je nejlépe odstraniti, aby nemátly, a lístky nové buďtež zřetelny a dobře upevněny na místě, kde by snadno padly do oka. Lístky tyto jsou v přijímací kanceláři nahražovány lístky manipulačními. Je-li číslování zásilky již od odborů správně provedeno, shodují se čísla záznamová a cedulky manipulační jsou doplněny čísly katalogů „N. V. Č.“

2. K docílení této shody budiž každý předmět bez výjimky opatřen zvláštním číslem, části pak předmětů od sebe oddělené, ale k sobě nezbytně náležející, označením abecedních písmen k číslu. Pár rukavic na př. budiž označen jedním číslem v seznamu, ale na lístkách stojiž vedle čísla i *a* a *b*; šálek s koflíkem rovněž tak *a* a *b*; „service“ o pěti kusech má míti vedle čísla i písmeny *a* – *e* atd. Víčko a pod. není třeba označovati zvláštním číslem, ani písmenem, ale budiž ku předmětu přivázáno, jako vůbec jednotlivé části jednoho předmětu, zapsané pod jedním číslem, buďtež dle možnosti svázány.

3. Seznamy, napsané na tištěných arších „Záznam předmětů“, které kancelář „N. V. Č.“ (I. Příkopy č. 12.) zašle ihned na požádání v přiměřeném množství, buďtež laskavě přiloženy nejméně ve dvou čistých opisech, ověřených co do správnosti ct. předsednictvím sl. odboru. Žádá-li se za potvrzení revise na těchto arších, ač to právě nutno není, neboť archy zůstanou po ruce a sl. odboru zasýlán je protokol o převzetí zásilky, budiž laskavě přiložen za tím účelem souhlasný opis třetí. Zařízením tímto uspoří se přijímací kanceláři mnoho zbytečné práce, zdržování a výloh s opisováním a novým revidováním, kdežto ct. odborům dají se daleko snadněji podobné správné opisy pořiditi. Nával práce na výstavišti nutně pak vyžaduje toto malé ulehčení se strany slav. odborů.

4. Záznamy předmětů buďtež dle možnosti vyplněny ve všech rubrikách, jež vyplniti ct. zasilatelům přísluší, a do rubriky „Poznámky“ budiž připojeno, v jakém stavu je předmět zasílán, je-li chatrný, do jaké míry poškozený, otlučený, spravovaný, zdrátovaný atd., aby nenastaly při vracení po výstavě snad následkem toho nedorozumění a spory. Vedle pojmenování, též popis předmětů co do materiálu a barvy budiž co nejvýraznější a nejpřesnější. Archy buďtež správně vyplněny (34 čísel na arch, pro každý předmět pouze jediná řádka) a opatřeny čísly běžnými, souhlasnými, i na druhé straně (čtvrté straně archu) v první rubrice. Dobře poslouží i přibližný odhad ceny, připojený však pouze na lístku u předmětu a nepřemrštěný.

5. Čísla v záznamních arších buďtež v arithmetické řadě a nikoliv podle beden, jak se namnoze děje. Je-li seznam postupný a číslování na lístkách správné, koná se revidování rychleji, než-li dle obsahu beden s čísly rozházenými po různých arších.

6. Předměty pro zvláštní a krajinská oddělení buďtež hned v seznamu, a pokud možno i na lístkách zvlášť označeny, aby nebyly zbytečně tříděny do jednotlivých skupin všeobecných dle povahy věci. Rovněž součástky figurin buďtež v celkovém seznamu zvláště označeny, pokud možná i dohromady sbaleny a seznam i popis každé jednotlivé figuriny k tomu připojen. Figurina nemusí býti zanešena pod jediným pouze číslem, ale je velmi výhodno, sledují-li čísla jejích součástek v seznamu za sebou.

7. Obal, bedna, truhla, almara, prádelník atd. buďtež na spodní straně víka, nebo na vnitřní straně dveří, či v zadu nebo vespod, opatřeny zřetelným jménem ct. odboru nebo jednotlivého zasílatele.

Těmito opatřeními, přesně provedenými ulehčena bude znamenitě práce a přehled, a docílen bude co nejlepší pořádek ve vlastním zájmu sl. odborů zajisté nutně potřebný. —

Ve schůzi *výk. výboru* ze dne 4. února t. r. bylo usneseno poskytovati na předměty půjčené na výstavu vedle morální záruky i garancii hmotnou do té výše, na jakou jsou odhadnuty a zároveň bylo obnoveno usnešení, že výdaj za dopravu objemnějších zásilek na výstavu ponese výkonný výbor.

Instalační výbor ve schůzi dne 31. ledna usnesl se na návrh p. dra Nieder'e na zásadě, že odbory krajinské mohou archaeologické předměty vystavovati i ve svých odděleních, pokud ovšem nebyly zajištěny odboru archaeologickému.

Ve schůzi *archaeologického odboru*, dne 29. ledna t. r. konané, ustanoven byl na určito systém vystavovací. Sbírky budou chronologicky sestaveny, při čemž jednotlivé země (Čechy, Morava, Slovensko) budou sice pohromadě, ale rozrůzněny různou barvou cedulek nápisových nebo jejich okrajem. Dále bylo ustanoveno, aby základním formátem tabulek byl formát menší a sice polovina formátu dříve určeného (45 : 35 cm). Barva zůstane tmavočervená (soukenný papír.)

Odbor archaeologický. Ve schůzi dne 12. února t. r. na návrh pana dra L. Niederle usneseno upustiti od přístavby pavillonu dříve zamýšlené, poněvadž pavillon v nynějším stavu svém úplně výstavě dostačí. Komise sestávající z pp. dr. Niederle, dr. J. Matiegky a B. Jelínka vyměřila místo pro skříně, zároveň navrhla tvar i jich počet, což přijato. Jest naděje, že skříně nám budou povoleny všechny dobré a bezpečné, čímž se garantuje nejlépe pp. vystavovatelům řádné vystavení i uchování věcí po čas výstavy. Upuštěno od vystavení figurin. Náklad na instalaci rozpočten na 500 zl. Na návrh p. dra Niederle rozšířil se dále výbor zvoliv si řadu členů přespolních, tak že nyní skládá se z následujících pánů: Univ. prof. dr. Woldřich (předseda), Břetislav Jelínek, kustos městského musea (místopředseda), univ. docent dr. L. Niederle (referent odboru ve výboru výkonném), dr. Jindř. Matiegka (jednatel), A. Pecenka, vrchní místodržitelský inženýr, pí. Vlasta Havelková, prof. J. L. Píč, dr. Št. Berger, Jan Pudil, býv. ředitel kníž. s'aveb. m. s., T. Miksch, majitel bankovního závodu, m.u.c. Frant. Kučera, ph. c. Jan Soukup (zástupce Společnosti přátel starožitností českých v Praze), m.u.c. Josef A. Jíra, (zapisovatel). Členové přespolní pp.: Kl. Čermák, učitel v Čáslavi, L. Červinka v Přerově, Václav Diviš - Čistecký ze Šerlinků, přednosta stanice v Pardubicích, J. Feleman, ředitel cukrovaru ve Zvoleněvsi, Fr. Franc, kustos muzea v Plzni, Jan Hellich, lékárník v Poděbradech, J. Knies, učitel v Blansku, dr. M. Kříž, notář v Ždánicích, Jan Kučera, učitel ve Veletinách na Moravě, K. Maška, ředitel reálky v Telči, J. Palliardi, kand. notář. ve Znojmě, J. Rychlý, c. k. konservátor v Jindř. Hradci, J. Slovák, maj. knihtiskárny v Kroměříři, L. Šnajdr, c. k. konservátor ve Smiřicích, dr. J. Wankl, c. k. konservátor v Olomouci. — Archaeologický odbor žádá zároveň všechna muzea i pp. sběrately, kteří vystavovati chtějí, aby předměty k výstavě určené připravili co nejdříve tak, aby mohly býti na požádání ihned zaslány. Kdo by pak z pp. vystavovatelů při instalaci pomoci chtěl, nechť se ohlásí laskavě v kanceláři národopisné výstavy. Každá pomoc bude vřele vítána.

Předseda výstavy národopisné hrabě Vladimír Lažanský daroval 2000 zl. výhradně na moravská oddělení na výstavě, když moravský sněm žádost moravských národopisných odborů za podporu vrátil finančnímu výboru. Zároveň zaslal dru Záčkovi jako zpravodaji následující telegram: „Zpravodaji o subvenci národopisné výstavy v Praze a všem řečníkům a členům sněmovny moravské, kteří řečí a hlasováním vlastenecký náš podnik čistě vědecký a kulturní proti bezdůvodnému podezřívání statečně hájili, vyslovuji srdečné díky. Odepření subvence sněmem nezmařilo nijak účastenství sesterské Moravy na výstavě československé, a bohdá podaří se vlivu všech moravských vlastenců skvělým zastoupením Moravy kulturní a národní naši jednotnost letos v Praze osvědčiti. Na oddělení moravské věnuji osobně příspěvek dvou tisíc zlatých k subvenčnímu fondu. — Hrabě Lažanský, předseda výboru výkonného národopisné výstavy československé v Praze.“

Výstavní literatura. Vydány byly „Texty moravských slavností, které pořádati se budou na národopisné výstavě československé“ pod řízením L. Janáčka, ředitele na varhanické škole v Brně. I. V Praze. Nákladem „Národopisné výstavy československé“. Tiskem tiskárny „Politik“ v Praze. Cena 30 kr.

Výkonný výbor národopisné výstavy českoslovanské v Praze zvolil na návrh kuratoria p. dr. ***L. Niederle****, docenta anthropologie na české universitě, správcem národopisného muzea.*

Zprávy spolkové.

Noví členové přistoupili:

Za člena zakládajícího:

Vysokorodý pán, pan Vlad. hrabě Lažanský, pán na Chýši atd. v Čechách.

Za členy řádné:

P. T. p. Frt. Los, rolník v Těšeticích.
P. T. p. Bořivoj Müller, žák odborné školy textilní na uměl. průmysl. škole v Praze.
Důst. p. Ant. Nevřala, kooper. v Kelči.
P. T. p. Frt. Rosendorf, inženýr. assistent na Hlubině u Mor. Ostravy.
P. T. p. Lud. Schmied, správce školy v Bezuchově.
P. T. p. Frt. Studený v Kelčicích.
P. T. p. Alois Škoda, rolník v Hnojicích.
Důst. p. Frt. Zmeškal, farář v Novosadech.

XIX. výkaz darů,

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

P. t. Josef Vaněk, vrchní inženýr v Praze			zl.	5·—
Sl. obč. záložna		v Kyjově	„	5·—
„ rol.	„	v Příkazích	„	20·—
„ rol.	„	v Dolanech	„	3·—
„ obč.	„	ve Strážnici	„	3·—
„ rol.	„	v Těšeticích	„	10·—
„ vzáj.	„	ve Znojmě	„	5·—
			zl	51·—
Zůstatek z dřívějšího účtu			„	3315·26
		Úhrnem	zl.	3366·26

Výkaz darů,

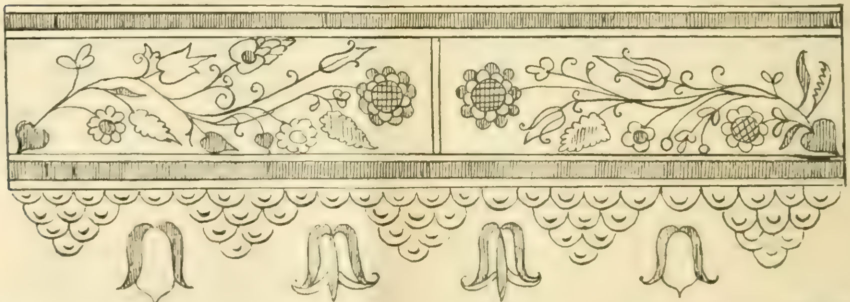
poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
P. T. p. Al. Čáp, c. k. hutní správ. v Příbrami	3 —
P. T. p. F. Štolba, c. k. prof. v Praze	—·50
P. T. sl. Al. Letovská, uč. v N. Městě	1·—
P. T. sl. K. Letovská, uč. v N. Městě	1·—
P. T. p. dr. Jos. Stránský v Přerově	1·—
P. T. p. Ig. Benýšek, c. k. profes. v Prostějově	1·—
Důst. p. J. Stryk, koop. v Dolanech	1·—
P. T. p. dr. Jan Lenoch, advokát ve Vídni	1·—
P. T. p. Čeněk Šandera, kand. adv. v Hořicích	2·—
Důst. p. Antonín Veinlich, farář ve Vranově	1·—
P. T. pí. L. Mládková v M. Ostravě	1·—
P. T. dr. Karel Katolický v Brně .	3·—
Vysokorodý p. Vlad. br. Lažanský, pán na Chýši	1·—
Sl. Ústřed. záložna rol. v Olomouci	100·—
Úhrnem . . . zl.	117·50

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma.

ČASOPIS

Expedice s [illegible]

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 47. Vydáno v srpnu r. 1895.

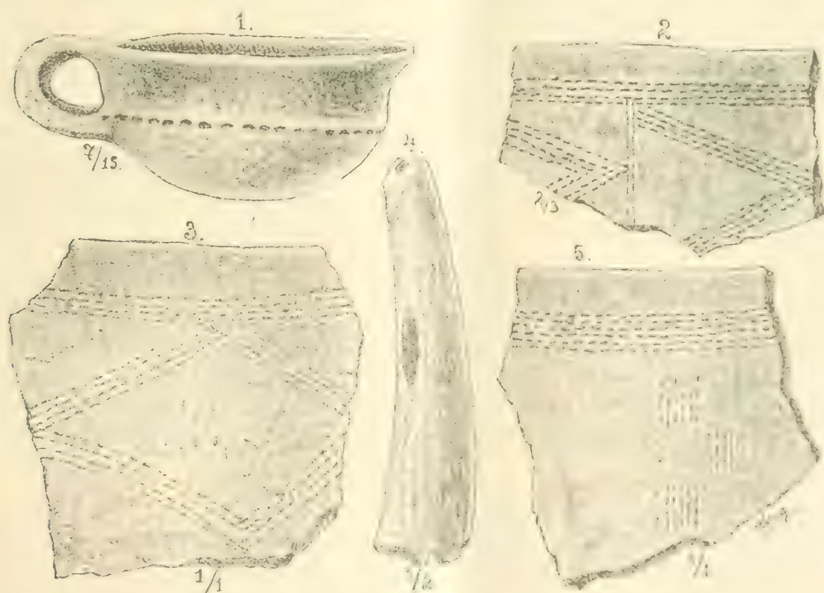
Předhistorická sídla na Znojemsku.

Podává Jaroslav Palliardi.

Sídliště nad „Mírovcem" u Grešlového Mýta.

(Dokončení.)

Keramika neolithická je zde velmi rozmanitá a vykazuje co do techniky ornamentalní téměř všechny typy, které se v mladším oddíle doby této u nás objevují.

Neolithické starožitnosti ze sídliště u Hodonic.

1. Ornament tečkovaný (tab. VIII. 1) vyskytl se na střepech válcovitého poháru se dnem oblým, z jemné tmavé hlíny zhotoveného. Na zevnější straně byla nádoba tato natřena jemnou šedavou hlínou, do níž přihroceným nástrojem nějakým vypíchány byly tečkované pruhy, totiž široká obruba pod krajem od pravé strany k levé vypíchaná a pod ní kolmé proužky, po obou stranách provázené osamělými skupinami teček pak krokve, kteréžto okrasy patrně shora dolů vypichovány byly, při čemž nástroj šikmou poněkud polohu měl. Na straně

zevnější je na jednom místě velká skvrna od černé pryskyřice vonné. — Podobný ornament tečkovaný shledán ještě na několika zcela drobných úlomcích, pak na silnějším střepu z černé, jemným pískem a drobounkými lístky slídy promíchané hlíny.

Tečkovaný páskový ornament neolithický poznali jsme ze svrchu položeného popisu sídlišť u Velkých Mašovic a v Horních Dunajovicích, a shledáme se s ním též v následujícím článku o kulturních jamách v cihelnách hodonických. Jinde na Moravě vyskytly se tečkované střepy na neolithických stanicích u Nové Vsi na Oslavě[62], u Telnic[63], Řečkovic[64], Bohuslavic[65]) a ve spodní vrstvě na hradisku Líšeňském.[66]) Podle dosavádních výzkumů jsou tudíž Řečkovice nejsevernější stanicí, kde neolithická keramika tečkovaná se objevila. Z ostatní střední a ze severní Moravy ji neznáme, ačkoli stanic neolithických tu mnoho.

Hojná je keramika tato v Čechách od Děčína až po Čáslav,[67]) a dále na sever shledáváme ji v Německu v pořičí Labe a Sály, zejména v Durinsku.[68]) Na západ zasahuje daleko, neboť hruškovitá nádoba, tvarem i ornamentem s nádobami některými, u nás se vyskytnuvšími, zcela shodná, byla vykopána v neolithických hrobech se skrčenými kostrami na Hinkelsteině u Monsheimu na Rýně.[69]) L. Šnajdr ukázal, že do Čech asi přinesena byla z pořičí středního Labe úžinou u Děčína, což zajisté velmi pravdě se podobá. V příčině Moravy lze domnívati se, že vnikla k nám z Čech od Čáslavi snad po staré stezce, později pod jménem habrsko-jihlavské známé, kteroužto Kosmas k r. 1100 připomíná a která je nepochybně původu prastarého. Domněnku tuto zakládám na tom, že keramika příslušná co do látky, způsobu zpracování, tvaru nádob, vzorů i techniky ornamentalní v Čechách a na Moravě je naprosto stejná, tak že na př. střepů z cihelny čáslavské nikterak rozeznati nelze od střepů ze sídlišť neolithických u Velkých Mašovic a u Hodonic, pak na okolnosti, že svrchu naznačená rozloha keramiky tečkované na Moravě na žádnou jinou souvislost se zeměmi sousedními neukazuje. — Při posuzování toho nelze přikládati váhy okolnosti, že v širokém pruhu země od Čáslavi až po Moravské Budějovice tečkovaná keramika schází, neboť v této krajině nebyla vůbec dosud zjištěna žádná sídliště z doby neolithické, což snadno si vyložíme, uvážíme li, že zde ještě v prvních stoletích našeho tisíciletí byl široký pomezní hvozd[70]), který v době předhistorické

[62]) Sbírka J. Kniese. [63]) [64]) Františkovo museum v Brně.

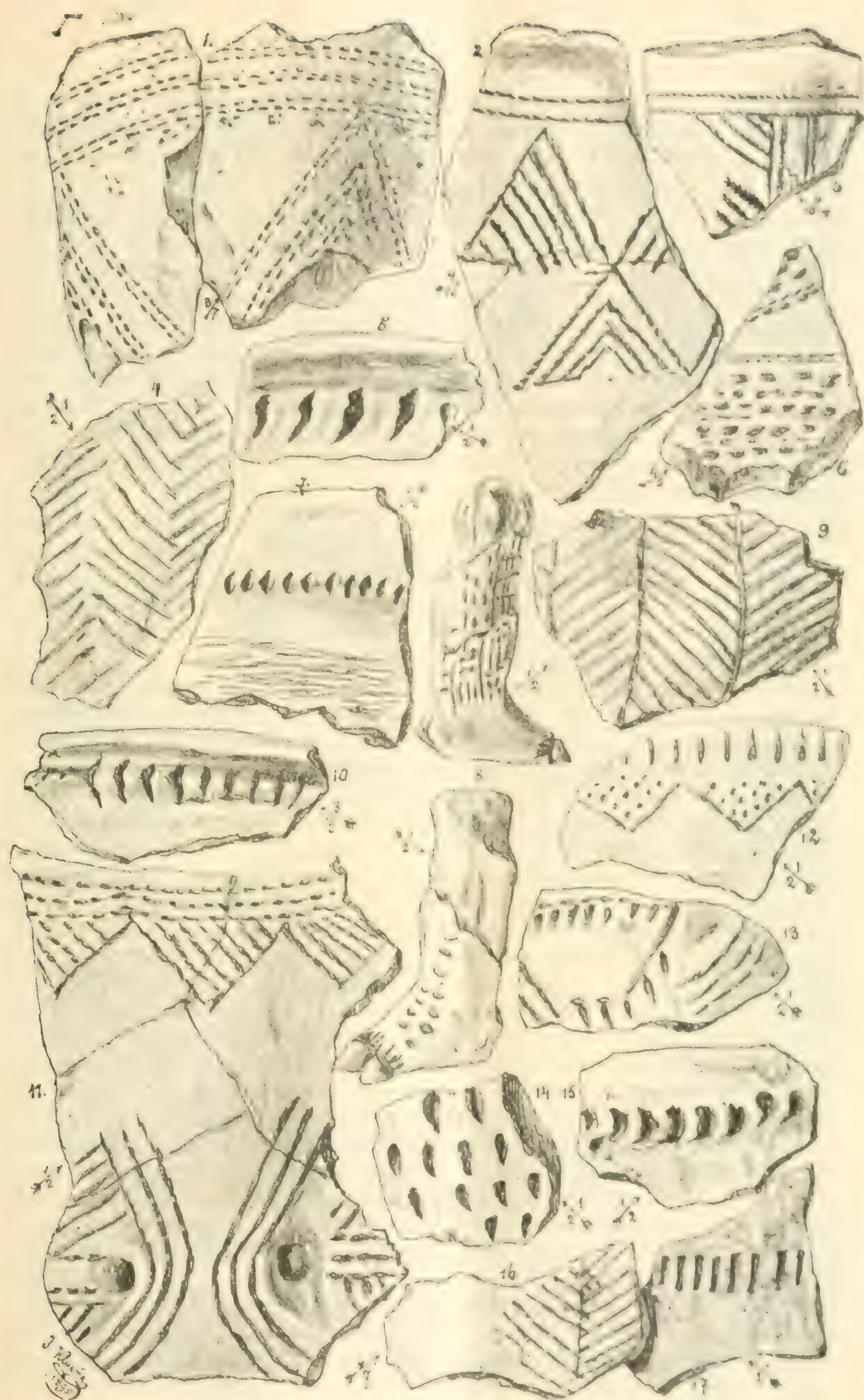
[65]) [66]) Dle sdělení dr. Martina Kříže.

[67]) L. Šnajdr: Počátkové předhistorického místopisu země České. Str. 7. a další — Kliment Čermák: Pravěká osada u nejjižnější cihelny v Čáslavi.

[68]) Dr. Friedr. Klopffleisch: Vorgeschichtliche Alterthümer der Provinz Sachsen und angrenzender Gebiete. Heft II. p. 103. Dr. A. Gotze die Gefässformen u Ornamente der neolitischen schnurverzierten Keramik im Flussgebiete der Saale. Ste. 2.

[69]) Dr. L. Lindenschmit: Die Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit. B. II. Heft VII. Taf. 1. Fig. 5.

[70]) Na tento hvozd a stezku habrsko-jihlavskou vztahuje se svrchu připomenutá zpráva Kosmova, který praví o Oldřichu a bratru jeho Lutoldu: „Magna undique coartati angustia per angustam viam, et nimis artam semitam, qua itur trans silvam ad Gabr. turpem noctu maturaverunt fugam“. (Fontes rerum bohemicarum Tom. II. Cosmæ Chronicon Boemorum. III. c. 15.)

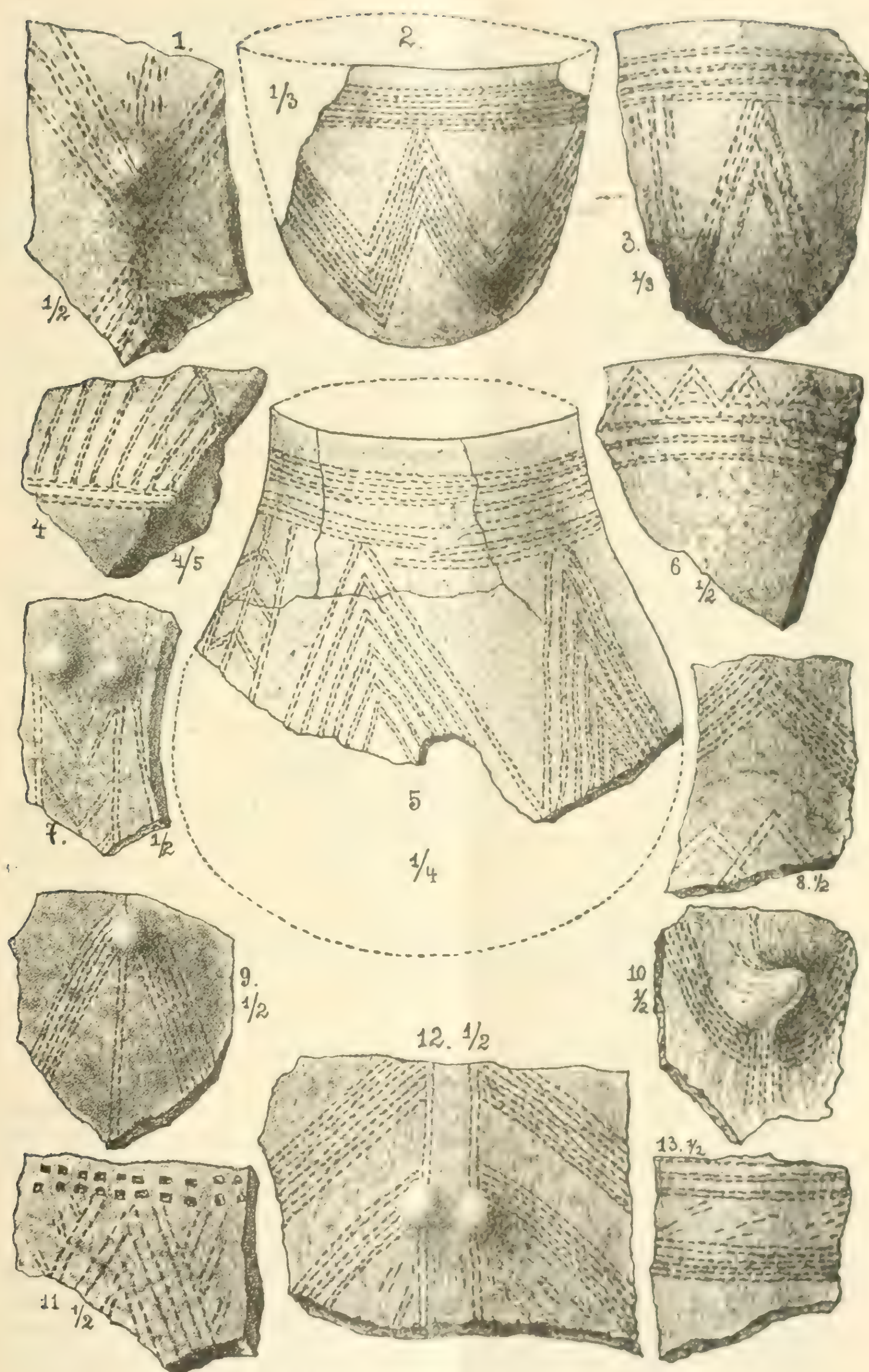
Tab. VIII. Nálezy ze sídliště nad „Mirovcem“ u Greslového Mýta.

zajisté byl ještě rozsáhlejší. Že však hvozdem tímto lidé již za dávných dob předhistorických se ubírali, toho dokladem jsou porůzné nálezy hlazených nástrojů kamenných, které se v území bývalého hvozdu pomezního tu a onde vyskytají.

2. Ornament provázkový, jenž vytvořen tím, že do měkké ještě nádoby kroucený provázek otištěn byl, spatřujeme na střípku z jemné černé hlíny, na zevnější straně ještě jemnější žlutavou hlinou natřeném. Otisky provázku jdou od levé k pravé straně. (Tab. VIII. 3). Stejnou techniku ornamentální vykazuje jiný jemný střep barvy hnědé, na němž čárkované trojuhelníky z otisků provázku složeny jsou. (Tab. VIII. 2.) Ornament tento je na Moravě řídký. Spatřujeme jej jedenáctkrát otočený na hrdle štíhlého zvoncovitého poháru, nalezeného ve vývoze u Hradiska u Kroměříže,[71]) na poháru z Nákla ve dvorském muzeu ve Vídni a řed. K. J. Maška má ve své sbírce střepy, provázkovým ornamentem okrášlené, nalezené u Zábrdovic a u Strážnice.

3. Provázkovému ornamentu na pohled podobný, avšak od něho přece zcela rozdílný je ornament, sestávající z vypíchaných teček, při němž však tečky ve spolek souvisejí žlábkem, jenž povstal tím, že nástroj při práci šikmo přiléhal a rychle veden byl, při čemž stále ním pícháno bylo. — Okrasy sestávají zde tudíž z vypíchaných rýh, které obyčejně vápnem anebo křídou vyplněny byly, čehož nikdy neshledáváme při svrchu dotčeném ornamentu tečkovaném. Ozdoba taková vyskytla se na čtyřech střepinách. — Jedna z nich pochází z větší nádoby, bezpochyby amfory (tab. VIII. 11), barvy tmavohnědé, zhotovené z hlíny jemné, avšak nedokonale vypálené, která v této technice vkusně ozdobena byla pásky a čárkovanými trojuhelníky. — Druhý střep, barvy tmavošedé, z hrubší látky, pochází též z větší nádoby a byl ozdoben řadou čárkovaných trojuhelníků. Třetí střep, barvy žluté, z hlíny křemennými zrnky promíchané, vykazuje podobný ornament, ale jen mělce vypíchaný a nedbale provedený (tab. VII. 13). Na jiném střepu z hrubé písčité hlíny barvy světlohnědé (tab. VIII. 16) jest větvičková ozdoba, provedená tím způsobem, že ku žebru, ostrým nástrojem prostě vyrytému, připojují se větvičky, sestávající z rýh vypíchaných. Na střepech zde popsaných nezachovaly se stopy po bílé hmotě, kterou okrasy takové vyplněny byly, četné střepy na hradisku křepickém vykopané dosvědčují však, že okrasy touto technikou provedené, také u nás vyplňovány bývaly bílou hmotou. Zevrubnější rozpravu o této keramice ponechávám pro pojednání o hradisku křepickém a zde připomínám pouze, že u nás dosud zjištěna byla pouze na jihozápadní Moravě a to na hradisku křepickém, na hradě znojemském a na sídlišti nad Mírovcem u Grešlového Mýta. Původu je nepochybně východního, neboť křídou vyplněné vzorky na příslušných nádobách moravských, uherských, dolnorakouských, z nákolí hornorakouských, švýcarských, z nákolí lublaňského a j. shodují se nápadně s podobnými výrobky keramickými, jež známe z ostrova Kypru a z Hisarliku. Na Moravu vnikla keramika tato buď od jihu přes Dolní Rakousy, anebo z Čech stejnou cestou jako ornament tečkovaný. Co do času přináleží do konce neolithu, kdy první počátky kultury kovové u nás se objevují.

[71]) Ve sbírce brněnského muzejního spolku.

Tab. IX. Neolithické starožitnosti ze sídliště u Hodonic.

4. Ozdobu dílem vrytou, dílem vypíchanou spatřujeme na střepině cihlové barvy (tab. VIII. 12). Pod vzpřímeným okrajem je zde pásmo, sestávající z vyrytých kolmých čárek, a pod ním běží vyrytá klikatá čára, jejížto hořejší úhly vyplněny jsou vypíchanými tečkami.

5. Tečkami a zároveň mělkými rýhami jsou ozdobeny též zajímavé zlomky z nádoby, jež měla podobu krávy. (Tab. VIII. 6, 8 *a) b.)* Z ní zachovalo se jen několik střepů z těla pak nožka, kterou s obou stran vyobrazujeme. Na nožce jakož i na jednom střepu od spodku je viděti, že soška napřed z tmavé hlíny hrubě uhnětena byla, načež nanesen jemnější, světlohnědý povlak, který teprve jak náleží vymodelován a příslušnými nepravidelnými ozdobami, jež patrně srst napodobovati měly, opatřen byl.

6. Dosti hojné jsou střepy s okrasami vyrýpanými (tab. VIII. 5, 14), většina nádob byla však ozdobena pásmy kolmých zářezů, na vysedlých hranách pod okraji umístěných (tab. VIII. 10), otisky nehtů (tab. VIII. 15) pak ornamentem ďubkovým, konci prstů anebo tupým kolíčkem vytlačeným (tab. VIII. 7) buď přímo do stěny nádoby anebo na vyvýšený, přilepený proužek. Ornamenty tyto byly obyčejné na hrncích různé velikosti s krajem vzpřímeným anebo vyhrnutým. Na nich vyskýtaly se často kromě ornamentů též pupíky kulaté, podlouhlé i kuželovité, někdy vodorovnou děrou ku provlečení provázku protknuté, pak rozmanitá ucha. Tato byla drobná i dosti objemná, tvarů obyčejných, avšak vyskytla se též ucha vodorovná, rourám podobná, jakož i trojhranné (tab. VII. 17) i kuželovité, kolmou děrou prostoupené růžky. Keramické typy tyto objevují se sice již v mladším oddíle doby neolithické, udržely se však ještě po celou dobu bronzovou a s některými změnami i v době hallstattské.

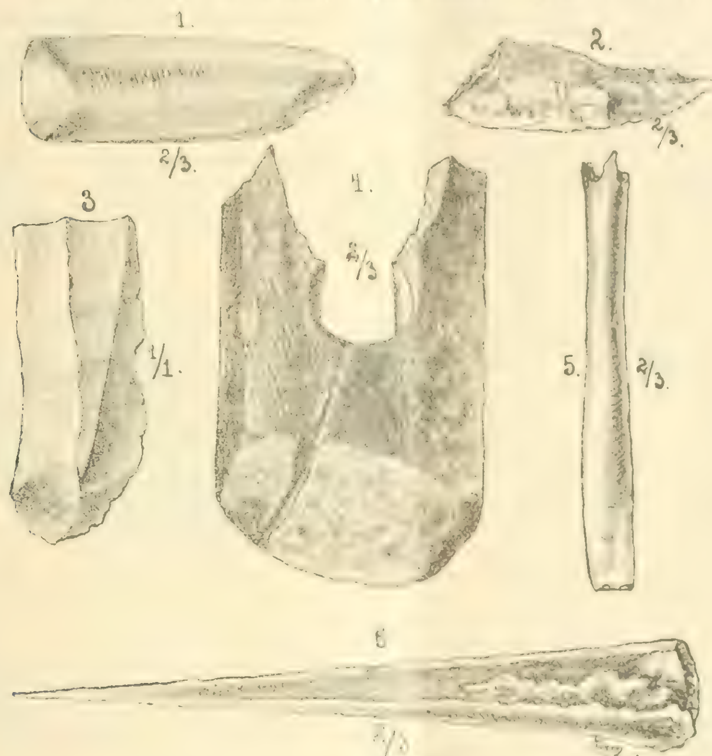
Vedle četných střepin zachovaly se též některé porouchané nádoby, na tab. V. pod čís. 1—3, 4, 6, 7, 8, 12 a 14 vyobrazené. Vyjma hladce vypracovaného poháru podoby květináče (V. 14) jsou všechny ostatní hrubě ulepené, žádná z nich není však typycká pro dobu neolithickou.

K nádobám druží se lžice hliněné dvojího typu: totiž s držadlem plným (tab. V. 9) a s držadlem rourovitým, ku zapuštění násady určeným (tab. V. 10) Lžice čís. 9. na tab. V. je z červené, písčité hlíny, nedokonale vypálená, a kuželovité držadlo její je ozdobeno mělkými a krátkými zářezy. Lžice č. 10 na tab. V. je zhotovená ze žluté, hrubé, písčité hlíny a je nápadná svojí velikostí a hmotností. Na tab. VI. spatřujeme pod čís. 11 porouchanou drobounkou lžičku s držadlem, drobnými růžky zakončeným a dírkou ku zavěšení opatřeným.

Po střepech jsou nejčelnější t. zv. přesleny hliněné, jichž celkem 120 vykopáno bylo. — Jednoduché výrobky tyto nelze roztříditi na starší a mladší, nebot ani látka, ani tvar, ani ozdoby neposkytují k tomu dostatečných známek, že však část jich neolithické kultuře patří, o tom není pochybnosti, neboť podobné předměty známe též z různých stanic čistě neolithických. — Jsou to vesměs výrobky z hlíny, křemenným pískem promíchané, celkem prostředně vypálené, a podobají se kuželům jednoduchým i dvojitým, ze společné půdice opáčným směrem vybíhajícím, sploštělým koulím i plochým kotoučům. Některé, zvláště ony velikostí a tíží svojí nápadné, jsou (ale vždy toliko na jedné straně) ozdobeny vrytými paprsky, klikatými čarami (tab. VI. 2, 21, VII. 3) anebo okrasami

vtlačenými a vypíchanými (tab. VI 1, 1. 24). Menší přeslen jeden je okrášlen jemnými otisky nehtu (Tab. VI. 23.) K čemu předměty tyto byly, nevíme bezpečně. Prohlašujíce je mahem za přesleny, chybujeme, poněvadž by se k účelu tomuto hodily jen ony s otvorem dosti širokým, aby vřeteno prostrčeno býti mohlo, kdežto u mnohých bývá otvor k tomu příliš těsný. Velká část jich sloužila asi ku ozdobě, ovšem dosti neúhledné a pro tíži svoji často i velmi nepohodlné.

Z předmětu hliněných zasluhují ještě pozornosti malá, často neforemně uhnětená kuželovitá závažíčka, v ose zcela úzkou děrou prostoupená (tab VI. 10) pak hrubá, vejčitá závaží. (Tab. V. 13.) Závaží

Neolithické starožitnosti ze sídliště u Holonic.

tato jsou z hrubé hlíny, barvy cihlové, a měkknou ve vodě. Že jsou to závaží od stavu tkalcovského, je domněnka, která ze spisu do spisu přechází z pouhé zvyklosti. Nám jsou prostě závažími, jejichžto účel na ten čas bezpečně vyložiti neumíme.

*

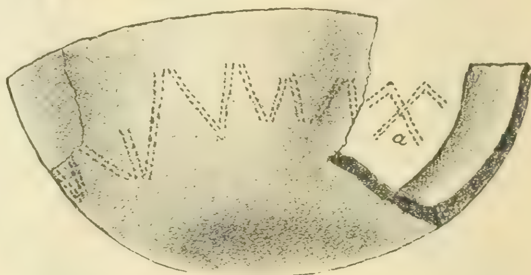
Z pojednání svrchu položeného vysvítá, že sídliště nad „Mírovcem“ vzniklo na sklonku doby neolithické a že udrželo se až do mladšího oddílu doby bronzové. Obyvatelé zdejší zůstali však až do zaniknutí sídliště při kultuře neolithické, což snadno si vysvětlíme, uvážíme li, že sídliště toto vzdáleno bylo intensivnějšího působení pokročilejších kultur, které zde pouze prostřednictvím nejbližších sousedů účinkovaly a celkem jen nepatrné stopy zanechaly.

Kulturní jámy u Hodonic.

Na severní straně Hodonic je hned při dědině rozsáhlý hliník, několika majitelům patřící, v němž od mnoha let při skopávání hlíny objevují se tmavé průřezy jam se zbytky předhistorickými. Jámy tyto jsou pokryty nestejně silnou vrstvou černé hlíny, které dle toho jak terén stoupá neb klesá na mohutnosti přibývá neb ubývá, tak že síla její kolísá od 35 do 135 cm., při čemž největší tlouštka připadá asi na prostředek. Z toho je patrno, že původní povrch tvořil zde malou kotlinu, poněkud výše položenou, než-li jsou nynější Hodonice.

Na jižním konci hliníku, hned u dědiny byl pod pruhem ornice, zde 30 cm. silné, objeven 6·5 m. dlouhý zbytek popelnaté kulturní vrstvy směrem ku dědině vzrůstající tak, že na zachovaném konci byla na metr. — Kulturní vrstvu tuto dal jsem r. 1890 prokopati, při čemž se ale objevilo, že je zcela jalová.

Poněvadž výzkumům na sídlišti tomto vykonaným jen v tom případě důležitosti přikládati lze, když s náležitou přesností a obezřelostí vykonány byly, dovoluji si zde připomenouti, že material odtud pocházející nejsou pouze nálezy po cihlářích nasbírané, nýbrž, že z převážné většiny jsou kořistí badání soustavného, jež po mnohá léta na sídlišti tomto konám. Již roku 1890 dal jsem zde prokopati celou řadu jam kulturních a na to zařídil jsem věc tak, že o každé jámě, na niž cihláři při práci udeří, ihned vědomost obdržím, načež jámu příslušnou dle potřeby sám prozkoumám. Následkem toho jsou okolnosti níže uvedené, byť v mnohém ohledu i překvapovaly, přesně zjištěny. — Toto uznal jsem za potřebné doložiti z té příčiny, poněvadž k nálezům z cihelen ohlašovaným dlužno přihlížeti s náležitou opatrností, jelikož v cihelnách často nasbírán bývá material nestejného stáří, od cihlářů pomíchaný, z čehož pak nemilé zmatky a chybné úsudky vznikají.

Mísa ze sídliště u Hodonic.

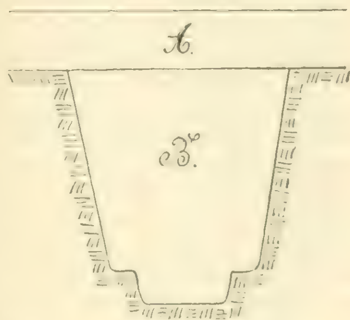
A) Jámy neolithické.

Pokud jsem dosud pozoroval, obmezují se jámy tyto na cihelnu p. Ondřeje Loydla, zaujímající jižní část hliníku. — Hned při první návštěvě i později nasbíral jsem v zemi od cihlářů na pole do prostřed hliníku navezené, četné pro neolith typické střepiny z nádob s ornamenty tečkovanými, z nichž některé na tab. IX. pod. č. 1—4, 6—11 a 13. vyobrazeny jsou. Střepiny tyto pocházejí, pokud to ze střepů poznati lze, z pohárů a jsou zhotoveny z jemné černé hlíny. Na povrchu bývají někdy potaženy tenkou vrstvou žlutavé neb šedé hlíny, kterážto velmi pečlivě uhlazena byla; jiné jsou černé a lesklé. Na jednom střípku jsou uvnitř stopy nátěru rudou hlinkou provedeného. — K této keramice náleží i kus plytké mísy, ze žluté hlíny (obr. na str. 96.) Mísa tato byla zevně

ozdobena vypíchanými krokvemi, uvnitř pak na dně vypíchanými skříženými háčky (a). Z ostatních sesbíraných střepů lze do neolitické doby položiti hrubé střepy z baňatých hrnců se vzpřímeným okrajem, ozdobené věncem vtlačených důlků anebo důlkovanými proužky, střep posetý důlky pomocí nehtů vyrýpanými a tlustý střep z mísy, polokouli podobné, bez ozdob, který látkou podobá se střepům tečkovaným. Mezi střepinami těmito nasbíral jsem též některé jiné předměty, které z těch samých jam, z nichž střepiny uvedené dobyty byly, pocházeti mohou. Předměty tyto jsou: nožíky a škrabadlo ze světlého i namodralého, pazourku podobného rohovce, kus rohovce, z něhož úzké rovné třísky odštěpeny byly, jiné úlomky křemenné, koule z červeného železitého křemene na jedné straně otlučená, větší kus spracovaného křemence, podlouhlý čtyřboký brousek z amfibolitové břidlice, přiostřený plochý kus svoru, polovice válcovitého, v díře přeraženého kladívka, zlomek z menšího kladívka z amfibové břidlice, jehožto díra patrně s obou stran vrtána byla, špičák z parohu jeleního, na konci obroušený, srnčí paroh, hladidlo kostěné s ostřím na způsob dláta a šidlo kostěné. (Obr. 2, 3, 5 a 6 na str. 95.

Sám prozkoumal jsem tři jámy neolithické a ze čtvrté ohledal jsem zbytky.

První jáma byla kotlovitá, na metr hluboká a tolikéž široká a obsahovala popelnatou hlínu, tlusté neozdobené střepy z malé kulovité nádobky, nepatrné úlomky nožíků z hnědého pazourku pak zlomek mlatu z amfibolové břidlice, který byl tak rozbit, že zachovala se celá prostřední vrstva mlatu i s dĕrou.

Kolmý řez neolithické jámy na sídlišti u Hodonic.

Druhá jáma byla zajímavá tvarem i obsahem. Kolmý průřez spatřujeme na str. této a příčný řez její tvořil ellipsu, vykazující při kraji průměry 2·00 a 1·43 *m* Dolík na spodě měl průměry 0·60 a 0·25 *m*. — Jáma tato byla naplněna černou hlinou, v níž nalezeny byly rozbité kosti ze skotu, tečkované střepy z velké hruškovité nádoby z jemné hlíny, barvy světlohnědé (tab. IX. 5), černý tlustý střep z jemné hlíny, tečkovaným ornamentem a dvěma pupíky ozdobený (tab. IX. 12), nožík ze šedivého achátu, bílými pruhy prostoupeného, úštipek rohovcový, dva kusy z robitého čtverhranného kladívka z černého amfibolitu, které se k sobě hodily, (obr. 4. na str. 95.) pak úzké podlouhlé a po jedné straně zcela ploché dlátko ze stejného nerostu, zajímavé z té příčiny, poněvadž podobné, na jedné straně ploché nástroje kamenné také jinde provázejí tečkovanou keramiku neolithickou. (Obr. 1. na str. 95.[72])

Třetí jáma, nepochybně též neolithická, byla za mé nepřítomnosti dělníkem z větší části vybrána, tak že jsem pouze zbytky její ohledati mohl. Zbylý průřez ukazoval, že jáma prostřední velikosti, asi přes metr hluboká, ku středu se súžovala, načež opět zvolna ke dnu stávala se širší. Naplněna byla černou hlinou, a v ní vyskytly se hrubé písčité střepy z velké nádoby z tmavé hlíny, na zevnější straně

[72]) Dr. A. Götze l. c. str. 5. a 6.

světlohnědé a velmi drsné, pak zajímavý klínek z jasně zeleného jadeitu, o němž jsem v č. 24. časop. vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci stručnou zprávu s vyobrazením podal. — Sekyra tato byla přeražena a v lomu opět uhlazena, tak že na místě ostří spatřujeme nyní rovnou plochu, z čehož souditi lze, že v nynější podobě sloužila za hladidlo. Zhotovena je z valounu, jehožto nerovný povrch broušením zcela odstraněn nebyl. Že to je jadeit, bylo zjištěno drobnohledným zkoumáním, jež provedl professor Arzruni v Cáchách[73]). Specifická váha nerostu obnáší 3·327 a tvrdost vykazuje 7 stupeň.

Čtvrtá jáma, nepravidelně nálevkovitá, byla naplněna černou hlinou a byla pokryta 86 *cm.* silnou vrstvou, z níž připadalo 30 *cm.* na světlejší hnědou ornici se střepinami novověkými a 50 *cm.* na tmavou vrstvu kulturní. Na kraji t. j. na rozhranní vrstvy kulturní a žlutky cihlářské byla jáma 144 *cm.* široká a zasahovala do žlutky 43 *cm.* hluboko. V hlíně, jámu vyplňující, vyskytly se rozbité kosti ze skotu, pak z kozy neb ovce, dva špičáky z parohu jelenního, jeden z nich s nepravidelnou podlouhlou děrou (str. 89. obr. 4), jemné šídlo kostěné, 10 *cm.* dlouhé, z úlomku hnátu menšího ssavce pečlivě přibroušené, dva oštípané kusy hnědého, pazourku podobného rohovce pak četné střepiny dílem hrubé s kuželavitými pupíky, dílem jemné šedé i leskle černé, vypíchanými vzorky okrášlené. (Str. 89. obr. 1, 3, 5.) — Též vrstva kulturní nad jamou i na 2 *m.* kolem jámy obsahovala kosti zvířecí a význačné tečkované střepy. Z několika střepů, jež cihlář za mé nepřítomnosti z kulturní vrstvy nad jámou vydobyl, podařilo se sestaviti úhledný šálek s kulatým dnem, sploštělým ouškem a vypíchanou okrasou (str. 89. obr. 1), zhotovený ze šedé, dosti jemné hlíny, ale nedokonale vypálený. Asi půl metru od jámy vybral jsem z kulturní vrstvy též lesklý černý střep, dírkovaný jako cedník, pak kus hnátu ze skotu ze čtyř stran silně sříznutý.

(Pokračování.)

Jména osad moravských na -any.

Vysvětluje prof. dr. Fr. Dvorský.

názvech osad našich mnoho již bylo psáno a to různé hodnoty, buď rozumného a správného, ale ještě více nesprávného, ba i směšného. Mnozí, již se dali vésti pouhým zvukem slova, ať si dobře českým neb německy zkomoleným, podávali nám výklady prapodivné, ba nesmyslné. „Unčov“ pocházel jim z Hundsdorfu, „Kvasice“ jsou prý ztočený Quadensitz, zakladatel „Boskovic“ nechtěl chodit bosko více, v „Tupesích“ tu psy knížecí nalezli a v „Sudoměřicích“ měli vína na sudy a obilí na měřice. Takovému a podobnému řádění nepovolaných etymologů učinili konec na slovo vzatí badatelé Vocel, Miklosič a jiní,

[73]) Podrobný popis klínku jakož i zpráva prof. Arzruniho o drobnohledném ohledání jsou obsaženy v pojednání mém: „Zwei neue Jadeitobjekte in Mæhren,“ jež jsem r. 1889 předložil kongressu anthropologickému ve Vídni. (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 1889 [178] a násl.

a co se týká názvů moravských osad, zvláště zasloužilý archivář V. Brandl, jenž v „Obzoru“ z roku 1885 a v „Knize pro každého Moravana“ z roku 1892 na sta jmen našich osad vysvětlil. Sleduje jeho výbornou práci, německy o ní pojednal professor znojemského gymnasia Juliu Wisnar. Ale přes to přese vše ještě všelicos v tomto oboru jest probadati, prozkoumati a poopraviti. Chybou hlavní a podstatnou bývá, že i do jmen, patrně odvozených od osob a míst, vkládá se mylné význam kmene původního. Chci uvésti na doklad několik případů. Brandl a po něm Wisnar kladou do jedné řady osadní jména „Tuří“ a „Tuřany“, odvozujíce obě jména od slova „tur“. Ale výklad ten hodí se jen ku jménu prvnímu; každý rád přisvědčí tomu, že Tuří jest odvozeno od tur, tak jako Zubří od zubr, naznačujíc místo, v jehožto okolí zdržovali se tuři. Vykládajícímu však název „Tuřany“ nedostačí poukázati pouze ku kmeni „tur“, nýbrž a to hlavně k tomu, že Tuřany jest accus. místo nom. Tuřané, což značí obyvatele, pocházející z osady, která slula Tuří, Turá neb Tuřice. Objasňujíce význam osadní „Ratišovice“ chybujeme, stanovíce původ od kmene rat-, což znamená válku; postačí uvésti, že Ratišovice původně zněly Vratišovice, kteréžto slovo odvozeno jest od osobního jména Vratiš neb Vratislav. Podobně u jména „Sulkov“ mělo se toliko poukázati na osobní jméno Sulek neb Sulislav, u „Mařatic“ na Mařatu, nikoliv na Mařanu neb Moranu. Co vlastně osobní jména Vratislav, Sulislav, Mařata a j. znamenají, to přesně nenáleží k výkladu jmen místních; o tom se má pojednati u jmen osobních. Nebude tedy zbytečno, když, zachovávaje přesně stanovisko shora uvedené, pokusím se vysvětliti některá moravská místní jména.

Pojednání toto zahrnuje v sobě jen jména osadní na -any a s nimi sdružená na -ánky, jichž jest na Moravě přes 70.

Že Brňan označuje obyvatele Brna, Olomučan obyvatele Olomouce, o tom nikdo nepochybuje. Příponou an*) (vlastně jan) označuje se tedy obyčejně obyvatel některého místa, po případě i celé země (jako Slezan, Polan, Rakušan), neb menšího kraje (na př. Podhořan), ano i poříčí (na př. Moravan, což označuje též obyvatele celé země Moravy.) Máme-li tedy vyložiti jméno osadní na any, buďme ujištěni, že jméno to zpravidla odvozeno jest od jiného jména místního, řidčeji pak od jména řeky, neb celého kraje. Osady nesoucí taková jména povstaly kolonisací: Do kraje buďto posud neobydleného neb zpustošeného povoláváni byli obyvatelé odjinud, z blízka i z daleka, aby zde osady buď zakládali, buď zpustlé obnovovali. V obou pak případech brávaly osady jméno od přistěhovalců; někdy tito byli ve válkách ukořistění zajatci.

Všimneme-li si blíže krajů, kde osady na „any“ především se vyskytají, shledáme, že jsou to kraje úrodné; na horách zřídka kde takovou osadu nalezneme. V hejtmanstvích jihlavském, velko-meziříčském a valašsko-meziříčském není jediné osady na „any“, v hejtmanství třebíčském jsou dvě na Náměšťsku a jedna z nich v malebné poloze u řeky Oslavy; za to je jich v hejtmanství kyjovském 6, v kroměřížském 7, ve vyškovském 8 a nejvíce jich, totiž 11, má okolí olomucké. Z toho je patrno, že velká většina osad těch pochází z obnovení bydlišť starších, která

*) Místo přípony an užívá se někdy přípony ák: Pražák místo Pražan, Brňák místo Brňan, Slezák místo Slezan a. t. d.; na Slovensku říkají Moravanu též Moravčík. —

válkami vypálena zpustla. Doba jich založení jest různá: některé sahají do dob předhistorických, jsouce jmenovány již na nejstarších listinách, na př.: Brňany, Hrušovany, Osvětimany, Olšany, Obřany, Topolany, Tuřany, kdežto jiné na př. Němčany, Norberčany náležejí stoletím pozdějším; do dob nejnovějších nepatří ni jedna. O podrobné tvorbě těchto jmen nemůže zde býti řeči; to ponechávám pánům odborníkům; toliko přípona, která zní vlastně „jan" připíná se přímo ku kmenu, má-li osada jméno patronymické na ice; na př. obyvatelé Kunovic jsou Kunovjané, Němčic Němčané. Po měkkých a obojetných souhláskách vysouvá se „j", tvrdé souhlásky předcházející se změkčují, tedy obyvatelé Lukova jsou Lukované, obyvatelé Oseku Osečané; osada beroucí původ z Lukova sluje Lukovany, z Oseku Osečany.

Vystihnouti původní osadu, ze které vzala počátek svůj kolonie na „any", není vždy snadno, neboť mnohým osadám jsou jména buď stejná aneb podobná, ze kterých totéž slovo na „any" odvoditi možno, některé mateřské osady dávno již zanikly, mnohé pak hledati sluší v krajích vzdálených, v Čechách, ve Slezsku, v Polsku, na Slovensku, snad i jinde. Z toho též vysvítá, že osady na „any" mladšího jsou stáří, nežli osady, ze kterých kdysi obyvatelé jejich pošli: Brňany jsou tedy mladší osadou Brna, Dubany (u Prostějova) mladší osadou než Dub (u Olom.), odkud obyvatelé Duban bezpochyby původ svůj měli. Jen vodítek shora uvedených jsem se přidržel, podávaje v následující stati vysvětlení topických jmen moravských na „any":

1. Bilany (u Kroměříže); Bilan jest obyvatel pocházející z osady Bílého (Čechy), Bílenic (Čechy), Biliny (Čechy), Bilic (nyní Bilsko ve Slezsku), též z Bělé, jichžto máme na Moravě 3, v Čechách 24.

2. Bystrovany (u Olomouce); ve Slezsku a v Čechách jsou osady Bystré, odkud odvozeno české Bystřany, Bystrovany dají se odvoditi od polské osady Bystrovice (hejt. Jaroslavské).

3. Bítovánky (u Želetavy), obyvatelé hradu Bítova; v Čechách též Bítov, Bítovany a Bítovánky.

4. Borkovany (u Hustopeče) odvoditi se dá od Borkovce (u Tišňova), aneb od Borkova (Čechy), (Borkovany, předměstí Třeboně) a Borkovic (Čechy).

5. Brňany (u Vyškova), obyvatelé původem z Brna; v Čechách též Brno a Brňany.

6. Bukovany (u Kyjova, u Olomouce) dá se odvoditi od Bukova (u Bystřice nad P.), Bukové (u Protivanova, u Jihlavy); též ze slova Bukoviny (u Křtin) a Bukovic (u Tišňova, u Šilberku); v Čechách: Bukovany 2krát, Bukov 3krát, Buková 12krát, Bukovice 2krát, Bukovina přes 20krát.

7. Chrášťany (u Kroměříže) buď z Chrastic (Kratzdorf u St. Města), neb z Chrásti, kterých v Čechách jest 16; Chrášťan jest tam 10; na Moravě jmenovala prý se osada pod hradem Cornštejnem Chrášťany.

8. Dolany (u Olomouce) může ovšem značiti osadníky pocházející z nižin, ale též pocházející z osad, které se jmenují „Důl" neb „Doly" na příkl. Suchý Důl (Zauchtl), Doly u Búzova, Vlčí Doly u Pavlovic. V Čechách jest 15 Dolan a asi 10 Dolánek.

9. Drahany (u Plumlova); obyvatelé pocházející z Drahanovic (Mor.), neb Drahanic (nyní Drahenice v Čechách).

10. Dubany (u Prostějova) odvozeno od Dubu (u Olomouce); srovnej troje Dubany, 7 Dubů a Dubou v Čechách.

11. Dubčany (u Litovle) odvozeno od „Dubek", „Dubeč", „Dubeček", „Dubičná" vesměs v Čechách.

12. Dubňany Horní a Dolní (u Krumlova) odvozeno od osady Dubiny (Čechy). Dubiňan zkrác. Dubňan.

13. Dukovany (okr. Hrotovický). Osady, ze které by pocházeli obyvatelé zvaní Dukované, v zemích koruny české není. V Pomořanech nedaleko Štětína jest ves Dukov, v Uhrách jižních Dukovec. Též možno, že ze všech těchto slov po *u* vysunuto ł, tak že by mělo vlastně zníti Dułkov, Dułkovany.

14. Habrovany (u Nov. Rousínova) odvoz. od Habrové (v Č. 4krát, kde jsou též Habrovany); u nás Habrůvka.

15. Hájany (u Brna) a Hájanky (u Tišňova) odvozeno od osady Háj neb Háje; Háj (u Opavy). Mokrý Háj u Skalice na Slovensku; v Čechách asi 20 osad Háj a Hájů, též Hájany (u Blatné).

16. Hlubočany (u Vyškova*); na Moravě máme Hluboké 5krát, též Hlubokou a Hluboček.

17. Hodolany (u Olomouce), ve starších listinách Hodoňany poukazují k pův. obyvatelstvu z Hodonína neb z Hodonic (u Znojma).

18. Hovorany (u Čejče) mohou býti obyvatelé původem z Hovůrky (samota v Čechách), neb z Hovořovic (u Brandýsa na Labi) neb z Hovorova, osady, která stála na místě nynějšího Potvorova či „Podvorova" nedaleko Hovoran.

19. Hradčany (u Prostějova, Tišňova, Lipníka) dá se odvoditi od slov Hradec, Hrádek, Hradečná; v Čechách jest Hradců a Hrádků plno, čtyři osady a část Prahy nesou jméno Hradčany.

20. Hrušovany (u Židlochovic a u Jaroslavic) odvozeno od Hrušov (2 vsi v Čechách) neb Hrušová ves (Čechy); v Haliči jest 9 Grušovů, 2 Grušovky a 1 Grušovice; v Čechách Hrušovany dvoje.

21. Jabloňany (u Boskovic); obyvatelé z Jablonné (město v Čechách), neb z Jablonného (městečko v Čechách); na Moravě máme Jabloňov u Rožné a u Rudy nedaleko Vel. Mezříče (tento r. 1407 též Jablonné zvaný.)

22. Jezeřany (u Krumlova) původ mají z Jezera u Pozořic; v Čechách též osada Jezero a několik samot toho jména.

23. Kelčany (u Kyjova), osada založena z Kelče neb z Kelčic (u Prostějova).

24. Klečany (dvůr, dříve ves u Nedvědice) značí obyvatele buď z Klece (ves u Třeboně v Čechách), buď z Kletečné (u Humpolce v Č.) neb z Kletečného, odkud Kletčan či Klečan; v Čechách jsou dvoje Klecany.

*) Píšeme dle starého způsobu Vyškov a nikoli Vícekov, odvozujíce slovo od osobního jména Vyšek, což jest zkráceno z Vyšata jako Slavek ze Slavata, Lovek z Lovata, Hodek z Hodata atd.

25. Komořany (něm. Gundenau u Vyškova) odvozeno od osady Komora (ve Slezsku 2, v Haliči 1); srov. v Čechách Komorovice a též Komořany ves a zámek u Prahy.

26. Koryčany (městečko v hejt. Kyjovském) možno odvoditi od osad jména Koryto neb Koryta (oboje v Čechách, kdež i ves Koryčany a ves Koryt); na Moravě snad trať Koryto u Bzence nedaleko převozu Strážnického připomíná zaniklou osadu. Koryčan může též značiti obyvatele Korytné.

27. Kostelany (u Hradiště a u Zdounek), obyvatelé původem z Kostela neb i z Kostelce. Na Moravě: Sekyř Kostel (nyní Podivín), Olbram Kostel a Kostelců několik.

28. Kozlany (u Náměště, u Bohdalic) odvozeno od osad, jimž jméno Kozel neb Kozlov; srovnej Kozel, město v Pruském Slezsku, Kozel (město a zámek v Čechách a ves u Brandýsa v Čechách), tamtéž 4 osady Kozly. Kozlany u Náměště vzaly přímo jméno od hradu Kozlova, asi půl hodiny vzdáleného.

29. Kožušany (u Olomouce) odvozeno od Kožušic (u Střílek).

30. Krčmany (u Olomouce) odvozeno od osady Krčmy; Horní a Dolní Krčma u Mohelnice, v Čechách 3 osady toho jména. Chybně píše se táž osada nyní Krčmáň.

31. Křižánky (u Německého) zněly původně Křižany a jsou odvozeny od Kříž neb Křížek. V Čechách Sv. Kříž ves a Křížek, u nás jediná samota Kříž u Nov. Města.

32. Lašťany (u Šternberka); poblíž Unčova jest osada Lasky neb Lazce německé, z toho odvozeno Laščané neb novočesky Lašťané; u Olomouce jest ves Laska, v Čechách ves Lásko a 2 osady Lazec. (Od Lazců neb Lazce odvozeno mělo by se psáti Lažčany).

33. Lažany (u Mor. Budějovic, u Blanska, u Mor. Třebové) a Lažánky (u Blanska, u Veveří Bytyšky) odvozeno od jména Láz (osada u Mor. Budějovic) neb Láze (ves u Val. Meziříče); též dvě osady ve Slezsku jsou jména Láz. V Čechách jest Lažan a Lažánek přes 10.

34. Lešany (u Plumlova) dá se odvoditi od Lešné místo Lešňany. Lešná zámek u Fryštáku, ves u Val. Meziříče; v Čechách jsou Lešany troje a jedny Zalešany, což bezpochyby odvozeno od Zálesí.

35. Lipňany (u Olomouce, u Rouchovan) buď poukazují k Lípě (u Holešova) místo Lipjany, buď k Lipině (jedna u Mor. Ostravy, jedna u Val. Klobouk, jedna u Opavy). V Čechách mají troje Lipany; Lip, Lipin, Lípí a Lipnic mnoho.

36. Litavany (u Hrotovic); obyvatelé původem buď od říčky Litavy, buď z osady Litavy u Doubravníka.

37. Loučany (u Náměště na Olomucku). Loučané nejsou, jak se obyčejně vykládá, vždy obyvatelé luk, nýbrž též osadníci pocházející z Louky; osad tohoto jména jest několik (u Litovle, u Jihlavy, u Znojma).

38. Lukovany (u Zástavky poblíž Rosic), jichž obyvatelé pocházejí buď z Lukova (u Fryštáku či u Vranova), neb z Lukové (u Brodku). V Čechách Lukov se vyskytuje 3krát, Luková 2krát.

39. Mělčany (u Dolních Kounic) odvozeny od osadního jména Mělč (ve Slezsku okres Vítkov). V Čechách též jedny.

40. Medlany (nyní Medlánky u Brna) odvozeno od osady Medly (u Unčova).

41. Milovany (u Podštátu) lze odvoditi od Míloví (u Německého), od Milovic (u Zdounek). V Čechách jsou osady: Milov, Milovy a Milovice. Německý název „Milbes“ jest zkomolený starý český lokál *ás* přehlásený v *és*.

42. Moravany (u Brna, u Kyjova) byly osazeny obyvateli od řeky Moravy; v Čechách, kdežto mají dvoje Moravany, značí obyvatele z Moravy vůbec neb z osad Horní a Dolní Moravy (okres: Králíky). Srovnej u nás Čechy, Prusy, Charvaty. Německý název „Morbes“ jest zkomolený lokál.

43. Moravičany (u Mohelnice); obyvatelé řeky Moravice, jak za stara Moravu jmenovali; může býti též odvozeno od osady Moravice (u Bruntálu, Krumberka a Rymařova) též od osady Moravce.

44. Naloučany (u Náměště nad Oslavou) jest utvořeno z osadního lokálu „na louce“ jak v starých listinách jména osad často se vyskytují: na př. Na Vraně, na Mirině, na Ctiměři. „Na Louce“ jmenovali se krátce Stošíkovice na Louce (u Znojma). Samot jmenovaných „na louce“, „na lukách“ jest dosti.

45. Němčany (u Slavkova) značí obyvatele původem z Němčí neb z Němčic, kterých máme na Moravě několik. V Čechách též jedny Němčany.

46. Nemilany (u Olomouce) mají původ z Nemil u Zábřeha.

47. Nemojany (u Vyškova) dají se odvoditi vlastně od osady Nemojic, kteréhožto jména osady ani na Moravě ani v Čechách nemáme, tu pouze části osad jména Nemojov se vyskytují. Zdá se nám, že buď Nemojany jest v mluvě lidu změněno místo Nemoťany neb Nevojany, vždyť Nemotice a Nevojice jsou na blízku, aneb naopak, že osada Nevojice má zníti Nemojice, poněvadž osobní jméno Nemoj ještě v Brněnských deskách přichází, Nevoj však nikoli, nýbrž Návoj (v Podlažickém nekrologu).

48. Norberčany (u města Libavy), osada německá, založena bezpochyby za biskupa Brunona. Kolonisté z okolí Norimberka pocházející nazvali novou osadu Nürnberg, naši předkové zcela správně Norberčany místo Norimberčany.

49. Obřany (u Brna a hrad rozvalený nedaleko Hostýna). Jméno Obřany zvláštním jest zahaleno nimbem z té příčiny, že nad Obřany u Brna rozsáhlá dvě hradiska s velmi zajímavým pohřebištěm žárovým se rozprostírají. Archivář Brandl věnoval v Obzoru z r. 1885 výkladu toho jména přes tiskovou stránku. Výsledek badání jeho jest ten, „že jméno to dáno hradům podle památky na Obry t. j. Avary, kteří dříve tam své ležení měli. Neboť místní jména tvořená příponou an (starosl. janin) buď od osobních neb národních neb appellativních jmen naznačují místa, kde se nacházela osoba, neb národ, neb předmět, které kmen toho kterého slova vyjadřuje a tak naznačují Obřany místo, kde kdysi Obři t. j. v našem případě Avaři byli.“ My vysvětlujíce jména na an zcela jednoduchým způsobem, s panem archivářem v tom souhlasiti nemůžeme. Kdyby zde byli sídleli Obři, lid náš byl by nazval osadu

Obry a nikoliv Obřany; neboť Obřan není Obr. Také by se byly na Obřanech nějaké památky archaeologické po Avarech zachovaly, posud však nebylo objeveno ni jediné. Jest nám tedy poohlednouti se po jméně místním, ze kterého by se slovo Obřan odvoditi dalo. A tu připadá nám jméno osady Obřic v Dolních Rakousích u samých hranic moravských; obyvatel Obřic jest Obřan. Osazení Obřan mohlo se státi za dob, kdy Dolní Rakousy byly obydleny lidem naším a s Moravou souvisely. Teprvé do jména Obřice t. j. Obříci či malí Obři mohli bychom vložiti to, co vkládá pan archivář do slova Obřany. Ostatně dají se Obřané též odvoditi od osady Obora, jichž máme v Čechách 10, u nás jednu. Obyvatelé Obory jsou Obořané, což rychle vysloveno s vysutým *o* dává Obřané. I Němci chtěli pro sebe jméno Obřany ukořistiti, chopivše se starého lokálu Obřás, přehlasovaného v Obřés, jejž písaři němečtí přetvořili na Obrsetz, což někteří jako Obrsitz, t. j. sídlo na hoře položené vykládají. Majitelé hradu Obřan u Bystřice psávali se: „Z hory Obřanské."

50. Olomučany (u Blanska) značí obyvatele, pocházející z Olomouce.

51. Olšany (u Prostějova, u Nov. Rousínova) odvozeno z Olší (u Vel. Mezříče, u Doubravníka); v Čechách jedno Olší a jedny Olšany.

52. Oplocany (u Tovačova) místo Oploťany odvozeno od osad Oplotí, Oplot (něm. Amplatz) Oploty a Oplotec (též Amplatz okr. Ho stouňský) vesměs v Čechách.

53. Osičany (u Pačlavic), původně Osečany udává obyvatele původem z Oseku (u Lipníka) neb z Osíčka (u Bystřice pod Host.). V Čechách Oseků, Osic, Osíček a Osíčných je několik.

54. Oslavany (u Ivančic) jest odvozeno buď od řeky Oslavy, na které městečko O. leží, buď od osady Oslavy (u Tasova).

55. Ostrovánky (u Ždánic) nazývaly se za starších dob Ostravany, majíce původní obyvatele z Ostravy neb z Ostravice.

56. Osvětimany (u Kyjova) neznačí nic jiného, leč že obyvatelé pocházeli z Osvětíma (Oswienčima) v Polsku. Srovnej Přemyšlany, Krakovany a Opolany v Čechách.

57. Pohořany (u Jívové) jest odvozeno od osady Pohoř (u Oder), neb Pohory (u Jevíčka); v Čechách jest Pohoř, Pohora, Pohoří i Pohořany.

58. Na mapě gener. štábu pod názvem Pollau závorkováno jest české Polany, což by znamenalo osadníky pocházející z Polska. Avšak název ten jest chybný, neboť vesnice ta sluje v listinách ze 14. stol. Pavlovem. Neméně chybujeme píšíce nyní „Polavské kopce" místo: „Pavlovské vrchy."

59. Pouzdřany (u Hustopeče). Není li v slově tom *d* eufonisticky vsuto, pochází od slova Pouzdro; ale takého neb podobného jména osadního nikde jsem nenalezl. Snad původní osada zanikla.

60. Přiložany (u Jaroměřic) správně Přilažany jak se čte v listinách starších, utvořeno z osadního jména Přilaze též Přileze (něm. Pröles), okres Bečovský v Čechách.

61. Prušánky (u Hodonína), dříve Prušany mají obyvatele z Prus, kteréhož jména u nás jsou osady dvě v okr. přerovském a vyškovském.

62. Říčany (u Rosic) poukazuje na původ z Říček (též u Rosic); srov. též Zářičí u Chropyně.

63. Rouchovany (městečko), za stara Rochovany neb Ruchovany buď od Rochova (okr. libochovický v Čechách) neb od osady Rochovic, kterážto nyní pustinou leží v katastrální obci Českých Křídlovicích a náležela v polovici XIII. stol. proboštství křížovnickému na Hradišti u Znojma. V 15. stol. připomínají se na Moravě páni z Rochova.

64. Sližany (u Morkovic), ve starších listinách Slezany, měly původní obyvatelstvo ze Slezska.

65. Těšany (u Klobouk) a Těšánky (u Zdounek) poukazují k obyvatelstvu z Těšína (Slezsko), neb z Těšic (u Nezamyslic).

66. Topolany (u Olomouce a u Vyškova) vedou původem k Topolné u Napajedel; v Čechách ves Topol.

67. Trbušany (něm. Pausche u Pravlova) lze odvoditi od osad českých Třebušice, Třebušín (za stara Trbušice, Trbušín).

68. Tuřany (u Brna); bylo již v úvodě vysvětleno. Stará Turá jest na Slovensku nedaleko hranic moravských. V Čechách jsou Tuřany u Slaného. Německé jméno Turas jest starý lokál Tuřás.

69. Vážany máme na Moravě šestery: u Kroměříže, u Polešovic, u Knihnic, u Mor. Prus, u Šaratic a u Nov. Rousínova. Jméno to znamená osadníky od řeky Váhu: Váhjany či Vážany a jest důkazem, že Přemyslovci na svých výpravách do Uher za odvetu zpustošené Moravy z Uher buď zajaté neb dobrovolné osadníky přiváděli. V Čechách Vážan není.

70. Věrovany (u Tovačova) lze vztahovati k osadě Vírovu v Čechách. Je-li však název Měrovany správný, jak se čte v půhonech, pak se nese osada obyvatelstvem k Mírovu neb k Měrovicům (u Kojetína).

71. Vysočany (u Bítova) neznačí, jak Šembera myslil, obyvatele místa vysokého, nýbrž obyvatele osady Vysoké. Na Moravě jest toho jména osad 5, v Čechách Vysokých a Vysočan mnoho.

72. Zákřany (u Rosic) nejlépe by vedlo k původní osadě Zákří (srov. Zálesí, Zářičí); avšak toho jména osada nám chybí. U Tršic jest víska Zákřov, v Haliči ves Zákřín nedaleko Bochně.

73. Zatčany (u Brna) vlastně Žatčany vedou nás k původnímu sídlu Žatci. Na Moravě máme ves Žatec na Dačicku, v Čechách známe město Žatec. Že by osada po česku Sačany slula a hostila původně obyvatele, kteří saky dělali, tomu nepřisvědčíme. Vyrábitel saků asi sotva „sačanem“ by se jmenoval.

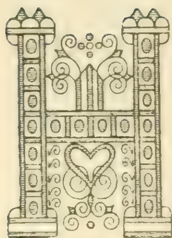
Lid na Vyzovsku.

Popisuje Eduard Peck.

(Pokračování.)

II.

Zvyky a pověry při hospodářství.

Hovězí dobytek. Největší péče věnuje se dobytku hovězímu, proto je také nejvíce všelijakých zvyků a pověr „při pokludu“ jeho.

Aby kráva ostala stelná, dá se jí sežrat „peciny“ (vypálené hlíny z peci) mezi dvěma skývkama chleba, když pak se přivede od býka, sype se prosná kaše bašpou u dveří chlévových na nátěstu. Do prvního nápoje po otelení dává se krávě hřebeň, klíč, vajíčko, svěcená voda a sůl, aby jí nikdo neuškodil. Tele odnesou do jizby ve slámě — kdyby je odnášeli v hadře, žralo by všecko, na co by přišlo — a vhodí je na pec. Telata se odstavují v neděli, jak jdou lidé z hrubé, aby se dobře chovala; které je odstaveno „na nově měsíčka,“ bývá chudé; do nápoje se jim nemá dávati režných otrub, aby nedostala vší. Podíváme li se teleti mezi nohy, tak nechce vyjíti z chléva. Aby kráva po něm netesknila, dá se jí několik chlupů z něho sežrat v chlebě.

Když hospodyň podojí krávu a nese mléko ze chléva, pozakrývá hrotek zástěrou, sukní nebo trávnicí, aby mléka nikdo neviděl a krávě nepodělal. Přes potok a po slunce západu nedovolí hospodyň, aby se mléko z domu vyneslo, leda že by se vodou okřtilo v solí pošepolilo. Aby kráva dobře dojila, má se koryto vymazati kravincem. Jiní spravují se pořekadlem: „Dáš-i krávě do škopka, dá ti ona do hrotka.“ Kdosi poradil, že se má potlučená kosť z kerchova se solí smíchati a krávě dávati. „Za horama“ to udělali, a krávy, ač byly chudé jak šindel, dojily dobře. Ale každou noc chodilo cosi pod okno, tlouklo na ně a volalo: „Dajte mi moje kosti!“ Když „ukýpe“ mléko „při váři,“ tak popukají té krávě „štrychy.“ Hospodyň, která prodává mléko, začasté na to připomíná, řkouc: „Dajte pozor, aby vám neukýpalo!“ Totéž se stane, smícháme li mléko ze dvou domů. — Když dívka podojí krávy, má postaviti stoličku rovno do kouta. Pohodí-li ji ledabylo, a ona se obrátí „hore nohama,“ budou se jí v létě na pastvě krávy váleti od slaboty. Když hospodyň nemůže „stłct“ másla, vypaří masnicu svěcenými kočičkami, anebo: udělá svěcenou vodou tři kola vedle sebe, v prostředním kole kříž, pokropí je svěcenou vodou, postaví masničku do prostředního kola na kříž, píchne za obruč ostrý nůž, sama si stoupne do druhého, kdo masničku drží, do třetího kola, a začne stloukati na novo. Stluče brzo, ale tomu, kdo překážel, se to nevyplatí.

Jedna selka měla ode tří krav dosti mléka i smetany, ale jak začala stloukat, byla vždy místo másla pěna. Jednou přišel žebrák, jak stloukala, a prosil o trošku podmáslí. „Dala bych Vám,“ povídá hospodyň, „ale načekal byste se!“ I postěžovala si mu, jakou má nehodu. Žebrák, světa zkušený člověk, potěšil ji slovy: Buďte bez starosti, poradím Vám, abyste stloukala. Kupte za dva krejcary drobných špendlíků a vařte je ve mléce. Všecky dvéře zepřete, aby k Vám v tu

chvíli nikdo nemohl. Mrcha člověk, který Vám škodí, přijde, jak ho ty špendlíky začnou pchat, a bude se k Vám dobývat, ale Vy se ani neohlašujte, až stlučete.“ Hospodyň zachovala se dle rady žebrákovy. A skutečně, souseda běží, dobývá se do domu a křičí: „Anco, otevři! — — Poščaj mi s lžičku soli, soli, soli! — — Poščaj, poščaj, poščaj! — — Já ti ju oplatím!“ Ale Anča nic, až stloukla a od té doby měla pokoj. —

Jistý Ťúkala z Vyzovic byl v Novém Městě na vlnu. Jda zpátky, ostal v Léskovém u jednoho sedláka na noc. Selka právě chystala se stloukat máslo. Vlila trochu smetany do masnice, vzala na roště papírek s práškem, vsypala ho tam trochu, „ťápla párkráť,“ a masnica byla plná másla. Když všeci posnuli, Ťúkala vstal a trochu toho prášku — si vypůjčil. Vrátiv se domů, pravil ženě, aby stloukala, že má celou cestu chuť na podmáslí; ale zatím chěl zkoušeti prášek. „Stíkat jak stíkat“, povídá žena, „ale kde vzít smetany, dyž mám enom s máz mléka?“ „Vlej do masnice a stlkaj; co bude, to bude!“ doložil muž. Hospodyň ještě chvíli se rozmýšlela, když ale hospodář stál na svém, stloukala, a v malé chvíli byla masnica plna; i bylo jí to velice divné. — V noci klepe kdosi na okno. Ťúkala vstane a ptá se: „Co kdo chce?“ Ten venku: „Chceš-i toho prášku užívat, mosíš sa mi dat zapsat!“ Ale on vzal máslo, vyhodil mu je oknem ven a pravil: „Toť máš, já bych ťa viďeł, než bych sa ti dał zapsat!“ — — Ráno našli pod oknem samé kravince a másla jak vlašský ořech.

Než se dobytče vyvede na trh, má se mu třikráte plivnouti mezi rohy, aby se dobře prodalo. Potřeme li je „ščúrem“ do Juří chyceným, „tož bude tolej kupců, kolej má ten ščúr ok“ (skvrn). Trkavému dobytčeti dejme před trhem z obočí ustříhnutých chlupů mezi dvěma skývkama chleba, tak 24 hodin nebude trkati. Při prodeji a kupu prodavač i kupovač poskočí, aby dobytče ještě rostlo. Potom pije se litka. Za starých časů dávalo prý se zpravidla místo litky 20 krejcarů na mši svatou. Koupená kráva vevádí se do chléva zadkem, aby z ní nevychodilo, a hospodyň dává jí ponejprv žráti z klína. Aby netrkala, dá jí hospodář na jeden roh čepici, hospodyň na druhý roh šátek, anebo ji hospodář „chlopí“ kloboukem od ruky třikráte mezi rohy a řekne: „Cos dělávala, nedělávej!“ Aby kráva nekopala, má se jí přivázati ucho k rohu, anebo má se jí „vydrat“ žebráckým čaganem, také ukradeným u souseda šindelem. U řezníků platí: lehko z kože, těžko z jatky a naopak.

N e m o c i h o v ě z í h o d o b y t k a. Dobytek uřkne: kdo nevejde do chléva a dívá se naň z venku, kdo se naň dívá pod rukou, jako když slunko svítí, kdo vejde do chléva a neřekne „neuroku“, kdo se ráno neumyl anebo si aspoň slinou očí nepotřel. Když se dobytče ponejprv odvazuje na pastvu, plivne se mu třikráte mezi oči a přiváže se mu střapeček z červeného sukna na ocas, aby je někdo neuřkl. Od úroku vaří se úročnica; — jí se také dobytče nakuřuje. Když má dobytče „černú“ (krev pod koží zaskočená — u člověka čemer), třeme je zelnicí, až se z něho kouří, potom je přikryjeme, aby se vypotilo; má-li „červenú,“ zatlučeme trn tam, kde močilo. — Kráva „dojí krvjú,“ když jí vlaštovička podletí. Od toho vaří se vlaštovčí hnízdo a máčí se odvarem

vymeno. — Bělmo se ztratí, když vyfoukneme oko práškem z bílé čočky. — Má-li dobytče červy, říkejme: „Svatý Petr leží v hrobě, devět červů má při sobě; sv. Petr leží v hrobě, osm červů má při sobě atd až: sv. Petr leží v hrobě, žádného červa nemá při sobě.“ Anebo vyhledejme v poli bodlák, ohněme mu hlavičku k zemi, položme na ni kámen anebo hroudu a říkejme třikráte: „Bodláčku, nepustím tobě hlavičky, dokáď nepustíš krávě červíčků.“ Když se krávy ponejprv ženou na pole, mají překročiti metlu a vidly na práhu položené, aby „neklécaly,“ má se jim „vydrat korbáčem od šlahačky,“ aby nestřečkovaly, a mají se jim krky potříti hlinou, aby kůže nepukala. Náhodou dostal se mi do rukou psaný herbář pro dobytek, jenž obsahuje 55 receptů pro hovězí dobytek a pouze dva pro koně. Takových psaných knížek všelijakých bývalo více mezi lidem, ale chodili s nimi na faru ptat se, smí-li se jich užívati a tam už ostaly. Náš rukopis pochází z konce minulého století, ale není valašského původu, nýbrž pochází bezpochyby z Čech.

Že může někdo dobytku podělat, buď aby bral z něho užitek, anebo aby se na někom pomstil, věří se dosud.

Jedna stará žena ve Vyzovicích chovala si hubenou kravičku a měla tolik mléka, že je i prodávala a hromadu peněz do roku za ně utržila. Její sousedy měly po dvou i po třech statných kravách, ale mléka od nich málo, tak tak že stačilo pro domácí potřebu. Bylo jim divné, kde ona to mléko bere. Dávaly pozor a brzo ji vyčíhaly, že v noci jezdí po lukách a rosu do trávnice sbírá, doma ji pak přehodí přes dvéře a z trháčků mléko dojí. „Počkaj, šak my ťa naučíme!“ Ráno poslaly k ní dívku vypůjčit trávnice. Popadla ji každá za jeden konec, a jak mlely tak mlely. Čarodějnice přiběhla s křikem, celá potlučená, a prosila, aby té plachty nebily, že už jim budou krávy dobře dojiti.

Jedné hospodyni málo dojily krávy. Kdosi jí poradil, aby nalila mléka do koryta a šlahala je dotud, až se všecko ztratí. Ona uposlechla. Když byla v nejlepším, přiběhla čarodějnice a pro Boha prosila, aby už přestala; ale ona ještě více šlahala, až je všecko vyšlahala. Od té doby dojily krávy jak obyčejně dobře.

Kráva nechtěla dojiti, ani, když veku byla, do chléva vejíti. Hospodář šel k jednomu, co pomáhá dobytku, a ten poradil, aby všecku hlínu ze chléva vyvezli a tomu, co najdou, dobře nabili. Našli pod prahem hrnec, umrlčí hlavu a „škuty“ (kravské chlupy). Jak to začali mlátit, přiběhla souseda potlučená, ale oni jí ještě přidali.

Jeden sedlák koupil tři páry volů po sobě, a z každého páru mu sedlový vůl uhynul. Šel tedy do Boršic k bohyni Dorce. Dorka mu poradila, aby kopal ve chlévě pod sedlovým volem a jak co najde, aby šel k panáčkovi, a jak ten poradí, tak aby udělal. Hospodář vykopal pod sedlovým volem kostru z člověka. Pan farář poradil, aby tomu dal umíráčkem odzvoniti a slavný pohřeb udělati. Když se tak stalo, voly se dobře chovaly, a sedlák měl pokoj.

Pasekář na Svěradovách u Pozdichova měl tré kousků dobytka, a dva mu z nich padly. Nebylo dosti na tom, také hospodář s celým domem svým měl zhynouti. Schl na celém těle, už ani mluviti nemohl. Poradil jim kdosi, aby poslali pro doktora na Slováky. Slovák přijde a povídá: „Štěstí vaše! Dybyste byli zmeškali, do rána ste měli všeci

pomřít!" Hned začal „říkat" z knihy a jak říkal, tak všeci „přichodili k sobě." Potom je volal do chléva a povídal, aby dali dobrý pozor, co se bude díti. Začal zase říkat z knihy, podlaha se zdvihala, a z ní vylezly dvě „škraně": dobytčí a člověčí. V prvé byly „škuty", ve druhé vlasy všech domácích. Dcerka poznala ještě svou šňůrečku, kterou byly svázány. Slovák dodal k tomu: „Kdo vás naposledy střihal, ten vám poslúžil. Chtěl, abyste všeci vymřeli a on majetek váš dostal. Nepravte nikomu, nebo ten má většího, co mu k tomu radil, než já." Po těch slovech dal si zaplatiti 10 zlatých a odešel. Pasekář prodal paseku, odstěhoval se jinam a vede se mu dobře až podnes.

Jednomu hospodářovi v Krňovské ulici padal všecek dobytek, i vypravil se k vidčanskému Mandulovi na poradu. Mandula pravil: „To vám mrcha člověk udělál ze msty pro dosť malú příčinu. Nechtěli ste mu kdysi poščat půl váhy přádla. Máte ve chlévoch podlété a mosíte dlážku vytrhat a v poli spálit." To se stalo, ale nepomohlo, protože bylo i ve stodole a Bůh ví kde jinde poděláno. Už i drůbež kapala! Jak se to Mandula dozvěděl, zahřešil velice, vzal ručnici, pověsil na stěnu lopúnový list a střelil do něho. V tom okamžení vzkřikla jedna žena ve Vyzovicích za stativama na Ježíš Maria a už měla ruku prostřelenou. Nosila ji křivou až do smrti, a hospodářovi dařilo se s dobytkem dobře.

Starý hospodář Rychlík z Pardubské ulice vykládal, co se mu r. 1845 přihodilo. „Měl sem štyry kúsky hovězího dobytka, a ten mi najednúc přestáł žrat. Přišla k nám náhodú roba z Lutoniny a tá poznala na první pohled, že dobytek néni nemocný, ale že má podělané a radila, abysme šli na Bystříčky k Janovi Zeťovém, ten že nám pomože. Tož vzáł sem trochu škutů z dobytka a hajdy na Bystříčky. Jan Zeťů, uviďa škuty, pravił: „Přítelku, už ste přišli trochu pozdě. Váš dobytek má už všecky vnitřnosti zkažené. No, nepojde li, než se vrátíte, tož přijde k sobě. Toť máte zeliny, rozdělte jich na tré, každý deň jeden uvařte a dajte dobytku vypit. Potom naškrabte tři hrstě olšových kůrek a naberte tři hrstě říčního nánosu, vařte to ve vodě ze třech potoků dolu prúdem nabrané a tým krávy drhněte. Nachytanými odkapky polejte planý trn, a ten místo vašého dobytka uschne. Ale chcete-li mět pokoj na dycky, mosíte podlahu vytrhat, spálit země na střevíc vykopat a do potoka vyvézt. A toť máte ešče neco — podával mi trúbelku z papíru na způsob patrona — až budete mět novú podlahu, toto dobře zatlučte vazovým špuntem do prahu. Tak radíł Jan Zeťů, a věřte, dobře poradíł: všecek dobytek v krátkém času ozdravěl. Ale chybili sme přeca: hlinu ze chléva sme nevyvézli do potoka, než na pole pod pohanku. Měli ste viděť ty volky, jak vozily hlinu. Jazyky měly na půl lokťa vyplazené a hneď potom přestaly žrat. Co včil? Zas na Bystříčky! Jan Zeťů sa tvářił nahněvaný a pravił: „Včil mosíte tú hlinu posbírat, anebo nesmíte tam dobytka púščat!" Ale já prosił a slibovál, že mu dobře zaplatím, aby mi enom pomohl. Tož on řekl: „Mosíte mět tři loty dřeva, co sa ho v zímě nadřelo ze saní, potom kupte dva tucty jehel a utrhněte na šípovém chrástě vlka, to všecko vařte, pokropte pole vodú a to ostatní zakopajte v poli na hranici třech súsedů tak hluboko, aby to nikdá nevyšlo na světlo." Dyž sme to všecko vykonali, bylo nám spomoženo, a víckráť v mém životě sa mi taková věc nepřihodila."

Koně, vepřový dobytek, drůbež, včely. Který sedlák chová koně, aby dal něco z oběšeného pod hrant; „budú tlsté, možú žrat aj nežrat." — „Nad chudým koněm vrany sa smějú " — „Naučení, jak máš dělat, aby klisna po koni ostala: vezmi zaječí bobky, když je najdeš, a červy, jak bejvají pod svinským korytem aneb kdekoli jsou pomeji, ukroj krajíček chleba a dej jí to sníst, pak teprv pusť na ni, ostane. Zkušeno. — Kobyla, která nechce březná vostat, tak ty jí to dělej: dej si pozor, když časně ráno vyjde slunce a svítí na stavení, na střechu, na roh, tak ty si vytáhni z tý střechy stýblo slámy a uřízni si z něj tři sloupky, a když bude po pouštění, tak jí je dej s chlebem sníst" (Herbář pro dobytek). — Červi svrchu vzpomenutí slovou ovečky jinak barušky, a užívá se jich zhusta v nemocech dobytka. Jednomu sedlákovi zdechal kůň; už ležel na zemi, ani se nehýbal. Jak mu dali živou ovečku s chlebem, skočil na nohy, a bylo mu dobře.

Prase se povede, kroutí-li ocáskem a má „sklupené" uši, malé oči. Když se zabíjí, a vyjde z něho moc krve, bude málo sádla a naopak: málo krve, moc sádla. Než se paří, popluje se třikrát, aby se nepřepařilo. Když má prase po sobě hrče, má se mu ustřihnouti kousek ocásku. „O sviňách: 1. aby se dařily a množily, navař se slaninou hrachu na veliký pátek do východ slunca, nařež každé ucho a tú slaninu potři tú krojú a daj ju s tým hrachem zest; 2. aby nebylo třeba myškovat, daj svini žhrat hadí kořeň; kolik kusů dáš zest, tolik měsíců sa ti nebude kručit."

Která slépka má červené záušnice, holý krk anebo žluté nohy, ta dobře nese; která začne zobati stěnu, brzo ponese. Která slépka nese vajíčka se dvěma žloutky, přetrhne se. Které slépce uzíbne hřebének, přestane nésti; proto mívají lidé, když velice mrzne, slépky v jizbě. Skořápky z vajec dávají se zase slepicím; spáliti se nesmějí, nebo by slepice přestaly nésti. „Z ječmeňa slépky kvočíja". Když hospodyň sadí slépku na Prokopa, bude moc kuřátek. „Dyž sa kuřa vyvále, tož ho vezme hospodyň do rukú, dá zobáček do huby a trochu do něho napluje." Slépku, která zpívá jak kohout, hned zabijí, aby nevyháněla hospodáře z domu.

Která kospodyň chce míti bílé a drdolaté husy, oděje se, jak je sadí, bílou plachtou a dá si na hlavu křidlu s puntíkem. Kdo chce míti strakatá housata, ať dá husi ovsa, který byl při štědré večeři na stole. Z vejce ve dne snešeného nevylíhne se house. Když se housata „klují", nesmí se sůl tlouci, nebo se „nevyklujú"; také se nemá pískati, aby se nevypískala. „Húsata, které sa válú v pašije, sú túlavé". Aby se drůbež držela domu, mají se vytrhnouti z křídel tři pérka a schovati na hůře pod „krokévkú"; anebo vezme se kůrka chleba, otočí se třikráte kolem klučky u dveří, potom třikráte kolem nohou drůbeže, „sežváše" se a dá se jí „zest". — Zabíjíme-li prase, husu, kuře anebo cokoli jiného, nesmíme toho litovati, sice nás to prase pokousá, kuře poglve, husa křídlem potluče. Zvíře, které už dodělává oživne, když ho politujeme, a má tím větší bolesť.

„Aby včely sa rojily, podmetaj jich v novú neděľu. Aby sa včely často rojily, potři česno ovčím máslem. Aby roj v úli ostal, potři úl ve vnitřku vlašským koprem. Aby včely neuletěly, dyž najdeš nehledaja púto koňské, vezni ho a polož mezi úle. Aby včely neukradli, dyž sa

dítě narodí, vezni ten první kúpel a kup 4 hrnce s přikrývkama a ten kúpel daj do každého, přikryj a zakopaj na 4 uhly ve včelíně; nevyjde z něho ven.“ (Vypsáno z rukopisné knížky). — Jeden včelař vyzovský měl tak začarovaný včelín, že zloděj nemohl z něho ven — měl před sebou samé ploty, které pořád přeskakoval. — V šestém „numeře“ ve Slušovské ulici byl hospodář jménem Mikuláštík. Ten šel jednou podkrajovat včely na Stráň a napodkrajoval medu plnou nosačku. Potom šel si umyt ruce na říku; ale než se vrátil, med byl ten tam. Kdosi mu ho ukradl, a nebylo nikde živé duše. „Počkaj, šak ty mi ho rád přineseš!“ pomyslil si a šel domů. Doma nakrájel kvaky do hrnka, dal k ohni vařit a vařil pořád, aby vřela. „Tužibuď“ přiběhne člověk „celý uřícený“, vleče nosačku i s medem a bác na kolena prosí za odpuštěnou. Hospodář, vida tu hrůzu na něm, odpustil mu. Ale člověk nechtěl odejíti a prosil znova, dokládaje, že dal toho medu domácím, a ti všeci že onemocněli. Mikuláštík optal se, kolik je jich v domě; potom ukrojil tolik skyvek chleba, potřel medem a dal člověkovi řka: „Na, daj každému jednu tú skýbku!“ Ten odešel, dal všeckým a uzdravili se.

Ovocný strom, zelí, kvaka, zemáky, fazole, pohanka, konopě. Kvete-li strom v listě, jest ovoce jisté. Kvete-li strom na podzim, brzo z toho domu kdosi umře. Štěpař má štípit „na nově měsíčka“, aby se révky ujaly. „Trní“, které je sázeno, „dyž měsíček ide z plna“, lépe rodí než to, které je sázeno, „dyž měsíček ide do plna.“ Když strom nechce roditi, má se pod něj zakopati zdechlá kočka nebo dva záprtky. Na Vyzovsku ovocný strom schne a hyne, protože se pálí ze švestek slívovice — tím prý se i kořen stromu pálí.

Zelí se má síti na Matěja, 24. února, kdyby se měl sníh i lopatou odhrnovati; neuzíbne, a hlávky budou veliké. Když hospodyň peče chléb, tak nesmí už ten den zelí síti, nebo by jí vzešla kvaka. Která hospodyň chce míti bílé zelí, musí přísadu saditi v bílé sukni; stojí li při tom, urostou veliké hlávky, „čopne-i, zelé zhlúzovatí“ (zhlíznatí). Sadí-li těhotná žena přísadu, urostou také veliké hlávky. „Zajícé nežerú zelé: 1. dyž sa přísada přečíce nazpátek, 2. dyž sa přísada potře zajačím sádlem, 3. dyž sa přísada oblízne, 4. dyž sa kopřiva utrhne a strčí do země, 5. dyž sa provázek, kerým sa mŕtvý měřál, okolo zelé vleče, 6. dyž sa nejí, co sa přísada sadí.“ Aby housenky, „chrobáci“ a mušky přísadě neškodily: 1. nachytá se prvního májového sněhu nebo vody, a přísada se postříká, 2. staví se na záhonky májky od Božího těla, 3. na veliký pátek „do východ slnce“ vybere se popel z popelníku a nasmětá se prachu na cestě, a tím se přísada posype. Když se okopává zelí na Prokopa, urostou hlávky jak kopa. Prokop, zelé okop! „Zelé zhlúzovatí, dyž sa okopává v mokře; nemá nijakých hlávek, a na kořénkoch sú také malé kuličky.“ Do Jakuba (25. července) zeličko, po Jakubě zelí; do Jakuba zelí, po Jakubě zelíčko. Zelové „hlby“ se sadí na Marka, aby bylo moc semena.

Aby kvaka urostla veliká, obrací se hlavičkou k slunce východu a zatláčí patou. Za touž příčinou se též štípí seménkem z vodňačky nebo mrkvy. „Dyž bývajú veliké zápaly, tož budú aj veliké kvaky“. — Zemáky, které se sadí „na novoměsíčku“, pořád kvetou. — Sadí-li se fazole „na prázně měsíčka“, jsou prázdné struky, sadí li se „na plně měsíčka“, jsou plné struky. — Pohanka se povede, když se seje pod

mračnem. „Kdo tlče na pohanku hrúdí, ten može už aj hrnec roztlct — nebude mět do něho co dat, protože sa pohanka nepovede". — „Konopě se musí dotáď rozsívat, až je jich devět pod palcem, aby byly husté a ne třsnaté".

Obilí, setí a sklizeň. Než vyjede hospodář na pole, pokropí semeno svěcenou vodou, a nežli začne rozsévati, přežehná sebe rukou, pole semenem, dá si do úst několik zrnek a „neřečnuje" s nikým, aby semeno ptáci nezobali. Seje li se obilí „na prázně", kvete na prázdno, seje-li se „na plně", žerou je zajíci. Ječmen potřebuje dvanáct neděl ke svému vzrůstu. Říká se: „Za dvanáct neděl z měcha do měcha." Před sv. Janem (24. června) se žádný ječmen nepochválí. Ječmen třikráte hospodáře zarmoutí než vzroste. Kdo „obíře obilé", nesmí při tom jísti, aby nebylo snětivé. Když se obilí pere „na zmrkánku", bude snětivé.

„Každému hospodáři věděti sluší, když má obilí síti jakékoliv: předně, aby sobě pamatoval, kterého dne bylo Božího narození, tak ten den aby sil všeliké obilí pěkné a zdravé. A toho nepamatuješ-li, kterého dne napadl sníh na podzim, na ten den sej z jara obilí, bude pěkné . . . Zase hleď na paměti míti ten den, ve kterém bylo Mláďátek, na ten den cokoliv seješ, nemnoho nažneš. Nevěříš-li, zkus toho sám, uhlídáš, nebo ten den nešťastný jest. Ani na ten den dobytek neodstavuj, ani dítě, nebo nic zdařeného není. — By obilí nebylo snětivé: kup sobě nový worssof (lopatu), dej zaň, co procení, a cožkoliv zabiješ na veliký pátek, udělej s tou krví na té lopatě kříž a nedělej s ní nic jiného, a když budeš mít obilí rozsívat, míchej s ní obilí, a tak bude vždycky pěkné. — Pšenice aby nebyla snětivá: tak když k ouplňku měsíci, kterého dne jest bylo Božího narození, tak toho dne utrhni sobě prut zelený vrbový, udělej z něho věnec a prosýpej skrz něj do věrtele a pak do pytle sypej, nebude snětivá. — Aby pšenice byla pěkná: na velký pátek do slunce východu zabij holoubě černé; než ho budeš bit, vem kus plátna nového, nepotřebovaného, třebas od stavu, a z toho holouběte pusť tu krev do toho plátna a dobře schovej; v máji měsíci první déšť, té vody kapající se střechy, co nachytati můžeš, schovej; když budeš ty dvě věci mít, tedy na den sv. Jana Křtitele do slunce východu to plátno vem a vytlač z něho tu krev, vody do ní a potom tou vodou krop pšenici s pomálem; však kdybys moh dostat jen tři lžíce vody ze křtitelnice mezi tu vodu, a když budeš kropit, říkej tato pobožná slova po třikráť: „Budiž tato pšenice tak čistá a jistá, beze vší poskvrny, jako jest moudrosť Boží na nebi!" a musíš mít hrobníkovu motyku, a s tou motykou pohrabuj pšenici do pytle, aby krásná byla . . . Zkušeno jest, věř. — Bodláčí a mlíčí aby na poli nerostlo: dostaň podkovu z umrlého koně a dej ní naložit na roh (?), kdekoliv budeš orat, tedy žádné mlíčí a bodláčí neporoste". (Vytržené listy ze staré rukopisné knihy).

Chytí-li žnec před Juřím hada, uřeže mu jazýček a strčí si ho „ve žňa" za kladku do kosáka, aby mu šla práce od ruky. Forman si dává hadí jazýček do násadky, do bičiska, aby všady vyjel. Z první hrsti, kterou žnec užne, udělá „provříslo" a podpáše se jím, aby ho nebolelo v zádech. „Žnú-i ženci o jednu sečku nižej, može hospodář o jedno dobytče chovat věcej." Která žnica sežne při žatvě poslední hrsť, ta se do roka vdá, a která při vazbě zapomene na pokládku, ta nechala za

sebou státi kolébku. Kdo uvidí na poli první mandel, má udělat „kotrlec“, aby ho vítr nesvalil nebo nerozházel. Udeří-li vazač „knutlem“ na suk, vhání myši do stodoly. V každém suku „probřísla“ je zavázaná dušička. Kdo někde na cestě probříslo najde a suk rozváže, ten tu dušičku „vyslobodí“, a ona mu poděkuje. Když se snopy „stranujú“, kolik jich kdo před obědem obrátí, tolik dostane k obědu šišek — „a tož sa všeci předbíhajú.“ Kdo naposledy zavěsí cep, když se omlátí „sádka“, tomu ostatní „nachlápú a tož sa zasej všeci předbihaju.“ „Fúčú-i“ mlatci na obilí, bude snětivé. Kdo položí nebo nese hrabě „hore zubama“, bude míti po smrti „oškéřenú hubu.“

V domácnosti, chléb. „Paučina“ na stěně, zahálná dívka v domě. Podmeteme-li svobodnou dívku, nevdá se. Anebo: „Odsedněte, až (ať) vám ty peníze neodmetu!“ Kdo před jídlem píská, dostane hloupou ženu. Která dívka jí „vařachú“ anebo zpívá při jídle, anebo jí, jdouc do kostela, dostane hrbatého muže. Kdo drnká nožem nebo vidličkou, volá do stavení psotu. Kdo moc mastí, brzo oslepne. Komu vypadne lžíce z ruky, ať přestane jísti, aby neonemocněl. Která dívka ráda oškrabuje „škarlúpy“, rádo jí na svatbu prší; která nechává taléřky po jídle dlouho na stole, „bude mět moc chťěčů, ale málo bráčů“, t. j. ženiši budou si ji namlouvati, ale nikdo si jí nevezme; a která nechá přes noc neumyté lžíce v hrnci, nebude pokojně spáti. Pomyje nevylévají se pod okap, nebo tam trpí duše zemřelých. Prádlo je těžká práce. „Přijďa z prádla, zedl by ďábla.“ V pondělí a v úterý perú hospodyně, ve středu a ve čtvrtek nedbalkyně, v pátek a v sobotu všecky svině. Sušíce prádlo, vyvěšují pradleny na zahradu napřed gatě, aby nepršelo, a plachtu „popelnicu“, aby byly první v kole (v tanci). Která dívka se při prádle „zamáče“, dostane za muže ožralce. Košile v pátek praná je nešťastná. Ve smrtný týden se vůbec nepráví, aby někdo z domu neumřel.

Grobianské mravy.

„Obyčeje, ráno vstáti,
neměj, dokud se chce spáti,
byť by bylo do svítaní
a třeba až do snídaní.
Pak li by se i to zdálo,
do snídaní spáti, málo,
spi třeba až do poledne,
aneb, kdykoliv chceš, ve dne
A když přijdeš do světnice,
tu škorně i nohavice
po lavici sobě rozklaď
a sám se též někde posaď.
Rozprávěj, co se ti zdálo,
na dílo pak mysli málo.
Také tobě tu radu dám:
pro vodu sobě nechoď sám,
rač všeho umývání nech!
Tak oslavíš mne i můj cech!“ *)

Zadělá-li hospodyň v neděli na večerku kvásek, tak ten chléb kyše do půlnoci „krvjú.“ Kdo mísí chléb a nalije do něho moc vody, „utopil mynářa.“ Když si někdo ukrojí krajíček chleba, a ten mu spadne na zem, praví druzí, „že si ho nezaslúží!“, ale on ví, „že mu ho nepřejú“.

---

*) R. 1549 vydána byla latinská kniha Grobianus, kteráž po dvou letech vyšla v jazyku německém a ještě v témž století XVI. u výtahu i v jazyku českém, ale český exemplář se, pokud známo, nezachoval. Více o tom: Zíbrt, Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy. V Praze 1889. str. 229. a 230. — Nadepsané veršiky jistě pocházejí z oné knihy, která, kdož ví, nenašla-li by se někde na Vyzovsku. Šeb. Brandt pokřtil ty, kdož neohrabaně si vedli, neznajíce slušnosti a mravu, jménem „cech pod patronem sv. Grobianem“, a pod ochranu sv. Grobiana dáváni všichni, kdož měli neuhlazené chování.

Když dávají svobodnému „krát chleba“, a on nechce, řeknou mu: „Sak ti vypoví!“ a on: „Nemá kdo!“ Kdo si chce veliký chleba ukrojiti, řekne: „Poď sem chlebe, šibnu tebe, až sa sedlák zapomene!“ A hospodyň, nesouc poslední pecen chleba z komory, volá: „Posledníčku, přivez na vozíčku!“

Pomoc od hydu. „Aby blech nebylo v domě: 1. když učuješ z jara kukučku kukat, vezni pod pravú nohú hliny a posyp v domě; 2. na veliký pátek do východ slunce ulom z planého trna 4 halúzky a daj jich křížem do postele“. (Z rukop. knihy). Blechy zažene z domu, kdo zamete na veliký pátek do východ slunce metlou, v pašijový týden dělanou, anebo kdo na veliký pátek posype podlahu čerstvě napadaným sněhem. — Šváby vyženeme z domu také na veliký pátek do východ slunce, pustíme li jednoho „dolu říkú“, vhodíme-li ho někomu do chalupy, anebo zaneseme čtyři na křížné cesty; všichni půjdou za nimi a rozlezou se. Také se jich zbudeme, zavolá-li někdo z venku do kuchyňového okna: „Běžte na vodu vázat písek do otépek!“ — Jak ploštěk se zbýti? Natrhá se kopytníku a hodně se ho naměte do hlíny, tou pak se všecky dírky ve zdi vymažou. Anebo víme-li o stromě, do kterého uhodil hrom, tak nasbírejme hromových třísek a nastrkejme do puklin, kde se plošťky zdržují. Oba prostředky jsou zkušeny. — Kdo ve mlýně vezme něco bez opovědi, přitáhne do svého domu potkány. Vyženeme je z domu, přivážeme-li jednomu hrklávku na krk, anebo opálíme-li mu chlupy; uteče a všeci ostatní za ním. „Potkány vyhnat: vezni oskorušové dřevo a polož ho křížem za krovy, vyjdú. Item: co hrobař vykope ten suk, vem ho a těch obřezků koňských, s tím v novú nedělu do východ slunce kuř v domě. Item: z černého capa z nohú ty rožky do sťaň a s tím zakuř v domě. Item: když najdeš cokolvěk ztracené na cestě, vem to a vrať se domů a šlahaj tím ve mlýně a vyjdi na žlaby a hoď to přes hlavu nazpátek do žlabů po vodě“. (Z rukopisné knížky mlynáře podhorského P.).

(Pokračování.)

Drobnosti.

Starožitná soška kamenná z Kroměříže. Před rokem sdělil mi jistý dělník, že vykopal v základech pod starým domem v Kovářské ulici v Kroměříži kamennou sošku. Později mi ji donesl a připomenul, že při kopání kus na levém boku u hlavy urazil. Soška tato, 40 cm. vysoká a v zádech 16 cm. široká, je zhotovena z měkkého pískovce, jakého u Kroměříže není, a má ráz velmi starožitný. Spodní plochu má rovnou, ku postavení spůsobilou a také záda sošky jsou v rovnou plochu urovnána jako by byla soška ku postavení ke zdi určena bývala. — Kamennická práce jest velice hrubá. Neforemná hlava spočívá na širokém krku. oči jsou vyvalené a na temeni hlavy. Na trupu a na zadní části hlavy jest vyznačena srst, na přední straně na prsou jakoby prsy naznačeny byly. Pod prsy vine se kolem vypoukle provedený kruh jako ohon. Nápadné jsou značky na zádech sošky, které dr. Niedrle považuje za značky sochařské. Pod domy, kde nález učiněn byl, táhne se mohutná vrstva kulturní, která minulého roku objevena byla při bourání domu na Novém náměstí, hned za domem, kde soška nalezena byla. Při

kopání pod základy domu onoho přišli dělníci na různé střepy, načež jsem stavitelem upozorněn byl. V kulturní vrstvě byla zde vykopána velká mísa, na kruhu točená, uvnitř trojnásobnou vlnkou ozdobená, různé střepy a část vysokého poháru, na kruhu urobeného, podobného známým pohárům loštickým. Dále bylo v kulturní vrstvě nalezeno neobyčejně velké železné kopí a také kamenný mlat byl zde vykopán. Domnívám se, že z té samé vrstvy pochází i kamenná soška, o níž zde zpráva podána byla.

Jindř. Slovák.

Starobylá pec na tavení železa v Rozvadovicích. Pan Antonín Kejval, hospodář v Rozvadovicích č. 12. odvážel

Starožitná soška kamenná z Kroměříže.

r. 1893 ze své zahrady vrstvu hlíny a objevil pod ní zajímavé zbytky staré pece na tavení železa. Na mírném svahu k východu obráceném byla vykopána jáma okroublá, asi 60 cm. hluboká a 55 cm. široká, jejížto stěny na 10 cm. vymazány byly ohnivzdornou bleděžlutou hlínou, drobným křemenným pískem promíchanou. Následkem prudkého žáru slila se hlína ta s pískem v tvrdou 1 cm. silnou kůru t. zv isolační glazuru. — V jámě byla nahoře vrstva popele s kousky nestráveného uhlí dubového a pod ní objevilo se množství okysličené rudy železné ve velké kusy spečené a něco strusky. Vrstvem toto se ještě jednou opakovalo a zcela na spodě jámy vyskytly se různé beztvárné kousky slitého železa. Lučebním rozborem, který provedl p. L. Koppl, technický assistent v rolnickém cukrovaru v Litovli, bylo následující složení strusek zjištěno:

H_2O	1·26
SiO_2 a nerozp. . .	22·80
FeO	68·74
Al_2O_3	0·40
MnO	2·91
Magnesium . .	2·98
Vápno	2·33
	101·42%

Primitivná konstrukce pece vzbuzuje domněnku, že pec tato pochází z doby předhistorické. Nedostatek jakýchkolvěk předmětů v peci, jimiž by stáří její doložiti se dalo, nepřipouští sice úsudku určitého, zajisté je však pozoruhodno, že okolo pece vyskytlo se hojně střepů rázu hradištního, pocházejících z nádob na kruhu točených. Střepiny tyto jsou okrášleny okružnými rýhami, vlnovkami a šikmými čarkami a některé z nich sestávají z hlíny silně tubou promíchané. Zařaditi je lze do XI.—XII. stol. po Kr.

Jan Brtníček.

Památka. (Stanovení hranic v obci Hošťálkové na Vsacku r. 1720.) Hošťálková náležela od r. 1675 —1707 Juliovi Karlovi Podstatskému z Prusinovic, načež přešla na svob. pány z Valtorfa, až r. 1796 octla se v držení hrabat Chorynských, u nichž je posud. — Máme před sebou kupní smlouvu Jiřího Uhříka na zákupní fojtství v Hošťálkové, jež byl „ukúpil“ otec Jiříkův Václav od Julia Karla Podstatského r. 1697 v sumě 250 zl. mor. Jiří Uhřík dal sobě r. 1720 (28. října) kupní smlouvu onu potvrditi od pánů z Valtorfa Bohumíra Ignáce a Bohumíra Antonína a od jejich matky Kateřiny, rozené ze Švanenfeldu. Po vytčení povinností, jež Uhřík zbývati musí (plat roční 25 zl 4 kr., 2 den., dva jeřábky, 3 měř. ovsa, „valašskou“ daň t. j desátý kus in natura [ovce!], z každého klá u včel po 5 kr. atd) a práv, jichž nabývá (z panského každoročně 4 jedle na klady, osvobození od roboty atd.) praví se doslovně: K tomu pak fojtství přináležejí v dědině H. mlýnec s jedním moučným složením a pilou k řezání desek, jedna lúka v Štěrbkově ležící, „Pivovařiska“ se jmenující, na 9—10 fůr, ze dvou stran od hranic liptálských, kteroužto louku pan Julius K. Podstatský od statku liptálského někdy právně vysoudil a obdržel a dle posledního kupu tomuto fojtství zcela zadal . . . Při tom se památka činí, že pod jeden každý hranečný kámen toho fojtství, tak aby se žádná faleš neb lesť státi nemohla, okoviny kovářské, které tak snadno nevyhynou, k jistému znamení vsypané byly a se vynacházeti budou. Ty pak kameny vsazené byly u přítomnosti purkmistra hošťalovského Jana (—?), fojta Martina Slováka, súsedův Jana Maliny, prvnějšího (držitele?) toho fojtství, Václava Šimka, Jakuba Kováře, Jana Michalíčka a hajného Jana Kylice, kdežto k tomu i mládež přitažena byla a synové Uhříkovi Jan a Jiřík a jiní na památku kopy (t. rány, bití) drželi. — Konec zní: Kdyby se trefilo, že by toto fojtství v krátkém nebo dlouhém čase k prodeji přijíti mělo, má vrchnosť hošťalovská k ukúpení toho vždy první předkupní právo míti . . . ale zakoupiti jinak smí jen domácí nikoli cizí člověk, leda stal-li by se „poddaným“. Datum na hradě Sádku dne 28. měs. října r. 1720. Podpisy. — O kopách, jež se mládeži ano i dospělým sousedům a čeládce „pro zdraví“ při podobných příležitostech vyplácely, viz na př. Český Lid I. str. 83. a tento časopis r. 1893 str. 71.

Mat. Václavek.

Paběrky z obecních truhlic hanáckých. (Kostelní kráva.) Ve starých registrech hanáckých dědin velmi zhusta čteme zmínku o „kostelní krávě“. Tak v gruntovní knize dědiny Příkaz na Olomoucku: K r. 1650: „Vávra Brhel koupil zahradu pozůstalou po neb. Václavu Šilhavym; má sobě předně za krávu kostelní, že jí při té zahradě nebylo, 8 hřiven uraziti.“ A opět k témuž roku: „Urazí sobě Jurka švec za krávu kostelní, kterou na sebe přijal, a jí ten čas při tej zahradě nebylo. — 8 hřiven.“ („Zahradou“ míní se v starých gruntovních knihách malá usedlosť.) Pak k r. 1672: „Martin Klampar uráží na sebe na své zahradě za kostelní krávu z nejpřednějšího závdanku 8 hř.; z takové krávy odpravuje Klampar každoročně při sv. Jiří chrámu páně do Nákla 1 ℔ vosku.“ Opět k r. 1666: „Martin Pospíšil přijal od Pavla Smejkala za kostelní krávu jalovici roční, a 2 hř. purkrechtních peněz sobě uraziti má, když se purkrecht platiti bude, avšak Pavel Smejkal s takovej krávy za r. 1666 vosk kostelu dáti má a potom Martin Pospíšil má takový vosk, počna léta 1667, platiti při sv. Jiří.“ Dále opět k r. 1672: „Poněvadž Jan Vrtovskej na tej zahradě v ty švédsky nepokoje dvě krávy kostelní umrhal, a Jan Škrabal takovy krávy na sebe přijal, tym způsobem Matouš Vypínal takovy krávy na sebe přijal, a tak bude povinen Matouš každoročně s takových krav kostelu odpravovati.“ — Konečně čte se v příkazské knize smluv svatebních k r. 1669: „Jan Stacha po smrti svej k chrámu božímu do Nákla vyměnil (t. j. vymínil, odkázal) jednu krávu.“ — O „kostelní krávě“ nenacházím v příslušné literatuře zmínky. „Železnou“ krávu vysvětluje Kottův slovník jako věčné břemeno. Z uvedených citátů z gruntovních knih je patrno, že kostelní kravou míní se takové břemeno ve prospěch kostela a že záleželo v odvádění 1 ℔ vosku kostelu o sv. Jiří. Proč se takové břemeno právě „kravou“ nazývalo, toho se možno z uvedených citátů jenom dohadovati. Břemeno takové vzniklo patrně odkazem skutečné krávy, resp. užitků z krávy, za kteréžto užitky uživatel vzal na sebe povinnosť, odpravovati kostelu jisté platy — arci opět in natura, totiž vosk. O konkretním případě, pokud se týče právě krav kostela nákelského, zapsána je zpráva v nejstarším missálu (z r. 1488.) kostelní knihovny nákelské. Zpráva tato, kterou opsal a zaslal vel. p. J. Malota, kooperator v Nákle, zní takto: „Leta Páně 1587. po neděli, kteráž slove Oculi, daroval jest ze své živnosti, z dobré vůle ke cti a oslavě Boží k Božímu

domu sv. Jiří v Nákle ctihodný kněz Pavel Miruš z Újezda, bratr kláštera Hradištského, řádu praemonstr. a farář Nákelský, 4 krávy, z kterých povinni budou věrného (= pravého, čistého 4 funty vosku každého roku k velikonoci počnúc r. 1588. na věčnosť ke kostelu nákelskému zapravovati. Kostelníci budou povinni takové 4 funty vyupomínati.“ Krávy byly dány Václavovi Martincovému, Jankovi Malému, Pavlíčkovi a Dělkařovi. „Kdyby platu nedávali, krávy se jim mají vzíti a jiným dáti.“ Z vosku měly se připraviti svíce pro hlavní oltář nákelský.

V. Houdek.

Měděné dláto z Kojatek (okr. Bučovice). Laskavostí p. Fl. Koudelky, c. k. okr. zvěrolékaře ve Vyškově, dostalo se do mých sbírek zajímavé dláto měděné, které bylo na podzim r. 1894 u vsi Kojatek vyoráno. (Viz obr. na této straně.) Jest 155 mm. dlouhé, v týle 19 a nad ostřím 36 mm. široké, uprostřed 18 a v týle 12 mm. tlusté; protější konec pak znenábla přechází stejnoměrně v tupé ostří obloučnatého tvaru. Váží 570 gr. Celý nástroj byl obalen silnou vrstvou práškovité patiny tmavozelené a stejně silnou vrstvou černé hlíny, kteráž tak pevně s patinou souvisí, že při odstraňování jí též patina se odlupovala. Vůbec obě tyto vrstvy byly tak křehké, že při dotknutí s dláta se drobily a udržely se na něm jenom asi z třetiny, když dláto do roztoku damarové pryskyřice namáčeno bylo. Ostatní povrch pod patinou je hrbolkovitý a barvy hnědé. — Podobné dláto, jen o něco užší, bylo vykopáno u Příluk (u Zlína). Tamější bednář upotřebil ho při pobíjení obručí na sudech, roztepal tím jeho ostří a také patina odprýskala. (Ve sbírce p. Ed. Pecka).

Měděné dláto z Kojatek.

J. L. Červinka.

K otázce t. zv. křížů cyrillomethodějských. V čísle 4. letošního ročníku „Českého Lidu“ uveřejnil p. dr. J. Kalousek zprávu o starobylých křížích v okolí Vamberka, která nám zavdává podnět, abychom své stanovisko v otázce svrchu uvedené vyložili a panu Kalouskovi zároveň připomenuli, že pohrdlivé poznamky jeho, jimiž v dotčeném článku svém badatele moravské obmyslil, jsou — aspoň zbytečné provokace, jež ve zprávách vědeckých v listě odborném na místě nejsou Přiznáváme rádi, že co do věci s p. K. souhlasíme, pokládajíce otázku příslušných křížů kamenných za dostatečně objasněnou pojednáním p. A. Šolty, jež v roč. II. Č. L. (str. 137—140) uveřejněno bylo.*) Pronesl-li zasloužilý badatel moravský, zvěčnělý prof. J. Havelka mínění, že některé hrubé z kamene vytesané kříže ony z dob cyrillomethodějských pocházeti mohou (srov. tento časopis roč. I. str. 31 a 73, roč. II. str. 126), měl pro to své důvody: jednak tradici lidovou, o některých křížích takových kolující, jednak okolnost, že ve slovanských krajinách, kde církev východní a liturgie slovanská trvají, dosud jen takové kříže kamenné i dřevěné se sázejí. Ostatně upozornil prof. H. sám, že není radno, každý nízký, starobylý památník kamenný prohlašovati hned křížem cyrillským, že je tu třeba počínati si kriticky, opatrně a všímati si všech okolností, které poněkud jen vésti by mohly ku dosažení jistoty. — Vyšlo-li novějším bádáním na jevo, že důvody prof. Havelky pro cyrillomethodějský původ starobylých křížů kamenných nejsou rozhodující, není to nikterak hanou zasloužilému badateli onomu, neboť to je pouze přirozený rozvoj bádání vědeckého, které ve všech oborech vědy často starší náhledy mužů vynikajících poopravuje neb vyvrací. — Třebas i mínění o cyrillomethodějském původu křížů oněch novějšími výzkumy na pravou míru uvedeno bylo, zůstane prof. Havelkovi zásluha, že na zajímavé památníky ony upozornil a tím ku správnému ocenění jich podnět zavdal; pan prof. dr. Kalousek zvěčnil se však v diskussi o věci této pouze tím, že podal příklad nezpůsobu paušálního odbývání cizí práce vědecké. Redakci „Č. L.“ jsme povděčni, že ku zprávě p. Kalouskově připojila o témže předmětu jednající článek p. V. Houdka, bývalého redaktora našeho časopisu, z něhož p. K. o nesprávnosti útoku svého na badatele moravské poučiti se může.

J. P.

*) Důležitý je v příčině té i článek A. Czerneho: Alte Steinkreuze und Kreuzsteine aus der Umgebung von Mährisch-Trübau und Zwittau. (Mith. d. C. C. 1895, II. Heft.)

Literatura.

Pavla J. Šafaříka Slovanské starožitnosti. Napsal L. Niederle. (Otisk z českého časopisu historického.) Nejlepší oslavou slavného spisovatele je ocenění práce, kterou vykonal. a k takové oslavě velikého Pavla Jos. Šafaříka přispěl dr. L. Niederle svrchu dotčeným pojednáním. Pojednání toto rozpadá se na dvě části, totiž na výklad vývoje historického badání Šafaříkova pak na rozbor a ocenění — nejdůležitějšího spisu jeho totiž Slovanských starožitností. — Především upozorňuje dr. Niederle na to, že Šafaříkovy „Starožitnosti“ jsou hlavně založeny na pramenech historichých, jichž Šafařík použil velmi bystře a kriticky. a že některé omyly, s nimiž se přece v díle tomto setkáváme, spočívají hlavně na nedostatečném vydání pramenů, jež Šafařík měl po ruce. Na základě novějších a správnějších vydání pramenů, nutno ovšem některé jednotlivosti poopraviti, čímž ovšem celek neutrpí. Hlavním úkolem „Starožitností“ bylo, nevývratně dokázati příslušnost Slovanů k čeledi indoevropejské a existenci jejich v Evropě od dob nepamětných již v době před narozením Kristovým, a to v širokém prostranství mezi mořem Baltickým a Adrií, mezi Odrou a Donem. Úkolu tomuto dostál Šafařík plnou měrou. Zajímavá je na konci pojednání Niederlova připojená úvaha o filosofické stránce „Slovanských starožitností.“ Autor napsal zde správně: „Práce Šafaříkova měla nejen vědecký cíl v sobě, ale měla být i základem pro obranu národních slovanských práv, a tím se vysvětluje i místy jejich apologetická forma.“ Z pojednání Niederlova seznáváme, že z péra jeho čekati můžeme obsáhlý podrobný kritický rozbor Slovanských starožitností. Kritikou takovou bylo by vědě, která se zanáší pravěkem slovanským zajisté velmi poslouženo! *J. P.*

Die neolithische Station von Butmir bei Sarajevo in Bosnien. Fol. str. 54 s půdorysem, 20 tabulemi a 85 obrázky v textu. Předmluvu napsal M. Hörnes. Zprávu sepsal W. Radimský. Důležitou a skvostnou publikaci tuto, obsahující zprávu o výzkumech, vykonaných r. 1893 na neolithické stanici v Butmiru vydalo bosensko-hercegovské muzeum, jež péčí zemské vlády bosensko-hercegovské utěšeně vzkvétá. — Úrodná rovina na západ u Sarajeva se rozkládající je bohata na nálezy předhistorické od doby neolithické až do pozdní doby železné. Zlatiště, Sobunar, Debelo Brdo, pahorek Náklo, Grudac a j. sídliště předhistorická vydala již bohatou kořisť vědeckou, nad všechny ostatní vyniká však Butmir Gornji, téměř uprostřed roviny Sarajevské položený. Naleziště tvoří vyvýšeninu průměrně 160 cm. vysokou. Zemská vláda dala zde stavěti hospodářské budovy, při čemž sídliště neolithické objeveno a z nařízení zemské vlády W. Radimským pečlivě zkoumáno bylo. Památky předhistorické jsou zde uloženy ve tmavé, popelnaté, kousky uhlí a kusy spálené hlíny promíchané vrstvě kulturní 110—140 cm. silné, která vyplňovala též jámy kulturní rozmanitých tvarů, v hlíně vykroužené. — Na spodě vrstvy kulturní vyskytla se též některá ohniště, z nichž pouze jedno na dně jámy kulturní objeveno bylo. — Jámy byly okrouhlé, elyptické, trojhranné, nepravidelně čtverhranné se zakulacenými rohy, obdélníkům podobné i zcela nepravidelné a měly též nestejné rozměry. Větší hodily se i za bydliště, menší pak byly nepochybně zásobárnami. Pozoruhodno je, že ani v jamách ani okolo krajů jejich nikdy nevyskytly se větší hromady vypálené mazanice, jež pouze v hořejší části vrstvy kulturní se nacházely. Radimský soudí z toho, že tato spodní bydliště nevzala za své ohněm, a že popelem lehly pouze chatrče poněkud mladší, po nichž hromady vypálené mazanice v hořejší části vrstvy kulturní pozůstaly. — Jednotlivé kusy vypálené hlíny bez otisků dřev a proutí, jež na spodě v některých jamách nalezeny byly, pokládá Radimský za omítku ohnišť. — Avšak i v hořejší části vrstvy kulturní shledány stopy po chýších, které neshořely. Jsou to nepravidelně rozložené pruhy uhlí, jednotlivé kusy mazanice a pruhy nespálené žluté hlíny. Na místech takových vyskýtají se též rozmanité výrobky, zejména též brusy a žernovy. V jamách i ve vrstvě kulturní nalezeno hojně výrobků lidských z hlíny a kamene a po různu též kosti zvířecí, žádný však předmět kostěný a také žádný výrobek kovový. Z hliněných předmětů dlužno na prvním místě jmenovati sošky lidské zpravidla jen ve zlomcích, sošku zvířecí, ně-

které nádobky, mnoho střepin, závaží, přesleny a j. Závaží válcovitých nalezeno na jednom místě pohromadě 65 ve dvou obloučnatých řadách. Podobá se, že zde ležela síť rybářská, po níž závaží tato zbyla, neboť na Uně okolo Bihače užívají dosud závaží podobných k obtěžování sítí. Sošky jsou z větší části hrubé, podobají se z části t. zv. deskovým idolům kyperským a jenom jedna hlavička vyniká provedením. Sošky tyto vyskytly se vesměs ve spodní části vrstvy kulturní a často na dnech jam. — Výrobky hrnčířské jsou vesměs z volné ruky urobené, dílem z hlíny hrubé, křemennými a vápennými zrny promíchané, slabě vypálené a tlusté, dílem z hlíny plavené, černé z nadob tenkostěnných. Celých sebráno a sestaveno celkem 17 koflíků, šálků a hrnečků vedle několika hrubých zcela drobných nádobek, jež za dětské hračky pokládati lze. Jeden hrnek má na břiše 3 kolmo provrtané kuželovité pupíky k provlečení provázku. Mnohé nádoby byly opatřeny uchy kolmými i vodorovnými tvarů obyčejných, leč vyskytla se i ucha trojhranná a rourovitá. — Ozdoby barvami provedené scházejí a též okrasy bílou hmotou vyplněné se neobjevily. Okrasy jsou vyryté neb vytlačené trojuhelníky, routy, čtverce, šachovnice ale i spirály. Též okrasy vypíchané vyskytly se hojně, jsou však poněkud jiného rázu nežli vypíchané ornamenty na našich nádobách neolithických. Nehledě k odchylné technice shledáváme hlavní rozdíl v tom, že vypíchané tečky slouží zde hlavně za výplň ploch, nejčastěji vrytými konturami ohraničených, kdežto náš tečkovaný ornament sestává ponejvíce z pásků a čar vypíchaných. Spirála jako ornament na nádobkách neolithických překvapila některé archæology, zvláště německé, kteří jsou zvyklí považovati ji za ornament době bronzové vlastní. Radimský upozorňuje oproti tomu na malované voluty na nádobách z neolithických hrobů se skrčenými kostrami na hradišti Lengyelském, k čemuž dodáváme, že také z Moravy známe barvami provedené spirály na nádobách z doby neolithické a že vyrytou volutu spatřujeme též na kulovité neolithické nádobce z Podbaby u Prahy; avšak i v Německu vyskýtají se spirálové ozdoby již na nádobách neolithických tak n. př. na nádobách u Erfurtu a Allstedtu (S. Výmary) vykopaných (Viz Klopffleisch: Vorgeschichtliche Alterthümer der Provinz Sachsen Seš. 2. Str. 96 a 97). Jiná jest ovšem otázka, kde původ neolithického ornamentu spirálového hledati sluší. V příčině té je zajisté pozoruhodno, že ornament tento nacházíme na keramice pomalované, která je nepochybně původu východního. Vypouklé ozdoby, sestávající z hrbolků, růžků, proužků a j. jsou na stanici butmirské hojné. Zejména velké nádoby byly často okrášleny rovnými i obloučnatými proužky, obyčejně ďubkovanými anebo vykrajovanými. Okrasy docela podobné vyskýtají se často i v nálezech našich z konce doby neolithické. Z ostatních předmětů hliněných jest zaznamenati ještě provrtané kotouče ze střepin vykroužené pak drobné napodobeniny kamenných mlatů, jimž podobné známe n. př. též z Hradiska Křepického. Kamenných nástrojů bylo vykopáno 5148 kusů. Jsou to nožíky, pilky, škrabadla, šídla, hroty k šípům i oštěpům z pazourku, jaspisu a jiných křemenů dovedně štípané, broušené nástroje totiž sekyrky, dláta i provrtané mlaty, tvarů i u nás obyčejných, nedohotovené sekyry kamenné, kameny k otloukání, brusy, hladidla, ruční mlýny starého rázu a j. — Pazourkové sekyry scházejí, za to jsou ale hojné ploché sekyry z jaspisu zhotovené. — Velmi pěkné jsou četné hroty k šípům, které zde skoro vesměs opatřeny jsou řapy ku zapuštění do násady. Tvar tento je u nás řídký, a většina šípek z nalezišť našich má tvar trojhranný, často s vykrojenou základnou a vynikajícími křídly, kterážto forma zase v Butmiru schází. Z kostí nalezených vyšetřil prof. dr. Woldřich zejména tato zvíř ta: tura, skot krátkorohý, prase bahenní, kozu nebo ovci a jelena. Jelikož nepoměrně největší počet všech nalezených kostí náleží zvířatům domácím, lze z toho souditi, že neolithičtí obyvatelé butmirští zabývali se chovem dobytka a že lov pěstovali jen mimochodem. Na konci spisu je připojeno pojednání prof. dr. X. Schrötera v Curychu o rostlinách, jejichžto zuhelnatělé zbytky ve vrstvě kulturní po různu nasbírány byly. Z článku tohoto poznáváme, že lidé, kteří za doby neolithické sídliště své v Butmiru měli, znali pšenici (Triticum compactum), jednozrnku (Triticum monococcum), ječmen (Hordeum vulgare Host.) a čočku. Vedle těchto byly ještě zjištěny: různé býlí, plané jablko, lískové ořechy a jedle. — Ze spisu je viděti, že p. Radimský při výzkumu velmi obezřele si počínal a referát jeho je přesně věcný a jasný. Dílo je co do tiskové i obrázkové části vypraveno velmi nádherně a z dvaceti připojených tabul je devatenáct provedeno barvotiskem. *J. P.*

Nástěnná tabule před- a prvohistorických památek Rakousko-Uherska. Velikost listu 78 : 98 centimetrů. Z nařízení c. k. ministerstva věcí duchovních

a vyučování vydala c. k. ústřední komisse pro umělecké a historické památky. Navrhl a vysvětlil dr. M. Much. Obsahuje nálezy z doby kamenné, bronzové, železné, z doby panství římského a prvokřesťanské. S vysvětlujícím textem (4 strany čtvercového formátu) od dra. M. Mucha. Krámská cena při odběru knihkupectvím: vydání I. s textem, nenapjato zl. 1·20, II. s plátěnou obrubou a ouškama 1·50, III. na plátně napjato s dřevěnými lištami 2.20. Cena pro úřady obecní a školní při odběru prostřednictvím c. k. ústřední komisse pro umělecké a historické památky: vydání I. s textem, nenapjato zl. —·60, II. s plátěnou obrubou a ouškama zl. —·90, III. na plátně napjato s dřevěnými lištami 1·60.

Lomenice chalup na Chrudimsku. Popsal a nakreslil **Ant. Šolta** 1894. — Dílko toto, které bylo vydáno péčí kuratoria průmysl. musea pro východní Čechy v Chrudimi, vyšlo pouze ve 200 výtiscích a obsahuje kromě 12 stránek textu 19 světlotiskových tabulek. Seznáváme z této publikace, že i na Chrudimsku zachovalo se ještě dosti dřevěných chalup, pocházejících z předešlého a ze začátku našeho století. Všechnu dovednosť svou soustředil venkovský stavitel — tesař na lomenici čili štítu, jejichž popisem se spisek tento výhradně zabývá, nepřihlížeje k ostatním částkám chalup. Některé z vyobrazených zde lomenic jsou pravými kabinetními kousky lidového stavitelství, vlastně tesařství, zvláště ty, které vyzdobeny jsou vykrajovanými latěmi (tab. 1., 3. a poslední, představující lomenice chalup z Třibřich a Ostřešan). Při tabulkách — mimochodem řečeno, velmi pěkně kreslených, nebylo by škodilo trochu více oekonomie: některé mohly úplně odpadnouti, neobsahujíce nic zvláště pozoruhodného (na př. tab. 10. a 11., lomenice z Pračova a Kočího), nýbrž jenom formy odjinud známé s nepatrnými variacemi; detaily na tab. 9. a 13. (z Jesenčan a Ostřešan) mohly v menších rozměrech směstnány býti na tab. 8. a 10., zobrazujících dotyčné lomenice v celku. Byl by se takto zmírnil náklad a tím i cena (1 zl 25 kr.). Tab. 6. (srub z Lánů) vymyká se z rámce spisku, jednajícího pouze o lomenicích. Mnohé z těchto lomenic ozdobeny jsou pěkným, charakteristickým ornamentem lidovým. Cenný tento příspěvek k seznání stavitelství lidového ve východních Čechách měl by ještě doplněn býti popisem celé chalupy na Chrudimsku. Zatím máme upřímnou radosť z této práce, podávající nový důkaz o vkusu a dovednosti našeho lidu. *V. Houdek.*

Sbírka předloh moravského ornamentu, upravil a kreslil **Ondřej Pisch,** učitel měšť. škol v Kojetíně. Nákladem vlastním za přispění slavného zemského výboru markrabství moravského. Tiskem J i n d ř i c h a S l o v á k a v Kroměříži. — Z proslovu vydavatelstva seznáváme, že účelem publikace této je zjednati přístup ornamentice národní do škol, a do průmyslu a zachovávati zbytky slovanského umění lidového. Účel ten jest zajisté chvalitebný a proto dovolujeme si čtenářstvu svému doporučiti, aby podnik ten podporovalo. —

Vydaný sešit první sestává z pěti listů barvotiskem provedených, z nichž 1—4 list přináší pěkné vzorky hanácké a valašské vhodné za předlohy ku kreslení i vyšívání jakož i pro řezbáře, malíře, truhláře a jiná odvětví průmyslová. — Pátý list přináší vlastní kombinace vydavatelovy, mohl by však po našem soudu nahražen býti též listem se vzorky původními. — Typografická úprava je pěkná, menší formát byl by však pro účel díla býval vhodnější a také vydatnější využitkování místa by se doporučovalo. Celé dílo bude sestávati ze 6 sešitů o pěti listech a předplácí se u vydavatelstva „Sbírky předloh moravského ornamentu“ v Kojetíně za 3 zl. *J. P.*

Stanislav Vlk, fotograf ve Znojmě zhotovil pro národopisnou výstavu českoslovanskou fotografie památné románské kaple na hradě znojemském a starožitných jejich nástěnných maleb, jež pokládati sluší za nejstarší památky toho druhu na Moravě. Malby tyto představují výjevy ze života Kristova, mythus o Přemyslu oráči, knížata česká a j. a poskytují veledůležitou látku pro dějiny umění a pro kulturní historii vůbec. Rázu jsou rozhodně byzantského a pocházejí nepochybně ze stol. XIII. Poněvadž fotografování maleb těchto, na nerovných plochách v nedostatečně osvětlené kapli umístěných, s velkými obtížemi spojeno bylo a následkem nezbytných předběžných pokusů i značný náklad vyžadovalo, jsme p. Vlkovi zvláště povděčni, že se k práci oné odhodlal a takto řádné studování znamenitých památek oněch usnadnil. —

Celý cyklus sestává ze 6 listů, velikosti 30:35. List I. podává zevnější obraz kaple se vchodem, list II. absidu uvnitř s příslušnými malbami, list III.—V. první a druhý pás maleb a list VI. pás třetí pak ostatní malby na kopuli. Fotografie lze koupiti u St. Vlka, fotografa ve Znojmě. *J. P.*

Památky archaeologické a místopisné. (1895.) Redaktor dr. **Jos. Lad. Píč.** Díl XVI. seš. 9. a 10. přináší tyto články a zprávy: Mohyly Lužanské. Zkoumali Jos. Hlávka, president České akademie a dr. J. L. Píč., Píše dr. *J. L. Píč.* — Zprávy o Hollareu. Píše *F. A. Borovský.* — Opukové sochy ze XIV. století v klášteře Ročo ském. Podává dr. *B. J. Matějka.* — K životopisu dvou českých umělců. Zprávy od *Zikmunda Wintera.* — Kdo byl mistr. I. W.? Píše dr. *Karel Chytil.* — Dům Říhovský a nikoli německý v Plzni. Píše *Josef Strnad.* — Kterak uváděn byl nejvyšší mincmistr království Českého v úřad. Podává *Josef Šimek.* — K rodopisu Kapounů ze Svojkova a rodin s nimi spřízněných. Podává *V. J. Nováček.* — Materalie k dějinám umění, uměleckého průmyslu a podobným. Podává *Frant. Mareš.* — Tři kostry v kulturních jamách u Čáslavi. Popisuje *Kliment Čermák.* — Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského a okolí. Píše *Václav Schmidt.* — Řád zedníků a kameníků pražských v XVI. století. Napsal *Karel B. Mádl.* — Zprávy o kutnohorských hrnčířích. (1435 — 1583). Podává *Frant. Mareš.* — K životopisu Havla Gelasta Vodňanského. Sděluje *Theodor Antl.* — O třech „pokladech“. Píše *Josef Smolík.* — Zaniklé tvrze a vesnice v okolí Plzně. Podává *Josef Strnad.* — Zprávy a drobnosti: Archaeologický sbor musea království Českého. — Archaeologická kommisse České Akademie. — Příspěvky ku zvonařství. — Staré zvony ze zrušeného kostela sv. Mikuláše v Starém městě pražském. — Archa kostela vojenického. — Nález starých mincí. Dva románské předměty. — Žárové hroby v Třebešicích. — Bronzový býček třírohý. — Brakteaty. — František Polanský. — Jakub Studenský. — Literatura. — Památky jsou nyní též organem Archaeologické kommisse České Akademie.

Mittheilungen der k. k. Central-commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. XX. (1894). Na Moravu vztahují se tyto články: Kostel sv. Michala v Olomouci: Od Aug. Prokopa. Portály radnic v Olomouci a Prostějově. Podává A. Franz. — Dva obrazy z bývalého jezovitského kostela v Brně. Sděluje Edv. Sykora. — Výzkumy v Předmostí. Napsal Karel Maška. — Zvony farního chrámu v Jihlavě. Od Adolfa Nováka. — Drobné zprávy: Č. 54. Kostel sv. Václava v Mor. Ostravě. (Rosmael). — Č. 65. Nálezy J. Slováka v mohylách v oboře u Kroměříže. (Biefel.)[1] — Č. 67. Nález stříbrných a pozlacených předmětů z XV. a XVI. věku v t. zv. „židovské zahradě“ v Mikulově. (Dr. Ilg) — Č. 69. Hroby u Ivanovic. (Mor. Trapp) Na „hrubém panském lánu“ u Ivanovic, asi 15—20 kroků od domku pro železničního strážníka čís. 50 objeveny hroby popelnicové. Popelnice obsahovaly popel, kousky uhlí a nedopálené rozdrobené kosti lidské a některé byly poklopeny misami. V popelnicích byly nalezeny chudé milodary, tak jehlice bronzová s ozdobenou hlavicí, otevřený kroužek bronzový a zelené skleněné korálky. Při popelnicích stály porůznu též menší nádobky. — Na blízku pohřebiště tohoto byl objeven též hrob se dvěma skrčenými, na boku uloženými kostrami a hliněnou nádobou. — Č. 72. Hroby u Rousínova. (Trapp.) Na poli, patřícím k Star. Rousínovu nalezen při zakládání cihelny kostrový hrob. Při kostře shledány železný nůž, železné kopí a u nohou nádoba se zbytky uhlí a zuhelnatělé slámy. — Č. 74. Nález v Lukách u Malenovic v okrese uh. hradišťském. (Trapp.) Na mírném svahu „Svatý háj“ zvaném, objeveno dle „Mor. Novin“ pohřebiště popelnicové, na němž kopal učitel Ad. Kříž z Malenovic. Dle Trappa je nález ten pokračováním obětiště v trati „Kamenné dílce“, o němž ve zprávách ústřední komisse r. 1879 zpráva podána byla. — Č. 75. Nález středověkých pohárů hliněných v Brně. (Trapp.) — Č. 79. Romanský portál kostela v Oujezdě u Lipůvky na Brněnsku. (Trapp.) — Č. 102. Nálezy z Doloplaz (Trapp.) Bronzová jehlice s kulatou hlavicí nahoře hadovitě zohýbaná, prsten se skleněnou perlou z doby novější a stříbrná mince barbarská. Líc: Hlava. Rub: Jezdec. — Č. 105. Nálezy nedaleko Březové. V hliníku nalezena pod plochým kamenem rozmáčknutá na kruhu urobená nádoba, do červena vypálená, okružnými rýhami ozdobená, jež naplněna byla popelem a kousky uhlí. Dále byly zde vykopány: nádobka, tlusté střepy krajové jakož i jiné střepy mladšího rázu, pak železná sekyrka.[2]) V zalesněném kopci, severně od uvedeného naleziště, byly objeveny lochy s kamennými sedadly. — Č. 114. Náhrobní kámen v Mor. Třebové. (Alois Czerný.) — Č. 115. Deska kamenná s vytesaným křížem, třemi koulemi a šroubem na palce v zahradě dívčího sirotčince v Brně. (Adolf Raab.) — Č. 122. Nálezy na hradě ve Znojmě.

1) O těchto výzkumech svých podal p. J. Slovák zprávu v č. 41. našeho časopisu.

2) Podobná sekyrka je vyobrazena v č. 26. časopisu našeho na str. 72. pod č. 4.

A. Sterz).[3]) — Č. 125. Lochy v Kloboucích (Al. Franz.[4]) — Č. 128. Pečeť Mor. Ostravy z r. 1664. — Č. 141. Hroby u Heršpic u Slavkova. (Fl. Koudelka.) Na poli v „újezdě“, patřícím p. Jos. Kučerovi č. 42. v Heršpicích objeveny kostry, jejichžto lebky kruhovitě obstaveny byly plochými kameny. Při kostrách vyskytly se střepy z nádob rázu hradištného a u jedné lebky nalezeny též dva kroužky spěžové. — Č. 158. Zpráva Trappova o vadné opravě kostela v Našiměřicích s věží ve slohu románském. *J. P.*

Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Rediguje **Rud. Virchow.** Sešit první přináší tato pojednání: *C. Rademacher:* Zwei præhistorische Begræbnis-Stætten an der Eifel und an der Lippe. — *Rud. Virchow:* Gefæssscherbe aus Lavetzstein von der römischen Fundstelle in Ober-Mais. Zvláštní měkký kámen „Lavetzstein“ nazvaný podobá se vypálené hlíně a patří ku slídnatým, chloritovým a tučkovým břidlicím a byly z něho dělány též nádoby. — *P. Staudinger* dle dopisu G. Adolfa Krause: Verhæltnisse in Togoland und afrikanische Sprachen. — *A. Ernst:* Etymologisches von Venezuela's Nord-Küste. — *A. Ernst:* Drei Nephrit-Beile aus Venezuela. — *Rud. Virchow:* Conferenz in Sarajevo. — *R. Virchow:* Neue anthropologische Beobachtungen aus Ost-, Süd- und Südwest-Africa. — *W. Krause:* O spise Eugena Dubois: Pithecanthropus erectus, eine menschenähnliche Uibergangsform aus Java. Dubois nalezl v pleistocæním neb hořejším pliocæním řečišti Bengawanu na Javě ve stejné vrstvě stoličku podobnou stoličce z velké opice, o 1 m dále leb velké opice a o 15 m dále levou kost stehenní, podobnou lidské. — W. Krause pochybuje, že kosti tyto k sobě náležejí, uznává ale navzdor tomu velkou důležitost nálezu, kterým v příslušných vrstvách zjištěna nová species velké opice (Hylobates) a vedle toho tvor člověku podobný. — R. Virchow jest nakloněn považovati též příslušnou kost stehenní za kost opičí, a domnívá se, že nález ten není ještě dokladem existence přechodního článku mezi opicí a člověkem. Týž připouští však, že nález je velezajímavý a že jest třeba, aby ještě důkladně prozkoumán byl. *J. P.*

Argo. Zeitschrift für Krainische Landeskunde. Ročník třetí (1894). Redaktor **Alfons Müllner,** kustos muzea v Lublani. Ročník tento obsahuje zejména nasledující obšírnější články redaktorovy: Cestovní črty z Italie. — „Gradišča“ v Krajině. O hradišti lublaňském a poloze Emony. — Skalní hrad Lueg v dolní Krajině. — Starobylé hroby bledecké. — Opevněné jeskyně v Krajině. „Šmeidov grad.“ — Záhadné pasti z rašeniliště lublaňského. — Starobylé náčení k orání. — „Otázka železa“ při anthropologické schůzi v Sarajevě. — „Illyrové“ a „Veneti“ na kongressu v Sarajevě. — Předhistorické nálezy v zagorském údolí. — *J. P.*

Zeitschrift für österreichische Volkskunde. Organ des Vereins für österreichische Volkskunde in Wien. Rediguje **dr. Michael Haberlandt.** (1895.) Seš. 1—3. — Rakouský národopisný spol. ve Vídni, jehožto založení jsme v č. 45. oznámili, počal již vydávati svůj časopis s názvem svrchu položeným. Každý sešit obsahuje: I. články, II. drobné zprávy, III. národopisnou kroniku z Rakouska, IV. národopisnou literaturu v Rakousku, V. zprávy spolkové. Vydané tři sešity přinesly tyto články: Věci prostonárodní a doba přítomná. Napsal prof. dr. *Alois Riegl.* — Příspěvek k rakouským dějinám pověstí. Píše dr. *Richard Kralik.* — O rozdílu městského a venkovského nářečí v našich zemích alpských. Podává dr. *J. V. Nagl.* — O důležitosti sbírání prostonárodních názvů rostlin. Napsal. *Jan Schreiber.* — *Čarodějnická hra* (ze Solnohradska). Podává dr. *Vilém Hein.* — Mravy, zvyky a názory německého lidu ve Štyrsku. Líčí *Jan Krainz.* — Ze zpráv drobných zaznamenáváme zejména následující: Průvody se Samsonem. — O dělbě práce na poli národopisném. — — Vruby ve Vídni. — Pomalované lebky z Horních Rakous a ze Solnohradska. Známý lebozpytec dr. *E. Zuckerkandl* podává zde popis i vyobrazení novověkých lebek z kostnic, opatřených jmény nebožtíků a pomalovaných věnci, hady a. j. Je to snad zbytek starého kultu lebek, jenž udržel se v Hor. Rakousích a Solnohradsku, a který se po různu objevuje též v Korutanech a Štyrsku, schází ale naprosto v Tyrolsku. Lebky celé popsané číslicemi od 1—90 nalezl dr. Z. v kostnicích v Maria Wörth v Korutanech a v Adriachu ve Štyrsku. Jsou to snad číslice loterní na lebku napsané z pověry. že vytažena budou. — Prostonárodní hra o třech králích a spojená s ní hra o Turcích a husaru z okolí Šoproně. — Kronika národopisná podává zprávy z různých zemí korunních. Shledáváme zde též zprávu o výstavkách moravských r. 1894, o prostonárodních slavno-

3) Viz č. 43. t. časop. str. 104.
4) Viz č. 3. t. č. str. 117.

stech na národopisné výstavě československé, o výstavě šperků, která v prosinci r. 1894 v průmyslovém muzeu v Brně uspořádána byla, o slováckém národopisném sjezdu v Uh. Hradišti, o národopisných výstavkách v Čechách a j. — Ve zprávách literarních je náležitý zřetel věnován též příslušné literatuře české, a většina dosud uveřejněných posudků a zpráv literárních jedná o publikacích českých. *J. P.*

Hovorna.

† MOŘIC TRAPP.

Dne 27. května t. r. zemřel v Brně p. **Mořic Trapp**, kustos Františkova muzea, c. k. konservator, dopisovatel mor. zemského archivu, člen archæologického sboru muzea království českého a mnoha jiných učených společností. Morava ztrácí v něm horlivého pěstitele předhistorických i historických starožitností a památek uměleckých, spolek náš pak pozbyl v něm upřímného přítele, který snahy a práce naše bedlivě sledoval a spolupracovníkům časopisu našeho, kdykoli se na něho obrátili, vždy s velkou ochotou žádané zprávy podával. Jsa úředníkem společnolečnosti, jejížto starosta spolek náš prohlásil za podnik, zájmy muzea Františkova poškozující, nemohl se ovšem přímo súčastniti našeho ruchu spolkového a nemohl též dopisovati do časopisu našeho. Z úst Trappových víme, kterak těžce snášel nepřízeň příslušných kruhů ku snahám českého lidu a kterak jemu, věrnému synu národa českého, trpká byla služba při ústavě našimi odpůrci národními ovládaném. Mořic Trapp narodil se 24. ledna 1825 ve Vodňanech v Čechách, kdež otec jeho byl lékárníkem. Universitní studia konal na universitě pražské a věnoval se zejména studiím dějezpytným a archæologickým. Později byl vychovatelem v některých rodinách šlechtických. R. 1859 stal se příručím kustoda a r. 1864 kustodem při Františkově muzeu v Brně, kterýžto úřad až do své smrti zastával. Vedle slovutného dra. Wankla byl na Moravě první, který předhistorické starožitnosti domácí studovati počal. Od r. 1875 byl konservatorem c. k. ústřední komise pro historické a umělecké památky (odb. I. a II.). Práce jeho nacházíme v rozličných časopisech odborných zejména ve starších ročnících Památek archæologických a místopisných, ve sborníku „Notitzenblatt“ historicko-statistické sekce mor. hospodářské společnosti, ve zprávách anthropologické společnosti vídeňské a ve zprávách c. k. ústřední komise pro historické a uměl. památky. Pro dílo: „Die öst. ung. Monarchie in Wort u. Bild“ napsal článek o pověstech moravských.

Zvláštní pozornost věnoval též starobylé románské kapli „Heidentempel“ nazvané ve Znojmě, jejížto, tehdy ještě nehrubě znatelné, nástěnné malby starožitné okreslil a barvami provedl. Malby tyto odevzdal c. k ústřední komisi pro historické a umělecké památky ve Vídni, doufaje, že sborem tímto vydány budou, z čehož ale z té příčiny sešlo, poněvadž pozdější restaurací maleb oněch četné nové podrobnosti na světlo přišly, jež Trapp svého času ovšem postihnouti nemohl. —

Mořic Trapp zůstane zajisté všem, kdož s ním se seznámili, v dobré paměti, my pak vzdáváme tímto čest památce zasloužilého přítele svého! *J. P.*

Dr. Lubor Niederle vzdal se hodnosti člena výboru v rakouském spolku národopisném ve Vídni. — Resignaci svoji odůvodnil tím, že zvolen byl ředitelem českého muzea národopisného v Praze.

Provolání rakouského spolku národopisného podepsali dodatečně též pp. *Fr. Bartoš,* c. k. školní rada a ředitel gymnasia v Brně, *Břetislav Jelínek,* kustos městského musea a c. k. konservator v Praze, *dr. Jos. Konst. Jireček*, professor na universitě ve Vídni, *Josef Klvaňa*, c. k. gymn. professor v Uherském Hradišti, *dr. Emanuel Kovář*, soukromý docent na české universitě v Praze, *dr. Martin Kříž,* c. k. notář v Ždánicích, *dr. Alois svobodný pán Pražák,* c. a k. skutečný tajný rada, ministr v. v. a člen panské sněmovny ve Vídni, *dr. Vladimír baron Pražák*, c. k. okresní hejtman ve Vídni a dr. *Jan Woldřich*, c. k. professor na české universitě v Praze.

Oprava. Nedopatřením redakce stalo se, že v čís. 46. na str. 65. pod obrázek vytištěno bylo, že vyšívání vyobrazené pochází z Velké, ačkoli ct. pí. autorka, zasílajíc dodatkem k rukopisu svému příslušný obrázek, v dopise ze dne 26. března t. r. výslovně připomenula, že výšivka vyobrazená pochází z Veselí. *Redakce.*

Zprávy spolkové.

Noví členové přistoupili:

Za člena zakládajícího:

P. T. p. Leonh. Bouchal, bankéř ve Vídni.

Za členy řádné:

P. T. p. Aug. Koudelka, lesní kontrolor v Rožnové.

P. T. p. A. Oliva, knihkupec v Kroměříži.

P. T. p. dr. K. Snětina, lékař v Bohdalově u Polné.

P. T. p. Zdeněk Šefránek, ml. učitel v Olšanech.

Výkaz darů,

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
Dp. P. Jan Cibulka na Hostýně .	1·—
Sl. Městské muzeum v Pardubicích	1·—
Sl. M. Smolková, učitelka v Praze	1·—
Sl. Reg. Bíbová, „ „	1·—
Úhrnem . . .	4·—

XIX. výkaz darů,

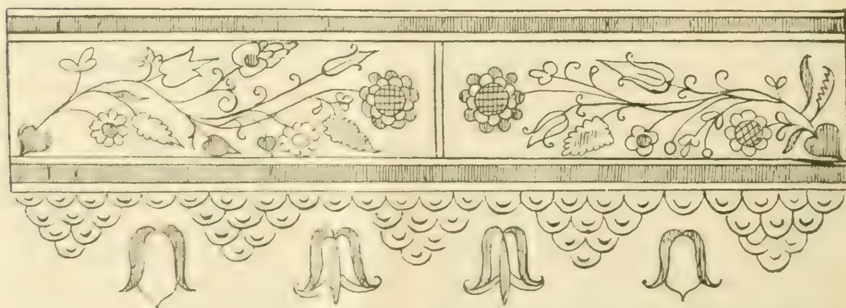
poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Sl. Obč. záložna v Tršicích .	zl.	5·—
„ Rol. „ v Křelově .	„	5·—
„ „ „ v Blatci . .	„	5·—
„ „ „ v Žeravicích	„	2·—
„ Záložna v Uh. Ostrohu .	„	5·—
„ Úvěrní spol. zál. v Přerově	„	20·—
„ Roln. záložna v Těšnovicích	„	5·—
„ „ „ v Čechovicích	„	5·—
P. T. p. R. Schönhöfer v Lošticích za 3 výtisky „Básně a životopis Havelkův“ . .	„	1·50
Sl. Obč. záložna v Olomouci .	„	50·—
„ „ „ v Kyjově .	„	5·—
	zl.	108·50
Zůstatek z dřívějšího účtu	„	3366·26
Úhrnem . . .	zl.	3474·76

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Vydává se jenom členům spol. muz. a sice zdarma

ČASOPIS

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

[illegible]

Číslo 48. Vydáno v listopadu r. 1895.

Předhistorická sídla na Znojemsku.

Podává Jaroslav Palliardi.

Kulturní jámy u Hodonic.

(Dokončení.)

So neolithické doby náležejí nepochybně i malá, ze žluté, slídou stříknuté hlíny zhotovená nádobka, sestávající z drobné, plytké misky na vysoké nožce (obr. na str. 126), dýmce podobný předmět ze žluté písčité hlíny, sestávající z misečky jako ořech veliké, z níž vycházela krátká, tenká rourka, nyní na konci porouchaná (obr. na str. 126) pak několik šedých, dosti silných a dobře vypálených střepů, na nichž patrny jsou stopy malby, jasně červenou hlinkou provedené. — Jeden z nich má kraj, uvnitř širokým červeným pruhem ovroubený, na jiném sedí kuželovitý, vodorovnou děrou vrostoupený pupík se stopami červeného nátěru, od něhož kolmý červený

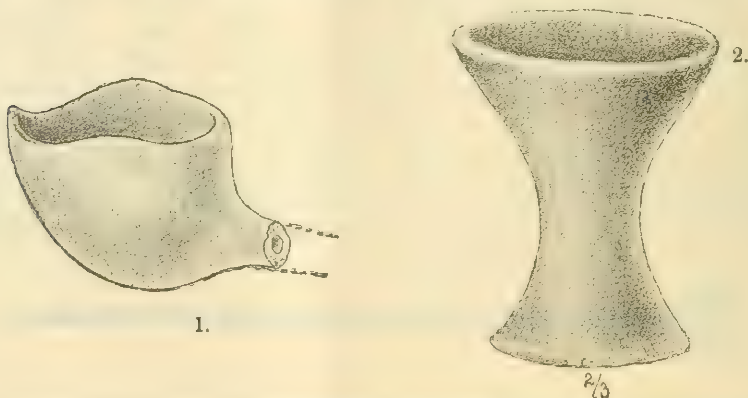
Bronzové jehlice ze sídliště u Hodonic.

pásek dolů se táhne a na střepech z misky, úseku koule podobné, je viděti uvnitř, že červenou hlinkou pomalována byla. Na ostatních příslušných střepech jsou jen zcela nepatrné stopy červené barvy patrny. Malby tyto nejsou tak charakteristické jako na pomalovaných střepech ze sídliště na znojemských Novosadech, a pohříchu není též známo, za jakých okolností svrchu dotčená nádobka a pomalované střepy na sídlišti u Hodonic se vyskytly, nález je však přece pozoruhodný, poněvadž jsem při dodatečné prohlídce zásoby střepů ze sídliště na znojemských Novosadech objevil několik nepatrných střepů s charakteristickým ornamentem tečkovaným. Shoda tato nabývá ještě většího významu okolností, že také p. J. Knies na neolithickém sídlišti s tečkovanou keramikou u Nové Vsi nalezl střep, na němž patrny jsou stopy červené malby. — Ostatně bylo také již na str. 96. připomenuto, že na jednom tečkovaném střípku pozorovati lze stopy červeného nátěru.

B) Nálezy z doby bronzové.

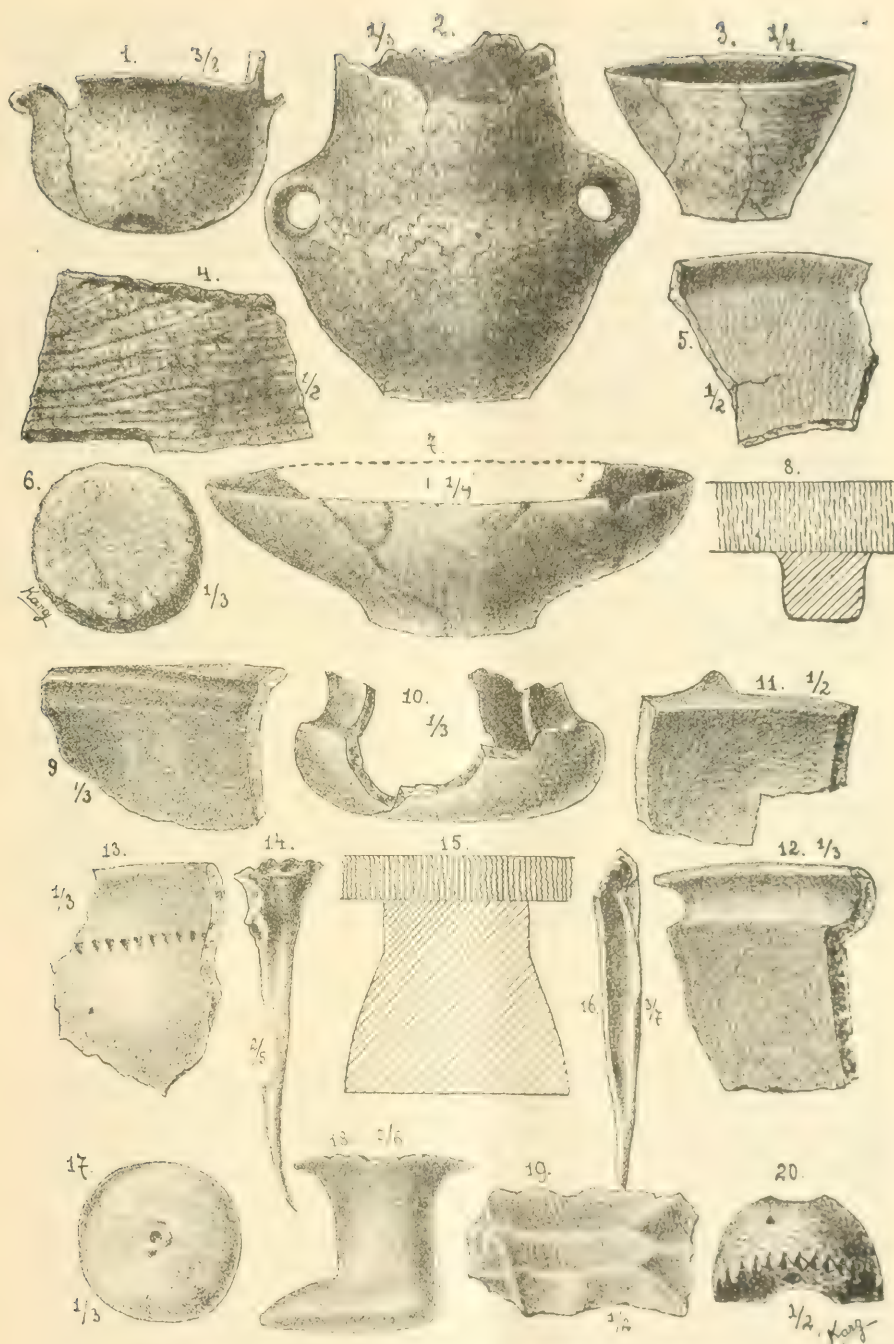
(Tab. X.)

Z těchto uvádím na prvním místě rovnou jehlici bronzovou s kulatou, kolmou děrou prostoupenou hlavicí, která při rozdělávání cihlařské hlíny ve východní, jinak na nálezy chudé cihelně nalezena byla. Jehlice tato (obr. na str. 125.) je na krčku pod hlavicí jemně vroubkovaná a má lesklou světlezelenou patinu. Jehlice takové vyskýtají se v hrobech se skrčenými kostrami z doby bronzové. — Jámy z této doby prozkoumal jsem tři. Jedna vyskytla se v prostřední cihelně mezi jamami s keramikou na pohřebištích popelnicových obyčejnou. Jáma tato, jejížto kolmý průřez pod č. 15. vyobrazen je, byla 2·38 *m* hluboká, na kraji 1·85 *m* a na dně 2·85 *m* široká. Dno měla rovné a obsahovala černou hlinu, promíchanou rozbitými kostmi, střepinami a jinými výrobky. — Kosti pocházely ze skotu, kozy nebo ovce, prasete, koně a psa bahenního (úlomky z lebky). Zcela na dně vyskytly se v koutě při levé stěně zlomek čelisti a jiné kousky z lebky novorozeného dítěte. Keramika je celkem shodná s onou z hrobů se skrčenými kostrami

Ze sídliště u Hodonic.

z doby bronzové. Kromě střepů z hrubších nádob a z malého hrnku se vzpřímeným krajem, který věncem vyrýpaných jámek okrášlen byl (obr. 13.), byly nalezeny toliko leské černé, hnědé a šedé střepy neozdobené, pocházející z menších téměř válcovitých hrnků, z větších nádob s vysokými, nahoře rozšířenými hrdly, z misek polokoulím podobných se dnem vtlačeným, z větších i menších mis s uchy a okraji lalůčky ozdobenými anebo dovnitř zahnutými a šikmo ovroubkovanými, z mis ostře profilovaných s okraji vyhrnutými a pod. (Obr. 9., 11. a 12.) Z několika střepů podařilo se sestaviti část rázovité nádobky s drobným vtlačeným dnem, břichem nemírně širokým a nízkým (obr. 10.) — Z nádoby nějaké pochází nepochybně i pár z hlíny uhnětených, leskle černých nožek (obr. 18.) Kromě střepů byly v jámě nalezeny ještě tyto předměty: plochý kotouč z hrubé písčité hlíny, uprostřed těsnou děrou prostoupený (obr. 17.), polovice kostěného předmětu, z kloubu zhotoveného (obr. 20.), dvě šidla koštěná (obr. 14., 16.) a několik úštipků ze světlešedého rohovce. (Obr. 19.)

Tab. X Nalezy z doby bronzů ze sídliště u Hodonic.

Druhá jáma, v jižní cihelně mezi svrchu popsanými jamami neolithickými objevená, podobala se kotlině 60 *cm* hluboká a 1 *m* široké. V černé popelnaté hlíně, která ji vyplňovala, vyskytly se hrubé hnědé střepy z hlíny křemennými zrnky promíchané, hladké šedivé střepy z velké baňaté nádoby s vyhrnutým okrajem, lesklé hnědé a černé, střepy z hrnců s rovnými, málo dovnitř nakloněnými anebo tlustými úzkými, plochými a vyvalenými okraji, lesklý černý střep z nádoby s nízkým širokým břichem a vysokým hrdlem, střep z tenkostěnné mísky s okrajem v ostrém úhlu dovnitř zahnutým (obr. 5.), nízký podstaveček od nádoby odražený, hnědé střepy, hrubými rýhami ozdobené (obr. 4.), hrubý střep do kruhu obroušený (obr. 6.) a j. — Ze střepů daly se z části sestaviti: objemnější černá mísa hrubého díla s okrajem dovnitř nakloněným (obr. 7.) a menší konická míska barvy leskle hnědé (obr. 3.). — Kromě toho vyskytly se asi uprostřed jámy dvě dosti zachovalé nádoby a sice šedá baňatá nádobka s kuželovitým hrdlem a se dvěma úšky (obr. 2.) pak zajímavý, pohříchu ale značně porouchaný šálek z jemné šedivé hlíny (obr. 1.) Šálek tento podobá se polokouli, má kraje jednoduše přehnuté a na místě dna dolíček, koncem prstu vytlačený. Úško, jež je uraženo, bylo též velmi tenké a vyčnívalo vysoko nad okraj. Nádobka tato je velmi tenkostěnná (stěny jsou pouze 1 *mm* tlusté), ale při tom přece velmi hladce a pravidelně vypracovaná. Jelikož na ní stop kruhu hrnčířského pozorovati nelze, nezbývá než domnívati se, že modelována byla na formě nějaké. Vůbec je to výrobek velmi pozoruhodný, svědčící o velké sběhlosti v hrnčířství.

Srovnávají-li se střepiny z prvé jámy dobyté s keramikou známou z hrobů se skrčenými kostrami z doby bronzové, lze totéž tvrditi pouze o některých střepech z jámy druhé pocházejících, většina střepů ale a nádoby z této jámy dobyté lze lépe přirovnati k nádobám z některých hrobů žárových známým. Totéž platí o střepinách z jámy třetí. Jáma tato byla jen 0·50 *m* hluboká a tolikéž široká a obsahovala černou hlínu. V ní vyskytly se pouze dva střepy: jeden z hrubé nádoby s uchem z hlíny hrubým pískem hojně promíchané a druhý z větší nádoby, šálku pod č. 1. vyobrazenému podobné, z jemné šedivé hlíny zhotovené.

C. Jámy s kulturou hřbitovů popelnicových rázu obřanského.

(Tab. XI.)

Největší počet jam pochází z tohoto mladšího období praehistorického a rázovité střepy z příslušných jam vyházené vyskýtají se ve všech částech cihelny v hojném počtu. Sídliště tehdejší bylo zajisté velmi rozsáhlé, neboť jámy příslušné neobmezují se toliko na cihelnu jižní a prostřední, nýbrž jsou roztroušeny i po cihelně severní a východní.

Všechny jámy tyto mají obsah zcela podobný, a proto dostačí vytknouti celkový ráz jejich a artefaktů v nich objevených.

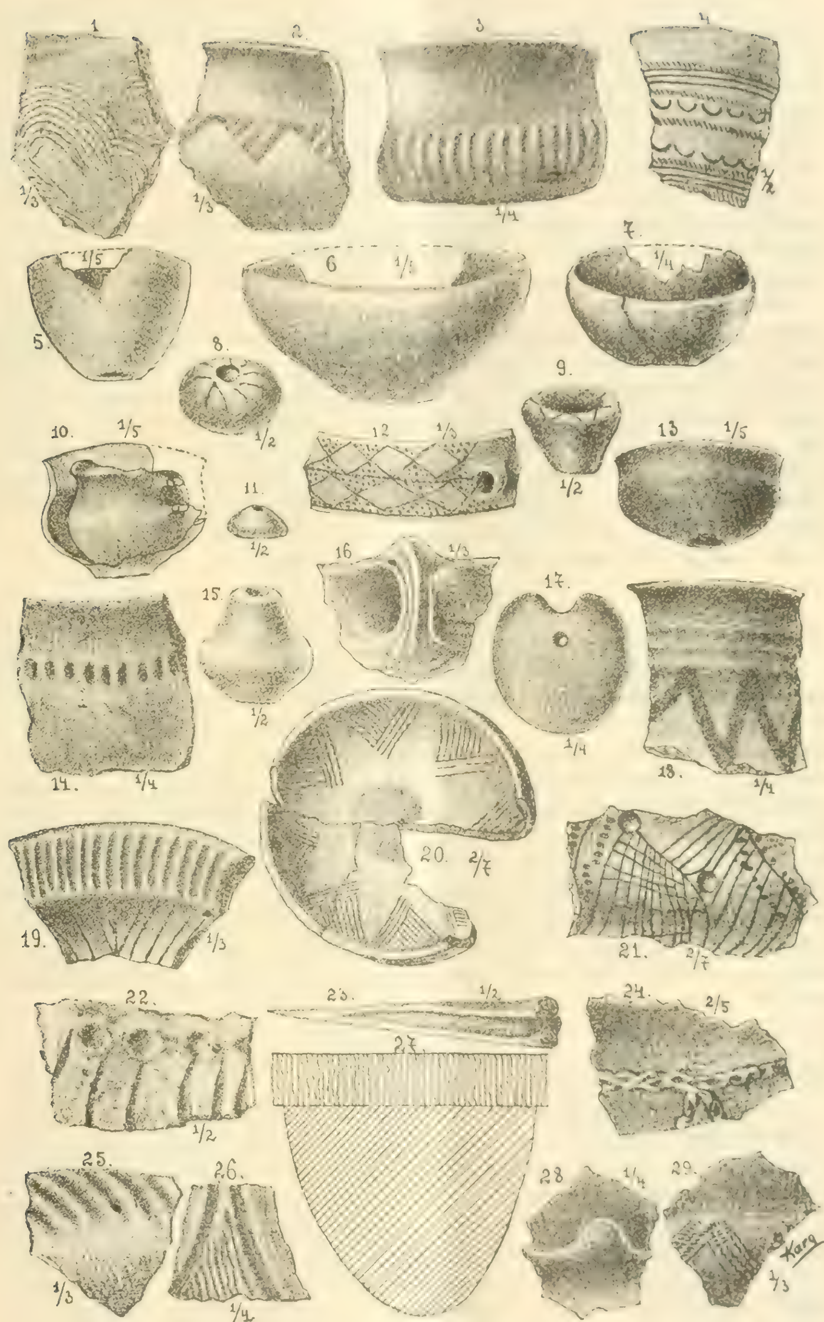
Podobají se zpravidla kotlinám rozmanitých obrysů a nestejných rozměrů. Pohled na tyto prohlubiny, obyčejně těsné, přesvědčí každého, že lidé v nich bydleti nemohli. Jámy takové nesloužily tedy samy za příbytky, byly však nepochybně příslušenstvím příbytků lidských, dílem ohniště, dílem jakési sklípky, v nichž různé zásoby i jiné věci potřebné

ukládány byly. — Že by to byly pouhé jámy odpadkové, nepodobá se pravdě a nelze nám k tomu přisvědčiti ani z ohledu toho, že v jámách takových nacházíme obyčejně toliko nádobí rozbité a polámané, neboť co k potřebě bylo, odnášel zajisté každý, když sídliště opouštěl a vyhrabával i z rumu, když obydlí jeho ohněm neb jinou nesnází za své vzalo. — Od jam neolithických a jam z doby bronzové liší se mladší jámy tyto hlavně tím, že naplněny nebývají hlínou černou, nýbrž že obsahují vesměs šedivou hlínu popelnatou, která místy v popel téměř čistý přechází. Rozdíl ten lze vysvětliti dvojím způsobem: Jámy starší sloužily zde asi za sklípky, které později zasypány byly černou vrstvou kulturní, která se okolo nich rozkládala, kdežto jámy mladší, o nichž v odstavci tomto pojednáváme, byly snad jámy krbové, v nichž se popel pozvolna nahromadil. Jinak lze věc vykládati prostě tím, že popelem lehla osada z doby pozdější, po níž popelnaté jámy pozůstaly, byvše naplněny popelem dílem již při požáru, dílem dodatečným zasypáním popelnatou vrstvou, jež po požáru v okolí jejich zůstala.

V popelnatých jamách oněch nacházíme rozbité a jen zřídka celé kosti ze zvířat domácích: skotu, kozy, ovce a prasete. Ze zvěře vyskýtají se pořídku jelen a srnec, a mezi vyházenými kostmi z jedné jámy v severním hliníku nalezl jsem půlku spodní čelisti bobří. Z toho je patrno, že lidé tehdejší pěstovali dobytek a že lov byl jim zaměstnáním vedlejším. — Dále vyskytly se v jamách kusy upěchované, do červena vypálené mazanice z písčité hlíny, pak kusy vypálené hliněné obilnými plevami promíchané omítky s otisky dřev. Střepy byly ve všech jamách z doby této velice hojné a pocházejí z nádob velmi rozmanitých. — Shledáváme zde střepy ze zásobnic, velkých to hrnců, na zevnější straně břicha drsných, na hrdle ale a uvnitř hladkých, leskle černých anebo hnědých. Jiné velké nádoby na povrchu hladké hnědé i červené s okraji prostě vyhrnutými anebo vodorovnými, často s hrdly konickými anebo válcovitými, bývaly na hrdlech i pod nimi ozdobeny okružnými pasy a krokvemi tuhou namalovanými (obr. 18.) — Obyčejným nádobím byly podle četných střepů hrnce prostřední velikosti, hnědé anebo tmavošedé s okraji kolmými, řídčeji vyvalenými, v případě tom pak někdy klínovitými výkrojky zoubkovanými. Hrnce takové bývaly ozdobeny věnci z kolmých nebo šikmých vyrýpaných jamek, vtlačenými důlky a přilepenými vroubkovanými pásky. (Obr. 11, 22. a 24.) Ozdoby podobné známe již z neolithu, jsou ale hojné i v dobách pozdějších a některé z nich jako n. př. ďubkované pásky nacházíme dosud na známém černém hliněném zboží Ivančickém. Velmi mnoho střepů pochází z misek, jichž nalezeno několik dosti zachovalých. Mísky tyto (obr. 5, 6, 7, 13, 20.) podobaly se polokoulím, též komolým kuželům, měly okraje rovné, dovnitř zahnuté anebo rozšířené, mnohé byly tuhou vyleštěny a některé byly uvnitř ozdobeny tuhou narýsovanými od kraje ku dnu vedenými paprsky, anebo mělce vtlačenými a vytuhovanými čarami, tvořícími souběžné čárkované anebo mřížkované, vrcholky ku dnu směřující trojuhelníky. (Obr. 20.) — Bohatě ozdobena byla nízká míska s úškem barvy cihlové (Obr. 12.) Vyryté okrasy, sestávající z tečkovaných trojuhelníků, byly vyplněny bílou hmotou (vápnem anebo křídou). Ornament je zde prostě vyryt a liší se naprosto od neolithických, bílou hmotou vyplněných ornamentu r ý h a m i v y p í c h a n ý m i, na něž jsem při popise keramiky ze sídliště nad „Mírovcem“ u Grešlo-

vého Mýta upozornil. K miskám druží se střepy z plochých talířů s tlustými vroubkovanými okraji, tuhou vyleštěné a uvnitř též mělce vyrytými čarami ozdobené (obr. 19.) pak četné střepy z tuhovaných, úšky opatřených šálků. Jeden šálek měl zajímavé, nad okraj vystupující, rýhované úško (obr. 16.) a jiný opět byl na kraji na blízku ucha vytažen v zakryté ústí ku vylévání (obr. 10.). — Hojné byly též baňaté, popelnicím podobné nádoby s nízkým břichem a nízkým kuželovitým hrdlem. Byly malé i velké, tuhované i bez nátěru tuhového, lesklé šedivé barvy. Některé měly břicho, kolmými rýhami vroubkované (obr. 3.) anebo rozmanitými vrytými vzorky okrášlené. — Okrasy tyto, které i na střepech z jiných nádob shledáváme, sestávaly z okružných anebo kolmých rýh, krokví, stínovaných trojuhelníků, vypíchaných kroužků, pásků ze šikmých čáreček složených, vtlačených obloučků a j. — Na místě popisu vyobrazujeme na tab. XI. řadu ozdobených střepů, které podávají celkový ráz této ornamentiky. K obrazům těmto poznamenávám, že krokve vyobrazené pod č. 29. sestávají z napodobeného ornamentu provázkového, a že trojuhelníkový ornament na obrazci č. 2. patrný, proveden je tím způsobem, že proužky, z nichž okrasa sestává, postrádají tuhového nátěru, celou nádobu pokrývajícího, následkem čehož na lesklé půdě vznikla okrasa mdlé černé barvy. — Některá z nádob popelnicím podobných byly ozdobeny též pupíky, širokými brázdami ovroubenými anebo drobnými, úzkou děrou protknutými úšky. — Na střepině pod č. 1. vyobrazené napodobuje ornament proutěné pletivo. — Zajímavý ornament tento udržel se u nás do doby pozdní, neboť jej shledáváme i na nádobách rázu hradištného z tohoto sídliště (tab. XII. obr. 8.), z Hradiště nad Znojmem a z čáslavského Hrádku. — Ostatní inventář z jam těchto je velmi chudý, neboť nalezeny byly v nich pouze ještě následující předměty: 1. Pazourkový nožík a několik úštipků rohovcových, 2. kus šedého hrubozrného pískovce s vyhlodanou rovnou stružkou, 3. kostěné šídlo jemně přihrocené (obr. 23.), 4. vrcholek z jehlancovitého závaží z červené vypálené hlíny, 5. spodek z podobného menšího závaží kuželovitého, 6. děrou opatřená závěska hliněná, podobná plochému kotouči s měsíčkovitým výkrojkem na obvodě (obr. 17.), 7. hruškovitý korál hliněný, ze žluté hlíny jemně vypracovaný (obr. 15.), 8. kuželovitý korál z tmavé hlíny, tuhou vyleštěný a vyrytou klikatou čarou ozdobený (obr. 9.), 9. drobný korálek hliněný (obr. 11.), 10. okrouhlý korál anebo přeslen ze šedivé hlíny, paprskovitými čarami okrášlený (obr. 8.) a 11. bronzová jehla s úškem, která je zároveň jediným předmětem kovovým, v jamách těchto dosud nalezeným. (Obr. 2. na str. 125.)

Do téže doby náleží neprozkoumaná dosud jáma, před nedávnem v prostřední cihelně objevená, která obrovskými rozměry svými vyniká nad všechny ostatní na sídlišti tomto objevené jámy. Jáma tato nachází se pod vrstvou kulturní 2 *m* vysokou, je 2 *m* hluboká, 12 *m* dlouhá a 3·50 *m* široká. Na odkopaných bocích je viděti, že naplněna je popelnatou hlinou, místy v čistý popel přecházející, která v různých výškách prostoupena je žlutými pruhy naplavené hlíny cihlářské. Střepiny, které se dosud na odkopaných bocích objevily, pocházejí z nádob tuhou vyleštěných. Kromě střepů vyskytly se dosud jen kusy vypálené omítky s otisky dřev a rozbité kosti ze zvířat domácích. Rozměry jámy této dostačovaly by pro obydlí, o účelu jejím nelze však pronésti úsudek, dokud prokopána nebude. —

Tab. XI. Nálezy z doby pohřebišť popelnicových rázu obřanského ze sídliště u Hodonic.

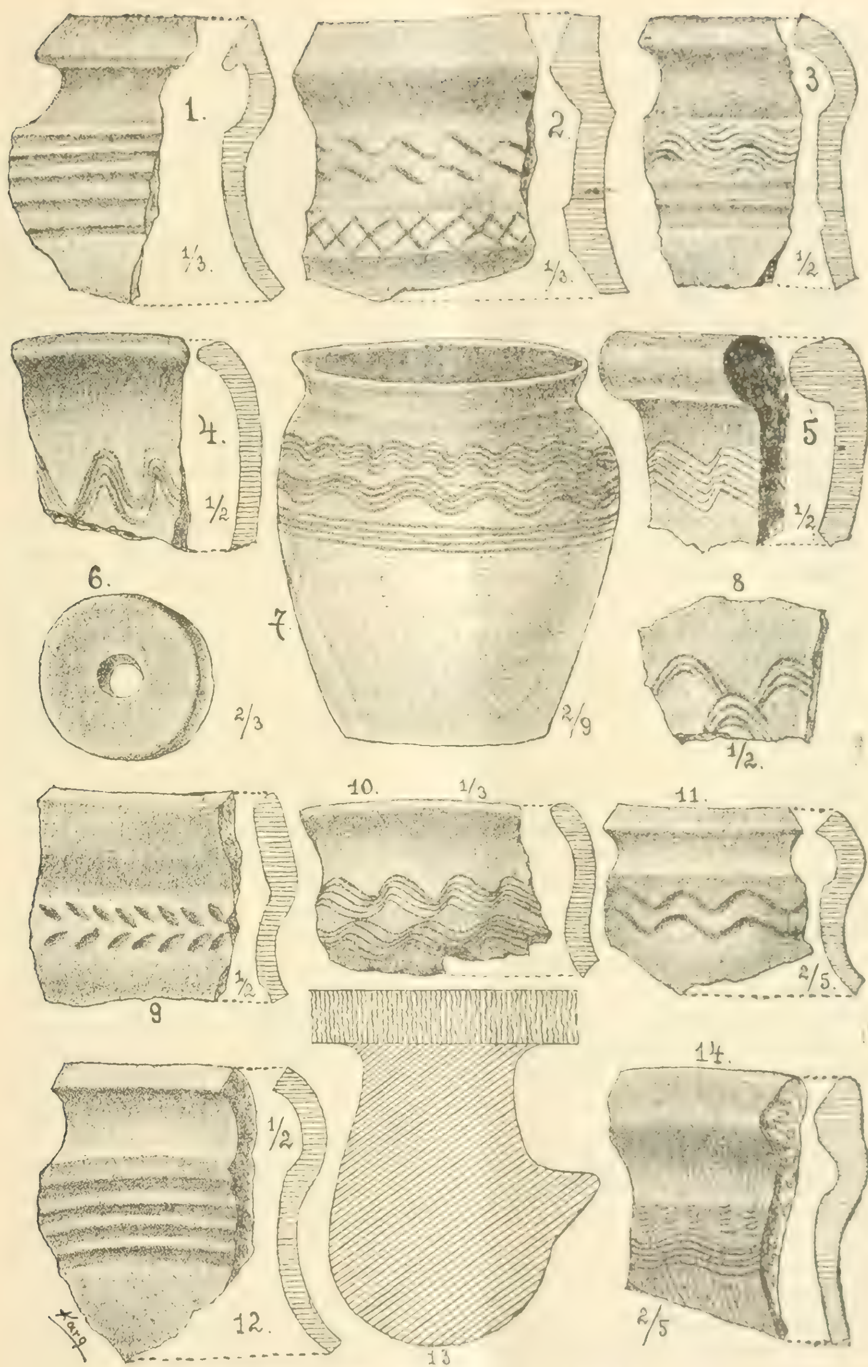
Vyskytlo se též několik jam, v nichž nalezeno nebylo ničeho, nebo jen zcela nepatrné střepy staršího rázu z nádob, z hrubé písčité hlíny ve volné ruce urobených, o nichž rozhodnouti nelze, zda-li náleží do doby bronzů anebo ku keramice pohřebišť popelnicových. V jižní cihelně byly tři takové jámy téměř při sobě. První z nich podobala se kotlině 0·90 m. hluboké, nahoře 1·60 m. a vespod 0·90 m. široké. Druhá, od první jen 60 cm. vzdálená, podobala se polokouli a byla 0·40 m. hluboká a nahoře 1·35 m. široká. Třetí jáma byla od druhé 1·90 m. vzdálená a měla tvar kotliny 0·45 m. hluboké, nahoře 1·55 m. a vespod 1·33 m. široké. Všechny jámy tyto byly naplněny popelnatou hlinou a obsahovaly pouze kusy spálené hlíny a několik nepatrných střepin. — Dále sem náležejí tři jámy v prostřední cihelně objevené. Dvě z nich vyskytly se 1·35 m. hluboko pod vrstvou kulturní, měly tvar nálevkovitý a průřezy jejich podobaly se téměř rovnoramenným trojuhelníkům, vrcholky dolů obráceným. Obě byly naplněny tvrdou tmavou hlinou, a pouze v jedné vyskytl se černý střep z hrubé písčité hlíny. — Jámy tyto byly 6 kroků od sebe vzdáleny a vykazovaly následující rozměry: hloubku 1·35 a 1·50 m., šířku na hoře 1·90 a 2·00 m. Ve vzdálenosti 32 kroků na sever od druhé nálevkovité jámy vyskytla se pod vrstvou kulturní, 1·17 m. mocnou, malá jáma válcovitá, 0·60 m. hluboká a 0·40 široká, naplněná černou hlinou. Nalezeno nebylo v ní ničeho.

D) Nálezy rázu hradištného.

(Tab XII.)

Ve vrstvě kulturní, která celé sídliště pokrývá, vyskytlo se vedle kostí ze zvířat domácích (zejména ze skotu) mnoho střepů rázu hradištného. Jsou to střepy z bezuchých, na kruhu hrnčířském zhotovených hrnců, ozdobených okružnými rýhami, jednoduchými i mnohonásobnými vlnovkami, šikmými čárkami na způsob jehličnatých větviček sestavenými, rýhovanými jamkami a jinými vzorky při keramice rázu hradištného obyčejnými. (Obr. 1—5, 8—12 a 14.) Vypouklé znaky na dnech nebyly dosud objeveny. Kraje nemají ozub pro pokličku, jsou mírně vyvalené anebo vzpřímené a jen nepatrně rozšířené, často ale tlusté a rozmanitě profilované. Pozoruhodno je, že většina nádob příslušných byla zhotovena z hlíny s převládající přísadou tuhy, následkem čehož vryp střepů vrypu tuhy se podobá. Ze střepů ve vrstvě kulturní pohromadě vykopaných sestavil jsem celý hrnec z tmavošedé tuhovité hlíny zhotovený, ozdobený mělce vrytými vlnicemi a okružnými rýhami. (Obr. 7.) K této kultuře patří i plochý, ze střepu tuhovitého vykroužený přeslen (obr. 6.) jejž jsem v cihelně nalezl.

Keramika rázu hradištného neobmezuje se ale pouze na vrstvu kulturní, nýbrž vyskytla se i v jamách. Ze tří jam příslušných, jež jsem prozkoumal, byla zvláště nápadná jáma v jižní cihelně mezi staršími jamami objevená, podobná baňaté nádobě se súženým hrdlem. (Obr. 13.) Byla 2 m. hluboká a obsahovala kyprou černou hlínu, rozbité kosti ze skotu a několik střepin rázu hradištného. Jeden ze střepů těchto (obr. 3.) sestává ze šedé písčité hlíny a je tuhou vyleštěn; ostatní postrádají nátěru tuhového, jsou ale zhotoveny z hlíny tuhou promíchané. — Ostatní dvě jámy, v prostřední cihelně se vyskytnuvší, podobaly se mělkým kotlinám 2 m. širokým a 25—40 cm. hlubokým, byly naplněny černou vrstvou kulturní a obsahovaly kromě kostí ze

Tab. XII. Nálezy rázu bradištného ze sidliště u Hodonic.

skotu, prasete a kozy nebo ovce četné střepiny rázu hradištného. V jedné z nich nalezen též rzí znetvořený nůž železný.

* * *

Na sídlišti v cihelnách hodonických shledali jsme jámy s inventářem neolithickým, jámy z doby bronzů (jednu staršího a dvě mladšího rázu), jámy s keramikou pohřebišť popelnicových typu obřanského a konečně i takové, které obsahovaly pouze střepiny rázu hradištného.

V jámě z mladší doby bronzové, ve které nalezeny byly i celistvé nádoby, shodné s keramikou některých žárových hrobů z doby bronzové, vyskytl se vedle jiných střepů staršího rázu též lesklý černý střep z nádoby s nízkým širokým břichem, ostrou hranou od vysokého konického hrdla odděleným, typycký pro kulturu hrobů se skrčenými kostrami, ku které náleží i keramika ze svrchu popsané jámy ze starší doby bronzové. — Výjma tento případ nebyly v žádné jiné jámě různé kultury pomíchány. Rázných dokladů pro přechod jedné kultury do druhé zde nemáme, a nezbývá než domnívati se, že sídliště toto několikrát opuštěno a vždy znova opět osazeno bylo.

Abychom však výklad tento za pravděpodobný přijati mohli, jest nám ještě přihlédnouti k některým podrobnostem a zejména je nutno vyšetřiti, kterak se jámy příslušné naplnily. — O popelnatých jamách s keramikou hřbitovů popelnicových rázu obřanského bylo již při popisu jich pojednáno, a zbývá v příčině té ještě pojednati o jamách z doby neolithické a z doby bronzů pak o jamách s keramikou rázu hradištného, které vesměs naplněny byly černou hlinou více neb méně popelnatou.

Černá hlína tato je stejná s vrstvou kulturní, okolo jam rozloženou a utvořila se na povrchu rozkladem ústrojných látek rostlinných a živočišných v zemi, a pokud se dotýče, i přimísením popela a uhlí. — Do jam dostala se buď bez přičinění člověka, anebo byla do nich zúmyslně naházena, což státi se mohlo za účelem pohřbu, obřadu, odstranění odpadků s povrchu anebo ku vyrovnání prohlubně již nepotřebné. O hrobech nemůže zde býti řeči, poněvadž v žádné jámě nevyskytly se známky pohřbu mrtvoly nespálené ani pohřbu tělopalného. Ojedinělý nález zlomků lebky novorozeného dítěte, v koutě jámy z doby bronzové ledabyle pohozených tomu neodporuje, neboť nález ten nelze zajisté pokládati za pohřeb. Stejně nelze s důvodem pomýšleti na nějaký výkon obřadní anebo náboženský, neboť jaký obřad bylo by lze hledati v zasypání jámy spoustou prsti a přihození několika z různých nádob pocházejích střepů a několika polámaných nepotřebných předmětů? Že by pak člověk předhistorický po čas přebývání svého na místě byl zasypával jámy, které pomocí nedokonaných nástrojů pracně v zemi vyhloubil, anebo že by tak byl učinil, když sídliště opouštěl, nelze tvrditi. — Také pozdější osadníci nebyli by zasypávali jam od předchůdců zanechaných, když sami užívali jam podobných, neboť jámy opuštěné byly by se jim zajisté velmi dobře hodily. Zbývá ještě vyložiti, proč jámy uvedené za jámy odpadkové pokládati nelze. Nehledě k tomu, že zbytečno by bylo pracně vykopávati pravidelné jámy pro odpadky kuchyňské a jiné, když tyto snadno někde za sídlištěm skládány býti mohly, vychází nesprávnost takového výkladu z obsahu jam samých, v nichž na místě vrstev plných rozmanitých odpadků nacházíme černou hlínu s několika střepinami a jinými artefakty pak nečetnými kostmi

zvířecími. Uvážíme li vše co zde poznamenáno bylo, uznáme, že jámy tyto člověkem zúmyslně zasypány nebyly, nýbrž že během času, když osada spustla zaneseny byly vodou, větrem, jenž prašnou vrstvu kulturní do jam zanášel a bezpochyby i sesutím vrstvy kulturní, která jámy obklopovala. Že při tom některé střepy, jiné výrobky lidské a kosti zvířecí ve vrstvě kulturní a zejména na povrchu jejím roztroušené zároveň s hlinou do jam přicházely je zřejmo.

Zjištění způsobu, kterak jámy se naplnily je důležito pro zodpovídání otázky o přímé souvislosti osídlení mladších s osídleními staršími, neboť podle svrchu položeného výkladu naplnily se jámy, obsahující pouze inventář neolithický, když neolithičtí obyvatelé sídliště své opustili a dříve nežli osadníci noví za doby bronzové sídliště zaujali, a nežli výrobky kultuře tehdejší náležející s kulturní vrstvou se pomíchaly.

Máme-li podobný úsudek připustiti i o jamách z doby bronzové, jest nám poohlednouti se po příčině, proč v jamách příslušných nenacházíme vedle předmětů z doby bronzové i předměty rázu neolithického, které za doby osídlení v době bronzové ve vrstvě kulturní již uloženy byly. V příčině té dlužno především uvážiti, že sídliště tvoří mírný svah k jihu spadající, a že objemnější jáma ze starší doby bronzů vyskytla se severně od jam neolithických, na místě poněkud výše položeném, v jehožto nejbližším okolí žádné nálezy z doby neolithické se nevyskýtají, poněvadž osada neolithická tak daleko nesáhala. — Pokud se dotýče obou jam z mladší doby bronzové, v jižní části cihelny mezi jamami neolithickými objevených, budiž připomenuto, že obě jámy tyto byly rozměrů nepatrných a že protož ku naplnění jich dostačila hořejší část vrstvy kulturní, obsahující zbytky z doby bronzové. Také sluší uvážiti, že zbytky neolithické z větší části zajisté již dříve odplaveny, a pokud se dotýče, do jam neolithických naneseny byly. — Z ohledů těchto můžeme i v příčině osady z doby bronzové pronésti úsudek, že opuštěna byla dříve, nežli zde osada z doby pohřebišť popelnicových rázu obřanského vznikla. Zda-li tato posléze jmenovaná osada nějakým způsobem souvisela s osídlením posledním, po němž se nám zachovaly jámy se střepinami rázu hradištného, jest pochybno; nálezy naše tomu nenasvědčují, neboť na sídlišti u Hodonic nebyla dosud shledána ani jediná jáma, v níž by oba rázy se stýkaly. — Jámy s kulturou rázu hradištného byly pak nepochybně zaneseny anebo snad schválně zasypány, když sídliště přeloženo bylo poněkud jižněji do roviny, kde nynější Hodonice se rozkládají, které dle svědectví listinných již kolem roku 1270 měly kostel a faru.[74])

Naleziště, o němž zde pojednáno bylo, je na mírném jižním svahu, vystupujícím z roviny, na levém břehu Dyje se rozkládající a nevyniká polohou nad místa sousední. Důležita je však okolnost, že kolem sídliště vine se potok hodonický, jenž po celý rok má hojnost čisté pramenité vody. Právě okolnost tato činí místo pro osadu zvláště příhodným, a poohlédneme-li se po četných předhistorických sídlištích na Znojemsku, shledáme, že za všech dob předhistorických vyhledávali lidé pro osady své podobná místa na návrších anebo svazích při vodách pramenitých. Povaha místa jest tudíž pro osídlení zvláště příhodná, a tím jest i objasněno, proč místo ono tolikrát za sídliště zvoleno bylo.

[74]) Gr. Wolny: Die Markgrafschaft Mähren. III. 395.

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Eduard Peck.**

III.

Ubelská dožínka.

(Pokračování.)

Ublo u Vyzovic je chudobná, zapomenutá dědinka v horské debři, kam ani cesta odnikud nevede. Ale „na prostřed světa" je přece! Starodávné zvyky a obyčeje se tu dosud zachovávají, čemuž rádi uvěříme, zvíme-li, že v Uble dodnes „všeci íja prstama, enem fojt třískú". Je tedy i dožínka ubelská starobylá a proto tím vzácnější.

Všecka slavnost odbude se zpěvem a kratičkým říkáním; přitažlivým bodem je arci dobrá večeře a nějaká ta zavdaná. Ký div, že se ženci a žnice na dožínku těší! A běda hospodářovi, kdyby někoho pominul! Víckráť by už k němu nešel! Někdy se žne až „kus na noc" a zpívá se od rána, co komu napadne. Obligátní zpěvy jsou tyto:

1. Jak žnú.

Čí je to rolíčko na ty štyry brázdy, na ty
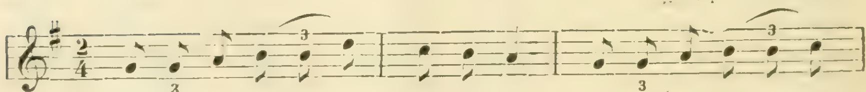

štyry brázdy?

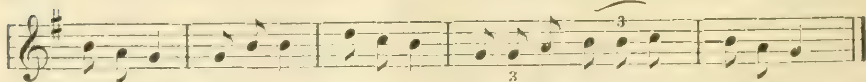
Čí je to rolíčko
na ty štyry brázdy?

Jana Navrátila,
bohatého gazdy!

2. Jak dožínajú.

Do konca záhonku, do konca, peče nám gazdina

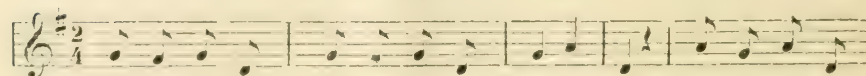

baranca pěkného, tlstého, našla ho za plotem zdechlého.

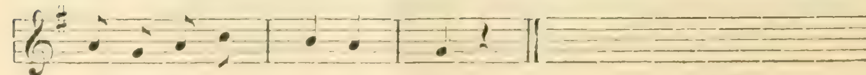
Do konca záhonku, do konca,
peče nám gazdina baranca

pěkného, tlstého —
našla ho za plotem zdechlého.

3. Ešče jak dožínajú.

Pomáhaj nám, pane Bože, na ko-nec, čeká nás tam
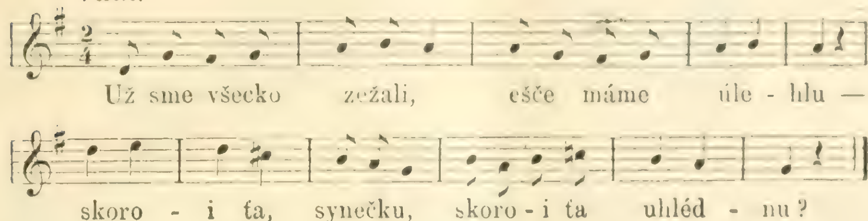

černojoký mláde - nec.

Pomáhaj nám, pane Bože, na konec,
čeká nás tam černojoký mládenec.

Budeš i nám, pane Bože, pomáhat,
budem my sa na ten konec ponáhlat.

4. Jak dožali.

Vesele.

Už sme všecko zežali,
ešče máme úlehlu —
skoro-i ťa, synečku,
skoro-i ťa uhlédnu?

Už sme všecko zežali,
ešče máme jařinu,
Navrátilovým pacholkem
vymeteme bařinu!

5. Ešče jak dožali.

To je ta „hečavá“.

Zvolna.
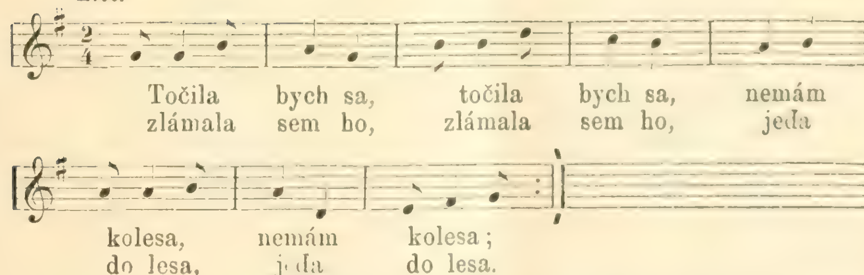

Už nám Pámbů pomoheł
a súsedom nemoheł.

Ale aj im pomože,
ale dneskaj nemože.

Zavolajte: o Bože!
hned vám Pámbů pomože.

6. V cestě, nesa věnec.*)

Živě.

*) Věnec z ovsa, kvítím, pozlátkem, peřím a malovanými papírky zdobený, nese na hlavě „slobodná děvčica“, která je ze všech nejveselejší, která pěkně zpívá a má dobrou vyřídilku.
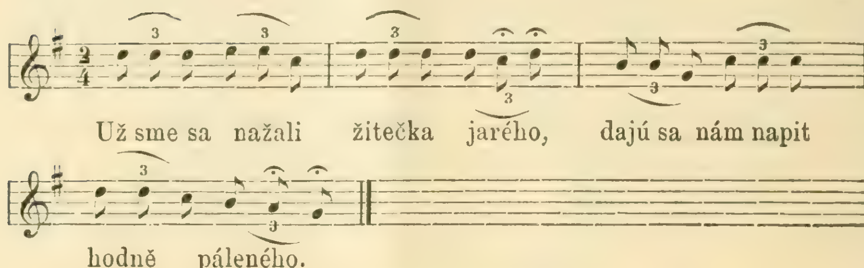
Točila bych sa,
nemám kolesa;
zlámala sem ho,
jeďa do lesa.

Dybych já měla
sukňu zelenú,
točila bych sa
každú neděl u.

Kup mi, maměnko,
nové koleso,
budu sa točit
přes celé leso (!).

Dybych já měla
kúdelný rubáč,
chodíl by za mnú
ze zámku trubač.

7—11. V cestě.

Už sme sa nažali
žitečka jarého,
dajú sa napit
hodně páleného.

Už sme sa nažali
aji navázali
na tom našem rolí,
až nás hlava bolí.

Co sa nám slíbilo,
to sa nám mosí dat,
dyby měl Navrátil
štyry koně prodat.

Štyry koně prodat,
ešče si vypoščat,

co sa nám slíbilo,
to sa nám mosí dat.

* * *

Súsedovi ženci,
proč ste tak lenivi?
dyž to vaše žatí
ostává na divy!

Súsedova dívko,
proč tak dlho spáváš?
dyž ty ten ovések
na divy necháváš!

* * *

Rokyta, rokyta,
jak pěkně rozkvitá —

bude ta gořalka
dnes večer vypitá.

* * *

Rozkvitaj, rozkvitaj,
bílý tulipáne —
dobrú noc ti dávám,
falešný galáne.

Dobrú noc, dobrú noc,
ale ne na věčnosť,
až tebe pomine
ta tvoja falešnosť.

* * *

Dolina, dolina,
na dolině kapká,
už sa nám Janošek
s gořalenkú capká.

Dolina, dolina,
na dolině léska,
chystaj nám večeřu,
ty Rozínko hezká.

12. Na dědině.

Zpívá se jako 5. „Už nám Pámbu pomohel".

Chystaj gazdo, aldamáš,
už to všecko důle máš.

A gazdina šlížečků
s toralovú mísečku.

Gazdina sa opila,
Všecky hrnce rozbila.

Enom jeden nechala,
co krupicu vařila.

A gazda sa polekál,
chyťa gatě, utěkál.

Gazdina sa ulekla,
chyťa rubáč, utekla.

13. Jak idú do dvora.

Zpívá se jako 7. „Už sme sa nažali".

Zamětaj, gazdina,
zamětaj kuchyňu,
až ti nezaroste
drobnú jatelinú.

Otvíraj, gazdina,
otvíraj nám dveři,
až si nepolámem
na věnečku peří.

Otvíraj, gazdina,
otvíraj nám vrata,
až si nepolámem
na věnečku zlata.

Otvíraj, gazdina,
otvíraj nám dveři,
až sa podíváme,
co máme k večeři.

Po té vejdou všeci do „izby". Děvče, podávajíc hospodářovi věnec, říká:

„Nesem vám, hospodáři, věneček, aby vám Pámbů požehnál tolik měřiček, kolik je v tomto věnečku zrneček, a kolik klásků, tolik abyste nám dali mázků, a nech vám Pámbů dá při tom tolej dětí, kolej máte v kútě smetí."

Hospodář odpoví:

„Nevidím nic jiného, než samé zrnečka a žádných klásků!"

K večeři nejsou ani „šlížance", ani „krupica", ale „zemáky s kýšků, vdolky a gořalka." Tato stojí na stole, a jeden po druhém si nalévá.

14. Při večeři.

Zpívá se jako předešlá.

Gazdo náš, gazdo náš,
veselé žence máš,
a to všecko proto,
že jich dobře chováš.

A já ich nechovám,
oni sami íja,
kole mého stola
pěkně si sedíja.

15. Po večeři.

Zase na tu notu.

Poďme dom, poďme dom,
naši nás volajú,
že naše koníčky
senečka nemajú.

Poďme dom, poďme dom,
naši nás volajú,
že naše kravičky
travičky nemajú.

16. Item po večeři.

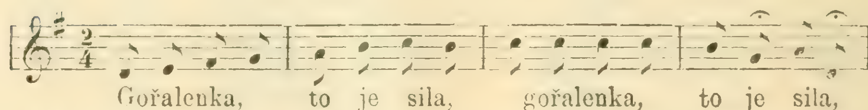

Gořalka, gořalka
podvedla šohajka,
šohajek cérečku
za malú chvílečku.

Gořalka, gořalka,
to je moja tetka,
ona mňa ledakde,
do bařiny vetká.

Gořalko, gořalko,
dobrý řetázek máš,
dyž sa ťa napiju,
gurášu mi dodáš.

17. Jak sú roby napité.

Gořalenka, to je sila,
kdo ju pije, to je špina.

Zaplatili ju Ublané
za peníze vydělané.

A já sem ju také pila,
ale sem jí neplatila.

Vydělali od Marečka,*)
on jich brával u járečka.

18. Jak už idú napité dom.

Zpívá se známou notou (č. 7.).

Hrušička pochylá,**)
cérečka opilá,

poď jí, mužíčku,
poď jí naprotivá.

Opila sem sa nepija,
můj mužíčku, nebij mňa.

Opila sem sa velice,
nehledaj na mňa palice. —

IV.

Čím pomáhá si chudobný lid od nemocí

Na „študirované dochtory“ chudobný lid dosud mnoho nedrží — snad proto, že nemá čím platiti — a tak pomáhá si každý sám, jak umí a jak mu dobří lidé poradí. Útěchou jest mu, že od smrti není léku.

Nejčastěji se vyskytující nemoc u dětí jsou dětské súchoty jinak zákožní hlísty. Užívá se od nich rozmanitých s obřady a

*) Žid, co mu jezdívali na drva.

**) Pochýlená, křivá.

pověrami spojených prostředků, a to: 1. Matka nebo kdokoli jiný vyptá z devíti domů mouky, nedá nikde pozdravení, aniž řekne: „s Bohem!“ nepoděkuje a s nikým, koho potká, nemluví; potom nabere z devíti studánek do „východ slnce“ vody a udělá z těsta kolo, kterým se to nemocné dítě přetáhne. Kolo zavěsí se pak na strom, aby je ptáci sezobali a tu nemoc odnesli. Kdo se kola dotkne, na toho ta nemoc přejde. — 2. Nemocné dítě přetáhne se otvorem po délce rozštěpeného dubce. Tímto obřadem přenáší se choroba dítěte na strom. — 3. „Kde sa tři vody schodíja“, nabereme vody třikrát „dolu prúdem“ říkajíce: „Tečeš voděnko čistá, tečeš od Pána Krista, tečeš přes koření, uzdrav mé stvoření!“ V ohříté vodě se dítě třikráte skoupe. Rozčervená-li se po prvním koupeli, jest naděje, že okřeje. — 4. Jdi na hřbitov „do východ slunka“, naškub trávy od ruky, uvař ji a v odvaru skoupej dítě. Dočká-li třetího dne, okřeje. — 5. Připrav koupel, okoupej v ní napřed křížíček se stěny a potom tepiv nemocné dítě, osuš je šatkou a tu šatku prostři na cestu, kudy nejvíc lidí chodí; kdo ji zdvihne, na toho ta nemoc přejde. — 6. Matka jde s chorým dítětem po tři pátky „do východ slunce na křížné cesty“. Jak tam jde, modlí se v duchu k pěti ranám Krista, neohlídá se, nedává pozdravení a vůbec s nikým nemluví. Na křížné cestě se zastaví, pozdvihne dítě a zvolá: „Pane Ježíši Kriste, nesu Ti kosti, dej mi na ně masa dosti! Jak mi nedáš masa dosti, vem je k sobě do radosti!“ — 7. Nabere se v cizím domě na lopatku smetí, dítě se na ně posadí a přenese domů. — 8. Ukrade se z devíti stodol slámy a z devíti dvorů dřeva. Při tom dřevě se sláma vaří a v odvaru dítě skoupe, voda pak vyleje se z necek na chodník. Kdo po tom přejde, ten tu nemoc dostane. — 9. Kus chleba, ze kterého dítě pojedlo, vyhodí se na ulici. Kdo jej sní, na toho nemoc přejde. — 10. Nemocné dítě tře se chlebem a solí, smývá vodou. Zákožní hlísty, které objeví se na celém těle ve značném množství, vystrkujíce černou svoji hlavičku, seškrabou se týlím u nože. Voda se přecedí, a tuhé zbytky dají se od chlapce psovi, od děvčete feně.

Starostlivá matka váží nemocné dítě po tři pátky. Přibývá-li ho, okřeje, ubývá-li ho, umře. Anebo dá vykopati v zahradě tři hrobky vedle sebe a pošle chůvu, aby dala to dítě do některého hrobku. Dá-li je do prostředního, umře; dá li je do levého, bude stále churavěti; dá-li je do pravého, okřeje. Chůva o tom neví, a tak rozhodne — osud. Matka, která má zdravé dítě, nevezme je nikdy do rukou, jsou-li od těsta, aby nedostalo souchoty. Z té příčiny s ním také nikdy nejde „před zátop“ a neshřívá vodu na koupel v hrnci, v němž se vařívají „šišky“.

Jiná dětská nemoc jest ohnipara. Ohnipara na hlavě polévá se „petrolínem“, jádrovým a dřevěným olejem, natírá se výsmažky z kostelní lampy, zakuřuje se tabákem, zasýpá se teplým popelem z fajky, stříká se mlékem mateřským a dává se také lízat psovi. Jiná pomoc: Vaří se bukové kůřečky a odvarem se hlava máčí. Obvazuje se okolo krku hedvábná struna *E* z houslí, na kterých se v kostele hrálo. Vyptá se od kmocháčků hedvábná pentlička, anebo od kmocháčků-mlynářů provázek z měcha, který oni sami nebo soujmenovec na krk zavážou. Kdo má ohniparu v očích, nosí od žebráka vyptaný a na hedvábné šňůrce navlečený krejcar. Někteří zase radí, že se nemá ohnipara ničím sháněti, ale má pry se čekati, až sama sleze.

Děti trpívají také na hlísty. Hlísty se bouří, když „měsíc roste". Užívati se dává od hlíst, když „měsíc schodí." Z hustého terpentýnu, z režné mouky a kolomaze udělá se těsto a přiloží na břicho. Na druhý den se „flastřík" sdělá a tu na něm znáti, „jak ho ty hlísty cecaly". Vyjde-li hlísta z dítěte, usuší a utře se na prášek a dá se mu s vodou užiti. Má-li dospělý člověk hlísty, ať „žváše" z rána chlebovou kůrečku, nehltaje slin, a napije se vína. Hlísty se opijou a vyjdou. Každý člověk má prý v sobě „matku hlístu", velikou a chlupatou. Vyjde-li ta z člověka, musí umříti.

Je-li dítě nevládné na nohy, koupe se v odvaru ořechového listí, žížlavic, mateří doušky a vláčí se z rána za rosy po trávě.

Od škrťáka přikládá se na krk hadra v lidském moči vypraná a vyždímaná.

Má-li dítě osýpky, lijí do něho kořalu, aby se na vrch vyrazily. Vůbec jest pozorovati, že mnohé matky otravují své dítky již v nejútlejším mládí kořalkou, aby spaly, neplakaly. Potom není divu, že je takové procento neschopných, tupých a blbých dětí.

Lekne-li se dítě něčeho, má se hned napit vody a jíti na moč. Od leku se děti nakuřují tím, čeho se lekly. Zpravidla to bývají vlasy z pana učitele, škuty ze psa, žíně z koně, štětiny z prasete, peří z ocasu houserova, hromové třísky a pod. Polekané dítě nesmí se uspati, „aby se neschytalo." Od velkého leku dostane dítě břed.*) Tu již obyčejné nakuřování nedostačí, tu již nakuřovacích věcí je třeba devatero. Závazek od křtu, páví, koroptví a vraní peří nesmí scházeti. Košile se s dítěte strhne a zakope pod okap. Začne-li někým „třepat" břed, natáhajú ho za palce u rukou a nohou, zapalují mu sirky pod nosem a dávají mu užívati — hnojovici. Komu škodí břed, nemá jísti chleba s kmínem. Chléb v pátek pečený také jenom sílí břed. Za to doporučuje se bředovitým lidem kočičí maso, které prý je, když na ně zvykne, velice dobré. Ostatně prý je bředisko příčinou každé nemoci — „zbúřilo sa mu bředisko, vyrazilo sa mu bředisko, stúpilo mu tam bředisko" — i musí se zaříkati. I v jedné modlitební knize z minulého století našel jsem takovou zaříkací formuli: „— — — — Ve jméno Pána Ježíše Krista tebe o vřede vředoucí, dvanácterý vřede, vřede zameškalý, zastaralý, zajezený, zapitý, z tvrdého snu aneb z úrazu a leknutí, z vědomých také nevědomých věcí, z čehokoliv bys se zbouřil tomuto N. N. křtěnému, já tebe vřede zažehnávám ne svou mocí, ale P. J. K. pomocí a odsýlám tebe na pusté hory, do tvrdého skalí, tam tvá hostina má býti — — — — — vyžehnávám tě ze všech údů, jakkoliv jsi zameškalý, zastaralý, vřede potajemný, vřede chladný, vřede červený, vřede modrý, vřede žlutý a sinalý, vřede vodnatelný, vřede bílý, vřede černý, vřede bledý, vřede tvrdý, vřede měkký, vřede horký, vřede větrový, z čeho jsi se koliv stihnul, z vidění, z leknutí, z chlapa, z roby, z koně, z krávy, z ovce, ze svině, z obludy, z myšlení, z kočky, ze psa, z husy, z jídla, z pití, z vody, z ohně — — — — vyžehnávám tebe — — — z jeho vlasů, z jeho hlavy, z jeho mozku, z jeho očí, z jeho obočí, z jeho uší, z jeho škraní, z jeho zubů, z jeho jásnů, z jeho krku, z jeho ramen, z jeho rukou, z jeho loktů a kostí, z jeho prstů, z jeho pahnoztů,

*) Břed = psotník.

z jeho prsů, z jeho srdce, z jeho plíc, z jeho lehčin, z jeho střev, z jeho žil, z jeho hřbeta, z jeho křížu, z jeho pásu, ze všech stavů jeho těla, z jeho nádoby, z jeho stehen, z jeho noh, z jeho kolen, z jeho lýtek, z jeho podešví, z jeho všeckých údů celého těla. — — — —"

Na děti i lidi dospělé chodí můra. Je to už přirozeností některých lidí, že jsou můrou; rádi by jí nebyli, ale pomoci si nemohou. Můrou je člověk, který se narodí se „zubama". Dá-li mu matka napřed prsa, chodí na lidi, dá-li mu halouzku, chodí na strom, až uschne. Odstaví-li matka dítě a potom dává mu znova píti, stane se z něho také můra a zůstane jí až do smrti. Ve dne jest jako jiný člověk, ale v noci vykaše ze sebe někde za plotem anebo v poli střeva a chodí na lidi, dusí je a cecá mléko z jejich prsou. Kdyby někdo vykasaná střeva našel a posypal ječnými plevami, spůsobil by té můře smrť; už by nemohla střeva do sebe vkasati. Kdo chce, aby na něho nechodila můra, ať spává na boku a ne na znak. Můra se udělá, čím chce: slamou, kočkou, jehlou a jiným. Kdo má tolik síly a můru chytne, ať jí řekne: „Přijď zejtra, dám ti soli!" Ona si ráno přijde pro sůl a dá tomu člověku už pokoj. Promění-li se nám ve slámku, uvažme ji za klásek a pověsme do komory — ráno tam najdeme oběšeného člověka. Na jednoho hospodáře chodila můra a tuze ho dusila. Jedné noci si umínil, že se nepoddá spánku a vyčká na můru. Spánek ho zmáhal, ale on se přemohl. Můra přišla. A kdo to byl? Jedna svobodná dívka! — Slíbila hospodářovi, že víckrát na něho nepřijde, jestli jí neprozradí. Hospodář mlčel a měl od můry pokoj. Vyzovská babička K. zažehnává a vypuzuje můru z domu skřítkovými paprčkami, jež tříkrálovou křídou maluje na oknech a dveřích. Na prsa od můry bolavá je dobrá zvonová masť.

Dospělé lidi napadá psina, zimnica. Je trojí: jedna chodí každý den, jedna chodí každý druhý den a jedna chodí každý třetí den, a ta je nejhorší. Psina má devadesát devět léků, a jenom jeden pomože, každému jiný. Máme li psinu: 1. jděme do hospody a poručme si to, nač máme chuť: pivo, víno nebo kořalku, vypijme vše bez oddechu a prázdnou sklenici buď vhoďme za sebe anebo ji postavme hore dnem na stůl, neplaťme, utíkejme domů a napišme na dvéře: „Nejsu doma!" — 2. Napijme se do vůle podmáslí. — 3. Zabijme myš a vypijme z ní krev. — 4. Vypijme s kořalkou utřených „žabích užiček". — 5. Rozloupněme suchou trnku, vložme do ní veš a snězme ji. — 6. Poříkejme „do východ slnce" devětkrát nazpátek tři očenáše, dvě zdrávas a jedno věřím. — 7. Jděme na zahradu a sejme sůl říkajíce: „Seju, seju, semeno sedumdesatero sedmero, a ty psino, nech mne, až to semeno zejde". — 8. Užijme v kořalce 40 psích jazýčků usušených a na prášek setřených. — 9. Z krušinového keře nastrouhejme kůrek, vařme je v mléce a vypijme.

Kdo je uřknutý, ať rozdělá košili a foukne si třikráte za ňadra hodně po těle. Anebo: oblíznou se „hanky" u pravé ruky, utře se jimi levé oko a odplivne se v pravo, potom oblíznou se „hanky" u levé ruky, utře se jimi pravé oko a odplivne se v levo, a to vše do třetice. Anebo: střikne se voda do klíčové dírky, uřknutý ji na druhé straně chytne a umyje se. Také je dobře upit svěcené vody. Od úroku, kdyby si nepomáhal, může i umříti.

Od kašlu vaří se ovesná sláma na kousky pořezaná tak dlouho, až je odvar červený jak pivo; potom se pije.

Když někoho pchá v prsoch, přikládají mu na ně teplou kůži ze zabité kočky a králíka nebo modrý pijavý papír, potřený medem a pokapaný lojovou svíčkou.

Komu hnijú plúca, má píti psí sádlo anebo „zelnicu". Tato zvláště se doporučuje. Jeden člověk byl „nemocný na plíca". Lékař, který k němu chodil, už nevěděl, jaký lék by mu dal na uzdravenou, i řekl mu, nač má chuť, to aby jedl a pil. Nemocný pravil, že má chuť na zelnicu. „Tak pijte zelnicu!" řekl lékař a vícekráte k němu nešel. Nemocný pil zelnicu a po troše okříval, okříval, až načisto okřil; i šel se poděkovati lékaři za dobrou radu. Lékař se tomu velice podivil, zamkl světnici a milého člověka zabil. Přesvědčil se, že mu plíce narostly v novotě. Nestalo se mu za to nic, že to bylo na zkušenou.

Kdo má rému, ať se někoho optá: „Co bývá ráno na trávě?" Odpoví-li: „Rosa!" řekněme: „Vlez moja réma do tvého nosa!" Od rémy nosí někteří „čertinec" a kafr na krku, jiní zase srkají moč do nosa.

Koho bolí v krku, ať upije také se tři hlty lidského moče.

Kdo mívá štípání v hlavě, má zahrabati do mravenčího kopence prázdnou lahvičku. Až jich tam hodně naleze, ať naleje na ně „kvitu" a nechá tak dvakrát čtyřiadvacet hodin, potom si tím může máčeti čelo. Štípání v nohách dostane, kdo kopne do kočky. Trne-li noha někomu, ať slinou omastí žíly pod kolenama.

Od běhavky: utrhni na višni hubku, upraž ji a nesolenou „zez".

Od ščukavky: zatajiti dech; bouchnouti toho jistého do zádů, aby se lekl. Komu se „ščukne" ráno, toho vzpomíná smrť; komu se ščukne večer, toho vzpomíná milý (milá), i řekne: „Tu su, pones můj milý (má milá) pusu!"

Od žízně pije se vařená syrovátka anebo: shasí se voda devíti žhavými uhlíčky, jež čítáme nazpátek, a vypije se.

Vyhodí-li se komu na jazyku břídek, má hádati, kdo na něho lže. Uhodne li, vřídek sleze.

Kdo nedělá těžko a náhle něco zdvihá, švihne mu v zádech a dostane húsera. Od húsera si pomůže, když na zádech zdvihá chlívek „s opravděnským húserem".

Pod každým kamenem jsou dušičky z očistce. Kdo oň zapackuje a skopne řepu, má se vrátiti, kámen znova překročiti a říci. „Pámbů zaplať!" Kdo tak udělá, ten je vysvobodí; kdo zahřeší, je příčinou dalšího jich trápení. Kdo řekne „Pámbů zaplať", toho to ani tak nebolí, a ty dušičky mu to brzo zahojí. Když se topí mokrým dřívím anebo pekou se zemáky v troubě, také je slyšet dušičky plakat.

Na bolačky přikládá se zaječí sádlo, stolařský klih a masť ze skráně prasečí, na rány z brantového dobytka nános potoční. Od opařeniny: chyť raka, živého utluč, na randlíčku usmaž, přes hadérku přeceď a na opařené přikládej. Na opuchlinu přilož bílý pučičinec. Kdo se opálí, ať se honem chytne za líce nebo za ucho; nedostane pliskýře. Kdo si do nohy vrazí trn, ať ho vytáhne a pokouše; nebude mu noha odbírati.

Lišaj potírá se také šumem z hovězího masa a dává se lízat psovi.

Nechceš li dostati v cestě černer na rukách i na nohách — na pulsovních žilách udělají se ze sražené krve hrčky — utluč slepičího trusu a užij, než se na cestu vydáš, a v cestě, jsi-li uhřát, nenapij se zrazu vody. Máš li ho už, rozetírej slinami a vypij sklenici vína. „Tejte nemoci doktoři nerozumíja“.

Abys pozbyl pěhy, umývej se pivem, močem, pěnou z mléka nadojeného, vodou z kola mlýnského, březovou vodou, březnovým sněhem a „žabíma koralama“.

Kútíky stírej prstem do sebe, obroubkem od košile a namaž vodkou z fajky.

Komu naroste na ruce mŕtvá kostka, ať si ji v kostele při pozdvihování třikrát o zeď otře.

Kuřích řití se zbavíme: 1. Uděláme-li na niti tolik suků, kolik je kuřích řití, a zakopeme pod okap. 2. Zakopeme-li pod okap tolik stavečků z režné slámy, kolik máme kuřích řití — až sláma shnije, odpadnou samy. — 3. Píchneme-li do každé vraním pérem a vhodíme je za hlavu. — 4. Přiložíme-li na ně krev z holuba, chlupy ze zabitého králíka anebo ze zdechlé kočky, ovšem je musíme napřed rozrýpati. — 5. Vypálíme-li je žhavým uhlem anebo železem. — 6. Potřeme-li je kostkou ze hřbitova dobře od ruky. — 7. Když nám je druhý sčítá, ale za to je dostane on.

Koho bolí oči, máčí je hostýnskou, provodovskou, vysockou vodou, anebo vodou z Čamínkového potůčka, již nabral dolů proudem. Na bolavé oči přikládá se také syrové hovězí maso, zvonová masť a „kočičí zelé“. Jiní nosí na krku agnústek a v uchu zlatý šroubek nebo hedvábnou niť. Smetí vyhání se z oka rakúvkou, anebo chytne se „šupka“ do prstů a pluje se na zem.

Vlčí mhlu dostaneme z horka, ze slaboty, ze špatné stravy anebo hledíme-li na vesno do slunka. Kdo si přiváže na oči zelinu „Pána Krista korunku“ anebo zavolá do pusté chalupy: „Hu, hu, hu, mám vlčí mhlu, nechám ju tu!“ zbaví se jí, ale kdo se s ní narodí, ten si už nepomůže.

Koho bolí zuby, nakuřuje se hadím línem, osím dělem, čunčími kostečkami, husími blankami z meziprstí, vinným octem, zelinami ze hřbitova, žlutou jetelinkou, kamilkami, verunkou, zajačím zelím a kdo ví čím ještě. Jiní přikládají na líce postrouhaný hubáň, kafr, kousek hada chyceného před Jiřím, vyplakují ústa modrou skalicí, pouštějí na zub teplý ocet, strkají do něho zázvor, hřebíček, ba dokonce i hlavičky ze sirek.

Od zlátenice, uřež z devíti vrb po devíti prutech, uvař a v té vodě se koupej; pij koninec s vínem; navaž si česneku na krk; nos zlatou niť z ornátu okolo krku; dívej se do horké smoly, do zlata, do roztopeného másla, ale ho nepojez, nýbrž dej psovi. Ze žluté zlátenice dostane černou zlátenicu, a od té už není pomoci.

Míváme-li kočku při jídle na klíně, a ona z každého jídla napřed požere, neonemocníme. Kdo už onemocněl, tomu dávají do lůžka aneb aspoň pod lůžko „čuňku“; ona tu nemoc vytáhne, „pškne“ a pukne. Sedá-li nemocnému na nos prach, umře brzo. — (Pokračování.)

Archæologické zprávy z okolí Uherského Hradiště.

Podává In. Lad. Červinka.

Velehrad.

V místech dnešního Velehradu „Na Háji“ byla předpokládána na základě valů, střepin a strusek tam nalezených pravěká osada[1]; „pole pod lesem u hřbitova, u něhož studánka — „královská“ — hojně vody skytá, má jméno „Hrádek horní.“ „Hrádek dolní“ táhne se od zahradníkova domku až ku dolnímu mlýnu. V „Háji“ dosud jsou patrny valy a zvláštní pahrbky.“

Přesvědčil jsem se, že v zahradě p. Klemově vykopané strusky a vypálená mazanice jsou zbytky cihelen a střepiny tam nalezené, že jsou rázu středověkého. Na Hrádku bývala patrně ozbrojená posádka, která bývala obranou kláštera. Valy v „Háji“ nejsou leč vyjezděné lesní cesty vymleté lijavci; rovněž domnělé mohyly u prvního průseku — jak kopáním zjištěno — nebyly leč vývratem nebo kácením stromů povstalé kopečky.

Zajímavým a důležitým nalezištěm praehistorickým na půdě dnešního Velehradu je trať panského pole „Dolní Rákoš“ zvaná, kde neolithická osada zjištěna byla.

Na nejnižším svahu tohoto pahorku objevil p. Karel Klem tmavá místa a když je s p. uč. Fr. Myklíkem prokopali, poznali z množství mazanice, uhlí a střepů, že jsou to zbytky proutěných chat, snad ohněm kdysi zničených. Mimo střepiny nalezeno tam půl misečky a ulomený kostěný hrot[2]).

Prošel jsem naleziště toto již na podzim r. 1892 a shledal jsem nad cestou k Novému dvoru vedoucí asi osm velkých míst okrouhlých, která se nápadně svou černou hlínou plnou popela, uhlí a střepin od okolní téměř žluté ornice lišila. Podobných kol napočítal jsem na tom poli až ku vodovodu z rybníčku pod „Kotly“ do dvora vedoucímu celkem asi 30. Tehdy nebylo lze pomýšleti na výzkum, poněvadž sníh záhy napadl, za let následujících pak bývala trať tato brzy obdělána a dlouho na podzim nepřístupna. Když však za jedinou procházku našel jsem tři nástroje kamenné, pazourkové nožíky a četné střepiny, které se hlubokým oráním na povrch dostávají, docházeli jsme tam po silnějším dešti i na oseté už pole a tak podařilo se mi ve spolku s pp. F. Myklíkem a K. Klemem nasbírati mnoho zajímavých zbytků neolithické kultury.

Mezi výrobky z kamene štípanými jsou mimo četné nožíčky obyčejných tvarů prismatických v délce 30—70[3]) z pazourku, rohovce a jaspisu, z nichž mnohé pilným užíváním na krajích vylámány a vyleštěny jsou, zvláště zajímavými dvě šipky. Prvá z nich, vylomená ze světlého pazourku, je tvaru srdcovitého (tab. I. č. 5.) 40 dlouhá a 24 široká.

[1]) Čas. Ol. m. 1888 s. 140, 1889 s. 127. —

[2]) Tamtéž 1890 s. 86. —

[3]) Rozměry v milimetrech.

Zářez je dosti uměle vyražen, jinak však je celý tento výrobek velmi zběžně a neuměle retušován. Výrobkem dokonalým je druhá šipka z jaspisu (tab. I. č. 1.) tvaru mandlovitého se zářezy z boků. Je 31 dlouhá a 19 široká, po jedné straně hladká a s druhé strany žebrem opatřená. Ostří je s obou stran velmi jemně přitlučeno a také tupá část je do hladka přiklepána. — Z různých menších a beztvarých odštěpků pazourkových lze souditi, že nástroje tyto na místě zhotovovány byly.

Hlazených nástrojů kamenných nalezeno celkem 12 celých zachovaných a 10 přeražených nebo jinak porouchaných. Bylo to zejména pečlivě vyhlazené dlátko 54 dlouhé, 7 tlusté a 14 široké s obloučnatým ostřím s obou stran souměrně přibroušeným a několik čtyrhranných sekyrek tvarů sobě velmi podobných od 40 do 90 dlouhých, vždy po jedné straně plochých a na druhé straně poněkud vypouklých. Dvě tyto sekyrky byly nalezeny na sobě přilepeny (tab. I. č. 2. a 3.) Obě mají ostří obloučnatá a s obou stran zkrátka a souměrně přibroušená. Poslední zcela podobné byly ještě dvě sekyrky a jiná byla pečlivě vybroušena do podoby rovnoramenného trojuhelníku s ostřím šikmo přihlazeným.

Zajímavý je též kamenný nástroj (tab. I. č. 4.) na straně jedné zcela plochý a na druhé silně vypouklý. Je 120 dlouhý (kousek byl uražen), 34 široký a 24 vysoký; obloukové ostří jest velmi pečlivě přibroušeno, celý pak nástroj pěkně vyhlazen. Takové nástroje znám z neolithických nalezišť u Prusinovic (tři celé neporušené a dvě uražená ostří), u Žop, Količína, z Čech (u Přerova), z Otaslavic na hradisku „Obrova noha" nalezené, dále z Javorníka, Velké, Kunovic, Slavkova (u Brodu), Hroznovy Lhoty, Podolí (u Uh. Hradiště), Veletin [4]), kdež jako hromové kameny v domech přechovávány byly; jsou velikosti různé, v délce 20 cm. i drobné jen 7 cm. dlouhé. Byly pokládány za pravěké motyky; domnívám se však, že jsou to škrabadla, jichž velmi úspěšně mohlo býti upotřebováno při vydělávání kůží. Soudím tak proto, že neviděl jsem ještě na žádném takovém nástroji vydrobené nebo vylámané ostří, jak je často na sekyrách a klínech vídáme, což při polní práci bylo by asi nevyhnutelno, kdežto při práci koželužské ostří vždy téměř úplně neporušená zůstati mohla.

Dva nástroje vyskytly se tomuto škrabadlu podobné, ale bez ostří a oba konce jejich byly obloučnatě přihlazeny. Prvý jest asi 60 dlouhý, 24 široký, a 25 vysoký a je pěkně uhlazen, kdežto druhý, 82 dlouhý, 46 široký a 25 vysoký, je méně pečlivě vybroušen a také oba konce jsou od nárazů porouchány. Nástroje tyto lze pokládati za brousky a hladidla.

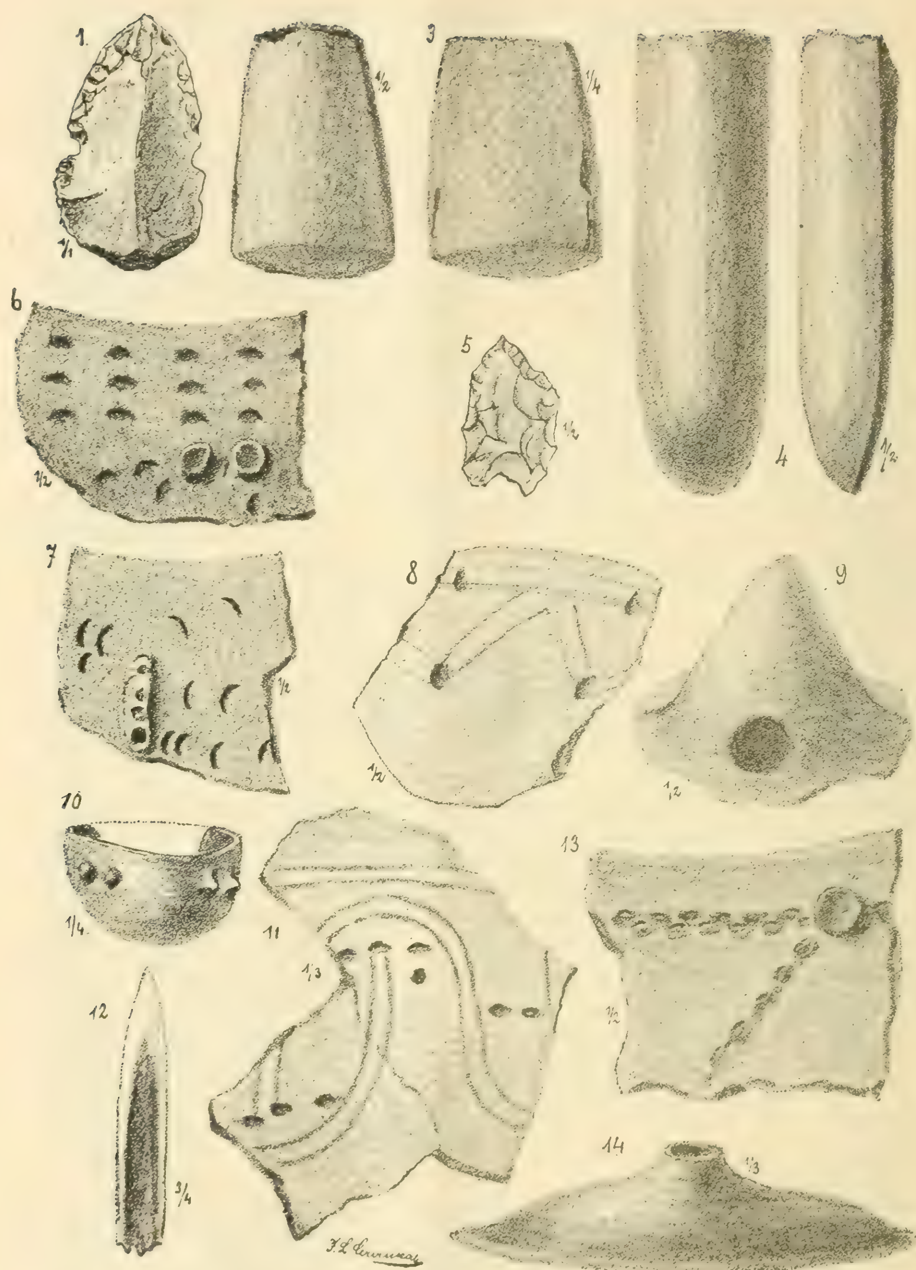
Z hlazených nástrojů vrtaných byly nalezeny jenom dva menší úlomky ve vývrtech přeražené. Velmi dlouhý neforemný mlat z břidlice před léty tu vyoraný byl uložen ve školní sbírce na Velehradě v t. zv. museu Velehradském.

Také ručních mlýnů pískovcových a svorových bylo vykopano několik; drtidlo velmi pěkně ohlazené nalezeno pouze jediné.

Výrobky kostěné jsou zastoupeny pouze jediným shora vzpomenutým porouchaným šidlem, 48 dlouhým, z rozštípené kosti pečlivě vybroušeným (tab. I. č. 12.).

---

[4]) Viz Č. Ol. m. 1889 s. 11. č. 4. zlomek z Novosad ve Znojmě a celý 1894 s. 129 tab. IV. obr, 1.; 1895 s. 54 od Grešlova Mýta.

Tab. I. Starožitnosti neolithické, nalezené na „Dolním Rákoší“ na Velehradě.

Nejčetnější jsou výrobky hliněné, avšak pouze střepiny z nádob. Celá nádoba nebyla vykopána žádná, jen p. uč. Myklíkovi podařilo se zachovati půl drobné mísečky z hrubé hlíny ulepené, do červena vypálené a vždy dvěma pupíčky (celkem čtyřikrát) po bocích okrášlené. Průměr u kraje obnáší 88 a výška 52. (tab. I č. 10.)

Ostatní střepiny možno seřaditi do dvou skupin. Většina z nich pochází z nádob hrubých, podoby nejčastěji kulovité. Zhotoveny byly z hlíny pískem promíchané a silně do červena vypálené, mnohé kusy zdají se býti silnou vrstvou červené hlinky natřeny. Okrášleny bývají na okrajích zoubky, pod krajem a na bocích řadami otisků nehtů nebo prstů, které někdy na způsob řetězu spojují kuželovité nebo podlouhlé pupíky, často na bocích nebo na vrchu důlkem opatřené (Tab. I. obr. 6, 7, 13.) Jeden takový plochý pupík, dírou protknutý, opatřen shora pupíčkem menším, pěti body ozdobeným. Někdy bývají pupíky dírou protknuty, a z nich vyvinuly se různé tvary uch, z nichž nejvzácnější je ucho do cípu vytáhlé (tab. I. č. 9). Lom všech těchto střepin je obyčejně černý, tmavohnědý a nejvíce uprostřed černý a po stranách cihlově červený. Tloušťka kolísá od 2 do 20. — Podobné hrubé práce jest poklička okřínového tvaru s prohnutým okrajem, která namístě ucha opatřena je důlkovaným pupíkem (tab. I. č. 14.)

Druhá skupina střepin zbyla z menších nádob, z plavené hlíny mnohem jemněji pracovaných. Podoby jsou rovněž nejvíce kulovité a byly asi jenom slabě páleny. Na povrchu jsou bělošedé, v lomu černé a bývají vždy okrášleny rovnoběžnými čarami, kosočtverci, zubatými rýhami, do krokvic lomenými nebo podkovovitými obrazci a vtlačenými důlky jako hrách velkými (tab. I č. 8 a 11.). Tloušťka obnáší 2—6. Nádob těchto bylo používáno nejčastěji jako mísek, zřídka vyskýtají se hrníčky s dlouhými krky. Ucha a pupíky bývají na křidlách, jenom na jedné střepině s podkovovitým obrazcem vyskytlo se do rohu vytáhlé ouško s dírkou.

* *
*

Mezi lesem na Dolním Rokoši a příkopem z rybníčka pod „Kotly“ vedoucím je kus panského pole, jehož ornice je nápadně tmavé barvy. Při povrchním ohledání nalezeno velké, silně porouchané dítadlo břidlicové, různé střepiny z hrubých nádob do červena vypálené a na zevnější straně prsty zbrázděné. Střepiny z nádob menších byly vesměs dobře vypáleny, tuhou natřeny a mnohé velmi pěkně ornamentovány plytkými důlky kolem kraje, vystínovanými trojúhelníčky, čarami z drobných teček sestavenými a pod. Spojí tyto nálezy shodují se s popelnicemi a nádobami z Hradiska Křenovského, z pohřebišť u Bohuslavic (na „Popelové“[4]) na „Žeráví“ u Domaželic[5]), za „Hrobárňo“ u Vrchoslavic[6]), u Tršic, Bořitova, Slatinek a j. v., a jsou tedy soudobé s polemi popelnicovými.

Pan Klem našel na povrchu také dvě bronzové jehlice, které se dostaly do sbírek p. řid. K. J. Mašky.

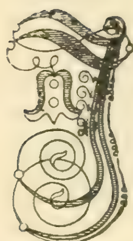
Bylo-li na těchto místech pohřebiště nebo osada, dá se teprve rozhodnouti, až místo to důkladněji prozkoumáno bude

5) Ve sbírce p. Ed. Pecka.

6) Dle sdělení p. uč. J. Zakmunda.

Říkání při hodování svatebním z Trojanovic u Frenštátu.

Podává učitel Jos. R. Vitásek.

Jest zvykem v okolí Frenštátu, že při svatebním veselí, zejména pak při hodování hojnost různých říkání a vtipných průpovědí pronášena bývá. Družbové mají tu úkol svatebčany stále ve veselé náladě udržovati, k čemuž jim zvláště bývají nápomocna různá říkání, žertem a svérázným humorem lidovým propletená. Při každém jídle, jež družbové na stoly podávají, slyšeti jest jiné a jiné „řečňování“. Že mnohé z nich provázeno bývá srdečným smíchem svatebčanů, netřeba dokládati. — Podávám zde některá, jež jsem v pasekách Trojanovských pod Radhoštěm sebral.

I. Když se shromáždí hosté, promluví družba před jídlem: „Milo aní, vzácní páni hostě a všichni přátelé k tomuto svátku svatebnímu pozvaní! Majíce my těchto pokrmů a nápojů poznať, které nám v příbytku našeho svatebního hospodáře Pán Bůh všemohoucí v jeho špižířně uštědřiti ráčil, tak jsme povinni jakožto dítky otce něbeského za požehnání těchto pokrmů a nápojů laskavě i skroušeně prositi dle příkladu našeho Pána Ježíše Krysta, kterýž maje na poušti zástup lidu před sebou, pětima chleby a dvěma rybičkami nasytil tři tisíce lidu. Proto chceme otce něbeského jako Ježíš za požehnání těch darů prosiť, neb to on něčinil pro sebe, ani ničeho z toho pro sebe něupotřebil, ale to učinil pro nás a příklad nám ukázal sám na sobě, neb on hlava je naše, my jsme pak jenom oudové jeho a tím více jsme my povinni se modliti, obzvláště poněvadž žádáme míti hosta bohatého, Ježíše Krysta přítomného, tak jsme povinni při jeho přítomnosti následujícím způsobem se modliti a zpívati a to sice: „Otče náš všemohoucí Pane, jenž dlíš na nebesích.“ (Všichni se modlí Otče náš.)

II. Řeč při prvním nesení jídla na stůl. Hej, ruče chaso ruče, rozstuptě se! Lavice k stěnám, mladí mužové k ženám, oráči ke kobylám, nádvorníci ke stodolám, mládenci k pannám a vy děti ven, ať já mám přístup k všem, zvlášť k našemu panu ženichovi a k paní něvěstě blíže, neb jsem se opozdil přes tyto hory a vrchy naše, chtěje přinésti vám z letošího roku koštovať pohanské kaše a pozdravení lásky, přináším vám též soli částky a kladu ji před vámi, abystě si přisolili jak chcetě sami.

III. Při kaši pohanské. Hej, moje milé drůžičky, pozdravují naši vaše a odkázali vám kuchařky naše letoší úrodné pohanské kaše a vinšují vám všem šťastný a dobrý večer a s jiným jídlem mne něčekajtě věru už věcej.

IV. Při kaši pečené. Hej přísedící všickni spolu páni hosti, již jsem já se nachodil po tom světě dosti. Jdu přes jednu dolinu hluboku proti svatému Janu, sběhna pod jeden kopeček, tam sedělo pět krásných děveček a jedna z nich najpěknější, to byla má najmilejší a druhá z nich byla věrtě mně ušlechtilá a mně dala na hlavu věněc, třetí se na mne usmívala, takto ke mně promluvila: Kdybych si tě něvážila, cosik bych ti navařila. Páté bylo jméno Tekla, tato mně kaše napekla, kulá se s kopce dolů, protož se držíme spolu.

V. Při kaši s máslem. Hej, moji milí a vážení páni hostě, něsu vám přechutné jídlo, do libosti kaše pečené, vařené i také jest smažená, byla prý tam má žena, proto jest dobře upečená i usmažená. Jen se tomu něsmějtě a radši mně sluchu dopřejtě, však paní kuchařky nám kaši osladily a opepřily, srdcem, perníkem, medem, cukrem přemíšaly, potok másla do ní daly; což ta věc koštovala práce, ani vám něpovím, jak srdce od radosti ve mně skáče.

VI. Při zelí s klobásou k paním svatkám: Prosím vás paní svatičky za to málo, abych vám dal k radě, tak se mně uzdálo, aby se vám dařilo zelí chutné, nechť každá do něho hlavu z hada utně; naše panímáma kuchařka Maruša všecka se do krvi poškrábala, když tu zvěř vzteklu pro sebe chytala a jak ju chytla, ju vařila, smažila, pekla; protož vám dává radu, slyšela ju u naší meze, abystě daly dobrý pozor, že ta šelma ráda mezi klady leze, a proto zanechtě smíchu a buďte ticho, aby do vás ta šelma něpustila židlo.

VII. Při nudlách s kurou k svatům: Přátelé přemilí, páni svatové, odkazuju vám vaše ženy a švakrové, že vám posílaju ty nudle podluhovaté, že vy jich časem rádi jídátě a při tom kuru neb kohouta neb pečenu hus, mátě sobě té zvěřiny ukrojiť kus; svatička vzkazuje na svého milého mužička a prosí, aby od toho mrtvého ptáčka snad do ostatka něspolknul zobáčka chu, chu, chu (při tom řečník vesele tleská) paní svatičky, dobré své mužíčky, s Pánem Bohem posluchajtě, vy mužové své ženy stále za to zas milujtě.

VIII. Při černé šišce: Odkázala naša panímáma na Adama, hej co prý to tam jest černého mezi těma horama, hoj moja babičko, to je vrbí a nač se tam škrabeš, kdě tě něsvrbí. Tak najednou ten škaredník škaredějský kocur spadl do míse dolů, kdě panímáma zavařila šišku, až mně to bylo samému k smíchu; jistě ta mrcha fusatá rozvařil se vám v té máčce a naša panímáma mladší kuchařka od toho dostala hroznu ránu, tak jak by zavěsil do komína vránu, že bude míti z toho památku; vždyť jak tu šišku sjítě, dostanetě zas, proto nespěchajtě a zasmějtě se zas.

IX. Drščky. — Řeč k drůžičkám: A tož se předce slitovali nad vámi, posílají vám přechutné drščky a povídají, jest li že vás žízeň trápí i při tom slaným zelí vzkazují vám, že je již ječmen na pivo uvařený celý. Při tom každý svou milou pozdravuje a co nejmilejší, to jí obětuje.

Jiná řeč: Hej moji přemilí a vzácní hosti, povím vám něco v krátkosti. Jednomu mnoho ovec pokapalo a mne to štěstí potkalo, co mám koupiť z těch ovcí, myslel jsem vždycky, až jsem si vzpomněl, že najlepší budou drščky a jsem hned posbíral zbytky z jančarů a z krbců a jaké byly všecky posekal; to jsem potom dal do jatky, vařila to a uchystala tětka, neb věděla, že budě svatba velká. Ach co budě za rozkošné jídlo, aby bylo chutné, přidali aji mýdlo, zajíca vařila ve smetaně aji s kudlami, věc vám neřeknu čihy ani het, jak se vám to nělíbí, já to sjím hned.

X. Řeč při hrachu k mládencům: Mojí milí ušlechtilí mládenci spolu vás chci přivítati u vašeho stolu, vzkazují vám vaše družičky dobrého vína a jedna z nich jménem Mariana posílá vám za

dar trochu hrachu, to budě něco milý brachu! Něber si za ženu staru babu pro peníze, něbuděš míť lásky ani půjdeš k muzice; ďach sebere peníze, jež nashromáždila babice, buděš ju potlukať jak bednář bečice. Ale sobě obertě krasnu mladu pannu -Barboru, Verunu neb Annu, neb ony toužebně na vás myslejí, ani nezpívají, ani se něsmějí, ale stále okem bystrým na vás házejí, jazýčkem špičatým volají: pojď můj Janíčku, šohajíčku, volají cukříčku přechutný. Pojď, ať mne máš, jsem celá jak nová, pysky mám jak koláč, zuby jak myši, nějsem najsprostější, jako jsou jinší. Hlavu mám jak strnisko, hubu jak ohnisko, tvář jako cigánka bílu jak černidlo, když se jí něchce chytnuť ani mýdlo, nos jak čagan, adije, adije, mám rád dobré jídlo, přeskakovať budu přes to bydlo.

XI. Jiná řeč při hrachu k drůžičkám: Hej, hej, hej, ticho moje rozmilé svatičky a páni svatové, hej moje milé drůžičky, co tak smutně sedítě, a jedna na druhu hledítě, ani se něsmějetě, ani nězpívátě, ani nějítě, či na své miláčky jen myslítě? Jedna se červená, druhá bledně, něstyďtě se, viděť je to ve dně; jedné se na hlavě třese věnec, zas jiné se utrhnul na sukni lémec. Však vám vzkazuju páni mládenci, že oni všecky pokrmy dobývají za vás. Mládenci, drůžičky, nesu vám divoké zvíře, hada, abystě ho zažehnali, to je má rada. Ta potvora má ocas dlouhý i krátký, ať vám něvleze za ňadra, neb jest hladký, obzvláště vám svatičky aji drůžičky, aby vám něvlez pod fěrtoch, to by bylo po čertoch, neb ta mamona má zobáček, mohl by vám překlubať rubáček, ta obluda se schovává v kopřivách a v kamení, aji v sukňách i taky v nudlách i v samém zelí, však jsem ho zažehnal a zalknul, buďtě všickni smělí, také bývá v hrachu, protož něméjtě žádného strachu.

XII. Při krupici: Mojí vzácní a poctiví hostě a přátelé, mějtě to vaše srdce veselé k poslucháni o mej čepici neb žitnej krupici, to bylo před třoma králi, když velké metele stály, a jsem šel přes hory skály, v tom přišly velké přívaly a já krupicu rozsíval, hned sobě jsem připomínal tuto dnešní parádu, našu veselu svatbu, hned jsem otevřel rukavicu a nasypal do ní krupicu, popad koze, dojil mléko, až křičela běda, reta a včely jsem kupil z moci, vylupal jich o půlnoci, pernikář dal mně za ně koš perníku, věru mi to bylo k smíchu, pomyslel jsem si opravdu, že to budě na tu svatbu, tak jsem vám s ním posypal krupicu, by vám lepší s tím šmakovala, neb tak žádné jídlo něni sytné jako trochu krupice žitné.

Jiná řeč: Hej, moji milí páni hostě, panny a páni paníci, byl jsem já včera z večera na silnici, naučil mně tam jeden píseň o žitné krupici, že za světem stojí taková vrch jak kopec, byl jsem tam, prv néž byl na světě můj otec, pod ním bečka másla vařeného, komu se tu nélíbí, něchť tam utěče, bečka tam na břehu leží, kdo má na to chuť, něchť tam běží, však jsem vám něco z tam odtuď přines, radujtě se, co se nedojítě, tak se dopijetě, jest-li ale se nělíbí vám, s bohem tu buďtě, já sjím všecko sám.

Jiná řeč: Hej, hej, milí páni hosti, nesu vám něco k vaší libosti, kaše vařené i pečené z brutvana, co nechali děti pošpindrané od rána, i také je smažená i vařená, něch se tomu směje, kdo chce, třeba má žena; paní kuchařky nám ji osladily, perníkem, hořcem, cukrem i

pepřem, je připálená a našim pánům hostům na stůl přinešená, a co to jídlo dalo práce, to vam něpovím, srdce mně radostí skače.

XII. Řeči při pivě.

K ženichovi: Hej Rozino, nuže na všechny strany volám, rozstuptě se chaso, veliký džban piva ženichovi a paní nověstě se nese, a kdo idě mezi nás sem, dej mu Pán Bůh dobrý děn, a kdo tu má peněz dosti, vítam těbe vzácný hosti, aby tobě to se zalíbovalo co ti daju a co máš doma. Tak vy milí páni hostí sobě připijejtě, a panu ženichovi a paní nověstě zazpívajtě a to krátko, třeba tak: Červená krava, sivý vůl, jenom ty má milá při mně stůj, aby mně nepojad ten osel, trebas jsem já na chvilku tu vesel, hop, hop, cha, cha, cha.

K pánům svatům: Blahoslavený býva člověk ten, ktorý mívá piva každý děň a pěknu hospodyňku, ženu vdovu, ten si němá stěžovať komu: to se vám všem sešikovalo dněs, co něvypiješ, domů neš, tak páni svatové, který z vás pěknu, věrnu a bohabojnu ženu máš, myslím, že mezi hostě vědro piva dáš, při tom sobě zazpívajtě píseň krátku, ouvej všemu konec, aji tomu svatebnímu svátku.

K svatkám: Hej, moje milé svatičky, jak mladé tak staré matičky, též já na vás pamatuju, abych vám zalel vaše jazýčky, neb vám hraju jak husličky. Tu dněs mátě piva máz a vy mně zas dátě na bas, a já vám zazpívám tu veselu píseň ze srdce, ženu němám doma, proto advje. Já se vám poroučím a až po hostině se rozloučím.

K družkám a k mládencům: Dobré zdraví vzkazuju svatky na mládence potichu, aby jich z toho piva něbolelo v břuchu, já vám povím, co je pravda, že dá sedmák jedna každá na kořalku, aby měla jedna každá kasanku, družička jedna zas vám vzkazuje, že též ona něco podaruje, každá sobě vesele výská, v kasance se točí jako hlista, protož vy se tomu smějtě o kořalce píseň zazpívajtě: Pívali, pívali ju Janek s tětku, rozleli si ju do zelí, ztratili chuť na ňu, tětka zas šedu naleje, drůžička se s Barušku tomu směje.

XIV. Řeč při pečeném mase. Laskaví a hodní páni mám něco promluviť s vámi, naša panímáma kuchařka se starala, co by ještě k jídlu přichystala, v tom slepice přitetěla a takto jí pověděla: Poslyš stará paní matko, tvá starosť bude na krátko, tchor tu kolem běží, toho chyť a zabí; i usmažila ho kuchařka z polovice a pak ho pekla na rendlice. Tchoř tak chutně upečený, jest na svatbu přiněšený, a jest li se vám ten nělíbí, zajíc se brzy přiklidí, aneb celý pečený vůl, že ním přikryjem celý stůl.

Jiná řeč: Hej, moji milí páni hostě, radujtě se, veselá novinka se pro vás něse, že toto svatební veselí ještě trvat budě čtrnáct dni, abystě o tom věděli, že pro padesát volu do Holomnca sedm řezníků se poslalo, aby to svatební veselí dýl trvalo, a tak na velku noc přijdu domů, rozsekaju se ty voly a upeču a aby se vám dostalo víc, přijdě na každý stůl pečený vůl, a na devět mis, na čtyři malo a na pět nic.

XV. Řeč při křenové máčce: Hej, naša panímáma kuchařka měla vám poslať suché kvačky, ale poslala vám chutné křenové mačky, k tomu masa, z vlka oči, z býka aneb to byl vůl, však ho koštujtě, už ho vedu na váš stůl.

XVI. Řeč k černé polévce: Hej, hej, volala Anna na starého Adama, co se to tam černá mezi kopcama, čili vrána, čili havran, čili černý čert, čili snad též stará baba, nebo starý kmet, něboj se něboj stará, dělej z ticha, dyť je to omáčka černá. Ticho, něhubuj, němudruj a mlč, zlehka volá naša panímáma kuchařka, dyť je to černá polévka, co udeřil hrom mezi kočky a jich rozprášil a tak tu polévku zaprášil, odpusťtě nám to, když se to tak stalo, však my to nahradíme, také něco jiného přichystáme.

XVII. Řeč děkovací po jídle svatebním: Milí přátelé, páni hostě! Tento náš soused Martin Adamčík, ustrojiv svatební veselí, velice jest nad tím potěšen, že stě se za něho něstyděli a do jeho příbytku se shromáždili, za to vám srdečně děkuji, aby vám to sám Bůh všemohoucí na svatbě něbeské životem věčným vynahradit ráčil, posledně vás všecky prosím, kdyby z vás někomu něco bylo chybělo, nebo se mu něčeho nedostávalo aneb jakýmkoliv způsobem bylo nevyhověno, buď něsolené nebo nědomaštěné jídlo bylo podáno, tak vás žádám a prosím za to, abystě jich v tom něpomluvili, ale prosím vás, ponajprv, po druhé a po třetí, pro Pána Boha samého, pro pět ran Krystových, pro jeho umučení, abystě jim to z lásky křesťanské odpustili a jak já budu svoje syny ženiť a dcery vydávať, já potem všecko vám to vynahradím, v ničem vám nechci umenšiti, budě se vám dávať na devět mis, na čtyři málo a na pět nic. A ty Agnešo se nesmějj u tych kamen, a včil se odeberem k muzice, amen! —

Květena okolí misteckého.

Píše Frant. Gogela, k. a. zámecký kaplan na Hukvaldech.

(Pokračování.)*)

Řád Siphonandraceae Kl.

387 *Vaccinium Myrtillus L* (Borůvka). Ve všech okolních lesích velmi obecná. 388. *Vaccinium Vitis idaea L.* (Brusnice obecná.) Ve křovištích mezi Hodoňovicemi a Palkovicemi, mezi Štandlem a Stařičí, i ve Štandli, ale velmi ojediněle.

Řád Cucurbitaceae Juss.

389. *Bryonia alba L.* (Posed černý.) Pěstuje se za loubí u dveří, oken atd. 390. *Cucumis sativus L.* (Okurka.) Pěstuje se. 391. *Cucurbita Pepo L.* (Tykev obecná.) Pěstuje se.

Řád Campanulaceae Juss.

392. *Jasione montana L.* (Pavinec obecný.) Na suchých místech na hůrkách Palkovských nehojný. 393. *Phyteuma spicatum L.* (Řepka klasnatá.) V lipinském háji u Frýdku porůznu ve křovištích při Ostravici. 394. *Campanula Cervicaria L.* (Zvonek hadincovitý.) Na lukách mezi Hodoňovicemi a Palkovicemi vzácný. 395. *Campanula glomerata L.* (Zvonek klubkatý.) Na stráních Štandle a okolních pahorků. 396. *Campanula persicifolia L.* (Zvonek broskvolistý.) Ve křovištích při Olešné,

*) Viz čís. 40. tohoto časopisu.

v lesích u Chlebovic. 397. *Campanula patula L.* (Zvonek rozkladitý.) Na lukách a místech travnatých obecný. 398. *Campanula rapunculoides L.* (Zvonek řepkovitý.) Na rolích, úhorech, v zahradách. 399. *Campanula Trachelium L.* (Zvonek kopřivolistý.) V lesích a křovištích obecný.

Řád Ambrosiaceae Link.

400. *Xanthium Strumarium L.* (Řepeň obecná.) Nestále se v okolí objevuje. 401. *Xanthium spinosum L.* (Řepeň obecná.) Ještě řidčeji se objevuje.

Řád Compositeae.

402. *Lampsana communis L.* (Kapustka obecná.) Ve křovištích, na půdách zahradních, na rolích obecná. 403. *Cichorium Intybus L.* (Čekanka obecná.) U polních cest, u rolí obecná. 404. *Crepis virens V.* (Škarda zelená.) Na rolích, úhorech obecná. 405. *Crepis biennis L.* (Škarda ozimá.) Na lukách a místech travnatých hojná. 406. *Crepis paludosa Mnch.* (Škarda bahenní.) Na místech vlhkých, u lesních potůčků dosti hojná. 407. *Hieracium pilosella L.* (Chlupáček.) Na mezích, místech travnatých, ve křovištích obecný; *tricholepium N. P.* na hlinitých pahorcích; *subvicescens N. P.* tamtéž. 408. *Hieracium flagellare Willd.* (Jestřábník šlahounokvětý.) Na mezích a úklonech v okolí Místku a Frýdku. 409. *Hieracium pseudobrachiatum Člk.* (Jestřábník vidličnatý.) Na pokraji lesa na Štandli. 410. *Hieracium Auricula L.* (Myší ouško.) Na hlinitých půdách obecné. 411. *Hieracium praealtum L.* (Jestřábník vysoký.) Na pokrajích lesů, mezích, ve křovištích hojný. 412. *Hieracium magyaricum, filiferum T.* Ve štěrku při Ostravici. 413. *Hieracium murorum L.* (Jestřábník zední.) V lesích a křovištích obecný. 414. *Hieracium vulgatum Fr.* (Jestřábník lesní.) S předešlým. 415. *Hieracium laevigatum Willd.* (Jestřábník hladký.) V lesích v okolí Štandle. 416. *Hieracium umbellatum L.* (Jestřábník okoličnatý.) Na suchých lukách a úklonech porůzný. 417. *Hieracium boreale W. Gr.* (Jestřábník severní.) V lesích a křovištích obecný. 418. *Sonchus arvensis L.* (Mléč polní.) Na vlhkých rolních půdách hojný. 419. *Sonchus oleraceus L.* (Mléč hladký.) Na rolích a úhorech obecný. 420. *Sonchus asper L.* (Mléč ostrý.) Jak předešlý. 421. *Lactuca muralis Less.* (Locika zední.) U břehů, na místech stinných obecná. 422. *Taraxacum officinale Wigg.* (Smetanka obecná.) Na místech travnatých všude obecná. 423. *Taraxacum paludosum Sc.* Na mokrých lukách u Stařiče. 424 *Hypochoeris radicata L.* (Prasetník kožený.) Na místech travnatých. 425. *Leontodon autumnalis L.* (Pampeliška podzimní.) Jak předešlý 426. *Leontodon hispidus L.* (Pampeliška kopinatá.) Na lukách. 427. *Picris hieracioides L.* (Hořčík jestřábníkovitý.) Na lučinách u Stařiče. 428. *Tragopogon orientalis L.* (Kozí brada východní.) Na lukách při Olešné nehojná; na Lipinských lučinách u Frýdku. 429. *Erigeron acer L.* (Turán obecný.) Na suchých stráních a nábřežích. 430. *Erigeron canadensis L.* (Turán kanadský.) Na rumištích a pustých místech hojný. 431. *Bellis perennis L.* (Chudobka). Na místech travnatých 432. *Solidago Virga aurea L.* (Zlatobýl obecný.) Hojný ve křovištích a lesích. 433. *Pulicaria dysenterica G.* (Blešník úplavičný.) V Brušberku u mlýnské strouhy. 434. *Inula Helenium L.* (Oman pravý.) V zahradách venkovských se pěstuje. 434. *Inula salicina L.* (Oman vrbolistý.) U Svjadnova na lukách mezi

Mal. Kunčicemi a Palkovicemi, u Stařiče. 436. *Inula Britannica L.* (Oman luční.) Ve Stařiči, v Palkovicích na poříčí Olešné. 437. *Helianthus annuus L.* (Slunečnice obecná.) 438. *Helianthus tuberosus L.* (Slunečnice bambulinatá.) V zahradách. 439. *Bidens cernuus L.* (Dvouzubec nicí.) Na vlhčinách, u břehů. 440. *Bidens tripartitus L.* (Dvouzubec trojdílný.) S předešlým. 441. *Rudbeckia laciniata L.* (Rudbeckie dřípatá.) U břehů v Paskovských zámeckých sadech. 442. *Achillea Ptarmica T.* (Bertrám.) Pouze v zahradách s plnými květy se pěstuje. 443. *Achillea Millefolium L.* (Řebříček obecný.) Na místech travnatých obecný. 444. *Anthemis arvensis L.* (Rmen rolní.) Na rolích a úhorech obecný. 445. *Matricaria inodora L.* (Heřmánek nevonný.) Na rolích a místech pustých obecný. 446. *Chrysanthemum Leucanthemum L.* (Kopretina bílá.) Na lukách, mezích a v houštinách obecná. 447. *Chrysanthemum Parthenium Pers.* (Řimbaba.) V zahradách; někdy na poříčí Ostravice se objevuje. 448. *Tanacetum vulgare L.* (Vratič.) U břehů, cest, v houštinách hojný. 449. *Tanacetum Balsamita L.* (Maří list.) V zahradách. 450. *Artemisia Absinthium L.* (Pelyněk pravý.) V zahradách. 451. *Artemisia vulgaris L.* (Černobýl.) Při plotech, na místech pustých. 452. *Artemisia Dracunculus* (Paldán.) 453. *Artemisia Abrotanum L.* (Boží dřevce.) V zahradách. 454. *Filago canescens J.* (Bělolist šedý.) V okolí jednotlivě a nestále; na hůrkách Palkovských na rolích. 455. *Filago arvensis L.* (Bělolist polní.) Na rolích, na pobřeží Ostravice hojný. 456. *Gnaphalium dioicum L.* (Protěž dvoudomá.) Na suchých výslunných místech lesních. 457. *Gnaphalium silvaticum L.* (Protěž lesní.) U lesů a v mýtinách hojná. 458. *Gnaphalium uliginosum L.* (Protěž bažinná.) Na vlhkých rolích a mokrých půdách. 459. *Senecio vulgaris L.* (Starček obecný.) Na půdách pustých i obdělaných. 460. *Senecio silvaticus L.* (Starček lesní.) V mýtinách na Štandli. 461. *Senecio viscosus L.* (Starček lepkavý.) V poříčí Ostravice porůznu. 462. *Senecio Jacobaea L.* (Přímětník.) Na stráních a mezích obecný. 463. *Senecio barbareaefolius Kr.* (Starček barborkolistý.) Na vlhkých lukách, ve příkopech hojný. 464. *Senecio nemorensis L.* (Starček hájní.) V lesích a křovištích. 465. *Petasites officinalis Mnch.* (Devětsil obecný.) Na pobřeží Ostravice a zvláště Olešné pod Štandlem. 466. *Petasites albus G.* (Devětsil bílý.) Při bystřině nad Chlebovicemi v horách, místem i při Olešné v okolí Místku. 467. *Tussilago Farfara L.* (Podběl obecný.) Na rolích a nábřežích obecný. 468. *Eupatorium cannabinum L.* (Konopáč.) U lesních potůčků pod Štandlem, u Chlebovic a jinde v okolí. 469. *Lappa officinalis All.* (Lopuch větší.) U plotů, břehů, v houštinách. 470. *Lappa minor DC.* (Lopuch menší) a 471. *Lappa tomentosa Lmk.* (Lopuch pavučinatý.) S předešlým. 472. *Centaurea Jacea L.* (Chrpa luční.) *f. vulgaris K.* velmi ojediněle, *f. pratensis Th.* obecná na lukách, mezích, v houštinách. 473. *Centaurea scabiosa L.* (Čekánek.) Na výslunných suchých pahorcích. 474. *Centaurea Cyanus L.* (Chrpa polní.) V osení. 475. *Carduus acanthoides L.* (Bodlák obecný.) Na místech pustých. 476. *Carduus crispus L.* (Bodlák kadeřavý.) Ve vlhkých pobřežních křovištích, zvláště v poříčí Olešné. 477. *Cirsium lanceolatum Sc.* (Pcháč kopinatý.) Na místech pustých. 478. *Cirsium eriophorum Sc.* (P. bělohlavý.) V poříčí Ostravice ojediněle a nestále, splaven z horního toku Ostravice, kde, zvláště na Bílé, hojně roste. 479. *Cir-*

sium palustre Sc. (Pcháč bahenní.) Na vlhkých travnatých místech lesních. 480. *Cirsium rivulare Link.* (Pcháč potoční.) Na vlhkých lukách, u potůčků hojný. 481. *Cirsium oleraceum Sc.* (Pcháč zelinný.) U lesních a lučních potůčků. 482. *Cirsium arvense Sc.* (Oset.) Mezi osením obecný. 483. *Carlina vulgaris L.* (Pupava obecná.) Na suchých, výslunných místech. 484. *Carlina acaulis L.* (Pupava bílá.) Jako předešlá.

Řád Dipsaceae DC.

485. *Dipsacus silvester H.* (Štětka obecná.) Na pobřežích, u příkopů, na místech pustých, u cest hojná. 486. *Dipsacus laciniatus L.* (Štětka laločnatá.) Ve Staříči u cesty. 487. *Trichera arvensis Schr.* (Chrastavec polní.) Na mezích, lesních lučinách. 488. *Succisa pratensis Mnch.* (Čertkus luční.) Na vlhkých paloucích lesních.

Řád Valerianeae.

489. *Valeriana officinalis L.* (Kozlík lékařský.) V pobřežních houštinách. 490. *Valeriana sambucifolia Mik.* (Kozlík bezolistý.) Na pobřeží Olešné pod Štandlem dosti hojný. 491. *Valeriana polygama Bess.* (Kozlík mnohomanželný.) U lučních potůčků, na místech pramenitých. 492. *Valerianella olitoria Poll.* (Kozlíček jarní.) Porůznu na obdělaných půdách. 493. *Valerianella dentata Poll.* (Kozlíček zubatý.) Na rolích obecný.

Řád Stellateae L.

494. *Sherardia arvensis L.* (Bračka rolní.) Na rolích. 495. *Asperula odorata L.* (Mařinka vonná.) V okolních lesích hojná. 496. *Galium silvaticum L.* (Svízel lesní.) V houštinách a lesích hojný. 497. *Galium Schultesii Vent.* (Svízel osinatý.) V okolních houštinách s předešlým. 498. *Galium Mollugo L.* (Povázka.) Na lukách, ve světlých houštinách hojný. 499. *Galium erectum Huds.* (Svízel přímý) a 500. *Galium insubricum G.* (Svízel insubrický) s předešlým. 501. *Galium Verum L.* (Svízel syřišťový.) Na lukách nehojný. 502. *Galium Eminens Gr. G.* (Svízel vynikající.) Na místech travnatých porůzný. 503. *Galium austriacum Jacq.* (Svízel rakouský.) Porůznu na Kamenné u Staříče. 504. *Galium uliginosum L.* (Svízel mokřadní.) Na místech bařinných. 505. *Galium palustre L.* (Svízel bahenní.) S předešlým. 506. *Galium Aparine L.* (Svízel obecný.) Na rolích, u zdí a plotů, na rumištích hojný. 507. *Galium cruciata Sc.* (Svízel křížatý.) V houštinách, na pobřeží Ostravice obecný. 508. *Galium Vernum Sc.* (Svízel jarní.) Ve Staroměstské olšině a v některých okolních lesích dosti hojný. 509. *Galium rotundifolium L* (Svízel okrouhlolistý.) V okolních lesích jehličnatých dosti hojný.

Řád Caprifoliaceae. Juss.

510. *Lonicera Caprifolium L.* (Kozí list obecný.) Pěstuje se v zahradách. 511. *Lonicera tatarica L.* (Zimoléz tatarský.) Jako předešlý. 512. *Sambucus nigra L.* (Bez černý.) Ve plotech a houštinách. 513. *Sambucuś racemosa L.* (Bez červený.) V houštinách na Štandli a v okolí. 514 *Sambucus Ebulus L.* (Chebdí.) Na Štandli a okolních pahorcích. 515. *Viburnum Opulus L.* (Kalina.) V pobřežních křovištích.

(Pokračování.)

Drobnosti.

Jadeitová sekyrka z Tučína. Laskavostí p. učitele M. Hradila v Želátovicích byla mi darována porouchaná sekyrka kamenná z Tučína (u Přerova). Byla nalezena v trati „Šerý“, kdež nalezen byl i pěkný pískovcový mlat.

Sekyrka tato je hladce vybroušena ze zelenošedé horniny vrstvovitě rozpukané s hnědožlutými pásky a skvrnami a jest rozpůlena na dýl. Je 88 mm. dlouhá, zachovalá část (asi polovice) ostří měří 22 mm. a největší tloušťka sekerky obnáší asi 14 mm. Nerost, z něhož nástroj tento je zhotoven, byl p. prof. J. Klvaňou v Uh. Hradišti prozkoumán. Zpráva jeho

Jadeitová sekyrka z Tučína.

zní: Jadeitová sekyrka z Tučína. Barva bělavě zelenošedá na čerstvém lomu, ošlejchově zelená, na hlazených plochách; tu s tmavšími pásmy a hnědými (nejspíš zevně infiltrovanými žílami). Lom skorem rovný, nepatrně tříšťový. Hmota skoro celistvá. Přes to, že je břidličnatost zdánlivě zřejmá, jest nerost neobyčejně pevný, tak že se při utloukání spíše rozbil na příč než podle zdánlivých břidličnatých vrstev. Tvrdost menší křemene, asi 6. Měrná váha obnáší 3·32. —

Drobnohledný výbrus ukazuje velmi jemnozrnnou změť zrnek podlouhlých, nepravidelně vykroužených, jež polarisují jako pravé jadeity i nefrity v barvě modré, žluté a červené. V drobnohledu též viděti, že zdánlivá břidličnatost má příčinu v pásmech slaběžlutavých zrn nepravidelných (ostatek jest v obyčejném n-polarisovaném světle bezbarvý), z nichž některá jevila slabý dichroismus, ale přece zase ne dosti charakteristické pravidelné trhliny, aby se určiti dala. Za to jiná drobnější, dobře krystalovaná individua, jejichž průseky měly obrysy čtverečné a osmiboké (průseky příčné) a podlouhle šestiuhelníkové (podélné) a které podle temných kontur poukazovaly na silný lom světla, dají se dobře za cirkou tvaru ∞ P. P. nebo ∞ P. ∞ P. ∞ P. označiti. Celkem liší se od jadeitů novozélandských hmota tím, že jest velmi jemnozrnná. Jadeitům mnohým se k nerozeznání podobá. Lučebné zkoušky prováděny nebyly.

In. Lad. Červinka.

Římská mince nalezená v Blansku. Při kopání základů ku jedné zděné ohradě zahrady pana Fr. Kretze v Blansku nalezena byla letošního roku mosazná římská mince císaře Trajana velikosti čtyrkrejcaru. Strana lícní ozdobena byla ověnčenou hlavou panovníka, kolem níž je nápis: IMP AVGVSTVS AE TRAIANO AVG GERM DACIMP COSVILI . . Rub byl zúmyslně rozsekán a ohlazen, takže ani jeho ráz ani opis není čitelný. —

J. Knies.

Krčmany či Krčmaň? Pan prof dr Frant. Dvorský ve svém cenném článku „Jména osad moravských na — any“ v čís. 47. toh. čas. řadí sem také jméno „Krčmany“, podotýkaje, že se tato osada nyní chybně píše „Krčmáň“. Proč chybně, nepraví se. Po našem náhledu je to mýlkou, řaditi toto jméno mezi místní jména na — any, poněvadž lid říká této osadě bezvýminečně „Krčmaň,“ do „Krčmaně,“ „v Krčmani“ a nikdy „Krčmany,“ „do Krčman“, „v Krčmanech“ atd. Formu „Krčmany“ najdeme sice ve Wolného topografii, ano i v indexu k Emlerovým Regestám, II. díl. Listinné tvary tohoto jména však této formy neodůvodňují, Jesti ono psáno: Crikzemann, Kirchman, Kyrchman; tyto formy mluví spíše proti tvaru „Krčmany,“ nežli v jeho prospěch.

ať pomlčíme o známé nespolehlivosti středověkých písařů listin, co se týče přesnosti tvarů slovanských jmen. Proti nespolehlivé mrtvé liteře, stavíme živoucí tvar jména, jak se v ústech lidu zachoval a držíme se tohoto, nepříčí-li se pravidlům filologickým. Pro výklad tvaru Krčmaň (sing. fem.) nepotřebujeme jíti daleko: jest to přídavné přisvojovací, utvořené změkčením od osobního jména „Krčman", jež značí člověka pocházejícího z Krčmy (pův. Krčmian); analogii poskytují jména Jeřmaň a Heřmaň, utvořená od osobního jména Heřman (Jeřman). *V. Houdek.*

Pečení chleba a pořekadla ku chlebu se vztahující. (Z Chvalkovic u Olomouce.) Chléb pekl se obyčejně v úterý. V neděli se kvas nedělal, neboť se říkalo, že dělá-li kdo kvas v neděli, má za to jistě o pecen chleba méně. Služebným sloužilo ku cti když se o některé řeklo, že dobře umí chléb vymísiti, hanbou bylo, když se řeklo, že při mísení chleba dříme anebo z lenosti špatně mísí chléb. — Stálým žehnáním při dělání stal se chléb posvěceným „božím darem." Proto se za starodávna říkalo, že když někde hořely peníze a když se do toho ohně vhodily drobinky chleba, účinkovalo to jako růženec svěcený: peníze zůstaly na vrchu anebo se vysypaly z plamene na vrch. — Když se pekl chléb, nesmělo se zametati až byl v peci; jinak by se zametáním pecen chleba vymetl. — Když byl chléb v peci, vymetla se mouka a dala se dobytku do nápoje, anebo se vhodila do ohně, nikdy ale do smetí. — Také se říkalo a platí dosud: Kdo má díži, ve které se nikdy v neděli nedělal kvas, u toho nechytne, kdyby i vedle hořelo, jen když se díže vykotoulí na dvůr, a když se obrátí proti ohni. Také se říká: Kdo nesrovnává se s chlebem, nesrovnává se ani s lidmi. Když někdo rád jídá krajíčky a prostředek pecna nechává neskrojený, říká se, že podkrajuje Pánu Kristu paty. — Chléb nesměl se položiti na stůl spodkem vzhůru, neboť to chlebíček urazilo, bylo to neuctivé zacházení s božím darem. Utrobiti chleba na zem je hřích, nevšímavost božího daru, a po smrti musí ten, kdo udrobil, sesbírati udrobinky. — Když větší drobty při jídle spadly, políbily se a snědly. — Vkročil-li někdo do domu, dostal chleba s pobídnutím: „Ukrojte si našeho chlebíčka, aby se nám zase urodil!" — Pod Hostýnem říkají: „Ukrojte si našeho chleba, je se zlaté lopaty," nebo „je s kohoutím mlíkem." Posměškem těm, kdož nedočkavě dříve do zamilovaného jídla lžicí sáhli, nebo kdož chtěli, co u jiných uviděli, jest pořekadlo: „Uviděla baba kvas — zachtělo se jí trucíky!" — Poněvadž chléb jakožto „boží dar" vždy ležel na stole, nesměl si nikdo na stůl sednout. Pán Bůh ho trestal bolestí nohou. *Klára Růžičková.*

Jak dělávali v Holešově „u Brablců" škrob. Koupili nejlepšího žita, dali do škopka a polívali každý den teplou vodou. Až bylo vymočeno, šlapali je. Na prošlapané žito zase nalili vody. Až vystoupli šupky na vrch, sebrali je. Sedlinu dali do míška a v míšku jako tvaroh do lisu, aby voda z ní vytekla. Potom ji v peci usušili a s hotovým škrobem po dědinách chodili, až prodali. *E. P.*

Literatura.

Strážce starožitností. Povídky a poučení lidu o starožitnostech. Vypravuje *Kliment Čermák.* — Nákladem Bursíka a Kohouta v Praze. 8°, str. 96 s 69 obrázky. — Autor podává ve spise tomto řadu poutavým slohem sepsaných rozprav o starožitnostech, z nichž lid a zejména mládež o významu starožitností předhistorických i historických náležitě poučiti se mohou. Dostane-li se knize té náležitého rozšíření, přinese zajisté velký užitek a neměla by protož scházeti v žádné knihovně veřejné a zejména v žádné knihovně školní a spolkové. — Pokládáme za povinnost svoji doporučiti ji důtklivě čtenářům svým a uvádíme za účelem tím její obsah: 1. V lovišti pravěkých slonů. (Předpotopní nálezy v Předmostí.) 2. V cihelně (Sídliště z mladší doby kamenné.) 3. Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi. — 4. Zvon ovité nádoby. — 5. Jak jsme kopali na Hrádku v Čáslavi. — 6. Bronzové zboží. — 7. Popelnice. — 8. Mohyly v lese. — 9. Dávná hrobka římská. — 10. Pohřebiště „na Třebiské" u Radimě. — 11. Poklad pod starou hrušní. (Nález mincí.) — 12. Na starém hradě. — 13. Starobylá pec

hrnčířská. — 14. Královský list. — 15. Starožitné knihy. — 16. Jak s obrazy zacházeti. — 17. Naše města a jich památky. — 18. Starosvětská obydlí. — 19. Starosvětské kroje. — 20. Co možno při stavbách i opravách zachrániti. — 21. Stavitelské a umělecké památky. — 22. Starožitné nádobí. — 23. Čistění a upravování starožitností. *J. P.*

Šepoty starých lip. Povídky o starožitnostech. Napsal *Kliment Čermák*. Nákladem Storcha syna v Praze. 16°, str. 132 s vyobrazeními. Cena 2 kor. Podobný účel jako „Strážce starožitností" mají i tyto pro mládež určené povídky, v nichž zkušený učitel a odborník srozumitelným vypravováním zájem pro starožitnosti v dětské mysli povzbuditi se snaží. — Kniha tato obsahuje následující články: V cihelně. — Jeskyňáci a ne vojáci. — Obrovské postele. — Nákolci. — Tajemný nález. — U mohyl. — Na Hradišti. — Naše výprava na Hrádek. — Na zříceninách. — V hrnčířské dílně, šest set roků staré. — Kostel u sv. Kříže. — Na starém zámku. — Truhlice na sousedově půdě. — Stařenčin odkaz. — Zámek Žleby. *J. P.*

Průvodce po Beskydách a Moravském Valašsku. Ze sbírky „Českým krajem." Sestavil **B. Remeš.** V Praze 1895. Kapesní formát. Stran 111. Cena 50 kr. — Naše turistická literatura je dosud hodně skrovná, ačkoliv země československé, co do krás přírodních a jiných znamenitostí za leckterou zemí sousední nezůstávají. Zejmena pak Morava ani Slezsko pravé turistické knížky, upravené prakticky pro účely jediné cestovní, dosud neměly, ač přec i u nás turistika za poslední doby utěšeně se vzmahá. Nuže, začátek aspoň je učiněn, a to šťastně. Přítomný „Průvodce po Beskydách" jest velmi důkladná, svědomitá práce, spočívající na zevrubné znalosti toho pěkného a zajímavého kraje. Pan spisovatel dovedl obratně spojiti praktičnosť této knížky se zajímavým líčením kraje a jeho pamětihodností, což vše podáno mluvou bezvadnou. — Poněkud méně nežli text uspokojují nás připojené obrázky fototypické, kterých je 10. Jen zřídka hodí se fototypie ku reprodukci fotografických pohledů na rozlehlé krajiny. Kdyby na př. pod dotyčným obrázkem nestálo „Rožnov pod Radhoštěm," neměli bychom ani tušení o tom, co obrázek má představovati, ač přece Rožnov z vlastního názoru známe. Zvláště nepěkně nesou se ty veliké černé skvrny, nebo téměř plochy, na které se při fotografii mění zeleň stromová. Někdy zase fotograf nezvolil pravého stanoviště; na obrázku „Hrad Starý Jičín" dobře rozeznáváme několik holých stromů, cestu, telegrafní tyč, kapličku a kříž a v pozadí pahrbek — ale o nějakém hradě není na obrázku památky. — Připojená mapka Valašsko je sice pěkně pracována, ale nenaznačuje terénu, a to je při kraji hornatém očividný nedostatek. — Doporučujeme knížku tuto pro její výtečný text každému, kdo chce cestovati po mor. Valašsku. *V. H.*

Katalog hospodářsko-průmyslové výstavy v Uher. Brodě (od 22. srpna do 8. září 1895), jejž uspořádal **A. M. Nesňal**, obsahuje stručné dějiny města Uh. Brodu od Jana Kučery, učitele ve Veletinách, kteroužto práci považovati dlužno za předchůdce obsáhlé místopisné práce téhož pisatele o Uh. Brodě, k tisku připravované. Do textu vloženy jsou reprodukce tří fotografií městských hradeb uherskobrodských, které podepsaný referent za své lonské návštěvy v Uh. Brodu pořídil a k žádosti p. Kučery k reprodukci pro tento spisek pod tou podmínkou propůjčil, bude-li pod obrázky udáno, kdo pořídil fotografie, dle nichž obrázky vypracovány. Slavné pořadatelstvo katalogu tomuto zajisté oprávněnému požadavku nevyhovělo a tento povinný způsob také neomluvilo, což nemůže zůstati bez výtky. P. Kučera na tom viny nenese, což výslovně podotčeno budiž. *V. Houdek.*

Die vorgeschichtliche Zeit Mecklenburgs von **Dr. L. Beltz.** Wismar 1894. — Spisek tento je velmi stručný avšak důkladný přehled všeho, co na ten čas známo je o předhistorických poměrech Meklenburska od doby nejstarší až do násilného zabrání slovanské krajiny této Jindřichem Lvem a pokřtění Přibyslava, které se stalo r. 1166.

Neolithická kultura zůstavila zde hojně památek zvláště na břehu mořském a na výšinách v jámách kulturních, v nákolích i hrobech megalithických, někdy v násypech ukrytých, v nichž zpravidla pohřbeno je mnoho těl nespálených, podél stěn hrobu sedících. Při kostrách bývají nástroje kamenné, b-usy, poháry i jiné nádobí hliněné. Zajímavo je, že na zevnější straně desek kamenných, jež tvoří krytbu hrobů megalithických, vyskytají se vyhloubené jamky. Neolithický člověk bydlel zde v trvalých sídlech, znal orbu a chov dobytka a zůstavil po sobě dovedně štípané nástroje pazourkové (dýky, kopí, šipky, měsíčkovité nože), broušené klíny pazourkové, a provrtané i neprovrtané hlazené nástroje kamenné z jiných nerostů zhotovené. Keramika neolithická vykazuje též nádoby ozdobené silně vyrytými rýhami, které bílou hmotou

vyplněny byly. — Z přechodu neolithu do doby bronzové zachovaly se měděné klíny. Pro nejstarší období doby bronzu jsou význačné trojbranné dýky, jednoduché silné otevřené náramky a ploché sekyry s vysedlými kraji a polokruhovým ostřím. Nálezy příslušné jsou známy jen z depotů v rašelinách a pod kameny, hroby příslušné scházejí dosud. — Vyspělá kulura bronzová je velmi bohatá na dokonalé výrobky bronzové (meče, dýky, hroty k oštěpům, fibule, sestávající ze dvou, podlouhlým štítkem spojených spirál a z navlečené jehly, silné hladké náramky, nákrčníky a j.). Hroby jsou kostrové. Nad kostrou na úrovni, a často v dřevěné skřínce pohřbenou nasypána mobyla kamenná. Obyčejně bývá několik koster v jednom hrobě. Žárové pohřby jsou řídké, a nádoby neslouží v nich za popelnice, nýbrž pouze za milodary, keramika je prostá. — Mladší doba bronzů: Celkem je to kultura obdobná t. zv. kultuře hallstattské. Často vyskýtají se tepané nádoby bronzové, bezpochyby původu jižního, které se ostatně po různu již v předcházejícím období objevují. Jihovýchodní část země je na nálezy tyto bohatější nežli západní kraje meklenburské. Hroby jsou žárové s popelnicemi ve skřínkách kamenných s milodary toliko drobnými. — Hromadné nálezy se opět vyskýtají. — Na sklonku doby bronzové objevují se po různu v hrobech i drobné jehlice železné, tvarem svým bronzovým jehlicím podobné. Je to doba úpadku. Hroby jsou chudé, podobné sice oněm z doby předcházející, mohyly jsou však nižší a často nacházíme popelnice v přirozených pahrbcích. Později objevují se již plochá pohřebiště popelnicová, v celé zemi velmi četná. Popelnice jsou široké s velkým otvorem a břichem v tupém úhlu lomeným. Naplněny jsou hrubými kusy spálených kostí, mezi nimiž se nalezají jednoduché drobné předměty. Pokrok jeví se pouze při nákrčníku, nyní šroubovitém (torques). — Doba železa: A) Kultura ténská stejného rázu jako jinde. Nálezy podobají se nejvíce oněm od dolního Labe. Pole popelnicová. Z počátku vyskýtají se popelnice tak jako v bronzové době ve skřínkách kamenných anebo kamenim založené, později v pouhé zemi. Milodary jsou chudé z bronzu i ze železa. Od těchto obyčejných hrobů různí se jednotlivá pohřebiště s hroby bohatými, v nichž vedle výrobků rázu ténského vyskýtá se též provincialní kultura římská. — B) Období římské: V nejstarším období rozsáhlá bohatá pole popelnicová s provincialní římskou kulturou. Popelnice v řadách i ve skupinách, někdy mezi kameny, jindy v pouhá zemi. Nádoby mají tvary jednoduché, jsou ale bohatě ozdobeny čarami, sestávajícími z drobných čtverečků kolečkem vytlačených, a vytvořují meandry, klikaté čáry, polokruhy a j. též vyskýtají se na nádobkách pásy a jiné ozdoby vypuklé. Kosti na drobno spálené vyplňují jen část popelnice. Milodary jsou bohaté zejmena zbrané železné. (I. a II. stol. po Kr.) — Na pozdějších polích popelnicových objevují se popelnice v pouhé zemi. Jsou nízké, se širokým otvorem, ozdobené skříženými čarami, důlky a hvězdami. Zbraní se nedostává, lukovitá fibule jest charakterickým přídavkem. (III. stol.) — Hroby z doby mladší jsou stále ještě téhož rázu. Popelnice zastupují prosté hrnce se stěnami téměř kolmými anebo uměle profilované nádoby na nožce, silně vyduté a plasticky ozdobené. Na lukovitých fibulích a na háčcích k pasům objevuje se zvířecí ornament. Rozvitý sloh z doby stěhování národů nevyskýtá se v Meklenbursku. C) Doba historických Bodrců a Luticů. Četná hradiště nejčastěji v jezerech a zaplavovaných nižinách, zřídka na suché půdě. Valy jsou často zbudovány na kolech a hátích. Ráz hradištný. Se staršími hroby z doby této je spisovatel na rozpacích následkem starých předsudků Virchovem založených a u německých učenců dosud panujících. Pomáhá si výrokem, že Slované asi o uložení spálených těl nepečovali! Na rozhraní prvního a druhého tisíciletí po Kr. objevují se hroby kostrové s esovitými kroužky a železnými nástroji, ale i pohřebišť takových bylo v Meklenbursku objeveno dosud jen několik. Spisovatel uvádí jich celkem pět. Této nejpozdější době náležejí též poklady rozsekaných stříbrných mincí a jiných předmětů.

J. P.

Český Lid. Ročník IV. seš. 4—6. Obsah: A) *Kulturní historie a Ethnografie.* (Redaktor dr. **Čeněk Zíbrt.**) Zprávy missionářův o českých pověrách lidových z druhé polovice XVII. století. Sděluje Th. dr. *A. Podlaha.* — Dřevěné zámky v Čechách a na Moravě. Podává dr. *Čeněk Zíbrt.* — „Klíče od bílého dne" v písni staročeské z r. 1539. Píše dr. *Čeněk Zíbrt.* — Masopust na Chodsku. Napsal *J. Konopík.* — Chození s kobylou (klibnou) na Sušicku. Sděluje *Jos. Šebesta.* — Pohádky z Krumlovska. Od *Fr. Bouchala.* — O švadlenách, krajkářkách, stavěčkách čepců a kytkářkách na Mladoboleslavsku. Podává *Barbora Hoblová.* — Vánoční hra žáků (studentů) staročeských. Z rakovnického archivu opsal *Fr. Lerý.* — Pastuškové (tři králi) ve Slezsku. Podává *Josef Vinka.* — Statek i chalupa na Chodsku. (Dokončení.) Napsal *Jan Fr. Hruška.* —

Velikonoce. Se sbírek zaslaných Českému Lidu. — O právních obyčejích lidu v kraji strakonickém. Podává *Václ. Schwarz.* — Chození s *„matičkou“* a se soškou Panny Marie. Podává *J. V. Plotěný.* — Tvrdé lebky. Sděluje *K. Köpl.* — Pověsti o „Hořických trubičkách“. Podává *Karel Kofránek.* — Neomylný prostředek proti klepům. Lidová pověra. Napsal *Č. Pozdník.* — Z národopisného ruchu. Literární a jiné novinky. Referuje dr. *Č. Zíbrt.* — Výslech dobrodružného lancknechta v Broumově roku 1615. Podává podle archivního zápisu *P. Vavř. Wintera.* — O muži ohnivém a světýlkách. Pověry z Pardubska. Napsal *Fr. Rosůlek.* — Z vesnického mlatu. Obrázek z Moravy západní. Načrtl *Frant. Šilhavý.* — „Pořádek“ panských mlatců z Horního Pojizeří. Podává *Jos. Petrák.* — Divadelní hra lidová o sv. Janu Nepomuckém. Ze starého rukopisu ze století XVIII. Podává *J. Král.* — Obrázky ze života podhradských zemanov v Bošáckej doline na Slovensku. Nakreslil *Joz. L. Holuby.* — O „peutlení“ nevěst a družiček na Moravě. Sděluje prof. *Jos. Klvaňa.* — Ze slezské „pivnice“ (sklepu) a kuchyně. Národopisná črta z Rakouského a Pruského Slezska. Píše *P. Jan Vyhlídal.* — Dávka ořechů z Přemyslova pole ve Stadicích. Z archivu v Ústí n. L. vypisuje *Karel Zamastil.* — Šafaříkovy zápisky o písních „sotáckých“ na Slovensku. Z jeho literární pozůstalosti vypisuje dr. *Čeněk Zíbrt.* — Z národopisných výstav. Píše poslanec *Karel Adámek.* — Hra na krále o letnicích v Domažlicku. Podávají *J. V. Královec* a *J. Čadek.* — Popěvky při nosení jídel o svatbě. Podává ze své zkušenosti *Václav Beran*, svatební řečník v Čelíně. — Letnice na Přeloučsku. Popisuje *J. Hanuš.* — Pohádkové studie. Píše dr. *J. Polívka.* — Hotovení kraslic. Podává *Vlasta Pittnerová.* — Čarodějník v žábu se proměnil. Podle Vavákových pamětí vypravuje *J. Hellich.* — Jak jsme brávali v kudelky. Píše *J. Tejčka.* — Balbínova zpráva o duhových miskách (r. 1661.) Podává dr. *Čeněk Zíbrt.* — Bájeslovné drobnosti ze začátku věku XV. Podává dr. *Čeněk Zíbrt.* — „Podhoděnec“. Pověst moravská. Podává *L. Janík.* — Přísaha Mandaleny Kubiasovy, obviněné z travičství r. 1652 Z archivu města Vamberka podává *Jos. Král.* — Doktor Fous a Markyta v masopustním průvodu na Sušicku. Podává *Jos. Šebesta.* — Nešťastní dnové v roce. Podává *Jos. Kessler.* — Šedívek. Národní slavnost v okolí Boleslavském v letech padesátých. Napsal *Jan Ev. Konopas.* — Lidová hra vánoční o třech králích v okolí Nymburka. Podává *August Hajný.* — Pověry, obyčeje o nemoci, smrti a pohřbu na Strakonicku. Podává *Josef Zípek.* — O umírajících a mrtvých. Šenkýř a řezník. Pověry sebrané v Jesenici a u Sedlčan. Podává *Fr. Nerad.* — Služba na vsi. Ze sbírky jihočeských obyčejů a pověr od *Anny Šebestové.* — Svatojanská postýlka. Sděluje *Jos. Petrák.* — Kroj na Polensku. Podává *B. Rerych.* — Dary Meluzině, aby neskučela. Podává *J. K. Hraše.* — Proč vzal Bůh lidem vědění o smrti. Podává *Václav Schwarz.* — Koupání krále na Jihočesku. — Podává *Fr. V. Bouchal.* — B) *Anthropologie a archæologie.* (Redaktor dr. **Lubor Niederle.**) Příspěvky k moravské kraniologii. Podává *L. Niederle.* — Palæethnologické aforismy, hledící především k obyvatelstvu země české. Podává c. k. konservator *L. Šnajdr.* — Dva příspěvky k otázce o starých křížích kamenných. Od *J. Kalouska* a *V. Houdka.* — Sjezd německé a rakouské společnosti anthropologické v Inšpruku. — Předhistorické nálezy v Lounsku. Popisuje *František Kučera.* — Zprávy archæologické z okolí Hořického. Podává *Frant. Pokorný.* — Listy J. Er. Vocela k Eug. hr. Černínovi. — Pravěk zemí českých na Národopisné Výstavě Československé. Napsal *L. Niederle.* — Naleziště v okolí Noutonickém. Popisuje *Karel Procházka.* — O mohylách v Černé Mýti na Kosteliku u Plzně. Přednesl *Frant. X. Franc.* — Kritiky, referáty a literatura. — Různé zprávy. — Neradi zaznamenáváme, že p. dr. L. Niederle, redaktor části anthropologické a archæologické vzdal se redakce, kterou po čtyři léta vzorně vedl. Obáváme se, že vystoupení jeho z redakce znamená vyloučení anebo aspoň valné obmezení části anthropologické a archæologické, čehož bychom věru litovati musili.

Věstník československých museí a spolků archælogických. Majitel, vydavatel a redaktor **Kliment Čermák** v Čáslavi. Vychází 20. každého měsíce a předplácí se výhradně u vydavatele celoročně 2 zl., půlletně 1 zl. Jednotlivé číslo za 20 kr. Čís. 1–3 obsahují tyto články: Milým druhům v práci po vlasti československé. Od *Klimenta Čermáka.* — Přednesení předsedy Klimenta Čermáka ve valné hromadě musejního spolku „Včela Čáslavská“ dne 26. května 1895. — Besední museum v Třebenicích. Sděluje *K. Křenek.* — Návod ke konservování starožitností. — České archivy. Seznam listin archivu Ledeckého. Od prof. *Aug. Sedláčka.* — Jména poloh v okolí. — Jak robíme odlitky mincí a pečetí. — Jak hotoviti otisky památníků a nápisů. — Konservování starožitností z látek neorganic-

kých. — Seznam archæologických spolků a museí českých. — Jest užitečno všude musea zakládati? — Valná hromada musejního spolku „Včela Čáslavská“ dne 26. května 1895. — Nálezy a zprávy. — Literatura. — Z uvedeného zde seznamu je patrno, že Věstník přinášeti bude zprávy o činnosti československých musejí a spolků archæologických, o vzrůstání sbírek, poučné články pro musea i soukromé sběratele důležité, rychlé zprávy o nálezech a zprávy literární. Vítáme užitečný podnik tento a doporučujeme jej svým čtenářům, obzvláště pak našim spolkům musejním a soukromým sběratelům, neboť věstník bude přinášeti i návody ku spořádání a konservování starožitností, stručný rozhled o současném hnutí archæologickém, historickém a ethnografickém v cizině, nábídky k výměně dupplikátů, ohlašování potřeb k úprávě museí potřebných, adresy sběratelů, oznámení schůzí spolkových a j. Pro spolky musejní je důležito, že Věstník uveřejňovati bude i výroční zprávy o musejních a archæologických spolcích a že spolkům na požádání poskytne i větší počet otisků čísel příslušných, aby je členům svým rozdati mohli. Zařízení to bude velmi prospěšné, neboť poskytne se tím i menším spolkům příležitost, aby tištěné zprávy své s nepatrným nákladem rozšiřovati mohli. *J. P.*

První pražský oznamovatel starožitností a mincí. Vydává **Fr. R. Chaura.** Předplácí se u vydavatele v Praze (Jungmanovo nám. č. 773—II.) Za 1 kor. — Účelem oznamovatele je sprostředkovati mezi sběrateli výměnu a koupi mincí, medaillí, knih, rytin, obrazů a jiných starožitností a uveřejňovati bezplatně nábídky a poptávky. Dosud vyšla dvě čísla.

Hovorna.

České archæologické sjezdy. Na národopisné výstavě československé v Praze sešli se dne 7. srpna čeští archæologové *Klim. Čermák, J. Jíra, Jan Kučera, K. Maška, dr. Lub. Niederle, Ant. Telička* a *redaktor tohoto časopisu* k přátelské poradě a smluvili se, aby každý rok v některém městě v zemích československých uspořádán byl sjezd archæologický a po případě zároveň i národopisný. Sjezd takový sestával by ze sekce archæologické a sekce národopisné a jednalo by se na něm o příslušných otázkách vědeckých a nových výzkumech, při čemž by i důležité nálezy demonstrovány byly. — Souhlasně bylo ujednáno, aby první sjezd konán byl na Moravě, a za místo sjezdu byla původně zvolena Kroměříž. Ponévadž však příštího roku v Uh. Hradišti zajímavá výstava uspořádána bude, bylo dodatečně oběžníkem navrženo, aby za Kroměříž zvoleno bylo Uherské Hradiště za místo prvního sjezdu. — První sjezd, který r. 1896 svolán bude, zvolí své předsednictvo jakož i předsednictvo sjezdu následujícího a ustanoví též kde druhý sjezd konati se bude. Zprávy o sjezdu budou uveřejňovány v našem časopise pak ve „Věstníku československých museí a spolků“, Klim. Čermákem v Čáslavi vydávaném. Na první sjezd bylo slíbeno i účastenství ciziny.

Národopisné muzeum československé. Nebude, bohužel, dlouho trvati, a dle svědectví povolaných znalců života lidu českého lid náš v Čechách a na Moravě odloží všechno to, čím se dříve lišil od tříd civilisovaných — odloží nadobro svůj kroj, starodávný ráz obydlí v jeho podobě zevní i vnitřním zařízení, zapomene na své starodávné mravy, obyčeje, na své tradice, slovem na celý svůj rodinný byt, v němž uloženo jest tolik krásy a svéráznosti.

Uspořádáním Národopisné výstavy československé stal se pokus obraz starého žíti lidu našeho předvésti zrakům celého národa.

Vykonáno tu bylo dílo veliké, a díky součinnosti všeho národa, vykonáno se skvělým výsledkem.

Bylo by však chybou zde se zastaviti.

Výstava poskytuje sice obraz krásný, ale jen dočasný, a jestliže se v čas nepodaří z něho zadržeti aspoň hlavní rysy a uchovati je věkům budoucím, rozptýlí se tento krásný celek opět do všech končin zemí českých, ba i do ciziny, přijde v zkázu a zapomenutí, a pak bude pozdě neb aspoň nejvýše nesnadno jej znova shánět a sestavovat.

Proto není divu, že v pořadatelstvu výstavy vznikla hned z počátku myšlénka, aby z předmětů výstavy, koupí nebo darem získaných, založilo se veliké museum národopisné, jež by zůstalo pro budoucí věky pomníkem toho, čím se český lid vyznačoval, čím vynikal. Celá česká veřejnost uvítala a pozdravila myšlénku tu s radostí. Ale to nestačí. Všichni, kdož milujete náš lid a těšíte se z krás, jichž je tolik v jeho životě, spojte se s námi ke snaze a ke statečnému provedení této snahy a k práci další! Národopisnou

vý tavu sta odborů a tisíce jednotlivců obeslalo předměty krásnými nebo zajímavými. jež by se hodily výborně do sbírek národopisného musea. Je toho tolik, že kdyby se jen část zachovala, museum naše by rázem rozkvetlo a vyniklo nad celou řadu podobných musejí světových.

Bez ostychu osmělujeme se říci, že by bylo jediným museem toho druhu a rozsahu v Evropě. Český národ byl by o jedno vynikající dílo v závodě kulturních národů bohatší a potomkům naším zůstal by obraz života našich předků v značné kráse uchován.

Kuratorium musea, zvolené výkonným výborem Národopisné výstavy československé chce všechnu svoji snahu a péči obrátiti k uskutečnění tohoto cíle. Ovšem jen s pomocí celého národa českého!

I obrací se proto podepsané praesidium československé výstavy národopisné spolu s praesidiem Československé společnosti národopisné ku všem jednotlivcům a korporacím, kteří výstavu obeslali nebo vhodné předměty ještě doma chovají, se snažnou prosbou, aby každý podle své možnosti a podle své lásky k lidu a k účelu vytknutému věci podobné Národopisnému museu československému buď daroval nebo trvale k vystavení propůjčil a způsobem tím pojistil si vděčnosť všech těch, kteří jednou ze sbírek musejních čerpati budou poučení, duševní občerstvení a snad i obrození!

Výkonný výbor Národopisné výstavy československé:

Vladimír hrabě *Lažanský*, předseda.

A. Häusler, místopředseda. *F. A. Šubrt*, místopředseda.

Josef Ort, pokladník. Dr. *Em. Kovář*, jednatel.

Výbor Národopisné společnosti československé:

Prof. Dr. *Ot. Hostínský*, předseda.

Prof. Dr. *J. Máchal*, pokladník. MDr. *L. Haškovec*, jednatel.

Dr. *Lubor Niederle*, t. č. správce Národopisného musea československého.

Zprávy spolkové.

Noví členové přistoupili:

Za člena zakládajícího:

P. T. p. dr. K. Mudrych, lékař v Olomouci.

Na přátelskou upomínku zemřelého odevzdal „stůl mládenců v Nár. domě.“

Za členy řádné:

P. P. p. Fr. Dvořáček, naddučitel v Mouřinově.

P. T. p. Ar. Hofbauer, akadem. malíř v Praze.

Slav. představenstvo obce Lešan.

Slav. správa školy v Lešanech.

Dp. Frt. Stránský, katecheta v Holešovicích u Prahy.

P. T. p. Kar. Štapfer, akad. malíř v Praze.

Slav. museálná slovenská společnost v Turč. sv. Martině.

Slav. rol.-čtenářská beseda v Žerotíně.

Výkaz darů,

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl. r. č.
Dp. P. Josef Loveček, koop. v Myslošovicích	4·—
P. T. p. dr. M. Hruban, advokát v Olomouci	1·—
D.p. P. F. Ocásek, kaplan v Olomouci	2.—
Dp. P. Josef Vyvlečka, kap. vikář v Olomouci	1·—
Úhrnem	8·—

XX. výkaz darů,

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

Sl První kon. spoř. ve Vyškově zl.	10·—
Zůstatek z dřívějšího účtu „	3474·76
Úhrnem zl.	3484·76

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci“.

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Za správnost obsahu svých vědeckých pojednání odpovídají pp. spisovatelé sami.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Listárna.

Časopis vlasten. muz. spolku olom. vychází začátkem každého čtvrtletí a posílá se členům tohoto spolku zdarma; členem pak se stává, kdo každoročně 1 zl. zašle pokladníkovi spolkovému, p. Mil. Otáhalovi, účetnímu „Ústřední záložny roln.“ v Olomouci. Členové zakládající zaplatí jednou pro vždy 25 zl.

Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí spolkovému pokladníkovi a sice nejdéle do 14 dní po vydání dotyčného čísla. Na reklamace později došlé nemohlo by dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud jsou na skladě, koupiti, číslo po 25 kr.

Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy týkající se správy muzea, zasílány buďtež pod adresou: Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci.

Články a všeliké dopisy redakce tohoto časopisu se týkající, zasílány buďtež redaktoru Jaroslavu Palliardimu, kandidátu notářství ve Znojmě.

Seznamy nových členů, darů peněžních a zpráva o předmětech muzeu darovaných musily pro nedostatek místa zůstati pro číslo 38.

Opravy.

V čís. 37. budiž opraveno:

Na str. 36. II. odst. ř. 4. zdola Jurkovič na místě Mrkovič.
Na str. 37. I. odst. ř. 22. zdola světskou na místě městskou.

